COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS SOCIETATIS IESU, IN TRES LIBROS DE...

Gesuiti : Collegium Conimbricense

Digitized by Google

AZIONALE VITT. EMANUELE
14
F
04

Digitized by Google

Mc 9. F. 10

Digitized by Google

COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS SOCIETATIS IESV,

IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS STAGIRITAE,

HAC QVARTA EDITIONE, GRAECI contextus Latino è regione reſpondentis acceſſione auctiores & emendatiores, ob ſtudioſorum Philoſophiæ vſum, in Germania editi.

Cum INDICE rerum præcipuarum.

BIBL. S.PVDEN. DE VRBE.

Ex libris Monaſterij ...
Sᵗᵉ Pudentianæ de vrbe ...
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Gratia & Priuileg. Cæſ. Maieſt.

COLONIAE,
IMPENSIS LAZARI ZETZNERI.
clↄ. Iↄ cIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

CLARISSIMO VIRO

D. NICOLAO REGNAVLD,

DOMINO A VAVDEMAR.

I. C. in Prætorio Lugdunenſi, Conſiliario Regio & in ſupremo Dombarum Senatu Senatori digniſſimo.

HORATIVS CARDON S.

SI præclaris ſcriptoribus laudi datur, V. C. cùm quod ipſi aſsiduis vigilijs ac laboribus menti ſuæ præter cæteros condiderunt, id in conſpectum omnium promere non dedignantur, conſequẽs ſanè fuerit, proximum ab his locum librarijs aſsignare, qui eiuſmodi ſcripta ab iniuria temporis vendicant, & vt poſteris integra conſignent, nullis ſumptibus parcunt. Non ſi is equidem ſum, qui hac re, quidquam de re publica literaria, vnquam

Digitized by Google

præſumam promereri, idem tamen merendi ſtudio haud cuiquam facilè manus dederim. Nam & ſi alia cauſa, quam tu ipſe noſti, in Hiſpaniã me contulerim, ſemper tamen hæc animo meo reſedit cogitatio, vt nullum nõ lapidem mouerem, quò mihi quàm plura poſſem eruditorum virorum ſcripta coaceruare, quæ reuerſus typis ſedulò committerem. Et ſanè non pauca collegi, nonnulla quidem manuſcripta & quæ nuſquam hactenus in lucem emerſerant, nonnulla etiam quæ non niſi in ipſomet Hiſpaniæ regno edita fuerant. In his curandis tuo tum conſilio, tum auctoritate ac ope fretus. Eſt igitur quod eo nomine à ſtudioſis gratia referatur, eſt quod gloria, cuius vt memoria diutiùs permaneat incorrupta, cuilibet ipſorum librorum nomen tuum præponi par etiam fuerat, ni tu ab omni iactantiæ ſuſpicione alienus renuiſſes. Verùm ingratus videar ego, tuæque inuidus laudi, ni tanti beneficij monumẽtum aliquod extet. Itaque ex hiſce libris qui mihi reſeruati fuerint ſelegi hos de Anima commentarios, à celeberrimo & tum literis, tum pietate florentiſsimo Collegio emiſſos. Libros inquam de Anima, qui potiſsima ratione, tuo nomine inſignientur. Vel quòd, tu his ſtudijs, vt compertum, plurimum delecteris, vel maximè, quòd hæc naturalis philoſophiæ portio reliquis partibus ſit præferenda ab eo,

qui

qui iudicis munere defungitur, vt facis: cui nempe conuenientiſsimũ ſit, & ſui ipſius perſpectam penitùs habere naturam, vt ea duce animi ſui motus temperet, mores componat, collimet, atq; ad rationis exercitium adaptet, quod & ipſamet ſchola ſui operis initio ſcitè admodũ ac eleganter monet, atque etiam vt ad normam, quam eadẽ humana natura inſtruit, agnita voluntatis libertate, actiones humanas, quid iuſtum, quidq́ue æquum ſit peracuta mentis acie dijudicet. Decuit etiam me tibi libros de Anima præ cæteris acceptos referre, me inquam, quem tu veluti denuò animaſti, ac ad hoc muneris capeſſendum informaſti, vires adieciſti, auxiſti, quæ omnia ſunt animæ munia. Quid igitur reſtat? niſi vt te obnixè rogitem, vt tua virtute, præſidio atque auctoritate ſuſcipias, tuearis, atque obfirmes, non quidem hos libros, qui ſatis ſuamet doctrina muniti ſunt: ſed me imbecillum adhuc & nouellulum clientulum tuum, vt ad alia, quæ reſtant, peragenda tutiùs & alacriùs incedam.

Vale.

Digitized by Google

LECTORI STVDIOSO
LAZARVS ZETZNERVS

TV etiam, ſtudioſe Lector, longæ meæ indagationis fructus aliquos decerpe, & ſerto illo fragrantiſſimo, quem tibi Collegium Conimbricēſe dudum collegit, adijce hunc alterum florem, non minùs odore ſuauiſſimum, quàm guſtu placidiſſimum, ac valetudini animi naturalibus præceptis tuendæ aptiſſimum. Forſitan in eo minutim reuoluendo plura reperias, quæ te ad ſalubriora remedia perueſtigāda incendant. Habet enim hanc cum cæteris vtilitatem, naturæ noſtræ cognitio, vt ad Creatoris notitiam ſenſim alliciat, atque diſponat, qui ipſe omnes actus puros longè ſupereminet. Hæc potiſſima aſſignetur ratio, cur te his Commētarijs diutiùs priuari non ſim paſſus, qui iam pridem apud Luſitanos editi ſint. Alios in Logica eiuſdem Scholæ Commentarios ſpero propediem me recepturum, quos tibi, DEO fauente, impertiar, ſi meo labore te ſenſero delectari.

Vale.

IVDI-

Digitized by Google

IVDICIVM EORVM, QVI AD HOS COMMENTARIOS EX OFFICIO Sanctæ Inquiſitionis recognoſcendos conſtituti fuerunt.

Recognoſcimus, atque accuratè expendimus hos curſus Conimbricenſis Commentarios in tres libros ARISTOTELIS *de Anima, cum appoſito tractatu de Anima ſeparata, & nihil in eis inuenimus, quod à fide, ac vera Religione alienum ſit: imò verò eos eſſe cenſuimus, qui ob rerum tractandarum copiam, atque ſermonis præſtantiam, proſperos vbique gentium, humanæ & diuinæ Philoſophiæ ſucceſſus, literarum canditatis ſint allaturi. Quapropter immortalitati & typis commendandos exiſtimauimus.*

IOANNES CORREA.
F. LVDOVICVS de SOTTO MAIOR.
ANTONIVS de CASTELBRANCO.

FACVLTAS SVPREMI SANCTAE Inquiſitionis Concilij.

Excudantur hi Commentarij in tres libros ARISTOTELIS *de Anima. 24. Semptembris. 1592.*

ANTONIVS de MENDONCA.
IACOBVS de SOVSA.
MARCVS TEYXEIRA.

FACVLTAS REGII SENATVS.

Excudantur hi Commentarij, Oliſipone. 23. Decembr. 1595.

HIERONYMVS PEREIRA.
DAMIANVS de AGVIAR.

FACVLTAS ILLVSTRISS. AC REuerendiſs. Domini Alphonſi de Caſtelbranco Epiſcopi Conimbricenſis.

Excudi poſſunt hi Commentarij, cùm nihil contineant, quod Chriſtianæ Religioni, ac honeſtis moribus repugnet. 6. Martij, 1598.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROOEMIVM IN TRES LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA.

De vtilitate, ordine, materia ſubiecta, & partitione horum librorum.

QVANTVM ſciētia de anima, ob certitudinē demonſtrandi, & rerū, in quibus verſatur, nobilitatē, inter alias Philoſophię partes emineat: quā ſit tū ad vitā probè inſtituendā, & moderandam; tum ad omnem veritatis cognitionem vtilis; ex ijs, quæ Ariſtoteles mox docebit, conſpicuū fiet. Sed idem, præſertim quod ad vtilitatē ſpectat, ſuaderi ampliùs, illuſtrariq; ex eo poteſt, quia vt celebris illa ſiue Chilonis, ſiue Phemonoę, aut Thaletis, vel quicunq; eius auctor fuerit, ſententia foribus templi Delphici ab Amphictionibus inſcripta cōmonebat, maximè eniti quiſq; debet, vt ſe ipſum norit: noſſe autem ſe nemo poteſt, niſi animi ſui naturā, & dignitatē perſpectam habeat. Quin verò, vt M. Tullius lib. 1. Tuſcul. quæſt. & Plotinus lib. 3 Enneadis 4. cap. 1 poſt Platonem in Alcibiade 1. cenſuerunt, nō aliud Delphica illa inſcriptio hortabatur, quàm vt animi naturā cognoſceremus. Videlicet quia quiſquis mentis ſuę vim, & excellentiam ſpectandam ſibi exhibuerit, intelliget non eſſe in his fluxis & caducis bonis immorandum; ſed ſempiterna, & diuina omni ſtudio, & contentione quærenda: in quo præcipua veri, & legitimi Philoſophi ornamēta conſiſtūt.† Et item doctrina hæc magno vſui ijs, qui de communi vita & moribus diſceptant, vt conſtat ex libro 1. Ethic. cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet eos à Naturali accipere, quo pacto ratio ſummam animæ arcem teneat, vt inde appetēdi & iraſcendi vim ſibi ſubijciat, & inſurgentes motus ad certam normam moderetur. Oportet etiam principium actionum, **A** in quibus humanæ vitæ felicitas ſita eſt; itémque partitionem facultatum, qua ad affectus & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Ariſtotelis commonitio in extremo capite libri 1. Ethic. ſicuti Medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, vt munere ſuo probè fungantur, in animorum cognitione multum operæ collocant: ita ac multò potiori ratione Philoſopho ciuili, qui ſanandis animi morbis ſtudet, **B** comperta eſſe debere, quæ ad animi ſcientiam ſpectant. Ad primā verò Philoſophiam mirificè confert, quatenus ab intellectu noſtro ad ſubſtantias intelligibiles, & à materia abſolutas per analogiam quandam, ſimilitudinemque prouehimur, & humana mens ſe ſupra ſe conuertens, à ſe ipſa ad diuinam naturam, à qua profecta eſt, reuocatur, & quicquid ipſa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit, meliori **C** tamen nota, omnique imperfectione ſublata.† Denique communi ratione, ad omnem Philoſophiæ partem opportuna eſt hæc de animo meditatio; quia cùm animus rationis conſilijque particeps (vt Triſmegiſtus in Aſclepio ait) ſit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atque intelligibilis, corporeæque naturæ nexus, ac confinium: vel, vti alij dixére, totius mundi ſumma: * ſiquidem natura media extremas repræſentat, ſuperiorem **D** vt imago, inferiorem vt exemplar: fit vt animi doctrina veluti quoddam rerum diuinarum & humanarum ſcientiæ compendium exiſtat, noſque ad omnem aliam veritatis notionem præparet. Oſtendit quoque vberem huiuſce contemplationis fructum, id quod D. Auguſtinus 2. de Ordine, cap. 8. aſſerit; nimirum duas eſſe præcipuas in Philoſophia quæſtiones; vnam de anima, alteram de Deo Primam, efficere vt nos ipſos nouerimus; al-

Huius ſcientiæ vtilitas, quòd illius ope ſe ipſum quis probè noris.

Tullius. Plotinus. De hac ſententia Laertius libro 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrobius 1. Saturn. cap. 6. Xenoph. 4. Comm. Clemens Alex. in Pædag.

† Quòd ad moralem diſciplinam ſit opportuna.

Item ad Metaphyſicam.

Lege cap. 7. lib. 12. Metaphyſic.

† Ad vniuerſam etiā philoſophiam. D. Gregor. Nyſ lib. 1. de Hom. cap. 5. Plot. Enn. 4. lib. 6 cap 3. D. Th. lib. 2. cōtra Gent. c. 68. & lib. 4 c. 55. Ficinus lib 3. de Immor. ani. cap. 2 Beſſario lib 2 cōtra colum. c. 7. Pic in Heptaplo. ca 7.

** Animus noſter medius inter æterna et caduca.*

teram, vt originem noſtram; illam nobis dulciorem, hãc chariorem eſſe: illam nos dignos beata vita, hanc beatos reddere.

Certè animi conſiderationem magni eſſe momenti ſatis oſtendunt tam Patrum, quàm externorum etiam Philoſophorum ea de re ſcripta. Nam D. Dionyſius cap. de Diuinis nominibus de anima ſcripſiſſe ſe meminit. D. Iuſtinus Philoſophus & martyr eiuſdem argumenti librū edidit, vt refert D. Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis; D. Auguſtinus librum vnum compoſuit de Immortalitate animæ; alterum de Animæ quantitate; quatuor de Anima & eius origine. D. Gregorius Nyſſenus ſatis longam diſputationem à ſe cum ſorore Macrina de Anima & reſurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de Anima librum condidit. Iam verò Ethnici auctores multa de eadem conſcripſére, Triſmegiſtus, Plato, Theophraſtus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de Sapientia ſecūdùm Aegyptios. Ariſtoteles etiam præter hos tres libros, aliū reliquit de Animæ quæſtionibus, ſed iniuria temporis intercidit.

Porrò autem quanto ſtudio hoc opus ab Ariſtotele elaboratum, perfectumque ſit, teſtatur ad eius procemium Themiſtius hiſce verbis: Cùm pleraque omnia Ariſtotelis ſcripta, eiuſmodi habeantur, vt demirari præſtantiam eius facilè ſuppetat; nulla profectò commentatio eſt, in qua ille perinde ingenij ſui vim & ſublimitatem oſtenderit, atque in ea, quæ rationem animæ continet: ſiue enim multitudinem quæſtionum, ſiue copiam rerum pulcherrimarum, ſiue doctrinæ ſubtilitatem quæras; eiuſmodi ſunt libri de Anima; vt vni homini omnia, quæ ad hoc genus pertinent, in numerato fuiſſe, conſtitiſſeque videantur.

Themiſtij teſtimoniū de præſtātia librorum Ariſtotelis de anima.

Illud verò hoc loco in primis diſquirendum occurrit, quod diſſidentium interpretum opinionibus agitatur; videlicet quem hæc ſcientia inter cæteras Phyſiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locum vendicet. Sed, longiori diſputatione omiſſa, ſtatuendum eſt cum Theophraſto apud Themiſtium lib. 3. huius operis, cap. 39. ſuæ paraphraſis, & D. Thoma, quem recentiores ferè ſequūtur eam proximè ſequi poſt libros Meteororum; atque antecedere totam diſciplinam ad res animatas pertinentem. Namque vt D. Thomas & Theophilus in procemio huiuſce operis animaduertunt, ſicuti Phyſiologiæ totius exordium eſt Phyſica Auſcultatio; quia vniuerſam Naturalium principiorum explicationem continet: ita congruebat vt initium commentationum de rebus animatis, eſſet conſideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium eſt. Alexander tamen Aphrodiſienſis in ſuo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororū priorem fe-

Dubitatio de ordine horum librorū inter cæteras Phyſiologiæ partes.

Aliorū ſententia.

A cere tractationem de animalium partibus. Primùm, quia contemplatio materiæ antecedit contemplationem formæ; partes verò; ſiue organa, ſunt materia, ſubiectúmve animæ. Secundò; quia anima definitur per corpus organicum: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratū id priùs ab Ariſtotele fuiſſe. Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam eſto partes organicæ animalium, de quibus Ariſtoteles in libro de

Refellitur.

B Partibus animalium diſſerit, habeant ſeſe ex parte materiæ, quatenus corporeas functiones animæ in ſe recipiunt: diſpoſitioneſque neceſſariæ ſunt ad introductionem animæ, vt ſuo loco exponemus. Licet item partes organicæ faciliùs cognoſcantur, quàm anima, cuius natura abdita eſt, & recondita; nō proinde tamen de ijs priùs agendum fuit, ſed de anima potiùs; quia vt paulò antè ſignificauimus, monetque Ariſtoteles 1. capite libri 1. Phyſic. & capite 1. & 3. lib. 1. de Partib. animalium, poſt Platonem in Phędro, & Hippocratem in lib. de Natura humana. In omni benè inſtituta diſciplina, ea tractanda priùs ſunt, quę patent latiùs, ac magis communia habētur, ne eadem ſæpius repetere cogamur: anima verò latiùs patet, quàm partes animaliū, cùm hæ animantibus duntaxat; illa omnibus inſit viuentibus. Nec materiæ conſideratio contemplationem formæ præit, ſi aliud doctrinæ ratio poſtulet; anima verò nō per corpus organicum animalis, ſed per corpus organicum viuentis in commune definitur. Quod ante doctrinam de anima declarari ab Ariſtotele haud neceſſe fuit; cùm ad animæ definitionem percipiendam, diſtincta & abſoluta organici corporis notitia minimè requiratur; ſed confuſa ſufficiat, quæ facilè poteſt comparari. Quin verò non minùs ad notitiam organici corporis, ſcientia animæ; quàm ad animę ſcientiam, organici corporis cognitio exigitur; ſiquidem anima etiam in definitione corporis organici adhibetur; cùm definiatur id, quod affectum eſt organis, ad animæ functiones obeūdas accommodatis. Quo patet eiuſmodi argumentum, ſi quid momēti habeat, æqua vi in aduerſarios retorqueri poſſe.

C

Communiora priùs tractanda.

D

E

Nunc quodnam horum librorum ſubiectum ſit, expendamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è recentium Philoſophorum cœtu non animam, ſed corpus animatum eſſe ſtatuunt. Quod probant; primùm, quia hæc doctrina pars quædam eſt Phyſiologiæ, ita oportet eius materiam talem eſſe, vt de ea totius Phyſiologiæ ſubiectū tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuntietur: liquet autem ens mobile de corpore animato, non de anima eo pacto dici. Deinde quia vel hic, vel nullibi Ariſtoteles de corpore animato egit; nullibi egiſſe abſurdum eſt; nec enim à Philoſopho tam præclara ſpecies entis naturalis

F

De ſubiecto huius operis prima ſententia.

1. Argum.

2. Argum.

Digitized by Google

turalis ſilentio inuoluenda fuit. Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatum eſt illius ſubiectum.

3. Argum.

Tertiò, quia id ſubiectum cuiuſque diſciplinæ eſt, cui primò, ac per ſe conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutriri, ſentire, moueri, velle, intelligere, cæteraq; eiuſmodi affectiones, de quibus in hiſce libris diſſeritur, non animæ, ſed corpori animato partim in cōmune, partim per ſua inferiora primùm ac per ſe competunt, vt capite 4. primi libri, tex. 54. Ariſtoteles inquit. Quare non videtur negandum materiam huic operi ſubiectum eſſe corpus animatum.

1. Sententia Apollinaris, Flandrīſis, Tolleti, Iau:ll. Thienenſis.

Verùm nobiliſſimi quique Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themiſtius, D. Thomas, M. Albertus, Aegidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrarienſis, & pleriq; alij ad hunc locum communi conſenſu aduerſariam partem ſequuntur, ſtatuuntque horum librorum ſubiectum eſſe animam.

1. Ratio.

Quod ex eo primùm ſuadetur, quia vt ex primo libro Poſteriorum, capite 1. & 9. colliges, id ritè ſubiectum in qualibet ſcientia conſtituitur, cuius definitio in ea inueſtigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati, ſed animæ definitionem quæſiuit, atque aſſignauit Ariſtoteles; vt ipſe in procemio propoſitum ſibi eſſe dixit, & in libro de Senſu & ſenſili perſolutum à ſe fuiſſe gloriatur.

2. Ratio.

Deinde, quia ſi corpus animatum eſſet huius diſciplinæ ſubiectum, cùm in categoria ſubſtantiæ inferius, atque adeò nobilius ſit animal, quàm corpus animatum; ſequeretur immeritò hanc ſcientiam propter ſubiectæ materiæ præſtantiam, maximeque ob excellentiam animæ rationalis cæteris Phyſiologię partibus ab Ariſtotele anteponi; cū ea potiùs, quæ de animantibus diſſerit, eo nomine præferenda eſſet.

3. Ratio.

Poſtremò fauet huic ſententiæ ipſa operis inſcriptio; nuncupantur enim hi libri περὶ ψυχῆς, id eſt, de Anima.

Quid ſentiēdum ſit.

In hac dubitatione dicendum nobis videtur, libros de Anima bifariam ſpectari poſſe. Nimirum vel per ſe, ac ſeparatim: vel vnà cum ijs, qui paruorum Naturalium vocantur, qui illorum quaſi acceſſio quædam ſunt. Tum ſi priori modo ſpectentur, eorum ſubiectum eſſe animā; ſi poſteriori, corpus animatum.

Ita cenſuit Apollin. hoc loco quæſt. 2. art. 2.

Tres enim de Anima libri in ſcrutanda explicandaque per ſe animæ natura potiſſimùm inſumuntur, nec viuentium affectiones & proprietates, niſi ſecundùm rationem originis ſuæ, & vt ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obſeruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturalium eædem, prout iam corpori eiuſque organis accommodantur, in conſiderationem veniunt. Quo fit, vt eiuſmodi opus, & tres libri de Anima integram corporis animati commentationem exhibeant.

Reſpōdetur argumentis primæ ſententiæ.

Aduerſariorum verò argumenta, quæ probare nitebātur libros de Anima, etiam per ſe ſumA ptos, habere pro ſubiecto corpus animatum facilè ſoluuntur.

Ad 1. arg.

Ad primum negari debet, oportere totius diſciplinæ ſubiectum de ſubiectis partium affirmari: alioqui diceretur ens mobile de ſenſu & ſenſibili, itemq; de reſpiratione & de motu animalium, quas conſtat eſſe peculiares materias quorundam opuſculorum Ariſtotelicę phyſiologiæ. Similiter neceſſum foret, orationem Philoſophorum, quæ totius Logicæ
B ſubiectum eſt, enuntiari de voce ſimplici, quæ eſt ſubiectum Categoriarum. Itaq; ſat eſt ſubiecta partium cuiuſq; ſcientiæ aliquo modo includi in ſubiecto totius; nec ſub illo directa ſerie contineri oportet.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum, dicendum eſt, non omiſiſſe Ariſtotelem corporis animati explicationem; ſed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inſcribuntur, libris; quoad ipſum corpus, quantum ſat erat, in paruis naturalibus
C tradidiſſe.

Ad 3. arg.

Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de Anima agitur, primò, ac per ſe conuenire animæ, vt earum fonti & origini: tametſi vt Ariſtoteles loco citato vult, non niſi de toto compoſito, vt de principe ſubiecto enuntientur.

Occurritur rationibus pro 2. ſententia.

Si cui tamen viſum fuerit, priorem ſententiam, quæ licet à communi abhorreat, improbabilis tamen non eſt; reſpondeat argumentis in contrariam partem adductis;

1. Argum.

D quanquam Ariſtoteles hiſce libris animæ definitionem tanto animo inueſtigarit, ac tradiderit: in id tamen non animæ gratiâ præcipuè incubuiſſe; ſed propter corpus animatum, ad quod, vt ad totius operis ſcopum, reſpiciebat. Nec verò animæ facultates, quoad ſuū principium duntaxat, ſed vt totum compoſitum, id eſt, corpus animatum ornant, expendiſſe.

2. Argum.

Item doctrinam de anima reliquis naturalis philoſophiæ partibus excellere, non vt præci-
E sè circa corpus animatum in commune verſatur; ſed quatenus diſceptat de animo rationali, qui cæteras phyſicæ conſiderationis formas, naturæ dignitate vincit.

3. Argum.

Deniq; inſcribi hos libros de Anima, non vt à principali ſubiecto, ſed vt à præcipua illius parte, quæ proinde ſubiectum quo dici poteſt, ſicuti & corpus animatum, ſubiectum quod, vt Philoſophi quidam loquuntur.

F Quod ad operis partitionem ſpectat, ea ſic habet: In primo libro diſſerit Ariſtoteles de eſſentia animæ, contra veterum placita; ex propria verò ſētētia cap. 1. & 2. lib. 2. Tum reliqua parte eiuſdem libri agit de potētiis animæ in commune, de facultatibus ad animam vegetatricem ſpectantibus, & de ſenſibus externis. De internis autem, tribus capitibus libri tertij. De intellectu à quarto ad nonum. Inde ad finem libri, de motu & quibuſdam affectionibus, quæ animantibus vniuerſum competunt

Digitized by Google

QVAESTIO VNICA.

NVM INTELLECTIVAE animæ contemplatio ad Phiſiologiæ doctrinam pertineat, an non?

A

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHORVM ſententiæ.

Prima ſententia animã humanæ cõſiderationẽ mediam eſſe inter Phyſiolog. & metaphyſ.

In prologo editionis primæ.

HVIC quæſtioni nonnihil difficultatis peperit ſententiarum varietas & diſcrepantia. Nam Philoponus primo de Ortu & interitu: Simplicius & Themiſtius initio Phyſicorum, quibus etiam videtur adſtipulari Boëtius in ſuo prologo ad Iſagogen Porphyrij, animæ conſiderationem, nõ phyſicam, ſed Mathematicam eſſe autumãt: non quòd eam Mathematici negotij eſſe putent: ſed quia ſicuti res mathematicæ inter phyſicas & diuinas vtriuſque naturæ interſtitio & affinitate mediæ ſunt: ſic anima inter eaſdem medium tenet, cùm ſit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculum, vt antè expoſuimus; proindeque eius conſideratio ad mediam quandam diſciplinam, quæ partim Naturalis, partim tranſnaturalis ſit, videtur pertinere; ſiquidẽ eiſdem modis res & ſcientiæ diuiduntur, vt conſtat ex 3. huius operis, cap.8.text.38.

2. Sententia eſſe Metaph. *Prima ratio ex auctoritate Ariſtotel.*

Alij eam contemplationem ad primum Philoſophum delegant, innixi potiſſimùm auctoritate Ariſtotelis 1. de Partib. anim. cap. 1. vbi hanc quæſtionem diſertis verbis propoſuit, eumque quæſijſſet, num Philoſophi naturalis eſſet de omni anima diſputare; reſpondit, non eſſe: quia alioqui ageret Phyſiologus de intellectrici anima, & de intellectu, conſideraretq; omnia intelligibilia; quãdoquidem relatorum eadem eſt ſcientia: intellectus autem & id, quod ſub intellectum cadit, relata ſunt. *2. Ratio.* Secundò, quia Phyſica contemplatio eſt ſolius naturæ: at intellectus natura non eſt. *3. Ratio* Tertiò, quia diſputare de rebus à materia abſtractis, vt de intellectu, alienum eſt ab inſtituto naturalis Philoſophi, qui in rerum corporearum duntaxat perueſtigationem incumbit.

3. Sententia eſſe Phyſicã.

Tertia opinio eſt Alexandri ad initium Meteororum, Auerrois 2. Phyſic. comm.26. & 1. de Partib. animal. cap.1. & 3. huius operis, comm.17. & aliorum complurium, exiſtimantium animæ ſcientiam ad Phyſiologum attinere, cùm Ariſtoteles in hoc opere, quod procul dubio pars quædam eſt naturalis Philoſophiæ, non ſolùm de cæteris animæ partibus, ſed etiam de intellectrici ex profeſſo diſſeruerit.

ARTICVLVS II.

TOTIVS QVAESTIONIS diſſolutio.

Triplex animæ rationalis conſideratio.

VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, prænotandum eſt animum participem rationis trifariã ſpectari poſſe. Vno modo, prout vnitur corpori, & in eo functiones ſuas adminiſtrat: Altero, ſecundùm attribu-
B ta, quæ ipſi à materia ſeparato conueniunt, cuiuſmodi ſunt eſſe definitiuè in loco, recipere ſpecies ex influxu ſuperni luminis, intelligere ſine recurſu ad phantaſmata, aliaq; eiuſmodi. Tertiò, quoad ſuam propriam naturam & eſſentiam.

1. Concluſio.

Hoc poſito, ſit prima concluſio: Nulla ſuperiorum trium animæ cõſiderationum pertinet ad aliquã vnam ſcientiam mediam inter naturalem & primã philoſophiam. Hæc con-
C cluſio ſuadetur; quia nõ datur medium illud philoſophandi genus: cùm ſcientia contemplatrix perfectè diuidatur in naturalem, Metaphyſicã & Mathematicas, vt in Phyſicæ auſcultationis proœmio latè diſſeruimus. Nec verò vnquam Ariſtoteles eius medię diſciplinæ in ſuis libris mentionem fecit. His nõ obſtat, quòd anima corporei, & intelligibilis mundi confinium, & quaſi nexus quidam ſit. Non enim inter hæc extrema ita medium ob-
D tinet, vt aliquam mediam abſtractionem vendicet, diſtinctam ab illis, quæ tripartitam cõtemplantis philoſophię varietatem efficiunt; vt loco citato oſtendimus.

Eius probatio.

Non datur media abſtractio inter phyſic. et metaphyſ.

2. Concluſio. *1. Confirmatio.*

Sit ſecunda concluſio: Prima animæ conſideratio ad naturalem Philoſophiam ex officio ſpectat. Hæc probatur, quia contemplari ens naturale ad Phyſicum pertinet; eiuſdem verò eſt meditari totum, & partes: at anima eo modo ſumpta, eſt actu pars entis natura-
E lis, nempe hominis. *2. Confirmatio.* Item quia operationes, quas anima, dum in corpore eſt, adminiſtrat, pendent à materia; & prout connexionẽ cum ea habent, in conſiderationem cadunt, nõ alterius artificis, quàm eius, qui de materia diſſerit, id eſt, Phyſiologi.

3. Concluſio.

Sit tertia concluſio: Contemplatio animæ ſecundo modo ſumptæ tranſcendit Phyſiologiæ fines, pertinetq; ad Metaphyſicum. *Anima rationalis ſuprema formarum D. Dionyſ.* Ad huiuſce concluſionis intelligentiam ob-
F ſeruandum eſt, cùm anima rationalis ſit ſuprema formarum in materia exiſtentium, & teſte D. Dionyſio 7. cap. de Diuinis nominibus, ſummum infimi attingat infimum ſupremi; tranſire eam, cùm è corpore abſcedit, pro ſuo modo in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarum; ſecundùm eas videlicet affectiones, quarum ſuprà meminimus, nihil commercii cum materia habentes, qui ſtatus, vt docet D. Thomas 1. part. quæſt.79. art.1. non eſt ei naturalis, ſed præter naturam. Quò fit, vt diſceptatio animæ rationalis eo modo ſumptæ ad

eandem

Digitized by Google

eandem ſcientiam pertinere debeat, ad quam mentes à materiæ contagione prorſus liberæ. Hinc iam propoſita concluſio ex eo oſtenditur, quia perpendere ea, quæ re & ratione à materia abſtrahuntur, ad ſolum primum Philoſophum attinet: affectiones verò, quæ animæ competunt, præcisè vt extra materiam cohæret, ita ſe habent, vt attendenti planum erit.

3. Concluſio. Probatio.

4. Concluſio. Sit quarta concluſio: Scrutari propriam animæ naturam & eſſentiam, quæ erat tertia de animo meditatio, ſpectat ad naturalem Philoſophum. Huius concluſionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex ſua ratione & natura, eſt forma corporis; vnde & eſſentiali definitione explicatur, cùm dicitur actus primus corporis organici; quò fit, vt ad ſui cognitionẽ neceſſariò materiam requirat: quæ verò ita ſe habent, inter ſpeculationis phyſicæ metas continentur, ſicuti & materia ipſa, docente Ariſtotele 2. Phyſic. cap. 2. text. 22. eiuſdem artificis eſſe materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuò ſe reſpiciunt, vt ex eodem libro & capite, tex. 26. conſtat. Præterea ſtabilitur eadem concluſio ex eo, quia cùm homo pars ſubiecta enti mobili, cuius cognitionẽ Phyſicus profitetur, cumque hominis eſſentia cognoſci nequeat, quin natura ipſius animæ, per quam in ſuo proprio gradu & ſpecie conſtituitur, innoteſcat: fit inde vt ad naturalem Philoſophum attineat animæ eſſentiam indagare. Huc pertinet, quòd definitio illa hominis paſſim celebrata, homo eſt animal conſtans corpore & animo rationis participe; à nullo alio præterquam à naturali Philoſopho inuenta & tradita eſſe creditur.

Probatur 1. *2.*

Dubitatio. Quærat tamen hic aliquis, num ea conſideratio, qua anima vt quid immateriale, per ſe ſubſiſtens, intellectiuum, expenditur: quæ attributa ſicuti ſunt animæ intrinſeca, ita ei tam in materia, quàm extra materiam competunt; num, inquam, eiuſmodi conſideratio phyſica ſit, an potiùs metaphyſica. Cui dubitationi occurrendum eſt, ſi ea prædicata non in tota ſua amplitudine ſumantur; ſed reſtricta ad proprium & ſpecificum gradum animæ rationalis, ita vt cum ea reciprocentur, nimirum tale immateriale, tale per ſe ſubſiſtens, tale intellectiuum; eam ſpeculationem phyſicam eſſe; quandoquidem cognoſcere propriam ac peculiarẽ animæ rationalis naturam ad Phyſiologiæ doctrinam pertinet, vt proximè ſtatuimus. Si autem ſumantur in commune, & vt tam animæ, quàm intelligẽtijs conueniunt, Metaphyſicam eſſe: quia ſicut ſubſtantiam, relationem & qualitatem, ac paſſiones entis, ſecundùm communes & generales conceptus ſpeculari, Metaphyſico incumbit, vt loco citato oſtendimus, propterea quòd hæc, etſi ex parte in materia reperiantur, ſecundùm ſe tamen indifferentiam obtinent, vt in materia ſint: ita cognoſcere intellectiuum, per ſe ſubſiſtens, & immateriale, in commune, Metaphyſici negotij eſt: quia eſto etiam cõueniant animæ rationali, cuius propriam & reciprocam eſſentiam cognoſcere ad Phyſiologum ſpectat; ſecundùm ſe tamen indiſcriminatim ſe habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

Occurritur dubitationi.

A B C D E F

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO RATIONVM, quæ ſuperiùs dictis aduerſari videbantur.

RELIQVVM eſt, vt reſpõdeamus ad argumenta ex Ariſtotele deſumpta in 1. de Partibus animalium, quæ animæ rationalis doctrinam primo Philoſopho abſolutè aſcribere videntur. Alexandri ſectatores opinantur quæſtionem Ariſtotelis eo loco nõ eſſe de anima duntaxat animantium; quia non dubitauit hanc in vniuerſum à Naturali conſiderari: ſed de anima, vt etiam intelligentias comprehendit; quæſiſſetq; an ſicuti Naturalis omnem animam contemplatur, quæ animantium eſt, ita etiam de animabus ſeparatis diſceptare queat. Itaque aſſerunt intellectũ, quem Ariſtoteles à doctrina phyſica remouit, nõ eſſe humanum, ſed ſubſtantias ſeparatas. Hæc explicatio non placet, propterea quòd ex ipſa verborum ſerie planum videtur, de ſolis animalium formis Philoſophum ibi diſſerere. Itaque dicendum, decretum ab Ariſtotele illic eſſe, animam humanam non ex toto pertinere ad Philoſophum naturalem; quia, vt paulò antè monuimus, ſpectat etiam ad Metaphyſicum, tum ſecundùm ſtatum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectiuum in commune ſpectatum. Rogabis tamen quam vim habeat ratio illa: nimirum, Si Philoſophus naturalis de intellectu ageret, atque adeò de intelligibili, futurum vt nulla alia diſciplina præter phyſiologiam ſupereſſet: videtur enim huiuſmodi conſecutio nullius eſſe momenti: tum quia pari ratione ſequeretur nullam eſſe philoſophiam, præter primam, cùm hæc de intellectu & intelligibili diſputet: tum quia ex eo quòd detur ſcientia, quæ de intelligibili agat, haud probè infertur reliquas ſcientias è medio tolli, cùm eandem rem alio atque alio modo ſpectatam, diuerſæ ſcientiæ tractare poſſint. Nam terram in rotundam figuram conglobatã eſſe demõſtrat Phyſicus ſicut & Mathematicus; hic ex rotũditate vmbræ, quæ interiectu terræ fit in Luna; ille ex æquali motu grauium ad centrũ terræ. Nonnulli, in quibus eſt Mirandulanus 18. lib. de ſingulari certamine, ſect. 1. 4. & 7. occurrunt

Quorũdam interpretatio loci Ariſtotelici de partibus animalium, pro 1. ſent. 1. art.

Reijcitur.

Germana explicatio.

Dubitatio.

Quid nonnulli reſpondeant.

Digitized by Google

iſtiuſmodi rationem probabilem eſſe duntaxat, nec vt neceſſariam, ſed vt ſpeciem quandam probabilitatis præ ſe ferentem ab Ariſtotele adduci ad hominum ingenia exercenda, vt facere non infrequenter conſueuit. Verùm neceſſe non eſt ad huiuſmodi aſylum confugere; aduertendumque ex Caietano hoc loco bifariam ſcientias inter ſe diuidi poſſe: Vno modo penes diuerſitatem formalium rationum; quo pacto philoſophia contemplatrix, 6. Metaphyſ. cap. 1. tex. 2. diſtributa eſt ab Ariſtotele in Metaphyſicam, naturalem & mathematicas diſciplinas. Altero penes ipſarum rerum, quæ ſciuntur diuerſitatem: quomodo Mathematica à Naturali non diſtinguitur; ſiquidem quantitas, quæ à Mathematico conſideratur, cadit etiam in contemplationem naturalis Philoſophi: diſſidet tamen Naturalis à Metaphyſica; quia hæc præcipuè circa res materiæ immunes; illa circa materiatas & ſenſibiles verſatur. Hoc poſito reſpõdemus, ſi Philoſophia naturalis de intellectu diſſereret, futurum vt de omni re meditaretur: ageret enim in primis de iis, quæ ſub ſenſum cadunt, atq; adeò de quantitate, vt nunc re vera agit; conſideraret item res à materia abiunctas, quoniam eiuſdem eſt intellectum, ſiue animam intellectricem, ſecundùm conceptum ipſi & intelligentijs communem, (ſic enim Ariſtoteles loco citato animam humanam & intellectum accipit) & intelligentias, ac totum primæ philoſophiæ ſubiectum contemplari; cùm hæc omnia in eadem communi abſtractione conueniant. Quare ex parte diuerſitatis rerum nihil iam naturalis Philoſophus alijs diſciplinis tractandum relinqueret; licet aliunde, id eſt, ſpectata rationum formalium diſtinctione adhuc ſcientiarum diuerſitas, ſaltem ex parte ſeruaretur: diximus, ſaltem ex parte; quia ex eo quòd Phyſica, intellectũ in commune contempletur, rectè ſequitur eius obiectum eandem ſortiri à materia abſtractionem, quam primæ philoſophiæ obiectum: atque adeò has duas ſcientias in vnam eandemque recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non ſequitur reſpectu Mathematicæ & Phyſiologiæ: ſiquidẽ quantitas Mathematica non eandem vendicat abſtractionem, quam intellectiuum in commune, vt planum eſt.

Duplex ſciẽtiæ diuiſio, ꝑ modũ penes rationes formales.

Penes materiæ diuerſitatem.

Quid reſpõdendum ſit.

Defenditur argumentatio ex Ariſt. ſuperiùs adducta.

A Ad id verò, quod opponebatur, non valere hãc conſecutionem, Philoſophia naturalis agit de intellectu & intelligibili, ergo nulla eſt ſcientia præter naturalem Philoſophiam, quia alioqui hæc etiam valeret, Metaphyſica conſiderat intellectum & intelligibile: igitur præter Metaphyſ. non eſt alia ſcientia. Occurrendum diuerſam eſſe rationem. In priori enim illatione ſupponitur naturalem Philoſophiam verſari circa ſuum proprium obiectum, ac circa obiectũ materiale Mathematicæ, id eſt, quantitatem. Vnde ſi conſideret intellectum ſecundùm communem eius notionem, ſimiliterq; intelligibile; iam ſibi vendicabit obiecta omniũ partium triplicis Philoſophiæ contemplari cis; in poſteriori verò illatione prædicta hypotheſis locum non habet, vt ſatis conſtat. Quare licet Metaphyſica intellectum & intelligibile contempletur, nõ ſequitur verſari illam circa obiecta aliarum ſcientiarum contemplantium. Ad illud verò Ariſtotelis, id, quod contemplatur intellectum, contemplatur quoque intelligibile, quia relatorum eadem eſt ſcientia & conſideratio. Reſpondendum erit, id, quod contemplatur intellectum, contemplari etiam intelligibile, non quouis modo, ſed prout hæc ſe mutuò reſpiciunt, ſibique reſpondent. Reſpondent autem ſibi intellectus conſideratus, vt eſt potentia formæ phyſicæ, id eſt, animæ rationalis; & intelligibile phyſicum. Item intelligibile Metaphyſicum, & intellectus ſumptus, vt eſt potentia ſubſtantiarum ſeparatarũ, aut etiam quid commune intellectui humano, angelico & diuino. Quare prior conſideratio aſcribẽda erit Philoſopho naturali, poſterior Metaphyſico. Quamuis hæc naturali Philoſopho attribuẽda eſſet ex hypotheſi, quam faciebat Ariſtoteles.

B

C

D

E Ad ſecundam rationem ex eodem Ariſtotelico loco, dicendum intellectum, ſiue animam intellectricem ſecũdùm illum communem conceptum, non eſſe naturam; alioqui etiam intelligẽtijs, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret.

Ad 2. rationem pro 2. Sent. art.

Ad tertium, patet ſolutio ex dictis: Nam anima ſub prædicta conſideratione eſt quidpiam abſolutum à materia; atque adeò aliam diſciplinam videlicet ad primam Philoſophiam ſpectans.

Ad 3. Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura.

ARISTO-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΤΟ Α.

Κεφάλαιον Α.

Τῶν καλῶν καὶ τιμίων τὴν εἴδησιν ὑπολαμβάνοντες, μᾶλλον δ' ἑτέραν ἑτέρας ἢ κατ' ἀκρίβειαν, ἢ τῷ βελτιόνων τε καὶ θαυμασιωτέρων εἶναι, δι' ἀμφότερα ταῦτα τὴν περὶ τῆς ψυχῆς ἱστορίαν εὐλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθείημεν. δοκεῖ δὲ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἅπασαν ἡ γνῶσις αὐτῆς μεγάλα συμβάλλεσθαι· μάλιστα δὲ πρὸς τὴν φύσιν. ἔστι γὰρ οἷον ἀρχὴ τῶν ζῴων. ἐπιζητοῦμεν δὲ θεωρῆσαι καὶ γνῶναι τήν τε φύσιν αὐτῆς, καὶ τὴν οὐσίαν· εἶθ' ὅσα συμβέβηκε περὶ αὐτήν· ὧν τὰ μὲν ἴδια πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ κοινά, καὶ τοῖς ζῴοις δι' ἐκείνην ὑπάρχειν. πάντῃ δὲ καὶ πάντως ἐστὶ τῶν χαλεπωτάτων λαβεῖν τινὰ πίστιν περὶ αὐτῆς· καὶ γὰρ ὄντος κοινοῦ τοῦ ζητήματος καὶ πολλοῖς ἑτέροις, λέγω δὲ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἐστι, τάχ' ἄν τῳ δόξειε μία τις εἶναι μέθοδος κατὰ πάντων περὶ ὧν βουλόμεθα γνῶναι τὴν οὐσίαν, ὥσπερ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἰδίων ἀπόδειξις. ὥστε ζητητέον ἂν εἴη τὴν μέθοδον ταύτην. εἰ δὲ μή ἐστι μία καὶ κοινή τις μέθοδος περὶ τὸ τί ἐστιν, ἔτι χαλεπώτερον γίνεται τὸ πραγματευθῆναι. δεήσει γὰρ λαβεῖν περὶ ἕκαστον, τίς ὁ τρόπος. ὅταν δὲ φανερὸν ᾖ, πότερον ἀπόδειξίς τις ἐστίν, ἢ διαίρεσις, ἢ καί τις ἄλλη μέθοδος, ἔτι πολλὰς αὖ ἀπορίας ἔχει καὶ πλάνας, ἐκ τίνων δεῖ ζητεῖν· ἄλλαι γὰρ ἄλλων ἀρχαί, καθάπερ ἀριθμῶν καὶ ἐπιπέδων.

πρῶτον

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER I.

CAPVT I.

CVM a omnem ſcientiam rem eſſe bonam arbitremur, ac honorabilem, b & aliam alia magis ex eo talem eſſe putemus, quia vel exactior c eſt, vel rerum eſt earum, quæ magis præſtabiles, magisque ſunt admirabiles; ſcientiam animæ nimirum ob hæc vtraque non iniuria ponendam in primis eſſe cenſemus. Videtur autem d & ad veritatem omnem, ipſius animæ cognitio vehementer conferre, & maximè ad ipſius naturæ ſcientiam: eſt enim anima quaſi principium animalium. e Contemplari autem f & cognoſcere naturam eius, & ſubſtantiam quærimus; deinde ea, quæ circa ipſam accidunt, quorum quædam affectus ipſius eſſe proprij, quædam animalibus etiam per ipſam ineſſe competereque videntur. At verò g vnde quaqueatque omnino difficillimum eſt, fidem aliquam de ipſa tandem accipere. Nam cùm hæc quæſtio communis ſit, etiam cum alijs rebus compluribus, de ſubſtantia dico, & quid eſt: vnus cuipiam fortaſſe modus, vnæ via quædam eſſe videtur, qua cognoſcere quidnam ſit vna quæque poſſumus rerum, quarum ſubſtantiam percipere volumus, perinde atque modus vnus eſt hiſce, quo proprij rerum demonſtrantur affectus. Quapropter quærendum eſt, quænam ſit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum ſubſtantiæ percipi poſſunt. Quòd ſi nõ vnus quidam atq; communis ſit ille modus, longè difficilior ipſa pertractatio ſit. Oportebit enim de vnaquaq; rerum accipere, quis ad vnamquamq; modus accommodabitur. Si verò pateat illum demonſtrationem, vel diuiſionem, vel etiam quendam alium modum eſſe complures inſuper difficultates, erroresq; emergunt in ijs exquirendis, è quibus vniuſcuiuſq; conficienda eſt diffinitio: aliarum namq; rerum alia principia ſunt; vt numerorum, ſuperficierumq;.

Text. 1. — Text. 2. — Text. 3. — Text. 4. — Text. 5.

b Primum

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quæ ſciendi appetitum exciteant.

CVm a omnem.] Duo potiſſimùm ſunt, quæ hominũ animos ad perdiſcendum procliuiores reddunt, ac vehementer acuunt: ſcientiæ dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas ſcientiæ tribus continetur; certitudine, ſubiectæ materiæ præſtantia & vtilitate. Hæc omnia præfatur Ariſtoteles in hoc procemio. Nec interim ſuſceptæ rei difficultatem ſilentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorem excitat, ne torpeſcat otio, vt Græci interpretes admonẽt, tum ne quis in re ardua & recondita maiorẽ euidentiam poſcat, quàm par ſit, & quàm rei natura patiatur, tũ deniq; vt rudia & tarda ingenia ab ipſo lumine procul eſſe iubeat. Quod veteres Philoſophiæ proceres vſq; adeò ante oculos habuère, vt propterea verborum breuitate, & ænigmatum inuolucris naturæ myſteria obtexerint; operæ pretium & facere exiſtimantes; ſi ea ratione tardos minimeq; ad audiendum inſtructos, à rerum abditarum & excellentiũ inquiſitione remouerent.

Cur Philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint.

b Bonam ac honorabilem.] Bonum & honorabile re conueniunt, ratione differunt, vt Simplicius annotauit. Nam idem, vt refertur ad appetitum, bonum vocatur: vt ad excellentiam, honorabile: appetimus enim bona; in honore habemus excellentia. Conuenit autem ratio boni omni ſcientiæ, quia bonum 1. Ethic. cap. 1. eſt quod omnia appetunt; omnibus autem hominibus ingenitum eſt ſcientiæ deſiderium, 1. Metaphyſ. cap. 1. Competit quoque ſcientiæ ratio honorabilis: quia munere ſcientiæ præſtant excelluntque homines tum belluis, tum alij alijs inter ſe; quod 4. Politic. cap. 4. docet Ariſtoteles, dum ſcientiam inter ſpecies nobilitatis annumerat. Erit tamen qui obijciat, videri Ariſtotelem non ſibi conſtare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat diuinis tantùm rebus deberi honorem; laudem autem virtuti & honeſtè factis. Hoc

Ratio boni & honorabilis.

Vtraq; ſcientiæ cõpetit.

Obiectio.

autem

Digitized by Google

Dilutio. autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrendum, aliter in Ethicis; aliter hîc honorẽ ſumſiſſe. In Ethicis enim loquitur de honorẽ admodum preſſè, qui rebus nõ comparatè, ſed ſimpliciter excellentibus quales diuinæ ſunt, conuenit. Hic autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter ſe magis aut minùs eminent.

c *Quia vel exactior.*] In hunc modum ratiocinari videtur, ſcientia omnis præclarum quidpiam eſt, & in honore ac pretio habetur, eoq; aliam alia præſtabiliorem exiſtimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus verſatur: at vtrumque inter alias ſcientias doctrinæ de anima excellenter conuenit. Iure igitur eam inter primas collocabimus. Circa minorem propoſitionem, in qua Ariſtoteles ſcientiam de anima cum alijs comparat, diſſidium eſt inter expoſitores, num ea collatio abſolutè cum omnibus in vniuerſum diſciplinis, an cum Phyſiologiæ partibus duntaxat, intelligenda ſit. Priorem explicationem ſequuntur præter alios, Commentator, M. Albertus, & vterq; Caietanus. Poſteriorem approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus & Ferrarienſis. Prior magis placet, cum ex verbis Ariſtotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec eſt laborandum, quod quidam faciunt interpretes, quo pacto hæc ſcientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Ariſtoteles cæteris præfert, ſed duntaxat inter nobiliores collocat. Quem verò locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias ſcientias obtineat, expoſuimus in proœmio Phyſicorum.

Duplex huiuſce doctrinæ vtilitas. d *Videtur autem.*] Duplicem proponit vtilitatem huiuſce doctrinæ; vnam communem, alteram peculiarem. Communis eſt, quòd plurimùm conducat ad omnem veritatem. *Communis.* Quo nomine putat Auerroes ſignificari ſcientias contemplantes duntaxat, quarum finis eſt ſola cognitio veritatis. Magis tamen placet interpretatio Simplicij, exiſtimantis, comprehendi tam contemplantes, quàm practicas. Nam & omnes veritatem ſpectant (vnde 1. Topic. cap. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur) eſto, illæ non vltrà progrediantur, hæ ad opus & actionem vlteriùs contendant: & omnibus hæc diſciplina vſui eſt tum ob eas rationes, quas in proœmio retulimus: tum quia agit de intellectu, à quo omnis notitia veritatis, atq; adeò omnis actus ſciendi elicitur. *Peculiaris.* Peculiaris autem vtilitas eſt, quòd hæc de anima diſputatio multùm conferat ad naturam, id eſt, ad eam phyſiologiæ partem, quę de animãtibus diſſerit; quorum natura, hoc eſt, forma, eſt de anima, à qua omnes vitales actiones proficiſcuntur.

e *Quaſi principium animalium.* οἷον ἀρχὴ τῶν ζώων.] Non appellat animã abſolutè principium animantium, ſed quaſi principium, ad diſcrimen, vt ait Simplicius, primi & infiniti principij à nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Phyſicorum, & 12. primæ philoſophiæ, vel potiùs, vt ait *Aduerbium quaſi, non ſemper minuit.* D. Thomas, quia particulam οἷον id eſt, quaſi, non diminutionis, aut ſimilitudinis, ſed ornatus gratiã, vt ſæpe alias hoc loco vſurpauit.

f *Contemplari autem.*] Duo ſibi perquirenda eſſe inquit in doctrina de anima. Alterum, quod quidem ad definitionem pertinet, eſt eſſentia & ſubſtantia animæ: alterum, quod ſpectat ad *Quid circa animam diſſerendum.* rationem demonſtrandi, ſunt affectus, id eſt, potentiæ & operationes tum peculiares ipſi animæ, quæ nimirum in anima intellectiua inhæret, vt intellectus & contemplatio: tum communes cum corpore, id eſt, quæ in organo materiali recipiuntur; licet ab anima, tanquam à fonte dimanent, vt vires ſenſitiuæ & actus ſentiendi.

g *At verò.*] Perdifficile eſſe, inquit, exploratum certumq; habere, quid de anima ſtatuendum ſit. *Ariſtotelis in ſcribendo modeſtia.* In quo, vt Theophilus annotauit, Platonis imitatur modeſtiam, qui ſe non admodum exactos de mundo ſermones aiebat allaturum: non vt ij qui omnia ſe ſcire profitebantur; nec etiam vt alij, qui ſciri aliquid poſſe diffidebant, ſed media inter confidentiam & deſperationem incedens via. Ait ergo difficillimum eſſe aliquid de animæ natura ſtatuere; quia in primis de ipſa methodo inueſtigandæ definitionis, qua rei eſſentia declaratur, quæſtio eſt, etſi com- *Triplex inueſtigandæ definitionis via.* munis alijs doctrinis. Eſt, inquam, ambigua quæſtio, num ea methodus ſit vna, vt eſt vna via, ratioq; demonſtrandi; an ſint plures. Tum quia ſi vna ſit, difficile eſt ab ea non deflectere: ſi plures, non erit minus laborioſum cuique rei propriam accommodare, cùm magni laboris ſit, ſingularum rerum genera & differentias internoſſe. Porrò methodum inueniendæ definitionis *Plato.* ſtatuit Plato in ſophiſta diuiſionẽ: *Ariſtoteles.* Ariſtoteles ſecundo Poſterioris analyſeos potiſſimùm compoſitionem: *Hippocrat.* Hippocrates argumentationem. In qua re dijudicanda, nõn eſt cur hoc loco immoremur, cùm Dialectici negotij ſit.

h *Primum*

πρῶτον δ' ἴσως ἀναγκαῖον διελεῖν ἐν τίνι τῶν γενῶν, καὶ τί ἐστι· λέγω δὲ πότερον τόδε τι, καὶ οὐσία, ἢ ποιὸν, ἢ ποσὸν, ἢ καί τις ἄλλη τῶν διαιρεθεισῶν κατηγοριῶν· ἔτι δὲ πότερον τῶν ἐν δυνάμει ὄντων, ἢ μᾶλλον ἐντελέχειά τις. διαφέρει γὰρ οὔτι σμικρόν. σκεπτέον δὲ, καὶ εἰ μεριστὴ, ἢ ἀμερής. καὶ πότερον ὁμοειδὴς ἅπασα

h *Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt diuidere, atque accipere in quonam generum collocetur, quidquid ſit anima; vtrum ſit ſubſtantia; an in qualitate, aut in quantitate, vel in alio quodam prædicamentorum genere collocetur. Deinde perueſtigandum eſt, vtrum eorum ſubeat rationem,* Text. 6.

quæ

Digitized by Google

ἄπασα ἡ ψυχή, ἢ οὔ. εἰ δὲ μὴ ὁμοειδής, πότερον εἴδει διαφέρουσα, ἢ γένει· νῦν μὲν γὰρ οἱ λέγοντες καὶ ζητοῦντες περὶ ψυχῆς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης μόνης ἐοίκασιν ἐπισκοπεῖν. εὐλαβητέον δ' ὅπως μὴ λανθάνῃ, πότερον εἷς ὁ λόγος αὐτῆς ἐστι, καθάπερ ζῴου, ἢ καθ' ἕκαστον ἕτερος, οἷον ἵππου, κυνός, ἀνθρώπου, θεοῦ, τὸ δὲ ζῷον τὸ καθόλου ἤτοι οὐθέν ἐστιν, ἢ ὕστερον. ὁμοίως δὲ κἂν εἴ τι κοινὸν ἄλλο κατηγοροῖτο. ἔτι δὲ εἰ μὴ πολλαὶ ψυχαί, ἀλλὰ μόρια, πότερον δεῖ ζητεῖν πρότερον τὴν ὅλην ψυχὴν, ἢ τὰ μόρια. χαλεπὸν δὲ καὶ τούτων διορίσαι ποῖα πέφυκεν ἕτερα ἀλλήλων, καὶ πότερον τὰ μόρια δεῖ ζητεῖν πρότερον, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν, οἷον τὸ νοεῖν, ἢ τὸν νοῦν· καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ τὸ αἰσθητικόν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· εἰ δὲ τὰ ἔργα πρότερον, πάλιν ἄν τις ἀπορήσειε, εἰ τὰ ἀντικείμενα πρότερον τούτων ζητητέον, οἷον τὸ αἰσθητὸν τοῦ αἰσθητικοῦ, καὶ τὸ νοητὸν τοῦ νοητικοῦ. ἔοικε δ' οὐ μόνον τὸ τί ἐστι γνῶναι χρήσιμον εἶναι πρὸς τὸ θεωρῆσαι τὰς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων ταῖς οὐσίαις, ὥσπερ ἐν τοῖς μαθήμασι τί τὸ εὐθὺ, καὶ τί τὸ καμπύλον· ἢ τί γραμμὴ καὶ ἐπίπεδον, πρὸς τὸ κατιδεῖν πόσαις ὀρθαῖς αἱ τοῦ τριγώνου γωνίαι ἴσαι, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαλιν τὰ συμβεβηκότα συμβάλλεται μέγα μέρος πρὸς τὸ εἰδέναι τὸ τί ἐστιν· ἐπειδὰν γὰρ ἔχωμεν ἀποδιδόναι κατὰ τὴν φαντασίαν περὶ τῶν συμβεβηκότων ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων, τότε καὶ περὶ τῆς οὐσίας ἕξομεν λέγειν κάλλιστα· πάσης γὰρ ἀποδείξεως ἀρχὴ, τὸ τί ἐστιν. ὥστε καθ' ὅσους τῶν ὁρισμῶν μὴ συμβαίνει τὰ συμβεβηκότα γνωρίζειν, ἀλλὰ μηδ' εἰκάσαι περὶ αὐτῶν εὐμαρές, δῆλον ὅτι διαλεκτικῶς εἴρηνται καὶ κενῶς ἅπαντες.

ἀπορίαν

quæ potentia ſunt, an potiùs quidam ſit actus; non Text.7.
enim parum intereſſe videtur. Conſiderandum eſt præterea ſi partibilis ſit, néc ne; & vtrum eiuſdem ſit anima ſpeciei omnis, nécne. Et ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, vtrum ſpecie tantùm, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt, atque quærunt de anima, de humana tantùm quærere perſcruta- Text.8.
rique videntur. At cauẽdum eſt, ne nos prætereat, vtrum vna ſit eius ratio, vt animalis, an vniuſcuiuſque ſit alia ratio, vt equi, canis, hominis, Dei. i *Animal autem vniuerſale aut nihil eſt, aut po-*
ſterius eſt: & quidquid itidem aliud communiter Text.9.
prædicatur. Præterea ſi non plures ſint animæ, ſed partes, vtrum animam totam, an partes quærere priùs oporteat. Difficile autem eſt id quoque de- Text.10.
terminare, quænam inquam partes à quibus diuerſæ ſint. Et vtrum ipſas partes, an ipſarum partium operationes priùs quærere perſcrutarique oporteat; ceu intelligere an intellectiuum, & ſentire, an ſenſitiuum; & eodem modo de cæteris. Quòd ſi operationes ſint exquirendæ priùs, rurſus profectò quiſpiam dubitabit, ſi oppoſita priùs ſint inquirenda; vt ſenſibile priùs quàm ſenſitiuum, & intelligibile, quàm intellectiuum. k *Non ſolùm* Text.11.
autem ipſius quid eſt cognitio conferre videtur ad perſpiciendas eorum cauſas, quæ ſubſtantijs accidunt, vt in Mathematicis confert quid eſt rectum, & quid curuum, vel quid linea, quid ſuperficies ad cognoſcẽdum quot rectis angulis trianguli ſunt æquales (nam ipſum quid eſt, omnis eſt principium demonſtrationis) ſed è conuerſo etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cùm per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere poſſumus; tum aliquid etiam de ſubſtantia dicere poterimus optimè. l *Quare patet eas omnes definitiones aſſerendi modo, vanaſq; dictas & aſſignatas eſſe quibus non fit, vt accidentia percipiantur, aut de ipſis coniectura facilis habeatur.*

m *Eſt*

---

h *Primum autem*] Poſteaquam explicauit ea, quæ tractationem hanc difficilem oſtẽdunt ex ijs, quæ communia ſunt alijs rebus, quarũ naturam definiendo enodare volumus: nunc quæ huic de anima commentationi peculiaria exiſtunt, in medium affert. Hæc tria potiſſimum ſunt; nimirum quæ ſit natura animæ: quæ eius partes, vel ſpecies: qui affectus & operationes.

i *Animal autem vniuerſale.*] Vnam ex quæſtionibus, quæ in hac materia difficultatem pariunt, eſſe inquit, eam, qua quæritur, vtrum anima genus ſit, an ſpecies; & num eius definitio ſit tanquam generis; vt animalis: an tanquam ſpeciei infimæ. Quia verò dixit animal definiri; ne quis ſuſpicetur ipſum ponere animal vniuerſale ſeparatum, vt Platonicam ideam; remouet eam ſuſpicionem, affirmans animal vniuerſale (idem intellige de cæteris naturis communibus) aut nihil eſſe, ſi ſumatur, vt à Platone fingitur, qui volebat eiuſmodi vniuerſalia cohærere per ſe ante omnia ſingularia: aut eſſe quid poſterius, id eſt, collectum ex ſingularibus, intellectus beneficio. Aliter quoque hunc locum interpretes enarrant, ſed noſtra expoſitio communis eſt. *Vniuerſale ſeparatum nihil eſt.*

k *Non ſolùm autem.*] Variæ ſunt huius loci explanationes. Nobis placet expoſitio Simplicij & Philoponi, aientium, tradi ab Ariſtotele viam inueſtigandi animæ definitionem; nempe ab effectis & accidentibus ipſi animę proprijs. Licet enim ſæpenumerò à cauſis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis diſciplinis; interdum tamen vice verſa ab effectis ad cauſarum notionem incedimus, præſertim in Phyſiologia; habent enim accidentia magnum momentum ad cuiuſque rei eſſentiam indagandam, atque inueniendam; quia ex ijs, quæ accidunt vnicuique, ſi in nullam aliam rem cadere poſſint, vt ex effectis cauſæ adæquatis, cùm ſint quaſi expreſſæ illius ſimilitudines, in quidditatiuam cauſæ notitiam deducimur, qua de re D. Thomas lib. 3. contra Gentes, cap. 49. *Animæ definitio ab ipſius effectis colligenda.*

l *Quare patet*] Quoniam vt ex effectis cognoſcimus cauſas, ita ex cauſis effecta, & ex ſubſtantijs accidentia; colligit eas definitiones, ex quibus non per ſe cognoſcuntur accidentia, aut

 non

Digitized by Google

Dialecticam interdum idem quod veriſimile, quodque ex cauſis remotis procedit.

non habetur facilis coniectura ad ea cognoſcẽda, dialecticas eſſe, id eſt, non veras & proprias, ſed veriſimiles, & ex cauſis remotis tantum, quales ſunt illæ, quibus Dialectici in diſputationibus ſæpe vtuntur. Ita Græci & Latini interpretes hunc locum enarrant. Nam quòd Dialecticum interdum ſumatur ab Ariſtotele, conſtat ex capite 20. & 25. libri 1. Poſteriorum, & ex cap. 8. libri 2. eiuſdem operis, & ex cap 3. lib. 4. Phyſic. & ex cap. 11. lib 7. primæ Philoſophiæ, & 6. lib. 2. de Generatione animalium.

ἀπορίαν δ' ἔχει καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, πότερόν ἐστι πάντα κοινὰ καὶ τοῦ ἔχοντος, ἢ ἔστι τι καὶ τῆς ψυχῆς ἴδιον αὐτῆς· τοῦτο γὰρ λαβεῖν μὲν ἀναγκαῖον, οὐ ῥᾴδιον δέ. φαίνεται δὲ τῶν πλείστων οὐθὲν ἄνευ σώματος πάσχειν, οὐδὲ ποιεῖν, οἷον ὀργίζεσθαι, θαρρεῖν, ἐπιθυμεῖν, ὅλως αἰσθάνεσθαι. μάλιστα δ' ἔοικεν ἴδιον τὸ νοεῖν. εἰ δ' ἐστὶ καὶ τοῦτο φαντασία τις, ἢ μὴ ἄνευ φαντασίας, οὐκ ἐνδέχοιτ' ἂν οὐδὲ τοῦτο ἄνευ σώματος εἶναι. εἰ μὲν οὖν ἐστί τι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων ἢ παθημάτων ἴδιον, ἐνδέχοιτ' ἂν αὐτὴν χωρίζεσθαι· εἰ δὲ μηθέν ἐστιν ἴδιον αὐτῆς, οὐκ ἂν εἴη χωριστή. ἀλλὰ καθάπερ τῷ εὐθεῖ, ᾗ εὐθύ, πολλὰ συμβαίνει, οἷον ἅπτεσθαι τῆς χαλκῆς σφαίρας κατὰ στιγμήν, οὐ μέντοι γε ἅψεται τούτου χωρισθέν τι εὐθύ. ἀχώριστον γάρ, εἴπερ ἀεὶ κατὰ σώματός τινός ἐστιν. ἔοικε δὲ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη πάντα εἶναι μετὰ σώματος, θυμός, πραότης, φόβος, ἔλεος, θάρσος, ἔτι χαρὰ καὶ τὸ φιλεῖν τε καὶ μισεῖν. ἅμα γὰρ τούτοις πάσχει τι τὸ σῶμα. μηνύει δὲ τὸ ποτὲ μὲν ἰσχυρῶν καὶ ἐναργῶν παθημάτων συμβαινόντων μηδὲν παροξύνεσθαι, ἢ φοβεῖσθαι· ἐνίοτε δὲ ὑπὸ μικρῶν καὶ ἀμαυρῶν κινεῖσθαι, ὅταν ὀργᾷ τὸ σῶμα, καὶ οὕτως ἔχῃ, ὥσπερ ὅταν ὀργίζηται. ἔτι δὲ τοῦτο μᾶλλον φανερόν· μηθενὸς γὰρ φοβεροῦ συμβαίνοντος ἐν τοῖς πάθεσι γίγνονται τοῖς τοῦ φοβουμένου. εἰ δ' οὕτως ἔχει, δῆλον, ὅτι καὶ τὰ πάθη λόγοι ἔνυλοί εἰσιν. ὥστε οἱ ὅροι τοιοῦτοι, οἷον τὸ ὀργίζεσθαι, κίνησίς τις τοῦ τοιουδὶ σώματος, ἢ μέρους ἢ δυνάμεως ὑπὸ τοῦδε ἕνεκα τοῦδε. καὶ διὰ ταῦτα ἤδη φυσικοῦ τὸ θεωρῆσαι περὶ ψυχῆς, ἢ πάσης, ἢ τῆς τοιαύτης.

διαφε-

m *Eſt etiam de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes communes ſint cum eo, quod habet animam; an ſit & ipſius animæ proprius aliquis. hoc enim ipſum accipere quidem neceſſarium eſt; non tamen accipi facilè poteſt. Atq; plurimi ſunt, quorum ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, vt iraſci, confidere, cupere, omnino ſentire. Maximè autem ipſum intelligere, proprio ſimile eſt. Quòd ſi hoc etiam imaginatio ſit quædam, aut ſine imaginatione non ſit, nec illud eſſe ſine corpore poteſt. Si igitur operationem animæ, vel affectuum aliquis proprius ſit ipſius, fieri poteſt, vt ipſa anima ſeparetur. Sin verò nullus ſit eius proprius; non ſeparabilis eſt. ſed & de ipſa n perinde atque de recto, cui multa quidem, vt rectum eſt, competunt veluti puncto pilam æneam tãgere, non tamen ipſum, inquam, ſeparatum tanget; eſt enim inſeparabile, quippe cùm ſemper aliquo cum corpore ſit. o Videntur autem & omnes affectus animæ cum corpore eſſe; ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam vnà cum his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet: interdum enim non iraſcuntur, neque timent: etiam ſi ſe vehementes ipſis manifeſtæue cauſæ offerant; interdum à paruis quibuſdam mouentur, atque exiguis, ſi feruet, concitaturque corpus & perindè ſe habet, atque cùm afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nonnulli nulla re penitùs accidente, quæ quidem poſſit terrere, nulloque imminente periculo, vt ij, qui metuunt perturbantur, ac afficiuntur timore. Quæ ſi ita ſint, patet affectus rationes eſſe materiales: p. quare & diffinitiones ipſorum tales ſunt. Iraſci namque motus quidam talis eſt corporis, aut partis, aut potentiæ ab hoc huius gratia. Idcircò naturalis eſt de anima vel omni, vel tali conſiderare.*

Text. 12.

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.

q *Diuerſo*

Quæſtio de animæ intellectiuæ independentia à corpore difficilis, ſed vtilis.

m *Eſt etiam de affectibus.*] Quæſtionem mouet, cuius explicatum difficile eſſe inquit, ſed tamen ad huius operis inſtitutum valde vtilem & opportunum; ex eo enim pendent fundamenta diſputationis de animorum immortalitate: videlicet vtrum anima intellectiua habeat operationem propriam, & à corpore independentem: ſi enim habet, vtique extra materiam cohærere poterit, proindeque immortalis cenſebitur: alioqui verò caduca, & internecioni obnoxia. Siquidem natura nullam formam otioſam & operationis expertem in mundi vniuerſitate eſſe patitur.

1. Obiectio contra Ariſt.

2. Obiectio.

Quidam hunc Ariſtotelis locum in reprehenſionem vocarunt, ac primùm id, quod dixit, ſi anima operationem propriam vendicat, poſſe eam ſeparari. Nam oculus propriam habet actionem; nempe actum videndi, nec tamen vt à corpore ſeparetur fieri poteſt. Deinde quia modus ille argumentandi, ſi anima vendicat propriam operationem, poteſt eſſe extra corpus; ſi non vendicat, non poteſt; vitioſus eſt, & contra regulas ab ipſo Ariſtotele præſcriptas, ſiquidem ex antecedentis deſtructione procedit ad tollendum conſequens: cùm potius deberet, ſumpto oppoſito conſequentis, tollere, demolirique antecedens.

Dilutio 1.

Priori obiectioni omiſſis aliorum ſolutionibus, occurrit hoc loco Simplicius & Philoponus, viſionem non ſic eſſe propriam oculo, quaſi à corpore non pendeat. de quo propriæ operationis modo loquitur Ariſtoteles. Caietanus verò inquit, eam hic tãtùm cenſeri, propriam actionem, quæ formis per ſe,

non

Digitized by Google

non autem partibus integrantibus accommodantur. Ad poſteriorem obiectionem reſpondent Commentator, Aegidius, Thienenſis & Apollinaris illum argumentandi modum, rectè concludere in terminis reciprocantibus, cuiuſmodi ſunt formam habere propriam operationem, & eſſe à materia ſeparabilem. Facilior eſt interpretatio Philoponi, Simplicij, Sancti Thomæ, Caietani & aliorum aientium, non argumentari Ariſtotelem iis verbis; ſed ſimplici tantùm aſſertione affirmare ſi anima propriam ſortiatur operationem poſſe à corpore abiungi, alioqui non poſſe.

Dilutio 2.

n *Perinde atque de recto*] Si nulla inquit animæ propria eſt operatio, non eſt anima ſeparabilis à corpore: ſed quæ illi tribuuntur, ſic tribui intelliguntur, vt multa rebus Mathematicis quaſi ſeiunctis à materia accommodantur, quæ tamen non ſunt ſine materia. Dicimus enim, verbi cauſa, rectum tangere ſphæram puncto, at tactus non poteſt à corpore abiungi: ſic ergo & de anima dicentur operationes, cùm tamen non ſint abſque corpore, ſi abſque illo agere nihil valet.

Si anima ſine corpore nō operatur, ſine corpore eſſe nequit.

o *Vaentur autem.*] Oſtendit iram, cupiditatem, cæterosque eiuſmodi affectus, ſeu paſſiones, communes eſſe animæ cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamentum operatur, non ſolius animæ eſt, ſed etiam corporis; atqui paſſiones ita ſeſe habent; non ergo ſolius animæ ſunt, ſed animæ & corpori communes. Aſſumptionem confirmat: quia quoſdam videmus leui de cauſa iraſci vt cholericos, quibus mox circa cor ſanguis efferueſcit: alios vix ad iram commoueri, etiam graui oblata occaſione, vt eos, qui phlegmate abundant. Item quoſdam vel minima cauſa timoris, expaueſcere, vt melancholicos; alios non item, vt quibus ſanguinea complexio eſt. Hoc autem ex eo prouenit, quia in his actionibus magnam ſibi partem vendicat corporis affectio. Qua de re Ariſtoteles copioſè in libro de Phyſiognomia, & 2. de Partibus animalium, cap. 4. Galenus in libro, qui inſcribitur; Quòd mores animi corporis temperamentum ſequantur. Illud tamen certum eſt, & perſpicuum, licet corporum temperaturæ ad eiuſmodi affectus inclinent, in cuiuſque poteſtate eſſe, accedente diuini numinis ope, ducem ſequi rationem, & inſurgentes motus ratione cohibere, ac totius ſtatum ad virtutem & probos mores componere, vt alibi ex profeſſo diſſeruimus.

Ariſtoteles. *Galenus.*

Paſſiones animæ cum corpore ſunt communes. Qui citò iraſcantur. Qui tardè. Qui facilè timeant. Qui difficile.

p *Quare definitiones.* Ex ſuperioribus duo conſectaria deducit. Alterum eſt, affectus animæ cum corpore communes per materiam eſſe definiēdos: ſicut enim ex materia habent eſſe, & eam in ſuo conceptu includunt, ita per eandem appoſitè innoteſcunt. Vnde ira rectè definitur vltionis, ex illata iniuria appetitio, cum feruore ſanguinis in corde. Alterum eſt, Philoſophi eſſe de anima diſſerere, aut de omni, aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, ſiue, vt quidam interpretantur, propter intelligentias, quæ animæ cœlorum dicuntur, quarum conſideratio phyſicæ metam excedit: vel propter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad Phyſiologiam pertinet, vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum. Huius ſecundi conſectarij ea ratio eſt, quia ex modo definiendi cuiuſque rei colligitur ad quam ſcientiam quæque pertineat; ſiquidem definitio eſt principium; & diuerſitas principiorum, ſcientiæ diuerſitatem arguit, cùm igitur ea, quæ definiuntur per materiam, ſpectent ad Phyſicum; & forma definiatur per materiam, atque adeò & anima, quæ forma quædam eſt, conſequens fit, vt animæ contemplatio ad Phyſiologum ſpectet.

1. Conſectarium. Ira quid. 2. Conſectarium. Ratio proximi conſectarij.

Verba illa, *ab hoc huius gratia* notant cauſam efficientem & finalem, ponitur que iræ finis pro forma: quia forma plerunque in finem incidit, ideoque infrà dicitur poni forma in definitione domus, cùm adhibetur, cuius gratia, id eſt, finis.

Forma & finis ſæpe coincidunt.

διαφερόντως δ' ὁρίσαιντο ὁ φυσικός τε καὶ διαλεκτικὸς ἕκαστον αὐτῶν, οἷον ὀργὴ τί ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως, ἤ τι τοιοῦτον· ὁ δὲ, ζέσιν τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος, ἢ θερμοῦ. τούτων δὲ, ὁ μὲν τὴν ὕλην ἀποδίδωσιν· ὁ δὲ, τὸ εἶδος, καὶ τὸν λόγον. ὁ μὲν γὰρ λόγος εἶδος τοῦ πράγματος· ἀνάγκη δ' εἶναι τοῦτον ὕλῃ τοιαδὶ, εἰ ἔσται· ὥσπερ οἰκίας, ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος, ὅτι σκέπασμα κωλυτικὸν φθορᾶς ὑπ' ἀνέμων, καὶ ὄμβρων, καὶ καυμάτων· ὁ δὲ φήσει λίθους, καὶ ξύλα. ἕτερος δ', ἐν τούτοις τὸ εἶδος, ἕνεκα τωνδί. τίς οὖν ὁ φυσικὸς τούτων; πότερον ὁ περὶ τὴν ὕλην, τὸν δὲ λόγον ἀγνοῶν· ἢ ὁ περὶ τὸν λόγον μόνον· ἢ μᾶλλον ὁ ἐξ ἀμφοῖν; ἐκείνων δὲ, τίς ἑκάτερος; ἢ οὐκ ἔστιν τις ὁ περὶ τὰ πάθη τῆς ὕλης τὰ μὴ χωριστὰ μηδ' ᾗ χωριστά, ἀλλ' ὁ φυσικὸς περὶ ἅπανθ' ὅσα τοῦ τοιουδὶ σώματος καὶ τῆς τοιαύτης ὕλης ἔργα, καὶ πάθη· ὅσα δὲ μὴ ᾗ τοιαῦτα, ἄλλος· καὶ περὶ τινῶν μὲν τεχνίτης, ἐὰν τύχῃ

q *Diuerſo autem modo Naturalis & diſſerendi artifex vnumquodque iſtorum diffiniet. Nam alter iram appetitionem eſſe dicet doloris viciſſim aduerſario inferendi, aut aliquid tale. Alter ſanguinis aut caloris eius, quia circa cor eſt, feruorem ebullitionémve. Atq; alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim eſt ratio rei, quam neceſſe eſt, ſi fuerit, in tali materia eſſe: ſic enim & domus aſſignari diffinitio ſolet. Nam quidam talem eius rationem aſſignat, eſſe dicens tegumentum, quod quidem prohibere, propulſareq; poteſt incommoditates eas, quæ tum à ventis, tum ab imbribus, tum etiam ab æſtu fieri euenireq; ſolent. Quidam dicit, lapides eſſe lateres atq; ligna. At alius, formam in hiſce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur iſtorũ eſt Naturalis? is ne qui materiam aſſignat, & rationem ignorat, an is, qui* Text. 16

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

τύχῃ, οἷον τέκτων, ἢ ἰατρός. τῶν δὲ μὴ χωριστῶν μὲν, ᾗ δὲ μὴ τοιούτου σώματος πάθη καὶ ἐξ ἀφαιρέσεως, ὁ μαθηματικός, ᾗ δὲ κεχωρισμένα, ὁ πρῶτος φιλόσοφος. ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ὁ λόγος. ἐλέγομεν δὲ ὅτι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀχώριστα τῆς φυσικῆς ὕλης τῶν ζώων, ᾗ γε τοιαῦθ' ὑπάρχει, θυμὸς καὶ φόβος, καὶ οὐχ ὥσπερ γραμμὴ ἐπίπεδον.

Κεφά-

ſolam rationem reddit, & materiam ipſam omittit? an is potiùs, qui vtramque complectitur? At illorum vterque quis eſt. At enim conſtat neminem ſeſſe, qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles, & vt non ſeparabiles ſunt præter ipſum Philoſophum Naturalem. Etenim Naturalis circa omnia ea verſatur, quæ talis corporis, talisq; materiei ſunt operationes atque effectus: circa autem ea, quæ talia non ſunt, non Naturalis, ſed alius ſolet verſari. Atque de nonnullis quidem conſiderat, ſi fortè fuerit artifex; faber, inquam, vel medicus. r De his autem, quæ ſeparabilia quidem non ſunt; attamen non vt affectus corporis talis, ſed abſtractione ſumuntur, Mathematicus: At ea, quæ ſunt ſeparata, & vt talia ſunt, ipſe primus Philoſophus contemplatur. Sed eò redeundum eſt, vnde noſtra defluxit oratio. Dicebamus autem affectus animæ eſſe inſeparabiles ab animalium naturali materia, vt tales ſunt; & non vt ſeparatur linea, ſuperficiesque, ſic iram & metum à ſubiecta ſibi materia ſeparari.

Text. 17.

Text. 18.

Cap.

Qua ratione definire ſoleat Phyſiologus.

Qua Medicus.

Qua Dialecticus.

q *Diuerſo autem modo.*] Digreſſione quadam non aliena ab inſtituto diſtinguit modum definiendi in Phyſiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica & Metaphyſica. Phyſiologia & Medicina eodem pacto definiunt, niſi quòd illa totam entis naturalis amplitudinem comprehendit: hæc ſola corpora ſanitati morbisq; obnoxia. Docet ergo Ariſtoteles Phyſiologum definire ex materia: Dialecticum ex forma, vt Iræ & domus definitiones oſtendunt. Verùm quòd hi artifices non ita definiant, probabit aliquis in hunc modum: Phyſiologus non ſolùm materiam conſiderat, ſed etiam formam; imò & in formæ contemplationem maiori ſtudio incumbit, cùm illa multò nobilioris notæ ſit, quàm materia: igitur non ex ſola materia, ſed ex forma etiam definiet. Quin & ita eſſe ex toto Phyſiologiæ diſcurſu liquidò conſtat. Præterea, Dialecticus paratus eſt ad diſputandum probabiliter de quacunque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus contrahitur. Non igitur ex ſola forma, ſed pro re nata & vt ſe ratio probabilis obtulerit, ita definiet ex materia, ex forma, ex vtroque, ex omnibus cauſarum generibus. Ad hæc (quidquid velit Themiſtius cap. 9. & Auerroes comm. 17.) dicendum eſt, non eſſe mentem Ariſtotelis Phyſiologum haud definire etiam per formam, cùm paulò pòſt doceat eum per materiam formamque definire: id enim indicant verba illa (an potiùs qui vtraque complectitur) ſed tantummodò voluiſſe diſcrimen ponere inter Phyſiologum & Dialecticum, quod cùm ille per materiam, etſi non per eam duntaxat, definire ſoleat: hic per formam definiat. Verùm & hoc non ita eſt accipiendùm, quaſi Dialecticus non aſſumat etiam in definitionibus alia cauſarum genera; ſed quia cùm probabilia faciliaque conſectetur, & forma notior ſit quàm materia, frequentius per formam definit. Alij volunt, cùm Ariſtoteles ait Dialecticum per formam definire, nomine formæ ſignificare quæ communia ſunt, neque definitam aliquam materiam reſpiciunt. Quæ expoſitio probabilis eſt: non tamen illa, quam affert M. Albertus tract. 1. cap. 7. Apollinaris quæſt. 9. Iandunus quæſt. 12. Ferrarienſis quæſt. 5. videlicet formæ appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Etenim verò definitio, quæ ſic traditur, exacta eſt; non autem vana & adumbrata, quales dixit Ariſtoteles, eſſe Dialecticas, quæ formam continent.

Non videtur Phyſiologum definire per ſolam materiam.

Neque Dialecticum per ſolam formam.

Phyſiologus definit per materiam, ſed non ſolam.

Dialecticus definit per formam frequentius, quia notior eſt.

Qua ratione Mathematicus definiat.

Qua Metaphyſicus.

r *De his autem*] Mathematicus conſiderat, quæ ſunt in materia ſubiecta ſenſibus, non tamen prout ita exiſtunt: ſed abſtrahendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit. Primus autem Philoſophus, quia conſiderat quæ re ipſa extra materiam ſunt, multò minùs eam ad definiēdum aſciſcet. Hæc de definiendi methodo & ratione eo conſilio Ariſtoteles in hunc locum attulit, vt conſtet quam viam in quærenda aſſignandaque ea, quam meditatur, animæ definitione, ſequi debet.

IN RELIQVAM PARTEM HVIVS LIBRI.

De anima natura diſſidium.

Animam nihil eſſe quidã putãnt.

IN reliquo primi huius libri progreſſu more ſuo recenſet Ariſtoteles veterum, qui de anima ſcripſerunt, opiniones, easque prolixa diſputatione refellit, priusquam certi aliquid ex propria ſententia ſtatuat. Porrò tam atrox fuit ea de re certamen, vt nullum diurnius, neq; maius in ſcholis Philoſophorum extitiſſe videatur. Omiſſa igitur eorum opinione, qui nihil omnino eſſe animam, totumq; hoc nomen inane, ac fruſtra animātes appellari

Digitized by Google

appellari dixerunt, cuius dogmatis mentio- A nem facit M. Tullius. 1.Tuſcul. quæſt.lib.reliquorum philoſophorum placita in tres ſectas reduci poſſunt, vt ex cap.2. & 5. huius libri,& ex cap.9.tertij colligitur. Harum prima animi naturam ex motu inueſtigabat. Secunda, ex cognitione, propterea quod res animatæ hiſce duobus ab inanimis videntur diſtingui. Tertia, ex ratione incorporei, quòd crederent oportere animam quidpiam ſubtile eſſe, & expers molis, vt ſeſe in totum corpus infundat; ac per omnes eius partes meet.

Tres philoſophorum Sectæ de anima.

1. Secta. *Anima qd Democrito.*

In prima ſecta numerantur, præter alios Democritus, Pythagoræi, Anaxagoras, Plato,& Alcmæon. Democritus, apud quē nihil eſt,quod non atomorum turba conficiat, credidit animā eſſe quid concurſu fortuito conflatum ex corpuſculis inſectilibus, & rotundis; quæ perenni motu agitantur, proindeq; appoſita eſſe videntur,vt alias quoq; res ſubinde rapiant, & commoueant. Pythagoræi à Democriti placitis non admodum alieni fuerunt. Ex ijs enim alij corpora indiuidua, quæ in aëre continua conuerſione v'uuntur; alij motricem eorum cauſam, animam arbitrati ſunt: Anaxagoras mentem, quæ primò mouit omnia, animam cenſuit; licet enim animam & mentem differre putarit, vtraque tamen,vt eadem natura vtitur. Itaque animam fontem, & originem omnis motus prædicauit. Plato in Phædro, & 10.lib de legibus animam definijt id, quod ſe ipſum mouet, ſiue ſubſtantiam, quæ cieret alia, nec aliena vi,ſed ppria agitaretur. Poſtremò Alcmęon ex motu, animi vim indagauit, ſiquidem ideò animam immortalem eſſe ſibi perſuaſit, quòd videret corpora cœleſtia, quæ perenni motu circumaguntur,immortalia eſſe.

Quid Pythagorais. *Quid Anaxagoræ.* *Quid Platoni.* *Quid Alcmæoni.*

2. Secta.

Ad ſecundam ſectam pertinēt qui cùm nihil,niſi per ſuum ſimile,cognoſci poſſe exiſtimarent, & animam cognoſcendi principium ſtatuerent; vt de rerū principijs opinabantur, ita de animæ natura iudicarunt. Plato igitur præter id,quod paulò ante de eius placito aſſeruimus, quia rerum principia numeros fecit, animam quoq; ex numeris compoſitam in Timæo pronuntiauit; quam compoſitionem non phyſicam, ſed ſymbolicam intelligere oportet, vt ſuo loco dicemus. B Heraclitus verò, qui ignem rerum naturalium principiū fecit, animam exhalationem calidam eſſe voluit. Diogenes, & qui ex aëre omnia compoſuêre, aërem; Thales humorem, Critias ſanguinem, Empedocles harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

Heracliti placitum de anim. *Thaletis.* *Critiæ.*

3. Secta.

Inter Philoſophos tertiæ ſectæ, qui ex incorporeo ſiue tenui, animæ naturam ſcrutati ſunt, cenſentur tum ex ſuperioribus non- C nulli, vt Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantùm, ſed hanc etiā viam ſecuti fuere: tum Hippocrates, qui dixit animam eſſe ſpiritū tenuem per corpus omne diſperſum: & Zeno, qui eam vocauit concretum corpori ſpiritum; de quibus omnibus latè ſcripſit M. Tullius 1.Tuſculanarum quæſt. Auicenna 6. Natur. parte prima, capite 2. Plutarchus quarto de placitis capite ſecundo, & tertio. Plotinus libro ſeptimo Enneadis quartę. Ma- D crobius in primo libro de ſomnio Scipionis. Diuus Nemeſius in libro de natura hominis capite ſecundo. Theodoretus libro de natura hominis. Diuus Gregorius Niſſenus in diſputatione de anima & reſurrectione. Tertullianus in ſuo libro de anima. Lactantius in libr. de opificio Dei, cap.17. D.Iuſtinus in paranæſi. Abulenſis paradoxo quinto, cap.51.

Aliter, et à Democritus, & Heraclitus ex anima cenſuerunt. *Hippocr.* *Zeno.* *Tullius.* *Auicenn.* *Plutar.* *Plotin.* *Macrob.* *D. Neme.* *Theodor.* *D.Gre.N.* *Tertull.* *Lactant.* *Iuſtinus.* *Abulen.*

ΚΕΦ. β.

Ἐπισκοποῦντας δὲ περὶ ψυχῆς ἀναγκαῖον ἅμα
διαποροῦντας περὶ ὧν εὐπορεῖν δεῖ, προελθόν-
τας τὰς τῶν προτέρων δόξας συμπαραλαμβά-
νειν ὅσοι τι περὶ αὐτῆς ἀπεφήναντο, ὅπως τὰ μὲν εἰρη-
μένα καλῶς λάβωμεν· εἰ δέ τι μὴ καλῶς, τοῦτ' εὐλα-
βηθῶμεν. ἀρχὴ δὲ τῆς ζητήσεως, προθέσθαι τὰ μάλιστα
δοκοῦνθ' ὑπάρχειν αὐτῇ κατὰ φύσιν. τὸ ἔμψυχον δὴ τοῦ
ἀψύχου δυοῖν μάλιστα διαφέρειν δοκεῖ, κινήσει τε καὶ
τῷ αἰσθάνεσθαι. παρειλήφαμεν δὲ καὶ παρὰ τῶν προ-
γόνων σχεδὸν δύο ταῦτα περὶ ψυχῆς· φασὶ γὰρ
ἔνιοι, καὶ μάλιστα, καὶ πρώτως ψυχὴν εἶναι τὸ κινοῦν.
οἰηθέντες δὲ τὸ μὴ κινούμενον αὐτὸ μὴ ἐνδέχεσθαι κινεῖν
ἕτερον, τῶν κινουμένων τι τὴν ψυχὴν ὑπέλαβον εἶ-
ναι. ὅθεν Δημόκριτος μὲν πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν
αὐτὴν εἶναι. ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ ἀτόμων,
τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει, οἷον ἐν τῷ ἀέρι
τὰ καλούμενα ξύσματα, ἃ φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν
θυρίδων ἀκτῖσιν, ὧν τὴν πανσπερμίαν, στοιχεῖα
λέγει τῆς ὅλης φύσεως. ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος.
τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ ψυχήν, διὰ τὸ μάλισ-
τα

CAPVT II.

Text.19. Verum enim verò neceſſe eſt conſiderantes de anima, & de his dubitantes ac ambigentes, quæ nos oportet procedentes inuenire atq; percipere in medium eorum antiquorum afferamus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid atq; dixerunt; vt ea quidem accipiamus quæ bene ſunt dicta, ab his autem caueamus, quæ non bene, recteq; dicta fuere. Initium autem inquiſitionis hoc erit profectò congruum, ſi prius poſuerimus ea, quæ maximè videntur animæ competere ſuapte natura. Animatum itaq; duobus his ab inanimato maximè differre videtur, motu ac ſenſu. A maioribus etiam noſtris hęc duo fere de anima accepimus: Inquiunt enim nonnulli, animam
Text.20. id eſſe, quòd maximè primoq; mouet; atq; exiſtimantes fieri non poſſe, vt id aliud quidquam moueat, quod non moueatur, animam vnum quid eorum eſſe putarunt, quæ motu cientur. Quocirca Democritus ignem atq; calorem ipſam cenſuit eſſe. Nam cùm ſint infinitæ figuræ ac indiuiduæ

 corpora

Digitized by Google

εἴδη, αὐτὸ μὲν τὸ ζῷον ἐκ τῆς τοῦ ἑνὸς ἰδέας, καὶ τοῦ πρώτου μήκους, καὶ πλάτους, καὶ βάθους· τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως. ἔτι δὲ καὶ ἄλλως, νοῦν μὲν τὸ ἕν, ἐπιστήμην δὲ τὰ δύο. μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἕν. τὸν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν, δόξαν· αἴσθησιν δὲ, τὸν τοῦ στερεοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀριθμοὶ, τὰ εἴδη αὐτὰ καὶ ἀρχαὶ τῶν ὄντων ἐλέγοντο. εἰσὶ δ' ἐκ τῶν στοιχείων. κρίνεται δὲ τὰ πράγματα, τὰ μὲν νῷ, τὰ δὲ ἐπιστήμῃ, τὰ δὲ δόξῃ, τὰ δὲ αἰσθήσει. εἴδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων· ἐπεὶ δὲ καὶ κινητικὸν ἐδόκει ψυχὴ εἶναι καὶ γνωριστικὸν, οὕτως ἔνιοι συνέπλεξαν ἐξ ἀμφοῖν. ἀποφηνάμενοι τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν κινοῦνθ' ἑαυτόν. διαφέρονται δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν, τίνες, καὶ πόσαι· μάλιστα μὲν οἱ σωματικὰς ποιοῦντες τοῖς ἀσωμάτους· τούτοις δὲ οἱ μίξαντες καὶ ἀπ' ἀμφοῖν τὰς ἀρχὰς ἀποφηνάμενοι· διαφέρονται δὲ καὶ περὶ τὸ πλῆθος· οἱ μὲν γὰρ μίαν, οἱ δὲ πλείους λέγουσιν. ἑπομένως δὲ τούτοις καὶ τὴν ψυχὴν ἀποδιδόασιν· τό, τε γὰρ κινητικὸν τὴν φύσιν· τῶν πρώτων ὑπειλήφασιν οὐκ ἀλόγως· ὅθεν ἐδοξέ τισι πῦρ εἶναι· καὶ γὰρ τοῦτο λεπτομερέστατόν τε καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων ἀσώματον, ἔτι δὲ κινεῖταί τε καὶ κινεῖ τὰ ἄλλα πρώτως. Δημόκριτος δὲ καὶ γλαφυρωτέρως εἴρηκεν ἀποφηνάμενος, διὰ τί τούτων ἑκάτερον· ψυχὴν μὲν γὰρ εἶναι ταὐτὸ καὶ νοῦν. τοῦτο δ' εἶναι ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων σωμάτων· κινητικὸν δὲ, διὰ μικρομέρειαν καὶ τὸ σχῆμα· τῶν δὲ σχημάτων εὐκινητότατον, τὸ σφαιροειδὲς λέγει· τοιοῦτον δ' εἶναι τόν τε νοῦν, καὶ τὸ πῦρ. Ἀναξαγόρας δ' ἔοικε μὲν ἕτερον λέγειν ψυχήν τε καὶ νοῦν, ὥσπερ εἴπομεν καὶ πρότερον· χρῆται δ' ἀμφοῖν ὡς μιᾷ φύσει· πλὴν ἀρχήν γε τὸν νοῦν τίθεται μάλιστα πάντων· μόνον γοῦν φησιν αὐτὸν τῶν ὄντων ἁπλοῦν εἶναι, καὶ ἀμιγῆ τε καὶ καθαρόν. ἀποδίδωσι δ' ἄμφω τῇ αὐτῇ ἀρχῇ, τό, τε γινώσκειν καὶ τὸ κινεῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι τὸ πᾶν. ἔοικε δὲ καὶ Θαλῆς ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσι, κινητικόν τι τὴν ψυχὴν ὑπολαμβάνειν, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. Διογένης δ' ὥσπερ καὶ ἕτεροί τινες, ἀέρα τοῦτον οἰηθεὶς πάντων λεπτομερέστατον εἶναι, καὶ ἀρχήν. καὶ διὰ τοῦτο γινώσκειν τε καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν, ᾗ μὲν πρῶτόν ἐστι, καὶ ἐκ τούτου τὰ λοιπὰ γινώσκειν· ᾗ δὲ λεπτομερέστατον, κινητικὸν εἶναι. καὶ Ἡράκλειτος δὲ τὴν ἀρχὴν εἶναι φησὶ τὴν ψυχὴν, εἴπερ τὴν ἀναθυμίασιν, ἐξ ἧς τἆλλα συνίστησι· καὶ γὰρ ἀσωματώτατον δὴ καὶ ῥέον ἀεί. τὸ δὲ κινούμενον κινουμένῳ γινώσκεσθαι· ἐν κινήσει δ' εἶναι τὰ ὄντα, κἀκεῖνος ᾤετο καὶ οἱ πολλοί. παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ Ἀλκμαίων ἔοικεν ὑπολαβεῖν περὶ ψυχῆς· φησὶ γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι, διὰ τὸ ἐοικέναι τοῖς ἀθανάτοις. τοῦτο δ' ὑπάρχειν αὐτῇ, ὡς ἀεὶ κινουμένῃ· κινεῖσθαι δὲ καὶ τὰ θεῖα ἅπαντα συνεχῶς ἀεὶ, σελήνην, ἥλιον, ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον. τῶν δὲ φορτικωτέρων, καὶ ὕδωρ τινὲς ἀπεφήναντο, καθάπερ Ἵππων· πεισθῆναι δ' ἐοίκασιν ἐκ τῆς γονῆς, ὅτι πάντων

prima, & latitudine profunditateḿ conſtare, cætera verò, ſimili modo. Inſuper & alio pacto, intellectum quidem, eſſe vnum ipſum, ipſa verò duo, ſcientiam. Eſt enim ipſa tãtum ad vnum proceſſio. Superficiei prætereà numerum, opinionem: ſolidi ſenſum, nam numeri quidem, formæ ipſæ & principia dicebantur, ſunt autẽ ex elementis. Res verò partim intellectu, partim ſciẽtia, partim opinione, partim ſenſu dijudicantur ac diſcernuntur, atq; hi numeri formæ ſunt rerum. Text. 27. Cùm autẽ anima motiuum & cognitiuum ſit, quidam vtrumq; complexi ſunt, atq; animam numerum eſſe ſe ipſum mouentem aſſeruerũt. Text. 28. Omnes tamen de principijs, quæ & quot ſunt, inter ſeſe diſſentire videntur. Atq; maxime quidem ij, qui corporea putant eſſe, ab his diſſentiunt, qui incorporea ponunt, minus autem ab his, qui compoſuerunt, & ex vtriſque principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de Text. 29. multitudine eorundem, quidam enim vnum, quidam plura principia dicunt eſſe. Atque vt de principijs ſenſerint, ſic de anima etiam determinauerunt. Non enim abeſt à ratione in primorũ natura mouendi cauſam collocare. Quapropter, ignis quibuſdã eſſe videtur, is enim ſubtiliſſimarum eſt partium & longè magis, quàm elemẽta cætera incorporeus, mouetur inſuper & cætera primo mouet. Democritus autem & ſubtilius dixit cum aſſi- Text. 30. gnauit, cur eſt iſtorũ vtrumq;: dixit enim, animã quidem mentemq́; idem eſſe. Hoc autẽ ex ipſis primis atq; indiuiſibilibus corporibus eſſe. Atque ob partium quidem ſubtilitatem mouere, ob figuram verò moueri. Figuram autem omnium mobiliſſimam, figuram rotundam aſſerit, taleḿq; eſſe intellectum, & ignem. At Anaxagoras videtur qui- Text. 31. dem aliud animam, aliud intellectum mentémve dicere, quemadmodum & antea diximus, vtitur tamen vtriſq; perinde atque vna natura. Verum mentem principium maximè omniũ ponit Solam namq; rerum omniũ ipſam, ſimplicem & non miſtam & puram eſſe, ſynceramq́; dixit. Atq; eidem principio hæc vtraq; tribuit, cognitionẽ, inquam, & motũ: dicens vniuerſum mentem mouiſſe. Tha- Text. 32. les etiam videtur ex hiſce, quæ tradita memoriæ ſunt: motiuũ quoddam animam ipſam eſſe putaſſe. Siquidem dixit Magnetem habere animam: quia mouet, trahitq́; ferrum. Diogenes autem ſicut & alij quidã, aërem ipſum cenſuit eſſe, hunc ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ rerumq́; principiũ putans. Idcirco: cognoſcere atq; mouere, animam dixit, hoc quidem cognoſcere, quo primum eſt & ex hoc ipſo cætera conſtant: hoc autẽ eſſe motiuum, quo ſubtiliſſimum eſt. Heraclitus quoq; principium ait animam eſſe, quippe cũ exhalationẽ eſſe, ex qua cætera dicit conſtare: & maxime incorporeũ eſſe & ſemper fluere dicat: atque id quod mouetur eo quòd motu cietur cognoſci conſtat. Moueri aũt res vniuerſas: & ipſe & alij complures arbitrabantur. Simili modo & Alcmaeon de anima putaſſe videtur. Dicit enim immortalem eſſe, ex eo, quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſi competere; quia ſemper mouetur Mouentur enim & res omnes diuinæ continuè ſemper: luna inquam, Sol, Stellæ, totumque cælum. Quidam & magis importuni, animam aquam eſſe dixerunt, vt Hippo: qui quidem ad hanc ſententiam ratione ſeminis videtur eſſe compulſus, quia omnium ſemen humidum eſt: etenim redarguit eos, qui ſanguinem animam eſſe aſſerunt, quia ſemen ſanguis non eſt: Hoc autem primam,

Digitized by Google

πάντων ὑγρά. καὶ γὰρ ἐλέγχει τοὺς αἷμα φάσκοντας τὴν ψυχήν, ὅτι ἡ γονὴ οὐχ αἷμα· ταύτην δ' εἶναι τὴν πρώτην ψυχήν. ἕτεροι δ' αἷμα, καθάπερ Κριτίας, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες. τοῦτο δ' ὑπάρχειν διὰ τὴν τοῦ αἵματος φύσιν· πάντα γὰρ τὰ στοιχεῖα κριτὴν εἴληφε, πλὴν τῆς γῆς· ταύτην δ' οὐδεὶς ἀποπέφανται, πλὴν εἴ τις αὐτὴν εἴρηκεν ἐκ πάντων εἶναι τῶν στοιχείων, ἢ πάντα. ὁρίζονται δὲ πάντες τὴν ψυχὴν τρισίν, ὡς εἰπεῖν, κινήσει, αἰσθήσει, τῷ ἀσωμάτῳ. τούτων δ' ἕκαστον ἀνάγεται πρὸς τὰς ἀρχάς. διὸ καὶ οἱ τῷ γινώσκειν ὁριζόμενοι αὐτὴν, ἢ στοιχεῖον, ἢ ἐκ τῶν στοιχείων ποιοῦσι, λέγοντες παραπλησίως ἀλλήλοις, πλὴν ἑνός· φασὶ γὰρ γινώσκεσθαι καὶ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ· ἐπεὶ γὰρ ἡ ψυχὴ πάντα γινώσκει, συνιστᾶσιν αὐτὴν ἐκ πασῶν τῶν ἀρχῶν. ὅσοι μὲν οὖν μίαν τινὰ λέγουσιν αἰτίαν, καὶ στοιχεῖον ἕν, καὶ τὴν ψυχὴν ἓν τιθέασιν, οἷον πῦρ, ἢ ἀέρα· οἱ δὲ πλείους λέγοντες τὰς ἀρχάς, καὶ τὴν ψυχὴν πλείω λέγουσιν. Ἀναξαγόρας δὲ μόνος ἀπαθῆ φησιν εἶναι τὸν νοῦν, καὶ κοινὸν οὐθὲν οὐθενὶ τῶν ἄλλων ἔχειν. τοιοῦτος δ' ὤν, πῶς γνωριεῖ, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, οὔτ' ἐκεῖνος εἴρηκεν, οὔτ' ἐκ τῶν εἰρημένων συμφανές ἐστιν. ὅσοι δ' ἐναντιώσεις ποιοῦσιν ἐν ταῖς ἀρχαῖς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστᾶσιν· οἱ δὲ θάτερον τῶν ἐναντίων, οἷον θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο, καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως ἕν τι τούτων εἶναι τιθέασι. διὸ καὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκολουθοῦσιν, οἱ μὲν τὸ θερμὸν λέγοντες, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ τὸ ζῆν ὠνόμασται, οἱ δὲ τὸ ψυχρὸν, διὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κατάψυξιν καλεῖσθαι ψυχήν. τὰ μὲν οὖν παραδεδομένα περὶ ψυχῆς, καὶ δι' ἃς αἰτίας λέγουσιν οὕτω, ταῦτ' ἐστίν.

mam animam eſſe dicit. Sunt & qui ſanguinem ipſam eſſe dixerunt, vt Critias, ſentire ipſum maximè proprium animæ eſſe putantes. Quod quidem competere propter naturam ſanguinis, crediderunt. Nam omnia elementa præter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ, niſi quis ipſam dixerit ex omnibus elementis conſtare aut omnia eſſe. Vt igitur in ſummam omnia Text. 33. *redigamus, tribus his omnes animam motu, ſenſu, incorporeoq; diffiniunt, quorum vnumquodq; reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elementis faciunt ipſam, ſimiliter omnes præter vnum, dicentes. Inquiunt enim ſimile ſibi cognoſci, atque cùm vniuerſa cognoſcat, ac percipiat anima, ex vniuerſis rerum principijs ipſam conſtare dicunt. Quibus igitur placuit vnã* Text. 34. *cauſam elementumq; vnum ponere rerum, ij animam etiam vnum, velut ignem, aut aërem eſſe ponunt. Qui verò plura rebus principia tribuunt, ij plura quoq; dicunt animam eſſe. Solus autem Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit, & nihil prorſus cum cæteris habere commune. Verùm cum talis ſit, quo nam pacto cognoſcat, & quam ob cauſam neque ille dixit, neque ex dictis percipi poteſt. At verò qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animam etiam ex contrarijs. Qui verò* Text. 35. *tantum alterum ponunt contrariorũ, calidum, inquam, aut frigidum aut aliquid aliud huiuſcemodi, ij ſimiliter & animam vnum iſtorum aſſerunt eſſe. Quapropter, & nomina ipſa ſequuntur. Nam ij, qui calidum eſſe dicunt inde inquiunt ipſum viuere dictum nominatumq; fuiſſe, & ij rurſus, qui frigidum eſſe cenſent, animam inde nuncupatam ob reſpirationem & refrigerationem aſſerunt eſſe. Hæc igitur ſunt, quæ de anima tradita ſunt à maioribus noſtris, & hæ ſunt cauſæ ob quas illi talia de ipſa dixerunt.*

ΚΕΦ. Γ.

Ἐπισκεπτέον δὲ πρῶτον μὲν περὶ κινήσεως· ἴσως γὰρ οὐ μόνον ψεῦδός ἐστι τὸ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τοιαύτην εἶναι, οἵαν φασὶν οἱ λέγοντες εἶναι τὴν ψυχὴν τὸ κινοῦν αὐτὸ, ἢ δυνάμενον κινεῖν, ἀλλ' ἕν τι τῶν ἀδυνάτων, τὸ ὑπάρχειν αὐτῇ κίνησιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κινοῦν καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι, πρότερον εἴρηται· διχῶς δὲ κινουμένου παντός· ἢ γὰρ καθ' ἕτερον, ἢ καθ' αὑτό· καθ' ἕτερον δὲ λέγομεν, ὅσα κινεῖται τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι, οἷον πλωτῆρες· οὐ γὰρ ὁμοίως κινοῦνται τῷ πλοίῳ· τὸ μὲν γὰρ καθ' αὑτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι. δῆλον δ' ἐπὶ τῶν μορίων· οἰκεία μὲν γάρ ἐστι κίνησις ποδῶν βάδισις, αὕτη δὲ καὶ ἀνθρώπων· οὐχ ὑπάρχει δὲ τοῖς πλωτῆρσι τότε. διχῶς δ' οὖν λεγομένου τοῦ κινεῖσθαι, νῦν ἐπισκοποῦμεν περὶ τῆς ψυχῆς, εἰ καθ' αὑτὴν κινεῖται, καὶ μετέχει κινήσεως. τεττάρων δὲ κινήσεων οὐσῶν, φορᾶς, ἀλλοιώσεως, φθίσεως, αὐξήσεως, ἢ μίαν τούτων κινοῖτ' ἄν, ἢ πλείους, ἢ πάσας. εἰ δὲ κινεῖται μὴ κατὰ συμβεβηκός, φύσει ἂν ὑπάρχοι κίνησις αὐτῇ. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τόπος.

CAPVT III.

Conſiderandum eſt autem primum de motu. Text. 36. *Nam fortaſſe nõ ſolùm falſum eſt ſubſtantiam animæ talem eſſe, qualem ij dicũt, qui animam id aſſerunt eſſe, quod ſe ipſum mouet, aut mouere poteſt, ſed etiam vnum id eſſe quoddã videtur eorum, quæ nequeunt eſſe, motum inquam ipſi ineſſe atq; competere. Non neceſſarium igitur eſſe id omne moueri, quod mouet: olim iã diximus & probauimus. Cum autem omne quod motu cie-* Text. 37. *tur dupliciter moueatur, aut enim per aliud aut per ſe mouetur. Per aliud autem id omne moueri dicimus: quod eſt in eo, quod motu cietur, vt nauigantes. Hi namq; non perinde atq; nauis mouentur. Hæc enim per ſe mouetur, illi motu cientur, quia ſunt in eo, quod motu cietur. Quod quidẽ ita eſſe patet in partibus. Motus enim proprius pedum eſt ambulatio, qua mouentur & homines. Tunc autem his ſic motus non ineſt, vt patet, in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur, vt diximus, bi-* Text. 38. *fariam dicatur moueri, conſideremus nunc oportet de anima, ſi per ſe moueatur, motuſq; particeps ſit. Cum igitur quatuor ſint motus, latio, alteratio, accretio, atq; decretio, aut iſtorũ vno, aut pluribus, aut omnibus, vt patet, mouebitur. Quod ſi nõ per accidens moueatur: natura ſane motus inerit ipſi. At ſi hoc* Text. 39. *ſit: locus*

Digitized by Google

πος· πᾶσαι γὰρ αἱ λεχθεῖσαι κινήσεις ἐν τόπῳ. εἰ δ᾽ ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τὸ κινεῖν ἑαυτήν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ κινεῖσθαι αὐτῇ ὑπάρξει, ὥσπερ τῷ λευκῷ, ἢ τῷ τριπήχει· κινεῖται γὰρ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· ᾧ γὰρ ὑπάρχουσιν, ἐκεῖνο κινεῖται τὸ σῶμα· διὸ καὶ οὐκ ἔστι τόπος αὐτῶν. τῆς δὲ ψυχῆς ἔσται, εἴπερ φύσει κινήσεως μετέχει. ἔτι δ᾽, εἰ φύσει κινεῖται κἂν βίᾳ κινηθείη· κἂν εἰ βίᾳ, καὶ φύσει. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ ἠρεμίας· εἰς ὃ γὰρ κινεῖται φύσει, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ φύσει. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ κινεῖται βίᾳ, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ βίᾳ. ποῖαι δὲ βίαιοι τῆς ψυχῆς κινήσεις ἔσονται καὶ ἠρεμίαι, οὐδὲ πλάττειν βουλομένοις ῥᾴδιον ἀποδοῦναι. ἔτι δ᾽, εἰ μὲν ἄνω κινήσεται, πῦρ ἔσται. εἰ δὲ κάτω, γῆ. τούτων γὰρ τῶν σωμάτων αἱ κινήσεις αὗται· ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν μεταξύ. ἔτι δὲ ἐπεὶ φαίνεται κινοῦσα τὸ σῶμα, ταύτας εὔλογον κινεῖν τὰς κινήσεις ἃς καὶ αὐτὴ κινεῖται, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀντιστρέψασιν εἰπεῖν, ἀληθὲς, ὅτι ἣν τὸ σῶμα κινεῖται, ταύτην καὶ αὐτή. τὸ δὲ σῶμα κινεῖται φορᾷ· ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἂν κατὰ τὸ σῶμα καὶ αὐτή, ἢ ὅλη, ἢ κατὰ μόρια μεθισταμένη. εἰ δὲ τοῦτο ἐνδέχεται καὶ ἐξελθοῦσαν εἰσιέναι πάλιν ἐνδέχοιτ᾽ ἄν, τούτῳ δ᾽ ἕποιτ᾽ ἂν τὸ ἀνίστασθαι τὰ τεθνεῶτα τῶν ζώων. τὴν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς κίνησιν, κἂν ὑφ᾽ ἑτέρου κινοῖτο· ὠσθείη γὰρ ἂν βίᾳ τὸ ζῶον. οὐ δεῖ δὲ ᾧ τὸ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦτο ὑπ᾽ ἄλλου κινεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός· ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ᾽ αὑτὸ ἀγαθὸν, ἢ δι᾽ αὑτὸ, τὸ μὲν δι᾽ ἄλλο εἶναι, τὸ δ᾽ ἑτέρου ἕνεκα. τὴν δὲ ψυχὴν μάλιστα φαίη τις ἂν ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κινεῖσθαι, εἴπερ κινεῖται. ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ γε αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ αὐτὴ κινοῖτ᾽ ἄν. ὥστ᾽ εἰ πᾶσα κίνησις ἔκστασίς ἐστι τοῦ κινουμένου ᾗ κινεῖται, καὶ ἡ ψυχὴ ἐξίσταιτ᾽ ἂν ἐκ τῆς οὐσίας, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς αὑτὴν κινεῖ. ἀλλ᾽ ἔστιν ἡ κίνησις τῆς οὐσίας αὐτῆς καθ᾽ αὑτήν. ἔνιοι δὲ καὶ κινεῖν φασὶ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστιν, ὡς αὐτὴ κινεῖται, οἷον Δημόκριτος, παραπλησίως λέγων Φιλίππῳ τῷ κωμῳδοδιδασκάλῳ· φησὶ γὰρ τὸν Δαίδαλον κινουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγχέαντα ἄργυρον χυτόν. ὁμοίως δὲ καὶ Δημόκριτος λέγει· κινουμένας γάρ φησι τὰς ἀδιαιρέτους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μηδέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. ἡμεῖς δ᾽ ἐρωτήσομεν, εἰ καὶ ἠρεμίαν ποιεῖ τοῦτ᾽ αὐτό. πῶς δὲ ποιήσει τοῦτο, χαλεπὸν, ἢ καὶ ἀδύνατον εἰπεῖν. ὅλως δ᾽ οὐχ οὕτω φαίνεται κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῶον· ἀλλὰ διὰ προαιρέσεώς τινος καὶ νοήσεως. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ Τίμαιος φυσιολογεῖ τὴν ψυχὴν κινεῖν τὸ σῶμα· τῷ γὰρ κινεῖσθαι αὐτὴν, καὶ τὸ σῶμα κινεῖν, διὰ τὸ συμπεπλέχθαι πρὸς αὐτό. συνεστηκυῖαν γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων, καὶ μεμερισμένην κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς ἀριθμοὺς, ὅπως αἴσθησίν τε καὶ σύμφυτον ἁρμονίαν ἔχῃ, καὶ τὸ πᾶν φέρηται συμφώνους φορὰς, τὴν εὐθυωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψε· καὶ διελὼν ἐκ τοῦ ἑνὸς κύκλου δύο κύκλους διχῇ συνημμένους, πάλιν τὸν ἕνα διεῖλεν εἰς ἑπτὰ κύκλους, ὡς οὔσας τὰς τοῦ οὐρανοῦ φορὰς, τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις.

ſit: locus etiam eidem idem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco ſunt. Quod ſi ſubſtantia ſit animæ ſe ipſam motu ciere, non per accidens inerit ipſi motus, vt ineſt albedini aut tricubito. Mouentur enim & ipſa, verum per accidens. Quippe cum corpus id moueatur, cui res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorum eſt, at erit animæ ſine controuerſia locus, ſi natura motus particeps eſt. Præterea ſi natura motu cietur, vi quoque moueri Text.40. *poteſt & ſi vi mouetur & natura moueri poteſt. Eodem modo, de quiete quoq; dicere poſſumus. In hoc enim natura res quieſcere ſolet, in quod ſuapte natura mouetur. In hoc pari modo vt plane quieſcit, in quod vi pulſa mouetur. Atqui motus erunt animæ violenti quieteſve, neq; ſi fingere volumus, aſſignare facile poſſumus. At verò ſi ſurſum mouebitur, ignis erit, deorſum, terra. Hiſce namq; corporibus hi motus cõpetunt. Eadem eſt & de medijs corporibus ratio. Præterea cum videatur ani-* Text.41. *ma corpus mouere, rationi conſentaneum eſt ijs motibus ipſum mouere, quib. & ipſa mouetur. Quod ſi id ſit, cõuertendo verè quoq; dicere poſſumus, eo ipſam motu cieri, quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atq; corpus, & aut tota aut partibus locũ mutabit. Quòd ſi id fieri poteſt, fieri quoque poteſt, vt aggreſſa, rurſus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, vt animalium ea, quæ mortem obierunt, reſurgãt. At enim motu per accidens ab alio quoq; mouebi-* Text.42. *tur. Animal enim vi pelli poteſt. Non autem oportet cuius in ſubſtantia ineſt à ſe ipſo moueri: id ab alio motu cieri, niſi per accidens. quemadmodum neq; quod per ſe, vel propter ſe bonum eſt, id per alind oportet aut gratia cuiuſpiam eſſe. Animã au-* Text.43. *tem ſi mouetur à ſenſibilibus maximè quiſpiam dicet moueri. At verò ſi mouet ſe ipſam anima & ipſa quoq; mouetur. Quare cum omnis motus exitus atque remotio ſit eius quod motu cietur ea ratione qua motum ſubit, anima nimirum ex ſubſtantia dimouetur & exit, niſi ſe ipſam per accidẽs moueat, at motus. vt inquiunt. ſubſtãtia eſt ipſius per ſe. Quidam autem aſſerunt animam id corpus in* Text.44. *quo eſt eodem mouere modo, quo & ipſa mouetur, vt Democritus, qui quidem perinde atq; Philippus Comicus dicit. Ille namq; Dædalum ait, ligneam Venerem confeciſſe, quæ motu mouebatur argenti viui, quod in illam infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuiſibiles ſecum trahere corpus totum, atque mouere dicit, ex eo quia nunquam ipſæ quieſcunt ſuapte natura, deſinuntq; moueri. Nos autem ipſum interrogabimus, ſi quietum etiam id ipſum faciat vnquam. Atq; quonam pacto quietum faciet, difficile eſt dictu; vel potius dici nõ poteſt. Omnino autem anima non ſic mouere videtur animal, vt inquiunt ipſi, ſed electione quadam intellectione ve. Eodem autẽ modo Timæus etiã ani-* Text.45. *mã corpus mouere dicit. Mouere enim ipſam ex eo cenſet atq; aſſerit corpus, quia mouetur: propterea quod ad ipſum connexa eſt. Ipſe enim dicit ex elementis eam conſtitutam, numeriſq; diſtinctam ſonoris, vt inſitum ſonoritatis atq; concentus habeat ſenſum, & vt vniuerſum feratur conſonis lationibus rectitudinem coegit, atque reflexit in circulum & cum vnũ in duos diuiſiſſet circulos duobus in punctis coniunctos, rurſum vnũ in ſeptem orbes diuiſit, quoniam lationes ipſius cœli motiones ſunt animæ, quib. ipſa*

Digitized by Google

κινήσεις. πρῶτον μὲν οὖν, οὐ καλῶς τὸ λέγειν, τὴν ψυχὴν μέγεθος εἶναι· τὴν γὰρ τοῦ παντὸς, δῆλον ὅτι τοιαύτην εἶναι βούλεται, οἷόν ποτ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς. οὐ γὰρ δὴ οἷόν γε ἡ αἰσθητικὴ, οὐδ' οἷον ἡ ἐπιθυμητική. τούτων γὰρ ἡ κίνησις, οὐ κυκλοφορία. ὁ δὲ νοῦς εἷς καὶ συνεχὴς, ὥσπερ καὶ ἡ νόησις· ἡ δὲ νόησις, τὰ νοήματα. ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς ἕν, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ μέγεθος. διόπερ οὐδὲ ὁ νοῦς οὕτω συνεχὴς, ἀλλ' ἤτοι ἀμερὴς, ἢ οὐχ ὡς μέγεθός τι συνεχής· πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει μέγεθος ὢν ὁτῳοῦν τῶν μορίων τῶν αὐτοῦ; μορίων δὲ, ἤτοι κατὰ μέγεθος, ἢ κατὰ στιγμὴν, εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μόριον εἰπεῖν. εἰ μὲν οὖν κατὰ στιγμὴν, αὗται δ' ἄπειροι, δῆλον ὡς οὐδέποτε διέξεισιν, εἰ δὲ κατὰ μέγεθος, πολλάκις ἢ ἀπειράκις νοήσει τὸ αὐτό. φαίνεται δὲ καὶ ἅπαξ ἐνδεχόμενον. εἰ δὲ ἱκανὸν θιγεῖν ὁτῳοῦν τῶν μορίων, τί δεῖ κύκλῳ κινεῖσθαι, ἢ καὶ ὅλως μέγεθος ἔχειν; εἰ δ' ἀναγκαῖον νοῆσαι τῷ ὅλῳ κύκλῳ θιγόντα, τίς ἐστιν ἡ τοῖς μορίοις θίξις; ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ μεριστὸν ἀμερεῖ, καὶ τὸ ἀμερὲς μεριστῷ; ἀναγκαῖον δὲ τὸν νοῦν εἶναι τὸν κύκλον τοῦτον. νοῦ μὲν γὰρ κίνησις, νόησις· κύκλου δὲ, περιφορά. εἰ οὖν ἡ νόησις περιφορὰ, καὶ νοῦς ἂν εἴη ὁ κύκλος, οὗ ἡ τοιαύτη περιφορὰ νόησις, ἀεὶ δὲ δή τι νοήσει· δεῖ γὰρ, εἴπερ ἀΐδιος ἡ περιφορά. τῶν μὲν γὰρ ποιητικῶν ἢ πρακτικῶν νοήσεων, ἔστι πέρατα· πᾶσαι γὰρ ἑτέρου χάριν· αἱ δὲ θεωρητικαὶ τοῖς λόγοις ὁμοίως ὁρίζονται. λόγος δὲ πᾶς, ἢ ὁρισμὸς, ἢ ἀπόδειξις. αἱ δ' ἀποδείξεις, καὶ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἔχουσί πως τέλος τὸν συλλογισμὸν, ἢ τὸ συμπέρασμα. εἰ δὲ μὴ περατοῦνται, ἀλλ' οὐκ ἀνακάμπτουσί γε πάλιν ἐπ' ἀρχήν· προσλαμβάνουσαι δ' ἀεὶ μέσον, καὶ ἄκρον, εὐθυποροῦσιν. ἡ δὲ περιφορὰ πάλιν ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτει· οἱ δ' ὁρισμοὶ πάντες, πεπερασμένοι. ἔτι εἰ αὐτὴ περιφορὰ πολλάκις, δεήσει πολλάκις νοεῖν τὸ αὐτό. ἔτι δὲ καὶ ἡ νόησις ἔοικεν ἠρεμήσει τινὶ, καὶ ἐπιστάσει μᾶλλον ἢ κινήσει. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ συλλογισμός· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ μακάριόν γε τὸ μὴ ῥᾴδιον, ἀλλὰ βίαιον. εἰ δ' ἐστὶν ἡ κίνησις αὐτῆς μὴ οὐσία, παρὰ φύσιν κινοῖτο ἄν. ἐπίπονον δὲ καὶ τὸ μεμίχθαι τῷ σώματι, μὴ δυνάμενον ἀπολυθῆναι· καὶ προσέτι φευκτὸν, εἴπερ βέλτιον τῷ νῷ μὴ μετὰ σώματος εἶναι, καθάπερ εἴωθέ τε λέγεσθαι, καὶ πολλοῖς συνδοκεῖ. ἄδηλος δὲ καὶ τοῦ κύκλῳ φέρεσθαι τὸν οὐρανὸν ἡ αἰτία. οὔτε γὰρ τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία, αἰτία τοῦ κύκλῳ φέρεσθαι, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς οὕτω κινεῖται· οὔτε τὸ σῶμα αἴτιον, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μᾶλλον ἐκείνῳ. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὅτι βέλτιον λέγεται· καίτοι γ' ἐχρῆν τὸν θεὸν διὰ τοῦτο κύκλῳ ποιεῖν φέρεσθαι τὴν ψυχὴν, ὅτι βέλτιον αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι τοῦ μένειν· κινεῖσθαι δὲ οὕτως ἢ ἄλλως. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη σκέψις ἑτέρων λόγων οἰκειοτέρα, ταύτην μὲν ἀφῶμεν τὸ νῦν, ἐκεῖνο δὲ ἄτοπον συμβαίνει καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ, καὶ τοῖς πλείστοις τῶν περὶ ψυχῆς· συνάπτουσι γὰρ καὶ τιθέασιν εἰς

σῶμα

mouetur. Primum igitur non rectè dicitur animam magnitudinem eſſe. Nam animam vniuerſi talem ipſe vult eſſe qualis eſt ea, quæ mens & intellectus vocatur, non qualis eſt ſenſitiua, nec qualis eſt ea, quæ eſt principium cupiendi, quippe cùm harum motus non ſit, vt patet, conuerſio. Text. 47. *Intellectus autem vnus eſt & continuus perinde ac intellectio. Intellectio verò eſt ipſius intellectus conceptus. Sed hi, nimirum vnum hoc ſunt quod aliud deinceps poſt alium eſt, vt numerus, ſed non vt magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus eſt, ſed aut partibus penitus vacat, aut non eſt vt magnitudo continuus. Atque ſi magnitudo ſit, quonam pacto quacumq; ſuarum intelliget partium, ſiue illæ ſint magnitudines, ſiue etiam pũcta, ſi hæc quoq; partes appellare oporteat? Nam ſi punctio, puncta verò ſunt infinita nunquam pertranſibit, vt patet: Sin magnitudine ſæpius vel infinities idem intelliget. At videtur & ſemel intelligere poſſe. Quòd ſi ſat eſt quauis partium tangere, quid* Text. 48. *oportet aut orbe verſari, aut omnino magnitudinẽ ipſum habere? Quòd ſi neceſſe eſt ipſum intelligere toto tangentem circulo, quis eſt ipſarum partium tactus? Præterea quonam pacto vel impartibili partibus, vel impartibile partibili ipſe intelliget? Neceſſe eſt autem intellectum eſſe circulum hunc. Intellectus namq; motus, intellectio eſt: circuli verò, conuerſio. Si igitur intellectio conuerſio eſt, & circulus is intellectus profectò erit, cuius talis conuerſio intellectio eſt. Aliquid præterea ſemper intelliget, oportet enim ipſum aliquid intelligere ſemper. Quippe cum conuerſio ſit perennis, atque perpetua. At conſtat intellectionum rerum earum, quæ cadunt ſub actionem, terminos eſſe ac fines; omnes enim alicuius ſunt gratia. Contemplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur, & rationum aliam definitionem, aliam demonſtrationem eſſe patet. Demonſtrationes autem & ex principio ſunt & finem habẽt quodammodo ratiocinationem aut concluſionem. Quòd ſi non terminantur, ac ſaltem non ad principium redeunt, ſed medium extremumq́; ſemper ſumentes rectà proficiſcuntur. At conuerſio rurſus, vt patet, ad principium redit atq; reflectitur. Diffinitiones etiam finitæ ſunt atq; terminatæ. Præterea ſi ſæpius eadem conuerſio fiat, idem ſæpius intelligere oportebit. Præterea intellectio quieti magis & ſtatui, quàm motui ſimilis eſſe videtur. Eodem modo & ipſa etiam ratiocinatio. Atqui neq; beatum id* Text. 49. *eſt, quod nõ eſt facile, ſed violentum omnes vt patet. Quòd ſi motus non ſit ipſius ſubſtantiæ, præter naturã ſane mouebitur. Laborioſum eſt etiã coniunctũ eſſe cum corpore, neq; abſolui ab eo poſſe, & inſuper maximopere fugiendum. Quippe cum* Text. 50. *melius ſit intellectui non eſſe cum corpore: quemadmodum & dici ſolet & complures plane conſentiunt. Cauſa præterea qua cœlum conuertitur, non videtur ex dictis illis, emergere. Neq; enim anima ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis, ſed per accidẽs hoc modo mouetur, nec etiam corpus, ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis. At verò neq; quia dicitur ita melius eſſe: & tamen oportebat ideo Deum animã in orbe verſari facere, quia melius eſt ipſi moueri, quã ſtare, & hoc pacto moueri, quàm alio modo. Verũ enim cũ huiuſmodi cõſideratio magis alijs accommodetur ſermonibus, eam nunc omittamus.* Text. 51. *Illud autẽ abſurdũ euenire videtur: tam huic ſententiæ, quàm etiã compluribus alijs, quæ dicũtur de anima. Etenim cõiungunt quidẽ animam cũ corpore, ponuntq; ipſam*

in eo

Digitized by Google

σῶμα τὴν ψυχήν, οὐδὲν προσδιορίζοντες διὰ τίν' αἰτίαν, καὶ πῶς ἔχοντος τοῦ σώματος. καίτοι δόξειεν ἂν τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι· διὰ τὴν γὰρ κοινωνίαν, τὸ μὲν ποιεῖ, τὸ δὲ πάσχει· καὶ τὸ μὲν κινεῖται, τὸ δὲ κινεῖ. τούτων δὲ οὐδὲν ὑπάρχει πρὸς ἄλληλα τοῖς τυχοῦσιν. οἱ δὲ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν, ποῖόν τι ἡ ψυχή· περὶ δὲ τοῦ δεξομένου σώματος, οὐθὲν ἔτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς πυθαγορικοὺς μύθους, τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα· δοκεῖ γὰρ ἕκαστον ἴδιον ἔχειν εἶδος καὶ μορφήν. παραπλήσιον δὲ λέγουσιν, ὥσπερ εἴ τις φαίη τὴν τεκτονικὴν εἰς αὐλοὺς ἐνδύεσθαι. δεῖ γὰρ τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι.

in eo: & tamẽ nihil prorſus determinant quam ob cauſam, & quomodo ſeſe habente corpore, quod tamen neceſſarium eſſe videtur. Nam ob propinquitatem, hoc quidem agit, illud patitur: & hoc rurſus mouetur, illud autẽ mouet, quorum nihil ſane quibuſuis inter ſeſe competit. At illi dicere quidem quale quid ſit ipſa anima enituntur: de ſuſceptiuo verò corpore nihil penitus dicũt, atq; determinãt, perinde quaſi fieri poſſit, vt quæuis anima ſine vllo diſcrimine quoduis corpus ingrediatur, vt Pythagoricorum fabulæ dicunt: animantis enim cuiuſque, propriam ſpeciem habere, formamq; videtur. Perinde igitur dicunt, atq; ſi quiſpiam artem fabrilem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis, anima verò, corpore vtatur oportet. Text. 52. Text. 53.

ΚΕΦ. δ.

Καὶ ἄλλη δέ τις δόξα παραδέδοται περὶ ψυχῆς, πιθανὴ μὲν πολλοῖς, καὶ οὐδεμιᾶς ἧττον τῶν λεγομένων, λόγους δὲ ὥσπερ εὐθύνας δεδωκυῖα καὶ τοῖς ἐν κοινῷ γινομένοις λόγοις· ἁρμονίαν γάρ τινα αὐτὴν λέγουσι· καὶ γὰρ τὴν ἁρμονίαν κρᾶσιν καὶ σύνθεσιν ἐναντίων εἶναι. καὶ τὸ σῶμα συγκεῖσθαι ἐξ ἐναντίων. καίτοι γε ἡ μὲν ἁρμονία λόγος τίς ἐστι τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις· τὴν δὲ ψυχὴν οὐδέτερον τούτων εἶναι οἷόν τε. ἔτι δὲ τὸ κινεῖν οὐκ ἔστιν ἁρμονίας, ψυχῇ δὲ τοῦτο ἀπονέμουσι πάντες, μάλισθ' ὡς εἰπεῖν. ἁρμόζει δὲ μᾶλλον καθ' ὑγιείας λέγειν ἁρμονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματικῶν ἀρετῶν ἢ κατὰ ψυχῆς. φανερώτατον δ' εἴ τις ἀποδιδόναι πειραθείη τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἁρμονίᾳ τινί· χαλεπὸν γὰρ ἐφαρμόζειν. ἔτι δ' εἰ λέγομεν τὴν ἁρμονίαν, εἰς δύο ἀποβλέποντες, κυριώτατα μὲν τῶν μεγεθῶν, ἐν τοῖς ἔχουσι κίνησιν καὶ θέσιν τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ἐπειδὰν οὕτω συναρμόζωσιν, ὥστε μηδὲν συγγενὲς παραδέχεσθαι· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸν τῶν μεμιγμένων λόγον. οὐδετέρως μὲν οὖν εὔλογον. ἡ δὲ σύνθεσις τῶν τοῦ σώματος μερῶν λίαν εὐεξέταστος· πολλαί τε γὰρ συνθέσεις τῶν μερῶν, καὶ πολλαχῶς. τίνος οὖν ἢ πῶς ὑπολαβεῖν χρὴ τὸν νοῦν σύνθεσιν εἶναι, ἢ καὶ τὸ αἰσθητικόν, ἢ ὀρεκτικόν; ὁμοίως δὲ ἄτοπον, καὶ τὸν λόγον τῆς μίξεως εἶναι τὴν ψυχήν· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον ἡ μίξις τῶν στοιχείων, καθ' ἣν σάρξ, καὶ καθ' ἣν ὀστοῦν, συμβήσεται οὖν πολλάς τε ψυχὰς ἔχειν, καὶ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα. εἴπερ πάντα μὲν ἐκ τῶν στοιχείων μεμιγμένων. ὁ δὲ τῆς μίξεως λόγος, ἁρμονία καὶ ψυχή· ἀπαιτήσειε δ' ἄν τις τοῦτό γε καὶ παρ' Ἐμπεδοκλέους. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν λόγῳ τινί φησιν εἶναι. πότερον οὖν ὁ λόγος ἐστὶν ἡ ψυχή, ἢ μᾶλλον ἕτερόν τι οὖσα ἐγγίνεται τοῖς μέλεσιν. ἔτι δὲ πότερον ἡ φιλία τῆς τυχούσης αἰτία μίξεως, ἢ τῆς κατὰ τὸν λόγον· καὶ αὕτη πότερον ὁ λόγος ἐστίν, ἢ παρὰ τὸν λόγον ἕτερόν τι. ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τοιαύτας ἀπορίας. εἰ δ' ἐστὶν ἕτερον ἡ ψυχὴ τῆς μίξεως, τί δή ποτε ἅμα τῷ σαρκὶ εἶναι ἀναιρεῖται καὶ τῷ τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῦ ζῴου; πρὸς δὲ τούτοις εἴπερ μὴ ἕκαστον τῶν μορίων ψυχὴν ἔχει, εἰ μή ἐστιν ἡ ψυχὴ ὁ λόγος τῆς μίξεως, τί ἐστιν ὃ φθείρεται

CAPVT IV.

Est autem & alia quædam opinio de anima tradita, probabilis quidem compluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipſa dicuntur, reprobata tamen & hiſce rationibus, quæ in communibus ſermonibus fiũt. Animam enim harmoniam quandam inquiunt eſſe, harmoniam namq; temperationem eſſe compoſitionemq; cõtrariorum dicunt, & corpus ex cõtrarijs compoſitum eſſe. Verum enim harmonia quidem ratio quædam eorum eſt, quæ ſunt permiſta, vel etiam compoſitio. Anima autem neutrum iſtorum eſſe poteſt, vt patet. Præterea harmonia non eſt mouere, animæ autem id omnes maximè tribuunt. Accommodatius autem harmonia de ſanitate, atq; omnino de virtutibus corporis, quàm de anima dici poteſt, atq; maniſeſtiſſimum id erit profectò, ſi quiſpiam operationes atq; affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur, accommodare namq; perdifficile eſt. Præterea in duo reſpiciẽtes harmoniam dicere conſueuimus, & propriſſimè quidẽ earum magnitudinum compoſitionem, quæ motum habent, poſitionémve cum adeo ſint cõiunctæ, vt nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſint. Hinc autem & rerum rationem miſtarũ. At neutro profectò modo conſentaneum eſt rationi, harmoniam animam appellare. Neque partium corporis compoſitio, facilis eſt admodum inquiſitionis; complures namque compoſitiones ſunt, vt patet, & variæ partium. Cuius igitur, aut quonam pacto intellectum, aut etiã ſenſitiuum, aut appetitiuum, cõpoſitionem eſſe putare oportet. Similiter abſurdum eſt ſanè, miſtionis quoq; rationem animam eſſe putare: non enim elementorum miſtio rationem habet eandem in carne, & oſſe, cæteriſq; corporis partibus. Fiet igitur vt complures habeat animas per totumq; corpus, ſi partes quidẽ vniuerſæ corporis ex elementis conſtent permiſtis, ratio verò miſtionis harmonia ſit vt inquiunt, animaq;. Id etiam quiſpiam & ab Empedocle non iniuria petet: Vnamquamq; namque partium aliqua ratione dicis eſſe confectam. Vtrum igitur ratio ipſa ſit anima, an potius ſit aliquid aliud anima, & ipſis membris adueniat. Præterea vtrum cuiuſuis miſtionis ſine vllo diſcrimine cauſa ſit ipſa concordia, an eius quæ ratio conficitur? Et hæc vtrum ſit ipſa anima, an aliquid diuerſum à ratione. Hæc igitur tales dubitationes habere videntur. Vtrum ſi anima diuerſum à miſtione ſit, vt diximus, cur vna cum ratione carnis & cæterarum etiam animalis partium tollitur? Inſuper ſi non vna quæque partium animam habeat, ſi non ſit anima ratio miſtionis, quid eſt quo decedente corrumpitur

Text. 54. Text. 55. Text. 56. Text 57. Text. 58. Text. 59. Text. 60.

Digitized by Google

ἐγείρεται τῆς ψυχῆς ἀπολιπούσης; ὅτι μὲν οὖν οὔθ' ἁρμονίαν οἷόν τε εἶναι τὴν ψυχήν, οὔτε κύκλῳ περιφέρεσθαι, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ κινεῖσθαι, καθάπερ εἴπομεν, ἔστι καὶ κινεῖν ἑαυτήν· οἷον κινεῖσθαι μὲν, ἐν ᾧ ἐστι, τοῦτο δὲ κινεῖσθαι ὑπὸ τῆς ψυχῆς· ἄλλως δ' οὐχ οἷόν τε κινεῖσθαι κατὰ τόπον αὐτήν. εὐλογώτερον δ' ἀπορήσειεν ἄν τις περὶ αὐτῆς, ὡς κινουμένης, εἰς τὰ τοιαῦτα ἀποβλέψας· φαμὲν γὰρ τὴν ψυχὴν λυπεῖσθαι, χαίρειν, θαῤῥεῖν, φοβεῖσθαι· ἔτι δὲ ὀργίζεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι, διανοεῖσθαι· ταῦτα δὲ πάντα, κινήσεις εἶναι δοκοῦσιν. ὅθεν οἰηθείη τις ἂν αὐτὴν κινεῖσθαι· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ λυπεῖσθαι, ἢ χαίρειν, ἢ διανοεῖσθαι κινήσεις εἰσί, καὶ ἕκαστον κινεῖσθαι τούτων· τὸ δὲ κινεῖσθαί ἐστιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οἷον τὸ ὀργίζεσθαι ἢ φοβεῖσθαι, τὸ τὴν καρδίαν ὡδὶ κινεῖσθαι, τὸ δὲ διανοεῖσθαι, ἢ τοιοῦτον, ἴσως δ' ἕτερόν τι. τούτων δὲ συμβαίνει, τὰ μὲν κατὰ φορὰν τινῶν κινουμένων, τὰ δὲ κατὰ ἀλλοίωσιν. ποῖα δὲ καὶ πῶς, ἕτερός ἐστι λόγος. τὸ δὲ λέγειν ὀργίζεσθαι τὴν ψυχήν, ὅμοιον κἂν εἴ τις λέγοι τὴν ψυχὴν ὑφαίνειν, ἢ οἰκοδομεῖν· βέλτιον γὰρ ἴσως μὴ λέγειν τὴν ψυχὴν ἐλεεῖν, ἢ μανθάνειν, ἢ διανοεῖσθαι, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον τῇ ψυχῇ. τοῦτο δὲ μὴ ὡς ἐν ἐκείνῃ τῆς κινήσεως οὔσης· ἀλλ' ὁτὲ μὲν μέχρις ἐκείνης, ὁτὲ δὲ ἀπ' ἐκείνης· οἷον, ἡ μὲν αἴσθησις ἀπὸ τωνδί, ἡ δ' ἀνάμνησις ἀπ' ἐκείνης, ἐπὶ τὰς ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεις ἢ μονάς. ὁ δὲ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι, οὐσία τις οὖσα, καὶ οὐ φθείρεσθαι. μάλιστα γὰρ ἐφθείρετ' ἂν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ γήρᾳ ἀμαυρώσεως. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων συμβαίνει· εἰ γὰρ λάβοι ὁ πρεσβύτης ὄμμα τοιονδί, βλέποι ἄν, ὥσπερ καὶ ὁ νέος. ὥστε τὸ γῆρας οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν ᾧ, καθάπερ ἐν μέθαις καὶ νόσοις. καὶ τὸ νοεῖν δὴ καὶ τὸ θεωρεῖν μαραίνεται, ἄλλου τινὸς ἔσω φθειρομένου· αὐτὸ δὲ ἀπαθές ἐστι. τὸ δὲ διανοεῖσθαι, καὶ φιλεῖν, ἢ μισεῖν οὐκ ἔστιν ἐκείνου πάθη, ἀλλὰ τουδὶ τοῦ ἔχοντος ἐκεῖνο, ᾗ ἐκεῖνο ἔχει. διὸ καὶ τούτου φθειρομένου, οὔτε μνημονεύει, οὔτε φιλεῖ, οὐ γὰρ ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ τοῦ κοινοῦ, ὃ ἀπόλωλεν· ὁ δὲ νοῦς ἴσως θειότερόν τι καὶ ἀπαθές ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε κινεῖσθαι τὴν ψυχήν, φανερὸν ἐκ τούτων. εἰ δ' ὅλως μὴ κινεῖται, δῆλον ὡς οὐδ' ὑφ' ἑαυτῆς. πολὺ δὲ τῶν εἰρημένων ἀλογώτατον, τὸ λέγειν ἀριθμὸν εἶναι τὴν ψυχὴν κινοῦνθ' ἑαυτόν. ὑπάρχει γὰρ αὐτοῖς ἀδύνατα, πρῶτα μὲν τὰ ἐκ τοῦ κινεῖσθαι συμβαίνοντα· ἴδια δὲ ἐκ τοῦ λέγειν αὐτὴν ἀριθμόν· πῶς γὰρ χρὴ νοῆσαι μονάδα κινουμένην, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ πῶς, ἀμερῆ καὶ ἀδιάφορον οὖσαν; εἰ γάρ ἐστι κινητικὴ καὶ κινητή, διαφέρειν δεῖ. ἔτι δ' ἐπεί φασι κινηθεῖσαν γραμμὴν ἐπίπεδον ποιεῖν, στιγμὴν δὲ γραμμήν· καὶ αἱ τῶν μονάδων κινήσεις, γραμμαὶ ἔσονται· ἡ γὰρ στιγμή, μονάς ἐστι θέσιν ἔχουσα. ὁ δ' ἀριθμὸς τῆς ψυχῆς, ἤδη πού ἐστι, καὶ θέσιν ἔχει. ἔτι δ' ἀριθμοῦ μὲν ἐὰν ἀφέλῃ τις ἀριθμὸν ἢ μονάδα, λείπεται ἄλλος ἀριθμός· τὰ δὲ φυτά, καὶ τῶν ζῴων πολλὰ διαιρούμενα, ζῇ, καὶ δοκεῖ τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἔχειν τῷ εἴδει. δόξειε δ' ἂν οὐδὲν διαφέρειν, μονάδας

λέγειν,

pitur anima? Ex his igitur quæ dicta ſunt, patet a- Text. 61.
nimam nec harmoniam eſſe poſſe, nec orbe verſari,
per accidens tamen (vt diximus) moueri poteſt,
& ſeipſam mouere. Mouetur namq; corpus, in quo Text. 62.
eſt, mouetur autẽ vt patet ab anima, alio verò modo
fieri nequit, vt ipſa moueatur motu ad locũ accom-
modate. At enim rectius de hac ipſa quiſpiã ad ta-
lia reſpiciens dubitabit, putabitq; ipſam moueri.
Dolere namq; dicimus animã, gaudere, confidere,
timere, inſuper iraſci, ſentire, ratiocinari, quę qui-
dem omnia motus eſſe videntur. Quapropter, ipſam Text. 63.
quiſpiam exiſtimabit moueri. Verũ, id non neceſſa-
riũ eſt. Nam etſi quàm maximè dolere vel gaudere,
vel ratiocinari motus ſunt, vel potiùs moueri, tamẽ
ipſum moueri ab anima eſt. Iraſci namq; aut time-
re, eſt hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut
tale forſitan eſt, aut etiam aliud. Atq; quędã iſto-
rum fiunt, cùm aliqua latione mouentur, quædam
cum aliqua alterantur. Quænam verò ſint illa, & Text. 64.
quomodo fiant: alia ratio eſt. Dicere autẽ animam
iraſci vel timere: ſimile eſt atq; ſi quiſpiam animã
texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe
dicere, nõ animam, ſed hominẽ anima miſereri, vel
diſcere, vel ratiocinari, idq; non quia motus in illa
ſit: ſed quia nonnunquã quidem vſq; ad illã, non-
nunquã verò ab illa, veluti ſenſus quidẽ ex hiſce,
recordatio autẽ ab illa ad eos motus vel ſtatus, qui
ſunt in ipſorum ſenſuum inſtrumentis. Intellectus Text. 65.
autẽ aduenire videtur & ſubſtantia quædã eſſe, ac
non corrũpi. Nam ab ea maximè, quæ in ſenectute
fit obſuſcatione, corrumperetur, nunc autem per-
inde fit, atq; in ſenſuum inſtrumẽtis. Etenim ſi ſe-
nex talem acciperet oculũ, videret ſicut & iuuenis.
Quare ſenectus non eſt, quia anima quicquam eſt
paſſa, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt,
quemadmodũ in ebrietatibus & morbis fieri ſolet.
Et ipſum igitur intelligere ac contemplari marce- Text. 66.
ſcit, quia aliud quoddã intus corrumpitur. Ipſum
autem paſſione vacat. Ratiocinari verò & amare,
aut odiſſe, nõ ſunt illius affectus, ſed huiuſce quod
habet illud, ea ratione qua illud habet. Quapro-
pter, & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Nõ
enim erãt illius, ſed ipſius communis, quod quidem
periit. Intellectus autẽ diuinũ quid eſt fortaſſe, paſ-
ſioneq; vacat. Eſſe igitur impoſſibile moueri ani-
mam, perſpicuũ iam ex dictis euaſit. Quod ſi omni- Text. 67.
no non motu cietur, patet nec à ſe ipſa motu cieri.
Atqui numerum animam eſſe dicere ſe ipſum mo-
tu cientem: multo longius quàm ea, quæ dicta ſunt,
à ratione diſtare videtur. Nam iis, qui id aſſerunt,
ea primum impoſſibilia, quæ emergunt ex motu,
deinde propria quædam ex eo quia dicunt ipſam
numerum eſſe, eueniunt. Quo namq; modo vnita-
tem moueri intelligere oportet, & à quo, & quo-
nam pacto, cum impartibilis ſit, & nullam habeat
differentiam? Si enim motiua ſit atq; mobilis, di- Text. 68.
uerſam eſſe oportet. Præterea cum lineam quidem
motione ſuperficiem facere dicant, punctũ autem
lineam: vnitatum etiã motus erũt continuo lineæ.
Punctũ enim vnitas eſt poſitionẽ habens. Atq; numerus anima, iam alicubi eſt, poſitionemq; habet. Præ- Text. 69.
terea ſi quis à numero numerũ, vel vnitatẽ abſtulerit, alius relinquitur numerus. Atqui plantę multaq;
animaliũ viuũt diuiſa, & eandẽ animam ſpecie videntur habere. Atq; nihil referre videbitur, vnitates
dicantur,

Digitized by Google

λέγειν, ἢ σωμάτια σμικρά. καὶ γὰρ ἐκ τῶν Δημοκρίτου σφαιρίων, ἐὰν γένωνται στιγμαί, μόνον δὲ μένῃ τὸ ποσόν, ἔσται τι ἐν αὐτῷ τὸ μὲν κινοῦν, τὸ δὲ κινούμενον, ὥσπερ ἐν τῷ μεγέθει· οὐ γὰρ διὰ τὸ μεγέθει διαφέρειν ἢ σμικρότητι, τοῦτο συμβαίνει τὸ λεχθέν, ἀλλ' ὅτι ποσόν. διὸ ἀναγκαῖον εἶναί τι τὸ κινῆσον τὰς μονάδας. εἰ δ' ἐν τῷ ζῴῳ τὸ κινοῦν ἡ ψυχή, καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ. ὥστε οὐ τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον, ἡ ψυχή, ἀλλὰ τὸ κινοῦν μόνον. ἐνδέχεται δὲ πῶς μονάδα ταύτην εἶναι; δεῖ γὰρ ὑπάρχειν αὐτῇ διαφορὰν πρὸς τὰς ἄλλας· στιγμῆς δὲ μοναδικῆς τίς ἂν εἴη διαφορά, πλὴν θέσις; εἰ μὲν οὖν εἰσὶν ἕτεραι αἱ ἐν τῷ σώματι μονάδες, ἢ στιγμαί, ἐν τῷ αὐτῷ ἔσονται αἱ μονάδες· καθέξει γὰρ χώραν στιγμῆς. καίτοι τί κωλύει ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι, εἰ δύο, καὶ ἀπείρους; ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιαίρετος, καὶ αὐτά. εἰ δ' αἱ ἐν τῷ σώματι στιγμαί εἰσιν ὁ ἀριθμὸς ὁ τῆς ψυχῆς, ἢ εἰ ὁ ἐκ τῶν ἐν τῷ σώματι στιγμῶν ἀριθμὸς ἡ ψυχή, διὰ τί οὐ πάντα ψυχὴν ἔχουσι τὰ σώματα; στιγμαὶ γὰρ ἐν ἅπασι δοκοῦσιν εἶναι καὶ ἄπειροι. ἔτι δέ, πῶς οἷόν τε χωρίζεσθαι τὰς ψυχάς, καὶ ἀπολύεσθαι τῶν σωμάτων, εἴ γε μὴ διαιροῦνται αἱ γραμμαὶ εἰς τὰς στιγμάς.

dicantur, an corpuſcula parua. Etenim ſi puncta fiant ex Democritis pilulis, modò maneat quantitas, erit in ipſis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum eſt, accidit; ſed quia ſubeunt quantitatem. Quocirca neceſſe eſt aliquid eſſe, quod ipſas vnitates mouebit: quòd ſi id, quod in animali mouet, anima eſt, & id, quod in numero mouet, anima eſt. Quare anima non eſt id, quod mouet, atque mouetur; ſed id, quod mouet duntaxat. Text.70. *At verò qui fieri poteſt, vt hæc vnitas ſit? oportet enim ipſius ad cæteras aliquam differentiam eſſe, at vnici puncti, quænam præter poſitionem eſſe differentia poteſt? ſi igitur vnitates punctáve, quæ ſunt in corpore, diuerſa ſunt ab vnitatibus animæ, atque punctis: erunt ipſæ vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim animæ locum occupabit puncti corporis. Atqui quid obſtabit ac prohibebit, vt ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco, & plura ſint duobus ac infinita. Quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa indiuiſibilia ſunt. Sin verò ea puncta,* Text.71. *quæ ſunt in corpore ſint ipſe numerus animæ, vel ſi numerus, qui ex punctis conſtat, quæ ſunt in corpore ſit ipſa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta eſſe videntur, & etiam infinita. Inſuper qui fieri poteſt, vt ſeparentur, ac abſoluantur à corporibus ipſa puncta? Siquidem lineæ non diuiduntur in puncta.*

ΚΕΦ. Ε.

Συμβαίνει δέ, καθάπερ εἴπομεν, τῇ μὲν ταὐτὸ λέγειν τοῖς σῶμά τι λεπτομερὲς αὐτὴν τιθεῖσι· τῇ δ', ὥσπερ Δημόκριτος κινεῖσθαί φησιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἴδιον τὸ ἄτοπον. εἴπερ γάρ ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐν παντὶ τῷ αἰσθανομένῳ σώματι, ἀναγκαῖον ἐν τῷ αὐτῷ δύο εἶναι σώματα, εἰ σῶμά τι ἡ ψυχή. τοῖς δ' ἀριθμὸν λέγουσιν, ἐν τῇ μιᾷ στιγμῇ πολλὰς στιγμάς, ἢ πᾶν σῶμα ψυχὴν ἔχειν, εἰ μὴ διαφέρων τις ἀριθμὸς ἐγγίνεται, καὶ ἄλλος τις τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ σώματι στιγμῶν. συμβαίνει τε κινεῖσθαι τὸ ζῷον ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ, καθάπερ καὶ Δημόκριτον ἔφαμεν αὐτὸ κινεῖν· τί γὰρ διαφέρει σφαίρας λέγειν μικράς, ἢ μονάδας μεγάλας, ἢ ὅλως μονάδας φερομένας; ἀμφοτέρως γὰρ ἀναγκαῖον κινεῖν τὸ ζῷον, τῷ κινεῖσθαι ταύτας. τοῖς δὴ συμπλέξασιν εἰς τὸ αὐτὸ κίνησιν καὶ ἀριθμὸν ταῦτά τε συμβαίνει, καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα. οὐ γὰρ μόνον ὁρισμὸν ψυχῆς ἀδύνατον τοιοῦτον εἶναι, ἀλλὰ καὶ συμβεβηκός. δῆλον δ' εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἀποδιδόναι, οἷον λογισμούς, αἰσθήσεις, ἡδονάς, λύπας, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· ὥσπερ γὰρ εἴπομεν πρότερον, οὐδὲ μαντεύσασθαι ῥᾴδιον ἐξ αὐτῶν. τριῶν δὲ τρόπων παραδεδομένων καθ' οὓς ὁρίζονται τὴν ψυχήν, οἱ μὲν τὸ κινητικώτατον ἀπεφήναντο, τῷ κινεῖν ἑαυτό, οἱ δὲ σῶμα τὸ λεπτομερέστατον, ἢ τὸ ἀσωματώτατον τῶν ἄλλων. ταῦτα δὲ τίνας ἀπορίας τε καὶ ὑπεναντιώσεις ἔχει

CAP. V.

FIT autem, vti diximus, vt partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam ſubtilium partium animam eſſe dixerunt, partim Text.72. *proprium ipſos comitetur abſurdum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus aſſerebat. Nam cùm anima ſit in omni corpore ſentiente, neceſſe eſt in eodem duo corpora eſſe, ſi anima corpus aliquod eſſe ponatur. Et horum etiam ſententia, qui animam numerum eſſe cenſent, ſit vt in vno puncto multa ſint puncta, aut omne corpus habeat animam, ſi non numerus quiſquam alius atq; diuerſus à punctis ipſius corporis ſuperueniat. Fit etiam, vt animal à numero perinde moueatur, atque Democritum diximus id ipſum moueri cenſere.* Text.73. *Quid enim intereſt, paruæ pilæ dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino quæ agitantur motu? vtroque namque modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere animal, quia ipſæ motu cientur.* Text.74. *His igitur, qui motum ac numerum in aſſignanda anima coniunxerunt, hæc dicta ſunt abſurda, & alia huiuſcemodi multa eueniunt: eſt enim impoſſibile non ſolùm diffinitionem animæ talem eſſe, ſed etiam accidens. Quod quidem patet, ſi quis ex hac ratione operationes, atque affectus animæ conabitur aſſignare, cogitationes, inquam, ſenſus, voluptates, dolores, & cætera iſtiuſmodi. Nam, vt priùs diximus,* Text.75. *neque vaticinari ex ipſis facilè poſſumus. Tribus autem traditis modis, quibus antiqui diffiniunt animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraque ſententia dubitationes contrarietateſque penè diximus; & ea, inquam, quæ maximè motiuum ipſam eſſe ex eo ponit, quia ſe ipſam mouet, & ea, quæ corpus ipſam ſubtiliſſimarum partium, aut magis quàm cætera incorporeum eſſe cenſet. Reſtat igitur tertius modus, atque ſententia, quæ ipſam aſſerit ex elementis conſtare, quam quidem deinceps conſideremus*

Digitized by Google

ἔχει, διεληλύθαμεν σχεδόν. λείπεται δὲ ἐπισκέψασθαι, πῶς λέγεται τὸ ἐκ τῶν στοιχείων αὐτὴν εἶναι. λέγουσι μὲν γὰρ, ἵν' αἰσθάνηταί τε τῶν ὄντων, καὶ ἕκαστον γνωρίζῃ. ἀναγκαῖον δὲ συμβαίνειν πολλὰ καὶ ἀδύνατα τῷ λόγῳ· τίθενται γὰρ γνωρίζειν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὥσπερ ἂν εἰ τὴν ψυχὴν τὰ πράγματα τιθέντες. οὐκ ἔστι δὲ μόνα ταῦτα, πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα. μᾶλλον δ' ἴσως, ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν, τὰ ἐκ τούτων. ἐξ ὧν μὲν οὖν ἐστιν ἕκαστον τούτων, ἔστω γινώσκειν τὴν ψυχὴν καὶ αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ τὸ σύνολον τίνι γνωριεῖ, ἢ αἰσθήσεται, οἷον, τί θεὸς, ἢ ἄνθρωπος, ἢ σὰρξ, ἢ ὀστοῦν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁτιοῦν ἄλλο τῶν συνθέτων· οὐ γὰρ ὁπωσοῦν ἔχοντα τὰ στοιχεῖα τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ λόγῳ τινὶ καὶ συνθέσει, καθάπερ φησὶ καὶ Ἐμπεδοκλῆς τὸ ὀστοῦν·

Ἡ δὲ χθὼν ἐπίηρος ἐν εὐστέρνοις χοάνοισι,
Τὰς δύο τῶν ὀκτὼ μερέων λάχε νήστιδος αἴγλης,
Τέσσαρα δ' Ἡφαίστοιο, τὰ δ' ὀστέα λευκὰ γένοντο.

οὐθὲν οὖν ὄφελος ἐνεῖναι τὰ στοιχεῖα ἐν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ καὶ οἱ λόγοι ἐνέσονται, καὶ ἡ σύνθεσις· γνωριεῖ γὰρ ἕκαστον τὸ ὅμοιον· τὸ δ' ὀστοῦν ἢ τὸν ἄνθρωπον οὐθὲν, εἰ μὴ ταῦτ' ἐνέσται. τοῦτο δ' ὅτι ἀδύνατον, οὐθὲν δεῖ λέγειν· τίς γὰρ ἂν ἀπορήσειεν, εἰ ἔνεστιν ἐν τῇ ψυχῇ λίθος, ἢ ἄνθρωπος; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ μὴ ἀγαθόν· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔτι δὲ, πολλαχῶς λεγομένου τοῦ ὄντος· σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ ποσὸν, ἢ ποιὸν, ἢ καί τινα ἄλλην τῶν διαιρεθεισῶν κατηγοριῶν, πότερον ἐξ ἁπάντων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἢ οὔ, ἀλλ' οὐ δοκεῖ κοινὰ πάντων εἶναι στοιχεῖα· ἆρ' οὖν ὅσα τῶν οὐσιῶν, ἐκ τούτων μόνον; πῶς οὖν γινώσκει, ὅτι καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον; ἢ φήσουσιν ἑκάστου γένους εἶναι στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ἰδίας, ἐξ ὧν τὴν ψυχὴν συνεστάναι; ἔσται ἄρα καὶ ποσὸν, καὶ ποιὸν, καὶ οὐσία. ἀλλ' ἀδύνατον ἐκ τῶν τοῦ ποσοῦ στοιχείων οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ποσόν. τοῖς δὴ λέγουσιν ἐκ πάντων ταῦτά τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συμβαίνει. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ φάναι μὲν ἀπαθὲς εἶναι τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· αἰσθάνεσθαι δὲ τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου, καὶ γινώσκειν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. τὸ δ' αἰσθάνεσθαι πάσχειν τι καὶ κινεῖσθαι τιθέασιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ νοεῖν τε καὶ γινώσκειν. πολλὰς δὲ ἀπορίας καὶ δυσχερείας ἔχοντος τοῦ λέγειν, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς, ὡς τοῖς σωματικοῖς στοιχείοις ἕκαστα γνωρίζεται καὶ πρὸς τὸ ὅμοιον, μαρτυρεῖ τὸ νῦν λεχθέν· ὅσα γὰρ ἔνεστιν ἐν τοῖς τῶν ζῴων σώμασιν, ἁπλῶς γῆς, οἷον ὀστᾶ, νεῦρα, τρίχες, οὐθενὸς αἰσθάνεσθαι δοκεῖ· ὥστ' οὐδὲ τῶν ὁμοίων· καίτοι προσῆκεν. ἔτι δ' ἑκάστῃ τῶν ἀρχῶν ἄγνοια πλείων ἢ σύνεσις ὑπάρξει. γνώσεται μὲν γὰρ ἓν ἕκαστον, πολλὰ δ' ἀγνοήσει. πάντα γὰρ τὰ ἄλλα. συμβαίνει δὲ Ἐμπεδοκλεῖ γε καὶ ἀφρονέστατον εἶναι τὸν θεόν. μόνος γὰρ τῶν στοιχείων ἓν οὐ γνωριεῖ τὸ νεῖκος· τὰ δὲ θνητὰ πάντα· ἐκ πάντων γὰρ ἕκαστον. ὅλως δὲ διὰ τίν' αἰτίαν οὐχ ἅπαντα ψυχὴν ἔχει τὰ ὄντα; ἐπειδὴ πᾶν ἢ στοιχεῖον ἢ ἐκ στοιχείου ἑνὸς, ἢ ἐκ πλειόνων, ἢ πάντων· ἀναγκαῖον

γὰρ

oportet. Atque patet ob hoc ex elementis ani- Text.76.
mam conſtare quoſdam dixiſſe, vt ſentiat ea, quæ
ſunt, & rerum vnamquamque cognoſcat. At hanc
ſententiam multa profectò comitantur abſurda, at-
que eorum quamplurima, quæ fieri nequeunt. Aſ-
ſerunt enim ſimile cognoſcere ſimile, quaſi animas
res ipſas eſſe ponentes. Verùm non elementa ſunt
ſolùm, vt patet: ſed præterea multa ſunt etiam alia,
quin potiùs infinita fortaſſe numero, quæ conſtant
ex ipſis, ac componuntur. Sit igitur ea cognoſcere, Text.77.
ſentireq́, animam, ex quibus illorum vnumquod-
que componitur, at totum ipſum compoſitum, quo
cognoſcet quæſo, vel ſentiet, vt quid ſit Deus, vel
homo, vel os, vel caro, & cæterorum compoſitorum
vnumquodque ſimiliter; non enim vnumquodque
iſtorum eſt ipſa elementa, quouis ſeſe habentia mo
do ſine vllo diſcrimine, ſed ex ipſis vnumquodq́ue
conficitur ratione quadam, compoſitionéve, quem-
admodum & Empedocles os ex elementis conſtare
cenſet. Dicit enim:

Cœperat ante duas tellus iuſtiſſima vaſis,
Aëris ac fontis partes, Vulcanus & ipſe
Quatuor ex octo adiunxit: quéis candida
magna.
Vis fœcundaq́ue naturæ confecerat oſſa.

Nil igitur elementa proſunt, ſi ſint in anima, niſi
rationes etiam inſint, & compoſitio. Vnumquod-
que enim cognoſcet ſimile, os autem aut hominem
non cognoſcet profectò, niſi ipſa etiam inſint. Hoc
autem non opus eſt vnum eorum eſſe dicere, quæ
fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam: ſi la-
pis, vel homo, vel equus inſit in anima, & bonum
ſimiliter & non bonum, & de cæteris identidem
rebus. Præterea cùm id, quod eſt, multipliciter Text.78.
dici ſoleat (quoddam enim ſubſtantiam: quoddam
quantitatem, aut qualitatem, aut aliquod aliud e-
numeratorum iam prædicamentorum ſignificat)
vtrum ex vniuerſis, an non ex vniuerſis anima
conſtet? At non videntur communia omnium eſſe
elementa. Ex hiſcéne igitur ſolis conſtat, quæ ſub-
ſtantiarum ſunt elementa? At quonam pacto cæ-
terorum etiam vnumquodque cognoſcit? An di-
cent vniuſcuiuſque generis elementa atque pro-
pria principia eſſe, ex quibus anima conſtat? Erit
igitur ipſa & quantitas, & qualitas, & ſubſtan-
tia. At fieri nequit, vt ex quantitatis elementis
ſubſtantia ſit, non quantitas. Eos igitur, qui cen-
ſent animam ex vniuerſis conſtare, hæc & huiuſ-
cemodi alia comitantur. Abſurdum eſt etiam, ſi- Text.79.
mile quidem à ſimili non pati dicere: ſimile verò
ſentire ſimile, ſimileque cognoſcere ſimile putare,
atque aſſerere. Deinde ſentire pati quoddam eſſe,
moueriq; ponere, & intelligere ſimiliter & cogno-
ſcere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Empedoclis habere ſententiam (corporeis inquam ele-
mentis, & ſibi ſimilibus cognoſci res ſingulas) teſtatur id, quod experientia latè patet. Partium enim a-
nimalium corporum eæ, quæ ſunt ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili nihil ſentire videntur. Quare ne
que ſimilia ſibi: At oportebat tamen. Præterea cuique principiorum maior ignoratio quàm cognitio Text.80.
inerit nimirum. Vnumquodque enim cognoſcet vnum, multa autem ignorabit. Cætera namque omnia.
Fit etiam Empedoclis eadem ſententia, vt Deus ſit amentiſſimus; quippe cùm ipſe ſolus vnum elemento-
rum non comprehendat, ipſam diſcordiam inquam: mortalia verò cuncta cognoſcat, cùm ex vniuerſis ſin-
gula conſtent. Præterea dicat oportet omnino, quam ob cauſam non habent animam omnia: cùm omne Text.81.
quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus conſtet. Neceſſe eſt enim

omne

Digitized by Google

γνωρίζειν ἂν ἢ γινώσκειν, ἢ τινὰ, ἢ πάντα. ἀπορήσειε δ' ἄν τις καὶ τί ποτέ ἐστι τὸ ἑνοποιοῦν αὐτά. ὕλῃ γὰρ ἔοικε τά γε στοιχεῖα· κυριώτατον γὰρ ἐκεῖνο τὸ συνέχον ὅ τι ποτέ ἐστι· τῆς δὲ ψυχῆς εἶναί τι κρεῖττον καὶ ἄρχον, ἀδύνατον· ἀδυνατώτερον δ' ἔτι, τοῦ νοῦ· εὔλογον γὰρ εἶναι τοῦτον προγενέστατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. τὰ δὲ στοιχεῖά φασι πρῶτα τῶν ὄντων εἶναι. πάντες δὲ καὶ οἱ διὰ τὸ γνωρίζειν καὶ αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχὴν τὰ ὄντα, ἐκ τῶν στοιχείων λέγοντες αὐτὴν, καὶ οἱ τὸ κινητικώτατον, οὐ περὶ ἁπάσης λέγουσι ψυχῆς. οὔτε γὰρ τὰ αἰσθανόμενα πάντα κινητικά· φαίνεται γὰρ εἶναί τινα μόνιμα τῶν ζώων κατὰ τόπον. καίτοι δοκεῖ γε ταύτην μόνην τῶν κινήσεων κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῶον. ὁμοίως δὲ καὶ ὅσοι τὸν νοῦν καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐκ τῶν στοιχείων ποιοῦσι· φαίνεται γὰρ τά τε φυτὰ ζῆν, οὐ μετέχοντα φορᾶς, οὐδ' αἰσθήσεως, καὶ τῶν ζώων πολλὰ διάνοιαν οὐκ ἔχειν. εἰ δέ τις καὶ ταῦτα παραχωρήσειε, καὶ θείη τὸν νοῦν μέρος τι τῆς ψυχῆς, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθητικὸν, οὐδ' ἂν οὕτω λέγοιεν καθόλου περὶ πάσης ψυχῆς, οὐδὲ ὅλης, οὐδὲ περὶ μιᾶς. τοῦτο δὲ πέπονθε καὶ ὁ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς καλουμένοις ἔπεσι λόγος· φησὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ ὅλου εἰσιέναι, ἀναπνεόντων φερομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων. οὐχ οἷόν τε δὴ τοῖς φυτοῖς τοῦτο συμβαίνειν, οὐδὲ τῶν ζώων ἐνίοις, εἴπερ μὴ πάντα ἀναπνέουσι. τοῦτο δὲ λέληθε τοὺς οὕτως ὑπειληφότας. εἴπερ δὲ δεῖ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖν, οὐθὲν δεῖ ἐξ ἁπάντων· ἱκανὸν γὰρ θάτερον μέρος τῆς ἐναντιώσεως, ἑαυτό τε κρίνειν, καὶ τὸ ἀντικείμενον· καὶ γὰρ τῷ εὐθεῖ καὶ αὐτὸ καὶ τὸ καμπύλον γινώσκομεν· κριτὴς γὰρ ἀμφοῖν ὁ κανών. τὸ δὲ καμπύλον οὔθ' ἑαυτοῦ, οὔτε τοῦ εὐθέος. καὶ ἐν τῷ ὅλῳ δέ τινες αὐτὴν μεμῖχθαί φασιν. ὅθεν ἴσως καὶ Θαλῆς ᾠήθη πάντα πλήρη θεῶν εἶναι. τοῦτο δ' ἔχει τινὰς ἀπορίας· διὰ τίνα μὲν γὰρ αἰτίαν ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ἐν τῷ πυρὶ οὖσα ἡ ψυχὴ, οὐ ποιεῖ ζῶον· ἐν δὲ τοῖς μικτοῖς, καὶ ταῦτα βελτίων ἐν τούτοις εἶναι δοκοῦσα; ἐπιζητήσειε γὰρ ἄν τις, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν ἡ ἐν τῷ ἀέρι ψυχὴ, τῆς ἐν τοῖς ζώοις βελτίων ἐστὶ καὶ ἀθανατωτέρα. συμβαίνει δ' ἀμφοτέρως ἄτοπον καὶ παράλογον· καὶ γὰρ τὸ λέγειν ζῶον τὸ πῦρ, ἢ τὸν ἀέρα, τῶν παραλογωτέρων ἐστί· καὶ μὴ λέγειν ζῶα, ψυχῆς ἐνούσης, ἄτοπον. ὑπολαβεῖν δ' ἐοίκασι τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ὅλον τοῖς μορίοις ὁμοειδές. ὥστ' ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοειδῆ τοῖς μορίοις εἶναι, εἰ τῷ ἀπολαβεῖν τι τοῦ περιέχοντος ἐν τοῖς ζώοις ἔμψυχα τὰ ζῶα γίνεται. εἰ δ' ὁ μὲν ἀὴρ διασπώμενος, ὁμοειδής· ἡ δὲ ψυχὴ ἀνομοιομερής, τὸ μέν τι αὐτῆς ὑπάρξει, ἀναγκαῖον οὖν αὐτὴν ἢ ὁμοιομερῆ εἶναι, ἢ μὴ ἐνυπάρχειν ἐν ὁτῳοῦν μορίῳ τοῦ παντός. φανερὸν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὡς οὔτε τὸ γινώσκειν ὑπάρχει τῇ ψυχῇ διὰ τὸ ἐκ τῶν στοιχείων εἶναι, οὔτε τὸ κινεῖσθαι αὐτὴν καλῶς, οὐδ' ἀληθῶς λέγεται. ἐπεὶ δὲ τὸ γινώσκειν ψυχῆς ἐστι, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαί τε, καὶ δοξάζειν· ἔτι δὲ τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ βούλεσθαι, καὶ ὅλως ὀρέξεις.

omne quod eſt, aut vnum quid, aut quædam, aut Text. 82.
vniuerſa cognoſcere. Dubitabit etiam non iniuria
quiſpiam, quidnam id ſit, quod ipſa continet, atque
vnit: elementa namque materiei ſimilia ſunt. At-
que præſtabiliſſimum id eſſe patet, quod continet,
quidquid id tandem ſit. At neque eſt quicquam
præſtabilius anima. quod quidem dominetur, &
magis etiam intellectu. Maximè enim rationi con-
ſonum eſt, hunc omnia præceſſiſſe, & præſtantiſſi-
mum omnium, & naturâ dominum eſſe. Illi au-
tem elementa ea quæ ſunt, præcedere cenſent. At Text. 83.
enim nemo prorſus de omni anima dixit, nec eorũ
qui cenſent ipſam ex elementis ideò conſtare, quia
ſentit cognoſcitque ea quæ ſunt, nec etiam eorum,
qui maximè motiuum ipſam aſſerunt eſſe. Non e-
nim omnia mouentur, quæ ſentiunt. Sunt enim a-
nimalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & ta-
men hoc ſolo motu anima videtur animal agitare.
Similiter & eorum, qui tam ſenſitiuum, quàm in-
tellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animam
omnem complectitur. Viuere namque videntur
plantæ, at expertes ſunt tamen & rationis & ſen-
ſus. Animalium quoque complura ſunt, quæ men-
te rationeq; vacant. Quòd ſi quis & hæc illis con- Text. 84.
ceſſerit, intellectumque partem eſſe poſuerit ani-
mæ, & identidem ſenſitiuum, neque ſic de omni a-
nima, neque de vlla toti dicere videbuntur. In hoc
eodem errore videtur eſſe, & ea ſententia, quæ car-
minibus Orphicis fertur: dicit enim Orpheus ani-
mam ferri ventis, & ex toto ingredi reſpiratione.
Id autem nequit ipſis accidere plantis, neque qui-
buſdam itidem animalium, quippe cùm haud v-
niuerſa reſpirent. Quod quidem eos præterijt, qui
ita de anima cenſuêre. At verò ſi conficere ani- Text. 85.
mam ex elementis oporteat, non ex vniuerſis conti-
nuo conficiendam eſſe videtur. Altera namq; pars
contrarietatis, ſufficiens eſt ſe ipſam oppoſitamque
diſcernere: recto enim, & ipſum rectum, vt patet,
& obliquum cognoſcimus; regula namque iudex
eſt vtriuſque: at obliquum nec ſui planè, nec re-
cti. Sunt & qui in toto vniuerſo permiſtam ipſam Text. 86.
inquiunt eſſe. Quocirca forſitan & Thales om-
nia plena deorum eſſe putauit. Hoc autem dubita-
tiones habet nonnullas. Quam enim ob cauſam a-
nima in aere quidem vel igne ſi ineſt, non facit a-
nimal, in miſtis autem facit: præſertim cùm in il-
lis videatur eſſe præſtantior? Quæret etiam quiſ-
piam, quam ob cauſam anima ea, quæ eſt in aere,
præſtabilior eſt, ac immortalior ea, quæ in anima-
libus ineſt. Vtrobiq; autem emergit quoddam ab- Text. 87.
ſurdum, & rationis egrediens metas: nam ignem
aut aerem animal eſſe dicere, rationis egreditur fi-
nes, & aſſerere rurſus animalia non eſſe, ſi inſit in
ipſis anima, perabſurdum eſt ſanè. Videntur au-
tem ideò putaſſe in his animam eſſe, quia totum & partes eiuſdem ſunt ſpeciei. Quare neceſſe eſt ipſos & Text. 88.
animam & partes eiuſdem eſſe dicere ſpeciei, ſi animalia ex eo fiunt animantia, quia in ipſis aliqua
pars continentis recipitur. Quòd ſi aer quidam diſcorptus eiuſdem eſt ſpeciei, anima autem eſt diſſimi-
lium partium, patet aliam ipſi partem ineſſe, aliam non ineſſe. Neceſſe eſt igitur ipſam aut ſimilium eſſe
partium, aut non in quamcumque totius ineſſe parte. Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo com-
petere animæ, quia conſtet ex elementis, neque rectè vereque dici motum eidem ineſſe. At quoniam co- Text. 89.
gnoſcere, ſentire, opinari, inſuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones ipſius animæ ſunt, motus
etiam animalium loco ab anima fit, & inſuper accretio, ſtatus atque decretio, quæret vtique quiſpiam,
vtrum-

ὀρέξεις· γίνεται δὲ καὶ ἡ κατὰ τόπον κίνησις τοῖς ζώοις ὑπὸ ψυχῆς· ἔτι δὲ αὔξησίς τε, καὶ ἀκμή, καὶ φθίσις, πότερον ὅλῃ τῇ ψυχῇ τούτων ἕκαστον ὑπάρχει, καὶ πάσῃ νοοῦμέν τε, καὶ αἰσθανόμεθα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ποιοῦμέν τε καὶ πάσχομεν, ἢ μορίοις ἑτέροις ἕτερα. καὶ τὸ ζῆν δὲ πότερον ἔν τινι τούτων ἐστὶν ἑνί, ἢ καὶ ἐν πλείοσιν, ἢ καὶ ἐν πᾶσιν, ἢ καὶ ἄλλο τι αἴτιον. λέγουσι δέ τινες μεριστὴν αὐτὴν εἶναι, καὶ ἄλλῳ μὲν νοεῖν, ἄλλῳ δὲ ἐπιθυμεῖν. τί οὖν δή ποτε συνέχει τὴν ψυχήν, εἰ μεριστὴ πέφυκεν; οὐ γὰρ δή γε τὸ σῶμα. δοκεῖ γὰρ τοὐναντίον μᾶλλον ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα συνέχειν. ἐξελθούσης οὖν διαπνεῖται καὶ σήπεται. εἰ οὖν ἕτερόν τι μίαν αὐτὴν ποιεῖ, ἐκεῖνο μάλιστ' ἂν εἴη ἡ ψυχή. δεήσει δὲ πάλιν κἀκεῖνο ζητεῖν, πότερον ἕν, ἢ πολυμερές. εἰ μὲν γὰρ ἕν, διὰ τί οὐκ εὐθὺς καὶ τὴν ψυχὴν ἓν εἶναι, εἰ δὲ μεριστόν, πάλιν ὁ λόγος ζητήσει, τί τὸ συνέχον ἐκεῖνο, καὶ οὕτω, δὴ πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἄπειρον. ἀπορήσειε δ' ἄν τις καὶ περὶ τῶν μορίων αὐτῆς, τίνα δύναμιν ἔχει ἕκαστον ἐν τῷ σώματι. εἰ γὰρ ὅλη ἡ ψυχὴ πᾶν τὸ σῶμα συνέχει, προσήκει καὶ τῶν μορίων ἕκαστον συνέχειν τι τοῦ σώματος. τοῦτο δ' ἔοικεν ἀδυνάτῳ· ποῖον γὰρ μόριον, ἢ πῶς ὁ νοῦς συνέξει, χαλεπὸν καὶ πλάσαι. φαίνεται δὲ καὶ τὰ φυτὰ διαιρούμενα ζῆν· καὶ τῶν ζώων ἔνια τῶν ἐντόμων, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα ψυχὴν τῷ εἴδει, εἰ καὶ μὴ ἀριθμῷ. ἑκάτερον γοῦν τῶν μορίων αἴσθησιν ἔχει, καὶ κινεῖται κατὰ τόπον ἐπί τινα χρόνον· εἰ δὲ μὴ διατελοῦσιν, οὐδὲν ἄτοπον. ὄργανα γὰρ οὐκ ἔχουσιν ὥστε σώζειν τὴν φύσιν· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐν ἑκατέρῳ τῶν μορίων ἅπαντα ἐνυπάρχει τὰ μόρια τῆς ψυχῆς. καὶ ὁμοειδῆ ἐστιν ἀλλήλοις, καὶ τῇ ὅλῃ· ἀλλήλοις μέν, ὡς οὐ χωριστὰ ὄντα· τῆς δὲ ὅλης ψυχῆς, ὡς διαιρετῆς οὔσης. ἔοικε δὲ καὶ ἡ ἐν τοῖς φυτοῖς ἀρχὴ ψυχή τις εἶναι. μόνης γὰρ ταύτης κοινωνεῖ καὶ ζῷα καὶ φυτά. καὶ αὕτη μὲν χωρίζεται τῆς αἰσθητικῆς ἀρχῆς. αἴσθησιν δὲ οὐδὲν ἄνευ ταύτης ἔχει.

vtrum horum vnumquodque toti animæ competat, & nos intelligamus & ſentiamus, & moueamur, cæterorumque vnumquodque agamus, patiamurque tota, an alijs alia partibus? Ipſum præterea viuere: vtrum in horum aliquo vno, an in pluribus, an in omnibus conſiſtat, an ſit eius alia quædam etiam cauſa. Atque ſunt, qui dicunt ipſam eſſe partibilem, norque alia eius parte intelligere, alia cupere cenſent. Text.90. *Quid igitur ipſam continet animam, ſi partibilis ſit? non corpus, quippe cùm contrà potius videatur corpus anima continere. Quapropter & egreſſa, diſſoluitur corpus, atque putreſcit.* Text.91. *Si igitur aliquid aliud ipſam contineat, vnamque faciat; illud erit potiſſimùm anima. At oportebit de illo etiam quærere: Vtrum vnum an multarum ſit partium? Atq; ſi ſit vnum, cur & animam continuò non dicimus vnum eſſe? Sin partibile, rurſus ratio quæret quidnam ſit illud, quod illud etiam continet: atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dubitabit etiam quiſpiam de partibus eius, quam vnaquæque potentiam in corpore habeat. Nam ſi anima tota totum contineat corpus, oportet & vnamquamque etiam partem aliquam partem corporis continere.* Text.92. *Id autem eſſe non poſſe videtur, quam enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto fingere quoque difficillimum eſt. Videmus autem & plantas diuiſas viuere, & animalium inſectorum nonnulla, vtpotè animam, & ſi non numero, tamen ſpecie eandem habentia.* Text.93. *Itaque partium vtraque & ſenſum habet, & per aliquod tempus loco mouetur. Nec abſurdum eſt, ſi non perdurant. Inſtrumenta namque non habent, vt naturam conſeruent: ſed nihilominus omnes in vtraque partium inſunt animæ partes.* Text.94. *Atque animæ partes eadem ſub ſpecie collocantur: & etiam tota: illæ quidem, quia non ſeparabiles ſunt, tota autem anima, quia indiuiſibilis eſt.* Text.95. *Videtur autem & id principium quod ineſt in plantis, anima quædam eſſe. Hæc enim ſola communis eſt & plantis & animalibus. Atque hæc quidem à ſentiendi principio ſeparatur, ſine autem ipſa nihil eſt prorſus quod habeat ſenſum.*

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA,

PROOEMIVM.

PROFLIGATIS ſuperiore libro veterum Philoſophorũm de Anima ſententijs; aggreditur iam ad explicandum quid ipſe ea de re ſentiat. Id quod partim in hoc libro, partim in tertio accuratè præſtat. Diſtribuitur autem hic liber in quatuor partes. Prima differit de Animæ natura, deq; eius eſſentia, capitibus primo & ſecundo. Altera capite tertio, de Communi & primaria facultatum animæ partitione. Tertia de Vegetatricis animæ viribus & functionibus, capite quarto. Vltima, de Potentijs & functionibus animæ ſenſitiuæ, à quinto capite ad extremum.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ. ΤΟ Β.

ΚΕΦ. Α.

ΤΑ μὲν δὴ ὑπὸ τῶν πρότερον παραδεδομένα περὶ ψυχῆς εἰρήσθω. πάλιν δ' ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς ἐπανίωμεν, πειρώμενοι διορίσαι τί ἐστι ψυχὴ, καὶ τίς ἂν εἴη κοινότατος λόγος αὐτῆς. λέγομεν δὴ ἕν τι γένος τῶν ὄντων, τὴν οὐσίαν. ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλην, ὃ καθ' αὑτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι· ἕτερον δὲ μορφὴν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι. καὶ τρίτον, τὸ ἐκ τούτων. ἔστι δ' ἡ μὲν ὕλη, δύναμις· τὸ δ' εἶδος, ἐντελέχεια. καὶ τοῦτο, διχῶς. τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν. οὐσίαι δὲ μάλιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ σώματα· καὶ τούτων τὰ φυσικά. ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων ἀρχαί.

τῶν

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER II.

CAPVT I.

DIctis hiſce, quæ à maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus oportet, atque enitamur velut ab initio determinare, quid anima ſit, & quænam ſit eius communis maximè ratio. Text. 1. *a Dicimus itaq; genus vnum quoddam eorum, quæ ſunt ipſam ſubſtantiam eſſe. Atq; huius aliud vt materiam, quod quidem per ſe non eſt hoc aliquid, aliud formam & ſpeciem, qua quidẽ iam hoc aliquid dicitur, & tertium id quod ex iſtis cõſtat, atque componitur. Eſt autem materia quidem potentia, forma verò actus, atque perfectio. b quæ quidem bifariam dicitur, quædam enim eſt vt ſcientia, quædam vt contemplatio.* Text. 2. *c Maximè autem corpora videntur eſſe ſubſtantiæ, & ipſorum ea magis, quæ naturalia ſunt; hæc enim cæterorum principia ſunt.* Text. 3.

d Natura

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

D*Icimus itaque.*] Quoniam ad inueniendam cuiuſque rei definitionem plurimùm conducit res in partes ſuas diſtribuere, vt ex lib. 2. poſterioris Analyticæ, cap. 14. conſtat, explicaturus Ariſtoteles quidnam anima ſit, diuiſiones quaſdam præmittit; Prima, quam nõ tam exprimit, quàm innuit, eſt entis in ſubſtantiam; & in ea, quæ cæteris categorijs continentur, quæ lib. 5. Metaph. cap. 7. fuſiùs explicatur. Secunda eſt ſubſtantiæ in materiam, formam, *Diuiſio entis.*

Digitized by Google

Diuiſio ſubſtantiæ.
Materia nõ eſt hoc aliquid.

& ex his compoſitum, quæ etiam traditur lib. 7. Metaph. cap. 3. 10. 13. alijsq; in locis. Monet verò materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc aliquid, id eſt, vt explicat Albertus, non eſſe quid perfectũ, neq; rem ad certam ſpeciem vocare, cùm ſit pura potẽtia, & ex ſe ad quemlibet actum indiſcriminatim ſe habeat. Formam verò, cùm ſit actus, & entelechia habere vim conſtituendi hoc aliquid. Vnde fit vt res à ſuis formis ſpeciem, & nomen, & perfectionis gradus, ac diſtinctionem accipere dicantur. Aduerte in ſecunda diuiſione non diſtribui ab Ariſtotele ſubſtantiam prædicamentalem, vt annotarunt Aegidius & M. Albertus, quia in ea partes ſubſtantiæ appellantur, quæ in categoria locum non habent, tum etiam quia non connumerantur intelligentiæ, quæ in eadem categoria locum obtinent. Nec item diſpertiri ſubſtantiam in tota ſuæ ſignificationis amplitudine, quia diminuta eſſet ea diſſectio: ſed diuidi ſubſtantiam phyſicam duntaxat; ſiue completa ſit, ſiue incompleta, quo pacto diuiſum analogum quidpiam eſt, vt ſatis liquet; quandoquidem ad totum, & eius partes phyſicas nihil vniuocum dari poteſt.

Forma cõſtituit hoc aliquid.

Quæ ſubſtã[tia] hoc loco [d]iuidatur.
[D]iuiſio actus [i]n primum [&] ſecundũ.

b *Quæ quidem bifariam*] Subijcit tertiam diuiſionem; ſcilicet, forma, ſiue actus vel eſt actu primus, vel ſecundus, quæ varie ab interpretibus explicatur. Auerroes, quem ſequitur Caietanus, putat diuidi in ea ſolam formam ſubſtantialem, quæ ſecundæ partitionis membrum fuit; ita vt eadem ſubſtãtialis forma dicatur actus primus, dum eſt in otio; actus verò ſecũdus, dum in opus incumbit. Veriſimilior eſt, ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themiſtij, Philoponi, D. Thomæ, & aliorum aientiũ, diuidi actum generatim ſumptum in actum primum, qui principium eſt operandi, & in actum ſecundum, qui eſt ipſa operatio; quomodo ſcientia, quæ eſt habitus, à quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus; ipſa verò contemplatio actus ſecundus; itemq; omnes formæ ſubſtantiales, & primariæ qualitates corporũ ſimplicium, omneſq; potentiæ & habitus, qui ſunt fontes & principia actionũ, nuncupantur actus primi; operationes verò ab his ortæ, actus ſecundi.

[A]uerrois et [C]aietani ſententia circa [a]ctus diui[ſi]onem.
Approba[tu]r D. Tho[mæ] & alio[ru]m ſenten[tia] de diui[ſio]ne actus.

c *Maximè autem corpora.*] Aegidius & Caietanus D. Thomam ſequuti, cenſent diuidi hoc loco ab Ariſtotele ſubſtantiam generatim ſumptam in ſubſtantiam corpoream & incorpoream, non quidem expreſsè, ſed tacitè & obſcurè: cùm enim dicat corpora maximè videri ſubſtantias; alias eſſe innuit corporeæ molis expertes, quæ nobilioris & excellentioris naturæ ſunt; etſi in noſtram cognitionem minùs cadant. Auerroes, Themiſtius & Philoponus credunt, nullam hîc nouam tradi partitionem: & quidem meritò, cùm noua hæc diuiſio non videatur ad rem attinere: aiunt igitur comparare hic Ariſtotelem inter ſe membra ſecundæ diuiſionis ſuperiùs aſſignatæ, doceréq; corpora, id eſt, ſubſtantias, ex materia & forma cõcretas perfectiores eſſe, quam materiam & formam. Confert deinde corpora naturalia cum artificioſis, aiens naturalia magis eſſe ſubſtantias: arte facta enim formam, quæ accidens quoddam eſt, ab arte obtinent; materiam, quæ ſubſtantia eſt, à natura: quo fit, vt naturæ beneficio ex parte materiæ rationem ſubſtantiæ vendicent, & vt naturalia magis ſint ſubſtantiæ, cùm id cuius merito ac beneficio quodq; tale eſt, magis tale ſit.

[N]am hîc [n]ouam tradi partitionem ſubſtantiæ.
Corporũ naturalium et artificioſorũ comparatio.

d Natura

τῶν δὲ φυσικῶν, τὰ μὲν ἔχει ζωήν, τὰ δ' οὐκ ἔχει· ζωὴν δὲ λέγομεν τὴν δι' αὑτοῦ τροφήν τε, καὶ αὔξησιν, καὶ φθίσιν. ὥστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς, οὐσία ἂν εἴη· οὐσία δ' οὕτως ὡς συνθέτη. ἐπεὶ δ' ἐστὶ σῶμα τοιόνδε ζωὴν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἴη τὸ σῶμα ψυχή. οὐ γάρ ἐστι τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα· μᾶλλον δ' ὡς ὑποκείμενον καὶ ὕλη· ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν εἶναι, ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος· ἡ δ' οὐσία ἐντελέχεια. τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέχεια. αὕτη δὲ λέγεται διχῶς (ἡ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἡ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν.) φανερὸν οὖν ὅτι ὡς ἐπιστήμη. ἐν γὰρ τῷ ὑπάρχειν τὴν ψυχήν, ὕπνος καὶ ἐγρήγορσίς ἐστιν. ἀνάλογον δ' ἡ μὲν ἐγρήγορσις τῷ θεωρεῖν· ὁ δ' ὕπνος, τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δὲ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, ἡ ἐπιστήμη. διὸ ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει· τοιοῦτον δέ, ὃ ἂν ᾖ ὀργανικόν. ὄργανα δὲ καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέρη, ἀλλὰ παντελῶς ἁπλᾶ, οἷον τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα. τὸ δὲ περικάρ-

d *Naturalium verò corporum quædam habẽt vitam, quædam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per id idem fit, quod viuere dicitur. Quare corpus omne naturale particeps vitæ ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, vt compoſita.* Text. 4. e *Atque cùm tale etiam ſit corpus, id eſt, habens vitam: corpus profectò nõ erit anima; corpus namque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto; ſed ut ſubiectum potiùs eſt, & materies. Neceſſe eſt igitur animam ſubſtantiam eſſe perinde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis. Subſtantia verò actus eſt, & perfectio: talis igitur corporis eſt perfectio atq; actus.* Text. 5. f *Sed cùm perfectio atque actus bifariam dicatur, vt diximus (quidam enim eſt vt ſcientia, quidam vt contemplatio) patet animam actum eſſe perinde atq; ſcientiam. Nam ex eo quia anima eſt, & ſomnus eſt & vigilia, atq; vigilia quidem contemplationi, ſomnus autem ſcientiæ operatione vacanti ſimilis eſt.* Text. 6. *Altera autem alteram in eodem, ſcientia, inquam, contemplationem generatione præcedit. Quapropter anima primus eſt actus perfectioq; corporis naturalis potentia vitam habentis.* g *& talis planè, vt partes ipſius ſint inſtrumẽta. Enimuerò partes quoq; plantarum inſtrumenta ſine controuerſia ſunt; quamuis videantur penitùs ſimplices eſſe: eius*

enim

Digitized by Google

d *Naturalium verò corporum.*] Aſſignat quartam diuiſionem, qua ſubſtantiam corporatam diuidit in viuentem, & in eam, quæ ita caret. Docet autem ea viuere, quæ ab inſito principio aluntur, accreſcunt, aut decreſcunt. Quo loco aduertendum eſt, vitam dupliciter ſumi. Vno modo pro vita ſubſtantiali; altero pro accidentaria. Vita ſubſtãtialis eſt id, à quo, vt è fonte vitales actiones dimanant, vt in homine anima rationalis. Accidentaria ſunt ipſæ actiones vitæ, vt nutritio, accretio. Cùm igitur hoc loco viuere dicuntur ea, quæ aluntur, &c. Explicatur ratio vitæ ſubſtantialis per ipſius effectum, & operationem. Non recenſuit autem in præſentia Ariſtoteles cætera vitæ munia, cuiuſmodi ſunt, ſentire, intelligere, & appetere: quia ab iis tantùm, quæ eſſent omnium communia, ac notiſſima, auſpicandum fuit, vt ita communis omnium animarum definitio aptiùs colligeretur. Ex hac porrò vltima diuiſione infert, corpora viuẽtia eſſe ſubſtantias ex materia & forma compoſitas; ſiquidem omne corpus naturale hiſce partibus conſtat; omne autem corpus viuens, corpus naturale eſt. *Subſtantiæ corporeæ diſtributio.* *Vita duplex.* *Quæ hic explicetur.* *Corpus viuens complectitur materiam & formam.*

e *Atque cum tale etiam.*] Vt colligat animæ definitionem, probat in primis animam eſſe actum; quia anima aut corpus eſt vitæ particeps, aut ipſius actus. Non eſt autem corpus. Erit igitur actus & forma corporis. Maior propoſitio ex ſuperiùs dictis patet; oſtenſum eſt enim corpus viuens è duabus partibus eſſe concretum; anima nempe, quę eſt pura potentia, & materia, quæ eſt actus & entelechia. Minor ex eo ſuadetur: quia corpus non eſt in ſubiecto: ſed ipſum potiùs eſt materia & ſubiectum, in quo ineſt anima. Erit igitur anima actus, & forma corporis vitæ principis, &c. *Probatur anima eſſe actus.*

f *Sed cum perfectio.*] Probat animam eſſe actum primum. Nam cùm duplex ſit actus, videlicet primus & ſecundus, vt ex dictis patet, oportet animam actum primum eſſe, cùm ab ea interdum ſit vigilia, id eſt, operatio vitæ; interdum ſomnus, hoc eſt, ceſſatio ab operatione. Sed meritò quiſpiam dubitauerit, qua ratione dicatur anima interdum feriari, cùm actum nutriendi nunquam intermittat; ſiquidem omne viuens dum viuit nutritur. Huic dubitationi variè reſponderi ſolet; nimirum etſi anima à nutriendi operatione non conquieſcat; interrumpere tamen alias functiones; vel ceſſare ab opere, non quidem re ipſa, ſed ſuapte natura ceſſare poſſe: quia qua anima eſt, nõ repugnat ei ſeparari aliquando ab actu ſecundo; eſto quà talis, ſeu prout nutritiua eſt, nunquam non operetur. *De hac re 1. lib. de Ortu & interitu, cap. 5. q. 10.* *Probatur animam eſſe actum primum.* *Anima vt interdum feriatur.*

g *Et talis planè*] Argumento à minori oſtendit animam eſſe actum corporis organici, id eſt, habentis inſtrumenta ad functiones vitæ obeundas. Anima plantæ eſt actus corporis organici: Igitur & reliquæ animæ. Conſecutio liquet: ſi enim plantalis, ſeu vegetatrix anima, quæ in infimo gradu conſiſtit, ſubiectum habet organis inſtructũ, vtiq; anima ſentiens & intelligens, quæ nobilioris notæ ſunt, id obtinebunt. Nam quò forma perfectior eſt, eò ſubiectum ornatius requirit. Aſſumptum patet, quia videmus in arboribus radices, truncos, fibras, medullas, & quaſi venas, quæ tametſi primo aſpectu, ac ſenſuum iudicio non tam facilè quis deprehendat eſſe organa, ſicut in animalibus os, gulam, ventriculum, hepar, cor, aliaq; huiuſmodi, propterea quòd ſtirpium corpora ſimplicia eſſe videantur; reuera tamen organica cenſeri debent. Quod etiam ex diuerſis iſtiuſmodi partium officiis intelligi poteſt. Nam radices tanquam os è terra ſuccum & alimentum capiunt, trahuntq;, fibræ venarum vice funguntur; ſimiliterq; cæteræ præſcripta ſibi munia exequuntur, ſimulq; & toti famulantur, & mutuam ſibi præſtant operam. Qua de re pluribus diſſerit Theophr. lib. 1. de Hiſt. plant. cap. 4. 7. & 14. & Plin. lib. 17. cap. 34. *Animã eſſe actum corporis organici oſtẽditur.* *Materia plãtarum organis prædita non homogenea.* *Theophr. Plinius.*

περικάρπιον, καρποῦ. αἱ δὲ ῥίζαι τῷ στόματι ἀνάλογον. ἄμφω γὰρ ἕλκει τὴν τροφήν. εἰ δὲ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἡ πρώτη ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ. διὸ καὶ οὐ δεῖ ζητεῖν, εἰ ἓν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὥσπερ οὐδὲ τὸν κηρὸν καὶ τὸ σχῆμα, οὐδ᾽ ὅλως τὴν ἑκάστου ὕλην καὶ τὸ οὗ ἡ ὕλη. τὸ γὰρ ἓν καὶ τὸ εἶναι ἐπεὶ πλεοναχῶς λέγεται, τὸ κυρίως ἡ ἐντελέχειά ἐστι. καθόλου μὲν οὖν εἴρηται τί ἐστιν ἡ ψυχή. οὐσία γὰρ ἡ κατὰ τὸν λόγον. τοῦτο δὲ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιῷδι σώματι. καθάπερ εἴ τι τῶν ὀργάνων φυσικὸν ἦν σῶμα, οἷον πέλεκυς. ἦν γὰρ ἂν τὸ πελέκει εἶναι ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦτο. χωρισθείσης γὰρ ταύτης, οὐκ ἂν ἔτι πέλεκυς ἦν, ἀλλ᾽ ἢ ὁμωνύμως.

νῦν

enim quod circa fructum eſt, tegmẽ eſt folium, & fructus etiam, illud radices præterea, vicẽ ſubeunt oris. Vtriſq; namq; trahitur alimentum. Si igitur commune quid de omni anima ſit dicendum, ipſa perfectio prima, primuſq; actus eſt corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta. h *Idcircò non quærere oportet ſi vnum ſit anima atq; corpus: ſicut neq; ceram & figuram, nec omnino materiem cuiuſq;, & id cuius materies eſt. Nam cum vnum, & eſſe multifariam dicatur, actus eſt id, quod propriè vnum eſt, atq; propriè eſt. Vniuerſaliter igitur diximus quidnam anima ſit. Eſt enim ea ſubſtãtia, quæ eſt vt ratio. Hæc autem eſt, quidditas corporis talis,* i *perinde ſanè, atq; ſi quod inſtrumentorum artis naturale corpus eſſet, ceu ſecuris: eius namq; ſubſtantia, ipſius eſſet, vt patet ſecuris ratio: idq; eſſet anima, quâ ſeparatâ, non eſſet vlterius vt pateret ſecuris, niſi nomine tantùm.* Text. 7. Text. 8.

---

h *Idcircò non quærere.*] Ex dictis conſectarium quoddam infert, videlicet, * quærendam non eſſe aliam cauſam cur ex corpore & anima vnũ fiat. Nam cùm corpus ſit materia ipſa, ac pura potentia, forma verò ſubſtantialis ſit actus, quem materia primò reſpicit; pura autem potentia *Cap. 9. q. 11.* ** Cur ex anima & corpore vnum fiat quærendum non eſt.*

Digitized by Google

& actus generis eiuſdem, id eſt, ſubſtantialis ſuopte ingenio in vnam coëant naturam, vt nullo aliunde quæſito vinculo, aut nexu, ex his vnum fiat. De hac ipſa re dubitationem mouet Ariſtoteles, eamq; eodem pacto diluit 8. Metaph. cap. 6. text. 15. niſi quòd illic non de ſola anima & corpore, vt hic, ſed de forma & materia generatim quærit. Lege, ſi placet, quæ hac de re 1. Phyſic lib. diſſeruimus.

Anima ad corpus ſicuti forma ar[illegible] ſecuri[illegible] ad ſubiectum.

i *Et perinde ſanè*] Du[illegible]ici exemplo, quorum vnum ab arte, alterum à natura deſumptum eſt, probat anima[illegible] eſſe actum ſubſtantialem, à quo vt à prima ratione eſſendi, animatum corpus di[illegible]. Primum eſt huiuſmodi; vt ſe habet forma rei artificiatæ verbi gratia forma ſecuris ad ſecurim; ita proportione quadam anima ad corpus animatum: atqui ſi ſecuris compoſitum phyſicum eſſet, eius figura eſſet forma ſubſtantialis ipſius, vnde ratio ſecuris potiſſimùm ſumeretur: Ea namq; poſita cohæret, conſtatq; ſecuris, ea pereunte diſſoluitur. Igitur anima erit forma ſubſtantialis corporis animati. Poſterius exemplum eſt huiuſmodi: Si oculus eſſet animal (ſumi[illegible] verò oculum prout eſt quid ea potentia videndi, & organo conſtitutum) eius anima eſſet aſpectus, quia poſito aſpectu verè ac propriè oculus dicitur, ablato non niſi æquiuocè, ac ſolo nomine, vt ſculptus, aut pictus: ſed quam rationem haberet tunc aſpectus ad oculum, eandem nunc obtinet anima ad totum corpus animatum: ergo anima eſt propria forma corporis animati. Proxima hæc aſſumptio ex eo habet, quia ſicuti videndi facultas ita materiam oculi informat, vt ex vtraque fiat oculus, à quo videndi actio oritur; ſic ex anima & organico corpore animatum conſtat, quod eſt in potentia ad functiones vitæ adminiſtrandas.

Item ſicuti aſpectus ad oculum.

Oculus ſine aſpectu eſt æquiuocè oculus.

νῦν δ' ἐστὶ πέλεκυς· οὐ γὰρ τοιούτου σώματος τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ λόγος ἡ ψυχή, ἀλλὰ φυσικοῦ τοιουδὶ ἔχοντος ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως ἐν αὑτῷ. θεωρεῖν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μερῶν δεῖ τὸ λεχθέν. εἰ γὰρ ἦν ὁ ὀφθαλμὸς ζῷον, ψυχὴ ἂν αὐτοῦ ἦν ἡ ὄψις. αὕτη γὰρ οὐσία ὀφθαλμοῦ ἡ κατὰ τὸν λόγον. ὁ δ' ὀφθαλμὸς, ὕλη ὄψεως, ἧς ἀπολιπούσης, οὐκ ἔστιν ὀφθαλμὸς, πλὴν ὁμωνύμως. καθάπερ ὁ λίθινος καὶ γεγραμμένος. δεῖ δὴ λαβεῖν τὸ ἐπὶ μέρους ἐφ' ὅλου τοῦ ζῶντος σώματος. ἀνάλογον γὰρ ἔχει ὡς τὸ μέρος πρὸς τὸ μέρος, ἡ ὅση αἴσθησις πρὸς τὸ ὅλον σῶμα τὸ αἰσθητικὸν ᾗ τοιοῦτο. ἔστι δὲ οὐ τὸ ἀποβεβληκὸς τὴν ψυχὴν, τὸ δυνάμει ὂν ὥστε ζῆν, ἀλλὰ τὸ ἔχον. τὸ δὲ σπέρμα καὶ ὁ καρπὸς, τὸ δυνάμει τοιονδὶ σῶμα. ὡς μὲν οὖν ἡ τμῆσις καὶ ἡ ὅρασις, οὕτω καὶ ἡ ἐγρήγορσις ἐντελέχεια. ὡς δὲ ἡ ὄψις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὀργάνου, ἡ ψυχή. τὸ δὲ σῶμα, τὸ δυνάμει ὄν. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ὀφθαλμὸς ἡ κόρη καὶ ἡ ὄψις, κἀκεῖ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ζῷον. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος, ἢ μέρη τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδηλον. ἐνίων γὰρ ἡ ἐντελέχεια τῶν μερῶν ἐστιν αὐτῶν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιά γε οὐθὲν κωλύει. διὰ τὸ μηθενὸς εἶναι σώματος ἐντελεχείας. ἔτι δὲ ἄδηλον, εἰ οὕτως ἐντελέχεια τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, ὥσπερ πλωτὴρ πλοίου. τύπῳ μὲν οὖν ταύτῃ διωρίσθω καὶ ὑπογεγράφθω περὶ ψυχῆς.

ΚΕΦ.

At nunc eſt ſecuris, nō enim talis corporis ſubſtantia ratioq; eſt ipſa anima: ſed naturalis, vt diximus, talis, quod in ſe motus ſtatúſve principiū inſitum habet. Atq; id quod dictum eſt in partibus etiam Text. 9.
inſpicere licet. Nam ſi oculus eſſet animal, eius anima viſus ipſe nimirum eſſet: hæc eſt enim vt patet, oculi ſubſtātia, quæ ſeſe habet vt ratio. Oculus autem eſt materies viſus, qui cùm defecerit, non vlteriùs erit oculus, niſi nomine tantùm, & perinde atq; lapideus, vel etiam depictus. Id igitur quod de parte dictum eſt, ad totum corpus viuens accommodare oportet: eſt enim hic profectò rationum ſimilitudo. Nam vt pars ſeſe habet ad partem, ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum corpus, vt talis eſt rationis. k *Non eſt autē id potentia viuens, quod* Text. 10.
abiecit animam, eaq; vacat: ſed id, quod ipſam habet. Semē verò fructúſve id nimirum eſt, quod poteſt tale corpus euadere. Vt igitur inciſio viſioq; ſic eſt vigilia actus: & vt viſus rurſus inſtrumentiq; vis, ſic eſt anima actus, corpus autem eſt id, quod vt diximus, eſt potentia viuens. Verùm vt pupilla viſusq; oculus eſt; ſic anima & corpus eſt animal. l *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à corpore, vel partes ipſius nonnullas, ſi partibilis ſit, nō obſcu*- Text. 11.
rum eſſe videtur. Corporis namq; partium actum eſſe aliquas animæ partium actum eſſe. Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium ſint ſeparabiles animæ, propterea quòd corporis nullius ſint actus. At obſcurum eſt, nec dum patet, ſi perinde corporis nulla anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis. Hoc igitur pacto vniuerſaliter de anima determinatum, deſcriptúmve ſit.

CAP

Corpus organicum potentia vitā habere quo pacto intelligendum.

k *Non eſt autem id potētia viuens.*] Explanat quo modo corpus, cuius actus eſt anima; vitam habere potentia dicatur; aitq; non ſic corpus res viuentis poteſtate vitam habere, quaſi anima careat, eam tamen poſſidere aptum ſit, vt ſemen, ſed ita vt actu animam contineat, ſit verò in promptu ad eas operationes exercendas, in quibus accidentaria vita conſiſtit.

l *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à corpore*] Quia anima corporis actum definierat, poſſet ex eo quiſpiam fortaſſe opinari, animam neutiquam eſſe à corpore ſeparabilem. Occurrit igitur, manifeſtum id quidem eſſe, quoad aliquas animæ partes, quæ nimirum ita ſunt actus corporis, vt materiæ prorſus addictæ, affixæq; ſint, nihil tamen obſtare, quominùs aliquæ ita ſint à materia liberæ, vt extra illam cohærere valeant. Porrò quid Ariſtoteles nomine partium ſignificarit, progreſſu exponemus. Subijcit deinde nondum ex dictis conſtare num anima ſeſe habeat ad corpus vt gubernator ad nauim, quod Plato cenſuit, an non.

Animam ſecundùm aliquas partes potentiales ſeparabilem eſſe nihil vetat.

QVAE.

Digitized by Google

QVAESTIO I.

RECTE NE ARISTOTEles animam definierit; an non.

ARTICVLVS I.

ENODATVR PERIPATEtica animæ definitio.

Animæ definitio.

EX iis, quæ Ariſtot. proximo capite docuit, hæc animæ definitio habetur, Anima eſt actus primus ſubſtantialis, corporis organici, potentia vitam habĕtis. Quæ membratim ſic explicanda erit. *Eius enucleatio.* Dicitur anima, actus ἐντελέχεια, ita latè accepto vocabulo vt tam actus ſubſtantiales, quàm accidentarios comprehendat, ſicut annotauimus in contextu. Ponitur ergo actus ad excludendam materiam primã, quæ eſt pura potentia, & quæcumq; non ſunt ſimpliciter actus, vt compoſita tam naturalia, quàm artificialia. Primus, ad reijciendos actus ſecundos præcipuè operationes, vt Themiſtius hoc in lib. ca.4. & M. Albertus tract.1.c.2.animaduertunt. Subſtantialis, ad remouendos actus primos accidentarios, vt potentias reſpectu ſuorum actuum. Corporis, ad excludendas, tum ſubſtãtias ſeparatas, quæ corporibus non aſſident: tum etiam mentes cœleſtium orbium motrices, quæ non ſunt actus corporũ cœleſtium, quaſi ea propriè informẽt: etſi eis aſſideãt, quanquã ſecus arbitrati fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Cæterum cùm multifariam corpus vſurpetur, diſſidium inter expoſitores eſt, quonam modo hic ſumatur. Sunt qui opinentur accipi pro compoſito ex materia & anima, non quidem ſecundum omnes gradus, ſed duntaxat ſecundùm gradum corporeitatis, cũ quo adhuc materia manet in potentia ad vlteriores, ad gradum vegetatiuum & ſenſitiuum. Huius acceptionis meminit D. Thom. hoc loc. & in 1.ſent. diſt.25. q.1. art.1. ad 2. Capreolus in 4. diſtinct.10. q.1. art.3. ad arg.Scoti, Caiet.1. part.q.76. art.4. Ferrarien. lib.4.cõtra gent. c.64. & hoc in lib. q.2. aliiq; non pauci. Poteritq; hæc explicatio ſuaderi auctoritate Ariſtotelis, qui ſuperiori cap.text. 9. docuit corpus ita eſſe potentia viuens, vt tamen non vacet anima, ſed ipſam habeat. Quare ſumit Ariſtoteles corpus, vt eſt quidpiam ex materia prima, & anima coaleſcens; ita tamen vt anima nõ ſumatur ſecundũ gradum ſibi proprium, ac reciprocum: alioqui idem in ſui ipſius definitione poneretur. Alij arbitrantur accipi corpus ab Ariſtotele prout ſignificat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitæ obeundas. Ex horum numero eſt Argentinas in 4. diſt.13. q.1. art.1. Gregorius in 2. diſtinctione 16. quæſt.2. aliiq; recentiores.

Quid nomine corporis hic intelligatur. Themiſtius. Simplicius. Philopon⁹. & Auer. aiunt ſumi hic corpus pro toto compoſito naturali. 1. Sententia. D. Thomas. Capreolus. Caietan. Ferrarienſ Vt Soncin 8. Metap. q.11 & alij tũ in 4.d 10. tum in 3.p.q.76. art.1. 2. Sententia. Argentin. Greg. Arim. Reijcitur 1.

A Nobis tamen neutra harum interpretationum omnino placet. Non prior, quia Ariſtoteles text.4. palam aſſeruit corpus, quod in animæ definitione collocabat, eſſe ſubiectum animæ; conſtat autem compoſitum ex materia prima & anima non eſſe animæ ſubiectũ, ſed potiùs materiam primam. Non poſterior quia ſi corpus ita ſumeretur ab Ariſtotele hoc loco, ſuperuacanea eſſet particula, organici, poſita in definitione: cùm id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. B Dicendum eſt igitur cùm D. Thoma hoc loco ad textum 4. (etſi alibi oppoſitum cenſuerit) accipi in præſentia corpus pro materia prima; ita vt corpus organicum nihil aliud ſit, quàm materia prima affecta organis ad functiones vitæ adminiſtrandas. Et in corpus ita ſumptum quadrant ea, quæ Ariſtoteles de illo enuntiat in contextu, nempe corpus eſſe ſubiectum animæ; & ex corpore atq; anima fieri vnum, nec eſſe quærendum cur ita fiat. C His non repugnat auctoritas Ariſtotelis aientis corpus non ita à ſe vocari potentia viuens, vt anima careat; ſed ita vt ipſam habeat. Concedimus enim corpus organicum, ſeu potentia vitam habens reuera in ſe animam continere; ſed negamus animam importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quamuis non inficiemur aliàs interdum vſurpari iuxta duos illos modos, quos ſuprà D retulimus.

ſententiæ. Vt Tolet. hoc lib. ad tex.4. Reijcitur 2. Vera interpretatio particulæ, corporis.

Sequitur in definitione, organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, vt aduertit Themiſtius, Alexander, Philoponus, D. Thom. & alij, quanquam Simplicius aliter ſentiat. Excluduntur autem hiſce verbis à definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per ſuperiores particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarũ corpora, ſiue vt propriè loquamur, materiæ E ad exercẽda vitæ munia organis, ſiue inſtrumentis diſtinctæ non ſunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliaq; id genus inſtrumẽta quę in iis apparent, non vniuocè, ſed analogicè duntaxat cum organis viuentium conueniũt, vt Ariſtoteles hoc primo capite text.9. & lib. 7.Metaphyſ.cap.10.text.35.docet.

Excludũtur ab animæ definitione formæ non viuentium.

Roget aliquis num hæc definitio ſit eſſentialis. Quòd non ſit, ex eo videtur; quia Ari- F ſtoteles ea tradita dixit ſe animam definiiſſe ἐν τύπῳ, id eſt, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non eſt aliud, quàm non exactè id explicare; translatione ducta à picturis primò obſcuriùs adumbratis, deinde illuſtriùs expreſſis: vnde Perionius ἐν τύπῳ vertit, pingui Minerua. Igitur Plotinus libro ſecundo Enn.4. Ariſtotelem reprehendit quòd hic non expoſuerit quid ſit anima: nec eundem minus vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quòd non tam docuerit quid ſit anima, quàm cuius ſit, nempe organici

Non videri eſſentialem definitionẽ animæ.

Digitized by Google

ganici corporis. Similiter Auicenna libro 6. A Naturalium aſſerit hanc definitionẽ non declarare eſſentiam, ſed potiùs exiſtentiam animæ, id eſt, non quid anima ſit, ſed quomodo exiſtat in corpore. Oppoſitum tamen dicendum eſt: nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas eſt, quàm quæ ab Ariſtotele hac definitione exprimitur: nec à Platone aliiſve Philoſophis alia definitio ad animæ eſſentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: B quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, cæteriq; Platonici reclament. Quorum definitiones quære, ſi placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigeſimoſeptimo, Magnum Albertum in ſumma de homine, Ficinum lib.6. de Theologia Platonis capite primo, Themiſtiũ toto fere ſuperioris libri decurſu. Quod verò Ariſtoteles addidit ſe animã figura definiiſſe, C nihil de traditæ ab eo definitionis abſolutione detrahit: tantùm enim indicare voluit ſe non ſpeciatim ſingularum animarum; ſed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem expoſuiſſe. Sic enim interdum apud Ariſtotelem ſumitur figura agere ſeu definire; vt primo de hiſtoria animalium capite 1. vbi de animalium differentijs in progreſſu acturus, De quibus, inquit, figura prius agendum eſt, deinde de vnoquoque genere diligentiùs diſcutiemus. D Quare appoſitè Argyropilus loco citato, ἐν τύπῳ, vertit, vniuerſaliter, id eſt, in commune. Dicitur porrò hic animarum naturæ explicatio, figura tradi; quia cùm non explicitè deſcendat ad ſpecialem cuiuſq; animæ quidditatem enodandam, quandam earum vmbram & figuram ſolùm exhibet. Et in hunc ſenſum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen vt non negetur illam animę definitionem reſpectu E animæ in commune exactam eſſe.

Eſſe vera eſſentialem definitionẽ. *Porphyr. Plotin. Atticus. Theodor. Lactant. Albert. Ficin. Themiſt.* *Figura agere ſeu definire quid apud Ariſt.* *Argyropil. Ad calcem 1.cap.* *Alexander Perionius.*

Quæri ſolet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, ſenſitiuę, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroes cõmento ſeptimo, & 30. huius, & comm 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæſt.3. aſſerunt non vniuoca, ſed analogica ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter F anima vegetatiua & ſenſitiua ſunt actus corporis; aliter intellectiua: illæ enim ſunt actus inſeparabiles; hæc ſeparabilis. Contraria tamen ſententia, quam ſequitur D. Thomas, Aegidius, ac cęteri ferè Latini interpretes prima part.q.76.art.4. & lib.2. contra gent. cap. 79. vera eſt. licet enim animæ intellectiuæ peculiare ſit ita materiã informare, vt ab ea ſeiungi ac per ſe extra corpus cohærere poſſit; nihilominus eſt verè, ac propriè forma corporis humani, & cõmunem illam animæ rationem, quæ in propoſita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo participat.

Non videri vniuocã animæ definitionem. *Probatur. Defenditur eſſe vniuoca.*

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA CONTRA *ſuperiorem definitionem.*

NOn deſunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari poſſit. In primis enim ſic licebit obijcere. Anima eſt actus ſecundus; ergo non eſt actus primus. Probatur antecedens. Nam vbi verſio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet ἐντελέχεια, quod, interprete Cicerone in primo Tuſculanarum quæſtionum libro, non eſt aliud, quàm continuata motio & perennis: at motio non actus primus eſt, ſed ſecundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemeſius libro de natura hominis, cap 2. credit Ariſtotelem non putaſſe animam eſſe ſubſtantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem cauſam Diuus Gregorius Nyſſenus libro ſecundo de anima, cap.4. & Iuſtinus Martyr in oratione parænetica ad gentes, aiunt, animam intellectiuam exiſtimatam ab Ariſtotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam eſſe actum præſtantiſſimũ: actus verò ſecundus præſtantior primo eſt: cùm ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: ſiquidem vnumquodque eſt gratia ſuæ operationis, vt docet Ariſtoteles ſecundo de Cœlo, cap.3.text.17. & libro 9. Metaph.cap.9. text.15.

1. Argum. *Entelechia quid.* *D. Nemeſius. D. Gregor. Nyſſ. Iuſtin. Martyr.* *Confir. arg.*

Secundò, Anima non eſt ſubſtantia: igitur non eſt actus ſubſtantialis. Aſſumptum probat Galenus cap.3. & 4. libri, qui inſcribitur, Quod animi mores corporis temperamentum ſequantur, hunc in modum; Anima non eſt aliud, quàm κρᾶσις, ſeu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitatum: hæc autem eſt accidens, non ſubſtantia: igitur anima non eſt ſubſtantia, ſed accidens. Maiorem probat dupliciter, primùm quia id videtur eſſe anima, quo pereunte, moritur animal: at abolita diſſociatáve temperie certum eſt animal interire. Item quia ex diuerſa corporum temperie oriuntur in nobis diuerſi affectus, ſeu paſſiones. Melancholici enim v. g. procliues ſunt ad triſtitiam; cholerici ad iram: huiuſmodi verò affectus ab anima, vt à fonte manant. Quare anima nihil aliud eſt, quàm prædicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas, vt Dinorchi, & Empedoclis, qui animam eſſe harmoniam prædicabant, non quidem ſonorum, ſed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Ariſtoxeni múſici, qui ab arte ſua non recedens voluit animam ſimili ratione conſtare in homine, qua conſors modulatio cõſtat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt ſicuti nerui bene intenti concentũ efficiunt; ſic partium corporis firma coniunctio, membrorumq;

2. Argum. Galenus. *Anima temperies.* *Dinorchus. Empedocles. Anima harmonia. Ariſtoxenus. Fuit Ariſtoxenus, teſte Gellio, Ariſtotelis auditor.*

Digitized by Google

brorumq; omnium conſentiens in vnum vigor animales motus faciat.

3. Argum. Cognitio fit per ſimilitudinem inter rem cognitã & cognoſcẽtem.

Tertiò. Anima eſt corpus: igitur non eſt actus corporis, alioqui vnius corporis aliud eſſet corpus. Probatur antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterũ Philoſophorũ fit per quandam ſimilitudinẽ & cognationem inter rem cognitam & cognoſcentem. Vnde illud Empedoclis poëticè philoſophantis:

Empedocles.

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab æthereâ ſentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monſtrat, litem lis aſpera tentis.

Quare cùm inter corpus, & id, quod corpore vacat, ſimilitudo nulla interſit; ſi anima non eſſet corpus nullus rei corporeæ notitiam obtineret. Quod cùm apertè falſum ſit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permiſtione concretam eſſe. Corroboraturque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cùm, verbi gratia, phreneſis, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus ſimiliter patitur ab anima; vt dum ex verecundia, rubore afficimur; & ex timore albeſcimus: cùm igitur ad mutuam actionem & paſſionem requiratur contactus, & hic non niſi inter corpora interuentu quantitatis dari queat; non videtur negandum animam eſſe corpus. Ac quòd Ariſtoteles huius ſententiæ fuerit, affirmat D. Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 11. aiens in doctrina Peripatetica animam eſſe quintã ſubſtantiam, hoc eſt, è materia & natura cœleſti coalitam.

Confirmatio antecedentis ſuperioris argumenti.

Animã eſſe quintã ſubſtantiã iuxta Ariſt. putat Auguſt.

4. Argum.

Quartò. Anima rationalis extra corpus, eſt verè anima: & tamen in eo ſtatu non eſt actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quòd Ariſtoteles hoc in lib. cap. 1. text. 11. ait, manifeſtum eſſe quaſdam animæ partes non poſſe à corpore ſeparari, quia cõſtat eſſe actus illius. Igitur in doctrina Ariſtotelis anima rationalis, ſi extra corpus valet conſiſtere, non eſt actus corporis.

5. Argum.

Quintò. Subiectum, per quod definitur forma, debet eſſe prius ipſa forma: ſed corpus organicum non eſt prius anima; igitur anima non rectè dicitur actus corporis organici. Probatur minor, quia nõ vocantur partes organicæ, niſi quæ iam ſunt præditæ potentijs vitalibus; cùm ergo huiuſmodi potentiæ ab anima oriantur, neceſſariò eam ſupponunt, atq; adeò corpus organicum eſt poſterius anima.

6. Argum.

Sextò. Cùm Angelus ex cõcreto aëre corpus organis diſtinctum ſibi effingit; & in eo mouetur progreſſiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitæ munia coërcet, tota animæ definitio ei competit: & tamen non eſt anima. Ergo animæ definitio non reciprocatur cum re definita.

A

ARTICVLVS III.

QVOT ANIMA NON ſit Temperamentum.

VT ſuperiora argumenta commodiùs & vberiùs expliceentur, priùs à nobis falſa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis ſeſe Galeni error, in quẽ etiam inciderunt hæretici quidam, nimirum

Galeni et aliorũ error, quòd anima ſit tẽperies.

B Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Antitactæ, vt refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porrò Galenus lib. 3. de locis affectis, cap. 6. & in opere ſuperiùs citato arbitratus eſt, quod iam apud Platonem Socrates in Phædone reprehenderat animam eſſe primarum qualitatum temperiem. Sic enim eius ſententiam interpretatur D. Thomas lib 2. contra gent. cap. 63. & in quæſtione diſputata de anima art. 1 etſi alij eum ſecus

D. Thom.

Quam excuſationẽ quidam afferãt pro Galeno.

C putaſſe dicant, vel ſaltem hac in re adeò fuiſſe varium, vt videatur nõ ſatis conſtitutum habuiſſe quid ſequeretur, aut in quam ſententiam deſcenderet. Quod ipſe non obſcurè indicat in lib. de Natur. facult. ſubſt. & lib. ſympto. & lib. 3. de vſu partium: vbi ait ignorare ſe quid ſit anima.

1. Concluſio.

Quæcunque tamen eius mens fuerit, ſit prima concluſio in hac diſceptatione. Error eſt, etiam in Philoſophia intolerabilis, animã

D eſſe temperamentum. Quod hiſce rationibus concluditur. Anima eſt forma rerum viuentium: ab ea namque viuens accipit eſſe: non eſt igitur animæ temperamentum. Conſecutio oſtenditur; quia temperamentũ eſt accidens, ſeu potius multa accidentia, videlicet quatuor primæ qualitates ad ſymmetriã deductæ. Quare cùm vnumquodque viuens ſit ſubſtantia eſſentialiter conſtans ex ſua forma & materia, ſi eorum forma eſſet accidens, ſub

Probatur 1.

E ſtantia conſtaret ex accidentibus; quod omnis philoſophia auerſatur.

Secundò. Functiones ab anima oriundæ ſunt altioris conditionis, quàm quæ proficiſcuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exſiccatio: ab anima vero actus nutriendi augendi, loco mouendi, ſentiendi, intelligendi: nemo autem neſcit poſteriora hęc munia excellentiora eſſe: ergo anima non conſiſtit in

F primis qualitatibus; ſed eſt alia præſtantior, eminentiorq; natura.

Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus inſurgentes in appetitu ſenſitiuo, moderaturq; paſſiones, vt patet in ijs, qui ſe continent: hoc autem præſtare nequit qualitatum turba, cùm ab ea, vt à cauſa deponente, ac prouocante, eiuſmodi affectus plerumque oriantur, ac pro earum intenſione, & remiſſione varientur. Igitur ſaltem animus rationalis non eſt conuenientia primarum qualitatum, ſiue temperamentum. Poſtremò,

Cùm

Digitized by Google

Cùm ij, qui animam temperamentum eſſe dicunt, negent eam eſſe ſubſtantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, ſed ſubſtantiam eſſe oſtendemus.

ARTICVLVS IV.

QVOD ANIMA SIT Subſtantia.

Auic. lib. de anima ca. 5. Alb. in ſum. de hom. q. 3. Auerr. 2. de an. com. 1.

1. Concluſio.

SEcunda concluſio huius quæſtionis ſit, Anima non eſt accidens, ſed ſubſtantia. Hæc cõcluſio nullam habet etiam in Philoſophia dubitationem; etſi eam è veteribus phyſicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouêre. Nec ab illa diſſenſit Plato, licet in Timęo animam rationis, & intelligentię participem, numerum vocarit; non enim iccirco eam quantitatis numerũ fecit; ſed implicitam vetuſtatis philoſophiam ſecutus, moremque Pythagoræorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Cur Plato animam numerum vocaris.

Vocauit igitur animam numerũ, vel quia omnium in ſe rerum numeros continet, cùm ſit earum typis, ſiue imaginibus conſignata: vel quia ſicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas; ita anima inter formas à materia prorſus abſolutas; & eas, quæ materiæ affixæ ſunt, medium obtinet. Accommodauit etiam animæ rationem circuli; quia vt circulus in ſe recurrit, ſic anima intelligendo; ſupra ſe ipſam, reuoluta notione reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam; vel quòd ſenſus, quibus tanquam internuntijs vtitur, ſenſilium rerum conſonantia, quaſi muſica, oblectentur: vel propter virium & potentiarum in ipſa anima ordinem, & conſenſum. Denique animæ definitionem ex numero motuq; compoſuit, aiens animam eſſe numerum mouentem ſe: quia dum anima contemplatur, dum ſentit, dum vegetat; mouere ſe dicitur, propterea quod operationis principium, & fons ſit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ ſunt expertia. Verum ſi Platonis de anima ſententiæ ita ſe habent, cur eas Ariſtoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehendit? Videlicet, vt D. Thomas primo huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis ſenſum; ſed primam verborum faciem coarguit; ne Philoſophorum vulgus verbis inhærens, & profundum ac reconditum Platonis ſenſum ignorans, hallucinetur, putans animum eſſe re vera numerum, circulum, aut harmoniam. Platonem verò à reprehenſione vindicare conantur non ſolùm Platonici, ſed nobiles in primis Peripatetici, vt Theophraſtus in libris, quibus locos antea ab Ariſtotele tractatos explicat, (cuius operis meminit Themiſtius in ſua paraphraſi ad primum de anima, cap. 17.) Philoponus in commentarijs capitis tertij, Beſſarius lib. 2. in Calumniatorẽ Platonis, Macrobius in ſomnium Scipionis, cap. 15. & 16.

Cur circulũ. Cur harmoniam. Quòd anima non ſit harmonia probat Ariſt. lib. 1. ca. 4. text. 54. Themiſt. in paraph. 1. li. ca. 23. et 24. D. Tho. lib. 2. cõtra gẽt. c. 64. Quòd nõ ſit numerus mouẽs ſe. Ariſt. lib. 1. c. 3. M. Alb. li. 1. tract. 2. c. 10. Cur numerum mouentem ſe. Ariſt. nõ ſenſum ſed verba Platonis reprehendit. Qui Platonẽ à calũnia vindicent.

1. Ratio pro concluſione.

Quòd igitur anima ſubſtantia ſit, ex eo primùm oſtendi poteſt, quia vt Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima luculentius edifſerit. Quemadmodum qui in mundo conſentientem rerum varietatem, & contrariorum diſcordem pacem, ac concordem litem videt; mox, ſi aptè ſecum ratiocinetur, ſtatuit vim quandam eſſe diuinam per omnes mundi partes commeantem, quę omnia ſuo nutu coërceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduerterit contrarias qualitates ad concentum reductas conſeruari, & repugnantes organorum affectiones, ne ſe mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuerſa munia tanto ordine, & conſenſu adminiſtrari; planè intelliget dari vnam aliquam formam, cuius merito ac beneficio hæc omnia perficiantur: quæ forma accidentaria eſſe non poterit, ſed ſubſtantialis; cùm vnius accidentis tanta efficacitas eſſe nequeat, tantúmve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariarum qualitatum quaſi Republica: ea igitur forma non alia erit, quàm anima; ſiquidem in eadem materia plures formæ ſubſtantiales eſſe non poſſunt, vt alibi oſtendimus: quare patet animam eſſe ſubſtantiam.

Diuina virtus omnia adminiſtrans.

1. De generat. cap. 4. q. 21.

2. Ratio.

Secundò, vel in materia rerum viuentium ineſt aliqua forma ſubſtantialis; vel nulla. Si nulla; duo, præter alia, ſequuntur incommoda. Primum eſt, cohærere viribus naturæ materiam abſq; omni forma ſubſtantiali. Secundum, aliquam ſubſtantiam, nempe compoſitum, ex accidente & ſubſtantia conſtitui; videlicet, ex materia & ex forma accidentaria. Quòd ſi in tali materia, aliqua ſubſtantialis forma inſit, quis nõ videat ei potiùs attribuẽda eſſe præſtantiſſima rei viuentis munia, id eſt, vitales actiones, atque adeò eam formam eſſe animam.

3. Ratio.

Tertiò, Forma eſt præſtantior, quàm materia: atqui materia nõ eſt accidens, ſed ſubſtantia, cùm ſit primum cuiuſq; ſubiectum: ergo forma erit ſubſtantia & non accidens, atque adeò anima, quæ forma eſt, erit ſubſtantia. Quòd verò ſecundùm Academicam & Peripateticam philoſophiam ita dicendum ſit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inſcribitur Phædon; & ex ijs, quæ docuit Ariſtoteles tum ſæpe alibi, tũ cap. 1. huius libri, vbi aſſeruit animã eſſe actum primũ ſubſtantialẽ.

Plato. Ariſt.

4 Ratio.

Priuatim autẽ quòd anima intellectiua ſit ſubſtantia, ex eo cõuincitur, quia alioqui non poſſet extra materiam per ſe cohærere, atque adeò non eſſet immortalis; quod non ſolùm diuinæ fidei, ſed etiam Philoſophiæ decretis repugnat; vt in tractatu de anima ſeparata ex profeſſo oſtendemus.

ARTICV-

Digitized by Google

A

ARTICVLVS V.

QVOD ANIMA NEQVE materia, neq; corpus ſit.

De his Ariſtot. lib. 1. huius oper. cap. 1.

Studiores philoſophi nih. : ſupra corpus agnouerunt.

Ariſt. lib. 1. huius oper. c. 3. text. 72. & lib. 2. c. 1. text. 4.

3. Concluſio. Probatur 1.

DEmonſtratum à nobis fuit, animam eſſe ſubſtantiam: proximum eſt, vt quænam ſubſtantia ſit, videamus. Philoſophorũ nonnulli elementis mundi inhærentes, cùm vltra materiam, & ea, quæ ſub ſenſus cadunt, mentis aciem efferre nõ poſſent, in eo errore verſati fuerunt, vt præter materiam & corpus nihil ſubſtantiæ dari crederent, qui proinde animam à corpore & materia nullo diſcrimine ſeparabant. Contra hos ſit tertia concluſio communi aliorum auctorũ aſſenſu comprobata, ac planè vera; Anima neque materia eſt, neque corpus. Quæ hunc in modum oſtenditur, Materia in generatione, & ortu cuiuſque viuentis præit, vt id, quod omnem rei præparationem ſuſcipit, forma verò denuo inducitur: Igitur anima non eſt materia.
2. Deinde, Materia, cùm ſit pura potentia, eſt expers omnis actiuitatis; nec poteſt eſſe principium alicuius actionis: atqui anima eſt origo & fons operationum vitalium; Igitur anima non eſt materia. Item, Omnia compoſita
3. naturalia, quæ infra lunæ globum continentur, habent eandem communem materiam, vt ex reciproca eorum commutatione conſtat, differunt verò formis; ſed nequeunt in eodem conuenire, & differre; igitur eorum materia non eſt forma. Præterea, Anima in
4. totum corpus ſe inſinuat, omniaque eius membra permeat: ergo anima non eſt corpus: alioqui duo corpora viribus naturæ ſimul eſſent. Rurſum, Si anima eſſet corpus:
5. vel eſſet corpus cœleſte, vel elementum, vel ex elementis miſtum: ſed nullum ex his eſt; non eſt ergo corpus. Probatur minor; quia ſi eſſet corpus cœleſte, torqueretur in gyrum; ſi elementum, in ſuperum aut infimum locum commearet; ſi miſtum vi dominantis elementi eiiceretur. Quod tamen falſum eſſe conſtat, cùm videamus animalia vt appetitu, & apprehenſione ad varias locorum diffe-
6. rentias tendere. Poſtremò, vt octauo Phyſicæ Auſcultationis libro, cap. 4. text. 28. Ariſtoteles docet, omne corporeum mouens ſe ipſum, duobus conſtet neceſſe eſt: Vno, quod moueat, & non moueatur: Altero, quod moueatur, & non moueat: ſed animal mouet ſe, & mouens in ipſo eſt anima; quod autem mouetur eſt corpus: igitur anima non eſt corpus. Præter ſuperiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaria ſunt ad demonſtrandum animam intellectiuam non eſſe materiam, nec corpus: ſed ea in proximum articulum reiecimus.

ARTICVLVS VI.

QVOD ANIMA INTELLEctiua ſit ſpiritalis ſubſtantia: non tamen particula diuinæ mentis.

4. Conclu...

Qui veteres animam humanam corpus fecerint.

Falſa deſcriptio animæ humanæ ex Varrone.

QVarta concluſio ſit. Anima intellectiua eſt ſpiritus, ſiue ſubſtantia ſpiritalis. Hæc concluſio eſt contra multos antiquitatis Phi-
B loſophos, qui noſtrum animum corpus eſſe dixerunt, vt Zeno ignem; Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aërem, eoſque forte Varro ſecutus eſt, qui, referente Lactantio Firmiano lib. de opificio Dei, ita ſcripſit, Anima eſt aër conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffuſus in corpus. Hippaſus quoque, & Parmenides animã igneam fecere: Empedocles ſanguinem, Critias ex ſanguine & humore cõpoſitam. Quos
C forte Latinus Poëta imitatur, cùm inquit purpuream vomit ille animam.

Virgil. 9. Aen.

Corporeum quoq; ſtatuerunt humanum animũ Cleantes, Chryſippus, ac fere omnes Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Sadducæi, qui Sadduceum quendam magiſtrum ſecuti neque reſurrectionem credebant, neq; Angelos, aut ſpiritus eſſe. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vti refertur lib. 5. hiſt. Tripartitæ, cap. 44. & Tertullianus
D in ſuo libro de Anima, & de carne Chriſti, vt etiam teſtatur D. Auguſt. lib. 1. de Geneſi ad liter. cap. 25. & in lib. de hæreſ. cap. 86. & in epiſtol. 157. ad Optatum. Nec enim voluit ſolum Tertullianus animam eſſe corpus eo ſenſu, quo arbitratur D. Auguſt. hereſi 86. poſſe eum intelligi, cùm Deum appellat corporeum, id eſt, ſubſtantiam verè ſubſiſtentem & non fictitiam. Nam libro illo de Anima, cap. 2. commemoratis Philoſophis qui animam corpo-
E ream faciebant, ſubiicit, Animam eſſe corpus facilè perſuadebunt. Tum Ariſtotelem & peripateticos reprehendit, quòd animam incorpoream fecerint, conſtantem, inquit, ex quinta neſcio qua ſubſtantia.

Sadducæi ſubſtantias ſpiritales è medio tollebant.

Actor. 23. & alibi.

D. Thom. 2. contra gent. cap. 73.

Probatur concluſio ratione.

Ex parte intellectus.

Probatur autem noſtra concluſio hunc in modum; Vt vnumquodque operatur, ita eſt: ſed anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra naturam & cõditionem corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non eſt
F materialis & corporea; ſed immaterialis ſubſtantia, ſeu ſpiritus. Probatur minor tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noſter percipit naturas cõmunes, & abſtractas à materia ſingulari: quod verò materiale eſt, vt eſt craſſum & limitatũ, ita non niſi ſingulare corporeum & materiale apprehendit. Item noſter intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum percepitq; talia obiecta omni dimenſione libera, ſine figura, colore, aliáve corpore-

Digitized by Google

reæ molis, affectione: hi autem cõceptus, materiales non ſunt, oriuntur ergo à potentia & à forma immateriali: hęc eſt anima intellectiua: igitur anima intellectiua eſt immaterialis ſubſtantia, ſiue ſpiritus. Deinde ex parte voluntatis ſuadetur eadem minor. Nam voluntas ſtudio honeſtatis refrænat appetitum ſenſitiuum inhærentem in materia, eiq; imperat: hoc autem imperium eſt altioris potentiæ, quàm corporeę: ergo volũtas non eſt res corporea, ſed ſpiritalis. Quod ſimiliter dicẽdum erit de anima humana, à qua fluit. Secundò idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deũ, ſunt ſupra ſenſum & appetitum: atque adeò manifeſtè arguunt potentiam alterius ordinis, id eſt ſpiritualem, & ſpiritualem formam à qua manet. Quo patet animam intellectiuam, ſpiritũ eſſe.

Similitudo immaterialis rem materialem poteſt repræſentare, non tamen è contra.

Ex parte voluntatis.

Corroboratur quoque eadem veritas, Patrum teſtimonio, vt D. Ambroſij, qui in libro de Noë & arca ait, animum rationalem diuinum quendàm eſſe ſpiritum; idque probat ex c.1. Geneſ. vbi dicitur Deus inſpiraſſe Adamo ſpiraculum vitæ, id eſt, ſpiritum corpus viuificantem. Idem aſſerit D. Dionyſius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, ſiue ſpiritualem ſubſtantiam, vita indeficiente præditam. Idem teſtantur D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3. cap. 16. D. Auguſt. lib. 6. de Trinit. capite 6. & lib. 2. Retract. cap. 56. D. Gregor. Magnus libro 4. dialog. cap. 5. & lib. 2 Moral. cap. 2. D. Gregor. Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Nyſſenus in lib. de Opificio hominis, cap. 4. & 15. & lib. 2. Philoſophiæ, vbi ait huius quoque ſententiæ fuiſſe Platonem; quod etiam de eo aſſerit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Patrum teſtimonio. *Ambr.* *D. Dionyſ.* *D. Damaſc.* *D. Auguſt.* *D. Gregor. Magn.* *D. Greg. Nazianz.* *D. Gregor. Niſſen.*

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis ſacræ paginæ locis, quibus anima humana ſpiritus appellatur, ea ſignificatione, qua ſpiritus à corpore diſtinguitur vt Eccleſiaſtæ vltimo. Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Lucæ 23. in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et ad Rom. 8. Spiritus ſanctus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro. Tum ex concilio Lateranenſi 1. ſub Innocentio 3. vbi ita ſcribitur, Deus ab initio vtramq; de nihilo condidit creaturam, corporalem, & ſpiritualem, Angelicam ſcilicet & mundanam. Deinde humanam quaſi communem, ex ſpiritu & corpore conſtitutam. Quod refertur extra de ſumma Trinit. & fide Cath. c. Firmiter credimus. Præterea in 6. concilio Conſtantinopolitano Act. 11. dicitur Verbum diuinũ aſſumpſiſſe carnem, & animam rationalem, atque incorpoream. Denique Gratianus. 24. quæſt. 3. cap. Quidam autem hæretici, refert inter hæreſes, errorem exiſtimãtium animam intellectiuam non eſſe ſpiritum.

Deducitur concluſio ex ſacr. lit. *Eccleſiaſt.* *Luc.* *ad Rom.* *Ex concil. Lateran.* *Ex cap. Firmiter.* *Ex concilio Conſtantin.* *Gratianus.*

Obiectio.

Erit tamen, qui contra ſuperiùs dicta oppo- A nat teſtimonium Ioannis Theſſalonic. Epiſcopi aſſerentis animas eſſe corporeas quod affert 2. concilium Nicenum (quæ eſt ſeptima ſynodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorum poteſtatibus, quibus & noſtras animas adiungo, ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit, eſſe quidem intelligibiles, ſed non omnino corporis expertes, & inuiſibiles, verùm tenui corpore præditos & aërio B ſiue igneo. Et infra. Nemo vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas. Occurrendum tamen eſt, ſacram ſynodum nihil ibi de Angelorum, aut animarum ſubſtantia conſtituere: ſed illius patris dictum eatenus amplecti, quatenus vſum imaginũ, qua de re diſputatio erat, approbabat. Itaq; commendat concluſionem videlicet colendas eſſe imagines; rationem autem, qua eam ſuadebat, quia animæ & Angeli corporei ſunt, non C curat; in qua Ioannes ille deceptus fuit & in eo maximè, quòd Catholicam Eccleſiam ita ſentire pronunciauit.

Ioãnis Theſſalonic. *Dilutio.* *Decretio Ioãnis Theſſal.*

Illud hic etiam aduertendum erit, ſi vnquã D. Baſilius, Athanaſius, Damaſcenus, Methodius, Hieronymus, auctor lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, alijq; patres animam rationalem, corpoream vocant: id non ita eſſe accipiendum, quaſi velint animam re ipſa corpus eſſe, aut conſtare corpore, ſed vt indicent D animam comparatione Dei, quodammodo fæce corporea concretam eſſe; cùm ab illa diuinæ mentis ſimplicitate & excellentia infinitè diſtet. Quod eò etiam patres faciebant, vt eorum amentiam exploderent, qui animam humanam de Dei ſubſtantia progenitam faciebant. Contra quos:

Lege Sixtũ Sen. l. 5. Bibl. annot. 8. & lib. 6. annot. 35.

Quo ſenſu Patres nonnulli animã corpoream dixerunt.

Sit quinta concluſio. Anima intellectiua non eſt particula diuinæ mẽtis. Ad intelligentiam huiuſce concluſionis ſciendum, Carpo- E cratem, vt refert Irenæus lib. 1. aduerſus hæreſes, cap. 24. Item Cerdonem, vt aſſerit Theodoret. in lib. de Diuinis decretis. Item Gnoſticos, Manichæos, & Priſcillianiſtas, teſte D. Aug. lib. de hæreſ. cap 46. & 70. & Hieronymo in epiſt. ad Marcellinum, in eam incidiſſe impietatẽ, vt crederent animum hominis eſſe Dei ſubſtantia prognatum. Quod videtur etiam ſenſiſſe Philo Iudæus in lib. qui inſcribitur, Quod deterius potiori inſidietur. Vbi ait F Deum corporibus humanis nonnihil de ſuo numine ſupernè inſpiraſſe. Quomodo, inquit, credibile videtur tam exiguam mentem humanam membranula cerebri, aut corde, haud amplis ſpatijs incluſam, tantam cœli, mundique magnitudinem capere, niſi illius diuinæ fœlicisq; animæ particula eſſet indiuiſibilis? Plutarchus verò de quæſt. Platonicis ita ſcriptum reliquit, Anima autem mentis particeps facta, nõ ſolum Dei opus eſt, verum etiam pars, neq; ab eo, ſed de eo, & ex eo facta eſt. Quo etiam alluſit ille:

5. Concluſio. *Caſtro lib. 2. aduerſus hæreſes, hæreſ. 4. de anima.* *Irenæus.* *Theodoret.* *D. Auguſt.* *D. Hieron.* *Philo Iud.*

Digitized by Google

——— *Corpus onuſtum*
2. Satyr. *Heſternis vitijs animum quoq; prægrauat vnà,*
Atq; affligit humo diuinæ particulam auræ.

Hanc hæreſim per ſe ſatis conuictam damnauit concilium Bracharenſe primum, cap 5. & Leo primus epiſt. 91. cap 5. Eandem verò D. Auguſt in lib. de Origine animæ, cap 2. ex eo coarguit, quod ſi anima eſſet diuinæ mentis particula; vel Deus eſſet mutabilis, quod à diuina natura procul abeſt: vel anima eſſet expers omnis mutationis; atq; ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in ſemetipſa vel quod non habebat, habere inciperet; vel quod habebat, habere deſineret: quod eſt apertè falſum Eandem ſtultitiam irridet D Chryſoſt homil. 13 in cap 2. Geneſeos D. Athanaſ. in lib. de quæſt. cap. de Anima. Lege quoque, ſi placet, eius confutationem apud D Thom 1 par. qu. 90. art. 1. & lib 2. contra Gent. cap 85.

Plutarch. concil. Brac. Leo 1. D. Auguſt. D. Chryſoſt. D. Athan. D. Thom.

ARTICVLVS VII.

DILVVNTVR ARGVMENTA *Secundi articuli.*

3. Phyſ. c. 2. q. 1. ad 4.

NVnc argumẽtis, quæ animæ definitionem oppugnabant, ſatisfaciamus. Pro explicatione primi obſeruandum eſt, quod alibi annotauimus, nõ parum eſſe inter Ariſtot enarratores, & criticos quoſdam neotericos diſſidij circa Etymologiam, interpretationemque nominis ἐντελέχεια. Ac primùm cõmunis ſententia eſt (etſi aliter opinetur Franciſcus Floridus in Apologia contra linguæ Latinæ calumniatores) Ariſtot. huius vocabuli inuentorem fuiſſe. Sed enim quia illius ſignificatio ac vis aliquantulum obſcura eſt, non defuere qui dicerent excogitatũ id ab Ariſtotele, quaſi fugæ vehiculum, aut inſcitiæ inuolucrum, non ad enodandã, ſed ad inuoluendam latentem animæ naturam. A qua tamen calumnia eum vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius aſſertor, exercitatione 308 in Cardanum Porrò M Tullius, vt in argumẽto dicebamus 1. lib. Tuſcul. quæſtionum vertit continuatam motionem, & perennem Videtur enim exiſtimaſſe Ariſtot. more Attico vocabulũ ἐντελέχεια prõ ἐνδελέχεια accepiſſe mutato δ in τ. ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχῶς, quod Latinis eſt continuatum, ſeu perenne. Verùm hæc interpretatio etſi à quibuſdam excuſetur, vt à Politiano in Miſcellaneis, cap 1. à pleriſq; reprehenditur Nec enim Ariſtot. contra doctrinæ ſuæ placita, animã motionem appellare debuit, quod ei in Platone magnopere diſplicuerat, vt conſtat ex ijs, quæ contra illum diſſeruit cap. 3 lib. 1 huius operis.

Entelechia quid. Franciſcus Florid. Scaliger. Tullius. Politianus.

Vera interpretatio vocis, ἐντελέχεια.

Quare dicendum potius animam appellari ab Ariſtotele ἐντελέχειαν, id eſt, perfectum habitum; ſiue, vt vertit Hermolaus in paraphraſi Themiſtij, nouum vocabulum nouo exprimens, perfecti habiam. Sicut enim materia ens potentia eſt, ideoq; imperfecta: ita è conuerſo forma rẽ abſoluit, eſtq; ἐντελέχεια quaſi ἕξις τοῦ τελείου, id eſt, habitus, ac profeſſio perfectionis, ſiue actus perfectus. Quo liquet ex eo quòd Ariſtot. animam ſic vocarit, non ideirco ab ea actus primi, aut ſubſtantiæ rationem excluſiſſe. Immeritoq; Plotinum Ennead. 4. lib. 2. de Eſſentia animæ, hanc definitionem vſq; adeò contempſiſſe, vt eam confutatione indignam iudicarit, quòd in ea, anima ἐντελέχεια appelletur. Nec verò, qui dicit animam eſſe actum corporis, negat eam eſſe immortalem vt quidam putarunt: cùm non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixumque eſſe, vt extra illam cohærere non valeat.

Vendicatur Ariſtot. à calumnia Plotini.

Igitur ad argumentum, negandum eſt antecedens, & ad ea, quæ primo in eius confirmationem adducũtur, reſpondendum vti diximus. Ad id, quod vltimò affertur, dicẽdum non omnem actum ſecundum eſſe perfectiorem primo; nec omnem finem propriæ naturæ excellentia præſtare ijs, quæ ad finem ordinantur: eſto id de vltimo fine abſolutè, & ſine exceptione verum ſit, vt lib. 2. Phyſicorũ expoſuimus. Aliam ſolutionem habes hoc loco apud Caietanum.

Solut. 1. arg. Actus 2. nõ ſemper primo perfectior, nec finis ijs quæ ad ipſum ordinantur. Cap. 7. q. 3.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & maior ſyllogiſmi, quo id probatur, ad cuius priorem confirmationem reſpondendum ex eo quòd ſoluta temperie animal occidat, rectè cõcludi non poſſe corpus ab anima informari, niſi interim dum congruis ad vitam diſpoſitionibus præditum fuerit. Verùm abſurdè prorſus, & ineptè ex eo colligi animam eſſe ipſam primarum qualitatum temperiem: alioqui cùm oblæſo corde animal moriatur, rectè etiam intulerint animam eſſe cor. Ad poſteriorem confirmationem dicendum, animi affectus & perturbationes attribui qualitatũ temperaturæ vt cauſæ diſponenti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, ſicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad triſtitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vti corpori ad operandum acrimoniam confert: ſic ad iram facilliùs adducit. Verùm iſtiuſmodi actiones aliunde, tanquam à fonte & principali cauſa, quæ non accidens, ſed ſubſtantia ſit, oriuntur. De auctoritate verò eorum Philoſophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil curamus. Ex dictis planum eſt, ſi eorum ſententia verbis conſonet, quàm procul à veritate deflexerint. Lege tamen ſi placet eorum impugnationem apud Themiſtium primo huius operis in paraphraſi, cap 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent. cap. 64.

Solut. 2. arg. Paſſiones animi quatenus temperaturæ corporis attribuendæ. Themiſt. D. Thom.

Ad tertium, negandum eſt antecedens. Cuius probatio facile diluetur ab eo, qui dixerit, cognitionem fieri per ſimilitudinem, non quæ iam in anima ſecũdum eius naturam ne-

Solut. 3. arg.

Digitized by Google

ceſſariò exiſtat; ſed quæ concilietur per ſpecies, quarum interuentu anima cognoſcit. Itaque non oportet animam rebus corporeis eiuſdem naturæ conuenientia ſimilem eſſe, ſed habere aptitudinem ad earum imagines actu recipiendas, quibus ſecundū eſſe notionale, ſiue intētionale eis ſimilis fiat. Quia verò antiquæ Phyſiologiæ auctores iſtiuſmodi eſſe ab eſſe reali non diſcernebant, in eum errorem lapſi ſunt, vt crederent oportere animam eſſe quid corporeum, vt res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationem dicendum, cùm duplex ſit tactus, vnus quantitatis, alter virtutis, vt in lib. de Ortu & Interitu expoſuimus; priori tactu ſola corpora ſe cōtingere, poſteriori, etiam ea, quæ ſunt corporis expertia: ſiue vtrumque careat corpore, vt cùm Angelus Dæmonem impreſſo impetu in aliquem locum impellit: ſiue tātùm mouens ſit incorporeum, vt cùm anima intellectiua per actum voluntatis mouet appetitum inhærentem corpori: ſiue etiam mouens duntaxat corporeum ſit, vt cùm corpora ſenſibilia ſuo modo dicūtur mouere ad ſui tum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectiuam. Patet ergo non ex quolibet tactu rectè colligi ea, quæ ſe contingunt, eſſe corpora; ſed ex mutuo tactu quantitatis.

D. Tho. 1. p. q. 75. art. 1. ad 2.

Veterum error de animæ corporalitate vnde.

Tactus duplex.

Quem tactū requirant corpora.

Quod ad D. Auguſtinum attinet, qui credidit in doctrina Ariſtotelis animum è quinta ſubſtantia concretum eſſe: dicimus haud dubiè oppoſitum ſenſiſſe Ariſtotelem, vt ex illius diſputatione in primo huius operis libro aduerſus Democritū, Empedoclem, Alcmæonem, Platonem, & Xenocratem planè conſtat. Quare videtur D. Auguſtinus hanc de Ariſtotelico dogmate opinionem non ex ipſius Ariſtotelis fontibus; ſed ex Cicerone hauſiſſe, qui primo Tuſculanarum quæſtionum ita ſcripſit. Ariſtoteles longè omnibus, Platonem ſemper excipio, præſtans & ingenio & diligentia, cùm quatuor illa genera principiorum eſſet complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturā cenſet eſſe, è qua ſit mens. Probat enim Ariſtoteles 1. lib. de Cœlo præter quatuor vulgata elementa eſſe quintam aliam corporis ſubſtantiam ipſis elementis præſtantiorem, & diuiniorem, è qua ſint globi cœleſtes. Rurſusque cap. 2. de Generatione animalium, cap. 3 animam participare corpus quoddam elementis diuinius. Verùm Ariſtoteles neq; hoc loco, neque alibi ſenſit animam corpus eſſe, cùm in hoc opere, loco citato, diſertis verbis oppoſitum demonſtrarit. Dum ergo animæ corpus illud attribuit, vel loquitur de ſententia Platonis, & Academicorum, qui aiebant animum antequam tenebricoſum noſtri corporis ergaſtulum ſubiret, corpuſculo quodam illuſtri circunfundi. Vel certè nomine corporis intelligit ſpiritum vitalem & animalem, quem in lib. de Reſpiratione, ac ſæpe

Animum è quinta ſubſtantia concretum eſſe non credidit Ariſt.

Cur D. Auguſt. id ei impegerit.

Cicero.

De hoc errore Academic.

D. Tho. 1. p. q. 67. art. 7.

Quorūdam Academicorum error.

Quid nomine corporis intelligat Ariſt. cum illud animæ attribuit.

A alibi vocat πνεῦμα ἔμφυτον, id eſt, ſpiritum innatum, cuius ope anima functiones corporis adminiſtrat, vt in libris de Ortu & Interitu expoſuimus. Vocat autem Ariſtoteles hoc corpus elementis diuinius, propterea quod nulla elementorum facultas pertingat ad excellentiam operationum, quæ ſpirituum miniſterio perficiuntur.

Pro hac ſecūda interpretatione lege Theophilū hoc in li. ad tex. 45.

Ad quartum, concedenda eſt maior, neganda minor, & ad eius probationem dicēdum, B animam rationalem à corpore abiūctam, etſi corpus non informet; ſuapte natura eſſe actū formamque illius, ita vt quoties ipſum informarit, poſſit ei habilitatem, vimq; conferre ad actiones vitæ vice organi adminiſtrādas. Circa id autem, quod ex Ariſtot. citatur, aduerte non conſtare inter expoſitores quid Ariſtot. eo loco nomine partium ſignificarit. Philoponus putat intellexiſſe partes ſubiectas animæ, id eſt, animā vegetantem & ſentientē. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorū C interpretatio germana eſt, credunt deſignaſſe potentias animæ intellectiuæ, aſſeruiſſeq; nō dubium eſſe quin earum nonnullæ cum ipſa à corpore abiungi nequeant, quia ſunt actus corporis, id eſt, quia ſunt potentiæ organicæ, & inhærentes corpori. Itaq; non ſentit Ariſtoteles animam, quæ eſt actus corporis, nō poſſe à corpore ſeparari, aut etiam, quæ à corpore ſeparari poteſt, corporis actum non eſſe.

Solutio 4.

Partes animæ potentiæ apud Ariſt.

D Ad quintum, conceſſa maiori negetur minor: ad cuius probationē refellendam aduertēdum erit organicarū partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirū certæ figuræ cōpoſitionem cum temperie accommodata, & potentiā, quæ propria organi forma eſt. Igitur organum priori modo ſumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere cauſæ diſpoſitiuæ, & materialis, quia E ſic eſt præparatio neceſſaria ad introductionē animæ in materiā, vt Caietanus aduertit, non autem poſteriore conſideratione acceptum, quia potentiæ ipſius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequirūtur, vt planum eſt. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicū, vt per aliquid prius, ſat eſt tam materiam in ſe, quàm vt eſt affecta organis ſecundum priorem modum ſpectatis animam origine antecedere. Nec enim ſubiectum, per quod forma definitur, omnibus F modis, prius quàm formam eſſe oportet.

Solutio 5.

Partes organicæ præter materiam quid importent.

Corpus organicū vt antecedat animam.

Ad ſextum neganda eſt maior propoſitio, dicendumq; animæ definitionem non conuenire Angelo reſpectu corporis aſſumpti, tum quia nō eſt actus, ſeu forma talis corporis, ſed tantùm motor: tū quia organa illa, etſi veræ res ſint, non tamen ſunt vera, propriaq; organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnum eſt effigies & figura cum certa qualitatum proportione: alterum ipſæ potentiæ vitales inhærentes materiæ. Cùm igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ

Solutio 6.

Corpora ab Angelis aſſumpta cur non ſunt organica.

Digitized by Google

bus, quæ Angeli aſſumunt; nec enim eis tales potentiæ inhærent, quicquid ſit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; conſequens eſt, vt eiuſmodi corpora verè ac ſimpliciter organica dicenda non ſint. Vnde neque Angeli in iis vitæ munia exercent: ſiquidem eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia, docente Ariſtotele in libro de Somno & vigilia, cap. 1. nec obſtat, quòd Angeli videãtur loqui, incedere, & cibum capere. Poſſunt enim in his, alijsq; id genus ſpectari quædam viuentium functionibus communia; vt in ſermone ſonus, in inceſſu motus, in comeſtione cibi comminutio: alia propria, vt quòd eiuſmodi ſonus edatur per vocalia inſtrumẽta à virtute iis inhærente, ſimiliterque quòd latio adminiſtretur à facultate motrici, ſedem habente in muſculis; & quòd cibi ſectio fiat ab eo, in cuius ſubſtantiam ſuapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hiſce operationibus, ea, quæ viuentium propria ſunt, Angelis deſunt; fit vt ſimpliciter negari debeat eos in corporibus aſſumptis actiones vitæ obire, & eſſe actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima parte, quæſt. 51. artic. 3. Aegidius in 2. diſt. 8. & Gabriel eadem diſt. 8 quæſt. 1. art. 3. D. Bonauentura ibid. Richardus quæſt. 5. Maior q. vnica, Baſſolius quæſt. vnica, art. 3.

Eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia.

In viuentiũ functionib. duo ſpectanda.

Quæ ppria ſunt in viuentium operationib. deſunt Angelis aſſumẽtibus corpora.

QVAESTIO II.

SIT DE ANIMA QVIDpiam ſubſiſtens, an non.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA AD DISQVIrendam rei propoſitæ veritatem.

Subſiſtendi indicia duo.

QVia vnumquodque vt producitur, ita eſt; & vt eſt, ita operatur: duo ſunt indicia, quibus deprehendimus, num aliqua res creata ſit ſubſiſtens, id eſt, exiſtens per ſe, & vt quod. Vnum eſt, ſi producitur per ſe, id eſt, per actionem ſibi propriam, & vt quod. Alterum, ſi operatur per ſe eliciendo operationem ſibi peculiarem, ſiue vt quod. Porrò autem quia præſens quæſtio tam de anima brutorum animãtium, quàm hominum intelligenda eſt: in primis, quòd animæ brutorum ſint ſubſiſtentes, probabit aliquis ex priori indicio, hunc in modum: In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruenter ſuis naturis: ſed productæ ſunt per actionem ſibi propriam & inde pendẽtem à materia, atq; ideò vt quod: ergo brutorum animæ ſuopte ingenio ſunt ſubſiſtentes. Probatur minor, quia Deus non produxit eiuſmodi formas concurrentes ad id elementis ſeminaliter, vel actiuè, ſed paſſi-

1. Argum.

A uè duntaxat, atque adeò tota actio fuit à Deo non ſecus ac productio animæ intellectiuæ, quam conſtat terminari ad ipſam animam per ſe.

2. Argum.

Secundò, actio, qua nunc anima leonis, verbi gratia, producitur, eſt diſtincta realiter ab ea, qua vnitur materiæ: ſed vnitio terminatur ad formam, vt inexiſtit materiæ, ab eaque dependet: ergo productio terminabitur ad eandem per ſe, & vt ad terminum, qui pro-
B ducitur vt quod. Maior probatur. Nam quando aliquæ actiones ita ſunt affectæ, vt ambæ à ſe mutuò ſeparari queant, & vtraque abſque altera, ſaltem diuina virtute, poſſit exiſtere; neceſſariò inter ſe re ipſa diſtinguuntur: at quòd prædictę actiones ita ſe habeant, oſtenditur: etenim poteſt Deus animam equi in materia producere, non eam illi vniendo; itemque poteſt eandem antè à ſe productam vnire materiæ, atque ita in priori euentu dabitur productio abſque vnitione: in poſterio-
C ri, vnitio ſine productione.

3. Argum.

Deinde quod ad animas rationales ſpectat, quòd eæ non ſint ſubſiſtentes ita probatur, ex ſecundo indicio: Animæ rationales nõ operantur per ſe; ergo non ſunt ſubſiſtentes. Antecedens oſtenditur, quia animam rationalem operari per ſe, vel eſt operari ſine dependentia à corpore: vel eſt habere operationem immaterialem, quam in ſe ipſa recipiat.
D Si primum, talis modus operandi non conuenit animæ, dum eſt in corpore; cùm eius intellectio pendeat à phantaſmatibus, iuxta illud Ariſtotelis lib. 3. huius operis, cap. 8. text. 9. oportet intelligẽtem ſpeculari phantaſmata. Si ſecundum, id non ſat eſt, vt ex eo arguatur animam poſſe per ſe exiſtere; nihil enim inde videtur ampliùs poſſe colligi, quàm animam eſſe ſubſtantiam ſpiritalem, vt potè quæ ſpiritalem actionem edat, eamque ſuſtentet.
E Quin verò quòd non ſatis firmo argumento comprobetur intellectionem animæ recipi in ipſa anima, vt in ſubſtantia ſpiritali; nõ autem in organo corporeo, ſuadetur. Etenim id ex eo confirmat D. Thomas 1. part. quæſt 75. art. 2. quia ſi anima intelligeret per organum corporeum, non poſſet percipere omnia corpora, propterea quòd ex doctrina Ariſtotelis lib. 2. huius operis, cap. 10. tex. 104. & lib. 3. cap. 1. tex. 4. & 5. intus exiſtens prohibet cognitionem extranei. Vndè neque facultas videndi
F perciperet omnes colores, ſi pupilla, in qua reſidet, aliquo eſſet colore imbuta; neq; lingua, dum eſt humore birioſo infecta, ſaporũ differentias dignoſcit. At enim quòd hæc ratio momentum nõ habeat, ex eo oſtenditur, quia phantaſia eſt in organo corporeo; & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus eſt ſubſtantia ſpiritalis, & tamen omnes alias ſpiritales ſubſtantias cognitione apprehendit. Quare pari ratione, etſi anima intelligeret per organum corporeum, id nihil obeſ-

Ariſtoteles.

D. Thomas.

Ariſtoteles.

Digitized by Google

ſet, quominus omnium aliorum corporum notitiam caperet.

4. Argum. Præterea, non operari animam rationalem vt quod, ſed vt quo: videtur docere Ariſtoteles lib. 1. huius operis, cap. 4. tex. 64. vbi ita inquit; Dicere autem animal iraſci, vel timere, ſimile eſt ac ſi quiſpiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere non animam, ſed hominem animo miſereri, vel addiſcere, vel ratiocinari. Hæc ille. Quibus accedit, quòd vt anima rationalis eſt, id, quo totum eſt, ita non operabitur, niſi vt id, quo, ſi rectè vereque dici ſolet, vt vnumquodque eſt, ita operari. Quod item ex eo cõfirmari poteſt, quia nulla anima dicitur hoc aliquid: diceretur autẽ ſi ageret vt quod.

ARTICVLVS II.

EXPLANATIO QVAESTIONIS, *dilutio argumentorum.*

Subſiſtere tripliciter.

PRo explicatione huius controuerſiæ aduertendum eſt ſubſiſtere trifariam apud Philoſophos ſumi.
1. Primo modo, pro eſſe per ſe, hoc eſt, non in ſubiecto inhæſionis.
2. Secundò, pro eſſe per ſe, id eſt, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) à quo in ſuo eſſe dependeat.
3. Tertiò, pro eſſe per ſe, ita vt neque actu, neque poteſtate ſit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quaſi formæ. His ita breuiter perſtrictis, quæ alibi, fuſiùs explicanda erunt. Sit prima concluſio:

1. Concluſio. Omnes animæ tam brutorum animantium, quàm hominum ſunt ſubſiſtentes primo modo. Probatur, quia omnes ſunt ſubſtantiæ, vt ſuperiùs demonſtratum fuit: nulla verò ſubſtantia eſt in ſubiecto inhæſionis.

2. Concluſio. D. Tho. 1. p. qu. 75. & in q. de ſpirit. creat. à 2. ad 3. Secunda concluſio: Inter animas ſola intellectiua eſt ſubſiſtens ſecundo modo. Probatur, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ poteſtate, vt in Phyſicis oſtendimus, atque ita earum effectio & conſeruatio, & ex conſequenti earum eſſe pendet à materia.

Sola forma humana operationem habet à corpore non dependentem. Cuius rei illud eſt etiam argumentum, quod ſola anima intellectiua ſortita eſt eleuationem operatam ſupra materiæ conditionem, vt antè diximus, & à corpore independentem, vt ex argumentorum ſolutione planum fiet. Vnde etiam colligitur, eam non dependere à materia, quoad ſuum eſſe, quia vt vnumquodque operatur, ita eſt.

3. Concluſio. Tertia concluſio: Anima intellectiua non eſt ſubſiſtens tertio modo. Probatur, quia anima intellectiua eſt eſſentialiter forma hominis, eſtq; illius pars, actu quidem dum componit totum; potentia verò dum eſt extra materiã. Quod autem ita ſe habet, non eſt ſubſiſtens tertio modo; à fortiori autem animæ brutorum hoc pacto ſubſiſtentes non erũt, cùm neque ſecundo modo ſubſiſtentes habeantur.

[A]nimam intellect. ſpecie nõ diſtingui ab Angelo putat Origenes. Sunt hæ tres concluſiones cõmuni auctorum cõſenſu firmatæ: etſi cõtra tertiã ſenſerit Origenes lib. 1. περὶ ἀρχῶν, cap. 5. & 8. & lib. 2. cap. 8 arbitratus animam intellectiuã non diſtingui ſpecie ab Angelis, quos conſtat eſſe ſubſtantias completas, ac per ſe ſubſiſtentes tertio modo.

Refutatur. Durand. in 2. d. 16. q. 2. Sed hunc errorem confutat D. Thomas 1. par. quæſt 75. art. 7. & in diſputatis quæſt. de Anima, art. 7. ad 1. 2. contra Gentes, cap. 94. poteſtq; ex eo paucis conuinci, quia anima intellectiua ſuapte natura eſt forma corporis, materiæq; vnibilis. Mentes autem Angelicæ ſunt ſubſtãtiæ à corpore abſtractæ.

D. Aug. lib. 4. ſuper Geneſ. ad litt. c. 32. & 34. D. Grego. hom. 34. in Euãg. Præterea, intellectio humana eſt per compoſitionẽ & diſcurſum, & ex ſenſibus collecta: cognitio autem angelica eſt per intuitũ ſimplicem, & ex influxu ſuperni luminis, vt docet D. Dionyſius 7. cap. de Diuinis nominib. Ex his autem differentiis planè colligitur diſtinctio inter naturam hominis & Angeli.

Ad 1. arg. Argumenta verò primi articuli, quæ ſuperioribus concluſionibus aduerſabãtur, hũc habent explicatum.

Bruta animantia ſaltem perfecta à ſolo Deo producta ſunt effectiuè in prima mundi origine. Ad primum reſpondendum eſt, bruta animantia in prima mundi origine non fuiſſe producta per virtutem ſeminalem, vt ſatis liquet, nec per vllum concurſum actiuum elemẽtorum, vt aduertit S. Thomas 1. par. quæſt. 70. artic. 1. & Abulenſis ad 1. cap. Geneſ. communi aliorum auctorum approbatione (licet Caietanus exiſtimârit terram concurriſſe efficienter ad primum ortum plantarum; ita videlicet, vt Deus interuentu terræ, tanquam cauſæ mediæ efficientis, eas protulerit.)

Formæ materiales eadem actione productæ & vnitæ corporibus. Itaque ſolo concurſu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animãtia; ita tamen vt eorum formæ acceperint eſſe à Deo dependẽter à materia, & vna eademq; actione & productæ, & vnitæ fuerint, ſicuti eorum natura poſtulabat. Neque ex eo, quòd cauſæ ſecundæ ad id efficienter non concurrerint, ſequitur illas fuiſſe creatas, vt creantur animę intellectiuæ; ſiquidem hæ producuntur abſque dependentia à materia.

Actio productiua formæ & non vnitiua illius cum materia diſtinguitur ſpecie ab vnitiua. Ad ſecundum neganda eſt maior, & ad eius probationẽ concedendum quod primo aſſumit. Ad id autem, quod deinde affertur, dicẽdum poſſe Deum animam, verbi gratia, equi producere in materia nõ eam illi vniendo, & vnire non producendo. Verùm actionem, qua Deus talem animã ita produxerit, debere eſſe creationem. Erit enim productio ex nihilo, id eſt, nullo præſuppoſito ſubiecto.

Supponi ſubiectũ quid. Nec refert quòd ea forma producatur in materia: nam etiam anima rationalis in materia producitur, & tamen creatur. Videlicet nullum ſupponi ſubiectum dicitur, quando vel formæ nullum omnino ſubiectum præiacet: vel etſi præiaceat, tamen eiuſmodi ſubiectum non concurrit ad ſuſtentãdam formam. Quo pacto ſe res habebit, ſi Deus producat formã equi, non eam materiæ vniendo. Nec enim materia ſuam cauſalitatẽ exercet in formam, eámve ſuſtentat, niſi ipſi vnita ſit. Quoniam

ergo

Digitized by Google

ergo prædicta formæ productio creatio eſſe debet, neceſſariò erit alterius ordinis, ac diuerſæ ſpeciei ab ea, qua nunc producitur. Quare non probat argumentum naturalem & ordinariam formæ equinæ productionē, quam dicimus eſſe idem cū vnitione eiuſdem cum materia, poſſe à tali vnitione ſeparari aut vnam abſque altera inueniri. A

Ad 1. arg. Intellectum non pendere per ſe à miniſterio phant. Lege Scot in 4.d.43.q.2. & in quodl. q.9. Caiet.1.p.q.75.ar.2.

Ad primum eorum, quæ ad animam intellectiuam ſpectant, negandum eſt antecedens, & ad rationem, qua id probatur, dicendum animam intellectiuam operari per ſe: quia quoad intellectionem, non ſimpliciter pendet à corpore. Licet enim intellectus, dum eſt in mortali corpore, ordinariè non intelligat, niſi operante ſimul phantaſia: non ideò tamē quoad talem operationem, pendet per ſe à miniſterio phantaſiæ. Primùm, quia talis dependentia non cenſetur propriè neceſſaria; ſed quatenus ob connexionem harum potentiarum, dum intellectus in proprium obiectum fertur, ſimul phantaſia ad aliquod ſingulare obiter attendit. 2 *Simplic.3.de anima, com. 39.* Secundò, quia probabile omnino eſt, nonnunquam dum intellectus ad ſublimium rerum contemplationem eleuatur, deſtitui phantaſiam propria operatione. 3. Tertiò, quia anima à corpore abiuncta intelligit abſque phantaſia.

Dicitur quoque anima intellectiua operari per ſe; quia edit operationem ſpiritalem, quam abſque adminiculo materiæ in ſe recipit, ac ſuſtentat. Ex quo ſequitur eam eſſe ſpiritalem ſubſtantiam: atque adeò & ſubſiſtentem. Nam omnis ſubſtantia ſpiritalis eſt incorruptibilis, vt progreſſu oſtendemus, & ex conſequenti poteſt per ſe cohærere.

Anima intellectiua ſe ſola recipit operationem ſpiritalem.

Potentia organica ſupra ſuam operationem non reflectitur.

Quod ſpectat ad rationem, qua D. Thomas oſtendit intellectionē recipi in ipſa anima, vt in ſubſtantia ſpiritali, non autem in organo corporeo: facilè quidem eſt illam per ſe tueri ea via, quòd ſi intellectus eſſet in organo corporeo, non poſſet intelligere omnia corpora; quia ſaltem non valeret proprium organum percipere, cùm potentia organica nec ſupra ſuam operationem, nec ſupra ſuum organum reflecti queat, vt ex libro de Cauſis communi conſenſu docent Philoſophi. Verùm quia eiuſmodi probatio nititur pronuntiato illo Ariſtotelico, intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, quod pronuntiatum & latè patet, & ſubobſcurum eſt, expendere oportet, quo pacto id intelligi debeat. Qua de re diſſerit Auerroes, lib.3. de Anima, com. 4. D. Thomas de Verit. q. 22.art.1.ad 8. Caietanus 1.par. q.75.art.2. Ferrar. lib.2. contra gentes, cap.98. Omiſſa longiori diſputatione dicendum, duplicem cauſam potiſſimùm inueniri, cur id, quod exiſtit in potentia cognoſcente, ſiue id, in quo exiſtit potentia cognoſcens, aliarū rerum notitiam impediat. *1. Ratio pronuntiati.* Prima cauſa eſt; quādo id obſtat, ne potentia aliarum rerum ſpeciebus conſignari queat: quo pacto ſi pupilla eſſet colorata, nō poſſet oculus extraneos colores videre; quia ſpecies viſibiles non recipiuntur in corpore terminato & opaco, quale ſaltem ordinariè, eſt id, quod eſt affectum colore. Quæ tamen cauſa non habet locum in ſubſtantia, potentiaq; ſpiritalibus, quibus nihil impedimenti ſubeſt, quominus ad omnium rerū intelligibilium ſpecies recipiendas indeterminatæ ſint. Vnde D. Thomas loco citato ait prædictam propoſitionē nō eſſe veram in potētijs B cognoſcentibus, quæ in obiectum vniuerſale feruntur, vt intellectus. Habet tamē eadem illa cauſa locū in potētijs organicis, quatenus *In quibus ſit verum.* etſi aliorū ſingularium ad ipſas pertinentium imagines poſſint recipere; tamen ob materiæ, cui inhærent, limitationem imperfectionemq;, ita indiuidualibus conditionibus addictæ ſunt, vt nō niſi ſingularium ſenſibilium imagines obtinere queant, proindeq; nō niſi C ſingularia ſenſibilia cognoſcant. Quod item accideret intellectui, ſi in organo materiali corporeoq; inſideret. Non enim rem vllam ſpiritalem, imò neq; corporearū naturas cōmunes, ſed indiuidua duntaxat perciperet; quia neque ſpecies rerum immaterialium ſiue repræſentent res communes, ſiue ſingulares; neque ſpecies rerum corporatarum, quæ res communes repræſentāt, in organo corporeo recipi queunt: cùm vtræq; ſpiritales eſſe de- D beant. Quandoquidem nec typi, qui res ſpiritales referunt, neque etiam illi, qui referunt naturas corporeas cōmunes, poſſunt non eſſe ſpiritales. Cuius rei ea ratio eſt, quia imagines corporales ob ſuam ignobilitatem & materiæ concretionē, vltra materiam ſignatam, & vltra indiuidua corporea tranſcendere in repræſentando non valent.

Cur rerū ſpiritualium, itemque vniuerſalium typos ſpiritales eſſe oportet.

Ideoque Plato in Theæteto oſtendit intellectum multa cognoſcere, quæ inſtrumento corporeo percipi ne- E queunt, cuiuſmodi ſunt natura communis, pulchrum, bonumque. *Plato.*

2. Ratio pronuntiati. Alia cauſa, cur intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, eſt; quia licet potētia valeat tunc recipere ſpecies aliarum rerum; tamen ita circa præſens aliquod obiectum occupatur, vt interim ad alia aut nullo modo, aut non niſi admodum obſcurè attendere queat. Vnde nōnulli pronuntiatum illud ita efferunt, vt non dicant, intus exiſtens, ſed intus apparens, id eſt obiectum, quod potentiæ cognitrici actu offertur, impe- F dit aliorum cognitionem. *Quo pacto nonnulli pronuntiatū efferant.* Hinc ergo eſt, quòd lingua morbo regio laborantium, quia amara bili perfuſa eſt, etſi exteriùs accedant res ſapidæ, atque optimis præditæ ſaporibus; quorū imagines recipiat, non tamen eos ſentit; videlicet quia ſapor ille inhærescēs & guſtatui primum occurrens, totam perceptricis facultatis applicationem ſibi vendicat. *Res ſapidæ cur interdū iudicētur amaræ.* Quippe ita accidere conſueuit, vt non idem ſenſus duntaxat circa alia ſenſibilia, quæ ſe illi offerunt, ſed cæteri etiam circa ſua obiecta ferien-

Digitized by Google

ferientur, cùm anima ad aliquid percipiendum tanto conatu & intentione ſeſe impendit, vt alijs dijudicandis non vacet.

Concluditur pro D. Tho. & Ariſtot.

His animaduerſis, conſtat rationem D. Thomæ, imò Ariſtotelis, pro qua hæc diſſeruimus, vim ſuam retinere, patetq; rectè colligi, ſi intellectus eſſet in organo corporeo, futurum, vt non perciperet omnia alia corpora: & ex illo pronuntiato, intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias ſubſtantias ſeparatas; & phantaſiam nō percipere aliqua alia corpora: eſto ſequatur non percipere omnia ob priorem cauſam traditam in explicatione illius pronuntiati.

Ad 4. arg.

Reſtat ſoluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorem eius partem reſpondet D. Thomas 1 part. quæſt. 75. art. 2. ad 2. Ariſtotelem loqui inibi non ex propria, ſed ex aliorū ſententia. Secundò, reſpondet Philoſophum tantùm velle non eſſe dicendum animam intelligere vt quid ſubſiſtens perfectum & completum; ſic enim non animæ, ſed homini intellectio competit. Circa alteram verò partem eiuſdem argumenti, ſunt qui dicant animam, dum eſt in corpore, non exiſtere vt quod, ſed vt quo tanquam ſeminaturam, vt loquitur Caietanus, licet ſeparata à corpore exiſtat vt quod tanquam ſemiperſona; quia videlicet ad perſonæ complementum abſolutionemque deeſt illi eſſe entis completi; cùm etiam extra corpus ſuapte natura ſit pars hominis. Potiùs tamen dicendum tam in corpore, quàm extra corpus exiſtere vt quod: ad id enim ſat eſt ſubſiſtere per ſe iuxta ſecundam acceptionem: quod ei ſiue corpus informet, ſiue non, perpetuò conuenit. Nam quod ſufficit vt aliquid producatur tanquam quod, ſufficere debet vt exiſtat per ſe tanquam quod: ſubſiſtere autem ſecundo modo ſufficit, vt aliquid dicatur produci vt quod, vti patet in ipſa anima rationali, quę per ſe & vt quod creari dicitur. Siquidē eius creatio, vt & cæterę actiones productiuæ, fertur in aliquem terminum vt quod: cùm igitur nō feratur ſic in alium terminum præterquàm in animam (nec enim eiuſmodi terminus poteſt eſſe homo, cùm is nō creetur) conſequens eſt vt anima producatur vt quod. Sanè verò ſi anima extra corpus inciperet eſſe, quod, vt & ſemiperſona, cùm eo pacto eſſe, maioris ſit perfectionis, quàm eſſe vt quo, & tanquam ſeminaturam, ſequeretur animam extra corpus, atque adeò in ſtatu præter naturam, perfectiorem exiſtendi modum habere, quàm in corpore, & in ſtatu naturali: quod admittendum eſſe iure optimo negat D. Thomas 1. par. quæſt. 89. artic. 2. & in 4. diſtinct. 43. quæſt. 1. artic. 1. quæſtiuncula 1. ad 4. licet enim anima cùm à corpore abiungitu altiorem liberioremque intelligendi modum aſſequatur, vt ſuo loco oſtendemus; nō tamen par eſt vt tunc perfectius eſſe obtineat, ſed potiùs dum eſt in corpore, & præſtantiſſimo ſuo munere defungitur, quod eſt dare eſſe compoſito, ipſumq; in propria ſpecie conſtituere. Adde quòd ſi anima extra corpus eſſet vt quod, & in corpore vt quo: ſequeretur in reſurrectione, cùm ad corpus redierit, dimiſſuram nobiliorē illam conditionem ſubſiſtendi, quod veriſimile non eſt. Nec ſatisfacit reſponſio Caietani, aientis animam in corpore glorioſo habituram ſubſiſtentiam vt quod. Nam ſi illam in corpore mortali ideò non obtinebat, quia erat pars totius, cùm etiam poſt reſurrectionem eiuſdem pars futura ſit, ad eandem ſubſiſtendi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, reuocabitur.

Subſiſtat ne anima intellectiua in corpore.
Sententia quorundam.
Verior ſententia.
Probatur 1.
D. Thom. item Socin. libro 8. Met. qu. 26. Ferr. 2. contra gentes, cap. 68.
3.
Reſponſio Caietani.
Eius impugnatio.

Aduertendum tamen eſt, vt diluatur altera pars eiuſdem principalis argumēti, in quo nunc verſamur, animam in corpore exiſtentem ita ſubſiſtere tanquam quod, vt nihilominus ſit id, quo diuerſa conſideratione. Enim verò ſubſiſtit vt quod prout exiſtit independenter in ſuo eſſe; & eſt quo, prout eſt, id, quo eſt totum. Vnde ſecundùm aliam, & aliam motionem poteſt negari & cōcedi animam eſſe hoc aliquid. Negari, ſi hoc aliquid ſumatur pro ſubſiſtente completo: concedi ſi accipiatur pro ſubſiſtente incompleto.

Anima in corpore eſt vt quod, & vt quo diuerſa conſideratione.

QVAESTIO III.

VTRVM ANIMAE INTELlectiua à Deo creentur, an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSA DOGMATA DE noſtrorum animorum origine.

ADmodum inuoluta & obſcura quæſtio ſemper viſa fuit de animorum origine, non apud Ethnicos tantùm Philoſophos, ſed etiam apud illos, quibus cœleſtis diſciplinæ lumen diuinitùs affulſit; vt patet ex iis, quæ D. Hieronymus in Epiſtola ad Marcellinum, D. Auguſtinus in libro de Origine animæ ad D. Hieronymum, & libro 3. de Libero arbitrio, cap. 21. & Eucherius 1. in Geneſim, alijque Patres ſcripsēre.

Animarum origo occulta, etiam apud Patres.
D. Hieron.
D. Auguſt.
Eucher.

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortum nobis occurrunt. Vnum aſſerentium eos ex ſemine propagari, in quo errore fuerunt Luciferiani, vt refertur in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, & Tertullianus & Apollinaris, teſte D. Auguſtino in libro de Hæreſibus, ad Quod vult Deum, cap. 86. & in dialogo, qui ex eius & D. Hieronymi ſcriptis collectus eſt, & D. Thomas 2. contra Gentes, cap. 86. Alterum eorum, qui creari quidem

1. dogma de animorum ortu.
Luciferiani
Tertull.
Apollinaris.
2. dogma.

Digitized by Google

dem animas; non tamẽ à Deo, ſed ab intelli- A
gentijs putarunt: è quorum numero fuere
poſt Auicennam, tum Seleucus & Hermias,
vt conſtat ex lib. 7 Hiſtor. tripart. cap. 11. tum
Galitæ, vnde proſeminata eſt hæreſis Meſſa-
Prioris dogmatis argumenta. lianorum. Pro prioribus hæc adduci poſſunt argumenta. In materia eſt naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem; cùm anima ſit proprius ac naturalis actus corporis; alioqui nõ fieret ex vtroque per ſe vnum; ſed cuilibet potentiæ naturali paſſiuæ reſpondet B aliqua actiua etiam naturalis, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Metaph. cap. 12. tex. 17. & lib. 9. cap. 1. tex. 2. Ergo datur aliquod agens phyſicum, quod animam rationalem progignat. Hoc autem nõ poteſt eſſe aliud, quàm parens, qui vi ſeminis animam è materiæ ſinu eliciat; Ergo anima rationalis propagatur vi ſeminis.

2. Item cæteræ animãtes excitant ſuę ſoboli formas è poteſtate materiæ; ſed homo non debet eſſe hac in re deterioris conditionis. Igitur anima humana ab homine ipſo producitur. C Nec refert quòd anima ſit immaterialis ſubſtantia, virtus autem generatiua, qua homo, vt inſtrumento ad gignendum vtitur, materialis ſit: poteſt enim inſtrumentum eleuari vltra propriam vim ad aliquid ſe nobilius producendum, vt in alijs rebus paſſim videmus.

3. Deinde cauſa attingens vltimam alicuius formæ diſpoſitionem habet vim eiuſmodi formæ productricem, ſiquidem forma, vt D docet Ariſtoteles 2. Phyſic. cap. 7. tex. 74. eſt finis generationis, & omne agẽs, quod vi propria confert media ad finem, poteſt finem per ſe obtinere, vt eſt etiam apud Ariſtot. 7. Metaphyſ. cap. 9. tex. 30. At homo attingit vltimã præparationem ad introducendam animam rationalem, cùm non modò cæterarum qualitatum apparatum in materiam inducat, ſed ipſa quoq; organa miniſterio formatricis virtutis deliniet, & effigiet.

Cõfirmatio. Corroboraturq; argumentum; quia quicquid ſimile ſibi ſecun- E dùm ſpeciem generat, idem & formam rei genitæ, à qua ſpecies eſt, ꝓducit: at homo ꝑ virtutem ſemini inhærentem, hominẽ generat.

Poſterioris dogmatis argumenta. Pro eorum autẽ dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contendebãt, hęc ſunt argumenta. Teſte Ariſtot. cap. 4. tex. 34. *Perfectum quid.* huius libri, perfectum eſt, quod aliud ſimile ſibi producit; ſed immateriales ſubſtantiæ multò perfectiores ſunt, quàm corporatæ. Ergo cum hæ alias ſibi ſecundùm ſpeciem ſimi- F les efficiant, potiori rationi poterunt Angeli ſubſtantiam aliquam incorpoream inferioris naturæ procreare, id eſt, animam humanam.

2. Secundò maior eſt ac diuinior in rebus ſpiritalibus ordo, quàm in rebus corporeis; ſed ex *D. Dionyſ.* doctrina D. Dionyſij, cap. 4. de Diuinis nominibus, inferiora corpora adminiſtrantur, ac fiunt poteſtate ſuperiorũ: Ergo & inferiores ſpiritus, id eſt, animæ rationales, efficientur per ſuperiores, hoc eſt, per intelligentias.

ARTICVLVS II.

QVID IN RE PROPOſita ſentiendum ſit.

PRæſens quæſtio nonnullis aſſertionibus illuſtrãda eſt. Prima ſit, Animæ rationales neutiquã vi ſeminis propagãtur. *1. Aſſertio.* Hæc aſſertio eſt omnino certa, nec Chriſtiano Philoſopho de ea dubitare fas eſt, *Quàm certa ſit.* habetur quippe in Decretis 32. quæſt. 2. cap. Moyſes; eiuſq; oppoſitum erroris nota condemnat D. Auguſtinus in lib. de Hæreſi, ad Quod vult Deum cap. 86. & D. Thom. 2. contra Gentes, cap. 86. *D. Augu. D. Thom.* idemq; in 1. par. quæſt. 118. art. 2. non errorem ſolùm, ſed hæreſim vocat. Propterea quòd qui id aſſerunt, animi immortalitatem negare palàm conuincantur. Probatur igitur noſtra aſſertio hunc in modum: *Probatur 1.* Nulla virtus actiua agit vltra ſuum genus; ſed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ, cùm ſit ſubſtantiæ ſpiritalis, vt ſuperiùs oſtendimus. Nulla igitur virtus corporea eius effectionem valet attingere; atqui omnis actio ſeminalis facultatis eſt à virtute corporea; cùm ſpectet ad potentiam vegetatricem corpori prorſus inhærentem: Ergo fieri non poteſt, vt animæ intellectiuæ virtute ſeminis deriuentur. Secundò, *Probatur 2.* Cùm generatio alicuius eſt cauſa, cur aliquid ſit; eius diſſolutio cauſa item eſt, cur id pereat; atqui diſſolutio corporis non affert interitum animę rationali; ſiquidem immortalis eſt: ergo neq; corporis generatio erit ei cauſa, vt eſſe incipiat: at ſeminis traductio propria cauſa eſt generationis corporis. Non igitur eſt cauſa generationis animæ. Tertiò, *Probatur 3.* Omne agens naturale, ſicuti agit dependenter à materia, ita nõ producit, niſi quod à materia dependet: ſed anima rationalis nõ ita ſe habet; cũ extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producitur; ſed aliam habet originis ſuæ cauſam. Ob hæc & alia quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Chryſoſt. Homilia 1. de Incomprehenſibili Dei natura; Animæ, inquit, inſpirantur, corpora effigantur: & Procopius Gazæus in Geneſ. cap. 2. ad illa verba; Hoc nunc os de oſſibus meis & caro de carne mea, oraculum ait non dixiſſe; & anima de anima mea, caro ſcilicet non gignit animam. Lege Gregorium Niſſ. diſput. de anima & reſurrectione, Lactantium 1. de Opificio Dei, cap. 17. 18. & 19. in quibus de animæ origine rectè ſentire videtur.

Secunda aſſertio; *2. Aſſertio.* Animæ rationales accipiunt eſſe per creationem, nõ ab Angelis, ſed à Deo Opt. Max. Hæc aſſertio non minùs firmam ac certam continet veritatem, quàm ſuperior: *Non minùs certa, quàm ſuperior.* aſtruiturq; communi Patrũ aſſenſione, à D. Hieronymo in epiſt. 17. ad Damaſum, quæ inſcribitur, Explanatio ſymboli, & in Apologia ad Pammachium, aduerſus hæreſes

f Ioan.

Digitized by Google

Ioan. Hieroſolymitani, vbi ait Eccleſiaſticam eſſe ſententiam, Deum nouas quotidie animas conceptis iam corporibus infundere. Item à D. Hilario 10. de Trinit. Ambroſio lib. de Noe & arca, Chryſoſt. Homil. 23. in varia loco Matthæi, Gregor. Nyſſen. lib. de Anima, cap. 6. Theodoreto lib. de Homin. nat. Cyrillo lib. 1. in Ioan. cap. 9. Bernardo Sermon. 27. in Cant. Innocentio 3. commen in Pſal. 50.

D. Hilarius. D. Ambroſ. D. Chryſoſt. D. Greg. Niſſenus. Theodoret. D. Cyrillus. D. Bernard. Innoc. III. Lege D. Th. lib. 2. Sent. diſt. 18. q. 2. art. 2.

In primis ergo quòd animæ rationales accipiant eſſe per creationem hunc in modum probat D. Thom. lib. 2. cont. gent. cap. 87. Omnis ſubſtantia, quæ producitur, aut generatur per ſe, aut per accidens, aut creatur: ſed animæ rationales non generantur per ſe, cùm non conſtent ex materia & forma: neque per accidens, quia cùm ſint formæ corporum, orirentur per eorum generationem ex virtute ſeminali, quod improbatum eſt: ſupereſt ergo vt per creationem eſſe accipiant. Huc ſpectat quod cùm animæ humanę omnibus formis phyſicis naturæ dignitate præſtent, ſintq; in ſuo eſſe ſubſiſtentes: oportet eas nobiliorem habere originem, & more aliarum ſubſtantiarum intellectualium per creationem produci.

Confirmatio eiuſdem.

Oſtenditur 2. pars aſſertionis.

Quod verò iſtiuſmodi creatio non ab Angelis, vt putarunt ij, quos ſuperiùs retulimus, ſed à Deo ſit, inde concluditur; quia vt D. Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 8. & lib. 9. de Geneſi ad literam, cap. 15. & D. Damaſcen. lib. 2. Fidei Orthod. cap. 3. & ſcholaſticæ Theologię Profeſſores in 2. Senten. diſt. 1. docent; Angeli nullius rei creatores eſſe poſſunt: videlicet quia cùm creatio ſit productio è nihilo, id eſt, nullo ſuppoſito ſubiecto, & omnes cauſæ ſecundæ prærequirant ſubiectũ in quod agant, fit vt creare ſit ſolius primi agentis, cuius virtus vt eſt infinita, ita nec ad ſubiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

D. Auguſt. D. Damaſc. Cur Angeli nequeant creare.

Deducitur tertia pars aſſert. ex ſacris literis.

Deniq; quòd animæ humanæ à Deo creentur, haud obſcurè ſignificatum eſt in literis diuinis, tum alibi, tum præſertim 1. Geneſ. vbi cùm de aliorum animantium procreatione agitur, dicitur: Producant aquæ reptile animę viuentis, & volatile ſuper terram; Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ. At cùm ad hominem venitur, eius animã à Deo infundi, ac creari, indicatur illis verbis; Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculum vitæ. Accedit decretum Leonis I. in epiſt. 93. ad Toribium Aſturicenſem Epiſc. ſtatuentis animas à nullo incorporari, præterquam à Deo ipſarum creatore.

Leo I.

3. Aſſertio.

Tertia aſſertio: Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ; ſed in ipſis corporibus ſingillatim creatur, & infunduntur. Pro huiuſce concluſionis intelligẽtia aduertendum eſt, Platonem in Timæo finxiſſe Deum omnes animas humanas ante corpora ſimul creaſſe, & in comparibus ſtellis conſtituiſſe: Tum eas cœleſtium rerum tædio, & terrenarum amore captas, vt tanti ſceleris pœnas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuiſſe coniectas. Idem arbitratus fuit Origenes, vt conſtat ex 1. eius lib. περὶ ἀρχῶν, refertq; Epiphanius in epiſt. ad Ioan Hieroſolymitanum. Idem quoq; ex parte aſſeuerant aliqui Rabbini Hebræorum, aientes omnes animas initio fuiſſe conditas, ne concederent Deum aliquid de nouo creare: non tamẽ antequam corpora ſubirent peccatum vllum admiſiſſe.

Plato primus auctor de creatione animarũ ante corpora.

De hoc dogmate lege q̃ ſcripſit auctor operis de diuina ſapientia, ſecũdum Aegypt. lib. 1. cap. 5.

Verùm hic error vnanimi conſenſu exploditur à Patribus, à D. Epiphanio epiſtola citata, Hieronymo in epiſtola ad Pammachium, contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino li. 1. Paſchali, Auguſtino epiſtola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino lib. 1. in Ioannem, cap. 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus eſt etiam hic error in Concilio Bacharenſi I. cap. 6. & à Leone I. in epiſtola ad Toribium, vbi ſummus Pontifex in eos, qui dogma illud profitebantur, ita ſcribit: Eos catholica fides à corpore ſuæ vnitatis abſcidit, conſtanter prædicans atque veraciter, quòd animæ hominum priuſquã ſuis inſpirentur corporibus, non fuere.

Exploditur is error à Patribus. Concilium Brachar. Leo I.

Porrò ſuperiorum dogmatum auctores, quatenus in eo conueniunt, quòd fingunt animas ante corpora extitiſſe, hunc in modum refelli poſſunt: Vnicuique formæ naturale eſt corpori vniri; alioqui conſtitutum ex forma & materia eſſet aliquid præter naturam: priùs autem tribuitur vnicuique quod ei ſecũdùm naturam, quàm quod præter naturam competit: quod enim conuenit alicui præter naturam, ineſt ei per accidens, & quod ſecundùm naturam, ineſt per ſe. At quod per accidens ineſt, poſterius eſt eo, quod eſt per ſe. Igitur animæ priùs conuenit vnitam eſſe corpori, quàm à corpore abiunctam. Non eſt ergo creata ante corpus, cui vnitur.

Expugnatur rationibus.

2\. Secundò, Anima, ſicuti D. Thomas. 1. part. q. 76. art. 1. ad 6. alijq; Doctores communi aſſenſu approbant, habet natiuam propenſionem ad corpus, atque adeò propriam perfectionem non obtinet, niſi dum corpori copulata eſt: ſed Deus, cuius perfecta ſunt opera in prima rerum molitione procreauit res ſecundùm ſtatum cuiuſque naturæ congruentem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, comperit eſſe valdè bona. Non igitur animas extra corpora creauit.

Anima perfectius eſt in corpore quã extra. Ex D. Greg. Nyſſ. lib. de hom. opif. cap. 29.

3\. Tertiò, Si animę ante corpora extitiſſent, cùm natura in mundo nihil otioſum, ac ſine propria operatione eſſe patiatur, vt probè docet Ariſtoteles cap. 8. lib. 10. Ethic. vtique habuiſſent animæ in eo ſtatu aliquam rerum ſcientiam & notitiam: ſed non ita eſt, cùm planè conſtet, longo ſtudio & labore acquiri à nobis ſcientias: ergo animę nõ fuerunt ante corpora. Nec ſatisfaciũt Academici, aiẽtes cũ Platone in Phędro, & 10. de Republ. alijsq; in locis animas cùm in corpora deijciuntur,

In natura nihil otioſum.

propter

Digitized by Google

propter coniunctionem cum hac terrena fæce, quaſi hauſto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquam, ſatisfaciunt. Nam cum naturale ſit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cũ propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorẽ in lib. Metaph. ex inſtituto diſſerendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Auguſtinus libro 12. de Ciuit. Dei, cap. vlt. Tertull. in lib. de Anima, M. Albertus 1 Metaph. tract. 1. cap. 8 D. Thomas tum alibi, tum 2. contra Gent cap. 83.

D. Auguſt. *Tertull.* *M. Albert.* *D. Thomas.*

4. Quartò, quòd animæ antequam corporibus inſpiratæ eſſent, nullam peccati labem admiſerint conſtat ex doctrina Diui Pauli ad Rom. 5 vbi ait per vnum hominem introijſſe peccatum in hunc mundum; anima autem homo non eſt, vt quidam falsò putârunt, docetque D. Thomas tum alibi, tum 1. par. q. 75. artic. 4. Rurſum cap. 9. eiuſdem epiſt. cùm inquit, Iacob & Eſau, priuſquam in lucem editi eſſent, nihil boni, aut mali egiſſe. Præterea, quòd animæ in ſcelerum pœnam non immigrarint in corpora, ex eo oſtenditur, quia ſequeretur vnionem corporis & animæ nõ eſſe bonum naturę: ſed potiùs malum quidpiam, ſicuti eſt omnis pœna. Quod tamen impoſſibile eſt, cùm nullum malum per ſe intendatur, & tamen natura vnionem animæ & corporis, hominisq; generationem per ſe intendat. Adde quòd ex malo non prouenit bonũ, niſi per accidens. Quare ſi ob culpam animæ ſeparatæ effectum eſt, vt anima corpori vniatur: cùm hoc bonum quoddam ſit, per accidens erit: atque adeò caſu contigit, vt homo à Deo conderetur. Quod tamen falſum eſſe inde cõſtat, quia nobiliſſima pars mundi corporei, quæ eſt homo, non debuit fortuito euentu produci ab auctore naturæ, qui omnia in numero, pondere & menſura effecit.

Animę ante corpora non peccauerũt. *De hoc errore Senẽſis libro 5. Bibl. annot. 26. & lib. 6. annotat. 48.*

Malum per ſe intẽditur à natura.

Homo pars mundi nobiliſſima.

Quod verò Ariſtoteles animarum ortum ante corpora nequaquã poſuerit, liquet primùm ex eo, quòd Platonicã reminiſcentiam multis locis improbauit, vt in 1. Poſter. cap. 1. & 3. de Anima, cap. 4. tex. 14. vbi ait hominis intellectũ eſſe quaſi nudam tabulam, in qua nihil eſt expreſſum. Deinde, quia 12. Metaph. cap. 3. text. 16. & 17. docet cauſam efficientem præcedere ſuum effectum; formalem verò (qualis eſt anima) nullo modo. Nec obſtat quod 2. de Gener animal. cap. 3. aſſerit mentem exterius ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexũ cum corpore, ſed diuinam eius originem & creationem, atque independentiam à materia indicauit; vt ipſe orationis contextus oſtendit: ſic enim habet, Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecùs accedat, eaque ſola diuina ſit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quare haud rectè Pletho cap. 9. libri, quem ſcripſit de ijs, quibus Ariſtoteles à Platone diſſentit, affirmat Ariſtotelem antegreſſionem animarum cum Platone præceptore ſuo non negaſſe.

Ariſtot. animas ante corpora non [illegible]nit.

Explicatur locus, in quo contrarium ſenſiſſe videtur.

Pletho falsò attribuit Ariſtoteli antegreſſionem animarum.

Ijs, quæ ſuperiùs docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit quòd Geneſ. 2. dicitur Deus requieuiſſe ab omni opere, quod patrarat. Primùm, quia non dicitur Deus abſolutè requieuiſſe; ſed requieuiſſe ab opere, quod patrarat, videlicet illis primis ſex diebus. Vt ſit ſenſus, Deum mundi opificium abſoluiſſe ſex diebus, atque ita die ſeptimo deſtitiſſe mundi machinam condere. Item, quia vt interpretatur D. Thomas libro 2. contra Gentes, cap. 84. & in 2. diſt. 18. quæſt. 2. art. 1. ad 7. Albertus Magnus in ſumma de homine, quæſt. 15. iſtiuſmodi quies Dei intelligenda eſt ſecundùm ceſſationem à nouis ſpeciebus condendis, non autem à nouis indiuiduis; quorum ſimilia ſecundùm ſpeciem præceſſerint. Quare cùm omnes animæ intellectiuæ, omneſque homines ſint vnius ſpeciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde nouas animantium, aliarúmve rerum ſpecies, quæ ex varia commiſtione progreſſu temporũm extiterunt, etiam in prima mundi origine diei quodammodo fuiſſe productas, non ſe, ſed in ſuis cauſis. Lege D. Auguſtinum in libro de Origine animæ ad D. Hieronymum.

Explicatur locus Geneſ.

D. Thomas.

D. Auguſt.

At enim de anima primi hominis, peculiaris adhuc conſideratio eſt. Nam D. Auguſtinus libro 7. de Geneſ. ad lit. cap. 24. Hugo de Sancto Victore, auctor Hiſtoriæ ſcholaſticæ, & Magiſter Sentent. dubitarunt, an ante corporis formationem vnà cum Angelis fuerit creata. Non eſt tamen ambigendum ea de re, cùm argumenta ſuperiùs adducta concludant nullam prorſus animam ante corpus fuiſſe à Deo productam. Itaque in eodem inſtanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animam infudit, vt ſentit D. Gregorius Nyſſenus in libro de Homine, capite 29. & 30. D. Damaſcenus libro 2. de Fide orthod. cap. 12. D. Hieronymus Epiſt. 61. ad Pammachium de erroribus Orig. & 139. ad Cyprianum. Item Leo Epiſt. 91. Et in hanc ſententiam magis inclinat D. Auguſtinus lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 23.

Anima primi hominis an ante corpus fuerit.

Concluditur non fuiſſe. *D. Gregor. Nyſſ.* *D. Damaſc.* *D. Hieron.* *Leo I.* *D. Auguſt.*

ARTICVLVS III.

DISSOLVTIO ARGVMENTORVM *primi Articuli.*

Diluenda nunc à nobis ſunt ea argumenta, quibus initio quæſtionis probari videbatur animas intellectiuas virtute ſeminis traduci. Ad primum concedenda eſt maior; & ad minorem dicendum, ineſſe materię potentiam paſſiuam naturalem ad recipiendam animam intellectiuam: cui potentiæ reſpondet aliqua actiua naturalis, quæ illius ſaltem introductionem, nexumq;

Ad 1. arg. prioris dogmat.

Cuilibet potentiæ paſſi-

Digitized by Google

næ reſpōdet aliqua actiua, quomodo accipiendū. cum materia attingat. Itaque ad aſtruendam veritatem illius effati, Cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondet aliqua actiua, ſat eſt dari in parentibus talem potentiam, quando forma totius naturæ vim ſuperat, eamq; naturæ auctor ſtata, ac definita lege producit, vbi primùm agens naturale materiam congruenter perfecteque diſpoſuit.

Ad 2. arg. Ad ſecundum dicendum, quòd homo inter cæteras animātes, ſuam formam non eliciat è poteſtate materiæ; id non ex illius imperfectione, ſed ex animæ intellectiuæ dignitate prouenire, quæ vt præſtantioris notæ eſt, ita altiorem originem poſcit. Quod tamen non impedit, quominus homo generare hominem dicatur; *Homo hominē generat, eſto formā non producat.* vt in 1. lib. de Ortu & interitu expoſuimus. Ad alteram partē eiuſdem argumēti reſpondetur; ſæpe inſtrumenta virtute principalis cauſæ producere effecta ſe ipſis nobiliora; nunquam tamen excitari ad efficiendū aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animę intellectiuæ produci queant, vt ſuperiùs oſtenſum fuit.

Ad 3. arg. Ad tertium; Id quod materiæ vltimam diſpoſitionem tribuit, habere etiam vim effectricem formæ; ſi forma eiuſdem ſit ordinis cum diſpoſitionibus: quod in re propoſita non accidit: ſiquidem anima intellectiua eſt ſpiritalis ſubſtantia, independens quoad ſuum eſſe à corpore, & ſupra materiæ conditionem eminens. *Homo nō anima eſt præcipuus finis generationis.* Ac licet eadem anima ſuo modo finis ſit humanæ generationis; quia tamen præcipuus finis eſt ipſum compoſitum, ſiue homo, qui gignitur; abundè ſat eſt, vt generans non dicatur fruſtrari fine, ſi producat totum compoſitum; eſto formam ipſam non generet, ſed eius tantùm cum materia copulationem attingat. Quod etiam ſufficit vt homo ſimpliciter perhibeatur gignere ſimile ſibi ſecundùm ſpeciem.

Ad 1. arg. poſterioris dogmatis. Quod attinet ad ea argumenta, quæ probare contendebāt, animas intellectiuas produci ab Angelis; reſpondetur, cùm Ariſtoteles ait perfectum eſſe, quod aliud ſimile ſibi procreat, *Perfectū eſt quod ſimile ſibi procreat.* interpretandum id de viuentibus corporeis, non de ijs, quæ à materiæ concretione abiuncta ſunt; quorum perfectio aliunde æſtimanda eſt. *Ad 2. arg. De his Diuus Dionyſ. in lib. de Cœleſti hierarchia.* Item verò maiorem eſſe in ſubſtantijs corpore vacantibus, quàm corpore præditis ordinem, non quoad mutuam illarum inter ſe productionē, cùm à Deo Opt. Max. duntaxat per creationem effici queant; ſed quoad Hierarchias & munerum adminiſtrationem, aliaque eiuſmodi.

Quod autem ait Dionyſius inferiora corpora adminiſtrari, ac fieri poteſtate ſuperiorum, minimè mirum eſſe debet. Vt enim hæc non creando, quod Dei Opt. Max. proprium eſt, ſed ex aliquo antecedente ſubiecto, ſeu (vt dici ſolet) tranſmutando, quod omnibus cauſis ſecundis eſt commune, operantur: ita illa non creatione per ſe, ſed tranſmutatione

A produci ſolent. Atque hoc diſcrimen apertè exponit Sanctus Thomas prima parte quæſt. 90. artic. 3.

QVAESTIO IV.

QVANDO INFVNDATVR, vniaturq; corpori Anima intellectiua.

B

ARTICVLVS I.

EXPLANATA QVAESTIONIS radice, refelluntur quatuor opiniones contrariæ.

HVIC controuerſiæ aditum vel maximè aperuit id, quod affirmat Ariſtot. 2. de Gener. anim. cap. 3. Non ſimul animal fieri & hominem, ſed materiam fœtus, *Radix difficultatis.*
C primùm informari anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, poſtremò intellectiua. Verba Ariſtotelis ſunt: Conceptum inanimatū eſſe nemo ſtatuerit, & vita omnibus modis priuatum: quippe cū nihilo minùs ſemina & conceptus animaliū viuant, quàm ſtirpes; & aliquandiu prolifica ſint. Ergo animam vegetantem habere planū eſt. Sed quam ob cauſam eam primùm haberi neceſſe ſit, ex ijs quæ alibi de anima diſſeruimus, apertum eſt. Sentientem etiam,
D qua eſt animal, tempore procedente recipi; & rationalem, qua homo, certum eſt. Non enim ſimul & animal fit, & homo, &c. Hanc enim doctrinam multi partim non admittunt, partim variè exponunt.

1. Opinio. Quidam ſentiunt embryonem eſſe animæ expertem; operationes autem vitæ, quæ in eo apparent, vel animæ matris; vel virtuti, quæ in ſemine eſt, formatrici acceptas eſſe referendas. *Reijcitur.* Verùm præterquam quod Ariſtote-
E les eodem in loco diſertè ait, conceptum eſſe animatū, hos refellit S. Thomas 1. par. quæſt. 118. art. 2. ad 2 quod fieri nequeat vt vitæ opera à principio externo oriantur.

2. Opinio. Alij tres omnino animas in homine vegetantem, ſentientem, & intelligentem nō modò pedetentim recipi, ſed & ſimul permanere ſibi perſuadent. *Reijcitur.* Quos multis in locis idem Doctor, præcipuè verò 1. p. q. 76. art. 3. & 2. contra Gent. cap. 58. & q. de Anima, art. 2. explodit; noſq; iam in lib. de Ortu confutauimus.

F *3. Opinio.* Nec deſunt, qui exiſtiment eam ipſam animam, quæ primò fuit vegetatiua, fieri poſtea, operāte ſeminis vi, ſenſitiuam; ac tandem eò perduci, vt intellectiua euadat, non ſeminis quidem, ſed ſuperioris agētis, hoc eſt, Dei extrinſecùs (vt aiunt) illuſtrantis virtute. *Reijcitur.* In quā opinionem acriter inuehitur S. Thom. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. *1.* Primùm enim generationem à propriæ naturæ ſtatu dimouet: Erit enim motus quidam cōtinuus paulatim ab imperfecto ad perfectum proficiſcens; & eo pacto

in al.

Digitized by Google

in alterationis conditionem degenerabit.

2. Secundò, Nec hominis, nec animalis generatio erit generatio ſimpliciter: ſiquidem ſubiectum eius erit ens actu. Quis enim eſt qui neſciat vniuerſam generationis euerti naturam, ſi abſque præcedentis perfectionis, formæúe ſubſtantialis interitu noua accedat? vt accedere autumant qui in fœtu animam vegetantem dicunt deinde fieri ſentientem, ac demùm intelligentem.

3. Tertiò, vel id quod ex Dei actione oritur, eſt quid ſubſiſtens, vel non ſubſiſtit, ſed eſt quædam animæ præexiſtentis perfectio. Qui illud dicit, fateatur neceſſe eſt eſſe quidē ſuapte natura diſtinctum à forma ante exiſtente, quippe quæ minimè ſubſiſtebat: Qui autem hoc affirmabit, effugere non poterit quin concedat animam intellectiuam intereunte corpore interire.

4. Quarto loco probatur non poſſe eandem animam ſenſim eſſe vegetatiuam, ſenſitiuam, & ratione præditam; cum oporteat planè mutari ſpeciem, addita perfectione ſubſtantiali; ſicut (hoc enim vtitur exemplo Ariſtot. 8. metaph. cap. 3. text. 10.) mutatur numerus adiecta, vel detracta vnitate; nec vllo modo ſubſtantia intendi, aut remitti poſſit, vt communi philoſophorum aſſenſu docet Ariſtot. in categoria ſubſtantiæ.

Nulla ſubſtātia intenditur aut remittitur.

4. Opinio quæ etiam reijcitur.

Alij cenſent fœtum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etſi non ſtatim munia; quæ ipſi peculiaria ſunt, adminiſtret: ſed primùm actiones vegetandi; deinde ſentiendi: tandem ſuo tempore intelligendi. At hæc etiam opinio procul deflexit à veritate, vt mox patebit.

ARTICVLVS II.
SOLVTIO PROPOSITAE *dubitationis.*

Aſſertio quæſtionis.

Ergo ſuperioribus ſententijs reiectis, aſſerendum eſt materiam fœtus primùm informari anima vegetatiua, deinde ſenſitiua; poſtremò intellectiua. *Probatur.* Quod probatur; nam fœtus confeſtim poſt conceptionem nutritur ſanguine, quem ei mater per venam vmbilicarem ad id muneris deſtinatam tranſmittit: atq; interim nullam ſentiendi præbet ſignificationem. Deinde, aliquot poſt diebus moueri incipit, etſi tenui & obſcuro motu; vt in iis, qui aborſu eijciuntur, obſeruari poterit: ſi enim pungantur, contrahent ſeſe; quod pertinet ad animam ſenſitiuam. Tandem efformatis iam ad humanam effigiem membris, formam, cuius ea inſtrumenta ſunt, accipit, id eſt, animum rationalem, quo in ſpecie hominis reponitur. Quòd autem conueniens ſit dari iſtiuſmodi progreſſum in generatione hominis, *Confirmatio ex D. Th.* confirmat D. Thomas loco citato prima parte, exemplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur: vbi pri-

A mò quidpiam viuens imperfectius, deinde aliud melioris notæ, nempe animal emergit. Quòd ſi id in beſtiolis adeò imperfectis notari ſolet, conſentaneum eſt, vt idem animantibus excellentioris naturæ conueniat, ac potiſſimum humanæ ſoboli, cuius forma quanto eſt pręſtantior, tanto maiorem requirit apparatum: neq; decet vt in rudem & incompoſitam materiæ molem, ſed in corpus organis aptè, concinneq; inſtructum infundatur.

Inter animā vegetatiuā ſenſitiuam, & intellectiuam mediat tempus.

B Ita porrò manet fœtus materia aliquot diebus ſub forma vegetatiua: deinde huic intereunti ſuccedit forma ſenſitiua; ſimiliterque huic intellectiua. Nec mirum, quòd duæ priores formæ nullo externi hoſtis incurſu, aut oppugnatione, intereant. Nam cùm prior ſit via ſeu præparatio ad ſecūdam, & ſecunda ad tertiam; priores ambæ eas accipient in materia diſpoſitiones, quibus non niſi certo temporis ſpatio perſeuerent, cedantque principi

C formæ, cui præeundo, iſtiuſmodi veluti ſatellitio famulantur. Sanè quòd anima intellectiua non ſtatim à principio materiam fœtus informet, planè oſtendunt nonnulla ſacrorum Canonum decreta, quæ id ſupponunt, & vt cætera omittamus. Caput Sicuti 32. quæſt. 2. vbi dicitur non committi homicidium ab eo, qui fœtum in vtero occidit ante infuſionem animæ videlicet rationalis: quod nondum dici poſſit natum eſſe hominem.

Caput Sicuti.

Qui fœtum necat ante infuſionem animæ non eſt homicida.

D Cæterùm quo temporis puncto (quod erat propoſitæ quęſtionis caput) ſeu quot dierum tranſacto ſpatio anima intellectiua infundatur corpori diſceptatio eſt inter Philoſophos: in eo tamē conueniunt quòd infundatur cùm primùm corpus organis humanæ proli conuenientibus diſtinctum, perfectumq; eſt: quod obtinet etiam dum non eſt ſub magnitudine maiori, quàm ſit grandioris formicæ, vt affirmat Ariſtot. lib. 7. de hiſtor. anim. cap. 3.

In quo conueniant auctores circa propoſitam quæſt.

E & Abulenſis in cap. 1. Matthæi par. 1. quæſt. 53. Verùm non ſemper hæc magnitudo eadem eſt. Qua de re ita ſcripſit Fernel in lib. de Hominis procreatione cap. 10. Sæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum ſemidigiti (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculæ magnitudine verè, ac prorſus conformatū. Caput erat auelanæ par, & maius, quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt canceris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pe-

F des, hiſq; ſecreti digiti: hæc ille. Conueniunt quoq; Philoſophi in eo, quòd fœminæ corpus ob defectum caloris, & imbecillitatem virtutis formatricis tardiùs delineetur. Quo autem tempore huiuſce delineationis opificium abſolutum ſit, diſcordarunt qui olim ea de re ſcripſerunt. Lege Plutarchum libro 5. de Placitis, cap. 21. Hippocratem in lib. de Fœtu, Fernelium in libr. de Hominis procreatione, Cœlium libro decimoquinto lect. antiq. cap. 23. Ambroſium Pareum lib 23. cap. 11. Communior tamen, veraq; ſentētia eſt, in maribus

In quo diſcrepent.

Plutar. Hippocr. Fernel. Cœlius.

Digitized by Google

Quæſtionis reſolutio tũ quoad mares tũ quoad fœminas. Eius confirmatio.

abſolui circa quadrageſimum diem, in fœminis circa octogeſimum. Quod ex eo optimè cõfirmatur, quia in veteri lege fœmina, ſi maſculum pareret, quadraginta diebus: ſi fœminam, octoginta ſeſe domo continebat, & à templi ingreſſu ceſſabat. Hũc enim numerum diuinarum literarum interpretes ad imitationem naturæ, ac temporis, quo in vtero corpus effingitur, præſcriptum fuiſſe aiunt.

Concluſio.

Quibus ita conſtitutis reſpondemus ad quæſtionem initio excitatam; animam intellectiuam infundi & vniri corpori in eo inſtanti, quo primùm materia, & membrorum effigie, & cæteris accidentibus, quæ talis forma exigit, inſtructa diſpoſitaq; eſt; quod accidere ſolet circa eum diem, quem diximus paulo ante. Hanc tamen ſucceſſiuæ formationis legem, non ſeruauit Corpus Chriſti ſeruatoris noſtri in vtero Virginis Matris. Nam quod naturæ vi quadraginta dierum ſpatio paulatim effingendum erat, diuina virtute, ac Spiritus Sancti opera, momento perfectum abſolutumq; fuit, vt eſt communis Patrum & ſcholaſticæ Theologiæ profeſſorum doctrina. Ita Sophronius in concil. Synonenſi, act.11. Baſil. homil. 25. de human. Chriſti gener. Damaſc. lib.3.cap.2. Euthym. Matth.1. Fulg.lib.de Incarnatione cap.3. Leo in epiſt.11. ad Iul. D.Thomæ 3.part.quæſt 30.artic.1.alij doctor.in 3.diſtinct. Alenſ.3.parte quæſt.8.m.2.

Corpus Chriſti momento formatum eſt in materno vtero.

QVAESTIO V.

VTRVM OMNES ANIMAE intellectiuæ naturæ dignitate pares ſint.

ARTICVLVS I. NEGATIVAE PARTIS argumenta.

Quæ de re quæſtio.

NON adducimus in controuerſiam an omnes animæ intellectiuæ conueniant in naturam vnius ſpeciei, quam ex æquo participent; id enim in confeſſo eſt apud omnes: ſed vtrum communem illam naturã per differentias indiuiduales ita contrahant, vt omnes quoad ſuam quidditatem ſingularem æquè perfectæ ſint. Negatiuam partem defendunt Capreolus in 2.diſt.32.qu.1. Ioannes Maior quæſt.2.concluſione 6. Hiſpalenſis q.1. Richardus q 1.circa 4.principale, M.Albertus eadem diſt.artic.6. Aegydius quæſt 3. Lychetus in 1. diſtinct.3. quæſt.1. Ferrarienſis lib.1. contra gentes, cap. 3. Iauellus 8. Metaphyſ.quæſt.6. Caietanus ad quæſt.85. primæ partis articul.7. Abulenſis in caput decimum quintum Matth.quæſt.656.

Qui partem neg. defendant.

1. Argum.

Probatur verò hæc ſententia hunc in modum. Vnumquodque operatur vt eſt; & vt ſe habet quoad operationem, ita & quoad ſuã naturam: ſed animæ intellectiuæ aliæ magis, aliæ minus perfectè operantur, ſiue ſpectemus actiones immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligendi, & volendi actus; ſiue corporales, quæ organorum miniſterio exercentur, vt internorum & externorum ſenſuum functiones. Igitur inter animas intellectiuas aliæ erunt alijs perfectiores ſecundum naturam particularem.

2. Argum.

Secundò, Cùm anima natura ſua ſit forma corporis, oportet vt ei quoad perfectionem reſpondeat & commenſuretur: ſed quædam animæ ſortiuntur corpora aptioribus organis, melioriq; temperamento affecta; atque adeò perfectiora: igitur aliæ alijs excellentiorem naturam obtinent. Tertiò (quæ ratio ſuperioris confirmatio eſt.) Anima ſecundum ſe ſumpta non ordinatur ad quoduis corpus, ſed ad certum & determinatum: ergo vna reſpicit corpus nobilius, alia minus nobile Sed huius in reſpiciendo varietatis, non poteſt eſſe alia cauſa, niſi maior & minor nobilitas eſſentiæ ipſarum animarum: ergo vna anima ſuperat aliam nobilitate eſſentiæ. Huiuſce argumentationis aſſumptum probatur, quia ſi quęlibet anima ex ſe non ordinaretur ad certum corpus, ſed ad quoduis indefinitè ſeſe haberet; Cùm Deus infudit animam, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuiſſet, ſeruato naturæ ordine, ac citra miraculum, infundere in illud animã Platonis; quam poſtea creauit, atque ita Sophroniſcus loco Socratis, quem tunc genuit, potuiſſet Platonem gignere. Ex quo ſequitur eundem effectum ſingularem poſſe produci à duabus cauſis totalibus: quod negat melior pars rectè philoſophantium.

3. Argum.

4. Argum.

Quartò, Magis ornat vniuerſum, maioremq; illi conciliat pulchritudinem & venuſtatem diſparitas perfectionis ſecundum naturam quàm æqualitas: ſiquidem æqualia non habent per ſe ordinem, quo maximè pulchritudo effloreſcit: igitur conuenientius fuit animas eſſe inter ſe naturæ perfectione inæquales, quàm eodem perfectionis gradu contineri.

5. Argum.

Quintò, Quemadmodum genera contrahuntur per differentias ſpecificas inæqualis perfectionis; ita & ſpecies contrahi poſſunt per differentias ſingulares, quæ non ſint æquè perfectæ: ergo ſub eadem communi natura animæ intellectiuæ, vel ſunt, vel ſaltem eſſe poſſunt aliæ animæ magis, aliæ minùs perfectè. Probatur antecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cùm in ſe contineat eminenter infinitos gradus nouarum perfectionum, quas rebus communicare poteſt. Deinde nec ex parte ipſarum; cùm non appareat talis repugnantia.

6. Argum.

Vltimò, quòd indiuiduales animarum differentiæ non poſſint eſſe æquè perfectæ, videtur oſtendi ex eo, quia alioqui conuenirent inter ſe vniuocè; ſiquidem quæ æqualia ſunt, in eo

Digitized by Google

in eo in quo ſunt æqualia, vniuocè conueniunt. At quòd hæc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifeſtũ eſt; quia id, in quo conuenirent, diuideretur per alias differentias; de quibus rurſum eadem quæſtio rediret. num eſſent ęquales: quòd ſi eſſent, pari ratione vniuocè conuenirent, vt priores; atq; ita daretur proceſſus in infinitum. Quare non videntur tales differentiæ: atq; adeo neque animæ, quę per illas conſtituuntur, æqualem habere inter ſe naturæ perfectionem.

Articul. Pariſienſ.

His accedit auctoritas doctorum Pariſienſium, à quibus æqualitas animarum articulo quodam damnata eſt, Siquis, inquiunt, dicit omnes animas ab origine eſſe æquales, errat; quoniam alias anima Chriſti non eſſet perfectior, quàm anima Iudæ. Huius articuli meminit Henricus Gandauenſis quodlibeto tertio quæſt.5. & Durand 2. diſt.32 quæſt.5. Huc etiam pertinet Ariſtot. hoc in lib cap 9 text. 94. molles carne, benè aptos mente, atq; ingenioſos eſſe. Quibus verbis ex carnis mollitudine & temperamenti præſtantia maiorem intellectus, atque adeò & animæ nobilitatem colligit. Quo item ſpectat illud Salomonis Sapient 8. Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam.

Henricus. Durand. Ariſtot.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PRO PARte affirmatiua.

Qui partem affir. tueantur.

CONtrariam opinionem defendit Durandus in 2 ſentent diſtinct 32. quæſt 3 Argentinas ibid. q.1. artic 2. Soncinas 8. lib Metaph. qu. 26. Sotus in prædicamentis, cap. de ſubſtantia, q.2. Zimara theoremate 54. In eandem inclinat Henricus Gãdauenſis licet, quia doctor Sorbonicus, propter iuratam Pariſienſis articuli auctoritatem, non abſolutè ſententiam proferat. Porrò quod fuerit in hac controuerſia D.Thom. iudicium, non liquet. Illius ſectatores, eius hac de re doctrinã, quaſi Lesbiam regulam, ad id, quod quiſque ſentit, accommodant. Caietanus ait adeò planum eſſe illum inæqualitatem animarum poſuiſſe, vt eos, qui id non vident, cæcos appellet: Sotus loco citato ex iis cæcis vnum ſe eſſe profitetur. Certè non deſunt loca apud D Thomã, quibus vtraque pars ſeſe tueri poſſe videatur. Nam Sanctus doctor in 1 ſent. diſt.8. quæſt.5. artic 2. in reſponſione ad 6. ait, animam, quæ ad corpus meliùs diſpoſitum ordinatur, perfectiorem eſſe Et in 2 diſt 21. qu 2. art.1. ad 2. affirmat animam primi parentis digniorem fuiſſe, quàm animam Euæ, propterea quòd proportionẽ ſeruabat ad proprium corpus, quod nobilius erat Et in eodem lib diſtinct. 31. qu.2. art.3. cum ex profeſſo quæſiſſet num animæ in ſui creatione æquales ſint, reſpon-

Henricus doctor Sorbonicus.

Incertum quid ſenſerit D.Thom. de quæſtione.

Lesbia regula.

A det æquales eſſe in natura ſpeciei, ſed differre numero ex diuerſitate corporum, per quæ induiduantur, & vnam tantò eſſe alia nobiliorem, quanto melioris temperamenti corpus ſortitur. Sed enim idem quodſibeto tertio, articulo tertio ait, ſingularia vnius ſpeciei nõ habere inter ſe ordinem, habere tamen quæ ſpecie differunt, quia in ſpeciebus rerum vna abundat ſuper aliam, ſicut in ſpeciebus numerorum. Quibus verbis ſignificare videtur
B ſingularia contenta ſub eadem ſpecie non ſe excedere nobilitate eſſentiæ. Priora tamen loca inæqualitati animarum apertiùs fauent in doctrina D.Thomæ.

Quibus rationibus nõnulli partẽ affirm. ſtabiliant.

Porrò ad aſtruẽdam partem affirmatiuam noſtræ quæſtionis, quidam è recentioribus Metaphyſicis tria, inter alia, afferunt argumenta. Primum, quia ſi omnes animæ eſſent inæquales, non poſſent, duæ cum ęquali perfectione à Deo produci, quod eſt abſurdum. 1.
C Secundò, quia cùm ſingulis diebus creentur à Deo nouæ animæ, ſi eæ diſparem haberent 2.
perfectionem, ſequeretur non ſemper mundum æquè perfectum fuiſſe quoad ſubſtantiam, vtpote cui ex animarum creatione noua in dies perfectio cumularetur. Tertiò, quia 3.
ſi animæ perfectione intrinſeca eſſent inæquales, vnaquæque haberet ſuum peculiare quod quid eſt, atq; ita de ſingulis peculiares definitiones tradendæ eſſent; quod negant
D Philoſophi, dum ſolum naturam communẽ definiri iubent. Verùm hæc argumenta parum habent roboris. Nam eorum primũ difficultatem opponit, quæ vtrique opinioni communis eſt: ſiquidem etiam contra eos qui dicunt animas eſſe natura æquales obiici poteſt, ex eorum ſententia non poſſe à Deo creari plures animas cum inæquali perfectione. Quod ſi id abſurdum non reputant: æquo iure nec abſurdum reputabunt negare, poſſe plures animas cum æquali perfectione à
E Deo produci. Secundum argumentum ſupponit perfectionem vniuerſi pendere ex perfectione horum aut illorum ſingulariũ; quod non ita eſt, vt rectè docet S.Thom. 2 contra Gentes, cap. 84. Quare licet inter animas, aliæ aliis natura nobiliores eſſent, nõ ideò earum multiplicatione vniuerſi perfectio variaretur, quemadmodum nec variatur naſcentibus, & intereuntibus quotidie nouis diuer-
F ſarum ſpecierum indiuiduis, inter quæ conſtat dari inęqualitatem perfectionum non ſecundum ſpeciem tantùm, ſed etiam ſecũdum rationes indiuiduales. Licet enim ſingularia eiuſdem ſpeciei inter ſe perfectione æqualia ſint: tamen ſi cum ſingularibus aliarum ſpecierum conferantur, haud dubiè inæqualia eſſe inuenientur, ſicuti & naturæ ſpecificæ, ſub quibus collocantur. Deniq; tertium argumentum pro abſurdo accipit vnamquamque animam habere ſuum peculiare quod quid eſt; quaſi verò tam in animarum æqualitate, quàm

Retorquetur 1. ratio in auctores ſuos.

2. ratio falſum ſupponit.

D.Thom.

Vniuerſi perfectio non variatur, variatis indiuiduis.

Digitized by Google

3. Ratio putat abſurdū quod nō eſt. Vnumquodque ſingulare habet ſuū quod quid eſt.

quàm inæqualitate nō ſit hoc neceſſariò confitendum. Vtique ſiue animæ æquales ponantur, ſiue non: inficiandum non eſt vnicuique intrinſecè competere ſuam differentiam indiuidualem, atq; adeò ſuum peculiare quod quid eſt: niſi quòd ſi animæ ſint æquales, eæ differentiæ parem habent perfectionem; ſi inæquales, diſparem. Prætereà, ex eo quòd animæ inæquales conſtituantur, non magis ſequitur attribuendam vnicuiq; peculiarem definitionem, quàm ſi æquales ſint. Etenim definitiones adhibentur ad explicandas naturas rerum, ſiue æquales, ſiue inæquales. Vnde ſi darentur duæ ſpecies parem obtinentes naturæ perfectionem, adhuc quælibet earum propriam vindicaret definitionem, non quæ inæqualitatem, ſed quæ diuerſitatem naturæ aperiret. Ita verò cauſa, ob quam philoſophi ſingularium definitiones minimè curāt, non eſt quod indiuidua ſub eadem ſpecie parem ſortiantur dignitatem, ſed quia ſub ſcientiarum cognitionem non cadunt niſi ea, quæ & perpetua ſunt, & ſuopte ingenio multis nota; quo pacto ſe habent non ſingulares, ſed communes naturæ. Adde etiam indiuidua iccirco non propriè ad artem pertinere, quia non continentur definito numero, ſicuti ſpecies; vt Porphyr. cap. de ſpecie docuit ex Platone in Philebo.

Cur de ſingularibus non ſint definitiones neq; ſcientiæ.

Porphyr.

Probatur efficaciùs pars affir. quæſt.

Hiſce ergo argumentis omiſſis, tum quia parum ſunt efficacia, tum quia nonnulla, à veritate aliena inuoluunt: aliter inſtitutum confirmari poterit; nimirum ita. Si omnes intellectiuæ animæ haberent inter ſe inæqualem perfectionem, quoad naturas ſingulares; idē quoque pronunciandum eſſet de omnibus alijs indiuiduis, ſaltem ſubſtantiarū, eiuſdem infimæ ſpeciei, cùm in omnibus æqua ratio inueniatur: atqui hoc admittendum non eſt; ergo neq; illud. Maior conceditur ab aduerſarijs, Minor probatur. Nam ſi eiuſmodi indiuidua neceſſariò eſſent inæqualis perfectionis, ſequeretur omnia effecta ſingularia perpetuò degenerare à ſuis cauſis. Nam cùm illa nobiliora eſſe non poſſint; ſiquidem nullus effectus eſt præſtantior ſua cauſa principali: cùm item, vt aiunt, æqualia eſſe nequeant; conſequens eſt, vt inferioris dignitatis ſint. Quod tamen repugnat communi axiomati philoſophorū aientium, quamlibet cauſam vniuocam producere effectum ſibi omnino ſimilem, modò tollantur impedimenta.

Axioma philoſophicum.

Aliud.

2\. Secundò: Præcipua ratio, qua aduerſarij probant inæqualitatē animarum, eſt inæqualitas perfectionis in operando: ſed hæc ratio non conuincit: ergo, &c. Probatur aſſumptio. Ex inæqualitate in operando non ritè arguitur maior nobilitas eiuſdem potentiæ; ergo nec maior nobilitas, ſeu perfectio animæ. Antecedens huius rationis oſtēditur teſtimonijs Ariſtot. Nam lib. 1. huius operis cap. 4. tex. 64. & lib. 2 cap. 9. tex. 92 & in problematis ſect. 31.

Ariſtot.

A quæſt. 14. defectum & præſtantiam operationum, quæ oriuntur ab eadem potentia ſecundum ſpeciem, non minori aut maiori perfectioni ipſius potentiæ, ſed defectui, aut perfectioni organi, quo vtitur aſcribendam cenſet. Poteſt verò animæ æquè perfecta ex præſtantia, ſeu vitio formatricis virtutis progenitorum, aut aliarum cauſarum externarum, ſortiri organa meliora, deterioráve, atq; ita horū interuentu exactiùs, vel imperfectiùs adminiſtrare operationes facultatum organicarum. B

Lege D. Th. in diſputat. q. de anim. art. 7. ad 7.

Potentiarū eiuſdem ſpeciei inæqualitas in operādo organo aſcribitur.

Tertiò: Quòd ex præſtantia ingenij non rectè colligatur maior intellectricis facultatis, ſeu mentis perfectio, ex eo probatur, quia videmus eundem hominem nūc promptiorem fieri, nunc hebetiorem in intelligendo: quoſdam graui morbo excellentiam ingenij amiſiſſe; alios purgationibus & medicamentis acutiores factos. Vnde Carneadem ferunt aduerſus Stoicorum dogmata ſcripturum ſuperiora corporis ad acuendum ingenium elleboro albo purgaſſe; quòd alios quoſdam ſtudiorum gratia feciſſe refert Plin. lib. 35. cap. 5. C Cùm igitur ipſa intelligēdi vis, quæ in animo reſidet, iſtiuſmodi varietatē in ſe ipſa nequaquam ſubeat, planum videtur maiorem facilitatem, aut tarditatem in intelligendo non proficiſci à maiori, minoríve prǽſtantia ipſius intellectus: ſed ex concurſu, & ſatellitio cooperantis phantaſiæ, quæ ſi organum meliùs diſpoſitū habeat, maiori alacritate & promptitudine ſuam operam miniſteriumq; intellectui præſtat, vt iam nō ſemel admonuimus. D

Carneades vt ſubtiliùs dogmata Stoicorū refelleret, elleborum ante ſumpſit.

Deinde, quòd in doctrina Peripatetica non ſolùm animę, ſed quæuis alia indiuidua eiuſdem infimæ ſpeciei, æqualia ſint, probatur. Nam Ariſtot. lib. 3 Metaphyſ. cap. 3. text. 11. docet in ijs, quæ continentur ſub eadem ſpecie infima, nō dari prius & poſterius: daretur autem ſi in illis inueniretur altior gradus perfectionis. Prætereà lib. 7. Phyſic. cap 4. text 5. & lib. 10. Metaphyſic. cap. 13. text. 26. monet in natura generis ſubeſſe analogiam, quia nimirum generica natura perfectius eſſe obtinet in vna ſpecie, quàm in alia propter inæqualitatem differentiarum, per quas contrahitur. Cùm igitur hanc inæqualitatis analogiam in genere, non autem in ſpecie ponat, ſatis indicat non agnoſcere ſe in indiuiduis eiuſdem ſpeciei inæqualitatem perfectionis penes differentias indiuiduantes. E F

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROuerſiæ probabilis iudicatur: præfertur affirmatiua: diluuntur aduerſariorum argumenta.

HIs ita diſputatis, vtraq; pars controuerſiæ nobis probabilis videtur. Quia tamen affirmatiua

firmatiua doctrinam Peripateticam magis ſapit, vt non obſcurè teſtantur loca, quę ex Ariſtotele paulò ante citauimus, eam potiùs amplectemur, in quam etiam lib. 2. Phyſicorum inclinauimus. Reſpondeamus ergo ad argumenta, quæ pro aduerſaria opinione attulimus. Ad primum, cuius ſolutio facilè iam ex dictis colligi poterat, dicendum ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiæ nobilitatem; quando potentia ex ſe & intrinſeeè talem modum vendicat. Quod tamen in potentijs eiuſdem infimæ ſpeciei non accidit. Nec enim v. g. potentia videndi Lyncei ex ſe eſt perſpicacior, quàm potētia videndi Socratis; ſed ideò perſpicaciùs intuetur, quia organū melius affectum obtinet. Nec intellectus Ariſtotelis ex ſe eſt acutior, quàm Platonis; ſed propterea acutiùs expeditiusq; intelligit; quia promptiori phantaſiæ miniſterio iuuatur, vt ſuprà monuimus.

Ad 1. Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia.

Ad ſecundum, dicendum eſt animam eatenus dici reſpondere corpori, eiq; cōmenſurari, quatenus non habet ordinem niſi ad corpus conuenientium organorum apparatu inſtructum, ſibique conueniens: ex quo non ſequitur corpori meliùs diſpoſitio perfectiorem animam intellectiuam deberi. Ad tertium concedendum eſt quod aſſumit, fatendumq; vnumquamq; animam non reſpicere indeterminatè quoduis corpus, ſed certum; ita vt in eo inſtanti, quo Deus animam Socratis infundit, aliam animā citra miraculum infundere nequiuerit, vt rectè probat argumētum. Vnde cùm inter corpora quæ ab animabus intellectiuis informantur, alia magis, alia minùs perfecta ſint, non eſt inficiandum quaſdā animas reſpicere corpora magis perfecta, aliàs minùs perfecta ſecundum accidētia: ita tamen vt maior illa perfectio non reſpiciatur per ſe, ſed per accidens ab anima ſecundum ſuam naturam ſpectata; quia nimirum hæc anima per ſe reſpicit hanc materiā, cui accidit obtinere perfectiores diſpoſitiones. Vnde fit vt talis in reſpiciēdo diuerſitas, ſicuti non per ſe competit animæ, ita nec in ea maiorem naturæ perfectionem arguat.

Ad 2.

Ad 3.

Quælibet anima non quamlibet materiā ſed determinatā reſpicit.

Ad quartum reſpondendū eſt, etſi pulchritudo vniuerſi ex inæqualitate & diſtinctione rerum magis, quàm ex æqualitate reſultet; nihilominus etiam æqualitatē pro ſuo modo decoris elegantiam augere: in ijs autem, quæ ſub vna & eadem infima ſpecie collocātur, non poſſe dari inæqualitatem eſſentiæ, vt mox dicemus.

Ad 4. Aequalitas etiam vniuerſum decorat.

Ad quintum, negandum eſt antecedens & ad eius confirmationem dicendum, nō poſſe animam intellectiuam per inæquales differentias contrahi; quia natura ſpeciei infimæ non eſt capax eiuſmodi contractionis. Nam quāto magis à ſummis ad ima deſcenditur, tanto natura communis contrahitur per differentias minus diuerſas, hoc eſt, quæ

Ad 5.

Cur natura ſpecifica nō cōtrahatur per inæquales differentias.

A conſtituāt res minus inter ſe differētes (alioqui enim omnes differentiæ primò diuerſæ ſunt.) In hoc ergo deſcenſu poſtquam deuētum fuerit ad naturas ſingulares, in quibus iam deinceps omnis ceſſat cōtractio; conſentaneum eſt, vt natura contrahatur per differentias, quæ inter ſe conueniant quātùm fieri poſſit, videlicet ſecundum æqualitatē perfectionis, quando per identitatem conuenire nequeunt. Atq; ita contrahitur omnis ſpe-

B cies infima per differentias indiuiduantes, quæ inter ſe pares ſint: non æqualitate poſitiua, quaſi vna in ſe cohibeat omnē perfectio nē alterius; ſed negatiua, ita vt vna nō cōtineat aliquē gradū pfectionis, quo aliā excedat.

Aequalitas poſitiua. Aequalitas negatiua.

Vltimum argumentum facilè diſſoluet qui dixerit nullam naturam vniuerſalem cenſeri vniuocam niſi eam, quæ poteſt ad inferiora per differentias contrahi, quam contractionem non admittunt ipſæ differentiæ, tum

C ob alias cauſas, tum quia alioqui daretur progreſſus ille in infinitum, qui in argumento deducitur. Itaque non ſufficit ad vniuocationem, æqualitas illa, quam ſortiuntur differētiæ ſingulariū, quæ ſub eadem ſpecie infima continentur. Quin potiùs ſemper ea, quæ in aliqua natura vniuerſali vniuocè conueniūt, addunt aliquem perfectionis gradum ſupra illam; cùm natura vniuerſalis non poſſit continere actu totam perfectionem inferiorum,

D quibus communicatur.

Ad 6.

Differentiæ per ſe non contrahuntur.

Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem.

Quod verò ad Pariſienſiū articulum ſpectat, Durandus loco citato reſpondet vnam animam intellectiuam eſſe, alia perfectiorē, ſi expendatur quoad potentias ſenſitiuas, & vegetatiuas: has enim concedit poſſe excellentioris eſſe naturæ ſub eadē ſpecie infima: & hanc inæqualitatē ait videri ſat eſſe ad tuēdam auctoritatē articuli: cùm ſolùm ſtatuat animas eſſe inequales nō determinando cer-

E tum inæqualitatis modum. Verùm hæc reſponſio nō ſatisfacit. Primùm, quia articulus de inæqualitate ſecundum differentias indiuiduales, de qua erat controuerſia, ſententiā pronunciauit. Deinde quia, vt ſuprà oſtendimus, omnes potentiæ ſub eadem infima ſpecie contentę, parē obtinent naturę dignitatē, etſi aliæ alijs functiones ſuas perfectiùs adminiſtrent ob maiorem cōmoditatem organorum. Potiùs ergo dicendū quamuis illius

F articuli auctoritas haud parua ſit: tamē extra ſcholam Pariſienſem, irrefragabilem nō eſſe.

Reſponſio Durādi ad Pariſienſem articul.

Non ſatisfacit.

Locus verò Ariſtotelis ex tertio de anima, tantùm indicat carnis mollitudinem eſſe indicium boni ingenij modo ſuperius explicato, non aūt præſtantioris animæ. Verba item illa ex Sapientiæ 8. cæteris interpretationibus omiſſis, bifariam explicātur. Vno modo, vt dicat Salomon ſortitum ſe fuiſſe animam bonam, id eſt, egregiā indolem ad ſapientiā, & virtutes, non quidem ex maiori præſtantia ipſi animæ inſita; ſed ex affectione & di-

Mollitudo carnis vt boni ingenij indicium ſit.

Exponitur Salomonis locus.

 ſpoſitione

ſpoſitione corporis, quæ, vt ſuperiùs diximus, etiã ad immateriales actiones multum confert. Altero, vt loquatur de bonitate ex virtutibus & gratia ſibi diuinitus conceſſa. Illud hîc poſtremò aduertimus, quoſdã in hac quæſtione multorum patrum afferre teſtimonia ad probandam animarum æqualitatem. Verùm ea nos ideò præterijſſe, quia nullum eorum de anima ſecundũ indiuiduales differentias, ſed ſecundum communem eius naturam loqui videtur.

QVAESTIO VI.

SIT-NE ANIMA INTELLECTIua vera hominis forma, an non?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA NEGATIuam partem quæſtionis aſtruere videantur.

VT argumẽtis, quæ ad ſuadendam negatiuam partem afferri poſſunt, viam aperiamus; prænotandum eſt ex D. Thoma 2. contra gentes cap. 68. vt aliquid forma ſubſtantialis alterius, verè ac propriè dicatur, duo requiri. Vnum, vt ſit principium eſſendi ſubſtãtialiter ei, cuius eſt forma. Alterũ, quod ex priori ſequitur, vt forma, & materia in vnius compoſiti naturam & in vnum eſſe totius coaleſcant. Quòd igitur hæc in animã intellectiuã minime conueniant, atq; adeò quòd nõ ſit forma hominis, hunc in modũ videtur oſtendi. Id, quod non poteſt communicare materiæ ſuam propriam potentiã, & operationem, nec poterit ei ſuum eſſe impertiri: ſiquidem nec potẽtia, nec actio ſimplicior eſt, abſtractiórve quàm eſſentia, à qua virtus, vel potentia manat. Atqui anima rationalis nequit communicare corpori intellectum, ſiue intellectionẽ, quę eſt propria ipſius operatio; ergo neq; poterit ei communicare ſuum ſubſtantiale eſſe. Quod tamen, vt diximus, ad rationem formæ exigitur.

Duplex cõditio formæ ſubſtãtialis. 1. 2.

1. Argum.

Secundò. Ea, quæ inter ſe maximè diſtant, nequeunt aptè copulari: ſed anima intellectiua, cùm ſit ſpiritalis ſubſtantia, maximè diſtat à fæce materię, & humani corporis cõcretione; non poteſt igitur corpori ſeu materiæ ad vnius rei compoſitionẽ congruenter aptari. Adde cùm anima intellectiua interitu vacet, corpus verò humanum diſſolubile ſit, non videri quo pacto hæc proportione ſibi reſpondere poſſint.

2. Argum.

Tertiò. Forma refertur ad materiam, vt relatum tranſcendens: ſed anima intellectiua non poteſt ita referri: non eſt igitur forma. Probatur minor: quia relatum tranſcendens pendet quoad ſuum eſſe ab eo ad quod refertur: anima verò non pendet quoad ſuum eſſe

3. Argum.

A à materia, cùm extra illam manere poſſit.

Quartò. Cùm anima hominis ſit quid per ſe ſubſiſtens, fieri nequit, vt corpori vniatur, niſi propter aliquod ipſius bonum. Aut igitur propter bonum eſſentiale, aut propter accidentarium. Nõ propter bonũ eſſentiale, cũ poſſit extra corpus ſubſiſtere. Nec etiã ꝓpter bonũ accidentariũ; hoc enim maximè videretur eſſe veritatis cognitio, quã ſenſuũ miniſterio acquirit; quod tamen dicendum non
B eſt, quia ex influxu cœleſtis numinis poteſt extra corpus ſcientiam obtinere: ergo, &c. Adde quòd ſapientis artificis non eſt operi ſuo impedimentum exhibere: at anima intellectiua ſocietate corporis impeditur à cognitione: ſiquidem corpus, quod corrumpitur, degrauat animam. Vnde & illud Poetæ:

———Noxia corpora tardant.
Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra. *Æneid. 6.*

Quare non videtur Deus animam hominis
C corpori vti formam per ſe copulaſſe.

Quintò. Vel vnio animæ cum corpore eſſet ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia, aliquid igitur ſubſtantiæ deperit in anima, moriente homine, quod tamen falſum eſſe conſtat, cùm anima rationalis quoad ſuam ſubſtantiã nulla ex parte interitũ ſubeat: ſi accidens, ergo anima nõ per ſe, ſed per accidens, hominẽ conſtituit. Ex quo ſequitur ex anima & corpore nõ fieri vnum quid in genere ſub-
D ſtantiæ, ac proinde animam intellectiuã non eſſe propriam, ac veram hominis formam.

ARTICVLVS II.

NEGARI NON POSSE ANImam intellectiuam eſſe verè ac propriè formam hominis.

IN hac quæſtione fuit in primis ſententia Platonis in Alcibiade primo intellectiuam
E animã non coniungi corpori, vt formam materiæ; ſed vt motorẽ duntaxat mobili, habereq; ſe animũ Socratis ad Socratẽ, vt gubernatorẽ ad nauẽ, quatenus intelligentiæ & rationis artificio, quaſi clauo corpus mouet, eiuſq; actiones inflectit & moderatur (etſi non deſint, qui autument nõ negaſſe Platonẽ animam intellectiuã & formã corporis, ſed informare corpus eo pacto, quo cæteræ formę,
F quæ ita corporibus alligatæ ſunt, vt extra illa conſiſtere nõ poſſint.) Cum Platone ſenſiſſe videtur Anaxarchus; ſiquidẽ vt Philo Iudæus commemorat in libro, qui inſcribitur, Quòd omnis probus liber eſt, à Nicocreonte Cypri tyrãno in mortariũ ſaxeũ coniectus, ibiq; ferreis malleis cõtuſus identidem illud repetijt: tunde, tunde Anaxarchi follem; Anaxarchum enim nõ tundis: ijs verbis indicãs corpus externum quid eſſe homini, nec ad eius naturã pertinere. Præterea non eſſe animũ formam hominis aſſeruit Simplicius lib. 1. huius operis textu

De hac Platonis ſentẽtia Ariſtot. hoc in li. ca. 1. text. 11. Themiſt. c. 2. Philop. c. 1. D. Greg. Nyſſ. 2. de anim. c. 5.

Platonis ſententia.

In bonũ ſenſum à quibuſdã reducitur.

Qui animã formã hominis eſſe negarunt ſecundum omnes gradus.

ris textu

Digitized by Google

ris textu ſeptimo, & Philoponus tex.11. Themiſtius lib.2.c.27. Auerroes li.3. comm.5. Petrus quidam Iohannes, vt refert Guido Carmelita in ſuo libro de hæreſ. Idem videntur exiſtimaſſe nonnulli circa annum ſalutis noſtræ 1300. vt colligitur ex Concilio Vienenſi ſub Clemente V. quod refertur in Clementina, Ad noſtrum: de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Item alij tempore Leonis X. vt indicat Concilium Lateranēſe ſub eodem ſeſſ. 8. Deniq; fuerunt qui putarent animā hominis ſecundum gradum intellectiuum nō eſſe formam corporis, ſed duntaxat ratione facultatum alendi & ſentiendi, quarum munera à materia prorſus dependent, eiq; inhærent. In his videtur eſſe non obſcurè Caiet. 1. q. 76. art.1. in reſponſione ad 1.

Qui ſaltem ſecundum gradum intellectiuū.

1. Concluſio.

Sit tamen in hac diſceptatione prima concluſio. Negari non poteſt, animam intellectiuam eſſe verā, ac propriā hominis formā, eiuſq; corpus vt talem informare. Quæ cōcluſio hiſce rationibus oſtēditur. Principiū operationum cuiuslibet rei naturalis oportet eſſe eius formā, ſed quilibet noſtrum, experitur ſe intelligere, ſentire, aliaſque eiuſmodi functiones edere. Neceſſe eſt igitur ineſſe nobis aliquā formā, à qua prædictę operationes manent; ea verò alia non eſt, quàm intellectiua: cùm in eodem compoſito plures formæ ſubſtantiales eſſe nequeant, vt 1. de ortu & interitu oſtendimus; igitur anima intellectiua eſt vera hominis forma. Maior propoſitio ex eo patet, quia nihil agit, niſi prout in actu eſt; nec verò aliquid in rebus phyſicis eſt in actu, niſi per formā naturalem: cū materia ſit pura potentia, nullamq; effectricē vim poſſideat. Hoc argumentum deſumptū ferè eſt ex Ariſt. c.2. huius lib. Nec vllum ad rem propoſitam confirmandam è fontibus Philoſophiæ efficacius afferri poſſe credunt D. Thom. 1. p. q. 76. art.1. & Durandus in 2 d.17. q.1.

Probatur 1. *Nihil agit niſi prout in actu eſt.* *D.Thom.* *Durand.*

2. Secundò, Idem confirmatur in hunc modum. Id vera cuiuſq; rei forma eſt, quod rem certa ſpecie conſtituit, & ab alijs ſeiungit; Atqui ita ſe habet anima intellectiua reſpectu hominis; eſt igitur vera eius forma. Probatur aſſumptio. Homo namq; materiam communem habet cum belluis; cæteriſq; compoſitis ſublunaribus, ſicque materiæ beneficio nequit ab eis ſpecie diſtingui, aut certam obtinere ſpeciem; quare reliquum eſt, vt id merito intellectiuæ animæ ſortiatur.

3. Tertiò, Quòd anima intellectiua non ſe habeat ad corpus, vt motor duntaxat, ſed vt illius actus, ac forma, ita demonſtratur. Mobile non accipit eſſe à motore, ſed ſolam motionem: ergo ſi anima vnitur corpori tantum vt motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa eſſe accipiet; quare cùm viuere ſit quoddam eſſe rei viuentis, non viuet corpus per animā, quod eſt apertè falſum. Item, etſi nauis vitium faciat, nihilominus Natura illæſas habet hominis operationes: ac noſter animus malè affecto corpore, non abſq; errore, & vitio actiones ſuas adminiſtrat, vt videre eſt in ebrijs & phreneticis. Non ergo animus eſt ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adde quòd acceſſu animæ generatur homo, abſceſſu interit, cùm tamen ex appulſu Nautæ ad nauem, vel motoris ad rem motam; ſimiliterque ex illius diſceſſu, nequaquam id eueniat.

Cōtra Platonem.

4. Quartò, quòd ſecundum Ariſtotelis diſciplinam, intellectiua anima ſit vera hominis forma, oſtendi poteſt: primùm quia in ea definitione, qua definijt animā actum ſeu formam corporis, comprehendit animam in cōmune, vt ipſe ibi profitetur, atq; adeò etiā intellectiuam. Deinde, quia proximo ſequenti capite demonſtrabit animam eſſe actum ſeu formam corporis, eò quòd ſit id, quo primò viuimus, loco mouemur, intelligimus. In qua ratiocinatione perſpicuis verbis intellectiuam animam complexus eſt: cùm per eam duntaxat intelligamus. Nec verò id minus dilucidè ſignificauit 12. lib. Metaphyſ. cap.3. tex. 17. vbi cùm in quæſtionem vocaſſet, num quemadmodum cauſa formalis nō aggreditur id, cuius cauſa eſt: ita eodem intereunte non maneat; reſpondet non videri obſtare, quo minus maneat in quibuſdā, veluti in anima intellectus participe. Itaq; animā humanam inter formas cōnumerat. Accedit quòd illius dogmate, ex corpore & anima fit vnū, vt patet ex iis, quæ docuit cap.1. huius lib. tex. 7. de omni anima abſolutè diſſerens: at non fieret ex anima intellectiua & ex corpore vnum, niſi illa huius actus, ac forma eſſet; ſicq; eam proportionem, quæ vnitatis conciliatrix eſt, inter ſe ambo ſeruarent.

Secundum Ariſt. doctrinā, animam intellect. eſſe formam hominis.

5. Quintò, Ne Phyſicis tantùm rationibus certemus; eſſe animā hominis veram, ac propriam eius formam docet Orthodoxa fides omni certior Philoſophia. Id enim in primis definijt Concil. Viennenſe ſub Clem. 5. cuius decretū habetur in Clementina vnica de ſumma Trin. §.2. hiſce verbis, Doctrinā omnem ſeu poſitionem temerè aſſerentem, aut vertentem in dubium, quòd ſubſtātia animæ rationalis ſeu intellectiuæ, verè, ac per ſe humani corporis nō ſit forma, velut erroneam, & veritati catholicæ inimicā prædicto ſacro Concilio approbante, reprobamus, definientes, quòd quiſquis deinceps aſſerere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quòd anima rationalis ſeu intellectiua non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cenſendus. Deinde hoc ipſum ſtatuit Conciliū Lateranenſe ſub Leone 10. ſeſſ.8. vbi hæc verba ſcribuntur: Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes, animā intellectiuam mortalem eſſe, aut vnicā in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes; cùm illa nō ſolùm verè, per ſe, & eſſentialiter

Secundū fidē Orthod. Cōc. Vienn.

Digitized by Google

humani corporis forma exiſtat, verùm etiam A
immortalis & pro corporum, quibus infundi
tur, multitudine ſingulariter multiplicabilis,
& multiplicata, & multiplicanda ſit.

2. Concluſ. Secunda concluſio, Anima humana non ſolùm quoad gradum ſentiendi, & vegetandi, ac reliquos ſuperiores: ſed etiā quoad gradum intelligēdi eſt verè, ac propriè hominis forma. Hęc probatur, quia cùm formas rerum ex operationibus dignoſcamus, ſitq; hominis proprium intelligere, ac ratiocinari, fateri opus eſt animam rationalem, etiam quoad eum gradum, à quo huiuſmodi actiones manant, eſſe veram ac propriam hominis formam.

Lege D. Tho. 2. contra gent. cap. 68.

Probatur 1.

2. Secundò; Quia anima intellectiua in hoc vitæ ſtatu omnem cognitionem haurit à ſenſibus, & quoad vſum etiam ſpecierum, ſaltem maiori ex parte, dependet à corpore, quatenus oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata. Quod certè non eſſet, niſi etiam quoad gradum intelligendi haberet ordinem ad corpus, idq; verè informaret; ſiquidem eiuſmodi dependentia quoad operationem non niſi à naturali nexu inter animam corpusq; oritur.

3. Tertiò, Quia niſi anima humana ſecundum prædictū gradum eſſet copulata corpori, vt eius forma, nihil faceret corporis temperamentum ad ingenij perſpicaciam, & ad expediendas intelligendi actiones, cuius oppoſitum experientia docet, vt ſuperiùs argumentabamur. Quartò, Idem ex eo ſtabilitur, quia cum Viennenſe, & Lateranenſe Concilium abſolutè decreuerint animam intellectiuam eſſe verè ac per ſe humani corporis formam, & anima intellectiua ſecundum gradum intelligendi; ſuum proprium ac peculiare eſſe ſortiatur, dubitandū non eſt quin id decretum de anima quoad eiuſmodi gradum intelligendum ſit.

3. Concluſ. Tertia concluſio, Non ſola fide ratum eſt, ſed etiam naturalibus rationibus concluditur, animam intellectiuam eſſe verè, ac per ſe humani corporis formam. Hanc concluſionem ſtatuimus contra recentiores quoſdam Philoſophos perperam omnes quòd anima rationalis ſit forma corporis, & quod ſimul immortalis exiſtat, ſola fide teneri, quaſi verò ex philoſophiæ placitis nulla forma corporis extra materiā cohærere valeat. Deprehenditur verò horum deceptio ex eo, quia, quod ad immortalitatem attinet, Lateranenſe Concilium palàm ſtatuit animam humanam etiam ſecundùm Philoſophiam eſſe immortalem, idq; nos in progreſſu philoſophicis argumentis oſtendemus. Deinde, quod ad rationem formæ ſpectat, ex ſuperiore diſceptatione conſtat, etiam citra fidei lumen naturaliter concludi ac conuinci animam intellectiuam eo, quod diximus, modo humani corporis formam eſſe.

Recentiores quidam perperam philoſophātes. Redarguūtur.

ARTICVLVS III.

OBVIAM ITVR ARGVMENTIS initio quæſtionis propoſitis.

Ad 1. NVnc primi articuli argumētis reſpōdeamus. Ad primum dicendum: Etſi anima intellectiua nequeat communicare materiæ materiales ſuas potentias, & eas operationes, quæ ab his eliciuntur, ita vt materia eis informetur: poſſe tamen illi ſuum eſſe ſubſtantiale cōmunicare; non quòd iſtud minus ſimplex & immateriale ſit; vt rectè ait Caietanus tum lib. 3. huius operis cap. 2. dub. vlt. contra Ferrarienſem lib. 2. contra Gent. cap. 69. tum 1. p. q. 76. artic. 1. in reſponſione ad 4. ſed quia potentiæ, & operationes nequeunt materiam niſi ipſi inhærendo informare; accidentia verò ſpiritalia neutiquā corpori inhærere poſſunt: at anima informat materiam, eiq; ſuum eſſe ſubſtantiale impertit nō inhęrendo, ſed per omnes eius partes ſe intimè inſinuando, eaſque animando. Ex quo patet, nō eandem eſſe rationem in anima rationali, & eius potentijs, atq; actibus: quanquam & illud dici poteſt etiam intellectionem aliquo modo animæ, & corpori eſſe communem, quatenus intellectio animæ in corpore pendet à ſpeciebus, quæ ſenſuum miniſterio acquiruntur; item quatenus oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari.

Intellectus non eſt abſtractio à materia quàm anima Caiet.

Ad 2. Ad ſecundum, eſto anima intellectiua ob naturæ ſuæ dignitatem à corpore plurimùm diſtet, reſpondere tamen illi ſecundum proportionem actus ad potentiam eiuſdem generis; ideoq; poſſe inter ſe ſocietatem coire, & in vnius tertij naturam aptè copulari. Maximè cùm corpus humanum ob natiui temperamenti, & organorum ad animæ functiones obeundas bonitatem, ita affectum ſit, vt anima aliud neque aptius, neque præſtantius ſortiri potuerit, vt libro ſecundo de ortu, & interitu oſtendimus. In quo ſanè mirabilis rerum ordo, & cōnexio viſitur, dum animus qui inter ſubſtantias intelligentiæ participes, infimum locum obtinet, cum eo corpore quod cæteris excellit, coniungitur, ſicq; iuxta D. Dionyſij normam in 7. cap. de diuinis nominibus, ſummum infimi attingit, infimum ſupremi.

Corpus humanū præſtantiſſimi temperamenti.

Cap. 8. q. 3. Ad 3. Ad tertium, Conceſſa maiori neganda eſt minor, & ad eius cōfirmationem dicendum, relata tranſcendentia pendere quoad ſuum eſſe à termino, id eſt, habere ſuum eſſe in ordine ad illum: & ita animam rationalem obtinere ſuum eſſe in ordine ad corpus, cuius forma eſt. Vnde eſſentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verùm non oportere omne relatum tranſcendens pēdere à termino tanquam ab eo, à quo accipiat eſſe, vel ſine quo exiſtere nō poſſit. Quòd ſi obijcias

Digitized by Google

cias omne relatum tranſcendens referri ad aliud tanquam ad cauſam, proindeque ſi anima intellectiua eſt forma corporis, debere reſpicere corpus tanquam id, à quo accipit eſſe, cùm cauſa definiatur id, à quo aliud eſſe accipit. Occurrẽdum erit animam intellectiuam referri ad corpus, tanquam ad cauſam materialem, & tanquam ad id, non à quo, ſed in ordine ad quod accipit eſſe. Sic enim cauſæ notio accipi debet, cùm relatum tranſcendens dicitur referri ad aliud, tanquam ad cauſam; nimirum ita vt cauſa, fuſo ſignificato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod res accipit eſſe: dummodò tamen id ſit aliquod prius. Nam etiam relata ſecundùm eſſe, cùm ſecundùm ſuas naturas ad aliud referantur, obtinent ſuum eſſe in ordine ad aliud: verùm quia ſunt ſimul natura, illud aliud non eſt quid prius. Alijs placet non omne relatum tranſcẽdens vendicare cauſam pro termino. Qua de re alibi.

Ad 4. Anima intellectiua cur corpori coniũgatur.

Ad quartum, dicendum animam coniungi corpori propter ſubſtantiale bonũ totius, vt videlicet ex ea vnà cum corpore ſpecies humana compleatur; itemque propter accidentariam quandam ſui ipſius perfectionẽ; nimirum vt perficiatur cognitione intellectiua naturę ſuæ congruente, quam ſenſuum miniſterio acquirit, hic enim intelligendi modus ſemper ei naturalis eſt. Nec officit quod cùm à corpore abſcedit, ex influxu ſuperni luminis ſcientiam haurit: id enim magis ei ratione abiunctionis à corpore, quàm merito ſpeciei humanæ competit.

Ad 5. Vnio animę cũ corpore triplex. Lege Caiet. p.1.q.76. ar.6. Cauſalitas formæ.

Ad quintum, vt pateat quid reſpondendum ſit, obſeruandum eſt, vnionem animæ cum corpore tripliciter ſumi. Primùm, pro actione, qua anima corpori vnitur. Secundò, pro relatione coniunctionis inter ipſa. Tertiò, pro huiuſce relationis fundamento, quod nihil eſt aliud, quàm [illegible]itas formæ & materiæ, id eſt, formã [illegible]ere ſeſe materiæ ipſam, actuando & perficiendo, viciſſimque materiam ſubijci formæ; excipiendo eam fouendoque, ita vt ex hoc mutuo complexu totum emergat. Porrò vnio primo & ſecundo modo accepta accidẽs eſt. Tertio modo ſumpta, eſt modus quidàm, qui neque accidens, neque ſubſtantia ſimpliciter dici debeat, ſed modus ſubſtantiæ, vt in Phyſicis dicimus. Ad argumentum igitur dicendum, licet vnio primo & ſecundo modo accepta accidens ſit, non proinde tamen animam vniri per accidens corpori, quia vnio per accidens non cõtingit ex eo, quòd actio vniendi, vel relatio ſint accidentia, ſed ex natura & conditione eorum, quæ copulantur, cùm eiuſmodi ſunt, vt in vnum ſimpliciter coire nequeant, quod in re propoſita non accidit; quandoquidem anima & corpus ſunt actus, & potentia eiuſdem generis habentes inter ſe naturalem habitudinem & proportionem ad condendũ

Cur anima nõ vniatur per accidẽs corpori.

A vnum quidpiam ſubſtãtiale, vt ſuperiùs à nobis dictum eſt. Quod verò ad tertiam vnionem ſpectat, eſto anima cùm à corpore abſcedit, eam deponat (nec enim ſolitaria materiam actuat, aut perficit) non ideircò tamen aliquid ei de propria ſubſtantia, vel eſſentia deperit; quia modus ille, vti diximus, nec accidens, nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; ſed modus ſubſtantiæ, qui modi, integra rei eſſentia, adeſſe & abeſſe queũt. Id, quod tum alijs exemplis videre eſt, tum in aquæ gutta, quæ ſeorſim exiſtens ſuppoſitum eſt; cùm verò alteri aquæ vnitur, ſuppoſiti rationem habere deſinit, ſicque amittit modum illum, in quo principium ſuppoſitationis conſiſtit, qui modus nec accidens, nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; vt de cauſalitate formæ dicebamus, ſed modus ſubſtantiæ.

Anima cùm ſeparatur à corpore nihil de propria ſubſtãtia amittit.

Principium ſuppoſitationis.

B

C

QVAESTIO VII.

VTRVM ANIMAE RATIONIS PARTICIPES AD NUMERUM HOMINUM MULTIPLICENTUR, AN NON?

ARTICVLVS I.

D

DE PALINGENESIA, ET *de vnitate formæ aſſiſtentis, quam nonnulli finxêre.*

DVæ fuerunt in re propoſita Philoſophorum ſententiæ. Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollonij Tyanæi, & aliorum, qui abſurdam quandam μετεμψύχωσιν, id eſt, tranſanimationem induxerunt, aſſerentes hominum animas, cùm ab vnius corpore exceſſerint, in aliena corpora certis annorum ſpatijs demigrare, non hominum tantùm, ſed etiam pecudum. Hinc Pythagoras aiebat ſe fuiſſe Euphorbum, cui pectore quondam hęſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ. Et Empedocles ſe olim piſcem fuiſſe ſuis carminib⁹ cecinit. Inde quoque ortum habuit dogma illud Pythagoręorum, qui magnum ſcelus eſſe prędicabãt, pecorum carnibus veſci, ne vt Tertullianus in Apologetico contra Gentes, cap.40. ait, bubulam de aliquo proauo quiſquam obſonaret. Diſſidium tamen eſt inter auctores, num Plato re vera poſuerit tranſmigrationem animarum etiam in corpora belluina, an in humana duntaxat. Plutarchus lib. 5. de Placitis, cap.20. Plotinus Enn.1.lib.4.cap.2. D. Nemeſius libro de Natura humana, cap.2. affirmãt. Negant Iamblichus, Proclus, Porphyrius, & alij, vt Albert.22. de anima, lib.9.cap. [illegible]entes id tantùm ſecundùm allegoriam dici à Platone. Quod colligere nituntur ex Craty-

1. Sententia.

E

Errorẽ hũc tribuit Diu⁹ Auguſt. Pythagoræ, Serm. 143. de Tempore, & D. Chryſoſt. in Ioan. homil.1. & 66. et D. Epiph. lib. cõtra hæreſes, c.7. Eundẽ tribuit ola nichais D. Auguſt. in lib de Hære ſib. cap. 46. et lib 5. contra Fauſtũ, cap.10.

F

alingenesiâ coarguit D. Basil. homil. 8. Hexa. D. Nemesius cap 8. lib. 2. de Anima. D. August. li. 12. de Ciuit. Dei, ca. 20.

lo, Theæteto, Phædone, & ex epiſt. ad Diony
ſium. Qua de re ſcripſimus libro 2 de Ortu &
interitu, cap. 11 q. 1 art. 1. Lege Philoſtratũ in
vita Apollonij, Laertium in Pythagora, Por-
phyrium in lib. de Abſtinentia. Errorem de
tranſmigratione animarũ ſcripſit Herodotus
ab Aegyptijs ad Græcos manaſſe. Quẽ poſteà
recepere hæretici Albanenſes, & Albigenſes,
quos coarguit D. Athanaſius lib. 6. de Beati-
tudine Filij Dei, docens id eſſe contra fidem.

Sed relicta huius ſententiæ abſurditate,
quę iam diu exoleuit, & inter Poëtarum fabu
las verſatur, occurrit alia ſententia exiſtiman
tium, in diſciplina Ariſtotelis ponendam eſſe
vnam duntaxat animam intellectricem, ſiue
vnum intellectum, qui omnibus hominibus
aſſiſtat, vt Solis lumen vniuerſitati: ſic enim
Ariſtotelem interpretati ſunt eius diſcipulus,
& ſcholę ſucceſſor Theophraſtus, Themiſti⁹,
Simplicius, Auerroes, aliiq; nõ pauci; etſi nõ
omnes eodem modo de huiuſmodi intelle-
ctu locuti fuerint. Quoniam autem Auerroes
3. huius oper. com. 5. & in deſtructionibus de-
ſtructionum cõtra Algazelem, placitum hoc
& Peripateticum & verum eſſe multis argu-
mentis defendit, cum eo nobis diſputatio e-
rit. Contendit igitur Arabs vnicum tantùm
dari intellectum ſeparatum quidem re à ſin-
gulis hominibus, ſed eiſdem aſſidentem, &
coniunctum per imagines, quæ in cuiuſque
phantaſia inſidẽt; atq; ab his imaginibus eius
luce colluſtratis, ait tranſmitti in ipſum intel-
lectum intelligibiles formas, quibus ille con
ſignatus rerum notiones capiat. Sicque fieri
vt nos per eiuſmodi intellectum ſeparatum
intelligere dicamur. Addit etiã, quadam con-
ſecutionis ſerie de abſurdis abſurda colligẽs,
animam intellectricẽ non eſſe veram homi-
nis formam, nec hominem per eam eſſentia-
liter à belluis diſtingui, ſed per aliam formã,
quam cogitatricem nominat: & ad hãc per-
tinere vult cognitionem ſingularium, hanc
cum quolibet homine progigni, vnaque in-
terire, & hominum numero multiplicari.

Suſcipitur diſputatio contra Auerroem.

Sentẽtiæ Auerroicæ propoſitio.

Eius conſectarium.

Poſſunt autem pro huiuſmodi figmento
1\. *Ratio pro Auerroe.* hę rationes adduci. Vnumquodque vt eſt, ita
operatur, cùm actio ſequatur eſſe; atqui intel
lectus habet per ſe operationẽ ſine corpore;
ſiquidem percipit res vniuerſales, & à mate-
rię conſortio abiunctas. Non eſt igitur vnitus
2\. corpori. Deinde, ꝙ vnus tantùm ſit, oſtendi-
tur. Primũ, quia multitudo, quę eſt ſecundùm
numerum, non conuenit niſi formis, quę pen
dent à materia. Item quia ad illuſtrandũ om-
3\. nia ſpectabilia, ſat eſt vna lux Solis; ergo ad il
ſtrandum omnia intelligibilia, ſufficiet lux
vnius communis intellectus. Item quia com-
4\. munes animæ prænotiones & eſſata, in quæ
omnes conſentiunt, non aliunde q̃ ex vno &
communi intellectu videntur prouenire. Rur
5\. ſus, quia niſi eadem eſſet omnium intelligen-
tia, nec præceptor docere nec diſcipulus ad-
A diſcere quicquã poſſet. Vel enim eadem nu-
mero ſcientia, quæ in magiſtro eſt, communi
catur diſcipulo, vel diuerſa; nõ diuerſa. alio-
qui vna ſcientia aliam procrearet, vt ignis i-
gnem; qui tamen operandi modus non niſi
rebus phyſicis conuenit: communicatur igi-
tur eadem ſcientia, ac proinde vnus idemque
eſt magiſtri & diſcipuli intellectus.

Iam verò ꝙ hæc fuerit Ariſtotelis mens
C probatur. Primùm, quia huius operis cap. 5.
text. 18. comparat intellectum lumini; videli-
cet, quia phantaſmata ſplendore ſuo collu-
ſtrat ad modum anteà explicatum. Deinde, 1.
quia 2 de Gener. anim. cap. 3. ait intellectum
foris aduenire, id eſt non eſſe infuſum corpo
ri, ſed extrinſecus aſſidere. Poſtremò, quia cũ 2.
eius ſententia mundus æternus ſit, & animus
intelligentię particeps non intereat; niſi vnus
tantummodò foret intellectus, exiſterẽt nũc
C actu infinitæ animæ cõtra eiuſdem placitum
in 3. Phyſic. auſcult. lib. Et hoc quidem argu-
mentum permouit etiam ad prædictam intel
lectus vnitatem in Ariſtotelis doctrina aſſe-
rendam, non paucos è recentioribus Peripa-
teticis: in quibus ſunt Thomas Anglicus, A
chillinus, Odo, Iandunus, Mirandulanus, Zi-
mara, Vicomercatus, & quidam alij. Eodem-
que adductus B[illegible], non minùs in Ariſto-
telica, quàm in Platonica diſciplina eruditus,
lib. 3. cõtra Calumniatorem Platonis, cap. 21.
D ſtatuit alterutrũ ex Ariſtotelis dogmate con-
cedendum; aut vnicum eſſe intellectum im-
mortalem; aut plures, omnes morti eſſe ob-
noxios. Eſt tamen inter hos auctores diſſidiũ.
Nam quidam putant de mẽte Ariſtotelis po-
nendam eſſe in omnibus hominibus vnam
eandemque formam aſſiſtentem, vt diximus:
alij in formantem, vt Mirandulanus libro 32.
de euerſione ſingular[illegible] certaminis ſect. 1. &
E lib. 33. ſect 2. & 6. & [illegible] 1. lib. de intellig.

Idem Auerrois figmentum confirmari videtur ex Ariſtotele.

Ariſtotelicum creditur à quibuſdam.

Et Platonicum.

ARTI[illegible]VS II.

REFELLITVR ERROR COMmentatoris, ponentis vnum duntaxat intellectum, ſeu formam aſſidentem.

HAec tamen Commentatoris, ſeu com-
mentitoris potiùs de vnitate intellect⁹
F ſententia adeò ſtulta eſt, vt meritò Scotus in
4 diſt. 43. quæſt. 2. dixerit dignum eſſe Auer-
roem, qui ob has ineptias ex hominum com-
munione auerrũcetur. Alij verò hoc eius fig-
mentum monſtrum vocarint, quo nullum
maius Arabum ſyluæ genuerint. Certè hoc
vnum ſat eſſe debuiſſet ad eos coarguendos,
qui filium Rois tanti faciunt, vt eius animam
Ariſtotelis animam eſſe dicant.

Auerrois exploditur error.

Ac primum iſtiuſmodi dogma, qua ex par
te negat animam intellectiuam eſſe veram ac
propriam

Digitized by Google

Homo nō cōſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam.

propriam hominis formam, ſatis à nobis ſuperiori quæſtione confutatum fuit: ſed inſuper addi nunc illud poteſt, quòd ſi Socrates per ſolam animam ſenſu præditā in ſua ſpecie conſtituitur, cùm illa intelligēdi gradum in ſe non includat, nec ad eam pertineat intellectus, niſi prout ei interiectu phantaſmatum copulatur, vt fingit Auerroes, ſequitur hominem vltra animalis naturam non aſſurgere, nec eſſe intrinſecè animal ratione præditum, quin potiùs belluam expertem iudicij & rationis. Quatenùs verò ea ſententia omnibus hominibus eandem numero animam, eundemque intellectum attribuit, hoc modo refelli poteſt.

Nō eſt vnus omnium hominum intellectus.

1. *Ratio* Si omnium hominum vna eſſet anima, vel illa per omnes vniuerſi partes commearet, vt anima mundi Platonica, vel certis locorum regionibus concluderetur. Primum dici nō poteſt, vt lib. 2. de Cœlo oſtendimus, cùm eiuſmodi animam Platonicam fictitiam eſſe demonſtrauimus. Si detur ſecundum, ſequitur non vbique terrarum hominum phantaſmata ab intellectu illuſtrari, atque ita non poſſe vbique homines intelligentes eſſe.

2. Secundò, Intellectio eſt actio immanens maximeque vitalis; neceſſe eſt ergo vt ab eo, quod intelligere dicitur, oriatur, in eoq; maneat: ac proindè neutiquam poterit facultate in alio exiſtente adminiſtrari.

3. Tertiò, Etſi candor parietis luce Solis illuſtratus ſui ſimilitudinem ad aſpectum mittat, non iccircò tamen actio videndi parieti attribuitur; non enim parietem videntem, ſed viſum appellamus: ergo quòd ſpecies intelligibiles à phantaſia Socratis in intellectum, illum poſſibilem transfundantur, nō ſat erit vt Socrates intelligere dicatur, niſi intelligendi principium in ſe cohibeat.

4. Quartò, Cùm phantaſmata, quæ Alexander & eius Bucephalus effingūt, eiuſdem eſſe ſpeciei poſſint, vtpote ſi vtriſq; eædem res cognitæ repræſententur, nō minùs poterit communis ille intellectus phantaſmatis Bucephali, q̄ Alexandri ad eijciendas rerum imagines copulari. Quare ſi Auerroes ideò Alexandrū intelligere ait, quia eius phantaſmatis intellectus iungitur, dicat quoq; ipſius Bucephalum ob eandem cauſam intelligere. Itaque Auerroes homo acutus, & ingenioſus, intellectum belluis donat, hominibus adimit

5. Quintò, Cùm intellectio & volitio ſint intellectricis animæ actiones, ſi vna cunctorum hominum foret anima, omnes eiuſmodi actus illi ineſſent, ſicq; oporteret conuenire illi pariter errorem & ſcientiam, vitium & virtutem, ab eademque ſimul honeſtam & turpem actionem exerceri, eandem peccati labe commaculatā eſſe, & cæleſtis diuinæq; gratiæ ſplendore nitere. Denique admittendum eſſet, vnam animam omnium ſcelerum, quę vnquā ab hominibus cōmiſſa ſunt, ream A eſſe, & omnium pœnas daturam; itemq; omnium rectè factorū præmia reportaturā: quæ omnia ſtultitiæ & impietatis plena ſunt.

Sextò, Quòd vnitas animarum à Peripatetico dogmate abhorreat, patet ex eo, quia Ariſtoteles hoc in lib. cap. 1. text. 8. poſt traditam animæ definitionē, in qua intellectiuam comprehendit, docet animam nō quodlibet corpus informare, ſed determinatum ſibiq; proprium. Quod iam docuerat 1. lib. cap. 3. B tex. 53. ob eamq; cauſam Pythagoricam palingeneſiam reprehendit. Præterea lib. 12. Metaphyſ. cap. 3. text. 16. negat vllā animam antecedere corpus; antecederet autem ſi vna tantùm foret: ſiquidem ante corpus Socratis extitiſſet eius anima. Item eodē lib. cap. 8 text. 49. ait multiplicata materia, multiplicari formam. Deniq; in probl. ſect. 30. q. 4. apertè ſumit plures eſſe animas in plurib. hominibus. 6.

Poſtremò accedit ad noſtram aſſertionem confirmandam, C decretum Concilij Lateranēſis ſub Leone X. ſeſſ. 8 quod hiſce verbis continetur: Damnamus & reprobamus omnes aſſerentes animā intellectiuam mortalem eſſe, & vnicam in cunctis hominibus. hęc in dubium vertentes, cùm illa non ſolùm verè per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, D & multiplicanda ſit.

Contra hunc etiam errorē, quo olim imbuti fuerant Manichæi, diſputat D. Gregor. Nyſ. lib. 2. Phil. cap. 7. & 8. D. Epiphan. tom. 2. lib. 2. contra hæret. D. Thom. 2. contra Gent. cap. 73. in opuſc. 16. quod inſcribitur de Vnitate intellectus contra Auerroiſtas. Magnus Albertus in tractatu de eadem re, vbi proponit triginta argumenta contra hunc errorem, & totidem pro eo adducta diluit. Durand. in E 2. diſt. 17. q. 1. Gregorius ibid art. 1. & 2. Scotus in 4. diſt. 43. q. 2. Henricus Gand. quodlib. 9. q. 14. & 15. Ochamus quodlib. 1. q. 11. Heruæus quodlib. 1. q. 11. Aegidius libro de intellectu, tract. 3. cap. 24.

ARTICVLVS III.

FVTILIA ESSE ARGVMENTA initio propoſita.

Soluuntur rationes adductæ pro intellectus vnitate.

F SVnt qui rationes pro intellectus vnitate ſuperiùs adductas neutiquā diſſolui poſſe arbitrentur, niſi ab ijs, qui Lycæum egredi voluerint, & Peripateticis placitis neutiquam obſtringi; ſed multò ſecus res habet: poſſunt enim intra Lycæum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facilè dilui. Ad primam igitur, concedimus vnumquodque vt eſt, ita operari, ſicque animam rationalem, cùm à corpore abſcedit, per ſe, abſque corporis famulatu, operari; dū verò corpori

Digitized by Google

corpori innexa eſt, nec vegetatricium, nec ſentientium facultatum munia, aliáſve eiuſmodi corporeas actiones, niſi per corporis inſtrumenta obire; imò nec intelligẽdi actus, licet eos immateriali potentia edat, recipiátque ſine miniſterio corporis, & phantaſmatũ ſatellitio adminiſtrare; tum quia ſpecies intelligibiles è phantaſmatibus educit, tũ quia abſque recurſu ad phantaſmata ſaltem ordinariè nihil intelligit.

Ad ſecundam, negandum eſt quod aſſumit. Non enim principium numeralis diſtinctionis à ſola materia petitur, vt lib. 5. Metaphyſ. oſtendemus. Ad tertiam, conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio. Nam colluſtratio illa phantaſmatũ ad eliciendas ſpecies intelligibiles, quam fingit Auerroes, impoſſibilis eſt, vt ex dictis cõſtat. Ad quartam, dicendum ideò omnes in communia effata, & generales prænotiones cõuenire, quia ipſo intellectus lumine conſpicuæ ſunt. Ad quintam, negandum eſt prius pronuntiatum; dicendumque ſcientiam, quę eſt in magiſtro & diſcipulo, partim eſſe eandem partim diuerſam: Eandem ratione obiecti, circa quod verſatur diuerſam, quoad ſpecies intelligibiles; & quoad ipſum ſcientię habitum. Magiſtrum verò communicare diſcipulo ſcientiam, offerendo ei ſenſibilia exempla, aliaque his ſimilia, quibus ille phantaſmata ad rei intellectionem idonea effingit, proponendoq; effata communis, & principia illi nota, eaq; ad particulares concluſiones applicando; atque ita ipſum ad intelligibiles conceptiones, & ignotæ veritatis notitiam quaſi manu ducendo. Quo patet ſcientiam & à magiſtro, & diſcipulo partiatim fieri, modo longè diuerſo ab eo, quo cauſę phyſicę effectus ſuos edunt. Qua de re plenius diſſeruimus initio lib. 1. Poſteriorum. Lege etiam D. Thomam 1. p. q. 117. art. 1. & lib. 2. contra Gentes, cap. 75.

Auerrois opinio nõ eſt Ariſtotelica.

Loca verò ex Ariſtotele adducta alium ſenſum habent, nõ eum, quem aduerſarij volunt. Non enim Ariſtoteles intellectum vocat ſeparatum quidpiam & immixtum, quòd ſemper re ipſa extra materiam verſetur, ſed quòd non ſit potentia ex materiæ coalitu orta, aut organo corporeo affixa.

Intellectum autem propterea lumini comparat, quòd vt lux cum coloribus viſibilium rerum imagines elicit, ſic ille cum phantaſmatis concurrat ad producendas intelligibiles ſpecies in intellectum poſſibilem inhærentem animæ, non quidem ſeparatæ, vt finxit Auerroes, ſed corpori vnitæ, ipſumque informanti. Ait quoque intellectum extrinſecùs aduenire, quia non educitur è poteſtate materiæ, vt cæteræ formæ phyſicæ, ſed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad vltimum argumẽtum, quod Ariſtotelis doctrinam admodũ implicuit, variè ſolet reſponderi. Quidam enim cenſent Ariſtotelem non negaſſe infinitum in rebus materiæ expertibus, quæ inter ſe ordinem non habent, vt animæ rationales. Alij ipſum neque animæ immortalitatem palàm tradidiſſe, neque animarum infinitatem perſpicuè negaſſe, ſed vtrumque verborum ambage obtexiſſe, quod neutrum ſatis compertum haberet. Lege D. Thom. contra Gentes, lib. 2. cap. 81. & quæ lib. 3. Phyſic. cap. 8. q. 1. de hac ipſa re diſſeruimus. *Art. 5. ad 5.*

QVAESTIO IIX.

SINTNE OMNES ANIMAE *diuiſibiles, an non.*

ARTICVLVS I.

CONFVTANTVR FALSAE *quorundam opiniones.*

Diuiſibile quot modis ſumatur.

VT appareat qua in re propoſitæ quæſtionis difficultas conſiſtat, prænotandum eſt ex D. Thoma 1. p. q. 76. art. 8. & Durando in 1. Sent. diſt. 8 q. 3. in 2. prin. diſtinctionis, trifariam, quod ad inſtitutum attinet, poſſe quidpiam diuiſibile appellari. Vno modo in partes eſſentiæ, ſiue phyſicas, hoc eſt, in materiam & formam; ſiue Metaphyſicas, id eſt, in genus & differentiam. Altero in ſuas potentias & vires. Tertiò in partes integrantes, atque extenſas; quod dupliciter poteſt accidere. Nimirum vel ita, vt id ex natura ſua, ac per ſe extenſum diuiduumque ſit, vel ita vt poſſe diuidi, ratione duntaxat alterius ſibi vendicet. Hoc poſito non adducimus in controuerſiam vtrum anima hiſce omnibus modis diuidua ſit. Conſtat enim non poſſe illam in partes phyſicas ſecari, cùm non conſtet ex materia & forma: liquet etiam poſſe in Metaphyſicas diſtribui, cùm habeat diuerſos eſſentiæ gradus, propriumque genus & differentiam, vt docet S. Thomas in quæſtionibus diſputatis, quæſt. de Anima, art. 7. Neque verò de animæ ſectione in ſuas potentias difficultas eſt, cùm nemo inficietur competere ei diuerſas facultates ac vires, quarum miniſterio actiones ſuas obit. Supereſt ergo vt inquiſitio tota ſit de eo, quod tertio modo ſectile dicitur. Ac neque de ipſo in tota amplitudine, ſed ſecundùm poſteriorem duntaxat conſiderationem diſceptatio eſt. Siquidem ſola quantitas primò, atque ex ſua natura extenſionem habet, ſola primò, ac per ſe diuiſionem in partes vendicat, vt alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodò quærimus, num quemadmodum materia, ita & anima partes habeat, quæ partibus quantitatis reſpondeant, quibuſque licet ex accidente, extendatur. *Quæſtionis ſtatus.*

Porrò variæ fuerunt hac de re Philoſophorum ſententiæ. Nonnulli animas omnes inſectiles fecêre; quod placitum Marſilius Ficinus

Digitized by Google

ſinus Platoni aſcribit, lib.1. de Platonis Theologia, cap. 3. & lib.8. cap.1. ac ſecundum Platonem non poſſe formam diuidi, oſtendunt Plotinus, Numenius & Ammonius apud D. Greg. Nyſſ. lib.2. de Anima, cap 1. & D. Nemeſius lib. de Natura humana, cap.2. Idemq; opinati ſunt Simplicius primo huius operis, text 47. & hoc in libro, text.20. & Caietanus Thienenſis, & Senenſis Hugo, quem refert Pomponatius in ſuo opere de Nutritione, libro 1. cap.10. aiens eam aſſertionem non videri à ratione alienam. Verùm hæc ſentẽtia neutiquam probanda eſt, cùm videamus ramum ab arbore præſectum vegetari, & frondeſcere, & vtramque partem lacertæ diuiſæ animali motu cieri, atq; adeò viuere; quod certè aliunde nõ prouenit, niſi quia horum viuentium anima diuiſione quantitatis diuiditur, peractaque diuiſione, in partibus ſeorſim reſidet. Quod & Ariſtoteles hoc in libro, cap.2. tex.20. & in lib. de Iuuentute & ſenectute, capite 1. docet, aiens animam plantæ, & quorundam animalium actu vnam eſſe, poteſtate plures, qui ſecta viuunt. Idem ſentit D. Auguſtinus in libro de Quantitate animæ, cap. 31. alijque auctores communi conſenſu. Aduertendum tamen eſt ex animantibus, quæ in partes ſecta viuunt, nonnulla poſt diuiſionẽ minùs diuturnam vitam ducere; quia non remanent eis inſtrumenta, quibus diu ſeruari queant. Imò & ex plantis, vt teſtatur Ariſtoteles citato libro de Iuuentute & ſenectute, quædam præciſæ non viuunt, illæ auulſione ſeruntur: quia aliç plus q̃ hæ requirunt ad ſui tutelam, ideoq; à matre abiunctæ ſicceſcunt.

Non omnes animæ ſunt indiuiſibiles. Lege D. Th. 1.p.q.76. ar.8. Heru. in 1 d.8. q.4.

Altera ſententia fuit quorundam, quos commemorat Sixtus Sen. lib. 1. Biblioth. ſanctæ, annotatione 8. Item Gerandi cuiuſdam, quem refert Argentinas in 1. diſt. 8. quæſt. 2. artic. 1. exiſtimantium omnes animas diuiſibiles eſſe. Hæc tamen aſſertio, qua ex parte intellectiuam animam comprehendit, abſurdi erroris falſitatem continet. Si enim anima intellectiua foret extenſa, non eſſet ſpiritualis ſubſtantia; cuius oppoſitum ſuperiùs demonſtrauimus. Item depẽderet quoad ſuum eſſe à materia, vt cæteræ formæ diuiſibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidum graſſantis; ſicq; non iam immortalis foret, ſed caduca, mortiq; obnoxia. Plura contra hanc ſententiam lege apud Durand. in 1. diſt. 8. q.3. in 2. par. diſt. vbi putat eadem fide, qua tenemus animam intellectiuam eſſe immortalem & ſpiritalem, tenendũ quoque non eſſe diuiduam, ſiue extenſam.

Cap.1. huius lib. q.1. ar.6. Non omnes diuiſibiles.

Non rectè quoque ſentiunt Iandunus quæſt.5 lib.3. huius operis, & Pomponatius libro 1. de Nutritione, cap.11. aientes, ſola fide teneri animam rationalẽ indiuiſibilem eſſe. Namque vt phyſicis rationibus concludi poteſt, eam corpoream eſſe, ſpiritualemq; ſubſtantiam; vti ſuperiùs oſtendimus, eſſeq; immortalem, vt ſuo loco patebit; ita eandem inſectilem, atque inextenſam eſſe argumentis à natura ipſa petitis conuinci poteſt. Quid autem de cæteris animabus exiſtimandum ſit, progreſſu ſtatuemus.

Phyſicis rationibus cõcludi poteſt, animam rationalem eſſe indiuiſibilem.

ARTICVLVS II.

ALIORVM AVCTORVM placita explicantur.

CONſutatis articulo ſuperiori duabus extremis ſententijs, ſequuntur aliæ duæ quaſi mediæ. Vna aſſerentium omnes ac ſolas animas perfectorum animalium indiuiduas eſſe, & inextenſas. Altera arbitrantium omnes etiam perfectorum animaliũ formas extenſas eſſe, & diuiduas, excepta rationali. Prima, aſſertores habet Alexandrum 2. de Anima, cap.10. Magn. Albertum in Summa, de Homine, & 1. de Anima, cap. vlt. D. Thom. 2. contra Gent. cap.72. & 1. par. quæſt.76. artic.8. Caietanum ibid. Heruæum in 1. Sent. diſt.8. quæſt.4. D. Bonauent. 1. diſt.8. in 2. part. diſt. quæſt.3. Alenſem lib. 7. Metaphyſ. ad text.56. Ferrarienſem hoc loco, quæſt. 3. alioſq; non paucos. Annotat autem ad hanc ſententiam illuſtrandam Caietanus, loco citato, triplex eſſe formarum ſubſtantialium genus: vnum earum, quę in ſe ſpectatę æquè primò totam & quamlibet illius partem reſpiciunt, cuiuſmodi ſunt formæ corporum vitæ expertium, vt elementorum, quæ nullam materiæ varietatem, aut organorum diſtinctionem deſiderant; propterea quòd apparatus omnis ad eorum formas in qualibet materiæ portione cõtinetur. Aliud eſt genus formarum, quæ diſparem habitudinem ad totam materiam, & illius partes ſeruant; nimirum quia diuerſa organa, & diſſimilem in toto, atque in partibus diſpoſitionem exigunt, & totam materiam, tanquam primum ſuum perfectibile ita informant, vt aliquam eius partem ſeorſim informare nequeant. Quo pacto ſe habẽt hominis perfectorumque animantium formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi abſciſſum pedem informat. In tertio genere numerantur eæ formæ, quæ licèt diuerſa organa requirant, ſic totam materiam actuant, vt etiam in parte auulſa reſidere queant, non eadem tamẽ ratione: totam enim materiam informant, vt primarium ſubiectum in quo obtinent omnia, quę in ſuo naturali ſtatu petunt: abiunctam verò vt ſubiectum ſecundarium, ac minus ad obeundas operationes inſtructum: huiuſmodi ſunt ſtirpium & animantium imperfectorũ formæ, quæ in duas partes ſectæ; ſecundùm vtramlibet viuunt.

Placita philoſophantiũ circa animas perfectorum animalium, diuiſibilesne ſint, an indiuiſibi[les].

Triplex formarum genus, ex ſententia Caiet.

His animaduerſis hunc in modum Diuus Thomas loco citato primę partis ſententiam ſuam confirmat. Ea forma, quæ totum corpus, eiuſque partem ſeparatam indiſcrimina-

D. Tho. ſententia, omnes ac ſolas animas perfectorum animalium eſſe indiuiduas.

h tim

Digitized by Google

tim reſpicit, diuiſibilis eſt; quæ verò non ita A habet, indiuiſibilis; atqui formæ omnes, exceptis perfectorum animantium, indiſcriminatim reſpiciunt totũ corpus, eiusq; partem ſeparatam, nõ autem formæ perfectorum animantium; ergo illæ diuinæ ſunt, hæ verò indiuiduæ & inextenſæ. Aſſumptionem probat; ſiquidem compertum eſt in parte à toto ſeiuncta remanere formã imperfecti animalis; nõ verò perfecti. Vnde illius pars animali motu agitatur, & doloris ſenſum habet: huius verò minimè. Neque officit, quòd peracta diuiſione membrum perfecti animalis auulſum palpitet; id enim, vt rectè ait Mag. Albertus in Summa, de Homine, q.2. artic 3. non ad animæ præſentiam, ſed ad ſpiritus vitales, quorum in huius membro maior copia viget, referri debet; quod etiam cernere licet in trunco & capite hominis recens iugulati, in quibus tamen certum eſt non manere animam. Idem confirmat locus ille Ariſtotelis ex cap.1. lib. de Iuuentute & ſenectute, & hoc in lib. cap.2. tex. 20. vbi inter animantia, quæ ſecta viuunt, ſola imperfecta connumerat. Quòd ſi quis obijciat pari ratione dici poſſe etiam partes inſecti animalis non ab anima, ſed à ſpiritibus moueri; id ex eo refellitur, quia imperfecta animalia poſt diſſectionem conſpiciuntur nutriri & augeſcere, ſicut antea, vt patet in lumbricis, & quibuſdam alijs: vel ſaltem diutiùs cientur; cùm tamen non plus ſpiritibus abundent, quàm perfecta animalia.

Membrum perfecti animalis auulſum cur palpitet.

Secundò, probatur eadem opinio teſtimonio etiam Ariſtotelis, qui capite 5. lib. 1. de Ortu & interitu, diſſerens de perfectorum animantium accretione, docet eam fieri manente, quod augeſcit, eodem ſecundùm partes formales, non aũt ſecundùm materiales; quia ſcilicet perfectę animantes dum viuunt, eandem omnino formam, etſi non eandem omninò materiam, ſeruãt. Ex quo patet illorum animas apud Ariſtotelem indiuiſibiles eſſe; alioqui vnà cum materia fluerent, mutarenturque. Obijciat tamen quiſpiam: Motus animalis eſt ab appetitu & phantaſia: at hæc habent in animali certam, ac determinatam ſedem. Non igitur manent in qualibet parte animalis inſecti; ex quo ſequitur, eam re ipſa non viuere. Sed occurrendum in eiuſmodi animantibus phantaſiam & appetitum aliter ſe habere, atque in alijs; nec enim obtinent determinatam omnino ſedem, vnde fit, vt ſecta viuant; dummodò diuiſio non fiat ſecundùm longitudinem, ſed per tranſuerſum, & pars ſecta, quæ viuere debet, non ſit admodum exigua, vt ait Albertus 1. de Anima.

Solam animam rationalē eſſe indiuiſibilem aiunt.

Alteram ſententiam, quæ ſoli animæ rationali ex omnibus formis ſubſtantialib. indiuiſionem tribuit, tuentur Durandus in 1. diſt. 8. q.3. Aegidius eadem diſt. quæſt. vlt. Argentinas q.2. art 2. Gabriel in 2. diſt. 16. quęſt. A vnica Iandunus hoc in lib. q.7 Apollinaris q. 6. Toletanus q.2. artic.2. Marcellus in ſuo 1. de Anima, cap.9. Th. Garbius tract. 5. q.49. Commentator 1. de Subſtantia orbis, & 8. Phyſic. com 78. In eandemq; inclinat Richardus in 2. diſt. 15. in 2. princ. q. 2. & vt videtur, Alenſis 2. par. q.62. memb.1. atque eam ſuo tempore communem fuiſſe teſtatur Caiet. 1. par. q.76. art. 8. Nituntur verò hi auctores hiſce potiſſimùm argumentis: Id, quod eſt addictum ma- 1. *Argum.*
B teriæ, eique penitùs immenſum, ſortitur conditiones materiæ, ſi non omnes, ſaltem eam, quæ materiam primò conſequitur, quæ eſt extenſio: atqui omnes formæ phyſicæ, excepta intellectiua, ſunt immerſæ in materiam, eique omnino affixæ, cùm extra illam cohærere non poſſint; ergo omnes, præter intellectiuam, ſunt extenſæ & diuiſibiles, non ſecus, ac formæ accidentariæ, quæ materiam comitantur, præſertim cùm in vtriſque æqua C ratio eſſe videatur. Secundò formæ 2. quæ de poteſtate materiæ excitantur, ita ſunt affectæ, vt pars de parte, totum de toto educatur. Sicut enim tota forma leonis, verbi gratia, non videtur præexiſtere in quantumlibet exigua materiæ portione, ita nec putandum eſt totam è qualibet parte eximi; ſed è toto, ſimiliterq; partem de parte. Igitur cùm omnes formę, præter intellectiuam, eliciantur de potentia materiæ, omnes extenſionem habe-D bunt, ac partes, quib. & toti materiæ, & eius partibus reſpondeant. Tertiò, Actio, qua anima etiam perfecti animantis, dempto homine, producitur, eſt diuiſibilis; ſiquidem recipitur in ſubiecto quanto; ergo cùm eiuſmodi actio ſit idem cum anima; nec enim poteſt à ſuo termino re ipſa diſtingui; oportet ipſam quoq; animam diuiſibilem eſſe & extenſam. Quartò, Difficile intellectu eſt, quo E pacto anima equi ſit indiuiſibilis, neque tamen ſpiritalis ſubſtantia non eſt, vt patet; ergo neque indiuiſibilis.

3.

4.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO QVAESTIONIS, enodatio argumentorum vtriuſque partis.

F VTraq; earum opinionum, quas articulo ſuperiori explicuimus, videtur admodum probabilis. Quare vtriuſque argumenta diluemus, vt quam quiſque volet amplectatur; etſi nos priorem libentiùs tueamur. Ad primum eorum, quibus prior confirmabatur, reſpondemus formas imperfectorum animantium reſpicere non modò totam materiam, ſed etiam partem, vt perfectibile, in quo permanere poſſunt; formas verò perfectorum haud ita ſe habere, ideoque in parte materiæ aſſeruari non poſſe; non quòd omnes indiuiſibiles

Ad 1. arg. Vt problema ſtatuitur omnes ac ſolas animas perfectorũ animalium eſſe indiuiſibiles.

Digitized by Google

Certa tamē aſſertio eſt, animam rationalem eſſe indiuiſibilem.

ſibiles ſint, id enim ſoli intellectiuæ animæ competit; ſed quia quò forma perfectior eſt, eò maiori accidentium apparatu, ac pluribus eget organis, vt in corpore ſeruetur; quæ organa cùm certis ſedibus diſtributa ſint, facta diuiſione confeſtim perit. Quare ex eo quòd anima perfectorum animalium partem materiæ ſeorſim informare nequeat, non rectè colligitur eam indiuiſibilem naturam obtinere; ſed nobilioris notæ eſſe. Neque aliud probant loca Ariſtotelis ex cap. 1. de Iuuent. & cap. 2. huius, quibus tantummodò habetur viuentia imperfecta viuere; non autem eorum duntaxat formas diuiduas eſſe.

Soluuntur rationes pro indiuiſione animarum perfectorum animalium.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur in accretione dici manere idem ſecundùm formam, nō autem ſecundùm materiam, quia res, quæ accrementum ſumit, ſemper manet eadem ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei; ſæpe enim apud Ariſtotelem forma pro ſpecie, reique definitione ſumitur: non manere verò idem ſecundùm materiā, quia materia continenter fluit. Atque hęc interpretatio eſt D. Thomæ 1. par. q. 119 art. 1. ad 2. quam, qui ſequi voluerit, dicat Ariſtotelem loco illo 1. lib. de Ortu & interitu, non de ſolis perfectis viuentibus, ſed de omnibus vniuerſim loqui.

De hac re diſſeruimus libro 1. de Gener. cap. 5. q. 12.

Argumenta etiam, quæ pro ſecunda opinione adducta ſunt pari facilitate diluuntur. Ad primum dicendum, eſto extenſio ſit primaria affectio materiæ, non debere proinde omnes formas, quæ materiæ affixæ ſunt, illius extenſionem ſortiri. Nec obſtat, quòd eam ſubeant omnes formæ accidentariæ materiales, vt candor & frigus, cæteræque id genus; hæ namque ita pendent à materia, vt ei inhæreant interuentu quantitatis, atque ita magis illi addictæ ſunt, magiſque eius conditiones ſequuntur: ſubſtantiales autem formę non ita ſe habent, vt perſpicuum eſt.

Solutio 1.

2. Ad ſecundum negādum quod aſſumit, dicendumque formam perfecti animalis totam præexiſtere potentia in vnaquaque parte materiæ, totamque de qualibet parte educi, nō tamen vt de toto perfectibili; ſed vt de eo, cui tota reſpondere poſſit, dum corpus informat.

3. Ad tertium dicendum, actionem, qua perfecti animalis forma gignitur, eſſe idem re cum illa, & indiuiſibilem beneficio termini, à quo indiuiſibilitatem mutuatur; ac quemadmodum forma ipſa, licet indiuiſibilis ſit, eſt nihilominus in materia diuiſibili non inhæſiuè, ſed ſubiectiuè, ita & actio, qua efficitur. Nam quod eſt idem cum ſubſtantia, non poteſt eſſe in materia per inhæſionem. Qua de re lib. 1. de Ortu & interitu ex profeſſo egimus.

4. Ad quartum reſpondetur, licèt omnes ſpiritales ſubſtantiæ indiuiſibiles ſint, non licere tamen reciprocare, ita vt omnes etiam ſubſtantiæ indiuiſibiles ſpiritales cenſeantur. Ea enim tantummodò ſpiritalis ſubſtantia dicitur, quæ ita inſectilis eſt, vt immaterialis ſit, hoc eſt, extra materiam cohærere poſſit. A quo cùm omnes formæ, excepta rationali, longè abſint, fit vt nullo modo ſpiritales ſubſtantiæ appellari debeant.

QVAESTIO IX.

SIT'NE TOTA ANIMA IN corpore, & tota in qualibet eius parte.

ARTICVLVS I.

DISCEPTATIO PROPOſita dubitationis.

Non vocamus in quæſtionem, ſit'ne anima in ſanguine, cæteriſque humoribus. Iam enim primo de Generatione ſtatuimus tum humores, tū alia quædam, etſi animalium partibus, vtcumque annumerentur, & anima, & vitæ muneribus deſtituta eſſe. Erit igitur quæſtio de anima comparata ad corpus, quoad eas tantùm partes, quæ vita præditæ ſunt. Quæſtionis verò ſenſus eſt, vtrum anima in corpore ita ſit, vt nulla pars corporis careat anima, & ita in qualibet parte, vt in ſingulis inſit tota.

Quæſtionis ſenſus.

1. Argum. Negatiua pars controuerſiæ ſecundùm priorem ſenſum ſpectatæ ſuaderi poteſt. Primùm quia anima videtur eſſe tantùm in cerebro: tum quia congruit, vt id, quod totius corporis regimen obtinet, in cerebro tanquā in arce habitet. Deinde, quia in ſolo capite excubant ſimul omnes interni, externiq; ſenſus, qui rerum intelligendarum internuntij, & quaſi apparitores ſunt. Tertiò, quia ratiocinandi facultas in eis, quorum mininges læſæ ſunt, perturbatur; quod argumento eſt illic intellectum, animamque ipſam reſidere: non autem in alijs partibus corporis, in quibus ſimilem offenſionem non accipit.

2. Argum. Ruſus verò quòd anima in cordis receſſu duntaxat collocanda ſit, inde probatur; quia cor eſt fons vitę, cuius beneficio omnis vitæ actio adminiſtratur, & à quo calor per ſingulas corporis partes diffuſus omnia membra fouet, ſuiſq; viribus inſtruit; tum quia cor ad vehementes animi commotiones, vt iram, timorem, cupiditatem vehementiùs inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris noſtri Math. 15. de corde exeunt cogitationes; quo ex loco D. Hieronym. lib. 2. cōmentariorum in Matthæum ad idem caput colligit animam non in cerebro vt Plato aiebat, ſed in corde eſſe ex Chriſti diſciplina.

3. Argum. Item, forma debet materiæ proportione reſpōdere, ſed anima, prout eſt forma corporis eſt eſſentia quædam ſimplex: ergo non reſpondet ei multiplex materia, qualis eſt, quæ organorum diuerſitate conſtat, quare nō eſt

Digitized by Google

4. Argum. anima in partibus organicis. Prætereà, eadem videtur eſſe proportio animæ ad corpus, quę intelligentię motricis ad ſphæram cœleſtem: ergo quemadmodum intelligentia non eſt in tota ſphæra vt docet Ariſtoteles 8. Phyſic. cap. 10. text. 84. ſed certo & definito loco; ita nec anima in toto corpore. *5. Argum.* Ad hæc ſi arteria vinciatur, non mouetur quod infra nodū eſt; ergo cùm motus ſit index animæ, videtur id, quod infra nodum manet, animæ præſentia deſtitui. Denique indiuiſibile non niſi indiuiſibili adæquatur: ergo cùm nulla pars corporis indiuiſibilis ſit, nulla anima indiuiſibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit poſtremò locus Ariſtotelis in libro de Motu animalium capite 7. vbi perſpicuis verbis animam nō in qualibet, ſed certa quadam parte corporis ſedem habere. Animal, inquit, ita conſtitutum eſſe iudicare debemus, vt ciuitatem legibus bene inſtructam & temperatam: in hac enim poſtquam adminiſtrationis ratio ſemel inſtituta eſt, nihil oportet abſentem principem rebus ſingulis, quæ geruntur, intereſſe, immò verò quiſque officijs fungitur ſuis, vt mandatū eſt, & aliud poſt aliud ex conſuetudine adminiſtratur, & inſtituitur: in animantibus aūt hoc ipſum per naturam efficitur; quòd ſingula quæq; membra ita conſtituantur, vt ad munera ſua exequenda probè affecta ſint: quocirca nō opus eſt in vnoquoque membro animam ineſſe: ſed cùm in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, viuunt, atq; officia per naturam obeunt ſua.

Quòd verò ad alteram quæſtionis partem attinet, qua quæritur, num in ſingulis partibus tota inſit anima, probarit aliquis nō ineſſe ſingulis, hunc in modum: Anima mouetur ex accidente ad motum corporis, in quo eſt, ſimiliterq; eo quieſcente, quieſcit. Igitur ſi anima ſit tota in ſingulis eius partibus, cùm eodem tempore manus quieſcat: & pes moueatur; & altera manus ſurſum: altera deorſum agitetur; tota anima ſimul mouebitur, & tota quieſcet, eodemq; tempore contrarios motus ſubibit. Secundò: Cùm aliquid totum eſt alicubi, nihil illius extra eſt; ergo ſi anima tota ſit in capite, nihil illius in pede erit. Tertiò: In qualibet parte humani corporis eſt tota anima hominis; ergo quælibet pars hominis homo eſt. Probatur conſecutio, quia integra hominis eſſentia corpore & anima continetur.

ARTICVLVS II.

REFERVNTVR VARIA PHILOſophantium dogmata, conſtituitur vera ſententia.

Placita Philoſophorum in IN hac quæſtione non vna fuit veterum ſententia, vt prēter alios refert Diuus Gre-A gorius Nyſſenus in libro de Hominis opificio, cap. 12. Lactantius libro de Opificio Dei, cap. 16. Tertulianus in libro de Anima, Cicero lib. 1. Tuſculan. quæſtionum. *qua corporis parte anima reſideat.* Quidam enim animam in capite, velut in arce, conſtituerunt, è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri concauo, ſiue baſi. *Mirand. li. 1. de Examine vanit. capite 4.* In membranulis Strato & Eraſiſtratus. In ſuperciliorū meditullio Strato Phyſicus. Alij in alijs partibus. Parmenides & Epicurus in toto pectore, B Philo Iudę° libro, qui inſcribitur; Quòd deterius potiori inſidietur, in corde. Stoici item in corde, vel in ſpiritu circa cor. Diogenes in arteria cordis concaua. Alij in abdito quopiam loco, è quo quaſi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret.

Quid verò Plato hac in re ſenſerit, explicat Alcinous in libro de eius doctrina, cap. 13. hunc in modum: Animam hominis immortalem à primo Deo C ſuſcipientes dij mortaliū generum conditores, partes illi duas mortales, vt diximus, adiunxerunt. Verùm ne vis animæ immortalis, atque diuina deliramentis mortalibus inficeretur, in ipſa corporis arce ſedem eius vtpotè principis omnium, ſtatuerunt. Etenim habitaculum eius caput eſſe voluerunt, ea figura, qua mundus eſt elaboratus Reliquum corpus huic ad miniſterium quaſi vehiculum ſubiecerunt. Ipſis verò mor-C talibus portionib. proprias ſingulis prouincias aſſignârunt. Iracundiæ quippe præcordia: cupidini locū medium inter vmbilicum atque diaphragma, ibique vim eam veluti furioſum & agreſte animal ligauerunt.

Totum tripliciter ſumitur. Pro explicatione huiuſce controuerſiæ animaduertendum eſt, totum quod ad præſens inſtitutum attinet, ſumi tripliciter. Primo enim modo dicitur totum integrale, ſeu quantum. Secundo, totum poteſtate, ſeu vir-E tute, quod videlicet multas vires, ſeu potentias continet, quæ tamen ab Ariſtotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertio, totum eſſentiale, quod partibus eſſentiæ, ſeu Phyſicis, ſeu Metaphyſicis conſtat. Nec verò illud ignorandum, animam eſſe totam in qualibet parte corporis, bifariam intelligi poſſe. Vno modo poſitiuè, ita vt anima ſecundùm omnes partes, quibus re ipſa conſtituitur, inſit in qualibet parte corporis. Altero F negatiuè, ac ſi diceretur, nō ſecundùm vnam partem eſſe in vna parte corporis, & ſecundùm alteram in alia; ſed quidquid habet, ſiue è partibus coaleſcat, ſiue non, id totū in qualibet parte corporis contineri.

Aſſertio 1. probatur. Sit prima aſſertio: Anima tam diuiſibilis, quàm indiuiſibilis informat quamlibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à D. Thoma lib. 2. cōtra Gent. cap. 72. & alijs Peripateticis communi conſenſu, ex eo probatur, quia nulla ſubſtantia corporea viuit, niſi quia habet animam, quæ eſt vitæ fons, & principium. Igitur

Digitized by Google

Igitur cùm ſingulæ partes corporis animati viuant; ſiquidem omnes nutriuntur, planè ſequitur quamlibet partem corporis animati informari ab anima. Adde cùm vnicuique compoſito naturali vna tantùm inſit forma ſubſtantialis, vt primo libro de ortu & interitu oſtendimus, neceſſariò animam in toto corpore eſſe; alioqui aliqua materiæ pars eſſet omni forma ſubſtantiali deſtituta; quod naturæ viribus neutiquam fieri poteſt. Accedit teſtimonium Ariſtotelis hoc in lib. cap 2. text 20. vbi docet animam ſtirpiũ per totum corpus diffundi.

2. Aſſertio. Secunda aſſertio. Anima, vt eſt totum poteſtate, ſiue diuiſibilis, ſiue indiuiſibilis ſit, nõ continetur tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo patet, quia licet immateriales potentiæ, quæ animæ intellectiuæ inhærent, vt intellectus, & voluntas, ſint in quauis parte corporis, ſicuti & ipſa anima: aliæ tamen vires nempe organicæ, non ita ſe habent; ſed paucis exceptis, vt facultate nutritiua, quæ per totum corpus fuſa eſt, pleræq; omnes ſedibus diſcluſæ, ac diſtinctæ ſunt, vt ſuo loco patebit. Itaque anima, exempli gratia, ſecundum aſpectum in oculis, ſecundum auditum in auribus, ſecũdum phantaſiam in cerebro inſidet.

Potẽtiæ organicæ quo pacto ſint in animali.

Obijciat tamen aliquis; Omnes in vniuerſum potentiæ inhærent in anima; ergo non rectè diſcrimen illud inter potentias organicas, & nõ organicas conſtituimus. Probatur antecedens, quia omnes potentiæ fluunt ab anima, idq; per actionem immanentem (ſi enim fluerent per actionem tranſeuntem, iam earum emanatio non impropriè, ſed propriè actio diceretur, cuius oppoſitum docuimus in Phyſicis) atque adeò neceſſe eſt vt omnes potentiæ maneant in ipſa anima. Nonnulli, è quorum numero eſt Iandunus hoc in libro quæſt. 7. concedunt, omnes potentias recipi in anima Sed non ita eſt: nam cùm potentiæ ex communi Philoſophorum doctrina aliæ ſint materiales & extenſæ, nimirum quæ organicæ dicuntur; aliæ immateriales & inextenſæ, ſicuti & vtrarumq; operationes; fieri nequit vt organicæ inhæreant formæ indiuiſibili, ſed neceſſariò recipientur in materia, nõ quidem nuda, ſed vt connotat organa, & vt eſt ſub forma ſubſtantiali ad eum modum, quem primo de ortu & interitu diſſeruimus. Ex qua etiam diſputatione facile erit perſpicere non inhærere potentias organicas in toto compoſito, etſi contrarium arbitrentur Aegidius quodlib. 3. quæſt. 10. Caietanus de ente & eſſentia, cap. 7. qu. 16. Soncinas lib. 7. Metaph. quæſt. 7. & alij. Neque obſtat quòd Ariſtoteles primo huius operis, cap. 4. text. 66. docuit, functiones animæ eſſe coniuncti: ex quo ſequitur etiam potentias in ipſo coniuncto, id eſt, in toto eſſe, cùm eiuſdem ſit actus, cuius eſt potentia, teſte eodem Ariſto-

Lib. 7. cap 1. q. 1. Obiectio diluitur.

A tele in lib. de ſomn. & vigil. cap. 1. Nõ inquam obſtat, quia eo loco tantùm ſignificatur ſentire, aliaſque eiuſmodi operationes non adminiſtrari abſque conſortio animæ & corporis, contra Platonem, qui exiſtimauit operationes ſenſuum eſſe proprias animæ, in ipſaq; inhærere. Ad argumẽtum verò pro ſententia Ianduni reſpondendum eſt, non omnes potentias fluere ab anima per actionem manentem in ipſa anima, ſed ſpiritales tan-
B tum. Itaque materiales potentiæ fluunt per actionem tranſeuntem in materiam, vbi recipiuntur: nec inde ſequitur eiuſmodi fluxus eſſe actiones propriè dictas, cùm ſint quaſi reſultantiæ quædam.

Tertia aſſertio. Anima diuiſibilis, vt eſt totum primo, vel tertio modo, non ineſt tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo oſtenditur, quia cùm anima diuiſibilis extenſione materiæ, & quantitatis dilatetur, & extenſa
C ſit; oportebit ſingulas eius portiones ſingulis materiæ partibus reſpondere, atq; adeò non erit tota quoad ſubſtantiam in qualibet parte corporis. Nec eſt quòd quiſpiam dubitet num Metaphyſicæ partes animæ cum anima ipſa extendantur. Nam cùm illæ à ſubſtantia animæ realiter non differant, neceſſum erit ad eius extenſionem ſuo etiã modo extendi. *3. Aſſertio.*

Quarta aſſertio. Anima indiuiſibilis, vt eſt totum tertio modo, eſt tota in qualibet parte *4. Aſſertio.*
D corporis ſecundum rationẽ verò totius primo modo ſumpti dici poteſt eſſe in qualibet parte corporis negatiuè. Hæc quoad priorem partem ex eo conſtat, quia cùm anima quamlibet partẽ corporis viuentis informet, vt in prima aſſertione oſtendimus, neceſſe erit animam partibus carentem, in qualibet parte corporis totam eſſe; id enim quod inſectile eſt, vbicunque eſt, totum eſt. Quoad ſecundam verò partem ſimiliter oſtenditur ea-
E dem aſſertio; quia cum anima indiuiſibilis conſtet partibus integrantibus, eatenus dici poteſt ſecundum prædictam conſideratione̅ totius primo modo ſpectati, eſſe tota in qualibet parte corporis, quatenus non obtinet vnam partem integrantem in vna corporis parte, aliam in alia.

ARTICVLVS III.

F
EXPLICATIO ARGVMENtorum primi articuli.

Argumentorum, quæ primo articulo propoſuimus, dilutio ita ſe habet. Ad primũ dicendum, ex eo non concludi animam quoad ſuam ſubſtantiam non eſſe in ſingulis partibus corporis: ſed duntaxat quoad aliquas ipſius potentias, functioneſue peculiari modo quibuſdam eius partibus ineſſe; vt in capite quoad omnes externos ſenſus, excepto *Dilutio argumentorũ. Solutio 1.*

 tactu,

tactu, qui per omnia membra permeat; itemque quoad internas ſentiendi facultates vtriuſq; intellectus famulas, & adiutrices. Quòd verò cùm mininges læſæ ſunt, iudicium perturbetur, non prouenit ex eo quòd anima in cerebro tantùm inſit, ſed quia oportet intelligentem vti ſatellitio phantaſiæ, eiuſq; idola ſpeculari. Vnde ſi ea turbata fuerit, nequit anima officio rationis ritè defungi.

Solutio 2. Secundũ etiam argumentum tantũmodò cõficit animam eſſe in corde, vt in fonte caloris, & ſpirituũ officina, ac ſede appetitus ſenſitiui, à quo variæ perturbationes oriuntur; non verò illic duntaxat ſecundũ informationẽ eſſe.

Solutio 3. Ad tertium dic, etſi forma ſit quidpiã vnum ſecundum eſſentiam, eſſe tamen virtute multiplex ob virium, quas ex ſe profundit, vbertatem, ideoq; ad eorum officinã diſtinctis organis egere.

Solutio 4. Ad quartũ, Cùm quælibet pars viuentis viuat, oportere in qualibet eius parte eſſe animã, at cœlum non eſt viuens, nec intelligentia corpus cœleſte informat, ſed ei tantũ, vt motor aſſidet.

Solutio 5. Ad quintum, Idcirco arteriã ligatam infra nodum nõ moueri, quia motus arteriæ eſt à motu cordis, qui per conſtrictionem impeditur, non autem quòd infra nodũ non maneat anima.

Solutio 6. Ad ſextum, Indiuiſibili quantitatis non poſſe adæquatè reſpondere niſi indiuiſibile. Verùm indiuiſibili ſubſtantiæ cuiuſmodi eſt anima, cũ virtute diuiſibile quidpiam ſit, poſſe diuiſibile reſpondere; quod etiam patet in angelis, qui indiuiſibiles cùm ſint, in ſpatio tamen diuiduo exiſtunt. Quod ad locũ Ariſtotelis citatum ex libro de Animaliũ motu ſpectat: Simon Portius libro de mente humana cap. 7. colligi ex eo putat, animam ſecundũ Ariſtotelis ſententiam non eſſe in toto corpore: ſed non rectè ſentit, non enim Ariſtoteles illud pronunciat de anima ſecundum ſuam ſubſtantiam, ſed quoad potentiam motricem, de qua inibi erat quæſtio. Hanc verò ſtatuit in corde vt in omnium vitalium functionum principio, ac fonte.

Quo pacto moueatur anima, mota ſola manu. Ad primum verò eorum, quæ ſecundam quæſtionis partem attingunt, reſpondet D. Th. in 1. d. 37. q. 4. art. 1. Capr. in 2. d. 2. q. 1. art. 3. & Caiet. ad art. 8. quæſtionis 76. primæ partis mota manu, animam nec per ſe, nec ex accidente moueri; quia immateriales ſubſtantiæ nullo pacto ſubire motum dicuntur, niſi cùm id in quo definitiuè ſunt, mouetur: anima verò non eſt definitiuè in manu. Alij, in quibus eſt etiam Diuus Thomas de ſpiritualibus creaturis quæſtione vnica, articulo 4. ad 7. Aegidius in primo d. 8. 2. parte diſtinctionis principio quæſtionis tertiæ, minimè abſurdum putant concedere moueri ſimul animam, & quieſcere, cùm ipſa in ſe eiuſmodi quietem, & motum non recipiat, ſed diuerſæ partes corporis, quas informat, quanquam id in ijs, quæ per ſe mouẽtur, aut quomodolibet in ſe motũ recipiunt, fieri nequit. Alij deniq; fatentur animam moueri per accidens ad motum manus, negant tamen ſimul quieſcere, quieſcente pede. Nam cùm quies ſit priuatio, quæ abſolutè motum negat, non dicetur, inquiunt, anima quieſcere, niſi totum corpus, in quo eſt motu vacet. Ex his tribus ſolutionibus etſi nulla omnino diſpliceat, prima magis placet. Ad ſecundũ negari poteſt in primis antecedens. Vt enim res alicubi tota eſſe perhibeat, ſat eſt nihil illius non eſſe vbi tota contineri dicitur: vel admittatur, in ijs tamen, quæ alicubi definitiuè, aut circunſcriptiuè ſunt, vt in primo, & adęquato ſuo perfectibili; quo pacto formæ indiuiſibiles non ſunt in qualibet parte corporis. Atq; hæc ſolutio eſt D. Thomæ in quæſtionibus diſputatis, quæſtione de anima, art. 10.

Non quælibet pars hominis dicitur homo. Ad tertium, neganda eſt conſecutio. Non enim homo dicitur id, quod cõſtat ex anima rationali, & quacunq; materia, ſed ex ea, quæ ſit primum, & adæquatum perfectibile, quale non eſt pars materiæ.

ΚΕΦ. β.

ΕΠΕΙ᾽ δ᾽ ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν, φανερωτέρων δὲ γίγνεται τὸ σαφὲς καὶ κατὰ τὸν λόγον γνωριμώτερον, πειρατέον πάλιν. οὕτως ἐπελθεῖν περὶ αὐτῆς· οὐ γὰρ μόνον τὸ ὅτι δεῖ τὸν ὁριστικὸν λόγον δηλοῦν, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν ὅρων λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐνυπάρχειν καὶ ἐμφαίνεσθαι.

νῦν δ'

CAPVT II.

Text. 12. *AT enim cum ex obſcuris quidem, magis autem manifeſtis fiat id notum, quod eſt dilucidum, ac notius ratione, enitendum eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare. Rationem enim diffinitam non ſolùm eſſe ſignificare, vt complures dicere diffinitiones videntur, ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe, ac apparere, oportet.*

Nunc

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

AT enim, cùm ex obſcuris.] Aliam traditurus animæ definitionem, quæ animatum ſpecies diſtinctiùs explicet, methodum, modumque doctrinæ ſtatuit, vti facere conſueuit cùm grauis cõtrouerſia exiſtat. Ait ergo velle ſe ex obſcuris naturã, ſed nobis notioribus ad ea, quæ ſecundum rationẽ magis nota ſunt, progredi; tradereq; definitionẽ, quæ cauſam cõtineat: oportet enim nõ ſolùm ꝙ res ſit, ſed cur ſit declarare. Quæ aũt dicãtur nobis, quæ natura notiora, obſcurioráve ſatis longa diſceptatione in primo Phyſicę Auſcultatiõis l. expoſuimus.

b *Nunc*

Digitized by Google

νῦν δ' ὥσπερ συμπεράσμαθ' οἱ λόγοι τῶν ὅρων εἰσίν. οἷον τί ἐστι τετραγωνισμός, τὸ ἴσον ἑτερομήκει ὀρθογώνιον εἶναι ἰσόπλευρον. ὁ δὲ τοιοῦτος ὅρος, λόγος τοῦ συμπεράσματος. ὁ δὲ λέγων ὅτι ἐστὶν ὁ τετραγωνισμὸς μέσης εὕρεσις, τοῦ πράγματος λέγει τὸ αἴτιον. λέγομεν οὖν ἀρχὴν λαβόντες τῆς σκέψεως διωρίσθαι τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου τῷ ζῆν. πλεοναχῶς δὲ τοῦ ζῆν λεγομένου, κἂν ἕν τι τούτων ὑπάρχῃ μόνον, ζῆν λεγόμεθα αὐτό, οἷον νοῦς, αἴσθησις, κίνησις, ἢ στάσις ἡ κατὰ τόπον ἔτι δὲ κίνησις ἡ κατὰ τροφήν, καὶ φθίσις τε, ἢ αὔξησις. διὸ καὶ

b *Nunc aũt diffinitionũ cõplures, vt cõcluſiones eſſe videntur.* c. *Veluti quid eſt quadratio, confectio figuræ laterũ æqualiũ angulorũq; rectorũ æqualis altera ex parte lõgiori figuræ: atq; definitio talis concluſionis occupat locũ. At ea, quæ quadrationẽ inuentionẽ eſſe mediæ, dicit, ipſius rei profecto cauſam, vt patet, aſſignat.* d *Dicamus igitur hinc cõſiderationis initio ſumpto animũ ab inanimato vitã ſeiungi. Atq; cũ multifariã viuere dicatur: etiãſi vnũ tantũ iſtorũ inſit, viuere illud dicimus cui inest, vt intellectus ſenſus, motus loco ac ſtatus, et inſuper motio nutrimẽto accõmodata, et accretio decretióve.* Text.13.

Quapropter

b *Nuncautem definitionum.*] Definitionum tria eſſe genera cõſtat ex primo Poſt. cap. 7. Quædam enĩ tradũtur per formã, vel materiã. Quædam per cauſam finalẽ, vel efficientẽ. Aliæ, vtrũq; cauſæ genus cõprehendunt: & quæ ex vno conſtat genere dicitur interdũ cõcluſio, prout demõſtratur per aliam; interdum mediũ, prout aliã demonſtrat. Quæ autem ex vtroq; coaleſcit, appellatur demõſtratio poſitione tantùm, ſeu collocatione differẽs; quia cõtinet medium & cõcluſionẽ, ex quib. demõſtratio coagmentari poſſit, accedẽte forma ſyllogiſtica. Talis eſt hæc definitio, Homo eſt animal rationis particeps; cõſtans corpore in cœlũ erecto: poteſt enim ex ea cõfici demõſtratio, qua cauſa materialis per formalem, ſeu quaſi formalẽ de homine oſtendatur, hunc in modũ Omne animal particeps rationis conſtat corpore in cœlũ erecto: ſed homo eſt animal particeps rationis: ergo conſtat corpore in cœlũ erecto. Propoſitũ verò Ariſtoteli eſt talẽ animæ definitionẽ tradere, vt ex illa & ea, quã ſuperiori capite aſſignauit, fiat vna, quæ ſit demonſtratio poſitione differens: ita nimirum, vt vna ex alia demonſtrari poſſit.

Tria definitionum genera.
Definitio cõſtans ex duplici genere cauſæ demonſtratio appellatur.

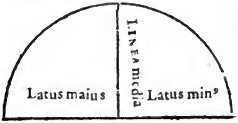
c *Veluti quid eſt, &c.*] Vt oſtendat quaſdam eſſe definitiones, quæ rei cauſam explicant, alias quæ non ita ſe habent exemplum ſubijcit à Geometria petitum. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt dato vno quadrangulo rectilineo, poſſe dari quadratum æqualem aream complectens. Eſt autem quadrangulum figura quadrangularis duorum laterum inæqualium, vt A.

Quadratum verò eſt figura item quadrangularis habens omnia laterea æqualia & rectangula vt B.

Quadrare autem quadrangulum eſt inuenire quadratum æquale ſpatium cõtinens quadrangulo. Hoc autem fit per mediæ lineæ inuentionem. Media linea eſt ea, quæ inter latus maius quadranguli & latus minus ita ſe habet, vt quam proportionem obtinet maius ad ipſam, eandem obtineat ipſa ad minus, exẽpli gratia. Si latus maius quatuor habuerit palmos, latus verò minus vnum; linea media duos complectetur, quia ſicut in duplo ſuperatur à maiori latere, ita in duplo ſuperat minus. Ex media igitur linea tribuſq; alijs ipſi æqualibus confectum quadratum, æquale eſt quadrangulo dato. Talem porrò lineam ſic inuenies. Quadrãguli latus maius, & minus quæ ad punctum anguli A. concurrebant in rectum extende & ſuper totam eam lineam deſcribito ſemicirculum: tum à puncto coniunctionis A erige perpendiculariter, ſiue ad angulos rectos lineam vſq; ad circunferentiam: illa igitur erit media ex qua conficitur quadratum æquale. His poſitis ſciendum quadrationem, quæ dicitur tetragoniſmus, dupliciter definiri. Vno modo definitione non reddente prædictã cauſam quadrationis, nimirũ: Quadratio eſt cõfectio quadrati æqualis quadrangulo; vel reddente eiuſmodi cauſam: ſcilicet, Quadratio eſt inuentio mediæ lineæ inter latera inæqualia quadranguli. Hæc enim definitio continet cauſam illam quadrationis. Hoc exemplũ eo ſpectat, vt doceat Ariſtoteles, velle ſe tradere animæ definitionem, quæ rei cauſam explicet.

A

Quadratũ, & quadrãgulũ æqualem aream habere poſſunt.
Euclid. 1. elẽ. dif. 30.
Quadratio quomodo inueniatur.
Quid ſit media linea.
Quadratio dupliciter definitur.

d *Dicamus igitur.*] Dixerat ſe progreſſurũ à poſterioribus, ſiue obſcuris naturã, & notioribus nobis ad ea, quæ natura ſunt notiora: eam methodũ ſeruat. Progreditur enim ab animato ad animam, conſtat verò animatum eſſe poſterius natura, quàm animam; ſiquidem animatum dicitur, quod animæ particeps eſt, denominaturq; ab anima: quòd verò ab aliquo denominatur, poſterius illo eſt. Conſtat quoque animatum eſſe nobis manifeſtius, quàm animam; quia compoſitum, & totum priùs menti occurrit (intellige quoad confuſam cognitionem) quàm eius pars: anima autem pars eſt corporis animati. Conſtat item animatum quoad cognitionem diſtinctam eſſe ignotius natura, quàm animã, ſicuti & omne totum ſua parte. Procedit ergo Ariſtoteles ab animato explicans diſcrimẽ inter animatum & inanimatũ: videlicet

Animatũ, poſterius eſt nobiſq; notius quàm anima.
Inter animatum, & inanimatũ diſcrimen.

quòd

Digitized by Google

quòd animatũ viuat hoc eſt, à ſe ipſo moueatur, & actiones ab interno vitæ principio fundat. Vnde rectè annotat Simplicius vitam Græcè ζωὴ dici ἀπὸ τοῦ ζεῖν, hoc eſt, à feruendo, quoniam ex ſe & intrinſecus feruet, eſt hoc, agit, ſeu mouet, moueturq́;.

e Quapropter

διὸ καὶ τὰ φυόμενα πάντα δοκεῖ ζῆν. φαίνεται γὰρ ἐν αὑτοῖς ἔχοντα δύναμιν καὶ ἀρχὴν τοιαύτην, δι᾽ ἧς αὔξησίν τε καὶ φθίσιν λαμβάνουσι κατὰ τοὺς ἐναντίους τόπους· οὐ γὰρ ἄνω μὲν αὔξεται, κάτω δ᾽ οὔ· ἀλλ᾽ ὁμοίως ἐπ᾽ ἄμφω καὶ πάντῃ ὅσα ἀεὶ τρέφεται καὶ ζῇ διὰ τέλους, ἕως ἂν δύνηται λαμβάνειν τροφήν. χωρίζεσθαι δὲ τοῦτο μὲν τῶν ἄλλων δυνατόν. τὰ δ᾽ ἄλλα τούτου ἀδύνατον ἐν τοῖς θνητοῖς. φανερὸν δ᾽ ἐπὶ τῶν φυομένων· οὐδεμία γὰρ αὐτοῖς ὑπάρχει δύναμις ἄλλη ψυχῆς. τὸ μὲν οὖν ζῆν, διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑπάρχει πᾶσι τοῖς ζῶσι· τὸ δὲ ζῷον, διὰ τὴν αἴσθησιν πρώτως· καὶ γὰρ τὰ κινούμενα μηδ᾽ ἀλλάττοντα τόπον, ἔχοντα δ᾽ αἴσθησιν, ζῷα λέγομεν, καὶ οὐ ζῆν μόνον. αἰσθήσεως δὲ ὑπάρχει πρῶτον πᾶσιν, ἁφή. καὶ ὥσπερ τὸ θρεπτικὸν δύναται χωρίζεσθαι τῆς ἁφῆς καὶ πάσης αἰσθήσεως, οὕτω καὶ ἡ ἁφὴ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. θρεπτικὸν δὲ λέγομεν τὸ τοιοῦτον μόριον τῆς ψυχῆς, οὗ καὶ τὰ φυτὰ μετέχει. τὰ δὲ ζῷα πάντα φαίνεται τὴν ἁπτικὴν αἴσθησιν ἔχοντα· δι᾽ ἣν δ᾽ αἰτίαν ἑκάτερον τούτων συμβέβηκεν, ὕστερον ἐροῦμεν· νῦν δ᾽, ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω μόνον, ὅτι ἡ ψυχὴ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τῶν εἰρημένων, καὶ τούτοις ὥρισται, θρεπτικῷ, αἰσθητικῷ, διανοητικῷ, κινήσει. πότερον δὲ τούτων ἕκαστόν ἐστι ψυχή, ἢ μόριον ψυχῆς· καὶ εἰ μόριον, πότερον, οὕτως ὥστ᾽ εἶναι χωριστὸν λόγῳ μόνον, ἢ καὶ τόπῳ,

περὶ

e Quapropter & vniuerſæ plantæ videntur viuere. Quippe cùm videantur in ſe ipſis vim habere talem atque principium: quo ad contraria loca tam incrementa, quàm decrementa ſuſcipiunt. Non enim ſurſum quidem accreſcũt, deorſum autem non accreſcunt, ſed ad vtranq; ſimiliter differentiam, & omni ex parte ſemperq; nutriuntur, & eouſq; viuunt, quouſq; poſſunt alimentum accipere. Text.14. *f Atque hæc quidem vis à cæteris ſeiungi ſeparariq; poteſt, cætera autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari. Quod quidem in ipſis perſpicitur plantis, nulla enim prorſus in ipſis, vt patet, alia præter hanc, animæ potentia atq; officium ineſt. Viuere igitur ob hoc principiũ viuentibus cõpetit. Animal autem eſt ob ſenſum primò.* Text.15. *Nam & ea, quæ non cientur motu, nec mutant locum, ſenſum aũt habent, nõ ſolùm viuere dicimus, ſed etiam animalia nuncupare ſolemus.* Text.16. *At verò ex ſenſibus, tactus primò cunctis animalibus ineſt. Atqui vt vegetatiuum à tactu, ſenſuq́; omni, ſic à cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam autem partem animæ vegetatiuam dicimus eſſe, cuius & plantæ participes ſunt. Animalia verò cuncta, ipſam vim habere ſentiendi tactu videntur.* Text.17. *g Atque quam ob cauſam iſtorum vtrumque ſit, poſteà dicemus ac explanabimus.* Text.18. *h Nunc eouſque tantum dicatur, animam, inquam principium eſſe eorum quæ dicta ſunt, & his eſſe definitam vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu. Quærendum autem eſt vtrum horum vnumquodque ſit anima, an animæ pars, & ſi pars vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolum, an etiam loco.* Text.19.

i Atque

Vt aliquid dicatur viuere, ſatis eſt ſi è quatuor operationibus vitalibus vnã ſolum exerceat.

e *Quapropter & vniuerſæ plantæ videntur viuere.*] Quia vita multipliciter dicitur; ſiquidem quatuor ſunt vitalium operationũ genera, nutritio, ſenſio, motus progreſſionis, & intellectio: docet vt aliquid viuere dicatur, ſat eſſe vnum vitæ opus exercere. Vnde colligit Plantas, in quibus vitæ munia minùs illuſtria & conſpicua ſunt, re vera viuere, argumento quòd verſus omnem loci differentiam ſeſe porrigant, & increſcant. Namq; naturalia ad vnũ determinata ſunt, viuentia autem ad oppoſita ſeſe habent.

Ex quatuor vitalium operationũ generibus qua duplex vitæ gradus colligitur.

f *Atq; hæc quidem*] Ex quatuor generibus vitalium operationum, quæ paulò ante numerauerat, quadruplicem vitæ gradum colligit. Primus eſt eorum, quæ vegetantur, ſeu quæ aluntur, augeſcunt & decreſcunt; ſecundus eorum, quæ nõ ſolum vegetantur, ſed etiam ſenſu pollent. Tertius eorũ, quæ vegetantur, & ſenſu prædita ſunt, feruntúrq; motu progreſſionis. Quartus, eorum, quibus non ſolum tres ſuperiores gradus, ſed inſuper gradus intelligendi cõpetit. Docet verò hoſce gradus inter ſe diſtingui. In plantis enim primus ſine alijs reperitur. In quibuſdam animalibus duo priores ſine reliquis, vt in ijs piſcibus, qui ad ſaxa adhæreſcunt. In beſtijs perfectis tres priores abſq; extremo. In homine omnes quatuor. Itaq; in ijs gradibus eiuſmodi ordo eſt, vt priores abſq; poſterioribus poſſint eſſe, non contrà.

g *Atq; quam.*] Cur nutriendi vis inter cæteras animæ facultates, & tactus inter omnes ſenſus locum primum habeat, explicaturũ ſe in progreſſu inquit. Eſt verò eius rei cauſa, quia nutritoria facultas vitam primò ſeruat, dum fluxum materię, quam calor diripit, continuò rependit, atq; inſtaurat. Præterea tactus noxia declinat, ſalutaria proſequitur, quo neglecto diſcrimine, vitæ fundamenta ruerent.

Secũdã animę definitionẽ ex dictis concludit.

h *Nunc eouſq;.*] Ex dictis animæ definitionem concludit. Nam cùm animatum ab inanimato differat operatione vitæ, ab anima ipſa vt à vitæ principio orta, cumq; quatuor ſint viuentium genera, quadruplici functionum varietate diſtincta, reliquum eſt vt anima probè dicatur principium vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi, ſeu quo viuimus, ſentimus, loco

mouemur,

Digitized by Google

mouemur, & intelligimus. Deinde duplicem proponit quæſtionem. Vnam, an hæc quatuor nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, loco motiuum, intellectiuum, animæ partes, facultatéſve ſint: vel potiùs anima ipſa: vt vtrum vegetatiuum ſit potentia inſita animæ ad vitæ munus obeundum: an verò anima ipſa vegetatrix. Alteram, eſto ſint facultates, non animæ, vtrum ratione tantum, & definitione, an loco, & ſubiecto diſtinguantur. Timæus enim iracundiam in corde, appetitum in hepate, ſenſum in cerebro collocauit.

i Atque

περὶ μὲν ἐνίων οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. ἔνια δὲ ἀπορίαν ἔχει. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν φυτῶν ἔνια διαιρούμενα φαίνεται ζῶντα, καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων, ὡς οὔσης τῆς ἐν αὐτοῖς ψυχῆς, ἐντελεχείᾳ μὲν μιᾶς ἐν ἑκάστῳ φυτῷ, δυνάμει δὲ πλειόνων· οὕτω καὶ περὶ τὰς ἄλλας διαφορὰς τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἐντόμων ἐν τοῖς τεμνομένοις· καὶ γὰρ αἴσθησιν ἑκάτερον τῶν μερῶν ἔχει, καὶ κίνησιν τὴν κατὰ τόπον. εἰ δὲ αἴσθησιν, καὶ φαντασίαν, καὶ ὄρεξιν· ὅπου μὲν γὰρ αἴσθησις, λύπη τε γὰρ ἡδονὴ παρακολουθεῖ· ὅπου δὲ ταῦτα, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπιθυμία. περὶ δὲ τοῦ νοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως, οὐδέπω φανερόν. ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι· καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρτοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ μόρια τῆς ψυχῆς, φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι χωριστά, καθάπερ φασί τινες· τῷ δὲ λόγῳ ὅτι ἕτερα, φανερόν· αἰσθητικῷ γὰρ εἶναι καὶ δοξαστικῷ ἕτερον, εἴπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τοῦ δοξάζειν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ἔτι δ' ἐνίοις μὲν τῶν ζώων ἅπανθ' ὑπάρχει ταῦτα, τισὶ δὲ ἔνια τούτων, ἑτέροις δὲ ἓν μόνον· τοῦτο δὲ ποιεῖ διαφορὰς τῶν ζώων. διὰ τίνα δ' αἰτίαν, ἐπισκεπτέον ὕστερον. παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ τὰς αἰσθήσεις συμβέβηκε· τὰ μὲν γὰρ ἔχει πάσας, τὰ δὲ τινάς, τὰ δὲ μίαν τὴν ἀναγκαιοτάτην, ἁφήν.

ἐπεὶ δ'

i *Atque de nonnullis quidem iſtorum videre,* Text.20.
diſcernereq́; facile poſſumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nam vt plantæ nonnullæ diuiſæ, ſeiunctæq́; videntur viuere propterea quod anima, quæ eſt in iſtis, actu quidem in vnaquaque planta eſt vna, potentia verò plures, ſic & circa alias videmus animæ differentias fieri, cum inciduntur animantium ea, quæ inſecta vocamus, vtraque namq; partium & ſenſum habet, & motu loco cietur. Quòd ſi ſenſum habet, & imaginationem & appetitum etiam habet. Vbi namq; eſt ſenſus, ibi dolor etiam exiſtit, atque voluptas. At vbi
ſunt hæc, ibi neceſſariò cupiditas etiam ineſt. k *De* Text.21.
intellectu verò contemplatiuaq; potentia non quicquam eſt manifeſtum, ſed videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idq́; ſolum perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſepararíq; poteſt.
Cæteras autem animæ partes, ſeparabiles quidem Text.22.
non eſſe, vt quidam aſſeruerunt ex ijs quæ diximus patet. l *Ratione verò differre non obſcurum eſſe videtur. Senſitiui namque ratio diuerſa eſt à ratione principij opinandi. Siquidem diuerſa ſunt ſentire ac opinari, & vnumquodque dictorum ſimiliter.*
ter. At verò quibuſdam animantium cuncta par- Text.23.
tes, vt patet, inſunt; quibuſdam nonnulla: Sunt & quibus vna tantum ineſſe videtur, atque id ipſum differentias animantium facit, quam autem ob cauſam ita ſit, poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſanè videmus: quædam enim omnes; quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipſum, qui quidem eſt omnium maximè neceſſarius.

m Quoniam

i *Atq; de nonnullis quidem iſtorum videre.*] Diluit poſteriorem quæſtionem, vt ex ea prioris explicatio facilior euadat: continetur autem ſolutio hac ſententia. Non eſt difficile videre in quibuſdam, potentias loco & ſubiecto non diſtingui: in alijs difficile, id eſt, conſtat tamen omnes ratione, definitioneque inter ſe differre. Porrò huius ſententiæ tres partes ſunt, quarum prima ſi de ſtirpibus & inſectis animantibus & de potentijs, quæ ijs competunt, ſermo ſit, manifeſtam habet veritatem. Etenim partes diuulſæ à planta retinent vim vegetatricem, & altricem, non niſi quia & anima plantæ, & eius vires per totum corpus diffunduntur. Itemque lacerta in duas partes diuiſa, adhuc mouetur, & ſentit: motus verò, & ſenſus imaginationem & appetitum ſequuntur. Sunt igitur hæc per lacertæ membra & artus expanſa: alioqui ſi definitis ſedibus continerentur, in ijs tantùm ſedibus remanere poſſent, ſi quando remanerent.

In ſtirpibus, & inſectis animantib. potentias animæ non diſtingui ſubiecto, clarum eſt.

k *De intellectu.*] Hæc eſt ſecunda pars ſententiæ, qua oſtendit difficile eſſe, & adhuc ambiguum an intellectiua potentia certo organo definita ſit, quia nondum ſatis explicauit an ſit facultas organica. Videri tamen ait animam intellectiuam alterius eſſe rationis, atque ordinis, & immortalitate à cæteris formis rerum ſublunarium diſtingui. Ex quo ſequitur vim intelligendi non hærere in corpore, poſſeque ab eo ſeiungi, non ita verò cæteras potentias, cùm organis addictæ affixæque ſint, vt ex ſuperioribus patet; etſi non defuerint, qui eas quoque ſeparari poſſe à materia affirmarint.

Vis intelligẽdi corpori affixa non eſt.

l *Ratione verò.*] Tertiam ſententiæ partem, videlicet omnes potentias ratione, ſeu definitione diſtingui, confirmat ex earum operationibus: potentiæ namque per actus ſuos diſtinguuntur. Quare vt ſenſus & appetitus diuerſos actus edunt, vtpote ad diuerſa tendentes obie-

Probat animæ potẽtias ratione, defi

i cta, ita

Digitized by Google

cta, ita & diuerſam definitionem, rationemque ſortiuntur. Deinde in illis verbis, At verò quibuſdam, vt D. Thomas interpretatur, priorem diluit quæſtionem aiens, vnumquodque ex illis quatuor prædicatis nempe vegetatiuum, ſenſitiuũ, loco motiuum, intellectiuum, eſſe tum animam, tum virtutem animæ: animam, cùm vnum eorum tantùm ineſt, atq; ita in plantis vegetatiuum eſſe animam. Cùm verò plura inſunt, id quod excellit, animam eſſe, vt in homine intellectiuum: quod ita accipiendum eſt vt v.c. vegetatiuum per ſe ſumptum ex vſu loquendi notet animam, cui is tantùm gradus conuenit: ſimiliterq; reliqua tria prædicata. Re enim vera vnumquodq; horum poteſt ſumi pro anima, vel pro potentia: vt vegetatiuum pro facultate vegetatrice, quæ manat ab eſſentia animæ plantalis, vel pro ipſa anima plantæ. Græci tamen interpretes volunt potiùs hic contineri confirmationem ſententiæ propoſitæ de potentiarum diſtinctione ſecundum rationem. Nimirum cùm viuentia inter ſe differant, quòd alia plures, alia pauciores animæ facultates obtineant, neceſſariò fatendum eas ſaltem ratione diſtingui. Atq; hæc Græcorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

m *Quoniam*

ἐπεὶ δὲ ᾧ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα διχῶς λέγεται, καθάπερ ᾧ ἐπιστάμεθα. τούτων δὲ λέγομεν, τὸ μὲν ἐπιστήμην, τὸ δὲ ψυχήν· ἑκατέρῳ γὰρ τούτων φαμὲν ἐπίστασθαι· ὁμοίως δὲ καὶ ᾧ ὑγιαίνομεν, τὸ μὲν ὑγιείᾳ, τὸ δὲ μορίῳ τινὶ τοῦ σώματος, ἢ καὶ ὅλῳ. τούτων δ' ἡ μὲν ἐπιστήμη καὶ ὑγίεια, μορφή, καὶ εἶδός τι, καὶ λόγος, καὶ οἷον ἐνέργεια τῶν δεκτικῶν· ἡ μὲν ἐπιστημονικοῦ, ἡ δὲ τοῦ ὑγιαστικοῦ· δοκεῖ γὰρ ἐν τῷ πάσχοντι καὶ διατιθεμένῳ ἡ τῶν ποιητικῶν ὑπάρχειν ἐνέργεια. ἡ ψυχὴ δὲ, τοῦτο ᾧ ζῶμεν, καὶ αἰσθανόμεθα, καὶ διανοούμεθα πρώτως. ὥστε λόγος τις ἂν εἴη καὶ εἶδος, ἀλλ' οὐχ ὡς ὕλη καὶ τὸ ὑποκείμενον· τριχῶς γὰρ λεγομένης τῆς οὐσίας, καθάπερ εἴπομεν, ὧν τὸ μὲν εἶδος, τὸ δὲ ὕλη, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν. τούτων δ' ἡ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια· ἐπεὶ δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν, ἔμψυχον· οὐ τὸ σῶμά ἐστιν ἐντελέχεια ψυχῆς, ἀλλ' αὕτη σώματός τινος. καὶ διὰ τοῦτο καλῶς ὑπολαμβάνουσιν, οἷς δοκεῖ μήτε ἄνευ σώματος εἶναι, μήτε σῶμά τι ψυχή. σῶμα μὲν γὰρ οὐκ ἔστι, σώματος δέ τι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν σώματι ὑπάρχει, καὶ ἐν σώματι τοιούτῳ. καὶ

m *Quoniam autem id, quo viuimus, quòve ſentimus bifariam dicitur, perinde atque id, quo ſcimus, & id etiam quo ſani ſumus, atque valemus (quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus. Quippe cum vtroq; ſcire dicamus; & aliud ſanitatem, aliud partem corporis aliquam, vel totum dicimus corpus, atque horum vtrumque tam ſcientia, quàm ſanitas, forma quædam & ſpecies eſt, & ratio, & tanquam actus inſpicientis, ſcientia quidem ſcientis, ſanitas autẽ ſani. Actus enim agentium in eo, quod patitur, atque diſponitur ineſſe videntur.* n *Anima autẽ, id eſt, vt patet quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primò) ipſa profectò ratio quædam erit, & forma, ſed non vt materies, atque ſubiectum. Nam cùm ſubſtantia tripliciter dicatur, vt diximus (quædam enim eſt forma, quædam materies, quædam id, quod ex vtriſque componitur. & materia quidem eſt, vt patet, potentia, forma autem actus) cùm igitur, vt diximus ſubſtantia dicatur trifariam, animanſque id ſit, quod ex vtriſque corpore, inquam, & anima conſtat, corpus profectò non eſt actus animæ, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus.* o *Idcircò rectè admodum putant ij, quibus anima neq; eſſe ſine corpore, neque corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa, corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid. Et ineſt ob hoc in corpore, atq; in corpore tali.*

Text. 24.

Text. 25.

Text. 26.

p *non*

Duobus viuere dicimur, altero vt forma, altero vt materia.

m *Quoniam autem.*] Inſtituit ex inuentâ in hoc capite definitione demonſtrare eam, quam tradiderat capite ſuperiori. Sumit autem primò quemadmodum duobus ſcire dicimur, nempe ſcientia tanquam forma, & anima tanquam ſubiecto: item vt duobus dicimur ſanari, videlicet ſanitate vt forma, corpore, vel aliqua parte corporis vt ſubiecto: ita duobus nos dici viuere, altero vt forma, altero vt materia, in qua forma ineſt. Non enim forma, ſeu actus in quolibet ſubiecto eſſe poteſt, ſed certo & determinato: ſicuti neque agens in quodlibet indiſcriminatim âgit, ſed in id, quod idoneum aptumq; eſt ad eius impreſſionem recipiendam.

Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur.

n *Anima autem.*] Probat animã eſſe formã. Id, quo viuimus eſt forma, ſed anima viuimus, ergo anima eſt forma. Minorẽ ſuadet, quia cùm ſubſtantia triplex ſit, forma, materia, & cõpoſitum, vt iam ſuperiùs dictũ fuit; cõpoſitum autem ſit quod viuit, & corpus ſiue materia ſit ens potentia, fieri non poteſt vt eo viuere dicamur, ſed per animam, quę eſt actus. Ex ſuperiùs dictis hunc in modum colligi poteſt demonſtratio qua Ariſtot. priorem animæ definitionem per poſteriorem oſtendit. Id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis naturalis potentia vitã habentis: ſed anima eſt id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus ergo anima eſt actus primus ſubſtãtialis, &c.

Quomodo intelligendum, animã nec eſſe corpus nec ſine corpore.

o *Idcirco rectè*] Ex ſuperioribus quaſi corollariũ deducit, rectè ſentire eos, qui aſſerũt animã neq; eſſe corpus, nec ſine corpore. Si enim eſt actus & perfectio corporis, corpus nõ eſt. Itẽ non eſt ſine corpore, qa etſi anima intellectiua ſeparata cohæreat extra corpus: tamẽ ſuapte natura eſt forma illius, & naturalis eius ſtatus eſt in corpore, ab eoq; pẽdet quoad officiũ informãdi.

p *Non ip*

Digitized by Google

καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πρότερον εἰς σῶμα ἐνήρμοζον αὐτὴν, οὐθὲν προσδιορίζοντες ἐν τίνι καὶ ποίῳ. καίπερ οὐδὲ φαινομένου τοῦ τυχόντος δέχεσθαι τὸ τυχόν· οὕτω δὲ γίνεται καὶ κατὰ λόγον· ἑκάστου γὰρ ἡ ἐντελέχεια, ἐν τῷ δυνάμει ὑπάρχοντι, καὶ τῇ οἰκείᾳ ὕλῃ πέφυκε γίνεσθαι· ὅτι μὲν οὖν ἐντελέχειά τίς ἐστι, καὶ λόγος τοῦ δύναμιν ἔχοντος τοιοῦδ' εἶναι, φανερὸν ἐκ τούτων.

p non in quouis ſine diſcrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipſam accommodabant, nihil prorſus determinãtes quodnam illud & quale ſit corpus, atq; non rectè, vt patet. Quippe cum non videatur quodvis ſine vllo diſcrimine quodcumq; ſuſcipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam fit ſane: actus enim vniuſcuiuſq; in eo, quod eſt potentia, & in propria materia ſuapte natura fieri, eſſeq; ſolet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum ac rationem eſſe quod potentia habet, vt huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit. p Non

p *Non in quouis ſine diſcrimine vllo.*] Pythagoræi fabulati ſunt poſſe animam indiſcriminatim ſubire quoduis corpus. Planè, inquit multo ſecus res habet, cùm videamus in ſingulis viuentium ſpeciebus diuerſa inſtrui, aptariq; animabus corpora. Quod & in rebus anima carentibus perſpicimus; non enim forma, & actus in quolibet ſubiecto recipitur, ſed in eo, quod natura aptum ſit. Tandem colligit rectè definitam eſſe animam actum, ſeu formam corporis potentia vitam habentis.

QVAESTIO

QVAESTIO VNICA.

RECTE NE TRADITA SIT *poſterior animæ definitio, & an per eam prior demonſtretur.*

ARTICVLVS I.

RECTE TRADITAM ESSE.

Videtur vitium ineſſe animæ definitioni. *1. Argum.*

PRoximo capite hunc in modum Ariſtoteles animam definijt. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur & intelligimus. Verùm quòd hæc definitio vitioſa ſit, oſtenditur. Primùm, quia videtur conuenire Deo Opt. Max. cùm Deus ſit principium vitæ, & motus, & ipſius eſſe, teſte Diuo Paulo Actorum 17. Quamuis inquit, non longè ſit ab vnoquoque noſtrum: in ipſo enim viuimus, & mouemur & ſumus.
2. Deinde quia hic definitur anima in communi; non minus quàm in priori definitione, vt ſignificauit Ariſtoteles textu decimo ſecundo: & tamen definitio ſoli animæ rationali competit, cùm ei duntaxat quatuor illæ particulæ ſimul
3. ſumptæ accommodari queant. Rurſum, quia alia ex parte non conuenit ei definitio; cùm animus particeps rationis non ſit id, quo intelligimus, ſed quod intelligit; ſiquidem eſt ſingulare per ſe ſubſiſtens, cuius eſt per ſe a-
4. gere. Item verò quia anima à corpore abiuncta verè eſt anima, & tamen non eſt id, quo viuimus, & ſentimus.

Secunda animæ definitio vna eſt, & explicatur.

Non eſt tamen ob hæc argumenta, improbanda Ariſtotelica definitio, ſi probè explicetur, & intelligatur. Non placet autem ſententia Aegydii exiſtimantis Ariſtotelem illis verbis non vnam; ſed quadruplicem definitionem tradidiſſe pro numero animarum. Re enim vera prædicta definitio vna eſt, atque vt vna & inueſtigata, & propoſita ab Ariſtotele fuit; vt ex ſuperioris capitis decurſu conſtat.

A Deinde non rectè Aegydius, quatuor animas ſtatuit, cùm tres tantummodò numerentur, vt ſuo loco planum fiet. Porrò autem definitio ita intelligenda eſt, vt anima dicatur id, quo viuimus, id eſt, principium vitæ internũ; quod Deo reſpectu rerum viuentium minimè competit. Licet enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens illis eſſe: non tamen intrinſecùs eas conſtituit. Item quatuor illæ particulæ viuimus, ſentimus, &c nõ B ſunt accipiendæ coniunctim, ſed per diſtributionem: non ita quidem vt ſingulæ à ſingulis disiungantur, quaſi dicendum ſit animam eſſe id, quo viuimus, aut ſentimus, aut loco mouemur, aut intelligimus; ſed ita vt disiunctio cum copulatione ad partes præcedentes fiat; dicaturque, Anima eſt id, quo viuimus, aut etiam ſentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiam intelligimus. Quo patet non rectè Simplicium putaſſe hanc definitionem C ſoli animæ intellectiuæ accommodari poſſe. Item meritò reprehendi Dionyſium Sophiſtam, quòd vitam definierit ex motu nutritionis, quaſi alius vitæ modus non ſit. Atque ex his plana relinquitur reſpõſio ad duo priora argumenta.

Deus non eſt principium internum vitæ noſtræ.

Non ſolum conuenit animæ intellectiuæ eſſe id quo viuimus, &c.

Argumenta diluuntur.

Ad cætera dicimus, licet anima rationalis in ſe ſpectata ſit id, quod intelligit, eſſe eam tamen ad ipſum compoſitum eſſe id, quo intelligimus: itemq; eandem ſeparatam eſſe id, D quo viuimus, id eſt, ſuapte natura eſſe principium vitæ; vel, quod eodem recidit, eſſe principium, quo viuere & ſentire poſſumus.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO ANIMAE DIFfinitiones ex ſe mutuò demonſtrari queant.

CIrca alterã propoſitæ quæſtionis partem non parum interpretes diſſident. Nam

 Græci,

Digitized by Google

Qui cenſeãt primam animæ definitionem per ſecundam tanquam per cauſam concludi.

Græci, & eos ſecutus Mag. Albertus, alijq; de Latinis non pauci, arbitrantur ſecundam definitionem tradi per priora ſecũdum naturam, ex eaque primam cõcludi tanquam per cauſam, demõſtratione propter quid res ſit. Cui ſententiæ fauent in primis verba Ariſtot. initio capitis 2. vbi ſignificauit velle ſe definitionem, quæ cauſam rei contineat, inueſtigare. Deinde, quia congruebat, vt Philoſophus ab effectis potiùs ad cauſam, quàm à cauſa ad effecta definiendo procederet.

Qui contrarium opinentur. D. Thom. & alij.

D Thomas alijq; nonnulli contrariam ſequuntur opinionem, aientes, primam definitionem continere cauſam ſecundæ, & hanc per illam demonſtratione propter quid, illam per hãc demonſtratione quòd res ſit, oſtendi.

Pro explicatione controuerſiæ aduertendum eſt poſteriorem animæ definitionem dupliciter ſpectari poſſe. Vno modo quatenus traditur per principium operationum animæ: altero quatenus traditur per ipſas animæ operationes, vtrumque enim continet. Deinde, animæ operationes poſſe expendi vel vt ſunt effectus animæ: vel vt ſunt eius finis.

Animæ operationes aut vt illius effectus, aut vt finis conſiderari poſſunt. 2. Phyſ. c. 7. q. 15. art. 2. Operatio eſt animæ finis, nõ tamẽ quoad eſſentiam conſideratæ.

Cùm enim vnumquodque ſit gratia ſuę operationis, vt docet Ariſtoteles libro ſecundo de Cœlo, cap. 3. tex. 17. nihil mirum quòd operationes animæ dicantur eius finis, non quidem ſi anima ſpectetur præcisè quoad ſuam quidditatem, ſeu quoad prædicata ipſi eſſentialia: ſicut enim eſſentia in ſe abſolutè ſumpta non habet cauſam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalem. Dicentur igitur operationes animæ finis illius; ſi anima ſumatur nõ quoad ſuam eſſentiam abſolutè, ſed quatenus accipit eſſe exiſtentiæ: ſiquidem vt producitur, cauſam efficientem & finalem obtinet. Nec ſolùm vt producitur actu, ſed vt poteſt produci: ſic enim etſi non vendicet actu cauſam efficientem, vendicat tamen eam in potentia, habetque ad illam ordinem, ſimiliterq; ad cauſam finalẽ, quatenus poteſt ad ipſam à ſuo efficiente dirigi.

1. Concluſio.

His poſitis ſit prima concluſio. Si poſterior animæ definitio conſideretur quatenus traditur per principium operationum ipſius animæ, poteſt demonſtrari per priorem demonſtratione propter quid; non autem prior per illam.

Probatur 1. Prius eſt animam eſſe corporis actum quam operationũ principium.

Hæc ita probatur; Saltem noſtro intelligendi modo prius eſt animam eſſe actum corporis, quàm eſſe principium ſuarum operationum; & illud eſt ratio huius: ergo definitio animæ, quæ traditur per principium vegetandi, &c. Poteſt demonſtrari per eam, quæ traditur per actum corporis demonſtratione propter quid. Antecedens oſtenditur hunc in modum. Sicut ſe habet eſſe ad operationem, ita principium eſſendi ad principium operandi; quandoquidem eam proportionem habet effectus ad effectum, quã cauſa ad cauſam, ſed eſſe eſt prius ſaltem natura operatione; ergo & principium eſſendi,

A quàm principium operandi. Atqui animam eſſe actum corporis, eſt eſſe principium eſſendi: ſic enim actuat, componit, conſtituit: eſſe verò id, quo viuimus, ſeu vegetamur, eſt eſſe fontem, & principium operandi; ergo, &c.

Probat 2.

Præterea, Quia res habet tale eſſe, ideò eſt principium talis operationis, non è conuerſo: igitur quia anima eſt actus corporis, ideò eſt principium vegetandi: igitur hoc per illud, non illud per hoc tanquam per aliquid prius, B ac veluti cauſa demonſtrabitur.

2. Concluſio.

Sit ſecunda concluſio. Poſterior definitio, vt traditur per operationes animæ tanquam per eius effecta, poteſt demonſtrari demonſtratione propter quid per priorem; & hæc per illam demonſtratione quòd res ſit, non vice verſa.

Probatur.

Veritas huiuſce concluſionis liquet ex eo, quia effecta poſſunt demonſtrari per ſuam cauſam, & cauſa per ſua effecta, variata ſecũdum eum modum ratione demon- C ſtrandi. Prior autem definitio continet cauſam operationum animæ; ſiquidem traditur per eius eſſentiam, quæ eſt cauſa vitalium functionum eiuſdem: poſterior autem traditur per effecta. Quòd verò effecta, quatenus effecta ſunt, nequeant à priori ſuam cauſam demonſtrare, luce clarius eſt.

In ſecunda concluſionis ſenſu ſequẽdus D. Tho.

Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum vera eſt opinio D. Thomæ, quam ſuprà retulimus, dummodò tamẽ non aduerſetur cõcluſioni tertiæ, quam mox D ſubijcimus.

3. Concluſio.

Sit tertia concluſio. Si poſterior animæ definitio expendatur, prout traditur per operationes animæ, quatenus animæ ipſius finis ſunt; poterit per eam demonſtrari prior demonſtratione propter quid. Hæc concluſio intelligenda eſt de anima conſiderata ſecundum eum modum quo diximus poſſe rerum naturas obtinere efficientem & finalem cauſam. Patetque ex eo, quia ſecunda definitio E ita ſpectata traditur per cauſam prioris. Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum intelligi poteſt Ariſtoteles cùm ſuperiori capite ſignificauit velle ſe tradere definitionem, quæ cauſam contineat. Quamuis id aliter exponat Caietanus, videlicet non de cauſa finali; ſed formali, arbitratus principium operandi reſpectu animæ, eſſe prius in genere cauſæ formalis, quàm actum corporis. Sed hanc interpretationem, quæ ſuam quoque habet probabi- F litatem, excluſit ea ratio, qua primam concluſionem ſtabiliuimus.

Primæ opinionis argumentis reſpondetur.

Ex dictis conſtat quid reſpondẽdum ſit ad argumenta principio quæſtionis adducta. Nã verba ex initio capitis ſecundi, de cauſa finali intelligi debent. Præterea, cùm Ariſtoteles in quærenda vtraque definitione ex notitia operationum animæ ad ipſius animæ cognitionem progreſſus fuerit; ſatis conſtat in ea re ſecutum fuiſſe ordinarium Phyſicæ inueſtigationis modum ab effectis ad cauſas; ad quem ſeruãdum non opus fuit procedere

à defini-

Digitized by Google

à definitione comprehendente effecta duntaxat ad eam, quæ ſolam cauſam contineret. Quin verò vtrumque ordinem, videlicet exquiſitæ doctrinæ, qui eſt à cauſis ad effecta; & primæ inueſtigationis phyſicæ, qui eſt ab effectis ad cauſas, artificioſè coniunxit, dum ſimul & à cauſis ad effecta, & ab effectis ad cauſas proceſſit, ſecundùm aliam & aliam conſiderationem, vti diximus.

ΚΕΦ. γ.

Τῶν δὲ δυνάμεων τῆς ψυχῆς αἱ λεχθεῖσαι, τοῖς μὲν ὑπάρχουσι πᾶσαι, καθάπερ εἴπομεν, τοῖς δὲ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοις δὲ μία μόνη. δυνάμεις δ' εἴπομεν, θρεπτικόν, αἰσθητικόν, ὀρεκτικόν, κινητικὸν κατὰ τόπον, διανοητικόν. ὑπάρχει δὲ τοῖς μὲν φυτοῖς τὸ θρεπτικὸν μόνον, ἑτέροις δὲ τοῦτό τε καὶ τὸ αἰσθητικόν. εἰ δὲ τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ ὀρεκτικόν. ὄρεξις γὰρ ἐπιθυμία, καὶ θυμὸς, καὶ βούλησις. τὰ δὲ ζῷα πάντα μίαν ἔχει τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἁφήν. ᾧ δ' αἴσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύπη, καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν. οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυμία· τοῦ γὰρ ἡδέος ὄρεξις αὕτη. ἔτι δὲ τῆς τροφῆς αἴσθησιν ἔχουσιν· ἡ γὰρ ἁφὴ τῆς τροφῆς αἴσθησις· ξηροῖς γὰρ καὶ ὑγροῖς, καὶ θερμοῖς καὶ ψυχροῖς τρέφεται τὰ ζῷα πάντα. τούτων δ' αἴσθησις, ἁφή· τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός. οὐδὲν γὰρ εἰς τροφὴν συμβάλλεται ψόφος, οὐδὲ χρῶμα, οὐδὲ ὀσμή. ὁ δὲ χυμὸς, ἕν τι τῶν ἁπτῶν ἐστι. πεῖνα δὲ καὶ δίψα, ἐπιθυμία· καὶ ἡ μὲν πεῖνα, ξηροῦ καὶ θερμοῦ· ἡ δὲ δίψα, ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ· ὁ δὲ χυμὸς, οἷον ἥδυσμά τι τούτων ἐστί. διασαφητέον δὲ περὶ αὐτῶν ὕστερον· νῦν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω, ὅτι τῶν ζώων τοῖς ἔχουσιν ἁφὴν καὶ ὄρεξις ὑπάρχει. περὶ δὲ φαντασίας, ἄδηλον· ὕστερον δ' ἐπισκεπτέον. ἐνίοις δὲ πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν. ἑτέροις δὲ καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς, οἷον ἀνθρώποις, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστιν, ἢ καὶ τιμιώτερον. δῆλον οὖν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον εἷς ἂν εἴη λόγος ψυχῆς τε καὶ σχήματος. οὔτε

CAPVT III.

Animantium a autem, quibuſdam omnes inſunt potentiæ dictæ, quibuſdam nonnullæ ſunt, & quibuſdam vnam tantùm ineſſe videtur. Atq; potentias animæ diximus has nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, loco motiuum, atq; intellectiuum. Et plantis quidem nutritiuum eſt duntaxat: alijs autem & id ipſum & ſenſitiuum. Quòd ſi ſenſitiuum ineſt, & appetitiuum etiam ineſt: b nam appetitus, cupiditas eſt, & ira, atque voluptas. Animalia verò cuncta vnum ex ſenſibus habent, tactum, inquam, ipſum. Atque cui ſenſus ineſt, ei voluptas etiam & dolor ineſt, & perceptio iucundi, atque moleſti. Quibus autem hæc inſunt, ea cupiditatem etiam habent. Hæc eſt enim appetitio eius, quod afficit voluptate. Alimenti præterea ſenſum habent. Tactus enim, ſenſus eſt alimenti. Nam ſiccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, ſenſus eſt tactus. Cæteris verò ſenſibilibus per accidens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum ſonus, vel color, aut odor. Sapor autem vnum quid eſt eorũ, quæ tactu percipiuntur. At verò fames, ſitis ve cupiditas eſt; ſicci quidem & calidi fames: frigidi verò & humidi, ſitis. At ſapor, horum quaſi quoddam eſt condimentum. Verùm hæc declaranda poſteriùs ſunt, nunc eò vſque ſit dictum, animantium inquam hiſce, quæ tactum habent, & appetitum ineſſe. c De imaginatione verò non patet, ſed de hoc poſtea conſideremus oportet. Nonnullis inſuper & loco motiuum etiam ineſt, & alijs ratiocinatiuum, ac intellectus, vt hominibus, d & ſi quid ſit aliud tale, vel etiam præſtabilius. e Perſpicuum igitur eſt, vnam animæ rationem eſſe perinde atque formæ.

Text. 27. Text. 28. Text. 29. Text. 30.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Animantium autem.] Differuit hactenus Ariſtoteles de animæ natura in ſe ſpectata: nunc de eius facultatibus diſputationem agreditur; vbi magiſtri ſui Platonis doctrinã ſequitur, qui in Phædro admonet, in vnaquaq; re primò eſſentiam conſiderandam eſſe, tum quam vim ad agendum & patiendum habeat, explicandum. Porrò in hoc capite generalem quandam potentiarum animæ comprehenſionem tradit, ſpeciatim de eiſdem in progreſſu acturus. Enumerat ergo animæ potentias, ad quas cæteræ reuocantur; ſcilicet vim nutriendi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi. Ex quibus ſola prima plantis conuenit; ſecunda & tertia omnibus animantibus: quarta perfectis tantùm: quinta ſola homini. *Quot ſint animæ potentiæ.*

b *Nam appetitus.*] Probat potentiam appetendi ſemper eſſe cum ſentiendi facultate coniunctam, duplici ratione. Prior ita habet: In omni animante reperitur ſaltem ſenſus tactus, ſub quo guſtatus comprehenditur (guſtatus enim tactus quidam eſt) vbi autem tactus, ibi & delectatio & dolor inſunt: ſed hæc ſunt actus appetitus, quia delectatio eſt boni, dolor mali, bonũ verò & malum ad appetitum pertinent; ergo in quouis animante potentia appetendi ſenſum conſequitur. Poſterior hunc in modum concluditur: In omnibus animalibus cernitur ſenſus alimenti; nimirum tactus, ſub quo guſtatus continetur. Namque viuentia omnia aluntur, ſuſtentanturq; rebus ſiccis & humidis, calidis & frigidis, quæ omnia tactu percipiuntur: vbi autem ſenſus alimenti eſt, ibi inuenitur fames & ſitis, quæ appetitus quidam ſunt: fames quidem

1. Ratio. 2. Ratio. *Appetendi, ſentiendiq; potētiæ nunquam ſeparantur.* *Vbi ſenſus alimenti eſt, ibi fames & ſitis eſt.*

Digitized by Google

Quid fames, quid ſitis.

ficci & calidi, id eſt, cibi: ſitis frigidi & humidi, hoc eſt, potus. In omni igitur animali potentia appetendi cum ſenſu coniuncta eſt. Quæ hoc loco de fame ſitiq; dici poſſent, copioſè à nobis explicata fuêre in 1. de Ortu & interitu. Aduerte autem cùm Ariſtoteles ait, omnibus animantibus conuenire appetitum: dubium eſſe num id etiam de appetitu iraſcibili intelligat. Themiſtius inquit ſentire plurima animalia, quibus deſit iracundia, & quæ ſolùm habeant tenue cupiditatis veſtigium. Alijs placet iræ & cupiditatis appetitum coniunctum eſſe, quòd ſemper ira cupiditati adſit, tanquam vindex & propugnatrix aduerſus ea, quæ obſtant quominus animal bonum, quod optat, aſſequatur; aut malum, quod fugit, declinet. Conſule D. Thomam part. 1. quæſt. 81. art. 2.

Facultate imaginandi ſaltem imperfecta nullum animal caret.

c *De imaginatione.*] Num imaginandi vis in quouis animali externum ſenſum comitetur, nondum manifeſtum eſſe ait, quod intelligit de imaginatrici facultate perfecta, quæ rerum abſentium imagines retinet, & in aliqua certa ac definita animalis parte ſedem obtinet. Namque potentia imaginandi perfecta, vel imperfecta omnibus animantibus communis eſt.

d *Etſi quid aliud.*] Ambigere videtur vtrùmne ſupra homines ſint Dæmones intellectu & ratione præditi, vt Socrates & Plato aiebant. Qua de re multa Plato in 2. & 10. de Republica, in Phædro & Epimonide, alijſque in locis. Conſtat certè ſupra humanam naturam eſſe angelicam, quæ corporis expers eſt, & intellectu pollet.

Non datur anima vna, ab omnibus ſeiuncta.

e *Perſpicuum igitur*] Diluit eam quæſtionem, quam 1. cap. ſuperioris lib. propoſuerat; num videlicet vna communis animæ definitio ſit; reſpondetque duplici pronunciato, ſimilitudine quadam deſumpta à figura. Primum eſt. Quemadmodum non datur figura vna communis re ipſa à ſingulis figuris abiuncta, ſic neque dari vnam animam re ipſa ab omnibus ſeparatam; atque adeò proponi haud quaquam poſſe vnam definitionem, quæ animæ à ſingulis ſeparatæ conueniat, vt non detur communis aliqua figuræ definitio, quæ figuræ per ſe extra ſingularia cohærenti accommodetur, vt idearum aſſertores falsò putabant. Alterum pronunciatum eſt: Sicuti generalis figuræ definitio eſt alicuius naturæ communis, quæ tamen in particularibus ineſt, nec ab eis auulſa eſt, ita & communem animæ definitionem ſeſe habere.

οὔτε γὰρ ἐκεῖ σχῆμα παρὰ τὸ τρίγωνόν ἐστι καὶ τὰ ἐφεξῆς, οὔτ' ἐνταῦθα ψυχὴ παρὰ τὰς εἰρημένας. γένοιτο δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν σχημάτων λόγος κοινός, ὃς ἐφαρμόσει μὲν πᾶσιν, ἴδιος δ' οὐδενὸς ἔσται σχήματος. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ψυχαῖς. διὸ γελοῖον ζητεῖν τὸν κοινὸν λόγον καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐφ' ἑτέρων, ὃς οὐδενὸς ἔσται τῶν ὄντων ἴδιος λόγος, οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκεῖον καὶ ἄτομον εἶδος, ἀφέντας τὸν τοιοῦτον. παραπλησίως δ' ἔχει τῷ περὶ τῶν σχημάτων καὶ τὰ κατὰ τὴν ψυχήν. ἀεὶ γὰρ ἐν τῷ ἐφεξῆς ὑπάρχει δυνάμει τὸ πρότερον, ἐπί τε τῶν σχημάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων· οἷον ἐν τετραγώνῳ μὲν, τρίγωνον, ἐν αἰσθητικῷ δὲ, τὸ θρεπτικόν. ὥστε καθ' ἕκαστον ζητητέον, τίς ἑκάστου ψυχὴ οἷον τίς φυτοῦ, καὶ τίς ἀνθρώπου, ἢ θηρίου. διὰ τίνα δ' αἰτίαν τῷ ἐφεξῆς οὕτως ἔχουσι, σκεπτέον. ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρεπτικοῦ τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστι. τοῦ δ' αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρεπτικὸν ἐν τοῖς φυτοῖς. πάλιν δ', ἄνευ μὲν τοῦ ἁπτικοῦ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων οὐδεμία ὑπάρχει· ἁφὴ δ' ἄνευ τῶν ἄλλων ὑπάρχει. πολλὰ γὰρ τῶν ζῴων οὔτ' ὄψιν, οὔτ' ἀκοὴν ἔχουσιν οὔτ' ὀσμῆς ὅλως αἴσθησιν. καὶ τῶν αἰσθητικῶν, τὰ μὲν ἔχει τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. τελευταῖον δὲ καὶ ἐλάχιστα, λογισμὸν καὶ διάνοιαν· οἷς μὲν γὰρ ὑπάρχει λογισμὸς τῶν φθαρτῶν, τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· οἷς δ' ἐκείνων ἕκαστον, οὐ πᾶσι λογισμός· ἀλλὰ τοῖς μὲν οὐδὲ φαντασία· τὰ δὲ ταύτῃ μόνῃ ζῶσι. περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ, ἕτερος λόγος. ὅτι μὲν οὖν ὁ περὶ τούτων ἑκάστου λόγος, οὗτος οἰκειότατος καὶ περὶ ψυχῆς, δῆλον.

ΚΕΦ.

Neq; enim ibi figura vlla præter triãgulum eſt, & eas, quæ deinceps ſunt collocata, neq; hic vlla præter eas quas diximus. At vt in figuris vna cõmunis ratio fieri poteſt, quæ cunctis quidẽ figuris accommodabitur, nullius autẽ erit figuræ propria ratio, ſic & in animabus dictis fieri poteſt. Quapropter ridiculum eſt, & in his, & in cæteris reb. communem quærere rationẽ, quæ quidem nullius eorum, quæ ſunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquã accõmodabitur & indiuidua ſpecie, rationem eam omittentes diffinitionẽmve, quæ cuilibet hoc pacto competere, accõmodariq; poteſt. f *At verò quemadmodum in figuris, ſic & anima ſit. Nam tam in figuris, quàm in animantibus: in eo quod deinceps eſt collocatum, id ineſt potẽtia, quod illo eſt prius, in quadrato namq; triangulus, & in ſenſitiuo vegetatiuũ ineſt, vt patet. Quapropter in ſingulis quærendum eſt, quænam ſit cuiuſq; anima, vt quænam ſit anima plantæ, & quæ beſtiæ, quæ deniq; hominis. Quã autem ob cauſam deinceps ſic ſeſe habent, cõſiderare oportet. Senſitiuum nãq; ſine vegetatiuo non eſt: at à ſenſitiuo, vegetatiuum, in plantis ſeiungitur. Rurſus ſine tactu nullus cæterorum ſenſuum eſt: At ipſe tactus ſine cæteris eſt. Complura namq; ſunt animalium, quæ neq; viſum, neq; auditum, neq; ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus quæ ſentiunt, quædam habent loco motiuum, quædam non habent.* g *Poſtremum verò, quod* Text. 31. Text. 32. *minimum eſt, rationem habet, & mentem.* h *Quibus enim mortalium ineſt ratio, his ſunt continuo & cætera cuncta. At quibus vnumquodq; illorum ineſt, hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu verò contemplatiuo alia ratio eſt. Quæ cùm ita ſint, patet horum cuiuſq; rationem, animæ maximè propriam rationem eſſe.*

CAP.

Vt inter figuras, ſic inter

f *At verò quemadmodum.*] Docet vt in figuris aliæ alijs poſteriores, perfectioresq; ſunt; ita & in animabus. Eſt enim inter eas ordo perfectionis; ſiquidem vegetatrix omnium imperfectiſſima eſt.

Digitized by Google

ma eſt. Secundum locum obtinet ſenſitiua. Tertium rationis particeps. Atque vt priores figuræ in poſterioribus inſunt, verbi gratia, trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagono, ſic anima vegetans in ſentiente, ſentiens in intelligente continetur. Deinde pergit oſtendere, qua ratione vitæ gradus per diuerſa viuentium genera diſtributi ſint, & qui quib. conueniant. *animas alia alijs perfectiores.*

g *Poſtremum verò.*] Humanam ſpeciem appellat poſtremum & minimum: poſtremũ, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora obtinet vltimum, hoc eſt, perfectiſſimum gradum inter corpora viuentia: nimirum; quia ſecari in alias ſpecies non poteſt. *Quid ſit humanam ſpeciem poſtremum & minimum eſſe.*

h *Quibus enim mortalium*] Quibus competit ratio, id eſt, intelligendi vis, eiſdem conuenire air cæteros vitæ gradus, dummodò ſint mortalia. Hanc verò limitationem cur adiecerit Ariſtoteles, in quæſtione exponemus. Deinde ait quædam bruta viuere ſola imaginatione, non quòd eam tantummodò ſortiantur, cùm ſenſu quoque & vegetandi facultate prædita ſint; ſed quia vnumquodque viuere dicitur, quod in ipſo præſtantiſſimum eſt. Loquitur hoc loco Ariſtoteles non de imaginatione imperfecta, & quæ poſt ſenſus apprehenſionem confeſtim euaneſcit; ſed de ea, quæ manet, hoc eſt, quæ rerum typos ſeruat, & cum memoria coniuncta eſt, vt hic aduertit D. Thomas. *Quomodo intelligendum quædã bruta ſola imaginatione viuere.*

QVAESTIO I.

RECTENE TRIPARTITA *animarum varietas aſsignetur, an non.*

ARTICVLVS I.

VIDERI PRIMVM NON *rectè; re tamen vera rectè aſsignari.*

Pro parte negante. 1. Argum.

EXcutiendum hoc loco eſt rectè, ne tres animæ connumerentur: nimirum vegetans, ſentiens, intelligens. Nam pro ea parte, quæ negat, ſic quiſpiam diſputarit. Vel qui tres animas faciunt, intelligunt tria animarum genera, vel tres ſpecies infimas. Non tria genera, quia animus particeps rationis non eſt genus: non tres ſpecies, quia animæ brutorum ſpecie differentium, vt equi, leonis & elephantis diſtinguuntur ſpecie inter ſe, quemadmodum & bruta ipſa; ſimiliterque animæ plantarum, vt pyri, cupreſſi & platani. Nullo igitur modo aſſerendum eſt tres eſſe animas.

2. Argum. Deinde, quælibet forma ſpecifica tam brutorum animãtium, quàm plantarũ, addit formæ ſui generis gradũ quendam ſibi propriũ, ac reciprocum, quo cõmunem generis notionem limitet & coërceat; ergo ſicuti anima intellectiua ob gradum, quẽ addit, diſtinctum membrum efficit in illa animarum portione: ita & reliquæ tam animarum, quàm plantarum ſpecies diuerſa membra efficient.

3. Argum. Ex altera verò parte, quòd pauciores animę numerandæ ſint, ita oſtenditur: Plantalis anima etiam ſenſu pollet: Non igitur ab alijs ſeparata inuenitur: atq; adeò perperam in vulgara illa diuiſione à ſenſitiua & intellectiua diſiungitur. Aſſumptũ probatur, quia plantæ diſtinguunt vtiles ſuccos ab inutilibus; nam illos attrahunt, hos reſpuunt: &, quod peculiari modo in quibuſdam magis elucet, ſalutaria proſequuntur, noxia declinant. Nam,

A verbi gratia, cucumeres ad terræ vliginem & humorem, quò affluentiùs irrigari optant, perreptant. Contrà verò oleum, quo perfuſi emoriuntur, omnino auerſantur, adeò vt eo ſuppoſito recuruentur. Vitis à lauri vicinitate refugit, quòd hæc ſua caliditate illius incremento officiat; ſimiliterq; braſſicam odit, quòd terræ ſuccum exhauriat. Idem priuatim conſpicitur in arboribus, quæ maris &
B fœminæ nomine deſignantur; hæ namque vt fœcunditatem aſciſcant, ſeſe mutuò complectuntur. Quare videtur aliquis ſenſus, ſaltem obſcurus ineſſe plantis. Adde etiam quòd arbores virent, & ſtatis temporibus effloreſcũt, quæ iuuentus quędam earum eſt, eædemque ariditate, vt ſenio diſſoluũtur. Poſtremò, quæ in aliqua ſerie ordinatim diſponuntur, ea nõ cenſentur efficere plura membra, vt viuens, animal, homo; atq; ita ſe habent anima vege-
C tatiua, ſenſitiua & intellectiua; nam vegetatiua enuntiatur in recta ſerie de ſenſitiua, & hæc de intellectiua. Igitur non rectè anima in hæc tria membra diuiditur.

Mira plantarum arborumq; natura.

4. Argum. De ſexu arborum lege Plin lib. 3. cap. 4. & li. 16. cap. 26.

In hac quæſtione non eadem fuit omnium Philoſophorum ſententia, vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit Auctor librorum de Plantis, qui Ariſtotelis nomine circumferuntur, capite 1. lib. 1. Plutarchus cap. 26. lib. 5. de Placitis, Clemens Alexandrinus lib. 8. Strom. Galenus li-
D bro de Natural. facult. Nam Stoici plantas animatas eſſe negàrunt, quòd cupiditate careant. Plato verò in Timæo poſt Empedoclem & Anaxagoram, viuentes & ſenſu præditas eſſe exiſtimauit; diſtingui tamẽ à brutis, quòd hæc ſenſum acutum & veluti vigilantem habeant; illæ verò obtuſum, & quaſi dormientem. Senſum quoque & appetitum plantis
E perfectioribus dedere Pythagoræi. Vtrique tamen à veritate deflexerunt. Stoici, quia non omnis vita cupiditate, aut ſenſu æſtimanda eſt, ſed motione ab interno principio dimanante. Quod haud dubiè in plantis cernimus. Alij, quia ſi plantæ ſentiendi vim haberent, punctæ, aut percuſſæ, doloris ſignificationem darent ſeſe contrahẽdo, vti animãtes ſolent,

De hoc Platonis dogmate lege Theodoritũ libro 5. de Curandis Græc. affect.

Plato, Empedocles, Anaxagoras, viuere plantas omnes exiſtimarunt, Pythagorei idẽ de perfectioribus arbitrati ſunt. Refutantur. 1. 2. 3.

Digitized by Google

ſolent, quamuis imperfectiſſimæ, vt ſpongiæ A & cochleæ, quæ ſi quid etiam duri attigerint, contrahuntur protinus; ſi quid humidi, funduntur. Item, quia vbi eſt ſenſus, ibi eſt vigilia & ſomnus: nihil verò horum plantis ineſt. Tertiò, quia vt diſputat Ariſtoteles lib.3. cap.12.text.66. natura plantarum admodum terreſtris eſt, atq; ita inepta ad ſenſum.

Opinio quæ arbores ſentientes facit ruſticana impietas à Diuo Auguſtino vocatur. Manichæi in eodem errore fuerunt.

D. Auguſtinus in libro de Quantitate animæ, cap 33. eam opinionem, quæ arboribus ſenſum dat, ruſticanam impietatem vocat. Non eſt, inquit, audienda neſcio quæ impietas ruſticana planè, magiſq; lignea, quàm ſint ipſæ arbores, quibus patrocinium præbet, quæ dolere vitem quando vua decerpitur, credit. Appellat autem impietatem, propter dogma Manichæorum, qui, vt ipſe teſtatur in libro ad Quod vult Deum, hæreſi 46. ita plantis ſenſum dabant, vt eiſdem rationalem animam tribuerent. Vnde ab arbore folium, fructúmue excerpere, homicidium putabant. Contra hunc errorem lege eundem D. Auguſtinum lib.2. de Moribus Manichæorum, cap.17.

Triplex conſtituitur varietas animarum, quæ ex diuerſo modo operãdi colligitur.

Aſſerendum igitur cum Schola Peripatetica, plantas nec carere anima, nec anima ſentiente præditas eſſe, ſicque dari animam vegetantem, quę ſolis plantis; ſentientẽ, quæ cunctis animalibus; rationalem, quæ homini tantùm conueniat. Colligitur autem hic numerus ex diuerſo modo operandi, quo anima ſupra formam rerum non viuentium eleuatur. Etenim vel anima rerum viuentium eo tantùm præſtat formis rerum non viuentium, quòd harum & functiones, & motus à principio externo, illarum ab interno oriantur; aut vlteriùs quòd illæ operando vtantur obiectarum rerum ſimulacris, ſeu ſpeciebus, quę & ſi materiales adhuc ſint, aliquantulum à materia emergunt; ſiquidem purioris & defæcatioris naturę eſt ſimilitudo coloris, verbi gratia, quàm ipſe color; aut denique quòd vtantur rerum imaginibus, non iam corpori inhærentibus; ſed prorſus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus competit animę vegetanti; ſecundus ſentienti; tertius intellectiuæ. Totidem ergo animæ, nõ plures paucioréſve numerandę ſunt.

Reÿcitur opinio Platonis, alio modo animam diuidentis.

Quo patet, non eſſe probandam opinionem Platonis in Timæo, vbi aliam quandam animæ diuiſionem tradit; nimirum in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem. Qua quidem in re dupliciter errauit. Primum, quia eo pacto animam diſtribuit, cùm tamen non ſit diſtribuenda, niſi modo paulò antè explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter diſtinctas conſtituit; quod procul à veritate abeſſe in libro de Ortu & interitu oſtendimus.

Lib.1.cap.4. quæſt.21.

Quamuis non deſint, qui hoc Platonis dogma non de tribus animabus, ſed de tribus eiuſdem animę facultatibus interpretentur.

Solut 1. arg. Cũ tres animę numerãtur, nec tria genera, nec tres infimæ ſpecies eſſe dicuntur.

Reſpondeamus nunc ad argumenta initio propoſita. Ad primum dicimus, cùm tres animæ recenſentur, nec intelligi tria genera, nec tres ſpecies infimas; ſed tres animas diſtinctas ex diuerſo modo ſeſe excitandi ſupra materiam comparatam. Ita vt in hac tripartita varietate contineantur duo genera; nempe anima vegetatrix & ſentiens, & vna ſpecies, id eſt, anima rationis particeps.

Solut. 2. Lege Fracaſtor. in libro de Antipathia & ſympathia à capite 9.

Ad ſecundum, concedendum eſt animam B vegetatricem & ſentientem diſtribui in plures ſpecies, vt rectè probat argumentum; ſed quia omnes vegetatrices animæ ſortiuntur inter ſe eundem modum operandi: & omnes ſimiliter ſenſitiuæ eundem inter ſe, proptereà non diuidi animam in plura membra, quàm illa tria; quia in ea diuiſione non multiplicantur membra, niſi ſpectata duntaxat ſola diuerſitate operationum, ſecundùm prædictam excitationem maiorem, minorémue C ſupra materiam.

Solut. 3.

Virtute attractrice expultriciq; ut non ſenſitiua potentia, plantæ noxia reÿciũt, cõmoda trahunt.

Ad tertium reſpondendum eſt, quòd plantę inutiles ſuccos reijciant, vtiles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate ſenſitiua & cognoſcente, quę in eis inſit: ſed ex virtute attrahente & expellente, quę citra omnem ſenſum & cognitionem altrici animę famulantur, vt in primo de Ortu & interitu ex profeſſo docuimus. Item proſecutio illa, aut fuga circa ſalutaria, aut noxia, quę in quibuſ- D dam plantis notatur, ex natiuis earũ viribus, & latenti antipathia, ac ſympathia oritur, nullo ad id prǽeunte ſenſu, aut notitia: iuuentus verò & ſenectus non niſi per metaphoram eis accommodatur, quemadmodum & ſexus, & maritari.

Solut. 4.

Vt quartum argumentum diluas ſic habeto; Anima vegetans interdum generatim, atque ita in tota ſua amplitudine ſumitur, quo pacto corpus animatum in commune, E vt pars formalis, phyſica compoſitione conſtituit, atque hoc nomen ſortitur, quòd ab ea primùm vegetandi potentia dimanet; ſicque diuiditur anima vegetatiua in eam, quæ tantummodò vegetatiua eſt, qualis eſt anima plantarum: & in animam ſenſitiuam, ex qua animal in commune conſtat, quæ ideò ſenſitiua nuncupatur, quia ab ea primò ſentiendi facultas naſcitur; & in animam rationalem. F tum rurſus ſenſitiua in commune diſtribuitur in ſenſitiuam tantùm (prout, tantùm, negat vlteriorem gradum) quæ eſt anima beſtiarum; & in intellectricem.

Anima vegetatiua tantùm non eſt formaliter in anima tãtùm ſenſitiua, ſed ſunt ſpecies inter ſe diuiſæ.

Quo patet animam vegetatiuam in commune, cùm genus quoddam ad vegetatiuam tantùm, & ad ſenſitiuam & intellectiuam ſit, in illis formaliter contineri: ſimiliterque ſenſitiuam in commune in ſenſitiua tantùm atque intellectiua (nam genus omne in ſuis ſpeciebus formaliter includitur) at verò in anima ſenſitiua tantùm, id eſt, in anima beſtiæ, non ineſſe formaliter vegetatiuam tantùm, ſiue animam planta-

Digitized by Google

plantalem; parique ratione, nec ſenſitiuam tantùm, id eſt, belluinam contineri formaliter in intellectiua, cùm ſint ſpecies inter ſe disiunctæ. Hinc ergo perſpicua iam relinquitur argumenti ſolutio. Etenim diuiſio animæ ſic intelligẽda eſt, vt primum eius membrum ſit anima vegetatiua tantùm; ſecundum ſenſitiua tantùm; Tertium intellectiua; qua ratione non diſponuntur ordinatim in recta ſerie vnum ſub altero. Illud tamen aduertes, animam vegetatiuam tantùm dici contineri virtute in ſenſitiua tantùm, & ambas in rationali, quatenus ſenſitiua tantùm non ſolùm exercet operationes ſibi proprias, id eſt, functiones ſenſuum; ſed etiam eas, quas vegetatiua: ſimiliterque intellectiua operationes ſenſitiuæ & vegetatiuæ.

QVAESTIO II.

SINTNE POTENTIARVM *genera quinque, viuentium quatuor.*

ARTICVLVS I.

QVINQVE ESSE GENERA potentiarum.

Quinque ſunt viuentium potentiæ.

Ratio propoſita doctrina.

Priori parti controuerſiæ reſpondemus, quinque eſſe primas & generales potentias rerum viuentium: nimirum vim vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius diſtinctionis, vt D. Thomas edocet 1. part. quæſt. 78. artic. 1. colligitur ex obiectis, circa quæ viuentium operatio inſiſtit. Vel enim obiectum eſt corpus coniunctum animæ, vel eſt aliquid ſeparatum. In coniunctum agit potentia vegetandi, quia occupatur in alimenti concoctione & mutatione. In ſeparatum verò feruntur cæteræ vires, vel ita vt eius imaginem intra ſe habeant; quæ ſi recipitur in organo corporeo, pertinet ad potentiam ſenſitiuam; alioqui verò ad intellectiuam: vel ita vt in ipſum tendant tanquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, eſt appetitus, cuius eſt ferri in bonum, atque adeò in finem, ſi poſteriori, eſt vis loco motiua. Quare totidem ſunt generales potentiæ rerum viuentium.

1. Obiectio contra modum colligẽdi numerum potentiarũ.

Sed obijciat aliquis: Vim gignendi continetur ſub potentia vegetatrici, & tamen verſatur circa obiectum ſeparatum; videlicet circa ſingulare diſtinctum à generante, quod denuò producitur ad cõſeruandam ſpeciem. Igitur perperam diximus, potentiam vegetandi, ſub qua gignendi vis continetur, ſpectare obiectum coniunctum.

2. Obiectio.

Deinde, vt ſe habet ſenſibile ad intelligibile; ita appetibile per appetitum corporeum ad appetibile per immaterialem appetitum: atqui illa duo conſtituunt duplex potentiarum genus; ergo & hæc.

3. Obiectio.

Tertio, facultas motiua tendit in vbi; ſed vbi non eſt aliquid extrinſecum rei, cùm ſit exiſtentia mobilis in loco, vt libro 3. Phyſic. ſtatuimus: ergo collectio illa potentiarum non rectè ſe habet.

Soluuntur obiectiones.

Hiſce obiectionibus ita occurres: Primæ, dicendo, etiam vim gignẽdi verſari circa obiectum coniunctũ, quia perficit ſemen, quod in ipſo viuente fit ex alimenti ſuperfluo, in quod formatricem vim proximè agendo imprimit. Secundæ, neganda eſt maior propoſitio. Non eſt enim vtrobique par ratio; quia vterque appetitus, tam ſenſitiuus, quàm intellectiuus tendunt in obiectum ſub ratione finis, nec diſtinguuntur proprijs differentijs ad obiectum, qua obiectum eſt, pertinentibus, ſicuti ſenſus & intellectus, vti diximus. Lege Ferrarienſem hoc loco, quæſt. 5.

Vis gignendi circa obiectũ coniunctum verſatur.

Tertiæ reſpondendum eſt, facultatem motiuam, ſecundùm opinionem illam, quam in Phyſicis amplexi ſumus, eatenus dici ferri in extrinſecum; quatenus exiſtentia in loco ſumenda eſt in ordine ad ſpatium, cui reſpondet, & quod res per motum localem decurrit.

ARTICVLVS II.

QVATVOR ESSE GENERA viuentium.

Quatuor uentium nera ex q tuor viu di modis co liguntur.

Qvod ad ſecundam controuerſiæ partem ſpectat, reſpondemus quatuor eſſe gradus, ſeu genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam ſentiunt, alia loco mouentur, alia intelligunt. In qua diuiſione per ea, quæ loco mouentur, deſignãtur quæ motum progreſſionis ſubeunt. Non eſt opus vnam dari naturam, cùm is motus primò conueniat. Non enim hic de veris tantùm generibus ſermo eſt, ſed de diuerſis gradibus, ſiue ordinibus viuentium, ſiue ſint vera genera, ſiue non. Porrò viuentia ex diuerſis viuendi modis diſtinguuntur: hi verò ex diuerſa vitæ perfectione, quæ illis duntaxat quatuor modis diſtinguitur. Sed aduertendum hæc genera diſtincta eſſe inter ſe, tanquam ſuperiora & inferiora. Quatenus priora, abſque iis, quæ poſteriora ſunt, ſeorſim reperiuntur, non contrà. Arbores enim vegetantur, & non ſentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt; & tamen quæcunq; intelligunt, mouentur; quæcunque mouentur, ſentiunt; quæcunque ſentiunt, vegetantur. Prætereà, diuerſi viuendi modi ſic ex diuerſa viuendi perfectione diſtinguuntur, vt non quælibet perfectio ſuum genus conſtituere poſſit, ſed ea tantùm, quæ à cæteris ita diſtincta eſt, vt non poſſit aliqua ratione ad cæteras reuocari. Quo perſpecto, ceſſant dubia, quæ in aduerſam partem affer-

Digitized by Google

Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuentium genus.

ri queunt; ſcilicet cur vis appetendi non conſtituat per ſe vnum genus viuentium, & potentia generandi ex ſemine aliud. Reſpondendum eſt enim vim appetendi non eſſe aliquam vitæ perfectionem prædicto modo diſtinctam à ſenſu, cùm ſemper illum comitetur. Et potentiam generandi ex ſemine, annexam eſſe facultati vegetandi, quia non excedit illius limites; maximè cùm eadem ſit potentia generatiua & nutritiua, vt alibi diximus, cumq; vegetatio ſit generatio quædam partialis viuentis in omnibus viuentibus reperta. Ob quam etiam cauſam facultas videndi, & memoria, cæteriq; ſenſus tam externi, quàm interni non faciunt diuerſa viuentium genera; videlicet quia ad vim ſentiendi pertinent; eſto quidam ſenſus non in omnibus animalibus inueniatur.

Cur non abunde potentia generandi, quàm ex ſemine.

Obijciat aliquis contra ſuperiora: Ariſtoteles proximo capite, tex. 32. docuit, viuentibus mortalibus, quibus ratio competit, conuenire cæteros gradus. Videtur igitur docere aliqua eſſe viuentia ratione prædita & immortalia, quibus ij non competant. Philoponus hæc verba ita interpretatur, vt voluerit Ariſtoteles corpora diuina & immortalia, id eſt, cœleſtia habere vim rationis, non autem ſenſum, aut alias priores facultates: quòd hæ ad ſolam vitam mortalem tuendam datæ ſint à natura. Hæc tamen interpretatio inuoluit ſententiam de animatione cœleſtium corporum, quam neque veram, neque Peripateticam eſſe in libris de Cœlo oſtendimus. Potiùs ergo dicendum, Ariſtotelem verba illa ſubdidiſſe, non ex propria opinione, ſed in gratiam Platonicorū, qui dæmones quoſdam corpore & ratione præditos, ſenſu tamen carentes, fingebant.

Platonici dæmones quoſdam fingunt corporeos, ſed ſine ſenſu.

Ex ijs, quæ hactenus diſſeruimus, manet tres eſſe animas, quinque genera potentiarum, quatuor genera viuētium. Sed illud poſtremò aduerte, ſi viuens ſumatur, vt dicitur non ab accidentali vita, hoc eſt, ab operatione vitali, ſiue à potentia ad talem operationem: ſed à vita ſubſtantiali, quæ eſt ipſa anima: tunc non quatuor genera viuentium, ſed tria cōſtitui debere; nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum; à triplici anima, vegetante, ſentiente, intelligente.

QVAESTIO III.

VTRVM POTENTIAE ANIMAE ab eius eſſentia manent.

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS argumenta.

1. Argum.

QVòd potentiæ non manant ab eſſentia animæ, hunc in modum videtur oſtendi: Emanatio eſt motus quidam.

A ſed nihil à ſe ipſo moueri poteſt, vt probauit Ariſtoteles 7. Phyſic. auſcult. cap. 1. text. 1. Igitur potentiæ non manant ab anima; alioqui iam anima à ſe ipſa moueretur, eſſetq; ſimul agens & patiens. Agens, dum ex ſe profunderet potentias; patiens dum eas in ſe reciperet. Quòd ſi quis dicat potētias immateriales recipi in materiam, non verò in animam, ſicque non idem eſſe agens & patiens: ſaltem non effugiet, quominùs cōcedat animū participem rationis reſpectu immaterialium potentiarum, quæ ab eo fluunt, & in eodem manent, ſimul agere & pati.

B Deinde; Ab eo, quod vnum eſt, & ſimplex, non poteſt naturaliter procedere niſi vnum, ſed anima eſt vna ſimplexque ſubſtantia: nequeunt igitur ab ea plures potentiæ oriri. Sed reſpondeas ab eo, quod vnum eſt, poſſe oriri plura ordine quodam, ſicque potentias animæ ordine quodam naturali ab ea fluere.

2. Argum.

C Contra id obijcitur; quia non appatet quinam ordo is eſſe poſſit, præſertim cùm potentiæ animæ diſtinguantur inter ſe ſpecie: atq; adeò non poſſit vna fieri ab alia, cùm vnumquodque gignatur à ſuo ſimili. Deinde, quia in potentijs ordinatis non poteſt vna ſine altera operari; cuius tamen oppoſitum liquet in facultatibus animæ; operatur enim viſus, auditu nihil percipiente.

D Præterea, Si potentiæ orirentur ab anima, ſequeretur potentias animæ rationalis comitari eam à corpore exeuntem, vtpote originis ſuæ cauſam & fontem: atqui non eam comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Probatur minor; quia anima ſeparata ſicuti functiones ſenſuum, ſiue internorum, ſiue externorum exercere non poteſt; ita nec eiuſmodi potentias ſecum defert; alioqui fruſtra eam comitarentur.

E

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS ET ARgumentorum explicatio.

Potentiæ animæ ab eius manant eſſentia.

ASſerendum tamen eſt, potentias animæ ab eius eſſentia oriri. Nam cùm potentiæ ſint formæ accidentariæ ſubiecto propriæ, ac natiuę, eique conferant eſſe ſecundùm quid, neceſſum eſt, vt ab eo, quod ſubiecto primum, ac ſubſtantiale eſſe tribuit, hoc eſt, à forma

F ſubſtantiali, quaſi eſſentiæ comites proficiſcantur. Quæ eſt ratio Diui Thomæ prima parte, quæſtione ſeptuageſima ſeptima, articulo ſexto. Sed illud præterea ſciendum eſt, animam triplex cauſæ genus ſortiri reſpectu potentiarum; videlicet agentis finalis & materialis: licèt Iandunus quæſt. 9. huius lib. ſolam rationem cauſæ materialis animę accommodet: ſortitur ergo anima cauſalitatem agentis, quia potentias ex ſe actiuè fundit: finalis, quia potentiæ ſunt propter animam, vt propter

Anima potentiarū immaterialiū reſpectu agens finalis, materialiſq; cauſa eſt.

Digitized by Google

Materiales potentiæ nõ in anima, ſed in materia recipiuntur.

propter finem, cui à natura deſtinantur; materialis, quia ipſas in ſe recipit, ac ſuſtinet. Quod tamen de ſolis immaterialibus potentijs humanæ animæ intelligi debet; cætera namque in materia, prout formæ ſubeſt, recipiuntur, vt in lib. de Ortu & interitu oſtendimus; quidquid in contrariam partem ſcripſerit Apollinaris quæſtione ſeptima huius libri, Iandunus quæſtione decima, aſſerentes omnes potẽtias recipi in nuda anima. Quod ſi ita eſſet, certè viſio inhæreret animæ rationali; ſiquidem vbi eſt potentia, ibi eſt eius actus immanens & vitalis; at quod viſio non ſit in anima rationali manifeſtum eſt; cùm hæc immaterialis & diuiſionis expers ſit; illa verò materialis & extenſa. Accedit, quòd ſi omnes potentiæ eſſent in nuda anima, non rectè Ariſtoteles hoc in libro, ca.33. docuiſſet potentiarum quaſdam eſſe organicas, id eſt, organis corporeis inhærentes, quaſdam non.

Anima non eſt præcipua cauſa efficiẽs potẽtiarum.

Porrò non eſt anima præcipua cauſa efficiens ſuarum potentiarum, ſed generans, ſeu producens, cui incumbit omnia, quæ rei in inſtanti generationis debentur, ei contribuere. Itaque anima quaſi inſtrumentaria cauſa eſt generantis, & ab hoc remotè, ſed principaliter; ab illa proximè, & minus præcipuè potentiæ efficiuntur. Sic verò hæc quatuor, eſſentia, potentia, operatio, obiectum, hunc habent ordinem, vt ab eſſentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; vt rectè colligit Ficinus lib.10. de Platonis Theologia, cap.9.

Soluũtur argumenta. Soluitur 1.

Diluamus igitur argumenta, quæ in aduerſam partem adduximus. Ad primum dicendum, emanationem non eſſe actionem phyſicam, cùm non ſit coniuncta cum motu; immò nec propriè actionem, vt alibi diximus, & quidem eam, quæ potentiæ materiales, vt facultas videndi, vel audiendi, cæteræque eiuſmodi corporeo organo inhærentes emanant, non recipi in ipſa anima, à qua oriuntur, vt iam argumentando occurrebamus; ſed in materia, proindeque non ſequi ſecundùm huiuſmodi actionem idem agere & pati. Quòd ſi de potentijs immaterialibus, vt de intellectu, qui in ipſa anima inſidet, loquamur, tunc non eſſe incommodum, idem agere & pati; præſertim ſi id, quod patitur, non ſit ipſum agens principale; & actio non ſit Phyſica, proprieq; actio; de qua ſolùm Ariſtoteles loco citato diſputat.

Soluitur 2. Oriuntur potentiæ ab anima ordine quodam.

Secundo argumento probè reſpondebatur cum Diuo Thoma loco citato primę partis. Ad priorem verò ſolutionis impugnationem dicendum erit; Licèt potentiæ animæ inter ſe ſpecie differant, minimè id obſtare, quominùs ordine quodã ab anima, vt à fonte dimanent: ita ſcilicet, vt aliæ alias ſecundùm quandam naturæ anteceſſionem præcedant, non vt ab intermedio vniuoco, ſed æquiuoco, atq; adeò ſpeciei diuerſæ. Ad po- A ſteriorem; Licet quędam potentiæ ita ſint affectæ, vt vna quoad ſuam actionẽ dependeat ab altera, quo pacto ſe habet voluntas ad intellectum; neque tamen ex illo ordine, quo ſe in prima ſua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiuſmodi dependentiam quoad functiones obeundas. Lege D. Thomam eadem illa quæſtione, artic.4. & 7.

Soluitur 3.

Ad tertium reſpondendum eſt; Etſi anima omnium ſuarum potentiarum fons ſit; tamen B animam intellectiuam è corpore abeuntem non comitari actu, & formaliter, niſi potentias ſpiritales, quæ in ea recipiuntur; cæteras verò ipſam ſequi, in eaq; manere, tanquam in radice duntaxat. Nam cùm earum ſubiectum ſit organum corporeum, eo per abſceſſum animæ diſſoluto, confeſtim abolentur.

In anima ſeparata potentiæ organicę ſolùm vt in radice manent.

QVAESTIO IV.

C *VTRVMNE ANIMAE POtentiæ re ipſa ab ea differant, an non.*

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOphorum ſententiæ.

Nullam diſtinctionem ex natura rei inter animam potentiaſque ponunt Gregorius, Gabriel, Ochamus, Marſilius, Marcellus.

Magna eſt in hac quæſtione ſententiarum D varietas. Nam Gregorius in 2.d. 16.q.3. Ochamus diſt.16. quæſt.24.& 26. Gabriel ibid.q.1. Marſilius in 1. q.7. art.3. ac tota ferè Nominalium ſchola, item Marcellus in ſuo lib.3. de Anima, cap.75. aſſerunt potentias nec re ipſa, nec formaliter ex natura rei ab animæ eſſentia diſtingui, licet anima ex varietate actionum diuerſa nomina ſortiatur. Itaque animam prout intelligit dici, & eſſe intellectum; prout appetit, appetitum; E prout videt, aſpectum, atque ita ad reliquas ſuas facultates ſeſe habere. Scotus in 2. d.16. q.vnica, ſentit non diſtingui potentias re ipſa ab anima; diſtingui tamen formaliter, & ex natura rei. D. Bonauent. in 1. d.3.q.3. videtur idem ſentire; ait enim, potentias eſſe idem cum anima, non tamen omnino, idem per eſſentiam. Durandus in 1.d.3.q.2. arbitratur potentias animæ vegetatricis, nimirum vim nutriendi, augendi, generandi, eſſe idem re cum anima; facultates autem ſentiendi & intelli- F gendi ab ea realiter diſtingui.

Argumenta pro his auctoribus. 1.

Poſſunt autẽ pro hiſce opinionibus, quatenus in eo conueniunt, quòd potentiæ idem re ipſa cum anima ſint, hæc adduci argumenta: Res non niſi cogente neceſſitate multiplicandę ſunt, cùm natura ſtudeat compendio, & à ſuperfluo quàm maximè abhorreat; atqui nulla neceſſitas cogit diſtinguere potentias ab anima, tanquam res inter ſe diuerſas. Non ſunt ergo diſtinguendæ. Probatur aſſumptio, quia ſicuti materia, ſine alia

Digitized by Google

adiectitia facultate, eſt ſua potẽtia paſſiua ad recipiendam formam; & accidentia, quæ agunt, ſunt ſua potentia actiua ad agendum, ita & ſubſtantia animæ per ſe poterit eſſe ſua potentia actiua ad operandũ; præſertim cùm anima tam materiæ, quàm accidentibus dignitate præſtet. Corroboraturq; argumentũ, quia potentiæ apud eos, qui ipſas ab anima diſtinguunt, fluunt immediatè ab eſſentia animæ. Quare iam animam ipſam proximum earum principium eſſe confitentur. Quod ſi ita eſt, cur non etiam immediatum ſuarum functionum principium erit?

Cõfirmatur.

2. Item; Differentiæ principales non poſſunt ab accidentibus deſumi; ſed rationale & ſenſibile ſunt eſſentiales differentiæ; ſumuntur verò à ratione, ſiue intellectu, & à ſenſu. Igitur intellectus & ſenſus non ſunt accidentia, ſed ipſa ſubſtantia earum rerum, quibus competunt.

3. Tertio; Principium operandi eſt potentia; ſed anima eſt principium operãdi; ſiquidem, vt definijt Ariſtot. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima eſt ipſæ potentiæ. Atq; huius ſententiæ videtur fuiſſe D. Auguſt. in Serm. de Imagine, cap. 11. vbi ait, animam eſſe intellectum, eſſe memoriam, eſſe voluntatem: & 10. de Trinit. cap 11. vbi docet memoriam, intelligentiam & voluntatem non eſſe tres vitas, ſed vnam duntaxat vitam; nec tres mentes, ſed vnam mentem: & in lib. de Spiritu & anima, cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat; ſpiritus, dum contemplatur; ſenſus, dum ſentit; animus, dum ſapit; dũ intelligit, mens; dum diſcernit, ratio; dum recordatur, memoria; dum vult, voluntas; iſta tamen non differunt in ſubſtantia, quemadmodum in nominibus, quoniã omnia iſta vna anima eſt, proprietates quidem diuerſæ, ſed eſſentia vna.

Sanct. Aug.

4. Quartò; Si potentiæ diſtinguerentur realiter ab anima, poſſent illæ ſeiunctim diuinitùs conſeruari, quod tamen repugnãtiam inuoluit: ergo, &c. Probatur aſſumptum: tum quia cùm potentiæ includant in ſua definitione ſubiectum, cui inhærent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tum quia ſi extra animam eſſe poſſent, poſſent etiam ita ſpectatæ operari, atque adeò intellectus intelligere; voluntas velle, aſpectus cernere. Quod eſt abſurdum.

5. Poſtremò; Immediatum principium generationis eſt forma ſubſtantialis generantis; ergo & immediatum principium nutritionis quæ eſt quædam partialis generatio; & ex conſequenti etiam immediatum principium accretionis erit eadem ſubſtantia; cùm accretio non exigat potentiam à nutritione diſtinctam. Aſſumptum probatur, quia ſubſtantia non niſi à ſubſtantia efficitur; alioqui ſi ab accidente, ſiue tanquam à principali, ſiue tanquam à minus præcipua cauſa fieret; aliquid vltra ſuam ſpeciem & naturam ageret, quod

A abſurdum eſt. Quare non videtur negandum ſaltem potẽtias animæ vegetatricis eſſe idem re cum anima, vti Durandus aſſerebat.

ARTICVLVS II.

QVID IN PROPOSITA QVAEſtione ſentiendum ſit.

AMplectenda tamẽ eſt ſententia D. Thomæ
B tum alijs in locis, tum 1. p. q. 77. art. 1. Caiet. ibid. Alenſis 2. p q. 65. membr. 1. Aegid. quodl. 3. q. 10. Capreoli in 1. d. 3. q. 3. art. 2. M. Alberti d. 3. artic. vlt. & 2. lib. de Anima, tract. 1. cap. 11. Apollinaris hoc in lib. q 7. Ianduni quæſt. 9. Heruæi quodlib. 1. q. 9. & aliorum complurium, aſſerẽtium omnes potentias diſtingui re ipſa ab anima: quod item de cæteris facultatibus actiuis aliarum rerum intelligi debet. Ac primùm, quod nequaquam veriſimile ſit
C potentias ita eſſe idem re cum anima, vt nec formaliter ab ea diſſideant, ex eo cõcluditur, quia alioqui diceremur intellectu velle, voluntate intelligere, aſpectu audire; quod eſt contra communẽ ſenſum, ac modum loquendi. Item; Id quod ex ſe indifferens eſt ad diuerſos actus, oportet vt per aliquid ſuperadditum, ad eos determinetur; ſed eſſentia animæ in ſe ſpectata eſt indifferẽs ad quemlibet eorum actuũ, quos edit (alioqui cùm animæ
D eſſentia vna ſit, & actus plures, req; ipſa diſtincti, idem ſecundum idem eſſet ſimul determinatum ad plura realiter diuerſa, quod fieri nequit) oportet igitur eſſentiam animæ per aliquid ad hunc & illum actum determinari. Id verò nihil aliud eſt, quàm ipſæ animæ facultates, ſeu potentiæ. Igitur potentiæ ſunt aliquid ſuperadditum eſſentiæ.

Potentiæ ab anima diſtinguuntur. D. Thom. Caietanus. Capreolus. Diſtinguuntur formaliter. 1. Ratio.

Tum verò quòd potentiæ ſic animæ adueniant, vt ab ea re ipſa differant, ita ſuadetur:
E Nulla ſubſtantia poteſt eſſe immediatum ſuę operationis principium. Igitur potentia, per quam anima operatur, nõ eſt ipſamet animæ ſubſtantia. Antecedens nõ modò aſſeritur ab Auerroe 7. Metaph. com 31. ſed videtur etiam ad mentem Ariſtotelis lib. de Senſu, cap. 2. vbi docet ignem, terram, cæteraq; ſimiliter non eſſe nata agere, niſi prout habent contrarietatem, id eſt, calorem & frigus, ac alias quali-
F tates, quarum interuentu operantur. Deinde probatur idem antecedens ex eo, quia vt ſubſtantia ſine accidentibus nõ conſiſtit, ita nec ſine illis agit. Item qui fruſtra natura tantam accidentium varietatem & apparatum ſubſtantijs dediſſet, ſi ſubſtantiæ per ſe actiones ſuas proximè obire poſſent.

De hac re in Phyſic. libro 2. c. 7 q. 18. Re ipſa differunt. Nulla ſubſtantia creata per ſe ipſam immediatè operatur.

Item, Elementa, quæ maximè actiua ſunt, habent ad operandum virtutes re ipſa à ſuis formis ſubſtantialibus diuerſas, videlicet primarias qualitates, vt ignis calorem, & ſiccitatem, aqua frigiditatem & humorem; ergo pari ratione inerũt animæ vires ad agendum ab ea di-

ea di-

Digitized by Google

Grauitas & leuitas à forma ſubſtantiali diſſidet realiter.

ea diſtinctæ. Idem etiam oſtendi poteſt ex facultatibus motiuis, grauitate, inquam, & leuitate. Nam quòd hæ à corporibus quibus conueniunt, re diſſideant ea ratio oſtendit, quia poſſunt diuina virtute ſeorſim exiſtere ſine forma ſubſtantiali. At grauitas & leuitas potentiæ quædam ſunt naturales ab elementorum formis primò oriundæ, indeque mixtis corporibus communicatæ. Quòd ſi hæ à ſuis formis re ipſa differunt, cur non idem de cæteris facultatibus actiuis aſſerendum erit. Accedit teſtimonium D. Dionyſij, cap. 11. de diuinis nominibus, vbi ait cœleſtes ſpiritus diuidi in eſſentiam, virtutem, & operationem; quæ verba indicant tria hęc eſſe res diſtinctas. Quare multo magis in anima aliud erit eſſentia, aliud virtus.

D. Dionyſ.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTOrum primi articuli.

Solut. 1. arg.

Diluamus igitur eorum argumenta, qui potentias ab anima re ipſa non diſtinguunt. Ad primum concedenda eſt propoſitio, neganda aſſumptio, & ad eius probationem dicendum, licet materia ſit ſua potentia paſſiua; & operatiuæ qualitates ſint ſua vis actiua, nō proinde ſequi animam poſſe eſſe ſuam potentiam actiuam; quia eſſe potentiam paſſiuam non deſignat perfectionem, ſed imperfectionem potiùs, ſicuti & pati. Item, eſſe potentiam actiuam inſtrumentariam denotat perfectionem imperfectioni admixtam, quam non eſt abſurdum accidentarijs formis non diſtingui. At eſſe ſuam potentiam actiuam tanquam agens principale arguit maiorem dignitatem, quàm rebus creatis conueniat. Quo fit vt anima nequeat eſſe ſua potentia actiua cum ipſa ſit principale agens formale reſpectu ſuarum functionum. Ad alteram verò confirmationem eiuſdem minoris reſpondendum eſt, potentias oriri ab anima per emanationem, ita tamen vt anima reſpectu illarum non ſit principale agens, ſed quaſi inſtrumentum præcipui agentis, id eſt, generantis, ſiue efficientis, vti ſuperiùs commonuimus.

Qualitates actiuæ ſunt ipſa actiua potentia inſtrumentaria.

Agens principale eſſe ſuam vim actiuam, perfectionem creatam excedit.

Solutio 2. Differentiæ eſſentiales nō ſumūtur à potentijs.

Ad ſecundum: Rationale, & ſenſibile prout eſſentiales differentiæ ſunt, non ſumi ab intellectu, & à ſenſu, ſed eſſe gradus Metaphyſicos, qui petuntur à forma, & à materia, è quibus compoſitum coaleſcit.

Solutio 3.

Ad tertium: Animam eſſe principium operandi principale, & eſſe id, quo præcipuè, & tanquam à radice viuimus: tale verò principium non eſſe potentiam, quia potentia, ſi ſit vitalis, de qua in argumento agitur, eſt id, à quo proximè, & vt à minus principe cauſa vi-

A talis operatio oritur. Neq; D. Auguſtinus loco citato contrariam opinionem aſſeruit, ſed duntaxat in ſenſu cauſam deſignante, quem cauſalem vocat, dixit animam eſſe intellectum, id eſt, intellectum profluere ab anima, & tres animæ potentias non eſſe tres vitas, id eſt, non fundari, ſeu conſiſtere in triplici anima, ſed in vna tantùm anima humana. Ad id verò, quod ex lib. de ſpiritu, & anima citatur, dicendum id opus falſò tribui Auguſtino, vt B doctores Louanienſes palàm conuincunt. Deinde occurrendum citatis verbis oſtendi magis identitatem omnium graduum eſſentialium animæ in vnam eſſentiam, quàm potentiarum ipſius aut inter ſe, aut cum eadem anima.

D. Auguſt. animam & potentias idem eſſe non credit.

Ad quartum negandùm vllam eſſe repugnantiam ſi anima eiuſq; potentiæ ſeiunctim exiſtāt diuinitùs. Ad primam verò impugnationem dicito multa inueniri in definiendo C minimè ſeparabilia, quæ tamen in exiſtendo ſeparari valent, vt patet in relatiuis veluti patre ac filio, quæ naturaliter ſeparatim dantur. Ad ſecundam impugnationem reſpondendum actiones vitales ſicuti neque à Deo ſolo vitaliter elici valent, vt plerique huius ætatis Philoſophi approbant; ita neque poſſe elici à potentia, niſi cum hæc ipſi animæ inhæſerit, eique intimè coniuncta fuerit; cuius rei ratio copioſior alibi tradenda erit. Ad vltimum ne- D gandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum ſubſtantiam non gigni tanquam à cauſa principali, niſi à ſubſtantia: poſſe tamen accidentia vltra ſuam ſpeciem agere, & attingere formarum ſubſtātialium productionem, non vi ſua, ſed quatenus ſunt inſtrumentum ſubſtātiæ generantis, vt 2 Phyſicæ auſcultationis libro copioſè diſſeruimus.

Ad 4. reſpōdet Capreol. 1. d. 3. qu. 3. art. vlt.

Solutio 4.

Solutio vlt.

E

QVAESTIO V.

DISTINGVANTVR-NE POtentiæ per actus, & obiecta, an non?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON DIſtingui.

F

Non quærimus vtrum potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta tanquam per eſſentiales differētias; id enim planum eſt non ita ſe habere; cùm actus & obiecta ſint extrinſeca potentijs. Solùm ergo in controuerſiam vocamus, num potentiæ actiuæ ſuam diſtinctionem capiant in ordine ad actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ tendunt, ita vt quanta in ijs eſt diſtinctio, tanta in potentijs reperiatur. Occurrunt verò in par-

Digitized by Google

Pro parte negatiua. Argum. 1.

tem negatiuam hæc potiſſimùm argumenta. Primum: Vna, eademq; potentia ſpecie exercet actus diuerſarum ſpecierum: Igitur potentiæ non ſumunt diſtinctionem ſpecificam ex actibus. Probatur antecedens, quia vnus idemque intellectus elicit actum ſcientiæ, & opinionis, qui haud dubie inter ſe ſpecie diſtinguuntur. Quòd ſi quis dicat hoſce actus differre ſpecie, non prout eliciuntur à potentia intellectrici ſecundum ſe, ac nudè ſumpta, ſed vt informata habitibus diuerſæ ſpeciei, nempe ſcientia, & opinione. Contrà: Ab vna, eademque imagine intelligibili elici poſſunt actus diſtincti ſpecie, vt ab imagine hominis conceptus hominis, & conceptus animalis (eſto hic non adæquet ſpeciem, quæ hominem repræſentat) atqui in huiuſmodi actibus non licet recurrere ad habitus diſtinctos ſpecie, quibus intellectus informetur. Simpliciter ergo à potentia eiuſdem ſpeciei egrediuntur actus ſpecie diuerſi. Quod etiam apertè liquet in voluntate: à qua omni habitu carente edi poterit actus iuſtitię, & iniuſtitiæ, amoris, & odii, qui ſpecie inter ſe differunt.

2. Secundò: Idem ſpecie obiectum pertinet ad potentias ſpecie diuerſas; & obiecta ſpecie diſtincta pertinent ad potẽtiam eiuſdem ſpeciei; ergo potentiæ non diſtinguuntur per habitudinem ad obiectum. Probatur aſſumptũ quoad priorem partẽ, quia idem color & intelligitur intellectu, & cernitur viſu. Quoad poſteriorem; quia candor, & nigredo differunt ſpecie; & tamẽ ambo ſub eandem ſpecie potentiam cadunt, nimirum ſub aſpectum.

3. Tertiò: Intellectio habet pro termino verbum per eam expreſſum, & rem, quam intelligimus; vel igitur intellectio capit ſpeciem à verbo tantùm, vel à re intellecta tantùm, vel ab vtroq;. Non à verbo, vel à re intellecta tantum, cùm ad vtrumque terminetur; non ab vtroque, cùm verbum, & res cognita differant ſpecie, & vnus ſpecie actus non poſſit ferri in duos ſpecie terminos: Nullo igitur pacto intellectio diſtinguitur ſpecie per terminum; quod ſimiliter de cæteris actibus intellectus dicendum erit. Ex quo ſequitur nec potentias diſtingui per actus; cùm eadẽ ſit ratio actuum ad terminos, quæ potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

POTENTIAS DISTINGVI PER *actus, & obiecta: neq; argumenta in aduerſum adducta vim habere.*

Per actus & obiecta potentiæ diſtinguuntur. Lege etiam D. Tho. in 1. diſt. 17. qu. 1. art. 4. & in 2. diſt. 44. qu. 2. art. 1. Caiet. 1. par. q. 77. art. 3. Ferr lib. 4. contra gent. cap. 24.

HAec tamen argumenta nihil obſtant, quo minus cum communi philoſophantium ſchola tueamur potẽtias diſtingui per actus, & obiecta. Cuius aſſertionis ea potiſſimùm ratio eſt, vt explicat D. Thom. 1. par. quæſt. 77. art. 3. quia cùm vnaquęq; potentia actiua ſuapte natura referatur ad actum, & obiectum; neceſſe eſt vt in ordine ad illa rationem ſuam, & eſſentiam habeat, proindeq; vt ab iis diſtinctionem ſortiatur. Atq; hinc eſt quod potentiæ non niſi per actus, & obiecta, ritè definiuntur. Quod ſignificauit Ariſtot. hoc in lib cap. 4. text 33 cùm docuit actus, & obiecta eſſe ratione, ſeu definitione priora potentijs.

Obiectum cuiuslibet potentiæ, vel materialiter, vel formaliter conſiderari poteſt.

Cæterùm difficultas non parua eſt quo pacto hæc diſtinctio ſumenda ſit; quam difficultatem duobus primis ſuperioris articuli argumentis explicuimus. Aduertendum igitur eſt obiectum cuiuſq; potẽtiæ dupliciter ſpectari poſſe. Videlicet materialiter, ſeu vt res quædam eſt, verbi gratia, candidum, quà candidum, ſecũdum ſuam naturam: vel formaliter, id eſt, ſecundum eam rationem, qua cadit ſub potentiam, & ad ipſum potentia refertur, quæ ratio dicitur viſibilitas. Quod pari ratione de cæteris obiectis comparatione ſuarum potentiarum exiſtimãdum eſt. Deinde haud ignorabis actus, qui ab aliqua potentia vna ſecundum ſpeciem, egrediuntur, eſto alioqui inter ſe ſpecie diſtinguantur, vt viſio albi, & viſio nigri; omnes tamen ſubordinari vni rationi formali ſpecificæ obiecti adæquati totius potentiæ ſub qua in obiectum tendunt; quæ ratio in obiecto viſus, eſt viſibile, in obiecto intellectus, intelligibile, ſimiliterque in cæteris. At enim hæc ratio formalis non vnit prædictos actus in vnam differentiam ſpecificam eſſentialem; id enim haudquaquam fieri poteſt, alioqui deciderent à propria natura, vel differrent, & non differrent inter ſe ſpecie, quæ eſt aperta repugnantia; ſed dicuntur ij actus eiuſmodi rationi formali ſpecificæ ſubordinari, quatenus ſub ea in obiectum feruntur. Atque hinc eſt quòd viſio albi, & viſio nigri ſecundum ſe ſpectatæ, & prout tendunt in ſua peculiaria obiecta in ſe ſumpta differunt ſpecie, prout verò feruntur in eadẽ, vt ſtant ſub ratione ſpecifica obiecti adæquati viſus, quæ dicitur viſibilitas, cẽſentur vnius ſpeciei, non quidem in ſe; nec enim poſſunt in vnam ſpeciem infimam contrahi, vt diximus, ſed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, cõueniunt in vnam ſpeciem infimam, ſeruatis interim intrinſecis naturarum ſuarum differentijs.

Actus vnius potẽtiæ ſpecie diuerſi vni rationi formali ſpecificæ ſubordinantur.

Quomodo actus eiuſdẽ potẽtiæ ſpecie differentes, vnius rationis eſſe cenſeantur.

His ita conſtitutis, cùm dicimus potentias diſtingui per actus, & obiecta, ſumenda ſunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum ſecundum prædictã formalem rationem: quæ ratio ſemper eſt vna ſecundum ſpeciem, vbi potentia vnius ſpeciei eſt. Quanquam hoc intereſt, quòd potentia intelligendi in homine, verbi gratia, eſt vnius ſpeciei logicè, atque intrinſecè: eius verò actus ſpectari ſecundum eam conſiderationem quam diximus, ſunt omnes vnius ſpeciei Phyſicæ tantùm, ac ſecundùm extrinſecam denominationem à ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt.

Digitized by Google

reperiunt. Qui tamen alioqui ſecundum ſuas peculiares differentias, quibus intrinſecè conſtituuntur, poſſunt ad diuerſas ſpecies Logicas pertinere, vt intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petes tamen quo pacto deprehendi poſſit rationem formalē obiecti eſſe vnam ſpecie, ex qua debeat colligi potentiam eſſe ſpecie vnam. Reſpondemus id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim ſumitur vnitas prædictæ rationis formalis. Itaque ſi is ſpecie vnus ſit; tam ratio formalis obiecti, quam potentia erit vna ſecundum ſpeciem. Vnde quia, exempli gratia, omne viſile habet eundem modum immutandi aſpectum, viſile ſecundum rationem formalem eſt vnum ſpecie, & facultas videndi in omnibus animantibus eſt vnius ſpeciei, diuerſa tamen à facultate audiendi, quia aliter hæc ab audibili; aliter illa à viſibili immutatur. Quod in progreſſu cùm de ſenſuum diſtinctione differemus, planum fiet. Similiter intellectus humanus eſt vnus ſpecie, quia vnus tantum modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur, nimirum per phantaſmata; quorum ope, & miniſterio intelligibiles rerum imagines in eo imprimūtur. Ex quo iam facilè perſpicies, cur potentia à prædicta ratione formali intrinſecè, ac Logicè ſpeciem capiat: & tamen actiones eiuſdem potentiæ non niſi phyſicè, & extrinſecè conuenientiam in vna quaſi ſpecie ab ea mutuētur. Nimirum quia ratio illa immutandi per ſe primò, ac directò pertinet ad potentiam quæ immutatur, non ita verò ad actiones potentiæ.

Ex modo quo obiectū potentiam immutat deprehenditur eius rationē formalem eſſe vnam.

Exiſtit tamen adhuc circa hæc dubium minimè diſſimulandum, videlicet qui fieri poſſit, vt v. gr. intelligibilitas ſit ratio vna ſecundum ſpeciē, cùm prædicetur in quid de multis intelligibilitatibus ſpecie diſtinctis, videlicet de ea, quæ cōuenit lapidi, & ea, quæ competit leoni, quæ non poſſunt non ſpecie differre, ſicuti & actiones intelligendi, quibus attinguntur. Sed occurrendum intelligibilitatem (quod de cæteris eiuſmodi rationib. formalibus aſſerendum erit) bifariam accipi: nimirum vel abſolutè, vel vt concernit modum immutandi potentiam. Si iuxta priorem conſiderationem ſpectetur, dici de multis ſpecie differentibus, nec ita tribuere vnitatem ſpecificam noſtro intellectui: ſi iuxta poſteriorem, eſſe ſpeciem infimam, eoq; pacto talem vnitatem conferre potentiæ. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philoſophicum effatum de diſtinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui paſſim inexplicabiles nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi fruſtra laborant.

Quomodo intelligibilitas ſit ſpecie vnā.

Ad primum igitur eorum, quæ initio propoſuimus reiecta quorundam ſolutione, quę in eo afferebatur dicendum, licet intellectus actiones ſpecie diuerſas edat, ſimiliterque voluntas, omnes tamen actus intellectus quatenus tēdunt in obiecta, vt ſtant ſub ratione intelligibilis induere rationem vnius ſpeciei, & omnes ſimiliter actus voluntatis vt feruntur in obiecta, quatenus ſpectantur ſub ratione volubilis, ac ſecundum iſtiuſmodi conſiderationes, actus intellectus tribuere ſpeciem intellectui, & actus voluntatis voluntati. *Solutio I.*

2. Ad ſecundum, Obiectum, quod materialiter ſumptum eſt vnius ſpeciei ſortiri poſſe diuerſas rationes formales ſpecie diſtinctas; nā color prout cernitur rationem vnam viſibilis: prout intellectu percipitur, rationem vnam intelligibilis obtinet; ſimiliter duo obiecta, quæ materialiter ſpectata ſpecie differūt ſub vnam rationem formalem venire poſſunt, vt candor, & nigredo ſub viſibilitatem.

3. Ad tertium, quoſdā eſſe terminos, ad quos actus ordinantur, vt ædificatio ad domum, intellectio ad rem intellectam; alios, qui ordinantur ad actus ipſos, vt verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, vt per ipſum res intellectui repræſentetur. Dum igitur actus ſpeciem à terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet, ij enim ſunt, ad quos per ſe actus reſpiciunt, & ad quos tranſcendenti habitudine referuntur.

Actiones nō diſtinguuntur per terminos internos qui ad ipſos ordinantur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. δ.

Ἀναγκαῖον δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τούτων σκέψιν ποιεῖσθαι, λαβεῖν τί ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν· εἶθ' οὕτως περὶ τῶν ἐχομένων, εἰ δὲ χρὴ λέγειν τί ἕκαστον αὐτῶν, οἷον τί τὸ νοητικὸν, ἢ τὸ αἰσθητικὸν, ἢ τὸ θρεπτικὸν, πρότερον ἔτι λεκτέον τί τὸ νοεῖν, καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι.

CAP. IV.

Neceſſe eſt autem eum, qui de hiſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodque ipſorum accipere, denique quærere perſcrutarique de hiſce, quæ ſequuntur, ac comitantur. Quòd ſi dicere oporteat quid vnumquodque ipſorum ſit, vt quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, antea dicendum eſt quidnam ſit intelligere, Text. 32.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Neceſſe eſt.] Enumeratis ſuperiori capite animæ potentijs, ad ſingularum explicationem accedit: ac primùm quem doctrinæ ordinem, ad exquiſitam animæ notitiam, ſequi velit proponit, aitque declarandum eſſe quidnam ſit quæque potentia, & quæ eam comitentur:

Digitized by Google

comitentur: id eſt, accidentia, organa, aliaque his ſimilia tum ad conſtituendam cuiuſque potentiæ definitionem diſquirendum priùs quinam ſit eius actus, & ante actum, quodnam ſit obiectum, in quod tendit.

b *Quare*

αἰσθάνεσθαι· πρότεραι γάρ εἰσι τῶν δυνάμεων αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ πράξεις κατὰ τὸν λόγον· εἰ δ' οὕτω, τούτων δ' ἔτι πρότερα τὰ ἀντικείμενα δεῖ τεθεωρηκέναι, περὶ ἐκείνων πρῶτον ἂν δέοι διορίσασθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, οἷον ἐπὶ τροφῆς, καὶ αἰσθητοῦ, καὶ νοητοῦ. ὥστε πρῶτον περὶ τροφῆς καὶ γεννήσεως λεκτέον· ἡ γὰρ θρεπτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτη δύναμίς ἐστι ψυχῆς, καθ' ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἅπασιν, ἧς ἐστιν ἔργα γεννῆσαι καὶ τροφῇ χρῆσθαι· φυσικώτατον γὰρ τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων, ὅσα τέλεια, καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῷον μὲν ζῷον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ᾗ δύνανται. πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. τὸ δ' οὗ ἕνεκα, διττόν· τὸ μὲν οὗ, τὸ δὲ ᾧ. ἐπεὶ οὖν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχεσθαι τῶν φθαρτῶν τὸ αὐτὸ καὶ ἓν ἀριθμῷ διαμένειν, ᾗ μετέχειν δύναται ἕκαστον, ταύτῃ κοινωνεῖ, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δ' ἧττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτό, ἀλλ' οἷον αὐτό· ἀριθμῷ μὲν οὐχ ἕν, εἴδει δ' ἕν. ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή. ταῦτα δὲ πολλαχῶς λέγεται. ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ κατὰ τοὺς διωρισμένους τρόπους τρεῖς, αἰτία· καὶ γὰρ ὅθεν ἡ κίνησις

quid ſentire. Nam operationes, actionéſve, potentijs viribuſq; priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit atq; priùs etiam obiecta, quàm iſta contemplari oporteat; Primùm profectò de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet. b *Quare de alimento generationéve primò dicendum eſſe videtur. Nutritiua namq; anima, & cæteris ineſt, & prima eſt, & maximè cõmunis animæ vis & potentia, qua cuncta viuentia viuunt. Cuius ſunt operationes officiáve generare, nutrimentoq; vti, hæc enim operatio maximè omnium operationum viuentibus eſt naturalis, viuentibus inquam hiſce, quæ ſunt perfecta non membris capta, quæque non ſine ſemine oriuntur: vnumquodque inquam aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, planta autem plantam, vt ſint ſemper hoc pacto, conditionemq; ſubeant quoad poſſunt diuinam.* c *Id enim ipſum appetunt vniuerſa, gratiaque ipſius omnia agunt quæcunque ſecundum naturam agunt.* Text.34.

d *Duplex eſt autem id, cauſa cuius cætera fiunt, atq; vnum eſt quo, alterum cui. Cum igitur ſemper eſſe, cõditionemq; diuinam ſubire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, vt caducorum atq; mortalium quicquam idem vnumq; numero ſemper permaneat: vt vnumquodque poteſt, ſic æternitatis conditionisq; diuinæ particeps eſt, aliud quidem magis, aliud autem minus, permanetque non ipſum, ſed tale quale eſt ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.* Text.35.

e *Eſt autem anima corporis cauſa principiumq; viuentis. Atqui cum multifariam hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis cauſa eſt. Nam eſt ea cauſa, à qua profluit motus; eſt etiam gratia cuius cætera fiunt: & inſuper,* Text.36.

b *Quare de alimento.*] Acturus de anima vegetatrice, quæ cæteris communior eſt, vt traditam à ſe methodum ſeruet, ait differendum ſibi priùs eſſe de alimẽto, quod eſt nutritionis obiectum, itemque de generatione, cæteriſque actibus altricis animæ. Eſſe verò animam vegetatiuam cæteris communiorem, ex eo ſuadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune eſt, ab illa prima tribuitur. Item quia procreare ſibi ſimile, quod viuentibus non ſolùm commune, etſi non omnibus, ſed maximè eſt naturale, ab illa etiam proficiſcitur. Ait autem hanc actionem ijs duntaxat viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditiones. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatum peruenerint, id eſt, vt ſint in ætate ad generandum accommodata: vnde eſt quòd pueri non generant. Secunda, vt defecta, ſeu mutila non ſint, alijſúe cauſis, aut naturæ vitijs impedita. Tertia, ne ſint ſponte genita, qualia ſunt quæ ex putrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, hæc enim plerumq; non generant; in quam ſententiam lege quæ ſcripſimus lib. 2 de Cœlo, cap. 7. quæſt. 7. artic. 7.

Viuere ab anima vegetatiua primò eſt.

Quæ conditiones ad generandum neceſſariæ ſint.

c *Id enim ipſum*] Generandi actionem maximè naturalem eſſe probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad poſſunt, perennitatem obtinere, & æmulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quem ingenita propenſione aſpirant.

d *Duplex autem.*] Obiter admonet cùm finis ſit duplex, finis cuius, ſeu quo, id eſt, ad quem directò pergitur; & finis cui, hoc eſt, cui res comparatur: perpetuitatem eſſe finem quo viuentium, id eſt, quem vnumquodque viuens per generationem aſſequi contendit: ipſum autem viuens eſſe finem cui. Aduertit autem non omnia viuentia ex æquo æternitatis participationem ſortiri; ſed alia magis, alia minus, licèt omnia, quia numero non poſſunt, ſaltem ſecundum ſpeciem, ſe ipſe conſeruare nitantur. Lege quæ in hanc ſentẽtiam luculentè diſſeruit Boetius, lib. 3. de conſolatione philoſophiæ, proſa 11.

Anima formalis, finalis & efficiens cauſa eſt.

e *Eſt autem anima.*] Docet animam in triplici genere cauſam eſſe. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinſecè habent ſuũ eſſe ſubſtantiale: tũ quia eſt actus primus corporis organici. Finalem

Digitized by Google

ei. Finalem, quia vt is, qui ratione, & arte operatur v.g faber, materiam gratia artificialis formæ apparat: ita natura propter formam naturalem, quæ in rebus viuentibus eſt anima, materiam exornat, ac diſponit: & eius gratia tanquam propter finem cui, tantam membrorum varietatem, & organorum diſtinctionem effingit. Id quod Ariſtoteles 1. de partibus anim. cap. 5. & lib. 4. de generat. animal. cap. 1. & Galen. 1. de vſu partium declarant. Efficientem deniq;, quia adminiſtrat actiones viuentibus proprias, vt lationem, quia ab ſe mouentur: & ſi hæc facultas non omnibus inſit: item ſenſionem, quæ alteratio quædam impropria eſt, & accretionem, cæteraq; id genus munia, quæ rebus tantum animatis competunt.

f *Atq;*

-τις αὐτῆς, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων, ἡ ψυχὴ αἰτία. ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία, δῆλον. τὸ γὰρ αἴτιον τοῦ εἶναι πᾶσιν ἡ οὐσία· τὸ δὲ ζῆν τοῖς ζῶσι, τὸ εἶναί ἐστι. αἰτία δὲ καὶ ἀρχὴ τούτων ἡ ψυχή. ἔτι δὲ τοῦ δυνάμει ὄντος λόγος, ἡ ἐντελέχεια. φανερὸν δ' ὡς καὶ οὗ ἕνεκα, αἰτία ἡ ψυχή. ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς ἕνεκά του ποιεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ φύσις καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτῆς τέλος. τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζῴοις ψυχὴ κατὰ φύσιν. πάντα γὰρ τὰ φυσικὰ σώματα τῆς ψυχῆς ὄργανα καθάπερ τὰ τῶν ζῴων, οὕτω καὶ τὰ τῶν φυτῶν, ὡς ἕνεκα τῆς ψυχῆς ὄντα. διττῶς δὲ τὸ οὗ ἕνεκα· τό τε οὗ, καὶ τὸ ᾧ. ἀλλὰ μὴν καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κατὰ τόπον κίνησις, ἡ ψυχή· οὐ πᾶσι δ' ὑπάρχει τοῖς ζῶσιν ἡ δύναμις αὕτη. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοίωσις καὶ αὔξησις κατὰ ψυχήν. ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις ἀλλοίωσίς τις εἶναι δοκεῖ· αἰσθάνεται δ' οὐθὲν, ὃ μὴ ψυχὴν ἔχει. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ αὐξήσεως καὶ φθίσεως ἔχει· οὐδὲν γὰρ φθίνει, οὐδ' αὔξεται φυσικῶς μὴ τρεφόμενον. τρέφεται δ' οὐδὲν ὃ μὴ κοινωνεῖ ζωῆς. Ἐμπεδοκλῆς δ' οὐ καλῶς εἴρηκε τοῦτο, προστιθεὶς αὔξησιν συμβαίνειν τοῖς φυτοῖς, κάτω μὲν ῥιζουμένοις, διὰ τὸ τὴν γῆν οὕτω φέρεσθαι κατὰ φύσιν· ἄνω δὲ διὰ τὸ πῦρ ὡσαύτως· οὔτε γὰρ τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω καλῶς λαμβάνει· οὐ γὰρ ταὐτὸ πᾶσι τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, καὶ τῷ παντί· ἀλλ' ὡς ἡ κεφαλὴ τῶν ζῴων, οὕτως αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν, εἰ χρὴ τὰ ὄργανα ἕτερα λέγειν, καὶ ταὐτὰ τοῖς ἔργοις.

inſuper, vt forma corporum animatorum ſubſtantiave. Atq; cauſam vt ſubſtantiam animantium eſſe, non eſt obſcurum. Cauſam namq; cunctis vt ſint, formam ipſam, atq; ſubſtantiam eſſe patet. At viuere viuentium eſt eſſe, cuius ſane cauſa eſt, vt conſtat, atq; principium anima. Præterea actus eius, quod eſt potentia, ratio eſt eiuſdem. At animæ viuentis eſt corporis actus. Patet etiam animam eſſe cauſam vt id gratia cuius cætera fiunt. Nam vt mens ſic & natura alicuius gratia facit, quod quidem ipſius eſt finis, atq; tale eſt in ipſis viuentibus anima, & ſecundum naturam. Vniuerſa namq; naturalia corpora tam animalium, quàm etiam plantarum ipſius animæ ſunt inſtrumenta. Quo fit vt ipſa fini animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt autem id vti diximus cauſa, cuius cætera fiunt, atque vnum eſt quo, alterum cui. At verò conſtat animam id etiam eſſe. Vnde primùm motus ad locum accommodatus emergit. Verùm hæc vis non vniuerſis ineſt viuentibus. Fit etiam per animam, & alteratio, & accretio: ſenſus enim alteratio quædam eſſe videtur, ſentitq; nihil quod non habeat animam. Eadem eſt de accretione decrementóve, ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementáve ſuſcipit, quod non nutriatur, & nihil prorſus nutritur, quod non vitæ particeps ſit. Text. 57.

f *Atque hac in parte ſententia Empedoclis eſt poſthabenda, qui quidem hoc non rectè dixit ac addidit, ideo incrementa plantas ſuſcipere, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum ſuapte natura & ignis ſurſum identidem pergit. Primùm nanque non rectè accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac ſupra.* g *Non enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra. Sed quam habet rationem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi inſtrumenta diuerſa vel eadem operationibus officiisve dicere aſſerereque oportet.* Text. 58.

h *Deinde*

---

f *Atq; hac in parte.*] Ex dictis occaſionem ſumit coarguendi veteres Philoſophos: atque in primis Empedoclem, qui cauſam accrementi plantarum aiebat eſſe elementa: terram infra in radicibus: ignem ſupra ramis: Ita vt radices à terra deſcendente, rami ab igni ſuperiorem locũ capeſſente augeſcerent. In quo dupliciter errabat. Primùm, quia ſuperiorem, & inferiorem locum in plantis non rectè aſſignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animã, ſed in elementa, vt in cauſam effectricem perperam referebat. *Empedocles cauſam accretionis plãtarũ elementa eſſe cõmentus fuit.*

g *Non enim eadem ſunt.*] Quòd radices non ſint inferiores, ſed ſuperiores plantarum partes ex eo oſtendit; quia os, & radices ſunt eadem organa; ſiquidem inſtrumenta dicũtur eſſe eadẽ, aut diuerſa: quia ſunt eiuſdẽ, aut diuerſæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus ſunt principia eiuſdem operationis: vtriſq; enim alimentum capitur. Cùm igitur os, & caput in animantibus ad ſuperiorẽ partem ſpectent, etiam in arboribus ad eandem ſpectabunt. Ita verò nõ reſpondent ſuperiores partes omnium viuentium ſuperioribus partibus vniuerſi: quia in mũdo ſuperior locus dicitur, quò tendunt leuia: inferior, quo deſcendunt grauia: omniũ aũt viuentiũ pars ſupera vergit ad terram, excepto homine, cuius poſitio ſuum vniuerſi imitatur. Lege quæ de hac re ſcripſit Ariſtoteles 1. lib. de hiſtor. anim. cap. 13. lib. 2. de cœlo cap. 2. lib. 4. part. anim cap. 10. & de iuuentute, & ſenectute cap. 1. *Impugnatur.* *Radices in plantis ſuperiores partes ſunt.*

l h *Deinde*

Digitized by Google

πρὸς δὲ τούτοις τί τὸ συνέχον εἰς τἀναντία φερόμενα, τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν. διασπασθήσεται γὰρ, εἰ μή τι ἔσται τὸ κωλῦσον· εἰ δ' ἐστι, τοῦτ' ἐστιν ἡ ψυχή. καὶ τὸ αἴτιον τοῦ αὐξάνεσθαι, καὶ τρέφεσθαι. δοκεῖ δέ τισιν ἡ τοῦ πυρὸς φύσις ἁπλῶς αἰτία τῆς τροφῆς καὶ τῆς αὐξήσεως εἶναι. καὶ γὰρ αὐτὸ φαίνεται μόνον τῶν σωμάτων, ἢ τῶν στοιχείων τρεφόμενον καὶ αὐξανόμενον. διὸ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ ἐν τοῖς ζώοις ὑπολάβοι τις ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ἐργαζόμενον. τὸ δὲ συναίτιον, πῶς μέν ἐστιν, οὐ μὴν ἁπλῶς γε αἴτιον, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ψυχή. ἡ μὲν γὰρ τοῦ πυρὸς αὔξησις εἰς ἄπειρον, ἕως ἂν ᾖ τὸ καυστόν. τῶν δὲ φύσει συνισταμένων πέρας ἐστὶ καὶ λόγος μεγέθους καὶ αὐξήσεως· ταῦτα δὲ ψυχῆς, ἀλλ' οὐ πυρὸς, καὶ λόγου μᾶλλον ἢ ὕλης. ἐπεὶ δ' ἡ αὐτὴ δύναμις τῆς ψυχῆς θρεπτικὴ καὶ γεννητικὴ, περὶ τροφῆς ἀναγκαῖον διωρίσθαι, πρῶτον· ἀφορίζεται γὰρ πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις τῷ ἔργῳ τούτῳ. δοκεῖ δὲ εἶναι ἡ τροφὴ, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ· οὐ παντὶ δὲ παντὶ, ἀλλ' ὅσα τῶν ἐναντίων μὴ μόνον γένεσιν ἐξ ἀλλήλων ἔχει, ἀλλὰ καὶ αὔξησιν· γίνεσθαι γὰρ πολλὰ ἐξ ἀλλήλων, ἀλλ' οὐ πάντα ποσὰ, οἷον ὑγιὲς ἐκ κάμνοντος. φαίνεται δ' οὐδ' ἐκεῖνα τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλοις εἶναι τροφή. ἀλλὰ τῷ πυρὶ μὲν τὸ ὕδωρ τροφὴ, τὸ δὲ πῦρ οὐ τρέφει τὸ ὕδωρ· ἐν μὲν οὖν τοῖς ἁπλοῖς σώμασι ταῦτ' ἀνταποδοκεῖ μάλιστα, τὸ μὲν τροφὴ, τὸ δὲ τρεφόμενον.

ἀπορίαν

h Deinde quid eſt, quod cõtinet terram ignémve, quæ quidem in contraria loca feruntur? diſtrahentur enim profectò niſi aliquid ſit, quod ipſa prohibeat atq; detineat. Quòd ſi ſit aliquid: id eſt profectò anima ipſa, quo fit, vt ipſa ſit augẽdi cauſa, nutriendive, non elementa, quemadmodum ille putabat. i *Sunt autem quibus ipſius ignis natura, cauſa ſimpliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur. Ipſe namque ſolus omnium corporum aut elementorum nutriri ac augeri videtur. Quapropter & in plantis & in animalibus putabit quiſpiam ignem idipſum eſſe quod operatur, verùm non ita eſt. Sed cum comitetur cauſam, eſt ob id ipſum quodammodo, non ſimpliciter cauſa, ſed talis eſt potius anima. Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quouſq; ſit combuſtibile, at eorum omnium quæ natura conſtant eſt finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc animæ ſunt, non ignis, & rationis potiùs, quàm materiæ.* k *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi & generandi, primùm de alimento determinare neceſſe eſt. Hæc enim à cæteris potentijs hoc opere atque munere ſeiungitur.* l *Videtur itaq; contrarium eſſe contrario nutrimentum, at non cuilibet quoduis, ſed id ei, quorum alterum ex altero non ſolum mutuo generatur, ſed incrementa etiam ſuſcipit. Complura namque contrarium fiunt quidem ex ſeſe mutuò: ſed non à ſuis omnia contrarijs incrementa ſuſcipiunt, vt ex ægrotante fit ſanum. At verò nec illa modo eodem ſibi mutuò nutrimentũ eſſe videntur, ſed aqua quidem alimentũ eſt igni, ignis autem non nutrit aquam. Etenim in ſimplicib. corporibus horũ alterũ alimenti, alterũ eius quod nutritur maximè ſubire rationem videtur.*

Text. 40.

Text. 41.

Text. 42.

Text. 43.

m *Verum*

---

h *Deinde quid eſt.*] Oſtendit cauſam incrementi non eſſe elementa: quia cùm illa natiuam propenſionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coercet: vel nihil: ſi nihil, oporteret illa confeſtim diſſipari. Si aliquid, id profectò erit principiũ accretionis, idq; erit anima. Quare non eſt motus accretionis ab elementis, ſed à forma ipſorum viuentium.

Refelluntur Leucippus & Democritus qui cauſam nutritionis ignem dixerunt.

i *Sunt autem quibus*] Refellit ſententiam Leucippi, & Democriti exiſtimantium ignem nutritionis cauſam eſſe, quòd inter omnia elemẽta maximè nutriri, & augeſcere videatur: id enim quod maximè tale eſt, cæteris, vt talia ſint, videtur cauſa eſſe. Fateatur ergo in primis Ariſtoteles calorem nutritionis munus exequi, non tamen vt principem cauſam: ſed vt inſtrumentariam, qua anima ad præparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur: Si ignis nutritionis, & accrementi cauſa eſſet, cùm ipſe ex ſe nulla incrementi lege teneatur, ſed ſemper increſcat, dum ei ſubeſt quod comburat, ſequeretur res natura conſtantes, hoc eſt, viuentes (ſumit enim hic naturam pro vita & anima, vt interdum aſſolet) in infinitum augeri poſſe, ita vt nullum etiam magnitudinis terminum vendicarent, quod falſum eſt, cùm omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non igitur ignis nutritionis, & augmenti cauſa eſt, ſed potiùs anima, quæ rem ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, quæ ex ſe eſt, vaga, & errabunda, ſed ad formam, quæ ſuopte ingenio materiam limitat, ac terminat: atqui anima eſt forma, ignis verò, cæteraq; elementa rationem materiæ in mixtis obtinent: ergo nõ elementa, ſed anima ipſa nutritionis, & accremẽti opifex eſt. De terminis rerum tam viuentium quàm non viuentium diſſeruimus primo libro Phyſic.

Nõ materia ſed forma viuẽtia terminat.

k *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi & generandi.*] Poſtquam docuit motum accrementi, & generationem, ac nutritionem eſſe ab anima, incipit diſputare de potentia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio: adde & augmentatio: quia verò hæ circa alimentum alio, & alio modo verſantur, vt progreſſu patebit, ac per ordinem ad illud diſtinguuntur, de eo ſibi primùm diſſerendum eſſe inquit: quo autem modo intelligendum ſit prædictam potentiã vnam eſſe progreſſu expendemus.

l *Videtur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum.*] Affirmat alimentum debere eſſe contrarium rei, quæ nutritur: ſiquidem mutari in eam debet, omnis autem mutatio eſt

inter

Digitized by Google

inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura eſt, explicat quo pacto alimentum debeat eſſe contrarium, nempe non ea ratione, qua ſanum & ægrum inter ſe contraria ſunt, & vnum in alterum ſimpliciter mutatur: ſed ea qua vnum ſic alteri eſt contrarium, vt cùm in illud conuertitur, ipſum augeat, quomodo ſe habeat aër ad ignem, & aqua ad aërem.

Quo pacto alimentum contrarium eſſe debeat rei quæ nutritur.

m *Verùm*

ἀπορίαν δ' ἔχει· φασὶ γὰρ οἱ μὲν τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ τρέφεσθαι, καθάπερ καὶ αὐξάνεσθαι· τοῖς δ' ὥσπερ εἴπομεν, τοὔμπαλιν δοκεῖ, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ, ὡς ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ ὁμοίου. τὴν δὲ τροφὴν μεταβάλλειν καὶ πέττεσθαι· ἡ δὲ μεταβολὴ πᾶσιν, εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἢ τὸ μεταξύ. ἔτι ἡ τροφὴ πάσχει τι ὑπὸ τοῦ τρεφομένου, ἀλλ' οὐ τοῦτο ὑπὸ τῆς τροφῆς, ὥσπερ οὐδ' ὁ τέκτων ὑπὸ τῆς ὕλης, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου αὕτη. ὁ δὲ τέκτων μεταβάλλει μόνον εἰς ἐνέργειαν ἐξ ἀργίας. πότερον δέ ἐστιν ἡ τροφὴ τὸ τελευταῖον προσγινόμενον, ἢ τὸ πρῶτον ἔχει διαφοράν. εἰ δ' ἄμφω, ἀλλ' ἡ μὲν ἄπεπτος, ἡ δὲ πεπεμμένη, ἀμφοτέρως ἂν ἐνδέχετο τὴν τροφὴν λέγειν. ᾗ μὲν γὰρ ἄπεπτος, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ τρέφεται· ᾗ δὲ πεπεμμένη, τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ. ὥστε φανερὸν, ὅτι λέγουσί τινα τρόπον ἀμφότεροι καὶ ὀρθῶς καὶ οὐκ ὀρθῶς. ἐπεὶ δ' οὐθὲν τρέφεται μὴ μετέχον ζωῆς, τὸ ἔμψυχον ἂν εἴη σῶμα τὸ τρεφόμενον, ᾗ ἔμψυχον. ὥστε καὶ ἡ τροφὴ πρὸς ἔμψυχόν ἐστι, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός. ἔστι δ' ἕτερον τροφῇ καὶ αὐξητικῷ εἶναι· ᾗ μὲν

m *Verum enim is locus, dubitationem habere videtur. Sunt enim qui dicunt ſimile ſimili nutriri quemadmodum & accreſcere. Quibuſdam autem (vti diximus) non hæc ſententia, ſed contraria placet, cenſentq́; non ſimile ſimili, ſed contrario contrarium, aliter etenim fieri nequit, vt inquiunt, vt à ſimili ſimile patiatur. Alimentum autem mutatur, atq; digeritur, mutationéq́; verum omnium, in oppoſitum, vel in medium eſſe conſtat. Præterea nutrimentum quidem, aliquid patitur ab eo quod alitur. Hoc autem ab alimento non patitur quicquam quemadmodum nec à materia faber, ſed materies, vt patet à fabro, qui quidem ex otio mutatur tantum ad operandum.* n *At enim intereſt plane ſi nutrimentum ſit id, quod vltimo tandem adiungitur, atq; additur, an non hoc, ſed id, quod primum ingreditur. Quod ſi vtrumq; quidem eſt alimentum, alterum tamen eſt digeſtum, alterum indigeſtũ, vtroq; profectò modo, & contrario contrarium, & ſimile ſimili dicere licet nutriri. Nam ſi vt indigeſtum ſumatur, contrariũ contrario alitur, ſin vt digeſtum, ſimile ſimili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos vtroſque partim rectè, partim non rectè dicere atque ſentire.* o *Cùm autem nihil nutriatur, quin habeat vitam, animatum id erit profectò corpus, quod alitur, ea ſane ratione, qua eſt animatum. Quare & nutrimentum ad animatum per ſe refertur, & non per accidens. Atqui diuerſa eſt alimenti ratio, vt nutrit, & auget.* Text.44. Text.45. Text.46. Text.47.

Nam

---

m *Verùm enim is locus.*] Ad rem magis illuſtrandam vocat in diſceptationem debeátne alimentum ſimile eſſe rei nutritæ, an contrarium, vt paulò antè docuit. Sunt qui putent debere eſſe ſimile, quia eiſdem augemur, & nutrimur: diſſimile verò & contrarium tantùm abeſt, vt augeat, vt diſperdat potiùs, cùm ſemper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmãt alimentum oportere diſſimile, atq; contrarium eſſe: quia nihil niſi à diſſimili, & contrario patitur, conſtat autem alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & decoquitur etſi viuens ab alimento nõ patiatur: quemadmodum materia arti ſubiecta variè mutatur, & patitur ab artifice, ipſe verò artifex à materia non patitur, niſi quis paſſionem vocet mutationem à quiete, & otio ad operationem & actum. Hic aduerte cùm Ariſtoteles ait alimentum pati à viuente, non contrà, haud quaquam repugnare ſibi in 1. de generat. cap. 7 text. 53. vbi ait inter alimentum, & rem viuentem dari reciprocam actionem, & paſſionem. Hic enim, vt annotauit Auerroes com. 45. non abſolutè negat alimentum agere in ipſum viuens, ſed agere per actionem, qua ipſum in ſe conuertat: illic verò de actione in communi agebat.

Aliqui contendunt debere eſſe ſimile.

Alij oportere eſſe cõtrarium.

n *At enim intereſt plane ſi nutrimentum ſit id.*] Componit excitatam controuerſiam aiens vtriuſq; partis aſſertores partim pro veritate ſtare, partim non. Nam alimentum ſimile eſſe debet, & diſſimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrarium in fine, ſeu poſteaquam concoctum, & digeſtum eſt, idq; probat ratio adducta pro priori opinione. Diſſimile, & contrarium in principio, ſeu cum adhuc crudum eſt & incoctum; idq; concludit argumentum poſterioris ſententiæ.

Deciditur controuerſia de alimenti ſimilitudine & contrarietate cum viuente.

o *Cùm autem nihil.*] Quale alimentum ſit, docet, aiens alimentum habere ordinem per ſe ad animatum: quandoquidem nihil poteſt ali, quod animæ & vitæ expers ſit. Mouet ſubinde alimentum trifariam ſpectari poſſe. Vno modo quoad ſubſtantiam ſicq; eſt obiectum nutritionis. Oportet enim ſubſtantiæ beneficio partes ſubſtantiales viuentis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur, reſarciri. Altero ſecundũ quantitatẽ, & ita ſumptũ alimentũ, eſt obiectũ accretionis: augeſcit enim res acceſſione quantitatis. Tertiò quatenus eſt ſuperfluum

Alimentũ ſecundum ſubſtantiã obiectũ eſt nutritionis, accretionis ſecundum quantitatem.

 alimenti,

Digitized by Google

Quatenus eſt ſuperfluũ ad generatio nẽ pertinet.

alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo quod redundat è nutritione, partem quandã alimenti ex tertia decoctione, quæ in quadam parte corporis ad id deſtinata, ſeminariam, ac generatiuam vim accipit.

p *Quare*

ᾗ μὲν γὰρ ποσόν τι τὸ ἔμψυχον, αὐξητικόν, ᾗ δὲ τόδε τι καὶ οὐσία, τροφή· σῴζει γὰρ τὴν οὐσίαν, καὶ μέχρι τούτου ἔστιν ἕως ἂν καὶ τρέφηται· καὶ γενέσεως ποιητικόν, οὐ τοῦ τρεφομένου, ἀλλ' οἷον τὸ τρεφόμενον· ἤδη γὰρ ἔστιν αὐτὴ ἡ οὐσία, γεννᾷ δ' οὐθὲν αὐτὸ ἑαυτό, ἀλλὰ σῴζει. ὥσθ' ἡ μὲν τοιαύτη τῆς ψυχῆς ἀρχή, δύναμίς ἐστιν, οἵα σῴζειν τὸ ἔχον αὐτὴν ᾗ τοιοῦτον· ἡ δὲ τροφὴ παρασκευάζει ἐνεργεῖν. διὸ στερηθὲν τροφῆς, οὐ δύναται εἶναι. ἐπεὶ δ' ἐστὶ τρία, τὸ τρεφόμενον, καὶ ᾧ τρέφεται, καὶ τὸ τρέφον· τὸ μὲν τρέφον ἐστὶν ἡ πρώτη ψυχή· τὸ δὲ τρεφόμενον, τὸ ἔχον αὐτὴν σῶμα· ᾧ δὲ τρέφεται, ἡ τροφή. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους ἅπαντα προσαγορεύειν δίκαιον· τέλος δὲ τὸ γεννῆσαι οἷον αὐτό· εἴη ἂν ἡ πρώτη ψυχὴ γεννητική, οἷον αὐτό. ἔστι δὲ ᾧ τρέφεται διττόν, ὥσπερ καὶ ᾧ κυβερνᾷ, ἡ χείρ, καὶ τὸ πηδάλιον· τὸ μὲν κινοῦν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινοῦν μόνον. πᾶσαν δ' ἀναγκαῖον τροφὴν δύνασθαι πέττεσθαι. ἐργάζεται δὲ τὴν πέψιν τὸ θερμόν· διὸ πᾶν ἔμψυχον ἔχει θερμότητα· τύπῳ μὲν οὖν τί ἐστιν ἡ τροφή, εἴρηται· διασαφητέον δ' ἐστὶν ὕστερον περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις.

ΚΕΦ. ε.

Nam vt ipſum alimentum quantum eſt quoddam, auget, vt eſt hoc aliquid, & ſubſtãtia nutrit. Conſeruat enim ſubſtantiam, & eſt eouſque profectò, quouſq; nutritur. Efficit præterea generationem ac ortum, non eius quod alitur, ſed talis quale eſt id, quod nutritur, iam enim eſt ipſa ſubſtantia, & nihil ſe ipſum generat, ſed conſeruat. p *Quare tale quidem animæ principium, vis eſt talis, vt id conſeruet, quod ipſam habet, ea nimirum ratione qua ipſam habet. Alimentum autem ad operandũ præparare videtur. Quapropter alimẽto priuatum eſſe non poteſt. At verò cum hoc in officio tria ſint hæc, neceſſarioq; cõcurrant, id inquam quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidem nutrit eſt ipſa anima prima. Id autem quod nutritur corpus eſt, quod ipſam animam habet, at id quo nutritur ipſum eſt alimentum.* q *Atq; cùm ſit par vniuerſas à fine res appellare, finisq; huius animæ ſit generatio talis, quale eſt id, quod ipſam habet, erit anima prima profectò principium generandi tale, quale eſt id, quod hanc ipſam animã habet.* r *Id autem quod nutrit anima, duplex eſt: quemadmodum & id, quo gubernator gubernat. Manus inquam & clauus, atq; aliud mouet, atque mouetur, aliud mouet tantùm.* ſ *Neceſſe eſt autem, omne nutrimentum naturæ ſit talis, quæ digeri poſſit. At digeſtionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quid igitur ſit alimentum ipſum, vniuerſaliter diximus, poſtea verò de ipſis exactius perſcrutabimur.*

Text. 48. Text. 49. Text. 50.

CAPVT

Potentia nutritiua eſt qua viuens, in quantum viuẽs, ſe conſeruat.

p *Quare tale quidem.*] Tradit potentiæ nutritiuæ definitionem, quam dicit ſumendam eſſe à præſtantiſſimo fine, qui eſt generatio. Ita verò ſe habet definitio. Potentia nutritiua eſt, qua viuens, in quantũ viuens, ſe conſeruat. Et quia dixerat alimentum ad nutritionẽ præparari, atq; adeò nutritionis principiũ eſſe; explicat qua ratione vegetatrix anima, ipſumq; alimentũ diuerſam principij rationẽ ſortiantur. Etenim anima eſt princeps cauſa efficiens nutritionis; alimentum verò eſt id, quo tanquam materia, & inſtrumento quodam fit nutritio; id verò, quod nutritur, eſt corpus animatum.

Quid ſit anima vegetatrix.

q *Atq; cùm ſit par, &c.*] Definit vegetatricem animam, non in vniuerſum, ſed eam, quæ ineſt viuenti perfecto, id eſt; quod poteſt ex ſemine progignere ſibi ſimile. Anima, inquit, vegetatrix eſt principium generandi tale, quale ipſa habet; intellige principium primum, ſeu præcipuum: nam minus præcipuum, & proximum, eſt ipſa facultas generationis adminiſtra.

r *Id autem, quo nutrit.*] Quemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur à gubernatore, & mouet gubernaculum: ipſum verò gubernaculum iam nõ mouet aliud quidpiam, quod ſit velut inſtrumentũ. Ita anima duo vẽdicat, quibus ad nutritionis munus vtitur; videlicet calorem, & alimentum. Ex quibus calor aſſumitur; & quaſi mouetur ab ipſa anima & mouet, ſiue alterat alimentũ. ipſum verò alimentũ non iam vlteriùs mouet quidpiam quod ſit intermediũ ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando Græci expoſitores tum inter ſe tum à Latinis diſſident. Quorũ diſſidium, qui legere volet, conſulat Philoponum, Simplicium, Auerroem, Diuum Thomam, Alexandrum, & Themiſtium.

Calore, et alimento nutritionis munus anima exequitur.

Nullum viuens ſine calore eſt.

ſ *Neceſſe eſt*] Oſtendit calorem catenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus cõcoctio caloris opus eſt. Vnde colligit omni viuenti neceſſariũ eſſe calorem, cùm omne viuens nutriatur, & omnis nutritio calore egeat. Cõcludit ſe minùs exquiſitè atq; vniuerſaliter tantùm de hiſce rebus in præſenti diſſeruiſſe, acturus videlicet de eiſdẽ alibi exactiùs. Nam de alimentis animaliũ, de incremento, decrementoq; corporũ, de natura ſeminis, deq; alijs eiuſmodi in libris de animalibus copiosè diſputat: præterquam quòd de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit; vbi nos quoq; eandem rem ex inſtituto pertractauimus.

QVAESTIO

Digitized by Google

QVAESTIO VNICA.

VTRVM POTENTIAE VEgetatricis animæ inter ſe realiter differant.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANtium diſtingui inter ſe realiter.

Tres animæ vegetãtis operationes. De potentia vegetatiua, Gal. in libro de Facul. na. Medic. 1. pr. doct. 6. ca 2. 3. Fernel. lib. 5 ſuæ Phyſiolog. cap. 3. & 4. D. Th. 1 p. q. 78. art. 2.

SVperioribus controuerſijs diſſeruimus cum Ariſtotele de ijs, quæ ad animæ potentias in commune ſpectant: nunc de ſingulis potẽtijs cum eodem diſputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quæ ordine generationis cæteris priores ſunt. Vegetatricis animæ functiones tres recenſuit Ariſtoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, generationem; quarum prima pertinet ad conſeruationem indiuidui: altera ad eius perfectionem, ſecundùm molem corporis: tertia ad propagationem & conſeruationem ſpeciei. Eſt verò quæſtio, vtrum iuxta numerum harum operationum conſtituendæ ſint tres potentiæ realiter diſtinctæ, nutriens, augens, procreans. Pro parte affirmatiua hęc ſe offerũt argumenta. Primùm, quòd potentia augens diſtinguatur re à nutriente.

1. Argum.

Cùm viuens peruenit ad ſtatum, ſeu conſiſtentiam, manet ſuperſtes, atque integra virtus nutriens, pereunte augente; ſiquidem viuens quandiu viuit, nutritur; & tamen poſt ſtatum nõ iam accreſcit: ergo virtus nutriens diſtinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret, & non maneret.

2. Argum.

Deinde, Obiectum nutritionis eſt alimentũ, prout eſt ſubſtantia, obiectum accretionis eſt idem alimentum, prout quantum: hæ autem rationes differunt toto genere, vt ſubſtãtia & quãtitas: ſed ex tanta diuerſitate obiectorum rectè arguitur diſtinctio realis in potentia. Igitur facultas nutriens & augens differunt realiter inter ſe.

Sunt in hac opinione Albertus, Caietanus, Iandunus, Apollinaris, Iauellus.

Hanc ſentẽtiam ſecutus eſt Magnus Albertus 2. parte Summæ, de Homine, quæſt. de Motu nutritiuæ, artic. 3. Caietanus hoc in lib. ad tex. 5. Iandunus quæſt. 13. Apollinaris quæſt. 9. Iauellus quæſt. 18. & alij, quibus videtur ſuffragari D. Thomas 1 par. quęſt. 78. art. 2. & quæſt. 79. art. 7. lib. 2. contra Gentes, cap. 89.

Qui potentiam generãtẽ à nutriente realiter diſtinguant.

Quod verò attinet ad potentiam generantem, plerique eam ſimiliter diſtinguunt à nutriente. M. Albertus hoc in libro, tract. 2. cap. 6. & 2. par. Summæ, quæſt. de Vegetabili, art. 1. Aegidius quodlib 3. quæſt. 12. Caietanus ad cap 4. huius libri Ferrarienſis ibid. q. 7. Iandunus quæſt. 13. Fernelius lib. 5 ſuæ Phyſiologiæ, cap 3 & alij: potis ferè eſt, quod ſuperioris.

1. Argum.

Nam obiectum facultatis generantis eſt alimentum prout aptum vt viuens

A illius interuentu procreet ſibi ſimile; quæ ratio, vt ex dictis cõſtat diuerſa eſt ab ea, quam in alimento virtus nutriens ſpectat.

2. Argum.

Item virtus nutriens datur abſque gignente, vt in ijs, quorum ætas effœta iam eſt, & in nonnullis, qui vel naturæ defectu, vel ob alias cauſas gignendi carent facultate, qui tamen perpetuò nutriuntur; ſed quæ ita ſunt affecta, vt vnum inueniatur ſine alio, realiter differunt: ergo, &c.

3. Argum.

Deinde poteſt eadem opinio ita confir- B mari; Quando alicui potentiæ conuenit aliqua operatio, quę alteri non conuenit, eæ potentiæ diſtinguuntur realiter; ſed potentiæ generanti competit aliqua operatio, quę non competit nutrienti: ergo. Probatur minor, quia potentiæ generanti competit formatio membrorum, quæ eſt præcipua diſpoſitio; & præparatio ad introducendam formã viuentis: & tamen hæc operatio non conuenit facultati nutrienti; quandoquidem ſi alicui ab- C ſcindatur brachium, non reſtituitur à facultate nutriente, quæ ſanè id reſtitueret, ſi eſſet eadem cum potentia gignente, quæ illud primò formauit.

4. Argum.

Accedit quòd altrix per totum corpus diffuſa eſt; generãs autem certam definitamq; ſedem obtinet, videlicet vbi ſuperfluum alimenti ſeminariam vim accipit. At quæ ſubiecto diſtinguuntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum, facultatem generandi diſtingui re ipſa à poten- D tia nutriendi.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS *negatiua: diluuntur aduerſariorum rationes.*

1. Concluſio. Non eſt diſtinctio realis inter nutrientem potentiam, & augentem.

SIt huius controuerſiæ prima cõcluſio: Po- E tentia augens nõ diſtinguitur realiter à facultate nutriente. Hanc complexus eſt Durandus in 1. diſt. 3. 2. part. dict. quæſt. 2. Philoponus hoc libro, ad text. 46. Niphus ad text. 42. Valleſius lib. 2. Controuerſ. medic. cap. 20. & alij. Eam verò probat hæc ratio, vt cæteras omittamus: Cùm natura cõpendio ſtudeat, & paucitatem magis, quàm multitudinem affectet, non ſolet potentias, vt nec res alias, abſque neceſſitate multiplicare; ſed nulla ne- F ceſſitas cogit multiplicare potentias ad actus augendi & nutriendi: ergo vna tantùm dabitur potentia, à qua ij adminiſtrentur.

Actus ſubordinati ab eadem potentia eſſe poſſunt.

Probatur minor, quia cùm aliqui actus ſunt inter ſe neceſſariò coniuncti & ſubordinati, ab eadem facultate oriri queunt, ſicuti ab eadem lucis vi progreditur illuminatio & calefactio; quia eiuſmodi calefactio ſubordinatur, ac neceſſariò coniungitur illuminationi. Cùm igitur actus augendi & nutriendi ſint inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti; ab vna eademque facultate oriri poterunt. Aduerte

Digitized by Google

autem cùm dicimus actum nutriendi neceſſariò coniungi cum actu augendi, non accipi à nobis augendi actum pro eo, quo viuens ad maiorem quantitatem promouetur; conſtat enim hunc non neceſſariò dari, quandiu viuens nutritur; ſed ſumi pro eo, quo viuens quantitatem acquirit, ſiue maiorem, quam deperdit, ſiue æqualem, ſiue minorem. Quo pacto accretio, id eſt, acquiſitio nouæ quantitatis, perpetua nutritionis comes eſt.

Secunda concluſio: Probabilius eſt potentiam generandi non diſtingui realiter à potentia nutriendi. Hanc concluſionem tuetur Durandus in 1 diſt. 3. 2. part. diſt. quæſt. 2. Valleſius lib. 2. Cõtrouerſ. cap. 10. & alij, quibus fauet Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, text. 32. illis verbis; Cùm eadem vis animæ ſit, & nutriendi, & generandi. Aſtruunt verò huius ſententiæ probabilitatem hæc argumenta: Ab eadem facultate oriri poteſt generatio totalis & partialis; ſed nutritio eſt generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia, à qua hæc oritur, poteſt illa oriri; maximè cùm vtraq; ſimilibus accidentibus materiam diſponat, vtraq; formam vniat, introducatq; in materiam; altera in totam, altera in partem. Item per eundem calorem gignitur de nouo ignis, & poſtea aggeneratur, cõuerſa in ipſius ſubſtãtiam materia combuſtibili: ergo & viuẽs per eandem facultatem poterit ex integro produci, & poſt productionẽ nutriri. Non eſt enim cur putemus maiorem eſſe ad hoc præſtandum vim caloris in igni, quàm nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatũ à nobis fuit, neq; facultatem augentem, neq; generantẽ à nutriente realiter diſtingui. At enim ex eo facilè quiuis intelliget, ſi potentia generans & augens inter ſe conferantur, eas etiã inter ſe re ipſa non differre; ſiquidem non differunt à nutriente.

Soluũtur argumẽta, quę vim augentem & nutrientem realiter diſtinguebant.

Namq; in rebus creatis, cũ aliqua ſunt idem realiter in vno tertio, inter ſe quoque re ipſa idem ſunt. Eſt igitur potentia nutriens, augẽs & generans vna eademq; facultas realiter, etſi non ſit negandum, inueniri inter illas formalem diſtinctionem: vt conſtat ex diuerſis earum definitionibus, quæ proximo capite ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt.

Soluitur 1.

Nunc partium aduerſariarum argumentis reſpondeamus. Ad primum eorum, quæ oſtendere contendebant vim augentem à nutriente diſtingui; negandum eſt cùm viuens ad ſtatum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid aſſerat Galenus in libro de Nutrimento. Licèt enim non iam plus reponat, quàm dilabatur; adhuc remanet eadẽ virtus, minùs tamen firma ac robuſta, quàm antea. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuene perſpicaciùs & acutiùs intuetur, quàm in eodem iam ſene. Itaque non eſt admittendum poſt ſtatum manere ſimpliciter, ac non manere eandem virtu-
A tem nutricem; ſed manere eandem, minùs fortem ac validam.

Soluitur 2.

Ad ſecundum reſpondemus; quamuis actus augendi & nutriendi ferantur in obiecta toto diuerſa genere: non tamen eam diuerſitatem ſufficere ad arguendam potentiã realiter diſtinctam, quando actus ſunt inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti, modo ſuperiùs explicato.

Diluũtur rationes allatę pro diſtinctione inter potentiam generandi & nutriendi. Solutio 1.

Ad primam verò rationẽ earum, quibus videbatur oſtendi generandi B potentiam diſſidere realiter à nutritiua, dicimus potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuẽtu illius generatur aliud quid ſimile in ſpecie: facultatẽ verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum, ſed prout acceſſu illius aggeneratur ipſummet viuens; ex hac tamen diuerſitate nõ colligi diſtinctionem realem in potentia; neq; id ab aduerſarijs probari.

Solut. 2.

Ad ſecundam dicendum, vbicumque datur virtus nutriens C dari etiam gignentem, cùm ſit vna & eadem facultas; ſed non vbicumque datur actus nutriendi poſſe confeſtim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quàm ad illum, vt cum Ariſtotele in contextu docuimus: tũ quia fieri poteſt, vt facultas, quæ diuerſos actus vendicat, impediatur aliquando ne in aliquem vnũ eorũ exire queat; eſto alios interim exerceat. Verbi gratiâ, eadem vis, vt in libris de Gene- D ratione diſſeruimus, & attrahit alimentum, & ipſum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturq;; & tamen nonnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum adminiſtret, non tamen poſteriorem.

Solut. 3.

Ad tertiam, quicquid ſit de veritate maioris propoſitionis, ad minorem dicendum, negari ab aduerſarijs non poſſe conformationẽ membrorũ præſtari etiam à nutriente facul- E tate.

Membrorũ formatio à potentia nutriẽte etiam præſtatur.

Id enim conſpicuum eſt in arboribus, in quibus præciſi rami denuò pullulant, & iuſtam magnitudinem, ac debitam figuram aſſequuntur, vtique non alterius virtutis, quàm nutrientis miniſterio & opera. Idem quoque videre eſt in hominibus, præſertim infantibus, in quibus non rarò aliqua membra ſolida regenerari conſueuerunt; & in adultis, in quibus id interdũ accidit. Immò & extremi F dentes, quos ſapientiæ vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformanturque. Itaque delineatio membrorum etiam nutrienti facultati conuenit; etſi cùm in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem non partiatim, ſed ex toto producit; ita prædictam delineationẽ non partiatim, vt poſteà decurſu ætatis facit, ſed ex integro rei genitæ confert. Neque obeſt, quòd amputatum brachium non reſtituitur à viuente: non enim id propterea accidit, ꝙ virtus nutriẽs à formante & gignente re ipſa diſtinguatur; ſed quia, vt rectè ait Galenus in lib. de Semine, cap. 17.

virtus

Digitized by Google

Virtus formatrix vehementior eſt in ſemine, quàm in prole ad eius mẽbra reſtaurandi.

virtus delineans, ſeu formans membra, non A tam vehemẽs & efficax eſt in prole genita ad reficienda eius membra, præſertim ſolida, & ea, quæ plus operæ exigũt, cuiuſmodi eſt brachium, quàm extitit in ſemine ad illa de integro coagmentãda. Quod à nobis 1. lib. de Ortu & interitu animaduerſum iam fuit.

Solut. vlt.

Ad vltimam, concedendam eſt altricem virtutem diffuſam eſſe per omnia membra, ſed hãc ipſam facultatem, certa quadam parte corporis, ad quam defertur ſuperfluum alimenti, de quo ſuprà diximus, imbuere iſtiuſmodi ſuperfluum virtute ſeminaria ad exequendam generationem. Itaque facultas generans, quatenus eadem eſt cum altrice, per totum corpus ſpargitur, etſi quatenus prædictam vim imprimit, conſiſtat in definita parte corporis, quę ad id tum propter ſitum, tum propter aliarum qualitatum concurſum, accommodata eſt.

In quo ſenſu virtus generans ſit in toto corpore, & quomodo in parte certa.

B

Hic aduerte, quod iam loco citato commonuimus, virtutem gignentem, quæ in ſemine reſidet, diuerſam eſſe tum re, tum natura ab ea, quæ in viuente ineſt. Re, quia eſt in ſubiecto realiter diſtincto. Naturã, quia illa, quæ inhæret viuenti, eſt potentia vitalis, cùm ſemen non actu, ſed poteſtate duntaxat viuẽs ſit. Quare cùm in hac quæſtione ſtatuimus virtutem generantem non diſtingui realiter ab alente, de illa tantùm locuti fuimus, quæ in viuente ineſt. Nam eam, quæ ſemini communicatur, tanquam vicaria eius, quæ eſt in viuente; ex proximè dictis planum eſt, re ipſa differre à nutritiua.

Vis gignendi in ſemine diſtinguitur re ipſa ab illa, quę eſt in viuente.

ΚΕΦ. ε.

Διωρισμένων δὲ τούτων λέγωμεν κοινῇ περὶ πάσης αἰσθήσεως. ἡ δ' αἴσθησις ἐν τῷ κινεῖσθαί τε καὶ πάσχειν συμβαίνει, καθάπερ εἴρηται· δοκεῖ γὰρ ἀλλοίωσίς τις εἶναι. φασὶ δέ τινες, καὶ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχειν. τοῦτο δὲ πῶς δυνατὸν ἢ ἀδύνατον, εἰρήκαμεν καὶ ἐν τοῖς καθόλου λόγοις περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν. ἔχει δ' ἀπορίαν, διὰ τί καὶ τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν οὐ γίνεται αἴσθησις, καὶ διὰ τί ἄνευ τῶν ἔξω οὐ ποιοῦσι αἴσθησιν, ἐνόντος πυρὸς καὶ γῆς, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὧν ἐστιν ἡ αἴσθησις καθ' αὑτά, τὰ συμβεβηκότα τούτοις. δῆλον οὖν, ὅτι τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστιν ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει μόνον. διὸ οὐκ αἰσθάνεται καθάπερ τὸ καυστὸν οὐ καίεται αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἄνευ τοῦ καυστικοῦ. ἔκαιε γὰρ ἂν ἑαυτό, καὶ οὐδὲν ἐδεῖτο τοῦ ἐντελεχείᾳ πυρὸς ὄντος. ἐπεὶ δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι λέγομεν διχῶς· τό, τε γὰρ δυνάμει ἀκοῦον καὶ ὁρῶν, ἀκούειν καὶ ὁρᾶν λέγομεν, κἂν τύχῃ καθεῦδον· καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν. διχῶς ἂν λέγοιτο καὶ ἡ αἴσθησις· ἡ μὲν ὡς δυνάμει, ἡ δὲ ὡς ἐνεργείᾳ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, τό, τε δυνάμει ὄν, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ. πρῶτον μὲν οὖν ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος τοῦ πάσχειν, καὶ τοῦ κινεῖσθαι, καὶ τοῦ ἐνεργεῖν, λέγωμεν· καὶ γάρ ἐστιν ἡ κίνησις ἐνέργειά τις· ἀτελὴς μέντοι, καθάπερ ἐν ἑτέροις εἴρηται. πάντα δὲ πάσχει καὶ κινεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἐνεργείᾳ ὄντος. διὸ ἐστὶ μὲν ὡς ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχει, ἐστὶ δὲ ὡς ὑπὸ ἀνομοίου, καθάπερ εἴπομεν. πάσχει μὲν γὰρ τὸ ἀνόμοιον ὄν· πεπονθὸς δὲ ὅμοιόν ἐστι.

διαιρε-

CAP. V.

Determinatis autem his; primùm de omni ſenſu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaq; ſenſus, cùm mouetur, atque patitur aliquid vt diximus. Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe videtur. Inquiunt autem quidã, & à ſimili ſimile pati, quod quidem quonam pacto fieri poteſt, aut non poteſt, in vniuerſalibus de actione ſermonibus paſſioneve diximus. Text 51. *b Habet autem is locus dubitationem, ambigetq; non iniuria quiſpiam, cur & ſenſuum ipſorum ſenſus non ſit, & cur ſine ijs, quæ ſunt extra non efficiunt ſenſum, cùm inſit & ignis & terra, cæteraq; elementa, quorum eſt per ſe ſenſus, vel per ea, quæ ipſis accidunt. c At enim patet, ſenſitiuum eſſe actu, ſed potentia tantùm. Quapropter non ſentit; quemadmodum combuſtibile non vritur ipſum per ſe ſine eo, quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſe ipſum, & non indigeret eius, qui actu eſt ignis.* Text. 52. *d At verò quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus (nam & id, quod potentia videt & audit, videre audireq; dicimus, etſi fortè dormiat, & id identidem, quod iam operatur) dupliciter & ipſe ſenſus profectò dicetur, quidam vt potentia, quidã vt actu. Similiter & ipſum ſentire, & quod eſt potentia, & quod eſt actu.* Text. 53. *Primùm igitur id ſcire oportet: nos inquam, quaſi ſint eadem pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti ac dicere, motus enim eſt, quidam actus, imperfectus tamen, vt in alijs diximus. Ea verò cuncta, quæ patiuntur atq; mouentur, ab actiuo, et eo quod eſt actu patiuntur, atq; mouentur. Idcircò, vt tum à ſimili ſibi, tum à diſsimili res omnes patiatur, vt diximus; patiatur enim ea, quæ eſt diſſimilis, aut cùm eſt paſſa, tum ſimilis eſt, vt patet.* Text. 54.

e Deinde

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Determinatis a autem his.] Explicata potentia vegetatrici, gradum facit ad ſenſitiuam, quæ ſecundo loco ſe offert, vtpotè cæteris poſt vegetationem communior. Ac primùm de ipſa, more ſuo generatim diſputat, docẽs quo pacto ſeſe habeat ad ſenſibile in commune. In hoc igitur capite duo potiſſimùm docere inſtituit. Alterum eſt ſenſitiuam potentiam eſſe paſſiuam. Alterum quid ſit id, quod potentiam ſenſitiuam ad actum excitat. Sumit autem hanc

hypotheſim

Digitized by Google

hypotheſin, ſenſum, id eſt, ſenſionem tunc eſſe, cùm aliquid mouetur, & patitur, vt cap. 4. text. 38. dictum fuit: ſiquidem id, quod ſentit, alterationem ſubit; quod verò ſubit alterationem, eam recipiendo patitur. Et quia in promptu erat quæſtio, à quonam potentia ſenſitiua patiatur, à ſimili, an à diſſimili; reſpondet iam hoc ab ſe declaratum; videlicet in libris de Ortu & interitu.

b *Habet autem is locus dubitationem.*] Vt propoſitam quæſtionem diluat, alteram ſubnectit, quod, vt aduertit Theophilus, facere conſueuit, cùm poſterioris controuerſiæ ſolutio aperit, quomodo præcedenti reſpondendum eſt. Ea verò eſt; Cur ſenſus ſeipſum non ſentiat, verbi gratia, cur ſeſe aſpectus non videat. Præterea cur ſenſibilia, vt elementa, non niſi facta extrinſecùs motione percipiantur, cùm vel ipſa, vel eorum qualitates in actu inſint.

Senſus non exit in actū, niſi excitatus ab eo quod eſt actu.

c *At enim*] Ediſſerit quod proximè propoſuerat, aiens, quia ſenſus ex ſe potentia eſt, non actu, ideò per ſe non poſſe in actum erumpere, niſi excitetur ab eo, quod eſt actu, id eſt, à ſenſibili: quemadmodum combuſtibile, quia eſt in poteſtate, vt comburatur, non igneſcit ſponte ſua, ſed opera, ac vi alterius, quod poſſit vrere. Itaque non ſat eſt habere ſenſorium in ſe qualitates elementorum, vt eas ſenſus percipiat, quantumcunque coniunctæ ſint; ſed oportet ſenſum, quatenus eſt in potentia ad recipiendam ſpeciem, deduci in actum à ſenſibili eiuſmodi ſpeciem producente. Hinc etiam dilui poteſt altera dubitatio, cur ſenſus neq; ſe, neq; ſuum ſenſiterium dignoſcat: videlicet quia non poteſt moueri à ſe, neq; à ſenſitiuo, ſed ab alio externo agente. Qua de re in progreſſu plura.

d *At verò quoniam.*] Priuſquam declaret quomodo ſenſus de potentia ad actum prodeat, docet ſenſum interdum eſſe in potentia, aliàs in actu. In actu eſt, cùm actu operatur; in potentia, cùm nullam functionem exercet; exercere tamen poteſt, vt liquet in dormiente, qui facultate videndi pollet; nec tamen actu videt. Tum quia dixit id, quod ſentit eſſe in actu, ne quis fortè exiſtimaret actum eſſe aliquam formam permanentem, alteriúſve rationis, id exponit, aiens ſe paſſionem, motum operationemq; appellare actum, quia motus eſt actus quidam, licèt imperfectus; id autem quod ſentit, mouetur, ac patitur. Vnde etiam liquet dandum eſſe aliquid diuerſum in actu cōſtitutum, à quo id, quod ſentit, pati ac moueri poſſit. At id verò, quod quærunt, num ſenſus à ſimili, an à diſſimili moueri debeat: reſpondetur, moueri à diſſimili, antequam fiat paſſio, quod tamen poſt paſſionem manet ſimile patienti. Nam antequam ſenſibile ſui ſpeciem in organum ſenſus producat, diſſimile eſt; poſtquàm verò eam produxit, ſimile: videlicet propter ſui imaginem & ſimilitudinem, quam ſenſui impreſſit. Vnde eſt quòd cognitum dicitur, quaſi cognatum cognoſcenti.

διαιρετέον δὲ καὶ περὶ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας· νῦν γὰρ ἁπλῶς λέγομεν περὶ αὐτῶν. ἔστι μὲν γὰρ οὕτως ἐπιστῆμόν τι, ὡς ἂν εἴποιμεν ἄνθρωπον ἐπιστήμονα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἐχόντων ἐπιστήμην. ἔστι δ' ὡς ἤδη λέγομεν ἐπιστήμονα τὸν ἔχοντα τὴν γραμματικήν· ἑκάτερος δὲ τούτων, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατός ἐστιν· ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον καὶ ἡ ὕλη· ὁ δὲ, ὅτι βουληθεὶς δυνατὸς θεωρεῖν, ἂν μή τι κωλύσῃ τῶν ἔξωθεν. ὁ δ' ἤδη θεωρῶν, ἐντελεχείᾳ ὢν καὶ κυρίως ἐπιστάμενος, τόδε τὸ α. ἀμφότεροι μὲν οὖν οἱ πρῶτοι κατὰ δύναμιν ἐπιστήμονες, ἀλλ' ὁ μὲν διὰ μαθήσεως ἀλλοιωθεὶς, καὶ πολλάκις ἐξ ἐναντίας μεταβαλὼν ἕξεως. ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν αἴσθησιν ἢ τὴν γραμματικὴν, μὴ ἐνεργεῖν δὲ, εἰς τὸ ἐνεργεῖν ἄλλον τρόπον. οὐκ ἔστι δὲ ἁπλοῦν οὐδὲ τὸ πάσχειν, ἀλλὰ τὸ μὲν φθορά τις ὑπὸ τοῦ ἐναντίου. τὸ δὲ σωτηρία μᾶλλον τοῦ δυνάμει ὄντος, ὑπὸ τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος καὶ ὁμοίου, οὕτως ὡς δύναμις ἔχει πρὸς ἐντελέχειαν· θεωροῦν γὰρ γίγνεται τὸ ἔχον τὴν ἐπιστήμην, ὅπερ ἢ οὐκ ἔστιν ἀλλοιοῦσθαι· εἰς αὐτὸ γὰρ ἡ ἐπίδοσις καὶ εἰς ἐντελέχειαν, ἢ ἕτερον γένος ἀλλοιώσεως. διὸ οὐ καλῶς ἔχει λέγειν τὸ φρονοῦν, ὅταν φρονῇ, ἀλλοιοῦσθαι.

ὥσπερ

e *Deinde diſtinguendum eſt de potentia atque actu; nunc enim de his ipſis ſimpliciter dicimus.* Text. 55.
Nam eſt hoc pacto quippiam ſciens, vt ſi dicamus hominem eſſe ſcientem, quia homo eſt talis ſuapte natura, vt ſit ſciens, atque ſcientiam habeat. Eſt etiam hoc pacto quippiam ſciens, vt hominem eum iam dicimus eſſe ſcientem, qui grammaticam habet. Atque horum vterque non eodem modo poteſt, potentiæque ſubijcitur: ſed alter quidem ex eo, quia genus ipſum eſt tale materiáve: alter verò propterea quòd cùm voluerit contemplari, poteſt id ipſum facere, niſi quid externum fortè prohibeat, impedimentoque fiat. At præter ipſos, eſt iſte qui iam contemplatur, & eſt actu, proprieque ſciens hoc A. f *Ambo igitur illi primi potentia* Text. 56.
quidem ſunt ſcientes, vt diximus. Verùm vnus indiget alteratione per diſciplinam, qua quidem nonnunquam etiam ex habitu contrario, diſpoſitioneque mutatur. Alter habet quidem ſenſum, vt Grammaticam, ſed indiget operationis, vt ex otio tandem operationiſque vacuitate agat, ac operetur. Atque hic modus potentiæ diuerſus eſt, vt pa- Text. 57.
tet, ab anteà dicto. g *At verò neque ipſum pati ſimplex eſſe videtur, ſed aliud eſt à contrario corruptio quædam, aliud eſt ſalus potius eius, quod eſt potentia ab eo, quod eſt actu, ſimileque perinde atque potentia ſeſe habet, ad actum. Fit enim contemplans, quod ſcientiam habet, quod quidem aut non eſt alterari (in ipſum enim fit incrementum & in actum perfectionémve) aut aliud alterationis eſt genus. Quocirca non rectè ſe habet, dicere ipſum ſciens cùm ſit alterari.*

h *ſicut*

Digitized by Google

e *Deinde diſtinguendum eſt de potentia atque actu.*] Exponit quot modis aliquid dicatur eſſe in actu vel potentia; vt hinc doceat quidnam ſenſum de potentia ad actum educat, & qua ratione id fiat: quod tamen ait non fuiſſe hactenus à ſe determinatè & expreſsè, ſed ſimpliciter & obſcurè dictum. Ait ergo bifariam dici aliquid eſſe in potentia. Vno modo, quia eſt in potentia remota; altero, quia eſt in potentia proxima. Verbi gratia, dicimus hominem ſcientem eſſe in potentia remota, dum caret habitu ſcientiæ, quem tamen poteſt acquirere cùm ſuapte natura ſit diſciplinæ capax. Eundem verò dicimus eſſe ſcientem, ſed contemplantem potentia proxima, cùm iam obtinuit habitum ſcientiæ, nec tamen per eum agit, quia tunc ſcientiæ actũ non exercet; quem tamen cùm libuerit, exercere valet, niſi impedimento aliquid ſit vt morbus, aut aliarum rerum cura & occupatio. *Quot modis aliquid potentia ſit.*

f *Ambo igitur illi primi.*] Tradit conuenientiam & diſcrimen inter eum, qui priorem & eum qui poſteriorem habet potentiam; nimirum conueniunt, quòd vterque in potentia eſſe dicitur: differunt, quia qui eſt in potentia remota ſciens, non perueniet ad contemplationem actumq; ſciendi, niſi priùs alteretur habitum ſcientiæ recipiendo. Immò niſi paruum habitum diſpoſitionémve deponat, ſi aliquo errore ſcientiæ imbutus ſit. At verò is, qui potentiam proximam ſortitus iam fuit, & qui ſenſum vel ſcientiam habet, non promouetur ad actionem per mutationem à priuatione ad habitum, vel à falſa opinione ad veram; ſed actum duntaxat depromit, ſi ei vacet, nec aliunde impediatur.

g *At verò neque ipſum.*] Quia hactenus ſenſionem & contemplationem, paſſiones alterationesque appellauit, ne quis multiplici horum vocabulorum vſu decipiatur, arbitratus eum, qui ſentit & contemplatur, propriè pati alteratiue, admonet in primis paſſionem analogum eſſe. Vno modo ſumi pro paſſione, quæ fit ſecundùm qualitates ad interitum ducentes, quæ corruptiua vocatur; vt cùm quidpiam calefit, aut exſiccatur: altero, pro receptione alicuius, quod incolumitatem & perfectionem affert, quæ perfectiua nuncupatur; vt cùm potentia actum aliquem ſibi maximè conuenientem, verbi gratia, contemplationem promit. Id autem quod Ariſtoteles de paſſione dixit, pari modo intelligendum eſſe vult de alteratione: eſſe nimirum duplicem; alteram corrumpentem, alteram perficientem. At neque poſteriorem paſſionem, neque alterationem hiſce nominibus propriè appellari: quia neque pati, neq; alterari propriè, ac vulgato loquendi vſu dicitur, niſi quod ad interitum diſponitur, aut noxam aliquam patitur. Quare is, qui contemplatur, non ſimpliciter pati, aut alterari dicendus eſt, cùm contemplatio acceſſio potiùs quædam ſit perfectionis, & promotio ad meliorem ſtatum; quod ſimiliter de illo, qui actum ſentiendi edit, pronunciandum eſt: niſi quis ad proprium horum vocabulorum ſignificatum non attendens, aliter ea vſurpare velit. *Non dicitur propriè pati, alterarive, niſi quod ad corruptionem diſponitur.*

ὥσπερ οὐδὲ τὸν οἰκοδόμον ὅταν οἰκοδομῇ. τὸ μὲν οὖν εἰς ἐντελέχειαν ἄγειν ἐκ δυνάμει ὄντος, κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν, οὐ διδασκαλίαν, ἀλλ᾽ ἑτέραν ἐπωνυμίαν ἔχειν δίκαιον. τὸ δ᾽ ἐκ δυνάμει ὄντος μανθάνον καὶ λαμβάνον ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος καὶ διδασκαλικοῦ, ἤτοι οὐδὲ πάσχειν φατέον, ὥσπερ εἴρηται· ἢ δύο τρόπους εἶναι ἀλλοιώσεως, τήν τε ἐπὶ τὰς στερητικὰς διαθέσεις μεταβολὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τὰς ἕξεις καὶ τὴν φύσιν. τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ, ἡ μὲν πρώτη μεταβολὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ γεννῶντος. ὅταν δὲ γεννηθῇ, ἔχει ἤδη ὥσπερ ἐπιστήμην, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι. καὶ τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ, ὁμοίως λέγεται τῷ θεωρεῖν· διαφέρει δὲ, ὅτι τοῦ μὲν τὰ ποιητικὰ τῆς ἐνεργείας, ἔξωθεν, τὸ ὁρατὸν καὶ τὸ ἀκουστόν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν αἰσθητῶν. αἴτιον δ᾽, ὅτι τῶν καθ᾽ ἕκαστον ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν αἴσθησις, ἡ δ᾽ ἐπιστήμη τῶν καθόλου. ταῦτα δ᾽ ἐν αὐτῇ πώς ἐστι τῇ ψυχῇ. διὸ νοῆσαι μὲν ἐπ᾽ αὐτῷ, ὁπόταν βούληται. αἰσθάνεσθαι δὲ, οὐκ ἐπ᾽ αὐτῷ· ἀναγκαῖον γὰρ ὑπάρχειν τὸ αἰσθητόν. ὁμοίως δὲ τοῦτ᾽ ἔχει κἀν ταῖς ἐπιστήμαις ταῖς τῶν αἰσθητῶν. καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι τὰ αἰσθητὰ τῶν καθ᾽ ἕκαστα καὶ τῶν ἔξωθεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διασαφῆσαι, καιρὸς γένοιτ᾽ ἂν καὶ ὕστερον.

νιῶ

h *ſicut nec ædificatorem, cùm ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod eſt intelligẽs potentia, atq; ſciens, id non doctrinam appellare oportet, ſed aliud nomen eſt æquũ habere.* i *At quod quæ eſt in potẽtia diſcit accipitq; ſcientiam ab eo, quod eſt actu ſciens, atq; ab ipſo docente, id aut non eſt dicendum pati ac alterari, aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet, eam inquã mutationem, quæ ad priuatiuas eſt diſpoſitiones, & ea, quæ eſt ad habitus atq; naturam* k *Hæc cùm ita ſint, prima quidem mutatio ſenſitiui ab eo, quod generat fit. Cùm autem ortum ac generatum eſt, habet iam ſenſum perinde atque ſcientiam, & ſentire actu: ſimile eſt ac contemplari.* l *Differentia tamẽ eſt. Nam ea, quæ actu ſenſum efficiunt, extrà ſunt: ipſum inquam viſibile & audibile, & ſenſibilium cætera. Cuius cauſa hæc eſt, actu namque ſenſus ſingularium eſt, ſcientia verò vniuerſalium eſt: hæc autem in ipſa anima quodammodo ſunt. Quapropter intelligere quidem cũ quiſpiam voluerit, in ipſo eſt ſitum: Sentire autem non collocatur in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe.* m *Pari modo res ſeſe habet, & in ſcientijs ſenſibilium, & ob eandem vtiq; cauſam: quia ſenſibilia ſingularia ſunt, et extrà ſicuti diximus. Sed vt de his exactiùs dilucidiùs ve dicamus, dabit nobis rurſus occaſio.*

Text. 58.

Text. 59.

Text. 60.

h *Sicut nec ædificatorem.*] Quod proximè aſſeruit, ædificatoris ſimilitudine explanat, aiens

m quemad-

Digitized by Google

Qui elicit ſenſionem non propriè alteratur.

quemadmodum is, qui ædificat, non dicitur propriè alterari (intellige quatenus ædificat; poteſt enim aliunde ex labore alterari) ita neque ſcientem, dum ſcientiam exercet, neque eum, qui ſenſu præditus eſt, dum ſenſionem edit; ſiquidem in ea mutatione, quæ eſt à vacatione ad opus abſque amiſſione, aut corruptione alicuius non datur germana & natiua ratio alterationis. Obiter autem monet eum qui iam ſcientiæ habitum aſſecutus eſt, cùm à potentia proxima ad contemplandi actum progreditur, non rectè dici poſſe doceri, quandoquidē nihil tunc denuò addiſcit, ſed alio vocabulo id ſignificādum. Ita hunc locum interpretatur Philoponus.

i *Ad quod qua eſt.*] Docuerat anteà eum, qui ex habitu ſcientiæ ad contemplandi actum mouetur, non propriè pati, nec alterari: idem nunc aſſerendum eſſe ait de illo, qui habitum ſcientiæ de nouo comparat. Vterque enim perficitur & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocumentum fert: vbi verò hæc non interueniunt neque paſſio eſt, neque alteratio. Niſi hæc vocabula laxiori ſignificatu vſurpentur, vti iam ſuperiùs animaduerſum fuit.

k *Hæc cùm ita ſint.*] Declarat iam quid ſit id, quod ſenſitiuum ad actum ducit. Quod vt intelligatur aduertere oportet ſenſitiuum in potentia remota eſſe id, quod caret anima, atque adeò & ſenſu, & tamen hæc recipere poteſt, vt ſemen. Senſitiuum autem in potentia proxima eſſe id, quod & anima & ſenſu præditum eſt. Ait ergo Ariſtoteles id, quod reducit ſenſitiuum de potentia remota ad actum eſſe generans, ſeu producens animal, id enim ſimul attribuit genito potentias ad functiones obeundas: quemadmodum is, qui docet, confert ſuo modo habitum ſcientię in mentem diſcipuli. Eſt enim ſenſus ſimilis habitui ſcientiæ, quemadmodum actus ſentiendi actui contemplandi. Hic aduerte, generans eatenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animam, à qua illæ manant. Vnde cùm is, qui hominem generat, non producat animam, ſiquidem hæc à Deo creatur, ſed eius tantùm cum materia vnionem attingat, non dicetur ei contribuere potentias, niſi diſpoſitiuè, quatenus præparat materiam, in quam Deus animam infundit.

Quo modo generans potentias proli conferat.

l *Differentia tamen eſt*] Id, quod ſenſum ad actum ſentiendi mouet, eſt ſenſibile: quemadmodum & id, quod intellectum ad contemplationem excitat, eſt intelligibile. Eſt tamen inquit Ariſtoteles diſcrimen, quia id, quod mouet externum ſenſum, eſt obiectum externum quod adſit, id eſt, actu exiſtens, ac præſens; quia ſenſio verſatur circa iſtiuſmodi ſingularia; intellectus aūt eſt circa vniuerſalia, quę abſtracta ſunt à loco & ab exiſtentia, & ita ſunt in intellectu per ſuam ſpeciem vt ea, quoties libuerit, etiam abſentibus ſingularibus intelligere poſſimus; cum tamen ſenſio præſentiam exiſtentiamq; ſuorum ſingularium requirat. Quod ait poſſe nos intelligere vniuerſalia cùm libet, interpretandum eſt de vniuerſalibus, poſtquam à nobis ſemel percepta fuêre, vt Themiſtius & Philoponus explicant. Nam quæ nondum percepimus, ſatis liquet non eſſe in noſtra poteſtate, ea, cùm volumus, intelligere.

Senſio non niſi in ſingulare præſens exiſtens que fertur.

m *Pari modo res.*] Eodem pacto ſe habere inquit ſcientias rerum ſenſibilium ad ſingularia, quo ſe ad illa habent externi ſenſus. Appellat autem ſcientias ſenſibilium, vt Philoponus & Themiſtius interpretantur, artes mechanicas; quæ cùm ſingularium arteſactorum confectione verſentur, neceſſariò talis earum operatio ſingularia ſenſibilia requirit, quemamodum & ſenſuum functiones ſimilia ſingularia, in quæ ferantur, exigunt.

νῦν δὲ διῃρήσθω τοσοῦτον, ὅτι οὐχ ἁπλοῦ ὄντος τοῦ δυνάμει λεγομένου, ἀλλὰ τοῦ μὲν, ὥσπερ ἂν εἴποιμεν τὸν παῖδα δύνασθαι στρατηγεῖν· τοῦ δὲ ὡς τὸν ἐν ἡλικίᾳ ὄντα· οὕτως ἔχει τὸ αἰσθητικόν. ἐπεὶ δὲ ἀνώνυμος αὐτῶν διαφορά· διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν ὅτι ἕτερα, καὶ πῶς ἕτερα· χρῆσθαι δ' ἀναγκαῖον τῷ πάσχειν καὶ ἀλλοιοῦσθαι ὡς κυρίοις ὀνόμασι· τὸ δ' αἰσθητικὸν, δυνάμει ἐστὶν, οἷον τὸ αἰσθητὸν ἤδη ὡς ἐντελεχείᾳ, καθάπερ εἴρηται· πάσχει μὲν οὖν οὐχ ὅμοιον ὄν· πεπονθὸς δὲ ὡμοίωται, καὶ ἔστιν οἷον ἐκεῖνο.

ΚΕΦ.

n *Nunc id ſit à nobis determinatum, cùm ſimplex non ſit id, quod in potentia dicitur; ſed aliud quidem, vt puer, quem militare poſſe dicere licet, aliud autem vt hiſce, qui iam ætate militarique arte aptus euaſit ad militādum; ſenſitiuum ſimiliter ſe habere. Atque cùm ipſorum differentia nomine careat, determinatum autem ſit ipſa eſſe diuerſa, & quo pacto diuerſa ſunt, neceſſe eſt ipſo pati, ac alterari, tanquam proprijs nominibus vti.* o *Ipſum autem ſenſitiuum potentia tale eſt, quale iam ipſum ſenſibile eſt actu, ſicuti diximus. Patitur igitur cùm eſt non ſimile, at paſſum euaſit ſimile, & eſt tale, quale eſt illud.* Text. 61.

CAP.

---

n *Nunc id ſit à nobis.*] Exponit quo inſtituto ſuperiorem diſtinctionem potentiæ attulerit, nempe vt planum euaderet quo pacto ſenſitiuum dicatur, ſecundùm duplicē potentiam, vnā remotam, alteram proximam, ſicuti puer eſt in potentia remota ad militandū, & ad tractanda arma: cùm autem ad perfectam venerit ætatem, erit in potentia proxima. Et verò licet non ſuppetant nobis vocabula ad has potentias diſtinguendas, ſat eſt noſſe eſſe illas inter ſe diuerſas, quemadmodum & ad alterationem paſſionemq; tam propriam, quàm impropriam ſignificā-

dam

Digitized by Google

dam eiſdem vtimur nominibus, tanquam propriis, cùm tamen propria non ſint.

o *Ipſum autem.*] Redit ad explicationem eius quæſtionis, quam antea propoſuerat, an paſſio ſit à diſſimili, vel potiùs à ſimili: aptatque ſenſui id, quod ſuprà dixerat; nimirum patiens partim à ſimili pati, partim à diſſimili, & contrario. Nam ſenſus antequam patiatur, ſenſibili diſſimilis eſt: poſt paſſionem verò ſimilis euadit: vtique ratione imaginis, quam ſenſibile ipſi imprimit; quæ cùm ſit ſimilitudo obiecti, haud dubiè ſenſum ſenſibili cognatum, ſimileque reddit, vt iam ſuprà declaratum fuit. *Senſus partim à diſſimili, partim à ſimili patitur.*

ΚΕΦ. ζ.

Λεκτέον δὲ καθ' ἑκάστην αἴσθησιν περὶ τῶν αἰσθητῶν πρῶτον. λέγεται δὲ τὸ αἰσθητὸν τριχῶς· ὧν δύο μὲν καθ' αὐτά φαμὲν αἰσθάνεσθαι, τὸ δὲ ἓν κατὰ συμβεβηκός. τῶν δὲ δύο, τὸ μὲν ἴδιόν ἐστιν ἑκάστης αἰσθήσεως, τὸ δὲ κοινὸν πασῶν. λέγω δὲ ἴδιον μὲν, ὃ μὴ ἐνδέχεται ἑτέρᾳ αἰσθήσει αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι, οἷον ὄψις χρώματος, καὶ ἀκοὴ ψόφου, καὶ γεῦσις χυμοῦ. ἡ δ' ἁφὴ, πλείους μὲν ἔχει διαφοράς· ἀλλ' ἑκάστη γε κρίνει περὶ τούτων, καὶ οὐκ ἀπατᾶται ὅτι χρῶμα, οὐδ' ὅτι ψόφος, ἀλλὰ τί τὸ κεχρωσμένον, ἢ ποῦ· ἢ τί τὸ ψοφοῦν, ἢ ποῦ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγεται ἴδια ἑκάστου. κοινὰ δὲ, κίνησις, ἠρεμία, ἀριθμὸς, σχῆμα, μέγεθος· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐδεμιᾶς ἐστιν ἴδια, ἀλλὰ κοινὰ πάσαις. καὶ γὰρ καὶ ἁφῇ κίνησίς ἐστί τις αἰσθητὴ. καὶ ὄψει· καθ' αὐτὰ μὲν οὖν ἐστιν αἰσθητὰ ταῦτα· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγεται αἰσθητὸν, οἷον εἰ τὸ λευκὸν εἴη Διάρους υἱός· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ τούτου αἰσθάνεται, ὅτι τῷ λευκῷ συμβέβηκε τοῦτο οὗ αἰσθάνεται. διὸ καὶ οὐδὲν πάσχει ᾗ τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ. τῶν δὲ καθ' αὐτὰ αἰσθητῶν, τὰ ἴδια κυρίως ἐστὶν αἰσθητὰ, καὶ πρὸς ἃ ἡ οὐσία πέφυκεν ἑκάστης αἰσθήσεως.

CAP. VI.

Vt a verò de vnoquoque ſenſu deinceps à ſenſibilibus cuiuſque proficiſcentes dicamus oportet. Atque prius ipſa ſenſibilia diſtinguenda eſſe videntur. Senſibile itaque trifariam dicitur; ſenſibilium enim quædam per ſe, quædam per accidens ſentiuntur. Et illorum rurſus alia ſunt vniuſcuiuſque propria ſenſus, alia communia cunctis. b Atque proprium id ſenſibile dico, quod alio ſenſu ſentiri non poteſt, & circa quod error fieri nequit, vt color reſpectu viſus, & ſonus auditus, & ſapor guſtus. c Tactus autem plures differentias habet quidem, iudicat tamen de illis, vt cæterorum ſenſuum quiſque de ſuo ſenſibili, & non decipitur. d Viſus enim non errat eſſe colorem aut auditus eſſe ſonum, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi, aut quid ſit id, quod ſonat, vel vbi. Huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur vniuſcuiuſque propria ſenſus. e Communia verò ſunt hæc motus, quies, numerus, figura & magnitudo; talia namque nullius ſunt propria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt, etenim tactu motus quidam ſenſibilis eſt, atque viſu. Per ſe igitur ſenſibilia hæc ſunt. Per accidens autem ſenſibile dicitur: vt ſi album Diaris filius ſit, per accidens enim hoc ſentit, quia albo, quod ſentit, id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur, vt talia ſunt. Eorum autem quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt propriè ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt apta. Text. 62. Text. 63. Text. 64. Text. 65.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

V*T verò a de vnoquoque.*] Tractaturus de ſingulis ſenſib. eorumque obiectis, quæ ſunt ſenſibilia ad ipſos pertinentia, agit priùs de ſenſibili generatim accepto, quod trifariam dici inquit. Namq; aliud eſt ſenſibile per ſe proprium, aliud ſenſibile per ſe commune, aliud ſenſibile per accidens. Ad maiorem tamen perſpicuitatem hunc in modum diuidi; Senſibile aliud eſt per ſe, aliud p accidens. Deinde ſenſibile per ſe, aliud propriũ, aliud commune. *Senſibile ſumptum generaliter triplex eſt.*

b *Proprium id*] Senſibile proprium definit id, quod vno tantùm ſenſu, ac ſine errore percipitur, id eſt, quod à nullo externo ſenſu poteſt percipi, præterquam ab eo, cuius obiectum dicitur; eſſe idque ſine ſenſus hallucinatione, quo pacto color dicitur obiectum viſus, ſapor guſtus, ſonus auditus, odor olfactus, frigus aliæque id genus tactiles qualitates.

c *Tactus autem.*] Ne quis fortè ambigat num tactus habeat ſenſibile proprium, eò quòd circa plures cõtrarietates, & rerum differentias verſetur; nempe circa calidum & frigidum, ſiccum & humidum, durum & molle, aliaſque eiuſmodi: eam remouet ambiguitatem, atens nõ tam diſſimilem varietatem rerum, quæ à tactu percipiuntur, ne arbitremur omnes illas obtinere rationem proprij ſenſibilis reſpectu ipſius tactus, cùm tactus eas dignoſcat, vt cæteri ſenſus propria ſenſibilia, neque in eis percipiendis aberret. *Senſibile proprium.*

d *Viſus enim.*] Oſtendit quo pacto poſſit, aut non poſſit eſſe in ſenſibus deceptio circa proprium ſenſibile. Non fallitur, inquit, viſus dum colorem percipit, neque auditus dum ſonum, aut alij ſenſus dum propria obiecta apprehendunt; ſed applicando ſenſibile proprium ſubiecto, cui non ineſt; vt ſi guſtus percipiat cibum dulcem quaſi amarum, propter bilioſum humorem, quo lingua infecta eſt.

e *Communia verò.*] Deſcribit ſenſibile commune, docens eſſe id, quod non vno, ſed multis percipi- *Senſibile cõmune.*

Digitized by Google

Senſibile per accidens.

percipitur ſenſibus, vt motus viſu, & tactu. Hæc verò quinque numerantur, ſcilicet, vt motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Senſibile autem per accidens id eſſe ait, quod non per ſe mouet ſenſum; ſed ea tantùm ratione ſentiri dicitur, qua eſt coniunctum cum eo, quod per ſe cadit ſub ſenſum. Sic Diaris filius ſenſibile per accidens dicitur; quia non ſecundum ſe, vt ſubſtantia quædam eſt, ſed quatenus albus, ſenſum mouet.

QVAESTIO I.

SIT-NE SENSVS POTENTIA *paſſiua tantùm, an etiam actiua.*

ARTICVLVS I.

DIVERSAE AVCTORVM SENTENTIÆ, *eorumq; refutatio.*

Qui ponũt ſenſum agẽtem, & patientem.

IN hac quæſtione magna eſt opinionũ varietas: diſſident enim tum Græci à Latinis, tum Græci, & Latini inter ſeipſos. Atque in primis Iandunus hoc lib. q.16. & Apollinaris quæſt. 13. duplicem potentiã in cuiuſlibet ſenſus officina ſtatuunt; vnam patientẽ, alteram agentẽ: illam ad ſpeciem recipiendã, hanc ad ſenſionem exercendã. Ducuntur verò ea potiſſimũ ratione, quòd vna eademq; virtus ſimul pati, & agere nequeat; ac quòd neceſſario danda ſit vna virtus, quæ poſſit quodammodo omnia ſenſibilia fieri, & alia quæ poſſit omnia facere. Hac enim ratione Ariſtoteles 3. huius operis lib. geminũ conſtituit intellectũ; alterum agentem, alterum patientem. Accedit quòd teſte Ariſtotele eodem loco, aliiſq; Philoſophis, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondet alia actiua; ex quo ſequitur aliam eſſe facultatem, quę recipit ſpeciem; aliam, quæ illa vtitur.

Non datur ſenſus agẽs. Contra Iandunũ ſcripſerunt etiam Thienenſis, & Niphus de ſenſu agente.

Hanc ſententiam nullatenus probamus, quam reiicit D. Thom. 1. part. quæſt. 79. artic. 3. & quæſt. 9. de ſpiritualibus creaturis art. 10. Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. artic. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in libro cap. 11. Ferrarienſis quæſt. 9. & cõmunis Schola Philoſophorũ. Primùm, quia aduerſatur Ariſtoteli, quia nullibi eiuſmodi ſenſus agentis meminit. Deinde quia ſecundum ipſam decem externi ſenſus numerandi eſſent, quinque paſſiui totidem actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res abſq; neceſſitate multiplicat: poteſt enim vnus, idemq; ſenſus recipere ſpecies ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine conſignatus eſt, actionem ſentiendi edere, eandemq; in ſe nudè ſpectato recipere.

Cur intell. agens à patiente diſtinctus ſit.

Agentem verò intellectum ideò à patiẽte Ariſtoteles diſtinxit, quia, vt ibi enucleatiùs exponemus, in tota ratione rerum aliud eſt id, quod ad agendũ præparatur; aliud, quod primò præparat; intellectus verò agens præparat primo patientem ad agendum, imprimendo illi intelligibiles rerũ imagines: quo etiam pacto obiectum ſenſile, quod à ſenſu re ipſa diſtinguitur, ſenſum pparat, ac diſponit, ſui ad ipſum tranſmittendo ſimilitudinẽ.

Quòd autem addebatur, cuilibet potentię paſſiuæ reſpondere aliam actiuam, ſi ſermo ſit de potentia actiua, quæ primo præparat ad agendum, eam fatemur eſſe aliam diſtinctam à paſſiua, ſicuti intellectus agens diſtinctus eſt à patiente, & potentia actiua, quã habet obiectum ſenſibile ad imprimendam ſui ſimilitudinem in ſenſu, differt re ipſa à ſenſu. Verùm ſi loquamur de potentia, quæ recipit ſpeciem, & de illa quę vna cum ſpecie actum cognoſcendi exercet; hanc negamus oportere tanquã duas potentias inter ſe diſtingui.

Qui autẽ mẽt ſenſum ſolum eſſe potentiam paſsiuam.

Aliorum opinio eſt ſenſum eſſe potentiã tantummodò paſſiuam. Hi autem bipartita via incedunt; quidam putant ſenſum nihil præſtare aliud, quàm recipere ſpeciem à re obiecta, ſicq; ſenſionem non à ſenſu, ſed à re ſenſibili effici. Alij arbitrãtur ſenſionem fieri ab anima, & ſpecie ſenſui inſculpta, ipſam verò potentiam nullum ad id concurſum actiuum exhibere; ſed tantummodò paſſiuum, more materiæ primæ, cuius eſt tantùm recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam ſecutus eſt Aegidius quęſt. 1. de cognitione angelorum. Niphus in libello de ſenſu agente, Venetus in ſumma de anima cap. 10. Thienenſis hoc loco com. 61. & Caietanus, qui aduerſariæ partis aſſertores pauperes nominat, non ſpiritu, ſed ingenio. Probatur verò hęc pars ea ratione, quia nihil eſt aliud ſentire, quàm percipere rem, quę ſub ſenſum cadit, at quotieſcunq; ſenſus obſignatur ſpecie rei, dicitur rem in ſua imagine percipere. Videturq; hoc docuiſſe Ariſtoteles lib. 2. cap. 5. text. 52. cum ait actiua operationis ſenſus eſſe extra; & lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi docuit vnum, eundemque eſſe actum ſenſus, & ſenſibilis. Cùm igitur actus ſenſibilis ſit productio ſpeciei, nihil aliud erit ſenſio quàm ſpeciei productio.

Aegidius. Niphus. Venetus. Tienenſ. Caiet.

Poſterior modus defendendi ſenſum eſſe tantùm potentiam paſsiuam, patronum habet magnum Albertum in 2. part. ſummæ de homine, in tractatu de ſenſibus animæ. Poteſtq; ex eo cõprobari, qa ſenſio eſt vna, ſimplexq; actio, quæ proinde oriri non poteſt à duobus agentibus immediatis re ipſa diſtinctis, cuiuſmodi ſunt potentia & ſpecies. Cùm igitur illa ab ſpecie oriaẽ (ideo enim ſpecies effingitur à natura, vt per eã anima ſentiat) reliquum eſt vt potentia non eliciat actũ ſentiendi, ſed eum tantummodò recipiat.

Refutatur.

Hæc tamen ſententia, vtcunque à ſuis auctoribus

ctoribus defendatur, nobis haudquaquam placet. Eam refellit Scotus in 3. diſtinct. 14. quæſt. quarta articulo 2. Capreolus quæſtione prima artic. 3. Ferrarienſis lib. 2. cōtra gentes capit. 57. & hoc libro quæſtione 8. Caietanus prima part. quęſt. 74. artic. 2. Gregorius in primo diſt. 3. quæſt. prima, Philoponus ad text. 221. & alij. Namque ex ea iuxta priorem *1. Ratio.* modum explicata, ſequitur contra doctrinam Ariſtotelis nono Metaphyſ. cap. nono text. 16. viſionem non eſſe actionem immanentem; cùm actio immanens recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorum iudicio *2.* ſenſio à ſolo obiecto efficiatur. Sequitur etiā functiones ſenſuum non eſſe vitales, ſiquidem omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quod ſępe recipimus ſpeciem rei in oculo, nec tamen rem videmus: quod fieri non poſſet, ſi receptio ſpeciei eſſet viſio. *3.* Poſtremò quòd hæc ſententia palam Ariſtoteli aduerſetur ex eo cōſtat, quia hoc in libro capit. 4. text. 36. docuit animam eſſe cauſam effectricem alterationis eius, quæ ſecundum functiones ſenſuum fit; quod etiam repetit in lib. de memoria, & reminiſcentia. Et in libro de ſenſu & ſenſili coarguit Democritum aſſerentem viſionem eſſe operationem obiecti, quia tunc etiam ſpeculum videret, cùm in eo obiectum per ſpeciem ab eo productam eluceat. Accedit auctoritas D. Auguſtini lib. 11. de Trinitat. cap. 2. vbi docet ad operationem non ſufficere imaginem rei impreſſam. Argumēta autem quæ in aduerſam partem adduximus facilè explicabit qui ad primum dixerit eum, qui rei imaginem recipit, percipere rem in habitu, non actu; ſenſionem verò eſſe actualem rei cognitionem. Ariſtotelis mens eſt; actiua ſenſus externi, id eſt, obiectum, quod ſpeciem mittit in ſenſum eſſe extra. Et eſſe eundem actum ſenſus & ſenſibilis, id eſt, tam obiectum quàm ſenſum cōcurrere ad eundem actum, quia ad actū ſentiendi, quem potentia ſenſitiua exercet, concurrit etiam obiectum interuentu ſpeciei, quam in eodem ſenſu produxit.

Ariſtot. docuit ſenſum potentiam eſſe actiuā.

D. Auguſt.

Impugnantur qui ſenſionē ſolùm ab anima & ſpecie fieri dicunt.

Alter etiā modus tuendi ſenſum eſſe duntaxat potentiam paſſiuā, à veritate aberrat. Etenim ſi ſenſus tantummodo paſſiuè concurrerent ad actum ſentiendi, cùm nobilius ſit agere, quàm pati, vt docet D. Auguſtinus lib. 12. ſuper Geneſim ad lit. capit. 16. & Ariſtoteles lib. 3. huius operis cap. 5. text. 19. ſequeretur animæ vegetatricis facultates, quę omnium confeſſione agunt, ſenſitiuis nobiliores eſſe, quod admittendum nō eſt: ſiquidem vt anima ſenſitiua vegetatricem, ita illius facultates huius potentias dignitate vincunt. Deinde, quia ſi ſenſus nullum ex ſe actum eliciunt, fruſtra dantur à natura. Nam ad ſenſionem recipiendam ſat erit organum, id eſt, materia ſubiecta formæ, ſub certa figura, & reliquo congruentium diſpoſitionum apparatu. Tertiò, quia ſequeretur omnia hæc enūtiata, Aſpectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaq; ſimilia, falſa eſſe, quæ tamen communis philoſophantium ſchola pro veris vſurpat. Conſecutio probatur; quia harū propoſitionum ſenſus eſt, aſpectum elicere actum videndi, auditum elicere actum audiendi; pariq; modo res habet in cęteris eiuſmodi in quibus actus vitales enūtiantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandum priorem illum modum, cuius ante meminimus, quatenus ambo in eo conueniunt, quod vterq; actionem ſenſib. adimit. Iiſdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refert Theophilus hoc loco ad textum 52. aientium ſenſiones nō ab anima, nec à potentia, nec ab externo obiecto fieri; ſed vi alicuius ſubſtantiæ ſeparatę. In quo errore fuit Auerroes hoc in lib. comment. 58. lege Albertum Magnum tract. 3. cap. 6. Contrariæ verò opinionis ratio momentum non habet. Dicendum eſt vnam actionem poſſe oriri à duobus, quorū vnumquodq; eſt concauſa ſeu cauſa partialis, quemadmodū idē pondus poteſt vehi à duobus hominibus. Species autem & potētia in functione ſenſus adminiſtranda, ſunt duæ cauſæ partiales.

1. Ratio. *2. Arg.*

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS concluſio.

Conſule Ariſt. c. 5. huius l. Auer. lib. 7. Phyſic. cōment. 1.

EX ſuperiorum ſententiarū confutatione non difficile erit perſpicere, quænā propoſitæ quæſtionis concluſio eſſe debeat. Dicendum potentiā ſenſitiuam tripliciter ſpectari poſſe; videlicet, vt recipit ſpeciem ab obiecto, vt ea informata actū ſentiendi profert, vt eiuſmodi actum in ſe recipit. Si igitur primo, vel tertio modo cōſideretur, haud dubiè potentia paſſiua eſt; cùm ſic nō operetur, ſed patiatur: ſi ſecundo modo, eſt potentia actiua; quia ſic nō patitur, ſed operatur. Pro qua re lege D. Nemeſium cap. 6. de natura hominis. Atq; ex dictis etiam liquet non eſſe probandam ſententiam interpretum Græcorū, qui vt conſtat ex Philopono, & Simplicio, aiunt, dicendum non eſſe potentiam ſenſitiuam pati, ſed eius organum. Latinis potiùs aſſentimur, qui paſſionem non organo tantùm, ſed potentiæ ſimul accommodant. Etenim cum & ſpecies, & operatio ſenſus non recipiatur in organo immediatè, ſed interuentu potentiæ, inficiandum nō eſt tam ſenſorium, quàm potentiā recipiendo pati. Hanc ſententiam approbat D. Thom. 1. p. q. 79. art. 3. eiuſque ſectatores, vt Capreolus in 3. ſent. diſt. 14. quęſt. 1. & in 2. diſt. 3. quæſt. 2. Ferrarienſis lib 2. contra gent. cap 82.

Potētia ſenſitiua tripliciter ſpectatur.

Species, & ſenſio recipiuntur in potentia.

Erit tamen, qui adhuc probare contendat nulla ratione ſenſum potentiam actiuā dici poſſe.

Quæ argumēta probēt

Digitized by Google

ſenſum non eſſe actiuam facultatem.

poſſe. Primùm, quia Ariſtoteles proximo capite abſolute aſſeruit ſenſum eſſe potentiam paſſiuam; quod minime pronuntiaſſet, ſi ſenſus aliqua conſideratione eſſet actiua potentia, præſertim cum nulla maior eſſet ratio, cur paſſiua, quàm actiua potentia dici deberet. Secundò, quia potentia actiua, vt ab Ariſtotele libro 5. Metaph. cap. 12. text. 17. definitur, eſt principium tranſmutandi aliud; at ſenſus quantumlibet actionem ſentiendi a ſe promat, non tranſmutat per eã aliud quidpiam. Tertiò, quia Ariſtoteles ſect. 31. probl. quæſt. 12. & 13. videtur omnem agendi vim ſenſibus denegare. Cùm enim quæſiſſet cur cùm dextra pars ſit fortior, quàm ſiniſtra: tamen æquè videamus ſiniſtro, ac dextro oculo. Reſpõdet primò, quia pars dextra fit fortior exercitatione: at vtrumq; oculum æquè exercemus. Secundò quia potentiæ ſenſitiuæ ab obiecto immutantur: obiectum verò æquè agit in ſiniſtrum, & in dextrũ oculum. Quartò, quia ſenſus non magis eſt actiuus, quàm intellectus, quem patientem vocant: Quòd verò hic nullo modo actiua potentia ſit, ex eo videtur, quia ipſum intelligere vocat Ariſtoteles pati lib. 3. huius operis, ca 4. tex. 2.

Lege D. Th. de veri. qu. 16. art. 1. ad 13.

Soluuntur.

Ad primum horum dicendum ideò Ariſtotelem ſenſum potentiam paſſiuam potiùs, quàm actiuam nuncupaſſe; quia loco citato conferebat potentias cum obiectis, a quibus ſpeciem ſortiuntur; & quia quędam potentię agunt in ſua obiecta, vt altrices in alimentum; aliæ ab ijs patiuntur eorum in ſe imagines recipiendo, vt ſenſus; idcirco hos, potentias paſſiuas abſolutè vocauit: præſertim vt veterum Philoſophorum dogmata reijceret, qui ſenſus non ab obiectis pati, ſed in ea potius agere docuerant.

Ad ſecundum, illam potentiæ definitionem non in omnem potentiam conuenire, ſed in ſolam Phyſicam, cuius actio in alienã materiam tranſit. Ad tertium dicendum Ariſtotelẽ eo loco tantùm docere potentias ſenſitiuas immutari ab obiectis, non aũt negare eas operari ſimul, cõcurrendo cũ ſpeciebus.

Intellectus patibilis potentia actiua eſt.

Ad quartum concedendum eſt id, quod primò aſſumit, negandum verò intellectum patibilem eſſe potentiam purè paſſiuam; & ad huius rei confirmationem reſpondendum, propterea Ariſtotelem dixiſſe intelligere eſſe quoddam pati; quia intellectus dum actũ intelligendi ab ſe elicitum recipit, recipiendo patitur. Vel protuliſſe id in ſenſu cauſali; quaſi diceret intellectionem effici ex eo quòd intellectus priùs patitur recipiẽdo ſpeciem, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notitias efformat. Ita verò quod hoc loco de ſenſu diximus, de intellectu quoque patiente aſſertum eſſe volumus, quod ad rationem actiuæ, & paſſiuæ potẽtiæ attinet; vtrobiq; enim eadẽ ratio eſt. Tametſi li. 3. ſepoſitus nobis locus ſit ad eos refellendos, qui intellectui patienti omnem prorſus actionem denegarunt.

QVAESTIO II.

VTRVM SPECIES ALIQVAE ſenſibus ad operationes obeundas imprimantur.

ARTICVLVS I.

QVI SPECIES NEGARINT ET quibus adducti argumentis.

Sæpe in ſuperioribus controuerſijs, & in explanando Ariſtotelis contextu incidit mentio ſpecierum; poſtulat iam hic locus, vt vtrum hæ neceſſariò ponendæ ſint, diſquiramus. Ac nunc quidem de ijs tantùm, quæ ad ſenſus pertinent diſputabimus, acturi de ijs, quæ intellectus propria ſunt in tertio libro. Negantem huiuſce quæſtionis partem ſecuti fuére, non modò qui animam ex elementis cõcretam eſſe fabulati ſunt, vt ex eorum, quæ ipſi ineſſent, cognatione omnia intelligeret: ſed etiam Porphyrius in libro de ſenſu, Plotinus Enn. 4. lib 5. Galenus lib. 7. de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus in 2 diſt. 3. quæſt. 6. idemq;, quod ad ſenſus externos attinet, tuetur Ochamus in 2 quæſt. 17. & 18. Gabriel quæſt. 2. Gregorius in primo diſtinct. 3. quæſt. 1. & in 2. diſtinct. 7. quæſt. 3. qui vt ſenſus in obiecta ſua ferantur, ſat eſſe putant, ſi intra debitam diſtantiam conſtituta ſint. Priuatim verò quod non requirantur ſpecies viſiuæ ad actum videndi, ſcribit Thomas Garbius defendiſſe ſe Bononiæ in celeberrimo doctorum conſeſſu, vt videre eſt in eius ſumma lib. 1. tractat. 5. quæſt. 63. Nititur autem Durandus eo potiſſimum argumento, quia cùm ſpecies ab earũ aſſertoribus ponantur vt rationes cognoſcẽdi, oportebit eas obiectiuè eſſe in ſenſu, ab eoq; cognoſci; aliòqui id, quod incognitum eſt, in alterius notitiam duceret. Cùm ergo liquido conſtet non ſentiri à nobis eiuſmodi ſpecies, prorſus fictitiæ exiſtimandæ erunt. Corroboraturque huiuſce rationis vis ex eo, quia vt priùs à nobis cernitur imago externa, in qua Cæſarem, verbi gratia, aſpicimus; ita oporteret imaginem ipſam coloris videri, ſi per eam colorem ſentiremus.

Lege contra Democritũ Alexãd. in lib. de ſenſu & ſenſ.

Species tollunt Porphyrius, Plotinus, Galenus, Durand. Ocham. Gabriel. Gregorius.

Argumẽta pro his auctoribus. 1. Arg.

Secundo, Species ab ijs, qui eas ponunt, quæruntur ob ſimilitudinem cum obiecto: ſed inter obiectum, & ſpecies non poteſt eſſe ſimilitudo: ergo fruſtrà quæruntur. Probatur minor, quia quæ differunt natura, diſſimilia ſunt: at quòd ſpecies, & obiectum natura differant, patet; quia albedo, & nigredo contraria ſunt: earum verò ſpecies minimè; cum in eodemmet oculo ſimul recipiantur iuxta oppoſitam ſententiã. At enim ex alia parte, quòd

2. Argum.

Digitized by Google

quòd oporteat ſpecies albedinis, & nigredinis contrarias eſſe, probatur; quia contrariarum cauſarum contrarij effectus eſſe debent. Si ergo ſpecies dantur, ſunt ſimul contrariæ, & non ſunt contrariæ, quod repugnat.

3. Tertio. Si eæ ſpecies darentur, vel eſſent diuiduæ, vel indiuiduæ, & ſectionis expertes; atqui neutrum horum dici poteſt Non igitur tales ſpecies dãtur. Prior pars minoris ſuadetur. Primùm quia Perſpectiui ſumunt in quolibet puncto medij pyramidem terminari, totamq; rem videri; quod fieri non poſſet, niſi ſpecies in puncto eſſent. Item, quia ſi ſpecies eſſent extenſæ, educerentur de poteſtate materiæ ad cuius ingenium ſeſe accommodarent. Quod tamen non videtur admittendũ, cùm eiuſmodi eductio requirat præuiam alterationem, vel ſaltem fiat per ſucceſſiuam tranſmutationem; ſpecies verò, ſaltẽ viſiles, traijciant medium inſtanti. Accedit auctoritas D. Auguſtini lib. 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16. vbi ſpecies ſenſuum ſpiritales vocat. Poſterior pars oſtenditur, quia id, quod ſubiecto extenſo inhæret, extẽſum eſt; hac enim ratione probauit Ariſtoteles cap. 12. libri 5. text. 122. ſenſum eſſe potentiam corpoream, quia in organo, quod magnitudine præditũ eſt, recipitur: ſi ergo darentur ſpecies ſenſiterijs extenſis iniuſtæ, vtique extenſæ, ac diuiduæ forent.

4. Quartò. Species ſenſuales multo ſunt nobiliores, quàm obiecta, è quibus tranſmitti dicuntur. Nõ ergo ab eis gigni poſſunt: alioqui effectus propriam cauſam dignitate vinceret. Ex quo ſequitur eas nullã habere cauſam in natura rerum; atque adeò commentitias eſſe. Aſſumptum probatur, quia eæ ſpecies, ſi dantur, mediæ ſunt inter materialia, & ſpiritalia accidentia, vtpote defæcatioris naturę, quàm illa, craſſioris, quàm hæc. Deinde, quia ponuntur vt inſtrumenta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viuentium excellentiores ſunt.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS AFFIRmatiua *quæſtionis, diluuntur aduerſariæ partis argumenta.*

Species neceſſariò admittendæ ſunt.

1. Argum.

VErum qui ſpecies dari negant, à veritate & à peripatetico dogmate longè receſſerunt. Quod hiſce rationibus planum fit. Facultas ſentiendi ex ſe eſt indeterminata ad hoc illúdve ſingulare percipiendum. Igitur vt huius potiùs, quàm illius ſenſionem edat, neceſſum eſt vt ab aliquo determinetur; ſed non eſt aliud, à quo determinari queat, præterquam ab obiecto per ſui ſimilitudinẽ ſenſui impreſſam; datur ergo obiecti ſimilitudo, A ſiue ſpecies in ſenſu. Aſſumptio probatur, quia ſi aliud quid daretur, à quo determinari poſſet, id maximè eſſet obiectũ ipſum, quod nullius ſpeciei interuentu concurreret. Hoc aũt non poſſe eſſe, demonſtratur. Nam vel obiectum concurreret effectiuè, vel nõ: ſi effectiuè, cùm ſæpè à facultate cognoſcente diſtet, & nihil agat primò in remotũ, vtiq; deberet priùs agere intermediũ, tum verò in potentiam: atqui dempta ſpecie nihil eſt, per quod B ad eum modum agere poſſit, & quo potentiam ad operandum ſuſcitet, nõ poteſt ergo, ſublata ſpecie, concurrere effectiuè. Quòd ſi non effectiuè concurreret, ſed duntaxat formaliter extrinſecè, atq; actum potentiæ terminãdo, ſequeretur aſpectum neq; tenebris, neq; longa ſpatij intercapedine impeditum iri; quod eſt cõtra experientiam. Conſecutio probatur, quia ideo in tenebris res nõ videntur, quia colores egent luce, vt ſui ſpeciẽ mittant. C Item idcirco res in magna diſtantia non intuemur, quia ſpecies ab eis traiectæ in medio languent, & euaneſcunt.

Obiectũ ad ſenſionẽ nõ cõcurrit ſolum formaliter extrinſecè.

Secundò. Nonnulli per inſpicilla concaua acutiùs vident, non niſi quia tunc in centro 2. plùs vniuntur ſpecies redduntúrq; efficaciores in repræſentando; quemadmodũ & radij ſolares in cauitate vitri magis coeunt. Nõ eſt igitur negandum dari eiuſmodi ſpecies. Tertiò. Oculus non videt ſe ipſum; videbit tamẽ, 3. D ſi ei obijciatur ſpeculum: id verò non niſi, quia ab oculo producitur imago ipſius in ſpeculum, quæ inde ad oculum reflectitur, eaq; informata potentia videndi actum elicit. Datur igitur talis ſpecies. Quartò. Idem in interno ſenſu oſtenditur. 4. Nam cùm hominẽ, quẽ antea non vidimus, primò contuemur, paulò poſt clauſis oculis, eiuſdem notitiã interiùs efformamus, nõ ob aliam rationem, niſi quia eius imaginem aſpectu hauſimus, hauſtamq; E in interno ſenſu retinemus. Patet ergo dari eiuſmodi ſpecies. Quod item conſtat ex memoria ſenſitiua non hominum tantùm, ſed etiam brutorum, quandoquidem recordatio non niſi miniſterio ſpecierum fit.

Poſtremò quòd in Ariſtotelis doctrina prædictæ ſpecies neceſſariò conſtituendæ ſint probatur. Nam hoc in libro cap. 12. text. 121. & 124. docet ſenſum eſſe id, quod ſenſibiles abſque materia formas, id eſt, imagines ſuſcipere poteſt. F Vbi ſpecies vocat formas, abſq; materia; quia ſpecies candoris, verbi gratia, non eſt ipſe candor materialiter, ſed id, quod candorem repræſentat. Et in libro de memoria cap. 1. cùm quæſiſſet qua ratione nos rei abſentis recordari contingat, reſpondet id fieri ob ſimulachra rerum in interno ſenſu aſſeruata. Itaque & externis & internis ſenſibus, attribuit Ariſt. ſpecies. Eiuſdẽ ſent. eſt D. Anſelmus in Monologio c. 36. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orth. c. 20. D. Auguſtinus li. 10. confeſſ. cap. 10. & ca. 15. & lib. 12. ſuper Gene-

D. Anſel. *D. Damaſc.* *D. Auguſt.*

ſim

Digitized by Google

ſim.c.10. & lib. 11. de Trinit. c.2. alijſq; in locis, quos citat Capreolus in 2. diſt. 3. qu. 2. art. 3. Denique idem tuetur maior, ac melior philoſophantiũ pars D.Thomas 1. part. q.55. art. 1. & 3. cõtra gentes c.49. alijſq; in locis. Alenſis 2. part. ſuæ ſummæ à quæſt.22. vſq; ad 26. M. Albertus 2. part. ſummæ de homine tract. 4.q.14. & de quatuor coæuis q.5. D. Bonauẽtura in 2. diſt. 3. art. 4. q. 1. Scotus quæſt.10.& 11. Argentinas quæſtion. 2. art. 4. Richardus quæſt.5. Capreolus loco citato, Marſilius in 1. qu. 7. Heruæus quodlibeto 5. quæſt. 6. Aegidius quodlibeto primo quæſt. 11. Ac quòd etiam Plato poſuerit ſpecies viſuales, quæ vna cum radijs, ex oculo ad obiectum emicantibus, vt fingit, videndi actum perficiant; conſtat ex Timæo, & ex ijs, quæ ibidem Chalcidius annotauit.

D.Thomas. Alenſis. Albertus. D.Bonauẽt. Scotus. Argent. Richardus. Capreol. Marſilius. Heruæus. Aegidius.

Argumẽta diluuntur. Solutio 1.

Neq; aduerſariorum argumenta negociũ faciunt. Ad primum enim reſpondendum eſt, licet ſpecies dentur à natura, vt potentiæ ijs conſignatæ rerum notiones effingant, nõ debere proinde ſpecies ipſas potẽtijs obijci, aut per ſe cognoſci, cum non ſint ſigna inſtrumentalia ſed formalia. Nec oportet id, per quod res, vt per ſuum formale ſignum, innoteſcit, ſecundum ſe apprehendi; quãuis id concedendum ſit in ijs, quæ nos tanquam ſigna inſtrumentalia in alterius rei notitiam ducunt, vt alibi diximus. Argumenti etiam corroboratio vim non habet: Statua enim Cæſaris inſtrumentale ſignum eſt, nõ formale. Capreolus loco citato reſpondet nõ oportere cognoſci à nobis id, quo, ſed in quo aliquid percipimus; nos verò non in ſpecie, ſed ſpecie res obiectas cognoſcere. Quæ eſt ſolutio D.Thomæ quodlib.10. art.1. quæſt.3.

Solutio 2. Similitudo duplex in eſſendo altera, altera in repræſentando.

Ad ſecundum conceſſa maiori neganda eſt minor, & ad eius probationẽ dicendum duplicem eſſe ſimilitudinem: vnam in eſſendo, alteram in repræſentando. Primam non inueniri inter res diuerſæ ſpeciei; inueniri tamen ſecundã, vt patet in anima hominis, quæ cùm nec ſpecie, nec genere cum Deo conueniat, eſt tamen Deo ſimilis: atq; hunc poſteriorem ſimilitudinis modum ſortiuntur ſpecies comparatione ſuorum obiectorum. Ad id verò, quod in aduerſam partem obijciebatur, nimirũ oportere ſpecies albedinis, & nigredinis eſſe contrarias, dicendum cõtrariarum cauſarum, ſi collatione effectorum vniuocæ ſint, contrarios eſſe effectus: at obiecta non ita ſe habent, cùm ſint cauſæ æquiuocæ reſpectu imaginum, quas ab ſe mittunt.

Solut.3.

Ad tertium, reſpondemus ſpecies eſſe quidem indiuiſibiles in repræſentando, diuiſibiles autem in eſſendo, quod ſolum oſtendit poſterior pars argumenti, etſi oppoſitum aſſeruerit Venetus, & Alfonſus Toletanus. Igitur ad poſteriorem partem reſpondemus; Perſpectiuorum doctrinam eſſe, viſionem fieri per pyramidem radioſam, hoc eſt per

A ſpeciem viſilem modo pyramidis productam, cuius baſis ſit in ſuperficie rei viſæ, vertex in centro oculi: & hoc centrum dari in qualibet parte medij, è qua res cernitur. Verùm ex hac pyramidis, & centri ſimilitudine, quæ traditur à perſpectiuis ad rem explicandam, colligi non debet, quemadmodum centrum oculi, & vertex pyramidis, ſiue vltimum punctum in faſtigio pyramidis conſtitutum, eſt quid indiuiſibile; ita ſpeciem, per

Quomodo intelligendum ſpeciẽ viſilem modo Pyramidis product.

B quam res videtur, recipi in puncto, atq; indiuiſibilem eſſe: nec enim ſimilitudo in omnibus conuenire debet. Immò ſi in ea facienda vis eſt, inferri ex eadem poteſt ſpeciem nõ eſſe indiuiſibilem, ſaltem ex parte baſis, cùm conſtet hanc extenſam, ac diuiduam eſſe. Appellantur autem à D. Auguſtino ſpecies ſenſuũ ſpiritales eo modo, quo ab Ariſtotele vocãtur formæ ſine materia, quod iam ſuprà expoſuimus. Ad illud de eductione è pote-

C ſtate materiæ, qua de re ex profeſſo in Phyſicis diſſeruimus, reſpondendum eſt, vt formæ accidentariæ educantur de materiæ poteſtate, nõ requirere præuiam alterationem, aut transmutationem ſucceſſiuam, ſed ſat eſſe dari in ſubiecto naturalem potentiam ad illas recipiendas, easdemq; pendere quoad ſuam effectionem, & conſeruationem ab eodem ſubiecto, ſeu tempore, ſeu momento producantur. Quæ duæ cõditiones cùm ſpe-

D ciebus ſenſibilibus cõpetant, non eſt cur quis neget exciri illas è gremio materiæ, in qua recipiuntur. Aduerte tamen germanam rationem, quæ probat ſpecies ſenſuum eſſe diuiſibiles, non eſſe quòd exeant è potentia materiæ. Nam animæ brutorum animantium perfectorũ exeunt è materiæ potentia, & tamen vt eſt grauium auctorum ſententia, indiuiſibiles ſunt, atq; inextenſæ. Legitima ergo ratio eſt, quia inhæſitiuè recipiuntur in ſubie-

De potentia materiæ ſpecies educũtur.

Contra Soncinatẽ lib.7. Metap q.8.

E cto extenſo: quòd verò ita recipitur, ad naturam recipiẽtis ſeſe accommodat, manetq; extenſum & diuiduum, ſi illud tale ſit.

Solut.4.

Ad quartum, negandum eſt ſpecies ſenſibiles nobilioris naturę eſſe, quàm accidentia, quæ ipſæ repręſentant, & à quibus effunduntur. Re enim vera perfectius quid eſt color, quàm eius imago, ob idq; eſſe imaginum intentionale, id eſt, diminutum, & imperfectum nuncupatur. Nec ſpecies abſolutè di-

Species quã ſpecies non eſt obiecto perfectior.

F cendæ ſunt formæ mediæ inter materialia, & ſpiritalia accidentia, quaſi inter illa medium dignitatis locum obtineant, ſed quia aliquantulum è materia emergunt, cùm non cadant ſub ſenſum, vt ea quorum ſimilitudines ſunt: & tamen ad ſpiritalem naturam nõ pertingunt. Nec propterea quòd vitalium functionum inſtrumenta fiunt, ad altiorẽ naturæ gradum prouehũtur, præſertim cùm ad eiuſmodi functiones non concurrant niſi tanquã formæ vicariæ obiectorum, quorum locum ſubeunt, vt paulò poſt dicemus. Hoc tamen non

Digitized by Google

non obſtat quominus ſpecies intelligibiles materialium accidentium excellentia naturæ ijs accidentibus longè præſtent, cùm ſimpliciter ſpirtales ſint.

ARTICVLVS III.
DVBIA QVAEDAM explicantur.

DVo in hac quæſtione pertractanda ſuperſunt. Alterum eſt, quonam modo ſpecies cum potentia ad actionem concurrant. Alterum, num ſpecies externis ſenſibus impreſſæ, præſente duntaxat obiecto, in i s conſeruentur. Quod ad primũ attinet. Sunt qui putent ſpecies cõcurrere tantùm in genere materialis cauſæ determinãdo videlicet potentiam, quæ indiſcriminatim ſe habet ad percipiendum quodlibet particulare ſub ſubiecto ſuo comprehenſum, vt paulò ſuprà diximus. Quod enim non concurrant cum potẽtia vti cauſæ partiales actiuæ ad eundem effectũ ex eo probant, quia actio vitalis à ſolo principio vitæ, quale ſpecies non eſt, proficiſci poteſt. Deinde, quia quælibet duæ cauſæ partiales actiuæ ita comparatæ ſunt, vt vna ſine altera queat effectum edere, ſaltem imperfectum; vt duo luminoſa, quorum vnumquodq; producit lumen, etſi minus intenſum quàm ambo ſimul: at nec ſpecies ſine potentia, nec potentia ſine ſpecie valet per ſe operari. Verùm licet hæc ſententia ſuam probabilitatem habeat; multò veriſimilior tamen eſt contraria, quæ ſtatuit ſpeciem concurrere etiã actiuè cum potentia ad eius actionem. Hanc ſequitur Scotus in primo diſtinct. 3. quæſt. 7. & in quodlibet. quæſt. 15. Thomas prima part. quæſt. 55. art. 1. & lib. 1. contra gent. cap. 51. 52. 53. & quodlib. 7. artic. 1. Magnus Albertus 2. part. ſummæ de homine in tractatu de ſenſibus animæ. Capreolus in 1. diſtinct. 35. qu. 1. art. 1. & alij; probaturque ex eo, quia anima conſtituitur per ſpeciem in actu primo ad intelligendum, ſicuti ignis per calorem ad calefaciendum: nulla verò ratio eſt, cur potiùs calor cum igni quàm ſpecies cum anima actiuè concurrat.

Species cum potentia ad actionẽ concurrit actiuè.

Scotus.
D. Thomas.
Albertus.
Capreolus.

Secundò, quia omnis forma agẽtis, cui per ſe aſſimilatur effectus, concurrit actiuè vt principium talis effectus, ſiue ſit forma ſubſtantialis, ſiue accidentaria, vt, verbi gratia, forma equina eſt principium effectiuum formæ equi geniti, quia huius forma eſt ſimilis formæ illius. Species autem, quæ per actionẽ cognoſcendi producitur, producive poteſt, eſt ſimilis illi ſpeciei, à quo actio cognoſcendi oritur. Tertiò idem confirmatur, quia vt docet Diuus Auguſtinus nono libro de Trinitate cap. 12. cognitio rei efficitur à cognoſcente, & cognito: cognitũ verò cùm nõ per ſe, ſed ſui ſpeciem, & ſimilitudinem in poten-

A tia inſit; conſequens eſt, vt ſimilitudo vicem illius habens, tanquam ſemen generãtis, cognitionem quaſi prolem gignat: atque adeò fatendum eſt ſpeciem actiuè concurrere. Quòd ſi petas an tota virtus actiua potentiæ ſit virtus actiua ſpeciei; quemadmodum tota virtus ignis eſt calor. Reſpondemus non ita ſe rem habere, ſed potentiam vendicare ſuam peculiarem virtutem ad agendum, ſimiliterq; ſpeciem vendicare ſuam; ita vt ambæ
B tanquam duæ partiales cauſæ diuerſæ tamen rationis, ſeu tanquam duæ partes vnius integri agentis immediati vires ſuas conferant, iungantque ad actionem cognoſcendi. Nam quòd ſpecies ſuam habeat actiuitatem, probatum eſt. Quòd verò illa nõ ſit tota actiuitas potentiæ ex eo oſtenditur, quia ſępe accidit, vt potentia ex eadem ſpecie eliciat intenſiorem notitiam; quia nimirum profert ex ſe maiorem conatum; quod non eſſet, niſi
C ipſa haberet propriam actiuitatem diſtinctã ab actiuitate potentiæ.

Potẽtia & ſpecies duæ partiales cauſæ.

Aduerte autem ſpeciem concurrere non ſolum actiuè ad operationem, vti diximus: ſed etiam formaliter, quatenus concurrit ad ſpecificationem actus, determinando potentiam ad hanc potiùs, quàm ad illam operationis ſpeciem. Item quatenus præſtat vnionem obiecti cũ potentia in eſſe cognoſcibili; quæ vnio eſt proprius effectus cauſæ formalis. Et
D verò, quia prius eſt potentiam vniri intentionaliter cum re cognita, quàm tendere in obiectum; prius ſe habet ſpecies vt principium formale; quàm vt principium efficiens. Atque hoc, quod de cauſalitate formali, & actiua ſpeciei aſſerimus, cõuenit tam in ſpeciem ſenſibilem, quàm intelligibilem: immo & in ea, quæ obtinent modum ſpeciei intelligibilis reſpectu potentiæ intellectiuæ, vt eſſentia diuina reſpectu intellectus beati, & ſub-
E ſtantia Angeli comparatione intellectus ipſius Angeli, cùm hic ſe per ſuammet eſſentiã intelligit. Quòd ſi obijcias nullam ſubſtantiã creatam poſſe eſſe immediatum principium operandi; atque adeò non poſſe ſubſtantiam angelicam per ſe concurrere actiuè ad actionem intelligendi. Occurrendum erit nullam ſubſtantiam creatam poſſe eſſe principium proximum elicitiuum actus per modum potentiæ & virtutis; poſſe tamẽ per modum ob-
F iecti, quando illa ſimul eſt obiectum actuale, maximè cum in eo euentu non integra, ſed partialis tantùm cauſa actionis ſit.

Quomodo ſubſtantia poſſit eſſe immediatũ agendi principium.

Igitur ad primum contrariæ opinionis argumentum dic, licet cognitio ab ſpecie proficiſcatur; oriri nihilominus ab anima, vt à vitæ fonte, pręcipuaq; vitalium functionũ cauſa, cuius inſtrumẽta ſunt potentia & ſpecies. Quòd ſi argumentum hoc vim haberet, pari modo probaret, cũ intellectus, aut voluntas per habitus virtutum ſibi inhærentes operãtur, talem operationem non eſſe vitalem; vel

Digitized by Google

Ex duabus cauſis partialibus nō ſemper quælibet ſe ſola effectū producere valet.

eos habitus neutiquam poſſe actiuè concurrere: quod à cōmuni philoſophorum, Theologorumq; ſententia abhorret. Ad ſecundū dicimus non quoties duæ partiales cauſæ ad aliquem effectum confluunt, quamlibet earum poſſe per ſe effectū edere videlicet cùm ita concurrunt, vt ſecunda nō detur à natura ad facilius operandū, ſed ad ſimpliciter operandum, quo pacto ſe habet ſpecies reſpectu potentiæ, nec enim potentia valet abſq; ſpecie vllo modo operari.

Maneāt ne ſpecies in ſenſibus externis amoto obiecto.

Quod ad dubium ſecundum ſpectat, videlicet num rerū imagines, quæ externis ſenſibus imprimuntur à præſentia obiectorū ita dependeant, vt ijs amotis illico euaneſcant. Negatiuam partē ſecuti ſunt nonnulli Ariſtotelis interpretes in libro de ſenſu, & ſenſibili, & in libro de inſomnijs concedentes, amoto ſenſibili, dari adhuc per breue quaſdam ſenſiones elicitas ex ſpeciebus nōdū extinctis.

Pars affirmans quib. probetur.

Poteſt verò hæc ſententia ita comprobari. Huiuſmodi ſpecies habent ſuam intenſionem, & incrementi gradus, ſecundum quos ſucceſſiuè augeri, imminuiq; poſſunt. Igitur ſi obiectum ſubitò amoueatur, adhuc ſecundū aliquam partem ſuæ intenſionis in ſenſiterijs manebunt, poterūtq; ſenſus ijs ad cōtinuandam ſenſionē vti. Antecedens oſteditur, quia ideo obiectum quāto viſui magis appropinquat (ſeruata tamen conuenienti diſtantia) tanto diſtinctiùs videtur, quia ſpecies magis dearticulatur, & perfectiùs actuat potentiam ſecundum nouos ſui gradus. Idcirco etiam ex eodem loco ſonus, & odor, ſi acrior ſit, percipitur, non verò ſi tenuis; quiá ille efficatiorem, & intenſiorem ſpeciem iacit.

Secūdò. Albedo, & odor inhibita cauſa effectrici & conſeruante nihilominus in ſubiecto perſeuerant; ergo & ſpecies potentijs obſignatæ ſaltem aliquanto tempore ſeruari in ijs poterunt, licet obiecta, à quibus productæ fuerunt, præſentia non ſint; cùm vtrobiq; par ratio eſſe videatur. Tertiò. Accedit experientia, quam affert D. Auguſtinus lib. 10. de Trinitate cap. 20. hiſce verbis. Cùm diu ſolem attenderimus, & deinde oculos clauſerimus, quaſi verſantur in cōſpectu quidam colores lucidi, quos intelligendum eſt reliquias eſſe illius formæ, quę facta erat in ſenſu, dum corpus lucidū videretur. Addiq; infrà eiuſmodi formam eſſe viſionem. Itaq; putat D. Auguſtinus, ablato corpore luminoſo, remanere illius ſpeciem in ſenſu. His conſentanea ſcripſit Ariſtoteles libro de inſomnijs cap. 2. ſenſilia, inquit, ipſa in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt, non modò in ſenſorijs ineſt, cùm ſenſus agunt, ſed etiam cùm ab opere diſceſſēre. Et paulò inferius, ſi ſenſum de ſole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, vt nihil cernat, propterea quòd commotio, quæ à lumine profecta eſt,

D. Auguſt.

Ariſtotel.

A oculos adhuc poſſideat. Itē ſi quid albū, aut viride diutiùs aſpexerimus, ad quodcunque aſpectum noſtrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Ariſtoteles. Auerroes quoq; in ſuo tractatu de ſomno & vigilia, ait nos in ſomnijs ſentire per quinque ſenſus ſenſibilia externa, licet abſentia; idq; accidere redeuntibus ab internis ſenſibus ad externos abſentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia ſenſibilia externa mouent ſenſus B externos, & hi ſenſum communem, is imaginatiuam; ſic inter ſomniandum conuerſo ordine, imaginatio mouet ſenſum communem, hic ſenſus externos. Igitur ſenſus externi poſſunt elicere operationes circa ſenſibilia abſentia.

Auerr.

Pars negās probabilior.

Verùm licet hæc opinio admodum probabilis ſit, maximè ob Ariſtotelis & D. Auguſtini auctoritatē; contraria tamen quæ aſſerit ſenſuum externorum ſpecies nō niſi præ- C ſentibus ſenſibilibus, etiam breuiſſimo tempore conſeruari, & communior, & veriſimilior videtur. Namq; experientia illa, qua potiſſimùm aduerſarij nituntur, admodū fallax eſt. Accidit enim non rarò, etiam extra morbum, & ſomnia (quod D. Auguſtinus lib. 11. de Trinitate cap. 4. animaduertit) vt quæ quis in interno ſenſu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpeque euenit factà à vehementi ſenſibili aliqua in ſenſu læſione, D vt, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipiēda minùs parata ſit, atq; adeo vt decipiatur phantaſia iudicās adhuc ſenſui obſeruari idem ſenſibile, quod anteà. Certè ſi vehemens ſenſibile externum tanta efficacitate ſpeciem in ſenſu imprimeret, vt illam etiam abſentia conſeruaret: vtique aut ſemper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientiæ. Vnde Ariſtoteles hoc in libro cap. 5. text. 52. & 59. diſcri- E men ſtatuit inter ſenſum, & intellectum, quòd ille obiecti præſentiam exigat; hic verò non item.

Cur ſenſui externo obiectū abſens obſeruari videatur.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habent explicationem. Ad primum concеſſo antecedente, neganda eſt conſecutio: talis enim eſt harum ſpecierum natura, & conditio, vt quantumlibet in ſubiecto intenſæ fuerint, ſubitò amittantur, nec ſine perenni ſuæ effectricis cauſę influxu permanere F queant: etſi id in pleriſq; alijs effectis ſecùs accidat. Quo etiam patet, quid ad ſecundum argumentum reſpondendum ſit. Ad tertium dicimus amoto luminoſo, non dari iam eius aſpectum, ſed accidere deceptionem modo antè explicato. Idq; voluiſſe auctores in argumēto adductos, videlicet ablato ſenſibili dari ſenſiones non re ipſa, ſed apparenter, ſeu ſecundum fallacem æſtimationem. Atq; huius dubij enodatio planior euadet ijs, quæ proxima quæſtione pertractanda ſunt.

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO III.

VTRVM PER DIVINAM POtentiam aliqua notitia abſtractiua in externis ſenſibus dari queat.

ARTICVLVS I.

QVID IN RE PROPOSITA ſentiendum videatur.

Quid notitia intuitiua. IN hac quæſtione prænotandum imprimis eſt diſcrimen inter notitiam intuitiuam, & abſtractiuam. Notitia intuitiua, quę etiam viſionis dici conſueuit, vt Scotus in 1. diſtinct. 2. part. 2. quæſt. 1. & quodlib. 6. art. primo, Ferrarienſis lib. 2. contra gent. cap. 96. Durandus in prologo quæſt 3. alijq; auctores definiunt, eſt notitia rei præſentis, vt præſens eſt, id eſt, cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam cernatur præſentia obiecti in ſe, & ex vi ipſius cognitionis, nõ verò quia aliunde cõprobatur. Eiuſmodi eſt notitia, qua quis videt candorẽ in pariete, & qua ſonũ audit, & ea, qua beati diuinã naturam intuentur, quã D. Paulus Epiſtol. 1. ad Corint. cap. 13. appellat faciem ad faciem Immo & ex hoc loco Apoſtoli credit Scotus quodlib. 6. art. 1. & Gregorius in primo diſt. 3. quæſt. 3. art. 1. deſumptam fuiſſe appellationẽ notitiæ intuitiuę, cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres Philoſophos. Aduertit aũt D. Anſelmus, Hugo, Magiſter, D. Thomas, Gregorius, Paludanus, Caietanus, Durandus, & alij communi conſenſu cognitionẽ intuitiuã oportere eſſe immediatam, ita videlicet vt res nõ percipiatur in alio cognito, ſicuti cognoſcitur Cæſar in ſua ſtatua. Etenim per cognitionem intuitiuam conſpicitur res in ſe, quod eſſe nõ poteſt cùm res videtur in alio priùs viſo. *Quid abſtractiua.* Notitia abſtractiua, quæ etiã Simplicis intelligentiæ vocatur, eſt cognitio rei nõ vt præſens eſt, verbi gratia, notitia, qua cogito de Socrate abſente, & ea, qua Aſtrologus domi ſuæ conſiderat eclypſim, quã non intuetur, eſto ſciat ea hora interponi terrã inter lunam, & Solẽ. Et item ea, qua Philoſophus ex creaturis cognoſcit Deũ eſſe. Licet enim hæ cognitiones tendant in rem ſub eſſe exiſtentiæ; nõ tamen ſic tendunt, vt per eas cernatur præſentia obiecti. Non diximus cognitionẽ intuitiuã eſſe eam, quæ pendet à præſentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiã; quia notitia, qua Deus & ſe, & creaturas intuetur, eſt intuitiua; & tamẽ nec ab ipſo Deo, neq; à creaturis dicitur pendere, vt neq; cauſari.

1. Concl. Senſus externus diuinitus poteſt rẽ abſentẽ, vt præſentem tamen apprehendere His poſitis ſit prima concluſio. Senſus externus poteſt diuina virtute tendere in rem abſentem, modò in illam feratur, tanquam in præſentẽ, alioqui non. Hæc concluſio quoad priorem partem probatur; quia poteſt Deus A ponere in meo oculo ſpeciem Socratis abſentis, qua ille informatus Socratem videat. Socrates enim ad ſui viſionem dupliciter concurrit, nimirũ in genere cauſæ efficiẽtis, quatenus ſui imaginem in potentia imprimit. Hanc verò cauſalitatem non eſt inficiandum poſſe diuinitus ſuppleri, quemadmodum & alias id genus cauſalitates efficientiũ cauſarum. Præterea, concurrit Socrates ad prædictam viſionem in genere cauſæ formalis extrinſecæ, B eam terminando, ſpecificandoq;. At quòd hęc dependentia nõ obſtet, quominus talis viſio dari queat, ex eo oſtenditur, quia Socrates abſens, ac non exiſtens poteſt eam terminare, eiq; ſpeciẽ tribuere, eo modo quo eclypſis, quæ vno ab hinc anno erit, terminat, & ſpeciem confert cognitioni, quam de illa nunc Aſtrologus habet. Nimirum hæc terminandi, & ſpecificandi ratio nec in eo, quod ſpecificatur, nec in ſpecificãte terminantéve C exiſtentiam requirit.

Secunda verò pars concluſionis ea ratione ſuadetur; quia poteſt Deus ſpeciẽ, quam Socrates in meũ oculũ impreſſit, amoto Socrate cõſeruare, quæ cùm Socratẽ eodẽ pacto, quo anteà referat, adhuc eum tanquã præſentem aſpectui objiciet: poteſtque id confirmari ijs, quæ in myſterio diuino Euchariſtiæ interdũ apparent. Nonnunquã enim Deus puerum, carnem, manũ, & quædam alia oculis repræ- D ſentat, producendo in eis talium rerum, etſi præſentes non ſint, ſpecies, vt docet Sanctus Thomas 3. part. quæſt. 73. art. 8. Durandus in 4. diſtinct. 10. quæſt. 4. & alijs. In haſce verò res ita fertur aſpectus, ac ſi præſentes eſſent; vnde & intellectus niſi aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præſentes iudicat.

In obiectũ abſens, vt abſens externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. Deniq; tertia pars concluſionis inde comprobatur qa ſenſus externi talis naturæ ſunt, vt tendant in obiecta, prout ſe habent hic & E nunc, id eſt, prout materialibus, ſitus, diſtantiæ, & quantitatis concluſionibus affecta exiſtunt; atq; adeò, vt præſentia à parte rei, vel ſaltem repræſentata tanquã præſentia. Quare nõ poterunt ſenſus externi vllo modo verſari circa rem abſentem, qua talis eſt. Hanc porrò conditionem intrinſecè addunt obiecta ſenſuum externorum ſupra obiectum intellectus, & phantaſiæ. Nam intellectus fertur in rem tam abſentem, quàm præſentem; F tam ſingularem, quàm vniuerſalem. Phantaſia etiam in rem præſentem, & abſentem; ſed ſingularem tantùm. At externi ſenſus, vt qui in infimo cognoſcentium facultatum gradu ſtetere, tendunt in ſolam rem ſingularem, & præſentem, vel exhibitam in ſpecie vt pręſentem. Non fecimus in hac cognoſcibilium diſpenſatione mentionem ſenſus communis, propterea quòd hic ſit quaſi interſtitium internorum, & externorum ſenſuum, ad vtroſque pertinens; quatenus externorum ſenſiones dignoſcit, & eaſdem ad internos trãſmit-

Digitized by Google

Senſus communis eam præſentia, quàm abſentia naturaliter cognoſcit.

ſit : vnde & vtrorumq; naturam aliquo modo participat. Nam dum ſenſus externi circa obiecta ſua verſantur, ipſe in eadẽ percipienda incumbit, & tunc quidem non niſi ſingularia præſentia intuetur : in ſomnijs verò, vt eſt multorum opinio, quàm in libris paruorum Naturalium expoſuimus, ſingularia etiã abſentia recognoſcit : atq; ita tam præſentia, quàm abſentia pro vigiliæ & quietis diuerſitate apprehendit.

Ex ſuperiori concluſione licebit deducere ſecundam, quæ propoſitæ quæſtioni directò reſpondeat. Pro qua aduertendum prius dubium eſſe an ad notitiam intuitiuam requiratur, vt potentia per eam tendat in obiectũ, quod re ipſa exiſtat præſens ; an verò ſufficiat ferri in rem, quæ tametſi alioqui ſit abſens, nihilominus repræſentatur vt præſens, atque ita notitia tendat in rem præſentem, vt præſentem imaginariè. In qua dubitatione, etſi parum referat vtram partem quis approbet, nobis tamẽ poſterior magis arridet: proptereà quòd notitia abſtractiua ab omni præſentiæ modo, abſtracta, ac libera debere eſſe videatur. Sit ergo ſecunda concluſio. In ſenſibus externis nõ poteſt dari, etiã diuina virtute, notitia abſtractiua. Probatur; quia iſtiuſmodi notitia fertur in rem ſecundũ ſe, ſecluſa præſentia, & exiſtentia : externi autem ſenſus tendunt in ſua obiecta, ſaltem repræſentata tanquam præſentia, vt ex dictis conſtat. Itaq; prædicta notitia, qua ſenſus externus, fertur in obiectum, quòd à parte rei non eſt præſens, dicenda erit intuitiua.

2. Cõcluſio. Neq; virtute diuina ſenſus externi notitiam abſtractiuã elicient.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA ADVERSVS EA, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt, eorumq; dilutio.

1. Argum. VErum contra primam partem primæ concluſionis, qua aſſeruimus poſſe diuina virtute ſenſum externum rem abſentem percipere, hæc ſe offerunt argumenta. Vel obiectũ externi ſenſus comprehendit tam ſenſibile præſens, quàm abſens : vel ſolummodo præſens. Si detur primũ, ſequitur ſenſum externum ſuoptè ingenio poſſe tẽdere in rem abſentẽ, cum quælibet potentia vi propria poſſit obiectum ſuum attingere. Si autem poſterius, fatendum erit nec diuina virtute poſſe ſenſum verſari circa rem abſentem, quandoquidem repugnat potentiam extra proprium obiectum vagari. Quare non videtur prima concluſionis pars veritati conſentanea.

2. Secundò. Eadem rurſus impugnatur, quia ſi res abſens poteſt ſentiri, poterit mel nõ exiſtens guſtari, parique modo res ſine cibo nutriri : poterit ignis non exiſtens tangi, & animal ab eo vri : poterit cymbalum non exi-

A ſtens audiri, & eius ſono auditus lædi; atque multa, quæ videntur implicationem inuoluere. Tertio, quia ſequeretur dari duas propoſitiones contradicentes ſimul veras ; eſſet enim verum cerni Socratem currentem ſiquidem obijcitur potentiæ vt currens ; & eundem cerni non currentem, quia re vera non currit. 3.

Deinde contra ſecundam partem concluſionis, quæ ſtatuit externum ſenſum poſſe 4.
B ferri in obiectum abſens, quod tamen diuinitùs offeratur vt præſens, illud opponi ſolet, quia cùm in eo euentu intellectus iudicet rem, quæ præſens non eſt, præſentem eſſe, concedendum erit Deum, qui eam ſpeciem imprimit, aut anteà impreſſam conſeruat, eſſe cauſam eiuſmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit.

Denique contra tertiam partem, quæ affirmat non poſſe externum ſenſum tendere in 5.
C obiectum, niſi ſub ratione præſentis. Nam minor propoſitio eſt inter eſſentiam diuinã, & intellectum creatum, quàm inter ſenſibile non exiſtens, & ſenſum externum ; ſiquidem inter Deum, & creaturas eſt diſtantia infinita, inter ipſas verò creaturas finita duntaxat: atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitiuam diuinæ eſſentiæ: ergo & ſenſus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non exiſtentem.

D Præterea, Sẽſus externi poſſunt diuina virtute tendere extra ſuum obiectum : poterunt igitur ferri in rem non exiſtentem. Antecedens probatur, quia non minus eſt eleuari aquam ad productionem gratiæ in baptiſmo, quàm excitari potentiam ad operationẽ extra obiectum non ſuum : ergo cùm illud diuinitùs fiat, effici hoc etiã poterit: atq; adeò nõ repugnat ſenſus externos verſari circa obiectum non exiſtens ; licet id nõ contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis. 6.

E Non erit tamen difficile his argumentis ſatisfacere. Ad primum contra primam partem concluſionis primæ, dicendum eſt cùm de alicuius potentiæ obiecto agitur, poſſe nos loqui, vel de obiecto adæquato ſimpliciter: vel de obiecto non adæquato. Eſt autem obiectum ſimpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur ſeu vi propria, ſeu diuinitus adiuta. Obiectum non adæquatum eſt id in *Solutio 1.*
F quod potentia vi propria tendit. Si ergo de obiecto externorum ſenſuum ſimpliciter adæquato ſermo ſit, reſpondendum erit id eſſe ſenſibile præſens, vel non præſens, repræſentatum tamen vt præſens. Si de obiecto non adæquato, id eſſe ſenſibile re ipſa præſens. Ex quo non ſequitur externum ſenſum, aut poſſe vi propria ferri in obiectum non præſens aut diuinitus adiutũ non poſſe in id tendere: quandoquidem dum circa illud inſiſtit, non vagatur extra proprium obiectum abſolutè ſumptũ, vt liquet ex dictis. Ad ſecundum

Quod obiectũ adæquatũ quod inadæquatum ſenſuũ externorum.

Solutio 2.

Digitized by Google

Solut.2. Non repugnat cibum non exiſtentem guſtari, aut non exiſtentem ignem ſentiri.

dum contra eandem partem concluſionis reſpondendum eſt, nullam eſſe contradictionem ſi mel non exiſtens guſtetur interuentu ſuæ imaginis inhærentis in guſtu. Non poſſe tamen neque ex dictis ſequi nutriri rem abſque cibo, quia nutritio importat conuerſionem cibi in ſubſtantiam rei viuentis. Quę cõuerſio ſublato cibo non datur. Item nulla eſt implicatio, quòd ignis nõ exiſtens ſentiatur per ſpecies qualitatum tangibiliũ ignis; quibus tamen ſpeciebus non dicitur animal vri; quia vſtio non fit niſi per calorem realiter inhærentem in re, quæ vritur. Nec item implicatio eſt, quòd cymbalum non exiſtens per exiſtentes ſoni ſpecies audiatur, quib. tamen non ſequitur offendi auditum, quia hæc offenſio non à ſpeciebus, aut ſono eſt, ſed à vehementi agitatione aëris, ſonum ſpeciéſve deferentis.

Solut.3. Ad tertium argumentum negandum eſt ſequi dari duas contradicentes ſimul veras. Non enim hę duæ propoſitiones, Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem non currentem, ſunt contradictoriæ, ſed hæ, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currentem, vt alibi docuimus: hæ autem non ſunt ſimul veræ, quia in propoſito euentu hæc, Cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currẽtem vera eſt: & illa, Non cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, falſa. Immò nec illæ priores de prædicato infinito, ambæ veræ ſunt, ſi vocabulum, currens, eodẽ modo exponatur, vt attendenti planum erit.

Solut.4. Ad id, quod contra ſecundam partem eiuſdem concluſionis obiectum fuit, reſpondendum eſt ex eo quòd intellectus in tali euentu aliquando iudicet rem eſſe pręſentem, quę tamen præſens non eſt, non ſequi Deum decipere. Non enim decipere dicitur, niſi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licet alij inde errandi occaſionem imprudẽter capiant. Qua de re conſule D. Chryſoſtomum libro primo de Sacerdotio, & D. Auguſtinum in libro contra Mendacium, & in Enchiridio, cap. 6.

Solut.5. Ad primum contra tertiam partem dicimus, inter eſſentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem eſſe diſtantiam & improportionẽ, quàm inter ſenſum externum & ſenſibile non exiſtens (intellige & repræſentatum vt non præſens, ac nõ exiſtens) non tamẽ ſecundùm rationem & proportionem cognoſcibilitatis. Etenim eſſentia diuina continetur inter latitudinem obiecti adæquati intellectus creati; ſenſibile verò non exiſtens, prædicto modo ſumptum, non includitur intra metas obiecti adæquati, pertinentis ad externum ſenſum. Lege D. Thomam 1. part. quæſt. 12. artic. 1. & 3. ibique eius interpretes.

Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellect⁹ creati.

Solut. vlt. Ad ſecundum reſpondemus, quemadmodum aqua aſſumitur à Deo tanquam inſtrumentum ad productionem gratiæ, & ita externum ſenſum poſſe diuinitùs promoueri ad aliquam operationem, ſupra ſuam facultatem, qua non tendat in naturale ſuum obiectum; vt verbi gratia, potentiam videndi ad attrahendum ad ſe aerem. Quod tamen non repugnat iis, quæ diximus; videlicet non poſſe externũ ſenſum vagari extra ſuum obiectum, id enim intelligendum eſt de ſenſu ſecundùm operationes vitales ipſi proprias, quæ cùm ad naturale ſuum obiectum reſpectu tranſcendenti referantur, ab eoque eſſentialiter dependeant, fieri nequit, vt ſecundùm eas potẽtia extra tale obiectum vllo pacto excurrat.

Cur potẽtia in operatione vitali extra obiectũ ſuum nec diuinitùs feratur.

Sed videri fortè alicui poſſit repugnare his D. Auguſtinum vlt. lib. de Ciuit. Dei, capite 29. vbi de beatorũ ſtatu loquens, ita ſeripſit; Vis præpollentior oculorum erit illorũ, non vt acutiùs videant, quàm quidem perhibentur videre Serpentes, vel aquilæ: quantalibet enim acrimonia cernendi ea animalia vigeant, nihil aliud poſſunt videre, quã corpora, ſed vt videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Auguſtinus aſpectum ſecundùm functionem vitalem, ac ſibi propriam, qualis eſt actio videndi, poſſe tendere in rem ſpiritalem, quam conſtat extra metas obiecti externorum ſenſuum eſſe. Occurrendum tamen cum D. Thoma 1. part. quæſt. 12. artic. 3. ad 2. D. Auguſtinum hæc non tam aſſerendo, quàm diſſerendo pronuntiaſſe, eiuſque mentem eſſe, vt conſtat ex iis, quæ paulò pòſt ſubiicit, beatos etiam ex iis, quæ aſpectu cernent, & ex refulgẽtia diuinæ claritatis in corporibus apparente, Dei præſentiam ſingulari intellectus perſpicuitate cognituros: non autem ipſam diuinam naturam in ſe, aut rem vllam ſpiritalem oculis corporeis videndam.

Ab oculo corporeo rẽ ſpiritalem videri repugnat.

Obiter etiam aduerte, quemadmodum fieri non poteſt, vt aliquid ſpiritale cadat ſub ſenſus externos; ita fieri non poſſe vt ſub internos cadat, etiam diuina virtute, cùm vtrobiq; eadem repugnantia occurrat; propterea quòd ſpiritale tranſcendit metas obiecti ſenſibilis. Quod ſimiliter pronunciãdum eſt de appetitu ſenſitiuo, cuius obiectum eſſe ſenſibile bonum. Si quis verò obiiciat triſtitiam de Deo offenſo terminari aliquo modo ad Deum, & hanc frequenter dari in appetitu ſenſitiuo; proindeque appetitum inferiorem ſimulque phantaſiam, cuius ille apprehenſionem ſequitur, tendere in rem ſpiritalem, nempe in Deum. Reſpondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantaſiam tendere in Deum diſtinctè, & per ſe, ſed confusè, & ſub aliqua ratione ſenſibili. Quo pacto ait D. Thomas 1. part. quæſt. 12. art. 3. ad 3. cùm Iſaias cap. 6. narrat vidiſſe ſe Dominum ſedẽtem ſuper ſolium; intelligendum id eſſe de viſione imaginaria repræſentante Deum, ſecundùm aliquem modum corporeæ ſimilitudinis, quo nobis diuina in ſacris literis per

Implicat etiam ſpiritale ab interno ſenſu cognoſci.

Digitized by Google

res ſenſibiles frequenter declarari, atque exhiberi ſolent. A

QVAESTIO VI.

SINTNE QVINQVE SENſibilia communia.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAVCIORA: videri plura.

Argumenta, quæ oſtēdunt eſſe pauciora.

SEnſibilia communia quinque recenſuit Ariſtoteles cap.6.huius lib.text 64.videlicet motum, quietem, numerũ, figuram, magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partẽ argumenta. In primis quod videantur pauciora eſſe. Nam motus cùm non cõſiſtat, ſed raptim fluat, cõprehendi nequit ſine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter ſe conferat; hoc autem altioris potentiæ eſt non externorum ſenſuum. Deinde, Brutæ animãtes haudquaquam numeranr, cùm id ſoli homini competat, vt docet Ariſtoteles in Probl.ſect.30. q.5. ſicq; nõ videtur numerus brutarum animantium ſenſibus apprehendi, atque adeò neque noſtris, qui eiuſdem ſpeciei ac facultatis cum illis ſunt. Tertiò. Idem oſtẽdi poteſt in quiete, quæ cùm priuatio ſit, ſub nullum ſenſum per ſe cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies rectè videntur conſtitui ab Ariſtotele inter ſenſibilia communia. D

Quæ probant eſſe plura.

Ex alia verò parte oſtendet quiſpiam plura numerari debuiſſe; ſiquidem perſpectiui, vt videre eſt apud Vitellionem ad initium libri 3 multò plura recenſent, verbi gratia, diſtantiam, ſitum, diſcretionẽ, aſperitatem, curuitatem, rectitudinem, & alia. Prætereà, Tempus, vt docet Ariſtoteles 4.Phyſic.cap.11.text. 98.percipitur ſenſibus, nõ per accidens, cùm eodem pacto videatur ſenſum afficere, quo motus, cuius menſura eſt: ergo per ſe; atque adeò debet etiam inter ſenſibilia communia reponi. Nec ſatisfaciet qui dixerit contineri ſub motu, propter à quòd idem re ſit cum eo; nam alioqui etiam figura quę re ipſa à magnitudine non differt, ad magnitudinem reuocari deberet; quod non ita eſt. Adde quòd ſubſtantia. cùm ad imprimendas horum ſenſibilium imagines in ſenſibus vt princeps cauſa concurrat, ſiquidem actiones omnes ſunt ſuppoſitorum; non poterit non cæteris ſenſibus communibus iure addi. E F

ARTICVLVS II.

QVINQVE TANTVM ESSE ſenſibilia communia; nec oppoſitum concludi ſuperioribus argumentis.

NOn eſt tamẽ ob hæc, aliáve his ſimilia argumenta recedendum à ſententia Ariſtotelis. Quod fecit è recentioribus Medicis Chriſtophorus lib.1.de Art.med ca.5. vbi motum & quietem è communium ſenſibilium numero remouit, & ante ipſum Galen.de Dignoſc.pulſib. vbi ſtatuit motum ratione, non ſenſu dignoſci; ſed enim quia ſenſui ratio cõiũcta eſt, & mẽtis trãſcurſus eſt velociſſimus ſępe non ratione, ſed ſenſu videri deprehendi. Vt autem pro Ariſtotele ſuperioribus argumentis reſpondeamus, aduertendum eſt ad rationem ſenſibilis communis non requiri, vt omnibus ſenſibus percipiatur, ſed vt pluribus; aũt enim nullũ eſt ſenſibile, aut eũ maximè motus, quod omnibus externis ſenſib. ſit obnoxium, vt experienti planum fiet; quapropter non immeritò Auerroes hoc loco, comm.64. Themiſtium reprehendit, quòd vniuerſim communia ſenſibilia omnibus ſenſibus percipi affirmarit. B C

Secundò, Aduertendum Ariſtotelem non omnia ſenſibilia cõmunia ſpeciatim enumeraſſe, ſed quinque generalia capita, ad quę cętera reuocari debeat, vt mox patebit. Ad primum igitur argumentum eorum, quæ oſtendere nitebantur, motum ſub externos ſenſus non cadere, reſpondendum eſt, motum perfectè nõ niſi eo modo, qui in argumento exprimitur, quique ad altiorem facultatem pertinet, cognoſci; imperfectè verò, & quaſi materialiter, ac citra vllam partium inter ſe collationem externo ſenſu apprehendi.

Soluitur. Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur.

Ad ſecundum. Numerum dupliciter cognoſci, vel recenſendo vnum poſt aliud: ſeu replicando numerum maiorem ſupra minorẽ, aut nouam vnitatem minori numero addendo, ſicq; per incrementa numeralem ſeriem amplificando; qui modus cognoſcendi ſolis hominibus conuenit: vel duntaxat percipiendo plura diſcreta, quę numerum faciunt, vt duos aut tres ſonos, tres quatuórve lapides inter ſe diſtinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quam brutorum animantiũ ſenſibus dignoſcitur.

Ad tertium. Quietem non ſentiri per ſe poſitiuè, quaſi agẽdo ſenſum moueat, ſed negatiuè; quia quantũ fas eſt priuationi modificat ſpeciẽ rei, quę perſpicitur, ita vt res ſub quadã conſiſtentia, non ſub fluxu apprehendatur.

Ea verò, quæ probare videbãtur plura eſſe ſenſibilia communia, hũc in modum diluenda ſunt. Ad primum dicendum, Perſpectiuos minutiùs eiuſmodi ſenſibilia diſpertiri; quia ſingulas eorũ differentias contemplantur, vt ex radiorũ reflexione, refractione & incidentia, aut curuitate, alijsq; id genus affectionibus diuerſorum aſpectuũ cauſam exactè reddant, quod ad Phyſicum nõ pertinet, qui ſenſibilia communia prout certis & præfinitis rationibus ſenſum mouẽt, ſolummodò expendit. Itaque omnia communia ſenſibilia, quæ perſpectiui

Senſibilia cõmunia addita à perſpectiuis ad 5.

Digitized by Google

Ariſtotelica reuocātur. perſpectiui addũt, ad Ariſtotelica reduci poſ A ſunt, vt diſtantia & ſitus ad magnitudinem, diſcretio ad numerum, aſperitas, curuitas, & rectitudo ad figuram, cæteraque ſimiliter. Ad ſecundum, Tempus aut nullo modo externis ſenſib. percipi, aut ſub notitia adeò tenui & obſcura, vt ſimpliciter dici debeat eorum captum effugere; niſi quoad eam realitatem, quam cum motu cõmunem habet, conſideretur; quo pacto interpretandus eſt Ariſtoteles loco citato ex 4 Phyſ. Ad tertium, Licèt a- B ctio tranſmittendi ſpecies ad inſtrumenta ſenſuum, ſubſtantijs, vti primarijs cauſis effectricibus attribuenda ſit, nõ proinde tamen ſubſtantias inter ſenſibilia communia numerandas eſſe, cùm per ſe primò ſenſus afficiant, quia id ſolis qualitatibus alteratricib. (id eſt, ſenſibilibus proprijs) conuenit; nec per ſe ſecundaria ratione, quia id proprium eſt eorũ, quæ motum ſenſibilium propriorum determinant, ac modificant; quod nulli ſubſtantiæ C in ſe ſpectatæ conuenit, ſed vt magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium ſenſibilium affecta eſt; quod proinde non niſi ſenſibilibus ipſis communibus per ſe defertur, vt proxima quæſtione liquidiùs fiet.

Subſtantia non eſt ſenſibile commune.

QVAESTIO V.

VTRVM SENSIBILE COMMVNE propriam ſpeciem ſenſiterio inurat, an non.

ARTICVLVS I.

EORVM OPINIO, QVI ad affirmatiuam partem deflexêre.

Variæ ſunt interpretum ſententiæ circa modum, quo ſenſibilia communia ſenſus afficiunt. Reliquis tamen omiſſis, duas, quæ celebriores habentur, in mediũ afferemus. Altera eſt Scoti in 4. d. 12. q. 3. Aegidij ad cap. 6. huius lib. Ianduni q. 18. & Gentilis, quem refert Simon Portius cap. 5. de Dolore. Hi opinantur ſenſibilia communia propriam ſui ſimilitudinem diuerſam à propriorum ſenſibilium ſpecie in ſenſibus producere. Quod hiſce argumentis videtur concludi.

Affirmant Scotus, Aegidius, Iandunus, Gentilis.

Argum. 1. Vel ſenſibile commune aliquid in ſenſum imprimit, vel nihil. Si nihil, eſt igitur ſenſibile p accidens: ſi aliquid nõ niſi ſpeciem; ergo, &c.

Argum. 2. Secundò; Magnitudo & color ſunt formæ diuerſæ: ergo exigunt diſtinctas imagines, per quas ſentiantur. Item percipiuntur diuerſis ſenſionib. ergo & diuerſis typis, qui ſunt ſentiendi principia; at hi nõ niſi ab ipſis obiectis producũtur.

Argum. 3. Item, Si quis corpori cœleſti manum admoueat, ſentiet magnitudinem reſiſtentem, non per aliquam tactilem qualitatẽ, quę nulla cœlo ineſt, vt docet Ariſtot. 1. de Cęlo, ca 3. text. 20. Igitur ipſa magnitudo corporis cœleſtis abſque ſenſibilis proprij conſortio peculiarem imprimit.

Argum. 4. Quartò, Sæpe turris eminùs conſpecta, ita videtur, vt nõ diſcernatur, albáne, an alio colore imbuta ſit. Igitur aſpectus percipit nudam rei quantitatem ſine alia qualitate viſili, atque adeò per propriam ſpeciem à quantitate immiſſam.

ARTICVLVS II.

NEGATIVAM PARTEM VEram eſſe, nec aduerſariorum argumenta quicquam efficere.

Contrariam opinionẽ amplexus eſt D. Thomas 1. p. q. 78. art. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſ. & alij affirmantes ſenſibilia communia peculiares ſpecies non inijcere ſenſui; verùm determinare & modificare ſpecies propriorũ ſenſibilium. Nam, verbi gratia, coloratũ propriam ſui immittit imaginem; ſed enim aliter eam efformat, ſi præditum ſit magnitudine quadrata; aliter ſi triangulari, aliter ſi oblonga, aliter rotunda; libet verò quæ in hanc ſententiam D. Thomas loco cit. diſſeruit, huc transferre: Magnitudo, inquit, & figura, & huiuſmodi, quæ dicuntur cõmunia ſenſibilia, ſunt media inter ſenſibilia per accidens, & ſenſibilia propria, quæ ſunt obiecta ſenſuum. Nam D ſenſibilia propria primò, & per ſe immutant ſenſum, cùm ſint qualitates alterantes: ſenſibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem & numero patet, quia ſunt ſpecies quantitatis. Figura autem eſt qualitas circa quantitatem, cùm conſiſtat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aũt & quies ſentiuntur ſecundùm quod ſubiectum vno modo, vel E pluribus modis ſe habet ſecundùm magnitudinem ſubiecti, vel localis diſtãtiæ, quantum ad motum augmenti, & motum localem, vel etiam ſecundùm ſenſibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et ſic ſentire motum & quietem, eſt quodammodo ſentire vnum & multa. Quantitas autem eſt proximum ſubiectum quantitatis alternatiuæ, vt ſuperficies coloris. Et ideò ſenſibilia communia nõ mouent ſenſum primò & per ſe, ſed ratione ſenſibilis qualitatis, vt ſuperficies ratione colo- F ris. Nec tamen ſunt ſenſibilia per accidens; ſiquidem huiuſmodi ſenſibilia aliquam diuerſitatem faciunt in immutatione ſenſus. Alio enim modo immutatur ſenſus à magna ſuperficie, & à parua, quia etiam ipſa albedo dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

Negant & melius cenſent D. Thomas, Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis. Thienen. ad tex. 65. Ferr. qu. 11. huius libri.

Explicatur opinio à D. Thoma.

His adde ad maiorem explicationem, quæ idem S Doctor tradit, quæſt. 17. artic. 2. eiuſdem operis; videlicet, ſimilitudinem alicuius rei trifariam in ſenſu eſſe. Vno modo per ſe primò, ſicuti ſimilitudo coloris eſt in aſpectu, & cuiuslibet ſenſibilis per ſe in proprio

Digitized by Google

prio ſenſu. Alio modo per ſe nõ primò, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium ſenſibilium. Tertiò, nec primò, nec per ſe, ſed per accidens, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo hominis. Porrò autem licet vna eademque ſimilitudo ad ſenſibile proprium & commune attineat; dicimus tamen eam non ſpectare primò ad ſenſibile commune, ſed ad ſenſibile propriũ; quia proprium ſenſibile principaliter illam exprimit, commune verò ſolùm per comitantiam, & tanquam id, à quo ſpecies non tã entitatem, quàm modum, ſiue affectionem entitatis accipit. Nam cùm id, quod agit, non ſit color, ſed coloratum, vt ipſum coloratum in ſe eſt affectum, ſecundùm communia ſenſibilia, quæ cum proprijs natiuam cognitionem habent, ita in ſenſum agit, ac talem ſpeciem in organo obſignat, quale ipſum in ſe eſt. Quòd autem ſenſibilia propria & communia eadem ſpecie percipiantur, ex eo cõuinci poteſt, quia nec ſenſibilia communia vim per ſe agendi habent, cùm vel ſit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus, vel modus quantitatis, nimirum figura, quæ ex ſe nullam efficiendi vim obtinet; vel priuatio, nimirum quies, quæ multò minùs ad agendum valet. Secundò, Idem ex eo corroboratur, quia ſuperuacanea omnino eſt eiuſmodi ſpecierum multitudo, cùm vna ſufficiat ad repræſentãdam alteratricem qualitatem, & id, quod eius modum euariat, hoc eſt, ſenſibile commune.

Eadem ſpecie videri ſenſibile cõmune & proprium probatur.

1.

2.

Aduerſariorum verò rationes ſic explicandæ erunt. Prima, dicendo ſenſibile commune nõ imprimere aliquid, id eſt, propriam ac peculiarem ſibi ſpeciem, ſed duntaxat attemperare ſpeciem ſenſibilis proprij, quod tamen ſenſibilia per accidens nõ præſtant. Secundæ reſpondetur, etſi magnitudo & color diuerſæ formę ſint, nõ proinde diuerſam imprimere imaginem, cùm vna ſufficiat; nec diverſis ſenſionibus appræhẽdi, ſed vna; in qua primò ſenſibile proprium, ſecũdaria ratione ſenſibile cõmune elucet; quicquid in contrariam partem ſcripſerit Auicenna 6. Natural. cap. de Tactu, vbi licet proprij & communis ſenſibilis vnam eſſe ſpeciem fateatur; tamen non vnam, ſed plures eorum ſenſiones conſtituit. Ad tertiam, reſpondendum eſt manum cælo admotam non percepturam magnitudinem cœli, inuenturam tamen obſtaculum, quod eam vlteriùs progredi non ſinat, quia ipſa cœli quantitas etiam citra vllius qualitatis opem penetrare ſe neutiquam fert. Quòd ſi obijcias manum cœleſti corpori alliſam dolore afficiẽdam, qui dolor ex alteratione & diſſolutione tactus oritur. Occurrendum erit, dolorem, vt ſuo loco dicemus, nõ ex ſola alteratione, ſed ex diuiſione etiam & compreſſione carnis proficiſci, qualẽ ſentiet manus per vim cœlo impacta. Ad quar-

Diluuntur argumenta partis contrariæ.
Solutio 1.
Solut. 2.
Solut. 3.
Solut. 4.

A tum dicendum, turrim è loco remoto videri ſub colore aliquo, licet aſpectus, ob intercapedinem, quis nam color ſit, non dignoſcat.

QVAESTIO VI.

VTRVMNE IN SENSV CIRca proprium ſenſibile error accidat, an non.

B

ARTICVLVS I.

PROPONVNTVR IN CONtrarias partes argumenta.

QVod neutiquã externus ſenſus (de hoc enim præſens quæſtio eſt) in deceptionem incurrat, dum proprium ſenſibile apprehendit, videtur oſtendi poſſe. Primùm, Quia ſi ſenſus errant, vtique, abrogata eorũ C fide, nulla erit certitudo in ſcientijs, nulla cõſtantia; cùm ſcientiæ principijs innitantur, hæc verò experimento & æſtimatione ſenſuum, vt eſt in ſchola Peripatetica peruulgatum, recteque cecinit Lucretius libro quarto ſui Poematis:

Non errare probatur.

1.

Deniq; vt in fabrica, ſi parua eſt regula prima,
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit.
Omnia mendoſè fieri, atq; obſtipa neceſſum eſt;
D *Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta,*
Prodita iudicijs fallacibus omnia primis.

Secundò, Idem oſtenditur ex eo, quia ſenſus apprehendit rem vt ipſi in ſpecie repræſentatur; ſpecies verò talis eſt, quale obiectum ipſum in ſe, cùm naturalis eius imago ſit: quò fit, vt ſenſio reſpondeat ſpeciei, ſpecies rei cognitæ, ſicque nullus deceptioni locus relinquatur.

2.

Tertio, Accedit argumentum Tertulliani in ſuo libro de Anima, capite de Quinq; ſenE ſibus, vbi eum, qui ſenſibus auctoritatem denegat, hiſce verbis coarguit. Recita Ioannis teſtimonium Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris; quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ: falſa vtique teſtatio ſi oculorum, & aurium & manuum ſenſus natura mentitur, &c. Quinetiam Ariſtoteles 8. Phyſic. cap. 3. text. 21. cogitatione hebetem eum cenſet, qui F ſenſibus fidem abrogat.

3.

Ex alia verò parte, quòd ſenſus interdum hallucinetur, patet, quia intellectus dicitur ſenſum corrigere, non niſi errantem: tũ quia ita eſſe commonſtrat experientia. Idque ob multas cauſas accidere paſſim deprehenditur: videlicet ratione organi, medij, interualli, obiecti & ſitus, compoſitionis, e ipſius obiecti. Ratione organi, ſi organum ſyncerum, ac probè affectum non ſit, vnde ictericis ea, quę alba ſunt pallore circumfuſa videntur, & ijs,

Errare ſenſum experiẽtijs oſtenditur
Conſule Galenũ lib. de Morb. diffe. cap. 6 & de Symp. cauſ. cap. 2.

Digitized by Google

iis, qui oculorum ſuffuſione laborant, omnia cruenta apparent. Ratione medii, qui matutinum Solem conſpiciunt, rubeum apprehendunt ob interiectos vapores. Ratione interualli, qui eminùs quadratam turrim vident, rotundam ęſtimant; quia angulorum prominentiæ ob iniuſtum interſtitium abſconduntur. Ratione obiecti, in ſpeculis, ſi diuerſè collocentur, diuerſæ apparent rerum ſpectabilium magnitudines, nunc paruæ, nunc magnæ, aliàs rotundę, aliàs oblongę, modò verſis in cœlum pedibus, modò recto corpore.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIAE *Explicatio.*

Duæ extremæ ſententiæ.

IN hac diſceptatione duæ in primis fuerunt extremæ ſententiæ. Altera Epicureorum, qui tantum ſenſibus attribuerunt, vt eos nunquam falli dicerent, in ipſiſque omne veritatis iudicium collocarent. Qua de re D. Auguſtinus 8. de Ciuitate Dei, cap. 7. Tullius in Academicis quæſtionibus. Altera quorundam Academicorum, qui omnem fidem à ſenſibus ablegarunt, aduerſus quos etiam tres libros edidit D. Auguſtinus. Sed omnium veterum Philoſophorum circa præſentem controuerſiam rixas accuratè deſcripſit Mirandula lib. 2. de Examine vanitatis.

Tertia ſententia, quæ vera eſt.

Tertia opinio inter duas ſuperiores media Peripatetica, atque omnino vera, aſſerit ſenſus nec perpetuò falli, nec nunquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum eſt. Cùm error propriè non niſi iudicio ſpectetur, quo aliquid eſſe, aut non eſſe ęſtimamus; in ſenſibus verò externis huiuſmodi iudiciũ nec expreſſè, nec virtute contineatur, eatenus tantùm dici poſſe ſenſus circa propria ſenſibilia errare, quatenus eiuſmodi notitias eliciunt, quibus ſuperiores potentiæ, ad quas iudicium ſpectat, in errorem falſamque ęſtimationem inducantur. Secundò, Nec illud prætereundum eſt, ſenſibile proprium cuiuſque ſenſus bifariam ſumi poſſe. Vel ſub ratione communi, vt album quatenus coloratum, ſonum acutum, tantùm vt ſonus eſt, ſaporem dulcem, vt ſapor eſt: Vel ſecundùm ſuam peculiarem naturam, vt candorem ſecundùm naturam ſpecificam candoris, ſimiliterq; cætera peculiaria ſenſibilia.

1. Aſſertio. Non errat ſenſus circa ſenſibile ſub ratione communi conſideratum.

His ita explicatis, ſit prima aſſertio: Senſus nunquam errat circa proprium ſenſibile priori modo ſpectatum. Hæc ex eo nota eſt, quia fieri nequit, vt potentia extra ſui obiecti metas excurrat, ſicq; viſus non niſi viſibile, auditus non niſi ſonum percipere poteſt. Ideoque in iſtiuſmodi ſenſionibus nulla prorſus hallucinatio continget

2. Aſſertio.

Secunda aſſertio: Circa ſenſibile proprium

A ſecũdo modo ſumptum interdum ſenſus decipitur. Hanc aſſertionem planè oſtendit argumentum, quod ad calcem ſuperioris articuli propoſuimus. Vbi tamen aduerte, ſi impedimẽta omnia tam ex parte organi, quàm aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri ſenſum etiam circa proprium ſenſibile ſumptum ſecundùm peculiares ſuas rationes, vt Themiſtius, Simplicius, & Iandunus annotarunt.

Errat circa ſenſibile, vt particulare natura eſt.

B Argumenta verò, quæ probare nitebantur externos ſenſus nullo pacto in errorem incidere, facilè explicantur. Ad primum reſpondetur, nullam dari potuiſſe humanam ſcientiam, ſi ſenſus nihil probè nuntiarent, ſed perpetuò mentis aciẽ eluderent. Nunc verò multò ſecùs res habet: nam plerumq; non errant. Ac tametſi nonnunquam labantur, non perinde euertitur experientia, quæ ex pluriũ ſenſionum ſibi conſentientium collectione enaC ſcitur, & ad primordia primorum principiorum aſſenſione magnoperè iuuat.

Quod ad ſecundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3 cap. 5. & Apollinaris quæſt. 13 aſſeruerunt nullo pacto ſenſum hallucinari circa propriũ ſenſibile quòd error expendi debeat ſecundùm ſpeciẽ in ſenſu efformatam. Reſpondendum tamen conuenienter iis, quæ diximus; Eſto ſenſus talem exprimat ſenſionem, qualẽ habet ſpeciem, &
D ſpecies ſit naturalis imago eius, quod repræſentat, tamen errare ſenſum, cùm ſenſibile quodpiam ita apprehendit, ac ſi haberet in ſe aliquam qualitatem, quam re vera non habet, ſaltem vt apprehenditur; ſicuti accidit, verbi gratia, cùm guſtatus percipit cibum vt amarum, cùm ſimpliciter amarus nõ ſit, quatenus propter ſenſibile maius id eſt, propter amarorem birioſi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, appre-
E hendit cibum quaſi amarum tantummodò, non dignoſcendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occaſionem habet iudicandi prædictum cibum abſolutè amarum eſſe. Itaque ſpecies amari ſaporis verè ac ſyncerè amarum ſaporem refert. Nec in eiuſmodi nuda apprehenſione fraus interuenit, ſed in errabunda amari ſaporis quaſi applicatione ad alienum ſubiectum vti diximus. Quòd ſi obiicias, cùm cibus re vera aliquem habeat
F ſibi à birioſo humore iniectum, & guſtatus ſub eo amarore ipſum percipiat; nullam ibi fraudem, aut errandi occaſionem eſſe. Occurrendum etſi cibus aliquem amarum ſaporem habeat; quia tamen ponimus eum ſimpliciter dulcem eſſe; (alioqui exemplum non eſſet ad rem) eatenus dici deceptionem interuenire, quatenus guſtatus ob cauſam anteà dictam, non apprehendit in eo ſaporem dulcem, ſed amarum duntaxat, atq; ita quodammodò applicat illi amarum ſaporem ſimpliciter, dum eum non percipit, niſi vt amarum.

Erratur ſæpè à ſenſu in applicanda qualitate ſubiecto quod illam non habet

Digitized by Google

Ad tertium dicendum eſt, argumento illo Tertulliani reuinci eos, qui contendebant ſenſus in perpetuo errore verſari, nec quicquam A vt ſe habet intellectui offerre. Non tamen concludi nunquam ipſos decipi.

ΚΕΦ. ζ.

Οὗ μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ὄψις, τοῦτ' ἐστὶν ὁρατόν. ὁρατὸν δ' ἐστὶ χρῶμά τε, καὶ ὃ λόγῳ μὲν ἔστιν εἰπεῖν, ἀνώνυμον δὲ τυγχάνει ὄν. δῆλον δ' ἔσται ὃ λέγομεν προελθοῦσι μάλιστα. τὸ γὰρ ὁρατόν ἐστι χρῶμα. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐπὶ τοῦ καθ' αὑτὸ ὁρατοῦ· καθ' αὑτὸ δέ, οὐ τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὅτι ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι ὁρατόν. πᾶν δὲ χρῶμα κινητικόν ἐστι τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς, καὶ τοῦτ' ἐστὶν αὐτοῦ ἡ φύσις. διόπερ οὐχ ὁρατὸν ἄνευ φωτός, ἀλλὰ πάντως ἑκάστου χρῶμα ἐν φωτὶ ὁρᾶται. διὸ περὶ φωτὸς πρῶτον λεκτέον τί ἐστιν. ἔστι δή τι διαφανές· διαφανὲς δὲ λέγω, ὃ ἔστι μὲν ὁρατόν, οὐ καθ' αὑτὸ δὲ ὁρατόν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ δι' ἀλλότριον χρῶμα. τοιοῦτον δέ ἐστιν ἀήρ, καὶ ὕδωρ, καὶ πολλὰ τῶν στερεῶν· οὐ γὰρ ᾗ ὕδωρ, οὐδ' ᾗ ἀήρ, διαφανές· ἀλλ' ὅτι ἐστὶ φύσις ἐνυπάρχουσα ἡ αὐτὴ ἐν τούτοις ἀμφοτέροις, καὶ ἐν τῷ ἀϊδίῳ τῷ ἄνω σώματι. φῶς δέ ἐστιν ἡ τούτου ἐνέργεια τοῦ διαφανοῦς, ᾗ διαφανές. δυνάμει δὲ ἐν οἷς τοῦτ' ἐστί, καὶ τὸ σκότος. τὸ δὲ φῶς, οἷον χρῶμά ἐστι τοῦ διαφανοῦς, ὅταν ᾖ ἐντελεχείᾳ διαφανὲς ὑπὸ πυρὸς ἢ τοιούτου, οἷον τὸ ἄνω σῶμα· καὶ γὰρ τούτῳ τι ὑπάρχει ἓν καὶ ταὐτόν. τί μὲν οὖν τὸ διαφανὲς καὶ τί τὸ φῶς, εἴρηται, ὅτι οὔτε πῦρ, οὔθ' ὅλως σῶμα, οὔτε ἀπορροὴ σώματος οὐδενός· εἴη γὰρ ἂν σῶμά τι καὶ οὕτως· ἀλλὰ πυρὸς ἢ τοιούτου τινὸς παρουσία ἐν τῷ διαφανεῖ· οὐδὲ γὰρ δύο σώματα ἅμα δυνατὸν ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι. δοκεῖ δὲ τὸ φῶς ἐναντίον εἶναι τῷ σκότει· ἔστι δὲ τὸ σκότος, στέρησις τῆς τοιαύτης ἕξεως ἐκ διαφανοῦς.

ὥστ

CAP. VII.

Cvius igitur viſus eſt perceptiuus, id eſt, viſibile, viſibile verò eſt color, & id, quod ratione quidem explicare ac dicere licet, nomine autem caret: atque id ipſum maximè patebit, cùm vlterius procedemus. a *Viſibile eſt color: hic autem eſt id, quod eſt eo, quod per ſe viſibile eſt, per ſe verò non ratione, ſed quia in ſe cauſam habet, vt ſit viſibile.* b *Color autem omnis motiuus eſt eius, quod eſt perſpicuum actu, & id eſt ipſius natura. Quapropter non eſt viſibile abſque luce, ſed omnis vniuſcuiuſq; color in lumine ſanè videtur. Quam obrem quidnam ſit ipſum lumen priùs dicere, declarareque oportet. Eſt igitur aliquid perſpicuum. Perſpicuum autem id dico, quod eſt quidem viſibile, non eſt autem, vt ſimpliciter dicam, per ſe, ſed per alienum colorem viſibile. Atq; res talis eſt aer, & aqua, & ſolidorum complura, vt vitrum & glacies, & huiuſmodi corpora. Non enim aqua vel aer, vt eſt aqua, vel aer, perſpicuum eſt, ſed quia natura eadem ineſt in his vtriſque, & in perpetuo ſupero corpore.* Text. 68. c *Lumen autem actus eſt huiuſce perſpicui, ea nimirum ratione, qua perſpicuum eſt. At id eſt potentia, in quo nunc idipſum ineſt, nunc tenebræ. Atq; lumen quaſi perſpicui color eſt, cùm eſt perſpicuum actu ab igne vel ab huiuſmodi corpore, quale eſt ipſum ſuperum corpus. Nam huic ineſt aliquid vnum & idem. Quid igitur eſt perſpicuum diximus, & quid etiam lumen.* Text. 69. d *Nam neque ignis eſt, neque omnino corpus, neq; corporis eſt vllius defluxus (eſſet enim quoddam, hoc quoq; pacto profectò corpus) ſed eſt ignis, vel huiuſcemodi cuiuſdam in perſpicuo præſentia corporis; fieri namq; non poteſt, vt in eodem ſint duo corpora ſimul. Videtur autem tenebris contrarium eſſe lumen. At tenebræ priuatio ſunt talis habitus, atque ignis vel corporis talis abſentia à perſpicuo.* Text. 70.

Quare

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Aſpectus cæteris ſenſibus excellentior.

Particulatim acturus de ſingulis externis ſenſibus, exorditur ab aſpectu, quòd hic cæteris dignitate prælucear, tum ratione organi, quod nobiliſſimum eſt, maximeq; conſpicuum, tum merito obiecti, quod cùm colores & lucem comprehendat, non ſolùm ad caduca & elementis coagmentata, ſed etiam ad immortalia & cœleſtia corpora ſeſe diffundit, tum denique ob excellentem cognoſcendi modum, qui à materia liberior, expeditior certiorque eſt. Bipartito autem diſtribuitur huiuſce capitis doctrina. In priori parte agitur de obiecto viſus, in poſteriori de medio rationeque videndi. Principio igitur docet proprium & adæquatum obiectum viſus eſſe ſpectabile, ſeu viſile, quod non ſolùm colorem comprehēdit ſed etiam ſplendorem, tam earum rerum, quæ noctu & in tenebris duntaxat conſpiciuntur, vt quædam ligna putrefacta, aliquorum piſcium ſquammæ & cicendulæ, cæteraq; eiuſmodi, quàm aliarum, quę etiam in lumine videntur, vt ignis.

Obiectum viſus quod.

a *Viſibile eſt.*] Diſputaturus ſingulatim de iis, quæ ſub obiecto viſus continentur, agit primò de colore, quem docet comprehendi ſub viſibili in commune. Hoc autem inquit eſſe per ſe viſibile, quia ei per ſe conuenit poſſe ſub aſpectum cadere: conuenit, inquam, nō primo modo eorum, quibus per ſe aliquid ineſſe dicitur, vt in primo poſterioris Analyticæ declaratum fuit; ſiquidem viſibile non pertinet ad eſſentiam eius, quod eſt adæquatum obiectum viſus: ſed ſecundo modo, quia ab illius natura dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus & Auerroes, etſi eum aliter interpretentur Simplicius, Themiſtius & Philoponus.

b. *Color*

Digitized by Google

b *Color autem omnis*] Definit colorem, aiens eſſe id, quod mouet actu perſpicuum, id eſt, quod pellucidum actu illuſtratum ſui ſimilitudine imbuit. Tum infert colorem abſque lumine videri non poſſe, cùm ſine prædicta motione viſio non fiat, & perſpicuum ſine lumine actu illuſtrari nequeat. Colligit ſecundò in hac de obiecto viſus diſputatione de lumine agendum eſſe; & quia perſpicuum eſt luminis ſubiectum, quid perſpicuum ſit declarat. Perſpicuum, inquit, eſt viſibile non per ſe, ſed per alienum colorem, id eſt, non proprio, ſed aſcititio lumine quod à præſentia lucentis corporis, à quo productum eſt, pendet. Huiuſmodi verò ſunt aër, aqua, glacies, aliaq; eiuſmodi. *Coloris definitio.* *Quid ſit perſpicuum.*

c *Lumen autem*] Tradit definitionem luminis. Lumen eſt actus perſpicui, vt perſpicuum eſt, id eſt actus, quo formaliter perſpicuum conſtituitur actu perſpicuum, ſiue illuſtratum. Monet autem perſpicuum corpus, quod interdum lumine affuſum eſt, interdum non, eſſe veluti colorem perſpicui, quod actu colluſtratum eſt ab igni, aliòve externo corpore, vt à Sole. Eſt autem lumen quaſi color, quia vt colorata colore, ita perſpicua lumine ſpectabilia ſunt. *Quid lumē.*

d *Nam neque ignis.*] Refellit eorum ſententiam, qui lumen corpus eſſe putabant; primùm ex definitione luminis. Nam lumen eſt actus perſpicui corporis, inſidetq; in eo ſecundùm omnem dimenſionem; quare ſi corpus eſſet, iam duo corpora ſeſe permearent, eodemque loco ſimul continerentur. Secundò, quia tenebræ ſunt priuatio actus perſpicui, ſeu formæ perſpicuo inhærentis, in eoque reſultantis ex præſentia corporis lucidi, ac proinde lumen accidentaria quædam forma eſt. Tertiò, quia ſi lumen eſſet corpus, moueretur loco, ſicque non momento, ſed tempore fieret illuminatio, quod experientiæ repugnat, cùm videamus ſubitò, ac citra vllam moram lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec ſatisfacit Empedocles, aiens lucem videri momento ſpatium tranſcurrere, eò quòd quàm breuiſſimo creatur tempore. Non, inquam, ſatisfacit, quia tametſi (inquit Ariſtoteles) latio, qua exiguum ſpatium decurritur, videri poſſit in inſtanti confici licèt tempus conſumat: tamen ea, quæ totum interuallum ab Oriente ad Occidentem pertranſit, vt cùm primùm Sol ſe ſuprà Orizontem exerens lucem ſpargit, non poſſet moram occultare, ac non palàm videri in tempore fieri. *Lumen non eſt corpus.*

ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ ἡ τούτου παρουσία τὸ φῶς ἐστι. καὶ οὐκ ὀρθῶς Ἐμπεδοκλῆς, οὐδ' εἴ τις ἄλλος οὕτως εἴρηκεν, ὡς φερομένου τοῦ φωτὸς, καὶ γιγνομένου ποτὲ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ περιέχοντος, ἡμᾶς δὲ λανθάνοντος. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ παρὰ τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀλήθειαν, καὶ παρὰ τὰ φαινόμενα. ἐν μικρῷ μὲν γὰρ διαστήματι λάθοι ἄν. ἀπ' ἀνατολῆς δὲ ἐπὶ δυσμὰς, τὸ λανθάνειν μέγα λίαν τὸ αἴτημα. ἔστι δὲ χρώματος μὲν δεκτικὸν τὸ ἄχρουν, ψόφου δὲ τὸ ἄψοφον. ἄχρουν δ' ἐστὶ τὸ διαφανὲς, καὶ τὸ ἀόρατον, ἢ τὸ μόλις ὁρώμενον, οἷον δοκεῖ τὸ σκοτεινόν. τοιοῦτον δὲ τὸ διαφανὲς μὲν, ἀλλ' οὐχ ὅταν ᾖ ἐντελεχείᾳ διαφανὲς, ἀλλ' ὅταν δυνάμει. ἡ γὰρ αὐτὴ φύσις, ὁτὲ μὲν σκότος, ὁτὲ δὲ φῶς ἐστιν. οὐ πάντα δὲ ὁρατὰ ἐν φωτί ἐστιν, ἀλλὰ μόνον ἑκάστου τὸ οἰκεῖον χρῶμα. ἔνια γὰρ ἐν μὲν τῷ φωτὶ οὐχ ὁρᾶται, ἐν δὲ τῷ σκότει ποιεῖ αἴσθησιν. οἷον τὰ πυρώδη φαινόμενα καὶ λάμποντα. ἀνώνυμα δ' ἐστὶ ταῦτα ἑνὶ ὀνόματι, οἷον μύκης, κέρας, κεφαλαὶ ἰχθύων, καὶ λεπίδες, καὶ ὀφθαλμοί. ἀλλ' οὐδενὸς ὁρᾶται τούτων τὸ οἰκεῖον χρῶμα. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν ταῦτα ὁρᾶται, ἄλλος λόγος. νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν φωτὶ ὁρώμενον, χρῶμα. διὸ καὶ οὐχ ὁρᾶται ἄνευ φωτός. τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ τὸ χρώματι εἶναι, τὸ κινητικῷ εἶναι τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς· ἡ δ' ἐντελέχεια τοῦ διαφανοῦς, φῶς ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου φανερόν. ἐὰν γάρ τις θῇ, τὸ ἔχον χρῶμα ἐπ' αὐτὴν τὴν ὄψιν, οὐκ ὄψεται. ἀλλὰ τὸ μὲν χρῶμα κινεῖ τὸ διαφανὲς, οἷον τὸν ἀέρα· ὑπὸ τούτου δὲ συνεχοῦς ὄντος, κινεῖται τὸ αἰσθητήριον. οὐ γὰρ

Quare patet huiuſce præſentiam eſſe lumen. Atq; non rectè dixit Empedocles, & ſi quis itidem cenſuit, lumen ferri atq; extendi tandem inter terram & continens, nos q; id ipſum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur: & eſt præter ea nimirū, quæ apparent, in paruo namq; ſpatio motus fortaſſe lateret ſed ab ortu Solis ad occaſum tanti corporis motum latere, magna nimium profectò eſt poſtulatio. Atqui coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat, ſoni autem id quod ſono. Text 71. *Vacat autem colore perſpicuum ipſum & inuiſibile, vel id quod vix tandem videtur, quale id eſſe videtur, quod tenebris eſt affectum, atque tale eſt ipſum, vt patet, perſpicuum: attamē non cùm eſt perſpicuum actu, ſed cùm potentia. Eadem enim natura modò eſt tenebræ, modò lumen. e At verò non vniuerſa viſibilia in lumine ſunt viſibilia, ſed ſolùm vniuſcuiuſque proprius color.* Text 72. *Nonnulla namque in lumine quidem non videntur, in tenebris autem efficiūt ſenſum: vt ea, quæ apparent ignea, atque ſplendent, hæc autem nomine carent vno, vt fungus, cornu, piſcium capita, ſquammæ, oculi: Sed nullius horum proprius color videtur. Atq; quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt, alia ratio eſt. Nunc tantùm patet, id inquam quod in lumine videtur, eſſe colorem.* Text 73. *Quocirca ſine lumine non videtur. Hæc eſt enim ſanè coloris ratio. Eſſe inquam eius motiuum, quod eſt perſpicuum actu. Actus autem perſpicui lumen eſt, vt diximus. Id ita eſſe ex eo, tanquam è manifeſto ſigno patere poteſt, nam ſi quiſpiam id quod habet, colorem ſuper ipſum viſum poſuerit, non ſanè videbis, ſed color quidem mouet perſpicuum, vt aerem, ab hoc autem cùm ſit continuus, ſenſus inſtrumentum mouetur.*

f Non

---

e *At verò non vniuerſa.*] Perſequitur cætera, quæ ſub viſus obiecto continentur: docetque

cetéque multa eſſe corpora lucentia, quæ, qua talia ſunt, non exigunt medium ab alio corpore illuſtratum, vt cadant ſub aſpectum (id enim colorum proprium eſt, qui non niſi aduentitio lumine cernuntur) ſed noctu & in tenebris videntur, eſto qua colorata ſunt, non niſi in lumine conſpiciantur, cuiuſmodi ſunt fungus, piſcium ſquammæ, aliaque his ſimilia. Huiuſce verò rei cauſa eſt, quia quædam ſunt corpora tenui luce prædita, quæ medium illuſtrant, quantum ſatis ſit, vt ipſa videantur, non vt colores proprias imagines fundant, quibus ſe in viſum dent. Deinde quòd corpus medium fiat actu perſpicuum à luce, indicio quodam oſtendit; color enim aſpectu impoſitus non videtur; ſanè non ob aliam cauſam, niſi quia oportet colorē priùs ſpatium actu illuminatum, deinde illius interuentu ſentiendi officinam mouere.

Cur corpora aliquot colorata & lucida ſolū quatenus lucida in tenebris videantur.

οὐ γὰρ καλῶς τοῦτο λέγει Δημόκριτος οἰόμενος, εἰ γένοιτο κενὸν τὸ μεταξύ, ὁρᾶσθαι ἂν ἀκριβῶς, καὶ εἰ μύρμηξ ἐν τῷ οὐρανῷ εἴη· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀδύνατον. πάσχοντος γάρ τι τοῦ αἰσθητικοῦ γίνεται τὸ ὁρᾶν. ὑπ' αὐτοῦ μὲν οὖν τοῦ ὁρωμένου χρώματος ἀδύνατον. λείπεται δὴ ὑπὸ τοῦ μεταξύ. ὥστ' ἀναγκαῖόν τι εἶναι μεταξύ. κενοῦ δὲ γενομένου οὐχ ὅτι ἀκριβῶς, ἀλλ' ὅλως οὐθὲν ὀφθήσεται. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν τὸ χρῶμα ἀναγκαῖον ἐν φωτὶ ὁρᾶσθαι, εἴρηται. πῦρ δὲ ἐν ἀμφοῖν ὁρᾶται, καὶ ἐν σκότει καὶ ἐν φωτί: καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης. τὸ γὰρ διαφανὲς ὑπὸ τούτου γίνεται διαφανές. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ ψόφου καὶ ὀσμῆς ἐστιν. οὐθὲν γὰρ αὐτῶν ἁπτόμενον τοῦ αἰσθητηρίου, ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' ὑπὸ μὲν ὀσμῆς καὶ ψόφου τὸ μεταξὺ κινεῖται, ὑπὸ δὲ τούτου τῶν αἰσθητηρίων ἑκάτερον. ὅταν δ' ἐπ' αὐτό τις ἐπιθῇ τὸ αἰσθητήριον τὸ ψοφοῦν ἢ τὸ ὄζον, οὐδεμίαν αἴσθησιν ποιήσει. περὶ δὲ ἁφῆς καὶ γεύσεως, ἔχει μὲν ὁμοίως, οὐ φαίνεται δέ. δι' ἣν δ' αἰτίαν, ὕστερον ἔσται δῆλον. τὸ δὲ μεταξὺ ψόφων μὲν, ἀήρ· ὀσμῆς δὲ, ἀνώνυμον. κοινὸν γάρ τι πάθος ἐπ' ἀέρος καὶ ὕδατός ἐστιν ὥσπερ τὸ διαφανὲς χρώματι, οὕτω τῷ ἔχοντι ὀσμὴν ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τούτοις· φαίνεται γὰρ καὶ τὰ ἔνυδρα τῶν ζῴων ἔχειν αἴσθησιν ὀσμῆς. ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ τῶν πεζῶν ὅσα ἀναπνεῖ, ἀδυνατεῖ ὀσμᾶσθαι μὴ ἀναπνέοντα. ἡ δ' αἰτία καὶ περὶ τούτων ὕστερον λεχθήσεται.

ΚΕΦ.

f *Non enim hoc loco rectè ſentire videtur Democritus, qui quidem putat ſi medium ſpatium vacuum fiat, formicam etiam ſi ſit in cælo, exactè perfecteque videri. Etenim id ipſum fieri non poteſt. Viſio namque fit patiente aliquid ſenſitiuo. At vt patiatur ab ipſo colore, qui videtur, fieri nequit. Reſtat igitur vt à medio. Quare neceſſe eſt aliquid eſſe medium inter colorem ipſum & viſum. Quòd ſi id vacuum fiat, non modò non exactè, ſed neque quicquam omnino videbitur. Quam igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorem videri diximus. At ignis in vtriſque planè videtur, in tenebris inquam, atque in lumine. Id autem neceſſariò accidit. Ipſum enim perſpicuum ab hoc perſpicuum fit.* Text. 74.

g *Eadem autem eſt & de ſono, & de odore etiam ratio. Nihil enim ipſorum ſenſus inſtrumentum tangens, efficit ſenſum. Sed ab odore quidem & ſono mouetur medium: ab hoc autem vtrumq; ſenſuum inſtrumentum. Quod ſi quiſpiam ſuper ipſum inſtrumentum ſenſus, vel id quod ſonat, vel id quod olet poſuerit: nullus profectò ſenſus efficietur. Simili modo res ſeſe habet in tactu, & etiam guſtu: ſed non apparet. Quam autem ob cauſam, poſtea dicetur ac patebit. Atque medium quidem in ſonis, eſt aer: in odoribus autem nomine vacat. Nam vt perſpicuum in colore communis eſt quidam affectus in aere atque aqua: ſic alius quidam in odoribus eſt affectus, qui quidem ineſt in his vtriſque, in aere, inquam, & aqua. Videntur enim & animalium ea, quæ verſantur in aquis, ſenſum odoris habere. Verùm homo, cæteraque animantia, quæ degunt in terra, atq; reſpirant, nequeunt ſine reſpiratione olfacere. Et etiam huiuſce poſteriùs explicabitur.* Text. 75. Text. 76.

CAP.

f *Non enim hoc loco.*] Democritum incuſat, qui dixerit acerrimè nos viſuros, ſi medium inane, quaſi medium aſpectui impedimentum afferat. Vnde aſſeruit ſi totum hoc interuallum, quod à terra ad cœlum eſt, foret vacuum, futurum vt formicam in cœlo exiſtētem videremus. Huiuſce dogmatis falſitatem ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia viſio non fit niſi organum ſenſus ab obiecto priùs immutetur, immutari autem ab eo immediatè non poteſt, ſed per interſtitium, quo imagines tranſmeent. Ex dictis patet, quid ſecundùm Peripateticam diſciplinam de coloris medio exiſtimandum ſit; videlicet, eſſe diaphanum interiectum inter rem ſpectabilem & ſenſiterium, in quo facultas videndi ineſt.

g *Eadem autem eſt.*] Dixerat viſum medio egere, per quod res obiecta in ſenſiterium agat. Nunc eodem modo in cæteris ſenſibus rem habere edocet, ita vt eorum quoque obiecta ſupra ipſos conſtituta ſenſionem edère nequeant. Quod etiam in tactu & guſtatu euenire aſſerit, eſto in ijs minùs conſpicua res ſit. Deinde quaſi ex occurſu aliorum ſenſuum media explicat, aiens medium ſoni eſſe aërem: odoris, innominatum quiddam: coloris aërem & aquam, prout corpora perſpicua, & diaphana ſunt, eademque ſub alia ratione ſpectata medium eſſe odoris. Nam quod per aërem & aquam odor traijciatur, ex eo probat, quoniam aquatilia animantia in aqua odorem hauriunt: quæ verò in terris degunt, non niſi attractione aëris olfaciunt. Qua de re ſuis locis plenius ac planiùs.

Quæ ſunt media ſenſuum cæterorum.

QVAESTIO

Digitized by Google

QVAESTIO I.

NVM RECTE ARISTOTELES *perſpicuum, & colorem definierit, nec ne?*

ARTICVLVS I.

RECTE PERSPICVVM *definiſſe.*

VT à perſpicuo exordiamur. Perſpicuũ definijt Ariſtoteles proximo ſuperiori capite hunc in modum. Perſpicuũ, ſeu Diaphanum eſt id, quod non per ſe, ſed alieno lumine viſibile eſt. At quòd hæc definitio vitioſa ſit videtur facilè probari, primũ, quia ignis & aër in ſua regione perſpicua ſunt, de quibus hoc loco agitur; & tamen non videntur, etiam cùm alienam lucem imbibunt, vt patet. Item Luna eſt viſibilis non proprio lumine, ſed alieno, quòd à ſole mutuetur, neq; tamen eſt perſpicua vt hic perſpicuum ſumitur, quia non eſt medium, quo viſio fiat. Igitur alicui perſpicuo non conuenit, alicui non perſpicuo conuenit Ariſtotelica definitio.

Perſpicuum duplex: interminatũ, vel terminatum.

Pro huiuſce dubij explicatione aduertendum eſt, perſpicuũ bifariam ſumi apud Ariſtotelem. Vno modo pro quolibet corpore transparenti, qualia ſunt aër, aqua, & ignis, quod vocari ſolet perſpicuum indefinitum, ſiue interminatum, quod nimirum aſpectus in illius extremitate nõ ſubſiſtat, ſed vlteriùs videndo commeet, ac totum peruadat. Alio modo accipi pro corpore, quod lumine participat, nec tamen translucidum eſt, ob admixtam videlicet denſitatem; ideoq; ab Ariſtotele in libro de ſenſu, & ſenſili cap. 3. perſpicuum terminatum dicitur, cuiuſmodi ſunt aſtra, reſq; omnes coloribus imbutæ. Perſpicuum priori modo eſt medium viſus, poſteriori haudquaquam. Rurſus aduertẽdum eſt perſpicuũ ſecundum priorem notionem duplex eſſe; Vnum, quod proprio lumine collucet, vt ignis in ſua ſphæra; Alterũ quod alieno, vt aër, & aqua, quę non niſi lumine ab aliquo externo corpore defluente ſplendent. Quo fit vt priora illa ſemper actu ſint illuſtrata, cùm innata luce fulgeant: hæc verò interdum actu illuſtrata ſint, interdum poteſtate duntaxat. Igitur Ariſtoteles in illa perſpicui definitione complexus non eſt perſpicua terminata, quòd hæc traijciẽdis ad oculum ſpeciebus minimè obſeruiant. Nec item omnia conſpicua interminata, quæ ab ſe lucem habent, comprehẽdit; quia licet hæc media ſint per quæ viſio perſpicitur, ſemper tamen actu perſpicua, & lucida ſunt. Itaq; ea tantum perſpicua interminata definijt, quæ ab externo corpore lucem accipiũt, & interdum illuſtrata ſunt, interdum non, vt aër, aqua, cryſtallus, vitrum, aliaq; id genus. Quòd verò hæc ſola

Indefinitum perſpicuum aut ſuo, aut alieno lumine lucet.

Quod ab Ariſtotele definitum eſt.

A compleçti voluerit, inde patet, quia paulo inferiùs ſubijcit, lumen eſſe quaſi colorem perſpicui corporis, cùm eſt perſpicuum actu ab igni, alióve eiuſmodi corpore, quale eſt ſol.

His animaduerſis, priori argumento occurrendum eſt, ignem eſſe perſpicuum, non tamen quale Ariſtotelica definitione explicatur, quia ſemper actu perſpicuum eſt, & natiua affectum luce, quanquam ex ſe viſibilis ſit, vt mox dicetur. Quod ad aërem ſpectat, B cùm viſibilitas fluat à quopiam innominato, quod colori, & lumini commune eſt, ſicuti colorata omnia per ſe viſibilia ſunt, ita & omnia, quæ lumine participant. Et verò vt colorata videri actu nequeunt ni medium illuſtratum fuerit: ita nec lumine prædita ſub aſpectum venire; niſi certo quodãmodo compacta, addenſataque ſint. Quapropter ignis, & aër cum lumine actu imbuta fuere, ſunt quidem per ſe viſilia, tametſi à nobis nõ con- C ſpiciantur ob defectum requiſitæ denſitatis, ſicuti colorata in tenebris conſtituta; ſuopte ingenio viſilia habentur; cum etiam tum colores ſeruent, quorum naturam viſibilitas comitatur. Liquet ergo quid ad primum argumentum, quod ad aërem attinet, reſpondendum ſit. Ad ſecundũ verò dicito; Lunam tum natiua, tum mutuatitia luce fulgere, & eſſe quidem perſpicuum corpus, terminatum tamen, quod proinde Ariſtotelica definitio nõ D comprehendit.

Cur aër, & ſupremus ignis non videntur.

Ex dictis colliges cùm perſpicuum dicitur, quod alieno lumine cernitur, id ita eſſe intelligendum, vt videatur ſecundum ſe totum; alioqui conueniet definitio coloribus, qui nõ proprio, ſed aduentitio lumine conſpicui ſunt. Poſtremò, non ignorabis varias eſſe perſpicui generatim ſumpti differentias, quòd alia magis, alia minus eius natura participent. Quippe omnium maximè perſpicuum cœlum eſt; ſecundo loco ignis elementum: hinc E aër, demum aqua, eodemq; ordine ex horum permixtione conſtantia. Eius ordinis ratio eſt, quoniam ab terrena craſſitie & opacitate longiùs abeſt natura cœleſtis, tum ignis, inde aër, &c.

ARTICVLVS II.

PROBE ETIAM COLOREM *definiſſe.*

F NVnc ad coloris definitionem expendendam veniamus. Coloris vim, & naturam duplici definitione explicuit Ariſtoteles. Vna hoc loco. Altera libro de ſenſu, & ſenſili cap. 4. Prior eſt huiuſmodi. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Poſterior ita habet. Color eſt terminus perſpicui in corpore definito ſeu terminato. Sed aduerſus vtramque ſic obijcere licebit. Solis, & reliquorum ſyderum lux mouet actu perſpicuum, cùm per

Duplex coloris definitio impugnatur, & defenditur.

Digitized by Google

ipſum imaginem ſuam ad aſpectum iaciat, neq; tamen lux color eſt. Item, Color ater eſt priuatio candoris, vt docet Ariſtoteles citato cap. libri de ſenſu & ſenſili, & 10. Metaph. cap. 4. text 7. ſed priuatio ſicuti eſt expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeò & motionis: igitur color ater nō mouet perſpicuum, cùm tamen inter colores cenſeatur; quare nec toti, nec ſoli rei definitæ, prima coloris definitio quadrat. Item, Color cùm oriatur ex permiſtione primarum qualitatum, quæ corpus totum permeant, non in extima tantùm ſuperficie, ſed interiùs quoque inſidet; perperam ergo color terminus perſpicui definitur. Quòd ſi reſpondeas eam definitionem explicare vim coloris non in ſe, ſed vt viſibilis eſt, quo pacto in ſola ſuperficie ſpectatur, cùm in ea duntaxat viſum terminet. Contra id rurſum obijcitur, quòd aliqui ſunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra ſuccinum etiam quaſi parui culices apparent. Quo fit vt non in ſola corporum extremitate colores videantur.

Ad primum horum dic, Coloris definitionem ſic eſſe intelligendam, vt color moueat actu perſpicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perſpicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis aſtris ineſſe cōſtat. Ad ſecundum, Colorem atrum dici ab Ariſtotele priuationem abuſu vocabuli, quia videlicet nigredo ſi cum candore conferatur, quaſi priuatio illius eſt, propterea quòd deterioris notę ſit. Et quidem hoc de quibuslibet duabus ſpeciebus ſub eodem genere contentis, quarū vna ſemper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Ariſtoteles, vt alibi monuimus. Tertio argumento rectè occurrebatur. Ad id verò, quod contra ſolutionem obiectum fuit, reſpondendum eſt eiuſmodi colores non videri niſi in extrema, atq; externa ſuperficie tranſlucentium lapidum, licet ſpecies viſilis cùm à ſuperficie, quæ in imo eſt, mittitur, totam eorum ſubſtantiam permeet. Quod verò attinet ad ſuccinum, aliaq; corpora ſimilia, dicimus non cerni in profundo eorum colores, eſto cernantur interclusæ beſtiolæ quoad externam ſuperficiem ipſarum.

Colores etiā in lucidis corporibus nō niſi in externa ſuperficie videntur.

QVAESTIO II.

NVM EADEM COLORIS *& lucis natura ſit, an non?*

ARTICVLVS I.

QVI EANDEM ESSE PVTENT, *& quibus argumentis.*

Pro defenſione Platonis. Lege Valle.

APud veteres Philoſophos variæ de colorum natura extitère ſententiæ, quas cōmemorat Plutarchus primo de placitis cap. 15. Alexander lib. 1. Naturalium quæſtionum cap. 13. Cæteris verò omiſſis, Pythagoras vt qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat, cenſuit, colorem eſſe ipſam corporis ſuperficiem, eo adductus argumēto, quòd cum color ſectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea ſit, neceſſariò erit ſuperficies; non quævis tamen, ſed extima, quæ ſe palàm in cōſpectum dat. Plato verò in Timæo docuit colores eſſe lumen, quæ ſententia placuit etiam Auempaci & Alpharabio, vt videre eſt apud Auerroëm com 65. Itemq; Auicennæ lib. 6 part. 3. cap. 1. aſſerentibus abſente lumine nullum eſſe in corpore colorem, ſed eius appulſu colores effici, eoſque nihil eſſe aliud, quàm lumen ipſum in corpore receptum, quod placitum ſequutus fuiſſe videtur Poëta cùm Aeneid. 6. dixit. Rebus nox abſtulit atra colorem. Idem fermè tuetur Magnus Albertus in libro de ſenſu, & ſenſili tractatu 2. capite primo, vbi in eam partem magis inclinat, vt putet colorem eſſe lumen in perſpicuo terminato, ita tamen vt abſcedente lumine maneat qualitas quædam ex primis qualitatibus oriunda, quæ coloris velut materia ſit, eius verò forma lux.

Plutarch. lib. 1. de placitis cap. 15. Alexander lib. 1. Natur. quæſtium lib. 1. cont. cap. 25. *Color ſuperficies Pythagoræ.* *Colorem, & lumen idem eſſe putant Plato, Auempace, Auicen.* *Pro eadem ſententia q. color ſit lux ſtat Caiet. ad text. 37. Ianellus q. 33. Sonc. 10. Metaph. q. 2.*

Quòd igitur color nihil aliud ſit quàm lumen probari poteſt; primum quia videmus nubes ex diuerſa ſolis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, alias magis obſcurari, alias minùs. Item, mare ob eandem cauſam nunc purpuraſcere, nunc caneſcere, eminùs album, propius nigrum exhiberi. Videmus etiam columbarū ceruices, & pauonum caudas diuerſo lucis aſpectu mirificè colores variare. Quæ omnia argumento ſunt, nihil eſſe aliud colores, quàm lumen ipſum.

Argumenta pro hac ſententia. 1.

2\. Secundò, Idem probatur, quia nō ob aliam cauſam oculi cùm præalba corpora intuentur, laſſantur, & fatiſcunt; cùm autem viridia, & herbeſcentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt, niſi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum diſſipat; color autem viridis mediocritatem quandam illius obtinet, quæ modicè, & occulta quadam conuenientia ſeſe conſpectui offert, proindeque minimè lędit. Igitur colores de natura lucis ſunt, alij magis, alij minùs eam imprimentes.

3\. Tertiò, idem confirmatur ex trito philoſophorum proloquio, aientium colorem eſſe commune, & adæquatum obiectum viſus; quod minimè verum foret, ſi color, & lux inter ſe diſtinguerentur. Nam cùm lux ſub aſpectum cadat, non omne viſibile eſſet color. Pro eadem ſententia facit id, quod Ariſtoteles lib. de ſenſu, & ſenſibili cap. 1. ait, Videlicet omnia corpora colore participare; Item definitio coloris proximo capite text. 67. tradita. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Quæ definitio tam lumini, quàm colori conuenit; cùm vtrumque moueat, id eſt, propria ſimilitu-

ſimilitudine afficiat, obtineatq; perſpicuum.

Poſtremò, pro Alberti Magni ſententia eſt ea ratio, quia color abſente lumine obliteſcit, ac ſecundum ſe conſideratus non eſt viſibilis, ſed à lumine viſibilitatem mutuatur, nec per ſe abſque luminis conſortio ſpeciem mittit. Quo fit vt lumen ad colorem comparatum illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici poſſit, ac debeat.

ARTICVLVS II.

APPARENTES COLORES *à lumine non diſtingui; veros diſtingui.*

Lege Senecā lib.1. Natur. quæſt. ca 5.

PRo huius controuerſiæ explicatione annotandum eſt duo eſſe colorum genera, alios quibus viſus illuditur (apparentes vocant;) alios veros. Apparentes ſunt qui ex ſolo lumine ſecundum diuerſum illius aſpectū corporibus affunduntur, vt in iride accidit, & iis, quæ primo ſuperioris articuli argumento retulimus. Veri colores ſunt, qui non ex luce, ſed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiuſmodi eſt in cygno candor, in coruo nigredo. His animaduerſis, prima concluſio ſit.

1. Concluſi. Colores apparentes lumē ſunt.

Colores apparentes nihil aliud ſunt, quàm lumen. Hæc concluſio ex eo liquet, quia iſtiuſmodi colores ſecundum diuerſum aſpectum, diſtātiam, & ſitum ad corpus luminoſum variè ſeſe viſui repræſentant, vt in progreſſu magis patebit: quod ſanè indicat eos nihil aliud eſſe, quàm ipſam lucem in corpore receptam. Sit ſecunda concluſio.

2. Concluſio. Veri colores à luce diſtinguuntur.

Veri colores diuerſam naturam habent à luce. Hæc probatur, quia ſi veri colores à luce non diſtinguerentur, non eſſent ita fixi, & permanentes, ſed verſatiles ſecundum diuerſum reſpectum ad lucem; vt de apparentibus diximus.

Ratio 1. &c.

2. Secundò, quia lux qualitas eſt cœleſtis, cōtrariū proinde nō habens, cùm cœleſtia corpora à cōtrariis qualitatibus natura exemerit docente Ariſtotele primo de cœlo cap.3. textu 20. At candori nigredo contraria eſt. Item, quia ſi color eſſet lumen, nigror cùm omnino expers lucis ſit, nihil eſſet aliud, quam lucis priuatio, quod à communi Philoſophorum ſenſu abhorret. Tertiò, Quia ſequeretur colorem candidum, herbaceum, puniceum, pallidum, & denique omnium colorum diſcrimina ſub vna ſpecie infima contineri; quod à vero non minus abeſt. Quartò, Quia ad lucem non eſt propriè alteratio, quæ tamen eſt ad colores, vt ſentit Ariſtot. lib.7. Phyſic. cap.3. Poſtremò, Argumentatur Auerroes hunc in modum. Color eſt motiuus diaphani, quod actu eſt diaphanum; actus autem diaphani lumen eſt. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, eſt per ſe mobile à colore. Sed omne ſuſceptiuum per ſe alicuius naturæ, caret natura, & ſpecie, quam recipit; ergo color, qui per ſe eſt motiuus diaphani, quatenus eſt lumine colluſtratum, non eſt eiuſdem ſpeciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat Contarenus, lib.5. de Elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia ſicuti diaphanum illuſtratum, adhuc moueri poteſt à luminoſo intenſiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore, ſi color ſit lumen. Illud verò axioma, Omne ſuſceptiuum, &c. locum non habet in productione luminis, vt conſtat ex iis, quæ de illius intelligentia in hoc opere diſſeruimus.

Solut. 1.

Reſpondeamus nunc ad ea, quæ ſuperiori articulo opponebantur. Et quidem Pythagoræ argumentum nullam vim habet. Non enim color ratione ſui diuiduus eſt, ſed merito ſuperficiei cui inhæret. Ad primum verò eorum, quæ lucem à colore nō diſtingui contendebant, dicendum, concludere ſolummodo apparentes colores à luce non diſtingui.

2. Ad ſecundum, etſi è veris coloribus quidam magis ad lucem accedant, vt candor, alii minùs, vt color herbaceus, & liuidus, aliiq; nonnulli, qui ad nigrorem declinant, non proinde exiſtimandum eandem ipſorum, ac lucis naturam eſſe, cùm eiuſmodi acceſſus nō pertingat ad cōuenientiam in ſpecie. Cur autem quidam colores aſpectui officiant, alii nō, lege apud Ariſtotelem in problematis ſect. 31. quæſt.20.

3. Ad tertium, colorem interdum ſumi laxiori ſignificatu; ita vt tam lucem, quàm colores omnes complectatur, quo modo adæquatum viſus obiectum eſt, ab eoq; omnia colorari dicūtur: quia corpora omnia aut colore, aut luce, aut vtroq; participant. Quod verò ad coloris definitionem ſpectat, proprium eſt coloris preſsè ſumpti mouere perſpicuum, non quouis modo, ſed ita vt ipſum actu perſpicuū non reddat, quod luci conuenit.

4. Ad quartū, etſi luce abſente, colores abſcondātur ac veluti oculis eripiantur, eorum imaginibus è medio ſublatis, (has enim vtpote colorum vicarias intelligendum eſt abſtuliſſe noctem apud Virgil.) non iccirco tamen lucis diſceſſu interire; nec ideo ex ſe viſibiles nō eſſe, id eſt, aptos vt videantur, ſaltem aptitudine remota, eſto nō actu cadant ſub aſpectum, niſi lucis conſortio: quæ ob id quaſi externa, ipſorum forma dici poteſt, quatenus eos actu ſpectabiles facit: non tamen interna, quaſi ex ipſa colores, vt ex actu proprio, & eſſentiali componantur: cùm lux, & color duæ ſpecies ſint, in ſuo quæq; genere perfectæ, & completæ, quæ proinde in naturā vnam conuenire minimè poſſunt vt ex Porphyrii Iſagoge cap.6. paſſim celebratur.

Color ex ſe viſibilis eſt.

QVAE-

QVAESTIO III.

QVINAM SIT COLOrum ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

DE COLORIBVS APPArentibus, & fictitijs.

COlorum multitudo tanta eſt, tam multiplex eorum reciproca miſtio, vt rectè quidam pronuntiarit non alibi naturam copioſiùs, aut maiori ambitione opes ſuas commendaſſe: quandoquidem animantes, ſtirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora denique penè omnia, quæ genuit picturata colorum varietate induit, diſtinxitque. Igitur philoſophorum nō pauci tam eximia naturæ ſpectatione allecti, colorum cauſas, & diſcrimina explicare conati ſunt: Plato in Timæo, Ariſtoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nunc extat de coloribus inſcriptus (ſi tamē eius eſt illud opus) & primo lib. Meteor. cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & lib. 5. de generatione anim. cap. 4. 5. & 6. Galen. lib. 2. de temperam. cap. 5. Contarenus lib: 5. de elemētis. Simon Portius libro de ea re compoſito, Scaliger exercit. 325. in Cardanum, alijq; nonnulli. Porrò cùm ex coloribus, vt ſuperiori quæſtione diximus, alij veri ſint, alij apparentes: vtriq; inter ſe, partim conueniunt, partim differunt. Conueniunt primò, quia ſunt veræ res; nec enim apparentes, ideò hoc vocantur nomine, quòd veram, & expreſſam entitatem non poſſideant; ſed quia ſecundum naturam colorum veri non ſunt, ac tantummodò colores vocantur ex analogia ad veros colores, qui ex certa primarum qualitatum miſtione oriuntur. Conueniunt ſecūdò, quia vtriq; ad obiectum viſus propriè pertinēt, & aſpectum mouent. Tertiò, quia non mouent niſi ſint in corpore congruenter denſo, & non nihil terminato in quo viſus figi poſſit. Vnde ignis in propria regione ob ſuam tenuitatem nō cernitur. Differunt autem inter ſe non ſolùm ob commune illud naturæ diſcrimen, quòd apparentes ſint formaliter lumen, cum veri ſint ſecundæ qualitates: ſed quia veri colores habent eſſe fixum, ſemperq; manent, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum habent. Apparentes autem non diu hærent, & plerumque variè mutantur ex diuerſitate luminis, medij, ſitus, & aſpectus, tum ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Ariſtoteles lib. de coloribus cap. 2. & lib. 1. Meteor. & lib. 3. cap. 4.

Plato. *Ariſtot.* *Galen.* *Contarenus.* *Simon Portius, Scaliger.* *Vt Thyleſius Coſentinus.* *In quo conueniunt apparentes veriq; colores.* *quo diſſitant.*

Apparentiũ colorũ inter ſe diſtinctio, & varietas.

Diſtinguuntur quoq; inter ſe colores apparentes ex parte ſubiectorum. Aut enim ſunt in corpore terminato, aut interminato, & quidem in corpore terminato oriuntur ſæpe ex vario oppoſitu verorum colorum ad

A lumen ſeu verus color ſit vnus, vt color viridis ſeu plures, & ij vel natura coniuncti, vt in pennis pauonum; vel per artem, vt in ſericorum, & lanificiorū texturis. Redduntur enim tunc alij noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cum radij vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo ſe habentes reciprocantur: ſic fit ſæpe vt coloribus rerum adiacentium parietes perfundantur.

B Similiter in corpore interminato proueniunt ijdem colores ex irradiatione luminis, varianturq; ob diuerſam habitudinem ad luminoſum, vt videre eſt cùm lunæ, aut ſolis radij interiectum vaporem ſecant: & cùm per quædam corpora vitrea multis diſtincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aſpicimus incredibilem varietatem, & diſtinctionem iſtiuſmodi colorum non ſine magna aſpectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquam

C ſimul corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt cùm radij vitrum viride permeant, & in parietem incidentes, ad ipſum quaſi herbeſcentem viriditatem refundunt.

Elementis color non ineſt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullum ſibi vendicant, quia cōſtat eos naſci ex primarum qualitatum permixtione. Itaq; nihil obſtat, quòd noſtratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci ter-

D rei admiſtio, de qua nihil habet ignis elementaris in propria regione, vbi ſyncerus eſt, & à fæce terrena liber: Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualitatum, non tamen quauis, ſed certa. Nam & quędam ſunt miſta corpora; in quibus neceſſe eſt inueniri omnes quatuor primas qualitates, quę colorata non ſunt, vt in oculo humor cryſtallinus, de quo alibi.

E Docet Ariſtoteles in libro de coloribus candorem, & nigrorem ſequi elementa ſimplicia, hoc eſt, vnum elemētum magis, quàm aliud; & ſi omnium mixturam ſupponant. Sic miſta, in quibus aer, & aqua excellūt, cādida euadere: in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idem quoq; in eodē libro ait colorem nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad ſiccitatem: atque hinc fieri prędicat, vt ciſternarū tectoria, quæ ſub aquis latent, nigredinem cōtrahant: & vt fumus lignorum humidorū ater ſit, carbonesq; atri,

F fumo ſcilicet illo craſſiori, & aqueo intincti. Qui tamen ſi exurantur conſumpto vapore nigro reſoluti in cinerē, redeunt ad albedinē; quamuis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ: ac propterea ſit pallidus. Quæ ſi omnino vi ignis cōſumpta fuerit, vt in calce, tunc conſpicitur, purus nitor, & candor. Alij totam hanc rem digerunt in hunc ferè modum. Albus color variè ortum habet ex elementis, vt ex copia humoris aquei non concocti, quod patet in radicibus, quæ terra abſcon duntur.

Digitized by Google

ſconduntur. Item cùm calidum externum corrumpit naturalem calorem; vnde in ſenibus canicies. Item cùm humido calidum accedit: vnde lac concoctione fit album, & calidæ aquæ pilum album reddunt: ſicuti & frigidæ nigrum. Si tamen calidum cum terrena portione iungitur nigrum potius efficit. Vnde qui ad meridiem incolunt, magna ex parte fuſci aut nigri ſunt.

Quidam etiam ſingulis elementis in miſto coeuntibus, ita colores aſcribunt, vt albus ſit in ſicco, & in terra, hoc eſt, terream portionẽ comitetur. Nam his color cernitur in cineribus, ſaxis, & arenis, igni, aut ſole exuſtis. Viridis in humido craſſo, cuius quaſi mater ſit aqua, vtpote quæ dum craſſior fit, virideſcit. Cæruleus in humido tenui, qui ſit ab aëre: nam aëria, cærulea exiſtunt. Flauus in calido, qui oriatur ab igni: ſiquidem hunc, cum addenſatur, ſequitur flauedo. Hæc tamen colorum ad ſingula elemẽta accommodatio non eò ſpectat, vt putet quis ab his elementis prędictos tantum colores exoriri, aut hos colores ab alijs etiam elementis naſci non poſſe: ſed vt pateat nullum eſſe in re mixta elementum coloris gignendi expers. Vbi eſt etiam diligenter aduertendum nullam eſſe doctrinæ repugnantiam, cùm eidẽ elemento diuerſi colores in mixto attribuuntur. Siquidem ex diuerſo gradu aliarum qualitatum tum primarum, tum ſecũdarum (Nam hæ quoq; ſuo modo ad euariandos colores faciunt) ſæpe accidit, vt eodem elemento denominãte, diuerſitas illa exiſtat: præſertim, cùm interdum vel minima graduum differentia diſcrepãtes colores edat. Sed nec illud ignorãdum eſt, ad ortum, varietatemq; colorum non parũ conferre in miſto maiorẽ, minorémve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Eſt autem lumini propinquiſſimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotiſſimus vero à lumine, & opacum magis affectans, nigror. Medij etiam colores pro diuerſa ipſorũ proportione magis minúſve ad lumẽ accedunt, & opacum minus, aut magis amant, quantoq́ue ſunt lucidiores, tanto magis viſibiles; & contra: quia lumen maximè viſibile eſt.

Ex varijs qualitatum tam primarum quam ſecundarum gradib⁹ diſſimiles colores exiſtunt.

Medij autẽ colores oriuntur ſimiliter, atq; extremi ex primarum qualitatum temperie, pro vt eorum cauſæ magis, vel minùs appropinquant ad cauſas, ex quibus primi naſcuntur: ſicut enim medij quodam modo participant extremos, ita & illorũ ortus ad horum originem, reſpectũ, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

DE VARIETATE, NOMINIBUS, & mutatione colorum.

DVo ſunt extremi colores, cãdor, & nigror. Ex quibus cãdor eſt quaſi habitus, nigror A veluti priuatio, vt alibi ex Ariſtotelis doctrina explicuimus. Non quod nigror haud ſit verum, & poſitiuum ens, cùm per ſe moueat viſum, quod priuationi minimè conuenit; ſed quia cùm duæ ſpecies ſub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris notæ eſt, perfectioris priuationem quodammodo in ſe habet. Eſſe autem colorem cãdidum nigro perfectiorem, patet ex eo; quia vt paulò ante diximus, candidus magis accedit ad lucem, à B qua colores quaſi degenerant. Vnde & tenebræ nigri ſpeciem referũt, & ea, à quibus parum luminis ad viſum reflectitur, nigricare videntur, vt vmbræ omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctib. nigreſcit; quia agitata ſuperficie diſſipatur lux; & nubes admodum denſa nigrore opacatur, quia ſolis radium non admittit. Contra verò candida ſe offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Candidi coloris præſtantia.

Hinc eſt, quod candor apud Ariſtotelem C lib. 10. Metaph. cap. 10. text. 23. definitur color diſgregans viſum. Nigror verò color viſum congregans. Namq; diſgregare viſum, eſt diſſipare ſpiritus viſorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Id verò præſtat potiſſimum lux interuẽtu caloris, cuius parens eſt. Idemq; ſuo modo candor, qui ad lucem propè accedit. Cõtrario verò modo ſe habet nigror. Ob perfectiorem albi coloris naturam, eum eſſe Dijs chariorem veteres crediderunt. Cicero D 2. de legibus; Color, inquit, albus præcipuè Deo charus eſt, & Plato de legũ latione Dialogo 12. aſſeruit colores albos, tum in alijs, tum textili artificio Dijs congruos eſſe. Laërtius in Pythagora, Dijs cũ laudibus amictuq; candido ſemper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypſi cap. 1. cùm diuinum Verbum indutum humana natura deſcribit, caput eius ait, capilloſque tanquam lanam albam, & niuem, candidos eſſe; vt hoc colore E ſummam puritatem, ſapientiam æternitatemque ſignificaret, interprete Hieronym. in Daniel. cap. 7.

Sunt autem mediorum colorum ſpecies propè innumeræ, ſed præcipui quinq;, ita vt numeratis extremis, ſeptem ſint quaſi capita ad quæ cæteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex diſtinctio potiſſimùm celebratur. Vna, quæ in roſis, & croco viſitur: altera, quæ F in violis, & amethyſto lapide. Tertia, quæ propria eſt conchylij, ad mouendum aſpectum viuaciſſima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, ſanguineus, giluus, ſpadix, igneus, flammeus, puniceus, vinoſus, & alij. Sub flauo, vel poſt ipſum ad fuſcedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbaneus, buxeus, citrius, croceus, icterus, aureus, ruffus, fuluus, æneus, muſtelinus, ferrugineus, pullus, roanus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cerinus, & alij. Ad viridem

Medij colores præcipuè quinq;.

Digitized by Google

pertinent æruginеus,herbaceus,praſinus,luridus. Ad cæruleum cęſius(Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid diſcriminis) item plumbeus,glaucus,venetus, & alij.

Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus viſuntur.

Habent colores nomina(nam & hoc noſſe ad eorum naturam inueſtigãdam iuuat) tum aliunde, tum ſæpe à rebus, in quibus primo viſi fuere,aut in quibus excellunt. Sic ab herbis,à papauere,à roſa,à croco,à cœlo,vocantur herbaceus, papaueratus, roſeus,croceus, cæruleus. Ab elementis igneus,aërius,aque⁹, terreus. A' metallis plumbeus, æneus, argenteus,aureus. A lapidib.hyacinthinus.Ab animãtibus aquilus,ab eorũ partibus eburneus.

Mutatio colorum vnde.

Mutantur autem colores aut ſecundum repræſentationem, ſiue apparentiã; aut reipſa. Secundum apparentiam, cùm alij alijs ſuperinducuntur, prioribus ſeruatis;veluti cùm albedo chartæ, atramenti ſubſtantia integitur. Poteſt enim ſeruari candor ſub atro humore latens. Sic interdum panni tincturã capiunt, quæ in mult . adeò eſt tenax,vt dilui nõ poſſit. Sumuntur autem colores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Ariſtoteles in libro de coloribus. Multa enim terra naſcentibus tingũtur, vt radicibus, corticib⁹, lignis,folijs, floribus,fructibus:alia fumo,ſpuma, vino,lixiuio,animalium ſuccis,ac nonnullis alijs.Interdum etiam non omnino, ſed ex parte abſconduntur ſubiecti colores : ſicq; pictorum artificio mirificè temperantur, & quaſi commiſcentur, alij alijs liquorum interuentu impoſiti.

Re autẽ vera immutãtur colores cùm prior interit, eiusq; vicem alius denuò ſubit, vt in ſegete,cùm flaueſcit, in capite,cùm caneſcit, in herba,cùm purpuraſcit. Nec ſolùm quæ iſtiuſmodi ſunt, ſed quæ modis proximè explicatis intingũtur, interdum inſitos colores perdunt, & aſcititios reipſa admittunt : cùm videlicet humores, qui ad infectũ præſtandũ adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatẽ mutatio colorum inſequitur. Si quis porrò quos animi affectus colores exteriùs indicent, velit cognoſcere, (nam pro varietate paſſionum, quæ in nobis excitantur, varij quoq; colores in ore expanduntur)legat quæ Claudius ad Emblemata Alciati annotauit.

Emble. 17.

QVAESTIO IV.

VTRVM LVMEN RATIONE MEdij, an obiecti tantum,vel etiam,ratione vtriuſq; ad viſionem requiratur.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHOrum ſententiæ.

CIrca contemplationem luminis, de quo Ariſtoteles hoc loco egit, ſolet hic in
A controuerſiam adduci, an lumen ſubſtantia ſit, vel accidens; & vtrum in medio intentionale tantùm eſſe habeat, an reale. Verùm hæ quæſtiones pertractatæ à nobis ſunt in libris de cœlo, cùm de ſyderum luce ageremus. Quod verò ad præſentem diſceptationem attinet, non conſentiunt inter ſe Philoſophi. Nam qui putant colores a luce nõ diſtingui, ſeu lucem internam eorum formam eſſe.ij, modò ſibi ipſis cõſtare velint, tueantur oporB tet,depoſci lumen ex parte obiecti viſibilis, immò & eſſe id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medij neceſſarium ſit:ita vt videri res non poſſit,niſi medium actu illuſtretur.

Lib. 2. de cœlo c. 7. a. q. 2.

Hoc retulimus ſup. q. 2. art. 1.

Auicenna lib.6.Nat.part.3.cap.1.concludit lumen tãtùm exigi propter obiectum. Quod ita eſſe ex eo oſtendi poteſt, quia oculus in C obſcuro loco videt procul obiectum, ſi affuſum ſit lumine : contra verò ſi obiectum in obſcuro ſit, non aſpicitur;eſto oculus in loco illuſtrato conſiſtat. Quod tum quotidianis exemplis patet,tum eo,quòd interdiu videntur ſtellæ e profundiſſimis puteis, vt teſtatur Galenus lib. 10. de vſu partium. Et oculi folium, cicendulæ, & quercus putridæ interlucent in tenebris, vt Ariſtoteles hoc ipſo cap. text. 27. annotauit. Huic argumento occurD runt Caietanus, & Ferrarienſis hoc loco, in exemplis ꝓpoſitis, ſemper in medio, & prope oculum non nihil luminis eſſe, eſto id non appareat, & prope obiectum vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primò ſpeciem, eamq; traijciendam, quam in reliqua parte ſpatij. Non videtur tamen ſatisfacere hæc reſponſio; cùm ridiculum ſit affirmare dari in toto medio vſq; ad oculum eam lucem, quæ neque viſu dignoſcatur, nec effiE caci ratione comprobetur.

Videri ſolum requirit ratione obiecti.

Alij, è quorum numero eſt Auerroës, putant lumen expoſci tantùm ratione medij, quod aſſerit etiam D.Thomas hoc loco. Verùm idem 1.p.q.79. art.3. explicata vtraq; opinione, videtur magis inclinare in eam, quæ ſtatuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiam docet in queſtionibus de verit. q. 8.art. 14. Quin & primo libro contra Gent. c. 76.ait F colorem eſſe obiectum materiale viſus, lumen verò formale; vnde,inquit, eadem viſione intuemur colorem, & lucem,qua color fit actu viſibilis. Probari autem poteſt hæc ſententia quatenus aſſerit non requiri lumen ratione obiecti; primùm, quia color ſuopte ingenio,ac per ſe viſibilis eſt, cùm ſit obiectum viſus,eiusq; propriũ ſenſibile;quare & Ariſtoteles hoc cap. text. 66.docuit colorem in ſe ipſo cauſam habere, cur ſub aſpectum cadat. Secundò,quia odor,ſonus,cęteraq; aliorum ſenſuum obiecta, vt ſui ſimilitudinẽ mittant, nõ egent alterius cauſæ conſortio; ergo neq; color,

Qui illud ſolum ratione medij neceſſarium cenſent.

Auerr.

D. Thom.

Digitized by Google

color, præſertim cum non minore ad id effi- A cacitate præditus eſſe videatur.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR LVMEN TAM *ratione medij, quàm obiecti ad viſionem requiri.*

Tam ratio ne medij quã ratione ob-iecti lumen requiritur.

PRopoſitæ controuerſiæ hac aſſertione faciemus ſatis. Lumen requiritur ad viſio- B nem tam ratione medij, quam ratione obie-cti. Hæc eſt D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem quoad prio-

Probatur quoad prio-rem partem.

rem partem, quam ſtatuit etiam Auerroes, Thienenſis, Iandunus, & alij, ex eo ſuadetur, quia cum agentia non in quoduis diſcrimi-natim agant, ſed oporteat inter id, quod agit, & patitur proportionem quandam, & reci-procam aptitudinem dari: Cumque ad id ſin- C gula agentia peculiarem diſpoſitionem in pa tiente exigant, cuius defectu nullo modo a-ctio procedet: diſpoſitio, quam color in dia-phano requirit, lux eſt, ſine qua non poſſet in eo gignere ſpeciem, quæ ad oculum perfer-tur. Ideoque Ariſtot. cap. 7. text. 73. definijt colorem eſſe motiuum perſpicui actu illu-ſtrati. Ac quòd prædicta diſpoſitio in perſpi-cuo neceſſaria ſit, probatur. Sit coloratum A. quod cernatur in toto ſpatio D. in quo deſi- D gnetur punctum B. vicinum ipſi A. itemque punctum C. ab eo remotum, tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paula-tim à puncto C. In iſtiuſmodi defectu dabi-tur inſtans, in quo A. conſpiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idq; non ob aliam cauſam, niſi quia iam punctum C. non eſt il-luſtratum (ſiquidem interim dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur neceſſariò ex parte medij diaphani lumen ad viſionem requiri- E tur. Quæ eſt ſententia Ariſtot. in lib. de ſenſu, & ſenſili c. 2. & c. 7. huius lib. text. 73. vbi do-cuit ideo obiectum viſile ſupra ſenſum poſi-tum non ſentiri, quia oportet obiectum alte-rare priùs medium actu illuſtratum.

Probatur quoad poſte-riorem.

Secunda verò pars concluſionis, quam tra-dit Aegydius hoc loco, Durandus in 2. diſtin. 28. q. 1. Vitellio lib. 3. perſpectiuæ theoremat 1. oſtenditur contra eos, qui putant neutiquam requiri lumẽ per ſe ratione obiecti, adeò vt ſi totum medium colore non illuminato collu- F ſtrari poſſet, adhuc color in ipſum ſpeciem ia-ceret; probatur, inquam, ex eo, quia lumen concurrit tanquam cauſa partialis vnà cum

Lux & color ſunt cauſæ partiales i-maginũ pro-ducendarum.

colore ad emittẽdam ſpeciem. Quo fit vt per ſe etiam ex parte coloris requiratur. Concur-rere verò lumen eo modo; nec tantùm vt di-ſpoſitionem ſiue medij, ſiue obiecti, ea ratio ſuadet, quia nullum naturale agens poſtulat formam excellentioris naturæ, vt ſolã diſpo-ſitionem requiſitam, ad ignobiliorẽ formam: lux verò tam imagine coloris, quàm colore ipſo præſtantior eſt. Quare non exigetur lux tantummodo vt diſpoſitio, ad traijciendas colorum imagines in oculum; ſed vt cauſa partiatim eas proferens ſimul cum colore obiecto. Item colores, quò magis illuminan-tur, eò meliùs videntur: igitur ex participa-tione luminis fiunt actu viſibiles.

Soluuntur argumenta partium ad-uerſariarum.

Diluamus nunc argumenta, quę pro ſupe-rioribus ſententijs adduximus, quatenus ei, quam defendimus, aduerſantur. Ad primum pro Auicenna aptè reſpondebatur, ad reſpon ſionis verò confutationem dicendum erit, et-ſi lux non ſemper à nobis palam dignoſcatur in toto medio, quo viſio fit, conuinci tamen dandam eſſe ratione, quam paulò ſupra attu-limus. Certè ſi obiectum vt primò gignat ſpe-ciem in medio, requirit in eo lumen, multò magis medium id requiret ad ſpeciem vlte-rius extendendam. Ad primum verò pro ſe-cunda opinione, quam admodum probabi-lem confitemur; dicendum eſt colorem eſſe ex ſe viſilem, id eſt, ſuapte natura poſſe vide-ri; etſi vt actu videatur, aliquid aliud requirat, quo etiam modo interpretandus eſt Ariſto-teles, cùm ait colorem in ſe habere cauſam, cur videatur; qui licet non expreſsè docuerit requiri lumen ratione obiecti; non id tamen negauit. Ad ſecundum, peculiare hoc eſſe co-loribus, vt non niſi concurrente luce ſpeciem tranſmittant, ſicuti proprium eſt eiſdem, vt etiam ſecundæ ſententiæ defenſores conce-dunt, exigere illuſtrationem diaphani, tan-quam præparationẽ ad traijciendas ſpecies, nihil verò mirum quòd nobiliſſimus exter-norum ſenſuum, eiuſmodi apparatũ ad fun-ctiones ſuas obeundas expoſtulet.

QVAESTIO V.

VTRVM VISIO FIAT EMIS-*ſis ab oculo radijs, an receptis ab ob-iecto imaginibus.*

ARTICVLVS I.

PHILOSOPHORVM QVORVN-*dam præſertim Platonis opinio, & eius confirmatio.*

Qui putent viſionem fie-ri extramit-tẽdo radios.

HAec quęſtio in contrarias partes à Phi-loſophis diſputata fuit. Nam Empedo-cles, Stoici, & Platonici arbitrati ſunt aſpectum fieri radiorum ex oculis emiſſione. Itaq; Plato in Timæo docuit aſpectũ nõ affi-ci imagine aliqua à re viſa affluente, ſed emi-care ex oculis lucẽ, quæ vna cũ lumine exter-ni aëris obiectum quaſi manibus prehendat, ipſumque ſuo contactu viſibile efficiat: tum verò refundi eam lucem ad oculum affectum alteratione alterati viſibilis, & vbi in pupilla inſederit, fieri viſionem. Platonis ſententiam

De Platonis opinione D. Neme' us de natura hominis cap 7. Priſcianus Lydus in lib. de Phã aſia. Macrobius 7 Satur ca. 17. Gellius lib.5.ca.16. P ot.. ibr. de v ſione. Alcinous in li: de doctrina Plat.

Plato. Aphrodiſ. Seneca. Chalcidius. Euclides. Ptolemaus. Alchindus. Lactantius. Galen.

Argumenta pro ſentētia Platonica.

A ſecutus eſt Aphrodiſæus 1.lib.probl.q.75. Se-
neca lib.1. Nat.qu. Chalcidius in commenta-
rijs ſuper Timæo, Euclides in libello de Per-
ſpectiua, Ptolemæus in Catoptrico, Alchin-
dus in lib. de aſpectibus, Lactantius in lib. de
opif. Dei c. 8. vbi ideò negat ſpecies viſuales
eſſe neceſſarias, quia putat mentem eſſe, quæ
immediatè videt per oculos tanquam per fe-
neſtras intrò perlucentes. Idem Platonis do-
gma tuetur Galen. lib. 7. de placitis Hippoc.
B & Platonis, & lib.10. de vſu partium, & 1.lib.
Prognoſt. ſent. 19. addens quemadmodum
nerui ſenſionem perferunt ad cerebrum, à
quo ſentiendi vim accipiunt, ſic externum aë-
rem appulſu radiorum, qui ab oculis exiliũt,
reddi accommodatum ad deferendam viſilis
alterationem ad oculum.
Solent autem ad Platonis ſententiam con-
firmandam permultæ adducirationes, quas
collegit Theophilus hoc loco ad text. 69. &
C Macrobius 7.lib. Saturnal. c 14. Ac primùm,
quòd aſpectus ex ſe viſorios radios eiacule-
tur oſtendi poteſt, quia non ob aliam cauſam
videtur natura oculis igneum lumen accen-
diſſe. Deinde, quia nulla ratio afferri poteſt:
cur is, qui nebuloſo aëre circumfuſus eſt, pro-
ximam nebulam non videat; diſtantem vi-
deat; niſi quia radij viſorij cùm primùm ex
oculis emicant, fortiores ſunt, ſicq; vicinam
1. nebulam penetrant; longiùs verò progreſſi
D languefcunt; nec iam perrumpere nebulam
valent: atque ita ex ea quaſi ex opaco corpo-
2 re ad oculos egrediuntur. Deinde, res impo-
ſita pupillæ non videtur, idque propterea ac-
cidit, quia radius impeditur quominùs ex-
trà ſeſe effundat: igitur viſio fit emiſſis radijs.
3. Deinde, quòd viſio non fiat receptis ab ob-
iecto ſimulachris, probatur, quia nequaquã
veriſimile eſt typos innumerabilium penè re-
rum, quas vno ictu videmus, ſimul oculis il-
E labi. Et tam exiguam pupillam tantam in-
fluentium idolorum copiam capere, quin illa
ſe mutuò perturbent; & impediant, præſer-
tim cùm nihil ſit, quòd ea componat, & di-
ſtinguat, ne in turbatam congeriem abeant.
4. Item, Vel eiuſmodi imagines, & quaſi exuuię
à rebus demittuntur, cùm eſt, qui videre velit:
vel etiam cùm nullus aſpicit, vltro emicant. Si
dent primum; cuius tunc imperio illæ confe-
F ſtim accurrunt? Si ſecundum; perenni igitur
fluxu à corporibus dimanant, non ſine ma-
gno earum diſpendio, (quod Ariſtoteles De-
mocriteis obiecit aientibus corporum actio-
nes defluxu fieri) ac nullo ordine paſſim o-
berrant, quod eſt abſurdum.
5. Præterea In ſpeculis imago contemplato-
rem ſuum aduerſa reſpicit, quæ tamen ſi à
nobis proficiſceretur, cùm recta exeat, poſte-
ram ſui partem deberet oſtendere: quo mo-
do hiſtrio dum perſonam, id eſt, confictam
faciem induit, nonniſi poſteriorem cauer-
nam cernit: quare nullo pacto admittendum

A eſt fieri aſpectum per imagines à rebus emiſſas, quæ emitti ab his nequeunt.

ARTICVLVS II.

VERAE OPINIONIS

Explicatio.

Viſionem fieri receptis ſpeciebus.

Contrariam ſententiam tuetur Peripatetica ſchola aſſerens viſionem non fieri e-
B miſſis ab oculo radijs, ſed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Ariſtoteles cap. 7. huius lib. text.67. & 74. & c. 12. text. 121. & lib.3.c.1.2. & 3. & in lib. de ſenſu, & ſenſili c.2. Nec officit quod tertio Meteor. cap.3. 4 & 6. & in problemat. ſect.31. probl.16. Platonis opinione ad dubitationes quaſdam diſſoluendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria ſentẽtia comprobata, communi vti voluit; præſertim cùm nihil ad præ-
C ſens inſtitutum faceret, vtram partem ſequeretur, vt inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Contra radiorum emiſſores.

Quòd ergo aſpectus emiſſione radiorum non fiat, oſtenditur. Nam vel radius viſorius pertingit ad res, quæ videntur; vel non. Non ſecundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum, neq; aliqua qualitate alteratus ad oculum rediret, vt aiunt. Primum etiam dici nõ poteſt, quia incredibile omnino eſt è tan-
D tula pupilla tantum luminis ab oculo exilire poſſe, vt ad res tam varias, tamq; inter ſe diſtantes, quas ſimul contuemur peruenire queat, ita vt magnam cœli partem occupet, quam vndiq; oculis obiectam conſpicimus. Deinde, quia ſi lumen Solis quantumlibet rectà incidat, nunquam reflectitur è terra vſque ad mediam aëris regionem, multo minùs eiuſmodi radij à ſtellis, quas in firmamento cernimus ad noſtrum aſpectum reflectentur.
E Item, Vel qualitas illa, qua radij in re videnda imbuuntur, eſt ſimilitudo ipſius rei, vel aliqua alia qualitas; vel corpus aliquod tenue, & ſubtile. Si eſt ſimilitudo: Iam igitur concedunt viſionem fieri receptione imaginum; quanquam in eo hallucinentur, quòd dicant ad imaginum productionẽ requiri lumen ab oculo exiliens, cùm ſufficiat id, quo ponimus obiectum illuſtrari. Si verò dicant eſſe aliam
F qualitatem, cùm nõ appareat quænam ea ſit, aut qua neceſſitate inuehatur, certè fictitia exiſtimanda erit. Quòd ſi dent ſecũdum cùm non ſit admittenda corporum quantumlibet ſubtilium penetratio, aſſerere nequaquã poterunt radium viſorium tranſmeare interiecta corpora vſque ad rem viſam. Nec
dent viſionem eſſe momentanea
lum corpus momento moue

Deniq; quòd admittend
gines, quibus nõ ſolùm
etiam potentiæ cogni
pienda obſignentu

Digitized by Google

qua ſuperiùs hac de re priuatim diſſeruimus; è qua ad præſens inſtitutum corroborandum plures rationes deſumi poſſunt. Quibus accedit quòd communi philoſophantium conſenſu hoc diſcrimen inter appetentes & cognoſcentes vires traditur; quòd illæ natiua propenſione ferantur in ſua obiecta, & ab ijs alliciantur: hæ verò obiecta ipſa ad ſe trahant; videlicet per eorum ſimilitudinem, qua imbuuntur.

Potentia cognoſcens intus manet; appetēs quodammodo ſe foras dat.

Vt autem planum fiat, quonam modo ſpecies viſiles obiectum repræſentent, nonnulla obſeruanda erunt. Primùm ſit, quemadmodum à qualibet parte corporis luminoſi in quoduis punctum medij perſpicui intra eius ſphæram contenti, producitur lumen; modò nullum corpus opacum interiectum ſit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipſius ſimilitudinem ad quoduis punctum medij actu illuſtrati, intra ipſius ſphæram cohibiti; modò nullum corpus opacum interpoſitum ſit. Quod ex eo conſtat, quia cùm agentia naturalia neceſſitate naturæ in actiones ſuas ferantur; ſublatis impedimentis, non poſſunt non agere ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij. Ideoque corpora tam lucida, quàm colore affecta, quò maiora ſunt; eò per longius ſpatium lumen & ſui ſimilitudinem proferunt. Nam cùm ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij agant, quantò hæ plures ampliores que extiterint; tantò lumen & imago, quæ in parte ſpatij obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt vt ſe longius diffundant. Quo etiam fit, vt quò res grandiores ſunt, eò è remotiori loco perſpici valeant, & vt in quouis puncto, ſeu quauis parte medij actu illuſtrati totum corpus obiectum ſenſui repræſentetur; ſingulæque eius partes, à quibus ad huiuſmodi punctum, ſeu partem medij liceat rectam lineam ducere: quandoquidem in qualibet parte medij imprimitur ſimilitudo à quauis parte obiecti colorati. Id quod experiētia confirmat; ſiquidem ex quacumque parte medij fas eſt obiectum cernere, omnesque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, ſi nihil ſit interiectum quod impediat continuam ſpeciei pro[illegible] per totum ſpatium, atque min[illegible]es intueri, niſ[illegible] per ea[illegible] partes omn[illegible] ac ſi[illegible]ducunt ſui[illegible] mili[illegible]medi[illegible]; ar[illegible] ad[illegible]rte repræ[illegible] t[illegible]s obiecti[illegible]modum:[illegible]gens na[illegible]itudin[illegible]unin[illegible]med:[illegible]ſi,[illegible] Qua[illegible]

Quo modo ſpecies viſiles fundantur.

Cur quò res grandiores, eò è remotiori loco videantur.

A obiecti pars in quamuis partem medij ſui imaginem imprimit, & ex conſequenti in quauis parte omnes, ac ſingulæ obiecti partes repræſentabuntur. Poſtremò; idem confirmatur, quia ſi diuerſæ partes obiecti viſilis producerent ſui ſimilitudinem in diſtinctis partibus medij, non autem omnes in eadem, nequiret Sol, quem Aſtrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorem eſſe inquiūt, totus ex quauis parte medij à nobis conſpici. Etenim vt B omnes eius partes ſui ſimilitudinem producerent, egerent ſpatio tantæ magnitudinis, quantæ Sol ipſe eſt, quod repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis parte medij totum Solem conſpicimus. Quare neceſſe eſt omnes partes obiecti viſilis mittere ſui ſimilitudinem in quamuis partem medij, in qua repræſententur.

Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciem viſilē in qualibet medi parte.

Aduertendum præterea eſt, diuerſas partes eiuſdem obiecti non iacere diſtinctas ſui C ſimilitudines in eādem partem medij, in qua videntur; ſed vnam & eandem, quæ tamen exactior ſit & perfectior, quàm ſi à quauis parte ſingulatim accepta emitteretur. Porrò autem iſtiuſmodi ſpecies cùm à ſingulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus ſuum eſſe accipiat, ſingulas eius partes repræſentat, quantumcunque illæ quoad intenſionem; ſitum & figuram diſſimiles ſint. Namque hæc ſimilitudo, quatenus mutuatur D eſſe à parte B. repræſentat partem B. & vt habet idem eſſe à parte C. repræſentat partem C. atque ita cæteras, prout à ſingulis ſuum eſſe partiatim ſumit. Quod quidem ita ſe habere hunc in modum oſtenditur: Sit corpus aliquod ſecundùm ſuas partes inæquabili intenſione candidum. Si igitur diuerſæ huiuſce corporis partes diſtinctas ſui ſimilitudines in eandem partem medij producerent; quemadmodum duæ eius medietates duas producE erent ſimilitudines, ſic quatuor quartæ quatuor ſimilitudines, atque ita cæteræ partes proportionales eodem modò, quæ cùm infinitæ ſint, darentur in eadem parte medij ſpecies infinitæ, quod fieri nequit. Patet igitur omnes ac ſingulas partes obiecti viſilis proiicere in quamcumque partem medij illuſtra[illegible]ſphæram contenti vnam eandemque [illegible]idinem, & ob eam rem eadem om[illegible]ne ex quacunque parte medij ſin[illegible]s rei obiectæ à nobis conſpici, niſi [illegible]t.

Non iaciuntur tamen diuerſæ imagines à diuerſis partibus eiu obiecti

[illegible]his collige, ſpeciem obiecti viſilis, et[illegible] numero accidens ſit, extenſione ſub[illegible]er accidens extenſum; tamen ita affe[illegible]ſſe, vt quælibet pars illius extenſionis [illegible]t omnes partes obiecti, ad quas licet re[illegible] lineam ducere, qua, vti diximus, quæ[illegible] huiuſce ſpeciei pars ab omnibus obie[illegible]partibus capit eſſe, modò ad eas poſſit du[illegible]cta linea, non pertranſeundo per corpus [illegible]pacum. Nam alioqui ſi ad aliquam obiecti

Digitized by Google

partem huiuſmodi linea duci nequeat ab aliqua parte ſpeciei in medio exiſtentis, hęc non capiet eſſe ab illa parte, proindeque eam in tali loco non repræſentabit. A

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM, *quæ articulo primo propoſita fuêre.* B

Reliquum eſt vt argumentis pro Platonica opinione initiò adductis reſpondeamus.

Solutio 1. Ad primum dicimus, oculos non eſſe igneos, quaſi in ſe ignem contineant, cùm ignei caloris exceſſus temperiem viuentium diſſoluat; nec verò ita lucentes eſſe, vt procul ex ſe lumen iaculentur. Quòd verò motis oculis, ſplẽdor quidam in eis appareat, id ex eo prouenit, quia polita & leuia corpora, cuiuſmodi ſunt oculi & piſcium quorundam capita, C aliaque eiuſmodi, in tenebris præſertim renident, ac fulgent. Non eſt tamen inficiandum pupillæ non nihil eſſe innatum lucis, vt quaſi teſſera hoſpitem & affinem ſuum, hoc eſt, lucem, qua ſpecies vehitur, ſeſe extrinſecùs inſinuantem recipiat, eique vt miniſter familiaris præſtò adſit. Qua de re lege Scaligerum Exercit. 198. num. 16. Concedendum præterea animalia nonnulla ex oculis aliquid lucis extrà emittere, vt feles, & alia quædam ex ijs, D quæ noctu venantur.

Solutio 2. Ad ſecundum, nebulam remotam non ob eam cauſam, quæ in argumento affertur, videri, proximam verò nõ videri, ſed quia propè oculos minor lux ſufficit, ad illuſtrandum viſile proximum, quàm remotũ. Adde quòd nebula per eandem lineam longè porrectam identidem aſpectui occurrens, atq; adeò craſſeſcens, obſcurior apparet, quàm quæ per breuiorem lineam cernitur. Ratio autem cur res E pupillæ impoſita non videtur, non eſt ea quę affertur in argumento, ſed quia oportet illuſtrari medium ad inferẽdam ſpeciem.

Solutio 3. Ad tertium; nihil mirum quòd tot rerum imagines oculis ſimul occurſantium pariter oculo inurantur, cùm ijs imaginibus ſit plenum totum diaphanum actu illuſtratum, vtpotè quæ neque ſibi impedimento ſint, nec potentiam degrauent, nec ſua mole aut contrarietate ſe extrudant, cùm non ſint corpora, nec contrariũ F habeant, nec ſe perturbent, licèt in eodem ſitu coëant, quia vbicunque exiſtant, per ſe naturę ſuæ diſtinctionem & ſignificãdi vim retinent. Sunt verò iſtiuſmodi ſimulacra perpetuo in diaphano illuminato, quia naturaliter à re viſili emittuntur; nec verò temerè huc illuc oberrant magis, quàm lux, quæ ipſa comitatur, & quaſi fouet; ſiquidem eius concurſu, vt ſuperiùs diximus, gignuntur, eaque euaneſcente occidunt.

Solutio 4. Ex quo patet, quid ad quartum argumentum reſpondendum ſit.

Solutio 5. Ad quintum, dicendũ in primis in ſpeculo nõ videri imaginem, vt progreſſu patebit, ſed videri rem obiectam per imaginem, à ſpeculo repercuſſam ad oculum; videri, inquam, aduerſa facie, non auerſa quia eiuſmodi ſpecies non eſt vt perſona hiſtrionis ex vna facie aliud, ex altera aliud exhibẽs, ſed eſt quidpiam ſimplex, atq; purum ex vtraq; facie (vt ita dicamus) obiectum repræſentãs; quo etiam fit, vt obiecti corporis partes dextræ efficiantur in ſpeculo læuæ, & ediuerſò: videlicet quia imago ad oculum repercuſſa ita rem nobis repræſentat, vt ab ea prodijt, atq; adeò etſi res viſa nobis ſit aduerſa, manus quaſi cõmutat, eiuſq; dextra noſtræ dextræ reſpondet, cùm ſecùs fieri oporteret, vt videmus, cùm Socrates, qui antea erat auerſus, nobis aduerſus fit. Tunc enim eius dextra læuæ noſtræ reſpondet. Itaque tota huiuſce diſcriminis ratio eſt, ꝙ ſpecies non alia ſit auerſa, quàm aduerſa.

Lege Vitell. lib. 5. Perſp. propoſ. 55. Rich. in 4. d. 11. q. 1. in 6. princ.

QVAESTIO VI.

AN OCVLORVM COMPOSITIO *ad viſionem obeundam accommodata ſit, nécne.*

ARTICVLVS I.

DE OCVLORVM PRAESTANTIA, *ſitu & figura.*

1. Ratio pro oculorum præſtantia. D. Thomas 1. par. q. 78. art. 3.

Aſpectus omnium ſenſuum præſtantiſſimus habetur. Primò, quia tenuioribus, & à materiæ fæce liberioribus, ac non niſi per diaphanum illuſtratum tranſmiſſis imaginibus ad functiones ſuas vtitur, nullumq; realem immutationem ab obiecto recipit, ſed tantùm notionalem; nec enim, verbi gratia, exalbeſcit viſo candore. Secundò, quia eius actio celerrima eſt, vtpotè quæ momento fiat. Tertiò, quia è longiori tractu res attingit. Quartò, quia (vt cæteras eius prærogatiuas omittamus) plures rerum differentias comprehendit; quandoquidem viſu totius mundi fabricam & ornatum intuemur, lucis pulcritudine fruimur; colorum varietatem diſtinguimus, corporum omnium magnitudinem, figuram, numerum, proportionem, ſitum, motum & quietem aſſequimur. Ideoq; nullus ſenſus ad cognitionem inuentione propria comparandam magis idoneus eſt. Vnde Plato in Timæo viſui acceptam refert Philoſophiam; & eius imitator Philo Iudæus in lib. de Specialibus legibus. Defluxit (inquit) Philoſophia è cœlo in hominum animos, ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in hoſpitium. Nam hi primi conſpexerunt vias, quę à cœlo ad nos tendunt, regias. Item in lib. de Mundi opific. Quod, inquit, mens in animo eſt, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res, alter ſenſibiles. Viſus autem mentis ad noſcenda incorporea; oculi

ad co-

ad contemplationem corporum, quæ res ad alia multa prodeſt, & in primis ad id, quod maximum eſt, ſcilicet Philoſophiam.

Situs oculorum. *D. Ambroſ.*

Quòd verò ad oculorum ſitum attinet, libet quæ D. Ambroſius lib. 6 Hexam. cap. 9. ca de re ſcripſit in hunc locum transferre. Adhærent veluti quibuſdam montium ſupercilijs oculi, & vt protegente montis cacumine tutiores ſint, & tanquam in ſummo locati, de quadam ſcena ſuperiore vniuerſa proſpectēt. Neq; enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſoſq; narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium cateruarum hoſtilium explorari poſſit aduentus, ne improuisò occupet otiantem, vel vrbis populum, vel Imperatoris exercitū. Sic latronum quoq; cauentur incurſus, ſi exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt deſuper ſpectent plana regionū, in quibus inſidiæ latronum latére non poſſint. In mari quoq; poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe conijcit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua voti explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminùs terram ſalutat. At fortè dicas; Si ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſtituti ſunt, ſicuti cancris, vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus licèt nullū caput appareat, colla ac dorſa tamen cætero corpore celſiora ſunt? ſed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit offendi, ruboque & cæteris interſcindi ſentibus. Itaque nobis in ſumma propemodum corporis parte conſtitui oculos oportuit, tanquam in arce, & ab omni, vel minima offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbantur. Nam ſi in humili eſſent, propter tutamen, munus impediretur; ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Hæc D. Ambroſius. Lege etiam D. Baſilium homil. 11. Hexam. Sanè verò mirificè natura prouidit, vt oculi tuti eſſe poſſent, vtque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulſarent, idcoque concauis foraminibus incluſit; & genis, ac palpebrarum tegmine circūuallauit (etſi has Struthio camelus alitum ſola, vt homo vtrinque habeat,) quę identidem celeritate magna non ſolùm excipiēdis rerum imaginibus aditum aperiant, ſed etiam incidentibus & noxijs claudant: tum ſupercilia quoque addidit pilis breuib. adornata pariter, & alternè mobilia, quæ ſudorem à capite & fronte defluentem repellant. Sed enim & hæc, vt Plin 11. Natur. hiſtor. lib. cap. 37. aduertit, maximè faſtum indicant. Superbia alicubi cōceptaculum, hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit in corpore, vbi ſolitaria eſſet. Hæc ille.

Cic. l. de Natura deorū. *Palpebrarum vſus.*

Cur oculi globoſa figura.

De oculorum autē figura ſic habeto: Sunt oculi in globum conformati duabus potiſſimùm de cauſis. Primùm, quia forma globoſa promptiori agilitate in hanc & illam partem voluitur, & aſpectum circumfert: voluit autem naturæ auctor Deus aſpectum circumferri (vt inquit Timæus) circuitus, qui in cœlo aguntur, in vſum redigamus noſtræ mentis, diſcurſioneſq; ipſius illis cognatas, ſed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuerſiones Dei, quæ ſine vllo errore aguntur, imitemur. Deinde, quia, vt Mathematici demōſtrant, niſi oculi eſſent rotundi, non poſſent rerum quantitatem demonſtrare, nec aliquid perciperent, niſi æquale ſibi. Etenim viſio fit per lineas rectas ſuper oculum perpendiculariter incidentes, quarum concurſus fit in oculi centro. Quare ſi oculus eſſet ſuperficiei planæ, non ingererent ſe perpendiculares lineæ, niſi à ſuperficie æquali; ſicque non niſi æquale cerneretur.

Lege Vitell. lib. 3. Perſpectiuæ, theorem. 3. Cantuar. lib. 1. Perſp. c. 3. concl. 3.

ARTICVLVS II.

DE IIS, QVAE AD INternam oculorum fabricam ſpectant.

Hac de re Ariſtot. 5. de Gener. alt. c. 1. & de hiſt. an. c. 10. & 11. Gal. lib. 10. de Vſu part. Theophylus lib. 4. de Fabr. hom. Veſal. lib. 14. c. 7. Sim. Port. de Color. ocul. c. 3. Guenara lib. 3. Defenſ. in Gal. c. 7. Fernel. lib. de Partib. corp. hum. cap. 9. Thomas à Veiga in lib. 4. de Locis affectis, cap. 1. Conciliator differ. 64. Forliu. q. 19. in tecni.

Oculorum muſculi ſeptem.

NVnc ad internam oculorum compoſitionem veniamus. Conſtant oculi, quod ad præſentem conſiderationem attinet, ſeptem muſculis motoribus: tunicis quinque, etſi alij hæc ſecùs numerent: tribus humoribus; duobus neruis. Muſculi dati eis à natura ſunt, vt globum ad aſpectum facilè conuertāt: è quibus vnus ſurſum, alter deorſum: duo ad dexteram læuamque trahunt; alij duo circumferunt; ſeptimus ſuſtinet, illigatque. Ex tunicis intima vocatur ſpecularis, quia vt ſpeculum nitet, & translucet, græcè à continua araneæ telarum imagine ἀραχνοειδής. Huic proxima gręcè ἀμφιβληστροειδής, latinè reticularis nuncupatur, quia venulis multis & arterijs intexta retis effigiem exhibet. Tertia græcè ῥαγοειδής, latinè vuea, quia ſimilis eſt vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta græcè κερατοειδής, latinè cornea, quia cornu in laminas tenuiſſimas inſectum refert, & ſplendida ac diaphana eſt. Quinta græcè ἐπιπεφυκώς latinè adnata, ſiue adhæreſcens, quia eius beneficio vndiq; totus oculus conſiſtit, & ſibi cohæret; quæ etiam alba à colore nuncupatur.

Tunica 5.

Humores in oculis tres.

Ex humoribus intimus dicitur à Gręcis κρυσταλλοειδής, à Latinis cryſtallinus, ſeu glacialis, quòd cryſtallum, ſeu glaciem pelluciditate æmuletur, etſi aliquantulum mollis ſit. Huic

proxi-

Digitized by Google

proximus græcè ὑαλοειδὴς, latinè vitreus, ſeu albugineus, quòd conſiſtentia & colore vitro fuſo, ſiue recocto, vel oui albo ſit ſimilis. Tertius græcè ὑδατοειδὴς, latinè aqueus, ab aquæ ſimilitudine.

Quæ ſit tunicarum humorumque compoſitio & connexio.

Horum verò compoſitio hunc ordinem inter ſe habere deprehenditur. Eſt oculus, vti diximus, in globi figuram conformatus. Eius centrum obtinet humor cryſtallinus, quem vndique ambit tunica ſpecularis. Huius humoris medietas vna in humorē vitreum, qui proximè ſequitur, immerſa eſt; altera in eo extat, & quaſi innatat. Deinde humorem vitreum poſteriori parte ambit tunica reticularis, deſinens vbi glacialis humor eminere incipit ſupra vitreū. Hinc duæ ſe offerunt membranæ; nempe vuea, per cuius foramen humor cryſtallinus & pupilla cernitur; & à colore huius tunicæ, quæ variè intingitur, oculos nigros, cęſios, glaucos, aut alio colore imbutos dicimus. Altera tunica eſt cornea, quæ totum oculum ambit, & ſplendida eſt. Inter haſce duas tunicas humor aqueus cōtinetur: tum poſtremum atque extimum locum habet tunica adhærens, quæ oculum in propria ſede cohibet, ducens originem à tunica caluariam inueſtiēte; vnde & pericranium nuncupatur. Concurrunt etiam ad oculi ſtructuram duo nerui, qui optici, ſeu viſorij appellantur; hi verò à cerebro proficiſcuntur, alter è dextera parte, alter è ſiniſtra: ſed aliquantulum progreſſi, inter ſe coëunt, ruſumque antequam oculos ſubintrent, ſeparātur: & quia duplici membrana veſtiti ſunt; interna tenui, & externa dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ, vuea & cornea. Per eos ſimulacra rerum, quæ ſub aſpectum cadunt, in cōmunem ſenſum influunt; ſimulque per eoſdem à cerebro emicant viſorij ſpiritus, ſine quorum ope facultas cernendi munus ſuum obire nequeat. Hinc eſt quòd affecto cerebro, etſi oculi nihil aliunde incōmodi patiuntur, hebeſcit viſus, vt patet in ebriis, deliris & phreneticis, è quorum cerebro deſiliunt ſpiritus nebulis obducti, ac minùs puri minuſq; apti ad operationem. Addimus etiam ex inordinato huiuſmodi ſpirituum ad oculos motu interdum prouenire, vt ebrijs circumuerti omnia videantur: Quod Aphrodiſæus lib. 2. Problematum, quæſt. 67. hiſce verbis ediſſerit; Larga vini copia nimiam exhalationem ſpiritus fumei ad cerebrum mittit, qui ſpiritus cùm digeri atque conſumi nequeant, priùs quàm temporis ſpatium concoctionē exhibeat, per cerebrum voluitur, & quaque verſus percurrit, atq; ita perturbatus profluit per neruum viſorium, pupillamque ad res conſpectui obuias; facitq; vt tales videantur, qualis ipſe eſt. Affectum etenim interiorem foris eſſe imaginantur: quocirca efficitur, vt etiam caligent, & vertigine tantiſper tententur.

Nerui viſorij duo.

Quis ortus tunicæ vueæ & corneæ.

Cur ebrijs obiecta circumagi videantur.

Spiritus in videndo multam diuerſitatem efficit. Lege Ariſt. lib. 5. de Generat. anim. cap. 1.

Sed & iis, qui nulla perturbatione, aut morbo laborant, propter inopiam inhabilitatémve ſpirituum deterior viſus contingit, & econtrariò. Sic nimirum quibus ſpiritus modicus eſt, & facilè diſſolubilis diu obtutum figere nequeunt: quibus lucidus & copioſus, aciem diu firmāt, & res minutas ac diſtinctas ad vnguem diſcernunt; quibus ſpiritus multus & craſſus, obtuentur quidem res abſque fatigatione, verùm eas non exactè diſtinguunt. Sic denique, vt annotauit eod. lib. Aphrodiſæus, quæſt. 52. ij, qui aquam bibere conſueuerunt, acutiùs vident, quia vini copia flatus nimium excitans ſpiritum viſorium turbat. Facit etiam non parum ad commoditatem, vel incommoditatem cernendi ipſa compoſitio oculorum. Nam qui oculos emiſſitios ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos & profundos, acutè; quia illis præterquam quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minùs vniuntur, ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his verò ſpiritus conglobati & coacti diutiùs conſeruantur, ac viſionem intenſiùs exequuntur. Quod ſimiliter euenit iis, qui vt aciem intendant, oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hæc, quæ à nobis commemorata ſunt, multa alia afferri poſſunt, quæ aſpectum vitiant, aut iuuant, ſed omnia proſequi non eſt huius loci. Ex dictis iam facilè quiuis intelliget, maximè idoneam eſſe ad viſus functionem oculorum fabricam, cùm tam ſingulari artificio coagmentata ſit, & tot muſculis, tot tunicis, tot humoribus, & tam aſſiduo ſpirituum defluxu ad id munus præſtandum abundet.

Oculi ſecundùm variā compoſitionem aut acutè, aut obtusè vident.

QVAESTIO VII.

VTRVM VISIO FIAT IN *humore cryſtallino?*

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS *oſtendi videatur non ibi fieri.*

Proximum eſt, vt vbinam viſio fiat expendamus. Ac primùm, quòd non fiat in cryſtalloide, qui vnus eſt è tribus oculi humoribus, de quibus paulò antè diſſeruimus, videtur hiſce argumentis concludi; Humor cryſtallinus eſt coloratus, cùm ſit corpus viuens, atque adeò conſtans quatuor primarum qualitatum permixtione, quam color neceſſariò ſequi videtur: igitur non poteſt eſſe idoneum viſus inſtrumentum. Probatur conſecutio, quia alioqui perpetuæ in oculis hallucinationes contingerent; ſiquidem omnia nobis eo colore infecta apparerent: ſicuti icterici omnia cœrulea, & qui per vitrum viride intuentur, omnia viridia æſtimant. Quòd ſi quis reſpondeat, non vniuerſim ex qualibet primarum qualitatum permixtione colorem oriri

Argum. 1.

Digitized by Google

oriri, ſed in iis tantùm corporibus, in quibus denſum & opacum affatim abundat; humorem verò cryſtallinum non ita ſe habere, ſed rarum ac translucidum eſſe. Contra id obiicitur: Nam ſi humor cryſtallinus tranſparens ſit, proindeq; lucem à circũfuſo aëre admittat, ſaltem non omnem lucem intueri poterit, quemadmodum nec colores internoſceret, ſi eorum aliquo eſſet imbutus.

2. Argum. Imò quòd viſio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum accidit: Sæpè accidit integro oculo & potentia, receptaq; imagine, nõ videri à nobis rem præſentem: hoc verò neutiquam eueniret, ſi viſio in oculo perficeretur, qui cũ ea actio naturalis ſit, poſita cauſa non impedita confeſtim ex eo dimanaret; alia igitur interior facultas, in qua viſio fiat, danda eſt.

3. Argum. Tertiò, Viſio fit, vt Perſpectiui docent, per radioſam pyramidem, id eſt, per ſpeciem productam in oculo ad modũ pyramidis, cuius baſis eſt in ſuperficie obiecti, ſeu rei viſæ, cuſpis autem in centro inſtrumenti viſorij: ſed hoc nequit fieri, ſi videndi facultas in oculis inſit: non igitur viſio in oculis fit. Probatur Minor, quia pyramis clauditur puncto, atque vna & eadem nequit in duobus oculis ſimul terminari, at ſicuti res viſa vna eſt, ita vnam tantùm ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

4. Argum. Quartò, Aſpectus fit in congreſſu nerui optici: non igitur in oculis. Probatur aſſumptum: primùm, quia nõ ob aliam cauſam videtur natura huiuſmodi neruos, qui à cerebro, vti ſuperiùs diximus, diuiſi oriũtur, poſtmodum coniunxiſſe, niſi vt in ea parte, qua coëunt ſpecies ab vtroq; modo tranſmiſſę ad actionem videndi in vnum copularentur. Secundò, quia niſi in ea nerui coniugatione perficeretur viſio, deberent nobis gẽmata apparere ea, quæ ſimplicia ſunt, vtpotè per geminatam viſionem, & duplicem imaginem conſpecta.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS *affirmatiua quæſtionis.*

Non fit viſio in congreſſu nerui optici.

IN hac controuerſia nonnulli, è quorum numero eſt Auicenna, referente Cœlio lib.4. cap.20. Cornelius lib.1. Perſpect. cap.3. concl. 6. & Vitellio lib.3. theor.4. & 20. putant viſionem effici in congreſſu nerui optici, quibus fauet vltimum proximi articuli argumẽtum. Hæc tamen ſententia ex eo refellitur, quia ſi ibi fieret viſio, ſequeretur eos homines, in quibus eiuſmodi nerui inter ſe minimè iunguntur (quorũ nonnullos repertos fuiſſe cõſtat) aut omnino viſu carere, aut, vt contrariæ opinionis aſſertores volunt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falſum eſſe experientia A comprobauit. Scribit enim Veſal. cap.4 lib.4. de Fabr. corp. hum. quendam ſe Patauij diſſecuiſſe, cuius nerui viſorij à cerebro ad oculos vſq; diuiſi peruenirent, qui tamen geminata à ſimplicibus internóſceret, affirmaretq; nũquam ſimplicia ſibi dupla viſa eſſe.

Fit in oculo; ſcilicet cryſtalloide.

Secundò, Quòd viſio fiat in oculo ſuadetur, quia non ob aliam cauſam affecto oculo confeſtim viſus læditur, niſi quia illic facultas videndi reſidet, ibi functionem obit. Nec ſa- B tisfaciet qui dixerit affecto oculo lædi viſum, quia impeditur delatio ſpecierũ ad neruum. Non enim imaginum traiectio tam moroſa & difficilis eſt, vt medij offenſio vſque adeò ei nocere exiſtimanda ſit. Denique quòd viſio fiat in cryſtalloide ex eo cõfirmatur, quia hic humor eſt in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoque læſo, amittitur viſio. Item hæc pars oculi maximè ſplendida & conſpicua eſt, ac nullo colore infecta, quod C ad videndi actionem apprimè obſeruit. Vnde Galenus 8. de Vſu part. cap.6. docet reliquas oculi partes huiuſce humoris gratiâ, ſiue vt contineant, ſiue vt alant, fuiſſe conditas. Et 10. eiuſdem operis, cap.1. ſtatuit organum viſus in huiuſmodi humore conſiſtere. Idémque ſentit Ariſtoteles lib.1. de Gener. animal. cap.5. vbi ait in ea parte effici viſionem, quæ tota nitida eſt & ſplendida, vt ab omni colore & luce moueri poſſit. Et lib.1. de Hiſtoria D animal. cap.9. Idem aſſerit Vitellio lib.3. Perſpectiuæ, theoremate 4. Valeſius lib 2. Controuerſ. cap.8. Vega in Galenum de Loc. aff. lib.4. cap.1.

Galenus. Ariſtoteles. Vitello. Valeſius. Vega.

Reſpõdetur argumentis aduerſariæ opinionis.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, facilè explicantur. Ad primũ aptè reſpondebatur. *Solut.1.* Quòd verò deinde obiectum fuit, diluitur, aiendo; Etſi color ſenſiterio affuſus aliorum colorum viſionem impediturus eſſet, tamen lumen, quod humor cry- E ſtallinus ab aëre colluſtrato recipit, non impedire cæterorum luminum aſpectum, quia lumen ita eſt obiectum viſus, vt ſit etiam mediũ, cuius interuentu omnia cernuntur, quod proinde nullius viſionem debuit inhibere. *Solut.2.* Ad ſecundum dicito: Cùm anima rebus alijs nimis intenta eſt, ita vt nihil ad rem viſam aduertat, non dari viſionem; quia nec datur integra illius cauſa, deficiente videlicet applicatione ipſius facultatis, à qua videndi actio F manat. *Solut.3.* Ad tertium: Conceſſa Maiori propoſitione, neganda eſt Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto; ſed enim ad duos oculos non vnam duci pyramidem, ſed ad vnumquemq; ſuam. Nec obſtat quòd obiectum ſit vnum, quia ab eadem re infinitæ pyramides proficiſci queunt. *Solut.4.* Ad quartum dicendum; Nõ ob eam cauſam, quæ in argumẽto efficitur, coniungi neruum opticum; Nam quod non ſit neceſſe coire in eo ſpecies, ne res geminæ appareãt, ex eo planè conuincitur, quia alioqui oporteret dari

Digitized by Google

ipſum imaginem ſuam ad aſpectum iaciat, neq; tamen lux color eſt. Item, Color ater eſt priuatio candoris, vt docet Ariſtoteles citato cap. libri de ſenſu & ſenſili, & 10. Metaph. cap. 4. text 7. ſed priuatio ſicuti eſt expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeò & motionis: igitur color ater nō mouet perſpicuum, cùm tamen inter colores cenſeatur; quare nec toti, nec ſoli rei definitæ, prima coloris definitio quadrat. Item, Color cùm oriatur ex permiſtione primarum qualitatum, quæ corpus totum permeant, non in extima tantùm ſuperficie, ſed interiùs quoque inſidet; perperam ergo color terminus perſpicui definitur. Quòd ſi reſpondeas eam definitionem explicare vim coloris non in ſe, ſed vt viſibilis eſt, quo pacto in ſola ſuperficie ſpectatur, cùm in ea duntaxat viſum terminet. Contra id rurſum obijcitur, quòd aliqui ſunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra ſuccinum etiam quaſi parui culices apparent. Quo fit vt non in ſola corporum extremitate colores videantur.

Ad primum horum dic, Coloris definitionem ſic eſſe intelligendam, vt color moueat actu perſpicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perſpicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis aſtris ineſſe cōſtat. Ad ſecundum, Colorem atrum dici ab Ariſtotele priuationem abuſu vocabuli, quia videlicet nigredo ſi cum candore conferatur, quaſi priuatio illius eſt, propterea quòd deterioris notę ſit. Et quidem hoc de quibuslibet duabus ſpeciebus ſub eodem genere contentis, quarū vna ſemper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Ariſtoteles, vt alibi monuimus. Tertio argumento rectè occurrebatur. Ad id verò, quod contra ſolutionem obiectum fuit, reſpondendum eſt eiuſmodi colores non videri niſi in extrema, atq; externa ſuperficie tranſlucentium lapidum, licet ſpecies viſilis cùm à ſuperficie, quæ in imo eſt, mittitur, totam eorum ſubſtantiam permeet. Quod verò attinet ad ſuccinum, aliaq; corpora ſimilia, dicimus non cerni in profundo eorum colores, eſto cernantur interclusæ beſtiolæ quoad externam ſuperficiem ipſarum.

Colores etiā in lucidis corporibus nō niſi in externa ſuperficie videntur.

QVAESTIO II.

NVM EADEM COLORIS *& lucis natura ſit, an non?*

ARTICVLVS I.

QVI EANDEM ESSE PVTENT, *& quibus argumentis.*

Pro defenſione Platonis. Lege Valleſium lib.2. cont. cap.25.

APud veteres Philoſophos variæ de colorum natura extitēre ſententiæ, quas cōmemorat Plutarchus primo de placitis cap.15. Alexander lib.1. Naturalium quæſtionum cap.13. Cæteris verò omiſſis, Pythagoras vt qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat, cenſuit, colorem eſſe ipſam corporis ſuperficiem, eo adductus argumēto, quòd cum color ſectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea ſit, neceſſariò erit ſuperficies; non quæuis tamen, ſed extima, quæ ſe palàm in cōſpectum dat. Plato verò in Timæo docuit colores eſſe lumen, quæ ſententia placuit etiam Auempaci & Alpharabio, vt videre eſt apud Auerroëm com 65. Itemq; Auicennæ lib.6 part.3. cap.1. aſſerentibus abſente lumine nullum eſſe in corpore colorem, ſed eius appulſu colores effici, eoſque nihil eſſe aliud, quàm lumen ipſum in corpore receptum, quod placitum ſequutus fuiſſe videtur Poëta cùm Aeneid. 6. dixit. Rebus nox abſtulit atra colorem. Idem fermè tuetur Magnus Albertus in libro de ſenſu, & ſenſili tractatu 2. capite primo, vbi in eam partem magis inclinat, vt putet colorem eſſe lumen in perſpicuo terminato, ita tamen vt abſcedente lumine maneat qualitas quædam ex primis qualitatibus oriunda, quæ coloris velut materia ſit, eius verò forma lux.

Color ſuperficies Pythagoræ.

Colorem, & lumen idem eſſe putant Plato, Auempace, Auicen.

Pro eadem ſententia q. color ſit lux ſtat Caiet. ad text.37. Ianuellus q.33. Sonc.10. Metaph. q.2.

Argumenta pro hac ſententia.

Quòd igitur color nihil aliud ſit quàm lumen probari poteſt; primum quia videmus nubes ex diuerſa ſolis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, alias magis 1. obſcurari, alias minùs. Item, mare ob eandem cauſam nunc purpuraſcere, nunc caneſcere, eminùs album, propius nigrum exhiberi. Videmus etiam columbarū ceruices, & pauonum caudas diuerſo lucis aſpectu mirificè colores variare. Quæ omnia argumento ſunt, nihil eſſe aliud colores, quàm lumen ipſum.

Secundò, Idem probatur, quia nō ob aliam 2. cauſam oculi cùm prælba corpora intuentur, laſſantur, & fatiſcunt; cùm autem viridia, & herbeſcentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt, niſi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum diſſipat; color autem viridis mediocritatem quandam illius obtinet, quæ modicè, & occulta quadam conuenientia ſeſe conſpectui offert, proindeque minimè lędit. Igitur colores de natura lucis ſunt, alij magis, alij minùs eam imprimentes.

Tertiò, idem confirmatur ex trito philo- 3. ſophorum proloquio, aientium colorem eſſe commune, & adæquatum obiectum viſus; quod minimè verum foret, ſi color, & lux inter ſe diſtinguerentur. Nam cùm lux ſub aſpectum cadat, non omne viſibile eſſet color. Pro eadem ſententia facit id, quod Ariſtoteles lib. de ſenſu, & ſenſibili cap.1. ait, Videlicet omnia corpora colore participare; Item definitio coloris proximo capite text. 67. tradita. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Quæ definitio tam lumini, quàm colori conuenit; cùm vtrumque moueat, id eſt, propria ſimilitu-

Digitized by Google

ſimilitudine afficiat, obtineatq; perſpicuum.

Poſtremò, pro Alberti Magni ſententia eſt ea ratio, quia color abſente lumine oblitceſcit, ac ſecundum ſe conſideratus non eſt viſibilis, ſed à lumine viſibilitatem mutuatur, nec per ſe abſque luminis conſortio ſpeciem mittit. Quo fit vt lumen ad colorem comparatum illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici poſſit, ac debeat.

ARTICVLVS II.

APPARENTES COLORES à lumine non diſtingui; veros diſtingui.

Lege Senecâ lib.1. Natur. quæſt. ca 5. PRo huius controuerſiæ explicatione annotandum eſt duo eſſe colorum genera, alios quibus viſus illuditur (apparentes vocant;) alios veros. Apparentes ſunt qui ex ſolo lumine ſecundum diuerſum illius aſpectũ corporibus affunduntur, vt in iride accidit, & ijs, quæ primo ſuperioris articuli argumento retulimus. Veri colores ſunt, qui non ex luce, ſed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiuſmodi eſt in cygno candor, in coruo nigredo. His animaduerſis, prima concluſio ſit. *1. Concluſi. Colores apparentes lumẽ ſunt.* Colores apparentes nihil aliud ſunt, quàm lumen. Hæc concluſio ex eo liquet, quia iſtiuſmodi colores ſecundum diuerſum aſpectum, diſtãtiam, & ſitum ad corpus luminoſum variè ſeſe viſui repræſentant, vt in progreſſu magis patebit: quod ſanè indicat eos nihil aliud eſſe, quàm ipſam lucem in corpore receptam. *2. Concluſio. Veri colores à luce diſtinguuntur.* Sit ſecunda concluſio. Veri colores diuerſam naturam habent à luce. Hæc probatur, quia ſi veri colores à luce non diſtinguerentur, non eſſent ita fixi, & permanentes, ſed verſatiles ſecundum diuerſum reſpectum ad lucem; vt de apparentibus diximus. *Ratio 1. &c.* *2.* Secundò, quia lux qualitas eſt cœleſtis, cõtrariũ proindè nõ habens, cùm cœleſtia corpora a cõtrarijs qualitatibus natura exemerit docente Ariſtotele primo de cœlo cap.3. textu 20. At candori nigredo contraria eſt. Item, quia ſi color eſſet lumen, nigror cùm omnino expers lucis ſit, nihil eſſet aliud, quam lucis priuatio, quod à communi Philoſophorum ſenſu abhorret. Tertiò, Quia ſequeretur colorem candidum, herbaceum, puniceum, pallidum, & denique omnium colorum diſcrimina ſub vna ſpecie infima contineri; quod à vero non minus abeſt. Quartò, Quia ad lucem non eſt propriè alteratio, quæ tamen eſt ad colores, vt ſentit Ariſtot. lib.7. Phyſic. cap.3. Poſtremò, Argumentatur Auerroes hunc in modum. Color eſt motiuus diaphani, quod actu eſt diaphanum; actus autem diaphani lumen eſt. Igitur

A diaphanum, quatenus lumen habet, eſt per ſe mobile à colore. Sed omne ſuſceptiuum per ſe alicuius naturæ, caret natura, & ſpecie, quam recipit; ergo color, qui per ſe eſt motiuus diaphani, quatenus eſt lumine colluſtratum, non eſt eiuſdem ſpeciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat Contarenus, lib.5. de Elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia ſicuti diaphanum illuſtratum, adhuc moueri poteſt à B luminoſo intenſiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore, ſi color ſit lumen. Illud verò axioma, Omne ſuſceptiuum, &c. locum non habet in productione luminis, vt conſtat ex ijs, quæ de illius intelligentia in hoc opere diſſeruimus.

Reſpondeamus nunc ad ea, quæ ſuperiori articulo opponebantur. *Solut.1.* Et quidem Pythagoræ argumentum nullam vim habet. Non enim color ratione ſui diuiduus eſt, ſed meri-C to ſuperficiei cui inhæret. Ad primum verò eorum, quæ lucem à colore nõ diſtingui contendebant, dicendum, concludere ſolummodo apparentes colores à luce non diſtingui. Ad ſecundum, etſi è veris coloribus quidam *2.* magis ad lucem accedant, vt candor, alij minùs, vt color herbaceus, & liuidus, alijq; nonnulli, qui ad nigrorem declinant, non proinde exiſtimandum eandem ipſorum, ac lucis naturam eſſe, cùm eiuſmodi acceſſus nõ pertingat ad cõuenientiam in ſpecie. D Cur autem quidam colores aſpectui officiant, alij nõ, lege apud Ariſtotelem in problematis ſect. 31. quæſt.20. Ad tertium, colorem interdum ſu- *3.* mi laxiori ſignificatu; ita vt tam lucem, quàm colores omnes complectatur, quo modo adæquatum viſus obiectum eſt, ab eoq; omnia colorari dicũtur: quia corpora omnia aut colore, aut luce, aut vtroq; participant. Quod verò ad coloris definitionem ſpectat, pro-E prium eſt coloris preſsè ſumpti mouere perſpicuum, non quouis modo, ſed ita vt ipſum actu perſpicuũ non reddat, quod luci conuenit. Ad quartũ, etſi luce abſente, colores ab- *4.* ſcondãtur ac veluti oculis eripiantur, eorum imaginibus è medio ſublatis, (has enim vtpote colorum vicarias intelligendum eſt abſtuliſſe noctem apud Virgil.) non iccirco tamen lucis diſceſſu interire; nec ideo ex ſe viſibiles *Color ex ſe viſibilis eſt.* nõ eſſe, id eſt, aptos vt videantur, ſaltem aptitudine remota, eſto nõ actu cadant ſub aſpe-F ctum, niſi lucis conſortio: quæ ob id quaſi externa, ipſorum forma dici poteſt, quatenus ens actu ſpectabiles facit: non tamen interna, quaſi ex ipſa colores, vt ex actu proprio, & eſſentiali componatur: cùm lux, & color duæ ſpecies ſint, in ſuo quæq; genere perfectæ, & completæ, quæ proinde in naturã vnam conuenire minimè poſſunt vt ex Porphyrij Iſagoge cap.6. paſſim celebratur.

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO III.

QVINAM SIT COLORVM *ortus, & origo.*

ARTICVLVS I.

DE COLORIBVS APPA*rentibus, & fictitijs.*

COlorum multitudo tanta eſt, tam multiplex eorum reciproca miſtio, vt rectè quidam pronuntiarit non alibi naturam copioſiùs, aut maiori ambitione opes ſuas commendaſſe: quandoquidem animantes, ſtirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora denique penè omnia, quæ genuit picturata colorum varietate induit, diſtinxitque. Igitur philoſophorum nō pauci tam eximia naturæ ſpectatione allecti, colorum cauſas, & diſcrimina explicare conati ſunt: Plato in Timæo, Ariſtoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nunc extat de coloribus inſcriptus (ſi tamē eius eſt illud opus) & primo lib. Meteor. cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & lib. 5. de generatione anim. cap. 4. 5. & 6. Galen. lib. 2. de temperam. cap. 5. Contarenus lib. 5. de elemētis, Simon Portius libro de ea re compoſito, Scaliger exercit. 325. in Cardanum, alijq; nonnulli. Porrò cùm ex coloribus, vt ſuperiori quæſtione diximus, alij veri ſint, alij apparentes: vtriq; inter ſe, partim conueniunt, partim differunt. Conueniunt primò, quia ſunt veræ res; nec enim apparentes, ideò hoc vocantur nomine, quòd veram, & expreſſam entitatem non poſſideant; ſed quia ſecundum naturam colorum veri non ſunt, ac tantummodò colores vocantur ex analogia ad veros colores, qui ex certa primarum qualitatum miſtione oriuntur. Conueniunt ſecūdò, quia vtriq; ad obiectum viſus propriè pertinēt, & aſpectum mouent. Tertiò, quia non mouent niſi ſint in corpore congruenter denſo, & non nihil terminato in quo viſus figi poſſit. Vnde ignis in propria regione ob ſuam tenuitatem nō cernitur. Differunt autem inter ſe non ſolùm ob commune illud naturæ diſcrimen, quòd apparentes ſint formaliter lumen, cum veri ſint ſecundæ qualitates: ſed quia veri colores habent eſſe fixum, ſemperq; manent, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum habent. Apparentes autem non diu hærent, & plerumque variè mutantur ex diuerſitate luminis medij, ſitus, & aſpectus, tum ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Ariſtoteles lib. de coloribus cap. 2. & lib. 1. Meteor. & lib. 3. cap. 4.

Plato. Ariſtot. Galen. Contarenus. Simon Portius, Scaliger. Vt Thyleſius Cōſentinus. In quo conueniunt apparentes veríque colores. quo diſſitant.

Apparentiū colorū inter ſe diſtinctio, & varietas.

Diſtinguuntur quoq; inter ſe colores apparentes ex parte ſubiectorum. Aut enim ſunt in corpore terminato, aut interminato, & quidem in corpore terminato oriuntur ſæpe ex vario oppoſitu verorum colorum ad

A lumen ſeu verus color ſit vnus, vt color viridis ſeu plures, & ij vel natura coniuncti, vt in pennis pauonum; vel per artem, vt in ſericorum, & lanificiorū texturis. Redduntur enim tunc alij noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cum radij vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo ſe habentes reciprocantur: ſic fit ſæpe vt coloribus rerum adiacentium parietes perfundantur.

Similiter in corpore interminato proue- B niunt ijdem colores ex irradiatione luminis, varianturq; ob diuerſam habitudinem ad luminoſum, vt videre eſt cùm lunæ, aut ſolis radij interiectum vaporem ſecant: & cùm per quædam corpora vitrea multis diſtincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aſpicimus incredibilem varietatem, & diſtinctionem iſtiuſmodi colorum non ſine magna aſpectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquam C ſimul corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt cùm radij vitrum viride permeant, & in parietem incidentes, ad ipſum quaſi herbeſcentem viriditatem refundunt.

Elementis color non ineſt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullum ſibi vendicant, quia cōſtat eos naſci ex primarum qualitatum permixtione. Itaq; nihil obſtat, quòd noſtratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci ter- D rei admiſtio, de qua nihil habet ignis elementaris in propria regione, vbi ſyncerus eſt, & à fæce terrena liber: Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualitatum, non tamen quauis, ſed certa. Nam & quędam ſunt miſta corpora; in quibus neceſſe eſt inueniri omnes quatuor primas qualitates, quę colorata non ſunt, vt in oculo humor cryſtallinus, de quo alibi.

Docet Ariſtoteles in libro de coloribus E candorem, & nigrorem ſequi elementa ſimplicia, hoc eſt, vnum elemētum magis, quàm aliud; & ſi omnium mixturam ſupponant. Sic miſta, in quibus aër, & aqua excellūt, cādida euadere: in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idem quoq; in eodē libro ait colorem nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad ſiccitatem: atque hinc fieri prędicat, vt ciſternarū tectoria, quæ ſub aquis latent, nigredinem cōtrahant: & vt fumus lignorum humidorū ater ſit, carbonesq; atri, F fumo ſcilicet illo craſſiori, & aqueo intincti. Qui tamen ſi exurantur conſumpto vapore nigro reſoluti in cinerē, redeunt ad albedinē; quamuis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ: ac propterea ſit pallidus. Quæ ſi omnino vi ignis cōſumpta fuerit, vt in calce, tunc conſpicitur, purus nitor, & candor. Alij totam hanc rem digerunt in hunc ferè modum. Albus color variè ortum habet ex elementis, vt ex copia humoris aquei non concocti, quod patet in radicibus, quæ terra abſconduntur.

Digitized by Google

ſconduntur. Item cùm calidum externum corrumpit naturalem calorem; vnde in ſenibus canicies. Item cùm humido calidum accedit: vnde lac concoctione fit album, & calidæ aquæ pilum album reddunt: ſicuti & frigidæ nigrum. Si tamen calidum cum terrena portione iungitur nigrum potius efficit. Vnde qui ad meridiem incolunt, magna ex parte fuſci aut nigri ſunt.

Quidam etiam ſingulis elementis in miſto coeuntibus, ita colores aſcribunt, vt albus ſit in ſicco, & in terra, hoc eſt, terream portionē comitetur. Nam his color cernitur in cineribus, ſaxis, & arenis, igni, aut ſole exuſtis. Viridis in humido craſſo, cuius quaſi mater ſit aqua, vtpote quæ dum craſſior fit, viridеſcit. Cæruleus in humido tenui, qui ſit ab aëre: nam aëria, cærulea exiſtunt. Flauus in calido, qui oriatur ab igni: ſiquidem hunc, cum addenſatur, ſequitur flauedo. Hæc tamen colorum ad ſingula elemēta accommodatio non eò ſpectat, vt putet quis ab his elementis prędictos tantum colores exoriri, aut hos colores ab alijs etiam elementis naſci non poſſe: ſed vt pateat nullum eſſe in re mixta elementum coloris gignendi expers. Vbi eſt etiam diligenter aduertendum nullam eſſe doctrinæ repugnantiam, cùm eidē elemento diuerſi colores in mixto attribuuntur. Siquidem ex diuerſo gradu aliarum qualitatum tum primarum, tum ſecūdarum (Nam hæ quoq; ſuo modo ad euariandos colores faciunt) ſæpe accidit; vt eodem elemento denominãte, diuerſitas illa exiſtat: præſertim, cùm interdum vel minima graduum differentia diſcrepãtes colores edat. Sed nec illud ignorãdum eſt, ad ortum, varietatemq; colorum non parū conferre in miſto maiorē, minorémve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Eſt autem lumini propinquiſſimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotiſſimus vero à lumine, & opacum magis affectans, nigror. Medij etiam colores pro diuerſa ipſorū proportione magis minúsve ad lumē accedunt, & opacum minus, aut magis amant, quantoq́ue ſunt lucidiores, tanto magis viſibiles; & contra: quia lumen maximè viſibile eſt.

Ex varijs qualitatum tam primarum quam ſecundarum gradib⁹ diſſimiles colores exiſtunt.

Medij autē colores oriuntur ſimiliter, atq; extremi ex primarum qualitatum temperie, pro vt eorum cauſæ magis, vel minùs appropinquant ad cauſas, ex quibus primi naſcuntur: ſicut enim medij quodam modo participant extremos, ita & illorū ortus ad horum originem, reſpectū, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

DE VARIETATE, NOMINIbus, & mutatione colorum.

DVo ſunt extremi colores, cãdor, & nigror. Ex quibus cãdor eſt quaſi habitus, nigror A veluti priuatio, vt alibi ex Ariſtotelis doctrina explicuimus. Non quod nigror haud ſit verum, & poſitiuum ens, cùm per ſe moueat viſum, quod priuationi minimè conuenit; ſed quia cùm duæ ſpecies ſub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris notæ eſt, perfectioris priuationem quodammodo in ſe habet. Eſſe autem colorem cãdidum nigro perfectiorem, patet ex eo; quia vt paulò ante diximus, candidus magis accedit ad lucem, à B qua colores quaſi degenerant. Vnde & tenebræ nigri ſpeciem referūt, & ea, à quibus parum luminis ad viſum reflectitur, nigricare videntur, vt vmbræ omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctib. nigreſcit; quia agitata ſuperficie diſſipatur lux; & nubes admodum denſa nigrore opacatur, quia ſolis radium non admittit. Contra verò candida ſe offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Candidi coloris præſtantia.

Hinc eſt, quod candor apud Ariſtotelem C lib. 10. Metaph. cap. 10. text. 23. definitur color diſgregans viſum. Nigror vero color viſum congregans. Namq; diſgregare viſum, eſt diſſipare ſpiritus viſorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Id verò præſtat potiſſimum lux interuētu caloris, cuius patens eſt. Idemq; ſuo modo candor, qui ad lucem propè accedit. Cõtrario verò modo ſe habet nigror. Ob perfectiorem albi coloris naturam, eum eſſe Dijs chariorem veteres crediderunt. Cicero D 2. de legibus; Color, inquit, albus præcipuè Deo charus eſt, & Plato de legū latione Dialogo 12. aſſeruit colores albos, tum in alijs, tum textili artificio Dijs congruos eſſe. Laërtius in Pythagora, Dijs cū laudibus amictuq; candido ſemper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypſi cap. 1. cùm diuinum Verbum indutum humana natura deſcribit, caput eius ait, capilloſque tanquam lanam albam, & niuem, candidos eſſe; vt hoc colore E ſummam puritatem, ſapientiam æternitatemque ſignificaret, interprete Hieronym. in Daniel. cap. 7.

Sunt autem mediorum colorum ſpecies propè innumeræ, ſed præcipui quinq;, ita vt numeratis extremis, ſeptem ſint quaſi capita ad quæ cæteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex diſtinctio potiſſimùm celebratur. Vna, quæ in roſis, & croco viſitur: altera, quæ F in violis, & amethyſto lapide. Tertia, quæ ꝓpria eſt conchylij, ad mouendum aſpectum viuaciſſima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, ſanguineus, giluus, ſpadix, igneus, flammeus, puniceus, vinoſus, & alij. Sub flauo, vel poſt ipſum ad fuſcedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbaneus, buxeus, citrius, croceus, icterus, aureus, ruffus, fuluus, æneus, muſtelinus, ferrugineus, pullus, roanus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cerinus, & alij. Ad viridem

Medij colores præcipuè quinq;.

Digitized by Google

pertinent æruginceus,herbaceus,praſinus,luridus. Ad cæruleum cęſius(Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid diſcriminis) item plumbeus,glaucus,venetus, & alij.

Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus viſuntur.

Habent colores nomina(nam & hoc noſſe ad eorum naturam inueſtigãdam iuuat) tum aliunde, tum ſæpe à rebus, in quibus primo viſi fuere,aut in quibus excellunt. Sic ab herbis,à papauere,à roſa,à croco,à cœlo,vocantur herbaceus, papaueratus, roſeus,croceus, cæruleus. Ab elementis igneus,aërius,aqueus, terreus. A' metallis plumbeus, æneus, argenteus,aureus. A lapidib.hyacinthinus. Ab animãtibus aquilus,ab eorũ partibus eburneus.

Mutatio colorum vnde.

Mutantur autem colores aut ſecundum repræſentationem, ſiue apparentiã; aut re ipſa. Secundum apparentiam, cùm alij alijs ſuperinducuntur, prioribus ſeruatis;veluti cùm albedo chartæ, atramenti ſubſtantia integitur. Poteſt enim ſeruari candor ſub atro humore latens. Sic interdum panni tincturã capiunt, quæ in multis adeò eſt tenax,vt dilui nõ poſſit. Sumuntur autem colores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Ariſtoteles in libro de coloribus. Multa enim terra naſcentibus tingũtur, vt radicibus, corticibus, lignis,folijs, floribus,fructibus:alia fumo,ſpuma, vino,lixiuio,animalium ſuccis,ac nonnullis alijs.Interdum etiam non omnino, ſed ex parte abſconduntur ſubiecti colores: ſicq; pictorum artificio mirificè temperantur, & quaſi commiſcentur, alij alijs liquorum interuentu impoſiti.

Re autẽ vera immutãtur colores cùm prior interit, eiuſq; vicem alius denuò ſubit, vt in ſegete,cùm flaueſcit, in capite,cùm caneſcit, in herba,cùm purpuraſcit. Nec ſolùm quæ iſtiuſmodi ſunt, ſed quæ modis proximè explicatis intingũtur, interdum inſitos colores perdunt, & aſcititios re ipſa admittunt: cùm videlicet humores, qui ad infectũ præſtandũ adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatẽ mutatio colorum inſequitur. Si quis porrò quos animi affectus colores exterius indicent, velit cognoſcere, (nam pro varietate paſſionum, quæ in nobis excitantur, varij quoq; colores in ore expanduntur)legat quæ Claudius ad Emblemata Alciati annotauit.

Emble. 17.

QVAESTIO IV.

VTRVM LVMEN RATIONE MEDIJ, an obiecti tantum,vel etiam,ratione vtriuſq; ad viſionem requiratur.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHORVM ſententiæ.

CIrca contemplationem luminis, de quo Ariſtoteles hoc loco egit, ſolet hic in
A controuerſiam adduci, an lumen ſubſtantia ſit, vel accidens; & vtrum in medio intentionale tantùm eſſe habeat, an reale. Verùm hæ quæſtiones pertractatæ à nobis ſunt in libris de cœlo, cùm de ſyderum luce ageremus. Quod verò ad præſentem diſceptationem attinet, non conſentiunt inter ſe Philoſophi. Nam qui putant colores à luce nõ diſtingui, ſeu lucem internam eorum formam eſſe.ij, modò ſibi ipſis cõſtare velint, tueantur opor-
B tet,depoſci lumen ex parte obiecti viſibilis, immò & eſſe id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medij neceſſarium ſit:ita vt videri res non poſſit,niſi medium actu illuſtretur.

Lib. 2. de cœlo c.7.q.2.

Hos retulimus ſup.q.2.art. 1.

Auicenna lib.6.Nat.part.3.cap.1.concludit lumen tantùm exigi propter obiectum. Quod ita eſſe ex eo oſtendi poteſt, quia oculus in
C obſcuro loco videt procul obiectum, ſi affuſum ſit lumine: contra verò ſi obiectum in obſcuro ſit, non aſpicitur;eſto oculus in loco illuſtrato conſiſtat. Quod tum quotidianis exemplis patet,tum eo, quòd interdũ videntur ſtellæ e profundiſſimis puteis, vt teſtatur Galenus lib. 10. de vſu partium. Et oculi folium, cicendulæ, & quercus putridæ interlucent in tenebris, vt Ariſtoteles hoc ipſo cap. text. 27. annotauit. Huic argumento occur-
D runt Caietanus, & Ferrarienſis hoc loco, in exemplis ꝓpoſitis, ſemper in medio, & prope oculum non nihil luminis eſſe, eſto id non appareat, & prope obiectum vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primò ſpeciem, eamq; traijciendam, quam in reliqua parte ſpatij. Non videtur tamen ſatisfacere hæc reſponſio; cùm ridiculum ſit affirmare dari in toto medio vſq; ad oculum eam lucem, quæ neque viſu dignoſcatur, nec effi-
E caci ratione comprobetur.

Videri ſolum requiri ratione obiecti.

Alij, è quorum numero eſt Auerroës, putant lumen expoſci tantùm ratione medij, quod aſſerit etiam D.Thomas hoc loco. Verùm idem 1.p.q.79. art.3.explicata vtraq; opinione, videtur magis inclinare in eam, quæ ſtatuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiam docet in quæſtionibus de verit. q. 8.art. 14. Quin & primo libro contra Gent. c.76.ait
F colorem eſſe obiectum materiale viſus, lumen verò formale; vnde,inquit,eadem viſione intuemur colorem, & lucem,qua color fit actu viſibilis. Probari autem poteſt hæc ſententia quatenus aſſerit non requiri lumen ratione obiecti; primùm,quia color ſuopte ingenio,ac per ſe viſibilis eſt, cùm ſit obiectum viſus,eiuſq; propriũ ſenſibile;quare & Ariſtoteles hoc cap. text. 66.docuit colorem in ſe ipſo cauſam habere, cur ſub aſpectum cadat. Secundò,quia odor,ſonus,cęteraq; aliorum ſenſuum obiecta, vt ſui ſimilitudinẽ mittant, nõ egent alterius cauſæ conſortio; ergo neq; color,

Qui illud ſolum ratione medij neceſſarium cenſent.

Auerr. D.Thom.

Digitized by Google

color, præſertim cum non minore ad id effi-cacitate præditus eſſe videatur.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR LVMEN TAM *ratione medij, quàm obiecti ad viſionem requiri.*

Tam ratione medij quàm ratione obiecti lumen requiritur.

PRopoſitæ controuerſiæ hac aſſertione faciemus ſatis. Lumen requiritur ad viſionem tam ratione medij, quam ratione obiecti. Hæc eſt D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem quoad priorem partem, quam ſtatuit etiam Auerroes, Thienenſis, Iandunus, & alij, ex eo ſuadetur,

Probatur quoad priorem partem.

quia cum agentia non in quoduis diſcriminatim agant, ſed oporteat inter id, quod agit, & patitur proportionem quandam, & reciprocam aptitudinem dari: Cumque ad id ſingula agentia peculiarem diſpoſitionem in patiente exigant, cuius defectu nullo modo actio procedet: diſpoſitio, quam color in diaphano requirit, lux eſt, ſine qua non poſſet in eo gignere ſpeciem, quæ ad oculum perfertur. Ideoque Ariſtot. cap. 7. text. 73. definijt colorem eſſe motiuum perſpicui actu illuſtrati. Ac quòd prædicta diſpoſitio in perſpicuo neceſſaria ſit, probatur. Sit coloratum A. quod cernatur in toto ſpatio D. in quo deſignetur punctum B. vicinum ipſi A. itemque punctum C. ab eo remotum, tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In iſtiuſmodi defectu dabitur inſtans, in quo A. conſpiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idq; non ob aliam cauſam, niſi quia iam punctum C. non eſt illuſtratum (ſiquidem interim dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur neceſſariò ex parte medij diaphani lumen ad viſionem requiritur. Quæ eſt ſententia Ariſtot. in lib. de ſenſu, & ſenſili c. 2. & c. 7. huius lib. text. 73. vbi docuit ideo obiectum viſile ſupra ſenſum poſitum non ſentiri, quia oportet obiectum alterare priùs medium actu illuſtratum.

Probatur quoad poſteriorem.

Secunda verò pars concluſionis, quam tradit Aegydius hoc loco, Durandus in 2. diſtin. 28. q. 1. Vitellio lib. 3. perſpectiuæ theoremat 1. oſtenditur contra eos, qui putant neutiquam requiri lumē per ſe ratione obiecti, adeò vt ſi totum medium colore non illuminato colluſtrari poſſet, adhuc color in ipſum ſpeciem iaceret; probatur, inquam, ex eo, quia lumen concurrit tanquam cauſa partialis vnà cum colore ad emittēdam ſpeciem. Quo fit vt per ſe etiam ex parte coloris requiratur. Concurrere verò lumen eo modo; nec tantùm vt diſpoſitionem ſiue medij, ſiue obiecti, ea ratio ſuadet, quia nullum naturale agens poſtulat formam excellentioris naturæ, vt ſolā diſpoſitionem requiſitam, ad ignobiliorē formam:

Lux & color ſunt cauſæ partiales imaginū producendarum.

A lux verò tam imagine coloris, quàm colore ipſo præſtantior eſt. Quare non exigetur lux tantummodo vt diſpoſitio, ad traijciendas colorum imagines in oculum; ſed vt cauſa partiatim eas proferens ſimul cum colore obiecto. Item colores, quò magis illuminantur, eò meliùs videntur: igitur ex participatione luminis fiunt actu viſibiles.

Soluuntur argumenta partium aduerſariarum.

Diluamus nunc argumenta, quę pro ſuperioribus ſententijs adduximus, quatenus ei, B quam defendimus, aduerſantur. Ad primum pro Auicenna aptè reſpondebatur, ad reſponſionis verò confutationem dicendum erit, etſi lux non ſemper à nobis palam dignoſcatur in toto medio, quo viſio fit, conuinci tamen dandam eſſe ratione, quam paulò ſupra attulimus. Certè ſi obiectum vt primò gignat ſpeciem in medio, requirit in eo lumen, multò magis medium id requiret ad ſpeciem vlterius extendendam. Ad primum verò pro ſe-C cunda opinione, quam admodum probabilem conſitemur; dicendum eſt colorem eſſe ex ſe viſilem, id eſt, ſuapte natura poſſe videri; etſi vt actu videatur, aliquid aliud requirat, quo etiam modo interpretandus eſt Ariſtoteles, cùm ait colorem in ſe habere cauſam, cur videatur; qui licet non expreſsè docuerit requiri lumen ratione obiecti; non id tamen negauit. Ad ſecundum, peculiare hoc eſſe coloribus, vt non niſi concurrente luce ſpeciem D tranſmittant, ſicuti proprium eſt eiſdem, vt etiam ſecundæ ſententiæ defenſores concedunt, exigere illuſtrationem diaphani, tanquam præparationē ad traijciendas ſpecies; nihil verò mirum quòd nobiliſſimus externorum ſenſuum, eiuſmodi apparatū ad functiones ſuas obeundas expoſtulet.

QVAESTIO V.

E VTRVM VISIO FIAT EMISſis ab oculo radijs, an receptis ab obiecto imaginibus.

ARTICVLVS I.

PHILOSOPHORVM QVORVNdam præſertim Platonis opinio, & eius confirmatio.

Qui putent viſionem fieri extramittēdo radios.

HAec quęſtio in contrarias partes à Philoſophis diſputata fuit. Nam Empedo-F cles, Stoici, & Platonici arbitrati ſunt aſpectum fieri radiorum ex oculis emiſſione. Itaq; Plato in Timæo docuit aſpectū nō affici imagine aliqua à re viſa affluente, ſed emicare ex oculis lucē, quæ vna cū lumine externi aëris obiectum quaſi manibus prehendat, ipſumque ſuo contactu viſibile efficiat: tum verò refundi eam lucem ad oculum affectum alteratione alterati viſibilis, & vbi in pupilla inſederit, fieri viſionem. Platonis ſententiam

 ſecutus

Digitized by Google

De Platonis opinione D. Nemeſius de natura hominis cap 7. Priſcianus Lydus in lib. de Phãtaſia. Macrobius 7 Satur ca. 17. Gellius lib.5.ca.16. Ptol. lib. de viſione. Alcinous in li. de doctrina Plat.

ſecutus eſt Aphrodiſæus 1.lib.probl.q.75. Seneca lib.1. Nat.qu. Chalcidius in commentarijs ſuper Timæo, Euclides in libello de Perſpectiua, Ptolemæus in Catoptrico, Alchindus in lib. de aſpectibus, Lactantius in lib. de opif. Dei c 8. vbi ideò negat ſpecies viſuales eſſe neceſſarias, quia putat mentem eſſe, quæ immediate videt per oculos tanquam per feneſtras intrò perlucentes. Idem Platonis dogma tuetur Galen. lib. 7. de placitis Hippoc. & Platonis, & lib.10. de vſu partium, & 1.lib. Progноſt. ſent. 19. addens quemadmodum nerui ſenſionem perferunt ad cerebrum, à quo ſentiendi vim accipiunt, ſic externum aërem appulſu radiorum, qui ab oculis exiliũt, reddi accommodatum ad deferendam viſilis alterationem ad oculum.

Plato. Aphrodiſ. Seneca. Chalcidius. Euclides. Ptolemæus. Alchindus. Lactantius. Galen. Argumenta pro ſentẽtia Platonica.

Solent autem ad Platonis ſententiam confirmandam permultæ adduci rationes, quas collegit Theophilus hoc loco ad text. 69. & Macrobius 7.lib. Saturnal.c 14. Ac primùm, quòd aſpectus ex ſe viſorios radios eiaculetur oſtendi poteſt, quia non ob aliam cauſam videtur natura oculis igneum lumen accendiſſe. Deinde, quia nulla ratio afferri poteſt: cur is, qui nebuloſo aëre circumfuſus eſt, proximam nebulam non videat; diſtantem videat; niſi quia radij viſorij cùm primùm ex oculis emicant, fortiores ſunt, ſicq; vicinam

1. nebulam penetrant; longiùs verò progreſſi langueſcunt; nec iam perrumpere nebulam D valent: atque ita ex ea quaſi ex opaco corpo-

2. re ad oculos egrediuntur. Deinde, res impoſita pupillæ non videtur, idque propterea accidit, quia radius impeditur quominùs extrà ſeſe effundat: igitur viſio fit emiſſis radijs.

3. Deinde, quòd viſio non fiat receptis ab obiecto ſimulachris, probatur, quia nequaquã veriſimile eſt typos innumerabilium penè rerum, quas vno ictu videmus, ſimul oculis illabi. Et tam exiguam pupillam tantam influentium idolorum copiam capere, quin illa ſe mutuò perturbent; & impediant, præſertim cùm nihil ſit, quòd ea componat, & diſtinguat, ne in turbatam congeriem abeant.

4. Item, Vel eiuſmodi imagines, & quaſi exuuiç à rebus demittuntur, cùm eſt, qui videre velit: vel etiam cùm nullus aſpicit, vltro emicant. Si dent primum; cuius tunc imperio illæ confeſtim accurrunt? Si ſecundum; perenni igitur F. fluxu à corporibus dimanant, non ſine magno earum diſpendio, (quod Ariſtoteles Democriticis obiecit aientibus corporum actiones defluxu fieri) ac nullo ordine paſſim oberrant, quod eſt abſurdum.

5. Præterea In ſpeculis imago contemplatorem ſuum aduerſa reſpicit, quæ tamen ſi à nobis proficiſceretur, cùm recta exeat, poſteram ſui partem deberet oſtendere: quo modo hiſtrio dum perſonam, id eſt, confictam faciem induit, nonniſi poſteriorem cauernam cernit: quare nullo pacto admittendum A eſt fieri aſpectum per imagines à rebus emiſſas, quæ emitti ab his nequeunt.

ARTICVLVS II.

VERAE OPINIONIS *Explicatio.*

Viſionem fieri receptis ſpeciebus.

CONtrariam ſententiam tuetur Peripatetica ſchola aſſerens viſionem non fieri e-B miſſis ab oculo radijs, ſed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Ariſtoteles cap. 7. huius lib. text.67. & 74: & c.12. text. 121. & lib.3.c.1.2. & 3. & in lib. de ſenſu, & ſenſili c.2. Nec officit quod tertio Meteor. cap.3. 4 & 6. & in problemat. ſect.31. probl.16. Platonis opinione ad dubitationes quaſdam diſſoluendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria ſentẽtia comprobata, communi vti voluit; præſertim cùm nihil ad præ-C ſens inſtitutum faceret, vtram partem ſequeretur, vt inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Contra radiorum emiſſores.

Quòd ergo aſpectus emiſſione radiorum non fiat, oſtenditur. Nam vel radius viſorius pertingit ad res, quæ videntur; vel non. Non ſecundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum, neq; aliqua qualitate alteratus ad oculum rediret, vt aiunt. Primum etiam dici nõ poteſt, quia incredibile omnino eſt è tantula pupilla tantum luminis ab oculo exilire poſſe, vt ad res tam varias, tamq; inter ſe diſtantes, quas ſimul contuemur peruenire queat, ita vt magnam cœli partem occupet, quam vndiq; oculis obiectam conſpicimus. Deinde, quia ſi lumen Solis quantumlibet rectà incidat, nunquam reflectitur è terra vſque ad mediam aëris regionem, multo minùs eiuſmodi radij à ſtellis, quas in firmamento cernimus ad noſtrum aſpectum reflectentur.

E Item, Vel qualitas illa, qua radij in re videnda imbuuntur, eſt ſimilitudo ipſius rei, vel aliqua alia qualitas, vel corpus aliquod tenue, & ſubtile. Si eſt ſimilitudo: Iam igitur concedunt viſionem fieri receptione imaginum; quanquam in eo hallucinentur, quòd dicant ad imaginum productionẽ requiri lumen ab oculo exiliens, cùm ſufficiat id, quo ponimus obiectum illuſtrari. Si verò dicant eſſe aliam qualitatem, cùm nõ appareat quænam ea ſit, aut qua neceſſitate inuehatur, certè fictitia exiſtimanda erit. Quòd ſi dent ſecũdum cùm non ſit admittenda corporum quantumlibet ſubtilium penetratio, aſſerere nequaquã poterunt radium viſorium tranſmeare interiecta corpora vſque ad rem viſam. Neq, defendent viſionem eſſe momentaneam, cùm nullum corpus momento moueatur.

Deniq;, quòd admittendæ ſint rerum imagines, quibus nõ ſolùm aſpectus, ſed reliquæ etiam potentiæ cognitrices ad obiecta percipienda obſignentur, conſtat ex ea quæſtione,

qua

Digitized by Google

qua ſuperiùs hac de re priuatim diſſeruimus; è qua ad præſens inſtitutum corroborandum plures rationes deſumi poſſunt. Quibus accedit quòd communi philoſophantium conſenſu hoc diſcrimen inter appetentes & cognoſcentes vires traditur; quòd illæ natiua propenſione ferantur in ſua obiecta, & ab ijs alliciantur: hæ verò obiecta ipſa ad ſe trahant; videlicet per eorum ſimilitudinem, qua imbuuntur.

Potentia cognoſcens intus manet; appetẽs quodammodo ſe foras dat.

Quo modo ſpecies viſiles fundantur.

Vt autem planum fiat, quonam modo ſpecies viſiles obiectum repræſentent, nonnulla obſeruanda erunt. Primùm ſit, quemadmodum à qualibet parte corporis luminoſi in quoduis punctum medij perſpicui intra eius ſphæram contenti, producitur lumen; modò nullum corpus opacum interiectum ſit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipſius ſimilitudinem ad quoduis punctum medij actu illuſtrati; intra ipſius ſphæram cohibiti; modò nullum corpus opacum interpoſitum ſit. Quod ex eo conſtat, quia cùm agentia naturalia neceſſitate naturæ in actiones ſuas ferantur; ſublatis impedimentis, non poſſunt non agere ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij. Ideoque corpora tam lucida, quàm colore affecta, quò maiora ſunt; eò per longius ſpatium lumen & ſui ſimilitudinem proferunt. Nam cùm ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij agant, quantò hæ plures ampliores que extiterint; tantò lumen & imago, quæ in parte ſpatij obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt vt ſe longius diffundant. Quo etiam fit, vt quò res grandiores ſunt, eò è remotiori loco perſpici valeant, & vt in quouis puncto; ſeu quauis parte medij actu illuſtrati totum corpus obiectum ſenſui repræſentetur; ſingulæque eius partes, à quibus ad huiuſmodi punctum, ſeu partem medij liceat rectam lineam ducere: quandoquidem in qualibet parte medij imprimitur ſimilitudo à quauis parte obiecti colorati. Id quod experiẽtia confirmat; ſiquidem ex quacumque parte medij fas eſt obiectum cernere, omneſque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, ſi nihil ſit interiectum quod impediat continuam ſpeciei productionem per totum ſpatium, atque minus omnes partes intueri, niſi per earum ſimilitudinem: ergo partes omnes ac ſingulæ obiecti colorati producunt ſui ſimilitudinem in quauis parte medij; atque adeò in quauis huiuſmodi parte repræſentantur omnes ac ſingulæ partes obiecti. Deinde idem probatur hunc in modum: Quæuis pars obiecti colorati eſt agens naturale, ac minimè liberum ad ſui ſimilitudinem producendam, & habet ſe indiſterminatum ad agendum in quamuis partem medij actu illuſtrati intra eius ſphæram incluſi; ad quam licet rectam lineam ducere: Quælibet igitur

Curquò res grandiores, eò è remotiori loco videantur.

A obiecti pars in quamuis partem medij ſui imaginem imprimit, & ex conſequenti in quauis parte omnes, ac ſingulæ obiecti partes repræſentabuntur. Poſtremò; idem confirmatur, quia ſi diuerſæ partes obiecti viſilis producerent ſui ſimilitudinem in diſtinctis partibus medij, non autem omnes in eadem, nequiret Sol, quem Aſtrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorem eſſe inquiũt, totus ex quauis parte medij à nobis conſpici. Etenim vt

Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciem viſilẽ in qualibet medij parte.

B omnes eius partes ſui ſimilitudinem producerent, egerent ſpatio tantæ magnitudinis, quantæ Sol ipſe eſt, quod repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis parte medij totum Solem conſpicimus. Quare neceſſe eſt omnes partes obiecti viſilis mittere ſui ſimilitudinem in quamuis partem medij, in qua repræſententur.

Aduertendum præterea eſt, diuerſas partes eiuſdem obiecti non iacere diſtinctas ſui

C ſimilitudines in eãdem partem medij, in qua videntur; ſed vnam & eandem, quæ tamen exactior ſit & perfectior, quàm ſi à quauis parte ſingulatim accepta emitteretur. Porrò autem iſtiuſmodi ſpecies cùm à ſingulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus ſuum eſſe accipiat, ſingulas eius partes repræſentat, quantumcunque illæ quoad intenſionem; ſitum & figuram diſſimiles ſint. Namque hæc ſimilitudo, quatenus mutuatur

D eſſe à parte B. repræſentat partem B. & vt habet idem eſſe à parte C. repræſentat partem C. atque ita cæteras, prout à ſingulis ſuum eſſe partiatim ſumit. Quod quidem ita ſe habere hunc in modum oſtenditur: Sit corpus aliquod ſecundùm ſuas partes inæquabili intenſione candidum. Si igitur diuerſæ huiuſce corporis partes diſtinctas ſui ſimilitudines in eandem partem medij producerent; quemadmodum duæ eius medietates duas produce-

Non iaciuntur tamen diuerſæ imagines à diuerſis partibus eiuſ obiecti

E rent ſimilitudines, ſic quatuor quartæ quatuor ſimilitudines, atque ita cæteræ partes proportionales eodem modo, quæ cùm infinitæ ſint, darentur in eadem parte medij ſpecies infinitæ, quod fieri nequit. Patet igitur omnes ac ſingulas partes obiecti viſilis proiicere in quamcumque partem medij illuſtrati intra ſphæram contenti vnam eandemque ſui ſimilitudinem, & ob eam rem eadem omnino imagine ex quacunque parte medij ſin-

F gulas partes rei obiectæ à nobis conſpici, niſi quid obſtet.

Ex dictis collige, ſpeciem obiecti viſilis, etſi vnum numero accidens ſit, extenſione ſubiecti per accidens extenſum; tamen ita affectum eſſe; vt quælibet pars illius extenſionis referat omnes partes obiecti, ad quas licet rectam lineam ducere, quia, vti diximus, quælibet huiuſce ſpecies pars ab omnibus obiecti partibus capit eſſe, modò ad eas poſſit duci recta linea, non pertranſeundo per corpus opacum. Nam alioqui ſi ad aliquam obiecti

Digitized by Google

partem huiuſmodi linea duci nequeat ab aliqua parte ſpeciei in medio exiſtentis, hęc non capiet eſſe ab illa parte, proindeque eam in tali loco non repræſentabit.

ARTICVLVS III.
SOLVTIO ARGVMENTORVM, quæ articulo primo propoſita fuêre.

Reliquum eſt vt argumentis pro Platonica opinione initiò adductis reſpondeamus. *Solutio 1.* Ad primum dicimus, oculos non eſſe igneos, quaſi in ſe ignem contineant, cùm ignei caloris exceſſus temperiem viuentium diſſoluat; nec verò ita lucentes eſſe, vt procul ex ſe lumen iaculentur. Quòd verò motis oculis, ſplẽdor quidam in eis appareat, id ex eo prouenit, quia polita & leuia corpora, cuiuſmodi ſunt oculi & piſcium quorundam capita, aliaque eiuſmodi, in tenebris præſertim renident, ac fulgent. Non eſt tamen inficiandum pupillæ non nihil eſſe innatum lucis, vt quaſi teſſera hoſpitem & affinem ſuum, hoc eſt, lucem, qua ſpecies vehitur, ſeſe extrinſecùs inſinuantem recipiat, eique vt miniſter familiaris præſtò adſit. Qua de re lege Scaligerum Exercit. 198. num. 16. Concedendum præterea animalia nonnulla ex oculis aliquid lucis extrà emittere, vt feles, & alia quædam ex ijs, quæ noctu venantur.

Solutio 2. Ad ſecundum, nebulam remotam non ob eam cauſam, quæ in argumento affertur, videri, proximam verò nõ videri, ſed quia propè oculos minor lux ſufficit, ad illuſtrandum viſile proximum, quàm remotũ. Adde quòd nebula per eandem lineam longè porrectam identidem aſpectui occurrens, atq; adeò craſſeſcens, obſcurior apparet, quàm quæ per breuiorem lineam cernitur. Ratio autem cur res pupillæ impoſita non videtur, non eſt ea quę affertur in argumento, ſed quia oportet illuſtrari medium ad inferẽdam ſpeciem. *Solutio 3.* Ad tertium; nihil mirum quòd tot rerum imagines oculis ſimul occurſantium pariter oculo inuantur, cùm ijs imaginibus ſit plenum totum diaphanum actu illuſtratum, vtpotè quæ neque ſibi impedimento ſint, nec potentiam degrauent, nec ſua mole aut contrarietate ſe extrudant, cùm non ſint corpora, nec contrariũ habeant, nec ſe perturbent, licèt in eodem ſitu coëant, quia vbicunque exiſtant, per ſe naturę ſuæ diſtinctionem & ſignificãdi vim retinent. Sunt verò iſtiuſmodi ſimulacra perpetuo in diaphano illuminato, quia naturaliter à re viſili emittuntur; nec verò temerè huc illuc oberrant magis, quàm lux, quæ ipſa comitatur, & quaſi fouet; ſiquidem eius concurſu, vt ſuperiùs diximus, gignuntur, eaque euaneſcente occidunt. *Solutio 4.* Ex quo patet, quid ad quartum argumentum reſpondendum ſit.

A Ad quintum, dicendũ in primis in ſpeculo nõ videri imaginem, vt progreſſu patebit, ſed videri rem obiectam per imaginem, à ſpeculo repercuſſam ad oculum; videri, inquam, aduerſa facie, non auerſa quia eiuſmodi ſpecies non eſt vt perſona hiſtrionis ex vna facie aliud, ex altera aliud exhibẽs, ſed eſt quidpiam ſimplex, atq; purum ex vtraq; facie (vt ita dicamus) obiectum repræſentãs; quo etiam fit, vt obiecti corporis partes dextræ efficiantur B in ſpeculo læuæ, & è diuerſò: videlicet quia imago ad oculum repercuſſa ita rem nobis repræſentat, vt ab ea prodijt, atq; adeò etſi res viſa nobis ſit aduerſa, manus quaſi cõmutat, eiuſq; dextra noſtræ dextræ reſpondet, cùm ſecùs fieri oporteret, vt videmus, cùm Socrates, qui antea erat auerſus, nobis aduerſus fit. Tunc enim eius dextra læuæ noſtræ reſpondet. Itaque tota huiuſce diſcriminis ratio eſt, ꝙ ſpecies non alia ſit auerſa, quàm aduerſa. *Solutio 5.* *Lege Vitell. lib. 5. Perſp. propoſ. 55. Rich. in 4. d. 11. q 1. in 6. princ.*

C

QVAESTIO VI.
AN OCVLORVM COMPOSITIO ad viſionem obeundam accommodata ſit, nécne.

ARTICVLVS I.
DE OCVLORVM PRAESTANTIA, ſitu & figura.

D Aſpectus omnium ſenſuum præſtantiſſimus habetur. Primò, quia tenuioribus, & à materiæ fæce liberioribus, ac non niſi per diaphanum illuſtratum tranſmiſſis imaginibus ad functiones ſuas vtitur, nullumq; realem immutationem ab obiecto recipit, ſed tantùm notionalem; nec enim, verbi gratia, exalbeſcit viſo candore. Secundò, quia eius actio celerrima eſt, vtpotè quæ momento fiat. *1. Ratio pro oculorum præſtantia. D. Thomas 1. par. q. 78. art. 3.* E Tertiò, quia è longiori tractu res attingit. Quartò, quia (vt cæteras eius prærogatiuas omittamus) plures rerum differentias comprehendit; quandoquidem viſu totius mundi fabricam & ornatum intuemur, lucis pulcritudine fruimur; colorum varietatem diſtinguimus, corporum omnium magnitudinem, figuram, numerum, proportionem, ſitum, motum & quietem aſſequimur. Ideoq; nullus ſenſus ad cognitionem inuentione propria comparandam magis idoneus F eſt. Vnde Plato in Timæo viſui acceptam refert Philoſophiam; & eius imitator Philo Iudæus in lib. de Specialibus legibus. Defluxit (inquit) Philoſophia è cœlo in hominum animos, ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in hoſpitium. Nam hi primi conſpexerunt vias, quę à cœlo ad nos tendunt, regias. Item in lib. de Mundi opific. Quod, inquit, mens in animo eſt, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res, alter ſenſibiles. Viſus autem mentus ad noſcenda incorporea; oculi ad con-

Digitized by Google

ad contemplationem corporum, quæ res ad alia multa prodeſt, & in primis ad id, quod maximum eſt, ſcilicet Philoſophiam.

Situs oculorum. D. Ambroſ. Quòd verò ad oculorum ſitum attinet, libet quæ D. Ambroſius lib. 6 Hexam. cap. 9. ea de re ſcripſit in hunc locum transferre. Adhærent veluti quibuſdam montium ſupercilijs oculi, & vt protegente montis cacumine tutiores ſint, & tanquam in ſummo locati, de quadam ſpecula ſuperiore vniuerſa proſpectet. Neq; enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſoſq; narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium cateruarum hoſtilium explorari poſſit aduentus, ne improuisò occupet otiantem, vel vrbis populum, vel Imperatoris exercitū. Sic latronum quoq; cauentur incurſus, ſi exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt deſuper ſpectent plana regionū, in quibus inſidiæ latronum latere non poſſint. In mari quoq; poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe conijcit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua voti explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminùs terram ſalutat. At fortè dicas; Si ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſtituti ſunt, ſicuti cancris, vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus licèt nullū caput appareat, colla ac dorſa tamen cætero corpore celſiora ſunt? ſed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit offendi, ruboque & cæteris interſcindi ſentibus. Itaque nobis in ſumma propemodum corporis parte conſtitui oculos oportuit, tanquam in arce, & ab omni, vel minima offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbantur. Nam ſi in humili eſſent, propter tutamen, munus impediretur; ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Hæc D. Ambroſius. Lege etiam D. Baſilium homil. 11. Hexam. *Cic. 2. de Natura deorū. Palpebrarum vſus.* Sane verò mirificè natura prouidit, vt oculi tuti eſſe poſſent, vtque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulſarent, ideoque concauis foraminibus incluſit; & genis, ac palpebrarum tegmine circūuallauit (etſi has Struthio camelus alitum ſola, vt homo vtrinque habeat,) quę identidem celeritate magna non ſolùm excipiēdis rerum imaginibus aditum aperiant, ſed etiam incidentibus & noxijs claudant: tum ſupercilia quoque addidit pilis breuib. adornata pariter, & alternè mobilia, quæ ſudorem à capite & fronte defluentem repellant. Sed enim & hæc, vt Plin 11. Natur. hiſtor. lib. cap. 37. aduertit, maximè faſtum indicant. Superbia alicubi cōceptaculum, hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiusq; inuenit in corpore, vbi ſolitaria eſſet. Hæc ille.

Cur oculi globoſa figura. De oculorum autē figura ſic habeto: Sunt oculi in globum conformati duabus poriſſimùm de cauſis. Primùm, quia forma globoſa promptiori agilitate in hanc & illam partem voluitur, & aſpectum circumfert: voluit autem naturæ auctor Deus aſpectum circumferri (vt inquit Timæus) circuitus, qui in cœlo aguntur, in vſum redigamus noſtræ mentis, diſcurſioneſq; ipſius illis cognatas, ſed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuerſiones Dei, quæ ſine vllo errore aguntur, imitemur. *Lege Vitell. lib. 3. Perſpectiuæ, theorem. 3. Cantuar. lib. 1. Perſp. c. 3. concl. 3.* Deinde, quia, vt Mathematici demōſtrant, niſi oculi eſſent rotundi, non poſſent rerum quantitatem demonſtrare, nec aliquid perciperent, niſi æquale ſibi. Etenim viſio fit per lineas rectas ſuper oculum perpendiculariter incidentes, quarum concurſus fit in oculi centro. Quare ſi oculus eſſet ſuperficiei planæ, non ingererent ſe perpendiculares lineæ, niſi à ſuperficie æquali; ſicque non niſi æquale cerneretur.

ARTICVLVS II.

DE IIS, QVAE AD INternam oculorum fabricam ſpectant.

Hac de re Ariſtot. 5. de Gener. alt. c. 1. & de hiſt. an. c. 10. & 11. Gal. lib. 10. de Vſu part. Theophylus lib. 4. de Fabr. hom. Veſal. lib. 14. c. 7. Sim. Port. de Color. ocul. c. 3. Guenara lib. 3. Defenſ. in Gal. c. 7. Fernel. lib. de Partib. corp. hum. cap. 9. Thomas à Veiga in lib. 4. de Locis affectis, cap. 1. Conciliator differ. 64. Forliu. q. 19. in tecni.

Oculorum muſculi ſeptem. NVnc ad internam oculorum compoſitionem veniamus. Conſtant oculi, quod ad præſentem conſiderationem attinet, ſeptem muſculis motoribus: tunicis quinque, etſi alij hæc ſecùs numerent: tribus humoribus; duobus neruis. Muſculi dati eis à natura ſunt, vt globum ad aſpectum facilè conuertāt: è quibus vnus ſurſum, alter deorſum: duo ad dexteram læuamque trahunt; alij duo circumferunt; ſeptimus ſuſtinet, illigatque. *Tunicæ 5.* Ex tunicis intima vocatur ſpecularis, quia vt ſpeculum nitet, & tranſlucet, græcè à continua araneæ telarum imagine ἀραχνοειδής. Huic proxima gręcè ἀμφιβληστροειδής, latinè reticularis nuncupatur, quia venulis multis & arterijs intexta retis effigiem exhibet. Tertia græcè ῥαγοειδής, latinè vuea, quia ſimilis eſt vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta græcè κερατοειδής, latinè cornea, quia cornu in laminas tenuiſſimas ſectum refert, & ſplendida ac diaphana eſt. Quinta græcè ἐπιπεφυκώς latinè adnata, ſiue adhæreſcens, quia eius beneficio vndiq; totus oculus conſiſtit, & ſibi cohæret; quæ etiam alba à colore nuncupatur.

Humores in oculis tres. Ex humoribus intimus dicitur à Gręcis κρυσταλλοειδής, à Latinis cryſtallinus, ſeu glacialis, quòd cryſtallum, ſeu glaciem pelluciditate æmuletur, etſi aliquantulum mollis ſit. Huic proxi-

Digitized by Google

proximus græcè ὑαλοειδὴς, latinè vitreus, ſeu albugineus, quòd conſiſtentia & colore vitro fuſo, ſiue recocto, vel oui albo ſit ſimilis. Tertius græcè ὑδατοειδὴς, latinè aqueus, ab aquæ ſimilitudine.

Quæ ſit tunicarum humorumque compoſitio & connexio.

Horum verò compoſitio hunc ordinem inter ſe habere deprehenditur. Eſt oculus, vti diximus, in globi figuram conformatus. Eius centrum obtinet humor cryſtallinus, quem vndique ambit tunica ſpecularis. Huius humoris medietas vna in humorē vitreum, qui proximè ſequitur, immerſa eſt; altera in eo extat, & quaſi innatat. Deinde humorem vitreum poſteriori parte ambit tunica reticularis, deſinens vbi glacialis humor eminere incipit ſupra vitreū. Hinc duæ ſe offerunt membranæ; nempe vuea, per cuius foramen humor cryſtallinus & pupilla cernitur; & à colore huius tunicæ, quæ variè intingitur, oculos nigros, cęſios, glaucos, aut alio colore imbutos dicimus. Altera tunica eſt cornea, quæ totum oculum ambit, & ſplendida eſt. Inter haſce duas tunicas humor aqueus cōtinetur: tum poſtremum atque extimum locum habet tunica adhærens, quæ oculum in propria ſede cohibet, ducens originem à tunica caluariam inueſtiēte; vnde & pericranium nuncupatur.

Nerui viſorij duo.

Concurrunt etiam ad oculi ſtructuram duo nerui, qui optici, ſeu viſorij appellantur; hi verò à cerebro proficiſcuntur, alter è dextera parte, alter è ſiniſtra: ſed aliquantulum progreſſi, inter ſe coëunt, rurſumque antequam oculos ſubintrent, ſeparātur: & quia duplici membrana veſtiti ſunt; interna tenui, & externa dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ, vuea & cornea.

Quis ortus tunicæ vueę & corneæ.

Per eos ſimulacra rerum, quæ ſub aſpectum cadunt, in cōmunem ſenſum influunt; ſimulque per eoſdem a cerebro emicant viſorij ſpiritus, ſine quorum ope facultas cernendi munus ſuum obire nequeat. E Hinc eſt quòd affecto cerebro, etſi oculi nihil aliunde incōmodi patiuntur, hebeſcit viſus, vt patet in ebriis, deliris & phreneticis, è quorum cerebro deſiliunt ſpiritus nebulis obducti, ac minùs puri minusq; apti ad operationem.

Cur ebrijs obiecta circumagi videantur.

Addimus etiam ex inordinato huiuſmodi ſpirituum ad oculos motu interdum prouenire, vt ebrijs circumuerti omnia videantur: Quod Aphrodiſæus lib.2. Problematum, quæſt.67. hiſce verbis ediſſerit; Larga vini copia nimiam exhalationem ſpiritus fumei ad cerebrum mittit, qui ſpiritus cùm digeri atque conſumi nequeant, priùs quàm temporis ſpatium concoctionē exhibeat, per cerebrum voluitur, & quaque verſus percurrit, atq; ita perturbatus profluit per neruum viſorium, pupillamque ad res conſpectui obuias; facitq; vt tales videantur, qualis ipſe eſt. Affectum etenim interiorem foris eſſe imaginantur: quocirca efficitur, vt etiam caligent, & vertigine tantiſper tententur.

Spiritus in vidēdo multam diuerſitatem efficit. Lege Ariſt. lib.5. de Generat. anim. cap.1.

Sed & ijs, qui nulla perturbatione, aut mor- A bo laborant, propter inopiam inhabilitatémve ſpirituum deterior viſus contingit, & econtrariò. Sic nimirum quibus ſpiritus modicus eſt, & facilè diſſolubilis diu obtutum figere nequeunt: quibus lucidus & copioſus, aciem diu firmāt, & res minutas ac diſtinctas ad vnguem diſcernunt; quibus ſpiritus multus & craſſus, obtuentur quidem res abſque fatigatione, verùm eas non exactè diſtinguunt. Sic denique, vt annotauit eod. lib. Aphrodiſæus, B quæſt.52.ij, qui aquam bibere conſueuerunt, acutiùs vident, quia vini copia flatus nimium excitans ſpiritum viſorium turbat.

Oculi ſecundùm variā compoſitionem aut acutè, aut obtuſè vident.

Facit etiam non parum ad commoditatem, vel incommoditatem cernendi ipſa compoſitio oculorum. Nam qui oculos emiſſitios ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos & profundos, acutè; quia illis præterquam quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minùs vniuntur, ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his verò ſpi- C ritus conglobati & coacti diutiùs conſeruantur, ac viſionem intenſiùs exequuntur. Quod ſimiliter euenit ijs, qui vt aciem intendant, oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hęc, quæ à nobis commemorata ſunt, multa alia afferri poſſunt, quæ aſpectum vitiant, aut iuuant, ſed omnia proſequi non eſt huius loci. Ex dictis iam facilè quiuis intelliget, maximè idoneam eſſe ad viſus functionem oculorum fabricam, cùm tam ſingulari artificio coag- D mentata ſit, & tot muſculis, tot tunicis, tot humoribus, & tam aſſiduo ſpirituum defluxu ad id munus præſtandum abundet.

QVAESTIO VII.

VTRVM VISIO FIAT IN humore cryſtallino?

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS oſtendi videatur non ibi fieri.

PRoximum eſt, vt vbinam viſio fiat expendamus. Ac primùm, quòd non fiat in cryſtalloide, qui vnus eſt è tribus oculi humoribus, de quibus paulò antè diſſeruimus, videtur hiſce argumentis concludi; Hu- F mor cryſtallinus eſt coloratus, cùm ſit corpus viuens, atque adeò conſtans quatuor primarum qualitatum permixtione, quam color neceſſariò ſequi videtur: igitur non poteſt eſſe idoneum viſus inſtrumentum. Probatur conſecutio, quia alioqui perpetuæ in oculis hallucinationes contingerent; ſiquidem omnia nobis eo colore infecta apparerent: ſicuti icterici omnia cœrulea, & qui per vitrum viride intuentur, omnia viridia æſtimant. Quòd ſi quis reſpondeat, non vniuerſim ex qualibet primarum qualitatum permixtione colorem oriri

Argum.1.

Digitized by Google

oriri, ſed in ijs tantùm corporibus, in quibus denſum & opacum affatim abundat; humorem verò cryſtallinum non ita ſe habere, ſed rarum ac tranſlucidum eſſe. Contra id obijcitur: Nam ſi humor cryſtallinus tranſparens ſit, proindeq; lucem à circũfuſo aëre admittat, ſaltem non omnem lucem intueri poterit, quemadmodum nec colores internoſceret, ſi eorum aliquo eſſet imbutus.

2. Argum. Imò quòd viſio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum accidit: Sæpè accidit integro oculo & potentia, receptaq; imagine, nõ videri à nobis rem præſentem: hoc verò neutiquam eueniret, ſi viſio in oculo perficeretur, qui cũ ea actio naturalis ſit, poſita cauſa non impedita confeſtim ex eò dimanaret; alia igitur interior facultas, in qua viſio fiat, danda eſt.

3. Argum. Tertiò, Viſio fit, vt Perſpectiui docent, per radioſam pyramidem, id eſt, per ſpeciem productam in oculo ad modũ pyramidis, cuius baſis eſt in ſuperficie obiecti, ſeu rei viſæ, cuſpis autem in centro inſtrumenti viſorij: ſed hoc nequit fieri, ſi videndi facultas in oculis inſit: non igitur viſio in oculis fit. Probatur Minor, quia pyramis clauditur puncto, atque vna & eadem nequit in duobus oculis ſimul terminari, at ſicuti res viſa vna eſt, ita vnam tantùm ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

4. Argum. Quartò, Aſpectus fit in congreſſu nerui optici: non igitur in oculis. Probatur aſſumptum: primum, quia nõ ob aliam cauſam videtur natura huiuſmodi neruos, qui à cerebro, vti ſuperiùs diximus, diuiſi oriũtur, poſtmodum coniunxiſſe, niſi vt in ea parte, qua coëunt ſpecies ab vtroq; modo tranſmiſſę ad actionem videndi in vnum copularentur. Secundò, quia niſi in ea nerui coniugatione perficeretur viſio, deberent nobis gẽmata apparere ea, quæ ſimplicia ſunt, vtpotè per geminatam viſionem, & duplicem imaginem conſpecta.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS *affirmatiua quæſtionis.*

Non fit viſio in congreſſu nerui optici.

IN hac controuerſia nonnulli, è quorum numero eſt Auicenna, referente Cœlio lib. 4. cap. 20. Cornelius lib. 1. Perſpect. cap. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3. theor. 4. & 20. putant viſionem effici in congreſſu nerui optici, quibus fauet vltimum proximi articuli argumẽtum. Hæc tamen ſententia ex eo refellitur, quia ſi ibi fieret viſio, ſequeretur eos homines, in quibus eiuſmodi nerui inter ſe minimè iunguntur (quorũ nonnullos repertos fuiſſe cõſtat) aut omnino viſu carere, aut, vt contrariæ opinionis aſſertores volunt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falſum eſſe experientia

A comprobauit. Scribit enim Veſal. cap. 4 lib. 4. de Fabr. corp. hum. quendam ſe Patauij diſſecuiſſe, cuius nerui viſorij à cerebro ad oculos vſq; diuiſi peruenirent, qui tamen geminata à ſimplicibus internoſceret, affirmaretq; nũquam ſimplicia ſibi dupla viſa eſſe.

Fit in oculo; ſcilicet cryſtalloide.

Secundò, Quòd viſio fiat in oculo ſuadetur, quia non ob aliam cauſam affecto oculo confeſtim viſus læditur, niſi quia illic facultas videndi reſidet, ibi functionem obit. Nec ſa-
B tisfaciet qui dixerit affecto oculo lædi viſum, quia impeditur delatio ſpecierũ ad neruum. Non enim imaginum traiectio tam moroſa & difficilis eſt, vt medij offenſio vſque adeò ei nocere exiſtimanda ſit. Denique quòd viſio fiat in cryſtalloide ex eo cõfirmatur, quia hic humor eſt in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoque læſo, amittitur viſio. Item hæc pars oculi maximè ſplendida & conſpicua eſt, ac nullo colore infecta, quod
C ad videndi actionem apprimè obſeruit. Vnde Galenus 8. de Vſu part. cap. 6. docet reliquas oculi partes huiuſce humoris gratiâ, ſiue vt contineant, ſiue vt alant, fuiſſe conditas. Et 10. eiuſdem operis, cap. 1. ſtatuit organum viſus in huiuſmodi humore conſiſtere. Idémque ſentit Ariſtoteles lib. 1. de Gener. animal. cap. 5. vbi ait in ea parte effici viſionem, quæ tota nitida eſt & ſplendida, vt ab omni colore & luce moueri poſſit. Et lib. 1. de Hiſtoria
D animal. cap. 9. Idem aſſerit Vitellio lib. 3. Perſpectiuæ, theoremate 4. Valeſius lib 2. Controuerſ. cap. 8. Vega in Galenum de Loc. aff. lib. 4. cap. 1.

Galenus. Ariſtoteles. Vitello. Valeſius. Vega.

Reſpõdetur argumentis aduerſariæ opinionis.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, facile explicantur. Ad primũ aptè reſpondebatur. *Solut. 1.* Quòd verò deinde obiectum fuit, diluitur, aiendo; Etſi color ſenſiterio affuſus aliorum colorum viſionem impediturus eſſet, tamen lumen, quod humor cry-
E ſtallinus ab aëre colluſtrato recipit, non impedire cæterorum luminum aſpectum, quia lumen ita eſt obiectum viſus, vt ſit etiam mediũ, cuius interuentu omnia cernuntur, quod proinde nullius viſionem debuit inhibere.

Solut. 2. Ad ſecundum dicito: Cùm anima rebus alijs nimis intenta eſt, ita vt nihil ad rem viſam aduertat, non dari viſionem; quia nec datur integra illius cauſa, deficiente videlicet applicatione ipſius facultatis, à qua videndi actio
F manat. *Solut. 3.* Ad tertium: Conceſſa Maiori propoſitione, neganda eſt Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto; ſed enim ad duos oculos non vnam duci pyramidem, ſed ad vnumquemq; ſuam. Nec obſtat quòd obiectum ſit vnum, quia ab eadem re infinitæ pyramides proficiſci queunt.

Solut. 4. Ad quartum dicendum; Nõ ob eam cauſam, quæ in argumẽto efficitur, coniungi neruum opticum; Nam quod non ſit neceſſe coire in eo ſpecies, ne res geminæ appareãt, ex eo planè conuincitur, quia alioqui oporteret dari

Digitized by Google

A etiam ante cerebrum aliquem neruũ, in quo ſpecies audibiles hinc inde in vnum copularentur, ne ſoni ſimplices duplici videantur. Quid autem cauſæ ſit, cur geminata in oculis viſione, & in auribus auditione, non appareat geminatum id, quod ſimplum eſt, in Problematis exponemus.

In Problem. de viſu, problem. 29.

QVÆSTIO VIII.

VTRVM IN SPECVLO imago videatur, an non.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARtis argumenta.

Conſtat quędam eſſe corpora, quę imagines reddunt, vt aquam, æs politum, & gemmas quaſdam. Nihil tamen eas æquè perſpicuè reddit, ac ſpecula è vitro, cui plumbum auerſa parte illitum ſit. Etenim vitrum ob læuorem & pelluccentiam facilè imagines excipit; ſed impreſſas non remittet, niſi eas oppoſitu alicuius corporis dẽſi & obſcuri ſiſtat. Hinc ſolertis naturæ ingenium oculos animantium ad ſpeculorum imaginem efformaſſe videtur: ſiquidem humori cryſtallino nigrorem quendam à tergo adiunxit; è quo ad eos, qui aliorum pupillam introſpiciunt imago reſiliat; vnde ſcitè dictum eſt, Vt ſpeculum oculus eſt artis, ita oculum eſſe naturæ ſpeculum. Antequam verò ad inſtitutam quæſtionem veniamus, illud hoc loco monuerimus; videlicet ſpeculorum vſum, qui magna ex parte in luxum abijt, ad animi vtilitatem non poſſe parùm conferre. Hinc Socrates, vt Apuleius refert, ſpeculo ad morum diſciplinam vtebatur, idq; etiam adoleſcentibus, vt facerent, præcipiebat; quò ſi liberali forma eſſent, ne illam vitijs contaminarent, ſi deformi ſpecie, eam morum elegantia cõpenſarent. Quò ſpectat illud Senecæ Naturalium quæſtionum libro primo, capite decimoſeptimo. Inuenta ſunt ſpecula non vt barbam faciemque velleremus, aut vt faciem viri poliremus, ſed vt homo ipſe ſe noſceret. Multi ex hoc conſequuti ſunt primò ſui notitiam; deinde & quoddam conſilium; formoſus, vt vitaret infamiam; deformis, vt ſciret redimendum eſſe virtutibus, quicquid corpori deeſſet: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audiendi: ſenex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc etiam Natura facultatem nobis dedit, noſmetipſos videndi. Fons cuique perlucidus, aut læue ſaxum imaginem reddit. Nuper me in littore vidi, cùm placidum ventis ſtaret mare. Qualem fuiſſe cultum putas ad hoc ſpeculum ſe cernentium? Aetas illa ſimplicior, & fortuitis contenta, nondum in vitia beneficium detorquebat, nec inuẽtum naturæ in libidinem luxumq; rapiebat.

Oculi veluti pellucida ſpecula.

Speculorum vſus etiã ad animũ componendum. Seneca.

His poſitis, ſolet in controuerſiam adduci, num in ſpeculo, (quod ſimiliter de alijs corporibus, à quibus rerum ſimulachra ad aſpectum deſiliunt, intelligendum erit) num, inquam, imago rei, an potiùs res per eam repræſentata videatur. Quam quidem controuerſiam Seneca libro ſeptimo Naturalium B quæſtionum, capite quinto, cùm propoſuiſſet, integram reliquit. Quod ergo imaginem cerni affirmandum ſit, tum communi hominum exiſtimatione, tum ſenſu ipſo conſpicuum videtur. Item, quia ſi obiectum cerneretur & non imago, intueremur obiectum in ſuo proprio ſitu & loco, ac ſub ea magnitudine, qua præditum eſt. cùm tamen ſecus rem habere conſtet. Id enim, quod aſpicimus, non niſi in ſpeculo conſtitutum ſeſe nobis offert; C & multò minùs apparet, atque etiam in longiori diſtantia, quàm eſt. Tertiò, quia in ſpeculo plano ſecundùm Orizontem collocato, ſumma pars rei viſæ apparet ſuprà, ima verò infrà; & in ſpeculo fracto ſimplicia videntur gemina, atque in ſpeculis quibuſdam certo modo compoſitis, non geminata tantùm, ſed numeroſa multitudine. Quæ omnia non aliunde videntur prouenire, quàm ex diuerſo D modo, quo imago in ſpeculis recipitur, & inde ſe ſpectandam offert. Poſtremò, quia cùm ab aëre, vt interdum accidit, reflexio ad viſum fit, id, quod cernitur non eſt res ipſa, ſed eius ſimulacrum, vt nõ obſcurè tradit Ariſtoteles 3. lib. Meteororum, capite 4. vbi ait, cuidam (hunc Antipherontem Oretanum fuiſſe memorant) ſemper imaginem ſuam ab aëre repercuſſam ante oculos obuerſari ſolitam. Itaq; non ſentit Ariſtoteles Antipherontem ſe ipſum, ſed ſui imaginẽ in aëre obtueri conſueuiſſe. E Quod etiam de ſpeculo proculdubiò pronunciaſſet, cùm vtrobiq; eadem omninò ratio ſit.

1. Argumẽt. probans imaginẽ videri.

2.

In ſpeculo fracto mutato ſitu partiũ cur multiplex appareat obiectũ.

3.

Cantuar. lib. 2. Perſpect. c. 3. concl. 5.

4.

ARTICVLVS II.

NON VIDERI IN SPEculo imaginem.

F In propoſita dubitatione varię ſunt auctorum ſententiæ. Nam Scotus in lib. 2. diſt. 13. quæſt. 1. Auerroes lib. de Senſu & ſenſ. cap. 1. D. Thom. de Veritate, quæſt. 8. art. 5. & art. 15. aſſerit lapidem & eius imaginem in ſpeculo ſemel videri, idemque repetit 1. part. q. 58. artic. 3. quod exemplum vberiùs enarrans Capreolus in primo, diſt. 35. quæſt. 2. artic. 1. ſolutionibus argumentorum contra ſecundam concluſionem, ait viſile producere ſpeciem ſui vſque ad ſpeculum, quę viſile duntaxat referat; tum ab ſpeculo vſque ad oculum effundi

Videri obiectũ & imaginẽ cẽſent D. Thomas, Caietanus, Capreolus, Cælius.

Digitized by Google

effundi vnam tantùm ſpeciem, quæ vtrumq; repræſentet. In eadem ſententia ſunt Caiet. 1. p. q. 56. art. 3. Cælius lib. 15. c. 1. Ioan. Gand. q. 9. de Senſu & ſenſili, Thimon 3. Meteor. q. 4.

† *Ant. Andr. ſuper authorem 6. princ. Tolet. q. vlt. huius lib. Leuin. lib. 2. de Occul. nat. mir. cap. 33 Palatius in 2 Sent. diſt 3. d. ſp. 5.*

Contrariũ opinantur Ciruelus, Vitellio, Richardus. † Contraria tamẽ opinio vera eſt, quã omnes ferè Perſpectiui amplectuntur, vt videre eſt apud Ciruel. lib. 2. Perſpect. cap. 2. concl. 13. & Vitell. lib. 5. Richard. in 4. diſt. 11. q. 1. in 6. princ. Apollin. hoc in lib. q. 17. aliosq; nõ paucos. *Concluſio.* Ea verò hac concluſione explicabitur: In ſpeculo non videtur ſola imago rei, nec res ſimul cum imagine; ſed ſola res à qua imago *Nõ videtur imago.* ſpeculo imprimitur. Hæc aſſertio cùm tribus conſtet partibus, quoad priorem ita concluditur: *Probatur* 1. Quicquid videtur aut color eſt, aut lux; hæc enim tantũ ſub obiecto viſus continentur: ſed imago neutrum horum eſt: ergo ea non videtur. 2. Secundò, ſpecies viſualis eſt homogenea, ac quælibet eius pars totum obiectum refert, vti ſuperiùs diſſeruimus: atqui in ſpeculo in alia parte caput, in alia pedes, cæteraque membra ſeſe aſpectui ingerunt. Non poteſt ergo id, quod cernitur, eſſe ſpecies viſualis. 3. Tertiò, quia imago diffunditur toto ſpeculo, & tamen id, quod aſpicitur, nõ in toto ſpeculo cernitur. 4. Quartò, quia imago eſt in ſola ſuperficie ſpeculi confecti ex chalybe, & tamen res viſa apparet in profundo. 5. Quintò, quia ſi imago videretur in ſpeculo, cùm nihil niſi per ſimilitudinem potentiæ inuſtam percipiatur, vel imago cerneretur per ſimilitudinem eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ. Non eiuſdem; tum quia eſſe notionale, quale eſt imaginis, ſemper ab eo, quod ſignificat, diſtinguitur natura; tum quia nulla maior ratio eſt, cur ſimulacrum coloris, quàm cur ſimilitudo imaginis differat ſpecie ab eo, cuius ſimulacrum eſt; tum poſtremò quia ſimilitudines diſtinguuntur ſpecie per obiecta, quæ repræſentant: cùm igitur color & eius ſimilitudo naturam ſpecie diuerſam obtineant; conſequens eſt, vt etiam imago coloris & imago ſimilitudinis ipſius coloris naturam ſpecie differentem ſortiantur. Quòd autem imago in ſpeculo per aliam ſimilitudinem ab ſe ſpecie diſtinctam non cernatur, ex eo ſuadetur; quia tunc viſiõ, quæ circa ſpeculum fit, non eſſet reflexa, ſiquidem à ſpeculo ad oculum ducitur recta linea. Quòd ſi aduerſarius dicat obiectum reſpici per lineam reflexam; imaginẽ verò per rectam, iam negat ſolam imaginem videri, quod antè aſſerebat. Secundò, lux directa & reflexa ſunt eiuſdem ſpeciei; ergo imago per rectam lineã effuſa ab obiecto in ſpeculum, & per reflexam ab ſpeculo deſiliens ad oculum, erũt eiuſdem ſpeciei: atqui illa ſolùm repræſentat obiectũ; ergo & hæc.

Nõ videtur ſimul res & imago. Iam verò quòd ſimul & imago & res per

A eam ſignificata non ſpectetur, inde iam conſtat; quia catenùs tantùm diceretur videri à nobis ſimul res & imago, quatenus idem eſt motus in imaginem & in rem, quam imago repræſentat, vt ſcripſit Ariſtoteles lib. de Memor. & remin. cap. 2. Quare cùm oſtẽſum ſit, aſpectum noſtrum nõ ad imaginem ſpeculo inſidentem terminari, planum relinquitur dici non poſſe, nos & imaginem & rem, quam imago ſignificat, in ſpeculo videre.

B Supereſt ergo, vt quod in ſpeculo cernitur, ſit res ſpeculo oppoſita; *Solùm res in ſpeculo cernitur.* v. g. cùm Socrates in ſpeculũ intuetur, ſeipſum in eo videt per ſpeciem à ſpeculo deſilientem: quia nimirum primò in ſpeculum ſui imaginem rectè impreſſit, deinde imago ab ſpeculo repercuſſa ad oculos redit, qua obſignati oculi ipſiuſmet Socratis viſionem eliciunt, tenduntq; in Socratem, non in proprio ſitu, ſed in alieno, videlicet in eo, à quo imago ad aſpectum reſultat. C Nec id mirum videri debet, cùm id viſioni reflexę peculiare ſit. Qua de re multa apud Vitell. lib. 5. Perſpect. & ſequentibus.

Nunc aduerſæ partis argumentis occurramus. *Solu. argumenti.* Ad primũ dicendum, etſi nõ ſolùm vulgus, ſed ſapientum nonnulli cenſuerint videri in ſpeculo imaginem, idque ita eſſe ſenſui videatur, re vera tamen aliter rem habere, vt fuit à nobis commonſtratum. *Solut. 2.* Ad ſecundum quid dicendum ſit, ex proximè dictis patet. D *Solut. 3.* Ad tertium, varietatẽ illam penes ſitum, qua ſe res conſpecta in ſpeculis offert, item geminationem multitudinémve eiuſdem, naſci ex ſitu ipſo, vel compoſitione ſpeculorum, & ex modo, quo regreditur imago, per quam res videtur. Quæ omnia ſi à nobis particulatim, & enucleatè expendenda eſſent, oporteret ea de re integram atq; alienam à præſenti inſtituto tractationem attexere.

Solutio vl. Ad vltimum, quod etiam in lib. Meteor. E tract. 4. cap. 5. diſſeruimus, reſpondemus, locutum fuiſſe eo loco Ariſtotelem ex cõmuni vulgarium hominum ſententia; quemadmodum & cauſam, cur Antipheronti ſua imago præire ſemper videretur, reddidit non ex ſuo, ſed ex Platonis, dogmate, qui, vt ſuperiùs diximus, aſpectum per egreſſum radiorum viſualium ab oculis fieri credebat. *An videris ſe in aere Antipheron.* Itaq; docuit ibi Ariſtoteles idcircò Antipheronti ſui ſimulacrum obſeruari ſolitũ, quia adeò imbecilli I viſu erat, vt radij ab eo exilientes non poſſent vltrà progredi, & aërem propellere: ſicque à proximo aere, quaſi à ſpeculo confeſtim ad oculum redibant, & vbi ea repercuſſio fiebat, propriam formã intuebatur; ita Ariſtoteles. Si tamẽ germanam huiuſce rei cauſam requiris, reſpõdet Alexander nubeculam aliquam Antipheronti ante pupillam coactam fuiſſe, è qua ob denſitatem reflexio imaginis ad humorem cryſtallinum fiebat, atque ita videre ſe ille in aere putabat, cùm re vera intra oculorum orbem videret; quemadmodum ob

q 2 eiuſ-

Digitized by Google

eiuſmodi materiæ intra oculos cõcretionem, interdum culices in aëre volantes intueri nobis videmur, venulis, quæ ad pupillam ſunt materia illa oppletis, ideoque aliquantulum ſublatis, ita vt alarum quandam ſimilitudinẽ præ ſe ferant.

Huic tamen ſolutioni illud obſtat, quòd cùm intra oculum non poſſit gigni imago totius corporis, vel faciei, cùm oculus non opponatur illis ex aduerſo, vtiq; nõ poterat Antipheron ſe per imaginem in oculo ipſo genitam conſpicere. Quare dicendum potiùs, ab aëre ad Antipherontis oculos ophthalmia laborantes, reflecti ſolitam quaſi ab ſpeculo imaginem, qua ſe aëre vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffluere, quo aër craſſeſceret, eâq; repercuſſionem faceret. Altera ſolutio ſit: Forſitan Antipheron neq; intra oculum, neq; in aëre ſeipſum videbat, ſed læſa imaginatione, id quod apprehendebat, exteriùs accidere putabat. Narrat enim de ipſo Ariſtoteles in libro de Memoria & reminiſcentia, cap. 1. eum idola omnia, quæ phantaſia concipiebat, tanquam facta & geſta narraſſe. Lege Galenum de Loc. affect. lib. 3. cap 3. quo loco oſtendit, propter affectum humore melancholico cerebrum, ſibi perſuaſiſſe nonnullos, exteriùs obuerſari oculis plurima, quæ interiùs ſolũmodò conficta erant.

QVAESTIO IX.

VTRVM II, QVI AQVARVM inſpectores vulgò habentur, re vera ſub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS IN VTRAMque partem diſceptatio.

PRo explicatione propoſitæ dubitationis aduertendum eſt, ex ijs, qui Aquileges nuncupantur, quoſdam eſſe, de quibus Plinius lib. 31. Natur. hiſtor. cap. 3. agit, qui tantùm externis quibuſdam indicijs explorant, vbi aquæ ſubſint; quibus ad id præter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multumq; alicui loco incubantem ranam. Illud peculiare ſignum eſt; Si ante Solis ortum longiùs intuentibus exhalatio aliqua nebuloſa prætenuis appareat; quam tamen ex edito ſpeculantur proni, terram mento attingente. Eſt etiam, vt loco citato ait Plinius, alia æſtimatio peritis tantũ nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieique horis ardentiſſimis, qualis ex quoq; loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur; ſed tanta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcãt, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, &c. Alij ſunt, qui profitentur ſe aquas terra latentes intueri. De his noſtra quæſtio eſt. Nam quòd hoc fictitium omninò ſit, ex eo videtur oſtendi, quia cùm viſio non fiat, niſi tranſmiſſis ab obiecto ſpeciebus per diaphanum actu illuſtratũ, terra verò opaca ſit, ac nequaquam lumini peruia: quonam modo aqua terræ ſinu obliteſcens videri poterit? Secundò, quia vel id prouenit ex perſpicacitate & acumine; vel ex qualitate aliqua iis hominibus naturæ dono inſita. Primum dicendum nõ eſt, cùm ij homines cætera non acutiùs videant. Nec ſecundum, quia non apparet, quænam eiuſmodi qualitas ſit; ergo, &c. Accedit quòd nõnulli, qui hoc munus venditabant, faſſi ſunt nihil ſe minùs, quàm aquam ſub terris videre, ſeq; id ad quæſtum finxiſſe. Quare & ij, quorum dicto effoſſis puteis aquæ repertę ſunt, quibuſdam venêre in ſuſpicionem initi cum Dæmonibus fœderis.

Indicia latẽtis aquæ. De his ſignis Vitruuius libro 8. de Architectura.

Quibus rationibus probetur nõ videri aquas ſub terra.

At enim in contrariam partem non deſunt etiam argumenta. Ac primùm, quòd tametſi mirum ſit, non debeat tamen impoſſibile iudicari, quoſdam eſſe, qui eo naturæ munere afficiantur, vt ſub terris aquas videant, reddi poteſt probabile multorum hominum exemplis, quibus peculiares quædam affectiones præter communem ordinem & conſuetudinem ab ipſo ortu datæ ſunt. Nam Alexander Macedo, ex cute & membris ſuauiſſimum odorem afflabat; & qui eius menſis præerat Demophoon, in Sole balneoque rigebat, æſtuabat in vmbra. Tiberius Cæſar expergefactus noctu pauliſper non aliter, quàm media luce, omnia contuebatur, paulatim tenebris ſeſe obducentibus: & noſtra etiam ætate ciuis quidam Brigantinę vrbis in Luſitania noctu adeò acutè videbat, vt minutiſſima quæq; diſtingueret. Athenagoras Argiuus à Scorpionibus percuſſus nihil dolebat. Tintyritæ incolæ Aegypti inter Crocodylos impunè verſantur. Quædam Aethiopũ gens ex aduerſo Meroes ad vſq; fluuium Hydaſpem citra periculũ aſpides comedũt. Longum eſſet cætera perſequi. Solet quippe natura hiſce quaſi digreſſionibus extra chorũ ſaltare, vt extraordinaria varietate vniuerſi pulchritudinem augeat.

Pro aquarũ inſpectoribus.

Cælius libro 29. cap. 17.

Plin. lib. 11. c. 37. Tranquill. in Tyberio, c. 68.

Cælius libro 30. cap. 9.

Item, quòd non repugnet cerni prædicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynces dicuntur ea, quæ trans parietem ſunt, aſpicere: quod etiam Hiſtorici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus eſt, memoriæ prodiderunt. Nec officit quòd non videantur per terræ obſcuritatem tranſmitti poſſe imagines ab aqua ad aſpectũ. Enimuerò haud improbabile eſt, quod Stoici Philoſophi tuebantur; videlicet terram nonnihil luminis imbibere, atque adeò etiam ea, quæ terræ ſinu ſaltem ad aliquã diſtantiam incluſa ſunt, iacere

Cælius libro 16. cap. 2.

ex ſe

Digitized by Google

ex ſe proprias imagines, verum ita tenues, vt ordinariè, & communi videndi facultati non cõgruant: ſed ei, qua præditi aquileges ſunt. Nec item ſpecierum traiectionem impediet terræ denſitas: ſiquidem denſior quàm terra eſt cryſtallus, quæ tamen luce perfuſa ſpecies tranſmittit.

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS EXplicatio.

Sint aquileges necne, vtrũq; probabile.

His ita in vtramq; partẽ diſputatis, nonnulli ætatis noſtræ nobiles Philoſophi affirmatiuam partem amplectuntur: nimirum, reperiri homines, qui re vera aquas terra latentes conſpiciunt. Adducũtur autem vt ita opinentur, non tam philoſophicis rationibus, quàm experientia. Fuerunt enim non pauci extantq; adhuc nonnulli, qui multis in locis occultam aquæ vim ſua inſpectione oſtenderunt: non interueniſſe autem ad id opem Dæmonum ſuadet diligens, & accuratũ examẽ; quo eorum hac in re probitas publici iudicij authoritate explorata fuit. Tum verò quòd quibuſdã etiam brutis animãtibus hanc cernendi vim à natura datam fuiſſe perhibent, argumento quod certis quibuſdã locis aſpectu magnoperè terrebantur, vbi eruta terra, ſubterfluentes aquæ repertæ ſunt.

Satisfit argumentis pro vtraq; parte adductis.

Qui negatiuam partem ſequuntur, ea, quæ diximus experimenta ad externa ſigna, ad mendacia, ad veneficia, ad caſum referunt. Si qui tamen affirmatiuam ſequi voluerint, ad A primam aduerſariorum rationem respondebunt cum Stoicis, terram quidem opacam, & obſcuram eſſe, non quia nihil prorſus luminis interiùs ſaltem intra poros admittit, ſed quia id adeò exiguum eſt, vt pro nihilo habeatur; præſertim cùm ordinariè ſub aſpectũ non cadat. Non videre aũt aquileges aquam ſine aliquo lumine, argumento eſt, quod aquam exploraturi, meridianã lucem quærũt, & ſolis ſplendorem, quo nimirum è profun- B do ſpecies hauriant, & ad aſpectum euocent. Quæ ſpecies per aërem poris terræ contentũ fortè traijciantur.

Non videbitur aqua ſub terra ſine aliquo lumine.

Ad ſecundum dicendum, vt plurimum id nõ prouenire ex nimia perſpicacitate, ſaltem reſpectu omnium viſilium, vti probat argumentum, ſed ex peculiari affectione occulta, quæ viſus proportionẽ ad vſum talium ſpecierum, & tam exigui luminis habet: quanquam interdum cum ea proportione repertũ C fuiſſe dicitur mirum acumen ad res omnes quàm longiſſimè tuendas; vt in Lynceo Argonauta, cuius ſuprà mentionẽ fecimus, qui non ſolùm terra interpoſita videbat, ſed ſolitus etiam fuiſſe perhibetur exeuntem à Carthagine claſſem Punicam, numerumq; nauiũ ex ſpecula Lybicana manifeſtiſſimè notare. Idemq;, quòd paucis mortalium cõtigit, nouiſſimam lunam, primamq; in ſigno Arietis eodem die conſpexit.

Plinius lib 2. cap. 17.

D Ad vltimum, haud mirum eſſe, quòd quidam videre ſe aquas finxerint cùm non viderent, nihil eſt enim in iſtiuſmodi rebus tam certum, & conſtans, quod ſimulatores non inueniat.

KEΦ.

ΚΕΦ. Θ.

Νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψόφου καὶ ἀκοῆς διορίσωμεν. ἔστι δὲ διττὸς ὁ ψόφος. ὁ μὲν γὰρ ἐνέργειά τις, ὁ δὲ δύναμις· τὰ μὲν γὰρ οὔ φαμεν ἔχειν ψόφον, οἷον σπόγγον, ἔρια· τὰ δ' ἔχειν οἷον χαλκὸς, καὶ ὅσα στερεὰ καὶ λεῖα, ὅτι δύναται ψοφῆσαι. τοῦτο δ' ἐστὶν αὐτοῦ μεταξὺ καὶ τῆς ἀκοῆς, ἐμποιῆσαι ψόφον ἐνεργείᾳ· γίνεται δὲ ὁ κατ' ἐνέργειαν ψόφος, ἀεί τινος πρός τι καὶ ἔν τινι. πληγὴ γάρ ἐστιν ἡ ποιοῦσα· διὸ καὶ ἀδύνατον ἑνὸς ὄντος γενέσθαι ψόφον· ἕτερον γὰρ τὸ τύπτον, καὶ τὸ τυπτόμενον· ὥστε τὸ ψοφοῦν πρός τι ψοφεῖ, πληγὴ δ' οὐ γίνεται ἄνευ φορᾶς.

ὥσπερ

CAPVT VIII.

Nunc autem poſt hæc de ſono & auditu determinemus oportet. Eſt itaque ſonus duplex: quidam enim eſt actu: quidam potentia ſonus. Nam corporum quædam non habere dicimus ſonum, vt ſpongiam, lanam, & huiuſcemodi, quædam habere, vt æs, & quæcunque ſolida, leuiaque ſunt, quia poſſunt ſonare, id eſt, inter ſe, & auditum ſonum efficere. Text. 77. *b Fit autem actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid, & in aliquo: ictus eſt enim, qui ſonum efficit ipſum. Quapropter fieri non poteſt, vt ſi vnũ ſit corpus, ſonus efficiatur: quippe cùm aliud ſit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod ſonat, ad aliquid ſonat. Sine autẽ latione nunquam efficitur ictus.* Text. 78.

c Atq;

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Nunc autem.] A viſu ad auditum tranſit, quòd hic ſenſus ſecundum dignitatis locum inter cæteros ſenſus externos vendicet, vt progreſſu patebit. Continet autem hæc diſputatio partes quinq;. Vnam de obiecto auditus, hoc eſt, de ſono: alterã de eius functionibus: tertiam de organo: quartam de ſonorum differentijs: quintam de inſtrumentis, & generatione vocis. Docet ergo in primis ſonum duplicem eſſe: vnum actu, alterum poteſtate. Sonus actu, eſt cùm corpora ſonum efficientia actu colliduntur: poteſtate, cùm corpora, quæ ſonare queunt, non actu colliduntur, ſed potentia tantùm.

b *Fit autem actu ſonus.*] Aggreditur ad explicandũ quonam modo ſonus actu fiat, cum verò

 ſonus

Digitized by Google

ſonus duplex ſit: directus, & reflexus, priùs de directo, qui reflexũ neceſſariò antecedit, diſſerit. Docet igitur ad directum ſonum edendum tria corpora concurrere, nimirum corpus percutiens, percuſſum, & medium quod intercipitur. Id verò ita probat; Sonus reſultat ex ictu, ſeu percuſſione, hæc autem non datur niſi vnum corpus percutiat, alterum plagam excipiat. Igitur ad ſonum producendũ duo exiguntur corpora. Deinde, percuſſio non fit niſi vnum corpus ad alterum loco moueatur: hæc autem motio indiget medio, cùm latio non ſit in vacuo. Igitur tria corpora ad ſonum conueniunt; duo extrema, & vnum medium.

Trium corporum concurſu ſonus fit.

c *Atq;*

ὥσπερ δ' εἴπομεν, οὐ τῶν τυχόντων πληγὴ ὁ ψόφος· οὐθένα γὰρ ψόφον ποιεῖ ἔρια πληχθέντα, ἀλλὰ χαλκὸς, καὶ ὅσα λεῖα καὶ κοῖλα· ὁ μὲν χαλκὸς, ὅτι λεῖος· τὰ δὲ κοῖλα, τῇ ἀνακλάσει πολλὰς ποιεῖ πληγὰς μετὰ τὴν πρώτην, ἀδυνατοῦντος ἐξελθεῖν τοῦ κινηθέντος. ἔτι ἀκούεται ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ἀλλ' ἧττον. οὐκ ἔστι δὲ ψόφου κύριος ὁ ἀὴρ, οὐδὲ τὸ ὕδωρ· ἀλλὰ δεῖ στερεῶν πληγὴν γενέσθαι πρὸς ἄλληλα, καὶ πρὸς τὸν ἀέρα. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ὑπομένῃ πληγεὶς ὁ ἀὴρ, καὶ μὴ διαχυθῇ. διὸ ἐὰν ταχέως καὶ σφοδρῶς πληγῇ, ψοφεῖ· δεῖ γὰρ φθάσαι τὴν κίνησιν τοῦ ῥαπίζοντος τὴν θρύψιν τοῦ ἀέρος, ὥσπερ ἂν εἰ σωρὸν ἢ ὁρμαθὸν ψάμμου τύπτοι τις φερόμενον ταχύ. ἠχὼ δὲ γίνεται ὅταν ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἑνὸς γενομένου διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ διορίσαν καὶ κωλῦσαν θρυφθῆναι, πάλιν ὁ ἀὴρ ἀπωσθῇ, ὥσπερ σφαῖρα. ἔοικε δὲ ἀεὶ γίνεσθαι ἠχὼ, ἀλλ' οὐ σαφής. ἐπεὶ συμβαίνει γε ἐπὶ τοῦ ψόφου, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ φωτός· καὶ γὰρ τὸ φῶς ἀεὶ ἀνακλᾶται. οὐ γὰρ ἂν ἐγίνετο πάντῃ φῶς, ἀλλὰ σκότος ἔξω τοῦ ἡλιουμένου, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἀνακλᾶται, ὥσπερ ἀφ' ὕδατος, ἢ χαλκοῦ, ἢ καί τινος ἄλλου τῶν λείων. ὥστε σκιὰν ποιεῖν, ᾗ τὸ φῶς ὁρίζομεν. τὸ δὲ κενὸν ὀρθῶς λέγεται κύριον τοῦ ἀκούειν. δοκεῖ γὰρ εἶναι κενὸν ὁ ἀήρ. οὗτος δέ ἐστιν ὁ ποιῶν ἀκούειν, ὅταν κινηθῇ συνεχὴς καὶ εἷς· ἀλλὰ διὰ τὸ ψαθυρὸς εἶναι, οὐ γεγωνεῖ ἂν μὴ λεῖον ᾖ τὸ πληγέν. τότε δὲ εἷς γίνεται ἅμα, διὰ τὸ ἐπίπεδον· ἓν γὰρ τὸ τοῦ λείου ἐπίπεδον.

ψοφητικὸν

c Atq;, vti diximus, non quorumuis ictus corporum ſine vllo diſcrimine ſonus eſt, nullũ enim efficit ſonũ, ſi percuſſa fuerit lana, ſed æs, & quæcũq; ſunt læuia, cõcauáq;: æs quidẽ, quia corpus eſt læue, concaua verò, quia per reflexionẽ cõplures poſt primũ efficiunt ictus, quippe cùm nõ poſſit aer motus, ac agitatus exire. Præterea, auditur quidẽ ſonus & in aere & aqua. Text. 79. *At verò nec aer eſt auctor ſoni, nec aqua, ſed opus eſt, vt inter ſeſe ſolidorum corporum, atq; ad aerem ictus fiat, quod quidem tum fit, cùm aer percuſſus permanet, neq; diffunditur. Quapropter ſi citò, vehementerq; percutiatur, ſonat, opus eſt enim vt percutientis motus diffuſionẽ præueniat aeris: perinde atq; ſi cumulum aut aceruũ arenæ cùm fertur, velociter quiſpiam verberet.* Text. 80. *d Fit autem Echo, ſonitus, inquã is, qui poſt ſonum reſultat: cum aer factus vnus ob vas, vel locũ, qui terminauit ipſum, atque diſſolui prohibuit, inde reſilit veluti pila repulſus. Videtur autem talis ſonitus fieri ſemper: ſed nõ ſemper clarus efficitur. Nam & in ſono perinde atque in lumine fit. Lumẽ enim ſemper refrangitur: alioquin non fieret lumen vbiq;, ſed eſſent extra locum eum tenebræ, quò radij ſolis perueniunt. Verùm non ita ſemper refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lumen ſolemus, quod quidem tum fit, cum ab aqua, vel aere, cæteriſq; læuibus, vt patet, reflectitur. Rectè autem à veteribus audiendi vacuo tribuitur auctoritas. Nam aer vacuum eſſe videtur,* Text. 81. *is autem eſt, qui audire facit, cum continuus vnuſquiſq; fuerit agitatus. Verum quia fragilis eſt, nõ perſonat niſi id, quod eſt percuſſum, ſit læue, tũ enim vnus ipſe ſimul ob planiciem ipſam euadit, læuis nãq; corporis planum eſt vnum. Id igitur ſonum efficit, quod mouet vſq; ad auditum continuatione aerem vnum.*

Ineſt

---

c *Atq; vti diximus.*] Docet qualia eſſe debeant ea corpora, quæ percuſſa ſonum editura ſunt, idq; nonnullis propoſitis conditionibus ediſſerit. Prima eſt, vt ſint dura; ſi enim ſibi mutuò obſiſtent, & interclusum aërem ferient: cuius conditionis defectu corpora lanea non reddunt ſonum: Secunda eſt: vt ſint læuia, quia læuium vna eſt æquabilis ſuperficies, qua totus aër ſimul diuerberatus ſonabit: nec fruſtratim comminutus ſilentio egredietur: Tertia, vt ſint concaua: Nam hæc ad ſonum efficiendum aptiora ſunt: quia aër intus incluſus poſt ictum ad latera concaua repercutitur, vt in tintinnabulis videmus. Deinde, agit de medio ſoni, docetque id eſſe aërem & aquam: licet hæc non ſint præcipua cauſa ſonum efficiens, ſed corpora ſolida aërem comprimentia, ita vt percutientis motus diſſipationem aëris præueniat, ac vincat. Vnde fit vt percuſſio velox, & cõcitata eſſe debeat, alioqui ſenſim aër diffluet abſq; ſono. Quod Ariſtoteles exemplo declarat Nam arenæ cumulum deſcendentem, ſi quis celeriter, ac vehementer percutiat, ita vt ob velocitatem eius diffuſionem præuertat, ſonum efficit, contrà verò accidet ſi arenam ſenſim, & læuiter feriat.

Corpora aptiora ad ſonum efficiendũ dura, læuia cõcauáque ſunt.

Quod ſoni medium.

d *Fit autem Echo.*] Differit de generatione Echus ſeu ſoni reflexi, quem ait fieri cùm ſonus Ex ſono reſultat, id eſt, cùm aër ictus in corpus, quod ei renititur incurrit, cumq; vlterius progredi non poſſit, diſpeſcitur, & diſſultat, vt pila: Docetq; ſemper huiuſce modi reciprocas voces fieri, licet præ ſua exilitate ſenſum effugiat: quod & in lumine accidit, nam etſi non ita nobis effulgeat, ſemper reſilit, etiam in eas partes, vbi eſt vmbra: alioqui tenebræ vbiq; eſſent, exceptis

Digitized by Google

ceptis locis ſoli oppoſitis, vbi ſplendor & radius palàm incubat. Sic igitur & ſoni reflexio ſemper fit, quia ſemper ex ſono percuſſus aer inuenit corpus, vnde reciprocetur: non tamen ſemper auditur, aut quia ſpecies recurrētes prætenues ſunt, & iam penè emortuæ: aut quia adſunt adhuc ſpecies directæ, aut nō multo antè fuerūt: quod in cauſa eſt, ne Echo vti diuerſus ſonus percipiatur. Cōmonet deinde probè aſſeruiſſe antiquos philoſophos aërē eſſe mediū, quo ſonus percipitur, qui tūc aptè immutatur, vt auditio fieri queat, cùm totus aër inter corpus, quod ſonat, & audiendi facultatem interiectus afficitur, vt in auditum ſpecies tranſmitti poſſint.

Quemcunq; ſonum comitatur Echo, quamquam non ſemper percipiatur.

e *Ineſt*

ψοφητικὸν μὲν οὖν, τὸ κινητικὸν ἑνὸς ἀέρος συνεχείᾳ μέχρις ἀκοῆς· ἀκοῇ δὲ συμφυὴς ἀήρ. διὰ δὲ τὸ ἐν ἀέρι εἶναι, κινουμένου ἔξω, τὸ δὲ εἴσω κινεῖ. διόπερ οὐ πάντῃ τὸ ζῷον ἀκούει, οὐδὲ πάντῃ διέρχεται ὁ ἀήρ. οὐ γὰρ πάντῃ ἔχει ἀέρα τὸ κινησόμενον μέρος καὶ ἔμψυχον, ὥσπερ ἡ κόρη τὸ ὑγρόν. αὐτὸ μὲν δὴ ἄψοφον ὁ ἀήρ, διὰ τὸ εὔθρυπτον, ὅταν δὲ κωλυθῇ θρύπτεσθαι, ἡ τούτου κίνησις ψόφος. ὁ δ' ἐν τοῖς ὠσὶν ἐγκατῳκοδόμηται πρὸς τὸ ἀκίνητον εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς αἰσθάνηται πάσας τὰς διαφορὰς τῆς κινήσεως. διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν ὕδατι ἀκούομεν, ὅτι οὐκ εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν τὸν συμφυῆ ἀέρα. ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ οὖς διὰ τὰς ἕλικας· ὅταν δὲ τοῦτο συμβῇ, οὐκ ἀκούει· οὐδ' ἂν ἡ μῆνιγξ κάμῃ, ὥσπερ τὸ ἐπὶ τῇ κόρῃ δέρμα, ὅταν κάμῃ· ἀλλὰ καὶ σημεῖον τοῦ ἀκούειν ἢ μή, τὸ ἠχεῖν ἀεὶ τὸ οὖς ὥσπερ τὸ κέρας· ἀεὶ γὰρ οἰκείαν τινὰ κίνησιν κινεῖται ὁ ἀήρ, ὁ ἐν τοῖς ὠσίν· ἀλλ' ὁ ψόφος ἀλλότριος καὶ οὐκ ἴδιος· καὶ διὰ τοῦτό φασιν ἀκούειν τῷ κενῷ καὶ ἠχοῦντι, ὅτι ἀκούομεν τῷ ἔχοντι ὡρισμένον τὸν ἀέρα· πότερον δὲ ψοφεῖ τὸ τυπτόμενον, ἢ τὸ τύπτον, ἢ καὶ ἄμφω, τρόπον δ' ἕτερον· ἔστι γὰρ ὁ ψόφος κίνησις τοῦ δυναμένου κινεῖσθαι τὸν τρόπον τοῦτον, ὥσπερ τὰ ἀφαλλόμενα ἀπὸ τῶν λείων, ὅταν τις κρούσῃ. οὐ δὴ πᾶν, ὥσπερ εἴρηται, ψοφεῖ τυπτόμενον καὶ τύπτον· οἷον ἐὰν πατάξῃ βελόνη βελόνην· ἀλλὰ δεῖ τὸ τυπτόμενον ὁμαλὸν εἶναι, ὥστε τὸν ἀέρα ἀθρόον ἀφάλλεσθαι καὶ σείεσθαι.

αἱ δὲ

e *Ineſt autem auditui quidam inſitus aer, atq; cum auditus in aere ſit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur ac agitatur. Quapropter animal non omni audit ex parte, neq; quòuis aer pertranſit, & penetrat; quippe cum animatum nō habeat aerem vbiq; quo poſſit quauis ſua parte moueri. Ipſe igitur aer vacat ex ſe ſono, quia facile diſpergitur ac diſſoluitur: verum cum prohibetur diſſolui, tum motio ipſius eſt ſonus. At is aer qui in auribus eſt collocatus, intus eſt cōditus vt ſit immobilis, atq; vt hoc exactè ſentiat differentias omnes motus. Et propter hoc in aqua etiā audimus, quia non ingreditur in ipſum inſitū aerem, nec in aurē ob obliquitates ipſius, aqua; quod ſi acciderit, non audimus. Nec item, ſi ægrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiam non videmus: cùm ea pellis ægrotat, quæ pupillam complectitur.* f *At enim ſignum id eſt audiendi, vel non audiendi. Nam auris ſemper ſonat perinde ac cornu, ſemper enim aer inſitus motu ſuo quadam in auribus agitatur. Verum ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius. Et propterea veteres vacuo nos inquiunt audire, ac perſonāte: quia audimus eo, quod determinatum aerem habet.* g *Sed vtrum horum duorum ſonet: vtrum id quod verberatur, an id quod verberat? At conſtat vtrumq; ſonare; modo autem diuerſo. Sonus enim motio eſt eius, quod eo motu moueri poteſt, quo mouētur ea, quæ reſiliūt à corporibus læuibus cùm quiſpiam percutit. Nec omne quodnis tam verberatū, quàm verberans ſonum efficit, vti diximus, non enim vt patet, ſonus efficitur, ſi acus ferias acum. Sed opus eſt, vt id, quod verberatur, ſit planum quo ſimul aer inde reſiliat, ſeſeùe concutiatur.*

Text 82.

Text. 83.

Text. 84.

Text. 85.

h *Atq;*

---

e *Ineſt autem auditui*] Explanat qua ratione audiendi inſtrumentum à ſono immutetur. Habet quippe auditus organo ſuo congenitum aerem, qui ab externo aëre moto notionaliter etiam, id eſt, per ſpecies mouetur. Ideoq; non omnia animantium membra audiendi vi pollent: quia non omnibus huiuſmodi aër innatus eſt, ſed tantummodo auribus, intra quas obliteſcit. Porrò diſcrimen eſt inter externum aërem, & eum, quem auribus natiuum ponimus, quod licet vterq; ſoni expers ſit, ille tamen facilè diſſipatur, ſonumq; edit, hic verò immotus perſiſtit, vt omnia ſonorū genera comprehēdat, & dignoſcat, quemadmodū & humor cryſtallinus omni colore vacat, vt colores omnes percipiat: ob eamq; cauſam etiam intra aquā audimus, quia ipſum aerem auditus congenitū aqua non ſubit. Quòd ſi vnquam vehementiori facto impetu, eò irrumpat, non ſentitur ſonus. Quod ſimiliter accidit cùm membrana aërem illum complectens vitio aliquo laborat.

Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur.

f *At enim ſignum.*] Quòd congenitus aër atq; immotus organū ſit audiendi ſigno quodam oſtendit. Si enim auris quodam veluti bombo perſonat inſtar cornu, minimè audimus, moto ſcilicet & agitato, atq; adeò malè affecto interno illo aëre. Qua de cauſa (inquit Ariſtoteles) veteres quidam putarunt etiam in vacuo audiendi actionem elici poſſe, quod ſat eſſet intra nos congenitum aërem pulſari.

Aerē innatū eſſe organum audiendi.

g *Sed vtrum horum.*] In quæſtionē adducit, quidnā ſoni cauſa dici debeat: percutienſne, an percuſſum. Reſpōdet vtrumq; eſſe cauſam ſoni: alia tamen, atq; alia ratione. Percuſſum quatenus reſiſtendo, percutiens quatenus feriendo in cauſa eſt vt interceptus aër diſſultet; ſiquidem

Tā pcutiēs, quā pcuſſū corpus eſt cauſa ſoni.

Digitized by Google

quidem ſonus ex conflictu duorum corporum, & aëris deſultu naſcitur. Deinde, rurſus explicat cuiuſmodi eſſe debeant corpora, quæ ſe ferunt ad ſonum, vtiq; læuia, & plana eſſe oportere, quia ab aſperis ob eminentias, & ſuperficierum inæqualitatem non reſilijt vnus aër continuus, quod ad ſonum neceſſum eſt, ſed diffluit, ac diſpergitur.

h *Atq;*

αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ψοφούντων, ἐν τῷ κατ᾽ ἐνέργειαν ψόφῳ δηλοῦνται· ὥσπερ γὰρ ἄνευ φωτὸς οὐχ ὁρᾶται τὰ χρώματα, οὕτως οὐδὲ ἄνευ ψόφου τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρύ. ταῦτα δὲ λέγεται κατὰ μεταφορὰν, ἀπὸ τῶν ἁπτῶν· τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπὶ πολύ. τὸ δὲ βαρὺ, ἐν πολλῷ ἐπ᾽ ὀλίγον· καὶ οὐ δὴ ταχὺ τὸ ὀξὺ, τὸ δὲ βαρὺ βραδὺ, ἀλλὰ γίνεται τοῦ μὲν, διὰ τὸ τάχος ἡ κίνησις τοιαύτη· τοῦ δὲ, διὰ βραδυτῆτα· καὶ ἔοικεν ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἁφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ οἷον κεντεῖ, τὸ δ᾽ ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ διὰ τὸ κινεῖν, τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ. ὥστε συμβαίνει τὸ μὲν ταχὺ, τὸ δὲ βραδὺ εἶναι. περὶ μὲν οὖν ψόφου, ταύτῃ διωρίσθω. ἡ δὲ φωνὴ, ψόφος τίς ἐστιν ἐμψύχου· τῶν γὰρ ἀψύχων οὐθὲν φωνεῖ, ἀλλὰ καθ᾽ ὁμοιότητα λέγεται φωνεῖν· οἷον αὐλὸς, καὶ λύρα. καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων, ἀπότασιν ἔχει, καὶ μέλος, καὶ διάλεκτον. ἔοικε γὰρ ὅτι καὶ ἡ φωνὴ ταῦτα ἔχει· πολλὰ δὲ τῶν ζῴων οὐκ ἔχουσι φωνήν. οἷον τά τε ἄναιμα, καὶ τῶν ἐναίμων οἱ ἰχθύες. καὶ τοῦτ᾽ εὐλόγως, εἴπερ ἀέρος κίνησίς ἐστιν ὁ ψόφος. ἀλλ᾽ οἱ λεγόμενοι φωνεῖν, οἷον ἐν τῷ Ἀχελῴῳ ἰχθύες ψοφοῦσι τοῖς βραγχίοις, ἤ τινι ἑτέρῳ τοιούτῳ. φωνὴ δ᾽ ἐστὶ ζῴου ψόφος, καὶ οὐ τῷ τυχόντι μορίῳ, ἀλλ᾽ ἐπεὶ πᾶν ψοφεῖ τύπτοντός τινος, καί τι, καὶ ἔν τινι· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἀὴρ, εὐλόγως ἂν φωνοίη ταῦτα μόνα ὅσα δέχεται τὸν ἀέρα·

h *Atque differentiæ ſonorum actu ſono manifeſtè fieri ſolent. Nam vt abſq; lumine non videntur colores, ſic neq; acutum graueq́; ſine ſono diſcernitur. Hæc autem tangibilibus translatione dicuntur acutum namq; multùm in breui tempore ſenſum mouet: graue verò longo in tẽpore parùm. Non igitur idem eſt acutum, & velox, neq; graue tardumq́; ,ſed fit alterius quidem motus propter velocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem. Et ſimilia eſſe videntur acuto, atque obtuſo, quæ ſunt in tactu (nam acutũ quidem quaſi pungit, obtuſum autẽ quaſi pellit) quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quaſi ſit vt illud ſit velox, hoc tardum. Atq; de ſono quidem determinatum ſit hactenus.* i *Vox autem ſonus quidã eſt animantis. Nihil enim inanimatorum, vocem habet, ſed ſimilitudine quadã dicuntur vocẽ emittere, vt tibia, lyra, cæteraq; inanimata, quæcunq; extenſionem, concentũ, & locutionem: horum enim ſoni ſimiles eſſe voci videntur, quia vox & hæc eadem habet. Atqui complura ſunt animalium, quæ non eliciunt vocem, vt ea, quæ ſanguinis expertia ſunt, & eorum quæ ſanguinem habent piſces, atq; id non abſq; ratione. Siquidem ſonus motio quædã aëris eſt. Sed qui vocẽ dicuntur emittere, vt Acheloi fluuij piſces ij branchijs ſane ſonitant, vel aliqua ſimili parte. Vox autem & ſonus eſt animalis, & non quauis efficitur ſine diſcrimine parte. Sed cum aliquo percutienti aliquid, & in aliquo, quod quidem eſt aër, ſonus effici ſoleat, iure profectò vocem, animaliũ ea ſolùm habebũt, quæ ſuſcipiunt aërem.*

Text. 86.

Text. 87.

Text. 88.

Iam

---

h *Atq; differentiæ ſonorum.*] Soni ſpecies, ſeu differentias inueſtigat, & qua ratione percipiãtur docet aiẽs, ſicuti viſus nõ diſtinguit colores abſq; lumine, ita neq; auditũ ſono internoſcere, niſi cum actu eduntur. Explicat verò quid ſit acutũ, & graue in ſonis, ducta ſimilitudine ab ijs, quæ tactum feriunt. Vt enim in his acutũ dicitur quod in mucronẽ deſinens breui tempore magnam plagã infert: obtuſum verò, quod multo tẽpore non ferit, ſic acutũ ſonũ appellamus eum, qui breui tempore auditũ acriter mouet; grauẽ, qui parum. Vnde rectè colligit Ariſtot nõ eundem eſſe velocem, & tardum ſonum, acutũ, & grauẽ. Nam vt in ijs, quæ tanguntur, acutum ſequitur inciſio, & velox diuiſio corporis; obtuſum verò pulſio, & tarda ſectio, ſic acutum ſonum celeritas comitatur; grauem tarditas. Quod ex fidium ſonis accõmodatè explicat Philoponus. Earũ enim poſtrema, quæ Nete dicitur, quia nimis tenſa eſt cùm pulſatur, aërem velociter percutit, & acutè ſonat, diuq; eundem ſonum retinet: contra verò accidit in prima fidiũ, quæ grauem edit ſonum, diciturq; Hypate. Lege Ariſt. ſect. 19. Problem. q. 11. & q. 37.

Quis acutus ſonus, quis grauis.

Acutus ſonus velox eſt, grauis tardus.

i *Vox autem ſonus.*] Egit de ſono in commune, nunc de quadam eius parte, hoc eſt, de voce diſſerit: hoc verò integrã vocis definitionẽ colligat, eius particulas ſingulatim pertractat. Monet ergo in primis, vocem eſſe ſonum animantis. Quòd ſi quis obijciat tibiam, aliaq; inſtrumẽta quibus concentus efficitur, etiam dici vocem edere: reſpondet, ijs non propriè ſed per analogiam vocis nomen accommodari: imò nec omnibus animantibus vocem competere, cùm ea careant exanguia, & ex ijs, quæ ſanguine prædita ſunt piſces. Quibus omnibus vna communis cauſa eſt, quia non reſpirant. Vnde etiam natura inſtrumenta eis ad vocem negauit, ſiquidem vox abſq; attracti aëris reſpiratione edi nequit. Nec obſtat, inquit Ariſtot. quòd piſces Acheloi fluuij vocem emittere videntur. Non enim veram vocem, ſed ſonos quoſdam branchijs aut ore, vel cauda, aliòue eiuſmodi excitant. Hinc aliam definitionis particulam haberi vult, vt nimirum vox ſit ſonus animalis reſpirantis.

Animalia, quæ nõ reſpirant, vocem non edunt.

k *Iam*

Digitized by Google

ἤδη γὰρ τῷ ἀναπνεομένῳ καταχρῆται ἡ φύσις ἐπὶ δύο ἔργα, καθάπερ τῇ γλώττῃ ἐπὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν διάλεκτον· ὧν ἡ μὲν γεῦσις ἀναγκαῖον· διὸ καὶ πλείοσιν ὑπάρχει· ἡ δ' ἑρμηνεία ἕνεκα τοῦ εὖ. οὕτω καὶ τῷ πνεύματι, πρός τε τὴν θερμότητα τὴν ἐντὸς, ὡς ἀναγκαῖον. τὸ δ' αἴτιον ἐν ἑτέροις εἰρήσεται· καὶ πρὸς τὴν φωνὴν, ὅπως ὑπάρχῃ τὸ εὖ. ὄργανον δὲ τῇ ἀναπνοῇ, ὁ φάρυγξ· οὗ δ' ἕνεκα καὶ τὸ μόριόν ἐστι τοῦτο πλεύμων· τούτῳ γὰρ τῷ μορίῳ πλεῖον ἔχει τὸ θερμὸν τὰ πεζὰ τῶν ἄλλων. δεῖται δὲ τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος πρῶτος. διὸ ἀναγκαῖον εἴσω ἀναπνεομένου, εἰσιέναι τὸν ἀέρα. ὥστε ἡ πληγὴ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς πρὸς τὴν καλουμένην ἀρτηρίαν, φωνή ἐστιν· οὐ γὰρ πᾶς ζῴου ψόφος, φωνὴ, καθάπερ εἴπομεν· ἔστι γὰρ τῇ γλώττῃ ψοφεῖν, ὥσπερ οἱ βήττοντες· ἀλλὰ δεῖ ἔμψυχόν τε εἶναι τὸ τύπτον, καὶ μετὰ φαντασίας τινός· σημαντικὸς γάρ τις ψόφος ἐστὶν ἡ φωνή· καὶ οὐ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, ὥσπερ ἡ βήξ· ἀλλὰ τούτῳ τύπτει τὸν ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πρὸς αὐτήν. σημεῖον δὲ τὸ μὴ δύνασθαι φωνεῖν ἀναπνέοντα, μηδ' ἐκπνέοντα, ἀλλὰ κατέχοντα· κινεῖ γὰρ τούτῳ ὁ κατέχων· φανερὸν γὰρ, καὶ διότι οἱ ἰχθύες ἄφωνοι. οὐ γὰρ ἔχουσι φάρυγγα· τοῦτο δὲ τὸ μόριον οὐκ ἔχουσιν, ὅτι οὐ δέχονται τὸν ἀέρα, οὐδὲ ἀναπνέουσιν. ἀλλ' οἱ λέγοντες ὅτι φωνοῦσιν οἱ ἰχθύες, διαμαρτάνουσιν· δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν, ἕτερός ἐστι λόγος.

k *Iam enim ipſa natura vt ad guſtū, & locutionem vtitur lingua, quorū guſtus quidem neceſſariū eſt (quapropter pluribus ineſt) interpretatio verò eſt gratia boni, ſic & aere, qui reſpiratione trahitur ad duas vtitur operationes, ad internum, inquam, diſponendum calorem, quod quidem eſt neceſſarium, & cauſam in alijs explicabimus, & ad vocem etiam conficiendam ob bonum.* Text.89. *Inſtrumentum autem reſpirandi fauces ſunt, pulmoque, id eſt, gratia cuius eſt iſta pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quam cætera. Is præterea locus, qui circa cor eſt primus, reſpiratione nimirum eget. Idcirco neceſſarium eſt aerem ingredi reſpiratione attractum: Quare* Text.90. *vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui quidem ab anima fit ea, quæ in his partibus collocatur ad eam partem, quæ gurgulio appellatur. Non enim omnis cuiuis animalis ſonus, vox eſt: vti diximus, (fit enim, vt & lingua ſonus efficiatur, & etiam vt tuſſientes efficiunt) ſed oportet & animatum ſit id quod verberat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidem eſt ſignificatiuus, & non aeris eius, qui reſpiratione trahitur vti tuſſis, ſed hoc ferit aerem eum, qui eſt in gurgulione ad ipſum. Signum autem eſt non poſſe quenquā edere vocem ſpirantem, aut reſpirantem, ſed aerem retinentem: deſinens enim hoc ipſo nimirum mouet. Patet autem & quam ob cauſam piſces vocem non fundunt. fauces enim non habent: at hanc par-* Text.91. *tem non habent, quia non ſuſcipiunt aerem, neque reſpirant. Sed qui ita dicunt vehementer aberrant, quam autem ob cauſam, alius ſermo eſt.*

k *Iam*

k *Iam enim ipſa natura*) Aëris, ſine cuius interuentu neutiquam vox eſſe poteſt, duplex munus eſſe inquit: Alterū quidem vitæ neceſſariū: alterum ad commoditatem duntaxat: quippe neceſſariū eſt aër ad animantium reſpirationem, vt eius acceſſu, & reciprocatione cordis calor mitigetur, ac ſimul etiā foueatur: alioqui breui tempore animal nimio æſtu, ac feruore interierit. Obſeruit quoq; aër ad vitæ commodum, & ornatū, quatenus abſq; illo voces, & ſermo eſſe nō poſſunt: quemadmodū & linguæ duplex eſt vſus, alter neceſſitatis ad guſtandum, alter vtilitatis ad vocem. Tandem hanc colligit vocis definitionem. Vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente cum quadam imaginatione efficitur. Quæ definitio in progreſſu enucleanda à nobis eſt.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

QVIDNAM SONVS, QVAE-VE eius cauſa effectrix ſit.

ARTICVLVS I.

STATVVNTVR NONNVLla propoſitiones.

1. Propoſitio. *Sonus nō eſt motus.* HAec quæſtio aliquot propoſitionibus enodanda eſt. Prima ſit. Sonus non eſt ipſe motus corporum ſeſe collidentiū. Hæc propoſitio, quam communis philoſophorum ſenſus approbat, traditurq; ab Auicenna ſexto Natur. part. 2. cap. 5. ſuadetur. *Probatur* 1. Primò, quia motus eſt ſenſibile commune; A ſonus verò ſenſibile proprium ad ſolam audiendi vim pertinens. 2. Item; quia poteſt ſonus diffundi ad eas partes aeris, & aquæ ad quas motus non peruenit. 3. Tertiò, quia ſonus motu fit, vt docuit Ariſtoteles hoc loco text.78. nihil verò à ſe ipſo efficitur. 4. Quartò, quia motus non eſt qualitas, vt patet, ſonus autem qualitas eſt ad tertiam qualitatis ſpeciem pertinens. *Obiectio.* Quòd ſi obijcias ſonum eſſe ens fluxum, & in ſucceſſione poſitū, cùm eius B partes ſimul cohærere nō poſſint, ſed vni intereunti ſuccedat altera: Id verò, quod ita ſe habet, vel eſſe tempus vel motum. Quare cū tempus non ſit, neceſſariò motum eſſe: viderique id ad mentem Ariſtotelis, qui hoc loco text. 85. libro de ſenſu, & ſenſili capite ſexto, dixerit ſonum eſſe motionem. Occurrendum *Soluitur.*

Digitized by Google

erit ſonum eſſe quid ſucceſſiuum, vt probat argumētum, non tamen per ſe, & intrinſecè, ſed per accidens, atque ita non eſſe tempus, aut motum; nec de genere quantitatis, alioqui eſſet etiam per ſe ac vi ſua extenſus. Itaque ſucceſſiuum non eadem ratione, ſed ſecundum analogiam tantum de ſono, & de quantitate dici. Enim verò ſucceſſiuum in quantitate ſupponit extenſionem partium, quæ ad indiuiſibilia copulentur: in ſono autem minimè. Item ſucceſſiuum in quantitate eſt, cuius partes per ſe, ac ratione ſui continenter fluunt. In ſono autem eatenus tantùm continuatione fluere dicuntur, quia ad ſucceſſionem motus, quem ſequūtur, ſiue à quo genitæ fuerunt, ſeſe accommodant. Ariſtoteles verò cùm ſonum motionem eſſe dixit, loquebatur in ſenſu non formam, ſed cauſam prædicante, hoc eſt, non in ſenſu formali, ſed cauſali, vti vocant, quaſi diceret ſonum ex motu reſultare. Si igitur petas quidnā ſit ſonus, dicimus eſſe qualitatem ſenſibilem, quæ auditu percipi poteſt.

Definitur ſonus.

2. Propoſitio. *Soni productio, non eſt ipſa corporū motio.*

Secunda propoſitio. Generatio ſoni non eſt ipſa motio corporum ſeſe impetentium; eam tamen conſequitur. Priorem partem huiuſce propoſitionis ea ratio probat, quia motus localis non niſi ad vbi, ſiue ad locum per ſe cōtendit: nec vllam nouam realitatem mobili ex ſe infert, vt docuit Ariſtoteles octauo Phyſicæ Auſcultationis libro cap. 7. text. 59. Itaque generatio ſoni formaliter eſt alia actio terminata intrinſecè ad ſonum, vt ad terminum per ipſam genitū. Quæ actio poſſet ſonatio appellari, niſi verbum hoc tam malè auribus ſonaret; quemadmodum ex ipſo etiam locali motu alia dimanat ſæpè actio ad colorē terminata, vt 2. lib. de cœlo c. 7. qu. 6. diſſeruimus; ac fortaſsè eo modo pleriq; cœleſtes influxus mediāte latione diſpenſantur. Poſterior verò pars inde conſpicua eſt, quia nullus ſonus niſi poſt corporum inter ſe conflictum gigni ſolet. Adde, id ſaltem velle Ariſt. quoties ſonū motionem corporum ſeſe collidentiū eſſe ait; cùm enim id in ſenſu formali intelligi nequeat, vt diximus, reliquum eſt, vt ad ſenſum huius poſterioris partis noſtræ concluſionis accipi debeat.

3. Propoſitio. *Sonus immediatius ex aëris fractione quā ex corporū colliſione naſcit.*

Tertia propoſitio. Sonus non ſequitur immediatè colliſionem corporum, ſed fractionem aëris intermedij. Pro explicatione huiuſce propoſitionis aduertendum eſt, ad ſonum ſaltē perfectū nō ſolū requiri colliſionē corporū ſeſe percutientiū, ſed etiā fractionē intermedij corporis: (quod ſi de perfecto itē ſono agimus ſemper eſt aer, vt progreſſu patebit) hæc enim duo interuenire docuit Ariſtot. text. 78. & text 79. Eſt ergo inter philoſophos diſceptatio, num ſonus prædictā colliſionē, an potiꝰ fractionē proximè cōſequatur. Statuimus verò cōſequi proximè fractionem, quia aer inter duo corpora attritus primum frangitur, deinde fractus ſonat. Cōcurrere aūt non ſolum colliſionem, ſed etiā fractionē ad ſonū, argumento eſt, quòd interdū ea corpora, quæ vehemētiùs colliduntur, minùs ſonāt, vt duo ligna; & cōtra minus colliſa proxiliorē ſonum faciūt, vt tintinnabula: id; quod ex eo potiſſimū naſcitur, quia corpora ænea ſua duritie, & læuitate aerē magis frangunt. Similiter etiā cùm nouus pannus ſcinditur lōngiùs crepat, quàm aliud corpus durius; quia tunc vicinus aer hinc inde in plures partes diſtractus rumpitur.

Ibi ſonus maior, vbi minor aeris fractio.

4. Propoſitio. *Corporum ſoliditas & multitudo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationem.*

Quarta propoſitio. Sonus non ſemper fit duobus corporibus ſolidis ſeſe impetētibus. Probatur, quia ſalo fluctuanti, & inūdantib. ventis, & aere in fiſtulis, alijſq; muſicis inſtrumentis colliſo, & flabello, vel flagello, circū acto, fit ſonus: & lineus pannus ſcindēdo crepitat, & ignis affuſa aqua ſtrepit, & ante terræmotū ſubterranei boatus audiuntur, vt ait Ariſtot lib. 2. Meteor. c. 8. ad quos ſonos edendos patet nō concurrere duo corpora ſolida. Itaq; ſi res ad exactā veritatis normā reuocetur, inueniemus quemadmodū corporū cauitas nō tam ad ſonum ſimpliciter, quam ad ſoni protenſionē, ſeu proxilitatē facit, & læuor ad ſoni vehementiā; ita corporum multitudinē, & ſoliditatē nō ad ſonū abſolutè, ſed ad perfectū ſonum efficiendū expoſci. Vnde rectè Simplicius annotauit Ariſtotelē hic nō tam ſonantia docere corpora, quàm benè ſonātia. Tametſi dici etiā poſſit quoties ab vno tantū corpore fit ſonus, vt ab aere inundante, vnū præſtare officium pluriū, & cum à nō ſolidis corporibus editur, ea ſolidorū vice eſſe. Qua de re lege hoc loco, ſi placet Themiſtiū, Philoponū, & Simpliciū. Conſule etiā M. Alber. in ſum. de homine tract. de auditu qu. 5. vbi modos varios efficiendorum ſonorū tractat. Vnde cōſtat Ariſt celebriores tantum, ac magis cōmunes tradidiſſe. Porrò aūt corpora vt benè ſonent, debent eſſe dura, quia mollia non ſeſe aptè feriunt, cum alterū alteri nō reſiſtat, ita vt aerē vehementiùs excutiant, antequā diſſipetur. Item læuia: quia corpora inæqualia in cauis, & depreſſioribus partibus aerē fruſtratim cōminuunt, atq; adeò ſonum cōminutum edunt. Hinc Ariſtoteles in problem. ſect. 11. q 25. cum quæſiſſet cur paleis in orcheſtra ſparſis, chori vox minor audiretur? reſpondet cauſam eſſe, quia vox pauimento minus leui occurrens, vt minus eſt vna propter loci aſperitatē, ita minor eſt, quippe quæ minus continua ſit. Ob id etiam cum parietes aulæis veſtiti ſunt minus firma vox editur. At verò polita corpora aerem aceruatim collectum repellunt, quòd ſonum efficit vehementiorem. Item aerea, id eſt, aeris natura multum participantia. Vnde ænea, & argentea magis ſonora ſunt, quàm plumbea. Sicut enim aeris potiſſimùm fractione ſonus gignitur, ita vbi plus aeris interuenit, ſonus meliùs protogatus

Simplicius.

Themiſtius. Philoponꝰ. M. Albert.

Cur corpora læuia ſonant magis.

Digitized by Google

prorogatur. Quamobrem vaſa inania magis perſtrepunt, & tintinnabula tenui loco ſuſpenſa acriorem ſonum reddũt, quàm apprehenſa manu, vti Philoponus annotauit.

ARTICVLVS II.

PROPOSITIONES aliæ traduntur.

5. Propoſitio Fiátne ſonus ex percuſſu ſolum aquæ, problema eſt.

QVinta propoſitio in vtramq; partẽ probabile eſt nõ ſolum aëris, ſed etiam aquę percuſſione ſonũ effici. Partẽ affirmantem aſſerunt hoc loco Simplicius, & Themiſtius, Auicenna 5. Natur. p. 2. cap. 6. eo argumento, quòd flumina lapides verſantia ſonos emittant. Quod etiã Scaliger exerc. 297. in Cardanũ confirmat ex eo, quia cõflictu nubiũ, quæ ſunt naturæ aqueæ, ſonus fit. Accedit quòd ſonus non per aerem tantùm, ſed per aquam etiam deuehitur, teſte Ariſtotel. tex. 76. Quod ſi ita eſt, cur nõ etiã in aqua ſonus generetur? Philoponus com. 79. M. Alber. tract. 3. c. 18. Aegidius com. 77. D. Thomas, ac ferè latini interpretes negatiuã amplectũtur. Affert aũt pro ſe Philoponus eã rationẽ, quòd ſonus nõ fiat corporibus vtcũq; cõcurrentibus, ſed cũ impetu, neq; medio corpore vtcũq; eliſo, ſed confeſtim. Quare cũ aqua corpus graue ſit, & ob craſſitudinẽ antequã duo corpora ſolida concurrant, paulatim nõ vniuerſim elidatur, conſequẽs eſt, vt eius percuſſu haudquaquã ſonus excitetur. Sed neq; hoc argumentum, neq; priora omnino cõcludunt. Ad illa enim reſpõdent aduerſarij, aerẽ tenuitate ſua aquã permeare, eiuſq; nõ aquę attritu flumina, & nubes ſonare. Itẽ, minùs requiri deferendum ſonũ, quã ad generandũ; & ob id, licet aqua facultate ſoni delatricem habeat, nõ proinde tamen effectricem obtinere. Ad alterius verò partis rationẽ dicendũ erit, tam vehementem poſſe eſſe vim, quæ aquã impellat, vt antequã ea fluat, aptè, cõgruenterq; ad ſonũ diuerberetur. Quare nihil mirum quòd nec illi, qui ſe inter aquã percutiunt, nec piſces natantes ſonum edãt, cùm aquã eo pacto nõ cieant. Sanè verò probè hoc loco ſcripſit Theophilus eos, qui negãt poſſe ex colliſu aquæ ſonũ fieri, illo potius debere niti argumento, quòd ea ſit natura aquæ, & aeris, vt vtriq; inſit facultas deuehendi ſonũ; & tamẽ ad eum attritu ſuo generandũ, non aqua, ſed aer facultatem habeat. Pro certo tamẽ habendum eſt, etiam apud eos, qui priorem ſentẽtiam defendunt, aeris naturam multò plus, quàm aquæ ad ſonum conferre: idq; in cauſa fuiſſe dicent, cur Ariſtoteles, cùm de corporibus ad ſoni generationem ſe collidentibus ageret; non aquæ, ſed aeris mentionem fecerit.

Quomodo affirmantis ſententiæ arg. occurri poſſit.

Quo itẽ negantis.

Theoph. Zimara.

Quo arg. per neg. potius firmatur.

6. Propoſitio.

Sexta propoſitio. Haud neceſſe eſt motum, quo ſonus editur ad aures vſque pertingere.

Probatur 1.

Huius propoſitionis veritas ex eo cõſtat, quia A alioqui, cum ſonus tintinnabuli ad leucæ diſtantiã percipitur, oporteret totũ aerẽ intermediũ agitari, quod ridiculum eſt. Secundò, 2.
quia nõ poſſent duo è regione inclamantes à ſe mutuò audiri, ſiquidẽ motus contrarij, atq; ex aduerſo occurrentes, ſeſe impedirent. Tertiò, 3.
quia piſces in ſtagnis immota aqua ſonos audiunt, & nos in locis vndiq; occluſis, quò motus aeris nõ meat, ſonos percipimus procul editos.

Contraria ſententia.

Sunt tamẽ qui cõtrà ſentiant, aſſe-
B rantq; totũ aerẽ vſq; ad auditũ moueri, ita vt vna pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliã ſibi cohærentẽ feriat; illa ſimiliter aliam, quouſq; ad aerẽ inſitũ cauitatibus auriũ perueniatur; atq; ita ſonũ nõ abſq; ſucceſſu motus ad ſenſoriũ euadere. Quod Alexander huius ſententiæ auctor teſte Philopono, & Simplicio, cumq; ſecutus Auerroes com. 78. explicat, ſimilitudine ducta ab aqua percuſſa lapide in eam proiecto. Vt enim edifferit Themi-
C ſtius; Aer, qui primò inſonat, nõ abiungit ſic, vt ad auditũ ipſe accedat, ſed proximũ ſibi, & continentẽ aerem cõmouet, atq; hic ſubinde aliũ excitat eo modo, quẽ in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulſus obiter ſequentem impellit. Similiter Vitruuius; Mouetur, inquit, vox circulorum fluxibus infinitis, vti ſi ſtante aqua, lapide immiſſo, naſcantur innumerabiles vndarum circuli à cẽtro creſcentes, & quam latiſſimè poſſint va-
D gantes, ni loci interpolarit anguſtia: eo tamẽ interſtitio quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim ſcandit. Non deſunt verò argumenta, quibus hæc ſententia probari videatur. Nimirum ad ſonum deferendum moueri totum aerem vſque ad auditum. In primis, quia nõ ob aliam cauſam videtur ſonus, eiuſq; ſpecies ſucceſſione tẽporis ad aures prolabi (vnde teſte Ari-
E ſtotele in lib. de ſenſu cap. 7. propinquiores priùs ſonum audiunt, cùm ſpecies colorum momento ad oculum perueniant:) niſi quia moto aere deferuntur. Item, quia flante in 2.
aliam partẽ vento ideò minùs audiuntur ſoni, quia impeditur, aut retardatur motus aeris ad nos. Accedit etiam teſtimoniũ Ariſto- 3.
telis, qui proximo ſuperiori capite, text. 82. hoc ipſum videt palam docuiſſe, cùm aſſeruit vnum eundemq; continuum aerem vſque
F ad auditum moueri.

Eius auctores. Alexander. Auerroes.

Lib. 5. de Architect. c. 3.

Similitudo ſoni cum aquæ circulis.

1. Eorũ arg. Ariſt.

Solutio 1.

Nihilominus ad primũ horum reſpondemus, ideò ſonum, & ſpecies audibiles non inſtanti, ſed tempore deferri, licet viſibles momento ad oculos traijciantur: quia tam ſonus quàm eius ſpecies magis materiales ſunt, quàm imagines colorum. Ad ſecundum dicendum eſt, ventum in ad- 2.
uerſam partem flantem tum ſonum, eiuſque ſpecies aliò deuehere delato aere, tum etiam obſiſtere motui, quo ad aliquam diſtantiam aer vicinus corporibus ſonãtibus agitari ſolet, atque ita ſonorũ perceptioni non parum

incōmodare. Deniq; locus Ariſtotelis nō de motu locali, ſed de eo, quo aer ſonū, eiúſve ſpecies recipiendo alteratur, intelligēdus eſt.

QVAESTIO II.

QVODNAM SONI SVBIEctum ſit, quod medium.

ARTICVLVS I.

SONVM NON RECIPI IN *corporibus ſolidis, quorum conflictu editur; eius medium eſſe aerem, & aquam.*

Opinio quòd ſonus in ſonante tantùm insit.

QVorundam opinio eſt ſonum recipi tantùm in corpore ſonante, primùm, quia cum odor, color, ſapor, & qualitates, quæ ſub ſenſum cadunt, inhæreant in obiecto, nō autem in medio, conſentaneum videtur, vt idem quoq; ſono conueniat; atq; adeò vt ſolum in corpore, quod audimus, recipiatur. Item, quia ipſa corpora quæ ſonum edunt, à ſono denominantur, & nos ea audire dicimur, certè non niſi quia ſonum ipſa in ſe habent. Aſſerendum tamen eſt, Cùm duo corpora ſolida, intercepto aere, vel etiam, vt quibuſdam placet, in qua ſonum edunt, eiuſmodi ſonum in ſolidis corporibus, ſed in intermedio excipi: ſicut enim ex fractione, & compreſſione medij corporis ſonus reſultat, ita in eo, non in corporibus ſolidis recipi videtur, alioqui etiam in vacuo poſſet ſonus fieri, & cœleſtia corpora concentum facerent, vtpote quibus ad hoc præter medium aërem qui motum excipiat, nihil deſit. Contrariæ verò partis argumenta facilè ſoluet, qui ad primū dixerit, peculiare, ac proprium ſono eſſe non hærere in obiecto: cuius diſcriminis cauſa eſt, quia cæteræ qualitates ſenſibiles habent eſſe fixum, & ſtabile, ſonus verò non eſt niſi dum fit; ideoq. vbi gignitur, hoc eſt, in intermedio corpore, vbi vt in ſubiecto recipitur. Quid verò hac in re reliquis ſenſibus, quod ad medium attinet pronuntiandum ſit, progreſſu patebit. Ad ſecundum reſpondendum eſt corpora, quæ ſonum edunt, appellari ſonantia, non vt ſono affecta, ſed vt ſonum efficientia, quemadmodū & ſonora dicuntur, quę idonea ſunt ad proxiliorem ſonum excitandum.

Vera aſſertio.

Illius cōprobatio.

Soni mediū, aër & aqua.

Quòd verò ad ſoni vehiculum attinet, hoc eſt, ad medium, quo ſonus ſiue eius ſpecies ad auditum deuehuntur, dicendum id eſſe tum aërem, tum aquam, vt docet Ariſtoteles hoc loco text. 79. & de aëre quidem plana res eſt; de aqua verò etiam conſtat, tum vrinantium teſtimonio, tum quia piſces ſub aquis audiunt, cū vocibus terreantur, vnde & ſilentium piſcatoribus. Quin etiam ſcribit Plinius lib. 10. Natur. hiſtoriæ cap. 70. piſces plauſu congregari ſolitos ad cibum in quibuſdam

A viuarijs: & in piſcinis Cæſaris, tum genera piſcium, tum etiam quoſdā ſingulos ad nomen veniſſe, ſpeciatim verò audire produtur mugil, lupus, ſalpa, & chromis, ac præſertim delphini non audire tantū, ſed etiā mulceri ſymphoniæ cantu dicuntur. Fatendum tamen eſt cum Ariſtotele in problem. ſect. 11. q. 6. multò liquidius faciliuſq; ſonos per aërem traduci, quàm per aquam, obtunduntur enim, & obſcurantur craſſitudine aquæ ſicuti & ſpecies

B viſiles; ob eamq; rem tempore pluuiæ madefacto aëre, minus perſpicuè dignoſcūtur ſoni, quàm ſudo, & ſereno cœlo.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO SONVS, *eiúſve ſpecies ad auditum traijciantur.*

Tres de re propoſita ſententiæ.

C SEd eſt adhuc non parum diſſidij inter philoſophos, vtrum ſonus ſecundū ſuum eſſe reale, an ſecundum notionale duntaxat, hoc eſt, per ſuas ſpecies ad auditum vſq; perferatur, ſicuti colorū imagines ad viſum. Occurrit verò hac de re triplex ſententia. *Prima.* Vna, quæ ſtatuat à primo ſono facto in aere diffundi, ac multiplicari ſonum tantùm, modo ſecundum eſſe reale vſque ad auditum. *2.* Secunda, quæ defendat à primo ſono ſpargi continuò D ſolas ſpecies ipſum repræſentantes. *3.* Tertia, quæ aſſerat à primo ſono fundi, tum alium ſonum ad certum ſpatium, tum ſpecies vſque ad auditum.

1. Pronuntiatum.

Hęc difficultas hiſce pronūciatis explicanda eſt. Primum ſit. Ab ea parte, in qua primò ſonus recipitur, ſiue ſonus ſecundū eſſe reale multiplicetur, ſiue non, cōtinuò ſpecies mittuntur. Probatur, quia ſonus non niſi per ſuas ſpecies, vti reliqua ſenſibilia, in ſenſum cadit. E Quare ſi qua foret pars medij, cui ineſſet ſonus, & non ſpecies, ſequeretur intra illud ſpatium, in quo tantummodo ſonus verſaretur, non poſſe ſonum audiri. Præterea dicendum eſſet non poſſe integrum ſonum à nobis percipi. Nam cùm impoſſibile ſit totum ſonum auribus illabi, ea tantum ratione auribus integer percipietur, ſi ſpecies, quæ integrum repræſentat, auribus imprimatur. Ruſſus verò, niſi ab eamet parte aeris, quà ſonus edi-F tur, continuò ſpecies ſoni efflueret, non poſſemus dignoſcere, vndenam ſonus veniret, nō enim ſpecies ſoni locum indicat, niſi quia ex eo ſoluit.

2. Secundum pronunciatum ſit. Quamquam ſonus ad aliquam partem medij ſecundum eſſe reale multiplicetur; non eſt tamen veriſimile eo pacto diffundi ad omnem diſtantiam ad quam eius ſpecies deueniunt. Hoc pronunciatum quoad priorem partem ex eo ſuadetur, quia cùm ſonus ſecundum eſſe reale in aere tanquam in proprio ſubiecto, &

in aqua

Digitized by Google

in aqua non ſolùm tanquam in vehiculo; id enim conſtat, ſed etiam vt in ſubiecto proprio, vt quidam volunt, ſimiliter recipiatur, nihil ſanè repugnat aliquantulum ſeſe in eo extendere eo modo, quo calor aliam caloris portionem ſe vlteriùs communicãdo gignit: quanquam non ſit inficiandum, nullam rationem planè conuincere iſtiuſmodi ſecundas qualitates diffundere ſe ipſas realiter, cùm ad earum perceptionem ſufficiat emitti ab eis ſpecies ad ſenſuum officinas. Quod ita fieri in coloribus manifeſtum eſt; nec enim vnus color alium gignit, ſed dũtaxat ſui imaginem ad aſpectum iacit: Verùm noſtram opinionem de extenſione ſoni ſecundum eſſe reale in medio ſequitur D.Thom. in 2. d.2.q. 2.art.2. ad 5. Quoad poſteriorẽ verò partem idem pronunciatum inde oſtenditur, quia ſonus breuiſſimo temporis ſpatio procul auditur; nõ videtur aũt probabile ineſſe ſono tantã vim ſe diffundendi, etſi id lux ob excellentem prærogatiuã inter ſenſiles qualitates obtineat, vt ſe non ſolùm in inſtanti, ſed etiam ſecundum eſſe reale q̃ longiſſimè explicet.

Sonus nõ in rectum ſolùm, ſed & in orbem ſpargi.

Illud verò conſtat, quocunque modo ſonus diffundatur non in rectam lineam tantummodò porrigi, ſed orbiculatim ſpargi cõtinuata ſerie, more circulorum, qui tactu lapidis in aqua à centro verſus omnem loci differentiam abeuntes excitantur, cuius rei argumentum eſt, quod à tergo, & ex obliquo, ac denique ex omni parte ſonus audiri ſoleat. Quod verò ad reflexum ſonũ, ſiue Echo ſpectat; is tunc fit, cùm ſonus incurrit in aliquod corpus leue & concauum, à quo tanquam pila repulſus ad aures reſilit ita vt exaudiri poſſit oblocutio. Nam ſi corpus, in quod incidit, inæquale ſit, ita vt vnitas reciprocantis ſoni minimè ſeruetur, audiri vocis reſponſum, ſeu vox æmula nequibit. Si item corpus ſit humidum, aut molle & quod ictui cedat eumq; reſoluat, non duplicabit ſonum, nec imaginem edet. Si autem petas num Echo fiat repercuſſo aere, qui ſonum ſuo quaſi remigio vehat, reuehatq;, dicimus conuenienter iis, quę ſuperiùs ſtatuimus, ſicuti non neceſſe eſt aerem cieri toto ſpatio, quo ſonus funditur, nec ſonum ſecundum eſſe reale ſpargi toto eo tractu, quem ſpecies peruagantur; ita non requiri ad Echus generationem, vt totus aer agitetur vſque ad locum, vnde voces reciprocæ fiunt: nec item neceſſum eſſe, vt ſonus ſecundùm eſſe reale eò perueniat, ſemper tamẽ dari reflexionem ſpecierum per quas ſonus percipitur, vt ex ſuperiùs dictis patet. Contingit autem eandem vocem non ſemel tantùm per reciprocationem ad auditum peruenire, ſed ſæpius, ita vt decies interdum audiatur; ſicuti Patauij quodã in loco fieri narrant, & olim Olympiæ in porticu, quam ob id heptaphonon appellabant, eandem vocem ſepties reddi ſolitam auctor eſt Plin. lib. 36. Nat. hiſt. cap. 15. Nam cùm vox ſemel repercuſſa in loca alia vicina incidit, & in cauos anfractus, à quibus ſimiliter diſſultet per eiuſmodi reflexus repetitos; eadem vox identidem ad aures perlabitur. Non audiuntur verò in Echo niſi vltima ferè verba; quia licet fiat reflexio totius vocis, tamen priores eius partes ab vltimis à tergo vrgentibus turbantur. Quare nõ niſi eæ partes, quarum regreſſus non impeditur, quales ſunt nouiſſimæ, à nobis percipi conſueuerunt.

Lege Albertũ in Sum. de hom. in tractatu de Auditu. q.7.

Vnde numeroſa vocum repercuſſio.

Cur Echo vltima reddat verba.

Quæ fuerit origo fabulæ Echus, de qua Ouid. lib. 3 Met. lege ſi places, apud Alex. lib. 1. Probl. quæſt. 14.

Obijciet tamen aliquis: Solida corpora, modò translucida ſint, deuehunt ſpecies coloris; ergo & ſpecies ſoni, cùm in vtriſque par ratio videatur. Deinde talpę audiunt ſub terra compenſante auditu perpetuam cæcitatẽ, qua dãnati à natura ſunt. Tertiò, non videtur negandum per interpoſitum ignem audiri ſonos. Quartò, beati poſt corporũ reſurrectionem in cœleſtis patriæ domicilio, vbi neque aer eſt, neque aqua, inter ſe externo ſermone colloquentur, vt eſt cõmunis Patrum ſententia. Igitur non ſolùm aer & aqua, ſed alia etiã corpora vim ſonorum delatricem habent.

Talpæ ſub terra audiunt.

Per ignem traijci ſonũ.

Ad primum horum dicendum; ſicuti viſus auditui præſtat, & ſpecies viſiles nobilioris notæ exiſtunt, q̃ audibiles, ita latiùs patere medium viſus, q̃ auditus; & per plura corpora ſpecies illius, quam huius, meare. Ad ſecũdum, nõ tranſmitti ſpecies ſoni ad talpas per terræ elementum, ſed per aerem poris terræ incluſum. Ad tertium, videri quoq; p̃ ignem tranſuehi ſonos, imò & eius percuſſu gigni. Ariſtotelem verò nõ niſi de notioribus & celebrioribus medijs ſubiectiſve ſonorum diſſeruiſſe. Ad quartũ dicimus cum D.Thoma in 2. diſt.2. q.2. art.2. ad 5. in pulmone & gutture beatorum fore connaturalem quendam aerem à Deo illis cõceſſum in reſurrectione, non ob neceſſitatem reſpirandi, aut expirandi; nec enim illis reſpirationis, aut expirationis vſus neceſſarius erit; ſed ad voces efformandas: illo enim aere ad vocalem arteriam librato, & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus inſtrumentis percuſſo, vocem efformabunt, quæ modo magis immateriali, quàm apud nos, id eſt, tantùm ſecundum eſſe intentionale diffundetur per corpus cœleſte. De quo medio nihil mirum ſi Ariſtoteles nõ egit, cùm nec illud cognouerit.

Beati in cœlo quo pacto edant vocẽ.

QVAESTIO III.

QVO PACTO VOX FORMETUR, *& qua eius natura ſit.*

ARTICVLVS I.

DE FORMANDAE VOCIS *inſtrumentis, & artificio.*

Effingendæ vocis inſtrumenta varij Auctores diligenter explicuere. D.Grego-

rius Nicenus in libro de Hominis opificio, capite 9. Theodor. ſerm. ?. de Prouidentia. Lactantius in lib. de Opificio Dei, cap. 11. Ariſtoteles lib. 1. de Hiſtor. anim. cap. 16. & lib. 4. ca. 9. Galenus 7. de Vſu part. cap. 5. & 2. de decretis Hippocr. & Platonis, cap. 6. & in lib. de Vocalium inſtrumentorum diſſectione. Veſalius lib. 7. de Fabrica humani corporis, à cap. 4. ad 8. Fernelius in libro de Partium corporis humani deſcriptione, cap. 8. Occurrunt ergo in primis quinque potiſſimùm inſtrumenta ad id munus præſtandum, videlicet, Pulmones; thoracis, & intercoſtales muſculi; aſpera arteria, larynx, Gargario. Pulmones obſeruiunt ad excipiendum aerem, ideoque ineſt eis raritas quędam, & aſſimilis ſpongijs mollitudo, qua ſe contrahunt & dilatant. Muſculi facultate motrici, qua pollent, ſiue thorax eorum interuentu, compreſſum aerem diuerberant & extrudunt; alioqui neque vox, neque ſonus vllus edi poterit. Arteria aſpera eſt via, quæ à faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit, & vt trahere, ac reddere ſpiritum poſſit, aſſiduè patet: Diciturque aſpera ob inæqualitatem, ſicuti & eæ, quæ à corde procedunt, & pulſum denuntiant lęues nuncupantur. Larynx eſt caput, ſiue ſuperior finis aſperę arterię, quod transglutientibus ſurſum fertur, conſtatque tribus cartilaginibus. Laryngis verò ſummum oſtiũ, ne quid cibi, potúſve per id illabatur, contegit membrana cartilaginoſa, oblonga & fiſtularum linguæ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς. Hæc verò cùm ſpiritum identidem reciprocamus, ſurſum erigitur. Gargario, ſeu gurgulio, qui etiam columella dicitur, eſt caruncula rotunda in extremo palato dependens, ſub qua eſt epiglotis; vocatur quoque vuula, præſertim cùm humoris influxione, ad ſimilitudinem vuæ intumeſcit, & inflammatur. Porrò hiſce omnibus formandæ vocis inſtrumentis inter quæ præcipuum eſt larynx, vt docet Ariſtoteles 9. lib. de Hiſtoria animalium, cap 2. hunc in modum vox editur: Muſculis thoracis & intercoſtalibus vehementer compreſſus aer, è pulmonibus per arteriam vocalem confeſtim deducitur, qui anguſta via tractus in aerem in arteria ad laryngem vſque, epiglotidis oppoſitu retentum impingit: hic ad guttur ſummamque arteriæ partem alliſus ſonat, ac vocem effingit, quam ſi lingula oppoſita non eſſet, formare non poſſet, quia totus ſine percuſſione proſiliret. Confert verò plurimũ ad modulandam vocem lingula & gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & tẽperatur, ac pro varietate percuſſionum diuerſi moduli & vocum flexiones fiunt, pręſertim verò gurgulio quaſi plectrum ad ſuauitatem & moderationem vocis conducit. Præter inſtrumenta hactenus cõmemorata, alia quoque voci obſeruiunt, licet priora ad vocem

Inſtrumẽta vocis quinque numerantur.

Confert ad vocem modulandam in primis guia & gurgulio.

A ſimpliciter, reliqua potiſſimùm ad rationẽ, dearticulatę vocis data ſint; videlicet lingua, palatum, dentes & labra. Ex his lingua nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextram læuamque dirimit: & quia ſummè volubilis eſt, ne ſe nimium in loquacitatẽ ſoluat ſubdito vinculo, tanquam habenis coercetur. Diſtinguit autem lingua ſermonem, ſeu (quod idem eſt) vocem dearticulatim format, vt in orationẽ B abeat; dum aerem à concauitate arteriæ pulſum, & in amplitudinem oris incidentem variè frangit, ac pro verborum varietate diſpeſcit, diſtribuitque, ad quod idoneè præſtandum certa tẽperatura exigitur. Qua ſi lingua humectior ac mollior ſit, vt in pueris & interdum in prouectioribus balbutiem inducit, eò quòd tunc muſculi firmiter nequeant ſtabiliri. Vnde & ebrij aliquando balbutiunt, & C turbidè loquuntur: tum quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tum quia illius multitudine lingua prægrauatur. Sed & qui balbi naturâ ſunt, hi aut cerebrum nimis humectum habent, aut linguam, aut vtrumque. Palatum verò ad primores dentes extenditur, eſtque multis ſcabrum aſperitatibus ad detinendam in his vocem, & tum ob alias cõmoditates, tum ob eam potiſſimùm vocem iuuat, quòd cauum ſit, proindeque ad eius latera vocis ictus diu congeminentur. Dentes D etiam ad vocem magnoperè conducunt. Nã, vt Plinius lib. 7. Natur. hiſtor. cap. 16. ad primores dentes vocis ſermoniſque regimen tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriemque ſtructurę, atque magnitudine mutilantes, molientéſve, aut hebetantes verba, & cùm defluxére explanationem omnem adimentes. Denique labra magnum vſum præbent formandæ voci, cùm verborum ſyllabarum, literarumque diſtinctio eorum compreſſione & diductione magna ex E parte contineatur. Itaque ſic nos labris vocum, & ſermonis diſcrimina, vt tibicines digitorum opera, ſpiritum in fiſtulis, & cantus harmoniam moderantur.

Vnde exiſtat balbuties, et quibus accidat.

Primores dentes vocis regimen tenent.

ARTICVLVS II.

EXPLICATVR VOCIS DEfinitio ab Ariſtotele tradita.

F EX dictis non erit difficile intelligere vocis definitionem ab Ariſtotele traditam proximo ſuperiori cap. tex 90. nimirum; Vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente, cum quadam imaginatione efficitur. Vbi primũ aduertes diſcrimen inter ſonum, vocem & ſermonem. Nam ſonus etiam inanimatis corporibus cõuenit: Vox ſolis animantibus, cum non fiat niſi inſtrumentis, quæ animalium propria ſunt: Sermo ſolis hominibus, quia hi tantùm ratione

Vocis definitio.

Lege Themiſtiũ hoc loco cap. 30. ſuę paraph.

Digitized by Google

ratione pollent, & ſenſa mentis cum alijs cõmunicant, quod ſermone fit.

Quę animãlia vocis expertia.

Secundò, illud obſeruabis, quod iam ſuprà attigimus, monetq; Ariſtoteles hoc capite, videlicet ita ſolis animantibus vocem conuenire, vt nõ omnibus competat. Nam exanguia, in quibus ſunt inſecta, non edunt vocem, & vniuerſim quæcunque nõ reſpirant, tantummodò ſonum quendam ſimilem voci emittunt. Itaque ex his alia, cum tractu ſtridorem cantui ſimilem edunt, vt cicadæ. Recepto enim ſub pectore ſpiritu mobili, occurſante membrana intus, attritu eius ſonãt. Alia murmur excitant, vt muſcæ & apes, cùm volãtu ſeſe attollunt, & contrahunt. Piſces quoque vocales non ſunt; vnde Pythagoras, vt eſt apud Plutarchum in quæſtionibus conuiualibus, propterea eſum piſcium interdixit, quod ij Pythagoricę diſciplinę quodammodò contubernales ſint ob ſilentium, ita vt in prouerbium abierit; Magis mutus, quàm piſcis. Si verò etiam piſces, qui vocales videntur, non veram vocem, ſed ſtrepitum voci ſimilem tãtummodò branchijs, aliiſve eiuſmodi inſtrumentis edunt. Quo pacto marinę hirundines cùm ſublimes volitant, pinnis aerem extrahunt, ac reſonant: & is, qui caper vocatur in Acheloo amne quaſi grunnitum excitat. Animalia autem amphibia, id eſt, ancipitis naturæ, vt equi marini, pulmonem & arteriam habent, vocemque edunt. Itemq; Delphini, qui non ambiguæ naturę ſunt, ſed ſimpliciter inter aquatilia numerantur, pro voce gemitum humano ſimilem edunt.

Delphines gemitum edunt.

Quæ ſint animantibus reſpirationis cauſæ. Lib. de reſpira. cap 3.

Tertiò, nec illud ignorandum eſt, aeris reciprocationem in animãtibus multis de cauſis fieri. Primùm ad nutritionem & redintegrationem ſpirituum, vt alibi oſtendimus. Secundò, ad refrigerationem caloris, alioqui nimio æſtu diſſolueretur animal; vel (vt quidam volunt) ad ventilationem: hanc à refrigeratione eò diſtinguentes, quod ventilatio ſit ſuſcitatio & accenſio potiùs caloris ex motu, ſiquidem motu calor accenditur, vt monſtrat experientia, tradidimusq; cum Ariſtotele lib. 2. de Cœlo, cap. 7, quæſt. 6. Tertiò, ad efformandam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

His ita conſtitutis, vt ad propoſitam definitionem veniamus, dicitur vox, ictus aeris, in ſenſu cauſali, non formali, id eſt, nõ quod vox ſit ipſe ictus aeris, ſed quia ex ictu aeris reſultat: quo etiam pacto non ſemel dixit Ariſtoteles, vt ſuperiùs commonuimus, ſonum eſſe ſolidorum corporum colliſionem, id eſt, colliſione procreari. Quare idem valet, vox eſt ictus aeris, atque, ſonus editus ictu aeris; additur; attracti ab anima, &c. id eſt, aeris, qui primùm attrahitur, tum redditur virtute motrice in pulmonibus conſtituta; cum imaginatione, id eſt, applicata eiuſmodi virtute ad operandum ex motione phantaſiæ, & appetitus ſenſitiui. Hinc ſubijcit Ariſtoteles vocem datam eſſe à natura ad ſignificandum; quia voce tum ſenſa phantaſiæ (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Itaque ea etiam, quæ rationis expertia ſunt affectus animæ voce exponunt, vt canes latratu, aues cantu, boues mugitu, oues balatu; aliaq; ſimiliter: ſed de hac re latiùs ad lib. de Interpret. Porrò hac definitione quatuor cauſarum genera comprehendit Ariſtoteles. Aer enim materia vocis eſt, anima efficiens, forma ſonus, finis ſignificatio. Quod ſi quis opponat non omnem vocem ſignificatricem eſſe, cùm Dialectici voces in ſignificantes & non ſignificantes diſpertiant. Occurrendum erit, ſi de affectuum ſignificatu agamus, omnem vocem ſignificare, idq; natura ſua, ſi autem de ſignificatione ex hominũ inſtituto & arbitratu, omnes quidem humanas voces poteſtate ſignificare, quia poteſt eis ſignificatio indi, non tamen omnes actu ſignificantes eſſe; quia multis nulla eſt impoſita ſignificatio. Dialecticorum autem diuiſio ſecundùm hanc poſteriorem ſignificandi rationem intelligenda eſt.

Rationis expertia affectus voce exprimunt.

Vocis cauſa multiplex.

Vox omnis affectum ſignificat naturaliter.

QVAESTIO IV.
DE POTENTIA AVDIENDI.
ARTICVLVS I.
QVAE SIT EIVS PRAEſtantia; quę officina.

† De hac re Ariſtot. 1 de Hiſt. anim. cap. 11 & 5. de Gener. anim cap 2. Auic. 3. Can. 4 Fen. Auerr. Colle. Sect 3. cap 16. & lib 3. cap 37. Veſalius lib 1. cap. 8. 12. 36 & lib. 6. cap. 16. & 18.

EGimus † de obiecto auditus, nunc de ipſa audiendi facultate, eiuſque organo breuiter diſſeremus. Habet hæc potentia inter alios ſenſus externos, ſecundum dignitatis locum. Præbetque magnum vſum in primis ad vitam ciuilem. Nihil enim prodeſſet oratio & ſermo, quo ſenſa mẽtis & ſtudia noſtra communicamus, ni ſermonem ipſum audiremus. Imò nec ſermo vllus ſine auditu eſſet; ſiquidem qui ab ortu ſurdi exiſtunt, vt ſermonem audierunt nũquam, ſic nec efformare orationem queunt, atque adeò muti etiam ſunt: quanquam & huius rei aliam eſſe Medici cauſam reddunt, quam lege apud Aphrodiſæum primo libro Prolem. quæſt. 133. Secundò, plurimùm conducit auditus ad artes ac ſciẽtias de Magiſtro cõparandas. Ideoque capite ſecundo, libro de Senſu & ſenſili, auditus diſciplinæ ſenſus vocatur; & animantes, quæ auditu carent, omnis diſciplinæ expertes ſunt. Tertiò, quia excepta auribus vehementer affectus mouent, præſertim ſi muſicis numeris conſtent. Cuius rei inter alia exempla eſt illud Pythagoræ, qui iuuenem Phrygio

Auditus poſt viſum cæteris ſenſibus exaltior.

Cur qui natura ſurdi, ijdem & muti.

Digitized by Google

Phrygio modulo, quod harmoniæ genus eſt, A ad continentiam flexit. Et illud Timothæi Muſici, qui Alexandrum Imperatorem conuiuio indulgentem eo concentu, quem Orthia vocabant, bellicum perſonante, ad arripienda arma, & poſcendum equum mouit, aientem eiuſmodi eſſe muſicam regiam oportere. Cur autem ſonus tantoperè animũ commoueat, hiſce verbis ediſſerit Scaliger Exercit. 302. in Cardanum, num. 2. Propterea quòd ſpiritus, qui in corde agitant, tremu B lum ac ſubſultantem recipiunt in pectus aerem, atque cum affini ſuo vnum fiunt, & cætera, quæ ibidem fuſiùs perſequitur. Quartò, auditricis potentiæ dignitas eo maximè cõmendatur, quod ad cœleſtis fidei diſciplinã capeſſandam obſeruit; ſiquidem fides ex auditu eſt, vt cap. 10. Epiſtola ad Romanos D. Paulus edocet.

Galen. libro 8. de Vſu partium, cap. 6.

Quòd verò ad ipſam audiendi officinam attinet, occurrunt in primis aures, quæ audi C tui conſimilem vſum præbent ei, quem oculis ſuperciliorũ pili, vt enim hos natura ideò ſupra oculos ſtatuit, vt ſi quid è capite in ipſos deflueret, exciperent; ſic aures auditui præpoſuit, vt incidentia prohiberent. Sunt eæ cartilagineoſæ, atque adeò mediocriter molles; quia ſi nimium molles eſſent, vt carnes, paruo negotio tunderentur, nec ipſæ aliquem ſonum refunderent; ſi duræ facilè frãgi poſſent. Abundant verò flexibus obliquis D initar labyrinthi, tum ne ſonus recto impetu, affatimque intro ſubiens ſenſum lædat. Atq; ob eandem cauſam earum meatus, etſi intùs admodum amplus cauusq; ſit, eſt tamen tortuoſus, atque anfractui cochleæ ſimilis; vnde hoc ipſo capite, text. 85. ſcribit Ariſtoteles ob prędictam obliquitatem vſque ad inſitum aerem non ſubire aquam, cùm caput mergimus; tum verò vt aeris eò illabentis frigiditas flexuum varietate ſenſim miteſcat. Inſu E per mira naturæ prouidentia eandem cauitatem viſcoſo humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, vt ſi qua beſtiola, vel aliud quid noxium irruperit, quaſi in viſco inhæreſcat & capiatur. Porrò intra prædictum foramen membrana quædam eſt, (tympanum auditus vocant,) quæ cauitatis orbicularem quandam partem tranſuerſim complectitur, eandemque ſtabiliunt tria oſſicula, quorum vnum incudis pedunculis duobus innixi, alterum malleoli, tertium ſta F pedæ figuram refert. Intra ipſam congenitus quidam aer ſeruatur, vt ex diſſectionibus cõſpicuum fit, quibus inibi inanis quædam ſedes inuenitur. Cohibetur autem prædictus aer eiuſmodi vallo, quia alioqui diffluerct, aut ſaltem vehementibus fragoribus diſſiparetur. Poſtremò, vt oculi in neruos opticos, ſeu viſorios deſinunt, ſic tympanum auditus neruo cuidam affixum eſt, è cerebro deſcendenti, per quẽ tum ſpiritus animales ad tympanum inuehuntur, tum ſonorum ſpecies ad ſenſum communem inuehuntur.

Cur natura aurium anfractus molita ſit.

ARTICVLVS II.

QVA IN PARTE FACVLtas audiendi conſtituta ſit.

EXpoſita vtcunque auditoriæ officinæ fabrica, reliquũ eſt, vt videamus in qua ei⁹ parte facultas ipſa audiendi inſideat. Quanquam enim, vt cæteris ſenſibus, ita & auditui partes multæ famulentur, vnam tamen præcipuam oportet eſſe, quæ inſtrumenti primarij vicem ſubeat, vt in viſu, humorem cryſtallinum. Themiſtius igitur putat præcipuum organum auditus eſſe ſpiritum, ad quẽ per innatum aerem, quaſi per domeſticũ nuntium, ſoni tranſuehuntur, ſed decipitur. Nam cùm ſpiritus eandem cum ſanguine naturam habeat; (ſiquidem nihil eſt aliud ſpiritus quàm ſanguis ad magnam redactus tenuitatem:) atque adeò cùm animæ expers ſit, vt primo libro de Ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus; fit inde vt nequaquam vitalis potentiæ inſtrumentum aut ſubiectum eſſe poſſit; alioqui eliceret anima vitalem functionẽ, vbi ipſa non reſidet. Alij, in quorum numero eſt Veſalius li. 1. de Humani corporis fabrica, capite 8. cenſent organum auditus eſſe oſſicula intra tympanum incluſa. Sed neque hæc ſententia nobis probatur: quia oſſa ob terream concretionem, qua conſtant, nõ ſunt apta ad ſenſiones obeundas; adeò vt neq; tactu, niſi forte admodum hebeti & obſcuro polleant.

Vbinam audiendi facultas inſideat.

Lege Theophilum ad tex 82. li. 2.

His ergo opinionibus reiectis amplectimur ſententiam Ariſtotelis 2. lib. de Partibus animalium, cap. 10. exiſtimantis aerem congenitum, ſiue inædificatum auribus, quem membrana incluſum eſſe diximus, ne foras expiret, néue externis iniurijs pateat, eſſe verum ac proprium audiendi inſtrumentum. Quod idem non obſcurè ſignificauit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, text. 83. vbi docuit oportere huiuſmodi aerem immobilem ac tranquillum eſſe, vt externos ſonos percipiat, omneſque eorum differẽtias exactè cognoſcat. Ariſtotelem ſecutus eſt præter alios Galenus lib 8. de Vſu partium. cap. 6. quo loco ita ſcripſit: Alteratur nõ à quouis ſenſibili omne ſenſorium, ſed ſplendidum quidem, ac lucidum à coloribus; aerem à ſonis; vaporoſum ab odoribus, &, vt in ſumma dicam, ſimile ſimili notum eſt, ac familiare. Quibus verbis ad hanc ſententiam comprobandam huiuſmodi rationem Galenus innuit: Quod ſenſiterium tale eſſe debet, vt à proprio obiecto affici poſſit, eius in ſe imagines recipiendo: eiuſmodi verò eſt aer inſitus auribus. Sicut enim id, quod potiſſimum recipit, ac tranſuehit ſe-

Auditoriæ facultatis inſtrumentum.

Digitized by Google

hit ſonos, eſt elementum aeris, ita ad eoſdem A ſecundum eſſe notionale ſuſcipiendos maximè idoneus prædictus aer nobis inſitus, proindeque par eſt in eo audiendi organum conſtituere.

At obijciet aliquis: Vel aer ille aurium meatibus incluſus, eſt eiuſdem naturę cum elemento aeris, vel alteriùs. Si eiuſdem, non ergo eſt animatus; atq; adeò nec auditoria potentia informari poteſt. Si diuerſæ, non igitur ad recipiendas ſonorum ſpecies idoneus eſt. B Huic argumēto occurrendum videtur, aerem illum analogicè tantùm vocari aerem: eſt enim animatus, vt ait Simplicius, probatque argumentum, nec aeris nomen obtinuit, niſi ob ſimilitudinem, quam cum aere elementari habet; vt enim hic tenuis eſt, ac tranſmeabilis; ita & ille. Neq; repugnat aliquam portiunculam corporis animati, admodum ſubtilem & tenuem eſſe, & quaſi aeriam; cùm ita poſtulat ratio facultatis inibi ſedem habētis: licèt totum corpus, vt integrum animæ perfectibile non poſſit in tanta raritate aptum eſſe ad animæ informationem. Neq; verò ad audibiles ſpecies recipiendas neceſſe eſt ſenſiterium auditus eſſe eiuſdem naturæ cum aere elementari; ſufficit enim cognatio illa & conuenientia in ſubtilitate, ac raritate

Eandem ſequitur Fernel. lib. 5. Phyſiologiæ, cap. 6. Inſtrumentum audiendi aer dicitur analogicè.

Aliquid præter aerē elementarē poteſt ſpecies audibiles recipere.

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ δὲ ὀσμῆς καὶ ὀσφραντοῦ, ἧττον εὐδιόριστόν ἐστι τῶν εἰρημένων· οὐ γὰρ δῆλον ποῖόν τί ἐστιν ὀσμή, οὕτως ὡς ὁ ψόφος, ἢ τὸ φῶς, ἢ τὸ χρῶμα. αἴτιον δ', ὅτι τὴν αἴσθησιν ταύτην οὐκ ἔχομεν ἀκριβῆ, ἀλλὰ χείρω πολλῶν ζώων· φαύλως γὰρ ἄνθρωπος ὀσμᾶται, καὶ οὐδενὸς αἰσθάνεται τῶν ὀσφραντῶν, οὐδὲ τοῦ λυπηροῦ, ἢ τοῦ ἡδέος οὐκ ὄντος ἀκριβοῦς τοῦ αἰσθητηρίου. εὔλογον δ' οὕτω καὶ τὰ σκληρόφθαλμα τῶν χρωμάτων αἰσθάνεσθαι, καὶ μὴ διαδήλους αὐτοῖς εἶναι τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων, πλὴν τῷ φοβερῷ καὶ ἀφόβῳ. οὕτω δὲ καὶ τὰς ὀσμὰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἔοικε γὰρ ἀνάλογον ἔχειν πρὸς τὴν γεῦσιν καὶ ὁμοίως τὰ εἴδη τῶν χυμῶν τοῖς τῆς ὀσμῆς. ἀλλ' ἀκριβεστέραν ἔχομεν τὴν γεῦσιν, διὰ τὸ αὐτὴν εἶναι ἁφήν τινα· ταύτην δὲ ἔχει τὴν αἴσθησιν τὸν ἄνθρωπον ἀκριβεστάτην· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις λείπεται πολλῶν τῶν ζώων· κατὰ δὲ τὴν ἁφήν, πολλῷ τῶν ἄλλων διαφερόντως ἀκριβοῖ. διὸ καὶ φρονιμώτατόν ἐστι τῶν ζώων. σημεῖον δὲ τὸ καὶ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὸ αἰσθητήριον τοῦτ' εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἀφυεῖς παρ' ἄλλο δὲ μηδέν. οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι, ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς.

ἔτι

CAP. IX.

De odore verò & odorabili non æquè benè atque de hiſce, quæ dicta ſunt, diſcernere, determinareque poſſumus. Non enim ſic patet quale quid ſit odor; vt ſonus, vel lumen, vel color. Cuius cauſa eſt nos non habere hunc ſenſum exactum, ſed inferiorem compluriũ animalium ſenſu; remiſsè namque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit abſque dolore, vel voluptate: propterea quod ſenſus inſtrumentum huiuſce non eſt exactum, atque perfectum. Atque conſentaneum eſt rationi tam animalium ea, quæ duros oculos habent, ſi ſentire colores, vt non aliter eorum percipiant differentias, quàm timendo, aut non timendo, quàm hominum genus odores. b Similem autem rationem ſubire videntur odoratus ad guſtum, & odoris ſpecies ad ſpecies ipſius saporum. Verùm exactiorem guſtum habemus, quàm odoratum, ex eo quia guſtus tactus eſt quidam, qui quidem ſenſum homo exactiſſimum habet. In cæteris namque ſenſibus vehementer à cæteris animalibus ſuperatur, at tactu longè cęteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudentiſſimũ eſt animalium. Indicium autem eſt in hominum genere ob hoc inſtrumentum ſenſus ingenioſos eſſe hebetesve, & non ob aliud quicquam. Qui namque ſunt duri carne, ij ſunt inepti mente; qui verò ſunt molles carne, ij ſunt ingenioſi, menteque dextri. Text. 92. Text. 93. Text. 94.

c *Vt*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

De a *odore verò.*] Aſpectus & auditus contemplationem ſubſequitur doctrinæ ordine tractatio odoratus propter affinitatem & cognationem, quam hic ſenſus cum illis habet, vt progreſſu patebit. Quatuor autem ad illum ſpectantia explicat in hoc capite Ariſtoteles, odoris naturam, odorum ſpecies, medium & inſtrumentum. In primis verò admonet conſiderationem hanc difficilem eſſe, propterea quòd odorandi ſenſus ob defectum & ineptitudinem organi admodum in nobis obſcurus ſit: ita vt neque odores exactè percipere, neque eorum naturam & varietatem ſatis dignoſcere & penetrare valeamus. Odorati autem nos tenuiter argumento eſſe ait, quòd eos tantùm odores percipimus, qui acriter ſenſum feriunt, & dolore aut voluptate afficiunt. Id verò ſimilitudine quadam illuſtrat. Nam vt ea animalia, quorum oculi dura denſaq; membrana obtecti ſunt, acumē illud aſpectus, quod in cęteris eſt, non obtinent: adeò vt licèt colores ſentiant, eorum tamen diſcrimina ſine pauore & voluptate, ſine moleſto & iucundo, hoc eſt, ſine vehementi motu rei viſæ (id ſignificant verba illa contextus, niſi timendo aut non timendo) non diſcernant: ita & homines in odoribus percipiendis ſeſe habent. Aduerte hic duros oculos quales ſunt piſcium, & eorum animaliũ, quæ inſecta & cruſtata dicuntur; de quibus Ariſtoteles lib. 2. de Partibus animalium, ca. 13. duas ob

Hebes in homine eſt vis odorandi.

 cauſas

Digitized by Google

cauſas minùs acutè cernere. Primùm, quia eorum membrana, cùm terrea craſſaque ſit, ob duritiem & concretionem, ſpectabilium rerum imagines minùs promptè recipit. Deinde quia plerumque ſunt exerti & prominentes, in quibus nequeunt bene coire ſpecies ad centrum, ſicuti coëunt in ſenſorijs demerſis, ac profundis. Lege Ariſtotelem libro 1. de Hiſtoria animalium, capite 10.

Per analogiam ad ſapores ſpecies odoris diſtingui.

b *Simile autem.*] Quia inter guſtum & odoratum mutua ſimilitudo & proportio intercedit, vnde & ſaporum nomina ad odores transferuntur: quia item homines guſtum olfactu exactiorem habent, docet ex ſaporum ſpeciebus odorum ſpecies cognoſci poſſe. Quòd verò guſtus odoratui in nobis excellat, inde ſuadet, quia guſtus tactus quidam eſt, videlicet tactus linguæ circa ſapores. Eſſe autem hominis acerrimum tactum eo probat indicio, quia homo animantes omnes prudentia ſuperat: at vna eademque prudentiæ & boni tactus communis ratio eſt, nempe carnis mollitudo. Vnde eos, qui carne molles ſunt, mente & ingenio præſtantes iudicamus: contrà verò hebetes, qui carnem habent duriorem, & craſſipelles exiſtunt. Hic aduerte ex bonitate tactus argui præſtantiam ingenij, quia ex ea temperamenti bonitas colligitur, vt Themiſtius ait. Namque vt tactus fundatur in primis qualitatibus, & circa eas verſatur; ita tunc eſt optimus, cùm illæ exactam perfectamque Symmetriam & temperiem ſortitur: optima verò temperies & phantaſiæ organum aptiùs, & ipſam phantaſiam expeditiorem reddit: deinde à phantaſia, mentis in intelligendo facilitas & promptitudo, in qua vis ingenij cõſiſtit, vt alibi expoſuimus magnoperè dependet. Quo fit vt temperamenti bonitas tanquam cauſa materialis & diſpoſitiua ad excellentiam ingenij concurrat. Hinc ea, quæ ex optimo temperamento proueniunt, ſubtilioris ingenij ſunt indicia, vt color viuidus, ſubtilitas pilorum, tenuitas vnguium, mollitudo carnis. Et hæc quidem mollitudo, cuius hîc Ariſtoteles priuatim meminit, eò etiam ingenium iuuat, quia diſpergit ſoluitque inutilia recremẽta, quibus pulſis, ſpiritus, quos ſanguine incaleſcenti, cor exhalat, ſubtiliores manent, & tum maiori alacritate ad potentiarum obſequium accurrunt: vnde & phantaſmata puriora, ac defæcatoria contingunt. His non obſtat, quòd fœminis mollior caro ineſt, quàm viris; & tamen hi ordinariè, vt iudicio, ita & ingenio illis præſtant. Nec quod phlegmatici, qui hebetiores ſunt cholericis, teneriorem cutem habent. Non enim mollitudo ex aqueo & pituitoſo humore orta, qualis eſt in fœminis & phlegmaticis, ſed aëria comes eſt boni ingenij. Nec enim officit, quod Ariſtoteles in Problem. ſect. 30. quæſt. 1. ſcripſit, omnes ingenioſos fuiſſe melancholicos: cùm tamen atrabilis, vt ſicca frigidaque eſt, ita corpus nõ molle, ſed durũ terreumque efficere videatur: id enim qua ratione accipiendum eſt, ex profeſſo oſtendimus, libro 2. de Ortu & interitu. Nec denique ſibi repugnat Ariſtoteles lib. 1. de gener. animal. cap. 20. vbi ait, guſtum & tactum nihil ad prudentiam facere: ibi enim loquitur de tactu ſecundùm ſe: hîc autem vt ex illius præſtantia arguitur excellens temperamentum, & tandem bonitas ingenij, ac iudicij. Sed hæc ad præſens ſatis ſint, de quibus multa diſſeruimus loco citato. Lege Athænæum in Cœna ſapientũ, libro 8. cap. 8. D. Thom. 1. par. q. 78. art. 5. Ficinum de Studioſ. ſanit. tuenda, cap. 3. & in 6. Platonis de Legibus, Cælium lib. 10. cap. 20. Leuinum lib. 1. de Occult. nat. mirac. cap. 16. Medinam lib. 2. de Recta in Deum fide, cap. 7.

Mollitudo aquea index boni ingenij nõ eſt.

ἔστι δ' ὥσπερ χυμὸς, ὁ μὲν γλυκὺς, ὁ δὲ πικρὸς οὕτω καὶ ὀσμαὶ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχουσι τὴν ἀνάλογον ὀσμὴν, καὶ χυμὸν, τὰ δὲ τοὐναντίον· λέγω δὲ, οἷον γλυκεῖαν ὀσμὴν καὶ γλυκὺν χυμόν. ὁμοίως δὲ καὶ δριμεῖα, καὶ αὐστηρὰ. καὶ ὀξεῖα, καὶ λιπαρά ἐστιν ὀσμή. ἀλλ' ὥσπερ εἴπομεν, διὰ τὸ μὴ σφόδρα διαδήλους εἶναι τὰς ὀσμὰς ὥσπερ τοὺς χυμοὺς, ἀπὸ τούτων εἴληφε τὰ ὀνόματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πραγμάτων· ἡ μὲν γὰρ γλυκεῖα, ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ τοῦ μέλιτος. ἡ δὲ δριμεῖα, ἀπὸ τοῦ θύμου καὶ τῶν τοιούτων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔστι δ', ὥσπερ ἀκοὴ καὶ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων, ἡ μὲν τοῦ ἀκουστοῦ καὶ ἀνηκούστου, ἡ δὲ τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου, καὶ ἡ ὄσφρησις, τοῦ ὀσφραντοῦ, καὶ ἀνοσφράντου. ἀνόσφραντον δὲ, τὸ μὲν παρὰ τὸ ὅλως ἔχειν ἀδύνατον ὀσμήν. τὸ δὲ, μικρὰν ἔχον καὶ φαύλην. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ γεῦστον, καὶ τὸ ἄγευστον λέγεται.

ἴσι

c *Vt autem ſaporum alius dulcis, alius eſt amarus, ſic & odorum quoſdam dulces, quoſdam appellamus amaros. Verùm quædam odorem habent ſaporemque ſimilis rationis, dulcem inquam ſaporem dulcemque odorem, quædam contra. Similiter & acer eſt, & acerbus odor, & acutus & pinguis. Nam quia odores non ſunt, vti diximus, manifeſti perinde atque ſapores, ideò nomina odorum deducta ſunt à ſaporibus per ſimilitudinem rerum: alius enim eſt dulcis, vt Croci melliſque: alius acer, vt thymi, ac huiuſmodi rerum: idem & in cæteris modus ſeruatur.* Text 95. d *Atqui ſicut auditus eſt audibilis, atque inaudibilis, & viſus viſibilis, atque inuiſibilis: & quiſque ſimiliter ſenſuum: ſic & odoratus eſt odorabilis, atque inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur. Nam & id, quod omninò caret odore, neq; vnquam odorem habere poteſt: & id, quod exiguum habet, & id etiam, quod malum tetrumque habet odorem, hoc appellari nomine ſolet. Similiter & ipſum inguſtabile dicitur.* Text. 96.

e Vt

---

c *Vt autem ſaporum.*] Similitudinem, ſeu analogiam inter ſapores & odores explicat. Ea

verò

Digitized by Google

verò eſt, quod vt ſaporum alij dulces, alij amari, alij acres, alij pingues ſunt: ita & odorum totidem numerantur differentiæ, eandemque appellationem magna ex parte vendicant: videlicet quia ſimiliter ſenſum afficiunt. Vt enim ſapor acer, verbi cauſa, guſtum mordet, ſic odor acer olfactum. Nonnulla tamen ſaporum vocabula, cùm ad odores traducuntur, latinis auribus minùs trita ſunt, vt progreſſu dicemus.

d *Atqui ſicut auditus.*] Oſtendit conuenire olfactum cum cæteris ſenſibus, quòd non Proprium ſenſibile duntaxat; ſed eius quoque priuationem cognoſcat. Vt enim Viſus lucem & tenebras: auditus ſonos & ſilentium: ſic odoratus odorabile, atque inodorabile percipit. Deinde admonet inodorabile trifariam dici; nempe quod omninò odoris expers eſt, quod obſcurum habet odorem: quod malè olet. Idem verò de ijs, quæ ſub guſtum cadunt, affirmari poſſe inquit. Porrò quonam pacto ſenſus priuationes cognoſcant, alibi expoſuimus. *Tactus priuationē proprij ſenſibilis agnoſcit.*

ἔστι δὲ καὶ ἡ ὄσφρησις διὰ τοῦ μεταξὺ, οἷον ἀέρος ἢ ὕδατος. καὶ γὰρ τὰ ἔνυδρα δοκοῦσιν ὀσμῆς αἰσθάνεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἔναιμα, καὶ τὰ ἄναιμα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι· καὶ γὰρ τούτων ἔνια πόρρωθεν ἀπαντᾷ πρὸς τὴν τροφὴν ὕποσμα γινόμενα. διὸ καὶ ἄπορον φαίνεται, εἰ πάντα μὲν ὁμοίως ὀσμᾶται· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀναπνέων μὲν, μὴ ἀναπνέων δὲ, ἀλλ' ἐκπνέων, ἢ κατέχων τὸ πνεῦμα, οὐκ ὀσμᾶται, οὔτε πόρρωθεν, οὔτε ἐγγύθεν, οὐδ' ἂν ἐπὶ τοῦ μυκτῆρος ἐντὸς τεθῇ. καὶ τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ τιθέμενον τῷ αἰσθητηρίῳ, ἀναίσθητον εἶναι, κοινὸν πάντων. ἀλλὰ τὸ ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν μὴ αἰσθάνεσθαι, ἴδιον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· δῆλον δὲ πειρωμένοις. ὥστε τὰ ἄναιμα, ἐπειδὴ οὐκ ἀναπνέουσιν ἕτερον ἄν τινα αἴσθησιν ἔχοι παρὰ τὰς λεγομένας. ἀλλ' ἀδύνατον, εἴπερ τῆς ὀσμῆς αἰσθάνεται· ἡ γὰρ τοῦ ὀσφραντοῦ αἴσθησις καὶ δυσώδους καὶ εὐώδους ὄσφρησίς ἐστιν. ἔτι δὲ καὶ φθειρόμενα φαίνεται ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ὀσμῶν, ὑφ' ὧνπερ ἄνθρωπος· οἷον ἀσφάλτου, θείου καὶ τῶν τοιούτων. ὀσφραίνεσθαι μὲν οὖν ἀναγκαῖον ἀλλ' οὐκ ἀναπνέοντα. ἔοικε δὲ τοῖς ἀνθρώποις διαφέρειν τὸ αἰσθητήριον τοῦτο, πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ζώων, ὥσπερ τὰ ὄμματα πρὸς τὰ τῶν σκληροφθάλμων. τὰ μὲν γὰρ ἔχει φράγμα καὶ ὥσπερ ἔλυτρον, τὰ βλέφαρα, ἃ μὴ κινήσας, μηδ' ἀνασπάσας, οὐχ ὁρᾷ· τὰ δὲ σκληρόφθαλμα, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον, ἀλλ' εὐθὺς ὁρᾷ τὰ γιγνόμενα ἐν τῷ διαφανεῖ. οὕτως οὖν καὶ τὸ ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον, τοῖς μὲν ἀκαλυφὲς εἶναι, ὥσπερ τὸ ὄμμα· τοῖς δὲ τὸν ἀέρα δεχομένοις ἔχειν ἐπικάλυμμα, ὃ ἀναπνεόντων ἀποκαλύπτεσθαι, διευρυνομένων τῶν φλεβίων καὶ τῶν πόρων. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀναπνέοντα οὐκ ὀσμᾶται ἐν τῷ ὑγρῷ· ἀναγκαῖον γὰρ ὀσφρανθῆναι ἀναπνεύσαντα· τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐν τῷ ὑγρῷ ἀδύνατον. ἔστι δ' ἡ ὀσμὴ τοῦ ξηροῦ, ὥσπερ ὁ χυμὸς τοῦ ὑγροῦ. τὸ δὲ ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον, δυνάμει τοιοῦτον.

ΚΕΦ.

e *Fit autem olfactus etiam per medium, vt aerem, aut aquam. Etenim animalium ea, quæ in aquis degunt, videntur odorem ſentire, tam habentia, quàm non habentia ſanguinem, ſicut ea, quæ verſantur in aere: horum namque nonnulla odorem alimenti percipiunt eminùs, perguntque ad ipſum. Quocirca dubitationem is locus habere videtur, ſi cuncta quidem ſimiliter olfaciunt; homo verò reſpirans, non reſpirans autem, ſed ſpirans, aut detinens ſpiritum, non olfacit. Neque eminùs, neque cominùs, neque ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſuerimus. Atque ſenſum quidem non fieri, ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipienda ponatur, commune omnibus eſt, ſed non ſentire reſpiratione, proprium hominum eſſe videtur, quod quidem experientia latè patet. Quare ea, quæ ſanguinis expertia ſunt, cùm non reſpirent, ſenſum quendam præter eos ſenſus, qui dicuntur, alium habent. At id eſſe non poteſt. Quippe cùm odorem percipiant. Senſus enim rei tam malè, quàm benè olentis, olfactus ſine controuerſia eſt. Præterea à vehementibus & ipſa corrumpi videtur odoribus, à quibus & homo corrumpitur, vt bituminis, ſulphuris, & ſimilium. Neceſſe eſt igitur ipſa olfacere non reſpirantia tamē.* f *Atq; huius inſtrumentū ſenſus in homine perinde videtur ab inſtrumento differre talium animantium, atque oculi differunt ab eorum oculis animalium, quæ duros oculos habent. Nam animalium ea, quę molles oculos habent, palpebras ipſas vti ſepem & tegmen habent, quas niſi mouerint, ac aperuerint, non vident, vt latè patet. At ea, quæ durorum ſunt oculorum, nihil habent profectò tale, ſed illicò res eas vident, quæ in perſpicuo ſunt. Sic igitur & inſtrumentum olfactus in hiſce quidem, quæ non reſpirant: velamine caret perinde, atque oculus durus vt diximus: in his autem quę ſuſcipiunt, aerem habet velamen, quod cùm reſpirant aperitur, venis meatibúſve diſtentis, et idcircò quæ reſpirant, non olfaciunt in aqua. Neceſſe eſt enim olfaciant reſpirando. At id in aqua facere nequeunt.* g *Eſt autem odor ſicci, humidi ſapor,* h *ipſum verò inſtrumentum olfactus eſt potentia tale.* Text. 97. Text. 99. Text. 98. Text. 100.

CAP.

e *Fit autem olfactus.*] Agit de medio, quo odores deferuntur, ſtatuítque id eſſe tum aerem, tum aquam. Quia verò de aqua poſſet quis fortaſſe ambigere, dubitationem remouet eo argumento, quòd etiam ea, quæ in aquis viuunt, ciborum odore è locis diſtantibus alliciuntur. Itaq; ratum eſſe inquit, nō ſolum quæ extra aquas degunt; ſed etiam aquatilia, & in vtroq; genere, tū ſanguine prædita tū exanguia, odorari. Et quia animalia pulmones habētia inſpirando: cætera non inſpirando odores hauriunt: hinc quærendi occaſionem ſumit, num omnibus animantibus idem odoratus competat, an nō. Reſpondet, omnibus eundem, nimirū ſpecie conuenire. *Mediū quo ſpargitur odor eſt aer vt aqua.*

e 2 Idque

Digitized by Google

Idque duplici ratione oſtendit: primùm, quia in omnibus idem eſt obiectum; nempe tam bene, quàm male olentium odor. Deinde, quia eundem ſenſum oportet eſſe eum, qui eiſdem ſenſibilibus læditur: at omnium animantium olfactus vehementi odore, cuiuſmodi eſt bituminis, ſulphuris, aliarumque eiuſmodi rerum, offendi ſolet.

f *Atque huius inſtrumentum.*] Sicut in animantibus ea, quæ durioculà nuncupantur, oculos abſque palpebris habent, ſuntque perpetuò expedita, vt poſſint in rem obiectam ferri: cæteris verò palpebræ datæ ſunt, quibus oculos recondant: ita quæ reſpirandi vi pollent, organum odoratum in receſſu & velamine quodam munitum obtinent: adeò vt non niſi inſpirando, hoc eſt, aerem attrahendo, aditumq; odoribus recludendo olfaciant. Vnde & in aquis, vbi attractio ſpiritus eſſe non poteſt, minimè odorantur: cùm interim ea, quibus ſenſiterium patet, inſpiratione haudquaquam egeant ad captandos odores. Sicut igitur, inquit Ariſtoteles, diuerſitas illa cernendi diuerſitatem aſpectus non arguit: ita neque huiuſcemodi in odorando varietas ad olfactus potentiam ſpecie diſtinguendam ſat erit. Hanc ipſam difficultatem mouet, eodemque pacto diluit lib. de Senſu & Senſili, cap. 5.

Animæ quæ reſpirant, organum odoratus habēt recōditum: cætera patulum.

Odor eſt ſicci, vt ſapor eſt humidi.

g *Eſt autem odor.*] Odoris naturam paucis verbis explicans, ait odorem eſſe ſicci, quemadmodum ſapor eſt humidi: videlicet quia in ſubiecto odoris vincitur humidum ab arido: contrà verò in ſubiecto ſaporis aridum ab humido. Qua de re in quæſtionibus plura.

h *Ipſum verò.*] Odoratricis facultatis organum poteſtate tale eſſe ait, qualis ipſe odor actu eſt: videlicet quia ſenſuū inſtrumenta aptitudinē habent, vt ab obiectis patiantur, cumq; eam perpeſſionē iam ſubeunt, ſaltem ratione imaginū quib. conſignātur, obiectis ſimilia euadunt.

QVAESTIO I.

SITNE ODOR EXHALATIO *corporis odorati, an non.*

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARtis argumenta.

Autores partis affirmatiuæ.

AFfirmatiuam partem huiuſce controuerſiæ amplexus eſt Heraclitus, referente Ariſtotele lib. de Senſu & ſenſili, cap. 6. idem videtur ſenſiſſe Plato in Timæo, Theophr. 6. de Cauſ. plant. cap. 5. Gal. lib. de Olfact. inſtrum. Auicenna lib. 6. Natural. p. 2. cap. de Odore. D. Damaſ. lib. 2. de Fid. orth. cap. 18. Item Alfarabius & Albefaraab, quos refert Venet. text. 97. Poſſuntq; pro hac ſententia hæc argumenta adduci: Odorū interuentu multa fiunt, quæ nonniſi à ſubſtantia præſtari queunt: Igitur odor eſt ipſa fumea ſubſtantia. Probatur aſſumptum; primò, quia odor nutrit, ac ſuſtentat. Aſtomi enim, gens Indorum, ad extremos fines Indiæ, circa fontes Gangis, ſolo odore, quē è floribus & pomis captant, viuere dicuntur, vt narrat Strabo ex Oneſicrito, lib. 16. & Plin. lib. 2. Nat. hiſt. c. 21. Galen. etiam 2. Aphoriſ. aliiſq; in locis diſtinguit in animali duo genera partiū; quaſdā ſolidas, quas ait nutriri cibo; alias tenues & aereas, vt ſpirit⁹, quos affirmat attracto aere & odore ali. Secundò; idem ſuadetur, quia multi odores à mentis deliquio liberāt, & cerebrum iuuant, ac mulcent; adeò vt in lib. de Senſu & ſenſili, cap. 5. dicat Ariſtoteles odorem inſtitutū eſſe à natura ad temperandum cerebrum. Econtrà verò multi odores valdè incōmodant, ac nocent, vt experimento conſtat. Commemorat enim Strabo lib. 16. Sabęos interdum odoribus ſtupefieri. Hippocr. lib. 5. Aphor. 28. docet aromatum ſuffitus grauedinem inferre. Plutarch. in lib. de præcept. connubial. ait feles olfactu vnguentorum furere. Leuinus lib. 2. de Occult. nat. mirac. cap. 9. affirmat in quibuſdam regionibus odores, qui è fabarum floſculis emittuntur, delirium inducere. Poſtremò, quia tetri odores, qui ex cadaueribus, lociſq; cænoſis manant, aerem corrumpunt, atq; interdum peſtilentiam inuehunt. Atque hæc omnia non videntur fieri, niſi interuentu fumeæ ſubſtantiæ.

1. arg. pro eadem parte. 1. Confirmatio aſſumpti argumenti. Lege Gal. li. de Inſtrum. odorat. Hip. lib. de Decēti orn. Alex. & Nicol. peripat. apud Cal. lib. 24. cap. 21. 2. Confirm. Ariſtoteles. Strabo. Hippoc. Plutarch. Leuinus.

Confirmatur quoque eadem ſententia, quia homines reſpirant, vt odorentur, vtique vt fumidam excretionem ad ſenſorium attrahant. Item, quia conſtat res odoriferas aſſidua odorum expiratione flacceſcere & abſumi certè nonniſi quia eiuſmodi rerum ſubſtantia dum olet, in halitum & vaporem abit. Accedit poſtremò autoritas Ariſtotelis, quia licèt in Problem. ſect. 12. q. 10. cùm quæſiſſet, num odor ſit exhalatio, aer, aut vapor, nihil auſus fuerit conſtituere: tamen ſect. 13. eiuſdem operis, q. 5. & cap. de Senſu & ſenſili, aſſeruit odorem eſſe halitum.

2. Argum. Ariſtoteles.

ARTICVLVS II.

ODOREM NON ESSE FV*meam exhalationem, nec argumenta ſuperiùs adducta id conficere.*

SIt tamen concluſio: Odor non eſt fumea exhalatio corporis odorati; ſed qualitas odoratu ſenſibilis. Hæc cōcluſio quoad priorem partē inde cōſtat, quia ſi odor eſſet exhalatio, cùm hæc ſit ſubſtantia; ſiquidem per ſe mouetur, & in ſublimem locum euadit, ſequere-

Eſt M. Alb. lib. 2. de Anima, tract. 3. ca. 1. Iand. q. 27. Marcelli li. 3. de Anim. c. 31.

Digitized by Google

Concluſio quæſt. Probatur quo ad priorem partẽ.

ſequeretur odorem non eſſe ſenſibile per ſe; quandoquidem nulla ſubſtantia per ſe cadit ſub ſenſum.

Item quoad poſteriorẽ.

Accedit teſtimonium Ariſtotelis lib. de ſenſu, & ſenſili, c.5. vbi Heraclitum, Platonem, & alios ex antiquis philoſophis, apud quos cõtraria opinio communis erat, refutat. Poſterior eiuſdem concluſionis pars liquet ex eo, quia cùm odor non ſit ſubſtantia, vt probatum eſt, & denominet ſubiectũ quale, agatq; per ſe in olfactum, conſequens fit, vt rectè dicatur qualitas odorata ſenſibilis. Verũ quænam ſit odoris natura, ex ijs, quæ progreſſu dicemus, cùm de odorum generatione diſſeruerimus, planius euadet.

Solut. 1. arg. ſuperioris artic. eiuſq; cõfirmatio.

Reſpondeamus nũc argumentis, quę hanc noſtram aſſertionem oppugnabant. Ad id, quod initio adduximus, negandum eſt aſſumptum; & ad primam eius confirmationem dicendum cũ Ariſtotele in lib. de ſenſu & ſenſili cap.5. odorem non nutrire: id enim tantùm nutrit, quod in ſubſtantiam rei viuentis conuertitur; hoc autem ſoli ſubſtantiæ conuenit, non odori, qui accidens eſt, vt probatũ fuit. Itaq; quod de Aſtomis narratur, fictitiũ eſt, vt iam in libris de ortu, & interitu aſtruximus. Quod autem medici inquiũt, in viuentibus quaſdam partes tenues, id eſt, ſpiritus odore nutriri, & ſuſtentari; id ſi de odore ipſo intelligatur, à vero abeſt; ſi de aëria ſubſtantia, qua odor defertur, eatenus admitti debet, quatenus aer, vt libro citato oſtendimus, ſpiritus nutrit, nutritione impropria; qualis eſt ea qua lucerna oleo, & aere circumfuſo ſuſtentatur. Et verò eiuſmodi ſubſtantia aeria, cùm odore imbuta eſt; merito aliarũ qualitatum, quæ odorem comitantur, mirificè etiam ſpiritus fouet, ac conſeruat; vnde quibuſdam odoribus vis benefica erga ſpiritus, & cerebrum, atque etiam ad exhilarandum cor attribui ſolet. Quemadmodum & nonnulli odores ob aliquam excedentem qualitatem, cum qua ſimul meatus corporis ſubeunt, non parum afferunt nocumenti; & ob putridos humores, qui vnà cum ipſis exhalantur; aerem vitiant. Ex quo non ſequitur odorem ſubſtantiam eſſe, ſed ſubſtantiæ vnà cum prædictis affectionibus inhærere. Vnde iam patet ſolutio primi argumenti, omniũq; eius confirmationum.

Aſtomos odore nutriri fictitium, qua ratione dici verum eſſe poſſit. Lib. 1. cap. 5. q. 7. Lege Ariſt. c. 5. de ſenſ. & ſenſib. Galenũ in lib. de inſtr. odoratus Fernelium lib. 4 de methodo medendi c. 21. Cel. lib. 24. cap. 11.

Solut. 2. quo ad priorem partẽ.

Ad priorem ſecundi argumenti partem dicendum eſt inſpirationem animantibus, non omnibus, ſed ijs, quæ reſpirant, inſeruire ad remouendum operculum, quo, vt Ariſtoteles ait, olfactus tegitur; quod cùm ſit, ſimul attrahitur ſpecies odoris, vel odor inſidens aeri, exhalationiue, vt progreſſu exponemus: ſed hinc nihil aduerſus dicta habetur. Ad poſteriorem partem concedendum eſt è rebus odoriferis ſæpe emitti fumeam ſubſtantiam; ſed negandum eam ſubſtantiam eſſe odorem. Ariſtoteles verò in problematis ſect.3. A q.5. & c.2. de ſenſu, & ſenſili appellauit odorẽ halitum non formaliter, ſed ſubiectiuè; quia magna ex parte in halitu ineſt, ab eoq; defertur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, ſeu fumoſam vaporationem. In eundemq; ſenſum accipi poſſunt dicta, ſi nõ omnium, ſaltem quorundam auctorum ex ijs, quos initio ſuperioris articuli retulimus.

Quoad poſteriorem. Explicatur Ariſt.

B

QVAESTIO II.

QVONAM PACTO ODOR *gignatur; quodq; eius ſubiectum ſit.*

ARTICVLVS I.

C

EXPLICATIO PROPOSITÆ *dubitationis.*

QVod attinet ad generationem odorũ, ſtatuendum eſt cum Ariſtotele proximo capite, & vberiùs in lib. de ſenſu, & ſenſili, cap.5. odorem reſultare in mixtis corporibus, ex primarum qualitatum concretione, dominante ſiccitate, calore humidum decoquente, & excitante. Diximus, in mixtis corporibus, quia elementa, vt etiã lo- D co citato monet Ariſtoteles, odorata non ſunt; videlicet interim dum ſyncera, & pura exiſtũt. Addidimus, ſiccitate dominante, quia ſiccitas eſt quaſi materia odoris: Sapor enim, & odor ex humido, ſiccoq; oriuntur: ſed hoc intereſt, quòd in ſapore vincit humidum; in odore ſiccũ. Hanc verò originis differentiam inter odorem, & ſaporem illud, inter alia, teſtatur, quòd quæ impenſè olent, valde amara ſunt, quia nimis cocta; qua de re Theophra- E ſtus lib. 6. de cauſis plantarum cap.24. Item quia dulcia rarò ſunt odorata, intellige natiuo odore, vt ait Plin. lib.21. naturalis hiſtoriæ cap.7 Naſci aũt odorem ex ſiccitate dominãte, argumento eſt, quòd conſtat aridos, & feruidos terrarũ tractus, vt Arabię, vt Syrię, optimorum odorũ eſſe feraciſſimos. Item quod res odoriferæ, ſi nimiũ humectẽtur, inodoriferę reddunt: ideoq; in Aegypto flores minimè odorati ſunt, quia incubat illis roſcidus, F & nebuloſus aer à Nilo flumine, & è cõtrario roſa ſerenis diebus collecta maiorem odoris fragrantiã reddit. Quin verò, vt notauit Hippocrates lib. de carnibus, & ipſum organum olfactus, cùm pituitoſo defluxu, aut aliquouis humore ſcatet, odorẽ minus ſentit. Eſt enim quædã inſtrumẽti, cum proprio ſenſibili naturalis cõſenſio, & cognatio. Oportuit aũt in odore ſiccum, & tenue vincere, vt odor facilè diffundatur; & tranſmeet. Sed enim, & aliquid humiditatis ad ipſum requiri, inde patet; quia quæ exareſcunt, & torrẽtur; odorem

Odor vnde naſcatur.

Saporis & odoris eadẽ cauſa, ſed tamẽ varia.

Terrarum plagæ vt feruentiores, ita odoratiores.

Digitized by Google

ammittunt, quod videre eſt in cineribus ligni odorati, vt obſeruat præter alios, Theophraſtus lib.6. de cauſis plant cap.29. & è cõtrario multa nimis areſacta, humidi permiſtione odorata fiũt, vt terra, cum primùm compluitur poſt diuturnã ſiccitatem: nõ ita verò cùm diù maduit; tunc enim humor, non ſiccitas præualet. Denique adiecimus. (calore humidum decoquente, & exiccante) quia non erit odor niſi caloris vis accedat, quæ humidum quaſi diluat, & attenuet. Hinc Ariſt. in problematis ſect.12. qu.12. ait ſemina, quæ olent, calida eſſe; quia odor calore efficitur: & in eadẽ ſect. quæſt.4. docet, odorata omnia, calore abundare. Idemq; aſſerit Galen. lib.4. de ſimplic. medicam. facult ca.22. Eaq; cauſa eſt cur allia iuxta roſas conſita, eas magis odoratas reddunt: videlicet quia ſolũ calefaciunt, & exſiccant, atq; ita odorem promouent, vt ait Contarenus lib.5. de elementis. Quamquam huius rei alia cauſa reddi poteſt: nimirũ quia quælibet res trahit alimentum ſibi conſentaneum, atque ita graueolentia, cuiuſmodi eſt allium, attrahunt nutrimentũ maleolens, & vicinis herbis, plantiſq; odoriferis ſyncerius pabulus relinquunt. Experimur etiam aquã roſarum ſtillaticiã, dum igni ſenſim incaleſcit, halitum ſpirare ſuauiorem, & vniuerſim, quæ odorata ſunt, magis redolere, cùm calẽt, quàm cùm frigẽt, & plus interdiu, quam noctu, vere, quàm hyeme, æſtate, quàm vere. Hinc Alexander Macedo, vt in eius vita Plutarc. ſcribit, propterea ſuauẽ odorẽ è mẽbris efflaſſe creditur, quòd eſſet temperamento corporis præferuido, & igneo. Idemq; Plutarchus in lib. de cauſis naturalibus cap.25. quæſtionẽ diluens, cur pruina ferarum indagationẽ difficilẽ reddat; ait cauſam eſſe, quia odorum halitus, nonniſi à calore laxati, & ſoluti, diſpergi queunt; frigus autem vehementiùs ſtringens, & claudens, nec eos fluere, nec ad ſentiendi inſtrumenta perlabi ſinit: & ob id etiam vina per hyemẽ minus redolentia eſſe ait Ex dictis patet, quænam eſſe debeat odoris definitio, nimirũ, odor eſt qualitas ex primarum cõmiſtione reſultans, dominante ſicco, & calido, atq; olfactum mouens. Patet etiam quodnam ſit odorum ſubiectũ, hoc eſt, quidnam ſit, id in quo odor primò enaſcitur. Nam cùm odor ſit qualitas orta ex certo primarum qualitatum temperamento, quod nõ niſi miſtis corporib per ſe debetur; fit inde vt proprium, ac natiuũ ſubiectũ odorum ſit tale, corpus miſtũ. Vnde Plin. lib.15. Natur. hiſtor. cap.27. Mirũ, inquit, tria præcipua naturę elemẽta ſine ſapore eſſe, ſine odore; aquas, aëra, ignes. Addere & terram potuiſſet; ſicuti addidit Ariſt. lib. de ſenſu & ſenſili cap.5. monens tamen intelligendũ id eſſe, niſi elementa miſturã habeant; nam cùm hac videmus redolere mare: & terram etiam, præſertim cùm poſt longam ariditatem madeſcit, vt ſuperiùs di-

Odoramẽta recalefacta fragrantia ſunt.

Alexandri ſudor odoratus.

Odoris definitio.

Odorem eſſe magis ſicci quàm humidi Ariſtot. text.100. huius lib. Elementa in odora.

Plin.

Ariſtot.

Et c.5 ſenſ. & ſenſ Apoll. et Iãd. q.16. M. Albert. ſum. de hom. 2. p. tract. de olfa. Marcel.

ximus, ſcripſitq; Theophraſt. lib.6. de plantis cap.24. & 27. De hac re Iandun. quæſt.26. de ſenſ. & ſenſ.

Porrò odorũ ſpecies variæ ſunt, nobis tamẽ propter huius ſenſus hebetudinẽ, & tarditatem magna ex parte ignotæ: ſiquidẽ prout homini ſenſus deficit, ita & ſciẽtia de re ad eum ſenſum pertinente; cũ noſtra cognitio à ſenſib. oriatur. Quia igitur admodum tenuiter & remiſsè olfacimus, nec niſi eos odores, qui organũ vehemẽter laceſſunt, ac pulſant, exactè percipimus; fit vt odorum differentias minùs teneamus: ideoq; eas haud proprijs ſignificamus vocabulis, ſed tranſlatitijs, deflexiſq; saporũ differẽtijs. Ergo vt ſapores, ita & odores acutos, acerbos, graues & ſuaues dicimus, mutuatitia nomẽclatura eorũ ſpecies & diſcrimina indicãtes. Eſt aũt ſapor acutus, qui celeriter ac fortiter ſine faſtidio ſenſum ferit. Acerbus, qui cum quadam mordacitate pungit. Grauis, qui ſegniter, ac parũ mouet: vel qui ob denſiorem fragrantiã, vt odor artemiſiæ, vel ob fœtidum halitũ, nares offendit. Suauis qui leniter gratus, ac iucundus eſt. Qua de re, deq; alijs odorũ ſpeciebus Thom. Garbius in ſumm q.69. Marcellus in ſuo 3. de anim. cap.74. M. Albert. 2. part. ſumm. de hom. tract. de olfactu, & lib.2. de anim. tract.3. cap. 24. D Damaſc. lib.2. Fidei orth. cap.18. Theophraſt lib.6. de cauſis plant. cap 1. & 4. & 13. vbi admonet, & ſi nomina ſaporũ odorib. tribuere ſoleamus: nõ id tamen in omnibus nominibus ratum eſſe: nemo enim v.g. odorem ſalſum rectè nuncuparit. Quod etiam ſcripſit Galen. lib.4. de ſimplic. medic. facult cap.21.

Deinde aduertendũ ex Ariſtotele de ſenſu & ſenſ. cap. cit. quoſdam odores iucundos haberi, quia ſaporibus reſpondent, & guſtatui amica denuntiant: atq; ita eſurientibus ſuaues cõtingunt; qui tamen ſatiatis nullam afferunt voluptatem. Alios per ſe ac ſine reſpectu ſaporum, delectationem parere, vt qui efflantur è quibuſdam floribus, neq; enim, inquit Ariſtoteles, ij ad cibi cupiditatem excitandam conferunt, ſed obſtant potiùs. Vnde illud quod in Euripidem dixit Stratis;

Cùm lens coquitur, vnguenti nil infundito.

Aduertẽdum præterea quibuſdã corporib. ineſſe odores ſimplices, cuiuſmodi ſunt, qui per naturam obueniunt; alijs compoſitos varia commiſtione; quales magna ex parte ſunt ij, quos ars pigmentaria ad luxum & delitias vnguentis miſcet. Quem abuſum maiorem eſſe inquit Plinius lib.13. cap.3. quàm gemmarum, & pretioſarum veſtium: hæ namque diu ſeruantur, & tranſeunt ad hæredes, illi cõfeſtim expirant, ac ſuis moriuntur horis: excedit libra denarios quadringenos; nec ſentit ipſe, qui gerit, ſummaq; commendatio habetur, ſi tranſeunte illo, inuitet odor etiam aliud agentes. Tanti emitur voluptas aliena. Adde quod virilem animũ effœminant, vt nõ

ſine

3. de an. cap. 70 & 71. Conciliat. diff.155. Contar.5. de element.

Sapor acutus quis.

Quemadmodum Ariſt. hoc in li. cap.9. tex. 95. de ſenſ. & ſenſ. cap. 5. annotauit.

Non omnia ſaporum nomina odoribus quadrant.

Odores quidam appetentiam excitant.

Alij hebetant.

Odores ſimplices.

Odores compoſiti.

Maior odorum quàm gemmarum abuſus.

Lege Ariſt. lib.3. Eth. c.10.

Martial. li. 2. Epigr.12.

Digitized by Google

D. Hier. cõtra iuuenes olentes.

ſine cauſa dictum ſit illud. Non bene olet, qui bene ſemper olet. Lege D. Hieronym. epiſt. 8. ad Demetriadem, in iuuenes calamiſtratos & peregrini muris olentes pelliculas.

ARTICVLVS II.

QVORVNDAM OBIECtionum dilutio.

1. Obiectio. VErum contra ſuperiora obijciat aliquis. Si odor eſſet in miſto odorato, vt in ſubiecto, ſequeretur flores, & ſuffimẽta, è propinquo ſuauiùs olere, quàm è loco aliquãtulum remoto; cùm vnum quodq; prope ſuũ principium efficaciùs agat; & tamen oppoſitũ ex-
2. perimur. Secundò. Vnus, idemq; cibus ſecundum eãdem partẽ ſapidus eſt, atq; odoratus. Igitur cùm ſapor fiat ex humido, docẽte Ariſtotele in hoc capite text. 100. ſi odor ex ſicco prædominante orietur, in eadem ſubiecti parte eſſet ſiccum, & humidũ excellens, quod
3. repugnat. Tertiò. Multa corpora præhumida ſunt odorifera, vt aquæ ſtillatitiç, opobalſamum, vinum, alijq; id genus ſucci non pauci; ergo odor non prouenit ex abundanti ſic-
4. co. Quartò. Aromata acriùs olent, & diutiùs odorem ſeruant cinere ſuffita, quàm igni; & gummi, ac lacrymæ odoratæ, vbi igni exuſtç ſunt, odorem halant nullum, & tamen ignis calidior eſt cinere. Non igitur calor decoquens, expirationem odoris perficit; ſi enim eam perficeret, vbi efficacior eſt vis ca-
5. loris, acrior odoris afflatus ſentiretur. Quintò. Tria ſunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet moſchus, zibettum, & ambarum: at in ijs non abundat ſiccitas, & calor: ergo odor non oritur ex harum qualitatum dominio. Probatur aſſumptio, quia moſchus fieri dicitur ex ſanguine feræ cuiuſdam vulpem effigie referentis, zibettum, ex ſudore quorundam felium; at ſudor, & ſanguis magis humida ſunt, quàm ſicca. Item, ambarum videtur innaſci balenæ, quæ vt eſt maris incola; ita frigidi eſt temperamẽti, atque adeò & ambarum, quod intra eam gignitur.

Primæ obiectionis dilutio. Cur odores è longinquo ſuauiùs ſpirent.

Ad primũ horum reſpondet Ariſtoteles in problematis ſect. 12. qu. 2. & quæſt. 4. & 9 ideò flores, & ſuffimenta è longinquo ſuauiùs olere, quia ad locum aliquantulum remotũ defertur odor ſecretior à portione terrea, & defæcacior à fumo, craſſiſq; vaporibus, qui odorem vitiant, & ipſam odorandi vim hebetant. Verùm oportet non tantam eſſe diſtantiam, vt odor in traiectu pereat.

Secundæ. Odor ſiccũ magis quã humidũ ſequitur.

Ad ſecundum, negari non poteſt interdũ cum ſuaui odore ſaporem cõcoctum, iucundumq; inueniri. Verùm maiori ex parte oppoſitum accidit: præſertim ſi ſermo ſit de ſuauiſſimis odoribus, ad quos, vt ad rem præſtantiorem in ſuo genere reſpicere opportet

A cùm de odorũ ingenio iudicamus. Adde ob id etiam dici odorem prouenire ex ſiccitate, ſaporem ex humiditate; quia cũ eadem res, & odora, & ſapida exiſtit; ſi conſtet alijs partib. ſiccioribus, alijs humidioribus; odor ſequitur portionem magis ſiccam, ſapor magis humidam. Item, quia quæ ſunt odorata, cæteris partib. quo ſicciora eò plus halant odoris, vt patet in Cinnamomo, Gariophyllo, & alijs. Quod tamen in ijs, quæ ſaporem conti-B nent, ſecus euenit. Vnde & organum odoratus ſiccũ eſt; guſtatus humidum: ita vt nõ modo ſapor, etiã in aridis corporibus, ſucculentas partes amet; ſed neq; linguç guſtu diiudicet, niſi illa interno aliquo humore ſit affuſa.

Tertiæ. Quartæ. Cur acrius oleant ſuffita cinere, quàm igne.

Ad tertium, ex ijs, quæ proximè dicta ſunt, patet reſponſio. Ad quartum, dicendum eſt cinere ſuffita acriùs olere quàm igne; quia ignis præproperè abſumit halitum odoriferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex C quo non ſequitur expirationem calore non fieri; ſed vt exhibeatur accommodatè ad euehendum, ſeruandumq; odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis eſt in cinere. Nimis verò aduſta ideò non olent, quia odor nonnihil ſucci exigit.

Quintæ. De origine moſchi varia ſentẽtia.

Circa vltimũ argumentũ, in primis quod ad moſchum attinet, non nihil de illius origine auctores diſſentiũt. Quidam tradunt moſchum eſſe illius feræ, quam diximus, concretum ſanguinẽ, incluſum ijs folliculis, qui ad D nos perferũtur, potiſſimùm è Cinarum agro. Alij feram illam crebro verbere enectam, deinde putrefactam, comminui in particulas; atq; has eſſe moſchum, qui prædictis vterculis aſſeruatur. Alij aliud narrant. Lege Matthiolum in 1. lib. Dioſcorid. c. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanum. Quidquid dicatur, cõſtat moſchum ſiccitatem habere, quæ odori ſufficiat, eſto ſanguis, dum non E concreſcit, præhumidus ſit. Quod ſimiliter de concreto illo ſudore felium, pronuntiandum eſt.

De hac re Aetius & Paulus apud Cal. li. 24. cap. 25. Sipontinus. Moſchũ ait Hermol. fuiſſe priſcis incognitum.

De origine ambari, maior eſt dubitatio. Pleriſq; videtur eſſe aliquid innatũ balenis. Nam, & vbi plures viſuntur, maior eſt illius copia; & in earum ventre certum eſt nonnunquam inueniri, eum vel tempeſtate ad ſcopulos alliſæ, vel piſcatorũ iaculis, funibuſq; tandem expugnatæ capiuntur. Alij volunt eſſe F fungi marini ſpeciem è profundo, vel ſaxis, vbi naſcitur, diuulſam pelagi fluctuãtis agitatu, quo ad littora euehitur, ibiq; ſæpe legi cõſueuit. In balenis autem inueniri, non quòd intra illas oriatur; ſed quia marina bellua eo pabulo ſummopere delectatur, vt & terreſtres, volatileſq; complures. Lege Matthiolum in lib. 1. Dioſcoridis cap. 21. Fuchſium in libro de componendis medicamentis. Siue autem hæc ſiue alia ſit ambari generatio, negamus deeſſe illi, quãtum ſufficiat caloris ad odorem conciliandum.

Auicen. & Serapion, quos citat Chriſtophorus Coſta li. de odoramẽtis c. 26. Ambarũ è maris fundo, vel ſcopulis erui, & in littus expui.

Erit

Digitized by Google

Obiectio. Erit tamen qui obijciat Ariſtotelem in problematis ſect. 13. problem. 4. affirmare, nullum animantium ſeu viuum, ſeu mortuũ, excepta panthera, ſuauẽ odorem mittere. Quare falſum eſſe quod de illis feris aſſeruimus.

Diſlutio. Occurrendum, vel latuiſſe id Ariſtotelem, vt & alia, quæ eius ætate nõdum comperta fuerant, ſed progreſſu temporũ innotuere. Vel id ex communi tantùm ſermone protuliſſe, ſicuti & alia non pauca in eodem opere, vt nonnulli interpretes obſeruarunt.

QVAESTIO III.

QVO PACTO DIFFVNDAtur odor, & per quod medium ad olfactum perueniat.

ARTICVLVS I.

DE ODORIS DIFfuſione.

1. Quæſtionis cõcluſio.

SIT prima concluſio in hac quæſtione. Odor plerunq; diffunditur è re odorata, per ſubſtantiam fumeam. Hæc concluſio probatur ijs argumentis, quæ in hoc capite, art. 1. quæſt. primæ attulimus ad ſuadendum odorem eſſe exhalationem, ſeu fumeam ſubſtantiam. Licet enim non perſuadeant odorem eſſe talem ſubſtantiam; concludunt tamen illam odorem comitari, eſſeq; eius vehiculum, cuius interuentu, è re odorata prodeat. *Cõcluſionis moderatio.* Addidimus tamẽ in concluſione (plerumque) quia non neceſſe eſt, vt ſemper odor eo pacto exiliat; ſi nimirum res odorata, odorem ita perfectum concoctumq; iam habeat, vt ad exiliendum non egeat reſolutione: vel ſi ita compacta ſit, vt reſolutionem non admittat; licet hoc poſterius in corporibus odoriferis rarò accidat.

2. Cõcluſio. Illius Auctores.

Sit ſecunda concluſio. Etiam cum res odorata vaporem exhalat, non vbicumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc concluſio eſt de mente Auerrois text. 97. huius lib. S. Thomæ ibidem, & in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. Alberti tract. 3. c. 21. Aegydij, text. 100. vtriuſq; Caiet. Apollinaris q 20. Ferrarienſis q. 17. Iand. de ſenſ. & ſenſ. q. 27. & hoc in lib. q. 24. Contareni lib. 5. de elementis, Marcel. li. 3. de anima c. 72. Conciliatoris diff. 155. & aliorum. *In quæſt. vtrũ odor ſit qualitas a. 3.* Eſt tamen contra Auicen. 6. Nat. q. p. 2. c. 5. Albertum in ſumm. de hom. Galenũ, 4. de ſimplic. medic. facult. c. 21. Fernelium lib. 6. Phyſiol. c. 1. & alios exiſtimantes citra halitum fumeum, odorem non dari. *Qui contra ſentiant.* *1. Concluſionis probatio.* Probatur tamen noſtra concluſio; quia ſæpe odor ſentitur in locis admodum remotis, vt teſtantur vultures, aliiq; aues, quę odore allectę cadauera procul inquirũt: vt autem exhalatio tam longè, lateque ſpargeretur, opporteret rem A odoratã defluxu penitus abſumi, & in fumũ abire. 2. Secundò, quia odor breuiori temporis mora percipitur, quàm exigat motus ſubſtãtiæ fumeæ ad olfactum. 3. Tertiò, quia vapor, cùm leuis ſit, ſurſum commeat, teſte Ariſtotele de ſenſu, & ſenſili c. 5. & tamen odor etiam in loco inferiori ſentitur, vt patet in venatu crocodilorum, qui ad carnes extra aquam ſuſpenſas, odore inuitati accurrunt.

3. Concluſio bipartita.

Sit tertia concluſio, Odor extra fumeam B exhalationem effunditur ſecundum eſſe intentionale; poteſt quoq; effundi ſecundum eſſe reale. *Prioris partis cõfirmatio.* Hęc concluſio quo ad priorem partem aſſeritur ab ijs, quos paulo ante pro ſecunda concluſione retulimus. Patetq; ex eo, quia cùm fumeus vapor, vt oſtendimus, nequeat ad longiſſimum tractum communicari, atque adeo nec in illo odor, conſequens eſt, vt odor per ſe communicetur, ſaltem ſecundum eſſe intentionale. *Confirmatio poſterioris.* Poſterior pars C eiuſdem concluſionis dubia omnino eſt, nec à nobis, niſi vt probabilis conſtituitur. Eam defendunt Alexander in lib. de ſenſu & ſenſili cap. de odore, Ammonius, & Boetius cap 2. Antepræ dic. item Garbius in ſumma quæſt. 69. & recentium Philoſophorum nonnulli, Suadeturq; teſtimonio Ariſtotelis hoc in libro cap. 12. text. 127. vbi ait medium pati à ſono & ab odore; & aërem ſic pati à re odorata, vt redoleat. Cùm igitur redolere nihil D poſſit niſi odore ſecundum eſſe reale affectum ſit, quemadmodum neceſſe candidum, niſi candorem habeat, videtur Ariſtoteles concedere, recipi in aëre realem odorem. Accedit, quòd eodem modo ait pati aërem ab odore, & à ſono; at à ſono realiter pati ſuperiùs oſtendimus. *Odor ad totam diſtantiam realiter non diffunditur.* Non eſt tamen exiſtimandũ ſpargi odorem ſecundum eſſe reale ad totam diſtantiam, in qua percipitur, cùm non ſit veriſimile tantam illi ineſſe vim ad ſeſe cõmu- E nicandum; maximè cum pleriq; arbitrentur, cum nullo pacto agere realiter; ſed intentionaliter tantùm.

1. Impugnatio tertiæ cõcluſionis.

Obiiciat aliquis, Odor vt docuit Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. fuit datus à natura ad mulcendum cerebrũ: ſed hoc non præſtat, niſi dum eſt in ſubſtantia fumea; vt ex ſuperiùs dictis cõſtat; igitur odor nunquã datur extra ſubſtantiam fumeam. 2. Secundò, Ventus cùm aliò tendit, ſemper impedit tra- F iectionem odorum ad nares: hoc autem ex eo prouenit, quia ventus defert ſubſtantiam fumeam verſus aliam partẽ: ergo odor ſemper eſt in tali ſubſtantia. 3. Tertiò, Si aliquando odor ſecundum eſſe reale, vel intentionale maneret extra halitum fumeum, opporteret peruenire tunc in inſtanti ad ſenſum, cùm ſaltem ſpecies non habeat contrarium, à quo retardetur: ſed oppoſitum videtur experiri; quia ſemper poſt aliquam temporis moram olfacimus, ergo, &c. 4. Quartò, Nullus ſenſus externus poteſt percipere obiectum, niſi ſit præſens:

Digitized by Google

præſens: non eſt autem præſens cùm longiſſimè diſtat: ergo vt odor percipiatur, non ſat erit perlabi ad ſenſum ſpecies odoris, ſed o-
5. dorem ipſum ſecundum eſſe reale. Quintò. Odor eſt qualitas ſecunda reſultans ex temperamento primarũ, non magis actiua, quàm ſit color, ſed vnus color non producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet; proindeque nullo pacto poterit diffundi odor in medio ſecundum eſſe reale; cùm hæc diffuſio non aliter fieri deberet, quàm per productionem vnius odoris ab alio.

Ad 1. impugnationem. Ad primum horum dicendum, odorem datum eſſe à natura, vt illius interuentu ſapores explorentur, dijudicenturque, quod progreſſu magis patebit; item vt homo illius miniſterio, ſicuti & aliorum ſenſuum, intelligibilem cognitionem acquirat. Præterea, vt cerebrum mulceat eiusque temperiem ſeruet. Verùm hic finis non omnibus odoribus conuenit, cùm multi cerebrum lædant: ſed neque opus eſt, vt ſuaues & benefici odores eum finem perpetuò aſſequantur. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondemus ventum impedire perceptionem odorum, non ſolùm quia ſubſtantiam fumeam in diuerſum rapit; ſed etiam quia odores, & eorum ſpecies in aëre inſidentes, vna cum ipſo aëre, eodem, quo fertur impetu, ſecum euehit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haud quaquam euenit: quia cùm ſpecies viſiles momento ad aſpectum pertingant, earum traiectio motum omnem præcurrit.

Ad 3. Ad tertium dic, vnum odorem ſecundum eſſe reale, poſſe à contrario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne vlteriùs diffundatur. Quòd ſi odor contrarium non inueniat, putant nonnulli probabile eſſe, tam illum, quàm ſpecies odoris, momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus thus, aliaque odoramenta, cùm primò igni caleſcunt, fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odorem, niſi aliquanto poſt tempore, à nobis ſentiri. Quod tamen ſecus eueniret ſi odor, vel eius ſpecies, ſeſe in olfactum momento inſinuarent. Quare dicendum potiùs, non omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in inſtanti; videlicet, quando illa ſuopte ingenio tarda ſunt, ac moram requirunt, quo pacto ſe habet odor, & illius ſpecies; vt ea, quam diximus, Philoſophiæ parens experientia demonſtrat.

Etiam qualitates contrario vacãtes aliquando egent tempore vt diffundantur.

Ad 4. Ad quartum, concedendum eſt ſenſum externum non percipere niſi præſens obiectum: ſed hanc præſentiam non eodem pacto requiri in omnibus ſenſibilibus reſpectu ſuæ potentiæ. Namq; vt res viſibilis aſpectui præſens dicatur, debet ei per lineam rectam obijci ab eo loco, in quo videtur: vt autẽ res odorabilis cenſeatur præſens olfactui, ſat eſt atq;

Senſus externi obiectorum præſentiam poſcũt, non eodem modo.

A neceſſarium, extendi ſpeciem odoris ab obiecto vſque ad ſenſum, ſiue id recto tramite, ſiue flexuoſo contingat. Vnde non odoratur niſi odorabile (cuius nomine intellige halitum odorificum, vel odorem, vel rem quæ vtrumlibet diſſlauit) actu exiſtat, eique cohæreat medium, per quod ſpecies ad ſenſiteriũ vſque effunditur. Dependet autem conſeruatio huiuſcemodi ſpeciei à proprio obiecto, ita vt eo pereunte, mox euaneſcat: ſicuti & ſpe-
B cies aliorum ſenſibilium obiecto ſublato.

Ad 5. Ad quintum, (quo potiſſimùm innituntur, & quidem non ſine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, fumeumq; vaporem) reſpondendum eſt, etſi odor reſultet ex primarum qualitatum temperamento, vt & aliæ ſecundæ qualitates; poſſe tamen illum dari in elemento, non quidem ſyncero puroque, ſed miſturam earundem qualitatum participante, vt ſupe-
C riùs ex Ariſtotele, & Theophraſto docuimus. Negandum verò eſt odorem non eſſe magis actiuum, quàm colorem. Poteſt enim odor, ſe ipſa diffundi, producendo odorem alium, ſicuti & ſonus ſonum alium generando. Nec mirum, cùm ad generationem, communicationemque harum qualitatum, quæ in ſubiectis non permanent, ſed paulo pòſt euaneſcunt, minus requiratur, quàm ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet natu-
D ram, & ſuopte ingenio eſt qualitas fixa permanenſque.

Odor odorẽ generat, non color colorẽ.

ARTICVLVS II.

MEDIVM ODORIS ESSE *aerem & aquam.*

Medium, per quod odor diffunditur, du-
E plex eſt, aër & aqua, vt docuit Ariſtoteles hoc in lib cap.9. text.97. & lib.4 de hiſtor. anim. cap.8. Theophraſtus, libro 6. de cauſis Plantarum, cap.1 Magn. Albertus 2. part. ſummæ de homine tractatu de olfactu, Fernelius lib 6. Phyſiol. cap.10. Garbius in ſumm. qu 69. Themiſtius hoc in lib. cap.34. ſuæ paraphraſis, Theophilus Algazellus, Auicenna, Simplicius, & alij auct. communi conſenſu.

Aerem, & aquam medium eſſe odoris. Probatur. Et quidem aërem eſſe medium odoris, pa-
F tet ex eo, quia terreſtria, volatiliaq; animantia per aërem odores captant. Quod verò etiam aqua medium ſit, conſtat ſimiliter ex piſcium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Ariſtoteles loco citato de hiſtoria animal. *Piſces odorari ſub aquis.* Nam complures piſcium ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus, piſcator euocat. Deinde, non pauci ad quoſdam nidores ex alto accurrunt, vt ad caruncuIas ſepiarum deuſtas, & aſſatum polypum, quæ ideò conijciuntur in naſſas. Purpuris olidas eſcas purpurarij demittunt, iiſque deceptas

t capiunt,

Digitized by Google

capiunt. Polypus cùm à ſaxo, cui adhæreſcit, A diuelli nequeat, ſed truncari potiùs ſe patiatur, publicariæ herbæ odore protinus reſilit. Denique, compertum eſt piſces eſcam, antequam vorent, olfactu explorare. Nec quiſquã obijeiat, inquit Philoponus, piſces non olfactus, ſed viſu alimenta ſibi quærere: ſiquidem etiam ij, qui oculorum ſenſu deſtituti ſunt, eſcas ſuas perſentiſcunt, & queritant.

Dubitatio.

Erit qui dubitet quanam ratione aër, & aqua ſint medium ad tranſmittendos odores B aptum; cùm hæc elementa humida exiſtant, & alterum eorum frigidum ſit, nempe aqua: humiditas verò, & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeantur, vtpote qui ex ſicco, & calido oriuntur.

Explicatio.

Occurrendum tamen etſi hæ qualitates odoribus, ad primæuum eorum ortum & diuturnam cõſeruationem minus conferant: nihilo minus aërem & aquam ad eorundem traiectionem maximè apposita eſſe: quia fumeus vapor, qui in igni conſe- C ſtim abſumitur, per terram permeare nequit. Docet autem Ariſtot. text 67. cap. 7. quemadmodum medio coloris ineſt quædam affectio, ratione cuius traducuntur per illud ſpecies viſiles ad aſpectum, quam vocat διαφανès: ita medio olfactus, id eſt, aëri, & aquæ competere affectionem quandam innominatam, odorum traductricem. Hanc verò poſteriores philoſophi (inter quos fuit Theophraſtus) appellarunt διόσμον, id eſt, vt vertit Hermolaus, cap. 34. paraphraſis Themiſtij, perolariam, ſiue perodorariam.

Vt aer ad lucem admittẽdam διαφανès poſcit, ſic ad odorem διόσμον.

Quæſtio cur piſces odorẽtur, cùm nõ reſpirent.

Refellitur Plinius.

Verùm ſi animantia inſpirando olfaciunt, qui fieri poteſt, vt aquatilia, quæ nõ reſpirant, odorentur? Reſpondet Plin. lib. 9 Nat. hiſtor. cap. 7. aquatilia omnia reſpirare, idque interuẽtu aëris, quem etiam intra aquas latere putat: imò & odorẽ vult nihil eſſe aliud, quam infectum aëra. Sed non rectè philoſophatur. Primùm, quia ſub aquis detineri aër non poteſt, ſed vbi intra eas gignitur, cõfeſtim emergit, vt ait Ariſt. in lib. de Senſu, & ſenſ. ca. 5. videlicet, quia cùm aquis leuior ſit, naturæ impetu in ſuperiorem locum euadit. Præterea, quòd odor non ſit aër infectus conſtat ex iis, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt, vbi oſtendimus odorem qualitatem eſſe, non ſubſtantiam.

In lib. de reſpirat. cap. 3.

Ac quòd non omnia aquatilia reſpirent, ex inſtituto demonſtrauimus in libro Paruorum Naturalium ex Ariſtot. alijſq; Philoſophis, contra eundem Plinium, Rondeletium, & quoſdam antiquos, nempe Anaxagoram & Diogenem.

Vera reſponſio.

Ad argumentum igitur dicendum, non omnia animantia inſpirando olfacere, vt ſuperiori capite docuit Ariſtoteles, ſed ea, quæ organum odorandi reconditum habent, ad quod aperiendum attractione aëris opus ſit, quale organum minimè ſortita ſunt aquatilia; imò nec terreſtria, & volatilia omnia ſed complura.

QVAESTIO IV.

QVODNAM SIT ORGAnum olfactus.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE OPIniones.

Conſule Ariſtot. l. de ſenſ. & ſenſ. ca. 5. de cauſa iſtius inſpirationis Lactantium in lib. de homin. opif.

ORganum olfactus inueſtigantibus occurrit primò naſus, homini tãtùm altior, eminentiorq; in facie; quo quaſi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obſeruiũt. Imprimis ad attrahendum, & emittendũ aërem; cuius vna pars tracta irrepit in cerebrum, altera in cor, per quædam foramina, de quibus poſteà. Secundò, ad excrementa defluentia, & mucoſam eluuiem emungendam, ideoq; decliui meatu naſus patet. Tertio, ad hauriẽdos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, ſagaciora ſunt. Priuatim verò elephãtis naris prolixæ, & in anfractum flexibilis alius etiam eſt vſus, nempe idem, qui manus, vt tradit Ariſt. lib. 1. de hiſt anim. cap. 11. Nã ea cibos tam ſiccos, quã humidos colligunt & in os admouent.

Elephantis nares pro manibus, Ariſt.

Odorandi inſtrumẽta alia pro naribus, data à natura.

Licet verò animalia, quæ non reſpirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus ſunt expertia, vt iam ſuprà monuimus. Alia namq; branchijs, alia fiſtulis, alia D præcinctu quodam, vt inſecta, odores ſentiunt, referente etiam Ariſtot. lib 2. de Partibus animal. cap. 16. Videlicet ipſi odores abſque anhelitu, & ſpiritus reciprocatione, eorum ſenſus feriunt.

Narium partes. Papillares caruncula.

Porrò in ſuperiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum ſimilitudine, quæ ob id carũculæ mamillares, ſeu papillares vocantur. His autem ſubijcitur os quoddam bipartitum, quod etiamſi multis E foraminib. pateat, duos tamen meatus habet inſignes, duobus naſi foraminibus reſpondẽtes, quod os propter ſimilitudinem quam cum ſpongia & cribro obtinet: & cribrum, & os ſpongioſum dici conſueuit: aiuntq; fabricatũ id à natura, ne aër inſpiratione attractus confeſtim, ac liberè cerebri ventriculos ingreſſus, eis nimio frigore noceret. Hiſce duabus partibus oſſis ſpõgioſi, reſpondent bini meatus naſi qui in ſua origine diuiduntur, & duo F quidem ad fauces flexuoſo ductu; duo ad naſum ipſum intercurrente ſepto cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta eſt quædam tunica exanguis continuata cũ ea, quæ ad linguam, aſperam arteriam, & palatum extenditur, eadem compoſitione, qua molliores nerui.

Os ſpongioſum.

Meatus quatuor.

Tunica exanguis.

Odorãdi vis vbi reſideat. Galeni ſententia. 1. eius arg. De organo

His ita cõſtitutis, difficultas nõ parua eſt, vbinam odorandi potentia, vt in proprio organo reſideat. Galen. 8 de vſu partiũ c. 6. & in lib. de Olfactu, vim odorandi in anterioribus cerebri partibus ſeu ventriculis collocat: neq; alibi conſtitui debere efficacibus argumentis abſ-

olfactus Ariſt.1.de hiſt. anim.c.8.& 11.& de gen. anim.cap.2. Gal.8.de vſu part.c.6. & lib.9.in prin.& l.de inſt.odoratus. Auer.2. coll.c 17. Auicen.de anim 13.c.7. p.3.tract.1. ca.2. Veſall. lib.1.c.6.& 12.& lib.4. cap.3 Concil.diff.45. Garbius in ſum.qu.69. Fernelius 1. Phyſ.cap.9. Marcel.3.de anim.c.78.

ab ſe demonſtratum putat. Ac primùm quòd A
non ſit in aliqua parte naſi, ita oſtendit. Nam
vel eſſet in aliquo eius oſſe, vel in cartilagine,
vel in tunica partes naſi veſtiente. Non in oſ-
ſe, ſiquidem hoc teſte ipſo Ariſtot.lib.1 huius
oper.cap.3 text.79. & lib.3.cap.12.text.66.ſen-
ſus expers eſt. Non in tunica: nam hæc, vti
proximè dicebamus, porrigitur vſque ad lin-
guam, aliaſq; partes, in quibus conſtat odo-
res non ſentiri Non in cartilagine: alioqui ni-
hil opus eſſet inſpirare ad olfaciendum: quod B
tamen neceſſarium eſſe docet experiẽtia, mo-
nuitq; Ariſtot. hoc in lib. cap 9 text.98. Igi-
tur potentia olfaciendi in nulla parte naſi in-
ſidet. Deinde, cerebrum odoribus reficitur,
& læditur vtique dum eos ſentit: ergo ſenſo-
rium olfactus eſt in cerebro. Præterea tale o-
portet eſſe odoratus inſtrumentum, quales i-
pſi odores ſunt, vt inter potentiam, & obie-
ctum cognatio, debitaq; proportio ſeruetur.
Cùm igitur odores halitu, & vapore deſiliãt; C
halituoſum, vaporoſumque eſſe debet odo-
randi inſtrumentum: tales verò ſunt anterio-
res cerebri ventriculi, vtpote vberiore ſpiritu
affuſi & redundantes: igitur in ijs cõſtitui de-
bet eiuſmodi inſtrumentum. Poſtremò, idem
ex eo concluditur, quia niſi in ijs concepta-
culis odorandi facultas reſideret, ad quæ aër
inſpirationis motu ſubit, non exigeretur in-
ſpiratio ad captandos odores.

Auerrois ſententia. 1. Illius ratio.

Auerroes tamen 2. Collect. cap.17. exiſti- D
mat odoratum cõſiſtere in narium membra-
na. Quod probat duplici ratione. Primùm,
quia carũculæ mamillares ſunt eiuſdem ſub-
ſtantiæ cum cerebro: at cerebrum eſt expers
ſenſus, vt docet Ariſtot.lib 2.de Partibus ani-
mal.cap.10 faleturq; Galen.3. de cauſis ſym-
ptomatum, vbi cerebrum organum non ſen-
tiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in
cerebro, neq; in ijs carunculis conſtituta eſt.
2.Ratio. Secũdò, quia ſi odoris ſenſio ibi ineſſet, cùm E
ad eiuſmodi tubercula palati foramen pate-
at, ſequeretur poſſe per id occluſis naribus
odorati cibi odorem ſentiri; quod nemo vn-
3. quam expertus eſt. Tertiò, idem confirma-
tur, quia Ariſtot. lib.1. de hiſtor.anim. cap.11.
alijsq; in locis palàm affirmat, olfactum per
nares adminiſtrari.

ARTICVLVS II. F
VERAE SENTENTIAE explicatio.

1. Aſſertio. HAec difficultas aliquot aſſertionibus ex-
plicanda eſt. Prima ſit: Olfactus non reſi-
Probatur 1. det in cerebri ventriculis. Probatur: Primùm
quia cerebri ſubſtãtia, vt Auerroes argumen-
tabatur, non eſt apta ad munia externorum
ſenſuum; adeò vt vix tactu polleat. Quare
nec in eo odorandi poteſtas erit, vt neque a-
Probatur 2. lius externorũ ſenſuum ineſt. Secundò, quia
A cùm in cerebrum commeent halitus odori-
feri, conuenit ante ipſum collocari vim eiuſ-
modi halituum exploratricem, vt malus va-
por diſcerni poſſit antequam cerebrum lędat;
hæc autem vis eſt facultas odorandi. Adde *Cõfirmatio.*
quòd oblectatio, & dolor, quem odores in-
ferunt, non in cerebro ſentiuntur.

Secunda aſſertio: Odoratus non eſt in na- *2. Aſſert.*
rium tunica, ſiue in neruo per nares expanſo.
Hæc ſuadetur primùm; quia, vt Galenus re- *Suadetur 1.*
B ctè opponebat, ſi odorandi vis conſiſteret in
ea tunica, cùm hæc ad extimas vſque naſi o-
ras deſcendat; ſequeretur rem odoratam ijs
admotam abſque inſpiratione mox ſentiri,
reclamante experientia. Item, quia narium *Secundò.*
nerui inſtituti ſunt ad tangendi, non olfaci-
endi munus; nec eandem temperiem tactus,
& olfactus requirunt. Tertiò, quia non vi- *Tertiò.*
demur odores percipere, niſi in abditiori ali-
quo receſſu.

C Tertia aſſertio: Odoratus reſidet in tuber- *3. Aſſert.*
culis mamillaribus. Hæc eſt Auicennæ 5.Fen. *Illius au-*
3 Can.1. Mag.Alberti 2.part. ſummæ de hom. *ctores.*
in tract. de Olfactu, qui pro eadem ſententia
citat Algazellum Eſt item Philoponi c.9.hu-
ius lib. Conciliatoris differ.45. Garbij qu.69. *Et compro-*
Fernelij in lib. de Partibus corporis humani, *batio.*
cap.9. Realdi, lib.8. de re Anatomica, cap 2.&
aliorum complurium. Suadetur autem ex eo,
quia cùm facultas odoratrix nec in cerebro,
D nec in narium membrana ſita ſit, vt ex dictis
patet; nec verò eſſe poſſit in oſſe illo forami-
noſo cuius ante mentionẽ fecimus, quia oſſa
ob concretionem terreſtrem, aut nihil, aut vix
ſentiunt: Reliquum eſt, vt in prædictis carun-
culis reſideat; pręſertim cùm non appareat ad
quod aliud munus natura, quæ nihil fruſtra
molitur, eiuſmodi tubercula inſtituerit.

Diluenda nunc quæ primo articulo ſunt *Solut. argu-*
obiecta, quatenus ſuperioribus concluſioni- *mentor. pro*
E bus aduerſantur. Ad primum igitur argumen *Galeno.*
tum pro Galeni opinione, concedendum eſt, *Ad 1.*
ſenſorium olfactus, neq; in oſſe, neq; in carti-
lagine, neque in tunica narium eſſe, ſed in ca-
runculis mamillaribus. Ad ſecundum dicen- *Ad 2.*
dum, ex eo quòd cerebrum odoribus foueа-
tur, non rectè colligi ſentiri, dignoſcique ab
illo odores, ſed affici beneficis qualitatibus,
quæ halitum fumeum, odorémve in halitu
hærentem comitantur. Ad tertium, requiri *Ad 3.*
F aliquam cognationem inter ſenſiterium, e-
iuſque obiectum; & hanc, quantum ſatis ſit,
inueniri inter tubercula, & odorem: habent
enim illa ſiccitatem calori admiſtam ſicuti
odor: cerebrum verò halitu præhumido ſca-
tet, & inſuper deſunt ei aliæ commoditates
ad olfactionem adminiſtrandam, vt ex dictis
patet. Ad quartum, & ſi facultas odorandi in *Ad 4.*
cerebro non reſideat; neceſſariam tamen eſſe
inſpirationem ob eam cauſam, quam paulò
poſt exponemus.

Ad primam verò rationem pro ſententia

Digitized by Google

Solut. rationum pro Auerroe. Auerrois dicimus, prædicta tubercula conſtare ex materia aliquantulum ſimili ſubſtantiæ cerebri, ſimpliciter tamen diuerſa, vt pote magis compacta, ac minùs frigida, atq; ita ad olfaciendi munus aptiora. *Ad 1.* *Ad 2.* Ad ſecundam dicendum imprimis eſt, poſſe illam æqua vi retorqueri in auctorem. Nam cùm Auerroes dicat, ſenſorium olfactus eſſe membranam narium, quæ vſque ad illa foramina extenſa eſt, quæri poteſt cur per eam odores cibi non ſentiamus. Cauſa igitur imprimis eſt, quia odor ille cibi admodum eſt in ore confuſus, ideoque à nobis ſentiri non poteſt, tametſi percipiatur ab alijs, ad quorum nares defæcatior peruenit. Item, quia odorem non ſentimus, niſi cùm inſpiramus; inſpiratio autem ducit aërem ad fauces, & pulmonem, atq; ita non poteſt odor ab ore, aut vẽtriculo peruenire ad olfactum; ſiquidem non inde aërem attrahimus, ſed illuc potiùs compellimus.

Quid Ariſt. ſentiat de ſede olfactus. Prima opin. Valleſij. Poſtulat vltima ratio, vt dicamus quid Ariſtoteles de ſede olfactus iudicarit. Valleſius lib. 2. controuerſ. medic. cap. 26. ait illum putaſſe iſtiuſmodi organum eſſe naſum, (quod videtur quoq; exiſtimaſſe Plato in Timæo.) Etenim Ariſtot. lib 1. de hiſt. anim. cap. 11. ita ait, Olfactus quoque, id eſt, ſenſus odoris hac eadem parte; id eſt, naſo ſubminiſtratur, & lib. 5. de Generatione anim. c. 2. Quorum, inquit, nares porrectæ ſunt longiùs, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, ſed à longe directi ſenſorium ſubeunt integri. Itaq; hanc ſentẽtiam, vt Ariſtotelicam, ſequitur ipſe Valleſius. *Altera opinio.* Alij putant Ariſtot. conſtituiſſe olfactũ in cerebro; quibus fauet id, quod in problematis ſect. 13. problem. 5. ſcripſit, nimirum tunc nos odorari, cùm odores ad cerebrum veniunt. *Tertia opin. Theophili.* Theophilus hoc in lib. ad text 100. arbitratur hac in re Ariſtot dubium fuiſſe, ideoq; nullibi ſententiam (vt in ambiguis quæſtionibus interdum facere conſueuit) apertis verbis explicaſſe. Galenus etiam in libro de inſtrumento odoratus Ariſtotelem incuſat, quòd cùm orationis, & eloquentiæ parens ſit, rem hanc nequaquam oratione illuſtrarit, ſed ita inuoluerit, vt oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, vaticinari.

Opinioni ſuperius prolatæ fauet Ariſtot. Certè noſtræ opinioni conſtituenti odoratum in carunculis mamillaribus, adſtipulantur verba philoſophi cap. 2. de ſenſu, & ſenſili, vbi ait inſtrumentum odoratus eſſe circa cerebrum, & lib. 2. de Generatione anim. c. 4. cum docet habere illud à cerebro originem. Nam carunculæ illæ propè cerebrum conſiſtunt, & ab eo propagantur.

Explicatio locorum in quibus refragari videtur. Neq; obſtant loca, quibus Ariſtoteles videtur indicare nares, naſúmve, eſſe inſtrumentum odorandi; tantùm enim vult, hæc obſeruire ad olfactum; vt lib. 5. de Generatione animal. cap. 2 docet. Vel appellat ea ſenſorium, quia continent pupillas mamillares, vel ſal-

A tem in eas deſinunt. Item cùm ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt, tantùm ſignificat, ad olfaciendum requiri delationem odorum, qui ordinariè ad cerebrũ etiam perferuntur: maximè cùm illius gratia ſint inſtituti à natura, etſi non ſit hic integer, & adæquatus eorum finis, vt progreſſu magis patebit.

Organum olfactus operculo tegi. Ariſt. & alij. Adhuc tamen in hac quæſtione explicandum reſtat, num verum ſit, quod de operculo odoratus Ariſtot. tradidit, aſſeruit enim B hoc in lib. c. 9. text. 100. & lib. de Senſu, & ſenſili cap 5. & lib. 4. de hiſt. anim. c. 8. eumque ſecuti Garbius, Magnus Albertus, Conciliator, Alexander, Themiſtius, Marcellus, Auerroes, D. Thomas, & alij in animalibus, quæ reſpirant, præſertim hominibus, ſenſorium olfactus, operculo quodam tegi, ac muniri, quod vt odor organum ſubeat, attolli debet; ideoq; requiri inſpirationem aëris, qui vi attractus C integumentum eleuet. Eamque cauſam eſſe volunt, cur prædictæ animantes, non niſi inſpiratione præeunte, olfaciunt. *Alij id non placet.* Multi hac in re Ariſtot. reprehendunt: *1. Eorum ratio.* Primùm, quia Anatomes profeſſores negant tale operculum inueniri. *2.* Secundò, quia tegumenta illa impetu aëris ſponte ingruentis, non minus panderentur, quàm vi eiuſdem inſpiratione attracti. Quod tamen falſum eſſe conſtat; alioqui ſine reſpiratione daretur aliquando olfactio. *3.* Tertiò, D quia nulla apparet idonea ratio cur id poni debeat. Non enim ad tutelam potentiæ, cum odoratus naſo ſatis contectus ſit, munitusq; ab externis iniurijs.

Diluitur prima. Non eſt tamen cur propter hæc Ariſtotelem deſeramus, cùm facilè à calumnia vindicari poſſit. Dicendum Ariſtotelem nomine operculi non intellexiſſe aliud quid diſtinctum ab ijs, quæ ſuprà numerauimus, cùm de naſi ſtructura, & compoſitione ageremus: nec enim id in diſſectionibus obſeruatur: ſed E ſignificaſſe extremam membranulam foraminum naſi decidẽtem ſupra carunculas mamillares, quæ inſpiratione attollitur. Idque videtur indicaſſe, cap. 9. huius libri textu 100. aiens ſepimentum, quod olfactui natura largita eſt, aperiri dilatatis venis, & meatibus. *Secunda.* Non poteſt autem vis aëris vltrò occurſantis operculum iſtud dilatare, ſeu remouere; quia nequit aër eò introire, niſi cedat is, qui intùs F latet; non cedit autem niſi attractus inſpiratione. Quare licet quis, inquit Galenus, in cubiculo odoribus repleto fiſtula aërem impelleret in nares, ſine inſpiratione non ſentiretur odor. *Tertia.* Quod verò aiunt, nõ egere inſtrumentum odoratus operculo, falſum eſt, ſi de eo ſermo ſit, quod ei datum eſſe aſſeruimus; neque enim id diſtinguitur ab ipſo naſo, qui ei ad arcenda caloris, & frigoris aliaque eiuſmodi nocumẽta, opus fuit. Adde etiam cùm multi odores tetri ſint, ac noxij; conueniens fuiſſe, vt organum olfactus contectum eſſet, ne ſem-

Digitized by Google

ne ſemper omnibus odoribus neceſſariò pateret: ſed eorum perceptio interdum à nobis impediretur, inhibita ad aliquantulùm tempus inſpiratione.

Multiplex olfactus ex inſpiratione commoditas.

Ex dictis colliges multiplicem vſum & commoditatem, quam olfactui inſpiratio affert. Nam primùm attrahit vnà cum aëre exhalationem odorificam, ſeu odorem per ſe,
1. ſeu ſpecies odoris. Secundò, remouet oper-
2. culum. Tertiò, motu ſuo irritat ſenſum natu-
3. ra ſua hebetem. Sed ex ijs tribus officijs, ſecundum tantummodò ſimpliciter neceſſarium eſt ad olfaciendum. Intellige animantibus, quæ reſpirant: Nam odorifera exhalatio ſine attractione poteſt meatus nariū ſubire, reque ipſa interdum ita ſubit, quia vltrò aſcendit: ſimiliter odor & ſpecies odorabiles; quandoquidem ſuopte ingenio hac illac diffunduntur, & in ſublime tendūt, quamuis attracto aëre multò celeriùs nares penetrent. Item, licèt odoratus aëris commotione aliquantulùm ſuſcitetur; per ſe tamen, abſque eo motu odorem percipiet: vt patet exemplo animantium, quæ reſpirandi vſu carent. At niſi tegmen remoueatur, olfactio nulla erit:

Quæ reſpirant, ſine inſpiratione non odorantur.

Eius rei probatio.

Quod ex eo conſtat, quia animantibus, quæ reſpirant, neceſſaria eſt ad olfaciēdum inſpiratio, vt docuit Ariſtoteles proximo capite, alijſque in locis, & experientia ipſa demonſtrat; adeò vt (quod vrinantium teſtimonijs liquet) ſub aquis non odorentur. Non eſt autem neceſſaria propter primum, aut tertium munus eorum, quæ proximè retulimus; vt ex dictis eſt manifeſtum: nec verò aliud quid afferri poteſt, cuius gratia exigatur. Tantùm igitur requiritur ad operculum remouēdum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumentum duci poteſt ad probandum dari prædictum inuolucrum, quod Galenus in libro de Inſtrumento odoratus, aliique multi negant. Si enim olfactio abſque inſpiratione non datur, & hanc compertum eſt nō requiri neceſſariò ad olfaciendum, niſi vt illius interuentu operculum amoueatur, conſequens ſit, vt negari non poſſit, dari tale operculum in animantibus, quæ reſpirant.

Organum odoratus operculum habere oſtenditur contra Galenum.

leni re icatio.

Sed inſtat adhuc, vrgetque Galenus, non debuiſſe olfactum in tegumēto muniri, cùm longè præſtantius ſit, quemlibet ſenſum expeditū promptumq; ſemper eſſe, vt in obiectum ſuum feratur. Nec obſtat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras tribuit, quibus tecti munitique eſſent. Nam quia lædi ab incidentibus facilè poterant, vt eos defenderet, palpebras ipſis, quaſi quædam propugnacula, dedit. Præterea etiam ſomni cauſa. Nec enim in aëre lucido dormire, niſi tectis oculis, poſſumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locuſtis, paguris, cancris Natura conceptacula & ſinus quoſdam tribuit, qui inſtante ſomno, quaſi cubicula quædam oculos totos reciperent, è quibus finita quiete emergerent. Patet igitur quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel ſomni tempore latibulis occultârit. Aut cur olfactum integumento inuoluere debuerit, non apparet.

Eius explicatio.

Huic argumento occurrendum eſt, ſenſus debere eſſe in promptu, ad functiones obeundas quantum ratio ordoq; naturæ exigit; qui tamen non poſtulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia ſunt ea, quę reſpirant, neceſſariò odoribus percipiendis perpetuò ſit expoſitus, ob cauſam paulò antè à nobis aſſignatam; proindeque tectus eſſe debuit, ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc eſt feriari ſenſum abſque neceſſitate; præſertim cùm tale otium, præſente re odorata non duret, niſi dum aërem foràs mittimus, quem confeſtim, reciprocante motu, attrahimus.

QVAESTIO V.

VTRVM OLFACTVS HOMINIS hebetior ſit, quàm aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

PRAESTANTIA OLFACTVS.

Argumenta pro parte negatiua propoſitæ quæſtionis.

POtentia odorādi inter ſenſus externos neceſſitate poſtrema eſt, dignitate tertium locum obtinet, vt obſeruat Diuus Thomas prima parte, quæſt. 78. artic. tertio. Nam viſus remotiſſima cognoſcit, auditus minùs diſtantia, tactus & guſtus attigua, hærentiaque duntaxat: odoratus autem nec remotiſſima, nec attigua tantùm, ſed mediocri interuallo diſſita. Præterea, ſpecies odorum minùs ſpiritales ſunt, quàm viſiles & audibiles, cuius rei argumētum eſt tarditas, qua ad ſenſiterium perferuntur: defæcatiores tamen ſunt, quàm guſtatilium & tactilium, quia hæ ſemper ſunt coniunctæ cum rebus, quas repræſentant, nec ſine illis ſenſui imprimuntur, vt progreſſu docebimus; illæ verò non item vt ex ijs, quę ſuprà diſſeruimus, manifeſtum eſt. Parit autem facultas odorandi animantibus, miniſterio ſenſuum alimenta quærentibus, magnam commoditatem. Nam cùm ſint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, vt venena præſentanea, neceſſum fuit, aliquam dari potentiam, quæ huiuſmodi periculum anteuerteret, & quæ noxia, quæ ve ſalubria eſſent, prænuntiaret: hoc autem exhibet odoratus, maximè brutis, quæ proinde ad cibos olfactum frequentiùs adhibent, quàm homines. Fit autem ea prænuntiatio

Odorādi vis neceſſitate poſtrema, dignitate media inter reliquos ſenſus.

Olfactus triplex commoditas ad vitam tuendā. 1.

ſtiatio, dum homo quidem per diſcurſum, ſi- A
ue iudicium; bruta verò per inſtinctum natu-
ralem, ex odore dignoſcunt conditionem ci-
borum quos olfaciunt. Et hæc quidē eſt pri-
2. ma odorum vtilitas. Secunda, corroboratio
3. cerebri. Tertia, refectio cordis. De quibus A-
uicenna in lib. de Virib. cordis, tract. 1. cap 9.
Hippocr. in lib. de Alimentis, & lib. Epid. Ga-
lenus de Vtil reſp. cap 5. & lib. 7. de Vſu part.
1. argum. pro parte negat. quæſtionis. Concil. diff. 155. His poſitis, quod ad excitatā
quæſtionem ſpectat, videtur eius pars negati- B
ua hiſce argumentis oſtendi. Potentia, quæ à
præſtantiori forma oritur, nobilior eſt: ſed vis
olfaciendi in homine oritur à præſtantiori
forma nempe ab anima rationali; ergo in ho-
mine nobilior erit, quàm in vllo alio animā-
2. Argum. te. Secundò, homini contigit organum olfa-
ctus, multò aptius ad munus odorādi, quàm
belluis; ergo homo actiones odorandi me-
liùs præſtabit. Probatur antecedens. Namque
id organum cēſetur aptiùs ad percipiendum C
obiectum, quod ab eius conditionibus ma-
gis eſt liberum: ita verò ſe habet organum
noſtri olfactus; ſiquidem ob viciniam cordis
humiditate affluit: odor autem igneæ naturę
eſt, ſiccitatiſq; alumnus.

Argum 3. Tertiò, Homo plures percipit odorum dif-
ferentias, quàm cætera animantia: igitur ho-
mo ſagaciùs odoratur. Probatur antecedens,
quia belluæ non ſentiunt tetros fœtidoſq; o-
dores: cùm illos non horreant, vti nos, teſte D
Ariſtotele cap. 5. de Senſu & ſenſ. Item, quia
non videntur delectari florum, aliarumq; ſi-
milium rerum odoribus, vt idem Ariſtoteles
Argum. 4. eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap 10. ait. Quin
verò quòd ſolos alimentitios odores perci-
piant, ex eo oſtenditur, quia nō affectant co-
gnitionem odorum, ipſius notitiæ cauſa; ſed
ſolùm in ordine ad cibos, cùm ſenſus nō ſint
eis dati etiam ad philoſophiam, vt homini,
ſed tantùm vt perſequantur ſalutaria, noxia- E
que declinent.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIAE DILVTIO.

Perfectio olfactus duplex. AD propoſiti dubij explanationem aduer-
tendum erit, olfactū poſſe à nobis expen- F
di, vel quoad perfectionem eſſentialē ipſius
potentiæ: vel quoad perfectionem acciden-
tariam; quæ in eo potiſſimùm cernitur, quòd
è longiori diſtantia olfaciat, vel plures odo-
rum differentias percipiat.

1. Concluſio. Sit prima concluſio: Olfactus hominis,
quoad perfectionem eſſentialem, non eſt de-
terior olfactu aliorum animantium. Proba-
tur; nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, parem ha-
bent in natura ſpecifica perfectionem; at ho-
minis aliorumq; animantium olfactus, in v-
nius ſpeciei naturam conueniunt, cùm feran-
tur in idem obiectum, eodemq; modo ab illo
immutentur.

Secunda cōcluſio: Olfactus hominis, quo- *2. Concluſio.*
ad perceptionem odorum è longiori ſpatio,
hebetior eſt olfactu multorum animantium.
Huiuſce concluſionis veritatē palàm teſtan- *Auerr. 2. de*
tur vultures, apes, corui, tigres, pantheræ, ca- *Anim. com.*
nes, & aliæ quædam belluæ, quarum odora *97 Marcel.*
vis remotiſſima queq; ſectatur. Vultures, ſcri- *3. de Anim.*
bunt nonnulli, cadauerum odorem ad quin- *ca. 17. land.*
genta ſequi milliaria. Sed huius rei fides ſit *hoc loc q. 25.*
penes auctores: non enim eſt veriſimile tam *Quod de vul*
latè fundi ipſas odorum ſpecies. Quòd ſi ali- *turis odora-*
quando vultures tam procul odoribus alle- *tu dici ſolet,*
ctos aduolaſſe, hiſtoriæ memorantur, id non *ambiguum.*
aliter videtur accidiſſe, quàm delatis illuc ma
gno aliquo ventorum impetu cadauerum i-
pſorum halitibus, ſicuti è longo terrarum tra-
ctu expirationes terreæ in mare deuehuntur.

Tertia concluſio: Homo non percipit plu- *3. Concluſio.*
res odorum differentias, quàm cætera ani-
mantia. Hæc concluſio eſt cōtra Simplicium
& Auerroëm hoc loco. Eſt tamē de ſententia *Videri ab A-*
Theophili & aliorum: videturque Ariſtotelis *riſtotele aſ-*
in lib. de Senſu & ſenſ. cap. 4. vbi ait nos peſ- *ſertam.*
ſimum habere aliorū animantium olfactum; *Homo peſſi-*
& hoc cap. vbi docet hunc ſenſum eſſe in no- *mi olfactus.*
bis hebetiorem, quàm in multis animātibus;
quod ſcripſit etiam Thephraſtus libro 6. de
Cauſ. plant. cap. 5. poſt Platonem in Timæo;
hoc autem minimè aſſeruiſſent, ſi crederent
hominem plures odorum differentias pene-
trare, cùm id maioris ſit perfectionis, quàm
longiori diſtantia pauciores ſentire; ſiquidem
is, qui plures percipit, ſimpliciter dicitur ma-
gis comprehendere obiectum: & in hoc ſal-
tem cognitionis genere, præſtantius videtur
plura minùs intenſè, quàm pauciora inten-
ſiùs dignoſcere.

Sed quòd homo non plures odores re ve- *Cōfirmatur*
ra percipiat, ex eo oſtenditur, quia ineptitu- *rationibus*
do organi, quæ potentiam imbecillam reddit *concluſio.*
ad procul odorandum, ſimiliter hebetem fa- *1.*
ciet ad plura odorum diſcrimina ſentienda.
Item, quòd belluæ multas odorum differen-
tias percipiant, quæ ab homine non ſentiun-
tur, planum eſt: ſiquidem non pauca olfactu
dignoſcunt, quæ homini prorſus inodora
ſunt, vt ferarum veſtigia. Canes odore domi-
nos abſentes quærūt, & eos noctu inter alios
agnoſcunt. Tigris fœta abreptos catulos o- *De tigris*
dore veſtigat. Pantherę odore ſolę beſtię ob- *fœta Mela li*
lectantur, eamq; propterea ſequuntur, vt re- *bro 3. cap. 5.*
fert Plinius lib. 8 Natur. hiſt. cap. 17. poſt Ari- *Plin. lib. 7.*
ſtotelem in Problem. ſect. 13. quæſt. 4. & Theo- *cap. 18. Soli-*
phraſtum lib. 6. de Plant cauſis. At iſtiuſmodi *nus cap. 21.*
odores humanus olfactus non attingit. Dein- *Bruta odo-*
de, quòd bruta animantia nō odores tantùm *res alios præ*
alimentitios, & ad gulæ illecebras, ſed alios *ter alimen-*
etiam percipiant, liquet tum ſuperioribus *titios etiam*
exemplis, tum quia odor ſulphuris muſcas; *capiant.*
galbani ſerpentes fugat; odor roſarum can-
tharos,

Digitized by Google

thatos vnguentorum vultures necat, vt ſcripſit Theophraſtus, lib.6. de Cauſ. plant. cap. 4. & 5. Præterea, quia videmus canes venaticos florum odores ſentire; adeò vt in pratis floridis occupato ſenſu eiuſmodi odorem halitu, ab inquiſitione ferarum impediri, & obturbari ſoleant. Nec ſatisfaciunt, qui reſpondent retardari canes, dum picturatam florum varietatem intuentur. Etenim etiam vbi nulla eſt florum pictura, ſed herba duntaxat odorifera, detinentur. Itaque minimè negandum eſt, ſentiri à belluis etiam odores ad alimenta non pertinentes, quorum perceptione videbantur bruta ab homine ſuperari.

Sunt tamen nonnulli, qui etſi concedant percipi ab illis iſtiuſmodi odores, negant ea ipſis delectari. Ita Alexander de Senſu & ſenſili, comm.47. Buccaferreus lect.45. Iandunus quæſt.20. Theophraſtus lib.6. de Cauſ. plant. cap.2. Marcellus 3. de Anima, cap.77. Albertus in Summa de Homine, tract. de Olfactu. Apollinaris 2. de Anima, qu.27. Verùm cùm bruta animantia ex alijs rebus ſua accipiant oblectamenta, non eſt cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuiſſe arbitremur. Nam delectatio odorum, quæ formaliter ad appetitum pertinet, propterea in nobis datur, quia odores offeruntur noſtro appetitui tanquam vtiles, conuenientesque naturæ. Nulla tamen ratio conuincit, non poſſe prædictos odores ſimiliter brutorum appetitui repræſentari ſub aliqua ſpecie conuenientiæ, quæ pariat delectationem. Quis putet cùm feræ odorem pardalis ſine vllo reſpectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitæ periculo ſequuntur, non ideò eam proſequi, quia eius odore delectantur? Certè in hoc etiam quadrat illud Poetæ:

is quoque delectentur.

Probatur.

Eglog. 2.

—— *Trahit ſua quemque voluptas.*

Hæc tamen non impediunt quominùs ſæpe alij odores hominibus, alij brutis ob temperamentorum diuerſitatem ſuaues, aut iniucundi exiſtant.

Præcipua quæſt. concluſio.

Maneat igitur ex hac diſputatione hominis odoratum hebetiorem eſſe, quàm multorum animantium: idque tam ſpectata diſtantia, quàm varietate odorum, qui percipiuntur. Quærit autem Philoponus, an homo malè odoretur inſtrumenti, an ipſius potentiæ defectu. Quæ dubitatio ſoluta eſt ab Ariſtotele, ſuperiori cap. text. 92. vbi docuit ſagacitatis defectum in nobis ex organi vitio oriri, quod aſſerit etiam M. Albertus lib.2. de Anima, tract.3. cap.23. Eſt enim in nobis odorandi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quàm cæteris animantibus datum eſt, vt docet Ariſtoteles lib.2. de Partib. anim. cap.7. cumque id eodem Ariſtotele auctore in libr. de Senſu & ſenſili, cap.5. humiditate abundet, quæ inde ad ipſum odorandi inſtrumentum effunditur, fit, vt odorum imagines minùs firmæ, mi-

Quæſtiunculæ reſolutio.

A nuſq; articulatæ nobis inurantur, ac leuiter potentiā laceſſant, quæ etiā in humido, quaſi ſopita obdormiſcit, cùm in calido & ſicco excubare potiùs deberet, ſicuti ipſi odores ex calidi & ſicci commiſtione naſcuntur. Annotauit autem M. Albertus in Summa de Homine, tract. de Odore, nos admodum rarò odores ſomniare, quia illorum ſpecies, etiam in noſtro interno ſenſu, infirmę ſunt & euanidę.

Homo rarò ſomniat odores.

B Reſpondeamus nunc ad argumenta, quæ probare contendebant, olfactū hominis non eſſe imperfectiorem, quàm aliorum animantium. Ad primum dicendum eſt, hominis olfactum oriri à præſtantiori forma, nempe intellectiua; nō tamen ſecundùm eum gradum quo cæteris formis præſtat, & à quo intellectiua dicitur; ſed ſecūdùm gradum ſenſitiuū, quem omnia animantia ex ęquo participant. Vnde non eſt cur odoratus maiorem eſſentiæ perfectionem in homine, q̃ in brutis ſortiatur.

Reſponſio 1. argum. partis neg.

C Ad ſecundum, negādum eſt antecedens, 2.
& ad eius probationem dicendum, quamuis vt aliquid patiatur ab agente, debeat eſſe ei diſſimile in qualitate, ſaltem quoad eum gradum, quem recipit; cùm nihil agat in id, quod ei omnino ſimile eſt: non proinde tamen organum cuiuſque ſenſus debere eſſe affectum qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutum iis, quæ obiecto conſentaneæ ſunt. Quin verò D debet potiùs cum obiecto conuenire, vt proportionatum atque habile ſit ad ipſum percipiendum, vt ex Empedocle & Galeno docet Theophilus ad tex.94. huius libri. Ad tertium, negandū quod aſſumit, & ad eius con- 3.
firmationem dicendum, etiam belluas tetros fœtidoſq; odores ſentire, vt exemplis, quę ſuperiùs attulimus, conſtat. Neque inficiatur id Ariſtoteles loco citato, in libr. de Senſu. Tantùm enim vult belluas eiuſmodi odores minùs fugere, atque iis ordinariè minùs lædi. E Nec etiam ibi, aut in Ethicis abſolutè negat bruta animantia florum odores percipere, eiſve delectari, ſed eorum delitijs tam inſigniter capi, atq; homines, vt annotauit Scaliger Exercit.33. in Cardanum. Deniq; quòd 4.
vltimò obijciebatur, bruta odores tantùm alimentitios dignoſcere, falſum eſſe conſtat ex dictis; licèt enim nō percipiant odores ſolius cognitionis gratiâ: alij tamen fines ſunt præter nutritionem & cognitionem, in quos F ductu naturæ ferri poſſunt, dum odorātur; verbi gratiâ, vt ea, quorum halitus noxii ſunt, deuitent, & quorum halitus iuuant, conſectentur. Liquet autem ex hoc odorū genere multos eſſe, qui ad alimentum non pertinent. Aduerte poſtremò, quòd Themiſtius ait olfactum non eſſe datum homini ad cognitionem & philoſophiam, non vt abſolutè verū, ſed quaſi per amplificationem dictum accipi debere ad ſignificādum huius ſenſus in homine imperfectionem & hebetudinem.

Olfactus homini ad philoſoph. non maximè conceſſus.

CAP.

Digitized by Google

ΚΕΦ. ι.

ΤΟ' δὲ γευστόν ἐστιν ἁπτόν τι, καὶ τοῦτ' αἴτιον τοῦ μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτρίου ὄντος σώματος· οὐδὲ γὰρ ἡ ἁφή. καὶ τὸ σῶμα δὲ, ἐν ᾧ ὁ χυμὸς, τὸ γευστὸν ἐν ὑγρῷ ὡς ὕλη· τοῦτο δ' ἁπτόν τι. διὸ κἂν εἰ ἐν ὕδατι ἦμεν, ᾐσθανόμεθ' ἂν ἐμβληθέντος τοῦ γλυκέος. οὐκ ἦν δ' ἂν ἡ αἴσθησις ἡμῖν διὰ τοῦ μεταξὺ, ἀλλὰ τῷ μιχθῆναι τῷ ὑγρῷ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποτοῦ. τὸ δὲ χρῶμα οὐχ οὕτως ὁρᾶται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀπορροίαις. ὡς μὲν οὖν τὸ μεταξὺ, οὐδέν ἐστιν· ὡς δὲ χρῶμα τὸ ὁρατὸν, οὕτω τὸ γευστὸν ὁ χυμός. οὐδὲν δὲ ποιεῖ αἴσθησιν χυμοῦ ἄνευ ὑγρότητος, ἀλλ' ἔχει ἐνεργείᾳ ἢ δυνάμει ὑγρότητα· οἷον τὸ ἁλμυρόν· εὔτηκτόν τε γὰρ αὐτὸ καὶ συντηκτικὸν γλώττης. ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὄψις ἐστὶ τοῦ τε ὁρατοῦ, καὶ τοῦ ἀοράτου· τὸ γὰρ σκότος ἀόρατον· κρίνει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ὄψις. ἔτι τοῦ λίαν λαμπροῦ· καὶ γὰρ τοῦτο ἀόρατον· ἄλλον δὲ τρόπον τοῦ σκότους. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀκοὴ ψόφου τε καὶ σιγῆς, ὧν τὸ μὲν ἀκουστὸν, τὸ δ' οὐκ ἀκουστόν· καὶ μεγάλου ψόφου, καθάπερ ἡ ὄψις τοῦ λαμπροῦ. ὥσπερ γὰρ ὁ μικρὸς ψόφος ἀνήκουστος, τρόπον τινὰ, καὶ ὁ μέγας τε καὶ ὁ βίαιος· ἀόρατον δὲ τὸ μὲν ὅλως λέγεται, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων τὸ ἀδύνατον· τὸ δὲ, ἐὰν πεφυκὸς μὴ ἔχῃ, ἢ φαύλως, ὥσπερ τὸ ἄπουν, καὶ τὸ ἀπύρηνον· οὕτω δὴ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ γευστοῦ τε καὶ ἀγεύστου. τοῦτο δὲ τὸ μικρὸν καὶ φαῦλον ἔχον χυμὸν, ἢ φθαρτικὸν τῆς γεύσεως.

δοκεῖ

CAPVT X.

a Gvſtabile autem eſt quoddã tangibile. Atque hæc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſenſibile per medium corpus externũ. Neq; enim tactus tali medio percipit. Enimuerò corpus etiã id, tanquam in materia eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur, humidũ eſt, quod eſt tangibile quoddam. Text. 101.

b Quapropter ſi etiam eſſemus in aqua, dulce ſanè ſentiremus in ipſa poſitum, & non ſenſus illius nobis per aquam tanquam per medium eſſet, ſed quia permiſtum illud eſſet cũ humido. Quemadmodum in potione fieri ſolet. c Color autem non hoc videtur, quod miſcetur, neque de fluxibus. Non igitur vt eſt ibi, ſic & hîc eſſe de medio dicere poſſumus; nullum enim externum eſt medium, vt diximus. Vt autem viſibile eſt color, ſic eſt guſtabile ſapor. d Atqui nihil abſque humiditate ſaporis efficit ſenſum, ſed omne quod ipſius efficit ſenſum, humiditatem, aut actu, aut potentia nimirum habet, vt ſalſum. Nam & ipſum liqueſcere poteſt facilè, & linguam, vt patet, cũ liqueſcit humidiorem efficere poteſt. Text. 102. e At verò ſicuti viſus eſt viſibilis & inuiſibilis (& tenebræ neque ſunt viſibiles, quas etiam viſus diſcernit) & eius quod valde ſplendidum eſt (& hoc enim inuiſibile dicitur, quanquam non eodem, ſed alio modo, quàm tenebræ) ſicut igitur viſus viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter ſoni ſilentijque, quorum illud audiri poteſt, hoc non poteſt. Ac præterea magni ſoni perinde atque ſplendidi viſus, nam vt paruus ſonus modo quodam audiri nequit, ita magnus, ac violentus. Inuiſibile verò multifariam dici ſolet. Quiddam perinde dicitur, atque in cæteris etiam id, quod impoſſibile eſt. Quoddam hoc pacto, vt aptum quidem ſit id habere, quo videri poſſit, illo autem careat, aut habeat remiſſè, vel prauè, f vt informe dicitur, aut indoctum: ſicut igitur viſus, inquam, viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter, ſic & guſtus guſtabilis & inguſtabilis eſt; quod quidem aut exiguum habet, aut prauum, aut vaſtantem guſtum ſaporem. Text. 103.

g Videtur

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Capitis argumentum. Gvſtabile a autem.] Agit hoc capite Ariſtoteles de guſtatu; de quo quatuor potiſſimum tradit; nempe guſtatus obiectum, ſaporum ſpecies, medium & inſtrumentum. Quæ omnia ex ſimilitudine ac diſſimilitudine viſus & auditus edifferit. Docet ergo in primis guſtabile eſſe quoddam tactile, ideoq; id, quod guſtamus, non percipi à nobis interuentu medij externi, ſicuti nec id, quod tangimus. Deinde, probat guſtabile eſſe tactile; quia id, quod guſtatur humidum eſt, humiditas verò ad tactum pertinet.

Obiectio. b Quapropter.] Obijceret aliquis, nos interdum ex aliqua diſtantia percipere cibos in aquam iniectos; verbi gratiâ, mel infuſum aquæ. Quare non percipi ſapores abſque extremo medio. *Dilutio.* Occurrit in eo euentu ſentiri mel non per aquam tanquam per medium: ſed quia tota aqua ſapore affuſa guſtabile quidpiam eſt.

c Color autem.] Quia & communium & propriorum notitia, rei natura inueſtigatur, & deprehenditur, docet quid proprium, quid commune ſit guſtui cum alijs ſenſibus: atque in primis cum viſu. *Diſcrimen inter guſtũ & reliquos ſenſus.* Eſt ergo illi proprium, quòd guſtabile cum humido commiſcetur vt ſentiatur: viſibile autem non ita: non enim colores attemperantur, miſcentúrve perſpicuo, nec etiam defluunt è corporibus, vt Democritus, Leucippus, Empedocles & Plato exiſtimarunt. Quare diuerſum eſſe vtriuſq; potentiæ medium. In eo tamen conuenire, quòd vt color terminat actum videndi, ita ſapor guſtandi.

d Atqui nihil.] Quoniam ſapores multi aridis inſunt corporibus, docet corpora ſapida, ſi non actu, ſaltem potentia humida eſſe. Ea verò potentia facilè apparet in ijs, quæ leui attactu corporis humidi liquantur, vt ſal, qui & linguæ ſaliua in humorem ſoluitur, & linguam ipſam madefacit Adde etiam in ijs, quæ non liqueſcunt, vt in aromatibus, ſat eſſe potentiam ad recipiendum humorem linguæ communicatum.

e At

e *At verò ſicuti.*] Pergit oſtendere quid guſtatus cum alijs ſenſibus commune habeat. Nempe quia vt reliqui ſenſus non ſolùm propria ſenſilia dignoſcunt, ſed etiam ſuo modo eorum priuationem; & vt non tantùm circa moderata, ſed etiam circa excedentia obiecta verſantur; ita & guſtatus non modò ſapidum, ſed ſaporis expers, ſiue inguſtabile, & quod vehementem ſaporem habet, cognoſcit. Porrò inguſtabile quatuor dicitur modis. Primùm ex negatione, quod fieri nequit, vt guſtetur, verbi gratiâ, color. Secundò, ex priuatione, quod guſtatili qualitate prædìtum non eſt, habet tamen ad eam obtinendum, aptitudinem, vt aqua. Tertiò, quod minimum guſtatilis qualitatis poſſidet. Quartò, quod in excedenti gradu, guſtabile eſt. Totidem autem modis & inaudibile, & inſpectabile dicitur. *Cōmune guſtatui cum alijs ſenſib.*

f *Vt informe dicitur, aut indoctum.*] In Græco contextu eſt, ὥσπερ τὸ ἄπουν καὶ τὸ ἀπύρηνον, id eſt, quod pedibus caret, & quod nucleo eſt priuatum. Eſt autem ſenſus, dici nonnunquam inuiſibile id, non quod omninò caret potentia vt videatur, ſicuti ſonus, aut Angelus; ſed caret, vt rectè & perſpicuè videatur, quemadmodum quædam dicuntur deſtituta potentia ad incedendum, & quædam nucleo deſtituta, quia minimos pedes habent, aut nucleum.

Δοκεῖ δ' εἶναι ἀρχὴ τὸ ποτὸν καὶ ἄποτον· γεύσεως γάρ τις ἀμφότερα. ἀλλὰ τὸ μὲν φαῦλον καὶ φθαρτικὸν τῆς γεύσεως, τὸ δὲ κατὰ φύσιν. ἔστι δὲ κοινὸν ἁφῆς καὶ γεύσεως τὸ ποτόν. ἐπεὶ δ' ὑγρὸν τὸ γευστὸν, ἀνάγκη καὶ τὸ αἰσθητήριον αὐτοῦ μήτε ὑγρὸν εἶναι ἐντελεχείᾳ, μήτε ἀδύνατον ὑγραίνεσθαι· πάσχει γάρ τι ἡ γεῦσις ὑπὸ τοῦ γευστοῦ, ᾗ γευστόν. ἀναγκαῖον ἄρα ὑγρανθῆναι τὸ δυνάμενον ὑγραίνεσθαι σωζόμενον, μὴ ὑγρὸν δὲ, τὸ γευστικὸν αἰσθητήριον. σημεῖον δὲ, τὸ μήτε κατάξηρον οὖσαν τὴν γλῶτταν αἰσθάνεσθαι, μήτε λίαν ὑγράν. αὕτη γὰρ ἁφὴ γίνεται τοῦ πρώτου ὑγροῦ, ὥσπερ ὅταν προγευματίσας τις ἰσχυροῦ χυμοῦ, γεύηται ἑτέρου· καὶ οἷον τοῖς κάμνουσι πικρὰ πάντα φαίνεται, διὰ τὸ τὴν γλῶτταν πλήρη τοιαύτης ὑγρότητος αἰσθάνεσθαι. τὰ δ' εἴδη τῶν χυμῶν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, ἁπλᾶ μὲν τἀναντία τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν· ἐχόμενα δὲ, τοῦ μὲν τὸ λιπαρὸν, τοῦ δὲ τὸ ἁλμυρόν· μεταξὺ δὲ τούτων, τό, τε δριμὺ καὶ αὐστηρὸν, στρυφνὸν καὶ ὀξύ· σχεδὸν γὰρ αὗται δοκοῦσιν εἶναι διαφοραὶ χυμῶν. ὥστε τὸ γευστικὸν ἐστὶ, τὸ δυνάμει τοιοῦτον· γευστὸν δὲ, τὸ ποιητικὸν ἐντελεχείᾳ αὐτοῦ.

ΚΕΦ.

g *Videtur autem potabile & impotabile eſſe principium, vtrumque enim guſtu percipitur: verùm alterum eſt prauum, guſtumque deuaſtat, alterum eſt amicum naturæ. Eſt autem potabile guſtui cum tactu commune.* h *At verò cùm guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt & inſtrumentum ſenſus ipſius neque humidum eſſe actu, neque etiam tale, vt humectari non poſſit, humidumque euadere: patitur enim aliquid ab ipſo guſtabili; ea nimirum ratione, qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igitur inſtrumentum guſtus, potentia quidem humidum eſſe, humectari autem actu. Ita autem humectari, vt eius conſeruetur, cùm humectatur, & ratio. Signum autem eſt, linguam neque cùm eſt valdè ſicca, neque cùm eſt nimium humida, ſentire. Is enim tactus fit humidi primi: perinde atque ſi cùm prægustauerit quiſpiam vehementem acremque ſaporem. Deinde alium guſtet, & vt in ægrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua ſentiunt tali humiditate referta.* Text.104. i *Species autem ſaporum ita ſeſe habent, quemadmodum colorum. Dulce namque & amarum contraria ſimplicia ſunt. Hæret autem dulci quidem pingue, amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, acidum, atque acutum. Hæ namque ferè differentiæ videntur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumentum, id eſt, quod eſt potentia tale, guſtabile autem id, quod ipſum actu facere poteſt.* Text. 105.

CAP.

---

g *Videtur autem*] Cùm ſapores non niſi humiditate diluti ſentiantur; humidum verò ad potum attineat; rectè potabile & impotabile cenſeri ait, principia guſtabilis & inguſtabilis: item potabile guſtatu, & tactu percipi: tactu, qua humidum: guſtatu, qua ſapidum. Vocat autē impotabile, ſicut paulò antè inguſtabile, ex negatione, vel ex priuatione, &c.

h *At verò cùm guſtabile*] Diſputat de ſenſorio guſtus: quia verò dixerat guſtum ſine tactu humidi nō fieri, ait inſtrumentum guſtus tale eſſe debere, vt neque ſit actu humidum; eo nempe humore, qui cum ſapore ſit coniunctus: neque etiam ita effectum, vt humectari nequeat: Semper enim ſenſuum organa talia eſſe debent poteſtate, qualia ſunt actu obiecta, quæ ab ijs percipiuntur Id autem eo argumento patefacit: quia ſi lingua ita arida ſit, vt humectari ab externa rei guſtabilis humiditate nequeat, ſaporem nullum ſentiet. Si item humore aliquo ſapido teneatur, aduentitium ſaporem non dignoſcet. Quod non rarò experiuntur ij, qui morbo regio laborant. Siquidem omnia amara æſtimant, quia ſapor ille bilis, quo linguam occupatam habent, guſtui primò occurrit, nec externis ſaporibus hauriendis locum dat. *Senſiterium guſtatus.*

i *Species autem ſaporum*] Tradit ſaporum ſpecies, ſeu differentias, docens, quemadmodum è colorum ſpeciebus aliæ ſunt extremæ & contrariæ, aliæ mediæ: Ita in ſaporibus, alios extremos & contrarios eſſe; nempe dulcem & amarum, alios medios: & ex his alium huic, alium illi extremo viciniorem exiſtere. Quòd verò Ariſtoteles ait medios ſapores ex contrarijs confici, quonam pacto intelligendum ſit, in libris primæ Philoſophiæ explicabimus. *Saporum ſpecies.*

Digitized by Google

QVAESTIO I.
DE ORTV ET NATVRA *ſaporis, deq́; eius ſpeciebus.*

ARTICVLVS I.
QVAE CONCVRRANT AD *generationem ſaporis, & qua ſit eius definitio.*

Purum corpus ſimplex ſapidum nō eſt.

IN hac quæſtione ſupponēdum primò eſt, nullum corpus ſimplex, modò debitam ſibi obtineat puritatem, ſapidum eſſe; cùm ſapor ſit qualitas ſecūda orta ex commiſtione quatuor primarum, quæ ſimul in elemento natiuum ſtatū retinente, inueniri non poſſunt. Quare & aqua ex terra, quam lambit, ſi ea pura eſſet, nullum ſaporem acciperet. Et eadem quantò minùs ſapida eſt, tantò purior præſtantiorque habetur. Accedit etiam cùm guſtus ſit ſenſus alimēti, vt docet Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili, cap. 4. cumque ſapores dati fuerint à natura ad condiendum cibum, hic verò purum elementum non ſit, vt primo de Ortu & interitu oſtēdimus, conſentaneum eſſe vt nequaquam in elemento puro inſint. Relicta igitur ſententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti & aliorū, de qua Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili, cap. 4. D Theophraſtus lib. 6. de Cauſ. plant. cap 2. alijque auctores, aſſerendum cum Alberto in Summa de Homine, & de Senſu & ſenſili, tractatu 2. Apollinari hoc in lib. quæſt. 29. Garbio in Summa, quæſt. 71. Contareno 5. de Elementis, Conciliatore differ. 145. Marcello 3. de Anima, à cap. 83 poſt Ariſtotelem loco citato, & Theophraſtum citato libro, cap. 3. tria potiſſimùm concurrere ad ſaporum generationem; videlicet, ſiccitatē terreſtrem, aqueam E humiditatem, & calorem. Interuenire ſiccitatem terreſtrem demonſtrat experientia in rebus ſapidis. Debet autem eiuſmodi ſiccitas eſſe terrea, non ignea; quia ſiccitas ignea eſt in materia nimium tenui, atque ita euanida eſt, ac parum apta ad guſtum afficiendū, qui vt vnus eſt è ſenſibus magis craſſæ cōcretæq; naturæ; ita obiectum in materia craſſiore exigit. Quòd verò humor ad gignendum ſaporem etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tūnc ſapida fiunt, cùm humore irrigātur. Debet itē hoc humidum eſſe aqueum, non aëreum; quia in eo tantùm humido, quod alendi vim habet, atque adeò compactam denſamq; materiam obtinet, ſapor excitatur; tale verò ordinariè eſt humidum aqueum, non aëreum, quod facilè euaneſcit. Rurſus, oportet ad ortū ſaporis humidū ſicco dominari, qa vt odor magis in ſicco, quàm in humido, ita ſapor magis in humido, quàm in ſicco conſiſtit; vt in diſputatione de odo-

Guſtatus ſenſus alimēti.

Ad generandum saporē, quæ concurrant.

A rum natura ex Ariſtotele diſſeruimus. Poſtremò requiritur ad ſaporem procreandum calor; quia ſapor non niſi præeunte ſicci & humidi concoctione, per quam humidum cum ſicco aptè cōmiſcetur, oriri ſolet: hæc autem cōcoctio vi, ac miniſterio caloris fit. Vnde videmus ſapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item fructus in locis frigidis amariores eſſe, & vbiq; terrarū acceremēto caloris, amarorem exuere, & dulceſcere. Porrò cùm ad ſaporem tria illa concurrant: ſiccum & humidum rationem materiæ ſubeunt; calor vicem cauſæ efficientis.

B

Ex dictis non difficile erit intelligere quid ſit ſapor, quem ita definijt Theophraſtus primo cap. lib. 6. de Cauſis plantarum. Sapor eſt partis ſiccæ, terrenæque in humore demiſtio. Et exactiùs Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili capite 4. Sapor eſt affectio in humido aqueo, facta à ſicco terreſtri, & calore decoquente, guſtatum qui in potentia eſt ad actum per alterationem deducens. In qua definitione non ſolùm materia & cauſa efficiens ſaporis exprimitur de quibus paulò antè; ſed etiam forma, cùm ſapor dicitur affectio: & finis, cùm additur, deducens guſtatum, &c. Alteratio enim, qua ſapor potentiam mouet, finis ſaporis eſt.

Quid ſit ſapor.

C

Obijciet tamen aliquis, non videri humorem materiam ſaporum. Nam cineres amari ſunt, & tamen non humidi: & Zingiber ac piper habent ſaporem acutum; nec tamen humiditatem. Item, quia ſi ſapores eſſent proprij alimenti, forentq; humidi, oporteret omne alimentum eſſe humidum: quod falſum eſt; quandoquidē fames, eſt appetitus alimēti, & 3. de Anima, cap. 3. text. 28. definitur appetitus calidi & ſicci. Sed occurrendum, licèt materia ſaporum ſit humidum; non ſequi omnem prorſus ſaporem eſſe in re, quæ plus habeat humoris, quàm ſiccitatis; ſed in ea ſaporem magis ab humore, quàm à ſiccitate oriri, vt ait Theophraſtus 6. de Cauſ. plant. etſi interdum ſiccitatis plus quàm humoris in re inſit. Itaque etiam is ſapor, qui in cineribus eſt, ab humore præcipuè naſcitur, quo cineres non omnino deſtituti ſunt. Quod ſimiliter de Zingibere & pipere dicendum eſt. Fatendum etiam, non omne alimētum eſſe humidum, modò fateamur id quatenus ſapidum, humorem magis, quàm ſiccitatem depoſcere, & in re ſapida, ſi aliæ partes ſicciores aliæ humidiores F exiſtant, ſaporem in humidioribus magis, quàm in ſiccioribus vigere.

Obiectio.

Diſſolutio.

Præterea dubitarit quiſpiam, an ſapor ita ex prædicta miſtione oriatur, vt inſit in re ipſa, quæ cadit ſub guſtum, ſeruetque certam ſpeciem, ad quam pertinet; an ratione potentiæ mutetur. Ratio dubitandi ex eo eſt, quia videtur conſtare experientia eandem herbam boui dulcem eſſe, homini amaram. Contrarium tamen pronuntiandum eſt contra non-

Dubium.

Digitized by Google

Reſponſio ex Theophr. tra nonnullos, quos refert Theophraſtus cap. 2. lib. 6. de Cauſis plant. Nam cùm guſtus in omnibus animantibus eiuſdem naturæ ſit, & ſublatis impedimentis non decipiatur circa proprium ſenſibile; neceſſe eſt, vt dulcedo, quæ in eadem herba eſt, ſecundùm rationem ſpeciemq; dulcedinis percipiatur. Cur autem quibuſdam herbis aliiſve alimentis belluæ auidè vti ſoleant, quæ hominis auerſantur, & contrà; cauſa eſt, non quòd ab vtriſq; dulcedo rei inhærens non percipiatur; ſed quia ex diuerſitate temperamenti accidit, vt id, quod dulce eſt vni, alteri iniucundum & inſalubre ſit; aut vice verſa. Quod enim etiam noſtro guſtui nonnunquam dulcia moleſta ſunt, patet exemplo caſiæ fiſtulæ. Quod annotauit Cantarenus lib 5. de Elementis.

ARTICVLVS II.

QVAE SINT SPECIES ſaporum.

QVod ad ſaporũ ſpecies attinet, non conueniunt in ijs conſtituendis Philoſophi. Nam quidam ad nullum certum numerũ eas reduci poſſe inquiunt; alij octo faciunt ſpecies, alij ſeptem. *Plin. de ſpeciebus ſaporum.* Plinius verò lib. 15. Natur. hiſt. cap. 27. tredecim recenſet: dulcem, ſuauem, pinguem, amarum, auſterum, acrem, acutum, acerbum, acidum, ſalſum. Ac præter hæc, inquit, tria ſunt genera mirabili maximè natura; vnum, in quo plures pariter ſentiuntur ſapores, vt vinis: namque in his & auſterus, & acutus, & dulcis, & ſuauis, omnes alieni: alterũ eſt genus, in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quid., & peculiaris, vt in lacte; ſiquidem in[illegible] ei, quod tamen iure dici dulce, & pingue, [illegible] ſuaue nõ poſſet, obtinente lenitate, quæ ipſa ſuccedit in ſaporis vicẽ. Deinde ſuum quendam ſapidis aquis tribuit ſaporem. *Species ſaporum octo ex Ariſtotele.* Probanda tamẽ eſt ſententia Ariſtotelis proximo ſuperiori capite, vt ad rationẽ philoſophicam magis accedens, quę octo ſaporum ſpecies numerat (etſi non valdè repugnandũ ſit ijs, qui plures, minutiùs concidendo, vel pauciores, generaliùs loquendo, ſpecies cõſtituunt) nempe dulcem, amarum, pinguem, ſalſum, acrem, acerbum, acutum, acidũ. Dulcis in melle, v.g. ficubus & vuis maturis ſentitur: Amarus in bili, oppio, abſynthio & geniſta: pinguis in butyro, lacte & oleo: ſalſus in ſale & aqua marina: acer in pipere & alio: acerbus, qui & ponticus, & ſtipticus, ſiue aſtringens appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti: acidus, in oleis: acutus, in aceto & raphano. Ex his ſaporibus docuit Ariſtoteles pinguem hærere dulci, id eſt, poſſe ad dulcẽ reuocari, & ſalſum ad amarũ; non ꝙ ſpecie conueniant, ſed propter maiorem cognationem, quam cum ijs habent.

Diſſentio tamen nõ parua eſt, quinam ſint extremi ſapores. *Auctorum diſſentio circa extremos ſapores.* Nam Plato in Timæo, Galenus in 4. lib. Simpl. med. à cap. 10. Conciliator diff. 145. arbitrantur non eſſe dulcem & amarum, vt poſuit Ariſtoteles, ſed ponticum & acutum. Huius opinionis fundamentum eſt, ꝙ ij ſapores ſint extremi iudicandi, qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at ſapor acutus ſummo calori; ponticus ſummo frigori vicinior eſt, intellige ratione temperamenti, ex quo reſultat. Adde ꝙ extrema ſenſibilia lædunt ſenſus; dulcis verò ſapor minimè, ſed reficit, atq; oblectat. Item, ꝙ ab acerbo ad acrem fit tranſitus per dulcẽ ſaporem: nõ ſolet autem in qualitatibus fieri tranſitus per extremum, ſed per medium. Amplectenda tamen eſt ſententia Ariſtotelis, quam tuetur D. Thom. de Senſu & ſenſili, lect. 11. *Sapores extremi dulcis & amarus.* Auerroës hoc loco, tex. 105. & 5. collect. cap. 27. Garbius in Summa lib. 1. tract. 5. q. 71. Contar. lib. de Elementis, Iauellus hoc lib. q. 46. Aduertere tamen oportet, ſi ſapores conſiderentur, quoad primas qualitates, ex quibus oriũtur; negandum non eſſe ponticum & acutum extremos dici poſſe, ob rationẽ ſuperiùs adductam. Verùm ea ſaporũ contemplatio non eſt propria ſaporũ, vt ſapores ſunt, ſed prout faciunt ad temperiem corporis, quam Medici præcipuè attendunt. Ariſtoteles verò, quia de ſaporibus diſſerebat, ſecundùm propriã ipſorum rationem, videlicet quatenus guſtatum mouet, rectè extremos ſapores conſtituit dulcem & amarum, quia maximè contrario modo potentiam afficiunt, vt experientia teſtatur: quemadmodum & qui extremi colores ſint, non primarũ qualitatum exceſſu æſtimamus, ſed ex modo afficiendi viſum: quia alter diſgregat, nempe candor: alter congregat, videlicet nigredo. Porrò ſapor dulcis optimè ſenſum afficit, amarus deterrimè, quia ille oritur ex optima tẽperie, hic contrà. Nam cùm ſapores fiãt ex paſſione humidi à ſicco terreo per caloris concoctionem, ij erunt perfectiſſimi, & ſenſui maximè accõmodati, qui abſolutiſſimam humidi concoctionẽ ſortiuntur, vti dulcis; ij imperfectiſſimi, qui peſſimam, vt amarus. *Dilutio rationis pro cõtraria parte.* Igitur ad fundamentum aduerſarię opinionis, quatenus probare nititur ſaporem acutum & ponticum abſolutè extremos eſſe, negandum eſt ſaporũ contrarietatem ex primis qualitatibus ſumendam eſſe, vt iam ex proximè dictis conſtat. Ad aliud reſpondendum: Hoc peculiare eſſe ſaporibus, vt vnus eorum extremus, nempe dulcis, nõ valdè lædat; quia in ſaporibus læſio oritur ex primarũ qualitatum exceſſu, qui à ſapore dulci longè abeſt. Eaq; cauſa eſt, cur per illum ab acerbo ad acrem fiat tranſitus; non tamen per ſe, ſed per accidẽs; nempe quia hi de extremis qualitatibus multum poſſident, atque adeò niſi hæ ſe remittant, & ad temperiem reuocent, ſub qua temperie euenit ſapor dulcis, amitti

Digitized by Google

ipſi non poſſunt. Adde etiam non repugnare, quominus in aliatum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum fiat tranſitus, vt ſi corpus ex cæruleo nigrum, & inde ex nigro puniceum euadat.

QVAESTIO II.

VTRVM'NE GVSTVS A' SENſu tactus, & natura, & organo differat.

ARTICVLVS I.

DIFFERRE IN PRImis natura.

SVnt qui putent guſtum non differre à tactu, ſed ſub illo quaſi ſpeciem ſub genere contineri: quorum ſententia probari poteſt in primis, quia idem videtur eſſe vtriuſque obiectum. Nam guſtus percipit aquam, quæ cùm ſaporis expers ſit, non eam vt guſtabilem, ſed vt tactilem cognoſcit: vnde & Ariſtoteles proximo cap. tex. 101. aſſeruit guſtabile eſſe quoddam tactile. Secũdò, quia Ariſtoteles hoc in lib. cap. 3. text. 28. docuit tactum eſſe ſenſum alimenti. Quare cùm alimentum ad guſtum pertineat, idem videtur eſſe commune horum ſenſuũ obiectum. Tertiò, quia guſtatus percipiens ſapores, percipit etiam humorem; ſiquidem ſapor mouere guſtatum non poteſt, niſi inſit in humido actu. Accedit Ariſtotelis teſtimonium tum in libro de Senſu & ſenſili, cap. 4. tum lib. 3. huius operis, cap. 12. tex. 64. & lib. 2. de Partib. anim. cap. 17. vbi affirmauit guſtum eſſe quendam tactum: & rurſus cap. 2. de Senſu & ſenſili, vbi ait guſtũ eſſe ſpeciem tactus. Poſtremò hoc in libro, cap. 2. tex. 23. & lib. 3. cap. 12. tex. 68. docet ſolum tactum eſſe neceſſarium animali, idemque de Senſu & ſenſili, cap. 4. affirmat animal non poſſe eſſe abſque guſtu. Quæ loca inter ſe pugnarent, niſi Ariſtoteles vellet guſtum & tactum non differre ſpecie.

Argumenta probãtia guſtum non diſtingui à tactu.

1. 2. 3. 4.

Aduertendum tamen eſt dupliciter ſumi tactum; vno modo prout dicitur de quauis potentia, quæ nõ percipit rem ſine contactu, id eſt, cuius obiectum non ſentitur medio remoto ſpecies traijciente, vt percipitur color, qui per aërem ad aſpectũ ſui imaginem mittit; ſed medio coniuncto; quo pacto guſtus in ſapores; tactus, in calorem aliasq; eiuſmodi qualitates ad ſe attinentes fertur. Nec enim neceſſum eſt, vt ſapor à re ſapida per aërem ad guſtum tranſmeet, ſimiliterque calor, ad tactum. Alio modo ſumitur tactus à Philoſophis anguſtiore, ac proprio ſignificatu. Eiſdemque modis tactile accipi conſueuit, nimirum pro quauis qualitate, quæ vt in ſuam potentiam cadat, non poſcit medium externum: vel pro ijs tantùm qualitatibus, quæ A preſſo vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc poſito, ſi tactus ſecũdùm priorem notionem ſpectetur, dicimus tam guſtandi, quàm tangendi facultatem tactum iure nũcupari; cùm neutra earum externo medio ad obiectum percipiendum egeat. Si verò ſecundùm poſteriorem; diuerſas eſſe potentias, & ſpecie, naturaque diſtinctas. Quæ eſt ſententia Ariſtotelis hoc in lib. cap. 11. text. 112. & 128. & de Senſu & ſenſili, cap. 4. Auerrois hoc loco, tex. B 31. Themiſtii cap. 48. ſuæ Paraphraſis, Simplicij text. 110. Philoponi, S. Thomæ, Aegidij, Zimaræ & Caietani text. 111. Apollinaris quæſt. 29. Ferrarienſis quæſt. 18. M. Alberti in Summa de Homine, & lib. 2. de Anima, tract. 3. capite 27. etſi Venetus aliud putarit hoc loco, tex. 102. aiens guſtum & tactum non differre, niſi per quædam connotata; formaliter verò eſſe vnam eandemque potentiam. Probatur autem noſtræ opinionis veritas ex eo, quia aliud C eſt obiectum tactus, nempe calor, frigus, aliæq; eiuſmodi qualitates, de quibus ſequẽti capite agendum; aliud guſtus, nimirum ſapores. Item, quia aliud eſt tangendi, aliud guſtandi organum, vt mox patebit. Quo argumento vtitur Ariſtoteles text. 112. Deinde, quia alioqui non eſſent niſi quatuor ſenſus. Prætereà, quia fieri poteſt, vt incolumi tactu, pereat guſtus in lingua.

Tactum diſtingui ſpecie à guſtu.

Argumenta verò initio adducta nihil exhibent D negotii. Occurrendum eſt enim, ſi detur aqua adeò ſyncera, vt omni ſapore careat, eam non guſtatu, ſed tactu duntaxat perceptum iri. Item; guſtatile eſſe tactile, & guſtum eſſe tactum, ſiue ſpeciem tactus, ſi hæc ſub priori conſideratione, quam antè explicuimus, ſumantur, id eſt, guſtatile eſſe tactile, ſecundùm analogiam, qua ambo ſub potentiam cadunt; videlicet p[illegible] medium coniunctum: ſimiliterque guſtum eſſe tactum, non E ſimpliciter, ſed ſecundùm cognationem & ſimilitudinem, quam in percipiendo obiecto ſortiuntur. Vel guſtabile eſſe tactile, quia nihil guſtari poteſt, quin prius tangatur: & guſtum eſſe quendam tactum; quia vis guſtandi, & vis tangendi circa eundem cibum verſantur, (vnde tactus dicitur ſenſus alimenti) ratione tamen diuerſarum qualitatum, quia tactus circa humidũ, verbi gratia, & ſiccum: guſtus circa ſaporem, qui ex horum commiſtione fit, occupatur: & vtraq; facultas ita in F has qualitates incumbit, vt guſtus nõ tendat in ſuas, niſi tactus in eas, quæ ipſi ꝓpriæ ſunt, ſaltem priùs natura feratur.

Diluuntur confertim argumẽta probantia guſtum non diſtingui à tactu.

Ad id, quod poſtremo loco de tactus & guſtus neceſſitate adiectum fuit, dicendum eſt, ſolum tactum reſpectu omnium animãtium eſſe abſolutè neceſſarium, ita vt nec ad breue tempus, abſque tactu poſſint viuere; guſtum verò etiam omnium ferè comparatione, exceptis paucis admodum imperfectis, neceſſarium eſſe, non quaſi eo ſublato, confeſtim interi-

De neceſſitate tactus & guſtus.

Tactum bifariã ſumi.

Digitized by Google

interitura ſint; ſed quia cùm omnia ferè ad capiendum alimentum, cibi voluptate alliciantur, ſublato eius voluptatis ſenſu, ordinariè à nutrimento capiendo ceſſabunt, vel tam parum aſſument, vt ſenſim extabeſcãt, & moriantur, atq; ita dicitur guſtus neceſſarius animantibus, quia ordinariè, ſeu maiori ex parte, abſq; illo vitam non diu ſeruabunt. Quædam tamen animãtia nimis imperfecta, vt ad plantarum naturam, & cõditionem proximè accedunt, ita quaſi plantæ, alimentum citra delectationem hauriunt, eaq; guſtu deſtituta ſunt. Ac de his interpretandus eſt Ariſtot in lib de Somno, & vigilia, cap. 2. cùm inquit nõ omnia animalia habere facultatem guſtandi. Sanè patet ex dictis qua ratione tactus neceſſarius ſit; & quo pacto guſtus poſſit, ac non poſſit dici neceſſarius animantibus, & vt ex verbis Ariſtotelis minimè colligatur tactum à guſtu non diſtingui.

Exponitur Ariſt.

ARTICVLVS II.

DIFFERRE ETIAM organo.

Organum guſtatus.

De org. guſtus Ariſt. lib. 1. de hiſt. an. c. 11. lib. 2. de par. an. c. 17. & lib. 4. cap. 11. Gal. de vſu part. c. 4. & 10. Auer. 1. Colliget. c. 2c. & lib. 2. ca. 14 Auic. li. 2. de an. ca. 12. Veſal lib. 2 cap 19. & lib. 4. cap. 6. & 10.

NEc verò tactus, & guſtus idem organum vendicant; licet enim in ea corporis parte, in qua vis cognoſcendi ſapores ineſt, tangendi quoque facultas inſideat, non tamen è conuerſo vbicumq; tactoria potentia reperitur, vis etiam guſtandi cernitur. Enim verò guſtandi inſtrumentum eſt lingua, aut quidpiam linguæ proportione reſpondens in iis, quæ linguæ ſunt expertia, vt primo de hiſtor. animal. cap. 11. & 2. de Partibus, cap. 17. & 4. eiuſdem operis, cap. 11 Ariſtot. docet. Porrò, lingua (vt de eius compoſitione aliquid dicamus) ad radicem, quæ latior eſt, & faucibus cohæret, oſſe valido, quaſi baſe, nititur, ſuſtentaturque quod ὑοειδὴς Græcis dicitur, literæ Y. ſpeciem habens. Subſtantia illi rara, atq; laxa; vt humores, qui ſaporis vehiculum ſunt, facilè imbibat. Quocirca, & tunica cingitur prætenui, quæ toti ori communis eſt. Nouem conſtat muſculis, quos media linea ad dextram, læuamq; diuidit, vt hoc quoque inſtrumentum ſuo modo geminatum eſſet. Venis præterea duabus maiuſculis, totidemq; arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis, altero molli dignoſcendis ſaporibus deſtinato; altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus expedit. Oportuit enim

Linguæ compoſitio, & ſtructura.

Lingua muſculi nouem.

A linguam eſſe expeditam, tum ad ſermonem efformandum, ſiquidem huic etiam muneri obſeruit, tum ad commutandum cibum, & in ore detinendũ, vt vario dentium attritu ſubigi, & comminui queat.

Sunt qui velint guſtandi vim potiſſimùm eſſe ad radicem linguæ. Primùm, quia ſaliua, quæ guſtationi plurimum obſeruit, inibi generatur: ſunt enim ad radices linguæ duæ glãdulæ carneæ, (tonſillas vocant) ſaliuæ generatrices. Secundò, quia illic maiores viſuntur

Qua in parte linguæ inſit vis guſtandi.

B nerui. Contraria tamen ſententia, quam tradidit Ariſtot. 1. de hiſtor. anim. cap. 11. lib. 2. de part. anim. cap. 17. vera eſt, nimirum in linguæ acumine acriorem guſtum ineſſe: quod experientia patet Nam cùm cibus ad linguæ radices deuoluitur, minùs delectat, ideoq; ipſum ad linguæ cuſpidem reuocamus: ſicuti è contrario cùm aliquid guſtare nolumus, id ad inferiores linguæ partes confeſtim deiicimus.

In linguæ acumine guſtus acrior.

C Cauſa verò, cur maior vis guſtatoria in linguæ inſit faſtigio, eſt, quia ea linguæ pars mollior exiſtit, eiuſq; nerui, etſi minores, molliores tamen ſunt, & ad ſapores percipiendos magis idonei. Nec obſtat quod vberior ſit ad radicem ſaliua; humoris enim copia, ſi nimia ſit, guſtatum obtundit. At enim licet prædicta facultas præcipuè in lingua reſideat, tamen vt D. Auguſt. lib. 2. de Verbis Domini, & D. Damaſcenus, lib. 2. Fidei Orthod. cap. 18. D. Ne-

D meſius in lib. de Natura hominis, cap 9. Plin. lib. 11. cap 37. ſentiunt, videtur etiam nonnihil extendi ad palatum, in quod guſtatorii nerui aliquantulum effunduntur. Neq; hoc repugnat ſententiæ Ariſtotelis, qui de principali tantùm organo loquitur. Quin & ipſe lib. 4. de Partibus animal. cap. 11. etiam in gula guſtatum ponit. Eſculentorum inquit, omnium voluptas in deſcẽdendo contingit: dum enim deglutimus, pinguia ſentimus, & ſalſa, & dul-

E cia, & reliqua generis eiuſdem: & omnium ferè condimentorum, eſculentorumq; in deuorãdo, gulæ tactione ſuauitas exiſtit, & gratia. Quod verò Plin. ait licet guſtus in homine ad palatum ſeſe porrigat, in cæteris animantibus lingua duntaxat contineri, cùm id ipſe neq; ratione oſtendat, neque experientia comprobarit, non eſt cur ita eſſe arbitremur. Quonam verò pacto intelligendum ſit, quod lib. de Senſu & ſenſili, cap. 2. & lib. 2. de Partibus animal cap. 10. Ariſtot aſſeruit, guſtum & tactum à corde pendere, alibi examinandum à nobis eſt.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ια.

Περὶ δὲ τοῦ ἁπτοῦ καὶ ἁφῆς ὁ αὐτὸς λόγος. εἰ γὰρ ἡ ἁφὴ μὴ μία ἐστὶν αἴσθησις, ἀλλὰ πλείους, ἀναγκαῖον καὶ τὰ ἁπτὰ αἰσθητὰ πλείω εἶναι. ἔχει δ᾽ ἀπορίαν, πότερον πλείους εἰσὶν, ἢ μία· καὶ τί τὸ αἰσθη-

CAP. XI.

DE tangibili autem, & tactu eadem ratio eſt. Nam ſi tactus non vnus ſit ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt, & ea, quæ tactu percipiuntur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere videtur, vtrum plures ſint tactus an Text. 106. Text. 107.

 vnus

Digitized by Google

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

DE tangibili autem.] Poſtremo loco accedit ad diſputationem de tactu, quam eo conſilio hactenus diſtulit, quòd huius ſenſus notitia admodum obſcura ſit, vt indicant quæſtiones, quas de illo mouet, adeò difficiles, vt in eis non tam ſententiam ſuam explicare, quàm anſam præbere videatur. Igitur initio capitis monet eodem pacto ſeſe habere tactum ad ſuum obiectum, quo cæteri ſenſus; eademq; methodo debere in cognitionem venire: Ita vt pro eius varietate tactilia quoq; multiplicanda ſint. Tum in controuerſiam adducit: num vnus tantùm ſit tactus. Item quodnam ſit tactus inſtrumentum, caro ne, & id, quod in iis, quæ carnea non ſunt, carni proportione reſpondet, an aliud quidpiam; ita vt caro ſit medium, organum autem ſit aliquid aliud interiùs latens.

apitis argumentum.

b *Omnis*

αἰσθητήριον τὸ τοῦ ἁπτοῦ ἁπτικόν, πότερον ἡ σάρξ· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἀνάλογον, ἢ οὔ· ἀλλὰ τοῦτο μέν ἐστι τὸ μεταξύ· τὸ δὲ πρῶτον αἰσθητήριον ἄλλο τι ἐστὶν ἐντός. πᾶσα γὰρ αἴσθησις, μιᾶς ἐναντιώσεως εἶναι δοκεῖ, οἷον ὄψις, λευκοῦ καὶ μέλανος· καὶ ἡ ἀκοή, ὀξέος καὶ βαρέος· καὶ γεῦσις, πικροῦ καὶ γλυκέος. ἐν δὲ τῷ ἁπτῷ πολλαί εἰσιν ἐναντιώσεις, θερμὸν ψυχρόν, ξηρὸν ὑγρόν, σκληρὸν μαλακόν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦτα. ἔχει δέ τινα λύσιν πρός γε ταύτην τὴν ἀπορίαν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεών εἰσιν ἐναντιώσεις πλείους, οἷον ἐν φωνῇ οὐ μόνον ὀξύτης καὶ βαρύτης, ἀλλὰ καὶ μέγεθος καὶ μικρότης, καὶ λειότης καὶ τραχύτης φωνῆς, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. εἰσὶ δὲ καὶ περὶ χρῶμα διαφοραὶ τοιαῦται ἕτεραι· ἀλλὰ τί τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ ἀκοῇ ψόφος, οὕτω τῇ ἁφῇ, οὐκ ἔστιν ἔκδηλον. πότερον δ' ἐστὶ τὸ αἰσθητήριον ἐντός, ἢ οὔ, ἀλλ' εὐθέως ἡ σάρξ, οὐδὲν δοκεῖ σημεῖον εἶναι, τὸ γίνεσθαι τὴν αἴσθησιν ἅμα θιγγανομένων· καὶ γὰρ εἴ τις περὶ τὴν σάρκα ἐπιτείνειε, οἷον ὑμένα ποιήσας, ὁμοίως τὴν αἴσθησιν εὐθέως ἁψάμενος ἂν ἐνσημαίνει· καίτοι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τούτῳ τὸ αἰσθητήριον· εἰ δὲ καὶ συμφυὴς γένοιτο, θᾶττον ἔτι διικνοῖτ' ἂν ἡ αἴσθησις. διὸ καὶ τὸ τοιοῦτον μόριον τοῦ σώματος ἔχειν οὕτως ἔοικεν, ὥσπερ ἂν εἰ κύκλῳ ἡμῖν περιεπεφύκει ὁ ἀήρ· ἐδοκοῦμεν γὰρ ἂν ἑνί τινι αἰσθάνεσθαι καὶ ψόφου, καὶ χρώματος, καὶ ὀσμῆς· καὶ μία τις αἴσθησις εἶναι ὄψις καὶ ἀκοὴ καὶ ὄσφρησις.

νῦν

vnus tantùm: & de inſtrumento tactus quid tandem ſit, vtrum ipſa caro, & id, quod in cæteris ſimile eſt carni, an ita non ſit, ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumentum autem ipſius primum aliud quoddam ſit intùs. b *Omnis enim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur: vt viſus albi, nigrique: & auditus acuti, grauiſque, & guſtus dulcis, atque amari. At in tangibili plures inſunt contrarietates, vt patet, eſt enim calidũ frigidum, humidum ſiccum, molle durum, & iſtiuſmodi alia. Sed eſſe videtur ad hanc dubitationem quædam ſolutio.* Text. 108. *Nam in cæteris etiam ſenſib. plures ſunt contrarietates, in voce namque non ſolùm eſt acumen & granitas: ſed etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & aſperitas vocis, & alia huiuſmodi. Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales. Verùm quidnam ſit vnum obiectũ tactui, ſicut vnum eſt auditui ſonus, non eſſe manifeſtum videtur.* c *Huius autem vtrum inſtrumentum tactus intùs ſit poſt carnem, an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro: id non eſſe ſignum videtur, ſenſum, inquam, illico fieri, cùm res tactu percipiendæ tanguntur.* Text. 109. *Etenim ſi quis nunc circa carnem ſubtilem pellem extenderit, deinde rem tactu percipiendam tetigerit ſenſus ſtatim ſimiliter fiet, & tamen patet in illa pelle tactus inſtrumentum non eſſe. Quod ſi copulata fuerit, velocius, vt patet, ſenſus perceptio fiet. Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe habere videtur, atque ſi circumfuſus aer coniunctus eſſet nobis, ac copulatus, tunc enim vno quodam inſtrumento profectò ſonum, & colorem, & odorem videremur ſentire, & vnus quidam videretur eſſe nimirum ſenſus, viſus auditus, atque olfactus.* Text. 110.

Nunc

Videri plures eſſe tactus.

b *Omnis enim ſenſus.*] Negantem partem prioris quæſtionis confirmat ex eo, quia vnus ſenſus, vnius tantùm eſt contrarietatis; vt aſpectus candidi, & nigri: auditus grauis, & acuti: guſtus dulcis, & amari: tactus verò circa plures verſatur contrarietates nimirum circa calidum, & frigidum: ſiccum, & humidum, aliaq; id genus. Quod ſi quis reſpondeat etiam alijs ſenſibus plures occurrere contrarietates, vt viſui non ſolùm atrum, & candidum, ſed etiam pulchrum, & fœdum: aliaque eiuſmodi: cùm tamen in confeſſo ſit quemlibet eorum ſenſuum vnum eſſe: refellit eam reſponſionem: quod reliquorũ ſenſuum contrarietates quantumlibet plures videantur, omnes tamen in vnam communem rationem conueniant, in tactu verò non ita res habeat.

Refutatio falſæ reſponſionis.

c *Huius autem vtrum inſtrumentum*] Poſteriorem tractat controuerſiam de organo tactus. Quòd enim id animantis caro cenſeri debeat, ex eo quiſpiam oſtenderit: quia vbi primum caro attingitur, citra moram ſentimus. Verùm hanc rationem parùm firmam eſſe ex eo ſuadet, quia ſi quis externam aliquam membranulam carni obtendat, adhuc confeſtim ſenſio fiet, & tamen luce clarius eſt, eiuſmodi membranulam non eſſe tactus inſtrumentum. Pergit deinde inſtitutum idem confirmare: quia caro ita affecta eſt ad organum tactus, vt ſe haberet prædicta membranula, ſi carni congenita eſſet: & vt ſe haberet aër ad aſpectum, auditum, & odoratum, ſi animantibus inſitus à natura foret: tunc verò etſi aër horum ſenſuum inſtrumentum eſſet: atque hos omnes ſenſus in vnius ſenſus naturam contrahere videretur: nihilominus tamen idem

aër eſſet

Digitized by Google

aër eſſet eorum medium, non autem inſtrumentum: neque idem ſenſus foret videndi, audiendi & odorandi. Ergo & caro medium erit, non autem organum tactus, licet, organo coniuncta ſit, vt quæ eadem conſtet forma, qua ipſum animal, quod prædictorum trium ſenſuum medijs non conuenit, quæ elementa ſunt, & ſoliditatis expertia: atque adeò viuentium formis haudquaquam formantur.

d' Indicat

νῦν δὲ διὰ τὸ διωρίσθαι δι' οὗ γίνονται αἱ κινήσεις, φανερὰ τὰ εἰρημένα αἰσθητήρια ἕτερα ὄντα. ἐπὶ δὲ τῆς ἁφῆς τοῦτο νῦν ἄδηλον· ἐξ ἀέρος μὲν γὰρ ἢ ὕδατος ἀδύνατον συνεστάναι τὸ ἔμψυχον σῶμα· δεῖ γάρ τι στερεὸν εἶναι· λείπεται δὴ μικτὸν ἐκ γῆς καὶ τούτων εἶναι, οἷον βούλεται ἡ σὰρξ καὶ τὸ ἀνάλογον· ἡ γὰρ πᾶσα αἴσθησις διὰ τοῦ μεταξὺ καὶ ἡ ἁφή. ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὸ σῶμα εἶναι μεταξὺ τοῦ ἁπτικοῦ προσπεφυκός, δι' οὗ γίνονται αἱ αἰσθήσεις πλείους οὖσαι· δηλοῖ δ' ὅτι πλείους ἡ ἐπὶ τῆς γλώττης ἁφή· ἁπάντων γὰρ τῶν ἁπτῶν αἰσθάνεται κατὰ τὸ αὐτὸ μόριον, καὶ χυμοῦ. εἰ μὲν οὖν ἡ ἄλλη σὰρξ ᾐσθάνετο τοῦ χυμοῦ, ἐδόκει ἂν ἡ αὐτὴ καὶ μία εἶναι αἴσθησις ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἁφή· νῦν δὲ δύο, διὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν. ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ πᾶν σῶμα βάθος ἔχει· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ τρίτον μέγεθος· ὧν δ' ἐστὶ δύο σωμάτων μεταξὺ σῶμά τι, οὐκ ἐνδέχεται ταῦτα ἀλλήλων ἅπτεσθαι. τὸ δ' ὑγρὸν οὐκ ἔστιν ἄνευ σώματος, οὐδὲ τὸ διερόν, ἀλλ' ἀναγκαῖον ὕδωρ εἶναι, ἢ ἔχειν ὕδωρ, τὰ δὲ ἁπτόμενα ἀλλήλων ἐν τῷ ὕδατι, μὴ ξηρῶν τῶν ἄκρων ὄντων, ἀναγκαῖον ὕδωρ ἔχειν μεταξὺ οὗ ἀνάπλεα τὰ ἔσχατα· εἰ δὲ τοῦτ' ἀληθές, ἀδύνατον ἅψασθαι ἄλλο ἄλλου ἐν ὕδατι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῷ ἀέρι· ὁμοίως γὰρ ἔχει ὁ ἀὴρ πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι. λανθάνει δὲ μᾶλλον ἡμᾶς, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ζῷα, εἰ διερὸν διεροῦ ἅπτεται. πότερον οὖν ἁπάντων ὁμοίως ἐστὶν ἡ αἴσθησις, ἢ ἄλλων ἄλλως, καθάπερ νῦν δοκεῖ; ἡ μὲν γὰρ γεῦσις καὶ ἡ ἁφὴ τῷ ἅπτεσθαι, αἱ δὲ ἄλλαι ἄποθεν.

τὸ δ'

Nunc autem quia ſeiunctum eſt id per quod fiunt motus, patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum eſſe diuerſa. In tactu autem idipſum nunc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo conſtet, quippe cum ſolidum quoddam eſſe oporteat. Reſtat igitur, vt ex his atq; terra ſit mistum, quale eſt ipſa caro, & id, quod vicem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatum medium eſſe inter inſtrumentum ipſius tactus, & res ipſas tangibiles, per quod fiunt ipſi ſenſus, qui quidem ſunt plures. d' Indicat autem plures eſſe tactus hiſce, qui in lingua conſiſtit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibiles, & ſaporem etiam ſentit. Si igitur & cæteræ partes carnis, ſentirent ſaporem: vnus idemque tunc ſenſus videretur eſſe profectò guſtus, & tactus. Nunc autem quia non fit cõuerſio duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur. e At verò dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam. Nam ſi corpus quidem omne profunditatem habet, atque hoc eſt tertia magnitudo, fieri verò nequit, vt ea corpora ſeſe mutuò tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit, humidumque non eſt ſine corpore, nec humectatum, ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe, vel aquam habere, qui fieri poteſt, vt corpus tangat corpus in aqua? & enim neceſſe eſt, cum extrema non ſint ſicca, in medio aquam eſſe, qua repleta ſint ipſa extrema. Quod ſi hoc eſt verum, fieri profectò non poteſt, vt corporum tactus fiat in aqua. Eodem etiam modo de ijs dici poteſt, quæ in aere collocantur, ſimili namq; modo ſe habet aer ad ea, quæ ſunt in ipſo, & aqua ad ea, quæ ſunt in ipſa. Latet autem nos magis in hiſce, quæ in aere collocantur, quàm in animantibus, quæ ſunt in aqua, ſi humectatum, humectatum tangit. f Vtrum igitur omnium ſimili modo ſit ſenſus: an ſenſuum quidam, vt nunc videtur, eodem quidam diuerſi modo obiecta ſua percipiant, guſtus quidem, & tactus tangendo, cæteri autem eminus?

Text.111.
Text.112.
Text.113
Text.114.

At id

d *Indicat autem plures.*] Obſcurus eſt hic locus, nec in eo explicando interpretes conſentiunt. Videtur tamen Ariſtot. perſequi quæſtionem de vnitate tactus, & occaſionem remouere exiſtimandi vnum eſſe tactum. Putaret ergo quiſpiam vnam duntaxat eſſe potentiam tangendi, quia illius inſtrumentum vnum eſt: id ex eo demolitur, quia licet inſtrumentum ſit vnum, ſi obiecta plura ſint, ad multiplicandam facultatem ſat erunt. Quod in guſtu, & tactu linguæ conſpicuum videtur, quos fatemur eſſe ſenſus diuerſos, eſto in vna, eademque lingua cernantur: quia tactus circa tactiles qualitates, guſtus circa guſtatiles ſeſe exercet. Si igitur tactus plura habuerit obiecta, eſto ſenſorium, atq; etiam medium vnum ſit, id quominus potentiæ plures haberi debeant, non obſtiterit.

Refutatio opinionis vnum tactum conſtituentis.

e *At verò dubitabit.*] Cùm tactum medium congenitum habere ſuperiùs dixiſſet, vberioris explicationis gratia aliam nunc monet quæſtionem, videlicet, num tactus medium aliquod externum habeat. Nam cùm inter duo corpora (intellige ſolida, quæ alias partes depreſſas, alias eminentes habeant) ſemper interiectus ſit aër, vel aqua: vt patet cùm ſe in aqua contingunt, vbi inter illa nonnihil humiditatis perpetuò deprehenditur; quod ſimiliter accidit in aëre, eſto id in hoc elemento minus ſit conſpicuum: videbitur omnino aſſerendum, quoties aliquod eiuſmodi corpus tactu ſentimus interuenire ſemper medium aërem, vel aquam, proindeque ſenſui tactus hæc corpora tanquam externa media ad ſenſionem obeundam deputata eſſe.

Nam tactus medium externum vindicat.

f *Vtrum*

Digitized by Google

f *Vtrum igitur.*] Aliam profert quæſtionem: num ſenſus omnes per externum medium in ſua obiecta ferantur: an potius guſtus, & tactus per internum duntaxat: reliqui per externum. Reſpondetque omnibus ſenſibus commune eſſe per externum medium ſua obiecta percipere, etiam guſtatui, & tactui: dum corpora ſolida guſtamus, & tangimus, cùm inter illa vt paulò antè dictum fuit ſemper aqua, aërve maneant medium. Verùm hoc reliqui tres ſenſus à guſtu, & tactu diſſident, quòd in illis medium externum mouetur ab obiecto: medium verò mutatum potentiam afficit: in his autem propter rei percipiendæ coniunctionem, & breuitatem interſtitij, medium, & potentia ſimul moueri cenſentur. Quod clypei exemplo oſtēditur. Si quis enim per clypeum percutitur, non dicimus clypeum ab haſta, ipſum verò à clypeo percuti, ſed vnà cum clypeo plagam accipere. Adde quod guſtatus, & tactus non niſi accidente medium externum ſortiuntur, cùm videlicet corpora nequeunt ſe immediatè contingere: reliqui verò ſenſus per ſe, ac ratione obiectorum externum medium efflagitant.

Commune eſt omnibus ſenſibus per externū medium obiecta percipere.

g *Omnino*

τὸ δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν δι' ἑτέρων αἰσθανόμεθα· ὥσπερ καὶ τὸ ψοφητικὸν, καὶ τὸ ὁρατὸν, καὶ τὸ ὀσφραντόν. ἀλλὰ τὰ μὲν πόῤῥωθεν, τὰ δ' ἐγγύθεν· διὸ λανθάνει, ἐπεὶ αἰσθανόμεθά γε πάντων διὰ τοῦ μέσου. ἀλλ' ἐπὶ τούτων λανθάνει· καίτοι καθάπερ εἴπομεν καὶ πρότερον, κἂν εἰ δι' ὑμένος αἰσθανοίμεθά γε τῶν ἁπτῶν ἁπάντων λανθάνοντος ὅτι διείργει, ὁμοίως ἂν ἔχοιμεν ὥσπερ καὶ νῦν ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ ἀέρι· δοκοῦμεν γὰρ αὐτῶν ἅπτεσθαι καὶ οὐδὲν εἶναι διὰ μέσου. ἀλλὰ διαφέρει τὸ ἁπτὸν τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ψοφητικῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν αἰσθανόμεθα, τῷ τὸ μεταξὺ ποιεῖν τι ἡμᾶς· τῶν δ' ἁπτῶν, οὐχ ὑπὸ τοῦ μεταξὺ, ἀλλ' ἅμα τῷ μεταξὺ, ὥσπερ ὁ δι' ἀσπίδος πληγείς. οὐ γὰρ ἡ ἀσπὶς πληγεῖσα ἐπάταξεν, ἀλλ' ἄμφω συνέβη πληγῆναι. ὅλως δ' ἔοικεν ἡ σὰρξ καὶ ἡ γλῶττα, ὡς ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν ὄσφρησιν ἔχουσιν, οὕτως ἔχειν πρὸς τὸ αἰσθητήριον, ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστον. αὐτοῦ δὲ τοῦ αἰσθητηρίου ἁπτομένου, οὔτ' ἐκεῖ, οὔτ' ἐνταῦθα γένοιτ' ἂν αἴσθησις· οἷον εἴ τις σῶμα τὸ λευκὸν ἐπὶ τοῦ ὄμματος θείη τὸ ἔσχατον, ᾗ καὶ δῆλον ὅτι τὸ ἐντὸς τοῦ ἁπτοῦ αἰσθητήριον. οὕτως γὰρ ἂν συμβαίνοι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπιτιθεμένων γὰρ ἐπὶ τὸ αἰσθητήριον, οὐκ αἰσθάνεται· ἐπὶ δὲ τὴν σάρκα ἐπιτιθεμένων, αἰσθάνεται· ὥστε τὸ μεταξὺ τοῦ ἁπτικοῦ, ἡ σάρξ. ἁπταὶ μὲν οὖν εἰσιν αἱ διαφοραὶ τοῦ σώματος ᾗ σῶμα. λέγω δὲ διαφορὰς, αἳ τὰ στοιχεῖα διορίζουσι, θερμὸν, ψυχρὸν, ξηρὸν, ὑγρὸν, περὶ ὧν εἰρήκαμεν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων. τὸ δ' αἰσθητήριον αὐτῶν τὸ ἁπτικὸν, καὶ ἐν ᾧ ἡ καλουμένη ἁφὴ ὑπάρχει πρώτῳ, τὸ δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι μόριον.

τὸ γὰρ

At id profectò non ita eſt, ſed durum etiam, & molle per alia planè ſentimus, quemadmodum, & id quod ſonat, & viſibile ac odorabile: verùm hæc quidem eminùs, illa verò comminus ſentiūtur. Quapropter latet ſi per medium illa percipiantur. Nam ſenſibilia cuncta per medium ſentiuntur, ſed in illis id ipſum latet, vt diximus. Enimverò ſi per ſubtilem pellem, vt prius etiam eſt dictum poſitam circa carnem ſentiremus omnia tangibilia, id ipſum non animaduertentes, ſic nos tum vtique ſentiremus, vt nunc in aere ſentimus, & aqua. Nunc enim videmur res ipſas tangibiles tangere, & nullum medium eſſe. Intereſt autem inter tangibile, Text.115. *& ea quæ ſonant, & viſibilia. Nam hæc quidem ſentimus medio in nos aliquid agente. At tangibilia ſentimus non à medio, ſed vnà cum ipſo medio moti, vti fit cum quiſpiam per clypeum eſt percuſſus. Non enim percuſſum clypeus percuſſit, ſed fit, vt ambo ſint ſimul percuſſi, clypeus, atque miles.*
g *Omnino autem vt aer, & aqua ſeſe habent ad* Text.116. *viſum, & auditum, atque olfactum; ſic caro ac lingua ſeſe ad huius inſtrumentum ſenſus habere videntur: atque nec ibi profectò, nec hîc perceptio ſenſus fiet, cum inſtrumentum ſenſus à re ſenſibili tangitur, vt quiſpiam ſuper extremum oculi corpus poſuerit album. Ex quo etiam planè patet inſtrumentum ſenſus ipſius, quo res percipiuntur tangibiles, intùs eſſe collocatum, vt diximus. Sic enim & in hoc ſenſu fiet id porrò, quod in cæteris ſenſibus fieri ſolet. Senſibilium enim, ſi in ipſis inſtrumentis ponantur ſenſuum, non fit, vt patet, perceptio, at ſi ſuper carnem ponatur tangibile, fit, vt docet experientia ſenſus. Quare ſine dubio ipſa caro medium eſt in tactu. Atqui ea tactu percipiuntur, quæ corporis ſunt, vt corpus eſt, differentiæ. Dico autem* Text.117. *differentias eas, quæ rerum elementa diſtinguunt, calidum, frigidum, ſiccum, ac humidum, de quibus antea diximus ijs in locis, in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentum autem id, quo dictæ qualitates ſentiuntur, & in quo primo ſenſus is collocatur, quem appellare conſueuimus tactum, pars ea ſanè eſt, quæ eſt potentia talis.*

h *Sentire*

g *Omnino autem.*] Tactus medium, obiectum, & ſenſorium accuratiùs explicat. Ac primùm docet carnem, non organum, ſed medium tactus eſſe, ſicuti aër viſus, & auditus. Quod probat, quia ſenſibile impoſitum ſenſui non ſentitur: ſi enim album oculos tangat, aut ſonus aëri congenito, vel odor odorandi ſenſorio adhibeatur, non fit ſenſio: ac tactile carni ad motum percipitur. Deinde obiectum tactus ait eſſe tactilium corporum differentias, hoc eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, quas vocat differentias, quòd elementa, prout alterandi vim habent, ijs inter ſe conſtituantur, ac differant, vt in libris de Ortu & Interitu expoſuimus.

Carnem eſſe medium tactus.

h *Sentire*

Digitized by Google

τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάσχειν τι ἐστίν. ὥστε τὸ ποιοῦν οἷον αὐτὸ ἐνεργείᾳ, τοιοῦτον ἐκεῖνο ποιεῖ δυνάμει ὄν. διὸ τοῦ ὁμοίως θερμοῦ ἢ ψυχροῦ, ἢ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ, οὐκ αἰσθανόμεθα· ἀλλὰ τῶν ὑπερβολῶν ὡς τῆς αἰσθήσεως οἷον μεσότητός τινος οὔσης τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐναντιώσεως. καὶ διὰ τοῦτο κρίνει τὰ αἰσθητά. τὸ γὰρ μέσον, κριτικόν· γίνεται γὰρ πρὸς ἑκάτερον αὐτῶν θάτερον τῶν ἄκρων· καὶ δεῖ ὥσπερ τὸ μέλλον αἰσθήσεσθαι λευκοῦ καὶ μέλανος, μηδέτερον αὐτῶν ἐνεργείᾳ εἶναι, δυνάμει δ' ἄμφω. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἁφῆς μήτε θερμὸν μήτε ψυχρόν. ἔτι δ' ὥσπερ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου ἦν πως ἡ ὄψις· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀντικειμένων, οὕτω καὶ ἡ ἁφὴ τοῦ ἁπτοῦ καὶ ἀνάπτου· ἄναπτον δέ ἐστι, τό, τε ἔχον πάμπαν μικρὰν διαφορὰν τῶν ἁπτῶν, οἷον πέπονθεν ὁ ἀήρ· καὶ τῶν ἁπτῶν αἱ ὑπερβολαὶ ὥσπερ τὰ φθαρτικά· καθ' ἑκάστην μὲν οὖν τῶν αἰσθήσεων, εἴρηται τύπῳ.

Text. 118. *h Sentire namq; pati quoddam eſt, vt diximus. Quare id quod agit tale illud facit, cum ſit potentia, quale eſt ipſum actu. Quocirca ſimile calidum, atq; frigidum, & durum, ac molle non ſentimus, ſed exuperationes, quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædam contrarietatis eius, quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt, & propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit. Nam medium ipſum extremorum eſt index.* Text. 119. *Fit enim ad vtrumq; ipſorum, alterũ extremorũ. Atq; vt id, quod album, nigrumq; percepturũ eſt ſenſu, neutrum ipſorũ actu, ſed potentia ſit vtrũq; oportet, & in cæteris eodem modo, ſic & in tactu neq; calidum, neq; frigidũ id actu ſit oportet, ſed vtrũq; potentia, quod vtrumq; eſt percepturum.* Text. 120. *i Præterea vt viſus viſibilis ac inuiſibilis quodammodo eſt, vti diximus, cæteriq; ſenſus oppoſitorum ſimiliter, ſic etiam eſt tangibilis, ac intangibilis, tactus. Intangibile autem eſt etiam id, quod exiguam admodum differentiam tangibilium habet, quale paſſus eſt aër, & exuperationes etiam tangibilium, qualia ſunt ea, quæ corrumpere poſſunt. De ſenſuum igitur vnoquoq; dictum ſit hoc modo quaſi figura.*

h Sentire

---

h *Sentire namq;.*] Quale ſit tangendi organum oſtendit, aiens eſſe poteſtate id quod tangibile actu eſt; ſiquidem id, quod ſentit à ſenſili pati oportet: quod autem patitur, in potentia tale eſt, quale id, à quo patitur. Quoniam igitur potiſſimũ tactus obiectum eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, eius ſenſorium ita erit affectum, vt hiſce qualitatibus immutari queat. Eſt verò hoc inter tectum, & reliquos ſenſus diſcrimen, quòd aliorum organa expertia ſunt qualitatum, quas ſentiunt, vt humor cryſtallinus colorum, mamillares proceſſus odorum, aliaq; ſimiliter: at inſtrumentum tactus, cùm ſit corpus ex primarum qualitatum commiſtione conſtans, neceſſariò primas qualitates, quæ tactus obiectum ſunt, in ſe actu cohibet, quamquam eas in mediocritate obtinere debeat, vt extrema, atq; exceſſus aptè dignoſcat: ſiquidẽ mediocre extremorum iudex eſt.

Mediocre iudex extremorum.

i *Præterea vt viſus.*] Quemadmodum in alijs ſenſibus duplex ſenſile conſtituit; vnum verè, proprieq; ſenſile, veluti habitum: alterum vt priuationẽ: ſic in tactu rem habere ait: ita vt ſicut viſus rei viſilis, & inuiſilis eſt, ſic & tactus circa tactile, atq; intactile verſetur. Intactile verò nuncupat tum id, quod tractabiles qualitates admodum remiſſas obtinet; tum quod eaſdem nimium exuperantes habet, ita vt ſenſorium labefactent.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

QVODNAM SIT TACTVS *Organum, quod medium.*

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHORVM *ſententiæ de organo tactus; & quanam earum amplectenda ſit.*

VBinam tangendi inſtrumentum reſideat, magna eſt inter philoſophos diſcrepantia. Themiſtius in ſua paraphraſi capite 39. & 40. & Simplicius, text. 116. ponunt tactum in corde, adducti verbis Ariſtotelis in libro de ſenſu, & ſenſili capite ſecundo; & de ſenectute cap. 2. & de partibus animalium libro 2. capite 10. vbi Philoſophus videtur cor ſedem tactus, & guſtus facere. Auerroes au- *Prima opin,* A tem in paraphraſi de ſenſu & 2. Colliget. capite 8. & 19. & 2. de partibus animalium capite 1. & 8. aſſerit carnem ſenſiterium tactus eſſe, idemq; ſtatuit Philoponus ad tex. 124. & Aphrodiſæus libro 2. de anima cap. de contactu, quem ob id Themiſtius loco citato reprehendit.

Secunda opinio. Galenus verò libro primo, de vſu partium capite decimoſexto, & decimooctauo, & lib. quinto, capit. nono, & libro decimoſecundo, B capite 2. & lib. 2. de temperamentis. Auerroes com. 18. Fernelius in lib. de animæ facult. capite ſexto. Veſalius libro ſexto, capite decimoſeptimo. M. Albertus hoc lib. tract. 3. c. 31. & 34. Conciliator different. 42. Thuriſanus libro ſecundo, Techni com. 15. & libro tertio, com. 54. D. Thomas hoc loco lect. 32. Aegydius text. 108. dub. 2. & Scotus quæſtione ſecunda, Iandunus quæſt. 29. aiunt organum tactus eſſe neruum.

Vtrique harum duarum opinionum adſti-

Digitized by Google

pulari viſus eſt Ariſtoteles tum libro primo, de hiſt. animal. capite 4. & libro ſecundo, de partibus animal. capite primo, & quinto, vbi tangendi vim in carne ſitam eſſe docuit; tum proximo ſuperiori capite tex.109. vbi carnem medium, organum verò neruum conſtituit. Quæ loca perpendens Auerroes, & tunc in hanc poſteriorem ſententiam inclinans, cenſuit Ariſtotelem, cùm libros de animalibus ſcriberet, nondum compertum habuiſſe latere ſub carũcula neruos, quod cùm poſtea cognouiſſet, in his libris, quos poſteà edidit, ſententiam mutaſſe.

Prima aſſert.

Nos igitur propoſitam controuerſiam aliquot aſſertionibus explicemus. Prima ſit: Organum tactus non eſt in ſolo corde, nec in vno aliquo membro corpori duntaxat. Hæc eſt philoſophorum communis. Probaturque ex eo, quia nõ ſolo corde, nec vno aliquo tantùm membro tangimus, vt teſtatur experientia. Atq; ita fieri opportuit. Nam cùm hic ſenſus ad tuendam animalis vitam, & noxia declinanda peculiariter datus ſit à natura; ſiquidem ad eum ſpectat percipere læſionem, qua primarum qualitatum temperamentum, quod maximè vitam continet, diſſoluitur, neceſſum fuit, non addici eum, aut limitari alicui certæ parti corporis. Quod verò Ariſtoteles eum in corde poſuiſſe viſus eſt: id eatenus pro vero haberi poteſt, quatenus tactus, (quod ſuo modo de guſtu dicendum eſt) ſicuti ad vitam eſt neceſſarius; ita cordi, qui eſt vitæ fons, vti ſenſus maximè vitalis ac reliquorum fundamentum, priuatim reſpondet, & vnà cum eo perit. Siquis autem dicat nihil aliud voluiſſe Ariſtotelem, quàm tactũ eſſe in corde, vt in radice, quia inde propagantur nerui, per quos influunt ſpiritus ad actum ſentiendi. Iam ea Philoſophi ſententia in primo de ortu, & interitu cõfutata à nobis fuit, vbi cum ſchola Medicorum, tum alijs argumentis, tum anatomicis obſeruationibus probauimus neruos, & vnà cum eis animales ſpiritus à cerebro, non à corde deriuari. Præterquam quod eo modo etiam alij ſenſus dicerentur eſſe in corde.

Neruos à cerebro deriuari.

2. Aſſert. Tactus organum nec ſola caro, nec ſolus neruus dici debet.

Secunda aſſertio. Organum tactus neq; eſt ſola caro, neq; ſolus neruus. Hanc tuetur Simon Portius lib de dolore cap.10. Theophilus hoc in libro à text.110. & 112. D. Gregorius Nyſſenus li.4. Philoſophiæ capite quarto, videturq; Galeni lib.3. de temperamentis capite nono, & libro nono, de placitis Hippocratis, & Platonis cap.2. Auicennæ lib.6. Natur. cap. de tactu. Algazelli lib.2. tractat. 4.cap.3. Probaturq; ex eo, quia conſtat non ſolam carnem, ſed etiam neruũ ſentire cùm læditur; ſiue hæc ſumantur coniuncta, vt caro neruoſa, ſiue ſeparata, vt neruus carne exutus, & caro, qualis eſt in receſſu cordis, & iecore. Aduertendum tamen nomen carnis non accipi à nobis hoc loco preſsè; ſed ita, vt

Quid nomine carnis intelligatur.

A eius nomine etiam cutis & membrana, aliaque eiuſmodi intelligi velimus. Itaq; arbitramur in qualibet parte corporis, quantulibet exigua, tactum ineſſe; quamuis oſſa, & quædam aliæ partes ob terreſtrem concretionem, aliámve eiuſmodi ad ſentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant. Noſtræ autem aſſertionis veritas ex eo conuincitur, quia ibi ſenſorium eſt, vbi ſenſio fit: ibi verò fit ſenſio tactus vbi læſio ſentitur: ſentitur autem in B omnibus illis partibus, vt experientia docet. Conſtat tamen maximè vigere tactum in externa cute. Ea namq; primarum qualitatum differentias multo meliùs, quàm alia corporis parte dignoſcimus; quod ſingulari prouidentia factum eſt, at quæ nimietate ſua animal perdere queunt, ea continuò vbi corpus attigerint, caueri poſſint, ſed ex ipſa cute, ea magis ſentit, quæ volæ manus inuolucrum exiſtit, vt aduertit Galenus capite decimo, C libri primi, de temperamentis. Curatumq; id etiã à natura fuit, eo quòd manu, vt communi inſtrumento, ad res tangendas, & prehendendas vtimur. Quòd ſi quis obijciat primas in hoc ſenſu videri neruis deferendas, dicendum diuiſionem continui, quæ dolorem incutit, magis ſentire neruos, quia duriores, denſioreſq; ſunt: cutem verò acutiori ſenſu pollere ad qualitatum oppoſitiones diſtinguendas: quia neruus à temperie declinat ad D frigidũ, ac ſiccum; non ita cutis, quæ exactiorem mediocritatem obtinuit.

Tactum in qualibet parte corporis ineſſe.

Potiſſimum viget tactus in extrema cute, magis tamẽ in cute volæ.

Munus commune organum.

Obiectio.

Dilutio.

Quod verò ad Ariſtotelem attinet, qui tactum vel in ſolo neruo, vel in ſola carne ſtatuiſſe videtur, dicendum in primis, antecedẽti capite, vbi tangendi inſtrumentum à carne remouet, nihil ea de re abſolutè definijſſe, ſed more tantùm dialectico diſputaſſe. Ad illius verò argumenta reſpondendum, nõ ob eam tantùm rationẽ à nobis tactum etiam in carne E conſtitui, quòd rem carni admotam illicò ſentiamus, ſed ob cauſas paulò antè explicatas. Item, non omnem ſenſum requirere medium externum; poſſeq; carnem obiectum ſibi impoſitum ſentire; ſi non ea parte qua obiectum proximè attingit, ſaltem alia nonnihil ab ea diſtante. Qua de re inferiùs plura. Iam verò ea loca, quibus Ariſtoteles carni tangẽdi vim aſcribit, ita accipiẽda ſunt, vt eam carni F ineſſe putet, non tamen ſoli.

Explicantur loca Ariſt. circa organum tactus.

ARTICVLVS II.

DE MEDIO TACTVS.

SED adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quæri autem poteſt vel de interno, vel externo medio. Porrò nec requiri, nec dari internum medium tactus paulò ante decreuimus, cùm aſſeruimus tam carnem, quàm neruum illius inſtrumentũ eſſe: licet caro nõ

organum

Digitized by Google

organũ tantùm, ſed aliquo modo mediũ internum dici poſſit reſpectu nerui, quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, moueturq́;.

Opinio Auerrois non poſſe quidquã agere in tactũ niſi medio aliquo corpore interiecto.

Circa externum putat Auerroes hoc loco neceſſarium id eſſe, contendens non poſſe quicquam agere in tactum, quin inter agens, & animal interiectum ſit aliud corpus, vt videtur Ariſtoteles text. 113. & 114. docuiſſe. Quòd ſi Auerroi opponas dum aër, & aqua immediatè animal attingunt, proximè in ipſum agere; atq; adeò non ſemper dari externum medium. Occurrit aërem, & aquã, cùm ſint loca naturalia animantium, in ſua natiua diſpoſitione minimè in illa agere, aut ab iis ſentiri. Verùm ſi aer, & aqua extra natiuum ſtatum alterentur, & qualitates in tactũ agentes ſortiantur calida, & frigida corpuſcula in ſeſe admittendo; tunc animal ea corpuſcula ſentire, quę tamẽ immediatè in ipſum agant, ſed per aquam, aërémve interiectum.

Reijcitur hæc opinio.

Hæc tamẽ ſententia probanda nõ eſt, cùm nequaquam ſit negandum elementa, etiam in naturali ſtatu, agere in animantium corpora; ſiquidem per exceſſum primarum qualitatum ea ſuperant, & à vincente tam in naturali loco, quàm extra illũ, poteſt dari actio. Alioqui neq; ipſa elementa, dum proprijs cõtinentur ſedibus, in vicina mutuò agerent. Cuius oppoſitum, præterquam quòd ex ſe patet, demonſtratum à nobis alibi fuit. Itaq; aſſerendum poſſe aliquod externum corpus, vt aërem, & aquam immediatè agere in ſenſorium tactus; neq; tactum, quod ſimiliter de guſtu pronuntiandum eſt, requirere medium externum.

Corpora mollia poſſe ſe immediatè tangere.

Addendum præterea cum Sancto Thoma, & Thienenſi ad text. 114. cum Caietano cap. 10. Alberto M. tractatu 3. cap. 32. Nimpho, & alijs, poſſe corpora mollia ſeſe immediatè tangere. Vtrũ verò dura poſſint, controuerſiam eſſe. Namque prædicti auctores arbitrantur non poſſe dura corpora in aëre, & aqua ita applicari, vt neque aër, neque aqua media ſint.

Corpora dura an poſſint.

Cuius oppoſitum defendũt Marcellus lib. 2. de anima cap. 91. Conciliator different. 42. Auicenna 6. Metaphyſicæ cap. 3. Thuriſanus 3. Techni com. 54. Apollinaris 2. de anima quæſt. 31. art. 1. Garbius in ſum. libro 1. tract. 5. quæſt. 24. Scotus 2. de anima quæſt. 3. Quæ dubitatio ita explicanda eſt, vt dicamus corpora dura, quæ alias partes cauas, alias eminentes habent, non poſſe ita iungi, vt in medio non ſit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depreſſis vacuum; ea verò, quę omnino complanata, ac lęuia ſunt; vt vitrea, haud dubiè poſſe; cùm nulla ratio contrarium perſuadeat.

Poſſe quæ læuia ſunt, & plana: nõ verò quæ ſunt aſpera et inæqualia.

Quare cùm Ariſtoteles proximo capite aſſeruit perpetuò interijci aërem, vel aquam, dum in locis horũ elementorum ſeſe duo corpora contingunt; id vel quærendo, non autem aſſeuerando dixit, vt quibuſdam videtur, vel de corporibus in- A æqualium ſuperficierum interpretandus eſt.

Dilutio.

Siquis autem obijciat, etiam cùm ſuperficies inæquales ſunt, non videri ſemper intercipi aërem in loco aëris; quia alioqui ſequeretur aërem interceptum ſuſtinere ingentem molem ferream ſubiecto lapidi incumbentem: quia item concedendum foret, cùm tormenta bellica turrim deijciunt, totum illum impetum impingi turri interuentu aëris interiecti, quod non videtur fieri poſſe; cùm aër B corpus ſit adeo tenue, ac molle.

Obiectio.

Occurrendũ erit, cùm aliquæ partes talium corporum ſeſe immediatè tangunt, eas ſufficere ad ſuſtinendum pondus impoſitum, & earum interiectu poſſe imprimi impulſum turri, ſi non totum; partem tamen: ſimulq́; partem aliam eiuſdem impulſus (loquimur autem de parte extenſiua) immitti aëris interuentu; qui, & ſi corpus molle, & tenue ſit, tamen loci anguſtijs intercluſus neceſſariò externum impe- C tum recipit, eumq; refundit in vicinum corpus. Sed addimus prætereà poſſe dari euentum, quo duo corpora omnino complanata, nempe duæ tabulæ, ita iungantur, vt inter eas maneat aër ſuſtentãs ſuperiorẽ tabulam; nimirum ſi ſuperior inferiori ſecundum omnes partes ſimul copuletur, vt lib. 4. Phyſicorum oſtendimus. Sed nihil mirum accidere id tunc, cùm aliter res habere nequeat, alioqui ſi tunc aër totus cederet, nihilq́; eius in D medio relinqueretur, oporteret totum aërem deſinere ſimul eſſe in quauis parte tabularum per primum non eſſe, quod eſt impoſſibile, vt loco citato diſſeruimus.

QVAESTIO II.

SIT NE VNVS TA-ctus, an plures.

E

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHAN-tium opiniones.

Pluriũ tactuum aſſertores.

SVnt qui plures, ſunt qui vnum tantummodò eſſe tactum opinentur. Plures eſſe inquiunt Themiſtius cap 39. Auerroes, & Aegidius com. 108. Iandunus quæſt. 27. Apollinaris quæſt. 40. Marcellus 3. de anima qu. 38. Auicenna lib. 6. Natural. quæſt. part. 2. F cap. de tactu M. Albert. 2. de anima tract 3.

Eorum argumenta.

Videturq́; hæc ſententia cõcludi poſſe eo argumento, quo Ariſtoteles proximo cap. tex. 107. ad id comprobandũ vſus fuit, videlicet, vnus ſenſus circa vnam duntaxat contrarietatem verſatur; ſed tactus non circa vnam tantùm, ſed circa plures contrarietates ſeſe exercet: quandóquidem percipit calidũ, & frigidum: ſiccum, & humidũ: aſperum, & terſum: durũ, & molle: graue, & leue: aliaq; eiuſmodi: non igitur tactus vnus eſt, ſed multiplex. Poteſtque corroborari eius argumenti vis; quia

Digitized by Google

diuerſæ cõtrarietates primæ, cuiuſmodi ſunt contrarietates calidi, & frigidi; humidi, & ſicci, ad vnum genus redigi nequeunt; vna verò ſpecie potentia vnius generis ſubiectum expoſcit. Accedit quòd dolor, & voluptas, quæ ex appulſu tactilium qualitatum percipi ſolent, pertinēt ad tactum: dolere autem, & delectari videntur alterius potētiæ ſpecie diſtinctæ ab ea, qua ipſæ tactiles qualitates ſentiuntur.

Diſſenſio inter eos, qui plures tact⁹ conſtituunt. At enim ij, qui hanc partem ſequuntur, in plures abiere ſententias. Quidam tot numerant tactus, quot cõtrarietates, vt Themiſtius & Auicenna; nõ tamē hi, quot contrarietates ſint, explicant. Videtur autem Auicenna vnū ſenſum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio ſpectet, conſtituere. Alij duos tantùm ponunt, vt Aegidius vnum calidi, & frigidi; alterum ſicci, & humidi. Commentator verò 2. Colliget cap. 13. ponit tactum titillationis; præterea tactum ſtomachi, qui quidem eſt fames, & ſitis. E recentioribus etiam Cardanus lib. 13. de ſubtilitate quatuor tactus diſtinguit: vnum primarum quatuor qualitatum; alterū grauis, & leuis; tertium voluptatis, & doloris; quartū titillationis. At Caietanus hoc loco, etſi magis inclinet in partē quæ plures tactus facit, arbitratur nihil certi in hac diſputatione affirmari poſſe, quòd potentia ex actibus, actus ex obiectis diſtinguatur; formalis verò ratio tactilium obiectorū explorata nõ eſt, quia neq; certa eſt formalis ratio, in qua duæ primæ cõtrarietates calidi, & humidi, frigidi, & ſicci conueniant. Quare cùm de ipſo diſtinctionis principio non conſtet, perperam quidquam ea de re definiri.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR VNVM TANtùm ſpecie tactum eſſe. Diluuntur rationes exiſtimantium plures eſſe.

Confirmatio huius ſentētiæ. Nihilominus placet nobis ſententia, quam Attici interpretes, Simplicius, Plutarchus, & Philoponus, & vt videtur, Alexander ſecuti ſunt; videlicet, vnū tantùm eſſe ſpecie tactum: quam etiam Fernelius lib. 5. ſuę Phyſiologiæ cap. 7. amplexus eſt: eandemq; probabilem iudicat D. Thomas prima parte q. 78. art. 3. Poteſt aūt ea hunc in modum ſuaderi. Sēſus, vt cõſtat ex iis, quę docuimus in quęſt. de diſtinctione potentiarū, dicitur vnus ſpecie ab obiecto: ſi obiectū habeat vnā ſpecie rationē formalem: hãc verò obtinet, ſi rationem immutandi organi ſpecie vnā vendicet: atqui ita ſe habet obiectum tactus. Igitur tactus eſt vnus ſecundū ſpeciem. Minor oſtenditur, quia qualitates tangibiles, quæ tactus obiectum ſunt, habent modum vnum organi

Qualitates tāgibiles habent vnum modum immutandi tactum.

A immutandi, nõ ſolùm quia nõ exigūt mediū remotū, per quod ſpecies traijciant: id enim etiam guſtui cõmune eſt, ſed quatenus in eo conueniunt, quòd immutant complexionem primarū qualitatum, quibus animal conſtat. Vnde tactus, ſenſus temperamēti dicitur. Nec refert quòd præter quatuor primas qualitates, aliæ quoq; ſub tactū recidant, quarū non eſt temperamentū; ſaltem proximè, immutare. Enimverò vnitas rationis in immutando

Tactus dicitur ſenſus tēperamenti.

B organo tactus nõniſi ſecundū primas qualitates æſtimari debet: cùm hæ præcipuū tactus obiectū ſint, reliquæ verò ſecundaria ratione ad eum pertineant. Hinc collige obiectum tactus, licet materialiter ſpectatū non vnum ſit, ſed multiplex, & non vnā tantùm, ſed plures cõtrarietates in ſe cohibeat: formaliter tamē, ſiue prout tactile eſt, vnū eſſe, petita vnitate ab eo immutādi organi modo, quē explicuimus. Vnde cùm potentiarū diſtinctio ab ob-

Obiectum tactus formaliter vnum.

C iectis ſecundum rationē formalem conſideratis ſumenda ſit, vt diximus, ratū manet tangendi facultatem vnam eſſe, non plures.

Ita patet quid reſpondendum ſit ad argumenta, quæ ex parte multiplicium contrarietatum, circa quas verſatur tactus, oſtendere nitebantur non poſſe illum eſſe ſpecie vnum. Explicare tamen adhuc oportet quid exiſtimandum ſit de dolore, & voluptate, fame, & ſiti, & titillatione, quæ videntur etiam ad ta-

D ctum pertinere, & arguere in illo diſtinctionem ſpeciei: cùm ſint actus adeò inter ſe diuerſi, & diſcrepantes.

Dolor, & voluptas, an ad tactū pertineant. Aduerte in dolore, & voluptate corporis (de his enim in præſenti agitur) duo ſpectari poſſe: nimirū actus ipſos dolendi, oblectādiue. & obiecta horum actuum. Eſt aūt obiectū, & cauſa iſtius doloris, mutatio notabilis facta circa primas qualitates, vt cùm manus a-

E duritur; vel diuiſio cõtinui, vt cùm quis vulneratur. Vnde Galenus 12. Methodi cap. 7. ita ſcripſit, Naturalis notitia nos docet vitium id corporis, ex quo ſit doliturū, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe, aut alterationē aliquam. Quamuis de hac re non parum ſit inter auctores diſſidij, dum alij arbitrantur cauſam doloris ex tactu prouenietis eſſe diſſolutionem temperamenti duntaxat; alij ſolam diuiſionem continui; alij vtrumuis, quod nobis placet. Obiectum autem, & cauſa præ-

Quæ ſit doloris, & voluptatis cauſa.

F dictę voluptatis eſt appulſus qualitatum maximè conuenientium, & attractio ſubſilientium ſpirituum, atq; aliarum ſubtilium partium leniter abblandientium.

Qua ratione dolor & voluptas pertineant ad tactū, qua verò ad appetitum ſenſitiuum. Igitur in primis inficiandum non eſt hæc obiecta non ſolùm pertinere ad appetitū ſenſitiuum, ſed ſimul etiam ad tactum, diuerſa tamen conſideratione. Nam primæ qualitates tactu percipiuntur tanquam eius ſenſibile propriū; vt planum eſt. Ab eodemq; percipitur diuiſio continui, & illapſus ille ſpirituum, alijque motus locales corporum tangentium

Digitized by Google

tiuum, non tamen vt ſenſibilia propria tactus; ſed communia. Pertinent verò omnia hæc ad tactum, quatenus tangibilia ſunt, ſicque eius actum terminant, qui neque dolor eſt, neque voluptas. Ad appetitum verò ſenſitiuum ſpectant ſub ratione boni & mali præſentis ſecundùm actum proprium doloris & voluptatis. Sicut enim appetitui ſenſitiuo propriè conuenit ferri in bonum & malum ſenſibile; ita & circa ipſum delectari & dolere. Quod non competit ſenſui; cuius non eſt tendere in bonum, vel malum; qua talia ſunt. Itaq; cùm quis manum vrit, percipit tactus illam caloris intemperiem, vt eſt quid tangibile; ſimulque appetitus concupiſcibilis de læſione illa, prout quoddā naturæ malum eſt, dolet, proponente ſibi id priùs phantaſia ſub ratione noxij & mali.

Quæ in titillatione reperiantur, & quæ ex parte pertineat ad tactum.

De titillatione Ariſt. in Problem: ſect. 3. & 3: de Part. animal. cap. 10.

Hæc de dolore & voluptate. Nunc de titillatione. In hac duo inueniuntur; horror quidam, quo refugimus attrectationem & nonnulla voluptas ac delinitio, quæ accidit in quibuſdā corporis partibus acerrimi ſenſus; vbi arteriæ multæ ſuis finibus hiant; vt ſub axillis & plantis; ad has enim; dum ſcalptione magis rareſcunt, ſolent accurrere ſpiritus & copia prurientis materię, quæ ſuo attactu voluptatem excitant. Ex his duobus horror, ſeu fuga attrectationis, ſi ſumatur pro ſubtractione corporis, eſt motus localis, vt patet; ſi pro interno actu, eſt operatio ſenſitiui appetitus repudiantis. Voluptas autē illa ſimiliter pertinet ad appetitum ſenſitiuum, ob eam rationem, quā paulò antè attulimus. At perceptio motus localis, quò ſpiritus & vis prurientis materiæ confluit, refertur ad tactum, vt eius ſenſibile commune.

De fame & ſiti. & qua ratione ſpectent ad tactum.

Quod attinet ad famem & ſitim, de quibus in primo de Ortu & interitu, ex profeſſo diſſeruimus: tria per earum quamlibet potiſſimùm importantur; nimirum per famem diuulſio facta, præſertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, itemque appetitio calidi & ſicci. Per ſitim verò intemperies ex nimia ariditate, in faucibus & ventriculo, & dolor, qui ſimiliter ex illa intemperie naſcitur; & appetitio frigidi & humidi. Si ergo de dolore & appetitione agamus, liquet iam pertinere hæc ad appetitum ſenſitiuum. Si de diuulſione, quę eſt motus localis, patet etiam ſpectare ad tactum, vt ſenſibile commune Si de intemperie, pertinere quoq; ad eundem, ſed vt ſenſibile proprium.

Colligitur nō congruè ab aliquibꝰ multiplicari ſpecies tactus.

His ita conſtitutis facilè erit intelligere, quo pacto ea, quæ ab auctoribus, quos ſuprà retulimus, afferuntur ad multiplicandas ſpecies tactus, ne vera ad eas multiplicandas nō ſufficiant. Nàm dolor & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi, ſunt actus appetitus ſenſitiui: Ea verò tactilia, ex quibus hæc cauſantur, ſiue in quæ, vt explicatum fuit, tendunt, vel ſunt ſenſibilia propria A tactus, continenturq; ſub quatuor qualitatibus primis, quas omnes oſtendimus in modo mouendi ſubire vnam rationem ſpecificam in ordine ad facultatem tangendi. Vel ſunt ſenſibilia communia, à quibus diſtinctio potentiæ ſumenda non eſt, vt iam antè commonuimus.

QVAESTIO III.

B VTRVM SENSIBILE POSITVM ſupra ſenſum ſentiatur.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARTIS argumenta.

Pro viſu.

C Pars affirmatiua huiuſce controuerſiæ videtur palàm conuinci. Primùm, quia quod ad aſpectum attinet, vapor, ſiue humor in oculo intra corneam & cryſtalloidem cōcretus, cernitur; & cum digito oculus comprimitur in tenebris fulgor quidam interiùs apparet, vt ipſi experimur, aſſeritque Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili, cap. 2. Ac non modò lumen externum, ſed id etiam, quod pupillæ affunditur, contuemur. Præterea, auditus (D) ſonitum, qui in aere congenito fit, perſentiſcit, odoratus ſubſtantiam fumidam, vel ſaltem odorem ab ipſa exilientem, & proceſſus mamillares ſubeuntem percipit; & ij, quibus lingua bilioſo humore infecta eſt, nō ob aliam cauſam cibum dulcem, amarum æſtimant; niſi quia ipſum guſtatus inſtrumentum bilim ſibi inſitam guſtat, eaq; ab aliorum ſaporum dignotione impeditur. Et eadem pars carnis & nerui, quæ præciditur, aut pungitur, (E) ſentit.

Pro auditu. Pro odoratu. Pro guſtu. Pro tactu.

Rurſus pro tactu & guſtu.

Sed adhuc quòd ſaltem tactus & guſtus obiectum ſibi impoſitum percipiant, hunc in modum videtur concludi. Ideò reliqua ſenſibilia non niſi ex aliquantulo interuallo cognoſcuntur; quia non niſi interuentu ſpecierum à ſenſibus percipi queunt; ſpecies autem immediatè iniectæ potentiis, cū ſint nimium craſſæ, non ſunt idoneæ ad ſenſionem adminiſtrandam: atqui tactus & guſtus non ſen- (F) tiunt per ſpecies. Non eſt igitur cur obiecta ſibi cohærentia non dignoſcant. Minor probatur; quia ſi tactus per ſpecies ſentiret, ſequeretur manum, verbi gratiā, ſentire aërem eiuſdem temperamenti, hoc eſt, æquè calidum, aut frigidum, ac ipſa eſt; cùm tamen inter Philoſophos conſtet, nō niſi exuperantias qualitatū à nobis percipi. Conſecutio oſtenditur, quia nulla ratio eſt, cur manus obiectum æquè calidum non ſentiat, niſi quia nō poteſt ab æquè calido alterari; at ſi per ſpeciem caloris ſentiret, cùm hanc à minus calido re-

Nō niſi exuperantias qualitatum ſentiri.

Digitized by Google

do recipere queat, dandum foret, poſſe æquè calidum ſentire. Præterea idem in guſtu probatur, quia ſi per ſpeciem guſtaret lingua, experiretur acrorem & acerbitatem, nihil eiuſmodi in ſe realiter perpeſſa; quod non ita eſt; quin potiùs ſaporem acrem propria incisione, ſalſum abſterſione, acerbum corrugatione ſentit; vt Plato in Timæo, & Galenus lib. 4. de Simplic. medic. facult. docuère. Accedit quòd ſi ſenſio guſtandi & tangendi fieret per ſpecies, poſſent hi ſenſus guſtabilia & tangibilia abſentia percipere; cùm nihil impediat, quominùs ea ex aliqua diſtantia ſui ſpecies in ſenſoria mittant.

A

B

ARTICVLVS II.

EXPONVNTVR DIVERSA *in propoſita quæſtione Philoſophorum placita, & communis ſententia defenditur.*

Opinio Scoti. IN hac controuerſia non parum inter ſe auctores diſſentiunt. Nam Scotus hoc libro, quæſt. 4. ait; Si res ad exactam normam reuocetur, effatum illud Ariſtotelis aientis, ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiri, verum quidem eſſe, ſi intelligatur de aſpectu comparato ad corpora opaca; hæc enim ſupra oculum conſtituta videri nequeunt, cùm egeant luce intermedia ad traijciendam ſpeciē. Quòd ſi vel de reliquis ſenſibus agamus, vel de ipſo viſu collocato ad corpora trāslucida actu illuſtrata; falſum eſſe. Nec Ariſtotelem aliud voluiſſe, quàm ſenſibilia ſupra ſenſum collocata, prout eum actione reali immutant, non ſentiri: tametſi percipiantur, qua ratione eundem notionaliter afficiunt, ſuam imaginem iſiurendo. *Alexādri et quorundam Medicorū.* Alexander verò, teſte Auerroe hoc loco & Medicorum nonnulli, opinantur tres duntaxat ſenſus, viſum, auditum & odoratum, interiecto medio inter obiectum & inſtrumentum, egère.

C

D

E

Communis ſententia. At commentator, D. Thomas, vterque Caietanus hoc loco, Iandunus quæſt. 29. Iauellus quæſt. 50. Apollinaris quæſt. 34. Ferrarienſis quæſt. 19. M. Albertus 2. part Sum. de Homine, quæſt. de Tactu. Aegidius tum hoc loco, tum libro 2. Hexameron, cap. 12. & plerique alij affirmant de omnibus ſenſibus verum eſſe, nullum ex eis percipere ſibi impoſitum obiectum. Quod probant teſtimonio Ariſtotelis, qui id hoc in libro, cap. 6. tex 75. & cap. 8. tex. 98. abſolutè, ac ſine vlla præſcriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Ariſtotelis eſt: cùm is non aſſeruerit ſenſibile impoſitū ſenſui hoc aut illo modo ſumptum nō ſentiri, ſed neutiquam ſentiri, ideoque medio aliquo opus eſſe. Præcipua verò

F

Fundamentum ſententiæ communis. ratio, qua prædicti auctores ſententiam ſuam confirmant, eſt ea, quam articulo ſuperiori perſtrinximus; videlicet, quia vt obiectū percipi queat, exigitur accommodatio quędam, ſeu proportio inter ſpeciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter ſpeciem ab obiecto immediatè productam, & inter potentiam. Eſt enim ſpecies cùm primum ab obiecto exilit, admodum craſſa & concreta: eamq; concretionem paulatim in medio deponit; vt experimento conſtat in ſpecie viſili, quæ propterea iis, qui imbecilla acie ſunt, quò longiùs producitur, eò minùs habilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cùm illi ad cernendum craſſiorē imaginem requirant.

Reſpōſio ad argumenta contrariæ partis. Quoniam igitur hæc ſententia in Peripatetica ſchola communis eſt; argumentis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, ſatisfaciamus. Ad primum dicimus; Si quis humor intra oculum cōreſcat, eum, qui cryſtalloidem occuparit, non cerni, ſed ab ea aliquantulum remotum. Ad ſecundum; Fulgorem illum, qui noctu conſpicitur, cùm oculus atteritur, diffundi quidem vſq; ad humorem cryſtallinum; cùm viſio non niſi illuſtrato medio fiat; nō tamen videri ſecundùm eam partem quæ in organo inſidet, ſed ſecundum partem diſtantem, quod ſimiliter dicendum eſt de quacunque alia luce, quę ad ipſum videndi ſenſorium protenditur. Ad aliud de auditu reſpondemus, Bombum illum non excitari in organo, ſed in cauitate aliqua prope tympanum exiſtente. Id verò, quod ad olfactum pertinet, diſſoluet, qui dixerit; Si quādo odor ſecundùm eſſe reale ad proceſſus mamillares perueniat, nō percipi ſecundùm eam partem ſuæ extenſionis, quæ eſt in organo; vel ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm partem adiunctam: quod ſimiliter dicendum eſt de biliato humore linguam imbuente. Non enim is guſtatu percipitur ſecundùm eam partem, quæ attingit neruos, in quibus guſtandi organum præcipuè reſidet; ſed ſecundùm aliam ab eo diſtantem. Eodemque modo reſponderi ſolet ad id, quod de tactu obijcitur. Nimirum ſenſoriū tactus ſentire plagam acceptam, non quaſi percipiat ipſum ſenſibile partem, quæ ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm remotam.

ARTICVLVS III.

DISSOLVVNTVR ARGVMENTA *pertinentia ad tactum & guſtum: & alia quædam opinio proponitur.*

SVperſunt adhuc argumenta ad tactum & guſtum ſpectantia, quibus nonnulli Medicorum demonſtratū ab ſe putant percipi ſenſibile

Digitized by Google

ſibile ſupra hos ſenſus collocatum. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; omnes enim ſenſus, vt alibi cum D. Thoma 1. part. quæſt. 78. art. 3. alijsque auctoribus ſtatuimus, ſpeciem requirunt, tanquam principium ad cognitionem neceſſarium. Ad probationem verò minoris dicendum, vt potētia ſenſitiua, etiam exterior percipiat obiectum, non ſufficere conſignatam eſſe illius ſpeciem. Accidit enim non rarò dari ſpeciem, tamen non procedere actionem; vt cùm duo in eadem ab obiecto diſtantia conſtituti ſunt, & eorum alter, quia perſpicaci aſpectu, obiectum videt; alter, quia imbecillo, non videt. Tunc enim vterque ſpeciem recipit, etſi vnus tantùm viſionē edat. Idemque cōtingit, cùm quis rebus alijs ita cogitatione intentus eſt, vt propterea ſonum, quem alij eodem in loco ſentiunt, ipſe nō percipiat. Sic ergo, licet cùm calidum minùs calido appropinquat, ſui ſpeciē ſenſorio inurat, haud propterea neceſſe eſt, vt id à potentia ſenſitiua percipiatur; quia ad talem perceptionem præter ſpeciem requiritur etiam, vt ipſi organo calidum imprimatur, quod non imprimitur, niſi calidū quod agit, intenſius ſit eo, quod patitur, vt in libris de Ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus.

Etiā guſtus & tactus ad ſenſionē requirunt ſpecies.

Ad ſecundum dicendum ſimiliter, guſtum non percipere ſaporem, niſi quem actu vnà cum ſpecie recipit; eſto vnaquæque ſenſiterij portio eam partem extenſiuā ſaporis, quæ ipſi proximè reſpondet, non ſentiat, vti ſuperius diximus. Ad tertium quid reſpondendū ſit, conſtat; cùm enim guſtus & tactus nō ſentiant, niſi quod re ipſa in ſe recipiunt, nihil niſi ſibi præſens dignoſcent.

Hunc in modum ſe habet explicatio rationum, quibus probari conſueuit guſtum & tactum percipere obiecta ſibi impoſita. Nobis tamen adducta in vtramq; partem argumenta, & eorum ſolutionem expendentibus, veriſimilior videtur ſententia, quæ ſaltem guſtum & tactū à pronuntiato illo excipit: tum quia fictitium videtur, cùm admoto igne organum aduritur, tactum non percipere diſſo-

Veriſimilius eſt guſtū & tactū excipi à communi illo pronuntiato.

A lutionem temperamenti, quæ fit in eademmet parte, in qua torquetur, atque adeò nullam partem organi ſentire ſuam propriam diſſolutionem, ſed alterius; ſimiliterque linguam non percipere amarorem, qui ſibi inſidet. Quod rurſus à veritate alienum eſſe hoc argumento videtur: Calefiat inſtrumentum tactus vniformiter difformiter. Hoc poſito; ſi nulla pars organi ſentiens percipit diſſolutionem temperamenti, quæ ſibi
B immediatè reſpondet, cùm quælibet pars magis minúſve, quàm alia incaleſcat, (ea eſt enim lex formæ, quæ vniformiter difformiter per ſubiectum diffunditur) ſequitur tactum in alia parte organi plus, in alia minùs ſentire, vt planum eſt cùm læſio in omnibus partibus inæqualis ſit, vt ponimus. Item cùm nulla pars propriā, ſed alterius offenſionem percipiat, ſequitur debere tactum, vbi plus eſt caloris, minùs percipere: vbi minùs plus: ſi-
C quidem vbi plus eſt caloris, non ſentit, niſi calorem partis vicinæ, ſimiliterque vbi eſt minùs. At hoc concedere, ſanè abſurdum videtur.

Non probamus tamen opinionem eorum, qui contendunt poſſe guſtum, vel tactum abſque ſimilitudine obiectum ſenſibile dignoſcere. Namque ex naturæ inſtituto, atque ordine, inter cognitionem ſenſitiuam, & rem cognitam media eſt ſpecies: ne à re ſenſibili,
D quæ nimium materialis eſt ad cognitionem, quæ ad immaterialem naturam propè accedit, fiat tranſitus ſine medio, ſed interiectu ſpeciei, quæ minùs habet materialitatis, quā obiectum ſenſibile Vnde Ariſtoteles hoc libro, cap. 12. proximè ſequenti tex. 121. abſolutè docet, commune eſſe ſenſibus formas ſine materia, hoc eſt, obiectorum imagines recipere. Videtur autem iuxta hanc ſententiam de immediatione guſtus & tactus, quam pro-
E babiliorem iudicamus, peculiare eſſe his ſenſibus, vt inter potentiam & obiectum non requirant interuallum, quo extenuetur ſpecies: ſicut enim cæteris craſſiores ſunt; ita ſpecies proximè ab obiecto edita, eis accommodata eſſe poteſt.

ΚΕΦ. ιβ.

Καθόλου δὲ περὶ πάσης αἰσθήσεως δεῖ λαβεῖν, ὅτι ἡ μὲν αἴσθησίς ἐστι τὸ δεκτικὸν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης. οἷον ὁ κηρὸς τοῦ δακτυλίου ἄνευ σιδήρου, καὶ τοῦ χρυσοῦ δέχεται τὸ σημεῖον. λαμβάνει δὲ τὸ χρυσοῦν ἢ τὸ χαλκοῦν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ᾗ χαλκὸς, ἢ χρυσός. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ αἴσθησις ἑκάστου ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χρῶμα ἢ χυμὸν, ἢ ψόφον πάσχει· ἀλλ' οὐχ ᾗ ἕκαστον ἐκείνων λέγεται, ἀλλ' ᾗ τοιονδὶ, καὶ κατὰ τὸν λόγον· αἰσθητήριον δὲ πρῶτον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις.

CAPVT XII.

Hoc autem vniuerſaliter accipere de omni ſenſu oportet, ſenſum, inquam, id eſſe, quod ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipere poteſt. Perinde atque annuli ſignum ſine ferro, vel auro ſuſcipit cera: ſuſcipit autem aneum, vel aureum ſignum, ſed non vt eſt, aut aurum, neque vt ſignum eſt aureum æneúmve ſimili patitur, & ſenſus vniuſcuiuſque ſenſibilis, modo: ab eo, quod habet colorem, aut ſonum, aut ſaporem. Sed non vt vnumquodque illorum dicitur: ſed vt eſt tale, & ratione. b Inſtrumentum autem id ſenſus eſt primum, in quo eſt talis vis atque potentia collocata. Text. 121. Text. 122.

c Atque

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Senſus recipere rerum imagines, nõ res ipſas.

a *Hoc autem*] Explicatis ſigillatim externis ſenſibus, colligit Ariſtoteles hoc capite quędam iis communia. Primum eſt, ſenſus recipere formas ſine materia, id eſt, imagines rerum, non res ipſas. Quod ſigilli ſimilitudine oſtendit; cera enim figuram imaginémve aurei ſigilli recipit, non ipſam ſigilli materiam, in qua imago eſt. His non obſtat, quòd tactus & guſtus, vt ex ſuperiùs dictis conſtat, non typos duntaxat tactilium & guſtatilium qualitatum, ſed qualitates quoque ipſas in ſe recipiant. Non enim mens Ariſtotelis fuit id negare; ſed aſſerere, vt potentiæ ſenſitiuæ externæ functiones ſuas obeant, non oportere vniuerſim qualitates ſenſibiles recipi in organo: oportere tamen ſenſibilia ſui imagines organis imprimere, eaſque ad eiuſmodi functiones proximè eliciendas concurrere: quidquid ſit de rebus ipſis, quæ eiuſmodi ſpecierum interuentu ſub ſenſus cadunt. Eſt tamẽ de huius loci interpretatione non parum diſſidij inter Philoponum, Simplicium, Themiſtium & Auerroem. Qua de re lege Theophilum ad text. 121.

b *Inſtrumentum autem*] Omnibus ſenſibus commune eſſe ait, vt primum cuiuſq; organum dicatur eſſe id, in quo ſenſus reſidet. Vocat autem primum organum, partem illam ſimilarem, in qua immediatè recipitur facultas ſenſitiua. Namq; vt 2. de Partib. animal. cap. 1 docet, licèt pars corporis, qua ſenſio perficitur, ſit quidpiam diſſimilare, vt manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primò & proximè potẽtia actuſq; ſentiendi inhærent, ſimilaris eſt, vt neruus, humor cryſtallinus, aliæq; eiuſmodi atq; has partes appellat hic primum ſenſorium.

ἔστι μὲν οὖν ταυτὸν. τὸ δ' εἶναι ἕτερον· μέγεθος μὲν γὰρ ἄν τι εἴη τὸ αἰσθανόμενον· οὐ μὴν τό γε αἰσθητικῷ εἶναι, οὐδ' ἡ αἴσθησις μέγεθός ἐστιν, ἀλλὰ λόγος τις καὶ δύναμις ἐκείνου. φανερὸν δ' ἐκ τούτων καὶ διὰ τί ποτε τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαὶ φθείρουσι τὰ αἰσθητήρια· ἐὰν γὰρ ᾖ ἰσχυροτέρα τοῦ αἰσθητηρίου ἡ κίνησις, λύεται ὁ λόγος. τοῦτο δ' ἦν ἡ αἴσθησις, ὥσπερ καὶ ἡ συμφωνία καὶ ὁ τόνος κρουομένων σφόδρα τῶν χορδῶν. καὶ διὰ τί ποτε τὰ φυτὰ οὐκ αἰσθάνεται, ἔχοντά τι μόριον ψυχικὸν, καὶ πάσχοντά τι ὑπὸ τῶν ἁπτῶν· καὶ γὰρ ψύχεται καὶ θερμαίνεται· αἴτιον γὰρ, τὸ μὴ ἔχειν μεσότητα, μηδὲ τοιαύτην ἀρχὴν, οἵαν δέχεσθαι τὰ εἴδη τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ πάσχειν μετὰ τῆς ὕλης. ἀπορήσειε δ' ἄν τις εἰ πάθοι ἄν τι ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τὸ ἀδύνατον ὀσφρανθῆναι, ἢ ὑπὸ χρώματος, τὸ μὴ δυνάμενον ἰδεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· εἰ δὲ τὸ ὀσφραντὸν, ὀσμὴ, εἴ τι ποιεῖ τὴν ὄσφρησιν, ἡ ὀσμὴ ποιεῖ. ὥστε τῶν ἀδυνάτων ὀσφρανθῆναι, οὐθὲν οἷόν τε πάσχειν ὑπ' ὀσμῆς· ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδὲ τῶν δυνατῶν, ἀλλ' ᾗ αἰσθητικὸν ἕκαστον. ἅμα δὲ δῆλον καὶ οὕτως: οὔτε γὰρ φῶς καὶ σκότος, οὔτε ψόφος, οὔτε ὀσμὴ, οὐδὲν ποιεῖ τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστιν, οἷον ἀὴρ ὁ μετὰ βροντῆς διίστησι τὸ ξύλον· ἀλλὰ τὰ ἁπτὰ καὶ οἱ χυμοὶ ποιοῦσιν· εἰ γὰρ μή, ὑπὸ τίνος ἂν πάσχοι τὰ ἄψυχα καὶ ἀλλοιοῖτο; ἆρ' οὖν κἀκεῖνα ποιήσει; ἢ οὐ πᾶν σῶμα παθητικὸν ὑπὸ ὀσμῆς καὶ ψόφου· καὶ τὰ πάσχοντα ἀόριστα, καὶ οὐ μένει οἷον ἀήρ; ὄζει γὰρ ὥσπερ παθών τι· τί οὖν ἐστι τὸ ὀσμᾶσθαι παρὰ τὸ πάσχειν τι, ἢ τὸ μὲν ὀσμᾶσθαι, αἰσθάνεσθαι· ὁ δ' ἀὴρ παθὼν, ταχέως αἰσθητὸς γίνεται.

ΚΕΦ.

c *Atque ſunt idem, ratio verò non eſt eadem,*
ſed diuerſa. Nam id, quod ſentit, aliqua eſt magni-
tudo: non tamen ratio ſenſitiui, neque ſenſus eſt
magnitudo: ſed eſt quædam ratio potentiaque il-
lius. Patet autem ex his, & cur ſenſibilium exupe- Text. 123.
rationes ſenſuum inſtrumenta corrumpunt. Nam
ſi motus ſit vehementior, inſtrumentique ſenſus ſu-
peret vires, diſſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus:
diſſoluiturque perinde, atque concentus intentio-
ne, cùm vehementer fides pulſantur. d *Patet au-* Text. 124.
tem quam ob cauſam non ſentiunt plantæ, & ta-
metſi partem aliquam habent animæ, atq; ab ipſis
tangibilibus patiuntur, frigeſcunt enim & cale-
fiunt, vt patet. Nam huius cauſa eſt mediocritatem
non habere, neq; principium tale, vt ſenſibilium
ſine materia ſuſcipiãt formas, ſed cum materia pa-
tiantur. e *Dubitabit autem quiſpiam, ſi poſſit id* Text. 125.
ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore,
quod haudquaquam videre poteſt, & in cæteris ſi-
mili modo. Quod ſi odorabile ſit odor: ſi quid in
odoratum agit, odor profectò agit. Quare fieri ne-
quit, vt ab odore quicquam patiatur eorum, quæ
olfacere nequeunt, eadem eſt & in cæteris ratio.
Nec etiam fieri poteſt, vt à ſenſibilibus quicquam
patiatur eorum, quæ ſentire poſſunt, niſi vt quodq;
eſt ſenſitiuum. Id ita eſſe patere poteſt, & hoc etiam Text. 126.
pacto. Nam neq; lumẽ & tenebræ, neq; ſonus, neq;
odor in corpora quicquam agit: ſed ea nimirum, in
quibus ſunt ipſa; aer enim qui eſt cum tonitruo,
ſcindit lignum. f *At enim tangibilia ſaporesq;* Text. 127.
agunt: ſi enim non agerent à quonã inanimata pa-
terentur, atq; alterarentur? Quid igitur, agúntne & ſenſibilia illa? at videtur non omne corpus ab odore pati, ſonoq; poteſt, & ea, quæ patiuntur, terminis vacant, & non manent, vt aër. Olet enim ipſe tanquam aliquid paſſus. g *Quid aliud eſt olfacere quidem, præter id ipſum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem ſentire eſt, aer autem paſſus citò ſenſibilis fit.*

CAP.

Cõſenſus inter potẽtiam & inſtrumẽtum.

c *Atque ſunt.*] Explicat conſenſionem inter potentiam & inſtrumentum, aitque hæc ſubiecto idem eſſe, ratione differre: quaſi dicat, vt candor & lac ſubiecto idem ſunt: quia candor lacti inhæret:

Digitized by Google

inhæret: & tamen definitione inter ſe diſtinguitur: ita potentiam & organum eſſe idem ſubiecto; quia potentia inſidet organo: differre tamen naturâ & definitione: ſiquidem potentia eſt forma accidentaria inhærens corpori: organum verò eſt ſubſtantia qualitate affecta.

d *Patet autem.*] Duo quædam problemata diſſoluit. Alterum eſt, cur excellens ſenſibile, vt præfulgida lux, aut vehemens ſonus, facultatem lædit. Reſpondet cauſam eſſe, quia potentiæ exigunt temperiem quandam in ſubiecto, ac velut harmoniam, vt ſuis muneribus probè fungantur. Quare vt in cithara alijſque muſicæ inſtrumentis, ſi motu perturbato & acriori, quàm par eſt quatiantur, fidium temperies diſſoluitur, nec harmonia ſibi conſtat; ita vehemens ſenſibile organi temperiem euertit, quâ amiſsâ, nequeunt ſenſus functiones ſuas conuenienter adminiſtrare. Alterum problema eſt, cur plantæ non ſentiant, cùm animatæ ſint, & tactilibus qualitatibus, ſicuti animantes, affici ſoleant: quandoquidem calent, & frigeſcunt. Reſpondet; quia carent ea primarum qualitatum temperie, ac ratione, quæ ſenſiterijs neceſſaria eſt. Inde enim fit, vt nec ſentientem facultatem obtineant; nec organa idonea ad ſentiendi munus, & ad vſum formarum abſque materia.

Quæſtio. Reſponſio. Quæſtio. Reſponſio.

e *Dubitabis.*] Quia dixerat plantas recipere in ſe tactiles qualitates, nec tamen ſenſu pollere. Accepta inde occaſione in controuerſiam adducit, num aliquid expers ſenſus à ſenſuū obiectis, vt à ſono, vel ab odore patiatur. Argumentatur pro parte negatiua. Primùm, quia cùm odoratus, verbi gratiâ, & odorabile, ſint relata, nec odorabile niſi reſpectu odoratus, nec odoratus niſi odorabilis comparatione dicatur, non videtur poſſe quicquam præter odoratum odore affici. Secundò, quia ipſa ſenſibilia, vt lumen & tenebræ ſuo modo, idemque ſonus, & alia id genus non agunt in corpora ſenſu carentia, niſi ex accidente; vt ſonus non per ſe terrā concutit, aut arborem ſcindit: ſed quia cum vehementi aeris commotione iunctus eſt. Quare ſenſibilia non niſi in id, quod ſentire poteſt, & quatenus ſenſu præditum eſt agere videntur.

Niſi aliquid ſenſu carens ab obiectis ſenſuum patiatur.

f *At enim.*] Pro parte affirmatiua, quæ vera eſt, hunc in modum diſſerit: Tangibiles qualitates, ſapores, cæteraque ſenſibilia habent vim agendi, etiam in res inanimatas: non eſt igitur cur negemus poſſe eas agere, eiſque paſſionem inferre. Quamuis non ſit negandum, quædam ex ijs, vt odorem & ſonum non diffundi indiſcriminatim per omnia corpora, ſed per ea, quæ carent terminis, & non manent, id eſt, per humida fluidaque; videlicet per aerem & aquam, vt conſtat ex ijs, quæ in ſuperioribus diſputata ſunt. Argumenta autem, quæ pro negatiua parte propoſitæ dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluuntur. Ad primum reſpondendum erit, ſi odorabile & odoratus ſumatur quatenus odorabile dicitur id, quod eſt odoratu cognoſcibile: & odoratus facultas, quę poteſt rem odorabilem cognoſcere: tum odorabile ad ſolam odorandi potentiam, ſimiliterque odorandi potentiam ad odorabile tantùm referri: ſi autem odorabile accipiatur, prout dicitur id, cuius odor alicubi recipi poteſt, tunc odorabile non referri tantùm ad potentiam; ſed etiam ad medium, quo odor à re odorifera reſiliens excipitur. Ad ſecundum licèt ſonus non effringat arborem, niſi ob vehementem aeris agitationem, qua vehitur, tamen eundem ſonum per aerem re ipſa etiam diffundi.

g *Quid aliud*] Contra id, quod antè definierat, etiam aerem odorem recipere, ita obijcit: Odorari, eſt odorem recipere: atqui inter medium corpus reijcit in ſe odorem: igitur odoratur, atque adeò ſentit. Huic obiectioni occurrit: Odorari eſſe ſubiectum ita pati, vt odorem ſentiat; quod aeri non competit.

QVAESTIO VNICA.

VTRVMNE SENSVS AB excellenti ſenſibili lædatur, an non.

ARTICVLVS I.

DISPVTATVR PRIMO PRO parte negatiua: ſed aſtruitur affirmatiua pars quæſtionis.

1. Argum.

QVòd negatiua propoſitæ quæſtionis pars vera ſit, hiſce argumentis videtur oſtendi: Potentiæ omnes natiua propenſione ad obiecta ſua inclinantur, non minùs, quàm ad operationes, quibus in ea feruntur; ſed nihil inclinatur ad id, à quo læditur; cùm omnia propriam ament incolumitatem: igitur ſenſus nec ab excellenti, nec ab vllo alio ſuo obiecto lædi poteſt. Secundò, Eiuſdem eſt lædere & corrumpere; cùm læſio ad corruptionem ducat; ſed nihil corrumpitur, niſi à contrario, vt docuit Ariſtoteles libro de Longit. & breuit. vitæ, cap. 1. Igitur ſenſus non niſi à contrario læditur: atqui ſenſibus ſicuti & reliquis potentijs naturalibus, nihil eſt contrarium: nihil eſt ergo quod ſenſui læſionem afferre queat. Tertiò; Obiecta agunt in ſenſus per ſuas ſpecies: ſed hæ nullam realem edunt actionem, qua vel organi temperiem immutet, vel ſenſum labefactent. Non poſſunt igitur ſenſui nocere. Probatur minor; quia imagines habent eſſe imperfectum & diminutū, cùm à natura rerum, quas repræſentant, degenerent. Vnde earum eſſe à Philoſophis non ſimpliciter reale dicitur, ſed notionale,

2. Argum. 3. Argum.

A B

y

Digitized by Google

notionale, quaſi mediũ inter eſſe reale & rationis. Quò fit, vt ſpecies caloris non videatur poſſe calorem gignere; præſertim cùm ipſa deterioris notæ ſit, quàm calor. Similitérque ſeſe habent reliquæ imagines comparatione rerum, quas potentijs exhibent. Quartò, Intellectus, quo res, in quarum contemplationem incumbit, nobiliores ſunt, eò maiorem capit voluptatem; & illuſtrium obiectorum perceptione non modò non læditur, ſed ad alia cognoſcenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à cauſis ad effecta, & à ſubſtantijs ad accidentia progreditur; ſed quoad hoc eadem eſt ratio in intellectu, ac ſenſu. Igitur ſenſus nullam ab eximio ſenſili percipit læſionem.

4. Argum.

Concluſio affirmatiua.

Verùm quòd excellentia ſenſibilia ſenſus lædant, & interdum omnino labefactent, docuit Ariſtoteles ſuperiori capite, text. 123. & rurſus cap. 2. lib. 13. tex. 141. D. Thom. in diſputatis, quæſt. de anima, artic. 8. Galenus lib. 10. de Vſu partium, alijque auctores; idemq; experientia conſtat. Nam cùm apta organi compoſitio, ſine qua fieri nequit, vt ſenſus vigeant, aut proprijs defungantur muneribus, non ſolùm in figura congruenti & idonea; ſed etiam in quadam primarum qualitatum ſymmetria & moderatione conſiſtat: hæc autem excedentium ſenſibilium vi, ac vehementi immutatione penitùs, aut ex parte deſtruatur; conſequens fit, vt ſenſibilia ipſam quoque potentiam in organo reſidẽtem, vel aliquantulum vitient, atque à perfecta ſua operatione impediant. Quod ſimilitudine fidium ab Ariſtotele adducta ediſſerit Themiſtius hoc in libro, cap. 42. ſuæ paraphraſis in hunc modum: Conſtat, inquit, exuperãtiam ſenſilis perniciem afferre ſenſorio. Nam ſi vis maior ingruat, quàm vt ſuſtineri à ſenſu poſſit, neceſſarium eſt eius partis interitum ſequi; quia temperamentum & ratio ſoluitur, deſuiturque. Nihil enim aliud temperamentum eſt, quàm menſurata quædam & modificata medietas. Omne verò moderatum ab immoderato diſſoluitur; vt modulatio in fidibus atque cantu, ſi chordæ vocesq; aut validiùs obgraueſcant, aut impenſiùs euibriſſent, quàm intentionis & concentus ratio poſtulat, protinus diſſidere incipit, mox & conſpiratio tota confunditur. Hæc ille.

Simile.

ARTICVLVS II.

PARTICVLATIM EXPLICATVR quo pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili lædantur, ſoluunturq́; argumenta initio propoſita.

QVo autem pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili oblædantur, facilè intelli-

A gi poteſt. In primis enim lux, quæ ſuopte ingenio caloris parens eſt, ſi nimia ſit, multum caloris oculo imprimit; atque ita organi temperiem immutat; tum præterea eiuſdem caloris vi partes materiæ diſgregat, ac viam aperit, qua foras exiliant ſpiritus vitales, ſine quorum ope adminiſtrari viſio nequit. Sic autem interdum ad cæcitatem vſq; peruenitur. Cuius rei illuſtria refert exempla Galenus,

Vt viſile aſpectum lædat.

Ex Galeno.

B lib. 10. de Vſu partium. Quod vehementi, inquit, ſplendore oculi noſtri offendantur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer læſi oculis fuerunt. Experti ſunt etiã id illi qui ex obſcuriſſimo carcere in ſplendidiſſimam domum calce illitam & læuigatam à Dionyſio Tyrãno repentè ducti, ſubitò occæcabantur, minimè repentinum illum occurſum ſplendidæ lucis ferentes. Quare meritò ſanè pictores, cùm pingunt in corijs al-

Pictores vt oculorum offenſionem declinent.

C bis, à quibus viſus offenditur, colores fuſcos, ac ceruleos opponunt, in quos ſubinde intuentes recreant, atque reficiunt oculos. Similiter ophthalmia laborãtes offendit lux, & redarguit; qui tamen fuſca & cærulea ſine dolore intuentur. Iam verò ſi Solem ipſum, explicatis & inconniuentibus oculis intueri velis, illos celeriter perdes; vti contigit multis, qui per eclypſim Solis, fixis oculis ipſum cùm intuerentur, noſſe affectum eius cupien-

D tes, prorſus ſunt occæcati. Hæc ex Galeno. Addit quoque M. Albertus tract. 4. cap. 9. etiam tenebras ſuo modo aſpectu officere, quatenus in tenebris ob luminis & caloris abſentiam ſpiritus in intima ſeſe abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, conſtipatque, ita vt aliquando recuperari aſpectus nequeant.

Quod ad reliquos ſenſus attinet, nocet

Vt alij ſenſus ab obiectis lædantur.

E auditui ingens ſonus ob vehementem aeris commotionem, qua vehitur. Vnde teſte Plinio lib. 9. Natur. hiſt. cap. 29. Nilus vbi ex altiſſimis mõtibus præcipitat, fragore accolas ſurdos reddit. Olfactui etiam, teſte Ariſtotele lib. 2. huius operis, cap. 9. tex. 99. nocent odores admodum graues, ob excedentẽ calorem fumidæ exhalationis, qua interdum vſque ad proceſſus mamillares deuehũtur. Denique tactum & guſtatum lædunt tactilia & guſtatilia, propter caloris & frigoris, aliarum-

F que eiuſmodi qualitatum exuperantiam. At enim quemadmodum excedentia ſenſibilia ſenſibus offenſionem inducunt, ita eoſdem mediocria oblectant; vt color herbaceus, viſum: attemperatę voces, & in numerum compoſitæ auditum: atq; ita in cæteris res habet.

Nunc argumenta initio propoſita diluamus. Ad primum, conceſſa maiori propoſitione, reſpondendum eſt ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per ſe læditur; obiecta verò ſenſuum non lædere ſenſus per ſe, ſed ex accidente, cùm ad exuperantiã deflectunt,

Solut. 1. arg.

Digitized by Google

2. deflectunt, organumque lædunt. Ad ſecundum conceſſa item maiori, dicendum eſt potentias ſenſitiuas nõ habere contrarium: nec etiam per ſe corrumpi, ſed ſoluta organi temperie: hanc autem euerti exceſſu, qui mediocritati, in qua temperies conſiſtit, aduerſatur.
3. Ad tertium variè ſolet reſponderi. Sunt qui putent etiam ſpecies ſenſibilium lædere per ſe, progignendo qualitatem, quæ organum diſſoluat; quia quamuis diminutum & imperfectum eſſe obtineant; tamen, vt ſunt inſtrumenta obiectorum, à quibus emittun-
A tur, eam vim ſortiri queunt. Hæc tamen ſententia, vt alibi oſtendimus, minùs probabilis eſt. Igitur alij, quorum amplectimur opinionem aiunt, ſpecies non per ſe, ſed ratione aliarum qualitatum, quæ ipſas comitantur, & ab obiecto vnà traijciuntur, eiuſmodi effectus edere. Ad vltimum dicendum eſt, non 4.
lædi intellectus illuſtrium rerum cognitione: quia non eſt potentia inhærens organo cor-
B poreo, cuius temperies ingruentium qualitatum exceſſu euerti poſſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA,

PROOEMIVM.

POSTQVAM Ariſtoteles primo libro animæ naturam ex veterum placitis, non tam quid ſentiendum, quàm quid non ſentiendum eſſet explicans, indagauit. Et in ſecundo collectam atque inuentam animæ definitionem propoſuit, deq; eius potentijs & functionibus multa ſubtiliter & accuratè diſſeruit: nunc cætera, quæ ad ſuſceptæ materiæ abſolutionem pertinent, non minori diligentia & ſtudio perſequitur hoc libro, qui in quatuor partes diſtribuitur. In prima, quæ vno capite abſoluitur, agit de numero ſenſuum externorum, de quibus libro ſuperiori ſigillatim diſputauerat. In ſecunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis ſenſibus. In tertia differit de intellectu, à quarto vſque ad octauum caput. In quarta à capite nono vſque ad finem libri, principium progreſſionis animantium pertractat. Eſt tamen de huius libri exordio non parua inter expoſitores diſſenſio. Namque Auerroes, M. Albertus, Aegidius & Caietanus tria priora capita ad ſecundum librum pertinere volunt; atque hunc à quarto capite inchoari. Verùm noſtram diſtributionem, quam præferunt Græca exemplaria, quæq; nunc vulgò recepta eſt, ſequuntur Philoponus, Themiſtius, Simplicius, Boetius, Diuus Thomas, Theophilus, & Argyropilus, & alij.

Diſtributio huius libri in partes quatuor.

Diſſidium de exordio tertij libri.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΤΟ Γ.

ΚΕΦ. Α.

Ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἴσθησις ἑτέρα παρὰ τὰς πέντε· λέγω δὲ ταύτας, ὄψιν, ἀκοὴν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, ἁφὴν· ἐκ τῶνδε πιστεύσειεν ἄν τις. εἰ γὰρ παντὸς οὗ ἐστιν αἴσθησις, ἁφὴ, καὶ νῦν ἔχομεν αἴσθησιν· πάντα γὰρ τὰ τοῦ ἁπτοῦ ᾗ ἁπτὸν πάθη, τῇ ἁφῇ ἡμῖν αἰσθητά ἐστιν· ἀνάγκη τι, εἴπερ ἐκλείπει τις αἴσθησις, καὶ αἰσθητήριόν τι ἡμῖν ἐκλείπειν· καὶ ὅσων μὲν αὐτοῖς ἁπτόμενοι αἰσθανόμεθα, τῇ ἁφῇ αἰσθητά ἐστιν, ἣν τυγχάνομεν ἔχοντες· ὅσα δὲ διὰ τῶν μεταξὺ, καὶ μὴ αὐτῶν ἁπτόμενοι τοῖς ἁπλοῖς διαστήμασι· λέγω δ' οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι. ἔχει δὲ οὕτως, ὥστε εἰ μὲν δι' ἑνὸς πλείω αἰσθητὰ ἕτερα ἀλλήλων ὄντα τῷ γένει, ἀνάγκη τὸν ἔχοντα τὸ τοιοῦτον, αἰσθητήριον, ἀμφοῖν αἰσθητικὸν εἶναι· οἷον εἰ ἐξ ἀέρος ἐστὶ τὸ αἰσθητήριον, καὶ ἔστιν ὁ ἀὴρ καὶ ψόφου καὶ χρόας· εἰ δὲ πλείω τοῦ αὐτοῦ, οἷον χρόας καὶ ὁ ἀὴρ καὶ ὕδωρ· ἄμφω γὰρ διαφανῆ· καὶ ὁ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἔχων μόνον, αἰσθήσεται τοῦ δι' ἀμφοῖν.

τῶν

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER III.

CAPVT I.

Enſum a autē nullum alium eſſe præter hos quinque; Viſum, inquam, auditum, odoratum, guſtum & tactum, ex hiſce profectò, quæ nunc deinceps dicemus, credere quiſpiam poteſt. Text. 128.
b Nam ſi nunc ſenſum omnis eius habemus, c cuius ſenſus eſt tactus, omnes namque res tangibilis vt eſt tangibilis, affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu, nullus itaque tactus, vel guſtus, vel olfactus, vel auditus, vel viſus deeſſe nobis videtur. d Præterea ſi ſenſus nobis deficiat aliquis, & inſtrumentum neceſſe eſt illius nobis deeſſe. Præterea e omnis ſenſus per medium ſentit, vt patuit. Medium autem, aut cōiunctum, aut ſeiunctum, externumque eſſe neceſſe eſt. Text. 129. *At nos habemus vtrumque, & id, inquam, quod eſt coniunctum, quo quidem tangentes, ſentimus ſenſibilia tactu, & id etiam per quod eminùs non tangentes ſentiamus: id verò duplex eſt ſpatium ſimplex; aer, inquam, & aqua. Res autem ita ſeſe habere videtur, vt ſi ſenſibilia plura diuerſa genere per vnum medium ſentiantur, neceſſarium ſit eum qui ſenſus inſtrumentum habet tale, ſenſitiuum illorum eſſe, vt ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumentum, & aer ſit medium in colore, ſentiendo, ac ſono. Quòd ſi vnum idemque per plura media ſentiantur, vt color per aerem atque aquam (hæc enim vtraque perſpicua ſunt) is, qui alterum tantùm habet ipſorum ſentiet; nimirum id, quod per vtrumque ſentire poteſt.*

f Nam

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cur hic liber à numero ſenſuum externorum initium ſumat.

Eos quinque eſſe quomodo probetur.

S*Enſum a autem.*] Quoniam vis ſentiendi non omnibus animantibus ex æquo ineſt, vt experientiâ conſtat, docetq; Ariſtoteles cap. 1 lib. 12. de Hiſt anim. & cap. 8. lib. 9. eiuſdem operis; ne quis ob hanc ſentiendi varietatem indefinitum eſſe crederet ſenſuum numerum: probat hoc capite, quinq; tantùm eſſe externos ſenſus: neq; dari aliam externam facultatem, qua propria & communia ſenſibilia dijudicentur. Eſt autē inter expoſitores diſſidium, cur Ariſtoteles hunc librum à numero ſenſuum inchoarit. Veriſimile eſt, id propterea feciſſe, vt ad diſputationem de internis potentijs gradum faceret, quod præſtat, oſtendens abſolutam iam eſſe conſiderationem externorū ſenſuum, cùm nullus alius ſit, præter quinq; à ſe priùs traditos. Probat ergo inſtitutum hoc ferè modo: Perfectis animātibus, cuiuſmodi ſunt homines, quib. non ſolùm ea, quæ ad vitam agendam, ſed ad benè agendam & conſeruandam obſeruiunt, natura tribuit: non inſunt plures ſenſus, quàm quinque; nimirum viſus, auditus, odoratus, guſtus, tactus. Non igitur ſenſus externi plures numero ſunt. Atq; hæc eſt præcipua ratio & fundamentum Ariſtotelis hoc loco, vt Auerroes Philoponus & Simplicius annotarunt. Eandem concluſionem & argumentum inuenies apud eundem Ariſtotelem lib. 4. de Hiſt. anim. ca. 8.

Ineſſe homini omnes ſenſus.

b *Nam ſi nunc.*] Antecedens propoſiti ſyllogiſmi, videlicet ineſſe homini omnes ſenſus, probat ex obiectis, ex inſtrumentis, ex medijs. Ex obiectis; quia homines omnia ſenſibilia percipiunt. Ex inſtrumentis; quia nullum eis deeſt organum ad functiones ſenſuum obeundas. Ex medijs, quia omnia media eis obſeruiunt ad ſenſibilium traiectionem.

c *Cuius ſenſus eſt.*] Percipi à nobis omnia, quæ ſub ſenſus cadunt, probat ex eo, quia ſi tactu omnes tangibilium qualitatum differentias, quæ latiſſimè patent, diſcernimus: idem quoque de reliquorum ſenſuum obiectis affirmandum erit.

Mutua coniunctio inter ſenſum & ſenſorium.

d *Præterea ſi ſenſus.*] Antequam probet venire nobis in vſum omnia media, docet fieri non poſſe, vt ſenſum aliquē habeamus, cuius nobis ſenſorium deſit. Reſpondent enim hæc ſibi mutuo, ita vt ſenſus abſque inſtrumento propria munia adminiſtrare non poſſint: & inſtrumenta abſ-

Digitized by Google

ta abſq; potentijs ſuperflua ſint, atq; adeò abſq; illis non dentur: quandoquidem non niſi gratia operationis ſunt, docente etiam Ariſtotele capite vltimo lib. 4 Meteor. & cap. 1. lib 1. de partibus anim. & c. 3. lib. 1. Politic. & cap. 2. & libro 3. de generatione anim. alijſq; in locis.

e *Omnis ſenſus.*] Probat nullum nobis medium deeſſe. Nam medium aut internum eſt, aut externum; nos verò vtroq; ad ſentiendum vtimur, vt ex ſuperiori libro conſtat. Deinde explicat ſympathiam, & connexionem, quæ inter medium formaliter, ſeu quaſi formaliter ſumptum, & ipſum ſenſum intercedit, aitque ſi medium formaliter vnum ſit, etiam ſenſum, qui eo vtitur, vnum formaliter eſſe exiſtimandum: eſto materialiter plura ſint, quo pacto viſus vnus eſt, licet ſpecies viſibiles per aërem, & aquam traijciãtur: habent enim hæc duo elementa vnã formalem rationem, ſecundum quam imagines viſibles tranſmittunt, nempe diaphaneitatem: quam tamen rationem non habet aër, quatenus ſpecies colorum, & ſpecies odorum deuehit. Quo fit, vt licet vnum medium materialiter ſit, nihilominus ad duos ſenſus pertineat. Vbi aduertas, obſcuritatem hoc loco peperiſſe, quòd Ariſtoteles nunc de ſenſorijs loquitur, nunc de medijs, videlicet ob cognationem inter medij, & ſenſorij naturam. *Nullum homini deeſſe medium ad functiones ſenſuum.* *Vni ſenſui reſpondet vnũ mediũ formaliter.*

f *Nam*

τῶν δὲ ἁπλῶν ἐκ δύο τούτων αἰσθητήρια μόνον ἐστὶν, ἐξ ἀέρος καὶ ὕδατος· ἡ μὲν γὰρ κόρη, ὕδατος· ἡ δὲ ἀκοὴ, ἀέρος· ἡ δὲ ὄσφρησις, θατέρου τούτων. τὸ δὲ πῦρ, ἢ οὐδενὸς, ἢ κοινὸν πάντων· οὐδὲν γὰρ ἄνευ θερμότητος αἰσθητικόν. ἡ δὲ γῆ, ἢ οὐδενὸς, ἢ ἐν τῇ ἁφῇ μάλιστα μέμικται ἰδίως. διὸ λείποιτ' ἂν μηδὲν εἶναι αἰσθητήριον ἔξω ὕδατος καὶ ἀέρος. ταῦτα δὲ καὶ νῦν ἔχει ἔνια ζῷα. πᾶσαι ἄρα αἱ αἰσθήσεις ἔχονται ὑπὸ τῶν μὴ ἀτελῶν, μηδὲ πεπηρωμένων· φαίνεται καὶ ἡ ἀσπάλαξ ὑπὸ τὸ δέρμα ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμούς. ὥστε εἰ μή τι ἕτερόν ἐστι σῶμα, καὶ πάθος, ὃ μηδενός ἐστι τῶν ἐνταῦθα σωμάτων, οὐδεμία ἂν ἐκλείποι αἴσθησις. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν κοινῶν οἷόν τε εἶναι αἰσθητήριόν τι ἴδιον ὧν ἑκάστῃ αἰσθήσει αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηκός· οἷον κινήσεως, στάσεως, σχήματος, μεγέθους, ἀριθμοῦ ἑνός· ταῦτα γὰρ πάντα κινήσει αἰσθανόμεθα, οἷον μέγεθος κινήσει. ὥστε καὶ τὸ σχῆμα· μέγεθος γάρ τι καὶ τὸ σχῆμα· τὸ δὲ ἠρεμοῦν, τῷ μὴ κινεῖσθαι· ὁ δὲ ἀριθμὸς, τῇ ἀποφάσει τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῖς ἰδίοις, ἑκάστη.

f *Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tantùm inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aëre, atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero, conſtat. Ignis, aut nullius eſt inſtrumenti, aut communis omniũ eſt: quippe cùm ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuum. Terra etiã, aut nullius eſt inſtrumenti, aut in tactu maximè, commiſta. Quocirca reſtat nullum ſenſus inſtrumentum eſſe præter aërem, atq; aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habent.* Text.130 Text.131 *g. Ab ijs igitur animalium, quæ ſunt perfecta, non imperfecta, nec membris capta, omnes ſenſus habentur. Etenim & talpa ſub cute oculos habere videtur. Atque ſi nullum aliud corpus eſt prætereà, quæ percipimus eſſe nec vllus alius affectus præter alios, qui corporibus hiſce competunt, quæ ſunt hic, nullus profectò deficit ſenſus. h. At verò neq; ſenſus inſtrumentũ quicquam proprium ſenſibilium communium eſſe poteſt, motus, inquam, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vno quoq; ſenſu ſentimus, non per accidens. Omnia enim hæc ſanè motu ſentimus. Etenim magnitudo motu ſentitur. Quare & figura quidem, cum figura quædam magnitudo ſit, & id, quod quieſcit, ex eo quia non mouetur. Et numerus continui negatione, & ſenſilibus proprijs: vnuſquiſq;* Text.132

---

f *Nam ex hiſce.*] Propoſitum confirmat ex parte organorum. Nam omnia ſentiendi inſtrumenta ex duobus elementis conſtant, aëre, & aqua, quatenus hæc ſunt magis apta ad patiendum ab obiectis, quod organi ratio maximè requirit. Ignis autem cùm vehementer actiuus ſit minùs ad id obtinet commoditatis, quamuis ratione caloris, ſine quo nulla operatio ſenſuum dari poteſt, in quolibet ſenſorio requiratur: terra etiam quia nimis concreta, craſſaq; eſt, aut in nullo organo viget, excellitve: aut in ſolo tactu. Cum igitur tota hæc varietas compoſitionis, quę organis competit, cernatur in inſtrumentis ſenſuum humanorum, planum fit, nullum ſenſum defectu organi homini deeſſe. *Ex elemẽtis præcipuè aqua & aër ſenſuũ inſtrumenta componũt.*

g *Ab ijs igitur.*] Concludit omnia organa ſenſuũ ineſſe non omnibus, ſed perfectis animalibus, & quæ mutila non ſunt. Quòd ſi quis objiciat talpam eſſe animal perfectum, & tamen carere viſu, reſpondet, & ſi talpa viſu careat, habere tamen inchoationem quãdam oculorum: quaſi dicat intendiſſe primò naturam viſum ei tribuere: ſed non tribuiſſe, quòd in ſubterraneis latebris viuenti aſpectus minimè conueniret. Alij volunt nõ ſuppoſuiſſe Ariſtotelem talpam eſſe perfectum animal, ſed potiùs imperfectũ, fuiſſeq; argumentatum ab eo, cui minus ineſſe videtur, quaſi diceret: ſi talpa, quæ animal eſt inferioris notæ, aſpectũ habet, vt ipſa oculorum effigies, licet obſcura, indicat: multo maiori iure viſum, cæteroſq; ſenſus perfecta animantia obtinebunt. Quid tamen de viſu talpæ pronunciandum ſit in quæſtione diſquiremus. *Perfectis animantibus ineſſe omnium ſenſuũ organa.* *Nõ dari ſextum ſenſum circa ſenſibilia cõmunia.*

h *At verò neq;.*] Diceret quiſpiam præter quinq; ſenſus dari alium, qui circa cõmunia ſenſibilia tanquã circa ſenſibile ſibi proprium verſetur. Id refellit hunc in modum. Nullum ſenſibile proprium alicuius ſenſus poteſt in alium ſenſum per ſe cadere: atqui omne ſenſibile

Digitized by Google

commune cadit per ſe in alios ſenſus : Ergo nullum poteſt eſſe proprium alicuius. Minorem probat, quia ſenſibilia communia agunt in alios quinq; ſenſus, atque adeò per ſe ab illis ſentiuntur, quandoquidem id ſentitur per ſe, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu ſentimus, id eſt, quæ dum potentiam mouent, ſiue immutant, dignoſcimus. Deinde quòd prædicta ſenſibilia communia immutent potentias, probat : nam magnitudo mouet aſpectum, atq; adeò & figura, quæ eſt illius terminus, nec ab ea realiter diſtinguitur : pariq; modo res habet in cæteris.

i *Quod*

ἑκάστη γὰρ ἓν αἰσθάνεται αἴσθησις. ὥστε δῆλον, ὅτι ἀδύνατον ὁτουοῦν ἰδίαν αἴσθησιν εἶναι τούτων, οἷον κινήσεως· οὕτω γὰρ ἔσται, ὥσπερ νῦν τῇ ὄψει τὸ γλυκὺ αἰσθανόμεθα· τοῦτο δ' ὅτι ἀμφοῖν ἔχοντες τυγχάνομεν αἴσθησιν, ᾗ ὅταν συμπίπτῃ, γνωρίζομεν. εἰ δὲ μὴ, οὐδαμῶς ἂν, ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκὸς αἰσθανοίμεθα, οἷον τὸν Κλέωνος υἱὸν, οὐχ ὅτι Κλέωνος υἱός, ἀλλ' ὅτι λευκός. τούτῳ δὲ συμβέβηκεν υἱῷ Κλέωνος εἶναι. τῶν δὲ κοινῶν ἔχομεν αἴσθησιν ἤδη κοινὴν, οὐ κατὰ συμβεβηκός· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἰδία· οὐδαμῶς γὰρ ἂν ᾐσθανόμεθα, ἀλλ' οὕτως, ὥσπερ εἴρηται, τὸν Κλέωνος υἱὸν ἡμᾶς ὁρᾶν. τὰ δ' ἀλλήλων ἴδια κατὰ συμβεβηκὸς αἰσθάνονται αἱ αἰσθήσεις, οὐχ ᾗ αὐταὶ, ἀλλ' ᾗ μία, ὅταν ἅμα ἡ αἴσθησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γίνηται· οἷον, ὅτι ἡ χολὴ πικρὰ καὶ ξανθή. οὐ γὰρ δὴ ἑτέρας γε τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἄμφω ἕν· διὸ καὶ ἀπατᾶται, καὶ ἐὰν ᾖ ξανθὸν, χολὴν οἴεται εἶναι. ζητήσειε δ' ἄν τις, τίνος ἕνεκα πλείους ἔχομεν αἰσθήσεις, ἀλλ' οὐ μίαν μόνην. ἢ ὅπως μὴ λανθάνῃ τὰ ἀκολουθοῦντα καὶ κοινὰ, οἷον κίνησις, καὶ μέγεθος, καὶ ἀριθμός. εἰ γὰρ ἦν ἡ ὄψις μόνη, καὶ αὕτη λευκοῦ, ἐλάνθανεν ἂν μᾶλλον κἂν ἐδόκει ταὐτὸ εἶναι πάντα, διὰ τὸ ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις ἅμα χρῶμα καὶ μέγεθος. νῦν δ' ἐπεὶ καὶ ἐν ἑτέρῳ αἰσθητῷ τὰ κοινὰ ὑπάρχει, δῆλον ποιεῖ ὅτι ἄλλο τι ἕκαστον αὐτῶν.

vnuſquiſq; namq; ſenſus, nimirum vnum ſentit. Text.134.
Quare patet fieri non poſſe, vt communium cuiuſque ſit proprius ſenſus. Si enim eſſet, perinde tunc fieret, atq; nunc dulce ſentimus. Quod quidem propterea fit, quòd vtrorumq; ſenſum habemus, quò cum concurrunt, agnoſcimus. i *Quod ſi ita non eſſet nullo modo profectò niſi per accidens ſentiremus, quo pacto filium ſentimus Cleonis, non enim Cleonis filium, ſed album ſentimus: huic autem accidit, vt filius ſit Cleonis. At communium habemus iam ſenſum communem, non per accidens ſanè. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius: nullo enim ſentiremus modo: niſi eo, quo diximus filium videre Cleonis.* k *Propria autem ſenſibilia ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, non hoc ſanè quo ipſi ſunt, ſed quo vnus, cum ſimul in eodem ſenſus efficitur, ceu bilem amaram eſſe, ac flauam. Non enim ad alterum pertinet vnum ambo hæc eſſe dicere. Quapropter & errat, & ſi ſit quippiam flauum.* l *Quæri autem poteſt cuiuſnam gratia plures ſenſus, ſed non* Text.135.
vnum tantum habemus. At vt minus ipſa quæ ſequuntur, atque communia lateant, vt motus, & magnitudo & numerus. Nam ſi eſſet ſolus viſus, qui quidem eſt & coloris, magis laterent, ac idem eſſe omnia viderentur, propterea quòd color, & magnitudo ſimul ſe ſequuntur, & comitantur. Nunc autem cum in alio quoq; ſenſibili ipſa communia ſint, fit inde perſpicuum vnumquodq; illorum, aliquid aliud eſſe, atq; diuerſum.

ΚΕΦ.

---

i *Quod ſi ita non eſſet.*] Idem probat ratione, quæ in ſuperiorẽ pene recidit. Si ſenſibile commune ab aliquo vno ſenſu per ſe cognoſceretur, non poſſet ab alijs ſentiri, niſi per accidens: ſed non ita eſt: Ergo ſenſibile commune non pertinet per ſe ad aliquem vnum ſenſum : maior patet, quia ſenſibile propriũ vnius ſenſus, cognoſcitur ab alio per accidens, vt dulce ab aſpectu, non quòd dulce moueat potentiam videndi, ſed quia ex accidente coniunctum eſt candido, quod per ſe viſum mouet. Quòd ſi ſenſibile commune non ita ſentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo Cleonis filius percipitur : Qui non ideò dicitur ſentiri per accidens, quia ſentitur per ſe ab alio ſenſu : ſed quia eſt ſubiectum, in quo eſt id, quod per ſe ſentitur. Minorem probat, quia ſenſibile commune per ſe mouet potentias ſentiendi, & ab ijs per ſe dignoſcitur.

k *Propria autem ſenſibilia.*] Docet, cùm, exempli gratia, video pomum candidum, quod ſimul dulce eſt, & bilem flauam, quæ eſt amara : ad quam facultatem per ſe ſpectet iudicare album eſſe dulce, & flauum eſſe amarum, aitq; non pertinere ad viſum ſecundum ſe, ſed vt alteri potentiæ ſubeſt, id eſt, ad ſenſum communem, qui vnà cum exterioribus ſentit, & obiectum vnius copulat obiecto alterius, verbi gratia album dulci. De hac te in progreſſu plenius.

Communis ſenſus iudicat de obiectis ſenſuũ ſingulorũ.

l *Quæri poteſt.*] Quæſtionem excitat cur plures externi ſenſus à natura cõditi ſint. Reſpondet, quia ſi vnus tantùm ſenſus foret, ſaltem ſenſibilia communia nõ diſtinguerentur à cæteris. Etenim ſi eodem ſenſu colorem & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus : iam ſenſibilia communia non pertinerent ad plures, ſed ad vnum tantummodo ſenſum, atq; adeò ſaltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia ſenſibilia diſcrimen.

QVAESTIO

Digitized by Google

QVAESTIO VNICA.
SINT-NE QVINQVE SENſus externi, an non.

ARTICVLVS I.
VIDERI PAVCIORES: videri plures eſſe.

Primũ arg. quòd ſenſu pauciores ſint.

SVbijciemus primùm aliquot argumenta ad minuendum numerum ſenſuum: deinde alia ad eundem augendũ. Primum ſit. Sufficit vna, eademq; virtus influens è cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in auribus audiendi, atq; ita in cæteris organis cæteras functiones, non ſecùs atq; vna virtus motiua ſat eſt ad quatiẽdas diuerſas chordas muſici inſtrumenti: & idem ſpiritus ad inflandas plures tibias, & concentum, atq; harmoniam exhibendam: idemq; Solis influxus ad generandum hic hordeum, illic triticum pro varia materiæ diſpoſitione. Nõ eſt igitur cur plures virtutes externæ ſenſitiuæ ob plura munia in diuerſis organis conſtituantur.

2. Argum. Secundũ. Aſtriſtotel. ex inſtrumentis probauit ſenſuum numerum: ſed vnum tantummodò eſt inſtrumentũ omnium ſenſuum externorum, nempe cerebrum: ergo vnus tantùm eſt externus ſenſus. Probat minor, quia perceptio ſenſibilium non videtur fieri niſi in cerebro, quod in viſione ex eo oſtenditur, quia interdum ſano, & integro oculo impeditur actio vidẽdi propter ſolam obſtructionem nerui optici: certè non niſi quia tunc nõ datur tranſitus ſpeciei viſilis ad cerebrum, ſine qua facultas ibi reſidens viſionem edere non poteſt. Quare non videtur actio intuendi fieri niſi in ipſo cerebro, quod ſimiliter de reliquis externorum ſenſuum muneribus dicendum erit.

3. Argum. Tertium. Vt ſe habet intellectus ad intelligibilia, ita ſenſus ad ſenſibilia: atqui intellectus nõ multiplicatur ſecundum diuerſas vires reſpectu intelligibilium: ſed vna, eademq; facultas omnia intelligibilia comprehendit; ergo & vnus ſenſus omnia ſenſibilia: quòd ſi non vnus omnia ſimpliciter, ſaltem vnus externus omnia ſenſibilia externa.

4. Argum. Quartum. Tot numero habentur ſenſus, vt aſſeruit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, quot inſunt in animalibus perfectis; atqui in his nõ vniuerſim quinq; deprehenduntur: non ergo tot conſtituendi ſunt. Probatur minor, quia multa ſunt perfecta animalia, quæ omnes habẽt ſenſus, vt Echini, qui, vt ait Ariſtoteles lib. 4. de hiſt. animal. cap. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ viſu carẽt: quod item de balænis videtur dicendum, quæ teſte Plinio lib. 9. cap. 52. piſciculis, quos muſculos vocant, prçuijs ducibus, & quaſi oculis vtuntur, alioqui in vada ruẽt. Vnde eſt illud Claudiani lib. 2. in Eutropium.

Muſculus balenæ vada prænatãs demonſtrat.

A *Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali*
Bellua ſulcandas qui præuius educet vndas,
Immenſumq; pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdera monſtro.

Primũ arg. quòd ſint plures ſenſus.

In contrariam verò partem, quòd plures ſenſus, quàm quinq; conſtitui debeant, hunc in modum oſtenditur. Neceſſariò danda eſt aliqua facultas ſentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod ſinguli ſenſus feruntur; ergo datur alius ſenſus externus præter B quinq; vulgatos. Antecedens ſuadetur; quia ſæpè oculi, exempli cauſa, rei viſibilis imagine cõſignati ſunt: & tamen nõ eliciunt viſionem haud ob aliã ſanè cauſam, niſi quia non aduertimus, quare aliquem oportet dari ſenſum, ad quem aduertendi officium ſpectet. Quod verò hic non ſit ipſa facultas videndi, ex eo oſtenditur: quia actus potentiæ vidẽdi eſt ſola viſio: aduertendi aũt miniſteriũ non eſt viſio, cùm illam naturæ ordine antecedat.

2. Argum.

C Item magnitudo, figura, & alia, quæ ſenſibilia communia vocantur, non ſunt ſenſibilia per accidens: ſed per ſe, vt proximè docuit Ariſtot. ſed diuerſitas ſpecifica obiectorum, quæ per ſe cadunt ſub potentias, inducunt illis diſcrimen ſpecificum: igitur cùm magnitudo. v. g. quæ eſt ſenſibile per ſe, plus differat à colore, quàm ſonus, non minus requiret aliam potentiam diſtinctam, qua percipiatur, atque adeò plures dabuntur externi ſen- D ſus, quàm quinq;.

ARTICVLVS II.
REVERA NEC PLVRES, NEC pauciores ſenſus externos eſſe, quàm quinq;.

E NIhilominus de communi tam philoſophantium, quàm non philoſophantium voce aſſerendũ eſt, quinq; eſſe externos ſenſus, non plures, neque pauciores. Tot conſtituit Ariſtoteles proximo capite, Auctor operis de ſecretiore ſapientia ſecundum Aegyptios libro 2. capite 9. Plato in Theæteto, D. Damaſc. libro 2. Fid: capite 18. D. Greg. Nyſſ. orat. 6. in cant. D. Ambr. in Apoc. c. 18. D. Aug. lib. de quant. animæ c. 23. D. Greg. in Ezechielem homil. 17. D. Hieron. in Pſal. 141. F Origenes homil. 3. in Leuiticum, & homil. 3. in Cant.

Ratio Philoponi ex doctrina Platonis.

Porrò hunc numerũ conatur ſtabilire Philoponus auctoritate Platonis ex numero corporum ſimplicium. Nam ſi corpora ſimplicia quinq; ſunt, & propterea figurę ſolidæ quinque, nempe pyramis, cubus; figurę octo, duodecim, ac viginti laterum: oportet quinque ſenſus eſſe, quibus ea cognoſcatur. Eundem numerum diſtinguit. D. Auguſt. lib. 3. de Geneſ. ad literam cap. 5. ducta à quatuor mundi elementis conſideratione: hunc in modum.

Ratio D. Auguſt. ex quatuor elementis.

Quoniam

Digitized by Google

Quoniam ſentire non eſt corporis, ſed animę per corpus, licet acutè diſſeratur ſecundum diuerſitatem corporeorũ elementorum ſenſus eſſe corporis diſtributos: anima tamẽ, cui ſentiendi vis ineſt, cùm corporea non ſit, per ſubtilius corpus agitat vigorem ſentiẽdi. Inchoat itaque motum in omnibus ſenſibus à ſubtilitate ignis; ſed non in omnibus ad idem peruenit. In viſu enim peruenit repreſſo calore vſq; ad eius lucem. In auditu vſq; ad liquidiorem aërem calore ignis penetrat. In olfactu autem tranſit aërem purum, peruenit vſque ad humidam exhalationem, vnde craſſior hæc aura ſubſiſtit. In guſtu autem tranſit, & peruenit vſque ad humorem corpulentiorem: quo etiam penetrato, ac traiecto, cùm ad terrenam grauitatem peruenit, tangendi vltimum ſenſum agit. Hæc ex placito D. Auguſtini. Si tamen magis dilucidè, & accõmodatè ad ea, quę in hoc opere pertractata ſunt, loqui velimus: licebit ex quatuor mundi elementis ſenſuum numerum deducere, dicendo olfactum reſpondere igni propter calorẽ, & ſiccitatem: auditum aëri propter tympanum: viſum aquæ propter humorem cryſtallinum: tactum, & guſtũ terræ, propter craſſitudinẽ. Sed tam hæc, quàm Philoponi, & D. Auguſt. rationes, probabiles tantùm ſunt: ac nõ tam numerũ ſenſuum confirmant, quàm ob analogiam, & ſimilitudinẽ quandam, alijs corporibus accommodant. Imò nec niſi probabiliter eundem ſuadet tripartita illa ratio Ariſtotelis, quã in contextu expoſuimus, ducta ab obiectis, ab inſtrumentis, à medijs: quã etiam vberiùs enarrant M. Albertus 2. part. ſum. de homine, in tractatu de ſenſibus, & Alenſis 2. part. qu. 66. membro 2.

Alia ratio.

Probatio D. Thomæ. *Lege etiam D. Th. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5.* *Duplex immutatio naturalis, & ſpiritualis.*

D. autem Thomas 1. p. qu. 78. art. 3. minùs probans alia argumẽta ab organis, & medijs petita, eundem numerũ confirmat ex modo, & varietate, qua ſenſus, qui potentia non ſolum actiua, ſed paſſiua etiam eſt, ab obiecto ſenſibili mouetur, hoc ferè pacto; Duplex eſt immutatio, vna naturalis, alia ſpiritualis, ſiue intẽtionalis. Naturalis dicitur, qua forma immutantis recipitur in paſſo ſecundũ eſſe naturale, vt calor in re calefacta. Spiritalis vocatur, qua forma immutantis recipitur in paſſo ſecundũ eſſe ſpiritale, hoc eſt per ſuam imaginem, vt per ſpeciem coloris in pupilla. Igitur ad immutationẽ cuiuslibet ſenſus requiritur immutatio ſpiritualis in organo: alioqui nulla dabitur ſenſio. Sed eſt hæc in re varietas. Nam vel obiectũ intentionaliter tantùm immutat medium, & organũ, & eſt obiectum viſus: aut realiter, & intentionaliter vtrumque & eſt obiectum tactus, & guſtus: in quibus adhuc eſt diſcrimen. Nam tactus neceſſariò immutatur ſecundùm qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt ſecundum calorem; non ita verò organum guſtus; non enim oportet, vt lingua fiat dulcis vel amara; eſto

A requirat præuiam humectationem, vt percipiatur ſapor. Deniq; aut obiectum immutat mediũ, aliquámve partem illius realiter, organum verò intentionaliter, pertinetque ad olfactum, modo tamen diſſimili. Nam vel exigit præuiam alterationem, & eſt odor pertinens ad olfactum: vel præuium motum localem, & eſt ſonus ſpectans ad obiectum auditus. Etenim, vt odorabile odorẽ ſpiret, ſaltem ordinariè, requiritur calefactio: & ſonus
B colliſione quadam fit. Cùm igitur tot ſint externi ſenſus, quod ſunt modi, quib. illi à proprio obiecto immutari poſſunt, & hi ſint tantũ quinq; patet quinq; eſſe externos ſenſus, nõ plures paucioréſve. Hæc etiam confirmatio non demonſtratiua, ſed probabilis tantũ habetur. Ac duntaxat oſtendit nõ dari plures ſenſus per naturam. Non videtur autem negandũ poſſe diuina virtute plures eſſe; Quẽadmodum, & plura ſenſibilia, quæ diuerſo
C modo organa immutant.

Alia confirmatio.

Ac ſuperior quidem probatio D. Thomæ ab eius ſectatorib. defenditur. Verùm, vt loquamur cõuenienter ijs, quæ ſtatuimus cùm de ſingulis ſenſibus ageremus, aliquanto diuerſiùs à nobis ea ratio componenda erit. Nam tactus, & guſtatus, vt ſunt craſſiores cæteris ſenſibus, ita videntur per ſe immutari realiter ab ipſamet qualitate, quã ſentiũt: differre tamẽ, quòd alter immutetur ſecundum
D qualitatem alteratiuam complexionis, vt ſuperiùs diximus: alter non; eſto requirat illam antecedentem humectationẽ. Præstereà obiectum olfactus, & auditus, probabile eſt, aliquando immutare organum, etiam realiter; cùm videlicet ſenſorium exiſtat intra ſpatiũ, per quod realiter diffunduntur odor, & ſonus. Quibus poſitis hũc in modum, aſtruendus erit ſenſuum numerus. Vel obiectũ ſenſus immutat medium, & organum intentio-
E naliter tantùm; pertinetq; ad viſum: Vel realiter, & intentionaliter ſimul vtrumque, & tunc pertinet ad tactum, & guſtum; eo tamen diſcrimine, quòd obiectum tactus immutat organum per ſe ſecundum qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum verò guſtus ſecundum aliam qualitatem. Vel immutat medium partim realiter, partim intentionaliter, & organum per ſe quidem, ac ſemper intentionaliter; aliquando verò, & quaſi per
F accidens, etiam realiter, ſpectatq; ad olfactũ, & ad auditum, eo diſcrimine, quòd obiectũ auditus immutat ſecundùm qualitatem, quæ requirit ad ſui productionem motum localem; obiectum verò olfactus, ſecundùm qualitatem, quæ depoſcit præuiam alterationem. Siquis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quod ponamus viſum intentionaliter tantùm immutari ab obiecto, cum lux illum quoque realiter afficiat. Reſpondendum erit, propterea de luce nullam nobis curam fuiſſe, quia ea non tam vt obiectum viſus,

Colligitur numerus quinq; ſenſuum externorum.

Digitized by Google

viſus, quàm vt ratio, qua obiectum percipia- A tur, communiter ſolet conſiderari: adde illam cum ſic immutat ſenſum, rationem obiecti minimè ſuſtinere. Patet igitur externos ſenſus quinque eſſe, nec plures, paucioréſve admitti debere.

Tactum eſſe origine, & neceſſitate primum, dignitate verò vltimū. Lege D. Th. in qu. diſp. quæſtione de anim. art. 8.

Senſus dignitatis ordine numerantur.

Eſt verò tactus inter omnes ſenſus origine, & neceſſitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies eſt primaria diſpoſitio ad animā, primumq; vitæ fundamentum, qua diſſoluta, & tactus ipſe, & animal perit. Et eò quidē ſenſus hic plurimùm etiam confert animalibus; quia eius opera poſſunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum exceſſus interitū affert; ſed idem tactus dignitate vltimus eſt, vt ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maximè craſſus eſt, & corporeus. Vt verò tactus vltimum, ita primum dignitatis locum obtinet viſus, ſecundum auditus, tertium odoratus, quartū guſtus, quintum tactus, quod ex ijs, quæ hactenus à nobis ſigillatim de ſenſibus pertractata ſunt, facilè quiuis intelliget.

Tactus, & guſtus animalib. omnibus conueniunt.

Non inſunt omnes ſenſus cunctis animantibus, & ſi tactus, & guſtus omnibus conueniant, etiam quibus nullus alius, docente Ariſtotele hoc in lib. [illegible] c. 12. tex. 62. & in lib. de ſenſu, & ſenſili c. 1. Nam guſtus, de quo poſſet [illegible]o, oſtreis etiam competit, alijſq; [illegible]modi, quæ marinis ſcopulis adhæreſcūt, & inter plantas, atque animalia, quaſi media, & ambigua ſunt, vt inquit Ariſtoteles lib. 1. de gener. anim. c. 20. vnde à Græcis ζωόφυτα id eſt, plantanimalia dicūtur Reperiri autem in his guſtatum, illud argumento eſt, quòd non omnes promiſcuè ſapores appetant, vt notauit Plinius lib. 10. naturalis hiſtoriæ c. 71. Quod ſi ſuperiori lib. cap. 10. q. 1. art. 2. ad finē ſiuiuſmodi animalia guſtu deſtituta eſſe diximus, id intelligendum eſt de guſtu perfecto, de quo ſolùm loquebamur per cōparationem ad tactū; quem nulli non animanti perfectum concedit Ariſtoteles; hic autē guſtus tantùm imperfectus illis, inchoatuſque tribuitur. Obſeruit autem hic ſenſus ad vitā, vt præuius explorator alimenti: ac quemadmodum olfactus prægustator eſt guſtus, ita guſtus ventriculi, & nutritoriæ facultatis.

Guſtus præuius alimēti explorator.

Cùm autem ſenſus animalibus, partim ad incolumitatem ſeruandam, partim ad vitam cōmodiùs agendam à natura dati ſunt, ⁎ homini tamen peculiarem cōferunt vtilitatem, propterea quòd per eos diuerſa rerū ſimulacra ad intellectiuam cognitionē in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant ſimilitudine ciuitatis, quæ confluentium hominum turbam diuerſis aditibus recipit, & ob id etiā ſenſus animi feneſtræ dici conſueuerunt, per quas tamen nō ſola cognitio, ſed & vitiorum incitamenta, negligentiæ vitio non raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi lib. 2. aduerſus Iouinianum c. 7. ſi Circenſibus quiſpiam delectetur, ſi athletarum certamine, ſi hiſtrionum mobilitate, ſi ſplendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per feneſtras.

⁎ Vt explicat Auctor operis de diuina ſapientia ſecundū Aegyptios lib. 5. c. 11. Cui⁹ rei gratia animalibus et homini præſertim natura ſenſus indiderit.

Senſus feneſtras eſſe animæ.

Obſeruandū eſt quod ex paulo antè dictis ſequitur, animaduertitque D. Thomas prima 2. q. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. c. 4. licet bruta animantia ſenſuum fun- B ctiones nequaquam ſolius cognitionis gratia exerceant, ſed ad neceſſaria, vtiliáve quærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen ſolius cognitionis ſtudio ſenſuum miniſterio frequenter vti ad ſcientiam comparandam. & quia ſcientia, aut doctrina, aut experientia adipiſcitur; ad illam quidem auditum, ad hanc verò aſpectum commodiorem, aptioremq; eſſe, vt conſtat ex ijs quæ docet Ariſtoteles lib. 1. Metaph. cap 1. & lib. de ſen- C ſu, & ſenſili cap. 1.

Doctrinæ auditū, experientiæ, aſpectū commodius obſeruire.

Quærenti num ſenſus externi belluarum, & hominum, vt aſpectus inter ſe, ſimiliterque olfactus, diſtinguātur ſpecie; reſpondet Iamblichus diſtingui; immo ſenſum nō niſi æquiuocè ijs conuenire, eo quòd humanus ſenſus in ſe ipſum reflectatur, quod bellui no minimè conuenit. Verùm neque hæc ſententia probabilitatem, neq; eius ratio momentum habet. Nam cùm hominis, & brutorum ſen- D ſus in eadem obiecta ferantur, & ab eis eodē modo immutentur, non eſt cur inter illos diſtinctio ponatur. Præterea, nullus ſenſus, ſiue externus, ſiue internus, ſeu hominis, ſeu bruti ſupra ſe ipſum redit, aut reciprocatur, vt progreſſu patebit. Sunt itaque eiuſdem ſpeciei, etſi perfectione accidentaria diſcrepent. Nam homo, vt alibi perſtrinximus, reliquis animantibus tactu, guſtuq; excellit: tamen viſu, auditu & olfactu à multis ſuperantur. E Quandoquidem aquilæ perſpicaciùs vident, talpę acutiùs audiunt, vultures & canes ſagaciùs, eminentiùſque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem guſtu à Protogeuſte Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

Iamblichus voluit ſenſus hominū, & belluarum ſpecie diſtingui.

Eos ſola accidentaria perfectione diſtingui.

Quæ animalia viſu, auditu, atque odoratu hominē excellant.

Nos aper auditu, lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Tenenda tamen eſt communis philoſophorum ſententia, quā tradit Ariſtoteles lib. 1. de F hiſtoria anim. c. 15. & lib. 2. huius operis cap. 9. text. 94. docens hominē tactu, & guſtu omnibus excellere animantibus. Cuius rei cauſa eſt, quia bonitas tactus, & guſtus, qui tactus quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti: hoc autē præſtantius homini quàm cæteris miſtis datum eſt, vt in libris de ortu & interitu oſtendimus. Quare quod de ſimia, & aranea canitur in eo carmine; vt poëticè, non vt philoſophicè dictum accipi debet. Exiſtimatū verò à quibuſdam fuit ſimiam eximio guſtu præditā eſſe, quòd dum

Hominē tactu, & guſtu cæteris animalibus præualere.

Soluuntur quæ de ſimia & aranea conſueſcunt.

comedit, geſticulationes edat indices magnę voluptatis, quam guſtando percipit. Similiter credunt araneam ſingulari tactu pollere, quòd vel leuiſſimum beſtiolæ in rete incidentis motū etiam in extrema plaga perſentiſcat. Verùm hæc nihil probant. Nam ſimia, vt aliàs geſticulatoriū eſt animal, ita & in cibo capiendo: tunc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etſi non præ aliis animantibus. Quod verò ad araneā ſpectat ex Alberto Magno colligitur eam minus perfectum habere tactum, quòd frigidi ſit temperamenti, & viſcoſa abundet humiditate, quæ tactū obſcurum, hebetemq; reddit. Nec mirum quòd cadentem prædam è veſtigio ſentiat, tum quia ſemper in inſidijs eſt, & quaſi ex inopinato obſeruatū: tum quia tā tereti filo, & tā æquabili deducit ſtamina, telāq. explicat; tam erudita ſubtilitate à centro operis quoquouerſum lineas ſuſpendit, vt etſi tactu exquiſito non polleat, facilè eam ſuſpenſi caſſis tremor excitet. Adde præſtantiā tactus nō motus, ſed primarum qualitatum perceptione ęſtimari.

Lib. 26. de animalib9, & 2. part. tum de homine tract. de ſenſibus.

ARTICVLVS III.

DILVITVR PRIMVM ARgumentum primi articuli: ſtatuitur contra medicos externos ſenſus non eſſe virtutes influentes, ſed ingenitas.

SVpereſt explicatio argumentorū, quæ initio propoſuimus, ſed pro ſolutione primi aduertendum, Galenū lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platon. aliosq; medicos, opinari ſenſus externos nō eſſe potentias ingenitas organis, quaſi in eis fixæ ſint; ſed eſſe virtutes influentes à cerebro per modum cuiuſdam irradiationis; & tandiu duntaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaq; Socratē dormientē non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi; ſed dilabi eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc ſententiā ex eo ſtabilire conātur, quia obſtructa via, per quā cerebrū externis ſenſibus ſeſe cōmunicat, omnis eorum actio ceſſat. Quòd ſi quis reſpondeat feriari tunc ſenſus, nō quia impeditur traiectio illius virtutis influentis; ſed quia occludūtur meatus, per quos ſpiritus animales ad ſenſiteria deuehuntur: reſponſionē hanc ex eo refellunt, quia fieri poteſt, vt in organo nō deſit talium ſpirituū copia v. g. cùm quis dormire incipit; & tamen ſenſus nequaquam functionē ſuam edere valeat. Quare aliud quid deſiderari in organo, ob cuius defectum torpet ſenſus; id verò non poſſe eſſe, niſi virtutē illā, quā oportcat à cerebro deriuari: Ea igitur virtus eſt;

Medici contendūt ſenſus externos eſſe virtutes influentes à cerebro per modum irradiationis.

Argumentum pro hac ſententia.

quæ ſenſuum functiones, tanquā immediatum earum principium, exequitur.

Falſam eſſe medicorū opinionem probatur I.

Hæc ſententia licet in ſchola medicorum pro certa habeatur: videtur tamen à veritate aliena. Ac primùm quantumuis medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illuſtri, ac ſpecioſo nomine irradiationis; nihilominus rem ipſam in obſcuro relinquunt; nec eam ab argumētis defendit. Imprimis enim ſi vt irradiatio Solis eſt productio radij in medio diaphano, ita cōmunicatio illa eſt productio virtutis ſenſitiuæ in corpore animantiū; ſequitur quemadmodū vna pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam partem potentiæ ſenſitiuę gignere aliā in corpore animalis: quod eſt in philoſophia inauditū: ſequitur etiam, Quemadmodum quāto lux plus diſtat à luminoſo, tanto eſt remiſſior, ita virtutem ſenſitiuam, quanto eſt in parte corporis remotiori à cerebro, tāto eſſe imbecilliorem, ac minus efficacem. Cōſecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modū producuntur, extendi ſolent vniformiter difformiter, ac ſenſim debilitantur vſq; ad non gradū. Conſequentis autē falſitas inde oſtenditur, quia tactus, vt experientia, ac medici ipſi docent, in extremis digitis manus plus viget, quàm in reliqua parte brachij; cùm tamen ij longiùs diſtent à cerebro. Deinde naturales potētiæ manāt ab anima in ipſo... 2.
vt in primo huius operis libro de cōmuni philoſophorū ſentētia docuimus: Igitur potentiæ organicæ non deriuantur per modū lucis à cerebro; ſed hærent fixæ, ſtabileſq; in organis. Item calor, & frigus, aliaq; eiuſmodi accidentia deterioris notæ, non euaneſcunt opere ceſſante, ſed permanent in ſubiecto, ergo vires ſenſitiuæ in proprijs ſenſorijs. Poſtremò, quòd illa virtus non poſſit eſſe vna probatur, quia facultates ſenſitiuæ diſtinguūtur 3.
ſpecie per actus, & obiecta, vt lib. 2. oſtendimus: quare cùm ſenſus habeant obiecta ſpecie diuerſa, & ab ijs ſecundum modos ſpecie diſſimiles immutentur, conſequens eſt, vt nō ſint vna virtus actiua, ſed plures, eæq; ſpecie differentes.

Medicorū rationi occurritur.

Medicorum igitur rationi occurrendū eſt, vti iam occurrebatur, videlicet cùm præcluditur via, qua cerebrum ſeſe externis ſenſibus communicat, ceſſare ipſorum actionem, quia deſinit cerebrum impertiri eis animales ſpiritus, quorum ope deſtituti ſenſus operari nequeūt. Huiuſce autem reſponſionis oppugnationi reſiſtendum eſt dicēdo, cùm ſpiritus admodum agiles ſint, facileq; effluant, & euaneſcant, egere ſenſus perenni eorum commeatu, ac defluxu è cerebro; ideoq; ſi viæ illis præcludantur, vel confeſtim, vel poſt breuem temporis moram extingui omnes ſenſuum actiones; non autem quod organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Vnde proueniat qđ ſenſus externi ab operatione impediantur.

Digitized by Google

Reſpondetur ad 1. argum. contra pluralitatem ſenſuum.

Hinc iam facilè erit diluere primum argumentum initio quæſtionis propoſitum, cuius occaſione hæc diſſeruimus. Negandũ eſt qđ in eo aſſumitur, dicendumq́; , cùm ſenſuum operationes, vt paulò ante diximus, tendant in obiecta ſpecie diſtincta, & quæ ſecundum modos diuerſos ſpecie, ſenſus ipſos immutant, neceſſariò ex iis argui diſtinctionẽ ſpecificam in ſenſibus: quod in motu fidiũ, & tibiarum inflatione minimè cernitur, vt erit conſideranti perſpicuũ atq; adeò cõſtat propoſitam ſimilitudinem ad rem non eſſe. Nec verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Poſſunt enim qualitates, quę à Sole communicantur, vnà cum aliis, quibus in ſemine vel alia ſubiecta materia adiunguntur, producere diſſimiles admodũ effectus, vt in argumento dicitur. At virtus illa, quæ fingitur à medicis ad organa è cerebro defluere, nõ ita ſe habet. Nõ enim in organo copulatur aliis qualitatibus, è quibus pariter cum ipſa ſenſuum functiones eliciãtur; ſiquidem non apparet quænam eæ qualitates ſint: maximè cùm primæ, ex quibus organi temperamentũ conſtat, nõ niſi diſpoſitiuè ad id concurrant. Quod ſiquis dicat cum iis diſpoſitiuè concurrentibus poſſe virtutẽ illam è cerebro manantem adminiſtrare omniũ ſenſuum operationes; is confeſtim refelletur argumẽto deſumpto ex obiectorum, & munium diuerſitate, quo paulo antè aduerſus medicos oſtendimus vires ſenſitiuas nõ poſſe recidere in viam, eandemq; virtutem, quæ ſola operationes ſenſuum edat; ſed neceſſariò ponẽdas eſſe plures potentias actiuas ſpecie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis paſſiuè, ac diſpoſitiuè duntaxat ad exequenda ſenſuum munia ſeſe habent.

Ratio cur vna Solis virtus diuerſos præſtet effectus, non verò id efficiat in ſenſibus vna eademq́; virtus cerebri.

Obiectio cõfutatur.

ARTICVLVS IIII.

RESPONSIO AD CAETERA *primi articuli argumenta.*

Ad 2. reſponſio.

SEcundum argumentum primi articuli eſt ferè Ioannis Menardi lib. 6. Epiſtola vltima, quo ille in eam ſententiam abiit, vt crederet omnium ſenſuum operationes, in cerebro perfici: Neq; id eſſe alienum à mente Galeni. Verùm neq; rectè ſentit, neq; id Galen. exiſtimauit, qui lib. 1. de cauſis Symptomatum cap. 8. affirmat, ſingulorum ſenſuum functiones in ſingulis perfici inſtrumentis: idq; ex eo confirmari poteſt: quia quantumlibet cerebrum rectè habeat, læſo organo ſenſus, læditur eius operatio, labefactatoq; deſtruitur; certè non niſi quia potentia ſentiendi reſidet in ipſo organo. Et hęc ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichum, & Plotinum exiſtimantes ſenſus, atque adeò ipſorum operationes inhærere in ipſa animæ ſubſtãtia. Ideò autem obſtructio

Excluditur quorũdam opinio credẽtiũ ſenſus eorũq́; operationes ſubſtantiæ animæ adhæreſcere

A nerui optici impedit viſionem, quia impedit tranſitum ſpirituum animalium è cerebro, quorum defectu torpet viſus: licet alioqui organi compoſitio integra ſit; nõ autem quòd inhibeatur traiectio ſpecierum viſiliũ ab oculo ad cerebrum.

Ad tertiũ.

Ad tertium argumentum negandum eodem modo, quod ad rem præſentem attinet, ſe habere ſenſum ad ſenſibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellecti-
B ua, cùm ſit multo altioris ordinis, poteſt ea, quæ per plures ſenſus ſparſa, & diſtributa ſunt, in vnũ colligere, complectiq́;. Lege D. Thomam quæſt. 25. de Verit. artic. 3.

Ad quartũ. Iamblichus Ariſtoteli aduerſatur.

Circa quartum argumentum aduerte in primis Iamblichum non probaſſe rationem, qua Ariſtoteles conatus eſt oſtendere numerum ſenſuum inductione per animaliũ differentias; cùm eorũ plurima ignota nobis ſint. Dicendũ tamen eam rationẽ, ſi rectè intelli-
C gatur, improbandã non eſſe. Vt enim concludat non oportet omnia perfecta animantia cognita habere; imò neq; opus eſt, vt ſingulis perfectis animantibus omnes quinq; ſenſus conueniant; ſed vt nulli quantũlibet perfecto plures inſint, quàm quinq; Ad quod probandum ſat eſt notaſſe id in homine, quẽ conſtat omnium eſſe perfectiſſimum.

Diſputatio de talpæ cæcitate, non indigna propter controuerſias Philoſophi.

Quod verò de talpæ cæcitate dicitur, ambiguum eſt: Non crediderim, ait Simplicius,
D talpam penitus carere vi ipſa viſiua, ac eius actu: ſed ea, quæ conſpicua ſit: viſus ergo particeps eſt: ſed veluti per pelles quaſdam ſicuti quando nos clauſis etiam palpebris nõnihil lucis percipimus: neque enim fieri poteſt, vt fruſtrà ſub cute natura oculos ſit fabricata: ſed per eam cutem operãtur quidem; verùm obſcurè admodùm propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam, quæ noctu depaſcuntur. Magnus etiam Albertus lib. 22. de anim.
E tract. 2. ad fin. & ſi perfectam oculorum compoſitionem talpis neget, quam alii videntur concedere, vt Ariſtoteles lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8. & Galenus lib. 14. de vſu partium, cap. 6. affirmat, tamen eas videre ſaltem imperfectè, ſi quando è cauernulis quærendi alimenti gratia in lucem prodeunt; quod ſe ait non ſemel obſeruaſſe, ac comperiſſe. Alii tamen abſolutè negant conuenire talpæ viſum. In his eſt Ariſtoteles lib. 1. de hiſtor. anim. cap. 9.
F & lib. 4. cap. 8. vbi ita ſcripſit; Homo, & quæcunque terreſtrium animal generant, atque etiam quæ & ſanguinem habent, & animal pariunt, omnia hos omnes habere ſenſus videmus, niſi quid læſum, laceſſitumq́; eſt: quale genus talparum, cui viſus deeſt. Non enim oculos id in aperto habet. Cute tamen detracta, quæ craſſiuſcula obtenta ſedem luminum opacat, oculi intùs laceſſiti, imperfectique viſuntur; ſed ita vt partes eaſdem habeant omnes, quibus oculi integri cõſtant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, &

M. Albert.

Ariſtotel.

Digitized by Google

quod intra eum continetur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionem, ſed non tam liquido, quàm oculi conſpecti, atque eminentes: nec in partem exteriorem, hæc poſſunt apparere ob cutis obductæ corpulentiam, vt pote cùm natura inter generandum lædatur, atque ita corpus inchoatum relinquitur. Hæc Ariſtoteles, cui circa talpæ cæcitatem aſſentiuntur Galenus citato loco, Plinius lib. 11. Natur. hiſtor. cap. 37. & lib. 30. capitul. 3. D. Iſidorus 12. Etymol. Abulenſis ad caput 2. Leuit. Tullius libro quarto Acad. quæſtion. Item Philoponus, Themiſtius, Auerroes, & D. Thomas, alijque interpretes: Et quidem his præter experientiam quam ſe etiam contra aduerſarios habere putant, fauet ea ratio, quòd cùm talpæ defoſſi, ſepultiſq; ſimiles in tenebris degant, fruſtra eis natura dediſſet aſpectum, quem mox eſſent amiſſuri occurſu tam duri, craſſiq; elementi.

Talpa beſtia ſubterranea.

Certè cum in hac controuerſia hinc inde experientiæ teſtimonia citentur, tutius videtur rem in ambiguo relinquere. Qui Ariſtotelem eiuſque ſectatores tueri volet, reſpondebit Simplicio, & Alberto, fuiſſe oculos talpis datos non ad cernendum; ſed decoris, & ornatus gratia, atque adeò non fruſtra: item ad quærendas eſcas olfactum ſupplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit, dicet talpas non amittere viſum in ſubterraneis cauernulis proptetà quod oculos duriori cute, & membrana contectos habeant, quæ eis quoq; præſidio eſt, ne cùm in lucem exeunt, inſolito ſplendore excæcentur.

Iudiciū de propoſita quæſtione.

Siue autem talpa viſu careat, ſiue non, argumentum nihil conficit: quia vel ea non eſt è numero perfectorum animantium, de quibus loquitur Ariſtoteles: vel ſi eſt, non opottet ijs vniuerſim omnes ſenſus competere, vti diximus. Quod ſimiliter de echinis pro- A nuntiandum. Balęnas tamen de perfectis eſſe conſtat. Eæ verò muſculorum ſatellitio vtuntur, non quòd omnino aſpectu careant; ſed quia pergraui ſuperciliorum pondere obrutis oculis, infeſtāria magnitudinem vada nō ſatis præuident, eaq; ipſis prænatantes piſciculi demonſtrant.

Balæna non omnino caret oculis.

Ad primum argumentum eorum, quibus oſtendi videbatur dari plures ſenſus, quàm quinq;, negādum eſt quod aſſumit, & ad eius B probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandam animaduerſoriam, ſiue attentricem finxerunt; dicendum interdum oculum rei præſentis imagine imbutum non elicere viſionem. Verùm id non ex eo prouenire, quòd deſideretur actio alterius facultatis, cuius ſit ad obiectum aduertere; ſed quia ipſa vis cernendi non tendit in obiectum; quod tunc accidit, cùm in rem aliam vehementi applicatione intenti ſumus. C Itaque non aduertit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut diſtinctam ab ipſo videndi actu; ſed aduertere dicitur quoties anima non ex toto ad alterius potentiæ operationem auocata, impertit etiam ſe oculo, ita vt is quoq; ſuo munere ritè fungatur. Lege Ariſtotelem in probl. ſect. 11. quæſt. 33.

Reſpōdetur ad argumēta.

Ad primū.

Quæ ſit externorum ſenſuū aduertentia.

Ad ſecundum reſpondendum eſt cum D. Thoma 1. part. qu. 78. art. 3. quamuis magnitudo, aliaq; ſenſibilia cōmunia ſint ſenſibilia D per ſe; nō tamē requirere diuerſum ſenſum à quinque vulgatis, quia non primò, & per ſe ſenſum mouent, vt ſenſibilia propria, ſicuti alibi expoſuimus. Nec refert quòd magnitudo plus differat à colore, quàm ſonus: non enim talis diuerſitas ſat eſt ad ſenſuum multiplicationem, quæ non ſumitur niſi ex diſtinctione ſenſibilium propriorum, & per ſe ſecundum varios modos immutandi, vt articulo ſecundo cum D. Thoma diſſeruimus.

Ad ſecundum.

Non quæcūq; diuerſitas in obiectis, importat ſenſuum diſtinctionem.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. β.

Ἐπεὶ δ' αἰσθανόμεθα ὅτι ὁρῶμεν καὶ ἀκούομεν, ἀνάγκη ἢ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι ὅτι ὁρᾷ, ἢ ἑτέρᾳ. ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ ἔσται τῆς ὄψεως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου χρώματος. ὥστε αἱ δύο τοῦ αὐτοῦ ἔσονται, ἢ αὐτὴ αὑτῆς. ἔτι δ', εἰ καὶ ἑτέρα εἴη τῆς ὄψεως αἴσθησις, ἢ εἰς ἄπειρον εἶσιν, ἢ αὐτή τις ἔσται αὑτῆς· ὥστ' ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦτο ποιητέον.

ἔχδ

CAPVT II.

Cvm autē ſentiamus nos videre, ac audire, neceſſe eſt, aut viſu ſentiamus nos videre, aut alio ſenſu. At ſi alio ſenſu tum idem ſenſus erit; & ipſius viſus, & etiam coloris ſubiecti. Quare vel duo ſenſus eiuſdem erunt ſubiecti, vel ſe ipſum ſentiet ipſe. Præterea, ſi alius ſit ſenſus, qui pcipit ipſum viſum aut in infinitū fiet abitio, aut erit aliquis ſenſus, qui ſeipſum pcipiet ſentiensē. Quare id ipſum in primo ſenſu cōtinuo eſt faciendū.

Text. 136.

Ad hinc

CAPITIS SECVNDI EPLANATIO.

Cvm autem]Quia expetimur duplicem à nobis functionem edi circa ſenſibilia; vnam, qua ſenſionem ipſam, vt viſionem dignoſcimus: aliam, qua diuerſa ſenſibilia diſtinguimus, vt album à dulci: inueſtigat hoc capite Ariſtoteles, ſit ne aliqua interna facultas, ad quam duæ illæ operationes attineant: an verò ipſis externis ſenſibus aſcribendæ ſint; ita vt viſu ſentiamus nos videre, auditu audire, ſimiliterq; ceteris ſenſibus propriam cuiuſq; operationē. Diſſerit ergo imprimis ad hanc poſteriorem partem ſuadendam, hoc modo. Si alio ſenſu dignoſceremus viſionē, illo etiam colorem ſentiremus: ſiquidem cum viſio ſit coloris perceptio, neutiquā fieri poteſt, vt ea non percepto colore ſentiatur. Quare cùm abſurdum ſit duas potentias

An externū ſenſus propriā operationē dignoſcant.

Arguitur pro vtraq; parte.

Digitized by Google

potentias circa colorem verſari, fit vt ſolus aſpectus ſuam percipiat viſionem. Item, quia niſi ſinguli ſenſus ſuas agnoſcant functiones, dabitur infinita progreſſio: erit enim alius ſenſus ad percipiendam functionem viſus; & rurſus alius ad huius operationem ſentiendam, ſicq; deinceps abſque vllo termino.

ἔχει δ' ἀπορίαν· εἰ γὰρ τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαί ἐστιν ὁρᾶν, ὁρᾶται δὲ χρῶμα ἢ τὸ ἔχον, εἰ ὄψεταί τις τὸ ὁρῶν, καὶ χρῶμα ἕξει τὸ ὁρῶν πρῶτον. φανερὸν τοίνυν, ὅτι οὐχ ἓν τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι. καὶ γὰρ ὅταν μὴ ὁρῶμεν, τῇ ὄψει κρίνομεν καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως. ἔτι δὲ καὶ τὸ ὁρῶν ἔστιν ὡς κεχρωμάτισται· τὸ γὰρ αἰσθητήριον, δεκτικὸν τοῦ αἰσθητοῦ ἄνευ τῆς ὕλης ἕκαστον, διὸ καὶ ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν, ἔνεισιν αἱ αἰσθήσεις καὶ φαντασίαι ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις· ἡ δὲ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἡ αὐτὴ μέν ἐστι καὶ μία· τὸ δ' εἶναι αὐταῖς οὐ ταὐτόν. λέγω δ', οἷον ψόφος ὁ κατ' ἐνέργειαν καὶ ἀκοὴ ἡ κατ' ἐνέργειαν· ἔστι γὰρ ἀκοὴν ἔχοντα μὴ ἀκούειν. καὶ τὸ ἔχον ψόφον, οὐκ ἀεὶ ψοφεῖ. ὅταν δ' ἐνεργῇ τὸ δυνάμενον ἀκούειν, καὶ ψοφῇ τὸ δυνάμενον ψοφεῖν, τότε ἡ κατ' ἐνέργειαν ἀκοὴ ἅμα γίνεται καὶ ὁ κατ' ἐνέργειαν ψόφος. ὧν εἴπειεν ἄν τις, τὸ μὲν εἶναι ἄκουσιν, τὸ δὲ ψόφησιν. εἰ δ' ἐστὶν ἡ κίνησις καὶ ἡ ποίησις καὶ τὸ πάθος ἐν τῷ ποιουμένῳ, ἀνάγκη καὶ τὸν ψόφον καὶ τὴν ἀκοὴν τὴν κατ' ἐνέργειαν, ἐν τῇ κατὰ δύναμιν εἶναι· ἡ γὰρ τοῦ ποιητικοῦ καὶ κινητικοῦ ἐνέργεια ἐν τῷ πάσχοντι ἐγγίνεται. διὸ οὐκ ἀνάγκη τὸ κινοῦν κινεῖσθαι. ἡ μὲν οὖν τοῦ ψοφητικοῦ ἐνέργεια, ἐστὶ ψόφος, ἢ ψόφησις. ἡ δὲ τοῦ ἀκουστικοῦ, ἀκοή, ἢ ἄκουσις. διττὸν γὰρ ἡ ἀκοή, καὶ διττὸν ὁ ψόφος. ὁ δ' αὐτὸς λόγος ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν. ὥσπερ γὰρ ἡ ποίησις καὶ ἡ πάθησις ἐν τῷ πάσχοντι καὶ οὐκ ἐν τῷ ποιοῦντι, οὕτω καὶ ἡ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια ἐν τῷ αἰσθητικῷ. ἀλλ' ἐπ' ἐνίων μὲν καὶ ὠνόμασται, οἷον ἡ ψόφησις καὶ ἡ ἄκουσις· ἐπὶ δ' ἐνίων ἀνώνυμον θάτερον. ὅρασις γὰρ λέγεται, ἡ τῆς ὄψεως ἐνέργεια· ἡ δὲ τοῦ χρώματος, ἀνώνυμος· καὶ γεῦσις· ἡ δὲ τοῦ γευστικοῦ· ἡ δὲ τοῦ χυμοῦ ἀνώνυμος.

ἐπεὶ

b *At hinc oritur dubitatio. Nam ſi viſu quidem ſentire nil aliud eſt, quàm videre; videtur autem color, vel id, quod habet colorem, ſi quippiam viderit id, quod videt, & colorem id habebit profectò, quod videt primum.* Text.137.

b *Patet igitur non vnum ipſum eſſe ſentire, id inquam viſu. Nam cùm nō videmus, tenebras & lumen viſu diſcernimus, ſed non eodem, vt patet, modo. Prætereà id ipſum etiam, quod videt, colore quodammodo delibutum eſt. Inſtrumentum enim vniuſcuiuſque ſenſus, ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit, vti diximus. Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis, inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, imagitionesque.* Text.138.

d *Atqui operatio rei ſenſibilis, atque ſenſus vna quidem & eadem eſt: at earum ratio non eadem eſt. Dico autem ſonum actu, & auditum actu, fit enim vt is, qui auditum habet, non audiat, & id quod habet ſonum, non ſemper ſonet, ſed cùm operatur id quod audire poteſt, & ſonat id, quod ſonum efficere poteſt, tum ſimul fit & auditus actu, & ſonus etiam actu, quorum alterum quiſpiam auditionem, alterum ſonationem eſſe, non incongruè dicere poteſt. Quòd ſi motus & actio atque paſſio in eo eſt, quod patitur, atque mouetur, neceſſe eſt & ſonum, & auditum actu, in auditu, qui eſt potentia eſſe. Agentis namque mouentiſque operatio, in ipſo patiente ſuſcipitur, atque ineſt. Quocirca non neceſſe eſt id, quod motu ciet, moueri.* Text.139.

e *Actus igitur ſonatiui ſonus eſt, vel ſonatio, auditiui verò auditus, vel auditio. Duplex enim eſt auditus, & duplex etiam ſonus. Eadem eſt & in cæteris ſenſibus, ac ſenſibilibus ratio: atque vt actio paſſioque non in agente eſt, ſed in eo quod patitur, ſic & ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdam nomina quoque ſunt poſita, vt ſonatio, ac auditio; in quibuſdam autem caret alterum nomine. Operatio enim viſus viſio dicitur, at coloris nomine vacat. Operatio prætereà guſtus guſtatio dicitur, at ſaporis nomen non habet.* Text.140.

f Hæc

---

b *At hinc oritur:*] Pro parte contraria ita diſputat: Sentire viſu eſt videre: at videre nihil eſt aliud, quàm colorem coloratúmve percipere: atqui viſio nec eſt color, nec aliquid colore affectum: non poteſt igitur viſio aſpectu ſentiri, ſed alio ſenſu: alioqui excurreret potentia videndi extra proprium obiectum, quod fieri nequit.

c *Patet igitur.*] Diſputationis gratia proximè adductam rationem ſoluit; idque dupliciter: Primùm negando viſu ſentire nihil eſſe aliud, quàm videre: quædam namque viſu ſentimus, quæ non videmus, vt tenebras: quædam auditu ſentimus, quæ non audimus, vt ſilentium. Item inficiando viſionem non eſſe coloratam, ſeu videns, qua videns non poſſe dici aliquo modo colorari, dum organo coloris ſpecies inuritur; quæ quidem ſpecies etiam internis ſenſibus imprimitur, vt patet: ſiquidem de re abſente cogitamus, quod abſque miniſterio ſpecierum non fit. Et verò quia ſenſus iſtiuſmodi imagines ab obiectis haurire ſolent, dicunt recipere ſenſibile ſine materia, hoc eſt, non ſecundùm eſſe naturale ipſius, vt colorem ſecundùm naturam coloris: ſed ſecundùm eſſe intentionale, quod imagine continetur. *Roboratur pars affirmatiua.*

d *Atqui operatio rei.*] Hic licèt obſcurè propoſitæ quæſtioni reſpondet, ſtatuens ſenſum externum non percipere ſuam operationem: quod ex eo confirmat, quia ſenſus externus non dicitur operari, niſi dum in actu ſentiendi verſatur; hunc verò actum efficit ſimul & potentia, & id, quod ab ea ſentitur, ſiue obiectum, quod in ipſam agit, producendo nimirum in ea ſpe- *Pro negante fertur ſententia.*

 ciem

Digitized by Google

ciem, quæ vnà cum potentia concurrit ad actionem. Quare cùm nec viſio in oculum, nec alterius ſenſus operatio in ipſammet ſentiendi vim agat: conſequens eſt, vt viſio aſpectu nequaquam ſentiri poſſit, nec vlla operatio à ſenſu, quo perficitur. Monet ſubinde tam facultatem, quàm obiectum dici in potentia & actu eſſe. Eſt autem facultas in potentia, cùm non edit actionem, edere tamen poteſt: obiectum verò cùm non mouet, mouere tamen aptum eſt. At in actu vtrumque eſſe perhibetur, cùm & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectum & potentia quodammodo vnum fiunt, dum facultas per imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionem ambo conſpirant, quam nõ in agente nimirum externo, id eſt, in obiecto: ſed in patiente, id eſt, in organo & potentia eſſe oportet, quia actio & paſſio vnus & idem actus ſunt: paſſionem verò in re, quæ patitur, recipi notum eſt, probaturque in Phyſicis.

Potentiam & obiectũ quandoque eſſe in actu, quandoque in potentia. Lib. 3. cap. 3. ſ 3. ar. 2.

e *Actus igitur.*] Duplicem inquit eſſe actum corporis, quod ſonandi facultatẽ habet, nempe & ſonum, quem producit, & ipſam ſoni generationem: ſimiliterque duplicem eſſe actum eius, quod audiendi vim habet; nimirum receptionem formæ ſoni per ſuam ſpeciem & ſenſionem ipſius ſoni. Nam & auditus pariter ac ſonus duplex eſt, alter in potentia, alter in actu. Sonus in potentia dicitur ſonus, cùm nondum editur: auditus in potentia, eſt ipſa potentia audiendi in ſe ſpectata. Sonus in actu eſt, qui actu fit: auditus in actu eſt, potẽtia actum exercens. Similiterque res habet in reliquis ſenſilibus & ſenſibus: In quibuſdam tamen ſuppetunt nomina ad ſignificandam actionem, quæ eſt tam ex parte ſenſibilis, quàm ſenſus, vt ſonatio & auditio: in alijs alterum nomine vacat, vt viſus actio viſio dicitur; actio autem coloris non habet nomen: actio guſtus appellatur guſtatio, ſaporis actio innominata eſt.

De duplici actione, quæ datur ex parte ſenſus & ſenſibilis.

ἐπεὶ δὲ μία μέν ἐστιν ἐνέργεια ἡ τοῦ αἰσθητοῦ, καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ δὲ εἶναι ἕτερον, ἀνάγκη ἅμα φθείρεσθαι καὶ σώζεσθαι τὴν οὕτω λεγομένην ἀκοὴν καὶ ψόφον, καὶ χυμὸν δὴ, καὶ γεῦσιν, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν λεγόμενα, οὐκ ἀνάγκη. ἀλλ' οἱ πρότεροι φυσιολόγοι τοῦτο οὐ καλῶς ἔλεγον, οὐθὲν οἰόμενοι οὔτε λευκὸν, οὔτε μέλαν εἶναι ἄνευ ὄψεως, οὐδὲ χυμὸν ἄνευ γεύσεως. τῇ μὲν γὰρ ἔλεγον ὀρθῶς, τῇ δ' οὐκ ὀρθῶς· διχῶς γὰρ λεγομένης τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, τῶν μὲν κατὰ δύναμιν, τῶν δὲ κατ' ἐνέργειαν· ἐπὶ τούτων μὲν συμβαίνει τὸ λεχθὲν, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτέρων οὐ συμβαίνει. ἀλλ' ἐκεῖνοι ἁπλῶς ἔλεγον περὶ τῶν λεγομένων οὐχ ἁπλῶς. εἰ δ' ἡ συμφωνία φωνή τίς ἐστιν, ἡ δὲ φωνὴ καὶ ἡ ἀκοὴ ἔστιν ὡς ἕν, καὶ ἔστιν ὡς οὐχ ἓν τὸ αὐτὸ, λόγος δὲ ἡ συμφωνία, ἀνάγκη τὴν ἀκοὴν λόγον τινὰ εἶναι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ φθείρει ἕκαστον ὑπερβάλλον, καὶ τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ βαρὺ, τὴν ἀκοήν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν χυμοῖς τὴν γεῦσιν, καὶ ἐν χρώμασι τὴν ὄψιν, τὸ σφόδρα λαμπρὸν, ἢ τὸ ζοφερόν· καὶ ἐν ὀσφρήσει ἡ ἰσχυρὰ ὀσμή, καὶ γλυκεῖα, καὶ πικρὰ, ὡς λόγου τινὸς ὄντος τῆς αἰσθήσεως. διὸ καὶ ἡδέα μὲν, ὅταν ἄγηται εἰλικρινῆ καὶ ἀμιγῆ ὄντα εἰς τὸν λόγον· οἷον τὸ ὀξὺ ἢ γλυκὺ, ἢ ἁλμυρόν· ἡδέα γὰρ τότε. ὅλως δὲ μᾶλλον τὸ μικτὸν, συμφωνία, ἢ τὸ ὀξὺ καὶ βαρύ· ἁφῇ δὲ τὸ θερμαντικὸν, ἢ ψυκτικόν. ἡ δὲ αἴσθησις, ὁ λόγος· ὑπερβάλλοντα δὲ, ἢ λυπεῖ, ἢ φθείρει.

ἑκάστη

f Hæc cùm ita ſint, atque vnus actus rei ſenſibilis ſenſitiuique ſit, quamuis diuerſas habet rationes, ſicuti diximus, neceſſe eſt ſimul corrumpantur, ſimulque ſint ſalua, auditus ac ſonus, qui hoc modo dicuntur, & ſapor itidem & guſtus, cæteráque ſimiliter. At ea, quæ dicuntur potentia, non hanc ipſam profectò neceſſariò ſubeunt legem. Text. 141.

g Non rectè igitur priores naturales Philoſophi ſentiebant, qui quidem ſine viſu neque album vllum, neque nigrum eſſe dicebant, neque item vllum ſine guſtu ſaporem. Nam partim rectè, partim non rectè cenſebant. Etenim cùm dupliciter ſenſus ſenſibileque dicatur, potentia atque actu, in his quidem ſecundum fit id ipſum ſanè quod dictum eſt; in illis autem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loquebantur, quæ ſimpliciter non dicuntur. Text. 142. *Quod ſi vox quædam concentus eſt, vox autem & auditus, tum vnum, tum non vnum, aut non idem ſunt, & concentus eſt ratio, neceſſe eſt & auditum quandam eſſe rationem.* Text. 143. *h Atque ob id ipſum exuperans quodque tam acutum, quàm graue corrumpit auditum: atque deuaſtat, & in ſaporibus guſtum, & in coloribus viſum, id quod nimium eſt ſplendidum & tenebroſum, & in odoribus vehemens odor, ſiue dulcis, ſiue amarus, quia ſenſus ipſe quædam eſt ratio rata. Quocirca ſenſibilium ea, quæ ſynceré talia, quæque ſimplicia ſunt, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum cùm reducuntur ad rationem, ſenſui ſunt iucunda: tunc enim ipſum delectare videntur. Omnino autem ipſum miſtum magis concentus eſt, quàm acutum, vel graue Tactui quoque non calidum ſanè ſimplex ac frigidum, ſed id quod eſt ad rationem redactum amicum eſt atque iucundum: enim verò ſenſus ipſe ratio quædam eſt, vti diximus: ſenſibilium autem ea, quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipſi, aut tandem ipſum corrumpunt.*

i *Vnuſ-*

Senſum & ſenſile in actu neceſſario eſſe ſimul, non verò in potentia.

f *Hæc cùm ita ſint.*] Arrepta occaſione ex ijs, quæ de ſenſu & ſenſili paulò antè dixerat, geminam ſoluit dubitationem. Alteram, num ſenſus & ſenſile ſimul ſint. Alteram, quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. Priori reſpondet: Si vtrumque actu ſumatur, vtrumque ſimul eſſe, ſeque reciproca neceſſitudine ponere, ac tollere; cùm vna ſit vtriuſque operatio. Quod de

ea

Digitized by Google

ea operatione intelligi debet, quam obiectum per ſuam ſpeciem vnà cum potentia edit, quæ non eſt aliud, quàm rei ſenſilis perceptio. Si autem ſenſus & ſenſile conſiderentur ſecundùm poteſtatem, ait non eſſe ea ſimul; cùm nullo exiſtente viſu poſſit eſſe color.

g *Non rectè.*] Ex proximè dictis coarguit veteres Philoſophos, in quibus fuit Democritus, vt conſtat ex 4. Metaphyſ. cap. 5. quòd ſublato ſenſu ſenſibile tolli affirmarint; quamuis enim id aliquo modo rectè dici poſſit, vt paulò antè annotatum fuit; videlicet, ſi affirmetur de ſenſu & ſenſili in actu: abſolutè tamen & vniuerſim pronuntiari ab eis non debuit.

h *Atque ob id*] Poſteriorem verò controuerſiam diluit, aiens ſenſibile excellens ideò ſenſum euertere: quia ſenſiterium in quadam proportione & temperie conſiſtit, cui obiectum ſi inſolens ac nimium ſit, dum in organum agit, oblæſionem & perniciem infert, ſicuti & ſenſibus ea iucunditatem pariunt, quæ mediocritatem & proportionem ſeruant, vt in ſonis conſonantiæ, in ſaporibus condimenta, in coloribus medij, & denique ea, quæ extremorum permiſtione conſtant. *Quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet.*

ἑκάστη μὲν οὖν αἴσθησις, τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ ἐστίν, ὑπάρχουσα ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ ᾗ αἰσθητήριον, καὶ κρίνει τὰς τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ διαφοράς. οἷον λευκὸν μὲν καὶ μέλαν ὄψις· γλυκὺ δὲ καὶ πικρὸν, γεῦσις. ὁμοίως δ' ἔχει τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ λευκὸν, καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν πρὸς ἕκαστον κρίνομεν τινὶ δὲ καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι διαφέρει. ἀνάγκη δὴ αἰσθήσει. αἰσθητὰ γάρ ἐστιν· ᾗ καὶ δῆλον, ὅτι ἡ σὰρξ οὐκ ἔστι τὸ ἔσχατον αἰσθητήριον. ἀνάγκη καὶ ἂν ἁπτόμενον αὐτοῦ, κρίνειν τὸ κρῖνον. οὔτε δὴ κεχωρισμένοις ἐνδέχεται κρίνειν, ὅτι ἕτερον τὸ γλυκὺ τοῦ λευκοῦ, ἀλλὰ δεῖ ἑνί τινι ἄμφω δῆλα εἶναι. οὕτω μὲν, εἰ κἂν τοῦ μὲν ἐγὼ, τοῦ δὲ σὺ αἴσθοιο, δῆλον ἂν εἴη ὅτι ἕτερα ἀλλήλων. δεῖ δὲ τὸ ἓν λέγειν, ὅτι ἕτερον· ἕτερον γὰρ τὸ γλυκὺ τοῦ λευκοῦ. λέγει ἄρα τὸ αὐτό. ὥστε ὡς λέγει, οὕτω καὶ νοεῖ, καὶ αἰσθάνεται. ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε κεχωρισμένοις κρίνειν τὰ κεχωρισμένα, δῆλον. ὅτι δ' οὐδ' ἐν κεχωρισμένῳ χρόνῳ, ἐντεῦθεν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτὸ λέγει ὅτι ἕτερον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὕτω καὶ ὅτε θάτερον λέγει ὅτι ἕτερον, καὶ θάτερον, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ ὅτε· λέγω δὲ οἷον νῦν λέγω ὅτι ἕτερον, οὐ μέντοι ὅτι νῦν ἕτερον. ἀλλ' οὕτω λέγει, καὶ νῦν, καὶ ὅτι νῦν· ἅμα ἄρα. ὥστε ἀχώριστον, καὶ ἐν ἀχωρίστῳ χρόνῳ.

ἀλλὰ

i *Vnuſquiſque igitur ſenſus, vt ſæpè diximus, ſenſibilis eſt obiecti, eſtque in inſtrumento ſuo ea ratione, qua illud ſenſus eſt inſtrumentum & differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcerni, vt album quidem & nigrum viſus: dulce autem & amarum guſtus, & cæteri ſimiliter ſenſus.* Text.144. k *At enim cùm album & dulce, & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliquo comparemus ac diſcernamus, & ſentiamus differre, neceſſe eſt id ipſum profectò fieri ſenſu: quippe cum illa ſenſibilia ſint.* Text.145. l *Quo patet carnem vltimum inſtrumentum nõ eſſe. Nam neceſſe eſſet id, quod diſcernit, tangendo diſcernere.* Text.146. m *Fieri igitur non poteſt, vt ſeparatis non diſcernatur dulce diuerſum eſſe ab albo, ſed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo namque modo ſanè pateret inter ſeſe illa differre, etiamſi alterum ego, alterum tu ſentires. Vnum igitur dicat oportet diuerſa eſſe dulce ac album.* n *Dicit igitur idem. Quare vt dicit, ſic & intelligit, atque ſentit. Patet ergo fieri non poſſe, vt ſeparatis ſeparata dijudicentur.* o *At hinc patet, neque fieri poſſe, vt ſeparata in tempore diſcernantur. Nam vt idem aliud eſſe bonum ac malum dicit, ſic quando alterum dicit aliud eſſe, tunc & alterum etiam dicit, atque dico quando, non per accidens. Veluti nunc dico quippiam aliud eſſe, non tamen dico illud nunc aliud eſſe, ſed hoc pacto nunc dici, vt dicat, & nunc aliud eſſe: ſimul igitur dicit. Quo fit, vt inſeparabile & inſeparabili tempore ſeparata diſcernas.*

p *At*

---

i *Vnuſquiſque igitur.*] Ad vberiorem explicationem controuerſiæ, qua quæritur ad quam facultatem ſpectet percipere ſingulorum ſenſuum functiones, tria quædam ſumit. Primũ eſt, ſingulos ſenſus propria vendicare obiecta, quæ percipiant, & à quibus patiantur. Secundũ eſt, quemlibet ſenſum eſſe facultatem inhærentem proprio ſenſorio, qua tali, id eſt, prout certis qualitatibus ad ſentiendi munus obeundum idoneis affectum eſt. Tertium, vnicuique ſenſui competere ſui obiecti differentias cognoſcere, vt aſpectui atrum & candidum; tactui calidum & frigidum, durum & molle, ſimiliterque cæteris. *Tria quædam ſingulis ſenſibus competere.*

k *At enim cùm album & dulce*] Statuit probatque dari ſenſum vnum, quem communem vocamus, cuius proprium munus ſit omnium externorum ſenſuum operationes dignoſcere: philoſophaturque hunc in modum; Experimur nos non ſolùm percipere differentias obiectorum ad vnumquemque ſenſum pertinentes, vt album & nigrum, amarum & dulce: verùm etiam de omnium obiectorum diſcriminibus iudicare; hoc autem iudicium ſenſu perficitur, cùm ſit de re ſenſibili, quæ primò ad ſenſum pertinet: non poteſt autem vno aliquo externo ſenſu fieri, nec etiam pluribus: ergo aliquo alio ab ijs diſtincto. *Dari ſenſum communem.*

l *Quo patet.*] Credit Philoponus ſignificare hoc loco Ariſtotelem carnem, id eſt, corpus non eſſe ſenſum communem, quia nõ niſi alia parte ſui aliam partem ſenſibilis tangendo diiudicaret,

Digitized by Google

[..] germa[..]a huius lo ci ſententia controuerti tur. dicaret, atque ita diſcernere ſenſibilia non poſſet; quia id, quod iudicium fert, vnum eſſe oportet, cui totum, de quo iudicat, notum ſit. Vocat autem Ariſtoteles ex ſententia Philoponi, vltimum inſtrumentum ſenſum communem; quia ad hunc in receſſu poſitum ſenſus omnes deſinunt, nō aliter quàm lineæ ad centrum. Alij volunt probare Ariſtotelem ſenſum communem non eſſe tactum, qui forſitan alicui eſſe videretur, quòd tactus ſit fundamentum ſenſuum reliquorum, & per totum corpus diffundatur, cunctiſque inſit animantibus. Iuxta quam interpretationem ſic erit præſens ratio intelligenda, Si ſenſus communis tactus eſſet, cùm tactus tangendo res percipiat, nō poſſemus de ſono & albo iudicium ferre: niſi ea tangendo, quod falſum eſſe conſtat: ſiquidem hæc abſque tactu dignoſcuntur. Quibus hæc expoſitio placuerit, dicent verba illa; Patet carnem vltimum inſtrumentum non eſſe, ſic debet intelligi; Patet carnem, quę eſt inſtrumentum tactus non eſſe organum ſenſus communis, ac, quod eodem recidit, ſenſum communem non eſſe tactum. *Senſum cōmunem non eſſe tactum.*

m *Fieri igitur.*] Quod prædictum iudicium non exerceatur; à pluribus ſenſibus externis, verbi gratiâ, quòd de albo & dulci non iudicet aſpectus & guſtus: ſuadet ex eo, quia id perinde eſſet ac ſi hæc à duobus hominibus perciperentur, ab vno album, ab altero dulce; qui tamen de ijs haudquaquam rectè iudicare poſſent: cùm oporteat arbitrum vtriuſque partis cauſam cognoſcere: alioqui de re ignota ſententiam tulerit.

n *Dicit igitur.*] Si vnum eſt, inquit, quod dicit aliud ab alio differre, id ipſum cognoſcere vtrumque neceſſe eſt, alioqui non ea diſtingueret. Id verò quod dicit vnum differre ab alio, ſic & intelligit, & ſentit, quia vt æſtimat, ita & intellectu iudicat; ſiquidem intellectus ſenſum conſequitur.

o *At hinc patet.*] Locus eſt ſubobſcurus, quemadmodum, inquit, qui dicit hoc eſſe bonum & illud malum: ſimul dicit, & tempore eodem; quia cùm dicit vnum, alterum quoque dicit, Sic & ſenſus communis, vt dicit, ſeu iudicat, ita cognoſcit: dicit autem ſimul differentiam albi, & dulcis: ergo ſimul & eodem tempore vtrumq; percipit, cùm iudicat hoc non eſſe illud. Cùm autem vno eodemque momento hoc fieri pronuntiamus, non ex accidenti, ſed per ſe intelligimus. Nam in hac oratione Platonem & Dionyſium Siciliam adnauigaſſe nunc dico: illud, nunc, & ad dico, & ad nauigationem referri poteſt: ita vt ſit ſenſus me nunc dicere id, quod olim accidit: vel dicere id, quod nunc eſt: ac primum quidem, nunc, per accidens facit quodammodo rem nunc eſſe: poſterius autem per ſe. Communis igitur ſenſus de differentia duorum obiectorum ſenſibilium non modò dicit nunc in priori ſignificatione: quia in eodem inſtanti vtrumque percipit: ſed etiam in poſteriori: quia & percipiuntur, & ſimul exiſtunt ſenſibilia contraria. *De ſimultate quę communis ſenſus obiecta percipit.*

ἀλλὰ μὴν ἀδύνατον ἅμα τὰς ἐναντίας κινήσεις κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ᾗ ἀδιαίρετον, καὶ ἐν ἀδιαιρέτῳ χρόνῳ, εἰ γὰρ τὸ γλυκὺ, ὡδὶ κινεῖ τὴν αἴσθησιν, ἢ τὴν νόησιν· τὸ δὲ πικρὸν ἐναντίως καὶ τὸ λευκὸν ἑτέρως. ἆρ' οὖν ἅμα μὲν καὶ ἀριθμῷ ἀδιαίρετον, καὶ χρόνῳ ἀχώριστον τὸ κρῖνον, τὸ εἶναι δὲ κεχωρισμένον; ἔστι μὲν δή πως ὡς διαιρετὸν τῶν διῃρημένων αἰσθάνεται, ἔστι δ' ὡς ᾗ ἀδιαίρετον· τῷ εἶναι μὲν γὰρ διαιρετόν. τόπῳ δὲ καὶ χρόνῳ, καὶ ἀριθμῷ ἀδιαίρετον. ἢ οὐχ οἷόν τε; δυνάμει μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ διαιρετὸν καὶ ἀδιαίρετον, καὶ τὰ ἐναντία. τῷ δὲ εἶναι οὔ, ἀλλὰ τῷ ἐνεργεῖσθαι διαιρετόν· καὶ οὐχ οἷόν τε ἅμα λευκὸν καὶ μέλαν εἶναι. ὥστε οὐδὲ τὰ εἴδη πάσχειν αὐτῶν, εἰ τοιοῦτον ἡ αἴσθησις, καὶ ἡ νόησις. ἀλλ' ὥσπερ ἣν καλοῦσί τινες στιγμὴν, ᾗ μία, καὶ ᾗ δύο, ταύτῃ καὶ διαιρετή. ᾗ μὲν οὖν ἀδιαίρετον, ἓν τὸ κρῖνόν ἐστι καὶ ἅμα. ᾗ δὲ διαιρετὸν ὑπάρχει, οὐχ ἕν· δὶς γὰρ τῷ αὐτῷ χρῆται σημείῳ ἅμα. ᾗ μὲν οὖν δυσὶ χρῆται, τῷ πέρατι δύο κρίνει, καὶ κεχωρισμένα ἐστὶν ὡς κεχωρισμένων. ᾗ δ' ἕν, ἑνὶ καὶ ἅμα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἀρχῆς ᾗ φαμὲν τὸ ζῷον αἰσθητικὸν εἶναι, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

ΚΕΦ.

p *At verò fieri non poteſt, vt ſimul idem ea ratione, qua indiuiſibile eſt, & indiuiſibili tempore motibus contrarijs moueatur. At dulce quidem ſic mouet ſenſum ac intellectum, amarum autem contrario modo & albū itidem diuerſo. Eſt ne igitur quod diſcernit, indiuiſibile quidem numero, ſeparatum autem ratione? partim igitur vt diuiſibile res ſentit diuiſas, partim vt indiuiſibile. Nam ratione quidem diuiſibile: loco autem atque numero indiuiſibile eſt. An id minimè fieri poteſt? idem enim potentia quidem eſt ipſa contraria, & diuiſibile: & indiuiſibile: actu autem eſſe non poteſt, ſed patiendo diuiſibile eſt. At fieri nequit, vt ſimul ſit album & nigrum. Quare neque formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellectus (ſi talia ſint, vt patiantur) ſuſcipient.* q *At enim perinde hoc ſe habet, atque id, quod quidem punctum appellant, quod quidem tum vnum eſt, tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt. Quo igitur & indiuiſibile eſt: hoc vnum eſt id, quod diſcernit, ac ſimul: quo verò eſt diuiſibile, hoc non vnum eſt: bis enim eiuſdem ſigni ſimul ſit vſus. Quo verò finis vſus ſit, vt duorum: hoc duo diſcernit, atque eſt ſeparata, vt ſeparatum. Quo verò vnum eſt, hoc vnius ſit vſus, & ſimul. Sed de principio quidem, quo dicimus animal ſenſitiuum eſſe, ſit hoc modo determinatum.* Text.147. Text.148. Text.149.

q *At vero fieri.*] Obijcit contra ſuperiùs dicta. Si ſenſus communis eſt cognitor, iudexque diuerſorum, *Obiectio.*

Digitized by Google

diuerſorum, imò & contrariorum ſenſibilium, ſimul eodemq; inſtanti. Si, inquam, pariter dulce & amarum, album & nigrum dignoſcit: ſequitur cum contrarijs motibus ſimul affici: quod tamen fieri non poteſt, cùm contraria nequeant dari ſimul in eodem. Huic obiectioni bifariam reſpondet Ariſtoteles. In primis ſenſum communem ſubiecto vnum eſſe, ratione plures, ideoq; alia & alia conſideratione poſſe cõtrarios motus ſubire. Verùm hanc ſolutionem mox improbat: quia licèt id, quod eſt vnum ſubiecto, reſpectu diuerſarum partium contrarijs motibus ſimul agitari queat; tamen comparatione eiuſdem partis impoſſibile id eſt: at ſenſus communis eadem parte contraria obiecta dignoſcit, & diſcriminat. Quare ſi eæ cognitiones ſunt motus contrarij, nequaquam poterunt in eodem ſenſu communi pariter coaleſcere. *1. Solutio, quæ non probatur.*

q *At enim hoc.*] Reiecta priori ſolutione aliam affert à centri ſimilitudine ductam, cuius in eo vis conſiſtit, quòd quemadmodum centrum dicitur plura & vnum: plura quatenus eſt principium, à quo lineæ ad circumferentiam ducuntur: vnum, pro vt eſt finis, in quo lineæ à peripheria ductæ vniuntur: ita ſenſus communis eſt vnus, quatenus externorum ſenſuum finis habetur, quoniam ipſorum operationes & obiecta ad eius tribunal per ſpecies deferuntur. Simulque eſt multiplex, pro vt eſt fons & principium externorum ſenſuum: quia nimirum ab eo ad illos ſenſifica vis influit. Non eſt autem abſurdum contraria ſecundùm ſuum eſſe intentionale in eadem facultate ſimul eſſe. Quo modo non in ſenſu communi duntaxat, ſed in eodem oculo dantur ſimul ſpecies coloris atri & candidi: cùm vtrumque ſimul intuetur. Itaque ſolutio in eo eſt, quòd cùm perceptiones contrariorum ſenſibilium re vera non ſint contrariæ, nihil vetat dari eas ſimul in eodem. *Altera ſolutio, quæ magis probatur.*

QVAESTIO I.

VTRVM EXTERNI SENSVS *functiones ſuas percipiant, nec ne.*

ARTICVLVS I.

QVIBVS RATIONIBVS *pars affirmatiua oſtendi videatur.*

1. Argum. PRo affirmatiua parte quæſtionis hæc ſe offerunt argumenta: Cùm ſenſus externi in otio ſunt, norunt ſe nullam edere functionem: ſed cuius eſt percipere ſe non operari, eiuſdem eſt cognoſcere & operari: ergo ſenſus externi percipiũt ſuas functiones. Maior probatur; quia aſpectus dicitur ſentire tenebras, & auditus ſilentium: id verò non ob aliam cauſam, niſi quia aſpectus cognoſcit ſe non videre, & auditus non audire.

2. Secundò: Senſus externi habent ſuas delectationes: capit enim voluptatem auditus, concentu muſicæ: viſus intuitu viridium colorum: olfactus ſuffimentis, ſimiliterque cæteri ſenſus appulſu conuenientium qualitatum. Huiuſcemodi verò delectationes oriuntur in ſenſibus ex actione, qua quilibet eorũ in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non prouenit niſi ex re priùs cognita; neceſſe ergo eſt vnumquemq; ſenſum propriam functionem, qua delectatur, agnoſcere.

3. Tertiò: Eodem ſenſu apprehendimus colorem, verbi gratiã, & actum, quo in eum tendimus, ſed colorem apprehendimus aſpectu; ergo & ipſius aſpectus actionem. Maior tripliciter probatur; Primùm, quia vt Ariſtoteles proximo capite opponebat, cùm viſio ſit coloris ſenſio, fieri nequit, vt ſine colore percipiatur. Quare ſi ea cognoſceretur ab alio A ſenſu, iam duo ſenſus circa colorem verſarentur. Secundò, quia omne coloratum pertinet ad obiectum viſus, viſio autem ſuo modo colorata eſt, vt patuit in contextu. Tertiò, quia ſi cognitio alicuius ſenſionis ab vno ſenſu elicitæ in alium ſenſum caderet, danda eſſet infinita in ſenſibus progreſſio: oportet enim functionem primi à ſecundo cognoſci; functionem ſecundi à tertio; atque ita deinceps abſque vllo termino.

B Quartò: Omnis cognitio fit præeunte ſpecie; ſed ad ſenſum communem non deferuntur ſpecies, quæ externorũ ſenſuum functiones, ſed quæ eorum duntaxat obiecta repræſentent: non igitur eiuſmodi functiones à ſenſu communi; ſed à proprio ſenſu dignoſcuntur. Probatur minor, quia cognitio ſenſuum externorum non videtur habere vim traijcien di ad ſenſum communem aliam imaginem, præter eam, quã à re obiecta accepit. Hæc au- C tẽ non eſt imago propriæ operationis, vt ſatis conſtat, ſed ipſius tantùm obiecti: ergo, &c. 4.

Quintò: Intellectus percipit ſuos actus, & ſupra eos reflectitur: ergo & ſenſus. Probatur conſecutio; quia hæc reflexio non tanti eſſe videtur, vt non potuerit, debueritque externis etiam ſenſibus communicari; præſertim cùm ijs nihil magis proximũ ac præſens ſit, quàm eorum propria operatio. Accedit teſtimoniũ Platonis in Theæteto, vbi ait ſenſum ſentire D quod ſentit, & quod non ſentit.

ARTICVLVS II.

APPROBATIO NEGATI*uæ partis: Dilutio argumentorum ſuperioris articuli.*

Varia de re propoſita Philoſophorum exempla. CIrca explicationem propoſitæ difficultatis in varias ſententias Philoſophi abiêre.

A Nam

Digitized by Google

Nam D. Nemeſius in libro de Hominis natura, capite 7. item Plutarchus apud Philoponum lib 2. huius operis, text. 103. putant, cognoſcere externorum ſenſuum functiones ad rationem & intelligẽtiam pertinere. Michael Epheſius libro 9 & Philoponus loco citato, id aſcribunt alteri potentiæ, quam appellant προσεκτικόν. id eſt, attendentem. Alexander 3. lib. Quæſt. natural. Themiſtius hoc in libro, 4. cap. ſuæ Paraphr. Simplicius text. 136. Aegydius, aliique nonnulli, volunt quemlibet ſenſum externum percipere ſuam operationem. Quod Aegydius ita defendit, vt dicat externos ſenſus percipere ſuas ſenſationes, non quidem per actum reflexum ad ipſas terminatum, ſed eodem actu, quo feruntur in obiectum, indirectè tamen.

1. Aſſertio. Dignotio ſenſionum non ſoli potentiæ intellectrici tribuenda eſt.

Sit prima aſſertio: Cognitio operationum, quas externi ſenſus edunt non eſt ad ſolam vim intellectricem, nec ad illam potentiam, quam animaduerſoriam ſeu attendentem vocant, deleganda. Hæc quoad priorem partem ex eo ſuadetur, quia percipere omnium externorum ſenſibilium differentias, & de ſingulorum ſenſuum perceptionibus iudicare, non excedit facultatem animæ ſenſitiuæ, cùm alia præſtantiora munia à brutis animantibus adminiſtrentur, vt conſtat ex iis, quæ 2. Phyſicæ auſcultationis libro explicuimus, cùm de inſtinctu ageremus. Quare non eſt, cur id ad altiorem animæ gradum reijciatur. Accedit teſtimonium Ariſtotelis capite ſuperiori, vbi palàm docuit, probauitque ſenſum communem percipere & dijudicare actiones externorum ſenſuum. Poſterior pars oſtenditur, quia facultas illa attendens ſuperuacanea fictitiaque eſt; cùm quælibet facultas, ſi nihil obſit, abſitve, per ſe ad operationem ſuam adminiſtrãdam poſſit attendere; præſertim cùm nihil ſit aliud ſenſum ad obiectum attendere, quàm in obiectum tendere, vti ſuperiùs diximus.

Potentiam animaduerſoriam fictitiam eſſe.

2. Aſſertio. Externos ſenſus non percipere ſuas operationes.

Secunda aſſertio: Externi ſenſus non percipiunt ſuas operationes. Hæc eſt D. Thomæ 1. par. quæſt. 78. artic. 4. & quæſt. 87. artic. 3 vbi ait, præter quinque ſenſus externos, qui ſenſiones ſuas non apprehendunt, neceſſarium eſſe animali ſenſum communem, vt externorum actiones percipiat. Eſt etiam Capreoli in 3 diſt. 44. quæſt 1 art 3. Ferrarienſis quæſt. 1. huius libri, Ianduni quæſt 33 Apollinaris queſt. 37. Magni Alberti, Auerrois & aliorum: imò & Ariſtotelis non ſolùm proximo ſuperiori capite, ſed apertiùs in libro de Somno & Vigilia, cap. 2 vbi ita ſcripſit: Non enim viſu ſe videre videt, nec viſu, aut guſtu iudicat, iudicaréve poteſt diſtare dulce ab albo, neque ſeorſim, neque ſimul vtroque, ſed particula quadam communi.

Non dari reflexionem in ſenſu.

Deinde, quòd nullus ſenſus cognoſcat ſuas operationes per reflexionem probatur, quia huiuſmodi reflexio, ſeu reditio ſupra ſe, teſte Proclo, communi aliorum auctorum aſſenſu eſt opus intellectricis facultatis, quæ primùm recta pergit, deinde vt quaſi circulum abſoluat, in ſe ipſam rec[illegible]it, quod non conceditur potentiæ materiali, quæ ſecũdum organi temperamentum determinata eſt ad ſolam rectam operationem, vti Diuus Thomas ediſſerit in libro 1. Sententiarum, diſt. 17. quæſt. 1. artic. 5. in ſolutione tertij. Deinde, quòd neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum per eandem directam actionem poſſit ſenſus functionem ſuam percipere, ex eo oſtenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites ſui obiecti; operatio autem ſenſus non eſt obiectum ipſius ſenſus, vt obiectum viſus viſio, ſed color. Adde quòd nulla intellectio creata eſt primò, directòve ſui intellectio, vt docet Sanctus Thomas 1. part. quæſt. 87. artic 3. Quare multo minùs viſio externa ſuimet viſio erit.

Directa actione ſenſuum functiones non percipi.

Reſpõdetur 1. argum.

Argumenta autem, quæ oppoſitum ſuadebant, non concludunt. Nam primò facilè reſpondebit, qui dixerit aſpectum non propriè ſentire tenebras, nec alios ſenſus ſuorum obiectorum priuationes ſimpliciter dignoſcere: ſed admodum impropriè, & quaſi per actionem negatiuam, quatenus eæ cum proprijs ac veris ſenſuum obiectis, formiſq; ſenſibilibus aliquam habent cognationem, dum connotant ſubiectum, in quo illæ ſunt. Itaque eatenus dicitur viſus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoſcat ſe non videre. Quod de cæteris ſenſibus pari modo pronuntiandum eſt.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum, dicito ſenſuum delectationes conſequi ex perceptione conuenientium obiectorum, ſed ad eas non requiri cognitionem eiuſmodi perceptionis in eodem ſenſu; quia vt delectatio non pertinet propriè niſi ad appetitum, ita ad phantaſiam ſpectabit percipere rem, è qua voluptas ſenſitiua oritur, eamq; appetitui offerre.

Ad 3. arg.

Ad tertium, neganda eſt maior propoſitio, ſi contendat eodem ſenſu externo percipi à nobis & colorem, & viſionem: concedenda verò, ſi velit præſtari id aliqua alia facultate id eſt, ſenſu cõmuni. Nec enim abſurdum eſt verſari aſpectum circa colorem, tanquam circa proprium & adæquatum obiectum (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) ſimulque aliam altiorem facultatem, id eſt, ſenſum communem, circa eundem occupari, tanquã circa partiale ſuum obiectum, ac ſub alia propria ei notione, de qua in progreſſu ſermo erit. Quo patet reſponſio ad primam rationem, qua maior confirmabatur. Ad ſecundam verò dicendum eſt, modum illum, quo viſio colorata appellatur, nimis impropium eſſe, nec ſufficiẽte ad reponendam viſionem inter obiecta potẽtiæ viſiuæ. Ad tertiam reſpondendum, non dari eiuſmodi infinitam

Viſio impropriè dicitur colorata.

Digitized by Google

nitam progreſſionem, quia deueniẽdum tandem erit ad intellectum, qui ſuam operationem reflexu dignoſcat.

Ad 4. arg. Ad quartum conceſſa maiori, negetur minor: quilibet enim ſenſus externus per ſuam propriam cognitionem ſpeciem quandam edit, quæ rem ſenſibilem, quã percipit, & perceptionem ipſam, ſiue rem ſub ratione cognitæ interno ſenſui exhibet, ac repræſentat.

Ad 5. arg. Ad quintum, dicimus intellectum ob ſuam præſtantiam & abſolutionem à materia poſſe reflecti ſupra ſe: non tamen ſenſum, cuius naturæ is cognoſcendi modus adeò excellens non congruit, eſto ſuam functionem ſibi inhærentem & copulatam habeat. Nec enim eiuſmodi pręſentia ad reflexam cognitionem ſat eſt, ſed oportet vt res in ratione obiecti, ac ſecundùm eſſe cognoſcibile, præſens fieri queat. Quod verò ad Platonem attinet, licèt eius auctoritas in Academia magna ſit: in Lycæo tamen irrefragabilis non eſt. Reſponderi tamen poteſt, cùm dixit ſenſum ſentire quod ſentit, nihil aliud ſignificare voluiſſe, quàm ſenſum recipere in ſe tum propriam operationem, tum priuationem illius. Maximè cùm in Charneide neget ſenſus percipere ſe ipſos. Ita enim in eo Dialogo ſcripſit: Generatim ſenſus omnes percurrere, conſiderareque vtrum ſenſus inueniri aliquis poſſit, qui ſe ipſum cæteroſq; ſenſus percipiat, nihil tamen eorum ſentiat, quæ ſenſus alij ſentiunt, impoſſibile & hoc exiſtimo.

Intellectus ſupra ſe ſolus reflectitur.

QVAESTIO II.

AN DETVR SENSVS COMMVNIS; & vtrum is in cerebro reſideat.

ARTICVLVS I.

QVIBVS INDICIIS COMMVNIS ſenſus deprehendatur.

D. Thom. 1. par. q. 78. art. 4. & opuſc. 4. c. 4.

FVere qui ſenſum communem negârint, eo potiſſimùm argumento, quia nullum occurrit ſenſibile, quod in aliquẽ è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio reijcienda omnino eſt, aſſerendumque cum ſchola Peripatetica, & communi aliorũ Philoſophorum aſſenſu, docente Ariſtotele tum proximo capite, tum lib. 3. cap. 7. text. 31. & in libro de Morte & vita, capite 1. alijſque in locis, dari ſenſum communem: cuius ponendi neceſſitas ac ratio varijs modis deprehenditur. Primùm, quia cùm ſoleat natura, quantum fieri poteſt, multitudinem ad vnitatem reuocare, conueniens erat, vt omnes ſenſus externos in vnum quodammodo coniungeret, in quem vt lineæ à circumferentia in centrum, ita vndique è ſingulis aliorum A ſenſuum organis, ſenſibilium imagines confluerent, colorum ab oculis, ſonorum ab auribus, odorum à naribus, ſaporum à lingua, tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centri ſimilitudine vſus eſt Auctor operis, de ſecretiori ſapientia ſecundùm Aegyptios, libro 2. cap. 9. & Ariſtot. lib. 3. huius operis, loco paulò ſuperiùs citato, dum ſenſum communem vnum quid mediumq; inter externos ſenſus appellat.

1. Ratio, quæ ſuadet dandum eſſe ſenſum communem.

B Secundò, idem efficaciùs ſuadetur ex eo, quia cognoſcimus nos audire, tangere, olfacere, cæteraque externorum ſenſuum munia: hæc autem cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgatis ſenſibus, vt proxima quęſtione oſtenſum fuit: referenda eſt ergo ad aliam altiorem communioremq; potentiam, ad quam primò eiuſmodi functionum imagines deferantur: quæ non eſt alia, quàm ſenſus cõmunis. Nec ſatisfaciet, qui dixerit eam C facultatem eſſe ipſum intellectum. Namque ea etiam brutis neceſſaria eſt, vt mox oſtendemus, quibus perinde à natura deneganda non fuit. Deinde quia, vt ſuperiùs argumentabamur, hæc ſenſionum perceptio non exuperat ſentientium facultatum vim.

2. Ratio.

Tertiò idem ex eo comprobatur, quia vt colligitur ex iis, quæ docuit Ariſtoteles hoc libro ad calcem capitis ſecundi: ſcripſitque D. Gregorius Nyſſenus lib. 2 de Viribus aniD mæ, cap. 1. & videtur aſſeruiſſe Plato, vt annotauit Marcilius ad initium Theæteti: dandus eſt aliquis ſenſus interior, qui nõ ſolùm hauſtas cunctorum ſenſibilium imagines primò hauriat, & ſenſibilia ipſa percipiat, vt proxima ratio oſtendebat; ſed qui tanquam æſtimator & arbiter diuerſorũ ſenſuum obiecta diſcernat, & dijudicet, cùm quilibet ſenſus particulatim circa proprij duntaxat ſenſibilis differẽtias occupetur; vt aſpectus circa atrum E & candidum, ſimiliterque reliqui ſenſus: hic autem ſenſus eſt is, quem communem dicimus. Nam quòd ad hãc actionem iudicandi, ſenſus ipſi externi per ſe haudquaquam ſufficiant, inde patet, quia plures ſenſus perinde ſe habent, ac multi homines. Quare vt hi de diuerſis rebus, niſi eaſdem ſinguli cognoſcãt, ſententiam ferre nequeunt, ita neque ſenſus de aliorum ſenſilium differentijs, quas non attingunt; & vt Themiſtius hoc loco, cap. 7. F ſuæ Paraphraſis ediſſerit; quemadmodum licèt multi magiſtratibus libelliones atque exceptores pragmatici aſſideant; vnus tamẽ eſt, qui ius habet ſententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametſi multa inſtrumẽta machinamentaque ſint, in quæ, rerum ſimulacra recipiantur; vna tamen vis arbitra eſſe debet, quæ de omnibus ſciſcat, iudicet pronunciet. Fuiſſe verò animantibus, & quidem omnibus, neceſſariam hanc vim iudicatricem ex eo patet, quia niſi animal quid noxium; quid ſalutare, quid minùs ac magis conueniens;

3. Ratio.

Senſus communis velut honorarius arbiter, inferiorum ſenſuum de omnibus externis ſenſibilibus cognoſcit.

A ſenſu cō-munitan-quam à pri-mario ſen-tiendi inſtru-mento ſpiri-tus animales diffundun-tur in ſen-ſus.

quid fugiendum, amplectendúmve ſit, diſcer- A nat: breui in interitum ruet.

Sed & aliud præterea communi ſenſui munus delegatum eſt; videlicet impertiri ſenſibus externis vim ad functiones ſuas obeundas per communicationem ſpirituum animalium, quos ab ſe veluti fonte, ac primario ſentiendi inſtrumento effundit, vt conſtat ex iis, quæ docet Ariſtoteles lib. 2. de Partib. animal. cap. 10. & in lib. de Morte & vita, cap. 1. Vnde cùm obſtruitur via illa, qua prædicti ſpiritus B egrediuntur, vt in ſomno accidit, neceſſe eſt feriari externos ſenſus, teſte eod. Ariſtot. lib. de Somn. & vig. cap. 3. Præterea quoties ſenſus cōmunis langueſcit, ac malè habet, etiam externi ſenſus proprijs officijs, vel omnino, vel ex parte deſtituuntur, vt videre eſt in iis, qui morti propinqui ſunt, quibus primarij illius ſenſorij temperies diſſoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis, quibus præpediti ſunt nerui, per quos ſpiritus a- C nimales ad externa ſenſiteria deuehuntur.

ARTICVLVS II.

SENSVM COMMVNEM NON in corde, ſed in cerebro reſidere.

Ariſtot. illi ſedem deſi-gnauit in corde.

QVod ad alteram quæſtionis partem ſpectat, vbinam communis illa, ac primaria D ſentiendi vis organum habeat, magnum eſt inter Philoſophos diſſidium. Nam Ariſtot. etſi proximo capite dixerit, ſenſum communem eſſe omnium ſenſuum externorum quaſi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id eſſet, non docuit. Verùm alibi ipſum in corde, vel in parte, quæ cordi proportione reſpondeat, conſtituit, vt libello de Iuuentute & ſenectute, cap. 2. & lib. 2 de Partib. anim. cap. 1. & 10. & lib. 3 cap. 4. & lib. 4. de Senſu & E ſenſili, cap. 2 & de Somno & vigilia, cap. 2. & de Animalium motione, cap. 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit, quòd pro certo haberet cor non ſolùm naturalium & vitalium, ſed etiam animalium facultatum originem eſſe.

Medici in cerebro.

At enim id Medici acerrimè oppugnant, oſtenduntque licèt vitalium functionum, & arteriarum principium in corde inſit: naturaliū tamen operationum & ſanguinis, atq; venarum fontem in hepate; ſenſitiuarum actionū, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro eſſe. Quam difficultatem, quia in primo lib. de Ortu & Interitu accuratè pertractauimus, vbi Medicorum ſententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis ſatis confirmatum amplexi fuimus; non eſt quòd hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commonemus; ſi de principio ſentiendi remoto ſermo ſit, id haud dubiò cordi aſcribendum eſſe; cùm in eo vigeat natiui caloris officina, in eodemq; procreentur ſpiritus vitales, ſine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum, externorúmve ſenſuum functio obiri poteſt. De quo principio ſi Ariſtot. locis antè citatis ageret, non eſſet cura Medicis aut à nobis in hac controuerſia deſeretur. At eum non remotum, ſed proximum ſentiendi, ac mouendi initium in corde collocaſſe, & vni principi membro tanquam regi, totius corporis adminiſtrationē, & quaſi monarchiā ſimpliciter detuliſſe, qui loca illa inſpexerit, facilè iudicabit. Conſule Galen. lib. de Symptomatum cauſis, cap. 8. & lib. de Vſu pulſuum, Fernelium lib. 5. Phyſiologiæ, cap. 11. Lege quoque, ſi placet, Auerroem lib. 2. de Partibus animalium, cap. 7. & lib. 2. Collect. cap. 21. pro Ariſtot. contra Galenum diſputantem.

Cor principium remotum ſentiendi.

Senſus reliqui interni hoſpitantur in cerebro.

Eſt itaque ſenſus communis non in corde, ſed in cerebro, vbi etiam ſedem habent reliqui ſenſus interni, ad quos ille, vt progreſſu exponemus, rerum ſimulacra tranſmittit. Vnde eſt, quòd vehementer læſo capite internorum ſenſuum munia turbentur, & cùm aliqua in iis offenſio accidit, cerebro remedia adhibeantur. Sciendum tamen eſt, in animantibus, quæ ſecta viuunt, ſenſum communem non eſſe aliqua certa parte definitum. Quod ex eo ſtat, quia cùm illa poſt ſectionem adhuc animali motu cieantur, & is motus ſit ab appetitu per virtutem motricem; appetitus autem nihil, niſi proponente ac dirigente phantaſia, expetat, negari non poteſt in partibus diuiſis relictam fuiſſe vnà cum appetitu phantaſiam imperfectam, quæ in eiuſmodi animātibus à communi ſenſu non differt.

In ſectis animantibus ſenſus communis nullā habet definitā ſedem.

ΚΕΦ. γ.

Ἐπεὶ δὲ δύο διαφοραῖς ὁρίζονται μάλιστα τὴν ψυχήν, κινήσει τε τῇ κατὰ τόπον, καὶ τῷ νοεῖν καὶ τῷ κρίνειν καὶ αἰσθάνεσθαι· δοκεῖ δὲ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν ὥσπερ αἰσθάνεσθαί τι εἶναι· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ τούτοις ἡ ψυχὴ κρίνει τι καὶ γνωρίζει τῶν ὄντων. καὶ οἵ γε ἀρχαῖοι τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταὐτὸν εἶναί φασιν, ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς εἴρηκε,

Πρὸς

CAP. IIII.

CVm autem duabus priſci differentijs maximè diffiniant animam, motione inquam, loco accommodata, & intelligendo, & diſcernendo, ac ſentiendo: conſiderandum eſt quid interſit inter intelligere ac ſentire. Videtur namque tam intelligere, quàm etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire. Etenim his vtriſque rerum aliquas anima diſcernit, atque cognoſcit. Et veteres idem eſſe ſapere ſentireque cenſent. Quemadmodum & Empedocles dixit, Text. 150.

Ad

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

C*Vm a autem.*] Quia veterum nonnulli animam ex locali motu definiebant, alij ex cognitione, alij ex vtroq;: vt pateat rectè ne id fecerint, atq; vt ſimul viam aperiat ad diſputationem de intellectu, & voluntate: explicandum proponit quid inter ſenſum, & intellectum ſit diſcriminis. Nam quidam hæc non diſtingui opinabantur, quibus tria ad id potiſſimùm argumenta fuiſſe videntur. Primum quia tam ſenſu, quàm intellectu iudicamus: quo fit vt hæc officio conueniant: quòd ſi officio, etiam natura. Deinde, quia & ſenſus, & intellectus rebus præſentibus afficiuntur, & mouentur. Quod Empedocles in ſuo poëmate ſignificauit aiens, ſapientiam augeri ad præſens, id eſt, intuitu; atq; experientia præſentium rerum, & prudentiam ſimul, ac præſagia futurorum ex inſomnijs, quæ ad ſenſum pertinent ab euentis rerum præſentium pendere. Idemq; ſonant verſus illi ex Homero hoc loco adducti, nimirum ita ſe habere humanum intellectum, vt res ſe habent, & vt diebus ſingulis pro temporum varietate, mutationeq; ſuccedunt. D. Thom. illud, ad præſens, in carmine Empedoclis in alium ſenſum accipit, videlicet pro præſenti cœli ſchemate, ſeu facie, ac ſyderum configuratione & influxu. Et in carmine Homeri appellatione ſummi rectoris Olympi, indicari putat Solem, à quo ſydera omnia pendent: Ita verò ſenſus Empedoclis erit, intellectum, ac ſapientiam augeri ad præſens, id eſt, ſecundum præſentis horæ cœleſtium ſyderum ſtatum, & vires. Homerus autem pronuntiauit talem eſſe mentem hominum, qualem Sol cæterorum ſyderum veluti dux, & moderator, cum reliquis ſtellis efficit. Cæterùm quanam ratione corpora cœleſtia in ſenſus & intellectum atque humanam voluntatem queant, nequeántve influere, in libris de cœlo fuit à nobis explicatum.

Rationes quibus aliqui adducti putarunt à ſenſu intellectum non diſtingui.
1.
2.
Lib. 2. c. 3. q. 8.

b. *Et ſentire*

Πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀέξεται ἀνθρώποισι.
καὶ ἐν ἄλλοις, —— ὅθεν σφίσιν αἰεὶ
Καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα παρίσταται.
τὸ δ' αὐτὸ βούλεται τούτοις καὶ τὸ τοῦ Ὁμήρου,
Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
πάντες γὰρ οὗτοι τὸ νοεῖν σωματικὸν ὥσπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπολαμβάνουσι· καὶ αἰσθάνεσθαί τε καὶ φρονεῖν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον· ὥσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς κατ' ἀρχὰς λόγοις διωρίσαμεν. καί τοι ἔδει ἅμα καὶ περὶ τοῦ ἠπατῆσθαι αὐτοὺς λέγειν· οἰκειότερον γὰρ τοῖς ζώοις, καὶ πλείω χρόνον ἐν τούτοις διατελεῖ ἡ ψυχή. διὸ ἀνάγκη, ἤτοι ὥσπερ ἔνιοι λέγουσι, πάντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, ἢ τὴν τοῦ ἀνομοίου θίξιν, ἀπάτην εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐναντίον τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον γνωρίζειν. δοκεῖ καὶ ἡ ἀπάτη ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ εἶναι.

ἀπ

Ad præſens, hominum creſcit ſapientia ſemper.
Et alio rurſus in loco:
Hinc varia his ſemper prudentia ſomnia monſtrat.
Idem & Homerus, his carminib. ſenſiſſe videtur:
Tales namque inſunt mentes mortalibus ipſis,
Quales quotidie ſummi fert rector Olympi.
Etenim omnes hi putant ipſum intelligere corporis eſſe perinde atq; ipſum ſentire. b *Et ſentire ſimili ſimile arbitrantur, & ſapere, vt in ſuperioribus diximus locis.* c *Oportebat tamen ipſos de errore quoq; deceptionéve differere. Sunt enim hæc magis propria animalium, pluſq; id temporis eſt, quo in his anima verſatur, vt patet. Idcirco neceſſe eſt aut vniuerſa, quæ videntur, vt quidam inquiunt, eſſe vera, aut diſſimilis rei tactum errorem eſſe deceptionémve: quippe cum id ſit contrarium illi ſimili inquam cognoſcare ſimile. Videtur autem & deceptio & ſcientia contrariorum eſſe eadem.* Text. 151.

d. *Non*

---

b *Et ſentire ſimile.*] Tertia ratio ob quam nonnulli putarunt intellectum non diſtingui à ſenſu, ea fuit, quia vt ſimilibus ſentimus, ita ſimilibus rerum intelligentiam capimus. Vnde coniecturam ducebant tam ſenſum, quàm intellectum organo corporeo inſidere, cùm corpora percipiant, atque adeò intellectum eſſe ſenſum, cùm omnis facultas cognoſcens, quæ materię inhæret, ſenſus ſit. 3.

c *Oportebat tamen.*] Priſcos redarguit, quòd de notitia locuti fuerint, de errore autem nihil meminerint, neq; deceptionis, & ignorantiæ cauſas explicarint, quas tradi, & inculcari ab eis oportebat; præſertim cum ignorantia magis propria, magiſq; nobis familiaris ſit: tum quia in ea diutiùs verſamur, tum, vt D. Thom. addit, quia ex nobis erramus; ſcire autem non niſi ex alterius ope, & magiſterio ſolemus. Niſi quis veteres excuſare velit, aiens eos nihil de errore diſſeruiſſe, quòd putarent omnia vera eſſe, nullamq; dari deceptionem. Vel certè (quod ab eis inculcatum fuerat) quia putarunt cognitionem veram eſſe, cùm ſimile animam tangeret, vt ignis particulam animæ igneam: errorem, cùm diſſimile, vt ignis portionem aqueam eiuſdem animæ, cùm cognoſcere per ſimile videatur contrarium ei, quod eſt cognoſcere per diſſimile,

Redarguuntur antiqui Philoſophi quod de errore nihil diſſeruerint.

A 3 & error

Digitized by Google

& error, ac ſcientia contrariorum ſit, id eſt, oppoſito modo accidant. Verùm hæc ridicula ſunt, & perabſurda; ſiquidem palam eſt nos interdum falli, & animam elementorum concretione, aut mole corporis non conſtare, vt ex ijs, quæ in primo libro diſputata ſunt, manifeſtum eſt.

d Non

ὅτι μὲν οὖν οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν, φανερὸν· τοῦ μὲν γὰρ πᾶσι μέτεστι, τοῦ δὲ ὀλίγοις τῶν ζώων· ἀλλ' οὐδὲ τὸ νοεῖν, ἐν ᾧ ἐστι τὸ ὀρθῶς, καὶ τὸ μὴ ὀρθῶς· τὸ μὲν ὀρθῶς, φρόνησις, καὶ ἐπιστήμη, καὶ δόξα ἀληθής. τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς, τἀναντία τούτων· οὐδὲ τοῦτο ἐστι, τὸ αὐτὸ τῷ αἰσθάνεσθαι· ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις τῶν ἰδίων, ἀεὶ ἀληθὴς, καὶ πᾶσιν ὑπάρχει τοῖς ζώοις. διανοεῖσθαι δ' ἐνδέχεται καὶ ψευδῶς, καὶ οὐδενὶ ὑπάρχει ᾧ μὴ καὶ λόγος. φαντασία γὰρ ἕτερον καὶ αἰσθήσεως καὶ διανοίας· αὐτή τε οὐ γίγνεται ἄνευ αἰσθήσεως, καὶ ἄνευ ταύτης οὐκ ἔστιν ὑπόληψις. ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ φαντασία καὶ ὑπόληψις, φανερόν· τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθος ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ὅταν βουλώμεθα· πρὸ ὀμμάτων γάρ ἐστι ποιήσασθαι, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι καὶ εἰδωλοποιοῦντες· δοξάζειν δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἀνάγκη γὰρ ἢ ψεύδεσθαι, ἢ ἀληθεύειν. ἔτι δὲ, ὅταν μὲν δοξάσωμεν δεινόν τι ἢ φοβερὸν, εὐθὺς συμπάσχομεν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν ἢ θαρραλέον. κατὰ δὲ τὴν φαντασίαν ὡσαύτως ἔχομεν, ὥσπερ ἂν οἱ θεώμενοι ἐν γραφῇ τὰ δεινὰ ἢ θαρραλέα. εἰσὶ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὑπολήψεως διαφοραὶ, ἐπιστήμη, δόξα, καὶ φρόνησις, καὶ τὰ ἐναντία τούτων, περὶ ὧν τῆς διαφορᾶς ἕτερος ἔστω λόγος. περὶ δὲ τοῦ νοεῖν, ἐπεὶ ἕτερον τοῦ αἰσθάνεσθαι, τούτου δὲ τὸ μὲν φαντασία δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ ὑπόληψις, περὶ φαντασίας διορίσαντας, οὕτω περὶ θατέρου λεκτέον.

εἰ δὴ

d Non idem igitur eſſe ſentire ac ſapere, patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde paucis ineſt. At neque intelligere idem eſt ac ſentire, intelligere, inquam, quo rectè atq; non rectè res percipi ſolent. Quod namq; rectè percipit id eſt prudentia, & ſcientia atque opinio vera: at quod non rectè, id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum ſenſus ſemper eſt verus, & vniuerſis animalibus ineſt: at fit, vt falsò quoque quis ratiocinetur, neque cuiquam competit, cui non ineſt & ratio. Text. 152. *e Imaginatio namq; diuerſa eſt à ſenſu, menteq;: atque neque hæc fit ſine ſenſu, neque exiſtimantis ſine hac eſſe poteſt.* Text. 153. *Non idem autem eſſe imaginationem, exiſtimationémve, patet. Hic enim affectus in poteſtate noſtra ſine controuerſia collocatur: licet namq; cùm libet fingere quidquid volumus, atque ante oculos ponere, perinde atque ij faciunt, qui artificioſæ memoriæ comparatis atque diſpoſitis locis imagines fingunt, atque ſimulachra collocant. At opinari in nobis non eſt, item. neceſſe eſt enim opinantem, aut veram, aut falſam exiſtimationem habere. Praterea cùm opinamur aliquid malum eſſe, atque terribile, continuò perturbamur.* Text. 154. *Similiter & cum opinamur quippiam eſſe tale, vt in illo ſit confidendum. At cùm imaginamur talia, perinde afficimur atque ſi in pictura eadem ſpectaremus. f Sunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudentia, & ea, quæ ſunt hiſce contraria: de differentia quorum alius ſit ſermo magis ad ipſum accommodatus. At verò cum diuerſum ſit ſentire, ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud exiſtimatio eſſe videatur, de imaginatione primò, deinde de altero dicamus oportet.* Text. 155.

g Si igitur

Intellectum à ſenſu diſtingui.

d *Non igitur idem.*] Duplici argumento concludit neque ſentire, & intelligere, neque ſenſum, & intellectum idem eſſe. Primùm, quia ſenſus omnibus ineſt animantibus; nullum eſt enim animal, quod tactu non ſit præditum Deinde quia ſenſus circa propria ſenſibilia non errat; intellectus verò ſæpe fallitur: licet enim eum ſcientia, prudentia, aut vera opinione ducitur, non aberret à veritate; ſi tamen contrarijs afficiatur, decipitur.

Datur imaginatio eaq; ab intellectu diſtincta.

e *Imaginatio namq;.*] Probat dari imaginationem, eamque ab intellectu, & ſenſu diſtingui: quia licet, nec imaginationis actus abſque præuia ſenſus notitia exerceatur; nec exiſtimatio (quæ eſt actus quidam intellectus compræhendens ſcientiam, prudentiam, & opinionem) niſi antecedente imaginatione fiat: Imaginatio tamen, id eſt, imaginationis actus differt ab exiſtimatione, quę actio quędam intellectus eſt; primùm, quia vt ij, qui artificioſa memoria vtuntur, loca, & imagines pro arbitratu ſuo fingunt, ac diſponunt, quibus rerum opportunè recordentur, ita in noſtra poteſtate eſt imaginari quicquid libuerit: nō autem opinari (quod eſt pars quædam exiſtimationis) imaginamur enim falſa, quæ non exiſtunt, opinamur vera, aut quæ pro veris accipimus. Secundò, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat metu, vel hilaritate, aliove ſimili affectu: imaginatio autem non item: ſed ea perinde afficimur, atque ij, qui in pictura res aſpectu horribiles, aut lætas contuentur. Quod intellige de imaginatione, quæ nullam aſſenſionem, aut iudicium coniunctum habet: ſi enim habeat non dubium, quin imaginatio animum commoueat, & ad varios affectus impellat.

Diſtingui imaginationem ab exiſtimatione.

f *Sunt autem & exiſtimationis ipſius.*] Probat exiſtimationem differre ab imaginatione, quia ad exiſtimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinent actus ſcientiæ, opinionis, & prudentiæ, & his contrarii, de quibus lib. 6. Ethicorum, qui tamen ad imaginationem haud quaquam ſpectant. Deinde cùm intelligere differat à ſenſu, & id bifariam ſumatur: vno modo, vt comprehendit etiam imaginari: altero propriè: qua ratione ad ipſum ſpectat exiſtimatio,

matio,

Digitized by Google

matio, id eſt, actus rationis, & non alterius potentiæ: ait ſe de intellectione ſecundum priorem vſurpationem, id eſt, de imaginatione primò acturum.

g *Si igitur*

εἰ δή ἐστιν ἡ φαντασία, καθ' ἣν λέγομεν φάντασμά τι ἡμῖν γίγνεσθαι, καὶ μή, εἴ τι κατὰ μεταφορὰν λέγομεν, μία τις ἐστὶ τούτων δύναμις ἢ ἕξις, καθ' ἃς κρίνομεν, καὶ ἀληθεύομεν, ἢ ψευδόμεθα. τοιαῦται δ' εἰσὶν αἴσθησις, δόξα, νοῦς, ἐπιστήμη. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν αἴσθησις ἡ φαντασία, δῆλον ἐκ τῶνδε· αἴσθησις μὲν γὰρ, ἤτοι δύναμις, ἢ ἐνέργεια, οἷον ὄψις καὶ ὅρασις. φαίνεται δέ τι καὶ μηδετέρου τούτων ὑπάρχοντος· οἷον τὰ ἐν τοῖς ὕπνοις. εἶτα αἴσθησις μὲν ἀεὶ πάρεστι, φαντασία δ' οὔ. εἰ δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τὸ αὐτό, πᾶσιν ἂν ἐνδέχοιτο τοῖς θηρίοις φαντασίαν ὑπάρχειν. δοκεῖ δ' οὔ, οἷον μύρμηκι, ἢ μελίττῃ, ἢ σκώληκι. εἶτα αἱ μὲν ἀληθεῖς αἰεί, αἱ δὲ φαντασίαι γίνονται αἱ πλείους ψευδεῖς. ἔπειτα οὐδὲ λέγομεν ὅταν ἐνεργῶμεν ἀκριβῶς περὶ τὸ αἰσθητόν, ὅτι φαίνεται ἡμῖν τοῦτο ἄνθρωπος. ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν μὴ ἐναργῶς αἰσθανώμεθα, τότε ἢ ἀληθὴς ἢ ψευδής. καὶ ὅπερ δὴ ἐλέγομεν πρότερον, φαίνεται καὶ μύουσιν ὁράματα. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν ἀεὶ ἀληθευόντων οὐδεμία ἔσται, οἷον ἐπιστήμη, ἢ νοῦς· ἔστι γὰρ φαντασία καὶ ψευδής. λείπεται ἄρα ἰδεῖν, εἰ δόξα· γίνεται γὰρ δόξα καὶ ἀληθὴς καὶ ψευδής. ἀλλὰ

Si igitur imaginatio, id eſt phantaſia, ſit id quo viſum, phantaſmaq; aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquam, quod per translationem hoc eodem nomine nuncupetur, ipſa profectò vna quædam eſt potentiarum earum, aut habituum, quibus diſcernimus, & aut verè percipimus, aut falſò. Tales autem ſunt ſenſus, opinio, ſcientia, intellectus. h *At ipſam non eſſe ſenſum ex hiſce patere poteſt. Senſus enim vel eſt potentia, vel operatio, vt viſus, vel viſio: ac nonnunquam neutrum eſt iſtorum, & tamen apparent aliqua, videmurque videre, vt ea, quæ in ſomnijs apparent.* i *Deinde, ſenſus quidem ſemper adeſt, imaginatio autem non ſemper. Quòd ſi idem eſſet imaginatio, ac operatio, beſtijs imaginatio profectò cunctis ineſſet: at non eſſe videtur, vt api, aut formicæ, aut vermi: præterea illi quidem veri ſunt ſemper, imaginationes verò plures fiunt, vt patet, falſæ. Præterea cum exactè circa ſenſibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere: ſed potius cùm non clarè ſentimus, quando etiam fit, vt ſit verus ſenſus, & falſus. Atque nobis (quod quidem paulo antè dicebamus) clauſis etiam oculis viſa videntur, atque apparent.* k *Atqui nec vllus habituum eorum erit, qui veri ſunt ſemper, vt ſcientia, vel intellectus, eſt enim & falſa imaginatio, non ſolùm vera. Reſtat igitur, perſcrutemur ſi ſit opinio. Fit enim opinio & vera, & falſa.* Text. 156. Text. 157.

Verùm

g *Si igitur imaginatio.*] Vim, & operationem phantaſiæ exponit, monens, loqui ſe de phantaſia ſignificatu proprio, non translatitio. Namq; phantaſiam interdum per translationem vocamus intellectum, & quemlibet ſenſum, & ea, quæ nobis apparent. Quoniam igitur phantaſia eſt potentia qua in nobis viſum ſeu phantaſma effici dicimus, videbitur fortaſſe illa computanda inter ſenſus externos, quibus res nobis repræſentantur, vel inter virtutes intellectuales, ſiue habitus, quibus vera, vel falſa percipimus, cuiuſmodi ſunt intellectus, opinio, & ſcientia. Sumit verò intellectum, vt interpretatur D. Thomas, non pro potentia, ſed pro cognitione eorum quæ abſq; inueſtigatione nobis innoteſcunt, vt prima principia. Scientiam pro certa cognitione eorum, quæ diſcurſu aſſequimur. Opinionem pro cognitione rerum, de quibus certum, firmumq; iudicium non habemus. Porrò hos tantùm cognoſcendi modos affert hoc loco Ariſtoteles, quia hi potiſſimum celebres erant in ſchola Platonis, qui intellectum vnitati, ſcientiam qualitati, opinionem ternario, ſenſum quaternario attribuebat.

h *At ipſam non eſſe ſenſum*] Probat phantaſiam, ſeu imaginationem diſtingui à ſenſu. Cum verò ſenſus dupliciter accipiatur; nimirum in potentia, vt viſus, & in actu, vt viſio: ab vtroque phantaſiam differre oſtendit. A ſenſu in potentia, quoniam hic in ſomnijs non agit, phantaſia verò agit: à ſenſu in actu, quia hic in ſomnijs non eſt. *Phantaſiam differre à ſenſu confirmat.*

i *Deinde ſenſus.*] Probat ſecundò imaginationem non eſſe ſenſum: quia ſenſus ſemper adeſt 1.
animantibus, quatenus recens nata mox ſenſu vtuntur, at imaginatione, ſaltem exacta, non 2.
niſi progreſſu temporis. Tertiò, quia omnibus animantibus ſenſus conuenit: non omnibus 3.
tamen imaginatio intellige perfecta. Namq; imperfecta, & confuſa cunctis ineſt. Quartò, quia 4.
ſenſus nũquam errat circa propria ſenſibilia, imaginatio ſæpe fallitur. Quintò, quia quæ ſenſi- 5.
bus probe affectis accuratè percipimus, non conſueuimus dicere ita nobis videri, quod tamen dicimus, cum imaginamur. Poſtremò, quia illa, quorum imagines ſenſu hauſimus, clauſis ocu- 6.
lis, & abſentibus ſenſibilibus imaginamur, cùm tamen ſenſus in ſolam rem præſentem feratur.

k *Atqui nec vllus.*] Aſſerit imaginationem non eſſe ſcientiam, nec intellectũ aut opinionem. Ac primùm quòd non ſit intellectus, vel ſcientia, planum eſt, quia hæc ſemper vera ſunt. Quod autẽ nõ ſit opinio, ex eo ſuadetur; quia licet opinio nũc vera ſit, nũc falſa, tamen opinione, qua quid iudicamus, ſequitur fides, & perſuaſio: vnuſquiſq; enim putat verũ eſſe id, quod opinatur. At fides imaginationem nõ ſequitur, cum imaginatio conueniat brutis, in quibus tamen fide *Imaginationem diſtinguit ab opinione.*

neutiquam

Digitized by Google

neutiquam locum habet. Nec enim belluæ perſuaſione quicquam faciunt, etiam eæ, quæ adumbratam aliquam diſciplinæ rationem capeſſunt: ſiquidem perſuaſio ratiocinatione perficitur: at bruta ex ſola memoria, & aſſuetudine, vel inſtinctu, non autem ratione ad opera ſua molienda inclinantur.

l *At verò*

ἀλλὰ δόξῃ μὲν ἕπεται πίστις· οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δοξάζοντα οἷς δοκεῖ μὴ πιστεύειν. τῶν δὲ θηρίων οὐθενὶ ὑπάρχει πίστις, φαντασία δὲ πολλοῖς. ἔτι, πάσῃ μὲν δόξῃ ἀκολουθεῖ πίστις, πίστει δὲ τὸ πεπεῖσθαι, πειθοῖ δὲ λόγος· τῶν δὲ θηρίων ἐνίοις φαντασία μὲν ὑπάρχει, λόγος δ' οὔ. φανερὸν τοίνυν, ὅτι οὐδὲ ἡ δόξα μετ' αἰσθήσεως, οὐδὲ δι' αἰσθήσεως, οὐδὲ συμπλοκὴ δόξης καὶ αἰσθήσεως φαντασία ἂν εἴη· διά τε ταῦτα καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν ἡ δόξα, ἀλλ' ἐκείνου ἐστὶν οὗ καὶ αἴσθησις· λέγω δὲ, ἐκ τῆς τοῦ λευκοῦ δόξης καὶ αἰσθήσεως ἡ συμπλοκὴ φαντασία ἐστίν· οὐ γὰρ δὴ ἐκ τῆς δόξης μὲν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ, αἰσθήσεως δὲ τῆς τοῦ λευκοῦ. τὸ οὖν φαίνεσθαι, ἐστὶ τὸ δοξάζειν ὅπερ αἰσθάνεται μὴ κατὰ συμβεβηκός. φαίνεται δέ γε καὶ ψευδῆ, περὶ ὧν ἅμα ὑπόληψιν ἀληθῆ ἔχει· οἷον φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος ποδιαῖος, πιστεύεται δ' εἶναι μείζων τῆς οἰκουμένης· συμβαίνει γοῦν, ἤτοι ἀποβεβληκέναι τὴν ἑαυτοῦ ἀληθῆ δόξαν, ἣν εἶχε σωζομένου τοῦ πράγματος, μὴ ἐπιλανθανόμενον, μηδὲ μεταπεισθέντα· ἢ εἰ ἔτι ἔχει, ἀνάγκη τὴν αὐτὴν ἀληθῆ εἶναι καὶ ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδὴς ἐγένετο, ὅτε λάθοι μεταπεσὸν τὸ πρᾶγμα. οὐκ ἄρα ἕν τι τούτων ἐστὶν, οὔτε ἐκ τούτων ἡ φαντασία. ἀλλ'

Verùm opinionem quidem ſequitur fides: quippe cùm fieri nequeat, vt hiſce quiſquam non credat, quorum habet opinionem. Beſtiarum autem, fides quidem nulli: imaginatio verò compluribus ineſt. Præterea fides omnem opinionē ſequitur, perſuaſio fidem, ratio perſuaſionem. At imaginatio quidem quibuſdam bellu is ineſt, ratio autem nullis. l *At verò patet nec opinionem eſſe cum ſenſu, nec opinionem per ſenſum, nec opinionis, ſenſus ve coniunctionem, & per ea quæ dicta ſunt, & hac etiam ratione:* m *patet enim ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſusq; coniunctio, opinionem non cuiuſque rei, ſed eius eſſe, cuius eſt etiam ſenſus: dico autem, imaginationem ſi ſit coniunctio ſenſus, opinioniſve, coniunctionem eſſe opinionis albi & ſenſus eiuſdem albi: non enim erit ex opinione quidem boni, ſenſu autem albi: apparere igitur eſt opinari rem eam quam ſentit nō per accidens. At apparent nonnunquam etiam falſa, de quibus ſimul veram opinionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, at perſuaſum eſt terra ipſum eſſe longè maiorem.* n *Fit igitur vt aut ſuam is opinionem, quam habet veram abijciat, re modo eodem ſeſe habente, non oblitus nec diſſuaſus, aut ſi adhuc illam habeat, eadem ſit neceſſariò falſa ſimul & vera. At conſtat opinionem tum euadere falſam, cùm res mutata latet. Neque igitur vnum eſt iſtorum imaginatio, neque ex his eſt coniunctum.*

Text. 158.

Text. 159.

o *Verùm*

l *At verò patet.*] Ex dictis infert contra Platonem in Philebo, & Sophiſta, phantaſiam, ſeu imaginationem non eſſe quid comprehendens ſenſum, & opinionem. Si enim eſſet, contingeret id vno è tribus modis. Nam vel eſſet opinio cum ſenſu, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quā comitaretur ſenſus. Vel eſſet opinio per ſenſum, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quæ ex ſenſu, tanquam ex cauſa oriretur. Vel eſſet vtriuſque, nimirum, opinionis, & ſenſus complexio ex æquo. Nullum verò horum dici poſſe inde confirmat, quia ſi imaginatio differt à ſenſu, & opinione per ſe, ac ſeparatim ſumptis, vtiq; etiam ab vtroq; ſimul diſſidebit.

m *Patet enim ſi imaginatio.*] Oſtendit quo pacto ſumi debeat opinio, ſi phantaſia dicenda ſit opinionem, & ſenſum complecti. Nam quia phantaſia vnius, eiuſdemque eſt, liquet opinionem adiunctam ſenſui, qui eſt phantaſia, non debere eſſe aliam quandam opinionem, ſed quę verſetur circa eandem rem, in quam ſenſus fertur, vt ſi dicamus phantaſiam eſſe quid compoſitum ex opinione albi, & ſenſu eiuſdem: nec enim poteſt eſſe cōflata ex opinione albi, & ſenſu boni. Oportet igitur ſi phantaſia ex opinione, & ſenſu conſurgit, nihil aliud eſſe apparere quid ſecundum phantaſiam, quàm opinari aliquid, quod idem per ſe, & non per accidens ſentitur. At enim poſitionem hanc ex eo refellit, quia nonnunquam apparent quædam falſa ſecundùm phantaſiam à ſenſu ortam, de quibus veram habemus opinionem. Namq; imaginatio percipit v.c. Solem pedali magnitudine, at ſecundum veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quàm terræ moles exiſtimatur.

Quibus modis contingat amitti opinionem.

Quid ſit phāſia.

n *Fit igitur.*] Vt hic locus intelligatur aduertit D. Thomas ex Ariſtotele, tribus modis amitti veram opinionem. Primò cùm res mutatur. Nam ſi quis ſedente Socrate opinetur eū ſedere, veram opinionem habet: ſi autem Socrates ſedere deſinat, & eandem opinionē nihilominus idem retineat, vera opinio in falſam mutatur. Secundò, ſi rationis, qua opinandum inductus fuerit, obliuiſcatur, & ita opinionem deponat. Tertiò, ſi alia permotus ratione oppoſitū eius quod anteà iudicabat, nunc iudicet. His animaduerſis oſtendit Ariſtoteles ſi phantaſia conſtet ex opinione vera, & ſenſu falſo, futurum è duobus vnum, nimirum, vt vel aliquis nulla ex ſuperioribus cauſis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio ſimul vera, & falſa exiſtat. Nam cùm opinio debeat conformari ſenſui, quandoquidem ex illo

conſtat,

Digitized by Google

conſtat, vel ex vera fiet falſa, cùm interim nulla ex prædictis cauſis detur: vel ſi veritatem conſeruet, ſimul erit, & vera ratione ſui, & falſa propter ſenſum, ex quo reſultat, quod tamen eſt impoſſibile.

o *Verùm*

ἀλλ᾽ ἐπειδή ἐστι κινηθέντος τουδὶ κινεῖσθαι ἕτερον ὑπὸ τούτου· ἡ δὲ φαντασία, κίνησίς τις δοκεῖ εἶναι, καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίγνεσθαι, ἀλλ᾽ αἰσθανομένοις, καὶ ὧν αἴσθησίς ἐστιν. ἔστι δὲ γίνεσθαι κίνησιν ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθήσεως, καὶ ταύτην ὁμοίαν ἀνάγκη εἶναι τῇ αἰσθήσει· εἴη ἂν αὕτη ἡ κίνησις οὔτε ἄνευ αἰσθήσεως ἐνδεχομένη, οὔτε μὴ αἰσθανομένοις ὑπάρχειν· καὶ πολλὰ κατ᾽ αὐτὴν καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν τὸ ἔχον καὶ εἶναι καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ. τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τάδε· ἡ αἴσθησις τῶν μὲν ἰδίων ἀληθής ἐστιν, ἢ ὅτι ὀλίγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος. δεύτερον δὲ, τοῦ συμβεβηκέναι ταῦτα· καὶ ἐνταῦθα ἤδη ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι. ὅτι μὲν γὰρ λευκόν, οὐ διαψεύδεται· εἰ δὲ τοῦτο τὸ λευκὸν ἢ ἄλλο τι, ψεύδεται. τρίτον δὲ, τῶν κοινῶν καὶ ἑπομένων τοῖς συμβεβηκόσιν, οἷς ὑπάρχει τὰ ἴδια. λέγω δὲ, οἷον κίνησις καὶ μέγεθος, ἃ συμβέβηκε τοῖς αἰσθητοῖς, περὶ ἃ μάλιστα ἤδη ἐστὶν ἀπατηθῆναι κατὰ τὴν αἴσθησιν· ἡ δὲ κίνησις ἡ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας γινομένη, διοίσει τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀπὸ τούτων τῶν τριῶν αἰσθήσεων. καὶ ἡ μὲν πρώτη, παρούσης τῆς αἰσθήσεως ἀληθής· αἱ δ᾽ ἕτεραι, καὶ παρούσης καὶ ἀπούσης, εἶεν ἂν ψευδεῖς· καὶ μάλιστα, ὅταν πόρρω τὸ αἰσθητὸν ᾖ. εἰ οὖν μηδὲν μὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημένα, ἢ μὴ φαντασίαν· τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τὸ λεχθέν· ἡ φαντασία ἂν εἴη κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ᾽ ἐνέργειαν γιγνομένης·

ἐπεὶ

o *Verùm quoniam fieri poteſt, vt aliud moueatur ab eo ipſo, quod motum eſt, imaginatio verò motio quædam eſſe videatur, & non fieri ſine ſenſu, ſed ſentientibus, & eorum etiam eſſe, quorum eſt ſenſus: fit autem vt motus oriatur à ſenſu iam actu, quem quidem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe.* Text.160.

p *Imaginatio motio hæc eſt profectò, quæ neq; ſine ſenſu nimirum eſſe, neq; competere nõ ſentientibus poteſt. Atq; multa per ipſam id agere, pati ve contingit, quod ipſam habet, & inſuper & veram, & falſam eſſe. Atque id propterea fit, quòd ſenſus quidem propriorum eſt verus, aut raro admodum ſuſcipit falſitatem. At eſt ſenſus eius etiam rei, cui propria ſenſibilia accidunt. Vbi iam fit, vt ipſe ſit falſus: nam non eſt falſus, ſi album dixerit eſſe, ſed ſi album hoc, aut aliud eſſe. Eſt præterea communium ſenſus, quæ quidem perinde atq; propria ijs accidunt, quæ ſunt per accidens ſenſibilia: Dico autem motum, & magnitudinem, quæ vt patet, accidunt ſenſibilibus, circa quæ maximè error, deceptioq; fieri ſenſu poteſt.* q *Motus igitur hiſce, qui fit à triplici tali ſenſu, differentiam ob id ipſum nimirum habebit. Atque primus quidem cùm operatio ſenſus adeſt, eſt verus, cæteri verò falſi etiam eſſe poſſunt, & præſente atque abſente; præſertim cùm à ſenſu longe ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem habeat, ea quæ dicta ſunt, fitq; id ipſum, quod diximus ipſa, imaginatio motus is eſt profectò, qui fit à ſenſu iam operante.* Text.161.

r *Cum*

o *Verùm quoniam.*] Poſteaquam oſtendit quid non ſit phantaſia; nunc quid ea ſit explicaturus, quædam priùs ſumit. Imprimis vnum ab alio motum poſſe alteri motionem inferre, vt in octauo Phyſicæ Auſcultationis libro probatum, demonſtratumq; fuit. Secundò, imaginationem eſſe motum quendam; ſiquidem eſt cognitio, quæ ab obiecto interuentu ſpeciei ab eo producta fit. Tertiò, imaginationem in ijs tantùm, quæ ſenſu prædita ſunt, dari, & non effici abſque ſenſu; quandoquidem internam apprehenſionem antecedit ſenſuum operatio, quam neceſſe eſt ſimilitudine, id eſt, proportione reſpondere ipſi potentiæ, cùm potentia vltra ſuam menſuram non agat.

p *Imaginatio motio eſt.*] Ex ſuperioribus colligit imaginationem, id eſt, actum imaginatricis facultatis eſſe motum factum in animantibus à ſenſu in actu, id eſt, à ſenſu informato ſpecie obiecti. Tum duas imaginationis conditiones ſubijcit. Prima eſt, animantes motu imaginationis variè affici, quod ad finem capitis explicat. Secunda eſt, imaginationem nunc veram, nunc falſam eſſe. Cauſam huius rei ait eſſe, quia imaginamur, quæ ſenſibus percipimus: hi verò interdum falluntur. Nam cùm eorum obiectum trifariam diuidatur; ſiquidem aut eſt proprium, aut commune, aut per accidens, circa hæc omnia hallucinatio contingit, etſi minùs frequenter circa proprium, frequentiùs autem circa ſenſibile per accidens; quia licet aſpectus non erret dum v. g. album apprehendit, errat tamen in applicatione, id eſt, dum ſuo modo accommodat albedinem ſubiecto, in quo non exiſtit, percipitq; rem vt albam, quæ alba non eſt. Circa ſenſibile etiam commune deceptio accidit, vt circa magnitudinem, figuram & motum, de quibus ſuprà.

q *Motus igitur hiſce.*] Errores, qui in triplici illa externorũ ſenſibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accõmodat, aiens pari modo poſſe illos in ea reperiri, niſi quòd imaginatio tam circa præſentia, quàm circa abſentia, & quæ longiſſimè diſtant, verſari conſueuit. Tum concludit ſi ea, quæ dicta ſunt, ſoli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum eſt, vendicat, reliquum eſſe, vt imaginatio ſit motus factus à ſenſu actu operante, id eſt, interuentu ſpecierum, quas ſenſus dum res percipit, ad eam tranſmittit. *Quid imaginatio.*

B r *Cum*

Digitized by Google

ἐπεὶ δ' ἡ ὄψις μάλιστα αἴσθησίς ἐστι, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ φάους εἴληφεν, ὅτι ἄνευ φωτὸς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν· καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν καὶ ὁμοίως εἶναι ταῖς αἰσθήσεσι, πολλὰ κατ' αὐτὰς πράττει τὰ ζῷα, τὰ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔχειν νοῦν, οἷον τὰ θηρία· τὰ δὲ διὰ τὸ ἐπικαλύπτεσθαι τὸν νοῦν ἐνίοτε πάθει, ἢ νόσοις, ἢ ὕπνῳ, οἷον οἱ ἄνθρωποι. περὶ μὲν οὖν φαντασίας, τί ἐστι, καὶ διὰ τί ἐστιν, εἰρήσθω ἐπὶ τοσοῦτον.

1 Cum autem viſus maximè ſit ſenſus, hinc eſt, quòd nomen imaginatio ab ipſo lumine ſumpſit, phantaſiaque dicitur, quia ſine lumine viſio fieri nequit. At quia imaginationes im..anent, ſenſibusq; ſimiles ſunt, ideò per ipſas animalia, beſtiæ inquam, atque homines, multa agunt, illæ, quia mentis ſunt, vt patet, expertes: homines, quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel ſomno ſubmergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum ſit hactenus: ſatis enim quidnam ipſa ſit, & cur ſit, hiſce quæ iam dicta ſunt, explicauimus.

1 Cum

---

1 Cum autem viſus.] Phantaſiæ, & ſenſus cognationẽ ſigno quodam oſtendit, hoc eſt, à nominis Etymologia: phantaſia enim à viſu, qui inter omnes ſenſus externos principem locum obtinet, quodammodo nomen ſumit, quatenus id à lumine accipit, ſine quo viſio non fit. Lumen enim Græcè φάος dicitur, vnde phantaſia ἀπὸ τοῦ φάους καὶ τῆς στάσεως, id eſt, à lumine, & à ſtatu dicitur. Vnde à prima huiuſce nominis parte, phantaſiæ cum ſenſu ſimilitudo oſtenditur. A ſecunda verò indicari ait quòd ſit permanens, & quidem merito; quandoquidem ceſſante externorum ſenſuum functione, ipſa permanet. Quod in cauſa eſt vt animantia per eam multa operentur; & bruta quidem, quia intellectu carent; homines verò, quia interdum in eis intellectus animi ægritudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut ſomno, aliáve eiuſmodi affectione præpeditur, ſiue obſcuratur, & quaſi obliteſcit.

QVAE-

QVAESTIO I.

AN INTERNORVM SENSVVM *numerus rectè à Philoſophis conſtituatur.*

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS INternorum *ſenſuum multitudo collecta fuerit.*

TRibus potiſſimùm rationibus ad internorũ ſenſuum multitudinẽ conſtituendam Philoſophi adducti ſunt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi ſentiendi officinas collocatas eſſe inquiunt, quos vẽtriculos plures eſſe anatomicis obſeruationibus conſtat, nempe tres, quatuórve. Sed hoc argumẽtum alijs parum efficax videtur, idq; non ſine magna probabilitate. Primum, quia cùm ſenſus ſint qualitates, quæ non occupãt locum, atq; adeò nec domicilia, quibus excipiantur, requirunt, incertum eſt num eiuſmodi cellulæ ad eum vſum, an ad alium potiùs deſtinatæ à natura ſint; videlicet ad perficiendos ſpiritus animales, vt Veſalius lib. 7. cap. 6. & Realdus Columbus in lib. de cerebro, & neruis cap. 1. exiſtimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuanda, vt quibuſdam videtur: quod probabile facit humidæ, & excrementitiæ concretionis copia, quæ in ijs viſitur. Confirmatq; hoc Fernelius in libro de partium humani corporis deſcriptione cap. 9. aiens ſuperuacanea, quæ in ijs ventriculis congeruntur, ſenſim per quoſdam riuulos in eum cerebri locum, qui infundibulum, aut pelluis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec in palatum pedetentim inſtillent, ac foràs deturbentur. Galenus quoque libro octauo de vſu partium docet priores duos cerebri ſinus, inſpirationis, expirationiſque cerebri, & vaporum efflationis cauſa datos eſſe. Præterea emiſſionis recrementorum gratia, atque inſuper ad animales ſpiritus conficiendos, qui inde ad poſteriorem ſinum transmeantes, ibi abſoluuntur. Præterea quòd non reſideant interni ſenſus in prædictis ventriculis ex eo ſtabiliri poteſt; quia ſenſus communis dicitur eſſe in priori parte cerebri; vbi tamen non inuenitur vnus aliquis ſinus, in quo ille reſideat, ſed duo, alter ad læuam, alter ad dexteram; qui deinde in tertium media cerebri parte conſiſtentem proprijs ductibus cõcurrunt. Quòd ſi quis dicat ſenſum communem in vtraq; illa à cauitate ſedẽ habere, id ex eo confutatur; quia cùm hæc facultas ſit quaſi centrum externarum, vt ſuprà ex Ariſtotele, alijsq; auctoribus docuimus, conſentaneum eſt, vt more centri vnam, non verò geminam ſedem occupet. Quòd ſi quis cum nonnullis aſſerat priores illos cerebri ſinus non duos, ſed re vera vnum eſſe; eſto ita ſit: quòd adhuc in illo communis ſenſus non ſit repoſitus, ea ratio conuincit, quia, vt Veſalius loco citato oſtendit, nerui ab externorum ſenſuum organis in cerebrum aſcendentes, per quos rerum ſenſibilium imagines deuehuntur, non confluunt in eiuſmodi ventriculum, in quem confluere oporteret, ſi illic, vt autumant, foret ſenſus communis, ad quem externæ ſentiendi facultates, rerum, quas percepére,

Ex ventriculis cerebri non efficaciter colligi numerum ſenſuum internorum.

A B C D

Digitized by Google

... am colligat Galenus.

percepêre, ſimulacra vndique tranſmittunt.

Alij, è quorum numero eſt Galenus, plures internos ſenſus, eoſque locis diſtinctos ideò fecere, quia videmus lædi nonnunquam ſenſus internos quoad vnam operationem; non quoad aliam: quod certè nō aliunde videtur obuenire, niſi quia ij inter ſe diſtinguuntur, & in diuerſa cerebri parte vigent: ſic enim, diſſoluto in vna parte organi temperamento, idem nihilominùs in alia integrum manet, proindeq; facultas, quæ partem integram occupat, ſuo numero propè fungitur; quæ verò partem læſam, non item. Accidere autem interdum prædicto modo talem læſionē ex eo oſtendunt; quia nonnunquam morbo correptis viſa apparent, quæ non ſunt, labefactata videlicet imaginatione; cùm alioqui rectè iudicent, & è conuerſo: ſunt etiam qui memorandi vim penitùs amiſerunt ſuperſtite apprehenſione, & iudicio, quorum omnium exempla refert Galenus varijs in locis, ac primùm libro de ſymptomatum differentijs cap. 3. narrat Theophilum quendam médicum, cùm alioqui ad interrogata probè reſponderet, imaginatum fuiſſe tibicines quoſdam in angulo domus aſſiduè canere, qui interim exclamabat, vt foras eijcerētur. Ex quo colligitur imaginandi vim hallucinatam in eo fuiſſe, dum audire ſe tibicines, & videre putaret; iudicium verò incolume, tum quia appoſitè interrogabat, & reſpondebat; tum quia tibicines, vt eijcerentur, iubebat: qui ſi adeſſent nocere ei poſſent. Nonnulli verò cōtrariam nonnūquam patiuntur affectionem, qua iudicium, æſtimatióve in ijs errat; cùm tamen non ſe videre apprehendant, quæ non vident, vt exemplo altero Galenus oſtendit lib. 4. de locis affectis cap. 1. Nam Romæ quidam inſana mente cùm in cubiculo detineretur, è lecto ſurgens ad feneſtram, per quam & ipſe videri, & prætereuntes contueri poterat, acceſſit. Indeque ex vitreis vaſis ſingula oſtendens, ſciſcitatus eſt, imperarent ne vt proijceret, qui ridentes, plaudentesque, vt ea proijceret, cum rogaſſent: ille omnia arripiēs deiecit. Quod cum magnis acclamationibus, riſumq; exceptum fuiſſet, ſubinde num puerum quoq;, quem apud ſe habebat, deturbari iuberent, interrogauit: quod cùm illi vt faceret, iuſſiſſent, puerum quoque è feneſtra præcipitem dedit. In hoc ergo vis apprehendens integra manſit, quia & vaſa, & puerum, & acclamantes ritè apprehendebat. Aegrotabat tamē iudicatrix facultas, quia & vaſa, & puerum deijciendum inſanè æſtimabat, nec comminuenda vaſa & interiturum puerum inferebat. Iam verò quibuſdam memoriam aliquando fuiſſe oblæſam, integra imaginatione ac iudicio Thucydidis teſtimonio confirmat idem Galenus lib. de differētijs ſymptomatum c. 8. & lib. 2. de cauſis ſymptomatum cap vltimo, vbi refert euaſiſſe quoſdam à pe-

A ſtilentia, qui neq; ſe ipſos, neque alios agnouerunt, itemque nonnullos refert, qui ſenio in eaſdem inciderunt affectiones; ac ſe etiam quoſdam vidiſſe, qui literarum, & artium omnino obliti fuerant, imò & ſuorum nominum; quibus tamen alij interni ſenſus incolumes erant.

Non probatur Galeni ratio.

At enim hæc quoque ratio ad internorum ſenſuum differentias, & diſtincta eorum organa colligenda, multis non abs re, parū momenti habere videtur, aientibus poſſe in eadem cerebri parte lædi temperamentum, ita vt læſio impediat v.g. officium apprehendendi, non tamen iudicandi; vel iudicandi, non autē apprehendendi, ſeu memorandi, & contrà. Quemadmodum in toto ventriculo reſident facultates, quæ circa alimentum negotiantur, id eſt, alliciendi, retinendi, alterandi, & expellendi vires; nec tamen quacunq; harum læſa, aut cuiuslibet officio impedito, vniuerſæ, earúmve munia læduntur; nimirum quia non quęuis temperamenti mutatio, quę v.g. cibi retentionem vitiat, ad eiuſdem cibi attractionem impediendum ſat eſt.

Quidam ex diuerſitate operationū ſenſus diſtinguunt internos.

Alij igitur internorum ſenſuum differentias aſtruunt ex diuerſitate munerum, & operationum, quæ ab ijs adminiſtrantur, quòd videlicet ea munia, & functiones tam variæ ſint, ac diſſimiles, vt neceſſariò plures facultates exigant. Atque hoc multiplicandi potentias fundamentum à pleriſque in ſchola Philoſophorum pro firmo, certoq; habetur, etſi ex eo non omnes eundem numerum internorum ſenſuum conſtituant, ſed alij plures, alij pauciores. Nam Auicenna lib. 6. Naturalium parte 4. c. Algazellus in ſuo libello de anima tractatu 4. c. 4. Magnus Albertus lib. 2. de anima tractatu 4. c. 7. Ioannes Gandauenſis 2. huius operis qu. 37. quinq; faciunt internos ſenſus. Qui licet in numero conueniant, in eorum tamen officijs diſtribuendis, atque ordinandis non parū diſſident. Etenim Algazellus, & Albertus ſenſum communem, qui externorum ſenſuum obiecta percipiat, & dignoſcat, primo loco ponunt. Secundo vim imaginatricem, vt ſenſus communis idola conſeruet, reſq; ſenſatas in earū abſentia recolat. Tertio ęſtimatiuam, vt obiecta nō ſenſata, v.g. odium, & amicitiā percipiat. Quarto phantaſiam, vt variè inter ſe ſpecies coniungat, ſenſatas cum ſenſatis, vt cùm ex auro & monte, aureum montem effingit: nō ſenſatas cùm ſenſatis, vt cum hoc calidū, & vtile ſimul percipit: non ſenſatas cū non ſenſatis, vt cū agnus apprehēdit matrem, vt ſibi charā, & amicam. Quinto memoriam, vt conſeruet ea, quę phantaſia percipit. Auicēna autē phantaſiam tertio loco ſtatuit. Quarto imaginatricem facultatem; atq; hāc credit nihil per ſe cognoſcere, ſed duntaxat ſpecies à ſenſu cōmuni traditas apud ſe reponere, & cōſeruare. Habēt autem hi auctores ad hunc numerū conſtituen-

Qui ſenſus quinq; internos conſtituāt eorumque munia.

dum eam, quam diximus, rationem; videlicet, quòd quintuplex illa munerũ, functionumq; varietas æqualem potentiarum numerũ expoſcere videatur.

...tuor à ...nu... ...tur.

Altera eſt opinio D.Thomæ opuſc.43.cap.4.& 1. part. quæſt.78.art.4. Caietani ibidem, Auerrois hoc in lib. com.6. Ferrarienſis q.4. & aliorum arbitrantium quatuor eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum communem, cuius offi ia ſæpè expoſuimus: imaginationem, ſiue phantaſiam, quæ res ſenſatas inter ſe iungat, & ſit quaſi theſaurus imaginum ſenſus communis: cogitatiuam (in brutis æſtimatiua nuncupatur) quæ res non ſenſatas percipiat: & modo antè explicato componat; memoriam, quæ ſpecies non ſenſatas condat, ſeruetq;, & ex ijs recordetur. Horum philoſophorum placitum ſimiliter innititur diſtinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, niſi quòd illa ad pauciores potentias reuocat, vt à nobis inferius declarabitur.

Galeno tres tantum recenſentur.

Tertia ſententia eſt Galeni, qui ex triplici illa ſpecie phrenitidis, cuius ſuprà meminimus, tres internas facultates poſuit, phantaſiam, quam cum ſenſu communi confundit, rationem, id eſt, vim iudicatricem, & memoriam. Eundem numerum cõſtituit D. Gregorius Niſſenus libro 4. de viribus animæ cap.6. & 7. Damaſcenus lib.2. fidei orthodoxæ cap.17. D. Nemeſius de natura hominis cap.6. alijque nonnulli.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR INTERnorum ſenſuum numerus ex communi Philoſophorum ſententia.

NOs quid in re prorſus abdita, & ambigua ex communioribus tam veterum, quàm recentium auctorum placitis ſtatuendum ſit, aliquot aſſertionibus primò explicabimus; deinde aliam ſententiã, quæ nobis veriſimilior videtur, ſtatuemꝰ. Sit prima aſſertio. Præter ſenſum communem, quem ſuprà ponendum eſſe demonſtrauimus, danda eſt aliqua potentia diſtincta, quæ ſpecies ab eo ſibi demandatas cõſeruet. Probatur, Etenim diuerſa qualitatũ temperies, atq; adeò diuerſum organum, & potentia exigitur ad imagines rerum promptè recipiendas, iisq; in præſentia obiecti vtendum: diuerſa, inquam, ab ea, quæ requiritur ad eaſdem in poſterum diu cõſeruandas. Nã humida probè excipiunt, ſed non retinent: ſicca, etſi ægrè recipiant, diu conſeruant. Cùm igitur conſtet ſpecies à ſenſibus externis emiſſas, confeſtim recipi ab vno aliquo ſenſu, in quem deferũtur: cùm item perſpicuum ſit rerum perceptarum ſimulacra à brutis animantibus ſaltem perfectis diu aſſeruari,

1. Aſſert. Præter ſenſum communem dãdam eſſe phantaſiam.

Humiditas ad receptionem ſpecierum iuuat; ſiccitas ad retentionem.

quod in libris Paruorum naturalium ex profeſſo oſtendimus: fit inde, vt vltra organum communis ſenſus, qui priori muneri obeundo deſtinatus eſt, ponendum ſit aliud ſiccioris temperamenti, & alterius facultatis, quæ poſterius officium retinendi ſpecies adminiſtret. Hæc autem eſt, quæ peculiari nomine phantaſia, atque imaginatrix dicitur.

Lib. ... nijs c.1. et 2.

Secunda aſſertio. Præter phantaſiam danda eſt alia facultas ſenſitiua, quæ res non ſenſatas percipiat, eaſque tum inter ſe, tum cum ſenſatis variè coniungat: & vltra hanc ponenda eſt alia, quæ ſit quaſi theſaurus ſpecierum, quibus res eiuſmodi repræſentantur. Prior pars huiuſce aſſertionis inde oſtenditur, quia cùm nõ ſolùm homines, ſed etiam brutę animantes odij & amicitiæ notiones effingant vt ouis, quæ lupum vt ſibi inimicum apprehendit: conſtituere oportet aliquam potentiam ſenſitiuam, quæ hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominibus cogitatiua, in belluis æſtimatiua dicitur. Eſſe verò hanc à phantaſia diſtinctam argumento eſt, quòd dignoſcere res non ſenſatas, eaſq; prędicto modo componere munus eſt altioris negotij, atq; adeò potentię paulo nobilioris, quam ſit phantaſia. Poſteriorem partem eiuſdem aſſertionis probat ratio illa, qua paulò ante oſtendimus phantaſiã à ſenſu communi diſtingui; ſiquidem vt phantaſia ſenſus communis; ita memoria facultatis imaginatricis repoſitorium, ſeu theſaurus habetur.

2. Aſſert. Dandam eſſe cogitatiuam ſeu æſtimatiuam, & memoriã.

Diſtingui cogitatiuam à phantaſia.

Tertia aſſertio. Præter quatuor prædictas facultates nihil opus eſt aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiuſmodi facultas minimè neceſſaria eſt ad obeundas operationes, quarũ gratia à ſuis aſſertoribus inducitur. Namque ad res ſenſatas in ſe copulandas ſufficit phantaſia, ad eliciendas verò non ſenſatas, eaſque tum inter ſe, tum cum ſenſatis variè commiſcendas, ſat eſt cogitatiua. Sed obijciat quis Phantaſia nihil operatur, ſed duntaxat ſpecies ſibi concreditas retinet, tueturq;: igitur danda aliqua potentia, quæ res ſenſatas inter ſe iungat: deinde alia, quæ circa non ſenſatas verſetur. Huic obiectioni negãdum eſt quod aſſumit. Non enim phantaſia in ſpeciebus retinendis tantummodo occupatur, ſed ex ijs etiam ſenſiones ſuas promit, cum ſit potentia non ſolùm paſſiua, ſed actiua, alioqui deterior foret ſenſu communi. Vnde & Ariſtoteles proximo capite docuit actum phantaſiæ, ſiue imaginatricis facultatis eſſe imaginationem, eique notitiam. Itaq; vt ſenſus communis externorum ſenſuum obiecta in eorum præſentia dignoſcit, & comparat; ita & phantaſia in eorum abſentia. Quin & amplius etiam aliquid præſtat, vt progreſſu dicemus

3. Aſſert. Præter 4. deſignatos ſenſus nullum alium eſſe concedendũ

Obiect.

Dilutio.

Phantaſia ſuas etiam promit ſenſiones.

At obijciat rurſum aliquis, cogitatiuam, quæ circa res inſenſatas occupatur, tractare etiam ſenſatas; quãdoquidem interdum non

ſenſat.

Obijcitur.

Digitized by Google

ſenſatas cum ſenſatis iungit; imò & ſenſatas A inter ſe copulare poteſt. Quare ſuperuacaneam videri phantaſiam. *Reſpõdetur.* Occurrendum tamen, licet nonnunquam vlterior potentia officia prioris, ſaltem aliqua ex parte, adminiſtret: non icircò priorem potentiam redundare, cum natura, præſertim in rebus materia conſtantibus, quæ ſenſim proficiunt, materiales potentias gradatim diſponat, earumque officia eo ordine diſtribuat, qui ad functiones ſeriatim, ac proinde expeditiùs & B magis commodè exercendas idoneus videatur. Quæ diſpoſitio, atque ordinis commoditas meliùs ſeruabitur, ſi phantaſia conſeruet, atque inter ſe primò coniungat ſolas ſpecies ſenſatas, deinde vlterior potentia non ſolum has, ſed etiam non ſenſatas eliciat, & inter ſe copulet; tum poſtremò vtraſque ſibi traditas memoria conſeruet.

Opponitur tertio. Opponit etiam è recentioribus Philoſophis quidam; magis & minùs pertinere ad C eandem ſpeciem: atque adeò non videri rectè diſtingui memoriam à cogitatiua, quòd altera magis, altera minùs conſeruet rerum imagines. *Occurritur.* Verùm hoc facilè diluitur. Nec enim exiſtimandum eſt has potentias per id diſtingui, cùm id organi, non potentiæ ſit affectio: ſed nimirum ex diuerſitate temperamenti, quod hæ facultates in organo exigunt; (videlicet, vt vnum humidius ſit, alterum ſiccius; vnum minùs, alterum magis retineat inuſta D rerum ſimulacra) tanquam ex quodam naturæ indicio colligitur habere illas diſtincta ſenſoria, atque adeo eſſe potẽtias diuerſas. *Quæ ſit inter cogitatiuam & memoriam diſtinctio.* Quarum tamen diſtinctio à priori ex diuerſitate obiectorũm ſumenda eſt; quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale eſt, ſimiliterq; memoria circa memorabile inſiſtit.

Verùm enimverò etſi probabile ſit, quatuor eſſe internos ſenſus, vt proxima aſſertione diximus, non minùs tamen probabile vi- E detur tres ſolummodò eſſe, nempe ſenſum communem, phantaſiam & memoriam. *Probabile admodum eſt, tres tantùm numerandas eſſe potentias.* Hæc aſſertio, quæ tum à quibuſdam antiquioribus, tum à multis noſtræ ætatis Philoſophis defenditur, ex eo ſuadetur, quia omnia illa officia, quę paulò antè duplici facultati, phantaſiæ & cogitatrici aſcribebamus, commodè reuocari poſſunt ad mediam illam potẽtiam, quæ phantaſia nuncupatur. Etenim quanquàm res non ſenſatas percipere, easque tra- F ctare præſtantioris notæ munus ſit, quàm in ſolas res ſenſatas incumbere; non proinde neceſſarium videtur ad hæc duo miniſteria exhibenda plures aſciſcere facultates; cùm vna eademque vis, vt in noſtro patet intellectu, aliàs magis, aliàs minùs nobiles operationes adminiſtret. Nec omnino oportet in his potentijs, eſto materiales ſint, tantam interponere varietatem.

ARTICVLVS III.

INDVCITVR ALIA QVAEdam minùs communis opinio, quæ tamen cæteris probabilior iudicatur.

SVperiori articulo quid de internorum ſenſuum numero ex communi auctorum placito decernendum foret, ſtatuimus. Cæterùm alia quædam eſt opinio, etſi non antiquitati, vt quibuſdam videtur, certè veritati magis conſentanea, quam præter alios noſtræ ætatis nobiles Philoſophos defendit Fonſ. lib. 5. Metaph. cap. 28. qu. 7. ſect. 4. aſſerens duas tantùm eſſe potentias ſenſitiuas internas; ſenſum communem & phantaſiam. Quæ ſententia ſic tuenda à nobis eſt; vt dicamus ſenſum cõmunem fungi ijs muneribus, quæ illi ſuperiùs attribuimus: phantaſiam verò reliquis omnibus, quę alijs ſenſibus internis delegabamus, [illegible] eſſe ex eo conuincitur, quia nulla ratio cogit plures ſenſus conſtituere, vt facilè videbit qui ad dilutionem argumentorũ, quæ plures ſuadebant, animum attenderit. *Sufficere duos ſenſus, communem ſcilicet & phantaſiam.* Nam quòd omnia cogitatricis facultatis munia ad phantaſiam reduci poſſint, iam ſuprà oſtendimus. Quòd autem memoriæ officiũ, quod vnum reſtabat, ab eadem ſuſtineri queat; imò quòd illa id re ipſa adminiſtret, ea ratio probat; quia in primis ad retinẽdas rerum imagines nihil opus eſt organo omnino diuerſo, ſed diſtincta eiuſdẽ organi parte, quæ ſiccitate magis abundet, firmiusque retineat, vt quibuſdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicendum potiùs cum Fernelio, lib. 5. ſuæ Phyſiologiæ, & Theophilo ad text. 162. in vna eademque organi parte recipi denuò ſpecies ad cogitandum, & ad vſum memorię: quia id organum tali prædirum eſt temperamento, vt recens illapſas rerum imagines, quantum opus ſit ad confeſtim ijs vtendum, mox imbibat, & vt eas quoque diu ſeruare queat: præſertim ſi vel vno actu vehementi, vel iterata eiuſdem rei apprehenſione, altè firmiterq; infigantur. Licèt enim anteà iuxta communem ſententiam dixerimus, oportere dari ſenſiterium humidum ad recipiẽdas primò ſpecies; aliud verò ſiccum ad ſeruandas: quia nimis humida facilè recipiunt, & non retinent, nimis ſicca ægrè recipiunt, & diu conſeruant: nobis tamen videtur poſſe dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficilè recipiat, & recepta diu retineat. *Poteſt dari tale temperamentum in eadem potentia, vt ſpecies commodè recipiat, & retineat.* Nam quòd typi in eadem organi parte inurãtur, & maneant, non ad vſum memoriæ ſolùm, ſed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo poteſt, quia alioqui cùm volumus ſenſu interno diſcurrere circa ea ſingularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oportet nos arbitratu noſtro aliunde, id eſt, è theſauro memoriæ ſpecies cire, & euocare: quod admodum improbabile

babile & fictitium videtur; atq; indignũ præſtantia æſtimatricis facultatis, quam certè rerum typis carere minimè conuenit. Itaq; nec videtur neceſſariò requiri diuerſitas ſenſorij ad memoriam, quo potiſſimùm iudicio illius ab alijs potentijs diſtinctio arguebatur; imò nec diuerſa pars in eodem organo. Quare nõ eſt cur putemus memoriam ab alijs potentijs ſitu, aut naturâ diſtingui.

Non eſſe neceſſariam duplicẽ memoriam.

Præterea quòd non ſit duplex theſaurus, alter ſpecierum ſenſatarum, alter inſenſatarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia B eadem facultas, vt iidem concedunt, ex ſpeciebus ſenſatis elicit non ſenſatas, easque inter ſe variè iungit, & componit. Item eadem cùm reminiſcendi actum exercet, ſæpè à rebus ſenſatis ad inſenſatas, & contrà ab his ad illas diſcurrit: id autem præſtare ſaltem promptè & expeditè non poſſet, niſi tam harum, quàm illarum ſpecies, à quibus ſenſionem eliceret, in ſe ipſa retineret. C

Ariſtotelicæ doctrinæ conſona oſtenditur hæc ſententia.

Denique quòd hæc noſtra o[illegible]pa-tetico dogmati non repugnet, ex eo oſtenditur, quia Ariſtoteles cap. 2. & 3. huius libri, potentias ſenſitiuas internas accuratè inueſtigauit, non plures inuenit, conſtituitve quàm duas; videlicet ſenſum communem & phantaſiam. Nec obſtat quòd vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de Memoria & reminiſcentia inſcripſit. Non enim id propterea fecit, quòd facultatem memorandi à D phantaſia ſitu, vel ſpecie abiungeret. Nam capite primo eiuſdem libri actum memorandi collocat in ea parte animæ, id eſt, in ea potentia, in qua imaginatrix ac phantaſia reſidet. Inſcriptionis ergo cauſa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, ſecundùm quem hæc potentia appellationem memoriæ ſortitur, quemadmodum & phantaſia vocatur, quòd in ea res appareant; non quouis modo, ſed ita vt ſenſibilibus digreſſis, eorum notio mane- E at, ſicuti explicauit Ariſtot. proximo ſuperiori capite, text. 162.

Erit tamen qui roget, Si tantoperè nobis internorũ ſenſuum arridet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Reſpondemus, Alenſem quidem 2. part. quæſt. 70. memb. 2. concedere re vera non eſſe plures potentias, etſi ob diuerſitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur, obſtat in primis F auctoritas Ariſtotelis, qui capite citato à tex. 55. probauit phantaſiam eſſe facultatem ſimpliciter diuerſam à ſenſu communi. Deinde obſtant hæ rationes: primùm, quia diuerſo modo immutatur ſenſus communis & phantaſia: nam ille immediatè à ſenſibus externis immutatur: hæc non niſi mediatè, & interuentu illius. Item, ille præſentia duntaxat obiecta, ac ſimul cum ſenſibus externis apprehendit; hæc etiam iis ceſſantibus, & remotiſſima percipit. Ille tantùm ſenſata; hæc etiam non ſenſata dignoſcit, adminiſtratq; alias fun-

Cur nõ vnus tantũ internus ſenſus concedatur.

A ctiones ſibi peculiares, de quibus ſuprà.

Manet ergo ex ſuperiori diſputatione duas tantummodò eſſe internas ſentiendi facultates, ſenſum communem & phantaſiam, quæ ex officiorum diuerſitate non ſolùm varia ſortitur nomina, vt ſuprà monuimus, ſed etiam quaſi multiplex potentia, non natura & ſpecie, ſed operationum fœcunditate dici poteſt. Quo pacto aiunt nonnulli interpretandum eſſe Galenum, videlicet ex triplici ſpecie phrenitidis, non tres potentias diſtinctas, ſed triplicem eiuſdem facultatis operationẽ, quæ triplici morbo phreneſeos lædi queat, intellexiſſe. Quibus adſtipulantur verba eiuſdem Galeni lib. 2. de Muſculorum motu, vbi vnam eandemque potentiam ſtatuit phantaſiam & memoriam.

Phantaſia ex varietate munerum multiplex potentia dici poteſt.

ARTICVLVS IV.

DE SEDE INTERNORUM ſenſuum.

IN poſterum de internis potentijs ſenſitiuis, iuxta eum numerum, quem paulò antè decreuimus, philoſophabimur; quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori perueſtigatione, ex communi ſententia plures duobus poſuerimus. Quòd ad præſens dubium attinet, de internorum ſenſuum loco agit Auicenna Fen. 1. primi doctrina 6. cap. 5. Aetius Sermone 2. Tetrabili 2. capite 2. Fernelius in libro de Natural. facult. cap. 10. D. Thomas 1. part. quæſt. 78. art. 4. & opuſcul. 43. cap. 4. & alibi.

Improbatur ſententia, quæ ſenſus collocat in ſpiritibus.

D. Nemeſius in libro de Natura hominis, cap. 6. & D. Damaſcenus lib. 2. Fidei, cap. 19. & 20. collocant ſenſus internos in ſpiritibus. Sed hæc ſententia non placet, quia vt libro 1. de Ortu & Interitu, ex profeſſo oſtendimus, ſpiritus non ſunt animati: at potentiæ vitales, ex quibus anima ſuas elicit functiones, non niſi in corpore, quod ab ipſa anima informatur, ineſſe debent. Reliquum eſt ergo, vt prædicti ſenſus reſideant in cerebro. Verùm dubitari ſolet à Medicis, vtrum in cerebri medulla, an in eius membranulis, ſeu inuolucris, quæ Meninges vocantur, inſint. Fernelius in membranulis eſſe ait, eo nixus argumento, quòd cerebri medulla tangendi ſenſu careat, membrana autem, ea præſertim, quæ craſſior eſt, tactu valeat exquiſitiſſimo. Quæ omnia vulnerata, apertaque calua, contrectantibus deprehenſa fuiſſe inquit, & in morborũ euentis declarata: ſiquidem in phrenitide, delirio & lethargo, læſa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit: at ſi vel minima occaſio, aut humoris, aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur, grauis dolor excruciat. Galenus tamen, cuius ſententia magis probatur, lib. 7. de Placitis, ſenſus internos conſtituit

Fernelius in membranulis cerebri eos cõſtituit.

Digitized by Google

ſtituit in ipſa cerebri medulla, vt in præcipua ſede, è qua propagantur nerui, per quos ſenſibilium rerum imagines inuehuntur. Meninges verò ait datas à natura ad ſubſtantiam illam continendam coërcendamque. Nec Fer-
1. nelij ratio concludit. Primùm, quia medulla
cerebri ſenſu tactus non omnino caret, licèt
2. obtusè ac tenuiter ſentiat. Deinde, quia temperamentum, quod tactum propter mollitudinem aqueam minùs iuuat, poteſt reſpectu internorum ſenſuum maiorem habere commoditatem.

A Fernelio nec ſitu, nec loco huiuſmodi ſenſus diſiunguntur.

Sed eſt adhuc controuerſia in quanam ipſius medullæ parte, quáve diſcretione hi ſenſus repoſiti ſint. Fernelius nullibi ſitu locóve eos diſiungi patitur: & excludendam atque euertendam eſſe contendit aduerſariam opinionem, vt abſurdam & futilem, etſi iuniorum propè omnium ſit. Quæ ex Arabum, inquit, factione primùm orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Et paulò inferiùs; Si Ariſtotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum Medicorum familiam, qui omnes ad vnum iiſdem principijs informati; læsâ memoriâ non modò occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea ſit, hanc eandem & recordari, & rerum impreſſiones conſeruare. Hæc ille, qui non eſt cur tantoperè deijciat contrariam opinionem, quæ plura internis ſenſibus organa aſſignat; cùm eam grauiſſimi Philoſophi, D. Thomas & Magnus Albertus, aliique non pauci tueantur. Nos ergo quaſi media inſiſtentes via, vt non plures, nec pauciores ſenſus internos ſpecie diſtinctos, quàm duos facimus: ita non plura paucioráve illis, quàm duo inſtrumenta deputamus. Senſum ergo communem ſtatuimus in anteriori parte cerebri, ad quam viæ quædam & foramina patent, per quæ extrinſecùs hauſta, rerum ſimulacra commeant, qui etiam cerebri locus paulò humidior eſt, atq; ita ad recipiendum expeditior. Phantaſiam verò in toto reliquo cerebro collocamus, vbi compoſitio illa, de qua anteà diximus, huic potentiæ maximè idonea, videlicet ex ſicco & humido attemperata exiſtit.

Danda tamen eſt talis diſiunctio, & oſtenditur quæ illa ſit.

Obiectio.

Sed iam aliquis vrgeat videri memoriam in occipitio tantùm eſſe, quia ibi percuſſos rerum cepit obliuio; quo argumento nos ad eam ſententiam confirmandam alibi vſi fuimus.

Dilutio.

Occurrendum tamen non iccircò eo vulnere læſam duntaxat memoriam, quòd inibi ea ſola reſideret, quam nos nec loco, nec natura à phantaſia abiungi oſtendimus: ſed quia non quicquid potentiam quoad vnam operationem lædit, continuo eandem quoad cæteras offendit, vt iam ſuprà monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in lib.

A de Functionibus & humoribus, cap. 15. aiens, cùm facultas quoad vnam operationem natura, vel aliquo aſcititio incommodo minùs firma eſt, eam irruentibus cauſis noxijs, minùs obſiſtere, promptiusq; turbari quoad illam: & contrà, quæ firma eſt ac valida, minùs aut nihil detrimenti ſuſcipere. Atque ita cùm valida eſt potentia, verbi gratiâ, quoad actum apprehendendi, non autem iudicandi, lædi iudicium integra apprehenſione. Quòd ſi ve- B hemens cauſa morbi ingruat, cui potentia quoad omnes functiones peræquè ſuccumbat, tunc iacturam integram omnium operationum, perfectumq; delirium conſequi.

ARTICVLVS V.

QVI SENSVS INTERNI, *quibus competant animantibus.*

C

Phantaſia qua ratione accepta ſoli homini conueniat.

PОrrò non omnes internæ ſentiendi facultates cunctis inſunt animantibus, etſi nullum ſit, quod careat ſenſu communi, vt anteà cùm de illo priuatim à nobis ſermo haberetur, docuimus. Quòd verò ad phantaſiam attinet, ſi ſpectetur ſecundùm actus componendi, diuidendi & diſcurrendi circa ſingularia, quos illi concedendos eſſe proxima quæſtio- D ne ſtatuemus; notum eſt eam ita ſumptam haudquaquam belluis cōuenire. Si item conſideretur quoad actum memorandi, pro certo conſtantique habetur, illam non omnibus brutis competere: cùm nec omnia loca cieantur, vt quæ ſaxis marinis adhæreſcunt; nec omnia, quæ loco mouentur, ad ſedem, è qua profecta ſunt, redire conſueſcant: memoria verò iccircò potiſſimùm data ſit animātibus, vt locum abſentem anteà ſibi notum alicuius E rei inueniendæ, aut fugiendæ gratiâ petant. Si autem phantaſia expendatur quoad alios actus, qui eò competunt, de quibus ſuprà, cuiuſmodi ſunt elicere ſpecies non ſenſatas è ſenſatis, eaſque inter ſe variè copulare; dicendum cùm ij actus admodum præſtantes, eximiæque notæ ſint, non videri niſi à nobilioribus animantibus, atq; adeò ab ijs omnibus, quæ memorandi actus exercēt, adminiſtrari.

Phantaſiam non omnib. animalibus ineſſe.

Obiectio 1.

Verùm contrà ſuperiùs dicta hæc ſe offe- F runt. Ariſtoteles lib. 1 Metaph. cap. 1. omnibus animantibus imaginationem concedit, & capite 9. huius libri, text. 56. docet ſenſum, imaginationem & appetitum omnibus eſſe communia. Igitur ex internis ſentiendi facultatibus nō ſolus ſenſus communis vniuerſis com
petit. Secundò, etiam bruta deſpicaciſſimæ 2.
naturæ, vt lacertæ, apprehēdunt inimicitiam:
quandoquidem viſo homine fugiunt: igitur
elicere ſpecies inſenſatas, ex ſenſatis non ſolis
perfectioribus animantibus conuenit. Ter- 3.
tiò, cùm apes ad aluearia, & formicæ ad myrmecias

Digitized by Google

mecias ſuas reuertantur, negari non poteſt A habere illas memoriam; & tamen non habẽt imaginationem, vt docuit Ariſtot. prox. cap. text.106. non ergo omnia bruta, quæ memoria pollent, imaginandi actum exercent.

Ad 1. obiect. Ad primum horum, dicendum imaginationem, ſi preſsè ac propriè ſumatur, prout de illa hoc loco egimus, eamq; à phantaſia perfecta minimè ſeparauimus, non omnibus brutis ineſſe: ſi latè, vt etiam ſenſum communem comprehendit, in cunctis reperiri: ac iuxta poſteriorem hanc notionem accipi ab Ariſtot. B locis in argumento citatis. *Ad 2.* Ad ſecundum, bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere ſpecies inſenſatas ex ſenſatis; fugere tamen aduerſarium ex inſtinctu, qui in eis eſt modus quidam iudicij obſcurioris, quàm id, quòd belluæ perfectiores formare conſueuerunt. *Ad 3.* Ad tertium, relicta Auctorum controuerſia, circa eius loci explicationem, de qua D. Thomas, Aegydius, Thienenſis, Ianduc nus, Albertus, Auerroes, dicito Ariſtot. negare apibus & formicis imaginationẽ, ſeu phantaſiam non quamlibet, ſed eam, quæ coniuncta eſt cum aptitudine ad capeſſandam aliquo modo diſciplinam, quæ phantaſia conuenit elephantis, equis, & quibuſdam alijs, quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quaſi docentis aſſueſcunt ad faciendum aliquid; quæ tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, eſto quandam veluti Reipubl. formam ſeruent. D

Lege Ariſt. li.1. de Hiſt. anim. cap.1. Plin. lib.11. cap.3.

QVAESTIO II.

AN ALIQVIS INTERNVS ſenſus diuidat, componat, diſcurrat.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA PARTIS negatiuæ.

NOn quærimus hoc loco de compoſitione & diuiſione, qua propoſitiones conficiuntur ex terminis communibus, nec de diſcurſu, qui ex ijs conſtat. Planum eſt enim, & alibi à nobis demõſtratum, cognitionem vniuerſalium rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; ſed in ſolam vim intellectricem. Tantùm ergo in quæſtionem vocamus, num aliquis de internis ſenſibus propoſitionem ex terminis ſingularibus formet, & circa ſingularia diſcurrat. De internis, inquam, ſenſibus hominum, non belluarum. Nam hæ operationes ſi ſenſibus inſint, non eis per ſe competunt, ſed ex defluxu, & vicinia rationis, à qua bruta longè abſunt.

Senſus quæſtionis.

Igitur pro parte negatiua hæc argumenta occurrunt. Primò: Minus eſt potentiam reflecti ſupra ſuum actum, aut cognoſcere proportionem mediorum ad finem, quàm componere & diuidere; ſed illa nulli ſenſui conueniunt, vt alibi oſtendimus: ergo neque hoc. Secundò: In qualibet propoſitione datur copula prædicati cum ſubiecto, quæ eſt relatio rationis; ſed in ſenſu neq; relatio rationis dari poteſt, neque ab eo percipi, cùm ad rationem duntaxat, & ad intellectum pertineat, nõ poteſt igitur in ſenſu dari propoſitio. Tertiò: Si ſenſitiua potentia diſcurreret, præberet aſſenſum propoſitioni à ſe confectæ; atque adeò propoſitionem ipſam, & ex conſequenti ſuum proprium actum cognoſceret; ſed ſenſus non reciprocatur ſupra ſuum actum: ergo non diſcurrit. Quartò: Nulla facultas poteſt diſcurrere, niſi cui notæ ſunt communes illæ regulæ & principia, quibus omnis diſcurſus innititur; nempe dici de omni, & dici de nullo; ſed hæc effugiũt ſenſus notitiam, C cùm terminis conſtent communibus. Nulla igitur facultas ſenſitiua poteſt diſcurrere. Poſtremò, accedit teſtimonium Ariſtot. hoc in lib. cap.6. text.22. vbi docet compoſitionem & diuiſionem, atque adeò & diſcurſum eſſe functiones proprias intellectus.

1. Argum. pro parte negatiua. 2. Phyſ. c.9. q.4. art.3. et hoc lib. c.2. q.1. art. 2. *2.* *3.* *4.*

ARTICVLVS II.

PROPOSITAE DIFFIcultatis enodatio.

QVoniam probabilius iudicauimus duos tãtùm eſſe internos ſenſus: ad huius ſententiæ normam propoſitam controuerſiam dijudicabimus. Sit prima concluſio: Senſus communis nõ componit, nec diuidit, aut diſcurrit. Hæc videtur firmata conſenſu auctoE rum omnium, exceptis ijs, qui ſenſum communem cum reliquis ſenſibus naturâ & ſpecie confundunt. Probatur autem ex eo, quia ſi internus aliquis ſenſus ad hæc munia promouetur, id tantùm obtinet, vt iam ſuprà dicebamus ex defluxu intellectus, ad quem dignitate proximè accedit, & cui immediatè miniſtrat. At ſenſus communis neque dignitate primus eſt inter ſenſus, vt ex ſuperioribus liquet, neque intellectui immediatè exF hibet miniſterium, vt ſuo loco oſtendemus. Non eſt igitur, cur dicamus prædictas operationes communi ſenſui tribuendas. Si quis autem objiciat ſenſum communem non ſolùm obſeruare functiones externorum ſenſuum eorumque obiecta, ſed conſtituere inter illa diſcrimen, eaque dijudicare, vt ſuperiùs docuit Ariſtoteles. Vnde etiam à D. Gregorio lib 11. Moralium, cap.8. ſenſus communis iudex cerebri dicitur, illis verbis; Cùm vnus ſit iudex ſenſus cerebri, qui intrinſecùs præſidet, per meatus tamen proprios quinque

1. Aſſertio. Senſus communis non cõponit, nec diuidit, nec diſcurrit.

Arguitur contra.

Digitized by Google

Reſpõdetur. que ſenſus diſcernit. Quare cùm hoc non videatur fieri abſque compoſitione vnius cum altero, neceſſariò fatendum videtur, communem ſenſum propoſitiones formare. Reſpondendum erit iudicium trifariam ſumi. *Triplex aſſignatur iudicium.* Primùm, pro quauis ſimplici potentię cognitione attingente obiectum ſibi conueniens, eſto ipſam conuenientiam non diſcernat; quo pacto dixit Ariſtoteles lib. 2. Poſter. cap. vlt. & lib. 2. Topic. cap. 2. ſentire eſſe aliquo modo iudicare, & hoc in lib. cap. 2. text. 138. viſu nos B dijudicare tenebras & lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. Auguſt. lib. 6. Muſic. cap. 4. & de Vera religione, cap. 32. & 33. cùm ait, ſenſibus eſſe naturalia quædam iudicia, quibus ſenſibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. d. 24. q. 2. circa 3. princ. interpretatur illud ex cap. 12. lib. Iob. Nonne auris verba diiudicat? Secundò accipitur iudicium pro cognitione item ſimplici, qua tamen & obiecti conuenientia, & cognatio atq; diſcrimen inter res aliquas dignoſcitur. Tertio pro iudicio enunciatiuo. Quibus poſitis dicimus, etſi iudicium tertij generis non ſit in nobis abſq; propoſitione; iudicium tamen primo & ſecundo modo ſumptum abſq; illa dari. Talia verò eſſe iudicia, quæ ad ſenſum communem pertinent.

2. Aſſertio. Cõpoſitio, diuiſio, ac diſcurſus phantaſiæ nõ negatur circa ſingularia. Secunda concluſio: Phantaſia poteſt ex vtroq; termino ſingulari propoſitiones conficere, & circa ſingularia ad illius obiectum D pertinentia diſcurrere. Hæc eſt D. Thomæ 1. par. quæſt. 78. art. 4. ad 5. & in opuſculo de Potentijs animæ, cap. 4. & in ſecunda ſecundæ quæſt. 47. art. 3 & Caietani ibidem, Gregorij in 1. diſt. 3. quæſt. 1. art 1. Capreoli in 1. diſt. 35. quæſt. 2. & in 3. diſt. 36. quæſt. vnica, artic. 3. ad 4. princ. & 4. diſt. 10. quæſt 4. art. 3. Marſilij in 2. quæſt 16. cap. 1. Gabrielis quæſt. 1. Prologi, art. 2. Alenſis 2. par. quæſt. 67. m 1. Cameracenſis quæſt. 3. Prologi, art. 1. Soncinatis 10. Metaphyſ. quæſt. 16. Ferrarienſis hoc in libro, q. 9. E Auerrois 2. huius operis, comm. 61. Auicennæ lib. 6. Natur par. 4. cap. 2. & aliorum.

Intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis appellatur. Docet ergo D. Thomas locis citatis, vim cogitatricem (quam nos à phantaſia non diſtinguimus) eam in homine habere excellentiam, vt componat, & diuidat, ac ſyllogiſmo è terminis ſingularibus compoſito vtatur: nõ quaſi, vt paulò antè diximus, id meritò ſenſitiuæ partis obtineat, ſed ex defluxu rationis F participe, tanquam ex eodem fonte dimanat, eiq; proximè coniungitur, quoad fas eſt ſenſitiuæ parti; vnde eſt quod intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis, & intellectus paſſiuus dici conſueuit; vt etiam D. Thomas quæſt. 81. artic. 3. primæ partis, & in quæſt de Anima, artic 13. animaduertit, habeturque ex Ariſtotele libro 3 huius operis, cap. 5 text 20 *Probatur aſſertio.* Probari autem hæc opinio ex eo poteſt, quia vt appetitus ſenſitiuus in homine, ob copulationẽ, quam cum volun- A tate habet, & quia ex eadem anima rationali oritur, nonnihil participat libertatis, vti communis Theologorum & Philoſophorum doctrina ſtatuit; ita conſentaneum eſt, vt cogitatiua ex intellectricis potentiæ conſortio aliquid rationis adipiſcatur; præſertim cùm ſupremum inferioris naturę ſoleat attingere, infimum ſuperioris, vt D. Dionyſius 7. cap. de Diuinis nominibus ait. Accedit teſtimonium Ariſtotelis lib. 1 Metaph. cap. 1. & lib. 2. Poſter. cap vlt. vbi memoriæ ſenſitiuæ ratiocinationem concedit, & in libro de Memoria & reminiſcentia, cap 2 vbi affirmat reminiſcendi actum, quem ſenſitiuæ memoriæ attribuit, eſſe veluti ſyllogiſmum, quo vnũ ex alio diſquiritur. Vnde D Thomas, qui memoriam à cogitatrice diſiungit, non ſolùm cogitatrici potentiæ, ſed etiam memorię prædictũ diſcurſum attribuit, vt conſtat ex ijs, quę tradit loco citato primæ partis.

C Obijciet tamen aliquis: Homo vt priùs natura eſt ſenſitiuus, quàm rationalis; ita ſentiendi, quàm intelligendi vim priùs natura conſequitur; atque priùs origine phantaſia ab animo oritur, ac perficitur, quàm intellectus: non poteſt ergo phantaſia ex conſortio & defluxu rationis, quæ in eo naturæ momẽto nondum eſt, eam quam dicimus, prærogatiuam ſortiri *Obiectio* Sed occurrendum, quemadmodum rationalis animus priùs natura accipit eſſe, quàm corpori vniatur, ita priùs natura fluere ab eo potentias, quæ ipſi inhærẽt, *Dilutio.* nec dependent à corpore, quàm eas, quæ ab eo non dimanant, niſi poſt coniunctionem cum materia, in quam recipiuntur: ſicq; non priùs natura oriri phantaſiam, quàm intelligendi vim. Nec refert quod illud animę quicquid ſit, à quo partiatim ſumitur gradus ſenſitiui, antecedat natura id, à quo ſumitur gradus rationalis. Alia namq; eſt conditio illius, cùm ſecundùm ſe nõ pendeat à corpore: alia facultatum ſentientium, quæ cùm in organo inſint corporeo, neceſſariò vt oriantur, animæ cum corpore vnionem præexigunt: atque adeò quoad actualem emanationem poſteriores natura ſunt facultatibus ſpiritalibus, quarum ortus eam copulationem minimè requirit.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTOrum primi articuli.

Ad 1. arg. NVnc ad argumẽta initio propoſita reſpondeamus Ad primũ dicimus, maius quodammodo eſſe reflecti ſupra ſuum actum, & cognoſcere proportionem mediorum ad finem, quàm componere & diuidere, quia cognitio illa mediorum ſolùm competit potentiæ humanarum actionum directrici, qualis

 eſt

Digitized by Google

eſt intellectus: reflexio etiam præter libertatem requirit exemptionem à materia, quam non habent potentiæ organis affixæ. Alij tamen inquiunt, vt phantaſia humana propter coniunctionem intellectus componit & diuidit, ita non eſſe abſurdum eidem reflexionem aliquam ſupra ſuum actum concedere. Sed prior ſolutio communi ſententiæ magis congruit. *Ad 2.* Ad ſecundum dicito copulam prædicati cum ſubiecto, formaliter ſumptam, eſſe relationem quandam rationis, materialiter autem eſſe ipſos terminos, inter ſe iunctos: vt à phantaſia propoſitio formetur, ſat eſſe percipi ab illa copulā materialiter, nec oportere, vt ab eadem concipiatur relatio illa; quemadmodum nec relationes, quæ conſequuntur actus quoſdam voluntatis, exiſtunt in eiſdem actibus, ſed in intellectu concipiente. Quicquid velit Scotus in libro primo, diſtinctione quadrageſima quinta, quæſtione vnica, cuius opinio alibi confutanda erit. *Ad 3.* Ad tertium reſpondemus, vt phantaſia aſſenſum præſtet alicui propoſitioni, non opus eſſe vt ipſam propoſitionem, ſuumque actum formaliter & expreſsè cognoſcat: cùm nec ipſe intellectus, dum propoſitionibus à ſe

A formatis aſſentitur, neceſſariò intelligat ſuos illos actus. Nimirum ſat eſt potentiam ferri per iudicium in obiectum à ſe cognitum: eſto in actus ipſos cognoſcendi expreſſe non tendat. *Ad 4.* Ad quartum negandum eſt quod aſſumit. Non enim neceſſe eſt principia illa cognoſci à potentia, quæ tantùm diſcurrit ex ſingularibus; ſed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuerſalibus ſyllogiſmos, ad quos regulæ illę, & communia principia ſpectant. *Ad vltim.* B Ad vltimum, dic Ariſtotelis ſententiam eo loco tantùm eſſe ſoli intellectui per ſe conuenire compoſitionem, diuiſionē & diſcurſum. Quod non obſtat, quominus idem in gradu aliquo inferiori competat, etiam phantaſiæ non per ſe, ſed ob coniunctionem cum intellectu. Ex qua etiam ſolutione colliges non eſſe cur phantaſia hominis diſtinguatur ſpecie ab equi phantaſia: *Phantaſiam hominis non differre ſpecie à phantaſia bruti.* quia cùm C eiuſmodi operationes non per ſe, ac per id quod eſt proprium ſenſitiuæ partis; ſed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquam inde naturæ diſtinctio ritè arguitur, vt animaduertit D. Thomas prima parte, quæſt. 78. artic. 4. in reſponſione ad 5. argumentum.

ΚΕΦ. δ.

Περὶ δὲ τοῦ μορίου τῆς ψυχῆς, ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, εἴτε χωριστοῦ ὄντος, εἴτε καὶ μὴ χωριστοῦ κατὰ μέγεθος, ἀλλὰ κατὰ λόγον, σκεπτέον τίν᾽ ἔχει διαφοράν. καὶ πῶς ποτε γίνεται τὸ νοεῖν. εἰ δή ἐστι τὸ νοεῖν ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι ἂν εἴη ὑπὸ τοῦ νοητοῦ, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον. ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι, δεκτικὸν δὲ τοῦ εἴδους, καὶ δυνάμει τοιοῦτον. ἀλλὰ μὴ τοῦτο καὶ ὁμοίως ἔχειν, ὥσπερ τὸ αἰσθητικὸν πρὸς τὰ αἰσθητά, οὕτω τὸν νοῦν πρὸς τὰ νοητά. ἀνάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ᾽ ἐστὶν, ἵνα γνωρίζῃ· παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλότριον, καὶ ἀντιφράττει, ὥστε μηδ᾽ αὐτοῦ εἶναι φύσιν τινὰ μηδεμίαν, ἀλλ᾽ ἢ ταύτην, ὅτι δυνατόν·

ὁ ἄρα

CAP. IV.

De anima autem ea parte, qua cognoſcit, atque ſapit, ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis magnitudine, ſed ratione, conſiderandum de nceps eſt, quam differentiam habet quoque pacto tandem fit intelligere. Text. 11. b *Si igitur ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, erit ab ipſo intelligibili, aut aliquid aliud tale.* Text. 2. c *Vacare igitur ipſam paſſione ſed formæ ſuſcepti uam eſſe oportet: & potentia talem, ſed non illam eſſe, & ſimilitudinem ſubire cum ſenſu, vt quemadmodum ſe habet ad ſenſibilia ſenſus, ſic ſe habeat ad intelligibilia intellectus.* Text. 3. d *Quare neceſſe eſt ipſum, cùm vniuerſa intelligat, non mistum eſſe, ſicut Anaxagoras dixit, vt ſuperet, atq; vincat, id eſt, vt cognoſcat, atque percipiat: alienum namque, cùm apparet iuxta, prohibet atque ſeiungit.* Text. 4. *Quò fit, vt neque vlla ſit ipſius natura, niſi ea ſolùm quæ poſſibilis eſt.*

e *Is igi-*

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

ARabes tertij libri principium hinc fecêre: Græci verò Interpretes tertio ab hinc capite, quorum nos ſecuti ſuimus ſectionem. Poſtquam igitur Ariſtotel. de ſenſitiuis animę potentijs tam externis, quàm internis diſſeruit, nunc ad aliam de anima conſiderationem, quæ multò ſublimior eſt, aſcendit. Ait verò agendum ſibi de ea animæ parte, quæ cognoſcit, & ſapit, hoc eſt, de intellectu: de quo duo proponit explicanda. Alterum eſt, quo pacto à cæteris animæ potentijs diſtinguatur. Alterum quomodo fiat intellectio.

a *De anima autem ea parte.*] Philoponus per animæ partem ſignificari putat animam intellectiuam, quæ eſt pars, id eſt, ſpecies quædam animæ. Simplicius, Themiſtius, Diuus Thomas & alij, quorum interpretatio germanior eſt, per partem deſignari inquiunt animæ facultatem, ſeu potentiam, quæ eſt intellectus, per quem anima intelligit, & ſapit. *Quid p. tem animæ intelligat Ariſtot.* De hoc

verò

Digitized by Google

verò diſputandum ſibi inquit, ſiue ſit ſeparabilis, magnitudiue, id eſt, re ipſa, & ſubiecto; ſiue non ſit ſubiecto ſeparabilis, ſed ratione tantùm. Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quæ tractanda ſtatuit, controuerſia de intellectus ſeparatione parũ facere videtur. Vel quia vtcumque res habeat, duo illa de intellectu neceſſariò conſideranda ſunt. Philoponus & Simplicius aiunt Ariſtotelem hiſce verbis ſuum proponere inſtitutum, ita vt tria explicare velit, quorum primùm ſit, an intellectus poſſit ſeparari, néc ne. In quo tamen ipſi diſſentiunt; dum Philoponus quæſtionem hanc intelligit de ſeparatione à corpore, vt ſit ſenſus, an intellectus ſit ſeparabilis magnitudine, id eſt, an ſit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus ſubiecto, & loco à cæteris animæ potentiis abiungatur, vt Plato credidit. Magis tamen placet, vt dicamus Ariſtotelem tantùm duo illa, quæ diximus, examinanda proponere.

b *Si igitur ipſum.*] Omiſſa interpretum diſcrepantia, huius loci ſententia eſſe videtur; quoniã intelligere ſe habet vt ſentire (ſunt enim valde cognata) quemadmodum ſentire eſt pati aut ſi nolis paſſionẽ vocare, quidpiam aliud tale eſt; ita & intelligere. Nec enim aliquod horum paſſio propriè nominatur: cùm hæc propriè tantùm cadat in ea, quæ interitum ſubeunt.

c *Vacare igitur.*] Ex ſimilitudine, quæ inter ſenſum & intellectum eſt, colligit tria in intellectu dari, qui in ſenſu reperiuntur. Primum eſt, intellectum eſſe expertem paſſionis; eius videlicet, quæ corruptionem infert. Secundũ, intellectum eſſe naturà aptum ad recipiendas formas, ſiue rerum imagines. Tertium, intellectum eſſe formam potentia, non actu, ita vt quemadmodum materia ex ſe eſt pura potentia in genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidem ex ſe nullis rerum imaginibus conſignatus eſt, conſignari tamen iis poteſt. Quod autem adiicit, vt quemadmodum ſe habet ſenſus, &c. Comprehenſio quædam eſt omnium, in quibus intellectus cum ſenſu conuenit. *In tribus cõuenire intellectum cum ſenſu.*

d *Quare neceſſe eſt.*] Declarat naturam intellectus poſſibilis, docens illum nec corporeum eſſe, nec rebus corporeis miſtum, aut ex iis concretum. Vbi aduerte, antiquorum nonnullos putaſſe intellectum ex omnibus principiis coaluiſſe, vt intelligeret omnia, quod fuit dogma Empedoclis. Contra verò Anaxagoram cenſuiſſe intellectum eſſe cuiuſdam ſimplicis naturæ, nihilq; rerum corporearum in ſe habere. Huius verò ſententiam commendat hoc loco Ariſtoteles, aitq;; Cùm intellectus omnia intelligat, eſſe in potentia omnia, id eſt, ad recipiendas omnium intelligibilium imagines: & eis quodammodò dominari. Nam ſi quid eorum eſſet, percipere omnia non poſſet; quia vt cùm alienum quid eſt in potentia, ſynceram aliorum perceptionem impedit, ſicuti patet in guſtu, cuius ſi organum glorioſo humore affectum ſit, aliarum rerum ſapores non dignoſcit: ita ſi aliquod corpus eſſet intellectui connaturale, vel potiùs ſi intellectus eſſet alicui corpori tanquam organo congenitus, certè ne omnia intelligeret, impediretur. Porrò quam vim habeat hæc probatio Ariſtotelis, & quo pacto intelligi debeat id, quod eſt intus, impedire potentiæ cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum. *Intellectum poſſibilẽ non eſſe quid corporeum.* *Intellectum eſſe omnia potentia.*

ὁ ἄρα καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς· λέγω δὲ νοῦν ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχή· οὐθέν ἐστιν ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. διὸ οὐδὲ μεμῖχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι· ποιὸς γὰρ ἄν τις γίγνοιτο, θερμὸς ἢ ψυχρὸς, κἂν ὀργανόν τι εἴη, ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ· νῦν δ' οὐθέν ἐστι. καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν, πλὴν ὅτι οὔτε ὅλη, ἀλλ' ἡ νοητική, οὔτε ἐντελεχείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἴδη. ὅτι δ' οὐχ ὁμοία ἡ ἀπάθεια τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ, φανερὸν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῆς αἰσθήσεως· ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις οὐ δύναται αἰσθάνεσθαι ἐκ τοῦ σφόδρα αἰσθητοῦ, οἷον ψόφου ἐκ τῶν μεγάλων ψόφων, οὐδ' ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ὀσμῶν καὶ χρωμάτων, οὔτε ὁρᾶν οὔτε ὀσμᾶσθαι· ἀλλ' ὁ νοῦς ὅταν τι νοήσῃ σφόδρα νοητὸν, οὐχ ἧττον νοεῖ τὰ ὑποδεέστερα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον. τὸ μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ σώματος, ὁ δὲ νοῦς χωριστός.

ὅταν

e *Is igitur qui intellectus animæ nuncupatur, (dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, & exiſtimat) nihil eſt actu prorſus eorum, quæ ſunt antè quàm intelligat ipſe.* Text.5. *Quocirca neque cum corpore miſtum ipſum eſſe conſentaneum eſt rationi: qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & inſtrumentum aliquod ipſius eſſet, profectò, ſicut eſt ſenſus, nunc autem ipſius nullum prorſus eſt inſtrumentum.* Text.6. f *Atque benè rectéque cenſent, qui formarum locum animam inquiunt eſſe: attamen neque tota eſt locus, ſed intellectiua, neque eſt actu, ſed potentia formæ.* g *Atqui paſſionis vacuitatem non ſimilem eſſe ſenſitiui, atque intellectiui, patet in ſenſuum inſtrumentis, atque in ipſo ſenſu. Senſus enim ex vehementi ſenſibili ſentire non poteſt: auditus namque non audit ſonum poſt magnos ſonos, & viſus non videt, atque odoratus non olfacit, poſt vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valdè intelligibili intellecto, non minus ſanè, ſed magis percipit, intelligitque inferiora; ſenſitiuum enim non eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis.* Text.7.

h *Factus*

e *Is igitur.*] Ex eo quod intellectus non agens, ſed is cuius eſt intelligere, id eſt, patiens, eſt

potentia

Digitized by Google

tellectus tens nul. corporeo rgano eſt addictus.

potentia omnia intelligibilia, infert Ariſtoteles debere eum antequam intelligat nihil eſſe actu eorum, quę intelligere poteſt, & nequaquam addictum eſſe organo corporeo: tum quia oporteret corporeis affici qualitatibus, tum quia eſſet ei deputatum in corpore aliquod organum, ſicuti & cæteris corporeis facultatibus: quod conſtat non ita eſſe.

Anima, ſecundũ Platonem, formarum locus dicitur.

f *Atq; benè rectéq.*] Quia intellectus eſt in potentia ad rerum formas, ſiue imagines recipiendas, colligit probè dictum fuiſſe à Platone, animam eſſe locum formarum, id eſt, ſpecies, quibus cognitio fit, in ipſa anima condi. Quod tamen non de omni anima, ſed de ſola intellectiua affirmandum eſt. Et de hac ipſa non quaſi rerum imaginibus à primæuo ortu conſignata ſit, vt exiſtimauit Plato, vnde & noſtram diſciplinam nihil aliud eſſe, quàm reminiſcentiam credidit. Sed quia eiuſmodi imagines miniſterio & interuentu tam externorum, quàm internorũ ſenſuum intellectui illabuntur.

g *Atqui paſſionis vacuitatem.*] Quia ſuperiùs docuerat, neque ſentiendi, neque intelligendi actum, propriè paſſionem eſſe, ne quis putaret ſenſum & intellectum eandem à paſſione vacuitatem ſortiri: declarat quidnam inter vtrumq; ſit diſcriminis. Etenim cùm vehemens ſenſibile percipitur, conſueuit impediri ſenſus, ne interim alia dignoſcat, & aliquandò rei ſub ſenſum cadentis acrimonia organum labefactitur, ac potentia læditur, vel etiam extinguitur, vt iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto vt Sole ſentiendo aliquandiu occupatus fuit, ſubindè minora ſenſibilia minùs diſcernit. Quod tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quò res nobiliores & altiores percipit, eò ad minores cognoſcendas magis acuitur. Cauſa verò cur à vehementi ſenſibili ſenſus lædatur eſt, quia ſenſus inhæret organo corporeo, cuius temperamentum ab externo agente mutari, ſoluique poteſt.

Intellectum non lædi ab obiecto.

h *Factus*

ὅταν δ' οὕτως ἕκαστα γένηται, ὡς ἐπιστήμων λέγεται ὁ κατ' ἐνέργειαν· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν δύνηται ἐνεργεῖν δι' αὐτοῦ. ἔστι μὲν ὁμοίως, καὶ τότε δυνάμει πως· οὐ μὴν ὁμοίως, καὶ πρὶν μαθεῖν ἢ εὑρεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ αὑτὸν τότε δύναται νοεῖν. ἐπεὶ δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγέθει εἶναι, καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδατι εἶναι· οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων· ἐπ' ἐνίων γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ σαρκὶ εἶναι καὶ σάρκα, ἢ ἄλλῳ, ἢ ἄλλως ἔχοντι κρίνει· ἡ γὰρ σὰρξ οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης· ἀλλ' ὥσπερ τὸ σιμὸν τόδε ἐν τῷδε. τῷ μὲν οὖν αἰσθητικῷ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν κρίνει, καὶ ὧν λόγος τις ἡ σάρξ· ἄλλῳ δὲ ἤτοι χωριστῷ, ἢ ὡς ἡ κεκλασμένη ἔχει πρὸς αὑτὴν ὅταν ἐκταθῇ· τὸ γὰρ σαρκὶ εἶναι, κρίνει. πάλιν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀφαιρέσει ὄντων, τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμόν· μετὰ συνεχοῦς γάρ· τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, εἰ ἔστιν ἕτερον τὸ εὐθεῖ εἶναι, καὶ τὸ εὐθὺ, ἄλλῳ· ἔστω γὰρ δυάς· ἑτέρῳ ἄρα, ἢ ἑτέρως ἔχοντι κρίνει. καὶ ὅλως ἄρα ὡς χωριστὰ τὰ πράγματα τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν νοῦν.

ἀπορή-

h *Factus autem vnumquodque perinde, atque qui dicitur actu ſciens, quod quidem tum accidit, cùm ipſe per ſeipſum operari poteſt: eſt quidem & tunc quodammodo potentia, ſed non perinde vt erat anteà, quàm didiciſſet, vel inueniſſet. Atque tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.* Text.8. i *Cùm autem aliud ſit magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, & aliud aqua, aliud aquæ eſſe, & in alijs itidem multis (non enim vniuerſis hic modus accommodatur, ſed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem, non diuerſa) aut alia ſanè, aut parte quidem eadem, ſed aliter ſe habente carnem, & eſſe carnis diſcernit: caro namque non eſt ſine materia, ſed perinde atque ſimum hoc, eſt in hoc. Senſitiua igitur parte calidum diſcernit, & frigidum: quorũ quædam eſt ratio; caro: alia verò eſſe carnis diſcernit: aut ſeparabilis, aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde atque ſeſe habet cùm extenſa fuerit linea flexa.* Text.9. Text.10. k *Rurſus in hiſce, quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe videntur: rectum enim ſe habet vt ſimum: eſt enim ipſum cum continuo ſemper. Quòd ſi quidditas ſit diuerſa; aliud eſt profectò eſſe recti, aliud ipſum rectum, vt ibi ſit enim dualitas. Quare fit, vt hæc etiam alia, vel alio modo ſeſe habente parte diſcernat. Omnino igitur vt res ſeparabiles ſunt à materia, ſic ſeſe habent & ea, quæ ſunt circa intellectum ipſum.* Text.11.

l *Dubita-*

Bifariam dicitur intellectus eſſe in actu.

h *Factus autem vnumquodque.*] Egit de intellectu in potentia, diſputat nunc de intellectu in actu docetq; bifariam poſſe intellectum in actu eſſe. Vno modo cùm iam obtinet ſpecies, quibus cùm libuerit, vti valet, ſicuti is, qui comparauit habitum ſcientiæ, ex quo ſcientiæ actum poteſt elicere. Altero, quando ex ſpeciebus anteà comparatis prodit in actum intelligendi. Eſt autem diſcrimen inter alios actus: quia dum intellectus eſt in primo adhuc manet in potentia, ad ſecundum: cùm verò iam ad ſecundum peruenit, in actu perfecto exiſtit; nec iam dicitur eſſe potentia: ac tum ſeipſum poteſt cognoſcere, quia cùm intellectus in hoc vitæ ſtatu non niſi ſupra ſuum actum reciprocando, ſeipſum tandem cognoſcat, tum demũ cenſetur ſemetipſum poſſe intelligere, cùm intelligendi actum exercet. Qua de re in progreſſu copioſiùs.

i *Cùm autem aliud ſit.*] Vt doceat ad quam potentiam, ſenſitiuámne an intellectiuam pertineat

Digitized by Google

Pertineat cognitio rei vniuerſalis, & ſingularis: monet priùs inter rem ſingularem, & vniuerſalem diſcrimen eſſe. Aliud eſt enim hæc ſingularis magnitudo, aliud eſſe magnitudinis, id eſt, magnitudo in communi: aliud hæc aqua, aliud aqua in communi. Nimirum quia hæc magnitudo concernit hanc materiam ſingularem, cui inhæret, à qua abſtrahit communis magnitudo. Item hæc aqua inuehit ſecum hanc materiam ſingularem, ex qua conſtat: quam tamen non inuehit aqua communis. Monet tamen hoc genus diſcriminis non eodem pacto ſeſe habere in omnibus rebus: quandoquidem non omnes materiam ſiue tanquam partem ſiue tanquam ſubiectum important. Dubitat ergo num diuerſa animæ parte, ſeu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus eſſe carnis, id eſt, carnem communem, & carnem ſingularem, quæ non conſideratur ſine hac materia; quemadmodum neque ſimum ſine materia talibus affecta accidentibus. Docet verò animam humanam cognoſcere quidem rem ſingularem, eamq; ſenſibilem ſenſitiua potentia: vniuerſalem verò vel potentia ſeparabili, id eſt diuerſa realiter, vel re quidem vna, ſed ſecundum rationem diuerſa: & quæ ſe habeat ad ſeipſam vt linea inflexa ad ſemetipſam rectam. Sicut enim cum inflexa magnitudo in rectum porrigitur, eademmet linea, quæ antea flexa, ſeu curua erat, fit recta, neq; tamen à ſe realiter, ſed ratione tantum differt: ita fortaſſis (nec enim hic propoſitam controuerſiam ex toto dirimit) ſeſe habet facultas, qua vniuerſale, & qua ſingulare ſenſibile cognoſcitur. Alij volunt hanc curuæ & rectæ lineæ ſimilitudinem afferri ab Ariſtotele ad ſignificandum ſingularia ſenſibilia intelligi à noſtro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem lib. 1. Phyſic. cap. 1. quæſt. 4. art. 1. & 3. explicuimus: eandem quæ in progreſſu diſcutiemus. Qui enarratorum in hoc loco explicando diſſidia legere voluerit, conſulat Themiſtium, Simplicium, Philoponum, Auerroẽ, D. Thomam, & M. Albertum.

Diſcrimen inter rẽ vniuerſalem, & ſingularem.

Quæ potẽtia rem ſingularẽ, quæ verò vniuerſalem percipias.

k. *Rurſus in hiſce.*] Quod in naturalibus aſſeruerat: nunc accommodat Mathematicis, quorũ ratio licet abſtracta à materia ſenſibili: habet nihilominus ſuo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum eſt, quaſi ſimum eſt: quia vt ſimum importat naſum vt materiam: ita rectum rationem cõtinui. Quo fit vt quemadmodum in phyſicis aliud eſt natura cõmunis, & aliud ſingularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia aliud eſt hæc linea recta, aliud dualitas, quã ponamus nunc cum Platone eſſe ipſam rectæ lineæ quidditatẽ. Plato enim aiebat numeros eſſe rerum Mathematicarũ naturas; vnitatem, quidditatem eſſe lineæ, dualitatem verò lineæ rectæ: oportet ergo, inquit Ariſtoteles, ſingularia, & vniuerſalia in Mathematicis ad ſui cognitionem diuerſam potentiam exigere, ſicuti & in naturalibus. Ne quis verò ex dictis colligeret eodẽ prorſus modo naturalia, & Mathematica intelligi: ſubijcit vti res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habere ad intellectũ. Vnde illa, quæ re ipſa à materia ſenſibili adiuncta ſunt, ſolo intellectu percipi queũt, vt intelligentiæ. Quæ autem à ſenſibili materia non re ipſa, ſed ſola conſideratione auulſa ſunt, ea abſq; materia ſenſibili percipiuntur, non tamen abſq; intelligibili. Naturalia verò percipiuntur ſecundum abſtractionem à materia ſingulari, non autem ex toto à materia ſenſibili: concipimus enim hominem, vt ex carnibus, & oſſibus conſtat, abſtrahendo tamen conſiderationem ab hiſce numero carnibus & oſſibus.

Vt res ſeparabiles ſunt à materia ita ſe habent ad intellectum.

De diſtinctione inter materiã ſenſibilẽ & intelligibilẽ, lege ſi places: quæ ſcripſimus in proœmi. Phyſic. q. 1. art. 4.

l Dubitabit

ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ ὁ νοῦς ἁπλοῦν ἐστι, καὶ ἀπαθὴς, καὶ μηδενὶ μηθὲν ἔχει κοινὸν, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, πῶς νοήσει, εἰ τὸ νοεῖν πάσχειν τί ἐστιν. ᾗ γάρ τι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπάρχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ, τὸ δὲ πάσχειν. ἔτι δ' εἰ νοητὸς καὶ αὐτός· ἢ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ νοῦς ὑπάρξει, εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς νοητός. ἓν δέ τι τὸ νοητὸν εἴδει, ἢ μεμιγμένον τι ἕξει, ὃ ποιεῖ νοητὸν αὐτὸν, ὥσπερ τὰ ἄλλα.

ἢ τὸ

l *Dubitabit autem non iniuria quiſpiam quonam modo intelliget intellectus, ſi ipſe quidem ſimplex ſit, ac paſſionis expers, nihilq; habeat cum vlla re prorſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit, intelligere autem pati quoddam ſit, vt diximus, quo namque quippiam eſt vtriſque commune, hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur.* Text. 12.

m *Præterea ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelligibilis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, niſi alia ratione ſit intelligibilis ipſe, intelligibile autem vnũ quoddã eſt ſpecie, aut aliquid ipſe miſtũ habebit, quod ipſum intelligibilẽ perinde atq; cætera facit.* Text. 13.

n *At*

An intellectus ſit intelligibilis.

l *Dubitabit autem.*] Quia dixerat ſuperiùs intellectum pati ab obiecto, ſicuti & ſenſus; quærit qua ratione id fieri poſſit. Nam intellectus ſimplex eſt, nullamq; habet cõmunem cum aliquo materiam, & nihil patitur, niſi quod materia præditum eſt, vt conſtat ex ijs, quæ in libris de ortu, & interitu tradita ſunt, quonam modo intellectui vlla paſſio inferri poterit?

1. Quæſt. Qua ratione intellectus patiatur ab obiecto.

m *Præterea ambiget.*] Alteram proponit quæſtionem, videlicet, an intellectus ipſe intelligibilis ſit. Nam ſi eſt intelligibilis, id erit; vel quatenus intellectus eſt: vel quatenus participat aliud, quo ſit intelligibilis. Si primum certè omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. lib. 1. Poſteriorum, cõuertitur in propoſitionem

2. Quæſt.

 vniuerſalem

Digitized by Google

vniuerſalē ſimplicem;vt ſi homo quatenus animal, eſt ſenſus particeps, omne ſenſus particeps erit animal. Si ſecundū, iam ergo intellectus nō erit ſimplex, ſed compoſitus ex propria natura & ea, quam participat, vt ſit intelligibilis. Quare cùm vtrumq; abſurdum ſit: quandoquidem intellectus ſimplex eſt: & non omne, quod intelligitur, eſt intellectus, negandum videbitur intellectum intelligibilem eſſe.

n At

ἢ τὸ μὲν πάσχειν κατὰ κοινόν τι. διῄρηται πρότερον, ὅτι δυνάμει πως ἐστὶ τὰ νοητὰ ὁ νοῦς· ἀλλ' ἐντελεχείᾳ οὐδὲν, πρὶν ἂν μὴ νοῇ. δεῖ δ' οὕτως, ὥσπερ ἐν γραμματείῳ ᾧ μηδὲν ὑπάρχει ἐντελεχείᾳ γεγραμμένον. ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ νοῦ. καὶ αὐτὸς δὲ νοητός ἐστιν, ὥσπερ τὰ νοητά. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ὕλης τὸ αὐτό ἐστι τὸ νοοῦν, καὶ τὸ νοούμενον· ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἡ θεωρητικὴ, καὶ τὸ ἐπιστητὸν τὸ αὐτό ἐστι· τοῦ δὲ μὴ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον ἐπισκεπτέον· ἐν δὲ τοῖς ἔχουσιν ὕλην, δυνάμει μόνον ἕκαστόν ἐστι τῶν νοητῶν. ὥστ' ἐκείνοις μὲν οὐχ ὑπάρξει νοῦς. ἄνευ γὰρ ὕλης δύναμις ἐστὶν ὁ νοῦς τῶν τοιούτων. ἐκείνῳ δὲ τὸ νοητὸν ὑπάρξει.

n *At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quidem eſt quodammodo intelligibilia ipſa, actu verò nihil eſt eorum anteaquam intelligat ipſa. Oportet autem in ipſo nihil eſſe perinde atq; in tabula nihil eſt actu ſcriptum anteà quàm in ipſa ſcribatur: hoc enim in ipſo, fit atq; accedit in intellectu.* o *Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cuncta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, intelligens, & id quod intelligitur idem eſt. etenim idem eſt cōtemplatiua ſcientia, & id quod ita ſub ſcientiam cadit.* p *Sed cur non ſemper intelligit, conſiderandā eſt cauſa.* q *In ijs autem, quæ materiam habent vnumquodq; intelligibilium potētia eſt. Quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus talium potentia ſine materia eſt; ipſe autem intelligibilis rationem ſubibit.* Text.15. Text.16.

n At

Reſponſio ad 1. quæſt. n *At enim ipſum pati.*] Diluit priorem cōtrouerſiam ex diſtinctione quadam paſſionis propoſita lib.2. huius operis cap.5. text.57. Eſt enim duplex paſſio, altera ſecundum contrarias qualitates, quæ tantummodo rebus interitum ſubeuntibus conuenit, vocaturq; corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quæ proprium actum, & perfectionem ſuſcipiunt abſq; vlla noxa, aut interitus periculo, quæ perficiens appellatur. *Paſſio duplex corruptiua & perficiens.* Ex his aūt paſſionibus prior ſemper requirit materiā; poſterior verò non itē; atq; hanc ſubit intellectus, cùm intelligit: quia tunc deducitur in actum, & perfectionem ſibi accommodatam. *Perficiēs ſola conuenit intellectui.* Eſt enim ex ſua primæua origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex ſe nullius rei habet ingenitam notionē: & tamen res omnes progreſſu temporis accedente ſtudio, & doctrina intelligere valet: quemadmodū tabella ante ſcriptionē, aut picturā nihil actu continet eorū, quæ in ipſa exarari, pingíve queunt: ſed ſolam potentiā, & aptitudinem ad excipiendum quicquid in ea ſcribentis, pingentíſve manus expreſſerit. *Locus cōtra Platonem.* Eſt hic locus aduerſus Platonem, qui in Menone, Phædro, alijſq; in locis docuit, noſtros animos antequam in hæc caduca, & moribunda corpora deſcenderent, omnium rerum notiones in ſe conſignatas habuiſſe, ſed contagione corporis, & quaſi tetri carceris inſolentia in obliuionem ſuperioris intelligentiæ delabi: reminiſci tamen diſcendo; atq; ita omnem noſtrā diſciplinam, recordationem quandam eſſe. Hunc errorem ex inſtituto confutabimus initio libri primi Poſterioris analyſeos, vbi eius meminit Ariſtoteles.

Reſponſio ad 2. quæſt. o *Eſt etiam intelligibilis.*] Explicat poſteriorem quæſtionem, cuius enodatio vt percipiatur, aduertendum eſt, entia immaterialia dici per ſe intelligibilia, non ita verò materialia. Etenim materialia vt ſub intellectū cadant, oportet materiā quodāmodo exuere, vt intellectui ſimilia euadant, quod aſſequūtur, cùm per ſpecies intelligibiles, quæ immateriales ſunt, intellectu repræſentātur: immaterialia verò cùm iam ex materia vacent, etſi requirant ſpecies intelligibiles, quibus ſeſe intellectui obijciant: nō tamen eas exigūt, vt materiā deponant magiſq; intellectui aſſimilentur. Reſpondet ergo Ariſtoteles propoſitæ quæſtioni, vt Philoponus interpretatur intellectum ipſum intelligibilem eſſe, nimirū per ſe, quemadmodū & cætera omnia, quæ per ſe intelligibilia ſunt, cùm immaterialis ſit. *Quo pacto ſint idem intellectus, & res intellecta.* Nam in ijs quæ materia carent, idē poteſt eſſe & intelligens, & intelligibile. Quin etiā, inquit, & contemplatiua ſcientia, id eſt mens, prout contemplatur, & res, quæ ſub contemplationem cadit, idem ſunt, nimirū quatenus res intellecta, per ſuam ſpeciē vnitur intellectui, & vnū quodāmodo cum ea fit. Duo hic aduerte, alterum eſt; licet Ariſtoteles priuatim de intellectu ſpeculatiuo aſſeruerit ipſum eſſe idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu practico, ſi conferatur cū ſuo obiecto; cùm vtrobiq; eadem ſit ratio. *Immaterialia cognata magis ſunt intellectui, quàm materialia.* Alterū eſt, non immaterialia tantùm, ſed ea etiam, quæ materiā habent eſſe idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium, quæ vice obiecti funguntur: quanquam illud intereſt, quod immaterialia multò maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam eſt, cognationem, quàm ea, quæ cum materia coniuncta ſunt.

Ad eam verò rationem, qua oſtendi videbatur, ſi intellectus per ſe intelligibilis ſit, omne

per ſe

Digitized by Google

per ſe intelligibile eſſe intellectum: reſpondendum eſt illam Dialecticorum regulam de ijs tantùm prædicatis intelligi, quæ per ſe primò & adæquatè ſubiectis conueniunt, quo modo ſe habet ſenſus particeps comparatione animalis, ei enim primo & per ſe competit, vt patet, & cum eo etiam reciprocatur. At eſſe per ſe intelligibile nō ita conuenit intellectui, ſed naturæ immateriali in communi acceptæ, ſub qua intellectus continetur.

p *Sed cur non ſemper.*] Quærit cùm mens ipſa ſit intelligens, & quod intelligitur, cur ſe ipſam non ſemper intelligat. Huius rei cauſam perquirendam eſſe inquit, nec eam in præſenti explicat. Ea verò eſt, quia mens non ſe intelligit per ſe, ſed ſupra ſuum actum ſe ipſam reflectendo: in quam reflexionem nō ſemper incumbit, cum nihil ſit, quod ei ad id neceſſitatem inferat. Græci interpretes aiunt cauſam eſſe vnionem, & coniunctionem cum corpore, quæ efficit vt ſæpe ea conſideret, quæ ſunt cum materiæ fæce coniuncta, non autem ſe ipſam, & alia, quæ ſunt per ſe, & actu intelligibilia. *Cur mēs non ſemper ſe intelligat.*

q *In ijs autem.*] Redit ad ſuperiorem quæſtionem, aiens materialia entia non eſſe per ſe intelligibilia, ſed poteſtate duntaxat; nimirum quatenus ſunt in potentia vt depoſita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium ſpecierum, quibus intellectui repræſentantur. Vnde colligit non conuenire eis vim intelligendi, quia hæc immaterialis eſt, & per ſe intelligibilis. Cùm autem materialibus negat intellectum, loquitur de ijs, quæ omni ex parte materialia ſunt. Nam homo materialis eſt, & tamen intellectu pollet. *Materialia entia poteſtate tantū eſſe intelligibilia.*

C A P.

KΕΦ. ε.

Ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει. τοῦτο δὲ ὃ πάντα, δυνάμει ἐκεῖνα· ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικόν, τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς, καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς, τῷ πάντα γίγνεσθαι· ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις. οἷον τὸ φῶς· τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ χρώματα. καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ· ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης. τὸ αὐτὸ

CAPVT V.

Cum a autem in omni natura ſint quædam, quorum alterum quidem vnicuiq; generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta, alterū verò cauſa eſt & efficiens omnia nimirū efficiendo, atq; agendo talem ſubiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam ſubit, neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe. Text. 17. *Atque quidem eſt intellectus talis vt omnia fiat, quidam talis vt omnia agat atque efficiat, qui quidem vt habitus eſt quidam & perinde atque lumen, nam & lumen colores qui ſunt potentia actu colores quodammodo facit.* Text. 18. b *Et is intellectus ſeparabilis eſt & non miſtus paßioneq; vacat, cum ſit ſubſtantia actus, ſemper enim id quod efficit, atque agit, præſtabilius eſt eo, quod patitur & ipſum principium omnino materia.*

c *Scientia*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

C*Vm a autem*] Diſſeruit hactenus de intellectu patiente, ſeu poſſibili, quem ſtatuit ex ſe eſſe in potentia ad rerum cognitionem & ſcientiam comparandam: accedit nunc ad inueſtigationem, contemplationemq; alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius officium non ſit pati, ſed agere duntaxat tranſmittendo rerum intelligibilium ſimulacra; ſeu ſpecies in patientem ad intellectionem perficiendam. Vt ergo intellectus agentis neceſſitatem comprobet, ſtatuit huiuſmodi concluſionem. Neceſſe eſt in anima eſſe partem vnam, quæ ſit potentia, & patiatur, alteram, quæ ſit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, id eſt in omni effectu & re producta, duo inueniuntur principia: alterum, quod ſit potentia, & materia, ſeu quaſi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod ſit actu, & efficiat, potentiamq; ad actum, & perfectionē promoueat, & ſe habeat quaſi ars ad materiam ſibi ſubiectam. Cùm ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi: oportet dari in ea facultatem vnam, quæ diſponatur, recipiatq; præparationem ad iſtiuſmodi effectum, & hæc facultas eſt intellectus patiens: alteram, quæ diſpoſitionem inducat, ac præparet: hæc autem eſt intellectus agens. Diſponitur autem patiens recipiendo ſpecies intelligibiles, quæ ſunt principia intelligendi: diſponit agens producendo eiuſmodi ſpecies è phantaſmatibus quæ ipſe colluſtrat quaſi præfulgidum lumen ad eum modum quo externa, & materialis lux colores illuminat, eoſq; actu viſibiles reddit, cùm ante lucis aduentum poteſtate duntaxat viſibiles forent. Hæc quo pacto intelligenda ſint progreſſu exponemus. *Probat dandum eſſe intellectum agentem.* *Agens intellectus diſponit patientē.*

b *Et is intellectus*] Declarat quæ ſit natura intellectus agentis, ac nōnulla eius attributa ſubijcit. Primum eſt eſſe ſeparabilem, id eſt, non affixum organo corporeo, vti ſunt materiales potentiæ. Secundum, eſſe immiſtum, id eſt, non concretum ex perceptis corporibus: vt Empedocles, Democritus, & alij quidam veterum philoſophorū arbitrabantur. Tertium vacare paſſione, omni- *Attributa intellectus agentis.*

Digitized by Google

ne, nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilius eſt patiente, & efficiens præſtantius quàm materia. Cùm igitur ſuperiora attributa intellectui patienti conueniant, vt ex ijs, quæ ſuperiùs diſputata ſunt, conſtat: æquiori iure agenti competent.

c Scientia

τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι. ἡ δὲ κατὰ δύναμιν, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ· ἀλλ' οὐχ ὅτι μὲν νοεῖ, ὅτι δ' οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δέ ἐστι μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστί, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον· οὐ μνημονεύομεν δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρτὸς, καὶ ἄνευ τούτου οὐδὲν νοεῖ.

c Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res. Ea verò, quæ eſt potētia, in vno prior eſt tempore, abſolutè autem neque tempore, ſed non nunc quidem intelligit, nunc autem non intelligit. d Separatus verò, id eſt ſolum quod eſt atque id ſolum eſt immortale perpetuumq;. Non autem recordamur, quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus verò paſſiuus extinguitur, & ſine hoc nihil intelligit. Text. 20.

c Scientia

Intellectus dicitur ſciētia in actu.

c *Scientia autem ea.*] Scientiam in actu, vt interpretes aduertunt, appellat hoc loco Ariſtoteles intellectum, cùm actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum, qui agens non eſt, de quo paulò ante loquebatur, ſed patiens, comparat cum ipſomet, dum eſt in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu eſſe idem cum re intellecta, quod qua ratione verum ſit, ſuperius expoſuimus. Deinde intellectū potentia in vno eodemq; homine eſſe priorem tempore, quàm intellectum in actu. Siquidem anima nō confeſtim in ipſo ortu, ſed aliquanto poſt tempore ſciendi actum edit: verùm ſi abſolutè loquamur, non eſſe intellectum potentia priorem. Quod ideò Ariſtoteles addit, quia credidit mundum, & vtrumque intellectum, atq; actus ſciendi ab æterno extitiſſe, nec otium nec actum ſciendi (ſi de his indefinitè loquamur) ſe anteceſſiſſe, cùm quamlibet intellectionem præceſſerit vacatio, & quamlibet vacationem intellectio.

An intellectus in potētia præcedat intellectum in actu.

d *Separatus verò.*] Docet intellectū tam agentem, quàm patientem ſecundum id, quod eſt, id eſt, ſecundum ſuam naturam, & rationem eſſe ſeparatum, id eſt non addictum corpori, aut alicui eius organo: proindeq; immortalem eſſe, & extincto corpore ſuperſtitem manere. Neque officit inquit, quod poſt hanc vitam recordatio non eſt: hæc enim pertinet ad organicam potentiam, nimirum ad imaginationem, non ad intellectum, in quem paſſio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc, vt interpretes exponunt, intellectum paſſiuum appellat) extinguitur vnà cum corpore, ſine illa verò iam mens nihil eo modo, id eſt, reminiſcendo intelligit. Hic aduerte non omnem recordationem extincto corpore deperire, ſed eam duntaxat, quæ fit interuentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum ſit manere aliam, quæ ſine intellectu perficitur, oſtendimus in libris Paruorum Naturalium.

Vtrumq; intellectū eſſe immortalē.

Lib. de memor. c. 2.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

VTRVM IN ANIMA HVmana detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSA PHILOSOphantium placita.

A DVobus capitibus ſuperioribus egit Ariſtoteles partim de intellectu poſſibili, partim de agente; rurſusq; de poſſibili differet ijs tribus, quæ proximè ſequentur. Nos ad maiorem doctrinæ perſpicuitatem de agente, qui natura & officio prior eſt, hoc loco diſputabimus, poſtea verò ſeparatim de poſſibili. Igitur in præſenti diſceptatione magna fuit auctorum tam veterum, quàm recentium, tam Græcorū, quàm Latinorum, & Arabum diſcrepantia, vt hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonauentura in 2. diſtinct. 24. quæſt. 4 nu. 42. M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandauenſis quodl. 8. qu. 12. Quidā arbitrati ſunt dari intellectum agentem; non tamen animæ noſtræ inſitum, ſed ſeparatum. Alij eum vt minimè neceſſariū, ac ſuperuacaneū omnino ſuſtulerunt. Prima ergo ſentētia fuit Alexādri lib. 2. de anima cap. 20. & 21. exiB ſtimantis intellectū agentem eſſe intellectum vniuerſalem omniū conditorē, hoc eſt, Deū, quod etiā Platonis dogma lib. 6. de Republ. fuiſſe creditur, qui intellectum agentem noſtros animos cœlitus irradiantem comparauit ſoli, vt ex Themiſtio hoc in lib. refert D. Th. 1. part. quæſt. 79. art. 4. In eundem autem lapſus fuit Priſcianus Lydus aſſerens intellectum agentem non eſſe partem animæ, ſed mentem primam atque diuinam, vel ideam boni.

Varię de agēte intellectu opiniones.

1. Alexandri agentem intellectū eſſe Deum.

Lege Priſcianum in li. de phātaſia et intellectu.

Digitized by Google

2. Auicen. eſſe ſubſtãtiam ſeparatam. boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaph. cap. 4. & in lib. Natur. parte 5. Auẽ Pace in epiſtola de lumine, & Græci cuiuſdã Marini, cuius mentionẽ facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem eſſe ſubſtantiam quandam ſeparatam, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaph. tract. 4. qui errori errorem ſubnectens, aliorum veſtigia ſecutus, vnum omnium hominũ finxit communem intellectum, vt alibi retulimus. *3. Simplicij, conſtituentis externos intellectus. Lib. 2. huius operis c. 2. q. 7. ar. 2.* Tertia ſimplicij, quẽ ſequitur Georgius Pachym. lib. 7. de anima, titulo 3. cap. 5. & 6. hi tres externos intellectus in homine conſtituunt; quorum primus, qui omnino externus ſit, & diuulſus, cognitionem vniuerſalium pariat, alij duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quod materialium rerum notitijs immiſcetur, extrà vagari dicitur; non ſe ipſum, ſed materialia, & ſenſilia intelligens, alter, qui ſit in actu ſemper, & in ſe ipſo ſciẽtiæ perfectionem obtineat. *4. Plotini.* Quarta Plotini aſſerentis duplicem in nobis eſſe ſubſtantiã; vnam, quæ ſemper intelligit, quam dicit eſſe intellectum agentem; alteram, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum poſſibilem.

Confutãtur prædictæ opiniones. Nulla tamen harum ſententiarum veritati conſentanea eſt. Nam res priores, vt cætera earum abſurda prætereamus, cõtra communem Philoſophorum doctrinam conſtituunt totale principium functionis vitalis, cuiuſmodi eſt operatio intellectus, extra ipſam animam; cùm tamen nihil vitaliter operetur niſi per formam ſibi inhærentem, vt obijcit D. Thomas prima part. loco citato. Quarta verò præter materiam, & formam ponit in homine duplicem ſubſtantiam, quod fictitium eſt, & inauditum. Præterea abſq; idonea ratione, ac cõtra experientiam facit intellectũ agentem abſq; intermiſſione in opere verſantem.

Non dari agentem intellectum probatur rationibus. His ergo exploſis occurrunt ij, qui intellectum negantem dari negant, in quorũ numero eſt Durandus 1. ſent. diſt. 3. quæſt. 5. & quidam Iſacus Philoſophus Narbonenſis, referente Mirandula in ſuis concluſionibus, atq;
1. alij, quorum meminit Albertus M. in ſumma de homine quæſt. de intellectu agẽte. Probat autẽ Durandus ſuam ſententiam longo progreſſu rationũ, quarum præcipua vis hæc eſt. Vel intellectus agens poni debet, vt aliquid imprimat in phantaſma, quo id habile fiat ad producendã ſpeciem intelligibilem in intellectum patientẽ; vel vt ipſe per ſe in eundem intellectum agat; ſed ob neutram harum cauſarum conſtitui debet, fruſtrà ergo ponitur. Aſſumptionem quoad priorem partem ſuadet, quia vel intellectus agens imprimit in phantaſma qualitatem aliquã ſpiritalem, vel corporeã: non ſpiritalem, quia in re materiali non poteſt ſpiritale accidens ineſſe, ſiquidem vt habetur ex D. Dionyſio, & ex lib. de cauſis,

A omne, quod alicubi recipitur, ad recipientis naturam accommodari debet: ſi corpoream, adhuc phantaſma intra metas corporalium accidentium manebit, proindeque nihil niſi corporeum & materiale gignet. Quod verò non oporteat agentẽ intellectum inducere, vt agat in poſſibilem, quæ erat ſecunda pars aſſumptionis, probatur. Nam primùm non requiritur ad illius intellectionẽ efficiendam, quia intellectio eſt operatio immanens, quæ B nonniſi ab ea facultate, quam appellat, adminiſtrari poteſt: at intellectus poſſibilis eſt, qui intelligens nuncupatur.

Secundò, idem oſtenditur hunc in modũ. 2.
Anima rationalis interuentu phantaſmatis, citra opem alterius facultatis poteſt gignere ſpecies intelligibiles, eaſque tribuere intellectui patienti. Igitur ſuperuacaneus eſt intellectus agens. Probatur aſſumptum, quia ſi nõ poſſet, ideò fortaſſe eſſet quia phantaſma eſt C imperfectius ſpecie intelligibili; nullus autẽ effectus poteſt eſſe nobilior, quàm ſua cauſa. At enim quòd hæc ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phantaſma non eſt princeps cauſa ſpeciei intelligibilis, ſed inſtrumẽtaria tantummodò; princeps enim cauſa eſt ipſa anima, vel ſuppoſitum intelligens: at quòd non oporteat inſtrumentum nobilioris naturæ eſſe, quàm effectum, alibi oſtendimus. *Lib. 2. Phyſ. c. 7. q. 5. ar. 2.* Quòd ſi quiſpiam occurrat, eſtò cauſæ D inſtrumentariæ non vniuerſim debeant effectis excellere; tamen in re propoſita nõ poſſe phantaſmata, etiam vt inſtrumenta, cõcurrere ad effectum, de quo agitur, hoc eſt, ad promouendas ſpecies intelligibiles, quia entia immaterialia ſunt alterius gradus, & ordinis, ad quẽ corporea, vt nec proportionẽ habent, ita nec inſtrumenti vim ſortiri queunt: ideoq; ad ſpecierũ generationem immaterialem cauſam neceſſariò adhibendam. Si quis, inquã, E ita occurrat, is ſuo argumento reuincetur. Nã ſi quid concludit, etiam probat non poſſe phantaſmata cùm materialia, atq; inferioris ordinis ſint, concurſum illum præſtare ad producendas vnà cum intellectu agente ſpecies intelligibiles; quem tamen concurſum aduerſariæ partis aſſertores dandum eſſe profitentur.

Tertiò idem confirmatur, quia ſi daretur 3.
intellectus agens, oporteret etiã dari eundẽ F in natura Angelica; itemq; dari in nobis ſenſum agentem, qui patienti ſuppeditaret ſpecies rerum ſenſibiliũ, ne idem ſimul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam neceſſarium foret dari duplicem voluntatem; vnam agentẽ, quæ actiones ederet, alteram patientem, quæ eaſdem reciperet, quod tamen communis philoſophorum ſchola negat. Poſtremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duæ potentiæ intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod ſuperfluum videtur; ſi poſterius,

Digitized by Google

concedendum erit intellectũ poſſibilem eſſe agente præſtantiorem: cum tamen Ariſtoteles hoc in lib. cap.5. text.19. docuerit ſemper id, quod agit, patiente nobilius eſſe; quod etiam approbat Diuus Auguſtinus 12. ſuper Geneſim ad lit. cap.15.

ARTICVLVS II.

DARI IN ANIMA HVMANA *intellectum agentem; & quid inter eum, & patientem ſit diſcriminis.*

VErum quòd in anima humana neceſſariò dandus ſit intellectus agens; communis eſt, veraq; aſſertio Peripateticę ſcholæ, quam ſtatuit Ariſtoteles cap.5. huius lib. text.18. eiuſq; interpretes ibidẽ & Scholaſticæ Theologiæ profeſſores, partim in primo ſent. diſtinct.3. partim alibi. Henricus Gandauenſis quodlib.8. qu.12. Alenſis ſecunda parte qu. 69. memb. 2. D.Thomas prima parte quæſt. 79. artic.3. Heruæus in 2. diſtinct 17. quæſt.2. Capreolus in 4.diſt.49. quæſt.4. Ferrarienſis lib.2. contra gentes cap.76.

Auctores pro hac ſententia.

Hanc aſſertionem loco citato confirmauit Ariſtoteles ex eo, quia id quod eſt in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cum igitur intellectus poſſibilis ſit in pura potentia, neceſſariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci poſſit: hæc autem eſt intellectus agens: hoc eſt, vt rem enucleemus; Cùm intellectus poſſibilis, ſiue patiens à principio ſit veluti nuda tabula, nec vllam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiuſmodi imagines ſolius phantaſmatis miniſterio gigni queant, quia ſunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi ſua pertingere non valet; neceſſariò danda erit aliqua ſpiritalis potentia, cui id munus tanquam principali animæ inſtrumento incumbat; ea verò potentia eſt intellectus agens.

Singulis hominib. ſingulos eſſe agentes intellectus.

Quòd verò hic intellectus nõ ſit extra animam, ſed ei inſitus, vt naturalis eius potentia; & quòd non ſit vnus tantùm omnium phantaſmatis aſſiſtens, eaq; illuſtrans, ſed quòd in ſingulis hominibus ſinguli dentur, demonſtrat præter alios D. Thomas 1. parte quæſt. 79. artic.4. & 5. deniq; à nobis probatum fuit initio lib.2. huius operis.

Intellectus agens realiterne, an formaliter à patiente diſtinguatur.

Illud verò nunc inter alia diſquirendũ occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipſa, an formaliter tantùm à patiente differat. Vtraque pars aſſertores habet. Prior D.Thomã 1.part. quæſt.54. art.1. ad 1. & quæſt.79. art.10. & in 2. diſt.17. qu.2. art.1. & in 3. diſt.14. qu.2. art.1. & opuſcul.3. c.83. & lib.2. cont. gent. c.77. & 78. eiuſq; ſectatores. Item M. Albert. in ſumma A de homine tract. de intellectu agente quæſt. 6. Scotum in 1. diſt.3. qu.8. & alios non paucos, quibus hoc potiſſimum argumentum ſuffragatur. Namque in cæteris rebus obſeruatum eſt quoties aliqua duo ita ſunt affecta, vt vnum efficienter præparet, diſponatq; alterũ ad illius operationẽ; ſemper id, quod diſponit, diſtingui re ipſa ab eo, quod diſponitur; Sic vniuerſales cauſæ, vt intelligentiæ, & corpora cœleſtia diſtinguuntur à mundo B elementari, quem ad generationes rerum inſtruunt, ac promouent; ſic ignis diſtinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat: calor, cæteraque obiecta ſenſuum externorum ab ipſis ſenſibus externis, quibus ſui ſimilitudinem inurunt; & ſenſus externi ab internis, ad quos rerum à ſe perceptarum ſpecies mittunt; atque ita in cæteris res habet. Quare conſentaneum eſt, vt etiam intellectus agens, qui patientem per ſpecies C intelligibiles ad intelligendũ diſponit, realiter ab eo differat.

Qui velint diſtinctionẽ eſſe realem.

Fundamentum huius ſententiæ.

Qui tãtùm formalem.

Poſteriorem ſententiã amplexi ſunt Maior in 2. diſt.16. quæſt. vnica. Iacobus vit. quodl. 1. q.12. Niphus lib.1. de intellectu tract.4. c.21. Abulenſis qu. 70. in c.23. Exod. De quorum placito dicendum eſt intellectum poſſibilem duo, vt nunc reliqua taceamus, actionum genera vendicare, nempe intellectionẽ, & eductionem ſpecierũ è phantaſmatibus: & qui D dem ad primum genus operationum à ſe ipſo, pro vt agentis nomen habet, diſponi; ad poſterius verò minimè. Præterea quamuis in rebus materialibus ſemper id, quod ſimpliciter diſponit, ab eo quod diſponitur, re ipſa diſtinguatur, in ſpiritalibus tamen, cuiuſmodi eſt intellectus, non ita rem habere; nec mirum, ſiquidem, vt D.Thom. lib.2. cont. gent. c.100. ediſſerit, ea, quæ in rebus corporeis per diuerſas potentias ſparguntur, in incor E poreis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo quæ ad duplicem appetitum ſenſitiuũ pertinent, ſub vnam voluntatẽ: & quæ pluribus ſenſibus tam internis, quàm externis percipiuntur, ſub vnum poſſibilem cadunt. Itaque huiuſce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quòd res non ſint abſque neceſſitate multiplicandæ, & quòd nulla cogat neceſſitas duplicem ponere intellectum; quandoquidem tam eductio F ſpecierum intelligibiliũ è phantaſmatibus, quàm earũ vſus, ſiue intellectio ab iis elicita ad vnam, eandemq; vim intellectricẽ reuocari queunt. Quod ſiquis obijciat nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit, dum fatetur ipſum intellectum poſſibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt. Occurrendum erit nihil poſſe producere principiũ primæ ſuę operationis, ſicq; intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies è phantaſmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius.

Fundamentum.

In rebus incorporeis vna potentia varia exequitur munera.

Obiectio.

Solutio.

Digitized by Google

eius operatio, cuius principium nihil ſibimet efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, id eſt, intellectionum principia, quæ ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiuſdem formæ. Nam intellectus vnà cum phantaſmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eaſdem recipit: quemadmodum vnà cum ſpecie gignit intelligēdi actum, & eundem nudè ſpectatus recipit.

Priori ſententiæ, vt magis Ariſtotelicæ defertur palma.

Ex his duabus opinionibus neutra ſanè improbabilis videtur. Etſi priorem libentiùs tueamur, quòd propiùs accedat ad doctrinā Ariſtotelis, qui hoc in libro cap. 4. text. 5. intellectum poſſibilem facit nudam tabulam, puramq; potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimendæ ſint rerum intelligendarū notæ, ſiue imagines.

Reſpōdetur ad fundamentū poſterioris.

Itaq; ad alterius ſententiæ rationē dicendum erit, eſto quæ à pluribus facultatibus materiæ inhærentibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorē, & materialem vim ſæpenumerò reducantur: non id tamen abſolutè, atque vniuerſum ita euenire: ac ne in re propoſita accidat obſtare naturā ipſam intellectus patientis, qui quoad recipienda prima intelligēdi principia eſt quaſi materia prima, quæ formas tam ſubſtātiales, quàm accidētarias, ac principia, quibus ſuppoſitū agit, comparare ſibi nequit, ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

Vt docet Ariſtoteles hoc in libro c. 5. text. 17.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA *initio quæſtionis propoſita.*

Ad 1. Dilluamus nunc argumenta primi articuli, quæ oſtendere nitebantur non dari intellectum agentem in noſtra anima. Ad primum dicendum non requiri intellectum agentem, vt aliquid imprimat in phantaſma, ſed vt vnà cum illo producat ſpecies intelligibiles in intellectum patientem. Licet enim phantaſma craſſum, & materiale ſit; tamen ex coniunctione, & cōſortio intellectus agentis habilius, fortiuſq; ad agendum efficitur, & vltra propriam naturam eleuatur ad ſpiritalem effectum producendū. Qua de re in progreſſu.

Ad 2. Ad ſecundum, negandū eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantaſma non poſſe per ſe producere ſpeciem intelligibilem, etiam vt inſtrumentum animæ rationalis, quod nullus effectus poſſit eſſe nobilior ſua cauſa inſtrumentaria: ſed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla cauſa inſtrumentaria totalis, ſeu præcipua, ſi materialis ſit, poteſt producere effectū ſpiritalem, vt potè, qui ſit ordinis multò altioris. Verùm

A non eſt propterea negandū poſſe phantaſma concurrere cum intellectu agente vti cauſam inſtrumentariam minùs præcipuam ad generationem ſpecierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non niſi phantaſmati, etiā vt inſtrumento, ſed intellectui agenti, à quo vltra vim ſuam excitatur, ſimpliciter attribuenda eſt.

Productio ſpecierū intelligibilium, nō attribuitur phātaſmati etiam vt inſtrumento.

Ad 3. Pro explicatione tertij argumenti ſciendum Scotum in 2. diſtinct. 3. quæſt. vltima, quem ſecutus eſt Gregorius in 4. diſtin.
B 7. quæſt. 5. art. 1. exiſtimare etiam Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abſtrahendas ſpecies rerū ſingulariū à rebus; (nam ſpecies rerum communiū fatetur Scotus inditas fuiſſe Angelis in ipſorū creatione) tum vt ſit lumen, cuius virtute intellectus poſſibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen ſententia vera eſt, quam tuetur D. Thomas prima parte quæſt. 54. art. 4. eiuſque ſectatores, aſſerentes non indigere Angelos
C intellectu agente, ſed tam vniuerſalia, quàm ſingularia per ſpecies à Deo ſibi inditas cognoſcere. Quod conſentaneū eſt ijs, quæ docet D. Dionyſius c. 7. Cœleſt. hierarch. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 3. D. Auguſtinus 2. de Geneſi ad literam cap. 8. & lib 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, vt ſuo lumine poſſibilem colluſtret, cùm eis, ad dijudicandam veritatē ſufficiat vis ipſa intellectus poſſibilis, quæ ex
D propria ſua natura lumē quoddam eſt è fonte diuinæ, & æternæ lucis deriuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus, iccircò nobis intellectum agentem dari, quia cùm noſter intellectus poſſibilis à primæua ſua origine rerum imaginib. prorſus careat, neceſſariò illi ab auctore naturæ aliqua potentia dāda fuit, cuius opera eiuſmodi imagines aſciſceret, quod in Angelis locum nō habet.

In Angelis nō dari intellectum agentem.

Quod verò attinet ad ſecundam eiuſdem
E argumenti partem, in qua petitur an ſit admittendus ſenſus agens à patiēte diſtinctus; iā ea quæſtio ſuperius à nobis profligata eſt, vbi partem negatiuam ſtatuimus, oſtendimuſque diuerſam eſſe rationem in intellectu & ſenſu, cùm obiectum ſenſibile vi propria potentiam ſenſitiuā mouere queat tranſmittendo ad illam ſui imaginem. Nec enim ea ſpecies à gradu materiali ad immaterialem aſcēdit, vt quærēda ſit alia altioris ordinis fa-
F cultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur ſicuti in eductione ſpecierū intelligibilium è phantaſmatibus accidit.

Nō eſſe admittendum ſenſum agentem.

Denique quod eodem argumento de voluntate agente obijcitur, facilè diſſoluet, qui dixerit ſuperfluā eſſe huiuſmodi potentiam, cùm voluntas non egeat ſpeciebus, aliòve principio operandi, quod ſibi aliunde conferri debeat; cumq; ſatis ei ſit proponi ipſi ab intellectu rem, vt in eam feratur.

Lege D. Th. l. 6. 2. ca. 77. Scotū in 1. d. 3 quæſt. 8. Her. 21 ſen. d. 17. qu. 2. Cur non detur voluntas agens.

Ad vltim. Ad vltimum argumentum reſpondendum eſt ſolum intellectum poſſibilem, non verò

D 2 agentem

Digitized by Google

agentem iudicare, & intelligere, vti proxima quæſtione diſſeremus, etſi quibuſdam philoſophis aliter viſum fuerit. Quod verò circa intellectus poſſibilis nobilitatem opponitur; dicimus eum agente nobiliorem eſſe, quanquam aliter ſentiat Ferrarienſis quæſt. 9. huius libri poſt D. Thomã in 2. ſent. diſtinct. 20. quæſt. 2. art. 2. & de verit. quæſt. 10. art. 8. Primùm, quia intellectus agens eſt quaſi adminiſter patientis, cùm totus occupetur in educendis ſpeciebus, quibus ille vtatur. Itẽ, quia, ea facultas præſtantior habetur, cuius operatio nobilior eſt; at intellectio nobiliſſima eſt hominis operatio; vnde humana felicitas, quæ ad excellentiſſimam potentiã, & nobiliſſimũ eius actum pertinet in actione intellectus poſſibilis, hoc eſt, in contemplatione ſummi boni conſiſtit. Neq; obeſt illud D. Auguſtini, & Ariſtotelis agens eſſe patiente nobilius; id enim ratum, firmumq; eſt, ſi alterum præciſè, qua ratione patitur, alterum pro vt agit, ſpectetur; quandoquidem agere, quam pati ex ſe præſtantius eſt. Itaq; ſi intellectus agens, quatenus ſpecies intelligibiles in patientem producit; patiens verò prout eas recipiẽdo patitur, abſolutè ſpectetur, haud dubie ſub ea præciſè conſideratione anteponẽdus eſt intellectus agens patienti. Verùm id non obſtat quominùs patiens, ſi ſecundùm proprias actiones quas edit, expẽdatur, agẽti ſimpliciter præferri debeat.

Patiẽs intellectus agenti præcellit.

Quo pacto intelligi debeat omne agens eſſe patiẽte præſtantius.

QVAESTIO II.

QVAE SINT INTELLECTVS *agentis munia.*

ARTICVLVS I.

DE ILLVSTRATIONE *phantaſmatum.*

Munera intellectus agentis.

Tria officia intellectui agenti Peripateticis tribuuntur. Primum eſt illuſtrare phantaſmata. Secundũ, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiente ſpecies intelligibiles. Quod ad primum attinet, dari quidem prædictam illuſtrationem ſignificauit Ariſtoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verùm quonam modo ea fiat magna diſſentio eſt. Sunt qui illam putent conſiſtere in productione certæ qualitatis; cuius merito, ac vi phantaſma ab intellectu agente excitetur ad gignendã formam ſpiritalem, hoc eſt, ſpeciem intelligibilem. Ac ſanè quòd intellectus agens aliquid agat, imprimátve in phantaſma non obſcurè indicat D. Thom. lib. 2. contra gent. cap. 77. vbi ita ſcripſit. Eſt igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantaſmata, faciẽs ea intelligibilia actu. Verùm hæc ſententia non placet. Etenim vt Durandus argumentabatur, vel id, quod intellectus agens imprimit

Multorum placita de illuſtratione phantaſmatis.

A in phãtaſma, eſt quid ſpiritale, vel corporale. Si ſpiritale, ne in tranſitu quidem (etſi id non improbabile iudicet Capreol. in 2. diſt. 3. qu. 2. art. 3.) poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cùm adhuc intra limites materialis naturæ cõſiſtat; qua ratione poterit phantaſmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Illuſtratio phãtaſmatis non eſt impreſſio alicuius qualitatis.

Caietanus 1. part. quæſt. 85. art. 1. opinatur phantaſma illuſtrari ab intellectu agente non B formaliter, ſed obiectiuè, id eſt, nullam ab eo qualitatem in phantaſma imprimi, ſed habere ſe intellectum agentem ad phantaſma eo modo, quo lumen Solis ad colores, quod, vti quidam opinantur, per ſolam aſſiſtentiam in cauſa eſt, vt colores ſui ſimilitudinem in diaphanum, indeq; ad potentiam tranſmittant. Sic igitur putat Caietanus phantaſma, etſi craſſæ, obſcuræq; naturæ ſit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione aſſequi, C vt poſſit vnà cum ipſo ad producendam ſpeciẽ intelligibilem concurrere. Additq; intellectũ agentem non effuſa, ſed manente in ipſo luce, & interpoſito inter intellectũ poſſibilem, ac phantaſma ſui ſplendore, ſolam cõmunem naturã illuminare, ita vt natura ſingularis adhuc phantaſmatis inuolucro, quaſi nube obliteſcat, eo pacto, quo Sol colorem pomi non ſaporem, aut odorem colluſtrat; indeq; eſſe, quòd rerum duntaxat vniuerſaliũ D ſpecies in noſtro intellectu dentur, cùm ſola quidditas vniuerſalis in phantaſmate ad eum modum illuſtrato effulgeat, & ad ſpecierum productionẽ ſuo modo cõcurſum impendat.

Opinio Caietani de illuſtratione obiectiua.

Cõfutatur.

Hæc etiã opinio nobis minimè probatur.
1. Primùm, qui non apparet quidnam lumen intellectus agẽtis interiectu ſuo præſtet, quo dicantur phantaſmata ab eo illuminata; ſi nihil in ea, nec cum iis operatur.
2. Secundò, quia ſi ideò dicuntur phantaſmata illuſtrari, quia E ipſis præſens aſſidet intellectus agens; vtique omnia hominum, ſeu dormientium, ſeu vigilantium phantaſmata perpetuò illuſtrari dicenda erunt, cùm ſemper habeant præſens lumen intellectus agentis. Quod tamẽ de dormientiũ phantaſmatis negat Caietanus.
3. Tertiò, quia vt rectè obiicit Ferrarienſis 2. contra gent. cap. 77. cùm phantaſma quantumuis obiectiuè irradietur, nihilominus in organo corporeo maneat, extenſumque ſit, non poteſt F naturã ſine materiæ cõditionibus oſtendere, vt fingit Caietanus. Nec eſt ad rem exẽplum ſolaris luminis, cuius radio apparet color, nõ ſapor; ideò enim ſolus color ſeſe ſpectandum exhibet; quia ſolus color, nõ ſapor, cadit ſub viſum: at enim res ſingularis intellectui apparere poteſt, cùm non vniuerſalia tantùm; ſed etiam ſingularia proprio conceptu à nobis intelligantur vt ſuo loco demonſtrabimus. Deinde, quia ſi ſpectetur ſola productio ſpecierũ intelligibiliũ, phantaſma, vt progreſſu oſtendemus, non ad eam cõcurrit

præciſè,

Digitized by Google

præciſè, vt naturam communem refert, ſed A vt tam communem, quàm ſingularem repræſentat. Quare non eſt cur natura ſingularis phantaſmatum integumentis occultetur. *Vltimo.* Poſtremò quia ſi in phantaſmate ſola quidditas vniuerſalis eluect, profectò iam res in phantaſia vniuerſales exiſtent, cùm in ea repræſententur abſq; differentijs indiuiduantibus.

Opinio Fer. de illuſtratione radicali.

Ferrarienſis hoc in lib.q 9. & Capreolus loco citato putant, quemadmodũ cogitatrix hominis facultas propter coniunctionẽ cum B intellectu vendicat peculiarẽ prærogatiuam, quæ belluarum cogitatrici non conuenit, vt nimirum diuidat, componat, & diſcurrat circa ſingularia; ita phantaſiam ex eadem coniunctione obtinere vt ab ſe promat illuſtriora & efficaciora phantaſmata, quæque vnà cùm intellectu agente poſſint intelligibiles ſpecies producere. Atque hoc eſſe inquiunt phantaſmata illuſtrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentem Diui Thomę prima parte, quæſt. 85. artic 1. *Refellitur.* Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino ſatisfacit. Videtur enim illuſtrationis nomen, quod actionem ſonat, nimis impropriè & remotè vſurpare pro inſitæ nobilitatis communicatione, quæ eſt ante omnem actum intellectus agentis, & in ipſa primæua ac naturali phantaſiæ & intellectus, in eadem quaſi radice, copulatione conſiſtit. A' qua certè phantaſmata quaſi ob ſtirpis nobilitatem & ſplendorem, rectiùs illuſtria, quàm illuſtrata dici debent.

Sententia recentiorũ celebris, veritatiſque vicinior.

Placet igitur nobis ea ſententia, quæ à recentioribus Philoſophis celebratur, aientibus illuminationem phantaſmatum non eſſe obiectiuam, vti Caietanus ait, nec radicalem tantùm, vt Capreolus & Ferrarienſis arbitrantur, ſed effectiuam; non quaſi intellectus agens aliquid luminis phantaſmatib. imprimat; ſed quia tanquam externa lux radij ſui conſortio actiuè eleuat phantaſmata ad producendam ſpeciem intelligibilem; in qua communis natura repræſentatur exuta differentijs indiuidualibus, manetque à ſolo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda eſt ſententia Henrici Gandauenſis quodlibetis quarto, quæſtione vigeſima prima, & quodlibetis octauo, quæſtione duodecima & decimatertia, exiſtimãtis illuſtrationem phantaſmatum nõ ſeſe habere vti diximus; ſed ad eum ferè modum, quem poſuit Caietanus; & intellectum poſſibilem phantaſmatis ſic illuſtratis ad intelligendum vti. Quod falſum eſſe tunc magis patebit, cùm oſtenderimus non poſſe intellectum poſſibilem intelligendi actum edere abſque interuentu ſpecierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente vna cum phantaſmatis per eum illuſtratis gignantur.

Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTICVLVS I.

DE ALIO DVPLICI *munere intellectus agentis.*

Alterum munus intellectus agentis eſt facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus poſſibilis ex ſe eſt in potentia, vt fiat actu intelligens, ita obiectum eſt in potentia, vt fiat intelligibile actu. Eſt autem intelligibile in potentia, ſecundùm eſſe, quod extra animam; vel in phantaſmate obtinet, fitq; intelligibile actu ſecundùm eſſe intelligibile, quod in intelligibili ſpecie ſortitur: tunc enim intellectus poſſibilis reſpectu illius eſt in actu primo, vt in ipſum ferri queat. Quo patet reddere obiectum intelligibile actu, nihil eſſe aliud, quàm efficere vt obiectum repræſentetur in ſpecie C intelligibili. Quod intellectus agens præſtat, dum vnà cum phantaſmate illuſtrato producit ſpeciem rei intelligẽdæ in intellectum patientem. Lege D.Thomam 1. part. quæſt. 54. artic. 4. & quæſt. 79. articul. 3. & in quæſt. de Anima, artic. 4. de Spiritualibus creaturis, artic. 20.

Quid ſit intelligibile actu quid potentia.

Addit S. Thomas libro 2. contra Gentes, cap. 77. & quæſt. de Anima, art. 15. intellectum agentem facere etiam phantaſmata actu intelligibilia; D itemque per phantaſmata facta ab eo intelligibilia actu gignere ſcientiam in intellectu poſſibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D.Thomæ, antequam ſpecies intelligibilis in intellectu producatur, iam obiectum eſſe intelligibile actu in phantaſmate. Sed nõ ita res habet. Nec enim mens D.Thomæ eſt rem in phantaſmate eſſe intelligibilem actu formaliter, ſed cauſaliter duntaxat, quatenus phantaſma illuſtratum cauſat cum E intellectu agente ſpeciem, vti diximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, q̃ phantaſma perhibentur cauſare in intellectu poſſibili ſcientiam, hoc eſt, actum ſciendi, & habitum, qui per eum actum gignitur; videlicet quatenus producunt ſpeciem intelligibilem, quæ intelligendi ſciendique formale principium eſt. Vbi aduertendum rem, quatenus eſt intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectionem verſatur; quatenus verò eſt actu F intellecta dici obiectum intellectus poſſibilis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo facilè apparet, rẽ priùs ſaltem naturâ eſſe intelligibilem actu, quàm intelligatur ab intellectu, cùm intellectio prærequirat; ſupponatque ſpeciem intelligibilem, à qua oritur; & res eiuſmodi ſpecie iam ſit intelligibilis actu, vt explicatum eſt. Vnde etiam colliges, intellectum poſſibilem nõ pati ab intelligibili actu ſecundùm receptionẽ ſpeciei: ſiquidem intelligibile actu nõ poteſt

Qua ratione dicantur intellectus & phantaſma ſcientiã cauſare.

Digitized by Google

Quomodo intellectus poſſibilis ab intelligibili actu patiatur.

dici agere in intellectum imprimendo ſpeciem, vtpotè quòd antequam eius ſpecies imprimatur, non ſit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati ratione intellectionis, prout intelligibile actu per ſuam imaginē vnà cum intellectu poſſibili intelligendi actionem effectiuè edit. Vnde illud ex D. Auguſtino lib. 9. de Trinit. cap. 12. à potentia & obiecto paritur notitia.

An intellectus agens intelligat.

Eſt tamen adhuc non prætereunda dubitatio, an intellectui agenti præter ſuperiora officia, conueniat etiam intelligendi munus: quæ dubitatio apud eos tantū locum habet, qui intellectum agentem à poſſibili re ipſa diſtinguunt. Nam qui vnam eandemq; potentiam eſſe arbitrantur, non dubium quin ei intelligendi officium attribuere debeant. Scotus in 1. diſt. 3. quæſt. 8. ad 1. rem in dubium relinquit. M. Albertus in Summa, de Homine, in quæſt. vlt. earum, quas de intellectu agente diſputat, artic. 2. aſſerit, intellectum agentem intelligere; non tamen per aliquam ſpeciem in ipſo receptam, ſeu (quod idem eſt) intelligere actiuè, iuuando per ſuammet eſſentiam intellectum poſſibilem. Caietanus hoc in lib. ad text. 18. ait negari non poſſe intellectum agentem, cùm & intellectus, & agens ſit intelligere. Idemq; approbant nonnulli è iunioribus Philoſophis Denique Iandunus hoc loco, quæſt. 23. inquit, intellectum agentem producere intellectionem in intellectu poſſibili. Contraria tamen ſcientia quæ decernit intellectum agentem nō intelligere, nec vllam intellectionem immediatè producere, & communior eſt, & verior. Eam tuetur Henricus Gandauenſ. quodlibeto 8. q. 12. &, vt videtur, D. Thomas in 3. diſt. 13. quæſt. 1. artic. 1. probaturque ex eo, quia ſi intellectus agens intelligeret, ſuperuacaneus eſſet intellectus poſſibilis. Deinde, quia Ariſtotel. cùm de intellectu agēte diſſeruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, ſed ipſum à patiente officijs diſcreuit, quòd hic eſſet in potentia ad recipiendas formas, ille eaſdem imprimeret; hic in contemplationem incumberet, ille quaſi lumen fulgeret Priuatim autē Iandini opinionem ea ratio confutat, quia ſi intellectus agens produceret intellectionem in patiente, ſequeretur intellectionem eſſe actionem tranſeuntem; ſiquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur. Non eſt tamen inficiandum intellectum agentem vnà cum poſſibili concurrere ad intellectionem mediatè, id eſt, interuentu ſpecierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agens, vt ait Scotus in 1. diſt. 2. q. 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum, per ſpecies, quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum aſſenſus Reſtat tertium munus intellectus agentis, quod eſt producere ſpecies intelligibiles in patientē;

Intellectus agens non intelligit.

Aliquo modo dici poſſe agentem intellectum cō currere ad intellectionem.

A ſed nihil iam de eo, quod ad præſentem que-
ſtionem attinet, explicandum ſupereſt. Faciſè
autem quiuis perſpiciet prædicta tria munia,
etſi vocabulis & conſideratione diſtinguan
tur, re ipſa in vnum idemque recidere.

Lege D. Th. in 3. d. 14. q. 1. art. 2. q. 3. & in 1. d. 13. q. 4. art 3.

Cur dixit Ariſtot. agentem intellectū habere ſe vt artem ad poſſibilem.

Sed quæſierit adhuc fortè aliquis, cur Ari-
ſtoteles cap. 5. huius libri, tex. 17. dixerit, intel-
lectum agentem habere ſe ad poſſibilem, vt
artem ad materiam. Item cur illum eodem ca
pite, tex. 18. habitum vocârit. Ad primum ho-
B rum dicendum, comparaſſe intellectum agē
tem arti, quia vt ars infert in materiam for-
mas artificiales, ita intellectus agens inducit
in poſſibilem ſpecies intelligibiles. Et vt ar
tifex artis miniſterio non producit formam
naturalem, ſeu formam ſuę ſpeciei; nec enim
Polycletus formam humanam & viuentem
ſtatuæ indit, ſed formam artis: ita mens per
intellectum agentem nonniſi intelligibiles
formas patienti confert. Lege D. Thomam
C lib. 2. contra Gentes, cap. 76. & Ferrarienſem
in Comment. eiuſdem capitis.

Cur item habitum appellauit.

Ad poſterius dubium reſpondendum eſt,
intellectum agenten non vocari habitum ab
Ariſtotele, quòd ſit habitus primorum prin-
cipiorum, vt arbitrati ſunt nonnulli, quorum
meminit D. Bonauentura in 2. diſt. 24. artic. 2.
quæſt. 4. M. Albertus in Summa, de Homine,
in quæſt. qua quærit, an detur intellectus a-
gens, art. 2. Et Aegydius hoc in lib. ad tex. 18.
D cuius opinionis abſurditas ex eo cōuincitur
à D. Thoma, quia habitus primorum princi-
piorum eſt qualitas primæ ſpeciei, recepta in
intellectu poſſibili ad cognoſcendas primas
veritates indemonſtrabiles, ſuppoſita cogni-
tione terminorum: at intellectus agens nu-
meratur inter ſecūdæ ſpeciei qualitates, quia
eſt facultas à natura inſita; nec verò ſupponit
cognitionem terminorum, nec inſidet in in-
tellectu poſſibili, nec tribuitur à natura ad in-
E telligendum, ſed ad abſtrahendas ſpecies à
phantaſmatibus. Quæ omnia ex ijs, quæ ha-
ctenus à nobis diſputata ſunt, facilè quiuis
deprehenderit. Dicendum eſt igitur intelle-
ctum vocari ab Ariſtotele habitum, latè acce
pta habitus appellatione, vt complectitur
quamlibet vim, aut facultatem ad operandū.

QVAESTIO III.

VTRVM NECESSARIO DAN-
F *dæ ſint in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, an non.*

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHORUM ſententiæ.

HAec controuerſia, & quæ ſubſequentur cum ſuperioribus cohærent, afferentq; non parum momenti ad vtriuſ-
que

que intellectus officia, vim & natuam pernoſcendam. In præſenti autem quæſtione diuerſi diuerſa ſcripsére. Quidam ſpecies intelligibiles omnino tollere conati ſuur, aientes, ſat eſſe phantaſmata, vt in his intellectus naturas, non ſingulares tantùm, ſed etiam vniuerſales contueatur. Ex eorum numero fuere Themiſtius, Theophraſtus & Auem Pace: qui tamen in conſtituendo intellectu diſcordes fuére, vt ſuperiùs diximus. De Theologis etiam Durandus in 2. diſt 3. quæſt. 6. Bachonus quæſt. 2 Prologi, Gotfredus quodlibeto 9. quæſt. 19 & quodlib. 13. quæſt. 3. Henricus quodlib. 4. quæſt. 7. 8. & 21. & quodlib. 5. quæſt. 14. ſpecies intelligibiles negârunt, quibus ex parte aſſenſus fuit Gabriel in 2. d. 3. quæſt. 2. aiens non requiri ſpeciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licèt ad abſtractiuam requiri non ſit negandū. Nec deſunt argumenta, quibus oſtendi videatur fruſtrà omnino ſpecies intelligibiles poni.

Qui ſpecies intelligibiles nolint admittere.

1. Argum. Primùm, quia ſine ipſis poteſt intellectus contemplari in phantaſmatibus naturas, quæ in ijs, tanquam in ſpeculo relucent. Corroboraturq; argumentum ex eo, quia in potentijs, quæ inter ſe ordinem habenr, obiectum repræſentatur poſteriori per actum prioris, vt voluntati per actum intellectus, & appetitui ſenſitino per actum phantaſiæ. Cùm igitur phantaſia & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ, ratio ordinis poſtulat, vt phantaſia, quę eſt potentia natura prior, repræſentet intellectui obiectum, quod illei confeſtim apprehendat abſque alia ſpecie.

2. Argum. Secundò, idem probatur, quia vt ſe habet bonū ad affectum, ita verum ad intellectum; bonum autem non eſt in affectu per ſpeciem, aliquámve ſui ſimilitudinem: ergo neque verum in intellectu.

3. Argum. Tertiò, quia ſi darentur in intellectu ſpecies intelligibiles, cùm eæ ponantur vti naturales cauſæ intellectionū, nō poſſet vnquam intellectus ab earum vſu ceſſare, ſemperq; verſaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræſentantur: quod experientiæ repugnat.

4. Argum. Quartò, quia ſi eę ſpecies eſſent in noſtro intellectu, oporteret nos eas cognoſcere, quēadmodum & noſtros actus, tam volūtatis, q̃ intellectus palàm deprehendimus.

5. Argum. Quintò, quia multa à nobis intelliguntur, quorū ſpecies intelligibiles non habemus; ſiquidem nec Dei, nec ſubſtantiarum ſeparatarum, neque aliarum rerum materiæ expertium, intelligibiles imagines aſſequi poſſumus, cùm huiuſcemodi res non moueant ſenſum, proindeque earum phantaſmata habere nequeamus: & tamen conſtat, nos harum rerum cōceptus formare.

Vltimum. Poſtremò, quòd neque Angelis ſimpliciter neceſſariæ ſint ſpecies intelligibiles, oſtenditur. Nam angelus ſine interuentu ſpeciei cognoſcit ſe per ſuam eſſentiam; immò & alios Angelos per eorum ſubſtātias ſibi præſentes; quod probatur, quoad priorem partem, quia eſſentia Angeli, vt eſt actut ſine admixtione materiæ; ita eſt per ſe actu intelligibilis; eſtque actu & intimè coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad ſui ipſius notionem. Quoad poſteriorem verò partem, oſtenditur idem aſſumptū; nam quilibet Angelus poterit ita ſe coniungere intellectui alterius, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat reſpectu intellectionis ab eo eliciendæ. Quare videtur hiſce argumentis concluſum rectè ſentire eos, qui ſpecies intelligibiles dari negāt.

ARTICVLVS II.

NON ESSE NEGANDVM dari ſpecies intelligibiles: & has ceſſante actu intelligendi, manere in intellectu contra Auicennam.

HAec tamen opinio probanda non eſt, ſed cum ſchola Peripatetica, cōmuni Philoſophorum approbatione aſſerendum, dari in intellectu ſpecies intelligibiles, quæ ſint principia intelligendi; ſicuti & in ſenſibus dantur ſenſibiles, vt ſuperiori libro demonſtrauimus; vbi etiam complures huiuſce veritatis aſſertores in mediū attulimus. Certè D. Auguſtinus putat adeò compertum eſſe dari huiuſmodi ſpecies, vt libro 1. de Trinit. cap. 2. dicat ingenij tardioris eſſe de eis dubitare. Probatur igitur hæc ſententia ex eo, quia ita ſe habet intellectus ad propriam functionē, vt ſenſus ad ſuam; at ſenſus, vt loco citato planum fecimus, nullo pacto ſentire queūt abſque ſpeciebus ſenſibilibus.

Alenſis 2. p. q. 24. m. 2. & 3. & qu. 26. m. 6. M. Albert. in 2. d. 3. art. 15. D. Tho. 1. part. q. 55. art. 5. D. Bō. in 2 d. 3. ar. 2. q. 1. Rich. eâdem d. ar. 5. q. 2. Scot. q. 6. Greg. d. 7. q. 3. a. 1.

Secundò, quia cùm intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiſeriminatim ſe habeat; cumque in ſe ſpectatus ſit pura potētia, neceſſariò ad intelligendū requirit aliquam formam, qua actuetur, & eget aliquo formali principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potiùs, quàm ad illud concipiendum determinetur. Hæc verò forma & principium non aliud eſt, quàm ſpecies intelligibilis. Nam q̄ ad id præſtandum phantaſmata neutiquam ſatis ſint, ex eo conſtat, quia phantaſmata quemadmodum ſunt per materiam extenſa, & imperfectæ craſſæque materię, ita non niſi res ſingulares repræſentant: & tamen conſtat intellectum etiam obiecta communia percipere. Item quia phantaſmata non ſunt intimè coniuncta intellectui, cùm non hæreant in anima, ſed in corpore: at nihil operatur, niſi per virtutem, quæ in ipſo eſt, vt ex doctrina Ariſtotelis in 2. huius operis lib. ca. 1. text. 4. & 5. aſtruit D. Thomas lib. 2. contra Gentes, cap. 76. Quò fit, vt ad nullius rei, ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis, ſiue expers, ſiue

Phantaſmata non eſſe ſatis ad eliciendas intellectiones.

particepa

Digitized by Google

particeps materiæ ſit, ſufficiat phantaſma, vt ex eo intellectus poſſibilis intelligẽdi actum proferat. Adde quòd, vt Scotus argumentatur in 1. diſt 3. q. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, ſi non in ſe, ſed in corpore, hoc eſt, in potentia ſenſitiua corpori inhærente, nobiliſſimæ ſuæ operationis principium haberet. Neque huic rationi obſtat, q; beatis diuina eſſentia pro ſpecie intelligibili eſt, & tamen nec per realem identitatem, neque ſubiectiuè in ipſis ineſt. Namque ſic intimè eorũ intellectui copulatur, vt suppleat vnionem, quam vel inhęſio, vel alia naturalis coniunctio præſtare poteſt. Quod vt planiùs intelligas, ſic habeto; In noſtra ſpecie intelligibili naturali tria inueniũtur. Eſt enim imago rei intelligendæ; idque habet peculiariter, vt ſpecies eſt. Secundò, concurrit cum intellectu ad eliciendam intellectionem: id autem vendicat, prout eſt principium, ſeu ratio intelligendi. Tertiò, inhæret intellectui, quòd obtinet, quatenus accidentis naturam participat. Igitur duo priora, cùm nihil imperfectionis habeant, diuinæ eſſentiæ conuenire poſſunt reſpectu intellectus beati: tertium verò minimè; quia potentialitatem & compoſitionem, atque adeò imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet, omnem noſtram ſpeciem naturalem, atque ordinariam debere eſſe in ipſo intellectu, cui intelligendi principium & ratio erit.

Tria inueniri in ſpecie intelligibili.

Quæ illorũ cõpetant eſſentiæ diuinæ cum beatis eſt pro ſpecie intelligibili.

Poſtremò, quòd Ariſtoteles ſpecies intelligibiles poſuerit, conſtat. Etenim hoc libro, cap. 4 text. 15. ait intellectum poſſibilem fieri ſingula, videlicet, quia ſingularum rerum ſpecies recipit, & text. 16. ſequenti, itemque ca. 5. text 19. ait intellectum & rem intellectam eſſe vnum; non ſunt verò vnum per naturam, ſed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per ſui imaginem intellectui copulatur, & vnitur. Præterea vocat intellectum locum formarum, ſeu ſpecierum; non niſi quia vt locus rem locatam recipit, ac ſeruat; ita intellectus ſpecies intelligibiles.

Ariſtoteles ſpecies intelligibiles cõceſſit.

Sciendum eſt autem Auicennam libro 6. Natural. part. cap. 6. exiſtimaſſe, intelligibiles ſpecies non permanere in noſtro intellectu, niſi dum eas apprehendit, aut ex iis intellectionem edit. Eius fundamentum fuit, quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo ceſſante intellectione euaneſcet ſpecies intellectu recepta. Hæc tamen opinio procul aberrat à veritate, nititurque fundamento ſatis futili. Eam igitur præter alios coarguit D Thomas lib. 2. contra Gẽtes, ca. 74. & de Veritate, quæſt. 10. art. 2. & 1. par. quæſt. 79. artic. 6. Nam cognitio intellectiua multò eſt perfectior, quàm ſenſitiua: ergo ſi ad ſenſitiuam cognitionem conſeruãtur ſpecies, vt fatetur Auicenna, multò maiori iure conſeruabuntur ad intellectiuam; maximè cùm intellectus poſſibilis multò firmior ſit,

Auicenna voluit ſpecies intelligibiles permanere in intellectu.

A quàm eſſe materiæ corporeæ, quæ ſenſim fluit, & amittitur, in qua tamen ſuſtentantur potentiæ ſenſitiuæ.

Deinde, quia ſi hæc poſitio vera eſſet, nulla prorſus ratio memoriç daretur in parte intellectiua, nec recordaremur nos eliciuiſſe cõceptus rerum vniuerſalium, quod eſt contra experientiam. Lege ſi places, quæ de hac re commentati fuimus in libris Paruorum Nat. de Memoria & reminiſcentia, cap. 2.

B Ad rationem Auicennæ reſpondendum eſt, ſi recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi accõmodate ad intellectum, haud dubiè ſpecies intelligibiles recipi in noſtra mente intelligibiliter. Si verò idem ſit ac recipi, vt cognitum in cognoſcente, quod dicitur recipi dum apprehenditur; tunc ſpecies non ita ſe habere, quia non opus eſt, vt eùm recipiuntur, ab intellectu apprehendantur.

Confutatur hæc ſententia.

Porrò quibuſdam veluti gradibus aſcendunt ſpecies, quæ cognitionis principia exiC ſtunt. In infimo ſunt ſpecies ſenſuũ externorum, quæ nõ niſi præſente obiecto, & ſenſione durante, manent. In ſecundo ſpecies internorum ſenſuum (non tamen ſenſus cõmunis) quæ poſt ſenſionem, & remoto obiecto, ſeruantur: ſed tamen cùm inſint in organo corporeo obſoleſcunt, & fluxu materiæ ſenſim dilabuntur. In tertio ſpecies intelligibiles noſtri intellectus, quę obiecto nõ exiſtente, & ceſſante intellectione, perſeuerãt; cùmD que immateriali ſubiecto inſint, poſtquam ei ſemel inhęſerunt perpetuæ, atque indelebiles ſunt. Neque obſtat, quòd habitus ſcientiarum & virtutum intellectui, ſeu voluntati inſidentium ſæpe amittantur. Non enim talis amiſſio prouenit ex defectu ſubiecti, ſed ex diſſidio & repugnantia cõtrariorum, quibus cedunt (vt omittamus eam ſupernaturalium habituum amiſſionem, quæ ob noſtram culE pam accidit per ſubtractionem diuinam, cuiuſmodi eſt deperditio gratię.) At ſpecies tam intelligibiles, quàm ſenſibiles contrariis vacant; alioqui non poſſent ineſſe ſimul imago candoris & nigredinis in aëre, vel oculo. Quod fálſum eſſe conſtat, cùm vtrumque ſimul intueamur. In quarto gradu ſunt ſpecies intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, eam addunt ſupra ſpecies noſtri inF tellectus, quòd non fuerunt aliquo temporũ, aut inſtantium ſucceſſu acquiſitæ, ſed ipſis Angelis à principio ingenitæ.

Proponuntur ordine dignitatis genera 4. ſpecierum.

Species intelligibiles indelibiliter intellectui ineſſe.

Species angelicæ omnium præſtantiſſimæ.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTOrum primi articuli.

ARgumenta initio quæſtionis propoſita ſic explicabis. Ad primum dic, non poſſe intellectum contemplari naturas in phantaſmatibus

Ad 1 arg.

Digitized by Google

matibus ob eas cauſas, quas ſuperiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, ſi loquamur de modo repræſentandi, q ſufficiat vt poſterior potentia id ipſum, quod prior cognoſcat, falſum aſſumi. Nec enim facultati appetenti ſic obiectum repræſentatur, vt quod à cognoſcente apprehenditur, ipſa etiam cognoſcat: ſed eatenus dicitur ei repræſentari obiectum, quatenus in id tendere non valet, niſi à cognoſcente præconceptum ſit. Quod patet, eſto phantaſia & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ, nō probari hoc argumento ſat eſſe repræſentari obiectũ à phantaſia: vt in id intellectus illicò abſque ſpecie ſibi inhærente feratur.

Ad 2. arg. Cur potentia appetens non habeat in re principium à quo determinetur.

Ad ſecundum, diuerſam eſſe rationem in potentia cognoſcente, & in appetente, tum ob alias rationes, tum quia facultas appetēs determinatur ad operandum à notitia obiecti; facultas autem cognoſcens non habet à quo determinetur, ideoque opus illi eſt ſpecie, tanquam principio determinante.

Ad 3. arg.

Ad tertium, ſic intellectum cōcurrere cum ſpecie ad intellectionem, vt oporteat illum priùs excitari vel à phantaſmate, vel à voluntate, vel ab vtroque, aliáue cauſa eiuſmodi; ob idque non ſemper vti ſpeciebus, quibus eſt conſignatus; ſed interdum ab intelligendo ceſſare; nonnunquam hac potiùs, quàm illa ſpecie vti; quia ad huius magis, quàm ad alterius vſum aliunde mouetur.

Ad 4. arg. Quo pacto cognoſcat intellectus ſe eſſe ſpecieb. conſignatũ.

Ad quartum, cognoſci ab intellectu ſpecies intelligibiles per actum reflexum & arguitiuè. Dum enim experitur ſe intelligere, reflectitur ſupra ſuum actũ, arguitq; habere ſe principium formale intellectionis, hoc autem principium eſſe colligit ijs rationibus, quibus id concluditur. Qua de re infrà.

Ad 5. arg.

Ad quintum, eſto omnis intellectio ab aliqua ſpecie intelligibili oriatur; non omnem tamen elici ab ſpecie propria eius rei, quam intelligimus; ſæpe enim ex imagine & notitia vnius ad cognitionem conceptúmve alterius progredimur, vt cùm per res ſenſibiles Dei & ſubſtantiarum ſeparatum intelligentiam aſſequimur; quæ cognitio etſi non proximè, remotè tamē à ſenſu petitur. Vtrum verò poſt conceptus, quas de hiſce rebus formamus, relinquantur in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, progreſſu patebit.

Non ſemper intellectus res cognoſcit per proprias earũ ſpecies.

Ad vltimũ.

Ad ſextum, quod attinet ad cognitionem, quam de ſe Angelus habet, admittendum eſt cognoſcere illum ſe per ſuam eſſentiam, vt docet D. Thomas 1. par. quæſt 59. artic. 1 & de Veritate, quæſt. 8. art. 2. itemq; D. Bonauentura, Durandus, Richardus in 2. diſt. 3. Aegidius in tract. de Cognitione Angelorum, q. 1. Soncinas 12. Metaph. q. 59. alijq; non pauci; etſi nō defuerint, qui ſecùs exiſtimarint, aientes non poſſe Angelum ſe per ſuam ſubſtantiam intelligere, ſed habere ad id ſpeciē ſicuti ad aliarum rerum perceptionem. Oppoſitum tamen dicendum, videlicet non intelligere ſe Angelum per ſpeciem ſuperadditam; cùm ad id poſſit eius ſubſtantia, vti argumentum concludit, ſubire vicem ſpeciei. Quòd verò ſpectat ad cognitionem, qua vnus Angelus alios cognoſcit, putant nonnulli quemlibet cæteros per eorum eſſentias intelligere, quam opinionē attribuit Platoni D. Thomas 2. cont. Gent. cap. 98. eamq; tuetur Durandus & Nominales in 2. diſt. 3 ſed nobis ea non placet, quia nequit potentia intellectiua ab vlla re creata, tanquam à forma intelligibili actiuè, ac principaliter determinari ad intelligendum, niſi eiuſmodi principium determinans intra ſe, atq; intimè ſibi coniunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in ſubſtantia vnius Angeli reſpectu alterius. Longior hac de re diſcuſſio ad alium locum pertinet.

Angelum non egere ſpecie vt ſe intelligat.

QVAESTIO IV.

DENTVR'NE IN NOSTRO *intellectu ſpecies intelligibiles, quæ propriè ſint rerum ſingularium, an non.*

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS *argumenta.*

Qui ſpecies rerum ſingularium in intellectu non admittant.

Agitatur hæc quæſtio inter Philoſophos magna diſſidentũ partiũ contentione. D. Thomas tum alijs in locis, tum 2. cont. Gent cap. 100. 1. par. q. 86. artic. 1. Caietanus ibid. Capreolus in 1. diſt. 35. q. 2. in ſolutione argumentorum contra quartam concluſionem, Argentinas in 4. diſt. 50. quæſt. 1. arti. 2. Ferrarienſis 1. cont. Gentes, cap. 65. & hoc in lib. quæſt. 13. arbitrantur nō dari in noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium, idemq; tuentur nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi, aſſerētes nihil eſſe à peripatetica doctrina alienum, q̃ eiuſmodi ſpecies admittere. Probāt ſuam ſententiam in hunc modum: Forma recipitur in ſubiecto ſecundùm conditionem, ac modum recipientis; ſed anima eſt expers materiæ; ergo ſpecies, quę in ea recipiuntur, debent eſſe immateriales in repræſentando, atque adeò nequibunt repręſentare conditiones materię ſingularis; ſed duntaxat naturam cōmunem ab ijs auulſam, ac liberam. Confirmaturq; argumēti vis communi illo Peripateticorum effato; quod deſumptum eſt ex Ariſtotele hoc in lib. cap. 4. text. 16. Res materiales fieri intelligibiles, dum à materia abſtrahuntur. Enimuerò cùm hæc abſtractio non ita accipi debeat, quaſi res per intellectum à propria materia, qua conſtant, eximendæ ſint; vtique ſic erit accipienda, vt tunc res dicātur effici intelligibiles, cũ menti

1. Argum.

 obijciun-

Digitized by Google

obijciuntur per ſpecies, quæ non materiam indiuidualem, vtpotè craſſiorē, ac magis depreſſam; ſed communem tantùm referant.

2. Argum. Secundò, intellectus humanus medium locū obtinet inter ſenſum & intellectum ſubſtantiarum ſeparatarum; atqui ſpecies, quæ ſenſibus inuruntur, repræſentāt ſola ſingularia; quæ verò ſubſtantijs ſeparatis congenitæ ſunt, tam ſingularia, quàm vniuerſalia diſtinctè referunt, vt Scholaſtici ſcriptores in 2. diſt. 3. edisserunt. Igitur ordo ac proportio rerum poſtulat, vt ſpecies, quæ ab humano intellectu acquirentur, ſolas naturas communes repræſentent. Adde quòd vt intellectus Angelicus percipit diſtinctè per vnam ſpeciē, quæ noſter per multas; ita conſentaneum eſt, vt quę à ſenſu per multas ſpecies cognoſcūtur, à noſtro intellectu per vnam intelligentur: quod ſecus foret ſi noſter intellectus poſſet rerum ſingularium imaginibus conſignari.

3. Argum. Tertiò, id naturæ ingenium eſt, vt non conſueuerit facere pluribus, quod poſſit facere paucioribus; ſed ſpecies intelligibiles naturarum communium ſufficiunt ad intelligendas res ſingulares, adiunctis earum phantaſmatibus; non eſt igitur vlla neceſſitas inuehendi ſpecies intelligibiles rerum ſingularium. Probatur aſſumptio, qui vti phantaſmata concurrunt cum intellectu agente ad producendas ſpecies intelligibiles, ita cum patiente informato iam ſpecie rei communis poterunt concurrere, non exemplariter ſolùm, ſed etiam actiuè illam determinando ad concipiendam eam rem ſingularem cuius id phantaſma eſt: præſertim cùm ex eo nullum ſequatur abſurdum.

4. Argum. Poſtremò, quòd Ariſtotelico dogmati aduerſentur, qui rerum ſingulariū ſpecies intellectui humano dant, hinc perſpicuum eſt, quòd Ariſtoteles hoc libro, capite 4. text. 10. docuit animam noſtram vt ſenſitrici cognoſcere carnem, id eſt ſingularia materialia, quę ſunt affecta ſenſibilibus qualitatibus, calore, frigore, alijſque eiuſmodi. At ipſum eſſe carnis alia percipere facultate, aut ſeparabili, id eſt, diuerſa ab ea, qua cognoſcit ſingularia, aut perinde ſe habente ad ſe ipſam, vt cùm extenſa fuerit linea flexa. Quo loco, vt plerique Interpretes annotarunt, profitetur Ariſtoteles ſingularia non intelligi à nobis directa, ſed reflexa cognitione; at ſi in nobis intelligibiles rerum ſingularium ſpecies darentur, non dubium, quin eæ directè à nobis intelligi poſſent.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PARTIS affirmatiuæ.

Qui dicant eſſe ſpecies ſingulariū contendant.

Contraria huius controuerſię pars aſſertores habet Scotum in 4. d. 45. quæſt. 3. Gregorium Ariminenſem in 1. diſt. 3. q. 1. art. 2. Richardum in 2. diſt. 24. q. 4. Apollinarem hoc in lib. quæſt. 12. Thienenſem & Burlęum 1. Phyſicorum, & alios. Quæ ita probatur:

1. Argum. Nulla eſt repugnantia quominus ſpecies rerum ſingularium in noſtro intellectu dentur; poſſunt igitur dari. Negant aduerſarij antecedens, aiuntq; repugnare tum ex parte ipſarum ſpecierum intelligibilium, quas non videtur conſentaneum ita limitatas eſſe, vt ſingulæ ſingula duntaxat indiuidua repræſentent: tùm ex parte intellectus poſſibilis, quem minimè decet ſpeciebus adeò circunſcriptis affici. At enim difficile nō eſt huiuſcemodi repugnantias demoliri. Nam ſpecies naturam ſingularem repræſentans nobilior eſt, q̃ ea, quæ communem tantùm naturam ſignificat; ergo limitatio illa nihil detrahit de dignitate ſpeciei; nec ſpecies rei ſingularis minùs, quàm rei communis: quin potiùs magis cùm intellectus præſtantia conuenit.

2. Argum. Antecedens probatur, quia imaginis præſtantia, modò cętera ſint paria, deſumitur à re, quam repræſentat; at natura ſingularis excellentior eſt, q̃ communis; cum inferiora plures eſſentiæ gradus in ſe cohibeant, quàm ſuperiora: vnde & conceptus rei ſingularis, quàm rei cōmunis, perfectior habetur. Rurſus, quòd prædictæ ſpecies re ipſa in noſtro intellectu dentur, ita probatur: Cauſæ naturales non impeditæ producunt nobiliſſimum effectum, quē poſſunt; at intellectus agens & phantaſma ſunt cauſæ naturales ſpecierum intelligibilium; ergo producent nobiliſſimam ſpeciem, quã poſſunt, ſi non impediantur: ſed ſpecies nobiliſſima eſt ſpecies rei ſingularis, vt ex proximè dictis conſtat, & nihil eſt quod eius generationem impediat: ergo hanc producent.

3. Argum. Item, Noſter intellectus efformat peculiares ac diſtinctos conceptus rerum ſingularium, ſed ij ſine proprijs earum ſpeciebus conſtare nequeūt; dantur ergo propriæ ſpecies rerum ſingularium. Maior propoſitio, etſi à quibuſdam negetur, à nobis tamen paulò pòſt demonſtrabitur. Minor ex eo ſuadetur, quia cū ſpecies rei communis non niſi confuſè & implicitè ſingularia repræſentet, nequibit intellectus ad hoc magis, quàm ad illud ſingulare concipiendum per eam deduci; ſed vago & errabundo motu huc illuc fluctuabit.

Reſponſio. Sunt qui reſpōdeant, licèt ſpecies intelligibiles ſolam communem naturam referat, determinari tamē per eam intellectum ad concipiendam rem ſingularem, de cuius phantaſmate ſpecies ipſa educta eſt, propter cognationē, quam ſpecies habet cum phātaſmate.

Cōfutatur. Sed hi facilè coarguuntur. Nam vel ea ſpecies iure cognationis re vera eiuſmodi ſingulare repræſentat, vel non; ſi dent primum; iam ergo in noſtro intellectu erunt ſpecies, quæ nō ſolùm naturas vniuerſales, ſed indiuiduas etiam referant, quod tamen ſolis ſpeciebus ſubſtan-

ſubſtantiarum ſeparatarum Theologorum Schola attribuit: ſi ſecundum, nullo pacto ſpecies intellectricem vim ad vllum ſingulare definitè intelligendum applicabit.

Reſponſio. Alij occurrunt, intellectum noſtrum naturæ cõmunis imagine affectum determinari à phantaſmate ad rem ſingularem concipiendam eo modo, quem tertio ſuperioris articuli argumento explicuimus. Verùm neque *Soluitur.* horum ſolutio ſatisfacit. Etenim quemadmodum noſter intellectus, vt ſuprà oſtendimus, non poteſt vti ſolo phantaſmate tanquam principio intelligẽdi, ſed requirit principium ſibi intimè coniunctum, atque inhærens, à quo intelligẽdi actum promat, (alioqui ſaltem ad intelligenda ſingularia neutiquam ſpeciebus intelligibilibus indigeret) ita vt hoc potiùs, quàm illud percipiat, non ſat illi eſt externa aſſiſtentia phantaſmatis; ſed eget interno principio, à quo ad id actiuè determinetur. Nec obſtat, quòd intellectus beati concurrit cum diuina eſſentia ad actum beatificæ viſionis; cùm tamen diuina eſſentia non ſit interna ipſi beato; id enim, vt iam antè monuimus, propterea fit; quia diuina eſſentia ob ſuam eminentiam infinitam, poteſt ſupplere modum illum intimæ coniunctionis, ſine quo ſpecies creata, vel quod ſpeciei creatæ conditionem ſubit, non poteſt cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obeſt, quòd quilibet Angelus intelligit ſe per ſuam eſſentiam. Nam eſſentia Angeli eſt intimè copulata eius intellectui, cùm intellectus in ipſamet eſſentia inhæreat. Phantaſma verò non ita ſe habet ad noſtrum intellectum: ſiquidem illud in organo corporeo, hic in ipſa animæ ſubſtantia inſidet. Corroboraturque argumentum inſuper ex eo, quia conceptus, qui per intellectionem rei ſingularis in mente gignitur, eſt quaſi proles ipſius obiecti cogniti, vt docet Diuus Auguſtinus libro nono de Trinitate, capite decimoſecundo. Quare oportet, dum is gignitur, contineri in mente obiectum: non poteſt autem ibi eſſe per ſe: ergo per ſuum quaſi ſemen, quod eſt propria ac peculiaris ipſius imago. Nam ſpecies rei communis non magis eſt virtus huius, quàm illius ſingularis.

4. Argum. Præterea in noſtro intellectu dantur ſpecies multorum ſingularium materiæ expertium; ergo ſaltem horũ ſingularium ſpecies admittendę ſunt. Antecedens probatur, quia is, qui elicuit actum amoris Dei, vel naturæ vniuerſalis intellectionem, recordatur poſteà ſe eiuſmodi actus elicuiſſe: omnis verò recordatio intellectus oritur à ſpecie intelligibili: habet ergo noſter intellectus ſpecies intelligibiles, quæ hoſce actus ſingulares repræſentent. Nec ſatisfaciet qui dixerit recordationem hanc non ab intellectrici, ſed à ſenſitiua memoria proficiſci; non enim facultas orga- A nica apprehẽdit res ſpiritales, cuiuſmodi ſunt voluntatis, & intellectus actiones: cùm ſint extra limites obiecti potẽtiæ corporeæ. Nec memoria ſenſitiua recolit nos percepiſſe hominem in communi: cùm circa naturas ſingulares tantummodò verſetur.

5. Argum. Item, Anima ſeparata recordatur ſingularium ſenſibilium per ſpecies, quas hinc detulit; ergo dum eſſet in corpore habuit intelligibiles ſpecies eiuſmodi ſingularium. Ante- B cedens ſuadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mentio Lucæ decimoſexto, qui apud inferos recordabatur ſuorum fratrum. Ac quòd eam recordationem eliceret nõ ex ſpeciebus infuſis, ſed ex ijs, quas miniſterio phantaſmatum acquiſierat, ea ratio probat: quia recordatio eſt perceptio rei cognitæ, vt anteà cognitæ: diues autem non cognouerat anteà fratres per ſpecies infuſas, ſed per acquiſitas. Quare non videtur negandum dari in C noſtro intellectu ſpecies intelligibiles proprias rerum ſingularium.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuerſiæ probabilis iudicatur, præfertur tamen negatiua, vt magis peripatetica: vtriuſq; argumen- D ta diluuntur.

His ita diſputatis, vtraque pars quæſtionis probabilis videtur, etſi propoſitum nobis ſit tueri potiùs negatiuam, quæ Ariſtotelicæ doctrinæ magis conſentanea exiſtimatur: diluemus tamen vtriuſque argumenta, vt quo pacto quælibet earum defendi poſſit, facilè appareat. *Ad 1. argu. ſententiæ negatiuæ.* Ad primum pro priori ſententia conceſſa maiori & minori, neganda eſt con- E ſecutio. Nec enim oportet omnes ſpecies intelligibiles immateriales eſſe in repræſentando, ſed in eſſendo. Ariſtoteles autem loco citato tantùm docet, vt res in materiam diuerſæ intelligibiles fiant, debere à materia, id eſt, *Quo pacto ſpecies intelligibiles debeãt eſſe immateriales.* à materiæ conditionibus abſtrahi; quia quæ ab intellectu percipiuntur, nequeunt in eo eſſe per ſpecies diuiduas, aut extenſas, ſitúve præditas, quæ ſunt propriæ affectiones materiæ; ſed per imagines ſpiritales, atque om- F nis concretionis expertes, vt cum ipſa intelligendi vi cognationem habeant; tales verò ſunt omnes ſpecies intelligibiles, ſiue ſingularium rerum, ſiue communium.

Ad 2. arg. Ad ſecundum dicendum, proportionem nexumq; ordinis, qui inter humanum intellectum & Angelicum, atque inter ſenſum eſt, in eo cerni, quòd ſenſu acquirit ſpecies ſola ſingularia repræſentantes; nullas verò, quæ repræſentent vniuerſalia; intellectus autem noſter quaſdam ſortitur, quæ ſingularia tantùm, alias quæ ſola vniuerſalia repræſentent:

Digitized by Google

Species Angelorum diſtinctè vniuerſalia & ſingularia repræſentant.

at in intellectu Angelico nullæ ſunt, quę aut ſola ſingularia, aut ſola vniuerſalia referant, ſed omnes vniuerſalia ſimul, & ſingularia diſtinctè exprimunt. Ad reliquam partem eiuſdem argumenti dic ea, quę ſenſus per multas ſpecies cognoſcit, percipere noſtrum intellectum per vnam ſpeciem, confuſè tamē. Nam colorem in commune, verbi gratia, intelligit per ſpeciem coloris, qua cognitione implicitè & confuſè colores omnes complectitur. Verùm præter hanc cōfuſam ſingularium colorum notitiam, aliam quoque propriam & expreſſam conſequitur intellectus ſingulorū colorum per ſingulas ſpecies, quā per vnam tantùm imaginem obtinere non poſſet; quia id ſolis angelorum ſpeciebus conuenit. Si autem petas quando intellectus acquirat ſpecies rerū ſingularium, quando communium. Reſpondemus ſpecies rerū ſingularium acquirere beneficio intellectus agentis, & ope phantaſmatum: ſpecies autem rerum communium, cùm poſt receptam ſpeciem rei ſingularis, abſtrahit ex ea naturam cōmunem; eam nimirum concipiendo abſque differentijs indiuidualibus. Tunc enim per eiuſmodi conceptionem gignitur in intellectu ſpecies naturę communis: quia conceptus eſt actualis ſimilitudo rei; at ex ſimilitudine actuali relinquitur in potentia habitualis ſimilitudo: quemadmodum & per aſſenſum concluſionis, qui eſt ſcientia actualis, gignitur habitus ſciendi, ſiue ſcientia habitualis.

Quomodo intellectus acquirat ſpecies rerū ſingulariū, & communium.

Ad 3. arg.

Ad tertium conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, & ad eius probationē inficiandum poſſe phantaſma actiuè concurrere cum intellectu poſſibili ad intellectionē rei ſingularis, ob eam cauſam, quam ſuperiùs explicuimus; quia videlicet oportet principium elicitiuum intellectionis non eſſe extra intellectum. Enimuerò licèt phantaſma intellectui poſſibili famulatum præſtet ſuppeditando illi ſuo modo ſpecies intelligibiles: minimè tamen decet intellectum poſſibilem poſt receptionem eiuſmodi ſpecierum inflecti, ad ſenſum, demittique ad organum corporeum editurus nobiliſſimam, & quàm maximè à materia liberam operationem, quæ eſt intellectio.

Oportere principium elicitiuum intellectionis non eſſe extra intellectum.

Ad vltimū argum.

Ad vltimum dicimus locum illum ſecùs ab alijs explicari: ita vt nequaquā ſibi de reflexa, aut directa cognitione ſermo ſit: ſed cū Ariſtoteles quęſiſſet, eadémne an diuerſa potentia rem ſingularem ſenſibilem & communem eius naturam cognoſceremus, reſpondere, animam, rem ſingularem ſenſibilē percipere ſenſitiua potentia; communem verò alia aut ſeparabili, id eſt, diuerſa, ſecundùm rem ab ea, qua ſingularem cognoſcit, aut habente ſe ad ſe ipſam, atque cùm extenſa fuerit linea flexa, id eſt, quæ ſaltē ratione (de reali namque diſtinctione nondum ibi quicquam abſolutè diſcernit) ab illa differat eo modo,

A quo linea inflexa, cùm extenditur, re quidem ipſa eadem eſt; poteſt enim eadem linea frangi & porrigi ratione tamen à ſe diſtinguitur. Ita verò (iuxta hanc interpretationem) inflexæ rectæq; lineę ſimilitudinem, non ad agnitionem reflexam & directam; ſed ad diſcrimen inter potentiam, qua ſingulare & vniuerſale cognoſcitur, qua de re quæſtio erat, retulit Ariſtoteles. Quo fit, vt vbi dę ordine

B modóve vniuerſalem & ſingularem naturam cognoſcendi nihil omnino habeatur.

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maximè nituntur, qui ſingularia reflexè ac poſteriùs à nobis intelligi opinantur, facilè diſſoluit. Nec verò, vt quidam autumant, Platonis in Timæo ſententia eſt, quam illic Ariſtoteles imitatus ſit, ſingularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato cum reflexæ cogitationis meminit, & actiones intellectus lineæ primùm rectæ, mox circinatæ, interiusque recurrenti, comparat, non, in-

Locus Platonis explicatur.

C quam, tunc de rerum ſingularium notitia philoſophatur; ſed de ea, qua hominis mens recto curſu ad aliarum rerum ſcientiam capeſſendam extra ſe primùm quaſi egreditur, deinde oraculi monitu ad ſe redit, & in ſui ipſi[9] cognitionem incumbit. Qua de cauſa anima, intellectualis ſphæra, quæ in ſeipſam circulum facit, à Philoſophis dici cōſueuit. Eoque ſpectat illud Hugonis Victorij lib. 1. Di-

D daſcalon, cap. 2. Mens noſtra in orbes geminos motum glomerat; quia ſiue per ſenſus ad ſenſibilia exeat, ſiue per intelligentiam ad ea, quæ ſenſu fugiunt, aſcēdat; ad ſe ipſam rerum ſimilitudines trahens, regyrat. Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quaſi ænigmate per lineam flexam indefinitè ſignificaſſe actiones intellectus, cuius eſt in ſe ipſum poſſe conuerti; per rectam verò cæteras functiones vitales, quæ nihil aliud ſunt, quàm progreſſus quidam ab ani-

E ma viuificante ad aliud, ſiue ad aliud, quod vita ſuſcipit, id eſt, ad corpus: ſicuti linea recta ab vno puncto definit in aliud.

Sententia Delphici tēpli ſcribus inſcripta, noſce te ipſum. De qua latius libro 1. Plin. lib. 7. cap. 23. Macrob. 1. Sat. ca 6. Clem. Alexand. in Pædag.

Anima intellectualis dicitur ſphæra à Philoſophis.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum negandum eſt antecedens, & ad eius probationē dicendum, ſpeciem, quæ repræſentat rem ſingularem ex parte nobiliorem eſſe, videlicet, prout refert naturam plures gradus in ſe cō-

Reſpōdetur ad argumēta partis affirmatiuæ.

Ad 1. arg.

F tinentem, vt probat argumentū: aliunde verò deterioris notę haberi; nimirū quatenus eſt limitata ad vnum tantū ſingulare; ſpecies autē rei vniuerſalis nō ſolùm repręſentat naturam communem multis, ſed poteſt deſeruire cognitioni omnium ſingulariū ſub eadem ſpecie, concurrendo cum eorum phantaſmatis, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum reſpondendū eſt ſpeciem propriam rei indiuiduæ nō eſſe effectum abſolutè præſtantiſſimū, quē intellectus agens poteſt edere, tum ob limitationem, quam diximus;

Digitized by Google

ximus; tum quia ne eiuſmodi ſpeciem producat, obſtat naturæ ipſius ingeniū; quæ non aſſolet pluribus efficere, quod poteſt paucioribus: poteſt autem intellectus patiens intelligere naturas ſingulares per ſpecies rerum communiū adiutus concurſu phantaſmatū.

Ad 3. Ad tertium conceſſa maiori, neganda eſt minor, & ad eius probationem, omiſſa priori ſolutione, quæ rectè coarguitur, danda eſt ſecunda, dicendumq́; licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius ſingularis à ſola ſpecie intelligibili in ſe ſumpta; determinari tamen ab illa, prout concurrit vnà cum phantaſmate rei ſingularis, & ad huius rei impugnationem reſpondendum, cùm dicimus intellectui non poſſe deſeruire phantaſma tanquam principium intelligendi: interpretandum id eſſe de principio adæquato, vel principali actuante, ac determinante intellectum: quale non ponitur phantaſma ab ijs, qui dicunt intellectum determinari ab eo ad concipienda ſingularia; tantùm enim ſtatuitur ad ſupplendam repræſentationem ſingularitatis, & conditionum indiuidualium. *Quid præſtet phantaſma cum requiritur ad intellectionem ſingularium.* Cætera, quæ in eodem argumento afferuntur de viſione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil contra id, quod tuemur concludunt, vt erit iam conſideranti perſpicuum. Nam vnio eſſentiæ diuinæ cum intellectu beati eminenter continet illam coniunctionem, quam requirimus in principio adæquatè, vel principaliter actuante intellectum. Eſſentia verò Angeli intelligētis ſe per ſuam eſſentiam intimè copulata eſt intellectui eiuſdem, cum intellectus in ipſamet eſſentia hæreat. Phantaſma autem nō ita ſe habet ad intellectum; ſiquidem illud in organo corporeo, hic in anima inſidet. Poſtremò ad id, quod ex D. Auguſtino citatur, fatendum eſt conceptū eſſe obiecti prolem, ſed negandum ad producendum rei ſingularis conceptum requiri ſpeciem intelligibilem rei ſingularis propriam. *Ad conceptionem rei ſingularis non requiritur ſpecies intelligibilis illius.* Licet enim ſpecies intelligibilis nullum ſingulare explicatè repræſentet; determinatur tamen à phantaſmate, atq; ita conceptus rei ſingularis cenſetur proles eius obiecti, cuius ipſum phantaſma eſt.

Ad 4. arg. Quo pacto ſpecies fiant memoratiuæ. Ad quartū dicendum cùm quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, ſpeciem illam, quæ anteà, cùm primum eſt producta in intellectum poſſibilem repræſentabat hominē abſolutè, poſt eiuſmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem ſub ratione cogniti; ita verò, vt quis recordetur ſe cognouiſſe hominem, non opus eſt manere in intellectu ſpeciem, quæ repræſentet illum ſingularem conceptum, quo hominem apprehēderat; ſufficit enim eandem ſpeciem hominis modificari ad repræſentandū hominē ſub ratione cogniti. *Recordatio rei indiuiduæ materialis partim eſt à ſpecie partim à phantaſmate.* Quòd ſi cognitio ſit rei indiuiduæ materialis, vt Bucephali: cum poſteà intellectus recordatur ſe Bucephalum cognouiſſe, ea recordatio nō erit adæquatè à ſpecie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit; ſed inadæquatè, id eſt, partim erit ab illa, partim à phantaſmate repræſentante Bucephalū ſub ratione cogniti. Nam cùm intellectus primò apprehēdit Bucephalum, eundem ſimul apprehendit phantaſia, & quia ſpecies Bucephali, quæ in phantaſia ſeruata eſt, poſt primam apprehenſionē repræſentat illū ſub ratione cogniti, inde eſt quòd poſteà phantaſma ab ea elicitum exhibet Bucephalum ſimiliter ſub ratione cogniti, determinatq; intellectū ad apprehendendum illum ſub eodem modo. Si autem conceptio ſit rei indiuiduæ immaterialis, cùm ea nō poſſit in phantaſmate repræſentari, maior eſt difficultas; dicendum tamen quoties intellectus aliquod ſingulare, etiā immateriale concipit, ſimul phantaſiam aliquid materiale apprehendere; ſimile tamen, cognatúmve eiuſmodi rei immateriali, vt progreſſu huius operis exponemus. *Quid dicēdū de recordatione rei indiuiduæ immaterialis.* Igitur ex ſpecie memoratiua talis rei apprehenſę per phantaſma, & ex phantaſmate ab ea elicito poterit determinari ſpecies illa è qua intellectus antè elicuerat conceptū prædictū rei indiuiduæ immaterialis. Atq; ita fiet, vt intellectus abſq; ſpecie propria rerum ſingulariū, ſiue eæ res materiales ſint, ſiue immateriales, earū recordationem edere valeat.

Ad 5. arg. Ad quintum, relicta opinione quorundā, quos refert Caiet. 1. part. q. 79. art. 6. aientium animam ſeparatā cognoſcere ſingularia per ſpecies acquiſitas, vel quas hinc detulit, reſpondendum eſt cum D. Thoma in diſputatis, quæſt. de anim. art. 20. & 1. parte q. 89. art. 4. Caietano ibidem, Ferrariēſi ad cap. 74 lib. 2. contr. gent. Abulenſe ad cap. 25. Matth. q. 607. & 610. & alijs; animā ſeparatam cognoſcere ſingularia per ſpecies ſibi inditas in abſceſſu à corpore, quæ ſpecies ſimiles ſunt ijs, quas Angeli à prima origine acceperunt; repræſentant enim non ſolùm vniuerſalia, ſed etiam ſingularia. *Vnde proueniat quod ſeparata anima ſingularia percipiat.* Ac quemadmodum in Angelis ſpecies intelligibiles, quæ ex ſe indiſcriminatim ſingularia poteſtate repræſentant, determinantur ad hæc & illa ſingularia actu ſignificanda, cùm illa exiſtunt actu, ita vt exiſtentia ſit conditio determinandi ſpeciem ad eiuſmodi ſingularia: ſic in anima ſeparata ſpecies vniuerſaliter repræſentantes, & alioqui ęqualiter ſe habentes ad omnia ſua ſignificata, determinātur ad quædā ſingularia, quæ ad animæ ſtatū pertinēt, quatenus anima ſortitur ad illa peculiarem habitudinē; ſiue ob aliquam affectionem, ſiue ob antecedentē notitiam, ſiue ob diuinā ordinationē, aut aliud quid ſimile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumentū opponebat, dicendùm eſt, licet, recordatio ſit rei cognitę, vt cognita eſt iterata cognitio, nō oportere

Digitized by Google

oportere proinde eam cognitionẽ repeti ex eadem ſpecie: ſat enim eſt elici ex alia, ſuppoſita priori cognitione. Quod in tractatu de anima ſeparata erit à nobis enucleatius explicandum.

Diſt. 4. ar. 3.

Ita patet qua ratione diluenda ſint vtriuſq; partis argumenta. Quia tamen, vt ſuperiùs monuimus, decretum nobis eſt eam partem, quæ negat dari ſpecies rerum ſingularium, vt Ariſtotelicæ doctrinæ magis conſentaneam tueri, quam idcirco etiam in primo Phyſicæ Auſcultationis lib. defendimus: ad eā in noſtris cõmentarijs doctrinæ filum accõmodabimus. Quæ verò in ſolutione argumentorũ, quæ pro illa adducuntur, retulimus, ſi ijs, quę à nobis alibi ſtatuuntur, repugnent, vt ex aduerſariorum ſenſu dicta accipi debent.

Cap. 1. q. 4. art. 2.

QVAESTIO V.

NVM SPECIES INTELLI- *gibiles ab intellectu agente producantur.*

ARTICVLVS I.

REIECTIS QVORVNDAM *placitis, ſtatuuntur aliquot aſſertiones.*

Qui dixerint ſpecies nõ gigni in intellectu ſed à corporibus immitti.

IN hac quæſtione fuit Democriti opinio, vt refert D. Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum, & Ariſtoteles in libro de Somno, & vigilia cap. 2. nullam ſpeciem ab intellectu ſiue agente, ſiue patiente gigni; ſed ab ipſis corporibus per diffluxus quoſdā intrare imagines in noſtros animos. Idem quoque fuit Stoicorum dogma, quod Boëtius libro 5. de conſolatione philoſophiæ metro 4. hunc in modum cecinit:

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi:
Vt quondam celeri ſtylo
Preſſas figere litteras
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habet notas.

Huius ſententiæ abſurditas demõſtratur.

Huiuſce placiti abſurditas liquet ex ijs, quæ à nobis ſuperiùs diſputata ſunt, cùm oſtendimus nõ poſſe phātaſma vi ſua ſpeciem intelligibilem producere: ſi enim id nequit phantaſma, multo minùs poterunt corpora ipſa, quæ ſunt naturæ multo craſſioris, multoque magis in materiam demerſa. Neque officit, quod nõ pauci ijq; graues Theologi arbitrati ſunt, Angelos accipere à rebus, etiam ſenſibilibus, ſpecies, per quas cognoſcāt ſingularia, vel ſaltem prædicata contingentia, quæ rebus ſingulis conueniunt. Non enim ij Auctores credũt eiuſmodi ſpecies transfundi in intellectũ Angeli immediatè à coloribus, verbi gratia, ſed intellectum agentem illius vnà cum ſpeciebus ſenſibilibus colorũ (quemadmodum noſter intellectus aſſolet cum phantaſmatis) producere in intellectum poſſibilem ſpecies intelligibiles earum. Qua de re lege, ſi placet, Alenſem 2. part. qu. 26. memb. 2. D. Bonauenturam in 2. diſt. 3. art. 2. quæſt. 1. Richardum eadem diſt. art. 5. quæſt. 2. Scotũ quæſt. 11. Gregorium diſt. 7. quæſt. 5. art. 1.

Angeli etſi acciperent ſpecies à rebus, nõ hoc tamen modo reciperent.

Altera ſententia fuit Platonis in Menone, alijſq; locis, & Auicennæ lib. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. & 7. arbitrantium ſpecies intelligibiles defluere in humanam mentem à ſubſtantijs ſeparatis; eo tamen diſcrimine quòd eæ ſubſtantiæ apud Platonẽ erant ideæ; apud Auicennam intelligentiæ, à quarum prima in proximam, atq; ita deinceps vſque ad vltimam, quam agentem vocabat; ab hac in intellectum humanũ prædictæ ſpecies deſcenderent. Itẽ Plato finxit ſpecies inditas animæ à primo ortu. Auicenna progreſſu temporum communicatas: ille in anima fixas, hic poſt intelligendi actum euaneſcentes, vt iam ſuprà retulimus.

Sententia Platon. & Auic. ſpecies defluere à ſubſtātijs ſeparatis.

Hunc errorem confutat D. Thom. 1. part. q. 84. art. 4. ex eo, quia ſi ita ſe haberet noſtra cognitio, poſſet natura cæcus per eiuſmodi imagines colorũ notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia ſi animæ rationali aliunde ſpecies adueniunt, fruſtrà ſocietatẽ iniret cũ corpore; quā ideò init vt ſenſuũ miniſterio ſpecies acquirat; ſed hac de re in progreſſu copioſiùs, & enucleatius.

Confutatur hic error.

His ergo erroribus excluſis aſſerendum eſt cum Schola Peripatetica, ſpecies intelligibiles produci in animam, dum eſt vnita corpori, ab intellectu humano, vt conſtat ex ijs, quę ab Ariſtotele cap. 5. huius lib. diſputata ſunt. Cùm autem duplex in nobis ſit intellectus, agens, & patiens; quænam ſpecies à quo intellectu gignantur, aliquot aſſertionibus exponemus. Prima ſit. Ab intellectu agẽte produci poſſunt ſpecies intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarũ propria phantaſmata habemus. Hæc aſſertio, quæ communi philoſophorum conſenſu recepta eſt, ex eo probatur, quia intellectus agens nõ elicit ſpecies, niſi vnà cum phantaſmatis, & prout ab ijs determinatur, vt ex ſuperioribus conſtat, docetq; D. Auguſtinus lib. 11. de Trinitate cap. 8. cùm ait nullam ſpeciem dari in intellectu niſi ſenſu intercedente; at nihil impedit quominùs intellectus cum omnibus phantaſmatis indiſcriminatim iungi queat ad ſpecies intelligibiles producendas.

1. Aſſertio.

Lege D. Auguſt. li. 9. de Trinit. c. 3. D. Th. 1 p q. 84. a. 2. & de verit. qu. 10. art. 4.

Secunda aſſertio. Ab intellectu agẽte poſſunt gigni ſpecies omnium ſubſtantiarũ corporearum. De veritate huius aſſertionis non liquet inter Philoſophos. Eſt enim de ea re triplex opinio. Prima Scoti in 1. diſtinct. 3. quæſt.

2. Aſſertio.

Digitized by Google

Scot. negat dari ſpeciē, quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ.

quæſt. 1. Richardi in 2. diſt. 24. quæſt. 3. circa 3. principale, & Heruæi quolibeto 3. artic. 12. ad 4 exiſtimantium non comparari in hac vita à noſtro intellectu, ſiue agente, ſiue patiente intelligibilem ſpeciem, quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. Alij arbitrantur dari huiuſmodi ſpeciem etiam ab intellectu agente productam; licet hi non omnino inter ſe conueniant. Nam Iauellus 7. Metaph. quæſtione tertia, & Soncinas eodem lib. quæſt. 54. credunt intellectum agentem ex vno, eodemq; accidentis phantaſmate, duplicem edere ſpeciem, vnam accidentis, alteram ſubſtantiæ, quæ eiuſmodi accidente inuoluta erat, quia cùm phantaſma illud ſit inſtrumentum ſubſtantiæ, cui tale accidens inhæret poterit eius virtute non modò ſuam, ſed ſubſtantiæ quoque imaginem procreare. At D. Thomas de veritate quæſtione 10. artic 5. & libro 2. Poſt. text 27. & opuſc 29. Auerroes 2 huius operis com 6. Iandunus libro 1. quæſt. 10. Ferrarienſis lib. 3. quæſt. 3 Apollinaris qu. 12. Abulenſis in capite 25. Matthæus quæſtione 608. Caietanus 3. part. quæſt. 76. artic. 7. alijque nonnulli putant, vim cogitatricem hominis, quam nos à phantaſia nō diſtinguimus, proprium exprimere idolum ſingularis ſubſtantiæ. Quæ ſententia nobis placet. Nam cùm multò operoſius ſit ab vno ſingulari ad aliud diſcurrendo progredi, quàm ex accidentium inuolucro proprium ſubſtantiæ phantaſma eruere; cumq; primum illud cogitatrici hominis facultati, vt ſuperius oſtendimus, concedatur; non eſt cur eidem hoc poſterius denegetur. Fauet planè Ariſtoteles hoc in libro cap. 4. text. 10. vbi ait cognitionem huius carnis ſingularis pertinere ad potentiam ſenſitiuam: & D. Auguſtinus lib. 10. de Trinit. cap. 10. vbi corporum cogitationem imaginatrici facultati attribuit. Non credimus tamen cogitatiuam vt primùm recipit ſpeciem accidentis confeſtim elicere expreſſam imaginē latentis in eo ſubſtantiæ; ſed primo aggreſſu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in ſubſtantiæ notitiam penetrare. Itaq; ſtatuimus produci ab intellectu agente ſpecies ſubſtantiarum corporearum, eo argumento, quòd nihil obſtet, quominùs formemus earum phantaſmata, cum quibus intellectus agens cōcurrat. Quod autem intellectus agens è phantaſmate accidentis non eliciat ſpeciem ſubſtātiæ, vt putant ij Auctores, quos ſupra retulimus, ex eo oſtenditur; quia ſicut phantaſma accidentis non repræſentat directò, & per ſe niſi accidens, ad quod ſuopte ingenio determinatur; ita non videtur poſſe concurrere per ſe niſi ad producendam imaginem accidentis, eſto ex illo poſſit phantaſia arguendo eruere idolum ſubſtantiæ ſingularis. Eſt autem hæc noſtra ſecunda aſſertio potiſſimùm intelligenda de ipſis cōpoſitis. Nam quædam eorum partes, vt differentiæ Metaphyſicæ, cùm in abdito deliteſcant, non cadunt ſub notionem internorum ſenſuum.

Alij volunt hanc ſpeciē produci ab intellectu agente.

Cogitatiua hominis exprimit idolum ſingularis ſubſtantiæ.

Oſtenditur quomodo id fiat.

3. Aſſertio.

Tertia aſſertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporaliū generari poſſunt ab intellectu agente. Hæc ſuadetur, quia nulla quantitas corporalis phantaſiæ præſertim humanæ captum excedit; proindeq; poteſt phantaſia earum omnium idolum formare. Dubitet forte aliquis de tēpore, quod præ cæteris quantitatibus latet. Non eſt tamen de eo dubitandū; ſiquidem memoria, & reminiſcentia, quæ propriè ſenſui interno conueniunt, verſantur circa præteritum, vt in libro de memoria cap. 1. Ariſtoteles ait: cum autem præteritum cognoſcitur, vtiq; & tempus apprehenditur, cuius differētiæ ſunt præteritum, & futurum. Theophilus tamen hoc in lib. ad text. 22. ait phanthaſiam nō percipere tempus ipſum, nec rationem præteriti in ſe, ſed res, quæ præterito fuerunt tempore, idemq; videtur exiſtimaſſe Themiſtius: ſed nobis contrarium magis placet, præſertim ſi de phantaſia humana ſermo ſit, de qua in cōcluſione loquimur. Appoſuimus in hac concluſione particulam illam, corporalium, propter quantitates ſpiritales, quas conſtat non percipi interno ſenſu, cuiuſmodi eſt duratio eius motus, quo per continuam ſucceſſionē intenditur v. g. habitus iuſtitiæ in voluntate, quod fieri poſſe alibi ſtatuimus.

Tempus percipitur à phantaſia.

Quantitas ſpiritalis nō percipitur à ſenſu interno.

Lib. 3. Phyſ. c. 2 qu. 1. ar. 2. & lib. 4. cap. 14. q 3. ar. 2

4. Aſſertio.

Quarta aſſertio. Qualitatum materialium, ſeu per ſe, ſeu aliter ſenſibiliū, ſpecies intelligibiles edi poſſunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes iſtiuſmodi qualitates veniunt in cognitionem phantaſiæ; cum re vera ſenſibiles ſint. Non extendimus aſſertionē ad omnes qualitates materiales, quia nōnullæ ſunt organo corporeo inhærētes, atq; adeò materiales quæ a nullo ſenſu externo percipiuntur, vt ſpecies ſenſibiles phantaſiæ, & habitus, ſeu virtutum, ſeu vitiorum vtriuſque appetitus ſenſitiui. Hæc enim, vt progreſſu oſtendemus, percipi non ſolent niſi reflectente ſe potentia primò ſuprà ſuum actum; deinde ſupra habitum, à quo actus proficiſcitur; nullus verò ſenſus ſupra actum proprium reflectitur.

5. Aſſertio.

Quinta aſſertio. Multarum relationū ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo oſtenditur, quia phantaſia, etiam brutorum animantiū, effingit idolum amicitiæ, & odij & aliarum quorundam relationum, vt diuerſitatis, & ſimilitudinis inter aliqua obiecta. Eſt tamen hæc aſſertio aliquantulùm ambigua; quia forſitan ſenſus interior non apprehendit relationes ipſas formaliter in ſe, ſed earum fundamenta. Non eſt verò dubium multas dari relationes, etiam materiales, quarum cognitionem phantaſia nō aſſequitur, cùm non paucæ etiam intellectus vim effugiant. Opponet tamen aliquis,

Digitized by Google

Obiectio. quis, Obiectum concurrit actiuè ad generandam ſpeciem; ſed neq; relatio, neq; quantitas poſſunt actiuè concurrere, cùm nullam agendi vim habeant, vt in Phyſicis oſtendimus: *Lib. 2. c. 7. q. 1. art. 3.* igitur nec relatio, nec quantitas poſſunt obtinere ſpeciem ſibi propriam. *Solutio.* Pro ſolutione aduertendum, relationem, & quantitatem non producere immediatè ſpecies in ſenſus externos, (ſiquidem quantitas non eſt ſenſibile proprium, ſed commune, quòd tantum ſpecies modificat; relatio autem nec propriū, nec commune ſenſibile eſt) ſortiri tamen ſpecies beneficio phantaſiæ eruentis, formantiſque ipſarum idolum, cum quo intellectus agens concurrit ad producendam ſpeciem intelligibilem. Licet autē eiuſmodi cōcurſus, etiam ex parte idoli, actiuus ſit, ſicuti & concurſus ſpeciei intelligibilis ad eliciendū conceptum; non proinde tamen aſſerendum relationem, aut quantitatem in ſe aliquā agendi vim poſſidere: eſto eam facultatem ſortiatur eius ſpecies: quòd certè haudquaquam mirandum eſt, cum ſpecies tranſeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis, cui propè ſoli conuenit eſſe immediatū agendi principium, vt lib. 2. Phyſicorū ex inſtituto diſſeruimus. Itaque non valet hæc conſecutio, ſpecies relationis, vel quantitatis agit, ergo quātitas, vel relatio in ſe habet vim agendi. Cùm autem hoc loco dicimus effingi ſimulacra relationum à phantaſia, id non de omnibus relationibus, ſed de ijs tantùm, quæ nequaquam interni ſenſus facultatem exuperant intelligendum eſſe volumus.

Relatio & quantitas phātaſię beneficio ſuas ſpecies ſortiuntur.

Relationis, & quantitatis ſpecies actiuum habent cōcurſum.

6. Aſſertio. Sexta aſſertio. Multarum corporaliū actionum, & paſſionum ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente produci; nō tamen omnium. Hæc quoad priorē partem manifeſta eſt: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, aliæq; multæ id genus actiones, & paſſiones nō ſolùm ab interno ſenſu, ſed ab externo etiam percipiūtur. Quoad poſteriorem ex eo oſtenditur; quia ſaltē operationes phātaſię nequeūt ab ipſamet apprehēdi; cùm nulla potētia organo corporeo inſidēs reflectatur ſupra ſuum actū, vt paulo antè diximus.

7. Aſſertio. Septima aſſertio. Species intelligibiles earum rerū, quæ ſpectant ad reliquas quatuor categorias (ſi tamen excipiatur æuū Angelorum, & quędam aliæ durationes ſpiritales, ex eorum ſententia, qui hæc in prædicamento Quando conſtituunt: quod alibi expendemus) poſſunt ab intellectu agente elici: ſiquidem iſthæc obiecta ſenſibus in primis nota, & conſpicua ſunt.

ARTICVLVS II.

TRADVNTVR ALIAE ASSERTIONES *de ſpeciebus, quæ à ſolo intellectu poßibili gignuntur.*

A EGimus de ſpeciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; proximum eſt vt diſputemus de ijs, quæ à ſolo patiente generātur. *8. Aſſertio.* Sit octaua aſſertio. Species generū, ſi impedimenta remoueantur, producūtur à ſolo intellectu patiēte. Hanc ea ratio ſuadet, quia, *Lib. 8. ca. 1. q. 3. art. 3.* vt in Phyſicis ex inſtituto docuimus, ſi nihil abſit, vel obſit, id quod primum à ſenſu tam externo, quam interno percipitur, eſt ſingulare ſenſibile ſpeciei infimę, cuius phantaſma B vnà cū intellectu agente non niſi intelligibilem imaginem ſpeciei infimæ producet; atq; adeò elicienda ſit imago intelligibilis, quæ naturam genericā refert, oportebit accedere operā intellectus poſſibilis, qui à natura ſpecifica abſtrahat genericam, ex cuius conceptu relinquenda erit imago eandem genericā naturā repræſentans. Nam tametſi dubitari ſoleat num ex imagine infimę ſpeciei elici poſſit conceptus nō ſolùm naturæ ſpecificæ, ſed C etiam genericæ, per quem naturæ genericæ imago in intellectu producatur: nō eſt tamen ea de re dubitandū; quia licet imago propria ſpeciei nonniſi ſpeciē formaliter, & adæquate exprimat, nihilominus etiā naturas ſuperiores virtute, ſiue inadæquatè repræſentat, eaq; repręſentatio ſufficit vt ex ea conceptus generum eliciantur. Quod aſſerunt non D. Thomæ ſolùm, ſed etiam Scoti ſectatores. Lichetus in 1. diſt. 3. q. 6. Bargius diſt. 3. qu. 1. D Antonius Andreas lib. 7. Metaphyſ. q. 13 Trombeta 7. Metaphyſ. quæſt. 8.

Ex imagine ſpeciei infimæ elici poteſt cōceptus naturæ ſpecificæ & genericæ.

Sunt etiam qui cōtra eandem concluſionē aſſerant, eſto nihil ſit impedimenti, poſſe ab intellectu agente produci ſpecies intelligibiles generū. Ex his ſunt Scotus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 1. & Lichetus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 2. poteſt autē id confirmari, primùm, quia cùm phantaſma huius hominis repræſentet etiam virtute hoc animal, ſicuti ſpecies hominis animal in commune, E non apparet, cur tale phantaſma quatenus hoc animal repræſentat, non poſſit cōcurrere cū intellectu agente ad producendam ſpeciē animalis. *1. Ratio.* Deinde oportet intelligentē ſpeculari phantaſmata; ergo dū intellectus concipit animal, ſimul phantaſia formabit idolum huius animalis, idq; amotis impedimentis: ergo, &c. *2. Ratio.* Nihilominus contraria ſententia, quam in noſtra concluſione ſtatuimus, cōmunis eſt, ac veriſimilior. Nam F quòd ſpecies primò genita ab intellectu agēte, ſi nihil impediat, non ſit ſpecies generis; tum alijs argumentis cōcluditur, tum eo potiſſimum, quod omnis cauſa naturalis, ſi nihil deſit, vel obſit, edit primò nobiliſſimum effectum, quem poteſt; nobilior autem effectus eſt imago repręſentans hominem, quàm animal. Quòd autem neq; poſt primam ſpeciei productionē gignatur ab intellectu agēte, & phātaſmate alia ſpecies, quæ ſit propria animalis, ex eo oſtenditur; quia, vt docet Ariſtoteles lib. 8. Phyſic. cap. 6. text. 53. idem eodē modo

Qui velint et à fine impedimento elici poſſe ſpecies generum ab agente intellectu.

Oſtenditur in hoc caſu nec 1. nec 2. ſpeciei productionem poſſe eſſe naturæ genericæ.

Digitized by Google

modo ſe habens, non niſi idem efficit. Quare ſi intellecta agens, & phantaſma primo congreſſu naturæ ſpecificæ typum genuere: non eſt cur alium poſteà gignant. Ad primum verò argumentum pro parte contraria reſpondendum eſt, non ſufficere repræſentationem illam virtualem, vt propterea intellectus, & phantaſma producant ſpeciem animalis: cùm oppoſitum fieri debere oſtẽdant proximè adductæ rationes. Ad ſecundum dicendum eſt, vt intelligens dicatur phantaſmata ſpeculari, ſat eſſe percipi à phantaſia aliquod indiuiduum contextum ſub natura communi, vt Socratem, dum animal concipit.

Ad 1. Ratio.

Ad 2.

9. Aſſertio. Nona aſſertio: Aliquando intellectus poſſibilis educit intelligibiles imagines infimarum ſpecierum. Hæc inde conſtat, quia poſtquam ab intellectu agente producta eſt ſpecies naturæ humanæ, verbi gratia, & intellectus patiens eius notitiam efformauit, poteſt ſubinde ex eadem imagine elicere cõceptum alicuius proprietatis ad hominem pertinentis, vt riſibilitatis, ex quo conceptu maneat in intellectu imago intelligibilis talis proprietatis. Et è conuerſo poſt receptam in intellectu imaginem alicuius accidentis proprij alicui naturæ ſpecificæ, poteſt intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat ſpeciem intelligibilem illi propriam & adæquatam.

Quæri ſolet an in noſtro intellectu dentur ſpecies intuitiuæ, id eſt, quæ per ſe, ac determinatè repræſentent rem ſub eſſe præſentiæ, & aliarum conditionũ indiuiduantium; quo pacto in eas ferimur per intuitiuam notitiam.

10. Aſſertio. Sit decima aſſertio. Hoc vitæ ſtatu non dantur in noſtro intellectu ſpecies intuitiuæ. Hæc aſſertio conſentanea eſt doctrinæ exiſtimantium non produci à noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium, quam ſuprà vt magis Peripateticam amplexi fuimus. Nam cùm ſolæ res ſingulares cadãt ſub notitiam intuitiuam, ſi in nobis earum ſpecies non dantur; planum eſt non dari ſpecies, quæ per ſe primò ad intuitiuam notitiam deſeruiant. Diximus, hoc vitæ ſtatu, quia ſpecies, quæ infunduntur animæ in abſceſſu à corpore, deſeruiunt illi per ſe tam ad notitiam abſtractiuam, quàm intuitiuam, ſicuti & Angelis ſpecies à primo ortu ingenitæ, vt habetur ex S. Thoma prima part. quæſt. 89. art. 4. & quæſt. 19. de veritate, artic. 2. & quæſtione vnica de Anima, art. 20. ac quoties de cognitione Angelorũ per ſpecies inditas reſpectu rerum ſingularium ſermo incidit.

Vt 1. p. q. 55. & 57. vtrobiq; art. 2. & 2. contra gent. c. 100.

Cognitio intuitiua pro ſtatu huius vitæ cõpetit intellectui. Non eſt tamen propterea negandum, poſſe intellectui in ſtatu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionem. Licet enim nullam habeat ſpeciem, quæ ex ſe rem intuitiuè repræſentet; poteſt tamen determinari à phantaſmate obijciente rem ſub eſſe præſentiæ, aliarumq; conditionum indiuidualium,

A ita vt eliciat notitiam rei ſingularis ſub prædictis conditionibus, quæ notitia procul dubio intuitiua erit. Quare non probamus ſententiam Capreoli in 2. diſt. 23. quæſt. vnica, art. 3. Durandi quæſt. 3. Prologi art. 2. Baſſolij ibid. quæſt. 1. & aliorum negantium noſtro intellectui talem notitiam intuitiuam, quam concedunt Ochamus, quæſt. 1. prologi, Gregor. in primo diſtinct. 3. quæſt 3. art. 1. Sotus libro Summ. cap. 3. alijque complures. Obiiciat tamen aliquis, ſi daretur in intellectu notitia illa, quã elicimus de Petro præſente, cùm clauſis oculis poſſit intellectus conſeruare eandẽ notitiam, ſequi vnam, candemque cognitionem eſſe, & intuitiuam, & abſtractiuã: ſiquidem prædicta cognitio interim dum ferebatur in Petrum vt præſentem, erat, vt dicebamus, intuitiua: poſteà verò, non exhibita iam præſentia, cœpit eſſe abſtractiua. Huic obiectioni occurrẽdum in primis, ſi ea quicquam conficit, etiam concludere neque in ſenſu interno dari aliquam notitiam intuitiuam: cùm ſimiliter obijci queat, clauſis oculis poſſe à nobis continuari eandem cognitionem phantaſiæ, qua in Petrum præſentem ferebamur. Reſpondemus igitur in propoſito euẽtu non conſeruari eandem cognitionem; ſed depoſita priori ex toto, tam quoad realitatẽ, quàm quoad formalitatem, inchoari denuò aliam quæ ſit abſtractiua. Vel certè ſeruata realitate prioris aduenire illi nouam formalitatem, per quam in ſpecie notitiæ abſtractiuæ reponatur. Quam rationum formalium mutationem ſub eadem communi realitate in quibuſdam actionibus moralibus viri docti admittunt.

Obiectio.

Quòd notitia intuitiua, & abſtractiua diſtinguantur ſpecie Scotus quodl. 13. Dur. quæſt. 3. Prol. Almai. in 3. d. 14. quæſt. 1. art 2.

Dilutio.

Quo pacto ab intuitiua cognitione tranſitus fiat ad abſtractiuam.

Sed eſt adhuc non prætereunda dubitatio, qui fieri poſſit, vt eadem imago, ſiue intelligibilis intellectui, ſiue ſenſibilis interno ſenſui deſeruiat ad notitias ſpecie differentes, cuiuſmodi ſunt intuitiua & abſtractiua. Sunt qui velint nõ ab eadem imagine elici vtramq; notitiam: ſed ceſſante cognitione intuitiua, confeſtim euaneſcere imaginem, à qua illa oritur; neque abſtractiuam promi niſi ab alia diuerſæ naturæ, quæ in potentia remanet. Nõ placet tamen opinio hæc, vel ob eam rationem, quòd res abſq; neceſſitate multiplicet; nihil enim obſtat quominùs ab eadem ſpecie intelligibili, ſicuti & ab eadem potentia, proficiſcantur actiones diſtinctæ ſpecie vt ſentit (quod iam ſuprà retulimus) D. Thomas de ſpeciebus tam animarũ ſeparatarum, quàm Angelorum: putat enim animas ſeparatas, & Angelos per eaſdẽ ſpecies cognoſcere abſtractiuè res antequam ſint, & intuitiuè, cùm iam ſunt. Præterea ex eadem ſpecie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamẽ conceptus ſpecie diſtinguuntur. Adde quòd ſpecies intelligibiles, quæ ſemel intellectui impreſſæ fuerunt, perpetuò in eo manent, ſuntque omnino indelebiles, vt docet idem

Qui negent ab eadẽ ſpecie procedere poſſe has notitias.

Id non reputatur inconueniens.

F Sanctus

Sanctus Doctor 1. part. quæſt. 89. art. 5. & lib. 2. contra gentes, cap. 74. Nec enim eſt earum dignitati conſentaneum, vt non conſeruentur niſi durante cognitione, & præſente obiecto, ſicuti ſpecies externarum facultatum, & ſenſus communis. Itaque fictitia videtur illa mox euaneſcentium, & permanentium in intellectu ſpecierum diſtinctio.

11. Aſſertio. Dari in noſtro intellectu ſpecies rerum immaterialiũ pro vtraque parte eſt diſputabile.

Eſt etiam à paucis, nec dum ſatis explicata controuerſia, num in noſtro intellectu dentur ſpecies rerum immaterialium. Sit vndecima aſſertio; In vtramq; partem probabile eſt dari in noſtro intellectu, etiam hoc vitæ ſtatu, aliquarum rerum immaterialium ſpecies. Pars affirmatiua inde oſtenditur, quia cùm intellectus format has propoſitiones, Charitas eſt maxima virtutum. Prudẽtia eſt habitus
1. mentis, & apprehendit earũ extrema, non videtur euſmodi apprehenſiones aliunde elicere, quàm ex ſpeciebus intelligibilibus extremorũ, cùm autem extrema immaterialia ſint, dabuntur in intellectu ſpecies rerum immaterialium.
2. Deinde is, qui ſemel prudentiæ conceptum elicuit, experitur in ſe poſteà maiorẽ facilitatem ad ſimilem conceptum repetendum: hæc verò maior facilitas cenſetur apud philoſophos præcipuum indicium inhærentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehenſiuus, ſiue ſpecies prudentiæ, aliarumq; eiuſmodi rerum ſpiritualium.

Pro negatiua firmatur.

Pro parte autẽ negatiua eſt in primis illud,
1. quòd vt obiectũ motiuũ noſtri intellectus eſt ens materiale, ita non videtur poſſe ſibi comparare cognitionẽ habitualẽ, quæ per ſpecies
2. habetur, niſi materialium rerũ. Deinde, quia ex ſpeciebus rerum materialium poterat arguendo, diſcurrẽdóve elicere immaterialium conceptus. Quo fit vt ſuperuacaneæ videantur ſpecies propriæ rerum immaterialium.

[Re]ſpondetur ad 1. rationem partis affirmatiuæ. Conceptus rerum immaterialiũ elici ex ſpeciebus materialium.

Qui huius dubij partẽ negatiuam tueri volet, ad primum argumentum pro aduerſarijs adductum reſpondebit, vt intellectus propoſitiones illas efingat, non egere proprijs ſpeciebus extremorum; poteſt enim eorum conceptus ex ſpeciebus materialiũ rerum elicere. Quod hoc exemplo oſtenditur. Percipit phantaſia hoc vocabulum, prudentia: deinde vnà cum intellectu agente imprimit poſſibili ſpeciem, quæ repræſentet ſonum in commune (nec enim admittimus ſpeciem intelligibilẽ huius ſoni, ſicuti nec aliarum rerum ſingularium) tum intellectus poſſibilis ex tali ſpecie, determinata tamẽ à phantaſmate, quo repręſentatur vocabulum illud, prudentia, format conceptum illiuſmet ſingularis vocis, & quia ſcit eam ſignificare habitũ quendam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit cõceptum prudentiæ. Ita verò ex ſpecie ſignificante ſonum, qui eſt res materialis, prompſit intellectus rei immaterialis, id eſt, prudentiæ cõceptum. Quod in reliquis apprehenſionibus immaterialium obiectorum ſuo modo poterit contingere.

A Atque hic progreſſus ordinariè datur in formandis apprehenſionibus rerum, quarum vocabula audimus, ſi eorum iam ſignificata teneamus. Quo patet propoſitum argumẽtum parum roboris habere ad conſtituendas ſpecies intelligibiles rerum immaterialiũ. Neq; id à nobis adductum fuit, niſi vt eius occaſione explicaremus ordinem concipiendi, quem in prædicto euentu ſeruat intellectus.

Ad 2. Vnde proueniat maior facilitas in cõcipiendis rebus immaterialibus.

Ad ſecundum reſpondendum eſt, eum, qui ſemel
B formauit cõceptum prudentiæ, aliarúmve rerum immaterialiũ, ſentire deinceps maiorem promptitudinem, & facilitatem ad ſimiles conceptus, non quòd tunc acquiſierit, aut magis actuarit iam antè acquiſitam ſpeciem earum rerum: ſed quia magis actuauit ſpecies rerum materialium, tam in intellectu, quàm in phantaſia, è quibus ſpecieb. arguendo eduxit conceptus rerum immaterialium.

Ad 1. rationem partis negantis.

Ad primum pro parte negatiua dicendum
C eſt, ex eo quod obiectum motiuum noſtri intellectus ſit ens materiale; rectè colligi non poſſe ab intellectu agente produci niſi rerum materialium ſpecies, cùm ſola entia materialia moueant phantaſiam, cum qua intellectus agens concurrit ad ſpecies educendas. Non tamen probari haud poſſe gigni tales ſpecies ab intellectu poſſibili per conceptus elicitos ex ſpeciebus productis per intellectum agentem.

Ad 2.

Ad ſecũdum dic, etſi non ſit inficiandum
D dari modum illum educendi primos rerum immaterialium conceptus ex ſpeciebus rerum materialium; tamen quia is aliquantulum operoſus eſt, ac minùs expeditus, nequaquam fore ſuperuacaneas ſpecies rerum immaterialium ad ſimiles conceptus in poſterum maiori facilitate repetendos.

Nõ poſſe dari ſpeciẽ intelligibilem alicui naturalem, quæ mentis cogitationes exprimat. Solus Deus cordium inſpector. Alenſis 2. p. q. 27. in 6. Alb. de 4. coæuis q. 9. art. 5. D. Antonino 3. p. tit. 31. ca. 1. §. 2. Capr. & Hiſpal. in 2. d. 11 qu. 1. Quo pacto Angeli aliorũ notiones percipiant.

Quæri ſolet an alicui creaturæ poſſit eſſe naturalis aliqua ſpecies intelligibilis quæ repræſentet mentis cogitationes. Reſpondetur
E non poſſe cum Caiet. 1 part qu. 57. art. 4 cum D. Bonauent. in 2. q. 8. quæſt. vltima, Richardo ibid. art. 2. q. 4. & Gregorio diſt. 9. qu. 1. Probatur, quia ex diuinis literis conſtat ſolũ Deum eſſe cordium ſcrutatorem. Quod non eſſet ſi alicui creaturæ per naturam competeret, mentis cogitationes cognoſcere. Accedit quòd ſi id poſſet fieri, non rectè à ſanctis argueretur Chriſti diuinitas ex eo, quòd aliorum cogitationes videret. Neq; obſtat quòd cùm An
F geli inter ſe colloquuntur per ſpecies ſibi ingenitas, aliorum conceptus percipiunt: non enim eæ ſpecies aliorum conceptus abſolutè repræſentant, ſed dependenter à directione, qua vnus Angelus ad alterũ, cum quo loquitur, ſuos conceptus dirigit, vt docet D. Thom. 1. part. qu. 107. art. 5. de veritate quæſt. 9. art. 4. & in 2. diſt. 11 qu. 2. artic. 3 vel ab aliquo externo ſigno, quo ſua cogitata aperiunt, vt exiſtimat Gregor. Arimin. in 2. diſt. 10. qu. 2. Marcilius qu. 7. art. 2. Chlicthouæus ſuper Damaſc. lib. 2 fidei, cap. 3. & alij.

QVAE.

QVAESTIO VI.

NVM OMNES INTERNI SENſus, & quo nam cauſa genere cum intellectu agente concurrant ad producendas ſpecies intelligibiles.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR PRIOR controuerſiæ pars.

ORdiemur in hac diſceptatione ab eo, quod priori loco diſquirendum propoſuimus. Philoſophandum verò à nobis erit iuxta opinionem exiſtimantium duos tantùm eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum communem, & phantaſiam; ad quam ſuperiùs delegauimus omnia officia, quæ alij tribus quatuórve potentijs internis ſenſitiuis C diſtribuunt. Non quærimus autem an omnes ſenſus interni aliquo modo intellectui miniſtrent; conſtat enim miniſtrare illi omnes, etiam externos, quatenus vniuerſi ſuorũ ſenſibilium imagines ad phantaſiam tranſmittunt. Tantùm ergo ne controuerſiam vocamus, omnes ne interiores ſenſus, an vnus tantùm, ei proximè famulentur? Quòd omnes, arbitratur Apollinaris hoc in lib. q. 6. videturq; traditum à D. Thoma in quæſtionib. D de veritate q. 18. art. 9. Poteſtq; id ex eo oſtendi, quia congruit, vt ſicuti omnes externæ ſentiendi facultates proximè influunt in ſenſum communem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum poſſibilem ſuppeditando agenti materiam ad abſtrahendum, & vnà cum eo operando. Secundò, quia cùm tota vis intellectiua, ſicuti & anima & rationalis, in qualibet parte corporis exiſtat, adſitque ſenſui communi ſitu & immediatione præſen E tiæ; nihil impediet quominùs eius etiam miniſterio proximè vtatur.

[*Senſus quæſtionis proponitur.*] [*Apollinaris ſenſus omnes internos putauit obſeruire.*] [*1. Argum.*] [*2. Argum.*]

Verùm quòd vnus tantùm ſenſus interior ſit proximus miniſter intellectus, nempe is, qui inter cęteros dignitate eminet (quem nos phantaſiam ponimus) maiori probabilitate aſſerit Caietanus 1. part. quæſt. 73. art. 3. & qu. 85. art. 1. eo potiſſimùm argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ conſtitutio F poſtulat, vt ea tantùm potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique miniſterium proximè impendat, quæ ad illum dignitate propiùs accedit, iuxta illud D. Dionyſij 4. capite de diuinis nominibus, Supremum infimi attingit infimum ſupremi. Eſt enim phantaſia ſuprema inter ſenſus qui in potentijs cognoſcentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus eſt infimus inter facultates intellectrices, quæ in eiſdem potentijs ſupremum locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, niſi per medium;

[*Vnam phantaſiam obire hoc miniſterium.*] [*Probatur 1.*] [*Dionyſ.*] [*Probatur 2.*]

A dium; ſed inter intellectũ, & ſenſus tam communem, quàm externos, qui ſunt veluti extrema, interiecta eſt phantaſia; ergo vt ab illis aliquid ſenſibile ad intellectum commeet, oportet vt prius in phantaſia inſit, atque adeò nõ alius ſenſus, ſed phantaſia proximè intellectui miniſterium præſtabit. Igitur ad primum argumentum contrariç partis, quæ nobis alibi non diſplicuerat, negari debet parem eſſe rationem in externis ſenſibus compara- B tione ſenſus communis, & in internis comparatione intellectus. Diuerſitas autem ex ijs, quæ proximè attulimus liquidò conſtat. Ad ſecundum dic ne ſenſus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob ſitus diſtantiam, quæ nulla eſt, ſed quia id non patitur ordo naturæ, quem diximus.

[*Ad 1. arg. partis oppoſitæ.*] [*1. Phyſ. c. 1. q. 5. art. 3.*] [*Ad 2. arg.*]

Vt verò phantaſiæ ſatellitium melius percipiatur, tria occurrunt explicanda. Primum eſt, vtrum phantaſma impreſſum, an expreſſum concurrat cum intellectu agente ad producendas ſpecies intelligibiles. Secundum, concurrat ne phantaſma ea præciſè ratione, qua communem naturam repræſentat, necne. Tertium, an vnum, idemque phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles educendas idoneum ſit. Ad primum horum, longiori diſputatione omiſſa, reſpondendum eſt, immediate concurrere phantaſma expreſſum, quod ab impreſſo elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantaſia non concurrit cum intellectu niſi operando, dum verò operatur rei apprehenſæ phantaſma exprimit. Deinde, quia cùm in phantaſia ſint impreſſæ variarum rerum imagines, & intellectus agens indiſcriminatim ſe habeat ad vſum, ſeu miniſterium huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: non eſt autem alia ratio, qua determinari poſſit, niſi eliciente phantaſia ex vna aliqua illarum imaginum phantaſma expreſſum rei per eam ſignificatæ.

[*Tres dubitationes circa phãtaſiæ miniſterium.*] [*Pro 1. dubit.*]

Quod ad ſecundum attinet pro certo habendum eſt phantaſma non repræſentare naturam communem nudam, ac liberam à differentijs indiuidualibus, ſed cum ijs iunctam, & concretam, vt conſtat ex ijs, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt. Verùm licet ita res habeat, & communis, ac ſingularis natura à parte rei in vnam indiſcretam realitatem coaleſcant; non deſunt tamen argumenta, quibus videri poſſit ipſarum phantaſma eam admittere diſtinctionem, vt quoties concurrit cum intellectu ad producendam ſpeciem intelligibilem, quemadmodum hæc non ſignificat niſi naturam communem, ita phantaſma non concurrat niſi ea præciſè ratione, qua eandem communem naturam repræſentat. Enim verò phantaſma, quod Socratem refert, diſtinguitur ſpecie à phantaſmate, quod Platonem ſignificat, vt plerique graues Auctores arbitrantur, & tamen vtrumque pro-

[*Pro 2. dubi.*] [*Arguitur phantaſma non concurrere niſi ex præciſe ratione quæ naturã communem repræſentat. 1.*]

ducit imaginem intelligibilem eiuſdẽ ſpeciei, A nempe hominis: quod certè non aliùde prouenit, niſi quia ambo concurrunt ſecundum conuenientiã, & cognationem, quam inter ſe habent, hoc eſt, pro vt communem hominis
2. naturam repræſentant. Deinde effectus imitatur ſuam cauſam; ſed ſpecies intelligibilis non imitatur phantaſma, vt ſingularitatem, ſed vt naturam communem refert: ergo phantaſma non eſt cauſa ſpeciei, prout ſingularitatem, ſed prout naturã communem ſignificat. B

Phantaſma concurrit vt vtramq; naturam communem & ſingularem exhibet.

Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quæ aſſerit phantaſma non concurrere ea præciſè ratione, qua communem naturam, ſed vt tam communem, quàm ſingularem exhibet. Quæ ita probatur. Phantaſma cùm ſit cauſa naturalis, totum ſuum conatum impendit, agitq; ſecundum vltimum potentiæ, vt & cæteræ formæ, quæ ſunt naturalia agẽdi principia: ergo ex ſe incumbit in effectum ſecundum totam ſuam repræſentandi vim, ac ſecundum rationem ſibi propriam, & peculiarem: C non igitur concurrit, prout in eo elucet quaſi ſolitariè ſola communis natura. Corroboraturq; argumentum ex eo, quia vt phantaſma totum refert indiuiduum, & indiſtinctè exprimit tam communem, quàm ſingularem naturam; ita non concurret cum intellectu, niſi vt id totum repræſentat.

Ad 1. arg.

Ad argumẽta, quæ oppoſitum ſuadebant, reſpõdendum eſt, duo illa phantaſmata ideò D producere imaginẽ intelligibilem vnius ſpeciei, eſto ſpecie differant, quia repræſentant indiuidua ſub eadem infima ſpecie contenta.

Ad 2.

Vnde veniat, vt effectus nõ ſemper perfectè efficiẽti cauſæ aſſimiletur.

Item non producere effectum ſibi ex toto ſimilem, licet ſe totis concurrant: quia ſæpè accidit, vt effectus non aſſequatur perfectam ſimilitudinem ſui efficientis quoad omnia: quanquam efficiens ſecundum totam ſuam perfectionem agat: quod ob varias cauſas accidit, exempli gratia, propter intercapedinem E ſpatij in qua eius virtus langueſcit, ac ſenſim minuitur; quo pacto lux octo graduũ in prima ſuperficie excepta, licet ſecundum totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediatè poſt illam primam ſuperficiem non iam octo graduum lucem fundit, ſed minùs intenſam, deinde minùs, & ita gradatim vſq; ad non gradum. Vel ratione materiæ, ſiue ſubiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantaſma huius candidi non producit niſi F ſpeciem intelligibilem candidi in commune, quia intellectus poſſibilis non eſt ſubiectum capax talis ſpeciei; quæ ſingularem tantum naturam repræſentet, vt ſupra ſtatuimus. Itaque dicendum effectum imitari ſuam cauſam quoad poteſt: ſpeciem verò intelligibilem non poſſe imitari phantaſma quoad repræſentationem ſingularitatis.

Pro 3. dubit.

Ad tertium ſunt qui concedant poſſe intellectum agentem ex eodem phantaſmate educere plures ſpecies intelligibiles: vt ex phantaſmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduerſa tamen opinio vt ex dictis conſtat, magis placet, vel eo argumento, quod ſuprà attulimus. Nam cum phantaſma totam ſuam vim agendo expromat, & ſe toto agat, vtique non concurret niſi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atq; adeò non niſi ſpeciem cãdidi gignet. Loquimur autem de phantaſmate, quod hoc candidum dilucidè refert, quodq; idoneũ eſt ad ſpeciem candidi producendam. Nam ſi tantummodò hoc coloratum exhibeat, tũc ſola ſpecies colorati, non verò candidi ab eo elicietur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

Vnũ idemq; phantaſma non eſſe idoneum ad plures ſpecies intellig. educendas.

ARTICVLVS II.

EXPLANATVR ALTERA PARS propoſitæ controuerſiæ.

In quo genere cauſæ phãtaſma concurrat cum intellectu.

SEquitur poſterior pars quæſtionis, in qua examinãdum ſe offert quonam cauſæ genere phantaſma cum intellectu agente concurrat ad eliciẽdas ſpecies intelligibiles. Nam quòd ei in aliquo cauſæ genere concurſum exhibeat, ex eo cõſtat, quia intellectus agens in producendis ſpeciebus intelligibilibus eſt cauſa vniuerſalis, quæ vt hanc potiùs, quàm illam ſpeciem producat, eget cauſa particulari, à qua determinetur; hæc autem cauſa eſt phantaſma expreſſum rei ſenſibilis. Sunt ergo de hac re duæ opiniones; altera exiſtimãtium phantaſma concurrere in genere cauſæ materialis: altera eorum, qui putant concurrere in genere cauſæ efficientis: quæ adhuc bipartita eſt, vt mox dicemus. Priores volunt phantaſma habere ſe vti diſpoſitionẽ intellectus poſſibilis eo modo, quo perturbationes appetitus ad intellectus, & voluntatis noſtræ actiones: fit enim ſæpè docente Ariſtotele 3. Ethic. cap. 4. vt prout quiſq; ſecundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, eaſque appetat, aut reiiciat. Vnde quibus ita efferueſcit, facilè iudicant ſumendam ſibi eſſe vindictã, eamque appetunt. Sic igitur ſeſe habere inquiunt phantaſma ad intellectum poſſibilem: quia ſi phantaſma Socratem verbi gratia, referat; diſponitur intellectus poſſibilis ad excipiendam ſpeciem hominis; ſi Bucephalum, ad ſpeciem equi; ſpectat autem hic concurſus ad cauſam materialem; ſiquidem diſpoſitiones patientis reuocantur ad materiam. Ac ſanè quòd phantaſma vt materia, non vt efficiens ad ſpeciem intelligibilem ſe habeat; ex eo videtur, qui ſemper effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ efficientis. Quare ſi intellectus agens, & phantaſma intelligibilem ſpeciem partiatim efficerent, cum phantaſma corporeum ſit, neceſſariò ſpecies intelligibilis materiale quidpiam foret.

1. Opinio eſt concurrere in genere cauſæ materialis.

Hæc ſententia non placet, ſed ea potiùs, quæ phantaſmati actiuum concurſum tribuit quod

2. Opinio, quæ placet.

Digitized by Google

actiuum concurſum phãtaſmati attributi.

quod communis philoſophantium ſchola tuetur. Diuus Thomas de Veritate, quæſtione decima; articulo ſexto & ſecundo, contra Gentes, capite ſeptuageſimoſeptimo, & tertia parte, quæſt. 9. artic. 4. Caietanus ibidem, Scotus quodlib 8. articul. 1. & in 1. diſtinct. 3. quæſt. 8. Lichetus eadem diſtinct. quæſt. 2. Soncinas 7. Metaphyſ. quæſt. 12. Ferrarienſis hoc in libro, quæſt. 13. in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. & Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. artic. 3.

Probatur 1.

Primùm, quia intellectus eget cauſa particulari, à qua actiuè determinetur: hæc verò non alia eſt, quàm phantaſma. Vnde Ariſtoteles intellectum agentem comparauit externo lumini, quod à candore effectiuè determinatur ad imaginem potiùs cãdoris, quàm nigredinis ducendam. Deinde quia id, quod cauſat aſſimilando ſibi effectum, pertinet ad effectricem cauſam; at phantaſma ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem.

Probatur 2.

Namque rationem repræſentandi, ſeu eſſe repræſentatiuum, accipit ſpecies à phantaſmate, quemadmodum & eſt ſpiritale ab vtroque intellectu; ab agente, vt ab effectrici; à poſſibili, vt à cauſa ſubiectiua, ſeu materiali. Lege Diuũ Thomam de Veritate quæſtione decima, articulo ſexto, ad ſeptimum.

Obiectio.

Quòd ſi quis obijciat phantaſma dum ſibi ſimilẽ ſpeciem reddit, magis videri ſortiri rationem cauſæ exemplaris, cuius cauſalitas conſiſtit in imitatione, quàm efficientis.

Dilutio.

Reſpondemus, ſi propriè loquamur, eam tantùm aſſimilationem pertinere ad cauſam exemplarem, qua res ad quam artifex operando reſpicit, ſecundùm paſſiuam imitationem ab effectu exprimitur, vt in Phyſicis libro 2. cap. 7 quæſt. 4. artic. 1. latè diſſeruimus; at phantaſma non ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipſum attendens, ipſumque cognoſcens ad illius ſimilitudinem ſpeciem gignit.

Minùs propriè cauſalitas exemplaris phantaſmati tribuitur.

Quare minùs propriè dici poteſt phantaſma ſortiri cauſalitatem exemplaris reſpectu ſpeciei intelligibilis; ſed eſto hæc illi competat, ea tamen non obſtat, quominùs cauſalitas actiua, quam diximus, eadem ſimul conueniat.

Reſpondetur ad rationem prioris ſententiæ.

Ad rationem verò, quæ oſtendere nitebatur phantaſma nullo pacto eſſe cauſam efficientem, ſed quaſi diſpoſitionem in generatione ſpecierum intelligibilium, reſpondendum eſt effatum illud Philoſophorum, Effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſę, ſi abſolutè ſpectetur, multis exemplis conuincì à vero aberrare. Atque vt nunc cætera omittamus, reſpondemus non oportere effectum ſequi deteriorem partem, cùm deterior pars à præſtantiori eleuatur, vt in re propoſita accidit. Quandoquidem operatio phantaſmatis eleuatur ab intellectu agente vltra propriam vim, ac facultatem.

D. Thom ſectatores vo-

Sed adhuc inter illos, qui phantaſmati reſpectu ſpecierum intelligibilium, efficiendi

A vim tribuunt, diſſidium eſt. Nam Caietanus, Ferrarienſis, Capreolus & alij volunt phãtaſma concurrere tanquam inſtrumentum, quo medio intellectus agens operetur. Scotus & alij aſſerunt phantaſma & intellectum agentem eſſe duas cauſas partiales, vnam totalem cauſam integrantes, quarum vtraque immediatè effectum attingat.

lunt phantaſma concurrere vt inſtrumentum.

Scotus & alij vt cauſam partialem.

Fundamenta prioris ſententiæ.

Prioribus ea ratio adſtipulatur, quia cauſa particularis eſt inſtrumentum vniuerſalis, quam determinat, & cui

B ſubordinatur: at phantaſma determinat intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalem. Quod iam ex dictis conſtat. Præterea neceſſariò eidem ſubordinatur, cũ abſque illius concurſu agere nequeat.

Fundamẽta poſteriorum.

Poſteriores autem Philoſophi ſuam ſententiam ex eo confirmant: quia id, quod propriè inſtrumentum eſt, aut non agit niſi motum ab alio, vt ſerra: aut eſt tota virtus agentis, vt calor reſpectu ignis, quorum neutrum phantaſmati

C conuenit. Nec enim ab intellectu agẽte quicquam accipit, vt ex ſuperioribus liquet: nec tota vis intellectus agentis, alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxum. ſi enim ſic eleuatur, oportet vt intellectus agens potiores partes in agẽdo obtineat; atq; adeò vt eius virtus non ſit ea tantùm, quæ phantaſmatis propria eſt.

Vtraq; ſententia probatur

Vtraq; harum opinionum admodum probabilis videtur; ſi tamen prima nomen inſtru-

D menti laxiori ſignificato vſurpet; vt nimirum conuenit ijs omnibus, quorum interueniente miniſterio aliquod agens vniuerſale in operando vtitur. Qui igitur priorem tueri volet, ad rationem aduerſariorum reſpondebit, rectè concludere phantaſma non eſſe propriè inſtrumentum intellectus agentis; quod tamen non obſtat, quominùs, latè accepto vocabulo, inſtrumentum dici queat. Cui autem poſterior magis placuerit, ad argumentum

E partis contrariæ dicet, phantaſma non ſolùm determinare intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalem determinat, ſed ei quoque ſubordinari; non tamen more proprij inſtrumenti, quaſi intellectus agens eo intermedio operetur: ſed quia nequit abſque illius conſortio agere, & illud vltra vires proprias excitat ad agendum: ita vt ambo partiatim & immediatè influant in effectum, quem neque phantaſma ſine intellectu, nec intellectus abſque phantaſmate vllo modo producet.

Obiectio.

F Quòd ſi quis opponat, cùm duæ cauſæ ita cõcurrunt, quamlibet earum poſſe per ſe ſolam edere effectum eiuſdem ſpeciei, licèt minùs perfectum, vt cùm duo luminoſa lumen producunt:

Solutio.

Occurrendum, non eſſe id perpetuò verum, quia ſecùs accidit in cauſis, quæ ſunt heterogeneæ comparatione effectuum, quomodo ſe habent intellectus agẽs & phantaſma ad ſpecies intelligibiles: itemq; intellectus patiens & ſpecies intelligibiles ad intellectionem.

Digitized by Google

ΚΕΦ. ϛ.

Ἡ μὲν οὖν τῶν ἀδιαιρέτων νόησις ἐν τούτοις, περὶ ἃ οὐκ ἔστι τὸ ψεῦδος· ἐν οἷς δὲ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές, σύνθεσίς τις ἤδη νοημάτων, ὥσπερ ἓν ὄντων, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς ἔφη,

„ Ἠ πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν.

ἔπειτα συντίθεσθαι τῇ φιλίᾳ, οὕτω καὶ ταῦτα κεχωρισμένα συντίθεται, οἷον τὸ ἀσύμμετρον, καὶ ἡ διάμετρος. ἂν δὲ γενομένων ἢ ἐσομένων, τὸν χρόνον προσεννοῶν, καὶ συντιθείς· τὸ γὰρ ψεῦδος ἐν συνθέσει ἀεί· καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευκόν, τὸ μὴ λευκὸν συνέθηκεν. ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν φάναι πάντα. ἀλλ' οὖν ἔστι γε οὐ μόνον τὸ ψεῦδος ἢ ἀληθές, ὅτι λευκὸς Κλέων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦν, ἢ ἔσται· τὸ δὲ ἓν ποιοῦν, τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον. τὸ δὲ ἀδιαίρετον ἐπεὶ διχῶς, ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, οὐθὲν κωλύει νοεῖν τὸ ἀδιαίρετον, ὅταν νοῇ τὸ μῆκος· ἀδιαίρετον γὰρ ἐνεργείᾳ, καὶ ἐν χρόνῳ ἀδιαιρέτῳ· ὁμοίως γὰρ ὁ χρόνος διαιρετός, καὶ ἀδιαίρετος τῷ μήκει. οὔκουν ἔστιν εἰπεῖν, ἐν τῷ ἡμίσει τί ἐνόει ἑκατέρῳ· οὐ γάρ ἐστιν, ἂν μὴ διαιρεθῇ, ἀλλ' ἢ δυνάμει. χωρὶς δὲ ἑκάτερον τῶν ἡμίσεων νοῶν, διαιρεῖ καὶ τὸν χρόνον ἅμα· τότε δὲ οἷον ἄλλα μήκη. εἰ δὲ ὡς ἐξ ἀμφοῖν, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῷ ἐπ' ἀμφοῖν.

τὸ δὲ

CAPVT VI.

a Ndiuiſibilium a igitur intellectio in hiſce conſiſtit, circa quæ falſitas non eſt. At in quibus Text. 21. *iam falſitas & veritas ineſt: in hiſce compoſitio quædam iam eſt conceptuum intellectus, quaſi ipſi ſint vnum. Atque vt Empedocles dixit;*

Multorum certè capita, admirabile dictu,
Ceruice abſque fuêre exorta in luminis auras:
Illa tamẽ dulcis poſt hoc cõcordia iungit.

Sic & hæc ſeparata componi ſolent, vt incommenſurabile & diameter. b Quòd ſi eorum etiam, Text. 22. *quæ fuerunt, vel erunt ſit compoſitio, & tempus inſuper intelligitur, atque additur. Falſitas enim in compoſitione ſemper conſiſtit. Nam ſi album non album eſſe dicat, ipſum tunc non album componit. Licet autem per diuiſionem etiam omnia dicere. Attamen falſitas, aut veritas non ſolùm conſiſtit in hoc, Cleon eſt albus; ſed in his etiam, Cleon erat, vel erit albus. Id verò quod ſingulos dictos conceptus componit, vnumque facit, ipſe eſt intellectus. c Cùm autem dupliciter indiuiſibile di-* Text. 23. *catur, aut potentiâ, aut actu: nihil prohibet intellectum, cùm longitudinem intelligit, indiuiſibile intelligere, & in indiuiſibili tempore: eſt enim indiuiſibilis actu. Et tempus perinde atque longitudo diuiſibile, ac indiuiſibile eſt. Non igitur dici poteſt, qui in vtroq; temporis dimidio intelligebas: non eſt enim ſi non diuiſio fiat, niſi potentia. At cùm vtrumque ſenſum intelligit, diuidit ſimul & tempus, atque tunc vt longitudines, illa intelligit. Quòd ſi longitudinem vt ex vtriſq; conſtantem intelligat, in eo quoq; tempore nimirum ipſam intelligit, quod ex vtriſq; pari modo temporibus conſtat, atque componitur.*

d Quod

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Diſcrimina inter primã intellectus apprehẽſionem & compoſitionem.

Ndiuiſibilium a igitur.] Hoc capite duplicem intellectus functionem diſtinguit Ariſtoteles: vnam, qua res ſimpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indiuiſibilium: alteram, qua res conceptas componimus, vocaturque compoſitio, ſub qua tertia continetur. Docet autem eo differre priorem operationem à poſteriori, quò in illa non inſit veritas, aut falſitas: in hac inſit. Item quòd in hac ea, quæ ſparſa ſunt, ad vnitatem reuocet intellectus, connectendo videlicet inter ſe terminos, & ex ipſis propoſitiones coagmentando eo modo, quo cecinit Empedocles, concordia factum eſſe, vt partes & membra animalium, quæ priùs diſcreta fuerant, in vnum corpus coaleſcerent. Vel, quod eòdem ferè recidit, docet Ariſtoteles apprehenſionem ſimplicium eſſe priorem compoſitione: quia non componimus, niſi priùs apprehendamus: imitaturque hac in re intellectus naturam in procreatione animantium, quæ, vt Empedocles exiſtimauit, priùs membra ſingulatim finxit, &c. Porrò autem, vt non quæuis coniunctio animal efformat, ſic neque intellectus quæuis compoſitio veritatem enuntiat: ſi enim commenſuratio cum diametro componatur, propoſitio falſa erit: ſi incommenſuratio, vera.

Nomine cõpoſitionis quid denotetur.

Hic aduerte nomine compoſitionis comprehendi ab Ariſtotele tam affirmãtem, quàm negantem enuntiationem, vt annotauit Caietanus & Philoponus: nec immeritò; cùm omnis enuntiatio compoſitio quædam ſit: ſi propoſitionem negantem vocat paulò pòſt Ariſtoteles diuiſionem proprio vocabulo, quod in ea vnum ab alio diuidamus, negemúſve.

Quibus modis contingat falſitas in diuiſione.

b *Quòd ſi eorum etiam, quæ fuerunt.*] Docet non modò ratione rerum conceptarum poſſe in enuntiationibus falſitatem reperiri; cùm videlicet coniungimus, quæ copulanda non erant: vt ſi dicamus hominem non eſſe animal (ſiquidem licèt omnia per diuiſionem dicere hoc eſt, quæ affirmata ſunt, negare) ſed etiam cùm termini alioqui inter ſe probè cohærent: at tempus verbi non rectè coaptatur. Nam, verbi gratia, morbus & Socrates cohærent inter ſe, dum Socrates ægrotat; ſi quis tamen pronuntiet Socratem ægrotaſſe, mutato præſenti tempore in præteritum, falſum dixerit.

Diſtinguitur ex obiectis 1. opera-

c *Dupliciter indiuiſibile.*] Primam intellectus operationem, qua indiuiſibilia, id eſt, ſimplicia percipiuntur, apertiùs diſtinguit ex obiectis, atque trifariam indiuiſibile dici: Vocatur autem in primis indiuiſibile, id quod non eſt actu diuiſum; diuidi tamen poteſt, vt linea:

atque

Digitized by Google

atque hoc ſignificat, cùm ait indiuiſibile dici dupliciter, nempe actu & potentia. De tali autem indiuiſibili agens, inquit, nihil prohibere, quo minùs intellectus intelligat indiuiſibile, cùm percipit aliquid continuum; nempe longitudinem, quæ eſt indiuiſibilis actu, licèt potentia ſit diuiſibilis; poteſt nimirum intellectus magnitudinem dupliciter intelligere: Vno modo, vt eſt diuiſibilis potentia, ſicque intelligit lineam, numerando partem poſt partem: atque adeò in tempore, ſiue ſucceſſiuè. Altero, vt eſt indiuidua actu: & ita percipit eam, vt vnum quid ex multis partibus conſtitutum, atque adeò ſimul. Ideoque ſubiungit tempus, & longitudinem ſimiliter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non poteſt, cùm id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, ſed ſimul: quemadmodum ſi partes habeat, diuerſis partibus reſpondere poterunt diuerſæ partes temporis. *tio intellectus, vt eſt intellectio indiuiſibilium.* *Indiuiſib. 1. modo.*

τὸ δὲ μὴ κατὰ ποσὸν ἀδιαίρετον, ἀλλὰ τῷ εἴδει νοεῖ ἐν ἀδιαιρέτῳ χρόνῳ, καὶ ἀδιαιρέτῳ τῆς ψυχῆς· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, καὶ οὐχ ᾗ ἐκεῖνα διαιρετὰ, ᾧ νοεῖ, καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ, ἀλλ' ᾗ ἀδιαίρετα· ἔνεστι γὰρ κἀν τούτοις τι ἀδιαίρετον, ἀλλ' ἴσως οὐ χωριστὸν, ὃ ποιεῖ ἕνα τὸν χρόνον καὶ τὸ μῆκος· καὶ τοῦτο ὁμοίως ἐν ἅπαντι ἐστὶ τῷ συνεχεῖ καὶ χρόνῳ, καὶ μήκει. ἡ δὲ στιγμὴ, καὶ πᾶσα διαίρεσις, καὶ τὸ οὕτως ἀδιαίρετον, δηλοῦται, ὥσπερ ἡ στέρησις. καὶ ὅμοιος ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἄλλων οἷον, πῶς τὸ κακὸν γνωρίζει, ἢ τὸ μέλαν; τῷ ἐναντίῳ γάρ πως γνωρίζει. δεῖ δὲ δυνάμει τὸ γνωρίζον, καὶ ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ. εἰ δέ τινι μή ἐστιν ἐναντίον τῶν αἰτίων, αὐτὸ ἑαυτὸ γινώσκει, καὶ ἐνεργείᾳ ἐστὶ καὶ χωριστόν. ἔστι δ' ἡ μὲν φάσις τὶ κατά τινος, ὥσπερ ἡ κατάφασις καὶ ἀληθὴς ἢ ψευδὴς πᾶσα· ὁ δὲ νοῦς οὐ πᾶς, ἀλλ' ὁ τοῦ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ἀληθὴς, καὶ οὐ τὶ κατά τινος· ἀλλ' ὥσπερ τὸ ὁρᾶν τοῦ ἰδίου ἀληθές. εἰ δ' ἄνθρωπος τὸ λευκὸν ἢ μὴ, οὐκ ἀληθὲς ἀεί· οὕτω δὲ ἔχει ὅσα ἄνευ τῆς ὕλης.

ΚΕΦ.

d *Quod verò non in quantitate, ſed forma eſt indiuiſibile, id in indiuiſibili tempore, & animæ indiuiſibili intellectione percipit, atque intelligit: per accidens autem, & non hoc ſanè, quo illa diuiſibilia ſunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, ſeu hoc, quo indiuiſibilia ſunt. Ineſt enim & in his indiuiſibile quiddam: at fortaſſe non ſeparabile, quod quidem vnum tam tempus ipſum, quàm ipſam longitudinem facit, atque id in omni ſanè continuo, & tempore, & longitudine ſimiliter ineſt.* Text. 24.

e *Punctum autem, omniſque diuiſio, & id, quod eſt ſic indiuiſibile, perinde atque priuatio cognoſcitur, manifeſtumque euadit: ſimilis eſſe videtur & in alijs ratio: hoc enim modo malum cognoſcit, atque etiam nigrum: Contrario namque quodammodo cognoſcit.* f *Id autem quod cognoſcit, potentia nimirum eſſe, & in ipſo potentiam ineſſe oportet. Quòd ſi cauſarum alicui nullum ſit omnino contrarium: illa ſeipſam profectò cognoſcit, & eſt actus, & etiam ſeparabilis.* g *Eſt autem dictio, quæ aliquid de aliquo enunciat, quemadmodum affirmatio, vera omnis, aut falſa. At intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt ſecundùm formam, eſt verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed vt viſio proprij ipſius eſt vera; ſi verò album hominem eſſe dicas, aut non ſemper eſt vera: ſic ſeſe habent ea, quæ ſine materia ſunt.* Text. 25. Text. 26.

CAP.

---

d *Quod verò non in quantitate.*] Secundo modo indiuiſibile ait dici illud, quod vnam ſpeciem vendicat, etſi compoſitum ſit ex partibus non continuis, vt homo, domus, exercitus: & hoc ait percipere animam tempore indiuiſibili, & per indiuiſibilem potentiam, cuiuſmodi eſt intellectus. Addit etiam licet ea, quæ ſunt indiuiſibilia ſpecie, aliquam ratione partium diuiſionem ſortiantur; tamen per accidens intelligi diuiſa, non vt ſunt diuiſibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis: ſed vt ſunt indiuiſibilia, quia in partibus diuiſis eſt aliquod indiuiſibile; nempe ipſa ſpecies, quam intellectus indiuiſibiliter percipit. Quòd ſi intelligeret partes vt diuiſas; nimirum carnem per ſe, & oſſa per ſe, atque ita cæteras: tunc non intelligeret tempore indiuiſibili. Contendit autem Ariſtoteles huius & ſuperioris modi ſimilitudinem oſtendere. *Indiuiſibile 2. modo.*

Vt enim hoc in modo eſt aliquid indiuiſibile; nimirum ſpecies, quæ facit omnes partes totius vnum eſſe, ita forſitan in continuo ineſt quidpiam ab eo inſeparabile; videlicet indiuiſibile, quod cauſa eſt, vt tempus vnum ſit, & longitudo vna: Siue hoc dicatur eſſe punctum in linea, & momentum in tempore: ſiue ipſa ſpecies longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quòd tale indiuiſibile ſimiliter in omni continuo, & tempore, & linea inuenitur: indiuiſibile autem ſecundùm ſpeciem, non ſimiliter in omnibus ſpeciem habentibus: ſiquidem quædam conſtant partibus homogeneis, quæ eandem ſpeciem & appellationem cum toto ſortiuntur: alia ex partibus heterogeneis, quæ aliter ſe habent. Ita hunc locum perobſcurum interpretatur Diuus Thomas. *Quæ ſimilitudo, & quæ differentia detur inter huiuſmodi indiuiſibilia.*

e *Punctum autem*] Indiuiſibile tertio modo id eſſe ait, quod non ſolùm actu, ſed potentia indiuiſibile eſt, vt punctum. hoc autem diuiſio appellatur, quia vt per illud partes cohærent, ita & ſecantur, *Indiuiſibile 3. modo.*

ſecantur, cùm ab ſe mutuò abiunguntur: quod ſimiliter de momento pronuntiandum eſt. Hoc indiuiſibile quo pacto ſub intellectum cadat, oſtendit; docens illud non intelligi per ſe, ſed per contrarium, ſeu quaſi contrarium: percipitur enim per negationem continui, ſicuti priuatio per formam, quam negat, vt malum per bonum, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuantia, vel quia, vt interpretatur D. Thomas, ſemper alterum contrariorum, quod imperfectius eſt, obtinet modum priuationis reſpectu alterius, vt iam alibi expoſuimus. Vel certè, quia ſumpſit album pro luce, nigrum pro tenebris.

Modus cognoſcendi vnum cõtrarium per aliud, eſt proprius intellectus humani.

f *Id autem quod cognoſcit.*] Docet modum illum cognoſcendi vnum contrarium per aliud, ſiue priuatiuum per formam negatam, ita vt intellectus ex cognitione vnius progrediatur ad cognitionem alterius, proprium eſſe facultatis intellectricis, quæ eſt in potentia, & non in actu puro: cuiuſmodi eſt humanus intellectus. Quòd ſi quis alius exiſtat, quem prænotio eius contrarij non deducat ad intelligentiam alterius: ſed in ſe ipſo omnia vnitè, ac ſimpliciter comprehendat: oportere eum actum eſſe puriſſimum, & à materia ac potentialitate prorſus abiunctum, quid eſt ipſa diuina mens. Ita hunc locum explicant Diuus Thomas & Philoponus: Themiſtius tamen & Simplicius aliter; nempe de intellectu illo ſeparato, quem finxêre humano aſſiſtere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera ac germana eſt, congruitque cum ijs, quæ ab Ariſtotele libro 12. Metaphyſic. capite 7. & 8 de Diuina mente ſcripta ſunt.

In 2. operatione intellectus dari veritatem, vel falſitatem per ſe.

In 1. autem veritatem per ſe, falſitatem per accidens.

g *Eſt autem dictio.*] Reuocat ſe Ariſtoteles ad id, vnde eſt digreſſus; nempe ad ſecundam intellectus operationem, docetque intellectum, qui eſt in compoſitione & diuiſione verſatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum falſum eſſe, interdum verum. Eum autem, qui circa ſimplicia occupatur, & ipſum quod quid eſt rei ſecundùm ſuam naturam abſq; nexu apprehendit, per ſe ſemper eſſe verum, quemadmodum & viſus alijque ſenſus dum propria ſenſibilia apprehendunt: etſi per accidens interdum errent in applicatione formæ, quam percipiunt, quòd hoc, vel illud album ſit, quod re vera non eſt. Tandem ſubdit ita rem habere in immateriali potentia, ſiue intellectu: fallitur enim etiam in ſimplici apprehenſione, non tamen per ſe, ſed ex accidente, dum etſi non componat, ſimplici actu accõmodat alicui id, quod ei non ineſt, vt ſi Solem ſub magnitudine bipedali concipiat. Sed nos de errore ſenſuum ſuperiùs diſputauimus: & de veritate tum ſimplici, tum complexa quid ſit, & quibus rebus competat, quibus non: in primo de interpretatione diſſeruimus.

ΚΕΦ. Ζ.

ΤΟ' αὐτὸ δ' ἐστὶν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι· ἡ δὲ κατὰ δύναμιν, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ οὐδὲ χρόνῳ· ἔστι γὰρ ἐξ ἐντελεχείας ὄντος πάντα τὰ γιγνόμενα· φαίνεται δὲ τὸ μὲν αἰσθητὸν, ἐκ δυνάμει ὄντος τοῦ αἰσθητικοῦ, ἐνέργειαν ποιοῦν· οὐ γὰρ πάσχει, οὐδ' ἀλλοιοῦται διὸ ἄλλο εἶδος τοῦτο κινήσεως· ἡ γὰρ κίνησις, τοῦ ἀτελοῦς ἐνέργεια ἦν· ἡ δ' ἁπλῶς ἐνέργεια ἑτέρα ἡ τοῦ τετελεσμένου· τὸ μὲν οὖν αἰσθάνεσθαι ὅμοιον τῷ φάναι μόνον, καὶ νοεῖν. ὅταν δὲ ἡδὺ ἢ λυπηρὸν, οἷον καταφᾶσα, ἢ ἀποφᾶσα, διώκει ἢ φεύγει· καὶ ἔστι τὸ ἥδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι τὸ ἐνεργεῖν τῇ αἰσθητικῇ μεσότητι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ᾗ τοιαῦτα. καὶ ἡ φυγὴ δὴ καὶ ἡ ὄρεξις τοῦτο ἡ κατ' ἐνέργειαν, καὶ οὐχ ἕτερον τὸ ὀρεκτικὸν, καὶ φευκτικὸν, οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τοῦ αἰσθητικοῦ· ἀλλὰ τὸ εἶναι ἄλλο.

τῇ δὲ

CAPVT VII.

Text. 27.

SCientia a *autẽ ea quę eſt actu, eſt idem, quod res; ea verò, quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore. Simpliciter autem neque tempore; ſunt enim vniuerſa, quæ fiunt ex eo, quod actu eſt.*

Text. 28.

b *Senſibile autem ad actum ex potentia ſenſitiuum ipſum deducere, actuq; videtur efficere, non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quædam eſt hæc ſpecies motus, nam motus actus eſt imperfecti: at actus ſimpliciter, qui quidem eſt rei perfectæ, alius eſt omnino, diuerſuſque ab illo. Sentire igitur ipſi dicere ſolùm, ac intelligere ſimile eſt.*

Text. 29.

c *Cùm autem ſenſus iucundum aut moleſtum diſcernit: quaſi affirmauerit, aut negauerit, tum perſequitur, aut fugit.* d *Atque delectari, aut dolere eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonum, aut malum, vt talia ſunt* e *& fuga & appetitus, qui eſt actu, hoc ſunt, & non aliud eſt appetitiuũ, aliud fugitiuum, nec alia ſunt iſta à ſenſitiuo, quanquam ipſarum ratio non eſt eadem, ſed diuerſa.*

f *Animæ*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Hoc lib. c. 4. tex 53. & c. 3. tex. 19. ibi. q 3. art. 2.

S*Cientia* a *autem ea.*] vt D. Thomas, & Simplicius, & Philoponus, alijque Interpretes obſeruarunt: tradit hoc capite Ariſtoteles diſcrimen inter actiuum & contemplatiuum intellectum, vt hæc de intellectrici facultate doctrina illuſtrior euadat. Præmittit igitur intellectum in actu, id eſt, intellectum, prout intelligendi actum exercet, eſſe idem cum re intellecta. quod qua ratione verum ſit, alibi explicuimus. Item intellectum potentia antecedere intelle-

ctum

Digitized by Google

ctum actu: quia quod in poteſtate eſt ad intelligendum, deducitur aliunde ad actum. Id verò reſpectu eiuſdem hominis accipi debet. Simpliciter enim potiùs antecedit, qui actu eſt; quia omnis potentia ab ea, quod eſt in actu conſtitutum, ad actum prouehitur. *Qua ratione intelligendum ſit intellectum potentia antecedere intellectum actu.*

b *Senſibile autem.*] Quia inter ſenſum & intellectum cognatio quædam eſt: ex ijs, quæ ſenſui conueniunt, intellectus vim explicare contendit. Competit autem in primis ſenſui deduci ad actum ab obiecto ſenſibili, non tamē per aliquam propriè dictam alterationē, aut motum: qui ſit actus entis in potentia, vt in potentia: quemadmodum lib. 5. Phyſ. definitur, ſed per alterationem tranſlatitiam, qua ſubiectum non corrumpi, aut lædi, ſed perfici ſolet. Item per aliud quoddam genus motus, ſeu mutationis, qua imagines ab obiecto tranſmiſſæ organo corporeo imprimūtur. Porrò prima ſenſus operatio, quæ eſt ſimplex cognitio obiecti, ſimilis eſt primæ functioni intellectus, quæ dicitur ſimplicium apprehenſio, quam hic dictionem & intellectionem ſimplici vocabulo applicat, eaq; ſpeciatim pertinet ad intellectum ſpeculatiuum. *Simplex ſenſus cognitio ſimilis eſt primæ intellectus operationi.*

c *Cùm autem ſenſus.*] Alia ſenſus operatio eſt perceptio rei ſenſibilis ſub ratione conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut moleſti, quæ pertinet ad phantaſiam. Ratione huius ſimilem eſſe vult Ariſtoteles ſenſum intellectui practico, cuius eſt rem amplectendam, fugiendámve proponere voluntati. Vnde & diſcrimē habetur inter practicum & ſpeculatiuum intellectum, quòd hic rem ſimpliciter conſideret, neq; ſpectet opus: ille dum rem vt cōmodam, vel noxiam repræſentat, ad proſecutionem, aut fugam laceſſat: atque adeò ad praxim dirigat.

Diſcrimen inter intellectum practicum & ſpeculatiuum.

d *Atque delectari.*] Quia iucundi & moleſti fecit mentionem, obiter docet quid ſit voluptuaria moleſtaq; actio, circa quid verſetur, cuius ſit facultatis propria. Ait eſſe delectationem, aut dolorem: verſari circa bonum, aut malum, quà talia ſunt, pertinere ad appetitum ſenſitiuum, quem appellat medietatem, ſeu mediocritatem; quia vt interpretatur Simplicius, vtriuſq; ſuſceptor eſt, tum ſuauis, tum inſuauis: ſiue quia ex ſe eſt quaſi medium, non magis ad delectationem, quàm ad moleſtiam recipiendam aptum.

e *Et fuga, & appetitus.*] Monet fugam & appetitum in actu, id eſt, actum auerſandi & actum proſequendi obiectum, idem eſſe, quod dolor & delectatio. Quæ res fuſiùs & enucleatiùs eſſet hoc loco pertractanda, niſi iam in Ethicis fuiſſet à nobis explicata. Subdit quoque appetitum ſenſitiuum, ad quem prædictæ actiones ſpectant, non diſtingui à potentia ſenſitiua. Intellige autem non diſtingui ſubiecto, quandoquidem, vt ab eadem anima oriuntur, ita i[n] eadem inſunt animali: alioqui diuerſam habent rationem, imò & realitatem. Diſp. 6. q. 3. art. 1.

Quo pacto debet intelligi appetitum ſenſitiuum non diſtingui à potentia ſenſitiua.

f *Animæ*

τῇ δὲ διανοητικῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα οἷον αἰσθήματα ὑπάρχει. ὅταν δὲ ἀγαθὸν ἢ κακὸν φήσῃ ἢ ἀποφήσῃ, φεύγει ἢ διώκει. διὸ οὐδέποτε νοεῖ ἄνευ φαντάσματος ἡ ψυχή. ὥσπερ δὲ ὁ ἀὴρ τὴν κόρην τοιανδὶ ἐποίησεν, αὕτη δ' ἕτερον, καὶ ἡ ἀκοὴ ὡσαύτως· τὸ δὲ ἔσχατον ἕν, καὶ μία μεσότης· τὸ δ' εἶναι αὐτῇ πλείω. τίνι δ' ἐπικρίνει, ἢ διαφέρει γλυκὺ καὶ θερμόν, εἴρηται μὲν καὶ πρότερον, λεκτέον δὲ καὶ νῦν· ἔστι γὰρ ἕν τι. οὕτω δὲ καὶ ὡς ὅρος. καὶ ταῦτα ἓν τῷ ἀνάλογον καὶ τῷ ἀριθμῷ, ὃν ἔχει πρὸς ἑκάτερον, ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα· τί γὰρ διαφέρει τὸ ἀπορεῖν, πῶς τὰ ὁμογενῆ κρίνει, ἢ τἀναντία, οἷον λευκὸν καὶ μέλαν; ἔστω δὴ ὡς τὸ α τὸ λευκόν, πρὸς τὸ β τὸ μέλαν, τὸ γ πρὸς τὸ δ. ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα· ὥστε καὶ ἐναλλάξ. εἰ δὴ τὰ γ δ ἑνὶ εἴη ὑπάρχοντα, οὕτως ἕξει ὥσπερ καὶ τὰ α β, τὸ αὐτὸ μὲν καὶ ἕν· τὸ εἶναι δὲ οὐ τὸ αὐτό, κἀκεῖνο ὁμοίως. ὁ δ' αὐτὸς λόγος, κἂν εἰ μὲν τὸ α τὸ γλυκὺ εἴη, τὸ δὲ β τὸ λευκόν. τὰ μὲν οὖν εἴδη τὸ νοητικὸν ἐν τοῖς φαντάσμασι νοεῖ·

καὶ ὡς

f *Animæ autem dianoiticæ ipſa phantaſmata perinde atque ſenſibilia ſenſui ipſi ſubijciuntur: atque cùm bonum, aut malum eſſe dicit affirmando, aut negando, tum fugit, aut perſequitur. Quapropter ipſa anima ſine phantaſmate nunquam intelligit.* g *Fit autem & hic perinde vt ibi: nam aër quidem pupillam talem efficit: ipſa autem aliud, & auditus ſimili modo: ipſum verò vltimum vnum quidem eſt, & medietas vna, at ipſius plures ſunt rationes. Quo verò dijudicat, atq; diſcernit calidum à dulci differre: dictum & priùs eſt, & nunc etiam eſt dicendum.* h *Eſt enim vnum quid quid ipſum, & ita vnum vt terminus.* i *Atque hæc ipſa vnum ſunt, tum ſimilitudine rationis, tum numero, quem habent ad vtrumque, vt illa inter ſeſe habent. Quid enim intereſt, ſi quonam pacto diſcernit ant ea, quæ ſub eodem genere colliguntur, aut contraria, dubitemus, vt album ac nigrum? Sit igitur, vt eſt A, quod eſt album ad B, quod eſt nigrum, ſic C, ad D: Quare mutato ordine comparationem etiam eorundem verè facere licet. Si igitur C D ſint vnum, ipſa profectò ſeſe habebunt perinde atque A B, vt ſint idem & vnum: non eandem autem habeant rationem, & illa ſimili modo. Eadē erit omninò ratio, etſi A quidem ſit dulce, B verò album. Intellectiuum igitur ipſas formas in phantaſmatibus ipſis intelligit.*

Text. 30.

Text. 31.

k *Et*

Animæ autem.] Diſcrimen intellectus contemplatiui & practici repetens ait, licet anima dianoitica, id eſt, intellectus contemplatiuus phantaſmatis vtantur, quia hæc ei ſuppeditant

Digitized by Google

ſpecies, ſicuti ſenſibilia externa ſenſui: tamen intellectum practicum aliter eiſdem vti, nimirum, prout inſeruiunt ad practica dictamina circa bonum, aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit, nunquam animam intelligere citra opem phantaſmatum, cùm ea vtrique intellectui neceſſaria ſit.

g *Fit autem.*] Dixerat ſenſibile mouere ſenſum, nunc quo pacto moueat obiter oſtendit, aiens rem obiectam ſenſui priùs mediũ afficere, deinde externi ſenſus officinã immutare vſq; ad ipſum medium, id eſt, vſq; ad ſenſum communem ad quem tanquam ad centrum omnium ſenſibilium imagines perferuntur; hunc verò ait re vnum, ratione plures eſſe, tum quia re verà quoad naturã vna ſimplex facultas eſt: tũ quia vnius termini vicem obtinet, quatenus ad eam externorum ſenſuum functiones terminantur: officio autem multiplex eſt, quia inter calidum & dulce, verbi gratiã, & inter omnia externa ſenſibilia diſcrimen ponit, eaq; & ipſorum ſenſiones dijudicat, vt alibi dictum fuit. Hinc cognitam eſſe vult Ariſtoteles ſimilitudinem, ſiue analogiam inter ſenſum & intellectum: quia vt externa ſenſibilia ſeſe habent ad ſenſum communem, quem mouent, ita phantaſmata ad intellectum: & vt ſenſus communis omnia ſenſibilia percipit, ita intellectus omnia intelligibilia: ille miniſterio ſenſuũ, hic ope phantaſmatũ. Quod ad vim munusq; ſenſus communis attinet, addit Philoponus non ſolùm communem ſenſum eſſe quaſi ſedem omnium ſenſibilium: ſed in ſingulari quoque externis ſenſibus dari vnum κατατόμιον, id eſt, confluuium, ad quod ſenſibilia cuiuſq; ſenſus cõcurrunt. Namq; omnium viſilium commune quaſi centrum eſt aſpectus; omnium ſonorum auditus; odorum olfactus; tactilium tactus; guſtatilium guſtus. Illud tamẽ intereſt, q́ ſenſus communis omnia externa ſenſibilia percipit, atq; dijudicat: quilibet autẽ externus ſenſus ea duntaxat, quæ ipſi propria ſunt.

Vt communis ſenſus omnia ſenſibilia percipit, ſic intellectus omnia intelligibilia.

h *Etenim vnum quid ipſum.*] Quod libro ſuperiori de ſenſu communi aſſeruerat, id nunc repetit; nimirum eſſe vnum tanquam terminum, id eſt, vt Philoponus interpretatur, vt centrum circuli, in quod diuerſæ lineæ incidunt. Vel vt Simplicius ait, eſſe vltimum iudicatorium omnium ſenſibilium, & vnum quidem re ipſa, plura verò ratione, quatenus diuerſas ſenſibilium proprietates diuerſè cognoſcit. Eſt enim, inquit, iudicatorium vnum, vt terminus, terminum appellans punctum, in quem concurrunt lineæ diuerſæ. Nam & is vnus, impartibiliſque exiſtens diuerſam habet ad diuerſas lineas habitudinem.

Repetuntur quæ de ſenſu communi ſuperiori libro dicta ſunt.

i *Atque hæc ipſa vnum ſunt.*] Ita ſe inquit habere centrum vt ſenſum communem, tum proportione, tum numero. Proportione, quia vt ſe habet centrum ad lineas, ita ſenſus communis ad operationes aliorum ſenſuum: vt enim illæ ad centrum, ſic hæ ad tribunal ſenſus cõmunis perferuntur. Numero, quia vt centrum exiſtens vnum, ad multas lineas ordinẽ habet, ita communis ſenſus, cùm vnus ſit, ad multos ſenſus habitudinem ſeruat: atq; ita ſenſus communis, & centrum obtinent eundem numerum, id eſt, haudquaquam numero variantur, quin potiùs in ſua vnitate conſiſtunt. Alij, quorũ interpretatio facilior videtur, verba illa, hæc ipſa vnum ſunt, explicant de proportione inter ſenſum & intellectum, reſpectu ſuorum obiectorum: quia vt ſe habent ſenſibilia ad ſua phantaſmata, ita ſenſus communis ad intellectum. Quod Ariſtoteles oſtendit, ratione ducta à ſenſibilibus, admonens parum referre, ſiue ſenſibilia pertineant ad vnum ſenſum externũ, ſiue ad plures. Ratio verò eſt huiuſmodi, ſicuti ſe habet candidum ad nigrum, ita phantaſma candidi ad phantaſma nigri: ergo cõmutata proportione, vt ſe habet candidum ad ſuum phantaſma, ita nigrũ ad ſuum. Si igitur phantaſma candidi & nigri inſunt vni, ſpectantq; ad vnam potentiã, quę eſt ſenſus communis, facultaſq; vna ſecundùm rem, diuerſa ſecundùm rationem: ita omnia phantaſmata pertinebunt ad vnam potentiam; videlicet intellectum, qui ſit facultas re vna, diuerſa verò ratione: & vt ſenſus communis non niſi interuentu externorũ ſenſuum res percipit, ita intellectus non intelliget, niſi miniſterio phantaſmatum: non quaſi opus ſit phantaſmata ipſa intelligere: ſed res per illa repræſentatas. Huiuſce rationis diſcurſum, aſſumptis elementis, vt aliàs conſueuit, proponit Ariſtoteles.

Communis ſenſus tum proportione, tum numero centro comparatur.

Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus communis.

καὶ ὡς ἐν ἐκείνοις ὥρισται αὐτῷ τὸ διωκτὸν ἢ φευκτόν, καὶ ἐκτὸς τῆς αἰσθήσεως, ὅταν ἐπὶ τῶν φαντασμάτων ᾖ, κινεῖται, οἷον αἰσθανόμενος τὸν φρυκτὸν, ὅτι πῦρ τῇ κοινῇ γνωρίζει, ὁρῶν κινούμενον, ὅτι πολέμιος· ὁτὲ δὲ τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ φαντάσμασιν ἢ νοήμασιν, ὥσπερ ὁρῶν λογίζεται καὶ βουλεύεται τὰ μέλλοντα πρὸς τὰ παρόντα· καὶ ὅταν εἴπῃ, ὡς ἐκεῖ τὸ ἡδὺ ἢ λυπηρὸν, ἐνταῦθα φεύγει ἢ διώκει, καὶ ὅλως ἐν πράξει. καὶ τὸ ἄνευ δὲ πράξεως καὶ τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψεῦδος ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστὶ, τῷ ἀγαθῷ καὶ κακῷ· ἀλλὰ τῷ γε ἁπλῶς διαφέρει, καὶ τινί.

τὰ δ

k *Et vt in illis ipſi definitum eſt id, quod fugiendum eſt, vel ſequendum, ſic & ſine ſenſu cum in phantaſmatibus eſt mouetur: ſentiens enim ſignum face datũ ignem eſſe, videnſq; ipſum communi ſenſu agitari motu cognoſcit hoſtem accedere, at nonnunquam hiſce, quæ ſunt in anima, phantaſmatibus, aut mentis cõceptibus quaſi videns ad ea, quæ ſunt præſentia ratiocinatur, atque delibérat de futuris. Et cùm dixerit hîc aut ibi rem eam eſſe, quæ voluptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut perſequitur, & omnino aliquid agit.* Text. 33. l *Ipſum autem verum ac falſum, quæ ſine actione ſunt, in eodem* Text. 34. *genere ſunt, in quo ſunt bonum ac malum, ſed abſolutè differunt, atque cuiuſpiam ratione.*

m At

k *Et vt in illis.*] Oſtendit quonam pacto excitetur intellectus actiuus ad deliberandum de re proſequenda fugiendáve: nempe interdum moueri ſenſibilibus præſentibus: nonnunquam ſola phantaſia ſtimulante. Nam qui conſpicatur erectam agitatamq; facem ad ſignificandos hoſtium incurſus, præſentia rei ſenſibilis, viſuq; impellitur ad conſilium ineundum aduerſus hoſtes. Interdum autem, etſi nullum præſens obiectum laceſſat, phantaſia de futuris cogitans, & alia cum alijs conferens intellectus prouocat, vt de agendis deliberet, & quid facto opus ſit, doceat, & quæ iucunda aut moleſta iudicarit, ea proſequi aut declinare iubeat.

l *Ipſum autem verum*] Docet verum & falſum, quæ ad actionem non pertinent in eodem genere contineri, in quo bonum & malum, id eſt, hæc omnia pertinere ad intellectum vnum eundem re. Nec enim intellectus practicus & ſpeculatiuus ſunt potentiæ realiter diſtinctę. Neque in obiecta ſimpliciter diuerſa tendunt. Nam ſpeculatiuus verſatur circa cognitionem veri & falſi abſolutè: practicus autem in ordine ad opus, atque adeò, vt eſt conueniens, vel non conueniens ſeu bonum, aut malum: quæ obiecti diſtinctio non ſat eſt, vt intellectus practicus & ſpeculatiuus re ipſa diſtinguantur. Qua de re in progreſſu plura.

Intellectum practicũ & ſpeculatiuũ non eſſe potentias realiter diſtinctas.

τὰ δὲ ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα νοεῖ, ὥσπερ ἂν εἰ τὸ σιμόν, ᾗ μὲν σιμόν, οὐ κεχωρισμένως· ᾗ δὲ κοῖλον, εἴ τις ἐνόει ἐνεργείᾳ, ἄνευ τῆς σαρκὸς ἂν ἐνόει ἐν ᾗ τὸ κοῖλον. οὕτω τὰ μαθηματικὰ οὐ κεχωρισμένα ὡς κεχωρισμένα νοεῖ, ὅταν νοῇ ἐκεῖνα. ὅλως δὲ ὁ νοῦς ἐστιν ὁ κατ' ἐνέργειαν τὰ πράγματα νοῶν. ἆρα δὲ ἐνδέχεται τῶν κεχωρισμένων τι νοεῖν, ὄντα αὐτὸν μὴ κεχωρισμένον μεγέθους, ἢ οὔ, σκεπτέον ὕστερον.

ΚΕΦ.

m *At verò res eas, quæ vocitantur ob abſtractionem abſtractæ, hoc pacto intelligit: nam vt ſi quiſpiam ſimitatem non vt eſt ſimitas: quo quidem pacto percipi ſeparata nõ poteſt, ſed vt concauitas eſt, intelligeret actu, ſine ea tũ ipſam intelligeret carne, in qua concauitas eſt: ſic cùm res intelligit mathematicas, tũ ſeparatas ipſas, vt ſeparatas intelligit.* Text. 36.

n *Omnino autẽ is intellectus, qui actu intelligit, res ipſe eſt, vti diximus. Si verò fieri poſſit, vt aliquid [illegible] ipſe non ſeparatus à magnitudine ſeparatarum rerum intelligat néc ne, conſiderandum eſt poſteà.* Text. 37.

CAP.

m *At verò res eas.*] Quia aſſeruerat intellectum ſpeculatiuum verum in commune, & abſtractum conſiderare: oſtendit qua ratione abſtracta contempletur in diſciplinis Mathematicis; nimirum conſiderando illa, quæ in materia quidem ſunt, non tamen vt in materia ſenſibili continentur, quod illuſtrat exemplo ſimitatis, ſeu curuitatis naſi. Si enim vt talis curuitas eſt, perpendatur, neceſſariò in ſua conſideratione naſum, ac materiam ſenſibilem inuoluet: non autem ſi abſolutè ſecundùm communem rationem curuitatis ſpectetur. De materia ſenſibili & intelligibili, deque tota varietate abſtractionum, quæ in ſcientijs inuenitur, egimus in Proœmio Phyſicorum, quæſt. 1. artic. 3.

n *Omne autem.*] Repetit quod ſuprà docuerat; nimirum intellectum eſſe rem, quam intelligit. Quod qua ratione verum ſit, iam expoſuimus, & proximo ſequenti capite inculcabimus. Poſtremò, dubitat an intellectus, dum eſt in corpore cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum aſſequi valeat: cuius dubitationis ſolutionem in alium locum reijcit Et verò in Commentarijs primæ Philoſophiæ à nobis tractatur.

ΚΕΦ. η.

Νῦν δὲ περὶ ψυχῆς τὰ λεχθέντα συγκεφαλαιώσαντες, εἴπωμεν πάλιν, ὅτι ἡ ψυχὴ τὰ ὄντα πώς ἐστι πάντα· ἢ γὰρ αἰσθητὰ τὰ ὄντα, ἢ νοητά. ἔστι γ' ἐπιστήμη μὲν, τὰ ἐπιστητά πως· ἡ δ' αἴσθησις, τὰ αἰσθητά. πῶς δὲ τοῦτο, δεῖ ζητεῖν. τέμνεται οὖν ἐπιστήμη καὶ ἡ αἴσθησις εἰς τὰ πράγματα, ἡ μὲν δυνάμει εἰς τὰ δυνάμει· ἡ δ' ἐντελεχείᾳ, εἰς τὰ ἐντελεχείᾳ. τῆς δὲ ψυχῆς τὸ αἰσθητικὸν, καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν, δυνάμει ταὐτά ἐστι, τὸ μὲν ἐπιστητὸν, τὸ δὲ αἰσθητόν· ἀνάγκη δ' ἢ αὐτὰ, ἢ τὰ εἴδη εἶναι· αὐτὰ μὲν γὰρ δὴ οὔ. οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος.

ὥστε

CAPVT IIX.

Nunc a autem ea, quæ de anima dicta ſunt, quaſi ad quædam capita redigentes: rurſus dicamus animam ipſam ea vniuerſa quodammodo eſſe, quæ ſunt. Nam ea, quæ ſunt, aut intelligibilia ſunt, aut ſenſibilia. Atque ſcientia quidem eſt res ea quodammodo, quæ ſub ipſam ſcientiam cadunt: ſenſus autem ipſa ſenſibiles. Verùm quo pacto id ita eſt, quæramus oportet. Scinditur igitur in ipſas res ſcientia, atque ſenſus: is quidem qui eſt potentia in res potentia tales: is verò qui eſt actu in actu ſimiliter tales, & ſcientia pari modo. Senſitiuum autem animæ, & id quod ſcientijs affici poteſt, hæc potentia ſunt. Hoc quidem id, quod ſub ſcientiam cadit, illud verò ſenſibile. Atqui neceſſe eſt aut res ipſas, aut formas in anima eſſe, at non ſunt in ea res ipſæ profectò. Non enim ipſe lapis in animo, ſed forma lapidis ineſt. Text. 37.

Digitized by Google

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Animā quodāmodo eſſe omnia.

NVnc a *autem ea.*] Quæ de ſenſu & intellectu tradiderat, quaſi in ſummam colligit, aiens animam quodammodo eſſe omnia. Namque omne ens aut ſenſibile, aut intelligibile eſt: anima verò ratione ſenſuum eſt omnia ſenſibilia: ratione intellectus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati conſonet exponit aſſerens, tam obiectum ſenſus, quàm intellectus: tam ſenſum, quàm intellectum bifariam dici: actu nimirum, vel poteſtate: actu ſumitur vtrumque obiectum, cùm actu à facultate cognoſcente percipitur: poteſtate cùm non actu cognoſcitur, eſt tamen idoneum vt cognoſcatur. Similiter intellectus in actu dicitur, cùm actu contemplatur: poteſtate, dum poteſt contemplari. Parique modò ſenſus in actu, dum actu ſenſionem edit: poteſtate, dum edere illam valet. Anima igitur quatenus eſt in poteſtate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia: vt verò eſt in actu cognoſcendi, dicitur eſſe actu ea, quæ ſub eius notionem veniunt. Porrò animam eſſe omnia, non realiter accipiendum eſt, nec enim anima eſt lapis, quem intelligit, aut color, quem cernimus, ſed notionaliter, hoc eſt, ſecundùm rerum imagines, ſimilitudineſve, quibus conſignatur.

b *Quare*

ὥστε ἡ ψυχὴ ὥσπερ ἡ χείρ ἐστι· καὶ γὰρ ἡ χεὶρ ὄργανόν ἐστιν ὀργάνων. καὶ ὁ νοῦς δὲ, εἶδος εἰδῶν. καὶ ἡ αἴσθησις, εἶδος αἰσθητῶν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ πρᾶγμα οὐδέν ἐστι παρὰ τὰ μεγέθη, ὡς δοκεῖ, τὰ αἰσθητὰ κεχωρισμένον ἐν τοῖς εἴδεσι τοῖς αἰσθητοῖς τὰ νοητά ἐστι, τά τε ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα, καὶ ὅσα τῶν αἰσθητῶν, ἕξεις καὶ πάθη. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε μὴ αἰσθανόμενος μηδὲν, οὐδὲν ἂν μάθοι, οὐδὲ ξυνίοι: ὅταν δὲ θεωρῇ, ἀνάγκη ἅμα φάντασμά τι θεωρεῖν· τὰ γὰρ φαντάσματα, ὥσπερ αἰσθήματά ἐστι πλὴν ἄνευ ὕλης. ἔστι δ' ἡ φαντασία, ἕτερον φάσεως καὶ ἀποφάσεως· συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος. τὰ δὲ πρῶτα νοήματα, τίνι διοίσει τοῦ μὴ φαντάσματα εἶναι· ἢ οὐδὲ ταῦτα φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων.

ΚΕΦ.

b *Quare anima eſt vt manus; manus enim inſtrumentorum eſt inſtrumentum. Et intellectus formarum eſt forma, & ſenſus itidem ſenſibilium forma. Cùm autem nulla res ſit, vt videtur, præter magnitudines ſenſibiles ſeparata, in ipſis profectò ſenſibilibus formis, ipſæ ſunt intelligibiles formæ, tum earum rerum, quæ abſtractæ vocantur, tum eorum etiam ſenſibilium, quæ ſunt habitus, atque affectus. Idcircò & qui non ſentit, nihil diſcere, vel intelligere poteſt. Et qui contemplatur, neceſſe eſt vt cum phantaſmate contempletur, ipſa namque phantaſmata veluti ſenſibilia ſunt, attamen ſine materia. Eſt autem aliud phantaſia ab affirmatione negationéve: verum enim, vel falſum complexio eſt conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus, quo, quæſo, different, vt non phantaſmata ſint? An neque cæteri ſunt phantaſmata, non tamen ſine phantaſmatibus ſunt.* Text.39.

CAP.

Manus inſtrumentorum omniū organum.

b *Quare anima eſt vt manus.*] Dixerat animam continere in ſe formas, id eſt, imagines, è quibus rerum cognitionem elicit. Id ſimilitudine quadam explicat, hũc in modum: Sicuti manus cùm ſit inſtrumentum, quo cętera efformantur, atque adeò inſtrumentorum omnium organum, alijs inſtrumentis vtitur: ita anima cùm ſit forma alias formas admittit; ijsque in cognoſcendo vtitur, tam ratione intellectus, quàm ſenſus: niſi quòd intellectus ſuſcipit formas, id eſt, imagines rerum tam immaterialium, quàm materialium, atque ita forma formarũ nuncupari poteſt: ſenſus verò materialium & ſenſibilium duntaxat.

Intellectum non verſari circa res mathematicas & phyſicas ſine ope ſenſuum.

c *Cùm autem nulla res.*] Cùm neque res Mathematicæ, neque Phyſicæ, & harum affectiones (de hoc enim tantummodò rerum genere hoc loco agit) extra ſenſibilia cohæreant, ac proinde earum imagines intelligibiles è formis ſenſibilibus, in quibus virtute inſunt, eruantur; colligit Ariſtoteles non poſſe intellectum in earum conſideratione & diſciplina verſari ſine ope ſenſuum, qui primo ſenſibilia percipiunt. Vult autem intellectum non ſolùm, cùm denuò ſpecies haurit à phantaſmatibus pendere: ſed etiam comparatis iam ſpeciebus, dum contemplatur: quòd eum ſimul cum phantaſmate contemplari oporteat: quia vt ſe habet ſenſus externus ad obiecta, ſic intellectus ad phantaſmata: Quare vt ille ſine præſentia obiecti non ſentit, ita hic ſine phantaſmatibus nihil intelligit: niſi quòd externa ſenſibilia ſunt in materia penitùs demerſa: phantaſmata verò ſunt formæ ſine materia: nec enim ſunt ipſæ res ſenſibiles, ſed earum ſimulacra.

In compoſitione & diuiſione phãtaſiæ non datur veritas, vel falſitas.

d *Eſt autem.*] Subijcit diſcrimen inter actum intellectus & phantaſiæ, quòd actus intellectus, qui eſt compoſitio, vel diuiſio, verus ſit, aut falſus: non autem actus phantaſiæ; ſiquidem in ſola complexione intelligibilium propriè veritatem aut falſitatem eſſe dicimus: cognitionem autem ſimplicium, inquit, differre à phantaſmatibus, licet abſque ijs eſſe non poſſit, vt neque aliæ operationes intellectus.

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO I.

VTRVM INTELLECTVS PAtiens ſit potentia paſſiua: & omnino pura potentia, an non.

ARTICVLVS I.

INTELLECTVM PATIENTEM eſſe potentiam tum paſſiuam, tum actiuam.

EXplicatis capitibus, in quibus Ariſtoteles de intellectu poſſibili, ſeu patiēte diſſeruit, doctrinæ ordo poſtulat, vt quæſtiones ad eundem intellectum pertinentes, attexamus. Supponimus autem in præſenti dari patientem intellectum: Quod ex eo ſatis conſtat; quia intellectus patiens eſt facultas intelligēdi, quilibet autem experitur ſe intelligere. Ac ne quis eam actionem ad internum ſenſum referat, manifeſtum eſt intelligi à nobis res immateriales, & communes, quarum perceptio in facultatem materialem, & organo corporeo inhærentem, atque adeò in ſenſum internum cadere non poteſt, vt alibi demonſtrauimus. Quærimus ergo imprimis an intellectus patiens ſit potentia paſſiua, id eſt, vtrum ſolummodò patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubij ſolutione aduertendum, poſſe intellectum patientem conferri vel cum obiecto, vel cum intellectione. Si cum obiecto conferatur, dicimus eſſe potentiam paſſiuam duntaxat. Quod probatur, quia intellectus patiens nihil agit in proprium obiectum (ſicuti agit potētia nutritiua in ſuum, videlicet, in alimentum) ſed ab eo tantùm patitur recipiendo ſpeciem interuentu phantaſmatum. Hæc aſſertio eſt Themiſtij, & Simplicij & communis interpretum Ariſtotelis. Item D. Thomæ 1. part. qu. 79. artic. 2. Caietani ibid. & hoc in lib. c. 2 Capreoli in 4. diſtin. 49 quæſt. 4. Ferrarienſis lib 2 contra Gent. c. 6 & aliorum.

Dari intellectum patientem.

Intellectus patiens collatus cum obiecto eſt potētia paſſiua duntaxat.

Qui velint eūdem comparatū cum intellectione eſſe quoque potentiam paſſiuam.

Si autem intellectus comparetur cum intellectione, ſunt qui putent eum paſſiuè tantùm ſe habere, vt Gotfredus quodl. 6. quæſt. 7. teſte Scoto in primo diſtinct. 3. quæſt. 7. Iandunus lib. 2. huius operis quæſt. 16. & libro 3. quæſt. 13. & 24. & Venetus in ſumma de Anima, cap. 3. aſſerentes intellectionē recipi tantùm ab intellectu patiente, effici verò à phantaſmatis; vel vt alijs placet, ab intellectu agente. Quam opinionē probabilem iudicat Scotus quodlib. 13. poteſtq; confirmari eo argumento, quia ſi intellectio eſſet actiuè ab intellectu patiente; cùm recipiat in ſe intellectionem more materialis cauſæ: vtique incideret in vnam, eandemq; rem cauſa efficiens, & materialis, quod negat Ariſtot. lib. 7. Phyſicor. cap. 1. text. 1. & lib. 8. cap. 4. text. 28. dum A cauſam mouentem, & rem motam realiter diſtingui aſſeuerat.

Intelligere nihil eſſe aliud, quàm habere in ſe paſſiuè actū intelligendi putat Almainus in 3 d. 3 q. 1 artic. 2. Det. in 4 d. 45. q 2. Egi in 2. diſt. 24. qu. 44. Ock. in 1. d. 1. q. 2. & in 4 qu. 13. Gab. in 1. d q 2. Aliacenſ. ib. d. & alij apud Bargium in d. 1. q. 4.

Intellectum patientem actiuè concurrere ad ſuam intellectionem. Probatur 1.

Nihilominus aſſerendum intellectum patientem actiuè cōcurrere ad ſuam intellectionem. Nam quòd eam neq; intellectus agens, neque phantaſmata per ſe efficiant, in ſuperioribus oſtendimus. Deinde quòd illam edat ipſe intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intellectio eſt actio immanens, quę ab eademmet potentia, in qua recipitur, B elici debet. Quare cùm intellectio recipiatur in intellectu patiente, ab eodem elici neceſſe eſt. Secundò: Nihil denominatur agere niſi ab actione, quam elicit; quod vſque adeò verum eſt, vt ſi Deus ſe ſolo poneret in meo oculo viſionem, ita vt oculus paſſiuè tātùm ſe haberet, non diceret ab ea videns; ſed intellectus denominatur intelligens à propria intellectione: igitur neceſſariò eam elicit. Tertiò, idem confirmari poteſt, quia eadem ratio eſt C in actu intelligendi, quæ in actu volendi: ſed in Concil. Tridentino ſeſſ. 6. Can. 4. damnatur qui dixerit in iuſtificatione liberum arbitrium paſſiuè tantùm ſe habere, proindeque docetur voluntatem actiuè concurrere: ergo ſimiliter intellectus cōcurrit actiuè ad intellectionem: maximè cùm liberum arbitrium non in ſolo actu voluntatis conſiſtat, ſed importet etiam actum intellectus, liberumq; iudicium, vt cōſtat ex ijs, quæ tradit D. Thom. lib. 2. con D tra Gent. c. 48. ridiculus verò eſſet, qui diceret actiones voluntatis, & intellectus, quatenus ad iuſtificationem pertinent, elici ab ipſis potentijs, aliàs verò non elici.

Volūtas concurrit actiuè ad ſuas operationes.

In quib. materialis cauſa coincidere poteſt cū efficiente.

Superiùs dictis nihil officit locus ille ſeptimi, & 8. Phyſic. Loquitur enim ibi philoſ. de cauſa materiali phyſ. quæ eſt principiū phyſici motus; non autem de cauſa materiali, fuſè accepto vocabulo, prout complectitur omne id, quod eſt ſuſceptiuum alicuius motio- E nis, ſiue materialis ſit, ſiue non: Quo pacto minimè repugnat eandem rem eſſe cauſam materialem, & efficientem. Ita verò dicimus ſi intellectus cùm intellectione cōferatur, eſſe potentiam, tum actiuam, tum paſſiuam. Actiuam, prout intellectionē edit: paſſiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nudum intellectum cauſam eſſe paſſiuam intellectionis, actiuā verò ſimul cum ſpecie; quo pacto iam materialis cauſa cum efficiente non omnino F coincidunt. Qua de re in phyſicis latiùs.

Nudus intellectus diſtinguitur à ſe ipſo vt eſt ſpecie conſignatus.

Lib. 7. c. 1. q. 1. art. 2.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM in quodam ſenſu non eſſe puram potentiam: in alio an ſit diſquiritur.

QVod ad ſecundam propoſitę quæſt. partem attinet, bifariam quæri poteſt, an intellectus patiens pura potētia ſit. Vno modo, an in-

Lege D. Th. 1. p. q. 87. ar. 1. Caiet. ibi.

Ferrar. lib. 2. cont. gent. c. 82 & 98. Scot. in 1. d. 3 quæſt. 7.

Quibus modis quæri poteſt an intellectus ſit pura potentia.

Intellectus non eſt pura potentia in genere entium.

an in genere entium ſit pura potentia, nullum in ſua natura includens actum, quo pacto materia prima dicitur pura potentia. Altero, an ex ſe ſit pura potentia in genere intelligibilium, id eſt, vtrum ex ſua primæua origine nullam obtineat ſibi congenitam ſpeciem, aut notionem: ſed duntaxat in poteſtate ſit ad eam progreſſu temporis acquirendam. Hoc poſito, noſtra aſſertio ſit: Si potentia priori modo ſumatur, intellectus non eſt pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex ſua natura eſt forma, & actus; ergo ſecundum eam conſiderationem non eſt pura potentia. Antecedens oſtenditur. Nam id, quod alteri ratio eſt, & principium operandi, dicitur actus, & forma; poſſibilis verò intellectus eſt animæ operandi, id eſt, intelligendi ratio; eſt igitur actus, & forma. Maior patet, quia vnumquodque per ſuam formam operatur. Minor verò traditur ab Ariſtotele hoc in lib. capite 4. text 5. ſuadeturque ex eo, quia cùm nulla ſubſtantia creata poſſit eſſe immediatum principium operandi; eget animus aliqua vi, ſeu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas nõ alia eſt, quàm intellectus.

An ſit pura potentia in genere intelligibilium diſſenſio.

Quod verò ad alterum quæſtionis ſenſum pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Ariſtotelem contentio extitit. Nam Plato, vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit in Phædro, Menone, & 10. de Rep. cùm perſuaſum haberet noſtros animos extra corpora fuiſſe procreatos, ibiq; rerum omnium notionem, ex idearum influxu hauſiſſe, credidit eos, cùm hiſce moribundis corporibus illabũtur, inditas rerum imagines, ac ſcientias deferre ſecum; ita tamen, vt omnis ea cognitio ob craſſæ, concretæq; materiæ commercium, & quaſi inſolentiam, tetri carceris obliuione ſopiretur: deinde acceſſu phantaſmatum excitata reuiuiſceret. Itaque cenſebat Plato nos, cùm aliquid diſcimus, non ſimpliciter diſcere: ſed recordari potiùs, nec nouam acquirere ſcientiam, ſed antè habitę reminiſci. Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante corpora creationẽ fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatum. Quare ea parte omiſſa, quæ etiam ad rem præſentem non facit: expendendum hic tãtùm erit vtrum noſter animus veluti nuda tabula abſque vllis intelligibilium imaginum lineamentis, corpori infundatur; vel ei potiùs in ipſo creationis momento ab Auctore naturæ eiuſmodi imagines, ſiue ſpecies tribuantur, vt quidam noſtræ ætatis Philoſophi putant. Nam quòd ita res habeat, his argumentis videtur oſtendi.

Argumenta quæ probant animã in ſua creatione ſpecies accipere.

1. Argum. Subſtantiæ à materiæ concretione abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas ſibi à principio inditas, vnde in libro de cauſis propoſitione 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes ſaltem aliquarum rerum ſpecies ſibi innatas habebunt; præſertim cùm intelligere ſit homini cõmune cum Angelis, vt ait D. Gregor. homil. 29. in Euang.

2. Argum. Secundò, Anima intellectiua eſt multo nobilior, quàm materia prima; ſed materia prima non eſt à Deo producta ſine formis; ergo neque anima intellectiua ſine ſpeciebus.

3. Argum. Tertiò, Deus quamlibet cæterarum rerum condidit inſtructam, atque ornatam ijs actionibus, quæ ad illius munia neceſſariæ erant; ſed vt intellectus poſſibilis operetur, indiget ſpeciebus: non ergo ſine ijs à Deo procreatur.

Vlt. arg. Poſtremò, Noſtris animis innati ſunt duo habitus; alter, quo primis principijs ſpeculatiuis aſſenſum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo aſſentimur primis principijs practicis, qui vocatur ſyndereſis: igitur cùm eadem ſit ratio in ſpeciebus intelligibilibus, erunt quoq; hæ nobis inſitæ. Antecedens probatur, primùm quia huiuſmodi habitus dicuntur naturales, non niſi quia inditi nobis ſunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu ſyndereſeos palàm affirmant, tum D. Auguſt. ſuper Pſalm. 57. & D. Epiphanius lib. 2. contra hær tom 2. tum D Hieronymus in epiſt. ad Demetriadem hiſce verbis. Eſt in animis noſtris quædã ſanctitas naturalis à Deo impreſſa, quæ veluti in arce animi reſidens, parui, & recti iudicium exercet. Patet igitur noſtrum intellectum non eſſe puram potentiam in eo ſenſu, de quo agimus.

D. Auguſt. D. Epiphan. D. Hieron.

ARTICVLVS III.

INTELLECTVM PATIENTEM *ex ſua primæua origine eſſe puram potentiam in genere intelligibilium.*

Superior ſententia aduerſatur Ariſt.

VErum iſtiuſmodi placitũ abhorret in primis à diſciplina Ariſtotelica, vt patet ex c. 4. huius libri text. 14. vbi noſter intellectus à principio dicitur eſſe quaſi tabula in qua nihil eſt depictũ: quod cõmuni aſſenſu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Thomas prima part. quæſt. 79. art 2. animaduertit, cùm triplex ſit intellectus, diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia eſt ipſa Dei eſſentia, & actus omnino purus ſemper reſpectu totius entis eſt eſſentialiter in actu intellectionis nulloq; modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cùm puri actus nõ ſint, oportet eos in potentia eſſe, ſed quia potentia duplex eſt, vna ſemper cum actu ſuo coniuncta, vt materia cœleſtis cum propria forma; alia non ſemper coniũcta cum actu, quem aſſequi poteſt, vt materia ſublunaris, quæ progreſſu temporum alias, atq; alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus ob propinquitatem ad primum intellectũ, ſemper eſt in actu intelligibilium imaginum; humanus autem quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem eſt in poteſtate reſpectu

Datur potentia ſemper coniuncta cum ſuo actu, & alia non ſemper coniuncta.

Digitized by Google

ſpectu imaginum, quaſi nuda tabula; tum deinde paulatim ijs imbuitur, ac perficitur.

Animæ in[illegible] n a. ſpecies ipſo ortu.

Quapropter aſſerendum omnino eſt animæ intellectiuæ non infundi ſpecies in ortu. Quod probatur, Nam ſi ita eſſet, poſſet anima cōfeſtim ijs vti; nec enim earum vſus ope phantaſmatum egeret, quia ſicuti abſq; phantaſmatis comparatæ eſſent; ita integrum ei

1. Ratio.

foret abſque eorum cōcurſu intelligere; præſertim cùm tales ſpecies deberent eſſe ex ſuo genere infuſæ, vt illæ, quæ Angelis in inſtanti creationis inditæ fuerunt. Quod verò ijs confeſtim non vtamur, manifeſtum eſt; alioqui ab ipſo conceptu antequam in lucem eſſemus editi, iam quiſque noſtrum præeunte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demeretur, quod eſt erroneum. Nec ſatisfaciet, qui dixerit vſum rationis ab internis ſenſibus pendere, nec niſi his ſolutis, ac perfectis dari; eumq; ii paulatim perficiantur, inde eſſe, quòd licet anima intelligibilibus ſpeciebus ornata ſit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, ſatisfaciet; quia, vti diximus, ſpecies natura ſua diuinitus infuſæ, vt non egent ope phantaſmatum, ita neq; ſenſuum internorum ſolutionem, perfectionémve requirunt, vt anima earum interuentu intelligendi, volendiq; actiones liberè exerceat.

Species infuſæ non egent ope phantaſmatum.

Secundò, idem ex eo ſuadetur, quia ſi eſſent nobis ingenitę ſpecies, eſſent quoque ingeniti habitus ſcientiarum, cum in vtriſque par ſit ratio. At non ita rem habere planè indicat, quòd nemo eiuſmodi habitus in ſe experitur, ſed magnum potiùs laborem, & difficultatem in diſciplinis comparandis. Accedit quòd cùm ſpecies intelligibiles poſſint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera internorum ſenſuum, comparari, vt ex ſuperioribus cōſtat: minimè neceſſarium fuit eas nobis diuinitùs tribui.

2. Ratio. Non eſſe homini ingenitos ſcientiarū habitus.

Poſtremò idem ex eo probat D. Thomas 1. part. qu. 84. art. 5. quia ſi anima intellectiua non acciperet ſpecies à ſenſibus, ſed aliunde; non eſſet, cur ſocietatem corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici poteſt vniri eam ipſius corporis gratia; cùm forma nō ſit propter materiam; ſed è conuerſo materia propter formam. Maximè autem videtur corpus animæ intellectiuę neceſſarium ad propriam eius functionem, quæ eſt intelligere; cum ipſa alioqui ſecundum ſe à corpore non dependeat. Quòd ſi ſpecies ex influxu superni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum.

3. Ratio.

Ad intellectionem neceſſaria eſt coniunctio animæ cum co[illegible]nctio.

Si quis autem opponat, animam humanam non ſolum vniri corpori ad intelligendum, ſed ad componendum totum. Quare tametſi miniſterio ſenſuum ſpecies nullus hauriat, non proinde huiuſmodi nexum ſuperuacaneum fore. Occurrendum cùm vnum quodq; propriæ operationis gratia maximè ſit, vt docet Ariſtoteles lib. 2. de Cœlo, capite 3. text 17. eſto ob alium quoq; finem ea corporis animiq; coniunctio fiat, non poſſe tamē excuſari, quin debeat dici ex parte operationis fruſtrà eſſe, ſiquidem nō vnitur corpori propter operationem, cùm tamen neq; Deus, neq; natura quicquam etiam ex ea parte fruſtrà eſſe patiatur.

Reſponſio.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ pro aduerſariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum eſt cum D. Thoma 1. parte quæſt. 55. art. 2. animas humanas, quia formæ corporum ſunt, ex ipſo modo eſſendi habere, vt per corpora intelligibilem ſuam perfectionem conſequantur, hoc eſt, vt per ſenſus organis corporeis affixos rerum imagines comparent; ſubſtantiæ verò ſuperiores, id eſt, Angeli, quia ſunt à corporibus omnino abſolutæ, & in eſſe intelligibili extra materiam ſubſiſtentes, oportuit, vt ſuperni luminis effluxu à prima origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Ad 1.

Angelis inditæ ſunt ſpecies non verò animæ rationali.

Ad ſecūdum dicendum eſt, materiam non poſſe viribus naturæ abſque forma conſtare, humanum verò intellectum abſq; ſpeciebus eſſe poſſe; ideoq; non eandem eſſe rationem in illo, & in materia prima: eſto in eo conueniant, quòd vt materia prima eſt in poteſtate ad alias formas, ſic noſter intellectus ad recipiendas ſpecies.

Ad 2.

Ad tertium reſpondendum licet Deus non indiderit homini ſpecies ad intelligendum, tribuiſſe ei tamen intellectum agentem, cuius opera, ſenſuumq; miniſterio eas cōpararet, quod ſatis fuit, vt non dicantur ei denegata fuiſſe neceſſaria ad intellectionē, & ſciētiam, quemadmodum eſto illi neq; arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data ſint, haud propterea exiſtimandū non fuiſſe ei conſultum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendam vitam pertinent: ſiquidem illi & ingenium, & manum, vt commune inſtrumentum, ad ea omnia quærenda, conficiendaq; attribuit, vt alibi ex Ariſtotele, Seneca, alijſq; Auctoribus admonuimus.

Ad 3.

Intellectus agens datur, vt de ſpeciebus animam commodet.

2. Phyſ. c. 9. q. 1. art. 3.

Pro explicatione quarti argumenti ſciendum eſt, Capreolum in prologo ſententiarū quæſt. 3. ad 5. contra primam concluſionem, Viguerium Granatenſem cap. 3. ſuarum inſtitutionum Theologicarum, & alios quoſdam exiſtimaſſe, habitum primorū principiorum eſſe nobis ingenitum à natura. Verùm hæc ſentētia haudquaquam nobis placet, eamque lib. 1. poſteriorum ex profeſſo refutamus. Ad argumentū igitur reſpondemus, habitus primorum principiorum, tam quæ ad contemplationem, quàm quæ actionē, & praxim ſpectant, re vera eſſe acquiſitos à nobis per aſſenſum cadentem ſupra prima principia ſpeculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quatenus eiuſmodi principia per ſe, ac vi ſuorum terminorum adeò conſpicua ſunt, vt eis neceſſariò quoad ſpeciē actus aſſentiamur, neque mente inficiari ea poſſimus; idq; videtur reſpexiſſe D. Thom. 1. ſecundæ qu. 5. art. ...

Ad 4.

Non dari habitus primorum principiorum ab ipſa natura ingenitos.

Cur iidem naturales dicantur.

Digitized by Google

art.1. & lib.2. contra gent.cap.78. cùm docuit habitum principiorũ partim eſſe naturalem, partim acquiſitum. Quod verò ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui ſuperaddatur, interpretandum eſt; ſed de lumine intellectus, quod ab ipſa intelligendi facultate non diſtinguitur. Id verò D. Hieronymus propterea naturalem ſanctitatem vocat, quia illo illuſtratur mens ad approbanda communia principia, quibus rectè viuendi norma continetur.

QVAESTIO II.

VTRVM INTELLECTVS PAtiens in homine vnus ſpecie ſit; an plures.

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA OSTENdere videantur plures eſſe.

1. Argum. QVod intellectus patiens non vnus ſpecie, ſed multiplex ſit, conabitur quiſpiam hiſce argumentis oſtendere. Ratio, & intellectus, id eſt, vis ratiocinãdi, & intelligendi differunt inter ſe ſpecie; vtraq; autem facultas vis intellectiua eſt; ergo intellectus patiens non eſt ſpecie vnus. Probatur maior in primis teſtimonio Boëtij libro 5. de conſolatione proſa 4. vbi ait intellectum comparari ad rationẽ, vt æternitatem ad tempus. Quare cùm tempus, & æternitas inter ſe pluſquam ſpecie diſtinguantur; different quoque ſaltem ſpecie intellectus, & ratio. Item, quia Ariſtot. lib.6. Ethic. cap.1. docet principium, quo animus neceſſaria percipit ab eo, quo opinatur, ratiocinaturque, diſtinctum eſſe.

2. Argum. Deinde, Intellectus ſpeculatiuus, & practicus differunt inter ſe ſpecie; dantur ergo plures intellectus ſpecie diſtincti. Probatur aſſumptũ, quia diuerſa ratio obiecti variat potentiæ naturam: at obiectum intellectus ſpeculatiui eſt verum, contemplatio enim verſatur circa veritatem; obiectum autem intellectus practici eſt bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitq; ad opus; & ad bonum, ſeu malum amplectendum, declinandúmve. Confirmaturq; huiuſce argumenti vis; quia minùs diſcrepant inter ſe obiectum intellectus Angelici, & humani, quod eſt verum intelligibile abſolutè; quàm obiectum intellectus ſpeculatiui, & practici eiuſdem hominis: at intellectus humanus, & Angelicus ſpecie differunt, non ſecùs ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & ſpeculatiuus.

3. Argum. Poſtremò: Appetitus ſuperior, & inferior omnium Philoſophorum confeſſione differunt inter ſe ſpecie; ergo ratio ſuperior, & inferior, cùm vtrobiq; eadem concurrat diſtin-

A ctionis cauſa. Adde etiam quòd ſynderesis, cuius fecimus mentionem ſuperiori quæſtione, non videtur eſſe habitus, vt ibi diximus. Nam Ariſtoteles lib.6. Ethic. cap.3. vbi recenſet habitus intellectuales, non cõnumerat inter eos ſynderesim. Videtur igitur ſynderesis eſſe aliqua potentia intellectiua; & quidem diſtincta ab intellectu, cùm diuidatur à D. Hieronymo ad cap.1. Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare fatendum
B videtur intellectum non eſſe vnam ſpecie potentiam, ſed plures.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM in homine eſſe vnum ſpecie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.

C ASſerendum tamen cum communi Philoſophorum ſchola intellectum patientem hominis eſſe vnam ſpecie facultatem. Namque, vt in primo huiuſce operis libro expoſuimus, non diſtinguuntur potentiæ ſecundum varietatem particularium conditionum, quæ in obiecto inſunt, ſed ſecundũ rationem communem, quam omnia ſub illo contenta per ſe ſortiuntur; quæ ratio ſi vna ſit, vna erit
D potentia. At omnia, quæ ſub intellectum poſſibilem cadunt, vnam veritatis, & intelligibilitatis ſubeunt rationem; ſicuti & vnum modum immutandi potentiam, vt illic diſſeruimus; proindeq; intellectus poſſibilis vna ſpecie potentia cenſenda erit. *Quid potentias diſtinguat.*

Reſpondeamus igitur argumẽtis, quæ oppoſitum ſuadebãt. Ad primum dicimus eandem facultatem, & intellectum, & rationem vocari: intellectum, prout intelligibilem *Reſpondetur ad 1. argum. partis oppoſitæ.*
E veritatem ſimpliciter apprehendit; rationem, quatenus ab vno ad aliud progrediendo ratiocinatur; vnde eſt quòd Angeli, qui ſimplici intuitu res percipiunt, intelligentiæ dicuntur; homines verò, qui inquirẽdo à notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideò autem intellectus æternitati, ratio tempori à Boëtio comparatur; quia vt æternitas ſtabilis eſt, ita & intellectus ſuo modo, dum ſine diſcurſu rerum notionem capit: & vt tempus in *Cur Angeli intelligẽtiæ, homines verò rationales appellantur.*
F fluxu conſiſtit, ita ratio, dum ab vno ad aliud tendit. Ad locum Ariſtot. dicendum, nihil aliud eo doceri, quàm principia, quibus neceſſaria, & probabilia cognoſcimus, & ex quibus ratiocinamur, non eoſdem habitus eſſe, ſed diuerſos. Itaq; nihil inibi de intellectricis potentiæ diſtinctione traditur.

Ad 2. Obiecta practici, & ſpeculatiui intellectus accidentaliter tantum diſtingui. Ad ſecundum dicendum ea, quæ per accidens obiecto adueniunt, non variare potentiã nec enim, verbi gratia, magnũ & paruum, quæ colorato accidũt, videndi facultatem diſtinguunt; obiectum verò intellectus practici, & ſpecu-

& ſpecu-

Digitized by Google

& ſpeculatiui accidentaria tantùm ratione A diſſident: vtrumque enim per ſe circa veritatem intelligibilem duntaxat occupatur; licet intellectus ſpeculatiuus veritatem apprehenſam non ordinet ad opus; practicus verò ordinet, atq; ita bonum, & malum ſpectet, non tamen primò ac per ſe; ordinari autẽ, vel non ordinari ab intellectu, ex accidente ſe habent ad intelligibilem veritatem. Ex quo liquet intellectum ſpeculatiuum, & practicum non plures, ſed eandem eſſe potentiam. Ad cõfirmationem eiuſdem argumẽti negandum eſt B plus differre inter ſe intellectum humanum practicum, & ſpeculatiuum, quàm intellectũ humanum, & angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, vt habet dependentiam, & reſpectum ad phantaſiam, & ad ſenſibilia, à quibus eam haurit; angelicus verò ad veritatem, vt acceptam influxu ſuperni luminis; quæ ratio non per accidens, vt de practico, & ſpeculatiuo dicebamus; ſed per ſe C variat obiectum, atq; adeò ſpecificum diſcrimen inducit.

Ad 3. Ad tertium reſpondendum eſt, appetitum inferiorem, cùm ſit potẽtia materialis, neceſſariò differre ſpecie à ſuperiori, id eſt, à voluntate, quæ eſt immaterialis facultas; vt ſuo loco fuit à nobis planiùs declaratũ ad rationẽ ſuperiorem, & inferiorẽ eandem intelligendi vim eſſe, vtpote quæ circa idem intellectus obiectũ, & eandem eius formalem rationem, D de qua paulò ante diximus, verſe; licet prout alio, & alio modo cõſideratur, diuerſa nomina obtineat. Vocatur enim ratio ſuperior quatenus diuinam, & incõmutabilem veritatem contemplatur; inferior, prout inferiora conſiderat. Vnde quia incõmutabilis veritas fortior eſt, ac purior, quàm creata & per illã ad hanc percipiendã illuminamur atque erudimur; comparat D. Aug. rationem ſuperiorẽ viro, qui mulierẽ gubernat, ac docet; inferio- E rem autem mulieri, quæ à viro inſtituitur, & regitur. Lege D. Thomam 1. part. q.79. art.9. & in 2. diſt. 24. q.2. art 2. Richardum ibidem qu.4 circa ſecundum principale. Ad id verò, quod in eodem argumẽto de ſynderesi obijciebatur, reiecta eorum ſententia, qui putarunt ſynderesim potentiam quandam eſſe ratione altiorem: reſpondendum eſt cum D. Thoma a. 3. quæſtionis proximè citatæ, ſyn- F deresim re vera eſſe habitum quendam, vt diximus, intellectricis facultatis; ſicut enim ratio in iis, quæ ad ſpeculationem pertinent, deducitur à principijs quibuſdam per ſe notis, quorum habitus intellectus vocatur, ita oportet rationẽ practicam ab aliquibus principijs per ſe notis proficiſci, cuiuſmodi eſt illud, Malum nõ eſt faciendum; & horum quidam habitus ſynderesis dicitur. Porrò autem vt habitus principiorum ſpeculabilium non requirit in homine potentiam diuerſam ab intellectu, ita neq; habitus principiorum ad praxim dirigentium, qui eſt ſynderesis. Diuidit autem hanc Diuus Hieronymus contra partem rationalem, non quòd eam ab intellectu ſeiungat, ſed quia appellat intellectum partem rationalem, vt ad alia minora attendit; ſynderesim verò vt ad maiora. Vnde ait hanc in arce animi reſidentem praui, & recti iudicium exercere. Neque obſtat quòd Ariſtoteles libro ſexto Ethicor. cap 3. non fecerit expreſſam mentionem ſynderesis inter alios habitus intellectuales. Non enim ibi omnes nominatim recenſuit: cùm nullius omnino habitus practici, qui circa principia verſetur, meminerit, etſi cunctos ſub nomine habitus complexus fuerit.

Ratio inferior & ſuperior ſolo nomine diſtinguuntur.

Vnde inducta ſit ea diſtinctio.

Synderesim eſſe habitũ intellectus.

Synderesis praui, & recti indicatrix.

Cæterùm D. Bonauentura in 2. diſt 39. art. 1 quæſt.1. & Alenſis 3. part. qu.27. membro 2. art.3. arbitrantur, ſynderesim non intellectui ineſſe, ſed volũtati. Quò etiam inclinat Henricus quodlibeto 1. quæſt.18. Poteſtque id ex eo probari, quia proprium munus ſindereſis eſt ad bonum inſtigare; conſtat autem bonum, qua tale, non ad intellectum, ſed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quam probat D. Thomæ ratio ſuperiùs adducta; ſequiturq; idem Sanctus Doctor non ſolùm 1. part. loc. cit. ſed etiam in prima ſecundæ quæſt 94. art 1. & ſæpe alibi M. Albertus in ſumma de homine tract. de ſynderesi qu 1 & 3. alijq; tam ex antiquis, quàm recentioribus non pauci. Idem etiam ſentit D. Hieronymus loco citato, & ad caput primum Ezechielis, vbi ſynderesim vocat ſuperiorem ſcintillam rationis; & eandem comparat aquilæ, quæ cæteris auibus acutiùs videt, atq; altiùs volat. Eandem quoque D. Baſilius homil.1. in prouerbia, & D. Auguſtinus lib.2. de libero arbitrio c.20. vocant naturale iudiciũ, quo diſcernimus bona à malis: conſtat autem iudiciũ ad intellectricem vim ſpectare. Rurſusq; idem D. Auguſtinus lib.12. de Trinit. cap.2. ait, videri ſynderesim, & rationem idem eſſe. Aduerte tamen ab his patribus non fuiſſe acceptam ſynderesim pro habitu intellectus, ſed, vt interdum ſolet, pro ipſa intelligendi facultate, ſeu naturali lumine, quatenus oſtendit bonum eſſe amplectendum, malum verò declinandũ. Ad rationem pro contraria opinione exiſtimantium ſynderesim pertinere ad voluntatem, reſpondendum eſt, ſynderesim nõ tendere ad bonum ſub ratione boni, ſed ſub ratione veri practici, quod ſub obiecto intellectus continetur. Dicitur autem inſtigare ad bonum, & de malo conqueri, ac ſubmurmurare, propter veriſſimas, & incommutabiles regulas, quas proponit voluntati, & ne eas violet perpetuò admonet, coarguitq; violatores, quantumlibet profligatæ ſint vitæ. Lege D.Thom. q.17. de verit. art.3.

Qui ſynderesim ineſſe voluntati cõtendant.

Potior ſentẽtia eã in intellectu conſtituit.

Synderesis ſcintilla rationis, & iudiciũ naturale à patribus vocatur.

Cur ſcintillã dixerit lege apud D.Th. in 2.diſt.34. q 3.art.3. ad 5.& d.39.q. 3.art.1. et de verit.qu 16. art.1.ad 9.

Synderesis nõ tendit in bonum niſi ſub ratione veri practici.

Cur inſtigare & conqueri dicatur.

Digitized by Google

QVAESTIO III.

VTRVM NE PER INTELLEctionem verbum producatur, an non.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS oſtendi videatur non produci.

NEgatiuam controuerſiæ partem conabitur aliquis hiſce argumētis ſuadere. *1. Argum.* Primò; Si per intellectionem produceretur verbum, intellectio eſſet vera actio: ſed nō eſt, quia omnis vera actio eſt coniuncta cum motu, vt conſtat ex 3. phyſ. Igitur per intellectionem non producitur verbū. *2. Argum.* Secundò; Per actiones immanentes nihil efficitur; ſed intellectio eſt actio immanens; non igitur per eam verbum gignitur. Maior probatur ex *Ariſtot. l.* Ariſtotele lib.6. Ethic.cap.4. & 5.& lib.1. Magnorū Moral. c.35. & lib 9. Metaph. c.9. text. 19. id diſcriminis conſtituente inter immanētes, & tranſeūtes actiones, quòd per tranſeūtes aliquid efficiatur, vt per calefactionē calor; per ædificationē domus; per immanentes verò nihil: vbi etiam addit immanentē actionē eſſe extremū ipſius operationis, tranſeuntem verò minimè, ſiquidem domus poſterior eſt ædificatione; at ſi per intellectionē gigneretur verbum, certè id neceſſariò eſſet intellectione poſterius, cùm generatio ſit quaſi via ad id, quod gignitur. Confirmaturq; rurſum huiuſce argumenti vis, quia teſte Ariſtotele 1. Ethic. c.1. cùm per operationem aliquid fit, opus ipſum operatione nobilius eſt. Quare ſi per intellectionē verbum producitur, vtiq; id intellectione præſtantius erit, quod tamen à veritate abeſſe inde probatur, quia felicitas, vt idem 10.Ethic.cap.7. & 8. ait, ſita eſt in immaterialiū ſubſtantiarū contemplatione; in qua tamen conſiſtere non poſſet, ſi quis actus ea nobilior ab intellectrici vi ederetur.

3. Argum. Tertiò ſi intellectio ex ſua natura, vti quidā volunt, productio verbi eſſet; nulla poſſet intellectio conſtare, per quam verbum non gigneretur, ſicut quia omnis calefactio productio eſt caloris, fieri nequit, vt vlla calefactio detur, per quam non efficiatur calor; atqui multæ ſunt intellectiones, per quas verbum nō gignitur; nō ergo intellectio ex ſe productio verbi eſt; probatur aſſumptio. Primum, quia Filius, & Spiritus Sanctus per ſuam intellectionē non gignunt Verbū, vti fides docet. Deinde, quia neq; verbum producūt ſubſtantiæ ſeparatæ, dum ſe ipſas intelligunt; id enim ſuperuacaneū omnino foret; ſiquidem verbum effingitur ad exhibendam intellectui præſentiam rei cognitæ, eiuſmodi verò ſubſtantiæ ſe ipſas proprio intellectui intimè

A præſentes habent. Præterea, quia multo minùs id videntur producere beati per intuitiuā diuinæ eſſentiæ cognitionem. Nam ſi in eis non datur ſpecies impreſſa, per quam Deum videant, quia nulla poteſt dari imago, quę ad diuinitatem clarè repræſentandā idonea ſit, pari ratione neq; imago expreſſa danda erit; præſertim cùm hæc diſtinctiùs, & clariùs, quàm illa rem exprimat. Adde quòd cùm intellectio primò terminetur ad verbum, dein- B de ad obiectum, ſequeretur viſionem beatam non ferri primò in Deum; quod admittendū non eſt; iam enim inter beatos, & diuinam eſſentiam nō eſſet tanta coniunctio, quanta eſſe oportet in ſumma illa felicitate.

Quartò, principaliter arguitur, Cùm verbum, & intellectio habeant inter ſe ordinē, ſi in intellectione daretur verbum; aut verbum eſſet propter intellectionem, aut intellectio propter verbum. *4. Argum.* Primum dici non poteſt, C quia ad intelligendum ſufficit ſpecies intelligibilis. Item, quia ſi verbum ad intellectionem promendam neceſſarium foret, ſequeretur intellectum, poſtquam eſt obſignatus ſpecie intelligibili, adhuc manere in potentia eſſentiali ad intelligendum, quod negat Philoſophus libro ſuperiori cap.1.text.5. Conſecutio probatur, quia adhuc intelligenda facultas egeret noua quadam forma, nimirum, verbo producto ad intelligendum. Quòd ve- D rò ſecundum admitti nequeat, ex confirmatione ſecundi argumēti ſuperiùs adducti cōſtat, vbi oſtendimus intellectionem nobiliorem verbo; atq; adeò non poſſe verbum intellectionis finem eſſe.

5. Argum. Quintò, ſi per intellectionem produceretur verbum etiam per actionem ſenſuum tam internorum, quàm externorū gigneretur aliquis terminus, qui proportione verbo reſponderet, diceretur q; notitia expreſſa rei ſenſibi- E lis; ſed nō ita res habet, ergo, &c. Probatur minor; quia, vt Ariſtoteles docuit 2. huius operis cap.5.text.59. viſile, vt eſt in rebus, terminat viſionem, intelligibile verò, non niſi prout eſt in intellectu. At ſi per actum videndi efficeretur prædicta notitia, certè res per eam viſa eſſet in potentia videndi, non aliter ac res intellecta in ipſo intellectu.

6. Argum. Deniq;, Per actionē voluntatis nullus terminus internus producitur: ergo neque per F actionem intellectus. Probatur aſſumptum, primùm quia ſi quid produceretur, id eſſet amor; at amor eſt ipſe actus amandi, non autem terminus per ipſum editus. Secūdò, quia beneficio eius termini res amata eſſet in amante: quod falſum eſt, tum quia nec illic reſidet per ſuam eſſentiā, vt patet; nec per ſimilitudinem; cum ſimilitudo nō ad voluntatem pertineat, ſed ad intellectum; tum etiam quia iam amans non eſſet in re amata, ſed potiùs res amata in amante, cuius oppoſitum celebre eſt apud Theologos ex D. Dionyſio aſſerente

Digitized by Google

rente 4. c. de diuinis nominibus amorem facere ecſtaſim, id eſt, ponere rem extra ſe, ſcilicet, in re amata: & ex D. Bernardo in tract. de præcepto, & diſpenſatione quo loco ait animam verius eſſe vbi amat, quàm vbi habitat, vel animat: iuxta illam Chriſti ſeruatoris noſtri ſententiã apud Matth. cap. 6. Vbi eſt Theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS II.
EXPLANATIO quæſtionis.

Verbũ multipliciter accipi.

PRo explicatione propoſitæ difficultatis nonnulla prænotanda ſunt. Primum ſit, verbum, Latinè; λόγος Græcè, multiplicem habere vſum, varieq; à Theologis, & Philoſophis accipi. vt videre eſt apud D. Athanaſiũ in tractatu de definitionibus, D. Baſilium in primum caput Ioannis, D. Gregorium Nazianzenum lib. 4. ſuæ Theologiæ, Euſebium Cæſarienſem lib. contra Marcellũ, D. Damaſcenũ lib. 1. fidei Orthodoxæ cap. 17. D. Auguſtinum 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione veræ vitæ c. 14. D. Thom 1. part. q. 34. art. 1. & alios. Cæteris tamen verbi notionibus in præſenti omiſſis, verbum duplex eſt, nempe corporis, & cordis; ſeu vocale, & mentale, quod D. Auguſt. 15. de Trinitate loco citato hunc in modum explicat. In nobis duplex eſt os; vnũ corporis, aliud cordis, vt conſtat ex verbis Chriſti Matth. 15 Non quod intrat in os coinquinat hominem, vbi agitur de ore corporis; ſeu quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem; quod intelligitur de ore cordis; & inferiùs, De corde exeunt cogitationes malæ. Sicut ergo eſt duplex os, ita & duplex loqui, atque adeò & duplex verbum, vnum vocis, aliud mẽtis, cùm loqui nihil aliud ſit, quàm proferre. Verbi autẽ appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quàm vocis; quia hoc eatenùs verbum dicitur, quatenùs illius index eſt.

Verbum corporis, et cordis.

Duplex os in homine.

Secundum ſit, omnem operationem oriri ab aliqua forma, cuius interuentu operans in actu conſtituitur, ipſamq; promit actionem. Tertium ſit, ad quamlibet cognitionem neceſſarium eſſe, vt res cognita potentiæ cognoſcenti præſens ſit, non ſolùm vt principium ſui actus elicitiuum, ſed in eſſe quoq; obiectiuo, ac terminatiuo. Id, quod patet primùm in cognitione ſenſuum externorum, quæ realem exigit præſentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in cæteris potentijs cognoſcentibus, ſiue internæ ſentiendi facultates ſint, ſiue intellectus; nemo enim quicquam imaginatur, aut intelligit, quin rem cognitam ſibi interiùs proponat, atq; obijciat.

Ad cognitionem requiritur vt res cognita potentiæ præſens adſit.

Quartum, omnem cognitionẽ ex communi philoſophorũ ſenſu aſſimilationem quandam eſſe inter rem cognitam, & cognoſcentem, quod ex eo ſanè prouenit, quia cognitio oritur à ſimilitudine impreſſa, inde eſt enim quòd per cognitionem producatur ſimilitudo expreſſa rei, idq; ſignificauit Ariſtot. hoc in lib. cap. 4. text. 16. & capite 8. text. 37. & 38. cum dixit intellectum in actu (idem pronuntiat de ſenſu) eſſe rem ipſam, quæ intelligitur, non enim intellectus fit ſecundum eſſe reale res ipſa, quam percipit; ſed ſecundum quandam aſſimilationem, atq; expreſſionem. Hûc ſpectat quod D. Auguſtinus 14. de Trinit. c. 17. ait, tunc videlicet fore perfectam Dei ſimilitudinem in mente, cùm fuerit perfecta Dei viſio, iuxta illud Secundæ Ioan. 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.

Cognitio aſſimilatio eſt inter rẽ cognitã & cognoſcentem.

His ita cõſtitutis ex 2. hypotheſi habemus, ponendas eſſe in intellectu ſpecies intelligibiles, quæ ſint intelligendi principia; ex 3. & 4. dandum eſſe verbum mentis; quod hunc in modum concluditur. Quælibet intellectio non ſolùm requirit obiectum præſens, ſed eſt aſſimilatio quædam inter potentiam intellectricem, & rem intellectam; hæc verò aſſimilatio conſiſtit in exprimenda, & repræſentanda re cognita, & talis expreſſio fit per verbum mentis, quod nihil eſt aliud, quàm ſpecies expreſſa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbum. Atq; hoc potiſſimùm ducti argumento arbitramur nullam omnino dari poſſe intellectionem, eſto feratur in rem præſentem, & ſecundum eſſe reale intimè coniunctam per quam non producatur verbum; cùm intelligere ex ſuamet natura, & eſſentia nihil aliud ſit, quàm rem in ſe ipſo intelligibiliter efformare, & exprimere, quod fit per notitiam genitam, ſeu per verbum. Vnde D. Thom. 1. part. qu. 47. art. 1. ait, cùm quis intelligit ex eo, quod intelligit, procedere aliquid intra ipſum, quod eſt cõceptio rei intellectę, idemq; repetit de potẽtia quæſt. 9. art. 5.

Probatur dandum eſſe verbũ mentis. Primo.

Deinde, quòd præſentia obiecti quantumlibet intima ſit, non impediat quominùs per intellectionem verbum gignatur, ſuadetur. Namq; eſſentia diuina ſummè præſens eſt intellectui paterno, & tamen Pater eam intelligendo producit verbum: ergo ex eo capite nihil impedit verbi productionẽ. Tertiò probatur inſtitutum hoc modo. Non magis repugnat dari calefactionem ſine calore, quàm intellectionem ſine verbo, ſed illud ita repugnat, vt neutiquam fieri poſſit: ergo & hoc. Probatur maior, quia vt calor terminus eſt calefactioni intrinſecus, ita & verbum intellectioni, & vt calefactio ex ſua natura, & eſſentia eſt productio caloris, ita intellectio eſt generatio verbi.

2. Pręſentia obiecti nihilo productionẽ verbi impedit. 3.

Sunt qui aliam quoq; afferant rationẽ ponendi verbum in mente; nimirũ, vt intellectus in ipſo tanquam in imagine intueatur obiectum. Putant enim verbum non ſolùm eſſe id, quo res per ipſum expreſſa intelligitur; ſed ipſum

Non placent q aiũt ver-

[.]bum produci, vt in eo tā quā in imagine cōſpiciatur obiectū. Ita D. Tho. opuſc.14. & de verit. qu. 4. art.1. et 1. p. q 3. art. 8. ad 2. & 4. cōt. gent ca. 15. Capr. in 1. d.27. qu.2. Ferra. 1. cōt. gent. c.53. & li.4. cap.15.

ipſum quoq; verbum primò terminare intellectionem; quæ videtur eſſe ſentētia D. Thomæ, tum alijs in locis, tum in queſt. de potentia q.9. art.5. idemq; ſentire nobiliores Thomiſtas oſtēdit Turrianus in ſuis cōmentarijs de Trinitate ad art.1. q.27. D. Thom. diſput. 5. Sed hoc placitum reijcit communis Schola Dialecticorum aientium, neq; ſpeciem, neq; conceptum percipi à noſtro intellectu, niſi per actum reflexum. Itaq; conceptū eſſe duntaxat ſignum formale, eſſeq; id, quo rem obiectam percipimus, ipſum verò per ſe intellectionem directam minimè terminare.

Vt autem pateat per quam actionem producatur verbum, haud ignorabis Scotum in 1. ſententiarum d.2. q. vlt. & d.27. quæſt.1. & in quodl. q.1. arbitrari noſtrum intellectū conſtitutum in actu primo per ſpeciem intelligibilem, duplicem edere actionem, quarū prior vocatur intelligere, nec eſt alicuius termini productiua: poſterior verò nuncupatur dicere, & per hanc ait produci verbū. Quod probat, quia cùm intelligere ſit actio immanens, atq; adeò per eam nihil producatur, vtique actio alia danda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio.

Aliqui Thomiſtæ tres enumerant actiones.

Quidam etiam Thomiſtarū conſtituunt in noſtra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita vt per intellectionem producatur notitia, per notitiam verbum. Nobis tamē neutra harum opinionum videtur vera. Non prima, quia multiplicat res ſine neceſſitate, ponitq; actionem intelligendi, per quam non producatur verbum, quod paulò ante refutauimus. Non ſecunda, quia ſi per notitiam intelligit conceptum, nō rectè eam diſtinguit à verbo cùm idem omnino ſit: ſi verò aliam ſignificat intellectus actionem, eodem laborat vitio, quo prior ſententia, dum ponit intellectionē ſine verbo, eam nempe, qua fingit notitiam produci.

Vna actionē eſt terminus alterius.

Prætereà, facit vnam actionem terminum alterius, quòd à vero abeſt. Quare ſtatuendum eſt verbum produci per quemlibet actum intelligendi: tametſi eiuſmodi actus, prout habet ordinem ad verbū, quod per ipſum gignitur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

Verbū à D. Thom. intētio rei intellectæ et intētio intellecta nūcupatur. Quinq; ad rationē verbi attinere.

Porrò autem verbum diuerſis nominibus à D. Thoma ſignificatur; nūc enim dicitur intentio rei intellectæ, vt primo contra gent. cap.54. nunc intentio intellecta, vt 4. eiuſdem operis cap.11. aliàs conceptio intellectus, vt eodem lib. cap 12. Quinq; autem ſunt ad rationem verbi pertinentia, vt colligitur etiam ex D. Thomà de veritate quæſt.4. & in prima part. quæſt.34. art 1. In primis enim verbum
1. eſt aliquid in mente, vnde D. Auguſtinus 5. de Trinitate cap.11. ait, per corporalia ſigna
2. verbum, quod mente gerimus, innoteſcere. Secundò, Verbum eſt aliquid genitum ab intellectu, quaſi proles, genitum, inquam, per actionem intelligibilem, qui eſt actus dicen-

A di: Vnde illud D. Auguſt. 9. de Trinitate cap. 8. conceptam rerū veracem notitiam tanquā verbum apud nos habemus, & dicendo intùs gignitur, nec à nobis naſcendo diſcedit. Tertiò, Verbum eſt ſimilitudo rei, & eius imago, vt teſtatur D. Auguſt. 15. de Trinit. cap. 12 Verbum, inquit, eſt ſimillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. Quartò, Verbum eſt expreſſiuum rei; ſicut enim teſte D. Auguſt. 15. de Trinit. cap.12. verbum, quod foris
B ſonat, pandit verbū, quod intùs latet, ita verbum, quod intùs latet declarat rem, cuius eſt verbi. Vbi aduertes verbū formaliter importare duplicem relationem; alteram expreſſi, alteram ſigni; illam principaliter, hanc ſecundariò: illam ad dicens, hanc ad obiectū ſignificatum. Quintò, Non manet ceſſante actu 5.
cogitandi, vt teſtatur etiam D. Auguſtin. eodē libro cap.11.

C
ARTICVLVS III.

SOLVITVR PRIMVM ARGVmentum initio quæſtionis propoſitum, ſtatuitur intellectionem non eſſe qualitatem, ſed veram propriámque actionem.

PRo explicatione primi argumenti eorum, quæ initio quæſtionis continentur, aduer-
D tendum controuerſiam apud Theologos, & Philoſophos eſſe, nū intellectio ſit vera actio, vel potius qualitas.

Qui arbitrātur intellectionem eſſe qualitatem.

Nā quòd ſit qualitas arbitrantur Henricus Gandauēſis quodl. 11. qu. 3. Scotus in 11 diſt. 3. quæſt.6. & quodl.13. art. 6. eiuſq; ſectatores, Durādus in 1. diſtinct.27. quæſt.4. Ochamus, & Gabriel quæſt.2. Capreolus in 2. diſt.1. qu 2. art.3. ad 12. Heruæus quodl.2. quæſt.8. Aegidius de menſura Angelorum quæſt.10. Ferrarienſis lib.2. contr.
E gent. cap.9. & 82. Caietanus in commentarijs 1. part quæſt.79. art.2. Soncinas lib.9. Metaph. quæſt.21. Iauellus ibidem quæſt.7. quibus fauet primum illud argumentum.

Ariſtotelicū eſt eam eſſe actionem.

Contraria tamen opinio ſtatuens intellectionem, aliasque actiones immanentes non eſſe qualitates, ſed veras actiones, & Ariſtotelica, & vera eſt. Nam Ariſtoteles lib.10. Ethic. cap.3. docet operationes virtutis, & felicitatem non eſſe qualitates. Cùm igitur eodem
F lib. cap 7. conſtituat felicitatem in contemplatione, quæ intellectio eſt, planè ſentit intellectionem non eſſe qualitatem: Prætereà, alijs in locis numerat intellectionem inter actiones, vt hoc in lib. cap.4. text.4. & lib.12. Metaphyſ. text.13. vbi ex eo, quòd noſtra intellectio nō pendeat à corpore, oſtendit, dari in nobis aliquam actionē à corpore abſolutam. Accedit communis ſenſus interpretum, qui in categoria actionis diuidunt actionē in tranſeuntes, & immanentes, è quarū numero ſunt intellectiones omnes, & volitiones. Idem

Digitized by Google

No ver. nem in motu.

Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil eſt aliud, quàm actus agentis, vt agens eſt. Quod non videtur quo pacto negari poſſit actionibus immanentibus cõuenire. Igitur ad argumentum pro contraria ſententia, cõceſſa maiori, neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum, nõ omnem veram actionem eſſe coniunctam cum motu; ſiquidem illuminatio momentanea eſt vera actio, neq; tamen eſt coniuncta cum motu. Itaq; id ſolis actionibus ſucceſſiuis competit: ſiue eæ ſint actiones phyſicæ, vt calefactio; ſiue non, vt actiones illæ, quibus habitus ſpiritales interdum à nobis per actiones continuas & ſucceſſiuas intenduntur.

Verbum eſſe qualitatem.

Quod verò attinet ad verbum, communis eſt auctorũ ſententia ipſum eſſe propriè qualitatem, videlicet diſpoſitionem: quia benè vel malè ſubiectum afficit, & ex ſua natura vendicat cauſas facilis depulſionis; adeò vt ceſſante intellectione, qua producitur, confeſtim euaneſcat, vt ad calcem ſuperioris articuli, ex D. Auguſtino aſſeruimus.

ARTICVLVS IV.

DILVVNTVR CAETERA *argumenta primi articuli.*

Dilut. 2. argumenti. Lege D. Th. 1. p. q. 87. ar. 3 & Caiet. 1. par. q. 27. art. 1.

AD ſecundum eiuſdem articuli argumentũ reſpondendum eſt, per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc eſt, nullum externum opus effici. Itemq; actionem immanentem dici vltimum operationis, tum quia non eſt gratia eius, quod per eam producitur, ſicuti actio tranſiens, ea præſertim, quæ factio dicitur, vt ædificatio. Non enim intellectio eſt propter verbum, ſed è contrario verbum intellectionis gratia. Item verò, quod Ariſtoteles lib. 1. Ethicorũ ſcripſit, opus eſſe operatione nobilius, non de omni actione, ſed de ſola tranſeunte, & de factione intelligi debet.

Dilut. 3. argum. quoad primã eius cõfirmationem.

Ad tertium concedenda eſt maior propoſitio, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum, per intelligere diuinum eſſentiale, hoc eſt, per intellectionem diuinam, vt communem tribus perſonis, nõ gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod eſt proprium Patris, & quia intelligere eſſentiale, & notionale idem re ſunt, adhuc manet nullam dari intellectionem, per quam nõ producatur verbum. *Quoad 2.* Ad ſecundam eiuſdem minoris confirmationem dicendum cum Ferrarienſi 1 contra Gent. cap. 53. & Sylueſtro in conflatu, quæſt. 27. *Angeli cùm ſe intell gũt, verbum exprimunt.* Angelos cùm ſe intelligunt formare verbum, non enim verbum ideò ponitur, vt res intellectui quoquo modo præſens ſit, ſed vt intimè atque intelligibiliter, hoc eſt, in ipſa intellectione ſit præ-

A ſens per expreſſam ſui imaginẽ, conceptũmve; maximè cùm actus intelligendi neceſſariò fiat ſecundùm aſſimilationẽ, vti diximus. *Quoad 3.* Ad tertium reſpondemus cum Capreolo in 1. diſt. 29. quæſt. 2. etiam beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile cenſet Ferrarienſis 1. contra Gentes, cap. 53. *Quæ ratio ſuadeat dandum eſſe verbum expreſſum diuinæ eſſentiæ.* Non eſt enim eadem ratio in ſpecie impreſſa diuinæ eſſentiæ, & in expreſſa, quia illa tantùm poneretur, vt per eam res cognita vniretur intel-
B lectui, quam vnionem abundè per ſe exhibet diuina eſſentia; at verbum iccircò datur, quia id ipſa intellectionis natura exigit. Itaq; non probatur nobis eorum ſententia, qui putant ideò in beatis ſpeciem impreſſam diuinæ eſſentiæ non dari, quòd nulla imago poſſit diuinum eſſe aptè repræſentare. *Beati exprimentes verbum in D. feruntur immediatè.* Nam quamuis ipſum nulla imago infinitè & ex æquo referat, aliqua tamen eſſe poteſt, req; ipſa datur, à qua limitatè, & prout ab intellectu creato
C cerni poteſt, repræſentetur, quod eſt verbum mentis. Nec inde ſequitur beatos non fieri in Deum immediatè immediatione obiecti: ſiquidem intellectio non terminatur ad verbũ, vt ad rem cognitam.

Dilut. 4. argum.

Ad quartum argumentum reſpondendum eſt, verbum eſſe propter intellectionem; non quaſi ad eam requiratur, vti principium effectiuum; ad id namque ſat eſt intellectus & ſpecies; ſed quia non poteſt quicquam ſub
D intellectionẽ cadere, quin expreſſa eius imago ab intelligente formetur. Neq; propterea exiſtimandum eſt intellectum informatum ſpecie intelligibili manere adhuc in potentia eſſentiali ad intelligendum; quandoquidem verbum non eſt forma antecedens actum intelligendi, ſed vbi primũ intellectus ſpeciem re obtinet, confeſtim elicere ab ea poteſt intellectionem, qua verbum gignitur: nec ad eam eſt in potentia eſſentiali, ſed accidẽtaria
E duntaxat.

Dilut. 5. argum.

Ad quintum, Diuus Thomas 1 par. quæſt. 85. artic. 2. ad 3. & quodlib. 3. artic. 9 ad 2. cõcedit in actionibus ſenſuum internorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones verò ſenſuum externorum nihil produci, idémque aſſerit Capreolus in 1. diſt. 27. quæſt. 2. Heruæus tractatu de Verbo, quæſt. 2. artic. 1. & 2. *Omnem cognitionem, tam intellectus, quàm ſenſus effici per expreſſionem.* Nos tamẽ maiorem propoſitionem abſolutè concedimus; eſt enim commune om-
F ni cognitioni tam intellectus, quàm ſenſus, ſiue internus, ſiue externus ſit, effici per aſſimilationem & expreſſionem rei cognitæ. Neganda eſt ergo minor, & ad eius confirmationem dicendum, mentem Ariſtotelis eo loco eſſe externum ſenſum ferri in obiectum, prout à parte rei præſens eſt; intellectum verò, quatenus in ipſo ſecundùm notitiam expreſſam continetur, non quaſi res hoc etiam poſteriori modo non ſit in ſenſu externo, ſed quia is requirit inſuper externam præſentiam rei, quæ ſub eius notionem cadit,

Digitized by Google

quam tamen intellectus non poſcit; quandoquidem tam præſentia, quàm abſentia intelligimus.

Dilut. 6. argumenti. Ad ſextum reſpondemus cum D. Thoma 1. par. q. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Ferrarienſi 4. contra Gent. cap. 19. Capreolo in 1. diſt. 10. q. 1. art. 1. quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo eſt obiectiuè res intellecta, vt in ſua imagine; ita per actum amandi effici in amante impreſſionem quandam obiecti amati, ſecũdùm quam res, quæ amatur, dicitur ſuo modo eſſe in amãte, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari conſueuit amor, impulſus, affectio, ſiue inclinatio in rem amatam. Ergo ad id, quod in contrariã partem attulimus, dicendum eſt, terminum illum per amandi actionem productũm, amorem quoq; dici, quanquam laxiori ſignificatu; ac ratione huiuſce termini rem amatam eſſe in amãte ſecundùm conuenientiam & proportionem. *Quo pacto res ſit amata in amante, & amans vicißim in re amata.* Quod non obſtat quominùs ſimul rès amans ſit amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

QVAESTIO IV.

QVO PACTO INTER SE *differant ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum & obiectum.*

ARTICVLVS I.

INTELLECTIONEM DISTINGUI *re ipſa ab ſpecie intelligibili.*

Qvoniam cùm intellectus rem quampiam intelligit, quatuor potiſſimùm conſideranda occurrunt; nimirũ ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit quonam modo hæc inter ſe conueniant, & diſſideant. *Quibus placeat vnitas ſpeciei & intellectionis.* Ac primùm quòd attinet ad ſpeciem intelligibilem & intellectionem, Aegidius quodlib. 3 q. 12. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 35. q. 1. Nyphus lib. 5. de Intellectu, cap. 9. & alij, quorum meminit Scotus in 1. d 3. q. 7. putant ſpeciem & actum intelligendi idem eſſe. Quod hiſce rationibus videtur concludi: *1. Ratio.* Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum præſens ſecundum eſſe intelligibile; ſed hoc præſtat intellectio; ergo intellectio eſt ſpecies. *2. Ratio.* Secũdò vbi eſt eadem ratio obiecti, ibi eſt idem eſſe; ſed ſpecies & intellectio tendunt in obiectũ ſub eadem formali ratione; habent ergo idem eſſe, atq; adeò non ſunt duæ res.

Gothfredus intelligendi actũ in ſpeciei receptione cõſtituit. Ad eandem opinionem accedit Gothfredus quodlib. 4. vbi comprobare nititur, nihil eſſe aliud intelligere, quã recipi in intellectu ſpeciem; atq; adeò ſpeciem intelligibilem, vt A receptam, eſſe ipſum intelligendi actum. Id verò hunc in modum probat; Ita ſe habet intelligi ad intelligibile, vt intelligere ad intelligentem: ſed intelligi reſpectu obiecti intelligibilis ſignificatur, vt paſſio; & tamen re vera actio eſt, quia intelligibile nihil patitur, dũ intelligitur, ſed potius agit in intellectum; ergo intelligere in intelligente, erit recipere, ac pati, eſto actiuè ſignificetur.

2. Motiuũ. Item intellectio eſt id, quo intellectus formaliter intelligens vocatur; B ſed hoc non obtinet ex eo quòd intellectionem edat; alioqui efficiens candorem diceretur candidũ; habet igitur ex eo tantùm, quòd intellectionem recipiat; ſicq; intellectio eſt paſſio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Ariſtotelis cap. 4. huius lib. tex. 2. Intelligere eſt quoddam pati.

1. Aſſertio. Sit tamen noſtra concluſio, intellectionem realiter differre ab ſpecie intelligibili. C Hæc eſt D. Thomæ, quæſt. 8. de Potentia Dei, artic. 1. Scoti in 1. diſtin. 3. quæſt. 6. Capreoli in 1. diſt. 35. quæſt. 1. Apollinaris lib. 3 de Anima, quæſt. 5. & aliorum. Probatur: primùm, quia nulla cauſa efficiens eſt idem re cum ſua actione; ſpecies verò eſt cauſa efficiens, etſi nõ integra, partialis tamen intellectionis. Secundò, quia ſi ſpecies & intellectio forent eadem res, non poſſet diuina virtute & ſpecies ſine intellectione, & intellectio ſine ſpecie cõſer- D uari, quod tamen falſum eſſe inde conſtat, quia ceſſante actu intelligẽdi, manet ſpecies, & ſublata ſpecie, poteſt Deus cum intellectu actum intelligendi producere, cùm omnis cauſalitas cauſæ efficientis diuina virtute ſuppleri queat.

Ad 1. arg. partis oppoſitæ. Argumenta verò, quæ huic concluſioni aduerſabantur, hanc habent explicationem. Ad primum dicendum, ſpeciem poni in intellectu, vt faciat rem præſentem in habitu, & vt E ſit principium eliciens intellectionem: quorum neutrum præſtat intellectio formaliter ſpectata; quanquam ſit idem re cum verbo, per quod res cognita exprimitur, atq; in eſſe obiectiuo & intelligibili ſit actu præſens intellectui. *Ad 2. arg.* Ad ſecundum, etſi ſpecies & intellectio tendant in idem materiale obiectũ; quia vna eademq; res eſt, quam ſpecies repræſentat, & quam intellectio percipit: non tamen in eam tendere ſub eadem ratione formali; F quia ſpecies fertur in eam vt habitualiter cognitam, intellectio vt in actu cognitam. Si autem petas quo pacto ſpecies & verbum inter ſe diſtinguantur; quandoquidem vtrumque tendit in rem, vt repræſentatam. Reſpõdemus ſimiliter, ſpeciem tendere in rem, vt cognitam ac repræſentatam habitu; verbum autem in rem vt actu expreſſam, quæ rationes diuerſæ ſunt, ſufficiuntq; ad vtriuſq; eſſentiale diſcrimen arguendum.

Ad 1. motiuum ſententiæ Gotfr. Rationes autem Gothfredi ſic dilues: Ad primum negabis eodem modo ſe habere intelligi

Digitized by Google

telligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentem. Namque intelligi importat denominationem extrinſecam reſpectu intelligibilis; intelligere verò ſignificat actionem intellectui inhærentem; quæ tamen actio in eodem intellectu inſidet, atque vt ab eo egreditur, actio vocatur; vt recipitur, paſſio. Itaque licèt is, qui intelligit, dum intellectionem recipit, patiatur; ipſum tamen intelligere, non eſt pati, ſed agere. *Ad 2.* Ad ſecundam, conceſſa maiori propoſitione, ad minorem dicitur, intellectum nō ob id tantùm intelligentem appellari; quòd intellectionem producat, ſed quia eam ſimul producat, & recipiat, quod actionum immanentium proprium eſt. *Emendatur locus Ariſtotelis.* Cùm verò Ariſtoteles ſcripſit intelligere eſſe quoddam pati, nihil aliud voluit, quàm intellectū, dum intellectionem recipit, pati, vt paulò antè diximus, vel intellectum antequam intelligat pati, recipiēdo ſpeciem ab obiecto. Nec enim probanda eſt eorum ſententia, qui intellectionem à ſolo obiecto effici arbitrantur, nec quicquam aliud præſtare intellectum, quàm intelligendi actum ſuſtinere, aduerſus quos iam ſuprà diſſeruimus.

ARTICVLVS II.

VERBVM ET INTELLECTIONEM IDEM RE ESSE: NON TAMEN IDEM RATIONE: VTRUMQUE TAMEN AB OBIECTO REALITER DISTINGUI.

2. Aſſertio. SEcunda concluſio in hac controuerſia ſit, verbum non diſſidere re ipſa ab intellectione. Ita ſentit H. Gand. quodl. 1. q. 2. Dur. in 1. d. 17. q. 2. Ochamus & Gabr. q. 2. Lichetus, Bargius & Maironius ead. diſt. Paludanus ibidem, q. 4. Albertus art. 7. D. Bonau. q. 1. & 4. Richardus in 2. princ. q. 1. Alenſis 1. p. q. 62. m. 1. art. 1. & alij. Quibus aduerſatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caiet. 1. par. q. 27. art. 1. Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 53. & alij è recentioribus Theologis: ſuadetur tamen noſtra concluſio, quia ita ſe habet quælibet actio, ſiue phyſica ſit, ſiue non ad terminum per eam productum, vt ſe habet motus ad eundem: at vt in Phyſicis oſtendimus, motus eſt idem re cum ſuo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod eſt illius terminus. *Lib. 3. cap. 2. q. 3. art. 2.* Nec ſatisfacit Ferrarienſis loco citato, aiens motum eſſe actum imperfecti, id eſt, rei exiſtentis in potentia, ideoq; eſſe idem cum termino; quia idem eſt id, quod priùs eſt in potētia, & poſteà in actu: intellectionē verò eſſe actum perfecti. Quare licèt motus ſit idem cum termino, nihilominus intellectionem ab eo diſtingui. Non, inquam, ſatisfacit, quia vtcumque ſe habeat actio, ſiue ſit actus imperfecti, ſiue non; nihil aliud, quàm res ipſa in fieri (liceat enim

A ita loqui) proindeq; non diſtinguitur re à ſuo termino, præſertim cùm nulla neceſſitas cogat huiuſmodi realitates multiplicare. Porrò, ob hanc, quam diximus identitatem realem intellectionis cū ſuo termino, effectum eſt, vt S. Patres nonnunquam verbum intellectionem appellent, vt D. Damaſcenus libro 1. Fidei orth. cap. 18. D. Auguſt. 9. & 15. de Trinit. vtrobique, cap. 10. & de Cognitione veræ vitæ, cap. 16. & D. Anſel. in Monologio, cap. 31. *Verbum ſæpe intellectio appellatur.*
B D. Irenæus lib. 2. aduerſus hær. cap. 47. Obijciunt tamen aduerſarij omnem eſſectum diſtingui re à ſua cauſa: ergo & verbum ab intellectione, quæ illius cauſa eſt. *Obiectio.* Sed negandū intellectionem eſſe cauſam verbi; non enim eſt illius cauſa, ſed productio, & quaſi via, qua intellectus verbum exprimit. *Dilutio.*

3. Aſſertio. Tertia concluſio ſit, verbum non eſſe formaliter intellectionem. Hæc eſt contra Dur. citatum. Patet autem ex eo, quia verbum eſt
C terminus intellectionis; omnis verò actio diſtinguitur, ſaltē formaliter à ſuo termino, vt citato loco Phyſ. oſtendimus. Secundò, quia verbum, teſte D. Auguſt. lib. 15 de Trinit. cap. 12. eſt imago expreſſa ab intellectu, eſtq; formalis ſimilitudo rei cognitæ, intellectio verò, qua intellectio, non eſt ſimilitudo

4. Aſſertio. Quarta concluſio ſit, verbū diſtingui realiter ab obiecto. Hæc eſt contra Aureolum in 1. diſt. 1. Probatur tamen, quia, vt docet Diuus
D Auguſtinus 15. de Trinit. cap. 10. 11. 14. & 15. verbum mentale ex ſua natura eſt intra mentem: at res cognita eſt extrinſeca intellectui. Item, quia verbū producitur per intellectionem, obiectum verò minimè, vt luce clarius eſt. Ex dictis collige intellectionem diſtingui re ab obiecto; nam ſi intellectio & obiectum eſſent idem, eſſent quoque idem obiectum & verbum, cùm verbum & intellectio idem re ſint. Illud tamen concedendum eſt, ſi ſuma-
E tur nō ſolùm obiectum cognitum, de quo eſt noſtra concluſio; ſed præcisè, qua cognitum & expreſſum per cognitionem & verbum: tunc obiectum nihil aliud eſſe re ipſa, quàm intellectionem & verbum. Nec huius oppoſitum oſtendunt proximè adductæ rationes, vt planum eſt. *Quomodo obiectū poſſit eſſe idem cū verbo & intellectione.*

QVAESTIO V.

F

HABEAMVS'NE PROPRIOS rerum ſingularium conceptus.

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS argumenta.

AD intelligentiam propoſitæ cōtrouerſiæ, aduerte duplicem eſſe rei ſingularis conceptum; alterū illi proprium & adæquatum, vt cùm Socrates per ſe ſeorſim *Conceptus rei ſingularis aut eſt proprius, aut cōmunis.*

Digitized by Google

ſim apprehenditur; alterum communem, vt cùm percipitur vniuerſale, ſub quo ſingulare ipſum continetur, vt homo, ſub quo eſt Socrates. Præſens quæſtio de conceptu ſecundùm priorem ſenſum intelligi debet, nec verò de quibuſuis ſingularibus, ſed de ſenſibilibus tanũtmodò. Nam quòd ſingularia materia expertia, ſiue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipiantur, non eſt ambigendum, cùm intellectus efformet propriam notionem, tam ſuorũ, quàm voluntatis actuum: alioqui nemo vitioſas, aut honeſtas actiones à ſe interiùs elicitas propriè diſtinctéve cognoſceret, quod nemo dixerit. Sunt ergo qui negatiuam partem quæſtionis defendant, quam hiſce ferè argumentis aſtruere nituntur: Si haberemus proprium conceptum rerum ſingularium, fruſtrà poneretur intellectus agens, ſed hoc repugnat Peripateticę doctrinæ; ergo & illud. Probatur maior, quia ideò intellectus agens ponitur, vt abſtrahat naturam à differentijs indiuiduantibus, & vt res (ſicuti ait Commentator) de ordine ſingularium materialium, ac ſenſibilium ad ordinem vniuerſalium immaterialium, atq; intelligibilium transferat; ſi autem ſingularia proprio conceptu à nobis intelligerentur; fictitia eſſet eiuſmodi abſtractio, ſimiliterque fictitia opera intellectus agentis, cuius præſtantia & efficacitas ob id muneris tantoperè commendatur.

De proprio quæſtio excitatur, quoad ſingularia ſenſibilia.

Non dari cõceptum ſingularium ſenſibiliũ probatur 1.

2. Secundò, Senſus cognoſcit propriè ac diſtinctè ſingularia: ergo ſi intellectus eadem percipit, duplex ſequetur incommodum: primum quod altera ex hiſce notionibus erit ſuperflua. Secundum, quòd obiecta intellectus & ſenſus non erunt inter ſe diſtincta; ſiquidem obiectum ſenſus etiam ſub intellectum cadet.

3. Tertiò, Nulla potentia fertur niſi in cognatum, ſibique in proportione reſpondens obiectum; ſed inter ſingularia in materiæ fæcem demerſa, & inter intellectum nulla exiſtit cognatio, aut proportio; cùm intellectus ſit omnino expers materiæ. Non poſſunt igitur ſingularia ſenſibilia ab intellectu noſtro per ſe concipi.

Denique quòd ita ſenſerit Ariſtoteles probatur, quia libro 1. Phyſicorum, capite 5. tex. 49. aſſerit intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum verò ſingularium. Plura ad hanc partem ſtabiliendam argumẽta habes apud Capreolum in lib. 1. Sentent. diſtinct. 35. quæſt. 2. concluſ. 4. alioſque eius opinionis aſſertores, è quorum numero ſunt Philoponus & Alexander hoc loco, Themiſtius capite 20. Auerroes Comment. 9. Aegidius quodlibet. 1. quæſt. 9. Caietanus prima parte, quæſtione 86. artic. 1 Mirandulanus libro 23 de Euerſione ſingularis certaminis, à ſectione 4. vſq; ad librum 33. Aureolus in lib. 1. diſtinct. 35. quæſtione 4. artic. 1.

Auctores propoſitæ quæſtionis.

ARTICVLVS II.

Affirmatiuam controuerſiæ partem veram eſſe.

Contraria tamen ſententia aientium ſingularia ſenſibilia proprio ac peculiari conceptu à nobis intelligi omnino vera eſt. Eam ſequitur Scotus in 4. diſt 45. quæſt. 3. Gregorius in 1. diſt. 3. q. 1. art. 1. concluſ 3. Durandus in 2. diſt. 3. quæſt. 7. Richardus in 2. diſt in 24. quæſt 4 circa prin. Burlæus 1. Phyſic. & alij. Comprobatur primò: Si ſingularia ſenſibilia non poſſent per ſe ac proprio conceptu à nobis cognoſci, vel ideò non poſſent, quia ſingularia ſunt, vel quia ſenſibilia. Non quia ſingularia; alioqui nullum ſingulare etiam intelligibile & immateriale caderet per ſe in noſtrum intellectum; imò neque in Diuinum. Non quia materialia, alioqui neque naturæ communes materia prædita per ſe intelligerentur; ergo, &c Huic argumento occurrunt aduerſariæ partis defenſores, intellectionem propriam eiuſmodi ſingularium repugnare noſtro intellectui, non quia ſingularia ſunt, aut quia materialia abſolutè, vt probat argumentum: ſed quia ſingularia materialia: quia oportet rem per ſe cognitam ab intellectu, abſtractam eſſe à materia indiuidua. Hæc tamen reſponſio nunquam ſatisfacit, quia nullam idoneam affert rationẽ, cur magis materia ſingularis, quàm communis cognitionem intellectricem impediat.

Argẽ in 4. d. 50 ar. 3 q. 1 Iand. h. c lib. q 11. Apoll 12. Palat. c. 4. q 5. eiuſdem lib. Ferrar. q 13.

1. Argum.

Occurſus aduerſariorũ.

Deducitur.

Secundò, Noſter intellectus ponit diſcrimen & conuenientiam inter ſingulare & vniuerſale per proprias & peculiares eorum rationes, vt cùm iudicat latiùs patere hominẽ, quàm Socratem, & Socratẽ eſſe idem re cum homine: igitur noſter intellectus vtrumque, & vniuerſale, & ſingulare propriè ac diſtinctè percipit. Huic argumento obuiam eunt aduerſarij, aientes non opus eſſe, vt qui de conuenientia vel diſcrimine inter duas res iudicat, eadem facultate vtramque dignoſcat, ſatiſque eſſe percipi ab eodem homine, licèt duabus potentijs, idque in re propoſita accidere. Nam ſingulare, inquiunt, per vim cogitatricem; vniuerſale per intellectricem à nobis cognoſcitur. Verùm hanc reſponſionem ea ratio confutat, quia cùm actus ille iudicãdi vnus ſimplexque ſit, neceſſariò ad vnam eandemq; potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatiuam, tum quia non decet facultatem inferiorem iudicare de obiecto ſuperioris; tum quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuerſalem tendit; ſpectat ergo eiuſmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re ſibi ignota iudicet, tam vniuerſale, quàm ſingulare per ſe cognoſcet. Corroboraturq; huiuſce rationis vis auctoritate Ariſtotelis hoc in libro, cap. 2. text. 145. & 146.

2. Argum.

Reſpondent aduerſarij.

Confutantur.

Iudicium de re ſingulari & vniuerſali ad eundem ſpectat intellectum.

& 146. vbi ex eo probat, dandam eſſe facultatem vnam ſenſitiuam (id eſt, ſenſum communem) quæ omnia externa ſenſibilia per ſe dignoſcat, quia experimur nos diſcrimen ponere inter obiecta externorum ſenſuum; at ſi ad hoc iudicium diſcrimenq́; conſtituendum non opus eſſet res, de quibus iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non rectè aſſeruiſſet Ariſtoteles oportere omnia externa ſenſibilia ab eadē illa facultate dignoſci.

3. Argum.

B Item, Intellectus ex multis propoſitionibus ſingularibus colligit vniuerſalem; ergo percipit ſingularia, alioqui infertur conſequens ex accidente ſibi ignoto, quod ridiculum eſt. Nec ſatisfaciet qui dixerit, ſat eſſe percipi ab eo antecedens confuſè, quia admodum confuſa, ac penè cæca eſſet ea ratio colligendi; cùm tamen communia ſcientiarum principia eo pacto colligi ſoleant, vt libro 2. Poſter. cap. vlt. & 1. Metaphyſ. cap. 1. Ariſtoteles teſtatur.

4. Argum.

C Deinde, voluntas compeſcit actum potentiæ cogitatricis, idque non niſi præeunte cognitione intellectus, cuius eſt voluntati rem appetendam, aut declinandam proponere; igitur intellectus cognoſcit actum potentiæ cogitatricis, qui ſingulare quoddam eſt in materia inſidens; corroboraturque argumentum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiuſcemodi internorum ſenſuum functiones experimur, non poteſt ſenſibus ipſis attribui, ſed alicui nobiliori potentiæ, id eſt, intellectui, vt docuit Ariſtoteles libro primo huius operis, capite tertio, tex. 46. Item, quia errores, qui in ſenſu, ſiue externo, ſiue interno accidunt, conſueuit intellectus corrigere, quod nō faceret, niſi & ipſam actionem ſenſuum, & rem ſingularem, circa quam ipſi hallucinantur, cognoſceret.

Intellectus cognoſcit actum potentiæ cogitatricis.

D

5. Argum.

Præterea, Quidquid poteſt virtus inferior, poteſt & ſuperior: ergo quidquid cognoſcit phantaſia, quæ eſt inferior intellectu, cognoſcet intellectus, ſed phātaſia percipit ſingularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Reſpondent id, quod poteſt vis inferior, poſſe etiam ſuperiorem, non tamen eodem modo, ſed nobiliori: ſicque intellectum cognoſcere ſingularia in communi, id eſt, quoad naturam ſpeciei, non quoad ſingularitatem. Nihil reſpondent; non enim qui cognoſcit Socratem confuſè, perfectiorem habet eius notitiam, quàm qui eum diſtinctè cognoſcit; at ſi intellectus non percipit ſingularia, niſi quoad communē eorum naturam, ſeu quatenus percipit vniuerſalia, ſub quibus illa continentur, certè non niſi confuſè & implicitè ſingularia intelligit.

Occurrunt aduerſarij: ſed reprimuntur.

E F

Vltimū arg.

Poſtremò idem ſtabilitur, quia conſultatio, & artis prudentiæque actiones pertinent ad intellectum, hæc verò circa ſingularia verſantur, vt docet Ariſtoteles lib. 3. Ethicorum, cap. 3. Nec dubium quin frequenter eiuſmo-

A di ſingularia è ſenſibilibus ſint. Quare nullo pacto videtur negandum ſingularia ſenſibilia proprio ac peculiari cōceptu à noſtro intellectu percipi. Vtrum verò hic conceptus ſit reflexus an non, & quo pacto à ſpecie intelligibili rei communis eliciatur, iam alibi in hoc libro expoſuimus.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTOrum, quæ pro negatiua parte quæſtionis adducta fuêre.

Ad 1. arg.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera quæſtionis parte, articulo primo adducta ſunt, neganda eſt maior propoſitio; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideò poni, vt abſtrahat naturam à differentijs indiuiduis, hoc eſt, eam ponat in ſtatu, in quo non niſi abſque iis differentijs intelligi poſſit, quicquid Auerroes alijque nonnulli ſenſerint; ſed vt à ſingulariū rerum phantaſmatibus eliciat ſpecies intelligibiles, ſine quibus res percipi ab intellectu non poſſunt.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum etſi intellectus ſingularia percipiat, nō proinde eam notitiam fore ſuperfluam; quemadmodum neque ſuperuacanea eſt cognitio, qua ſenſus communis omnia externorum ſenſuum obiecta cognoſcit, ac dijudicat. Quin verò imperfecta eſſet intelligendi vis, niſi in eam talis notitia caderet, quia perfectio ordoque naturæ exigit, vt in potentijs ſubordinatis, quidquid inferior poteſt, poſſit quoque ſuperior. Neque hinc ſequitur intellectus & ſenſus obiecta confundi. Primùm, quia intellectus tam ſingularia, quàm vniuerſalia percipit; ſenſus verò ſingularia duntaxat. Secundò, quia ipſa etiam ſingularia, aliam formalem rationem ſortiuntur dum in intellectum; aliam dum in ſenſum recidunt; ad illum enim ſub ratione intelligibilitatis, ad hunc ſub ratione ſenſibilitatis pertinent.

Imperfecta eſſet vis intelligendi ſi ſingulariū rerum conceptus non formaret.

Ad 3. arg.

Ad tertium, cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentiæ, non eſſe naturæ ſimilitudinem: alioqui nullum ſenſibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur, ſed eſſe conuenientiam, ſiue aptitudinem, vt in potentiam cadat, & commenſurationem, ſecundùm quam eius vim non excedit. Ad locum Ariſtotelis ex primo Phyſicorum dicendum, mentem Philoſophi eſſe intellectum eo differre à ſenſu, quòd hic ſola ſingularia, ille etiam vniuerſalia dignoſcat.

Quæ ſimilitudo requiratur inter potentiam cognoſcentem, & rem cognitam.

QVAESTIO VI.

POSSITNE INTELLECTVS *noſter plura ſimul intelligere, an non.*

ARTICVLVS I.

QVI NEGATIVAM PARTEM *ſecuti ſint, & quibus eam argumentis probarint.*

DIuus Thomas tum alibi, tum 1. p. q. 85. artic. 4. & Caietanus ibid. Ferrarienſis hoc in libro, quæſt. 14. & libro 1. contra Gentiles, cap. 55. Capreolus in 2. diſt. 3 quæſt. 2. Heruæus quodlib. 7. q. 15. Syluester in conflato 1 part. q. 12. art. 10 & ante hos Alenſis 4. part. q. 98. memb. 2. Alber. Magn. in 3. diſt 30. art. 4. Durandus in Prologo ſent. quæſt. 1. art. 1. num. 24. ad negatiuam propoſitæ quæſtionis partem deflexêre; præmittunt verò ad illius explicationē aliquot hypotheſes. *Suppoſit.* Prima eſt; Formas tripliciter ad ſubiectum comparari, vno modo poteſtate tantùm, quo pacto non repugnat eas ſimul eſſe, quia potētia eſt contrariorum. Secundò, quoad actum imperfectum, ſicque reperiri etiam ſimul poſſunt. Nam, exempli gratia, interim dum ſubiectū albeſcit, ineſt ei tum candor, tum aliquid de contrario colore. Tertiò, ſecundùm actum perfectum, vt cùm candor totam iam ſuam obtinuit perfectionem; quo modo duæ formæ vnius generis ſimul cohærere neutiquā poſſunt, alioqui oporteret eandem potentiā ad diuerſos actus abſolutè perfecteq; ſimul terminari, quod tam eſt impoſſibile, q̃ vnam lineam diuerſis punctis verſus eandem partem definiri.

2. Suppoſit. Secunda hypotheſis eſt, omnes formas intelligibiles vno genere contineri, quia quantumlibet res, in quas feruntur, in ſe diuerſorū generum eſſe queant, eandem tamen potentiam intellectricē reſpiciunt. Quo fit, vt omnes tam poteſtate, q̃ ſecundùm actum imperfectum, qui medius eſt inter potētiam & perfectum actum, ſimul reperiri poſſint; & hoc quidem modo ſe habent ſpecies intelligibiles, dum ijs non vtimur, vti tamen poſſumus: ſunt enim tunc quaſi ſopitæ; at cùm iam per eas actu intelligimus, exactum perfectumq; naturæ ſuæ modum obtinent.

3. Suppoſit. Tertia eſt, Ea, quæ plura ſunt, bifariam ſpectari, vel vt plura, vel vt ſubeunt rationem vnius; verbi cauſa, partes cōtinui, ſi vnaquæque per ſe ſumatur, plura ſunt, at vt inſunt in continuo, quod ex ijs coaleſcit, quaſi vnum quid habentur.

4. Suppoſit. Quarta eſt, Cùm vnumquodque ſit à nobis actu intelligibile, dum ſimilitudinem ſuā in mente habet, quæcunque per vnam ſpe- A ciem intelligi poſſunt, ſumi vt vnum intelligibile; quæ per multas, vt plura. Nam cùm quælibet ſpecies vnam aliquam naturam primò exprimat, quæcunque per vnam ſpeciem cognoſcuntur, ſpectātur, vt in illa natura per ſpeciem repræſentata conueniunt; proindéque in vna ratione intelligibilis conſentiunt. Quæ verò pluribus cognoſcuntur ſpeciebus, quia eiuſmodi ſpecies, non ea repræſentant, vt communem aliquam rationem habentia; B non vt vnum quoddam intelligibile, ſed vt multa percipiuntur.

Plura, vt plura, non poſſunt intelligi, ſed vt vnum quidpiam ſunt ex ſententia D. Thomæ.

His ita conſtitutis, propoſitæ quæſtioni hunc in modum reſpondent; Plura, vt plura, non poſſunt à nobis intelligi, vt verò vnum quidpiam ſunt poſſunt. Quod ita ſuadent; Plura, vt plura, non niſi per multas ſpecies repræſentantur, ſed quæ ita ſe habent, nō poſſunt à noſtro intellectu ſimul concipi; ergo plura, vt plura, nequeunt ſimul à nobis intel- C ligi. *1. Ratio.* Maior conſtat ex quarta hypotheſi, minor probatur ex prima & ſecunda, quia multæ formæ eiuſdem generis nequeunt ſecundùm actum abſolutum ac perfectum ſimul eſſe; at plures ſpecies intelligibiles cognitionem elicientes, ſunt in actu perfecto & completo; non igitur ſimul dari queunt, atque ita impoſſibile eſt plura, vt plura, à nobis cognoſci. Stabiliturq; argumentum ex eo, quia vt corpus figuris delineatur, & deſcribitur, ſic D intellectus ſpeciebus actum perfectum habētibus, vt Algazellus rectè dixit. Quare ſicut idem corpus diuerſis figuris ſimul conſignari non poteſt, ita nec intellectus multis ſpeciebus ad notitiam actu concurrentibus.

2. Ratio. Rurſus probatur eadem aſſertio, quia ad intellectionem requiritur mentis intentio, vt D. Auguſtinus ait: intentio verò cùm ſit motus quidam, vel quaſi motus, in plures terminos ſimul tendere nequit; tenderet autem ſi E mens multa, vt multa, ſimul intelligeret. *3. Ratio.* Denique huic ſententiæ adſtipulantur verba illa Philoſophi libro 2. Topic. cap. 4. Contingit vnum intelligere, ſcire verò plura.

4. Ratio. Quòd verò multa, non vt multa ſunt, ſed vt vnam ſubeunt rationem, ſicuti in ſecunda hypotheſi explicatum eſt, ſimul concipere valeamus, (quæ erat altera aſſertionis pars) ſuadent ex eo, quia per vnam ſpeciem repræſentari poſſunt multa, vt vnum; quæ autem per vnam ſpeciem repræſentantur, nihil F obſtat quominus in humanam cognitionem pariter veniant.

ARTICVLVS II.

POSSE PLVRA, VT PLVRA, *ſimul intelligi.*

NOſtra tamen aſſertio eſt, humanum intellectum poſſe plura ſimul vt plura ſunt, intelli-

Digitized by Google

Mayr.1.d.3. q.11.Barg. d.1. qu.4. Iand.3. de Anim.quæ 33.

intelligere. Hanc tuetur Scotus in primo, diſtinct.3. quæſt.6. Gregorius in primo, diſtin. 1.quæſt 1 artic.3 Lichetus diſtinct 3. quæſt.1. Marſilius diſtinct.3 quæſt.11. Gabriel diſtinct. 1 quæſt.1.concluſ.6. Occhamus in ſecundo, diſtinct.21. & alij. Probaturque id in hunc modum; Facultas cernendi videt ſimul plura, vt plura, veluti cùm in eadem charta intuetur nigrorem characterum, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi cùm multò ſit perfectior, poterit multa, vt multa, ſimul intelligere.

1.Argum.

Reſpõſio Ferrarienſis reijcitur.

Reſpondet Ferrarienſis, oculum non videre nigrorem & candorem, vt plura, ſed vt vnum, quia vtrumq; cernit per vnam ſpeciem, cuius altera pars nigrorem refert; altera candorem. At non rectè philoſophatur; primùm, quia res ſpecie differentes non eandem, ſed diuerſam ſpecie imaginem in ſenſus imprimunt. Deinde, quia vt in ſecundo libro huius operis, capite 6. quæſt.2. artic.2. & capite 7. quæſt.5. artic.2. oſtendimus, imagines viſuales, etſi mittantur à diuerſis obiectis, non occupant diuerſas partes oculi, ſed quælibet in tota pupilla inſidet, alioqui cùm pupilla tam exigua ſit, paucis ſpeciebus occupata, non poſſet ſimul res tam varias, tamque diuerſas obtutu comprehendere. Tertiò, quia vna pars imaginis non repræſentat vnam partem rei viſæ, alia aliam, ſed quælibet totam rem viſam, ad eum modum, quem loco citato expoſuimus.

Quælibet pars ſpeciei rem totã repræſentat.

2.Argum.

Item, Quoties cognoſcuntur multa diſtinctè, cognoſcuntur vt plura, ſed poſſumus ſimul videre diſtinctè tres columnas; ergo poſſumus eas vt plura cognoſcere, idque tam ſenſu, quàm intellectu: cum ea, quæ ſenſus percipit, intellectus ſimul intelligat.

3.Argum.

Tertiò, Noſter intellectus intelligit ſimul lapidem & hominem tanquam plura, cùm efformat hanc propoſitionem. Lapis non eſt homo; ergo, &c. Nec ſatisfaciunt aduerſarij, aientes intellectum apprehendere tunc lapidem & hominem vt vnum quidpiam. Namque, vt ipſi fatentur & tanquam opinionis ſuæ fundamentum ponunt, quæcunq; multis ſpeciebus repræſentantur, non ſe habent ad intellectum, vt vnum, ſed vt plura; at homo & lapis per duplicem ſpeciem in noſtro intellectu repræſentantur.

4.Argum.

Quartò, intellectus eodem inſtanti aſſentitur minori, & concluſioni, vt ex Ariſtotele in primo poſterioris Analyticę capite primo, oſtendimus: ſed hi aſſenſus cadunt in diuerſas enuntiationes, prout diuerſæ, ac plures ſunt; ergo iudicium intellectus fertur ſimul in plura, quatenus plura; atqui eadem ratio, eademque difficultas, quod ad rem præſentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehenſione; igitur noſter intellectus apprehendit ſimul plura, vt plura ſunt.

Poſtremum argum.

Poſtremò, Non minùs repugnat voluntatem ferri ſimul in plura, vt plura, quàm in-

A tellectum: ſed volũtas fertur eo pacto, vt cùm eodem momento rem vnam odit, ex alia voluntatem percipiat: ergo, &c.

A fortiori intellectum Angelicum percipere plura, vt plura.

Porrò id, quod de humano intellectu diximus, aſſerendum quoque erit, ac multo maiori iure de Angelico, cùm mens ſubſtantiarum ſeparatarum multò perſpicacior ſit, ac multò plura ſimul comprehendat. Quanquam aduerſæ partis defenſores ſuam etiam ad intellectum Angelicum extendunt aſſer-

B tionem, quos priuatim quoad hanc partem ea ratio confutat, quòd Angeli, vt fatentur, à ſui cognitione nunquam ceſſant, & tamẽ interim res alias percipiunt, in quæ obiecta nõ niſi vt plura feruntur, cùm eiuſmodi cognitionem non ex eadem ſpecie eliciant, ſed per ſuam ſubſtantiam, cætera per proprias eorũ imagines intelligant.

C

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTOrum primi articuli.

Ad 1. rationem oppoſitæ ſententiæ.

ADuerſariorum verò argumenta ſic explicantur. Ad primum conceſſa maiori, negatur minor; & ad eius probationem dicen-

D dum erit, formas eiuſdem generis ſiue perfectæ, ſiue imperfectæ ſint, non ſe mutuo excludere à ſubiecto, niſi repugnãtiam habeãt; hanc verò non habere ſpecies in intelligendi actum prodeuntes. Ad eiuſdem quoque argumenti confirmationem reſpondemus; Etſi ſpecies intelligibiles aliquam analogiam ac ſimilitudinem cum figuris ſeruent, quatenus, vt hæc corpus effugiant; ita illæ mentem in-

E telligibiliter formant, non tamen eodem modo ſeſe habere, quoad repugnantiam; diuerſæ namque figuræ ſi in eodem eſſent corpore, traherent eandem partem ad diuerſos ſitus, quod fieri nequit; at ſpecies intelligibiles non ita affectæ ſunt, vt liquidò conſtat: quo fit, vt duæ figuræ mutuò ſeſe in eodem corpore impediant; non ita verò duæ, pluréſve ſpecies intelligibiles, quantumlibet perfectæ & abſolutæ ſint.

Ratio plures cur figuræ in eodem eſſe nequeant, poſſint tamen eſſe ſpecies.

Ad 2. rationem.

F Ad ſecundum dicito, intentionem mentis in rem cognitam non eſſe alium actum à cognitione diſtinctum. Quare vt intellectu multæ intellectiones dari queunt, ita poſſe & intentiones multas.

Ad 3. rationem.

Locus autem Ariſtotelis libro ſecundo Topicorum, ſignificat nos interdum multa ſcire ſecundùm habitum, quæ tamen ſecundùm actum non ſimul intelligimus; id verò noſtræ ſententiæ nihil aduerſatur.

Ad 4. rationem.

Ad quartum, nihil attinet reſpondere, cùm ea pars, quæ probatur, noſtræ concluſioni minimè aduerſetur.

Digitized by Google

QVAESTIO VII.

VTRVM ANIMA HVMANA *ſe per ſuam eſſentiam intelligat, ſimiliterq́; intelligendi vis & ſe & proprias functiones, atque habitus ſibi inhærentes dignoſcat.*

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS IN DI*uerſas partes agitatio.*

1. Argum. p parte negante.

IN primis quòd anima intellectiua nullo pacto ſe ipſam intelligat, videtur ex eo probari, quia omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habet, quo fit, vt ea tantùm, quæ ſub ſenſus cadunt, percipere valeamus; anima verò intellectiua cùm materiæ expers ſit, ſenſuum notionem effugit. Quò ſpectat illud Philonis Iudæi lib. 1. Allegoriarum; Quærendum cur qui reliquis omnibus nomina impoſuit, id eſt, Adamus, ſibi nullum impoſuit; videlicet mens, quæ ineſt noſtrûm vnicuique, cætera poteſt comprehendere, ſe ipſam noſſe non poteſt. Quemadmodum enim oculus alia videt, ſe ipſe nõ videns; ſic & mens intelligit alia, ſe ipſam non comprehendens. Econtrariò tamen ꝙ non modò ſe cognoſcat immediatè, ac per ſuam ſe intelligat eſſentiam, ea ratio oſtendit, quia ſubſtantiæ ſeparatæ & humanæ animæ conueniunt in genere intellectualis ſubſtantiæ, proindeque vt Angeli ſe per ſuam eſſentiam norunt, ita & animæ intellectiuæ. Confirmatque id teſtimonium D. Auguſtini 9. de Trinitate, cap. 3. aſſerentis mentem ſe per ipſam noſſe, quia incorporea eſt.

Contra opponitur p parte affirmante.

2. Argum. p parte negante.

Secundò, quòd intellectus ſe ipſum minimè intelligat, probatur; quia cũ perpetuo ſibi præſens ſit, vbi ſui cognitionẽ ſemel iniiſſet, nunquam ab ea ceſſaret, quod in ſe tamẽ nemo experitur. In contrariam verò partem, quòd non modò ſe norit, ſed ſe per ſuam eſſentiam intelligat, eſt illud, quod Ariſtoteles hoc in lib. cap 4. tex. 15. edocet: nempe in iis, quæ materia carent, idem eſſe & intellectum, & quod intelligitur.

Contra obiicitur pro affirmante.

3. Argum. p parte negante.

Tertiò, probabit quis intellectum non cognoſcere propriam functionem. Nam quicquid cognoſcitur, aliquo actu cognoſcitur; ſi ergo intellectus functionem ſuã cognoſcit, aliquo actu eam percipiet, rurſusq; illum alio; atq; ita dabitur infinita progreſſio in intellectionibus, quę nequaquam videtur danda. Item, quia ſi intellectus cognoſcit ſuos actus, cognoſcet actus fidei ſupernaturales: parique modo percipiet actus voluntatis, & inter eos actum Spei & Charitatis infuſæ, proindeque ſciet quiuis ſe eſſe in gratia, cùm in ea fuerit. Quod negat ſacræ paginæ auctori-

A tas illis verbis Eccleſiaſtæ 9. Et tamen neſcit homo vtrum amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta. In oppoſitum verò quòd negari non debeat intellectum cognoſcere ſuos actus, docet D. Auguſtinus lib. de Trinit. cap. 10. & 11. Item, quia niſi intellectus tam ſuos, ꝙ voluntatis actus perciperet, nemo an aliquid ipſe intelligeret, an vellet, ſcire poſſet, quo nihil abſurdius.

Contra arguitur pro affirmante.

4. Argum. pro parte negante.

B Quartò, non cognoſci ab intellectu habitus ipſi inhærentes, ſuadetur ex eo, quia alioqui cognoſceret quiuis an haberet Spiritus Sancti dona, atque adeò gratiam, quod proximè refutauimus. Econtrariò autem quòd Intelligẽdi vis ſuos habitus planè cognoſcat, ea ratio oſtendit, quia, propter quod vnumquodque tale, & id magis tale eſt; quare cùm res cęterę ab intellectu per habitus & ſpecies intelligibiles cognoſcantur; conſequens eſt, vt ipſi habitus in eius cognitionem ac ſcien-
C tiam primò cadant.

Contra inſurgitur pro affirmante.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIAE *diſſolutio.*

Dupliciter dici poſſe aliquid intelligi per ſuam eſſentiam.

AD propoſitæ difficultatis intelligentiam aduertendũ erit dupliciter; quod ad præſens inſtitutum facit, poſſe dici, cognoſci rem
D per eſſentiam. Primo modo, referendo id ad rem cognitam, ita vt ea per ſuam eſſentiã cognoſcatur, cuius natura & quidditas, non autem ſola accidentia, percipiuntur; alio modo reſpiciendo ad mediũ, quo cognoſcitur, ſicq; intelligitur res per eſſentiam, cùm eſſentia eſt id, quo cognoſcitur, nec interuenit alia imago, vel ipſi propria, vel alterius rei, à qua intellectus paulatim deducatur, arguendoque ad
E eſſentiam perueniat. Noſtra diſceptatio hoc in loco non eſt de cognitione rei per eſſentiam ſecundùm priorem, ſed ſecundùm poſteriorem ſenſum duntaxat.

De poſteriori modo intelligitur quæſt.

Excludũtur placita quorundã Philoſophorũ. Lege Aegid. quodl. 2. q. 13. D. Th. 2. cont. Gen. c. 96. & li. 3. c. 35. & 1. p. q. 89. art. 2.

Igitur omiſſa opinione quorundam veterum Philoſophorum, aientium animam noſtram cognoſcere ſe directo, & immediatè p ſe ipſam abſque vlla ſpecie, atq; adeò per ſe ſecundo modo, quos ſecutus fuit Gregorius Ariminenſis in 1. diſt. 3. q. 2. art. 1. & 2. Reiecta item ſententia aliorum exiſtimantium ani-
F mam ex ſpeciebus rerum materialium elicere ſpeciem quandam immaterialẽ ſui ipſius, qua ſe intelligat. Reſpondemus cum D. Thoma 1. par. q. 87. tribus prioribus articulis, & in quæſtionibus de Veritate, quæſt. 10 artic. 8. & 9. animam noſtram nõ cognoſcere ſe in hoc vitæ ſtatu per ſuam eſſentiam, ſed interuentu ſpecierum intelligibilium, quas abſtrahit à ſenſibus. Quod ita patet; Quemadmodum, vt Auerroes annotauit, materia prima in genere ſenſibiliũ, ita mẽs humana inter ſubſtantias intellectuales poſtremum locum ſortita eſt,

Anima dũ eſt in corpore cognoſcere ſe interuentu ſpecierum non immediatè per ſuam eſſentiam.

Digitized by Google

Anima materiæ primę confertur. Lege quę de hac vt ad primam huius cap. qu. annotauimus.

eſt, vt enim materia prima eſt in potentia ad A formas ſenſibiles, ſic anima ad intelligibiles formas; & vt illa in ordine ſenſibilium, ita hęc in intelligibilium ſerie, eſt pura potentia; vnde ſicuti materia non niſi aduenientis formæ beneficio ſub ſenſum cadit, ita anima nō redditur actu intelligibilis, hoc eſt, apta vt à ſe ipſa intelligatur (dum in alium ſtatū nō tranſit) niſi acceſſu ſpecierum. Vnde Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. text. 15. docuit, animam noſtram intelligere ſe ipſam, ſicuti & alia intel- B ligit, id eſt, per ſpecies; & tex. 8. aſſeruit animā nihil abſolutè operari ſecūdum intellectum, niſi cùm iam eſt in actu primo per ſpecies.

Qua via ſe anima intelligat dum eſt in corpore.

Quo fit vt ſe ipſam concipere primò, atq; immediatè nequeat, ſed ad ſui notitiam ex aliarum rerū perceptione deducatur, quia videlicet primo concipit id cuius ſpeciem à ſenſibus hauſit, verbi gratia, naturā hominis, tunc reflectitur ſupra ſuum actum, eumque percipit, & ex eo cognoſcit tum imaginē, tum potentiam à qua actū elicuit; deinde, quia compertum habet imaginem rei communis, corporeum, aut materiale quid eſſe nō poſſe, ſed materiæ omnino expers, atque adeò nonniſi in potentia ſpiritali, & in ſubſtantia incorporea, vt in ſubiecto, conſiſtere: percipit tandem ſe vt ſubſtantiam quandam immaterialem intelligentiæ, & rationis participem.

Quod autem anima non intelligat ſe per ſpeciem ipſi propriam, præterquam quòd oſtenditur ijs rationibus, quæ probant non dari ſpecies rerum ſingulariū, quas ſuprà attulimus, & ijs etiam, quæ ſuadent non dari in noſtro intellectu, hoc vitæ ſtatu, ſpecies rerū immaterialium: confirmari id ex eo poteſt, quia, quod intelligitur per ſpeciem propriā, intelligitur actu directo: at experientia teſtatur nos non niſi actu reflexo, & vnum ex alio arguendo in noſtræ animæ notitiā deuenire. Conſule D. Thom. q. 10. de verit. art. 8. & Ferr. lib. 3. cont. gent. cap 46. Diximus animā dum eſt in corpore non cognoſcere ſe immediatè, quia extra corpus, cùm tranſeat quodammodo in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarum, habeatque liberiorem intelligendi modum, nec iam intelligat per reflexionem ad phantaſmata, facta eſt per ſe actu intelligibilis à ſe primò: atque ita ſe per ſuam ſubſtantiam immediatè intelligit, vt docet D. Thom. 1. p. q. 89. art. 2. alijſq; in locis, & Henr. Gand. quodl. 1. q. 12 & 13. Sed de his luculentius dicetur in tract. de anima ſeparata. Ex ſuperiori progreſſu patet iam quomodo intellectus dum eſt in corpore nō modò ſe, ſed proprias quoque functiones, atq; habitus ſibi inhærentes dignoſcat, quæ erat altera quæſt. pars. Nam quòd de apprehenſione ſpeciei diximus, aſſerendum quoq; ſimiliter eſt de cæteris habitibus; hos enim cognoſcit anima per actus, quia experitur ſe cum facilitate, & promptitudine, quæ habituum propria eſt, operari.

Diſp. 5. ar. 1. Extra corpus per ſuā ſe eſſentiam dignoſcit.

Qua ratione cognoſcat intellectus habitus ſibi inhærentes.

A Quod verò ad volūtatis actus ſpectat, paulò ſecus de iis eſt iudicandū; nam cū obiectiuè primo atque intelligibiliter per ſe intellectui præſentes ſint, poſſunt ab eo directa cognitione percipi, non vt actus intelligendi, qui cùm ab eodem intellectu eliciantur, opus illi eſt reflexa, ſecundariáve actione ad eorū notitiam capiendam. Habitus autem voluntatis eodem ferè modo cognoſcit intellectus, quo ſuos, videlicet ex facilitate, qua voluntatem B agere experitur. Lege D. Thomam loco citato primæ partis art. 4.

De habitib. volūtatis idem dicendum hac in re quod de habitibus intellectus.

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO ARGVMENTOrum, quæ in vtramq; partem adducta fuere.

Ad 1. pro parte negante adductū.

C NVnc argumentis primi articuli, qua ex parte ijs, quæ decreta à nobis ſunt, aduerſantur, occurramus. Ad primum dicendum, etiam ea, quę ſenſibus tam internis, quàm externis obnoxia non ſunt, vt anima humana, poſſe à nobis intelligi, non tamen per ſe propriam imaginem à ſenſibus immediatè acceptam, ſed modo ſuperiùs explicato; quod tamen non impedit quominùs omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habere dicenda D ſit, cùm ea quoque notitia à ſenſibus remotè dimanet. Cùm verò Philo ait animam intellectiuam eſſe nobis ignotam, id non de quocunque animæ conceptu, ſed de perfecta, atque omnibus numeris abſoluta cognitione interpretandum erit, ſi modo Iudæus rectè philoſophetur. Ad alteram partem eiuſdem argumenti negari debet parē eſſe in ſubſtantijs ſeparatis, atque in anima humana, dum eſt in corpore, rationem: illæ enim ſunt actu E intelligibiles, & vt tales ſibi perpetuò obijciuntur, anima verò eſt pura potentia in genere intelligibilium; & in corpore intelligit ſpeculando ſimul phantaſmata, vnde tunc non niſi per ſpecies acquiſitas ſeſe intelligit. Illud verò D. Auguſtini, Mentem noſtram ſe per ſe cognoſcere, ita accipiendum eſt, vt anima non accipiat ab externis rebus ſui imaginem, ſicuti cùm res corporeas intelligit.

Ad obiectionem pro parte affirmante.

Ad 2. pro parte negat.

Ad ſecundum intellectum ſemper ſibi eſ- F ſe præſentem quoad ſuam entitatem, nō autem ſecundum eſſe obiectiuum, & intelligibile, ideoq; licet cùm in ſuum actum, & in ſe reflectitur, ſeſe intelligat (tunc enim fit ſibi præſens in ratione obiecti) non proinde tamen in ſui conſideratione perpetuò verſari, quia non ſemper eo reflexu vtitur. Illud verò Ariſtotelis, In ijs, quæ materia carent, idē eſt intellectus, & quod intelligitur, explicat Diuus Thomas prima parte, quæſt. 55. artic. 1. aiens nihil aliud velle Philoſophum, quàm ex intellectu, & ſpecie rei, quæ intelligitur,

Ad obiectionem partis affirmat.

Digitized by Google

fieri quodammodo vnum. Adde id, quod intelligitur, dici idem cum intelligendi ratione verbi, in quo ab eo exprimitur, vt ſuperiùs quoq; interpretati fuimus.

Ad 3. pro parte negatiua.

Ad tertium, licet mens humana quamlibet actuum multitudinem exercere ſimul nequeat, quia finitam, limitatamq; habet intelligendi vim, poſſe tamē ſucceſſione poſt notitiam vnā, aliam ſubinde edere, tum aliam, atque aliam; ita vt ſine vllo termino reflectatur in primā per ſecundam, in ſecundam per tertiam; ob quam cauſam ratio poteſtate quodammodo infinita eſt, vt docet S.Thom. prima ſecundæ quæſt.30.art.4. ad 2. Licet verò intellectus cognoſcat tam ſuos, quàm voluntatis actus, non ſequitur internoſcere naturales à ſupernaturalibus, quia non eos diſtinctè penetrat, & quoad modum vnicuique peculiarem, ſed cōfusè tantùm. Quo fit vt ex hac notitia non poſſit quis ſcire ſe eſſe in gratia. Altera verò pars eiuſdem argumenti rectè probat cognoſci ab intellectu proprios actꝰ, non tamen intelligi per eſſentiā, cum ad hanc reciprocationem exigatur ſpecies intelligibilis alicuius rei, è cuius conceptu mens ad prædictorū actuum notionem progreditur.

Intellectus poteſt reflecti ſuper alium atque alium actū, & ſic deinceps.

Ad obiectū alterius partis.

Ad 4. pro parte negatiua.

Ad quartum, licet anima habitus naturalis ordinis ſibi inhærentes prædicto modo cognoſcat, certò tamen ſcire non poſſe, niſi ei diuinitùs innoteſcat ineſſe ſibi dona Spiritus Sancti, gratiam, & charitatem: quia ſuauitas, & promptitudo ad exercēdas ſtudioſas actiones, quā iſtiuſmodi habitus ſecum afferunt, cōſtare ei nequit, vtrum ab ijs, an ab alijs habitibus naturalibus, qui abſq; gratia reperiri poſſunt, oriatur. Ad poſteriorem partem argumenti dicendum, effatum illud, Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis, hunc in modum debere intelligi, & aptari ad vim argumenti, Quando aliquid, verbi gratia, cognoſcitur, quia aliud cognoſcitur, illud propter quod cognoſcitur, neceſſe eſt, vt magis cognoſcatur: ſed res cognoſcuntur, quia earum ſpecies, & habitus cognoſcuntur: ergo, &c. Cùm igitur illa minor propoſitio vt falſa à nobis negetur: patet hac probatione non colligi prius à nobis cognoſci habitus, eſto cognoſcantur eo ordine, quem explicuimus.

Intellectum nō poſſe diſtinctè dignoſcere actus ſupernaturales.

Ad obiectionē pro parte affirmatiua.

QVAESTIO VIII.

NVM INTELLIGENTEM SPE-*culari phantaſmata oporteat, necne.*

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA SVA-*deant non oportere.*

Quid ſit intellectum phantaſmata ſpeculari.

INtelligentem ſpeculari phantaſmata, non eſt intellectum, aut ipſa phantaſmata, aut naturas, quæ in eis relucent, intueri; ſed eſt A cum, qui intelligit, dum intellectu rem aliquam ſiue vniuerſalem, ſiue particularē conſiderat, ſimul per phantaſiam circa aliquid ſingulare obiter verſari, quod ex Græci contextus verbis in capite proximè ſuperiori textu 39. magis patet, ſic enim habet ὅταν τι θεωρῇ ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν, id eſt, cumque contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur.

Ferrar. li. 1. cōtra Gent. c.36. & lib. 2. cap.73.

1. Argum.

Partem negatiuam quæſtionis hæc argu- B menta ſuadent. Primò, Vel ſpeculari phantaſmata eſt animæ naturale, vel non; ſi non eſt, cùm ad id aliunde minimè cogatur, poterit interdum eam ſpeculationem omittere, ſi eſt, cùm id, quod vnicuiq; ſecundum naturā competit, incolumi re, perpetuò conueniat, ſequitur animā etiam à corpore abiunctam, vel glorioſo corpori vnitam ſpeculari phantaſmata, quod falſum eſt: nam corporis ſoluta vinculis neque phantaſmata habet, neque C phantaſiam; glorioſo autem corpori coniuncta perfectiorem, liberioremq; habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra ſenſuum operam, cùm libuerit, intelligere.

2. Argum.

Secundo, Magis dependet phantaſia à ſenſu externo, quàm intellectus à phātaſia; cùm intellectus, vt eſt potentia immaterialis, ita longè abſtractior ſit à corpore, quàm vlla facultas materiali organo affixa: atqui phantaſia, D ceſſante omni actu externorū ſenſuū, poteſt functiones ſuas edere; ergo & intellectꝰ.

3. Argum.

Tertiò, Intellectus incorporea & immaterialia contemplatur, vt Deū, & intelligentias; ſed hæc nullo modo in phantaſiam cadunt, cùm ſint extra limites corporearum virium; ergo anima ſaltem non ad omniū rerum intellectionem phantaſmata ſpeculatur. Adde quòd Ariſtoteles loco anteà citato, cùm huiuſmodi ſpeculationem commendabat, de E ſola phyſicarū, & Mathematicarū rerum ſciētia agebat, proindeq; non videtur eā omniū diſciplinarū obiectis percipiendis indixiſſe.

4. Argum.

Quartò, Qui Ecſtaſim paſſi rapiūtur ad diuinarum rerum contemplationem, deſerunt tam externorum, quàm internorum ſenſuum functiones; ergo ſaltem ij, dum intelligunt, non ſpeculantur phantaſmata. Probatur aſſumptum. Imprimis, quia id ipſum nomē raptus, atq; Ecſtaſis ſignificat. Deinde, quia cō- F ſtat eos, qui ad rem aliquam conſiderandam valde attenti ſunt, non videre interdum obiectum præſens, idq; ob eam cauſam, quia cùm vis animæ finita, ac limitata ſit, ſi ad vnam aliquam rem per vnam potentiam vehementer incumbat, ceſſat ab operatione alterius; ergo tam vehemens poteſt eſſe mentis applicatio ad alicuius obiecti cōſiderationem, vt ab omnibus tam externorum, quàm internorum ſenſuum muneribus prorſus ferietur. Ac quod id viris Sanctis contemplationis dono inſignibus nonnunquam euenerit, planum

Digitized by Google

planum eſt; ſic enim interdum abſtrahebantur à ſenſibus, vt nec admodũ ignem ſentirẽt.

ARTICVLVS III.
DIVERSA AVCTORVM PLACITA, & explicatio veræ ſententiæ.

IN hac quæſtione variæ ſunt Philoſophorum ſententiæ. Namque Auicenna in ſuo compendio de anima arbitratus eſt ad vſum ſcientiæ nequaquam ſpeculationẽ phantaſmatum requiri Græci quoq; interpretes aiũt eam ſuperuacaneam eſſe, cùm anima attẽdit ad cõmunia, & immaterialia, quæ phantaſiæ vim tranſcendunt. Alij, quorũ meminit Vicomercatus in diſputatione peripatetica de immortalitate animæ rationalis, volunt illam exigi ad productionẽ duntaxat ſpecierũ factã ab intellectu agente, & ad primum conceptũ eam comitantẽ; tunc enim neceſſum eſt operari ſimul phantaſiã, quæ vnà cum intellectu agente ſpecierum intelligibilium opifex eſt. Alij eam adhibent ad omnes, ſolaſq; intellectiones elicitas ab ſpeciebus comparatis ope intellectus agentis, & phantaſmatum, propterea quod vt eiuſmodi ſpecies à phantaſmatis ortum habuere: ita eorum conſortium ad operationes ſuas obeundas neceſſariò videntur aſciſcere. Sunt etiam non pauci, qui aſſerant nullam dari in hoc vitæ ſtatu intelligendi actionem, cum qua phantaſmatum ſpeculatio non concurrat. Deniq;, nonnulli ab hac cõmuni lege excipiunt ſublimẽ quandam, & eminentem contemplationem, qua ſe mens, etſi adhuc in corpore degens, ita ſupra molem corporis quodammodo euehit, vt non iam videatur curare turbam intercurrentium phantaſmatum.

Auicẽna nõ requirit ad ſcientiã phãtaſmatũ ſpeculationem.
Alij eã tantùm ex gũt ad productionem ſpecierum.
Alij ad ſolas intellectiones quæ pendent ex ſpeciebus.
Alij nullam volũt dari intellectionem ſine concurſu phantaſmatum.

Aſſertio.

Noſtra aſſertio hæc eſto; Anima coniuncta corpori non glorioſo, ſaltem dum cõmunes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, neceſſariò ſpeculatur phantaſmata. Hanc aſſertionem tradit Ariſtotel. hoc in lib. c. 7. text. 30. & c. 8. text. 39. licet ijs in locis non eam ille adhibuerit moderationem, quam nos, de qua paulò poſt dicemus; licet etiam non de omnium, ſed de ſenſibilium tantùm rerum notitia, præſertim textu illo expreſsè locutus fuiſſe videatur.

1. Ratio aſſertionis.
De hac re D. Th. 1. par. q. 84. art. 8.
Impeditis ſenſibus minus opatur intellectus.
2. Ratio.

Probatur ergo huiuſce rei veritas duplici iudicio. Primum, quia videmus quoties interni ſenſus, aut morbo læſi, aut ſomno, aliove impedimento ligati ſunt, turbari etiam, & ligari iudicium intellectus, neq; mentem ſuis actionibus rectè, ac ritè fungi; quod certè nõ aliunde prouenit, niſi quia tametſi vis intelligendi non inhæret corpori, requirit tamen conſortium internarum virium corporeis organis inſidentium. Alterum iudicium

A eſt, quòd in ſe ipſo quiuis experitur, cùm aliquid intelligere conatur, efformare ſibi materialia quædam idola, ſeu phantaſmata, quibus id, ad cuius intellectionem animũ appulit, quodãmodo intueatur. Quò ſpectat illud D. Gregorij Nazianzeni de Theologia, oratione ſecunda. Quemadmodum nulla ratione fieri poteſt, vt quiſpiam, qualibet greſſum vrgeat, vmbram ſuam prætereat (quantùm enim eam aſſequeris, tantùm etiã ſemper an-
B teuertit) aut oculus rebus in aſpectum cadentibus citra intermediã lucem, & aërem coniungatur; aut naturalia animãtia extra vndas labatur: Ita etiam impoſſibile eſt ijs, qui corporibus incluſi ſunt, ſine corporearum, ac ſenſibilium rerum adminiculo rebus ijs, quæ animo, ac ratione intelligũtur, omnino coniungi; ſemper enim obiter ſenſibile aliquid incidit, quantumuis maximè noſtra mens à rerum aſpectabilium contagione ſeparata,
C atq; in ſe ipſam collecta, cum reb. cognatis, oculorumq; aciem fugientibus commerciũ habere conetur.

Egregius locus Naziãzeni.

Eſt autem hoc loco dubitatio, vnde nam animæ obuenerit hæc neceſſitas conuertendi ſe ad phantaſmata. Scotus in 1. diſt. 3. q. 3. & in 4. diſt. 45. quæſt. 2. duplicem cauſam affert, nimirum vel peccatum originis, in cuius pœnam demiſſa, atque inflexa eſt anima ad corpus. Quò pertinet illud D. Auguſtini lib. 15.
D de Trinitate cap. 27. Quæ cauſa vt ipſam lucem fixa acie videre non poſſis, niſi infirmitas? & quis eam tibi fecit niſi iniquitas? Vel naturalem ordinem potentiarum; quo fit vt dum vna proprium attingit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta eſt, in idem ſimul contendat. Ex hiſce cauſis prior non videtur rectè tradita: ſicut enim dependentia, quam intellectus poſſibilis habet à phãtaſmatibus, quoad receptionem ſpecierum intelligibi-
E lium; quæ illorum miniſterio ab intellectu agente producuntur, neutiquam ex peccato originis orta fuit (ſiquidem eſto primi parentes nõ peccaſſent, eius poſteri tam ſpecies intelligibiles, quàm ſcientias ope phantaſmatũ cõparaſſent, vt D. Thomas docet prima parte qu. 101. art. 1. & in 2. diſt. 20. qu. 2. art. 2.) ita nec neceſſitas ſpeculandi phantaſmata, cùm acquiſitis iam ſpeciebus vtimur, ad prædictam culpam referenda eſt. Poſterior verò
F cauſa, ſi rectè ad propoſitũ accommodetur, vera eſt, nimirũ adeò eſſe naturalem connexionem intellectus cùm phantaſia, dum animus eſt in corpore, vt ſaltem ordinariè non poſſit intellectus vllius rei capere notionem, quin ipſum phantaſia comitetur, ac circa idẽ obiectum pro ſuo captu, & facultate inſiſtat. Vbi aduertes cùm operatio formam, eiuſque modum exiſtendi ſequatur, anima verò humana ſimul ſit & ſubſtantia independens à corpore, & forma corporis, meritò primæ cõditionis vendicare ſibi operationẽ, ſcilicet intelligendi

Vnde animæ neceſſitas ſpeculãdi phantaſmata.
1. Cauſa.
2. Cauſa.
Improbatur 1. Cauſa.
Peccato originis nõ eſt aſcribẽda hæc neceſſitas.
2. Cauſa approbatur, et explicatur.

Digitized by Google

intelligendi actum, non inhærentem organo corporeo; ratione ſecũdæ, expoſcere ad eam functionem miniſterium corporis, & phantaſiæ ſatellitium.

In vtroque ſtatu naturæ integræ, & corruptæ neceſſaria fuit phãtaſmatum ſpeculatio.

Porrò appoſuimus in cõcluſione verba illa, Dum anima coniuncta eſt corpori nõ glorioſo, vt comprehenderemus duplicem animæ ſtatum in corpore; eum ſcilicet, quem habuere primi parentes dum ingenitæ à Deo iuſtitiæ dono inſigniti fuere; & eum in quo nunc verſamur. In vtroq; enim connexio illa naturalis inter poſſibilem intellectum, & phantaſiam vigorem obtinuit. Nam quòd etiam primi parentes in illo ſtatu vterentur cõuerſione ad phantaſmata, affirmat D. Thomas 1. part. q. 94. art. 2. & in qu. 18. de verit. artic. 2. & 5. probaturque ex eo, quia ſpecies, & ſcientiæ primorum parentum erant eiuſdem naturæ cum noſtris, vtpote infuſæ per accidens. Quare idem illis, ac nobis modus intelligendi ſecundum naturam conueniebat: etſi cõtrariam opinionẽ defendat Scotus loc. citato, abſolutè negans primũ hominem intellexiſſe per conuerſionem ad phantaſmata. Neq; verba illa D. Auguſtini aſſerunt culpam inuexiſſe homini dependentiã à phantaſmatibus, cùm id ei naturale ſit, ſed duntaxat laborẽ, & difficultatem ad res clarè, & dilucidè contẽplandas, ac cognoſcendas. Non eſt etiã diffitendũ ſublimiorem fuiſſe primi hominis cognitionẽ, quàm noſtram. Verùm maior illa ſublimitas & eleuatio nõ erat ſecundũ independentiã à phantaſmate, ſed quoad ea, quæ contemplabatur, vt explicat D. Tho. qu. 18. de verit. art. 5. Itẽ, quia ea ipſa, quæ cognoſcebat, expeditiùs, & acutiùs penetrabat. Adde etiã modũ acquirendi ſcientiã multo altiorem illi contigiſſe, quàm nobis; ſiquidẽ non ope ſenſuum, ſed diuini numinis afflatu eam immediatè accepit. Excluſimus aũt à dependentia phantaſmatũ ſtatũ animæ vnitæ corpori glorioſo; quia in ea nõ erit neceſſarius phantaſię concurſus ad intelligendum; licet enim beati tam externorũ, quàm internorum ſenſuũ functiones habituri ſint, liberum tamen eis erit quamlibet rem ſine eius phantaſmate intelligere.

Qua ex parte Adami cognitio noſtra fuerit præcellentior.

Obiectio. Quòd ſi quis obijciat gratiam nõ euertere naturam. Quare ſi operatio phantaſiæ naturaliter intelligẽdi actũ comitat, neceſſariò animã in corpore, etiã glorioſo, ad phantaſmata recurſurã dicendũ erit gratiam nõ euertere naturã, id eſt, non immutare eſſentiã rei, nec potentias quæ ab illa manant demoliri; ſed eam traducere ad altiorem ſtatum, & perfectiorem operandi modum, cuiuſmodi eſt poſſe intelligere ſine obligatione, deflexuque illo ad ſenſum ✶ Aduerte etiam animam Chriſti adhuc in ſtatu vitæ mortalis nec quoad vſum ſcientiæ infuſæ, nec acquiſitæ indiguiſſe recurſu ad phantaſmata; quia tum ratione vnionis, tum ratione beatitudinis nõ erat corpori ſubiecta, aut ab eo dependens.

anima Chriſti non indiguit conuerſione ad phãtaſmata.

✶Lege D. Th. 3. part. q. 11. art 4.

Lege de hac re D. Th. in 2. 2. qu. 175. art. 5. & de verit. qu. 13. præſertim

A Adiecimus, dum anima communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, vt excluderemus contemplationem, quæ per Ecſtaſim perfectam, & raptum fit. In ea enim tam externorum, quàm internorum ſenſuum munia ceſſant, vt probat vltimum ſuperioris articuli argumentum.

art 4 et Abulenſem in cap 1 Gen. q 400 et in Paradoxe ?. cap. 46.

In perfecta Ecſtaſi nõ eget anima phãtaſmatis concurſu.

ARTICVLVS III.

B

DVBIA QVAEDAM enodantur.

Primũ dubium.

OCcurrunt tamen hoc loco quædam dubia, quorum ſolutio non parum conferet ad meliùs percipiendam dependentiam intellectus à phantaſmatibus. Primum eſt, quo pacto anima beata in corpore glorioſo functiones ſenſuum obitura ſit & ad phantaſma recurſura, cum volet, ſi oppoſitum euenit ijs, C qui Ecſtaſim in hac mortali vita patiuntur, cùm tamen intuitiua diuinæ naturæ cognitio, vt longè ſublimior eſt, ita animam ad ſe magis euocet, atq; adeò à ſenſibus abſtrahat. Alterum eſt, num in Ecſtaſi non ſolùm animales operationes, ſed etiam naturales, ac vegetatrices ab opere omnino ceſſent, cùm in vtriuſque eadem ratio eſſe videatur. Tertium, num Ecſtaſis per vim naturæ poſſit accidere. Ad primum horum dicendum cum D D. Thom. 2. 2. quæſt. 175. art 4. licet beati aſſumptis corporibus glorioſis tota mentis intentione in Deum ferri debeant, non tamen in eis futuram abſtractionẽ à ſenſibus; quia fiet redundantia quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atq; ita ſecundum ipſam beatificæ viſionis regulam poterit ſimul attendere anima ad phantaſmata, & ad externa ſenſibilia. Non quòd ea contemplatio cæteris eminentior nõ ſit, nec quòd mens in eam E non feratur conatu multo vehementiori, ſed quia diuino lumine ita colluſtrabitur, vt vtrumque obire queat. His non obſtat quòd D. Paulus etiam apud eos, qui eum in raptu diuinam eſſentiam vidiſſe putant, à ſenſibus abſtractus fuerit, vt annotauit D. Thomas loco citato, defuit enim illi prædicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinam eſſentiam non ſtabili, vt beati in patria, ſed breui, ac tranſitoria ſolùm viſione intue- F batur. Adde non conſtare an anima D. Pauli fuerit tunc à corpore ſeparata, cùm ipſe id ſe neſcire fateatur. Vnde quid illi circa abſtractionẽ à ſenſibus re ipſa acciderit, affirmare non poſſumus: videlicet num mortuo corpore per ſeparationem animæ extincti fuerint in eo ſenſus; vel non mortuo conſopiti duntaxat Lege D. Thom. eadem quæſt. artic. 5. & 6.

Hac de re Aug. li. 12. de Gẽ ad litter. à c. 2. vſque ad 36. li 4 de ani. ca 8. et 9. li. de cura pro mortuis 15. lib. de confeſſ. c. 13. item Epiſt. 112. de vidẽdo Deo c. 11.

Secundũ dubium.

Tertiũ dubium.

Viſio beatifica non inducit beatis abſtractionem à ſenſibus.

Eam abſtractionẽ impedit redundantia quędam ab intellectu ad vires inferiores.

Ad ſecundum dubium reſpondet Abulenſis loco citato in Ecſtaſi, feriari omnes potentias, præter intellectum. Ad cuius rei explicationem

Pro 2. dubio ſentẽtia Abulenſis.

Digitized by Google

tionem ſtatuit diſcrimē inter ligationem potentiarum, quæ in ſomno fit, & eam, quæ in Eſtaſi, quòd in ſomno impediātur vires cognitrices; ita ſcilicet, vt externi ſenſus nihil omnino agant; interni autem, itemq; intellectus, aut omnino etiam vacent, cùm nulla vigent inſomnia; aut certè nō niſi obſcurè, & imperfectè operentur: interim verò, ligatis eo modo potētijs cognoſcentibus, naturales vires ad opus expeditiores ſint, nō occupata alijs functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atq; alimenti in totum corpus diſtributio, multo celeriùs, commodiuſq; perficitur. In Eſtaſi autem oppoſito modo res habet. Anima enim, quæ in ſomno incuruaī, in Eſtaſi eleuatur, hoc eſt, quæ in ſopore ad inferiores potentias inflectitur, in Eſtaſi ad altiorē videlicet intelligendi vim, rapitur, cæteris in otio relictis. Vt enim ad tam excellentem rerum cognitionem aſcendat, colligit ſe quantùm poteſt, totaq; in eam ita impenditur, vt reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita verò ſentit Abulenſis etiā operationes naturales in Eſtaſi intermitti. Quod ex eo probat, quia qui eam patiuntur, diu ſine cibo, ac potu iacent; & quod mirabilius eſt, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehendetur; adeò vt mortui ne ſint ambigatur.

Diſcrimē inter ligationem potentiarū in ſomno, & in Eſtaſi.

D. Thomas ſecunda ſecundæ quæſt. 175. artic. 5. aſſerit non requiri ad raptum, vt vires animæ vegetatricis ab opere ceſſent, propterea quod agunt per modum naturæ, non autem ex intentione animæ, vt facultates ſenſitiuæ, quarum proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectiuam cognitionem. Nobis videtur, licet vires naturales, vt ſunt organo corporeo magis addictæ, ita aliarum operibus minùs retardentur, vniuerſim tamen facultates omnes, quocumq; modo agant, ſiue naturales ſint, ſiue non, agendi acrimoniā remittere, cùm anima in alicuius potentiæ operationem vehementiùs incumbit. Cui rei argumento eſt quòd, vt ſuperiùs dicebamus, qui à cibo legunt, aut ſcribūt, vel de re quapiam attentiùs meditantur; minùs probè decoctionis officiū peragūt, & è contrario. Igitur ad propoſitam dubitationem reſpondemus, cùm Eſtaſis virtute diuina fit, certum eſſe poſſe nunc animā eadem virtute ab omnium potentiarū munijs ceſſare. Vtrum verò ab alijs, præterquam à functionibus ſenſuū, & facultatis loco motricis, reuera abſtineat, non ſatis compertum eſſe. Nobis certè veriſimilius videtur etiā tunc naturales vires non nihil operari, eſto id aliquando exteriùs deprehendi nequeat.

Sentētia D. Thom.

Diuina virtute poteſt anima in Eſtaſi ceſſare ab omni operatione.

Quod ad tertium dubiū attinet; pro parte affirmatiua eſt in primis illud, quod ad primi articuli calcem attigimus. Nam ſi cùm anima rebus alijs nimis intēta eſt, accidit interdum vt oculus, etſi obiecti ſpeciem in diſtantia conuenienti recipiat, ob nimiam occupationem viſionē non edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita ſe ad rerum ſublimium conſiderationem applicare, vt ſenſuum functiones deſerat? Deinde, quia id ipſum videtur aliquot exēplis confirmatū. Nam de Reſtituto Presbytero ita narrat D. Auguſt. lib. 14. de Ciuitate Dei cap. 24. Presbyter fuit quidam nomine Reſtitutus in Paroecia Calamenſis Eccleſiæ, qui quando ei placebat, rogabatur aūt, vt hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem corā ſcire cupiebāt, ad imitatas quaſi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mortuo: vt non ſolùm vellicantes, atq; pungentes minimè ſentiret; ſed aliquando etiam igne vreretur admoto, ſine vllo doloris ſenſu, niſi poſtmodū ex vulnere: non aūt obnitendo, ſed nō ſentiendo, nō mouere corpus, eo probabatur quod tanquā in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Prætereà ſic Platonē de ſe ipſo narraſſe teſtatur Auctor operis de diuina ſapientia ſecundum Aegyptios lib. 1. cap. 4. Ego ſæpius animo contemplans relicto corpore viſus ſum perfrui ſummo bono cū voluptate incredibili. Quare hæſi quodammodo attonitus, agnoſcens me eſſe partem quandā ſuperioris mundi, atq; adeptum ſentiens vitæ immortalitatem, ſub luce maxima, quæ neq; oratione exprimi poteſt, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendi. Tandem verò hac cōtemplatione defeſſus intellectus, recidit in phantaſiā, tuncq; illa luce deficiente factus ſum triſtior. Tale quiddam etiā initio Pimandri legitur de Mercurio Triſmegiſto, qui in contemplatione naturæ, ſopotis iam corporis ſenſibus, à diuina mēte raptū ſe ait, & de ijs, quæ ſcire optabat, ab eadem inſtitutū. Socratem etiam commemorat Alcibiades in Cōuiuio, aliquando vno gradu diem, & noctem vſq; ad Solis exortū ſtetiſſe, in medio exercitu cogitabundū. Cùm igitur has à ſenſibus abſtractiones miraculo accidiſſe non ſit veriſimile: concedendum erit poſſe facultate naturæ Eſtaſim dari. Et in hac opinione videtur eſſe Ficinus lib. 13. de immortalitate animorū cap. 14. vbi aſſerit hoc vnum eſſe ex argumētis, quib. animæ rationalis à corpore ſolutio, atq; immortalitas cōprobatur. Pro aduerſaria tamē ſentētia eſt, quòd ad liberandū intellectum à naturali illa phantaſmatū dependentia, videtur requiri vis aliqua ſupra naturam. Idq; putare ſe non obſcurè indicauit D. Gregorius Nazianzenus ijs verbis, quæ ſuperiùs attulimus, vbi ait impoſſibile eſſe mentem quantumlibet ſe à fæce corporea ad ſublimium rerum contemplationem erigat ſenſuum commercia deſtituere.

Quæ rationes cōfirmēt p ſectiam Eſtaſim poſſe naturaliter euenire.

1. 2.

Locus D. Auguſt. de Reſtituto Presb.

3. *Locus Platonis de ſe ipſo.*

Simile quid narratur de Triſmegiſto.

Item de Socrate.

Quæ ratio probet non poſſe dari talem Eſtaſim naturæ virib.

Qui priorem partē ſequi volet, dicat legē illam dependentiæ à phantaſmatibus, quam natura intellectui impoſuit, nō eſſe irrefragabilem

Soluitur ratio ſentētiæ negatiuæ.

Digitized by Google

bilem, ſed ordinariã. Neq; hæc prædictæ legis interpretatio paucorum eſt, ſed compluriuum, quorũ ſuprà ex Vicomercato mentionem fecimus, aientiũ nõ ſemper requiri ſpeculationẽ phantaſiæ Itaq; veriſimile eſſe poſſe aliquos velut ex naturæ priuilegio in aliquo euentu, & circunſtantijs naturaliter Ecſtaſim pati: ad quod multũ confert cuiuſque temperamẽtum. Melancholici enim, vt ediſſerit Fracaſtorius lib. 2. de intellectione quemadmodum ſuopte ingenio ſunt cogitabũdi, ſic ad iſtiuſmodi raptũ à ſenſibus procliuiores habentur. Nec verò eſt à naturæ decretis alienum res his ſimiles, & raritate mirabiles nonnunquã efficere, vt experientia ipſa teſtatur, docetq; varijs exemplis D. Auguſt. de Ciuitat. Dei loco citato, vbi inter naturæ miracula recenſet illud de ecſtaſi presbyteri Reſtituti, quod ſuprà memorauimus.

Melãcholici cur procliuiores ad Ecſtaſim.

Cui poſterior ſentẽtia magis placuerit, dicet non eodẽ modo ſe habere viſum ad phantaſiam, & intellectum, quo ad intellectum ſe habet phantaſia; quia intellectus pendet à ſatellitio phantaſiæ: at neq; intellectus, neq; phantaſia pendet à functione viſus. Quare nihil mirum ſi non edente aſpectu ſuam actionem, nihilominus phantaſia, & intellectus in opere perſeuerent. Quod autem ſpectat ad exempla, quæ retulimus, dicendũ erit, Ecſtaſim perfectam, de qua noſtra quæſtio eſt, in qua nimirũ omnes, tam interni, quàm externi ſenſus omnino ſopiuntur, nemini abſque diuina virtute contigiſſe; imperfectam verò, in qua nõ omnino ceſſat operatio phantaſię, potuiſſe illis hominibus per naturam accidere. Certè Reſtitutus Presbyter narrabat ſe poſtquam ita, vt diximus, à ſenſu raptus erat, inclamantium voces quaſi è longinquo audiſſe, vt ibidem refert D. Auguſtinus. Quòd ſi voces percipiebat, vtiq; non feriebatur in eo audiendi ſenſus: proindeq; perfectam Ecſtaſim non patiebatur.

Explicãtur rationes partis affirmatiuæ.

Ecſtaſim perfectam ſola diuina potentia dari poſſe, imperfectam poſſe naturali.

ARTICVLVS IIII.

RESPONSIO AD PRIMI articuli argumenta.

Reliquum eſt vt argumentis initio quæſtionis propoſitis occurramus. Ad primũ concedimus naturale eſſe animæ dum intelligit, dependere à phantaſmatibus. Cùm aũt obijcitur id, quod alicui naturaliter cõpetit ſemper ei, incolumi natura, conueuire: verum id quidem eſt, niſi ponamus rem ab vno ſtatu ad alium perfectiorẽ, ac ſupra natiuam ipſius facultatem transferri. Vel præter viſitatũ curſum aliquo veluti priuilegio naturæ, ſecùs operari. Quod addimus ex mente eorum, qui concedunt dari Ecſtaſim perfectã viribus naturæ.

Ad 1. Arg.

Quidquid alicui competit naturaliter ſemper ei conuenit, modò perduret idem ſtatus.

Ad ſecundum quid reſponderi debeat, patet ex dictis, videlicet concedendum æquè dependere intellectum à phantaſia, & phantaſiam à ſenſibus externis, quoad acquiſitionem ſpecierum; non tamen quoad vſum earum. Etenim licet intellectus abſtractior ſit à materia, quàm vlla potentia inhærens organo corporeo; maior tamen eſt coniunctio, & ſocietas inter intellectũ, & phantaſiã, quàm inter phantaſiam, & ſenſus externos ob cauſam à nobis ſuperiùs explicatã. Aliam huius argumenti ſolutionem lege, ſi placet, apud D. Thomam 1. part. quæſt. 84. artic. 7. ad ſecundum.

Ad 2. Arg.

Ad tertium dicito, non oportere, vt ſemper phantaſia apprehendat ſingulare eiuſdẽ naturæ cum eo, quod ab intellectu concipitur; ſed aliquid ſimile, aut ei quoquo modo reſpondens. Etſi verò Ariſtoteles loco citato de ſolis phyſicis, ac Mathematicis rebus expreſſè locutus fuerit, dicendũ nihilominùs eandem videri rationem in cæterarum rerũ conceptibus. Ad vltimum quid reſpondendum ſit, conſtat ex ſuperioribus.

Ad 3. Arg.

Ad 4. Arg.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. θ.

Ἐπεὶ δὲ ἡ ψυχὴ κατὰ δύο ὥρισται δυνάμεις ἡ τῶν ζῴων, τῷ τε κριτικῷ, ὃ διανοίας ἔργον ἐστὶ καὶ αἰσθήσεως· καὶ ἔτι τῷ κινεῖν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν, περὶ μὲν αἰσθήσεως καὶ νοῦ, διωρίσθω τοσαῦτα· περὶ δὲ τοῦ κινοῦντος τί ποτέ ἐστι τῆς ψυχῆς σκεπτέον, πότερον ἕν τι μόριον αὐτῆς χωριστὸν ὂν, ἢ μεγέθει, ἢ λόγῳ· ἢ πᾶσα ἡ ψυχή· κἂν ἐν μόριόν τι· πότερον ἴδιόν τι παρὰ τὰ εἰωθότα λέγεσθαι, καὶ τὰ εἰρημένα, ἢ τούτων ἕν τι.

ἔχει δὲ

CAP. IX.

Text. 40.

Cvm autem animaliũ anima his duobus ſit definita, diſcernendi, inquam, potentia, quod quidem eſt opus, officiumq; mentis, atque etiam ſenſus, & inſuper etiam mouendi motu ad locum accommodato potentia: de ſenſu quidem, & intellectu hæc ſint determinata, ac pertractata. Deinceps autem de eo, quod mouet, quidnam ſit ipſius animæ conſideremus oportet, verum vna quædam ipſius ſit pars ſeparabilis magnitudine, vel ratione, an ipſa anima tota: etſi pars ſit aliqua, vtrum ſit alia quædam propria præter eas, quæ dici ſolent, & eas, quas diximus, an iſtarum aliqua vna?

b Atque

Digitized by Google

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

CVm a autem animalium.] Quia definierat animam eſſe id, quo ſentimus, viuimus, loco mouemur, intelligimus: poſtquam egit de potentia vegetante, ſentiente, & intelligente; accedit nunc ad differendum de facultate loco motrice, quam ideò in extremam libri partem vltra ſenſuum, & intellectus tractationem reiecit: quia hæc motio non perficitur niſi aliqua vel ſenſus vel intellectus notitia præeunte. Quærit ergo de potentia motrici non quauis: ſed quæ principium eſt progreſſionis & inceſſus animalium: vtrum ea ſit aliqua animæ pars, ſeu facultas: an ipſa animæ ſubſtantia: rurſusq; ſi potentia animæ conſtituenda ſit, vtrum à cæteris diſtinguatur, necne. *Inſtitutum huius cap.*

b *Atq;*

ἔχει δ' ἀπορίαν εὐθύς, πῶς τε δεῖ μόρια ψυχῆς λέγειν, καὶ πόσα· τρόπον γάρ τινα ἄπειρα φαίνεται, καὶ οὐ μόνον ἅ τινες λέγουσι διορίζοντες, λογιστικὸν, καὶ θυμικὸν, καὶ ἐπιθυμητικόν. οἱ δὲ τὸ λόγον ἔχον, καὶ τὸ ἄλογον. κατὰ γὰρ τὰς διαφορὰς, δι' ἃς ταῦτα χωρίζουσι, καὶ ἄλλα φαίνεται μόρια μείζω διάστασιν ἔχοντα τούτων, περὶ ὧν καὶ νῦν εἴρηται, τό, τε θρεπτικὸν, ὃ καὶ τοῖς φυτοῖς ὑπάρχει, καὶ πᾶσι τοῖς ζῴοις· καὶ τὸ αἰσθητικὸν, ὃ οὔτε ὡς ἄλογον, οὔτε ὡς λόγον ἔχον, θείη ἄν τις ῥᾳδίως. ἔτι δὲ τὸ φανταστικὸν, ὃ τῷ μὲν εἶναι πάντων ἕτερον, τίνι δὲ τούτων ταὐτὸν, ἢ ἕτερον, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, εἴ τις θήσει κεχωρισμένα μόρια τῆς ψυχῆς· πρὸς δὲ τούτοις τὸ ὀρεκτικὸν, ὃ καὶ λόγῳ καὶ δυνάμει ἕτερον ἂν δόξειεν εἶναι πάντων· καὶ ἄτοπον δὴ τοῦτο διασπᾶν. ἔν τε τῷ λογιστικῷ γὰρ ἡ βούλησις γίνεται, καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός. εἰ δὲ τρία ἡ ψυχὴ, ἐν ἑκάστῳ ἔσται ὄρεξις. καὶ δὴ καὶ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐνέστηκε, τί τὸ κινοῦν κατὰ τόπον τὸ ζῷόν ἐστι· τὴν μὲν γὰρ κατ' αὔξησιν καὶ φθίσιν κίνησιν, ἅπασιν ὑπάρχουσαν, τὸ πᾶσιν ὑπάρχον δόξειεν ἂν κινεῖν τὸ γεννητικὸν καὶ θρεπτικόν. περὶ δὲ ἀναπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς, καὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, ὕστερον ἐπισκεπτέον· ἔχει γὰρ καὶ ταῦτα πολλὴν ἀπορίαν. ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, τί τὸ κινοῦν τὸ ζῷον τὴν πορευτικὴν κίνησιν, σκεπτέον. ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἡ θρεπτικὴ δύναμις, δῆλον· ἀεί τε γὰρ ἕνεκά του ἡ κίνησις αὕτη, καὶ ἢ μετὰ φαντασίας, ἢ ὀρέξεώς ἐστιν· οὐθὲν γὰρ μὴ ὀρεγόμενον ἢ φεῦγον κινεῖται, ἀλλ' ἢ βίᾳ. ἔτι καὶ τὰ φυτὰ κινητικὰ ἦν, κἂν εἶχέ τι μόριον ὀργανικὸν πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην. ὁμοίως

b *Atq; hic exiſtit continuò dubitatio, dubitabitque non iniuria quiſpiam, quomodo partes animæ, & quot oporteat dicere: nam infinita quodammodò, & non ea ſolùm eſſe videntur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis, inquam, particeps, & iraſcendi, ac cupiendi principium, vel vt alij, rationis particeps, & rationis expers. Per differentias enim, quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes, & aliæ partes eſſe videntur, quæ maiorem inter ſeſe, quàm dictæ diſtantiam habent. Vegetatiua, inquā, quæ quidem & plantis, & vniuerſis animalibus ineſt. Et ſenſitiua, quam nec vt rationis expertē, nec vt eiuſdem participem quiſquam facilè ponet. Præterea imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa, cui verò ſit iungenda, vt ſit idem, quod illa, aut à qua ſeiungēda, vt ſit alia ab illa, magnam dubitationem habet profectò, ſiquis ſeiunctas animæ partes, ſeparataſque ponat. Inſuper appetitiua, quæ, & ratione, & vi alia, diuerſaque ſine dubio ab vniuerſis eſſe videtur. Abſurdum autem eſt hanc à cæteris diuellere partibus: ſit enim & in participe rationis voluntas, & in ratione vacāte cupiditas, atq; ira. Quòd ſi tres in partes diuidatur anima, in vnaquaq; profectò partium inerit appetitus.* c *Sed vt redeamus vnde digreſſi ſumus, quid eſt id, quod mouet ipſum animal loco, quo de nunc diſputatio noſtra eſt inſtituta? motu nāq; eo, quo incremēta, decrementaq; ſuſcipiuntur, qui quidē omnibus animantibus ineſt, id mouere ſanè videtur, quod vniuerſis ineſt eiſdē: principiū, inquā, generandi, ac nutriendi. De reſpiratione aūt expiratione ve, & ſomno, atq; vigilia poſteriùs cōſiderare oportet. Nā & hæc ipſa magnā dubitationē, difficultatēq; habent. Nunc eſt de motu ad locū accōmodato conſiderandum, quidnam id tandem ſit, quod ipſum animal motu mouet progrediendi. Patet itaq; non eſſe ipſam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia ſemper hic motus efficitur, eſtq; cū imaginatione, vel appetitu: nihil enim nō appetens, aut fugiēs hoc motu cietur, niſi forſitā vi. Præterea plātæ quoq; tali cierētur pſectò motu, partēq; aliquā ad hūc motū, vt inſtrumentū haberēt.*

Text. 42. Text. 43. Text. 44. Text. 45.

d *Pari*

b *Atq; hic exiſtit continuò dubitatio.*] Quia propoſitæ quæſtiones expediri commodè non poſſunt, niſi priùs de facultatum numero conſtet, dubitationem interponit de animæ partibus, quot ſint. Etenim verò nec diuiſio, quam Plato 7. de Repub. tradidit in iram, cupiditatē, & rationem: neq; illa, quam ipſe Ariſtoteles vltimo cap. libri primi, & primo cap. lib 6. Ethicorum affert, videlicet in rationis compotem, & ratione carentem, omnes animæ partes ambitu ſuo videntur coercere: quod adductis hinc inde rationibus pertractat. *Quæritur de partibus animæ quot ſint numero.*

c *Sed vt redeamus.*] Id, quod ad præſentem diſceptationem attinebat, diſſerit, concluditque vim mouentē non eſſe potentiam vegetandi, ſentiendi, intelligendi, aut appetendi. Nam primùm quòd nō ſit facultas vegetandi ex eo patet, quia omnis motio eſt cōiuncta cū imaginatione, & appetitu, cum ſit ad fugiendum, proſequendúmve aliquid imaginatione perceptū; & *Concluditur vim mouētē nō eſſe potētiā vegetādi.*

Digitized by Google

omnis fuga, & proſecutio ad appetitum pertineat: vegetandi verò actio non requirit imaginationem, & appetitum, cùm inſit etiam plantis, quibus neutrum horum cõuenit: Item quia ſi mouendi & vegetandi potentia idem eſſet, ſequeretur etiam ſtirpium genera quæ vegetandi facultate pollent, habere inſtrumenta ad progreſſionem idonea, quod falſum eſſe conſtat.

d P

ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν· πολλὰ γάρ ἐστι τῶν ζῴων, ἃ αἴσθησιν μὲν ἔχει, μόνιμα δὲ ἐστι καὶ ἀκίνητα διὰ τέλους. εἰ οὖν μήτε μηδὲν ἡ φύσις ποιεῖ μάτην, μήτε ἀπολείπει τῶν ἀναγκαίων, πλὴν ἐν τοῖς πηρώμασι καὶ τοῖς ἀτελέσι· τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ζῴων τέλεια, οὐ πηρώματά ἐστι· σημεῖον δὲ, ὅτι γεννητικὰ καὶ ἀκμὴν ἔχει καὶ φθίσιν. ὥστε εἶχεν ἂν καὶ τὰ ὀργανικὰ μέρη τῆς πορείας. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ λογιστικὸν, καὶ ὁ καλούμενος νοῦς, ἐστὶν ὁ κινῶν. ὁ μὲν γὰρ θεωρητικὸς οὐδὲν νοεῖ πρακτὸν, οὐδὲ λέγει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐθέν. ἀεὶ δὲ ἡ κίνησις, ἢ φεύγοντός τι, ἢ διώκοντός ἐστιν. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὅταν θεωρῇ τι τοιοῦτον, ἤδη κελεύει φεύγειν, ἢ διώκειν· οἷον πολλάκις διανοεῖται φοβερὸν ἢ ἡδύ· οὐ κελεύει δὲ φοβεῖσθαι· ἡ καρδία δὲ κινεῖται. ἂν δὲ ἡδὺ, ἕτερον τι μόριον. ἔτι καὶ ἐπιτάττοντος τοῦ νοῦ καὶ λεγούσης τῆς διανοίας φεύγειν τι ἢ διώκειν, οὐ κινεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττει, οἷον οἱ ἀκρατεῖς. καὶ ὅλως δὲ ὁρῶμεν, ὅτι ὁ ἔχων τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἰᾶται, ὡς ἑτέρου τινὸς κυρίου ὄντος τοῦ ποιεῖν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ᾽ οὐ τῆς ἐπιστήμης. ἀλλὰ μὴν οὐδ᾽ ἡ ὄρεξις ταύτης κυρία τῆς κινήσεως· οἱ γὰρ ἐγκρατεῖς ὀρεγόμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες, οὐ πράττουσιν ὧν ἔχουσι τὴν ὄρεξιν, ἀλλ᾽ ἀκολουθοῦσι τῷ νῷ.

ΚΕΦ.

d *Pari modo nec ipſam ſentiendi vim motus huiuſce principium eſſe conſtat: ſunt enim animaliũ multa, quæ ſenſum quidem habent, manent tamen, & ſemper immobilia ſunt. Quòd ſi natura nihil facit fruſtrà, neq; neceſſariorum quicquã omittit, niſi in animalibus membris captis, ac imperfectis, atq; animaliũ hæc & perfecta ſunt, & non membris capta, cuius id indiciũ eſt, & generant enim & ſtatum, decrementaq; ſuſcipiunt, haberent & eas ipſa profectò partes, quæ progrediendi ſunt inſtrumenta.* e *At verò neq; ratiocinandi vis, & id, quod intellectus appellatur, principiũ eſt mouendi.* Text. 46. *Intellectus enim contemplatiuus nihil eorum, quæ ſub actionem cadunt, contemplatur, neq; dicit quicquam omnino ſi ſit fugiendum, an perſequendum. At motus ſemper aut fugiẽtis, aut perſequentis quippiam eſt. Actiuus etiam cum rem aliquam huiuſcemodi cõtẽplatur, minimè iam fugere, aut perſequi iubet, attamen ſi res illa terribilis ſit, cor ipſum mouetur, ſin afficiens voluptate, pars aliqua alia corporis agitatur. Præterea intellectus nonnunquam iubet, ratioq; fugere aliquid, aut perſequi dicit, at non obtemperat homo, neq; mouetur,* Text. 47. *ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinenti. Omnino aũt perſæpe fieri videmus, vt non medeatur iſte, qui medicinã habet, nec iſte conficiat ſtatuã qui ſtatuariã habet artem. Propterea quòd non ars ipſa, neq; ſcientia, ſed aliquid aliud hanc habet vim, & potentiã, vt per ipſam artẽ aliquid ſcientiarumq; agatur. At verò nec appetitus auctor, atq; princeps huius eſt motionis: continentes enim quanquã appetũt, atq; cupiunt, non tamen agunt ea, quæ cupiunt, ſed intellectum ipſum ſequuntur, rationiq; obtemperant.* Text. 48.

CAP.

Probatur item nõ eſſe potentiam ſentiendi.

d *Pari modo nec ipſam.*] Eâdem ratione oſtendit vim progrediendi non eſſe ſenſum, quia conſtat quædam eſſe animalia, quæ nõ mouentur loco, ſed eadem fixa ſede vitã agunt. (Greci Zoophyta vocant, Latini plantanimalia nuncupare poſſunt) quæq; ſenſum habent, & tamen facultate loco motrici prædita non ſunt, cùm organis ad diuerſa loca adeunda careant.

Eandem diſtingui ab intellectu.

e *At verò neq; ratiocinandi vis.*] Probat non eandem eſſe facultatem motiuam & intellectiuam, quia intellectus, vel actiuus eſt, vel contemplatiuus: neuter autem principium progreſſionis haberi poteſt: nõ cõtemplatiuus: hic enim, quia talis eſt, nihil quod in actionem cadit, conſiderat: progreſſio aũt non niſi fugientis, aut amplectentis actio eſt. Nõ practicus, quia hic ſæpenumero quid amplectendum aut declinandum ſit proponit, nec tamen actio ſequitur, vt patet in ijs, qui cupiditate magis, quàm ratione ducũtur.

Facultatem mouentem non eſſe appetitum.

Poſtremò, quòd facultas mouens nõ ſit appetitus, ſiue concupiſcibilis, ſiue iraſcibilis, confirmat ex eo, quia ſæpe inclinante appetitu ad aliquem motum, motus non exhibetur.

CAP.

ΚΕΦ. ι.

Φαίνεται δέ γε δύο ταῦτα κινοῦντα, ἢ ὄρεξις, ἢ νοῦς, εἴ τις τὴν φαντασίαν τιθείη ὡς νόησίν τινα. πολλοὶ γὰρ παρὰ τὴν ἐπιστήμην ἀκολουθοῦσι ταῖς φαντασίαις, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις οὐ νόησις οὐδὲ λογισμός ἐστιν, ἀλλὰ φαντασία. ἄμφω ἄρα ταῦτα κινητικὰ κατὰ τόπον νοῦς καὶ

νοῦς δὲ

CAPVT X.

Videntur a igitur duo hæc eſſe mouentia, vel appetitus, vel intellectus, ſiquis imaginationẽ, vt quãdã intellectionẽ eſſe ponat. Nã & homines magis imaginationẽ, q̃ ſcientiã plerũq; ſequũtur, et in cęteris animalib. nõ intellectio neq; ratio, ſed imaginatio ineſt. Hęc igitur ambo, intellectus et appetit⁹, mouẽdi motu dictio principia ſunt. Text. 49.

Intellectus

Digitized by Google

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

V*identur* a *igitur duo.*] Capite ſuperiori docuit, quid non eſſet vis mouendi; nunc quid ſit, oſtendit. Et quoniam facultas motrix aut eſt dirigens, aut impellens, aut exequens, docet quænam ſint principia, à quibus potentia motum exequens dirigitur, & impellitur. Statuit ergo intellectum practicum, & appetitum eſſe principia motus progreſſionis, monetq; nomine intellectus practici comprehendi quoque imaginationem, eò quòd inter ſe munere conſentiant. Vt enim homines ad motum, omnemque actionem ratione diriguntur, ſic brutæ animantes imaginatione: ac nonnunquam etiam homines, cùm animi perturbatio rationem vincit. Hoc verò aſſertum probat, quia tam appetitus, quàm intellectus ſpectant aliquẽ finem motu progreſſionis obtinendum. Aduerte autem intellectum practicum eſſe dirigens: appetitum verò principium impellens, quia ad intellectum practicum pertinet quid fugiendum amplectendúmve ſit proponere, & appetitus officium eſt rem obiectam fugere, vel amplecti. Ait quoque intellectum, qui mouet, ratiocinari ob aliquid: quia contemplatiuus propter ſe ſpeculatur veritatem; practicus autem gratia operis; ſiquidem omnis appetitio fertur in aliquid aſſequendum, & intellectus practicus eſt, qui mouet appetitum, vnde & appetibile dicitur finis, à quo intellectus practici conſideratio incipit.

Oſtenditur hoc cap quæ ſit vis motiua.

Intellectum Practicũ et appetitũ eſſe principia motus progreſſionis.

b *Intelle-*

νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του λογιζόμενος, καὶ ὁ πρακτικός. διαφέρει δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει. καὶ ἡ ὄρεξις ἕνεκά του πᾶσα· οὗ γὰρ ἡ ὄρεξις, αὕτη ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ· τὸ δ' ἔσχατον, ἀρχὴ τῆς πράξεως. ὥστε εὐλόγως δύο ταῦτα φαίνεται τὰ κινοῦντα, ὄρεξις καὶ διάνοια πρακτική· τὸ ὀρεκτικὸν γὰρ κινεῖ. καὶ διὰ τοῦτο ἡ διάνοια κινεῖ. ὅτι ἀρχὴ αὐτῆς ἐστι τὸ ὀρεκτικόν. καὶ ἡ φαντασία δὲ ὅταν κινῇ, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως. ἓν δή τι τοίνυν τὸ κινοῦν πρώτως τὸ ὀρεκτόν· εἰ γὰρ δύο, νοῦς καὶ ὄρεξις, ἐκίνουν, κατὰ κοινὸν ἄν τι εἶδος ἐκίνουν. νῦν δὲ ὁ μὲν νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὀρέξεως. ἡ γὰρ βούλησις, ὄρεξις. ὅταν δὲ κατὰ τὸν λογισμὸν κινῆται, καὶ κατὰ βούλησιν κινεῖται. ἡ δ' ὄρεξις κινεῖ παρὰ τὸν λογισμόν· ἡ γὰρ ἐπιθυμία, ὄρεξίς τις ἐστι. νοῦς μὲν οὖν πᾶς ὀρθός ἐστιν· ὄρεξις δὲ καὶ φαντασία καὶ ὀρθὴ, καὶ οὐκ ὀρθή. διὸ ἀεὶ μὲν κινεῖ τὸ ὀρεκτὸν, ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν· οὐ πᾶν δὲ, ἀλλὰ τὸ πρακτὸν ἀγαθόν. πρακτὸν δ' ἐστὶν ἀγαθὸν, τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἄλλως ἔχειν. ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη δύναμις κινεῖ τῆς ψυχῆς ἡ καλουμένη ὄρεξις

Intellectus is, inquam qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium eſt agendi, atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius eſt gratia, cuius enim eſt appetitio, id eſt, principium intellectus actiui: at ipſum vltimum principium eſt actionis. Quare non ſine ratione principia mouendi videntur hæc *eſſe duo; appetitus, inquam, & mens ea, quæ principium eſt agendi. Ipſum enim appetibile mouet: & propterea mens mouet, quod appetibile ipſius principium eſt. Imaginatio quoque cùm mouet, non abſque appetitione mouet.* Text. 50. *Vnum igitur eſt id, quod mouet; ipſum, inquam, appetibile. Nam ſi duo intellectus, atque appetitus mouẽt per aliquam communem vtique formam mouerent. Nunc autem intellectus quidem non videtur abſque appetitu mouere; voluntas enim appetitus eſt quidam. Atque cùm ſit motus per rationem, & etiam per voluntatem fit. Appetitus autem abſque ratione mouet; cupiditas enim & ipſa quidem eſt appetitus.* b *Intellectus igitur rectus eſt omnis: at appetitus atque imaginatio & recta eſt, & non recta.* Text. 51. *Quocirca ſemper quidem ipſum appetibile mouet: hoc autem eſt aut verè bonum, aut apparens bonum: attamen non omne bonum mouet, ſed id, quod ſub actionem cadit: ſub actionem autem cadit, quod aliter ſe habere etiam poteſt. Patet igitur talem animæ vim atque potentiam principium eſſe mouendi,* Text. 52. *quæ quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare.* c *Conſtat enim eos oportere, qui partes animæ*

---

b *Intellectus igitur rectus eſt omnis.*] Ex dictis occaſionem ſumit explicandi cur interdum in appetitionib. motibusque erremus, aſſerens in primis intellectum omnem rectum eſſe, quod interpretandum eſt de aſſenſu communium principiorum, ſiue ad contemplationem pertineant; vt, Omne totum eſt maius ſua parte; ſiue ad actionem, vt, Nulli nocere fas eſt. Itaq; circa prima principia nullus contingit error, ſed neque in ijs, quæ è primis principijs practicis ducuntur, cùm rectè ac ſolerter, quid amandum fugiendúmve ſit conſideramus. Sic demum appetibile ſemper mouet, ſed hoc aut ſimpliciter bonum eſt, cùm rectæ rationis iudicio regulæque reſpondet: aut ſolam ſpeciem boni gerit, qua nihilominus appetitum ad ſe allicit: niſi enim vt bonum & appetibile repræſentetur, nullam efficit motionem; quod certè argumẽto eſt appetitum inter alia, quæ in ipſo animali interiùs mouent præcipuum locum tenere.

Circa prima principia errorẽ nullũ cõtingere in intellectu.

Appetibile aut bonum eſt, aut apparenter bonum.

c *Conſtat enim eos oportere.*] Reijcit Platonicam diuiſionem facultatum animæ in vim rationis, iræ & cupiditatis, propterea quòd manifeſtum ſit plures eſſe animæ potentias; nimirũ vim nutriendi, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, appetendi. Vbi aduerte quod ait, potentiam intelligendi & deliberandi magis inter ſe differre, quàm facultatem iraſcendi & cupiendi in-

Qua ratio- potentiæ

Digitized by Google

intelligendi & liberandi diſtinguãtur. di, interpretandum id eſſe ex parte obiecti, quatenus ſimplicium intellectus circa vniuerſalia & ſempiterna verſatur; deliberatio verò circa ſingularia: & quæ aliter ſe habere poſſunt, re enim vera & vna & eadem potentia eſt, quæ intelligit, & deliberat.

d Cùm

ρεξις, φανερόν, τοῖς δὲ διαιροῦσι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ἐὰν κατὰ τὰς δυνάμεις διαιρῶσι καὶ χωρίζωσι, πάμπολλα γίνεται, θρεπτικόν, αἰσθητικόν, νοητικόν, βουλευτικόν, ἔτι δ' ὀρεκτικόν· ταῦτα γὰρ πλεῖον διαφέρει ἀλλήλων, ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμικόν. ἐπεὶ δ' αἱ ὀρέξεις γίνονται ἐναντίαι ἀλλήλαις, τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ λόγος καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐναντίαι ὦσι. γίνεται δ' ἐν τοῖς χρόνου αἴσθησιν ἔχουσιν· ὁ μὲν γὰρ νοῦς διὰ τὸ μέλλον, ἀνθέλκειν κελεύει, ἡ δ' ἐπιθυμία διὰ τὸ ἤδη. φαίνεται γὰρ τὸ ἤδη ἡδὺ, καὶ ἁπλῶς ἡδὺ, καὶ ἀγαθὸν ἁπλῶς, διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τὸ μέλλον. εἴδει μὲν ἓν ἂν εἴη τὸ κινοῦν, τὸ ὀρεκτικὸν ᾗ ὀρεκτικόν. πρῶτον δὲ πάντων τὸ ὀρεκτόν· τοῦτο γὰρ κινεῖ οὐ κινούμενον, τῷ νοηθῆναι, ἢ φαντασθῆναι· ἀριθμῷ δὲ πλείω τὰ κινοῦντα. ἐπεὶ δ' ἐστὶ τρία, ἓν μὲν τὸ κινοῦν, δεύτερον δ' ᾧ κινεῖ, καὶ ἔτι τρίτον τὸ κινούμενον· τὸ δὲ κινοῦν, διττόν, τὸ μὲν ἀκίνητον τὸ δὲ κινοῦν καὶ κινούμενον· ἔστι δὲ τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ πρακτὸν, ἀγαθόν· τὸ δὲ κινοῦν καὶ κινούμενον, τὸ ὀρεκτικόν. κινεῖται γὰρ τὸ ὀρεγόμενον, ᾗ ὀρέγεται· καὶ ἡ ὄρεξις κίνησίς τις ἐστὶν, ἢ ἐνέργεια· τὸ δὲ κινούμενον ἐστὶ τὸ ζῷον· ᾧ δὲ κινεῖ ὀργάνῳ ἡ ὄρεξις, ἤδη τοῦτο σωματικόν ἐστι. διὸ ἐν τοῖς κοινοῖς σώματος καὶ ψυχῆς ἔργοις, θεωρητέον περὶ αὐτοῦ. νῦν δὲ ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, τὸ κινοῦν ὀργανικῶς, ὅπου ἀρχὴ καὶ τελευτὴ τὸ αὐτό, οἷον ὁ γιγγλισμός· ἐνταῦθα γὰρ τὸ κυρτὸν καὶ κοῖλον. τὸ μὲν τελευτὴ, τὸ δ' ἀρχή· διὸ, τὸ μὲν ἠρεμεῖ, τὸ δὲ κινεῖται. λόγῳ μὲν ἕτερα ὄντα, μεγέθει δὲ ἀχώριστα· πάντα γὰρ ὤσει καὶ ἕλξει κινεῖται. διὸ δεῖ ὥσπερ ἐν κύκλῳ μένειν τι, καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεσθαι τὴν κίνησιν. ὅλως μὲν οὖν ὥσπερ εἴρηται, ᾗ ὀρεκτικὸν τὸ ζῷον, ταύτῃ ἑαυτοῦ κινητικόν· ὀρεκτικὸν δὲ οὐκ ἄνευ φαντασίας· φαντασία δὲ πᾶσα, ἢ λογιστικὴ, ἢ αἰσθητική. ταύτης μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα ζῷα μετέχει.

ΚΕΦ.

nimæ diuidunt, ſi modò potentias ipſas diuidant, atque ſeparent complures ipſas eſſe concedere: nutriendi principium, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi: hæc enim plus inter ſe differunt, quàm potentiæ cupiendi, ac iraſcẽdi. d *Cùm* Text.53. *autem appetitiones inter ſeſe contrariæ fiant, quod quidem tum fit, cùm ratio cupiditasque contrariæ ſunt, idque fieri ſolet in his, quæ ſentiunt, atq; percipiunt tempus (mens enim ob futurum retrahere iubet: cupiditas verò præſens ipſum perſequitur: nam quod iam efficit voluptate, id & ſimpliciter efficere voluptate & abſolutè bonum eſſe videtur: ex eo ſanè, quia futurum non perſpiciunt.) Specie* Text.54. *quidem vnum id eſt profectò, quod mouet, appetitiuum, inquam, vt appetitiuum eſt, atque appetibile omnium eſt mouentium primum (hoc enim mouet, & non mouetur mente, aut imaginatione perceptum) numero verò plura ſunt ea, quæ mouent.* e *At verò cùm tria ſint in animalium motu: vnum id, quod mouet: ſecundum id, quo mouet: & tertium id, quod mouetur; atque id, quod mouet, ſit duplex: nã aliud eſt immobile, aliud mouet, atque mouetur, immobile quidem id bonũ eſt, quod ſub actionem cadit; id verò quod mouet, atque mouetur, immobile quidem id bonum eſt, quod ſub actionem cadit; id verò quod mouet, atque mouetur, eſt ipſum principium appetendi (mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit; & appetitio eſt motus quidam, vel operatio) id autem, quod mouetur, eſt animal ipſum: at quo mouet appetitus, vt inſtrumẽto, id iam corpori tribuendum eſt. Quocirca de ipſo tunc eſt contemplandum, cùm de communibus animæ corporiſve operibus atque officijs contemplabimur.* f *Nunc* Text. 55. *vt in ſumma dicamus id, quod mouet, vt inſtrumentum, ibi eſt collocandum, vbi idem principij rationem finiſve ſubit, vt in cardine fit: hinc enim conuexum, & concauum eſt, quorum alterum finis, alterum principium eſt. Quapropter alterum quieſcit, alterum mouetur. Sunt ratione quidem diuerſa, magnitudine verò non ſeparantur: vniuerſa namque pulſu tactuque mouentur. Idcircò oportet perinde atque in circulo aliquid manere, & hinc incipere motum. Omnino igitur, vti diximus, hoc ſui ipſius* Text.56. *motiuum eſt animal, quo eſt appetitiuum. At appetitiuum ſine imaginatione non eſt: omnis autem imaginatio aut rationis eſt particeps, aut eſt ſenſitiua, atque huius & belluæ participes ſunt.*

CAP.

d *Cùm autem appetitionis.*] Declarat quinam appetitus hominem moueat, aiens eſſe duplicem: ſuperiorem, qui rationem ſequitur, & inferiorem, qui phantaſiæ ductu agitur: id autem probat ex contrarijs actionibus circa idem obiectum, quas eodem tempore elicimus. Viſitur autem hæc appetitionum repugnantia in homine duntaxat, quia ſolus præſentis & futuri temporis diſiunctionem exactè percipit.

e *At vero cùm tria ſint*] Colligit ea, quæ cernuntur in animalium motione, tria eſſe. Primum eſt id, quod mouet: ſecundum id, quo mouet: tertium, quod mouetur. Rurſus id quod *In animalium motu reperiuntur tria.* mouet duplex eſt; aut enim eſt immobile, aut ita mouet, vt moueatur. Immobile eſt ipſum appetibile. Quod mouet, & mouetur, eſt appetitus, qui motus ab obiecto, mouet membra. Huic mouenti adde vim directricem, ſiue ſit intellectus, ſiue phantaſia, quæ ab obiecto per ſpeciem mota appetitum mouet, cùm nihil niſi cognitum appetamus. Id autem quod abſolutè dicitur moueri, eſt animal. Denique id, quo mouet, eſt pars corporis, qua motio adminiſtratur.

f Nu

Digitized by Google

f *Nunc vt in ſumma.*] Breuiter quid de organo aſſertionis aſſerendum ſit, colligit: docens id ibi eſſe oportere, vbi eſt principium & finis motus: itemque debere immobile eſſe. Quod exponit ſimilitudine cardinis, quo oſtium innititur: namque circa concauum ipſius cardinis, & connexum forium, motus inchoatur, & finitur: quia fores in cardine circumuoluuntur, nec aliorſum oberrant. Idem quoq; humani corporis fabrica oſtendit. Namque in commiſſura oſſium, vnius oſſis connexum alterius concauo, ita aſſuitur, vt vno quieſcente, alterum moueatur. Ita verò neceſſum eſt, vt omne, quod mouetur, ſuper aliquo fixo & immobili cieatur, atque adeò ibidem initium & terminus motionis ſit, ſic in inceſſu, vno pede conſiſtente, pergit alter. Porrò ex his compertum eſſe vult Ariſtot. cor, vel proportionale cordis eſſe commune organũ motus in animalibus, quia in medio, quaſi in centro ſphæræ conſiſtens, licèt perpetuo motu agitetur, quodammodo quieſcit, quatenus eidem parti corporis ſemper adhæret, & à nullo alio motum accipit. Itaque conuenit cordi motus principium, quatenus omnibus membris ſpiritus vitales & calorem impertit: ſimulq; in eo motionis terminus viſitur, quia ita mouet, vt prædicto modo quieſcat. *Organũ progreſſionis ibi eſſe vbi principium & finis eſt motus.*

CAP.

ΚΕΦ. ια.

Σκεπτέον δὲ καὶ περὶ τῶν ἀτελῶν, τί τὸ κινοῦν ἐστιν, οἷς ἁφὴ μόνον ὑπάρχει αἴσθησις, πότερον ἐνδέχεται φαντασίαν ὑπάρχειν τούτοις, ἢ οὔ, καὶ ἐπιθυμίαν· φαίνεται γὰρ λύπη καὶ ἡδονὴ ἐνοῦσα. εἰ δὲ ταῦτα, καὶ ἐπιθυμίαν ἀνάγκη. φαντασία δὲ πῶς ἂν ἐνείη; ἢ ὥσπερ καὶ κινεῖται ἀορίστως, καὶ ταῦτα ἔνεστι μὲν, ἀορίστως δ' ἔνεστιν; ἡ μὲν οὖν αἰσθητικὴ φαντασία, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὑπάρχει, ἡ δὲ βουλευτικὴ, ἐν τοῖς λογιστικοῖς· πότερον γὰρ πράξει τόδε ἢ τόδε, λογισμοῦ ἤδη ἐστὶν ἔργον. καὶ ἀνάγκη ἀεὶ ἑνὶ μετρεῖν· τὸ μεῖζον γὰρ διώκει. ὥστε δύναται ἓν ἐκ πλειόνων φαντασμάτων ποιεῖν. καὶ αἴτιον τοῦτο, τοῦ δόξαν μὴ δοκεῖν ἔχειν, ὅτι τὴν ἐκ συλλογισμοῦ οὐκ ἔχει, αὕτη δὲ ἐκείνην. διὸ τὸ βουλευτικὸν οὐκ ἔχει ἡ ὄρεξις. νικᾷ δ' ἐνίοτε καὶ κινεῖ τὴν βούλησιν· ὁτὲ δ' ἐκείνη ταύτην, ὥσπερ σφαῖρα, ἡ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν, ὅταν ἀκρασία γένηται. φύσει δὲ ἀεὶ ἡ ἄνω ἀρχικωτέρα καὶ κινεῖ, ὥστε τρεῖς φορὰς ἤδη κινεῖσθαι. τὸ δ' ἐπιστημονικὸν οὐ κινεῖ, ἀλλὰ μένει. ἐπεὶ δ' ἡ μὲν τοῦ καθόλου ὑπόληψις καὶ λόγος, ἡ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστον· ἡ μὲν γὰρ λέγει, ὅτι δεῖ τὸν τοιοῦτον τὸ τοιόνδε πράττειν, ἡ δὲ ὅτι τόδε τοιόνδε, κἀγὼ δὲ τοιόσδε· ἤδη αὕτη κινεῖ ἡ δόξα, οὐχ ἡ καθόλου, ἢ ἄμφω· ἀλλ' ἡ μὲν ἠρεμοῦσα μᾶλλον, ἡ δὲ οὔ.

ΚΕΦ.

CAPVT XI.

At enim conſiderandum eſt etiam quidnam ſit id, quod imperfecta animalia motu ciet, quibus ſenſus ineſt tantummodò tactus, atque inueſtigandum eſt, ſi his etiam inſit imaginatio cupiditáſve, nec ne: & enim dolor atque voluptas his ineſſe videtur, quòd ſi hæc inſunt, & cupiditatem neceſſe eſt eiſdem ineſſe. At quonam pacto his imaginatio ineſt? An aſſerendum eſt, vt videtur, hæc & in his ineſſe; imaginationem, inquam atque cupiditatem: verùm vt indeterminatè mouentur, ſic & hæc ipſis inſunt indefinitè. a *Imaginatio igitur ſenſitiua ratione etiam expertibus, vti diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua iis ineſt tantùm, in quibus ratio ineſt: nam vtrum hoc agat, an hoc rationis iam opus, atque officium eſt: atque neceſſe eſt vno quodam metiri; maius enim perſequitur: quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et hæc eſt cauſa ſanè cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere, quia eam, quæ eſt ex ratiocinatione non habet: at hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet.* b *Vincit autem interdum appetitus, mouetque voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam, appetitum, vt ſphæra, cùm incontinentia ſit: atque ſemper ſuperior magis eſt princeps, mouetque natura. Quo fit, vt tres iam motus efficiantur.* Text. 57. *Ea verò ratio, cui ſcientiæ tribuuntur, non mouet, ſed manet. Cùm autem exiſtimationum ac rationum alia ſit vniuerſalis, alia ſingularis (illa namque dicit, omne bonum honoribus eſſe afficiendum, hæc verò dicit me bonum eſſe) Hæc iam opinio mouet, non illa vniuerſalis, quin potiùs ambæ mouent: at illa quieſcens magis: hæc autem non quieſcens.* Text. 58.

CAP.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Diſſeruerat Ariſtoteles ſuperiori capite de principijs motus animalium perfectorũ: quærit nunc an etiam imperfectis motrix facultas conueniat. Ac primùm docet, conſtare ineſſe illis appetitum: ſiquidem dolore voluptateq; afficiuntur vnde etiam liquet competere eiſdem imaginationem; quia omnis appetitio cognitionem ſequitur: non habere tamen perfectam imaginationem, ſed indefinitam, cùm vel ſede ſtabili degant, vel appulſu iucundi & moleſti non ad certum aliquem locum, ſed indefinitè cieantur. *Animalib. imperfectis ſuum ineſſe appetitum.*

a Imagi-

Digitized by Google

In homine ratio deliberans eſt primum motus principiū.

a *Imaginatio igitur.*] Regreditur ad declarandum primum principium motus in hominibus, aitque eſſe rationem deliberantem, quæ ſolis animalibus iudicio & intelligentia præditis conuenit: quia conſultare quidnam fugiendū amandúmve ſit, opus eſt altioris ordinis, quàm vt brutis accommodari poſſit. Monet autē in deliberatione accipiendam eſſe vnam regulam, vel finem, aliquidve eiuſmodi, quo metiamus quid potiùs agendum ſit, quandoquidem in id quiſque fertur, quod maius præſtantiúsve æſtimat: id verò non niſi ſecundùm aliquam menſuram, hoc eſt, ſecundùm acceſſum ad id quod præcellentius eſt, dijudicari ſolet. Vnde planū eſt, inquit, rationem deliberantem è pluribus vnum facere; quatenus vnum cæteris anteponit. Namque è tribus, quæ ſe illi offerunt, alterum reijcit, altero vt menſura vtitur, tertium approbat ampleċtiturque. Atque hæc cauſa eſt, cur brutis non conueniat opinari: quia licet habeant phantaſiam, nō tamen vti poſſunt ſyllogyſmo, per quē vnum alteri præferendum concludant.

Brutis non conuenit opinari.

b *Vincit autem interdum.*] Monet interdum deliberationem rationis ab inferiori appetitu vinci, quanquam deliberationis vis ſuapte natura inferiorem appetitum regit, ac mouet: ſicuti & in cœleſti motu ſuperiores globi ſubieċtas ſibi ſphæras circumuehunt, quæ mouendi ratio maximè ordinata eſt, cùm natura poſcat, vt infima altioribus pareant, eorumque vim & imperium ſequantur.

CAP.

ΚΕΦ. ιβ.

ΤΥΝ μὲν οὖν θρεπτικὴν ψυχὴν ἀνάγκη πᾶν ἔχειν ὃ, τι περ ἂν ζῇ, καὶ ψυχὴν ἔχει ἀπὸ γενέσεως μέχρι φθορᾶς· ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὔξησιν ἔχειν, καὶ ἀκμὴν, καὶ φθίσιν· ταῦτα δὲ ἄνευ τροφῆς ἔχειν ἀδύνατον. ἀνάγκη ἄρα ἐνεῖναι τὴν θρεπτικὴν δύναμιν ἐν πᾶσι τοῖς φυομένοις καὶ φθίνουσιν. αἴσθησιν δὲ οὐκ ἀναγκαῖον ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσιν· οὔτε γὰρ ὅσων τὸ σῶμα ἁπλοῦν, ἁφὴν ἐνδέχεται ἔχειν, οὔτε ἄνευ ταύτης οἷόν τε οὐθὲν εἶναι ζῷον· οὔτε δὲ ὅσα μὴ δεκτικὰ τῶν εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης. τὸ δὲ ζῷον, ἀναγκαῖον αἴσθησιν ἔχειν, εἰ μηθὲν μάτην ποιεῖ ἡ φύσις. ἕνεκά του γὰρ ἅπαντα ὑπάρχει τὰ φύσει, ἢ συμπτώματα ἔσται τῶν ἕνεκά του. εἰ οὖν πᾶν σῶμα πορευτικὸν μὴ ἔχον αἴσθησιν, φθάροιτο ἂν, καὶ εἰς τέλος οὐκ ἂν ἔλθοι, ὅ ἐστι φύσεως ἔργον· πῶς γὰρ θρέψεται; τοῖς μὲν γὰρ μονίμοις ὑπάρχει τοῦτο ὅθεν πεφύκασιν.

οὐχ

CAP. XII.

Neceſſe eſt igitur omne, quod viuit, animamque habet, nutriendi vim habere ab ortu, generationéve vſque ad interitum, corruptionémve ſuam: neceſſe eſt enim omne quod eſt, ortum, accretionem, & ſtatum, & decretionem habere, quæ quidem, vt patet, ſine nutritione fieri nequeunt. Neceſſe eſt igitur vniuerſis his, quæ accreſcunt, atque decreſcunt, ineſſe potentiam nutriendi. At non in omnibus viuentibus neceſſe eſt ſenſum eſſe: etenim neque ea poſſunt taċtum habere, quorum corpus eſt ſimplex, quæque non ſine materia formarum ſunt ſuſceptiua: neque fieri poteſt, vt ſine hoc ſenſu animalium quicquam in rerum ſit ratione. Text.95 *a Animal autem neceſſe eſt ſenſum habere, ſi nihil facit fruſtra natura: nam vniuerſa, quæ natura conficiuntur, gratia ſunt alicuius, aut ſunt caſus eorum, quæ alicuius cauſa fiunt. Si igitur corpus, quod habet vim gradiendi, non haberet ſenſum, corrumperetur ſanè: & non ad ſuum proficiſceretur, perueniretque ſinem, quem quidem opus eſſe naturæ conſtat. Quo namque paċto nutrietur? Immobilibus enim adeſt nutrimentum in eo loco, vbi ſunt orta, quo nutriri poſſunt ſuapte natura.* Text.60.

b Fieri

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Omne viuēs nutriēdi facultate eſſe præditum.

COmparat hoc capite inter ſe facultates animæ, vt pateat quem ordinem inter ſe habeāt, quæ neceſſariæ, quæúe vtiles tantùm ſint. Statuit igitur duas concluſiones, quarū prior ita ſe habet; Omne viuens quandiu viuit, vegetandi, ſeu nutriendi facultate pollet: ſenſu verò ſolæ animantes indigent. Hanc quoad priorem partem ſuadet, quia neceſſe eſt quodlibet viuens primò augeſcere, tum ſtare, poſtremò imminui, id eſt, quia oportet vt ad perfeċtionem magnitudinis aſſequendam moueatur, & ea obtenta aliquantulum conſiſtat, ac tandem vrgente ſenio in deterius ruat. Quod non niſi interuentu nutritionis fit. Quo ad poſteriorem verò partem, quia corpora non perfeċtè compoſita, vt plantæ, in quibus terræ concretio nimis dominatur, nequeunt habere taċtum, qui omnium ſenſuum primus, ac reliquorum fundamentum eſt; ſiquidem taċtus mediocritatem quandam exigit, & nonnullam euocātionem à materia, vt formas ſenſibiles recipiat.

Sola animātia indigere ſenſu.

Animalia omnia guſtu & taċtu pollere.

a *Animal autem.*] Secunda concluſio: Omnia animalia taċtu & guſtu, qui taċtus quidam eſt, prædita ſunt. Hanc probat, quia in natura nihil temerè accidit, ſed omnia ad aliquem finem tendunt, quare animalia, quæ loco mouentur, neceſſariò progrediendi facultatem ob aliquē finem obtinebunt, vtique ad ſalutaria conſeċtanda & declinanda noxia: atqui hoc præſtare nō poſſent,

Digitized by Google

poſſent, niſi tactu & guſtu prædita eſſent: habent igitur hos duos ſenſus. Quòd ſi quis obijciat, *Obiectio.* conchylia & quæcunque ſaxis adhæreſcunt, non moueri loco, & nihilominus viuere ac ſentire. Occurrit huiuſmodi animantes haudquaquam egere facultate loco motrici, quia alimentum *Dilutio.* coniunctum habent, cæteræ verò longè poſitum, quod proinde motu inueſtigare debent.

b *Fieri*

οὐχ οἷόν τε δὲ σῶμα ἔχειν μὲν ψυχὴν, καὶ νοῦν κριτικόν· αἴσθησιν δὲ μὴ ἔχειν, μὴ μόνιμον ὄν, γεννητὸν δέ. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον· διὰ τί γὰρ οὐχ ἕξει; ἢ γὰρ τῇ ψυχῇ βέλτιον, ἢ τῷ σώματι. νῦν δὲ οὐδέτερον· ἡ μὲν γὰρ οὐ μᾶλλον νοήσει· τὸ δὲ οὐδὲν ἔσται μᾶλλον δι' ἐκεῖνο. οὐθὲν ἄρα ἔχει ψυχὴν σῶμα μὴ μόνιμον ἄνευ αἰσθήσεως, ἀλλὰ μὴν εἴγε αἴσθησιν ἔχει, ἀνάγκη τὸ σῶμα εἶναι ἢ ἁπλοῦν, ἢ μικτόν. οὐχ οἷόν τε δὲ ἁπλοῦν. ἁφὴν γὰρ οὐχ ἕξει. ἔστι δὲ ἀνάγκη ταύτην ἔχειν. τοῦτο δὲ ἐκ τῶνδε δῆλον· ἐπεὶ γὰρ τὸ ζῷον σῶμα ἔμψυχόν ἐστι, σῶμα δὲ ἅπαν ἁπτόν, ἁπτὸν δὲ τὸ αἰσθητὸν ἁφῇ, ἀνάγκη καὶ τὸ τοῦ ζῴου σῶμα ἁπτικὸν εἶναι, εἰ μέλλει σώζεσθαι τὸ ζῷον· αἱ γὰρ ἄλλαι αἰσθήσεις, δι' ἑτέρων αἰσθάνονται, οἷον ὄσφρησις, ὄψις, ἀκοή. ἁπτόμενον δὲ, εἰ μὴ ἕξει αἴσθησιν, οὐ δυνήσεται τὰ μὲν φεύγειν, τὰ δὲ λαβεῖν. εἰ δὲ τοῦτο, οὐ δυνατόν ἐστι σώζεσθαι τὸ ζῷον. διὸ καὶ ἡ γεῦσίς ἐστιν ὥσπερ ἁφή τις· τροφῆς γάρ ἐστιν. ἡ δὲ τροφὴ, τὸ σῶμα τὸ ἁπτόν. ψόφος δὲ, καὶ χρῶμα, καὶ ὀσμὴ οὐ τρέφει, οὐδὲ ποιεῖ οὔτε αὔξησιν, οὔτε φθίσιν. ὥστε καὶ τὴν γεῦσιν ἀνάγκη ἁφὴν εἶναί τινα, διὰ τὸ τοῦ ἁπτοῦ καὶ θρεπτικοῦ αἴσθησιν εἶναι. αὗται μὲν οὖν ἀναγκαῖαι τῷ ζῴῳ· καὶ φανερὸν ὅτι οὐχ οἷόν τε ἄνευ ἁφῆς εἶναι ζῷον. αἱ δὲ ἄλλαι τοῦ τε εὖ ἕνεκα, καὶ γένει ζῴων ἤδη, οὐ τῷ τυχόντι, ἀλλά τισιν, οἷον τῷ πορευτικῷ ἀνάγκη ὑπάρχειν· εἰ γὰρ μέλλει σώζεσθαι, οὐ μόνον δεῖ ἁπτόμενον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἄποθεν. τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἰ διὰ τοῦ μεταξὺ αἰσθητικὸν εἴη, τῷ ἐκεῖνο μὲν ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ πάσχειν καὶ κινεῖσθαι, αὐτὸ δ' ὑπ' ἐκείνου. ὥσπερ γὰρ τὸ κινοῦν κατὰ τόπον, μέχρι τοῦ μεταβάλλειν ποιεῖ, καὶ τὸ ὦσαν ἕτερον ποιεῖ, ὥστε ὠθεῖν· καὶ ἔστι διὰ μέσου ἡ κίνησις. καὶ τὸ μὲν δὴ τὸ πρῶτον κινοῦν ὠθεῖ οὐκ ὠθούμενον, τὸ δὲ ἔσχατον μόνον ὠθεῖται οὐκ ὦσαν· τὸ δὲ μέσον, ἄμφω. πολλὰ δὲ μέσα· οὕτως ἐπ' ἀλλοιώσεως, πλὴν ὅτι μένοντα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀλλοιοῖ. οἷον, εἰ εἰς κηρὸν βάψειέ τις, μέχρι τούτου ἐκινήθη, ἕως ἔβαψε. λίθος δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ὕδωρ μέχρι πόρρω· ὁ δὲ ἀὴρ ἐπὶ πλεῖστον κινεῖται, καὶ ποιεῖ καὶ πάσχει, ἐὰν μένῃ καὶ εἷς ᾖ. διὸ καὶ περὶ ἀνακλάσεως βέλτιον ἢ τὴν ὄψιν ἐξιοῦσαν ἀνακλᾶσθαι, τὸν ἀέρα πάσχειν ὑπὸ τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος, μέχριπερ ἂν εἷς ᾖ. ἐπὶ δὲ τοῦ λείου ἐστὶν εἷς· διὸ πάλιν καὶ οὗτος τὴν ὄψιν κινεῖ, ὥσπερ ἂν εἰ τὸ ἐν τῷ κηρῷ σημεῖον διεδίδοτο μέχρι τοῦ πέρατος.

ΚΕΦ.

b *Fieri autem nequit, vt corporum quicquam mobile, atque ortum, animam quidem habeat, diſcernentemq́; mentē, ſenſu autem vacet. Cur enim non habebit? aut enim animæ, aut corpori id ipſum melius erit. At neutri videatur melius eſſe: illa namque ob hoc non intelliget magis; illud autem non ob ipſum magis perſiſtet. Nullum igitur, vti diximus, non immobile corpus habet animam abſque ſenſu.* Text.62. *Atqui ſi ſenſum habet, neceſſe eſt ipſum vel ſimplex corpus; vel miſtum eſſe. Sed fieri non poteſt, vt ſit ſimplex: non enim tactum habebit. At hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt;* c *quod quidem ex hiſce perſpicuum euadere poteſt.* Text.63. *Nam cùm animal omne corpus ſit animatum, corpusq́; omne tangibile ſit, tangibile autem ſit id, quod eſt ſenſibile tactu, neceſſe eſt & animalis corpus vim habeat ſentiendi tangendo, ſi debeat ipſum animal conſeruari. Cæteri namque ſenſus per alia quædam externa ſentiunt, odoratus, inquam, viſus ac auditus: tangens autem, niſi ſenſum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod ſi ita ſit, fieri non poteſt, vt ipſum animal conſeruetur. Quapropter & ipſe guſtus, quaſi tactus eſt quidam: eſt enim alimenti ſenſus: at alimentum corpus eſt, quod tactu percipitur. Sonus autem & color, & odor non nutriunt, nec accretionem decretionémve faciunt.* Text.64. *Quare neceſſe eſt ipſum guſtum tactum quendam eſſe; quia rei tangibilis ac nutritiuæ eſt ſenſus. Hi igitur ſenſus neceſſarij ſunt animali: atque perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt ſit animal abſque tactu. At cæteri ſenſus boni ſunt gratia, & definito iam generi, non cuiuis animalium ſine vllo diſcrimine, ſed cuidam, vt gradienti, neceſſe eſt inſint: nam ſi conſeruari debeat non ſolùm tangendo, ſed eminùs etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit, ſi per externum ſentire medium poſſit hoc pacto, vt à ſenſibili quidem medium, ab hoc autem ipſum patiatur, ac moueatur.* Text.65. *Nam vt in motu ad locum accommodato fieri ſolet, cùm per multa efficitur (primum namque mouens pellit ſecundum, pellendoq́; facit, vt illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatum: fitq́; hoc pacto motus per medium: atque primum quidem pellit, & non pellitur: vltimum autem pellitur, & non pellit, medium verò pellitur, atq; pellit: & interdum plura ſunt media, interdum pauciora) ſic & in alteratione fieri ſolet, hoc excepto duntaxat, id, inquam, quod alterat eodem in loco manere: Veluti ſi quiſpiam in ceram tinxerit, vſque ad id motu eſt, vſque quò tinxit: lapis autem non mouetur; at aqua ad diſtantiam longam; aër autem ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, ſi maneat ſicque vnus & non diuiſus. Quapropter & de reflexione melius eſt aerem à figura coloreque pati quo vſque ſit vnus (eſt autem vnus in ipſo læui) quàm egredientem viſionem frangi, atq; reflecti cenſere. Quocirca rurſus hic mouet viſum, perinde atq; ſi ſignum, quod in ceram imprimitur, tranſmitteretur vſq; ad finem.*

CAP.

b *Fieri autem nequit*] Diceret aliquis gradientia ſi intellectrici vi affecta ſint, poſſe per eam *Fieri nequit* iucundum ac moleſtum dijudicare, atque adeò non indigere ſenſu. Reſpondet fieri non poſſe, *vt corpus ha* vt vllum corpus mentem habeat, & ſentiendi facultate non polleat, quia alioqui talis animæ & *beat men-*

L corporis

Digitized by Google

tem, & ſenſibus non polleat.

corporis vnio neq; in animæ, neque in corpore bonum caderet. Non in bonum animæ, quia anima intellectiua ideò corpori vnitur, vt ſenſuum miniſterio rerum notionem ſibi comparet, qui finis tunc ceſſaret: non in bonum corporis, quia non ob id corporis compago firmior, aut diuturnior efficietur.

c *Quod quidem ex.*] Iterum ſuadet tactum & guſtum omnibus ineſſe animantibus; non ita verò reliquo ſenſus auditum, aſpectum, olfactum: qui animali non dantur ob neceſſitatem, ſed vtilitatem, atque ijs potiſſimùm competunt, quæ progreſſionem ſubeunt; dantur enim à natura ad ea, quæ procul ſunt percipiēda. Vnde eorum obiecta priùs medium externum immutant, deinde per id ad ſenſiteria ſui imaginem traijciunt. Quo autem pacto intelligendum ſit guſtum ineſſe omnibus animantibus, quæ nam eius ſit neceſſitas, iam alibi in hoc opere poſuimus.

Lib.3.cap.1. quæſt.vnic. art.2.

ΚΕΦ. ιγ.

ΟΤΙ δ' οὐχ οἷόν τε ἁπλοῦν τὸ τοῦ ζώου σῶμα εἶναι, φανερόν· λέγω δ' οἷον πύρινον, ἢ ἀέρινον· ἄνευ μὲν γὰρ ἁφῆς οὐδεμίαν ἄλλην αἴσθησιν ἐνδέχεται ἔχειν· τὸ γὰρ σῶμα ἁπτικὸν, τὸ ἔμψυχον πᾶν, ὥσπερ εἴρηται. τὰ δ' ἄλλα ἔξω γῆς, αἰσθητήρια μὲν ἂν γένοιτο· πάντα δὲ τῷ δι' ἑτέρου αἰσθάνεσθαι, ποιεῖ τὴν αἴσθησιν καὶ διὰ τῶν μεταξύ. ἡ δ' ἁφὴ τῷ αὐτῶν ἅπτεσθαί ἐστι. διὸ καὶ τοὔνομα τοῦτο ἔχει. καίτοι καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἁφῇ αἰσθάνεται, ἀλλὰ δι' ἑτέρου. αὕτη δὲ δοκεῖ μόνη δι' αὑτῆς· ὥστε τῶν μὲν τοιούτων στοιχείων οὐθὲν ἂν εἴη σῶμα τοῦ ζώου· οὐδὲ δὴ γήϊνον· πάντων γὰρ ἡ ἁφὴ τῶν ἁπτῶν ἐστιν, ὥσπερ μεσότης, καὶ δεκτικὸν τὸ αἰσθητήριον, οὐ μόνον ὅσαι διαφοραὶ γῆς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἁπτῶν ἁπάντων. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ὀστοῖς, καὶ ταῖς θριξὶ, καὶ τοῖς τοιούτοις μορίοις οὐκ αἰσθανόμεθα, ὅτι γῆς ἐστι. καὶ τὰ φυτὰ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει αἴσθησιν, ὅτι γῆς ἐστιν· ἄνευ δὲ ἁφῆς οὐδεμίαν οἷόν τε ἄλλην ὑπάρχειν· τοῦτο δὲ τὸ αἰσθητήριον, οὐκ ἔστιν οὔτε γῆς, οὔτε ἄλλου τῶν στοιχείων οὐδενός. φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἀνάγκη μόνης ταύτης στερισκόμενα τῆς αἰσθήσεως τὰ ζῷα, ἀποθνήσκειν· οὔτε γὰρ ταύτην ἔχειν οἷόν τε μὴ ζῷον, οὔτε ζῷον ὂν, ἄλλην ἔχειν ἀνάγκη πλὴν ταύτης. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα αἰσθητὰ ταῖς ὑπερβολαῖς οὐ διαφθείρει τὸ ζῷον, οἷον χρῶμα, καὶ ψόφος, καὶ ὀσμὴ, ἀλλὰ μόνον τὰ αἰσθητήρια, ἂν μὴ ἦ κατὰ συμβεβηκός· οἷον ἂν ἅμα τῷ ψόφῳ ὦσις γένηται καὶ πληγή· καὶ ὑπὸ ὁραμάτων καὶ ὀσμῆς ἕτερα κινεῖται, ἃ τῇ ἁφῇ φθείρει. καὶ ὁ χυμὸς δὲ, ᾗ ἅμα συμβαίνει ἁπτικὸν εἶναι, ταύτῃ φθείρει. ἡ δὲ τῶν ἁπτῶν ὑπερβολὴ, οἷον θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ σκληρῶν, ἀναιρεῖ τὸ ζῷον· παντὸς μὲν γὰρ αἰσθητοῦ ὑπερβολὴ ἀναιρεῖ τὸ αἰσθητήριον· ὥστε καὶ τὸ ἁπτὸν τὴν ἁφήν. ταύτῃ δὲ ὥρισται τὸ ζῆν· ἄνευ γὰρ ἁφῆς δέδεικται ὅτι ἀδύνατον εἶναι τὸ ζῷον. διὸ ἡ τῶν ἁπτῶν ὑπερβολὴ οὐ μόνον τὸ αἰσθητήριον φθείρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῷον· ὅτι ἀνάγκη μόνον ἔχειν ταύτην τὰ ζῷα. τὰς δ' ἄλλας αἰσθήσεις ἔχει τὸ ζῷον, ὥσπερ εἴρηται, οὐ τοῦ εἶναι ἕνεκα, ἀλλὰ τοῦ εὖ· οἷον ὄψιν, ἐπεὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ὅπως ὁρᾷ, ὅλως δ' ἐπεὶ ἐν διαφανεῖ. γεῦσιν δὲ, διὰ τὸ ἡδὺ καὶ λυπηρὸν, ἵνα αἰσθάνηται τὸ ἐν τροφῇ, καὶ ἐπιθυμῇ, καὶ κινῆται. ἀκοὴν δὲ, ὅπως σημαίνηταί τι αὐτῷ· γλῶτταν δὲ, ὅπως σημαίνῃ τι ἑτέρῳ.

CAP. XIII.

Atqui perſpicuum eſt, fieri nō poſſe, vt corpus animalis ſit ſimplex, igneum, inquam, aut aqueum, aut aereum. Nam nullus alius abſque tactu haberi poteſt: corpus enim animalis omnis, vt dictum eſt, vim habet ſentiendi tangendo: Cætera autem elementa, præter terram, inſtrumenta ſenſus fieri poſſunt. Atq; omne tale per aliud ſentiendo ſenſum nimirum efficit, & per media: at tactus in tangendo ſenſibilia ſua, conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur. Atque tametſi cætera quoque ſenſuum inſtrumenta tactu ſentiunt, tamen per aliud medium ſentiunt: at ipſe tactus per ſe ipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elementorum corpus ſit animalis. At verò neque terreum eſſe poteſt: tactus enim veluti mediocritas eſt omnium tangibilium: & inſtrumentum ipſius non modò terræ differentiarum eſt ſuſceptiuum, ſed etiam calidi frigidique, cæterorumque omnium tangibilium: & ideò neq; oſſibus, neq; pilis, neq; talibus partibus vllis omnino ſentimus, quia terrea ſunt. Hinc & Plantæ omnium ſenſuum ſunt, vt patet, expertes, quia & ipſæ terreæ ſunt. At abſq; tactu fieri non poteſt, vt alius quiſquam ſit ſenſus, huius autem inſtrumentum ſenſus, neq; terra eſt, neque cæterorum vllius elementorum. Text. 66.

a Hæc cùm ita ſint, patet animalia neceſſario mori, cùm hoc ſolo ſenſu tactus priuantur; neq; enim fieri poteſt, vt hunc ſenſum non animal habeat, neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cætera quidem ſenſibilia non corrumpant ſuis exuperationibus animal, color, inquam, ſonus & odor, ſed ipſa tantùm ſenſuum inſtrumenta niſi per accidens; vt ſi ſimul cum ſono pulſio ictusque fiat, etſi à rebus, quæ videntur, atque ab olentibus, alia moueantur, quæ tactu corrumpunt: ſapor etiam hoc ſanè corrumpit; quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe. Exuperationes autem tangibilium, vt calidorum, frigidorum & huiuſmodi ipſum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit inſtrumentum, atque deuaſtat. Quare & tangibile exuperans ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal, ſine namque tactu fieri non poſſe, vt ſit animal demonſtrauimus. Text. 67.

Quamobrem exuperationes eorum, quæ tactu percipiuntur, non ſolùm inſtrumentum ipſius ſenſus, verùm etiam animal ipſum interimunt, atq; corrumpunt: quia neceſſe eſt animal hunc ſolùm habere. Cæteros autem ſenſus animal habet, non vt ſit, ſed vt benè ſit, vt anteà diximus: viſum enim habet, vt videat, quoniam & in aere, & in aqua, & omnino in perſpicuo degit. Guſtum autem ob id, quod voluptate afficit, aut dolore, vt in alimento ea ſentiat, & cupiat, ac moueatur, & auditum vt aliquid ſignificetur. Linguam præterea, vt ipſum aliquid alij per ipſam ſignificet. Text. 68.

CAP.

Digitized by Google

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

1. Concluſio. REpetit illuſtratq́; hoc capite duplicem concluſionem. Prima eſt, nullum animal eſſe corpus ſimplex, aut vno elemento conſtans: ſed ex omnium permiſtione concretum. Hanc probat, quia omnibus animantibus competit ſenſitiuum tactus, quod ſimplici elemento conſtare non poteſt, cùm mediocritatem & temperationem exigat, quæ in compoſitis duntaxat viſitur. Vnde ea, quæ terreſtri materia nimis abundant, ſenſu carent, etſi vegetentur, ſicuti plantæ, & his vicinia, cognatáve, vt capilli & oſſa.

2. Concluſio. a *Hæc cùm ita ſint.*] Secunda concluſio eſt; Animal tactu deſtructo ſtatim interire. Hanc ſuadet, quia nihil magis animantibus neceſſarium eſt, quàm huiuſmodi ſenſus, cùm reliqui dati eis fuerint à natura, vt meliùs & commodiùs poſſint viuere, ſiue ad ornatum & meliorem notam. Atque ex prædicta tactus neceſſitate fit, vt exuperantia obiecti tangibilis per ſe corrumpat animal, quatenus diſſoluit temperiem tactus; exuperantia verò reliquorū ſenſibilium non niſi ex accidenti; cùm videlicet tactiles qualitates pariter inuehit, quarum exceſſus non ſolùm eiuſmodi ſenſuum inſtrumenta, ſed ipſum quoque organum penitùs labefactat.

QVAESTIO I.

DISTRIBVATVR'NE RECTÈ *appetitus in intellectiuum & ſenſitiuum.*

ARTICVLVS I.

VIDERI NON RECTÈ *diſtribui.*

Qui ſit appetitus naturalis. QVæ proximis capitibus de appetitu & vi motrici diſſeruit, expendenda à nobis hoc loco ſunt. Atq; in primis quæſtionem propoſitam de eo tantum appetitu excitamus, qui cognitionem ſequitur. Conſtat enim præter appetitum ſenſitiuum & intellectiuum, alium quoq; dari tam animatis, quàm inanimatis rebus communem, quem naturalem vocant, qui nihil eſt aliud, quàm inclinatio, qua vnumquodque, nulla præeunte notitia, fertur in id, quod ſibi conueniens eſt, vt propenſio materiæ in propriam formā, qua de re lege D. Dionyſ. 4. cap. de Diuin. nomin. D. Thomam in quæſtionibus de Veritate, quæſt. 25. artic. 1. & 1. par. quæſt. 78. art. 1. & 1. 2. quæſt. 26. art. 1.

Appetitum non diſtribui in intellectiuum & ſenſitiuum.

Probatur 1. Quòd igitur appetitus etiam hac limitatione ſumptus non rectè diſpertiatur in ſenſitiuum & intellectiuum, hiſce rationibus videtur oſtendi: Potentiæ diſtinguuntur per obiecta; atqui hi duo appetitus in idem obiectum feruntur; non ſunt ergo potentiæ diuerſæ. Probatur minor, quia vterque eſt inclinatio in ſuum bonum, eoque

2. adepto ſimiliter delectationem capit. Secundò, ſicuti apprehenſionem ſequitur appetitio, ita appetitionem motio ad locum: ſed facultas loco mouens non eſt diuerſa in iis, quę ratione carent, & quæ ratione prædita ſunt; ergo nec facultas appetens. Tertiò, Vis co-

3. gnoſcens nec appetitus ſenſitiuus eſt, nec intellectiuus; & tamen eſt appetitus: ergo diuiſio illa non eſt perfecta. Probatur minor, quia perturbationes, ſeu paſſiones animæ ſunt ꝓpriæ appetitus, & tamen hæ ad cognoſcen-

A tem vim ſpectant: nam ægritudo, teſte Cicerone 4. Tuſculanarum quæſtionum, definitur Opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahive animo rectum eſſe videtur. Lætitia opinio recens boni præſentis in quo efferri rectum cenſetur. Metus opinio impendentis mali. Denique vnaquæque cæterarum affectionum dicitur opinio, ſiue exiſtimatio; quæ, vt planum eſt, non niſi ad potentiam cognitricem ſpectat. Adde quòd aucto-

B re D. Auguſtino lib. 12. de Trinit. cap. 12. ſerpens, qui primis parentibus peccatum ſuaſit, adumbrabat, ſignificabátve appetitum ſenſitiuum; at perſuadere ad vim cognoſcentem pertinet. Quartò, Admiratio & riſus ſunt affectiones alicuius appetitus; ſed non intellectiui, aut ſenſitiui: ergo alterius. Quare ex vna parte videntur plures diſtinguendi appetitus, ex alia pauciores. 4.

C

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS *affirmatiua quæſtionis.*

ASſerendum tamen eſt cum Ariſtotele hoc in libro, capite 10. text. 17. & libro primo Magnorum moralium, capite decimoſeptimo & communi ſchola Philoſophorum, du- *Vnica aſſertio.*

D plicem in nobis dari appetitum; vnum intellectiuum, qui videlicet intellectus notitiam ſequitur, diciturque voluntas: alterum ſenſitiuum, quem præit interni ſenſus cognitio. Probatur autem hæc aſſertio. Primùm quòd ad appetitum intellectiuum, quia conſtat appeti à nobis res ſpiritales & communes, in quas organi corporei facultate ferri non poſſumus; cùm hæc ea tantùm proſequatur, quę phantaſia obiicit; phantaſia verò nec ſpirita-

E lia, nec vniuerſalia obiecta percipit. Quare neceſſariò danda in nobis erit aliqua vis appetens, quæ ductu intellectricis cognitionis moueatur, hæc autem eſt voluntas. Deinde 2. præter hanc alius ſit appetitus, nempe ſenſitiuus,

Digitized by Google

tiuus, qui in ſola ſingularia ſenſibilia tendat, ſuadetur; quia videmus brutas animantes ſalutaria cõſectari, & declinare noxia, quæ functiones haud dubiè ab appetitu manant. Ineſſe verò nobis non modò ſuperiorem illum, ſed etiam hunc inferiorem appetitū; planum eſt, tum quia naturam ſenſitiuam communē habemus cum belluis; proindeque ſi illis, etiam nobis hæc facultas competet; tum quia, vt Ariſtot. cap. 10. argumētabatur, experimur in nobis ſimul vnius eiuſdemq; rei appetitionem & fugam; cùm, verbi gratiâ, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipſum repudiat, & inſurgentem alia ex parte eius appetitionem cohibet; qui actus cùm ab eadem potentia elici nequeant, euidens eſt argumentum duplicem inſidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Diſtingui ſpecie appetitum intellectiuum & ſenſitiuum.

Quòd autem prædicti appetitus naturâ ſpecieq; diſtinguantur, facilè ex dictis colligi poteſt, tum quia vendicant obiecta diuerſa. Nam volūtas fertur in bonum, tam vniuerſale, quàm ſingulare; tam materia concretum, quàm materiæ expers; inferior autem appetitus in ſingulare ac materiale bonum dūtaxat. Item quia voluntas eſt vis immaterialis, appetitus verò ſenſitiuus facultas corporea. Quæ verò huiuſmodi ſunt, in eandem ſpecificā naturam conuenire nequeunt. Nec obſtat quòd Ariſtot. loco proximè citato, text. 59. ſcripſit, has potētias eſſe vnum quid, numero autem diſtingui. Nihil enim aliud ijs verbis indicare voluit, quàm eas vnam communem genericámve rationem ſortiri; nec tamen vnam eſſe alteram, ſed duas re ipſa numerari.

ARTICVLVS III.

QVIBVS INTER SE DIFferant appetitus ſenſitiuus, & intellectiuus.

1. Diſcrimē. Obiectio.

SVnt autem inter hos duos appetitus varia diſcrimina. Nam primùm voluntas rationis ductum ſequitur, appetitus ſenſitiuus imaginationem, ſiue phantaſiam. Sed obijciet aliquis hoc modo: Interdum voluntas contra rationis conſilium iucunda ſequitur, ſalutaria declinat, maximè verò cùm metus, cupiditas, cæteræque perturbationes, quaſi venti tempeſtates commouent: tunc enim piceis abſcondita nimbis nec radios fundit ratio, nec vela gubernat; igitur non rectè diximus, voluntatem ſequi ductum rationis.

Dilutio.

Reſpondendum, etſi voluntas non ſemper ſeſe ad virtutis normam componat, & rectæ rationis conſilium amplectatur, ſemper tamen ſequi rationem, id eſt, id, quod ipſi intellectus proponit; ſiquidem, vt Diuus Auguſtinus lib. 10. de Trinitate, capite 1. ait, nihil volitum, quin cognitum.

2. Diſcrimē.

A Secundò differunt, quia actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberæ, appetitus autem ſenſitiui non niſi adumbrata quadam & imperfecta libertate; & communicata aliunde, videlicet ob coniunctionem cum voluntate; quam libertatem proinde appetitus inferior in ſolo homine ſortitur: nō in brutis animantibus, quæ non ſponte, ſed naturæ impetu, ac neceſſitate operantur.

Voluntaria libertas circa obiectū, quod nō eſt ſummum bonum clarè viſum.

Itaque repræſentato obiecto, integrum volūtati eſt nolle, aut velle, B vel ſaltem actum ſuſpēdere (niſi id ſit ſummum bonum clarè viſum, quod ita ad ſe rapit, vt voluntas appetitionis & amoris actum neutiquam inhibere queat) at brutorum appetitus, quandiu ei phantaſia rem vt iucundam & appetēdam obijcit, neceſſariò in eam fertur, ideoq; bruta, vt D. Damaſcenus lib. 2. Fidei orthod. cap. 27. inquit, potiùs aguntur, quàm agunt. Aduerte tamen quoſdam eſſe actus voluntatis, quos Theologi vocant pri- C mò primos, qui tametſi nō niſi præeunte cognitione exerceantur: quia tamen non liberum, ſed ſubitum, ac neceſſarium rationis iudicium ſequuntur, liberi non ſunt, neq; in noſtra poteſtate eſt eos ſuſpendere, quod ſimiliter dicendum eſt de ijs, quos pueri & amentes, ac cæteri, quibus rationis vſus impeditus eſt, adminiſtrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis nonnulli putant, qua de re alibi.

3. Diſcrimē.

Tertiò, Voluntas eſt potentia immateria- D lis in animæ ſubſtantia inſidens: appetitus ſenſitiuus eſt facultas corporea inhærens in materia; quo fit vt voluntas reflectatur ſupra ſuos actus, quia vult ſe velle: appetitus verò ſenſitiuus non item: quemadmodum & alibi de intellectu & internis ſenſibus dicebamus; ille enim conuertere ſupra ſeipſum poteſt; hi autem minimè; videlicet altioris negotij eſt hæc reciprocatio, quàm vt à re materiali fieri queat.

Hoc lib. c. 2. q. 1. art. 2.

4. Diſcrimē.

E Quartò, Voluntas, vti diximus, fertur tam in ſingularia, quàm in communia: tam in ea, quæ materia vacant, quàm quæ in materiam ſunt demerſa; appetitus autem ſenſitiuus in ſingularia & materialia tantummodò; patet hoc ex ijs, quæ antè diſſeruimus. Appetitus enim ſenſitiuus cùm organo corporeo inhæreat, nequit vltra ſingularitatem concretionémve materiæ ſeſe attollere, ſicuti nec imaginatio, quam præeuntem ſequitur.

5. Diſcrimē.

F Quintò, Voluntas per ſe, ac naturali ordine mouet appetitum ſenſitiuum, iuxta illud Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, quod trifariam præſtat voluntas;

Tribus modis voluntas mouet appetitum.

1. vno modo interuentu notitiæ ſenſitiuæ, imperando videlicet ſenſui interno, vt ea apprehendat, quæ hunc illúmve affectum in appetitu commouere queant; verbi gratiâ, vt de morte cogitet ad timorem excitandum, vel de re iucunda ad cupiditatem.

2. Secundò, imperando immediatè ipſi appetitui, vt circa obiectum ei propoſitū eliciat, continuet,

Digitized by Google

uet,cohibeátve actum. Quo pacto vir fortis, vt docet Ariſtoteles lib. 4. Ethic. dum ſe ad fortiter pugnandum excitat, appetitui præcipit,vt iraſcatur. Tametſi appetitus non ſemper voluntati obtemperat, ſed ei interdum renititur, iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Cuius rei cauſam explicat D. Th. 1.p.q.81.art. 3. & in 1.2. q.9.art. 2.ex Ariſtotele 1. Politicorum c.3.quia voluntas non dominatur appetitui deſpotico, herilive dominatu, ſed regali, ac politico, hoc eſt,non vt ſerui, qui domini mandata nõ detrectant,ſed vt ciues,qui nonnunquam renuunt. 3. Tertiò, mouet voluntas, vt quidam volunt, appetitum per defluxum quendam,ſiue redundantiam; cùm ſcilicet ex acrimonia actus voluntatis redundat in appetitu ſenſitiuo conſimilis motio circa eandem rem ob coniunctionem, & ordinem, quem hæ duæ potentiæ inter ſe habent.

Quin verò non ſolùm voluntas appetitum mouet, ſed reliquas etiam vires, quæ obedire aptæ ſunt,nimirum, quia in omnibus potentijs actiuis ordinatis, ea, quæ vniuerſalem finem reſpicit, excitat eas, quæ circa particulares fines verſantur; vt tam in naturalibus, quàm in politicis rebus videre eſt. Nam corpora cœleſtia, quæ communem ſublunaris mundi conſeruationem procurant, cient inferiora corpora, quorum vnumquodq; propriæ ſpeciei, atq; indiuidui tutelam, ac ſalutẽ quærit; & Rex, qui in commune totius regni bonum incumbit, Dynaſtas, ac ciuitatũ præfectos imperio ſuo mouet, qui rurſum ijs, quos ſibi ſubiectos habent, regiminis curam impendunt: obiectum autem voluntatis eſt bonum, ac finis in commune, ſiue in tota ſua amplitudine, qualibet verò potentia tendit in aliquod bonum particulare ſibi conueniens. Quare voluntatis erit excitare aliquas potentias ad ſuos actus præterquam vires animæ vegetantis, quæ noſtro imperio nõ ſubduntur. His adde potentiam motiuam, prout actum ſuum exercet in corde, & arterijs: non enim hic motus à voluntate pendet. Lege D. Thomam 1. part. q.82.art.4. & de veritate q.14.art.1.

Quæ potentiæ à voluntatis imperio ſint exemptæ.

ARTICVLVS VI.

DISSOLVVNTVR TRIA PRImi articuli argumenta.

Ad primũ. NVnc primi articuli argumenta diluamus. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; & ad eius probationẽ quid dicendum ſit, patet ex dictis. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum admittenda eſt maior; ad minorem dicendum in homine duplicem eſſe facultatem motricem: vnam organicam inhærẽtem muſculis,vt progreſſu patebit: alteram ſpiritalem indentem in ſubſtantia animæ, qua anima à corpore abiuncta ſe ipſam loco mouet. Quicquid verò de priori virtute ſentiendum ſit, quod iam alibi expoſuimus, ſaltem hanc poſteriorem conſtat diuerſam eſſe ſpecie ab ea, quæ belluis conuenit, cùm ſpiritale, & materiale in ſpecificam naturam cõuenire nequeant. Itaq; minor propoſitio falſa eſt.

Ad tertium. Ad tertium reſpondemus; illas perturbationum definitiones non eſſe peripateticas, ſed traditas à Chryſippo; vt refert Galen. lib. 4. de decretis Hippocratis, & Platonis; nec à nobis probari, niſi ita intelligantur, vt, verbi cauſa, ęgritudo, ſeu triſtitia definiatur opinio recens mali præſentis, id eſt, affectio animi orta ex apprehenſione mali præſentis, &c. Similiterq; lætitia opinio recens boni præſentis, id eſt, animi affectio nata ex cognitione præſentis boni, &c. Qua de re lege D. Damaſc. lib.2. fidei orthodoxæ cap.22. & D. Auguſtinum lib. 14. de Ciuit. Dei cap. 8. Quod verò ſpectat ad ſimilitudinem inter ſerpentẽ, & appetitum; dicimus aſſimilari appetitum ſerpenti, quia vt Serpens Euæ, Eua Adamo peccatũ ſuaſit, ita appetitus ſenſitiuus rationem inferiorem; ratio inferior ſuperiorem ad voluptatis conſenſum pertrahit, quod tamen appetitus non facit adductis rationibus; (id enim intellectricis facultatis eſt) ſed quia vehemens illius affectio interdum mentis arcem occupat, efficitq; vt intellectus amplectendũ eſſe iudicet, quod ipſi appetitui gratum, iucundumq; eſt; ſiquidem non rarò accidit, vt prout quiſq; afficitur ſecundum appetitum, ita de re præſenti iudicet, vt teſtantur illa Ariſtotelis verba lib.3. Ethicorum cap. 4. Ac viro quidem bono id bonum, quod verè bonum eſt, improbo; quod occurrit, videtur: vt corporibus probè affectis ſalubria ſunt ea, quæ re vera ſunt eiuſmodi; quæ autem in morbis ſunt, alia. Ex dictis patet non colligi ex prædicta inter appetitum, & ſerpentem ſimilitudine, appetitum eſſe vim cognitricem; cùm appetitus non ſuadet repræſentando intelligibiliter obiectum; aut rationes proponendo, ſed modo ſuperiùs explicato.

Explicantur definitiones paſſionũ traditæ à Cicerone.

ARTICVLVS V.

DISSOLVITVR PRIOR PARS quarti argumenti,agiturq; de admiratione.

OCcaſione vltimi argumenti eorum, quæ primo articulo propoſuimus, diſſerendum à nobis hoc loco erit de admiratione, & riſu, quorum ſæpe in philoſophorum ſcholis fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cùm admiramur, occurrit obiectum aliquod inſolitum, & nouum, ſeu quaſi nouum. Interuenit etiam

Vnde proueniat admiratio.

Lege Ariſt. 1. Metaph. c. 2. D. Damaſc. li. 2 fidei orth.

Digitized by Google

...doxæ c.1. D. Th.1.par. q.105.art.7. et in 2.d.18. q.1.art.3. & in diſputatis quæſt.de miraculis art.2.

nit etiam ignoratio cauſæ eiuſdē rei, vel conditionis alicuius, aut circumſtantiæ ad eam pertinentis: vt cùm quis eclypſim Lunæ aſpicit, neque eius cauſam tenet; vel cùm aliquid ſuprà naturę ordinem fieri videt, vt mortuum reuocari ad vitam. Vnde quæ hoc modo fiunt, ab admiratione miracula dicuntur; licet enim à diuina virtute fieri ſciamus; tamē perfecta diuinæ virtutis cognitio, & eius in operando modus, excedit captum noſtri intellectus. Tertiò datur ſimul fixio quædam mentis, id eſt, fixa, & intenta conſideratio talis rei cum ſuſpenſione animi. Si autem petas in quonam horum propriè admiratio conſiſtat. Reſpondemus videri conſiſtere in illa fixione mentis connotando ſuſpenſionem; licet præter ignorationē ſuperiùs explicatam, annexam interdum habeat inquiſitionem latentis cauſæ, vel conditionis, aut circumſtantiæ, quæ ad rem ſpectet, inde enim eſt quòd philoſophia ab admiratione ortum habuiſſe dicitur, nimirum quia intuiti ſunt homines effecta, quorum cauſas cum neſcirent, primùm ſuſpenſi tantiſper fuêre, dum eiuſmodi cauſas indagarunt, quod non eſt aliud, quàm philoſophari, &c.

Miracula ab admiratione nomen acceperunt.

Admiratio conſiſtit in mentis fixione, connotando ſuſpenſionem animi.

Philoſophiæ initiū dedit admiratio.

Obiectio. Obijcies tamen non videri obiectum admirationis rectè conſtitui aliquid nouum, & inſolitum, quia in Chriſto Seruatore noſtro fuit admiratio: ſiquidem, vt conſtat ex cap.7. Matthæi, miratus eſt Centurionis fidem; & tamen Chriſto nihil nouum, occultúmve accidere poterat.

Dilutio. Huic obiectioni occurrendum, licet Chriſto ſecundum alios modos multiplicis ſcientiæ, quam habebat, non potuerit eſſe aliquid nouum; potuiſſe tamen eſſe ſecundum ſcientiam experimentalem, qua id, quod iam ipſi alioqui erat notum, experimento comperiebat, atq; hoc pacto fuiſſe in eo admirationē. Quem affectum ob id potiſſimum Chriſtus aſſumpſit, vt nobis mirandum eſſe ſignificaret, quod etiam ipſe admirabatur, vt annotauit D.Thomas 3.part. quæſtione 15.artic.8. ex Diuo Auguſtino 1. ſuper Geneſ. contra Manichæos.

His ita conſtitutis reſpondendum eſt ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc diſputauimus, admirationem neque ad voluntatem, neq; ad appetitum ſenſitiuum pertinere, ſed ad intellectum, vt ex dictis conſtat. Neque officit quòd D.Damaſc.lib.2.Fidei orthodoxæ cap. 15. definijt admirationem metum ex imaginatione vehementi, metus verò affectio eſt appetitus: ſumpſit enim eo loco admirationem paulo latiùs, ſicuti & Ariſtot. 4.Ethic.cap.3.cùm ait magnanimum non eſſe admirabundū; vel dicito admirationem propterea dici timorem, quia admirans rei nouæ, & inſolitæ magnitudine oppreſſus conſiderationem timet, ac refugit, vt D. Thomas 1.2.quæſt.41.art.4.ait: At dicet aliquis: qui fieri

Quo ſenſu admiratio dicatur metus.

A poſſit, vt qui admiratur, conſiderationem fugiat; ſi conſideratio philoſophica ab admiratione orta eſt? Reſpondet eodem loco D. Thomas admirabundum refugere in præſenti conſiderationem iudicatricem, id eſt, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia ſententiæ ſuæ defectum, & errorem timet; diſquirere tamen, & indagare, vt poſteà re inſpecta, iudicet, atque hoc modo admirationem principium eſſe philo-B ſophandi, vt paulo antè diximus.

Quæri etiam ſolet, cùm admiratio coniunctam habeat ignorantiam, qui fiat, vt, docente Ariſtot.1.Rhetor.cap.11.admiratio delectationis cauſa ſit? Huic quæſtioni reſpondet D. Thomas 1 qu.32.art.8. hiſce verbis: Eſt admiratio deſiderium quoddam ſciendi: quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat cauſam; vel etiam ex hoc, quia cauſa talis effectus excedit cognitionem, aut C facultatem ipſius, & ideò admiratio eſt cauſa delectationis, in quantum habet adiunctam ſpem conſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat; & propter hoc omnia admirabilia ſunt delectabilia: ſicut quæ ſunt rara, & omnes repræſentationes rerum etiam, quæ in ſe non ſunt delectabiles; gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum, quia conferre vnum alteri eſt proprius, & connaturalis actus rationis, vt Philoſophus dicit in ſua poëD tica: & propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis eſt delectabile, quia eſt admirabile: vt dicitur in primo Rhetoricorum. Hęc D.Thom. qui, vt vides, admirationem conſtituit in deſiderio ſciendi, quod tamen ſuprà minùs probauimus; etſi fortaſſis nō multum referat, hoc ne, an illud dixeris. Iuxta hanc D. Thomæ ſententiam dicendum erit, admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectiuum, licet inueſtigatio cauſæ illam E concomitans ſpectet ad vim intelligendi.

Cur admiratio ſit cauſa delectationis.

In ſententia D.Th. admiratio pertinet ad appetitum intellectiuum.

ARTICVLVS VI.

DILVTIO ALTERIVS PARTIS eiuſdem argumenti, diſputatio de riſu.

VEniamus nunc ad alteram eiuſdem argumenti partem, quæ diſcutiendū nobis exhibet quidnam riſus ſit, aliaq; ad eum attinētia. Quæſtio certè minime ridicula, & quæ F philoſophos non parum exercet, de qua eſt illud Ciceronis ſecundo de Oratore. Quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur, vbi ſit, quomodo exiſtat, atq; ita repentè erumpat, vt eum cupiētes tenere nequeamus, & quomodo ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neq; enim ad hunc ſermonem hoc pertinet, & ſi pertineret, neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui profitentur. Hæc ille. In

Pulcher locus Cicer. de riſu.

Digitized by Google

illɩc. In primis autem quod ſpectat ad obiectũ riſus ſiue ad ea, quæ riſum mouent, ſunt, vt explicat Fracaſtorius in lib. de ſympathia cap.20. res nouæ, repentinæ, leues, ac ludicrę, habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud; quales habentur facetiæ, & quę à mimis, ſeu perſonatis repræſentantur, & extranea quędam ſubito, ac concinno quodam caſu facta, vt ſi quis eleganti greſſu & quaſi per numeros incedens in lutum cadat.

Circa quæ excitetur riſus.

Gignitur autem riſus hoc modo. Offerente ſe nobis re iucunda, & quæ riſum excitare queat, perfunditur animus gaudio, & lætitia, qua affectum cor, moræ impatiens ſeſe dilatat, magnaq; ſanguinis efferueſcentis, & vitalium ſpirituũ fit diffuſio, ad quam muſculorum thoracis, ac præſertim diaphragmatis motus ſequitur (eſt verò diaphragma membranula quædam partim cornea, partim neruoſa, præcordia à viſceribus disiungens, quã Ariſtoteles tertio de partibus animalium cap. 1. ſuccincturam vocat, eiusq; munus eſſe putat, impedire ne vapores, qui è ventriculo attolluntur, cor lædant) ad diaphragmatis autem agitationem, & porrectionem extẽduntur ſimul muſculi, qui à lateribus buccæ ſunt, geſtusq; ille oris fit, qui riſus vocatur, quo animi gaudium, & lætitia exprimitur. Erit igitur cauſa efficiens riſus, principalis quidem anima; inſtrumentaria appetitus, & virtus motum exequens, ſimulque effuſio ſanguinis & ſpirituum, qui ſunt quaſi anteambulones riſus: finis, gaudij, ſeu lætitiæ explicatio: forma ipſa oris, ac faciei deductio. Ita verò hunc in modum riſus definiri ſolet. Riſus eſt concitatior quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intus gaudium explicandum, quo thoracis, & oris muſculi impetu quodam mouentur.

Deſcribitur modus, quo riſus efficitur.

Cauſa principalis, & inſtrumentalis riſus.

Definitur riſus.

Sunt autem quidam ad riſum procliues, alij ſeueri. Nam cùm obiectum riſus ſit res noua: ij, quibus quidlibet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex cauſa hac facilè rident; non ita ſenes, & philoſophi. Item quia obiectum riſus eſt res iucunda, & lęta, ducuntur aſſiduè in riſum ij, qui ſuopte ingenio hilares ſunt, quales ferè eſſe ſolent, qui plurimum habent ſanguinem, & eum dulcem, nõ biliosum, aut melancholicum.

Qui ad riſum proni, qui tardi.

His poſitis, ad dubitationẽ, cuius illuſtrandæ gratia hæc præfati ſumus, dicendum eſt riſum quoad gaudium, & delectationẽ, quæ illo ſignificatur, pertinere ad vtrumlibet appetitum; quia gaudium propriè in voluntate, delectatio, etiam inferiori appetitu cernitur; quoad ipſam verò oris & faciei diductionem, in qua riſus formaliter conſiſtit, immediatè oriri à facultate motum exequente, ſicque ad eam, vt proximum illius effectum ſpectare.

Riſum quoad gaudium eſſe in appetitu, quoad geſtus ad potentiam motricem pertinere.

QVÆSTIO II.

SIT-NE VOLVNTAS INTELLECTU nobilior, an non?

ARTICVLVS I.

QVI PARTEM AFFIRMATIuam ſequantur, & quibus eam argumentis probent.

FVere, qui voluntatem, & intellectricem potentiam quaſi duas ſorores eodem partu editas, parique nobilitate inſignes putarint. Sed hos refellit Ariſtotelis, & aliorum philoſophorum commune placitũ, aientium ſpecies eſſe tanquam numeros, quia videlicet, vt duo numeri vnitatibus pares eſſe nequeunt, ſed quilibet cæteris maior, minórve eſt; ita duæ inueniri ſpecies non poſſunt, quarum vna dignitate naturæ alteri par ſit. Nec nobis aduerſatur D. Auguſt. lib. 10. de Trinit. cap. 11. cùm ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicem ſibi æquales eſſe. Non enim id aſſerit de æqualitate perfectionis, quam quęlibet harum potentiarum in ſe habet, ſed de ea, quam ex parte ſubiecti omnes ſortiuntur: quę haud dubiè par eſt, cùm omnes in eadem animæ ſubſtantia, vt in ſubiecto hæreant.

Confutãtur qui æquam vtriq; deferunt nobilitatem.

Locus D. Auguſt. exponitur.

His ergo omiſſis, Henricus quodlib. 1. qu. 14. Scotus in 4. diſtinct. 49. quæſt. 4. eiusq; magiſter Alexander Alenſis 3. part. quæſtione 80. membro primo, & quarta partic. quæſt. 92. membr. 2. articul. 4. Albertus Magnus in 1. diſtinct. 1. quæſt. 14. D. Bonauentura, Aegidius, Gabriel, Maior, Argentinas in 4. diſtinct. 49. Aureolus apud Capreolum in 1. diſtinct. 1. q. 1. Ochamus ibidem quæſt. 2. ad ſecundũ principale, alijq; nõnulli arbitrantur voluntatem nobiliorem eſſe intellectu. Quæ opinio neque paucis, neq; leuibus innititur argumentis, hiſce nimirum. Ea potentia naturæ dignitate alteri præſtat, cuius habitus actus, & obiecta nobiliora ſunt; ſed ita ſe habet voluntas, eſt igitur nobilior quàm intellectus. Maior propoſitio cõſpicua eſt: aſſumptio membratim oſtenditur, ac primùm quoad habitus, quia vt D. Auguſt. lib. 14. de Trinitate ca. 1. & Ariſtotel. lib. 6. Ethicorum cap. 7. inquiunt, ſapientia eſt præſtantiſſimus omniũ habituum, qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ eſt habitus voluntatis tum ſapientiæ, tum cæteris animæ ornamentis, ac donis excellit, vt teſtatur non ſolùm idem Doctor 1[5] de Trinit. cap. 19. ſed etiam D. Paulus primæ ad Corinth. 13. & ad Coloſſ. 3. Item quia D. Dionyſius 7. cap. cœleſtis Hierarchiæ choros Angelorum dignitatis ordine cõponens in ſupremo loco ſtatuit Seraphinos, qui à charitate nomen habent, & infra eos Cherubinos, qui à ſcientia nuncupantur.

Pro volũtatis præſtantia eſt 1 arg. ductum ex nobilitate habituum.

Deinde, quòd volũtatis actiones melioris notæ

Digitized by Google

2. Arg. ex nobilitate actionis. notæ ſint, oſtendimus; quia perfectius eſt mo- A uere, quàm moueri; voluntas autem, vt ſuprà oſtendimus, docetq; D. Anſelmus de conceptu Virginis cap. 4. tanquam Regina mouet cæteras potentias, & in hanc, atq; illam partem pro arbitrio ſuo flectit; ſolaq; de ſe pro- *Prima confirmatio.* nunciat; Sic volo, Sic iubeo, Sit pro ratione voluntas. Et verò neq; ipſa ratio dominium voluntas ſubterfugit, cùm eius ductu ab vna re ad aliam cogitationem transferat. Vnde D. Bernardus in libro de libero arbitrio ra- B tionem pediſſequam voluntatis appellat. Se- *2. Confirm.* cundò probatur idem aſſumptum, quia id, quod poſſidentem ſimpliciter bonum reddit, optabilius eſt eo, quod non reddit ſimpliciter bonum: at amore, qui eſt actus voluntatis, redditur homo ſimpliciter bonus, non autem cognitione, quæ eſt actus intellectus; vt enim D. Auguſt. 11. de Ciuit. Dei, cap. 28. ſapienter ait, Vir bonus non dicitur, qui ſcit id, quod bonum eſt, ſed qui diligit: vnde con- C cludit in hominibus, qui rectè amant, magis amari amorem ipſum.

3. Confirm. Rurſus idem ſuadetur, quia in ijs bonis, quorum vnum in alio non continetur, id habetur præſtantius, cuius oppoſitum peius eſt, vt docet regula illa Topica ex Ariſtot. lib. 7. Ethic. cap. 10. Ea ſunt meliora, quorum corrumpentia deteriora ſunt; oppoſitum verò amoris peius eſt, magisque fugiendum, quàm oppoſitum cognitionis, vt patet in odio Dei, D & eiuſdem ignoratione: quippe multo deteſtabilius eſt Deum odiſſe, quàm ignorare. *4. Confirm.* Quartò idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo magis vnit, quàm cognitio; vnde Diuus Dionyſius ſeptimo capit. cœleſtis Hierarchiæ, amori, non cognitioni, attribuit vim vnientem, & transformatricem amantis in rem amatam.

3. Arg. ex nobilitate obiecti. Poſtremò, quòd voluntatis obiectum perfectius ſit, ea ratio probat, quia id, in quod E voluntas fertur, eſt ipſum bonum abſolutè ſumptum, & perfectum, atque vltimus finis; obiectum autem intellectus eſt bonũ quod- *Occupatur ratio aduerſariorum.* dam particulare, nempe verum. Deinde, quia ſi obiectum intellectus eſſet nobilius, ob id forte eſſet, quia vt aduerſariæ partis auctores contendunt, abſtractius eſt, at quòd hæc ratio nullum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abſtractior eſt quàm ſubſtãtia ſenſibilis, cùm F hæc cadat ſub ſenſum, illa ſub ſolum intellectum; & tamen conſtat ſubſtantiam ſenſibilem multò eſſe quantitate nobiliorem. Item, quia virtus quanto minùs alligata, tanto eſt eleuatior, voluntas autem minùs eſt alligata, cùm eius actio non poſcat recurſum ad phantaſma, vt actio intellectus.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR INTELLECTUM *voluntate nobiliorem eſſe, ſimulq; aduerſariæ partis argumenta infirmantur.*

Licet ea opinio pro qua proximo articulo diſſeruimus, admodum ſit veriſimilis, nos tamen contrariam vt veriorem, ac peripateticæ doctrinæ magis conſentaneam amplectimur cum D. Thoma tum alijs locis; tum 1. part. quæſt. 82. art. 3. & Caietano ibidem, Durando in 4. diſt. 49. qu. 4. Paludano quæſt. 3. Heruæo quodlib. 8. quæſt. 9. Capreolo in 1. diſtinct. 1. quæſt. 2. & diſt. 3. quæſt. 3. artic. 2. Abulenſi ad cap. 5. Matthæi quæſt. 33. Et vt ſimul noſtram ſententiam confirmemus, & aduerſariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filum hunc in modum. Ea potentia nobilior cenſenda eſt, cuius habitus, actus, & obiecta excellentiora ſunt: ita ſe habet intellectus ſi cum volunta- *Oſtenditur intellectum voluntati præſtare quoad habitus.* te comparetur; eſt ergo nobilior. Probatur aſſumptio quoad habitus; quia ſi eos, qui vi naturæ acquiruntur, expendamus, nobiliores ſunt habitus intellectus, v.g. ſapientia, & prudentia, quàm iuſtitia, cæteriq; habitus voluntatis; ſi autẽ ſupernaturales ſpectemus (quanquam hic, vt rectè ait D. Thom. non quærimus de anima quoad ea, quæ ſupra ipſam ſunt) excellentiſſimus omnium, qui intellectui à Deo infunduntur, nempe lumen gloriæ, nobilitate vincit excellẽtiſſimum eorum, qui voluntati donantur, videlicet charitatem. Nec obſtat quòd Seraphini ab amore appellationem habent: non enim eam accepere à nobiliſſimo dono ſupernaturali, quod in patria obtinent, ſed à præſtantiſſimo habitu operatiuo, quem in via habuerunt, id eſt, à charitate. Secundò, quia dici etiam poteſt inditum eis fuiſſe hoc nomen, non à nobiliſſimo ipſorum habitu, ſed à proprijs effectibus, quos erga alios exercent; eſt enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores docere, vt eos per illuſtrationem, admirabilemq; doctrinam ad diuini numinis amorem ſingulariter inflamment. Iam verò quod actiones in- *Idem oſtenditur quoad actiones.* tellectus ſublimiores ſint, oſtenditur, quia tametſi voluntas alias potẽtias, ipſamq; vim intellectricem quoad exercitium actus moueat & hac ex parte præcisè ſpectatus intellectus voluntati cedat; tamen intellectus aliũ mouendi modum altiorem vendicat; cuius merito volũtatem ſibi ſubiectã habet, eamq; ſimpliciter dignitate vincit. *Intellectus rector voluntatis.* Mouet enim ordinando, regendo, imperando, ita vt ſit quidem voluntas Regina, ſed cæca, intellectuali egens luce, ipſe verò intellectus ſit imperator qui voluntati leges figit, atq; refigit. Adde quòd voluntas in nullam rem ferri poteſt, niſi

Digitized by Google

A niſi mota ab intellectu; quia nihil volitum quin cognitum; & tamen intellectus ad ſuum primum actum nō præexigit voluntatis motionem: vnde vt Angeli, qui cœleſtes ſphæras voluunt, ſunt ſecundū Deum primi motores huiuſce mundi corporei; ita intellectus in paruo mundo, id eſt in homine, eſt primus poſt Deum motor, à quo voluntas, & appetitus, virtusq; motiua, & tandem membra corporis cientur; vti D. Thomas 3. contra Gent. c.25. edisserit. Deinde ſuadetur propoſitum; quia actus intelligendi ex immanentibus omnium eſt magis intimus; volūtas enim dum operatur, quodammodo foras ſe dat; quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intùs manet, quia trahit ad ſe rem cognitam; multo verò præſtantiùs eſt, vt annotauit D. Thomas q.22. de veritate art. 11. vnumquodq; habere in ſe id, vnde perficitur, quàm ad illud quærendum foras vagari. Rurſum, Ille actus eſt nobilior, in quo hominis fœlicitas conſiſtit, vt affirmat Ariſtoteles lib. 10. Ethic. c.7 ſed hæc conſiſtit in contemplatione ſubſtantiarum ſeparatarum, vt docet idem Ariſtoteles lib.10. Ethicor cap.8. igitur actiones intellectus nobiliores ſunt, quàm voluntatis. Neq; his officit quòd D. Dionyſius vim vnitiuam, ad quam debet pertinere beatitudo, voluntati non intellectioni tribuit. Loquitur enim ibi de vnione effectiua, per quam in amante, & amato eſt idem velle, & nolle, non autem de vnione aſſecutiua, & comprehenſiua, in qua conſiſtit beatitudo. Nec itē officit quòd amore, non verò intellectione redditur homo ſimpliciter bonus; id enim tantum probat actum amandi in genere moris præſtantiorem eſſe; non autem in genere naturæ; de quo noſtra diſputatio eſt. Itaque dicimus actum amoris reddere hominem ſimpliciter bonum, quod ad mores attinet; cognitionem autem reddere illum meliorem, id eſt, perfectiorem in genere entis, atque his etiam congruenter dicimus, licet amoris oppoſitum, quod ad moralem rationem ſpectat, deterius ſit, quàm oppoſitum cognitionis; tamen in genere naturæ, ſiue entis deterius eſſe oppoſitum cognitionis, quia aduerſatur rei nobiliori quæ eſt cognitio.

Intellectus in homine quodammodo primus motor.

In actu intellectus conſiſtere felicitatem.

Cognitio præſtat amoris in genere entis.

Ad extremum, quòd obiectum intellectus obiecto voluntatis naturę dignitate excellat, ex eo probatur, quia licet bonum ſi expendatur ſecundum rationem cauſalitatis præſtantius ſit, quàm verū; ſiquidem præſtantiſſima cauſalitas finis fundatur in rei bonitate, licet item bonum, & verum quoad mutuam incluſionē paria ſint, propterea quòd vtrumque materialiter ſumptum ſub altero continetur, quia vt bonū eſt quoddam verum, ita verum eſt quoddam bonum, ſimpliciter tamen ratio veri præſtantior eſt, quia eſt quid diuinius, & abſtractius. Etenim actu perfecto nihil volūtas appetit, niſi cum ordine ad exiſtentiam, atque adeò concretè, cùm bonum ideò optetur, vt poſſideatur. In vero autē aliter res habet: intelligimus namq; rem ſecundum ſuam quidditatem, ipſumq; verum perfecta cognitione penetramus; eſto nihil de illius concretione, & exiſtentia cogitemus.

Probatur inſtantiū, quoad obiectū.

Rationē veri eſſe quid diuinius, & abſtractius.

B Quod autē aiunt ex maiori abſtractione non argui ampliorem rei nobilitatem, vt in quantitate Mathematica, & in ſubſtantia ſenſibili planum videtur; dicimus cum Caietano prima parte q.82. art 3. cæteris paribus, nobiliora eſſe, quæ magis ſunt abſtracta; non eſſe verò cætera paria in re propoſita; quia quantitas eſt accidens, ſubſtantia verò ſenſibilis, eſt ſubſtantia. Cùm item colligunt intellectum minùs eſſe eleuatum, quia eſt alligatus phantaſmatibus, nō rectè colligūt; In primis enim hęc alligatio non omni conuenit intellectui, ſed humano duntaxat; nec eidē in omni ſtatu, ſed vt ſuperiùs expoſuimus. C Noſtra verò diſceptatio eſt de intellectu abſolutè ſumpto. Præterea, cum voluntas non niſi cognitum appetat, ſicut intellectus, dum hoc corpore tenetur, eget phantaſmatibus, ad intelligendum; eiſdem, etſi remotè, indiget etiam voluntas. Poſtremò, Dependentia noſtri intellectus à phantaſmatibus nō tollit maiorē illam, quā diximus, ſimplicitatem, & abſtractionem obiecti intellectus, qua potiſſimum eius nobilitas, & præſtantia æſtimari debet. D Quare ratum manet, obiectum intellectricis facultatis abſolutè nobilius eſſe, quàm obiectum voluntatis; & quoniam ſuperiora argumenta nō modo ſententiam noſtram confirmarunt, ſed oppoſitæ partis rationes diluerunt, vt facilè perſpiciet, qui attenderit, nō eſt cur ad ea ſeparatim reſpondeamus.

Quando ex maiore abſtractione arguatur maior nobilitas.

Dependētia à ſenſibus nihil derogat intellectui humano.

QVAESTIO III.

E VTRVM VOLVNTAS RE *ipſa differat ab intellectu, an non.*

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS PARS *negatiua quæſtionis oſtendi videtur.*

F DVrandus in 1. diſt. 3. quæſt. 4 arbitratus eſt voluntatem, & intellectum nō eſſe potentias re ipſa diſtinctas; ſed vnam eandemq; entitatem abſolutam, quæ tamen propter ordinem, & relationem ad diuerſos actus, videlicet, ad functiones intelligendi & volendi, duarum potentiarum rationem ſortiatur. Hanc opinionem hiſce ferè argumentis confirmare nititur. Virtus cognitionis expers fertur naturæ impetu, & non liberè in ſuum obiectū; ſed voluntas agit liberè; nō eſt igitur potentia cognitionis expers; atqui in

1. Argum.

M ſuperiori

Digitized by Google

ſuperiori animæ parte, ad quam volũtas ſpectat, nulla datur vis cognoſcens præter intellectum, ergo intellectus, & volũtas ſunt vna, eademq; potentia. Maiorem ſuadet; quia oportet omne agens liberum de actu ſuo iudicare (alioquineutiquam ipſi imputaretur) debetq; per eandem potentiam, qua liberum eſt, tale iudicium exercere. Nec enim potentia libertatem habet quòd inhæreat in ſuppoſito libero, quia ſi ita res haberet, vniuerſæ hominis facultates liberæ forent; ſed ideo ſuppoſitum liberum eſt, quia liberam habet potentiam; ergo ſi ad rationem libertatis pertinet habere actus ſui iudicium, neceſſe eſt vt illa potentia, per quam homo liber eſt, ſui actus iudicatrix ſit; quod non niſi facultati cognoſcenti conuenire poteſt.

2. *Argum.* Secundò, Non repugnat actus ſubordinatos ab eodẽ principio actiuo oriri, ſiquidem & ab eodem Solis lumine, & aëris illuminatio, & calefactio proficiſcitur, ſed cognoſcere, & appetere ſunt actus ſubordinati, cùm nihil niſi antecedẽte cognitione appetamus; poſſunt igitur ab eodem abſoluto principio naſci, atque adeo vna, & eadem res erunt voluntas, & intellectus.

3. *Argum.* Tertiò, Si intellectus, & voluntas eſſent diuerſæ potentiæ, poſſet diuina virtute elici actus voluntatis ſine actu intellectus; ſed non poteſt, quia nihil niſi cognitum amatur, vt docet D. Auguſtinus 9. de Trinitate c. 4. Non ſunt igitur potentię diuerſæ. Maior probatur, quia ſi hæ facultates diſtinguuntur, non alia erit dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus, niſi vt à cauſa partiali effectrici; quia nimirum intellectio partiatim cõcurrit cum voluntate ad illius actus: Deus autem ſupplere valet omnem cauſalitatem efficientium cauſarum, ergo, &c.

4. *Argum.* Quartò, Illæ potentiæ non differunt re abſoluta, quarum obiecta re abſoluta non diſſident, ſed obiectum intellectus eſt ens, & obiectum voluntatis bonum; quæ inter ſe reciprocantur, & in eandem realitatem incidunt, ergo & ipſe intellectus, & voluntas eadem realitas erunt.

Vltimũ arg. Poſtremò quòd hæc fuerit Philoſophi mens, probat Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 3. q. 3. quia Ariſtoteles lib. 3. Ethicorum capite tertio, electionem appellat deliberatiuam rerũ appetitionem & clariùs lib. 6. eiuſdẽ operis cap. 2. aſſerit electionem pertinere ad appetitum intellectiuum, vel ad intellectum appetentem; quibus verbis indicat intellectum, & voluntatem eandem eſſe animæ vim.

ARTICVLVS II.

NEGATIVAM CONTROVERſiæ partem veram eſſe, nec argumenta ſuperiùs adducta concludere.

A Contraria ſententia, quæ voluntatem ab intellectu re ipſa diſtinguit, vera eſt. Eam tuetur Diuus Thomas in quæſtionibus de veritate, quæſtione 22. artic. decimo, Capreolus in primo diſtinct. 3. quæſt. 3. artic. 2. Ferrarienſis ad cap. 19. lib. 4. contra Gent. Argentinas in primo diſtinct. 3. quæſt. 2. & alij. Probatur verò primùm, quia rationes toto genere differẽtes, cuiuſmodi ſunt verum, & bonum, non poſſunt terminare actiones vnius, eiuſ- *1. Ratio.*

B demq; potentiæ ſed diuerſæ.

Secundò, quia potentiæ, quarum vnam alteram mouet, & altera aliam dirigit, debent inter ſe re ipſa diſtingui; voluntas verò, vt ſuperiùs diximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit voluntatem. *2.* Tertiò, quia ſi intellectus, & voluntas eadem animi vis eſſet; ſequeretur nos voluntate intelligere, & intellectu velle; quod cõmunis philoſophantium conſenſus nequaquam admittit. *3.*

C Reſpondeamus igitur argumẽtis, quæ oppoſitum ſuadebant. Ad primum, dicendum facultatem cognitionis expertem, id eſt, quæ neque intelligit, neque præeuntem ſequitur notitiam, naturæ impetu, & non liberè in obiectum ferri: at voluntas, etſi rem nõ cognoſcat, ſequitur tamẽ cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda, vel declinanda obijcitur. *Ad 1. arg. partis affirmantis.* Nec oportet, vt omnis facultas liberè agens, & cui actus liberi imputantur, de

D ſuo actu iudicet; ſat enim eſt, vt de eo iudicium ferat alia potentia coniuncta, à qua regitur, & quæ illi quaſi lumen præfert. *Ad libertatẽ voluntatis non requiri quòd ipſa cognoſcat.* Itaque fatemur vt potentia libertatem obtineat, non ſat eſſe inhærere eam libero ſuppoſito, vt rectè probat argumentum: negamus tamen neceſſum eſſe, vt ipſamet ſui actus iudicium exerceat, ſufficit enim poſſe arbitratu ſuo proprium actum exercere, vel ſuſpẽdere, eſto prædictum iudicium ab alia facultate ipſam

E regente, in qua libertas vt in fonte, & radice inſidet, adminiſtretur.

Ad ſecundum dicendum, quando actus ſic inter ſe ſubordinati ſunt, vt non ſolùm alter ſine altero obiri nequeat, ſed vnus neceſſitate naturæ ex alio conſequitur, quo pacto ſe habent illuminatio Solis, & calefactio, tunc eiuſmodi actus ab eadem facultate oriri poſſe. Verùm actiones voluntatis, & intellectus non ita procedunt, quandoquidem vigente intellectus notitia, in poteſtate voluntatis eſt *Ad 2. arg. Qua ratione actus voluntatis, & intellectus ſint inuicem ſubordinati.*

F proprios actus cohibere.

Ad tertium reſpondet Capreolus nõ poſſe actum voluntatis elici abſq; notitia intellectus, poſſe tamen abſq; ea conſeruari. Nobis dicendum potiùs videtur cum alijs, licet vi naturæ non niſi cognita amemus, tamen actum voluntatis & elici, & conſeruari diuinitus poſſe abſque notitia. Enim verò notitia concurrit tum efficienter, tum obiectiuè, atq; adeò formaliter extrinſecè ad actionem voluntatis: ſi autem de eiuſmodi concurſu effectiuo *Ad 3. Palud. in 4. d. 49. q. 1. ar. 2. nu. 25. ad 7. Argẽtin. in 1 diſt. 1. q. 1. articul 4. Ochã. ibi. q. 25. ad 7.*

Digitized by Google

Poſſe elici, & conſeruari diuinitus actum voluntatis abſque vlla notitia.

effectiuo loquamur, planum eſt poſſe illum A à Deo ſuppleri tam ad eliciendum primò, quàm ad conſeruandum actum voluntatis, concurſum verò formalem extrinſecũ, quem præſtat notitia, quatenùs volũtati rem amandam, aut fugiendam obijcit, non eſt cur negemus poſſe diuina virtute ſuppleri, hoc eſt, poſſe voluntatem in obiectum tendere, eſto id non ei actu repræſentetur ab intellectu: nec enim hoc vllam inuoluit repugnantiam, etſi contradictio aperta ſit dari actum volun- B tatis, quin in obiectum feratur, cùm ipſe actus nihil aliud ſit, quàm progreſſio quędam, ſeu tendentia in proprium obiectum. Itaque non repugnat tendere voluntatem in obiectum non repræſentatum, etſi fieri nullo modo queat, vt dum operatur, non tendat in aliquod obiectum.

Ad 4.

Ad quartum neganda eſt maior propoſitio. Namq; licet diſtinctio formalis, & ſpecifica potentiarum, atq; actuum deſumenda ſit C ab obiectis; realis tamen diſtinctio non inde abſolutè petẽda eſt, quaſi eadem res nequeat actus potentiarum re ipſa differentium terminare. Adiecimus abſolutè, quia ipſa quoque realis diſtinctio ex rationibus obiectorũ interdum arguitur: ſiquidem cùm hæc toto genere diſcrepent, indicium eſt potẽtias realiter inter ſe diſtingui, vt ſuperiùs dicebamus.

Ad vltimum.

Ad vltimum reſpõdetur, ex neutro illorum locorum deprehendi Ariſtotelis mentẽ fuiſ- D ſe voluntatem ab intellectu re non diſtingui: ſolùm enim inſinuat ibi Philoſophus electionem ab intellectu ſimul, & à voluntate pendere; cui conſonat illud D. Thomæ de veritate quæſt. 22. art. 5. dicentis, electionem aliquid in ſe rationis, & aliquid voluntatis habere.

QVAESTIO IV.

VTRVM VT VOLVNTAS SVVM elicıat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia, an non. E

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS IN AFFIRmantem partem diſputatio.

Actus quatuor propry vis intellectricis deſignantur.

PRæmittendum in hac controuerſia eſt, quatuor actus, quod ad præſens inſtitutũ facit, in noſtro intellectu eſſe poſſe. F Quorum primus eſt notitia apprehẽſiua. Secundus iudicium, quo intellectus rem apprehenſam iudicat bonam, aut malam eſſe. Tertius iudicium aliud, ſeu practicum dictamen, quo intellectus rem quam pręcedenti iudicio bonam, malámve eſſe decreuerat, cenſet amplectendam eſſe, aut declinandam. Quartus deniq; eſt diſcurſus, ſeu practicus ſyllogiſmꝰ, quo ratio huiuſcemodi dictamen concludit. Omnes igitur cõuenire videntur, licet interdum ex parte intellectus omnes illi actus pręcedant, vt in viris prudentibus, qui res pręſertim magni momenti non niſi maturo conſilio, & deliberatione aggrediuntur: ſimpliciter tamen, vt voluntas in actum prodeat, non opus eſſe practico ſyllogiſmo. Quod ſatis liqueat in ſubitis, ac repentinis motibus, quos appellãt primò primos. Nec verò magna difficultas eſt num etiam ad actiones humanas, ac liberas dictamen illud practico ſyllogiſmo cõcluſum exigatur, paſſim namq; experimur multa nos velle, multa nolle abſq; eo dictamine. Tota igitur controuerſia in eo conſiſtit, an requiratur iudicium, quo intellectus decernat obiectũ bonum, aut malum eſſe, ſalutare, aut noxium, iucundum aut moleſtum.

Non requiri iudiciũ practicum aut diſcurſum, vt operetur voluntas.

Non requiri iudiciũ ſpeculatiuum, eſt multorũ placitum.

Porrò duæ ſunt hac de re ſententiæ. Prima Scoti in ſecundo diſtinct. 6. quæſt. 1. Gabrielis ibidem art. 3. dub. 2. & Marſilij in 2. quæſtione 16. artic. 1. exiſtimantium non requiri tale iudicium; ſed ſufficere notitiam apprehenſiuam, imò cum hæc duplex eſſe poſſit, alia ſimplex, quæ nimium fit citra compoſitionem, aut diuiſionem, alia complexa, qua apprehẽdimus ſignificatũ alicuius propoſitionis, vt pharmacum ſanum eſſe; inquiunt ſufficere ad actum voluntatis ſolam apprehenſionem ſimplicem. Quę opinio ita ſuadetur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectum materiale, & formale ſimul, id eſt, tum obiectum in quod tendit, tum ratio tendendi in illud, ſat eſt vt voluntas actum edat circa tale obiectum; atqui per ſimplicem notitiam poteſt repræſentari voluntati obiectum materiale, id eſt, res bona, & formale, id eſt, illius bonitas: ergo ea ſufficit vt voluntas actum ſuum exequatur.

2. Argum.

Secundò, Non minorem efficacitatem habet voluntas, quàm appetitus ſenſitiuus, vt tendat in proprium obiectum, ſed vt appetitus ſenſitiuus brutorum in obiectum ſuum feratur, ſat eſt apprehenſio ſimplex interno ſenſu exhibita; ergo vt voluntas in ſuum tendat, ſufficiet ſimplex apprehenſio facta per intellectum.

Tertiò, Motus primò primi ideo tales dicuntur, quia abſq; rationis iudicio exercẽtur; ergo nõ ad omnem actum voluntatis requiritur iudicium. Antecedens probatur, quia ſi ad eos motus iudicium interueniret, eſſent vtiq; in noſtra poteſtate, poſſetq; in ijs peccatum reperiri, quod communis Theologorum conſenſus negat. 3.

Quartò, Qui characteres præproperè delineant, ac citharã pulſant, tot actus volũtatis, quot digitorum motus, edunt; cùm digiti nõ niſi voluntatis imperio cieantur: & tamẽ non eſt veriſimile tot præcedere iudicia, quot ſunt flexiones, motuſq; digitorũ, præſertim cum interdum ſcribant, vel pulſent aliud cogitantes; videtur ergo perſpicuum non ad omnes actus voluntatis iudicium perexigi. 4.

Digitized by Google

ARTICVLVS II.

DISPVTATIO CONTROVERſia in partem, quæ negat.

Altera opinio eſt Gregorij in primo diſtinctione 3. quæſt. 1. art. 1. Aliacenſis ibidem quæſtione 3. Geruaſij in tractatu de notitijs in prima diuiſione notitiæ quæſt. 1. Videturq; D. Thomæ ad caput tertium huius libri, & in prima ſecundæ, quæſtione 9, art. 1. ad 2. & in ſecundo diſtinct. 24. quæſt. 2. art. 1. alijsq; in locis; quam etiam nonnulli è recentioribus Theologis noſtræ ætatis defendunt. Nimirū requiri ad actum cuiuſuis appetitus iudicatiuam notitiam. Ad actum quidem voluntatis notitiam intellectus; ad actum appetitus ſenſitiui notitiam ſenſus interni. Quod probatur primò, quia nullus omninò appetitus aliquod obiectū appetit, niſi ei appareat conueniens; nec refugit, niſi appareat repugnās: ſed vt ita appareat, non ſat eſt apprehendi ipſum, & eius conuenientiam, aut repugnantiam: ſed oportet, vt de ipſa conuenientia, repugnantiave iudicium feratur; ergo nullus datur actus appetitus abſq; notitia iudicatiua. Maior probatur, quia alioqui ſequeretur tam conuenientia appetitui, quàm eidem repugnantia æquè appetibilia eſſe, cùm omnia indiſcriminatim, vt appetibilia apprehendi queāt, ſiue re vera ſint, ſiue nō. Rurſus oſtenditur eadē maior propoſitio, quia cùm quis anceps eſt, ac dubius de re aliqua facienda, vt de profectione in patriā, ſæpe efformat apud ſe haſce propoſitiones apprehenſiuas; Bonū eſt proficiſci: Non eſt bonum proficiſci, & tamen nulla earum ſat eſt, vt iter arripiat, vel omninò decernat nō ire. Hoc autē nō aliunde prouenit, niſi quia ſola rei apprehenſio nō ſufficit; ſed requiritur aſſenſus, quo intellectus aſſentiatur, iudicetq; id, quod vt bonum apprehendit, re vera bonum eſſe; ſiue talis aſſenſus verus ſit, ſiue falſus, quod hoc loco vocamus apparere bonum: ergo &c.

Ad actus appetendi requiri notitiam iudicatiuam.

1. Ratio.

2. Ratio. Secundò; idem ex eo oſtenditur, quia experientia eſt bruta animantia nunc moueri ad obiecta, quorum habēt ſimplices notitias, nunc nō moueri, vt patet in equo, qui ad potandam aquam, quam videt, non fertur, niſi cùm ſitit: cùm igitur appetitus ſenſitiuus naturaliter, & non liberè ſequatur cognitionem ſenſuum: vtique videtur id non ab alia cauſa proficiſci, quàm quia ſola obiecti apprehenſio non ſat eſt ad appetitum mouendum, ſed requiritur iudicium, quo res apprehenſa conueniens æſtimetur; quod iudicium, quia non ſemper adeſt, fit inde vt appetitus ſenſitiuus non ſemper in rem obiectam feratur.

3. Ratio. Tertiò, idem ſtabilitur auctoritate Ariſtotelis hoc in libro cap. 3. text. 154. vbi ita ſcripſit. Cùm opinamur, id eſt, iudicamus aliquid malum eſſe, atque terribile, continuò perturA bamur: ſimiliter & cùm opinamur quidpiam eſſe tale, vt in illo ſit confidendū; at cùm imaginamur talia, id eſt, cùm abſq; iudicio apprehendimus, perinde afficimur atque ſi in pictura eadem ſpectaremus. Præterea eodem lib. cap. 9. text. 46. docet; appetitū non moueri ab intellectu contemplante, ſed practico; quia ille nihil amplectendū, aut declinandum præcipit, vt hic. Videtur ergo philoſophus ſentire ad obeundas appetitus actiones non B ſat eſſe notitiam apprehenſiuam, ſed neceſſario iudicatiuam requiri.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROuerſiæ probabilis cenſetur, vtriuſq; argumenta diluuntur.

E Superioribus duabus ſententijs, neutra C nobis improbabilis, aut Peripateticæ doctrinæ repugnans videtur. Quare vtriuſq; argumenta diluemus, vt quam quiſque magis probarit, defendat. Ad primum eorum, quæ pro affirmatiua parte attulimus, reſpondendum erit, obiectū formale appetitus in quod actū appetitus fertur, non eſſe bonū quodlibet modo, ſed bonum, quod tale eſſe iudicatur. Ad ſecūdum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, dicendumq; licet in D brutis animalibus non detur compoſitio, aut diuiſio; dari tamen iudicia ſenſitiua compoſitionis, & diuiſionis vicem ſubeūtia, quibus iudicant obiecta ſenſibus apprehenſa, iucunda eſſe, aut noxia, proſequenda, aut declinanda, vt docet D. Thom. 1. part. quæſt. 83. art. 1. & de veritate quæſtione 24. articul. 2. Non conficiunt autem bruta propoſitiones, cùm prædicta iudicia efformant, quia non iudicant ex inquiſitione, aut collatione, vt homines: ſed E ſolo naturæ ductu, atq; inſtinctu. Ad tertium dicendum eſt etiam motus primò primos voluntatis exerceri præeunte iudicio, non tamen libero, ſed ſubito, ac ſine vlla deliberatione tam formali quàm virtuali: Quæ tamen deliberatio neceſſaria eſt, vt in eiuſmodi actionibus peccati labes inueniri queat. Ad quartum reſpōderi ſolet tot eſſe iudicia quot motus digitorum, ſed quoniam ea celerri-F mè fiunt, iccirco à nobis non diſcerni. Quod equidem licet mirum videatur, non tamen à veritate alienum exiſtimari debet. Neque enim negandum eſt eum, qui ſcribit diuerſas effingere diuerſorum characterum conceptiones, quibus quam literam, quóve modo delineare debeat, apprehendit. Quare pari ratione poterunt ſimul ab eodem diuerſa iudicia efformari.

Ad 1. Argumentum ſententiæ Scoti.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad primum verò eorum, quæ pro altera ſententia adducta ſunt, reſpondendum erit; vt obiectū appareat bonum, nō eſſe opus iudiciaria notitia, ſed ſufficere apprehēdi obiectum

Ad 1. rationem ſententiæ D. Tho.

Digitized by Google

ctum veſtitum congruenti bonitate. Verùm quia non omnia ſub prædita bonitate æquè apprehenduntur, inde eſſe quòd non omnia æquè appetimus, aut declinamus, ſed nonnunquam dubij hæremus. *Ad 2.* Ad ſecundum, admiſſa experientia, dicendum id non prouenire ex eo, quod neceſſaria ſit iudicatoria notitia, ſed quia cùm animal ſatiatum eſt, vel ita malè affectum, vt aquã, aut cibum faſtidiat, non apprehẽdit eſum potúmve, vt quidpiam ſibi iucundum, aut conueniens. *Ad 3.* Ad Ariſtotelem verò dicendum, eum priori quidem loco nihil aliud voluiſſe, quàm nos interdum non commoueri rebus, quas imaginamur, quia ſimul intelligimus eas non ita ſe habere, ſicuti à nobis imaginatione effinguntur; quemadmodum cùm res pictas videmus, quia ſcimus eas ſolam rerum ſimilitudinem, non res ipſas aſpectui exhibere, ideò ex eorum intuitu nec ad metum, nec ad ſpem, aliúmve eiuſmodi affectum concitamur. Poſteriori autem loco egiſſe de ſola motione, quæ fit imperio intellectus, non de ea, quæ requiritur ad ciendam voluntatem, proponendo illi obiecti conuenientiam, aut repugnantiam; illa enim neceſſariò ab intellectu practico proficiſcitur, hæc non item.

QVAESTIO V.

VTRVM AD ANIMANTIVM motum vis dirigens, impellens & exequens concurrat, néene.

ARTICVLVS I.

DISCEPTATIO QVAESTIOnis in partem negatiuam.

Ad diſtinct. motum non concurrere vim dirigentem. *1. Ratio.*

QVod ad motus animantium non concurrat in primis vis dirigẽs, quæ in homine ratio, in brutis imaginatio eſt; probatur primùm, quia conſtat nonnullos ſomno oppreſſos è lecto ſurgere; & huc illuc oberrare; quorum tamen motus non poteſt ratione dirigi, cùm ratio in ſomno ligata ſit. Item appetitus ſenſitiuus poteſt in nobis citra regimen rationis, ſolo interni ſenſus ductu motum efficere: non eſt igitur ad id neceſſaria facultas intellectus dirigentis. *2. Ratio.* Probatur aſſumptum, quia interni ſenſus non ſunt in homine deterioris notæ, quàm in brutis animantibus; in his autem ſufficit imaginatio ad dirigendum motum.

Non itẽ vim impellentẽ. Hoc lib. cap. 13. q. 1. art. 3. *1. Ratio.*

Quòd autem facultas impellens, id eſt, appetitus non efficiat motum in homine, probatur, quia, vt ſuperiùs ex Ariſtot. lib. 1. Politicorum, cap. 3. commonuimus, intellectus, ſeu ratio imperat iraſcibili & concupiſcibili politico principatui, eò quòd appetitus ſenſiti-

A uus habet aliquid ſibi proprium, quo rationis imperio obniti poſſit. Quare ſi ad motum neceſſaria eſſet actio appetitus, ſequeretur non ſemper ad imperium voluntatis cieri membra, ſed interdum inhiberi motum appetitu reluctante; quod tamen aduerſatur & experientiæ, & Ariſtot. eodem loco affirmanti, corporis membra quoad motum, obſequi rationi deſpoticè, id eſt, more ſeruorum, qui facultatem non habent in re aliqua reſiſtendi B imperio præcipientis, cùm nihil proprij iuris obtineant. *2. Ratio.* Item imperfectæ animantes, vt vermes & lumbrici diſſecti, ac ſine corde, proindeque ſine influxu appetitus, qui in corde reſidet, obeũt arbitrarios motus; ergo eoſdem obibunt etiam reliqua animantia ſine prædicto influxu, præſertim cùm ea, quæ excellentioris naturæ ſunt, paucioribus egeant adminiculis ad operandum. *3. Ratio.* Rurſus, Imaginatio, de cuius vi & efficacitate tam multa ab auctoribus prodita ſunt, videtur per ſe membra C ciere; cùm ſola imago rei interiùs obiecta corpus variè permutet. Non igitur imaginationis munus tãtummodò eſt ad modum dirigere, ſed etiam motũ ipſum citra appetitus conſortium & coefficientiam adminiſtrare.

Idem probatur de vi executrice.

Quòd ad vim executricem motus attinet, non diſtingui illam ab appetitu videtur ex eo concludi; *1. Ratio.* quia ſuperuacaneum eſt diuerſam aliam ad percipiendum motum facultatem D inducere; tum quia ſi motus eſſet actio tantùm imperata ab appetitu, non verò elicita; cùm actus imperati aliquando præueniant appetitum, nonnunquam motus animalis appetitum anteuerteret, quod non ita eſt. *2. Ratio.* Item quia natura ſemper facit optimum, quod poteſt; meliùs verò eſt, ac præſtantiùs, motum animalis elici à facultate animalis, qualis eſt appetitus, quàm à potentia vitali tantùm, cuiuſmodi foret quæcunq; alia virtus motiua. E *3. Ratio.* Poſtremò quia hæc videtur eſſe expreſſa ſententia Ariſtot. hoc in lib. cap. 9. text. 44. & toto ferè cap. 10. vbi de principio efficiente motus localis animalium diſquirens, concludit eſſe appetitũ: quod etiam præſtat eo libro, quem de motu animalium conſcripſit.

ARTICVLVS II.

F *DE DVPLICI FACVLTAte, altera motum dirigente, altera imperante.*

Duplex in animãtibus virtus, motiua naturalis & animalis. Lege Fernel. li. 5. de Ani.

PRo explicatione huiuſce controuerſiæ obſeruandum eſt ex D. Thoma, opuſculo 35. de Motu cordis in animantibus duplicem eſſe vim motricem; vnam naturalem, aliam animalem. Naturalis dicitur ea, quæ ſolo naturæ impetu agit, nec antecedentem apprehenſionem requirit, cuiuſmodi eſt vis pulſatilis, quæ cor dilatationis & conſtrictionis motu

Digitized by Google

...t.ca.9. & ...o.7 hâc Ve... ad ca.31. Art.medic.

cit,& arterias pulſat, habetque in corde originem. Animalis eſt, quæ præeuntem notitiam ſequitur, eiusq; motus arbitrarius vocari conſueuit.

Triplex genus eorum, quæ animali motu cientur.

Secundò, animaduertendum eſt eorum, quæ animali motu concitantur, tria eſſe genera. In primo continentur quæ ſolo tactu & guſtu pollent, mouenturque duntaxat intra ſe, diducendo & cōtrahendo intùs membra, cum alioqui ſecundùm ſe tota ſtabili ſede vitam degant, vt conchylia. Hæc autem plantarum motum, quæ terræ fixis hærent radicibus, parum excedunt; ita vt inter animalia & plantas quaſi medium obtineant. Secundum genus eſt eorum, quæ vim ſenſitricem perfectam habent, nec ſolùm præſentia & quæ tactu explorāt, ſed etiam abſentia dignoſcunt. Sed enim ex ijs quædam ſolo naturæ inſtinctu operantur, nec præſtituunt ſibi finem ſuæ actionis, aut motus; videlicet belluæ: alia contra delectu agunt, & ex fine, quem ſibi proponunt, operantur; nimirum homines, qui vt inter cætera animantia principatum habent, ita nobiliorem motum ſubeunt, & in tertio atque eminentiori corporum viuentium gradu conſiſtunt. Porrò non quærimus hoc loco de naturali motu, ſed de arbitrio; nec verò de hoc ipſo vniuerſim, ſed de motu progreſſionis. de quo etiam in extrema huius libri parte diſſeruit Ariſtoteles.

Primum. — *2.* — *3.*

1. Concluſio. Lege Ferrar. lib.3. de Anima, q.18. ... 2. contra Gentes, cap.

Sit prima concluſio: Ad motum progreſſionis concurrit vis dirigens quæ in hominibus ratio eſt, in cæteris animantibus imaginatio. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis hoc in libro, cap 4. text.16. & cap.10. text.48. D.Thomæ eodem loco, Auicennæ 6. Naturalium. Suadetur autē, quia progreſſio inſtituta fuit à natura ad conuenientia inueſtiganda, & declinanda aduerſa, quod præſtari nequaquam poteſt, niſi detur vis aliqua repræſentans iſtiuſmodi obiecta appetitui, ipſumque pro re nata in hanc, aut illam partem inflectens: præſertim cùm appetitus ex ſe indiſcriminatim ſe habeat ad hoc, illúdve proſequendum, aut vitandum: hæc autem vis eſt ratio, vel imaginatio.

2. Concluſio.

Secunda concluſio: Appetitus concurrit ad motum progreſſionis, vt cauſa agens, ac per modum imperantis. Hæc etiam eſt Ariſt. hoc in lib. cap.10 tex.52. & Auicennæ 7. Naturalium, D.Thom. opuſc.43. cap.4. & libro 2. contra Gent. cap. 82. Ferrar. ibid. & aliorum. Probatur verò ratione, quia cum progreſſio ſit, vti diximus, ad quærenda ſalutaria, & declinãda aduerſa ſenſu cognita; ad appetitum verò pertineat affectus amoris, aut fugæ talium rerum, conſentaneum eſt vt motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu coefficiatur & imperetur. Hoc tamen intereſt, quoad hanc motionem inter homines & belluas; quòd appetitus belluarum nō mouetur ab alio ſuperiori appetitu, hominum verò moueatur, nimirum à voluntate. Ideoque appetitus ſenſitiuus in homine habet ſe vti cœlum inferius, quod ſuperioris vertigine circumuoluitur.

ARTICVLVS III. DE VI EXECVTRICI motus.

3. Concluſio. Dandam eſſe vim executricem motus membris inhærētem.

TErtia concluſio: Præter appetitum danda eſt virtus quædam inhærēs membris, quæ motum proximè exequatur. Hanc ea ratio comprobat, quia cùm functiones ab appetente virtute elicitæ, eique propriæ, immanentes ſint, motus verò progreſſionis ſit actio tranſiens: neceſſariò præter appetitum conſtituenda erit alia virtus membris inſita; quæ talis motus adminiſtra ſit. Differre verò iſtiuſmodi virtutem, non definitione tantùm, ſed etiam re ab appetitu, liquet primùm ex diſtinctione organi; hic enim in corde ſedem habet, illa in muſculis toto corpore extenſis. Secundò, quia cùm in ſubſtantiis ſeparatis facultas mouens ab earum appetitu intellectiuo realiter diſſideat, vt lib.2. de Cœlo, cap.5. quæſt.7. oſtendimus, multo maiori iure in rebus materia præditis diſtinguetur, cùm minimè conueniat, vt quæ in rebus corporeis vnita ſunt, in incorporeis & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaque actio virtutis motum exequentis eo pacto ab appetitu dependet, vt non ab eo tanquam à propria & adæquata eius cauſa eliciatur; ſed imperetur, ad eum ferè modum, quo voluntas appetitum ſenſitiuum in nobis concitat, quæ ſic in eum motionem dominiumq; exercet, vt nihilominùs appetitus ſuum actum ab ſe immediatè promat: eo tamen diſcrimine, q membra ad motum perficiendum rationi & voluntati deſpoticè obſeruiunt: appetitus autem ad obiecti ſui fugam, vel proſecutionem non niſi politicè & ciuiliter obtemperant, vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum.

Hanc vim diſtingui re ab appetitu.

Mēbra deſpoticè appetitum politicè voluntati obedire.

Quæret tamen aliquis, vtrum cùm appetitus motricem facultatem concitat, præſtet id per aliquam præuiam actionem in ea receptam, ad quam deinde motio virtutis conſequatur, an aliter? Reſpondemus non requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, vt quidpiam ab eo diſtinctum præeat, ſed appetitum, vt agens vniuerſalius, concurrere vnà cum virtute mouente, vt cùm cauſa particulari, atque ita edi motum ab vtraque cauſa per vnum eundemq; impulſum à duabus cauſis profectum: ab vna vt vniuerſali, & imperante, ab altera, vt à particulari, ac priuatim eliciente. Quo etiam pacto intellectus voluntatem, voluntas appetitum inferiorem mouere conſueuit.

Lege, ſi places, quæ diſput.4. ad libros Ethic. diximus.

Appetitum eſſe cauſam vniuerſalē, & vim motricem particularem.

Exiſtit etiam hoc loco dubitatio, num prędicta facultas motum adhuc exequatur. Diuus

Digitized by Google

Virtutē motiuam actiuè concurrere ad motum.

nus Thomas lib. 2. contra Gentes, capite 82. docet, eam non tam efficienter, quàm diſpoſitiuè ad motum concurrere; quia videlicet membra præparat, redditq́; apta & obedientia ad excipiendum motum, quem efficit appetitus; & 1 par. quæſt. 75. art. 3. ait actum huiuſce virtutis non eſſe mouere, ſed moueri. In eandem ſententiam deſcendit Ferrarienſis loco citato contra Gentes, & quæſt. 18. huius libri; ſed ea nobis minùs placet, propterea quòd facultas exequens motum cenſetur à Philoſophis inter animales potentias, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis libro 2. huius operis, cap. 3. text. 27. & lib. 3. cap. 9. à text. 41. vbi animalem vim diſtribuit in vegetantem, ſentientem, appetentem, loco mouentem, & intelligentem; at omnis animalis facultas ſimpliciter eſt potentia actiua, cùm ad animales functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequens ſimpliciter exiſtimanda eſt actiuè concurrere ad motum, præſertim cùm ad illum recipiendum videantur membra aliundè iam aptè diſpoſita, videlicet ex compoſitione & temperie aliarum qualitatum, quibus conſtant. Alioqui dixerint etiam in organis ſenſuum, præter ipſas vires ſenſitiuas, dari peculiares facultates à figura & temperamento diuerſas, quibus organa ad ſenſiones recipiendas apta reddantur, quod tamen à communibus philoſophantium placitis omnino abhorret.

Vnde deriuetur vis executrix motus.

Deriuatur autem iſthæc vis motum exequens (vt ..de Gener. cap 5. q. 1. art. 3. ex Hippocraticæ ſcholæ conſenſu oſtendimus) remotè quidem à corde tanquam à fonte omnium virium, ac functionum, quæ animantibus conueniunt, proximè autem à cerebro: cuius rei vel illud eſt argumentum, quòd inde mouentes nerui ortum habent. Item quia obſtructa eiuſmodi via confeſtim ceſſat membrorum motio, obſtupeſcente toto corpore. Non probauimus tamen loco citato Medicorum ſententiam, arbitrantium nullam animalem vim fixè ac ſtabiliter in membris hærere; vt potentiam videndi in oculo, mouendi in muſculis; ſed omnes influentes eſſe, ac per modum cuiuſdam irradiationis à cerebro illabi, & nunc ſubtrahi, nunc redire: nec præter hanc quaſi commeantem radium aliam dari innatam facultatem ad ſentiendum, vel mouendum; quod placitum quoniam alibi ex profeſſo confutauimus, non eſt cur iterum in eo improbando immoremur.

Quæ duo requirat virtutis motricis organũ.

Quod verò ad organum motus ſpectat, omiſſis controuerſijs, aduertendum ex Galeno lib. 12. de Vſu partium, & Veſalio lib. 2. capite 2. ad idoneum motus inſtrumẽtum duas requiri conditiones; vnam vt ſenſu polleat; aliam vt impulſum edat, quarum neutra ſine altera poteſt conſiſtere; & quoniam ad mouendum neceſſaria eſt firmitas & conſiſtentia, ad ſentiendum verò mollitudo (vnde ea, quæ prædura ſunt, vel nullum, vel nimis hebetem & obtuſum ſenſum gerunt) excogitauit ſolers natura rationem, qua vtramque mirificè coagmẽtaret: coniunxit enim ligamentum, quod aliquantulum eſt durius cum neruo, qui mollior eſt; & vtrumque, id eſt, ligamentum ac neruum in minutas partes quaſi ſecuit, & carne, neruis arterijsque implicuit, quæ coaceruatio muſculus dicitur; atque hic à Philoſophis & Medicis traditur inſtrumentum virtutis motiuæ, quod tam latè in animantium corporibus diffunditur, quàm latè patent membra, quæ ad arbitrarium motum ſubeundum idonea ſunt.

Muſculus organum eſſe virtutis motiuæ.

Sed nequibit motoria facultas hoc vti inſtrumento, niſi id congruis qualitatibus imbutum ſit, quarum defectu interdum membra exareſcunt, motuque omni deſtituuntur; opus etiam eſt, vt membra perẽni animalium ſpirituum affluxu foueantur. Cuius rei illud, præter alia, indicium habetur, quòd in animi deliquio & timore vehementi corpus ſuſtinere nequimus, animali ſpiritu, qui membra fulciebat, ex toto corpore ad cerebrum confluente. Quod etiam in cauſa eſt, vt qui in gyrum aguntur, ſubitò concidant, atque interdum ſopiantur: quia nimirũ ſpiritus per neruos rectà deducendus circulari illo flexu à neruorum initijs aberrans aliò vergit.

Membra vt moueantur, ſpirituum animalium copiam exigere.

Rotantes ſe in orbem, cur vertiginem patiuntur, & concidunt.

ARTICVLVS IV.

OCCVRRITVR ARGVMENTIS initio propoſitis.

Ad 1. rationem 1. arg.

SVpereſt nunc primi articuli argumẽtis reſpondere. Ad primam partem eius, quod initio propoſuimus, dicendum: licet in ſomno iudicij libertate careamus, non impediri tamen nobis actionem intellectus, & imperfecta quædam iudicia; cùm planum ſit multos inter dormiendum vniuerſalia cõcipere, & diſputare; non requiritur verò ad motum vtcunque à nobis exercendum iudicij aut rationis libertas, vt etiã in ebrijs & phreneticis videre eſt. Ad ſecundam eiuſdem argumenti partem reſpondendum, licèt appetitus ſenſitiuus imperante voluntate & ratione dirigente, nequeat membrorum motum inhibere: aut ſecùs, quàm voluntati placeat, inflectere, poſſe tamen intellectu aliud cogitante, ac non iubente voluntate, corporis membra indeliberato motu ciere, vt ſæpè accidit. Non proinde tamen concurſum illarũ ſuperiorum facultatum ſuperuacaneum eſſe, cùm ad motionem deliberatam neceſſarius ſit. Nec verò in homine de inferioris appetitus dignitate quidquam detrahit, quòd non per ſe, ac vi ſua tantùm membris motionem inferat. Etenim vt Caietanus 1. part. quæſt 81. artic. 3. annotauit: licèt in nobis natura ſenſitiua nobilitatem

Ad 2.

Digitized by Google

bilitatem capitis, quam in belluis habet, non A obtineat: cōpenſatur ei tamen ea iactura propter coniunctionem & commercium cum ratione & appetitu intellectiuo; perficitur namque & attollitur id, quod eſt inferiùs, vicinitate ſublimioris, quatenus ſubſit; quod tam in iis, quæ ad mores pertinent, quàm in politicis cōſpicuum eſt; ſiquidem perfectiùs operantur virtutes, vt obedientes charitati, quàm ſolæ: nobiliusque eſt Regi aſſiſtere, quàm villæ regimen tenere. Ex dictis collige, nihil repugnare, quominùs ii, qui ſomno oppreſſi curſitant, interdum abſque intellectricis potentiæ influxu ſola imaginatione & appetitu motricem vim excitante; progreſſionis motum adminiſtrent: cùm id etiam vigilantibus frequenter eueniat. B

Nihil derogat appetitui hominis potētiis ſubiecti ſuperioribus.

Ad 1. rationem 2. arg.

Secundum verò argumentum ſolues, dicēdo ad primam partem, licèt appetitus quoad alios actus politicè rationi obediat, quoad membrorum tamen motionem, non niſi C deſpoticè obtemperare. Hæc nobis ſolutio placet, non quæ concedit rationem & voluntatem immediatè, ac ſine interuentu appetitus membra ciere.

Ad 2.

Ad ſecundam nullum animal, quantumuis minutum atque imperfectum, loco moueri ſine influxu appetitus & imaginationis; nec vllum eſſe, quod hiſce facultatibus natura ſua orbatum ſit: licèt imperfecta non eas habeant certa corporis parte definitas, vt alibi diximus. Vnde eſt quòd D lacertæ, vermes, aliaque eiuſmodi poſt diſſectionem viuunt, ac mouentur, quia etiam diuiſa imaginationem & appetitum in partibus retinent. Tametſi fatendum ſit Ariſtotelem, cùm proximis capitibus de motu egit, de eo tantùm vel præcipuè ſaltem diſſeruiſſe, qui perfectis animantibus conuenit.

Hoc lib. c. 2. q. 2. art. 2. Omne animal ex appetitu & imaginatione moueri.

Ad 3.

Ad tertiam negandum eſt quod aſſumit, dicendúmque imaginationem non per ſe, ſed interuentu appetitus, cui triſtia, aut læta, horrida, aut iucunda obiicit, humores concitare, & ſanguinem ac ſpiritus mouere: ſicque variè corpus afficere. Lege D. Thomam 1. part. quæſt. 117. art. 3. & lib. 3. contra Gent. cap. 103.

Ad 1. rationem 3. arg. Lege etiam q̄ diximus 2. Phyſ. c. 2. qu. 1. art. 7. & lib. 1 de Gener. cap. 4. qu. 30.

Vltimum argumentum diluitur inficiando non diſtingui vim motus executiuam ab appetitu. Ad primam verò aduerſariæ partis rationem negandum eſt actionē, qua membris motus imperatur, præire appetitui. Ad ſecundam, naturam facere optimum, quod poteſt, ſed nec fuiſſe conueniens, nec potuiſſe motum elici tantummodò à facultate appetente ob eas rationes, quas circa tertiam conclusionem adduximus. Præterea motum progreſſiuum animalium reuera ab animali virtute proficiſci, cùm non niſi appetitu imperante, & concurrente efficiatur. Nec virtutem motiuam membris inſitam ad facultates vitales attinere, ſed potiùs ad animales, quarum miniſtra eſt. Ad tertiam, Ariſtot. vocaſſe appetitum vim mouentem, non quòd cum à facultate motus executrici non putaret diſtinguendum, cum locis à nobis ſuperiùs citatis appetitum, & vim motiuam vti diuerſas animantium facultates numerarit; ſed quia reuera appetitus eſt etiam potentia mouens, vt ex dictis conſtat.

Virtus motiua ad animales pertinet facultates.

Hactenus diſceptatum de anima, quatenus corporis conſtricta nexu, & contubernio addicta, ad functiones exercendas ſuas, illius operam emendicat, deinceps de eadem ſcribemus eo iam vinculo exoluta, & de ſeparata ſeparatam inſtituemus tractationem. Præſtat vtinam propitium Numen, vt quemadmodum de coniūcta anima, quali quali potuimus induſtria, opus confecimus, & de ſeparata dicturi gradum addimus vlteriorem: ſic ſolutus aliquando è corpore, cui coniunctus nunc animus eſt, in ſtatum euadat liberiorem, vbi ſoli Deo inſolubili iam nexu adſtrictus, & ab humanis longiſſimo abiunctus interuallo, vitam auſpicetur iucundiſſimam, & poſſideat beatiſſimam.

LIBRI TERTII FINIS.

TRACT.

Digitized by Google

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

PROOEMIVM.

QVoniam Ariſtoteles libris ſuperioribus nihil de anima ſeparata diſſeruit, de qua multa ac graues quæſtiones inter Philoſophos Theologoſq́; verſantur, quarum explicatio & intelligentia non minùs neceſſaria, quàm iucunda eſt: operæ pretium duximus eam diſputationem in præſenti ſuſcipere: licèt enim conſideratio eorum, quæ ad animam præcisè, vt extra corpus eſt ſpectant, Metaphyſici potiùs, quàm Phyſiologi ſit, vt in primi libri Proœmio cõmonuimus; quia tamen ſcientia de anima ſine hoc quaſi ſupplemento abſolutionem ſuam adipiſci non poterat, fortaſſeq́; in libris primæ Philoſophiæ apud Ariſtotelem cõmentatio hæc non adeò oportunum locum habet, iſtiuſmodi tractationem ſuperioribus libris potiùs attexere, quàm illic reÿcere ſtatuimus. Neque verò eas quæſtiones diſputabimus: quæ ad vtrumque animæ ſtatum, ſeparationis videlicet, atque informationis indifferẽter ſpectant, quales illæ: An rationales animæ ſint ſubſiſtentes? An à Deo creentur? & ſi quæ ſunt huiuſmodi: cùm ad caput 1. libri 2. huius operis ſint pertractatæ. Quod ſit huius operis inſtitutum.

Porrò huiuſce tractationis obiectum, materiáve, quam ſubiectum vocant attributionis, in promptu eſt; nimirum anima rationalis, ſecundùm ſeparabilitatem à corpore ſpectata, quam velutiformalem rationem cæteræ quidem peculiares ſcientiæ de ſuis ſubiectis non aſtruunt, ſed ſupponunt. At verò communis omnium Metaphyſica, ad quam præſens tractatio potiſſimùm refertur, vt paulò ſuperiùs diximus, tum ſibi, tum alÿs in eo proſpicit. Quo factum eſt, vt prima ſequenti diſputatione ſeparabilitatem de anima demonſtremus. Paſſio verò eſt poſſe operari abſque corpore. Nec mirum ſi quadam ex parte poſitiua non ſit paſſio; imò talem eſſe oporteat, cùm eius ſubiectum ex parte rationis formalis, hoc eſt, ſeparationis, priuatiuum ſit, vt ex ſequentibus intelligetur. Iam tractatio in ſex diſputationes diuiditur. Prima animæ naturam propiùs attingit, cùm in ea de immortalitate diſtinctioneq́; ipſius ab alÿs ſubſtantÿs ſeparatis diſſeratur. Secunda modum exiſtendi extra corpus declarat, reliquæ de ÿs, quæ ad operationem explicandam referuntur. Itaque tertia de potentÿs cognoſcentibus, earumq́; ſpeciebus & habitibus diſceptat. Quarta de actu ipſo cognoſcendi. Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum. Huius tractationis ſubiectũ. Diſtributio.

N DISPV-

Digitized by Google

DISPVTATIO I.

DE IMMORTALITATE ET natura Animæ rationalis.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHORVM veterum ſententiæ circa animæ immortalitatem.

Immortalitatem bifariã accipi.

IMMORTALE, quemadmodum & æternum, bifariam dici conſueuit; aut quod nulla poteſtate, etiã diuina, aboleri valet, quo pacto ſolus Deus (vt alias eius loci interpretationes omittamus) immortalitatem habere dicitur, 1. ad Timoth. cap. 6. aut quod ſuapte natura nequit interire, quamuis per abſolutam Dei poteſtatem deficere poſſit, cuiuſmodi ſunt Angelus, materia prima, & id genus alia. Poſterior hic ſignificatus duplicem adhuc comprehendit: nam quæ eo modo ſunt immortalia, vel ſubſtãtiæ ſunt, vt Angeli, cœleſtia corpora, materia prima; vel accidentia eorum peculiaria, vt ſpecies intelle-ctiles Angelorum, Solis lumen, relatio creaturæ ipſi materiæ propria; ſi ſubſtantiæ ſint, immortalia, aut incorruptibilia per ſe vocantur; per accidens verò, ſi ſint accidentia, eò quod nullo vlteriori miraculo extinguẽtur, quàm ſuorum ſubiectorum abolitione. Propoſita verò quæſtio de immortali ſecundo modo, quod ſubſtantia ſit, intelligi debet.

De quo immortalitatis genere procedat quæſtio.

Igitur eſſétne animus hominis immortalis, an vnà cũ corpore interiret, magno apud veteres ſtudio & contentione quæſitum fuit; primusque inter eos, quorum ſcripta extiterunt, ea de re diſputaſſe dicitur Pherecides, referente Cic. 1. Tuſc. quæſt. deinde alij in Academia, in Lyceo, in Stoicorum porticu, cæterisq; philoſophantium gymnaſijs, dignam videlicet rati controuerſiam, in qua hominũ ingenia deſudârint, cùm omnium cauſa ageretur. Ea enim diſputatio eſt, vnde non ſolùm diuini numinis colendi ratio magna ex parte dependet, ſed quæ ad ſummum hominis bonum definiendum, atq; ad mores conformandos intereſt magnoperè. Igitur animi immortalitatem aſſeruerunt Pherecides, eiuſq; auditor Pythagoras, Triſmegiſtus, Diogenes, Thucydides, Thales Mileſius, Zoroaſtes, Anaxagoras, Aratus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Numerius, Longinus Platonicus, Theophraſtus, M. Tull. & alij, quos longa ſerie refert Nicol. Fabentinus lib. 1. de Immort. animor. ad Clementem IIX. cap. 11. Eugubinus lib. 9. de Perẽni Philoſophia. Fuit tamen inter hos diſcrimen. Nam quidam animum expertem omnis mortalitatis fecêre: alij non

Qui ex Philoſophis animæ immortalitatem aſſirmauerint.

A ita, ſed longo poſt tempore, vel paulò poſt emori exiſtimarunt. Inter quos Stoici eruditorum animas corpore ſolutas paulatim debilitari, & perire: ſapientum verò vſq; ad vniuerſi conflagrationem perſeuerare dixerunt. Inter alios acerrimus animorum immortalitatis propugnator & vindex fuit Plato, nulluſq; eam Phyſicis rationibus tam aperrè tutatus eſt, vt conſtat ex Timæo, Philebo, Menone, & libris de Republ. adeò vt iudicia poſt

Huius immortalitatis acerrimus propugnator Plato.

B mortem, pœnaſq; ac præmia conſtituerit. Et verò eum nonnulli hac in re veritatis terminos prætergreſſum fuiſſe, aſſeruiſſeq; non hominum tantùm, ſed belluarum quoque animas immortales eſſe; quem errorem Platoni attribuit, refellitq; D. Thomas 2. cont. Gent. cap 82. Sed ab eo Platonem alienũ fuiſſe aſſerit Beſſario cap. 7. lib. 2. cõtra calumniatorem Platonis, & quidem iure optimo (vt nobis videtur) cùm Plato in Timæo diſertis verbis

C affirmet animum brutorum eſſe mortalem.

Animos interitui obnoxios eſſe, & cũ corpore emori putauit Epicuræorũ grex, quem plurima turba tam Græcorũ, quàm Latinorum ſecuta eſt. Atque inter eos Plinius lib. 7. Nat. hiſt. cap. 55. de anima brutorũ, de quibus tam multa ſcripſit, optimè meritus, de humana peſſimè; cuius immortalitatẽ acerba mordacitate eſt inſectatus, certus nunc ea de re apud inferos malo ſuo, infelicíq; experimen-

Epicuræorũ ſecta animæ immortalitatem denegauit.

D to. Illic videat (vt iocatur) vtrum ne aliquis poſt mortẽ ſit doloris ſenſus aut corpori, aut animæ; Vtrum vanitas ſit, poſt mortis etiam tempora, vitam immortalitatemq; polliceri; illic diſcat, ſi nihil eſt, quod animæ agant, eſſe certè multum, quod patiantur.

Porrò Galenus in hac quæſtione tam varius eſt, vt cuius fuerit ſententiæ, non ſat liquidò conſtet. Nam in libro, qui inſcribitur; Quòd animi mores corporis temperaturam

Varia ea de re Galeni placita.

E ſequantur, Platonem exagitat, quòd animi immortalitatem defendat. At verò in libro de Tremore & rigore, ait; Si quis animam eſſe dixerit ſubſtantiam, quæ per ſe moueri queat, (quod vtiq; immortalitatis eſt argumentum,) eum minimè deceptum iri. Quapropter alij eum in priori ſententia fuiſſe credunt, alij in poſteriori. Sed minimè mirãdum eſt, dubium fuiſſe Galenum de animorũ noſtrorum immortalitate, cùm de ipſa animæ

F natura dubius fuerit, ánne qualitas, qualitatúmve temperamẽtum ſit, an potiùs ſubſtantia eius libros euoluenti paſſim occurret.

ARTICVLVS II.

QVID ARISTOTELES IN re propoſita iudicarit.

QVod ad Ariſtotelem attinet, quid de animi immortalitate ſenſerit, cõtrouerſum eſt.

Digitized by Google

Qui velint Ariſtot. mortalem animum credidiſſe.

eſt. Iuſtinus Philoſophus & martyr in ſua Parænesi. Theodoretus in libro de Natur. hom. D. Gregorius Nyſſen. in libro de Anima, Origenes in opere, qđ inſcribitur φιλοσοφούμενα. D. Gregorius Nazianzenus in diſputatione contra Eunomiũ, Plutarchus in libro de Placitis Philoſophorũ, cap. 1. Galenus in hiſtor. philoſoph. Caietanus lib. 3. de Anima, cap. 2. Pomponatius in ſuo lib. de Immortalitate animę, Simon Portius in libello de Mente humana, putant animum noſtrũ caducum mortalemq; feciſſe. Eoque magis perſuaſum habent credidiſſe Ariſtotelem, quod Alexander Aphrodiſæus auditor, ſic mentem eiuſdem Philoſophi ſolitus ſit interpretari, vt lib. 3. de Anima, & alibi, quem tamen ab hac calumnia liberare nititur Eugubinus lib. 3. de Perenni philoſophia, cap. 21. & 22.

1. Ratio, quæ id probat.

Primùm igitur ſe offert locus ille initio librorum de Anima, cap. 1. tex. 12. vbi affirmat, ſi intellectus citra imaginationem non eſt, cohærere per ſe non poſſe, atq; extra materiam conſiſtere; quare cùm cap. 8. lib 3. tex. 39. ſtatuat neminem abſque phantaſmatis ope intelligere, oportereque eum, qui contemplatur, phantaſmata ſpeculari; conſequens eſt, vt exiſtimet non poſſe animum extra corpus eſſe, ſed vnà cum eo extingui.

2. Ratio.

Secundò, quia 1. de Cœlo, cap. 12. probat omne genitũ eſſe corruptibile. & quidquid ortum eſt, aliquãdo interiturum. Quare cùm ponat animum initium habere, vt conſtat libro 12. Metaph. cap. 3. tex. 16. eundem aliquando diſſoluendum fore arbitratur.

3. Ratio.

Tertiò, quia 1. Ethicor. cap. 10. Solonem coarguit, quòd veram hominis felicitatem poſt mortem eſſe dixerit. Quæ reprehenſio ea potiſſimũ ratione niti videtur, quòd poſt mortem animus hominis, qui beari poſſit, non remaneat. Quod etiam apertiùs confirmat 3. eiuſdem operis libro, capite 6. dicens, poſt mortem nec boni quid eſſe, neque mali; & lib. 12. Metaph. cap. 7. tex 39. cùm ait, Deo ſempiternam conuenire felicitatem, nobis verò non niſi ad breue tempus, dum huius vitæ munere fruimur.

4. Ratio.

Lib. 2. de Anima, cap. 1. q. 7. & lib. 2. de Gener. cap. 11. q. 1.

Quartò, quia, cùm mundum hominumq; generationes ab æternitate finxerit, vel dandæ eſſent infinitæ animæ, cùm tamen 3. Phyſicæ auſcultationis libro infinitum negarit, vel locum haberet migratio Pythagorica animarum in diuerſa corpora ſuccedentium, quod non minùs à Peripatetica doctrina abhorret, vt alibi oſtendimus.

Vlt. ratio.

Poſtremò, quia ſi animum immortalem feciſſet, eundem à Deo creari exiſtimaſſet: quæ enim immortalia ſunt, ſicuti aboleri nequeunt, niſi à Deo in nihilum redigantur, ita neq; produci valent, niſi diuinitùs creentur.

A At quòd Ariſtotelem animi creatio latuerit, ſuadetur, quia cùm ipſe Deum naturæ neceſſitate agere crediderit, ſi à Deo animas creari putaſſet, aſſeruiſſet vtique omnes ab æterno fuiſſe productas; quod eius placitis aduerſari ex ſecundo argumento, perſpicuum eſt. Itaq; videtur Ariſtoteles animi humani immortalitatem penitùs ignoraſſe.

Qui opinentur Ariſtot. oppoſitũ planè cenſuiſſe.

Alij tamen magni nominis Philoſophi contrà opinantur, aſſeuerantque Ariſtotelem
B noſtros animos ab interitu alienos, atq; omnis mortalitatis expertes poſuiſſe, ex quorũ numero eſt Theophraſtus, qui cùm tot annos Ariſtotelem in Lycæo deambulantem audierit, credibile omnino eſt, ſæpe hac de re cum eo fuiſſe commentatum, ac quid ſentiret, cognouiſſe. Idem cenſuere Olympiodorus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Auicenna, vt refert Mirandula lib. 4. de Examine vanitatis, cap. 9. Et de Latinis D. Thomas 2. contra
C Gentes, cap. 79. & 8. Phyſ. lect. 12. & 12. Metaphyſic. lect. 3. & quodlib 10. q. 3. art 1. Alb. Magnus tract. 2. de Anima, cap. 20. & tract. 3. cap. 13. Aegydius lib. 3 de Anima, ad cap. 4. Durandus in 2. d. 18. q. 3. Ferrar. loco cit. contra Gentes, Eugubinus lib. de Peren. philoſ. à cap. 18. alijque è recentioribus non pauci.

Quibus ex locis id deprehendant.

Sunt verò apud Ariſtotelem ad hanc ſententiam ſtabiliendam multa & illuſtria teſtimonia. Nam 1. de Anima, cap. 4. tex. 65. & 66.
D appellat intellectum noſtrum diuinum, interitus & paſſionis expertem. In 2. item lib. cap. 1. tex. 11. ait, nihil obſtare quominùs aliquæ partes animæ ſeparabiles ſint, quia nullius corporis ſunt actus. Et cap 2 tex. 21. ait intellectum, qui ſpeculatur, eſſe aliud quoddam genus animæ à ſentiente & vegetante diſtinctum, quod perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſeparariq; poſſit. Ideóq; affirmat de intellectu agente, cap. 5. lib. 3. tex.
E 19. Dixerat autem tex. 17. has duas facultates intellectricis animæ differentias eſſe. Præterea 12. lib. Metaph cap. 3. text. 17. ſcribit, nihil prohibere, quominùs diſſoluto compoſito, forma remaneat. Quod de ſola anima humana dictum conſtat. Ruiſus, omnis potentia immaterialis, cùm ſit extra materiæ conditionem, vacat interitu: at intellectum immaterialem eſſe multis in locis affirmat Ariſtoteles, vt 1. de Partib anim. cap. 1. lib. 3. de A-
F nima, cap. 4. tex. 4. & 6. & 15. & 19. Poſtremò, lib 2. de Gener. animal. cap. 3. docet mentem extrinſecùs aduenire, hiſce verbis; λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον, οὐδὲ γὰρ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια, id eſt, Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecùs accedat, eaq; ſola diuina ſit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quib⁹ verbis ſignificat Ariſtoteles, animum

Digitized by Google

humanum non educi è gremio materiæ, ſed diuinitùs creari, atque adeò immortalem eſſe. Cuius contrariū ante illa verba, quæ nunc citauerat, præmiſerat de formis cæterarum animantium, eas videlicet extrinſecùs aduenire nō poſſe, quòd operationis tantùm corporeæ ſint principia.

Occupatur aliquorum obiectio.

Nec audiendi ſunt, qui ſuſceptæ opinionis retinēdæ ſtudio, hunc locum adeò detorquent, & de intellectu agente, id eſt, de Deo intelligendum arbitrantur; cùm Ariſtoteles non de Deo, ſed de anima: nec de Diuino, ſed de humano intellectu eo loco palā diſſerat. Quos etiam Philoponus ſcita ratione vrget. Qui fieri poſſit, inquiens, vt de Diuina mente illud ab Ariſtotele dictum putemus, cùm ſcribat, non ſatis hoc adhuc conſtare, vtrum hæc vis à cæteris animæ facultatibus, & ab ipſa materia abiungi poſſit? Siccine de prima mente loqueretur? an non omnibus certum eſt, hanc æternam, & omnis interitus expertem eſſe? Hæc ille. Tandem ſi habenda fides eſt ijs, quæ Themiſtius in Paraphraſi ſuper 3. de Anima, cap. 37. refert; ſuam de re propoſita ſententiam diſertè expreſſit Ariſtoteles in Dialogo, quem ſcripſit ad Eudemum familiarem ſuum, cuius etiam meminit Cicero 1. Diuinat. Plutarchus in Vita Dionis, & in conſolatoria ad Apollonium, vbi multis rationibus animi noſtri immortalitatem aſtruit.

Hac in re dubium hæſiſſe Philoſophū, q affirmant.

Alij denique Ariſtotelicæ doctrinæ haud mediocriter ſtudioſi, in quibus eſt Scotus in 4. Sent. diſt. 43. quæſt. 2. art. 2. Heruæus quodl. 1. quæſt. 11. & lib. 1. Sent. diſt. 1. quæſt. 1. Niphus in opuſculo de Immortal. animæ, cap. 1. hiſce in vtramque partem animaduerſis rationibus, cenſent Ariſtotelem omnino dubium in quæſtione fuiſſe, ac modò ad hanc, modò ad illam ſententiam inclinaſſe. Nobis videtur, eum, etſi aliquantulum hæſerit, magis tamen propendiſſe in eam partē, quæ animum immortalem facit. Sed quia videbat ſe hinc argumentis perurgeri, illo præſertim de animorum infinitudine, perplexa dictorum varietate rem obſcuraſſe; vel certè ita diſputationum ambage ita implicuiſſe, vt ingenia potiùs ſtudioſorum ad inueſtigandum excitaret, quàm aliquid certū fixūq; relinqueret.

Probabile eſt ad immortalitatem animæ magis inclinaſſe.

Reſpondetur ad argumenta facta in oppoſitū.

Diluemus igitur in gratiam tanti Philoſophi ea argumenta, quæ in eius doctrina animum omnino mortalem faciebant. *Ad 1.* Ad primum dicendum erit, cùm Philoſophus aſſerit noſtram mentem non intelligere abſque phantaſmatis, non loqui de anima abſolutè, ſed vt eſt corpori vnita: neq; verò propter eorum concurſum infringitur argumentum illud, quo ex actione intelligēdi, etiam in corpore animæ immortalitas comprobatur, vt in ſequentibus fiet apertum. *Ad 2.* Ad ſecundum, omiſſis aliorū interpretationibus, dicendum eo loco tantùm haberi, id, quod per motum & generationem incipit, neceſſariò finem habere; animam verò rationalem non eo pacto gigni. *Ad 3.* Ad tertium, omnia illa loca intelligenda eſſe de humana felicitate, de qua erat inter Philoſophos diſputatio, quæ cùm opes & alia externa bona requirat, ab eo ſeparatæ animæ ſtatu aliena maximè eſt. *Ad 4.* Quartū, quod plus habet difficultatis, ſolutum iam eſt lib. 3. Phyſic. cap. 8. quæſt. 1. artic. 5. *Ad vlt.* Ad vltimū dices Ariſtotelem cognouiſſe animas intellectiuas creari à Deo, neque tamen exiſtimaſſe eas abſque principio extitiſſe: quia illa tantùm ſtatuit neceſſariò Deum produxiſſe ex æternitate, ad quorum ſiue effectionem, ſiue præparationem, nullius cauſæ ſecundæ concurſus exigitur. Ad animæ verò rationalis infuſionem requiritur diſpoſitio accidentium, quam agens naturale inducit; quæque ipſius animæ introductionē & vnionem cū materia attingit. Atq; hæc de veterum Philoſophorum, deq; Ariſtotelis ſentētia dicta ſufficiant.

ARTICVLVS III.

ANIMAM RATIONALEM IMmortalem eſſe naturali lumine demonſtratur.

QVoniam ſuperiori articulo oſtendimus ex Ariſtotele aliorumque ſententia, animam rationalem immortalem eſſe, operæ pretium erit inueſtigare an demonſtratione aliqua euidentíve ratione eam veritatem aut aſſecuti ſint, aut aſſequi potuerint. Qua de re concluſionem huiuſcemodi ſtatuimus. Animæ rationalis immortalitas naturali ratione demonſtratur. Quæ concluſio non aliter ſuadenda eſt, quàm adductis ijs argumētis, quibus pleriq; Philoſophorum, aut etiam Theologorum, ad id inſtitutum vſi ſunt.

Animæ immortalitatē demōſtrari.

1. Argum.

Primum ſit: Anima rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, & ſpiritualis; Ergo eſt immortalis. Conſequentia bona eſt, cùm neq; ipſi Angeli alio ex capite immortalitatē vendicent, quàm quòd tres illas conditiones in antecedente poſitas ſortiantur. Primam igitur in animam etiam quadrare ſatis liquet ex ijs, quæ tum primo Phyſicorū, capite 9. quæſt. 9. tum primo de Generatione, cap. 4. quæſt. 8. ſcripta ſunt, quibus in locis vniuerſim probatur in quouis Phyſico compoſito, atque adeò in homine formam ſubſtantialem inueniri, quæ non eſt alia, quàm rationalis, vt quæſt. 21. eiuſdem 4. capitis oſtenſum eſt. Secunda etiā ſuperiùs lib. 2. cap. 1. quæſt. 2. ex profeſſo traditur. Tertia demum nunc eſt vberiori filo deducenda; ex operatione videlicet, atq; potentia ſpiritualibus apud nos repertis. Ex operatione

Animā eſſe ſubſtantiam per ſe ſubſiſtentem.

Eſſe item ſpiritualem colligitur ex actibus.

Digitized by Google

peratione quidem, hunc in modum: Actus cognoſcendi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, hoc eſt, neq; ex materia conſtantes, neq; à materia ſubiectóve dependentes; ergo & potentia illos immediatè eliciens ſpiritualis erit; & conſequenter ſubſtantia, vnde talis potentia manat, erit itidem ſpiritualis. Vtraque conſequentia per ſe nota eſt in Philoſophia; ſiquidem, vti Diuus Dionyſius cap. 11. de Cœleſti hierarchia, ſapienter annotauit, operatio cognitionem potentiæ operantis ſequitur; potentia verò, naturam, hoc eſt, ſubſtantiam, vnde effluxit. Aſſumptum igitur probandum reſtat. Nam actus, & obiectum ſibi inuicem proportione reſpondent, vt ſi hoc ſupernaturale exiſtat, ſi à loco, temporeq; ſit abſtrahens, ac denique immateriale; eaſdem quoque prærogatiuas obtineat actus, ita poſtulante natura, quæ in omnibus ſemper conſona eſt: cùm igitur humana cognitio ad obiecta ſpiritualia terminari poſſit, ac ſoleat, cùm item in ea obiecta tendat plerumq;, quę nulli ſingulari cognitioni ſint addicta, id eſt, in vniuerſalia (nihil enim intereſt an natura Leonis v.g. quam conſideramus huic, aut illi differentiæ ſit cōtracta; hoc in loco, aut tempore reperiatur) erit planè talis cognitio ſpiritualis, atque à materię conditionibus, quoad fieri poſſit, immunis; vt quandoquidem vniuerſalis exiſtere non poteſt cùm elicitur, in actuq; exercito ponitur, ad obiecti ſaltem indifferentiam ſeſe accommodet, eo pacto, quo diximus. Verum igitur erat propoſitæ rationis aſſumptum, nimirum dari in nobis ſpiritualem cognoſcendi actum.

Intelligendi actus eſſe ſpirituales arguitur ex obiectis.

Idem colligitur ex acumine humanæ cognitionis.

Quod rurſum cōfirmatur obſeruatis propriæ cognitionis humanę conditionibus, per quas à cæteris materialibus cognitionibus diſtinguitur. Etenim humana cognitio adeò eſt ſubtilis, vt ad intimas etiam rerum quidditates, aut penetret, aut penetrare cōtendat: adeò ſagax, vt quęcumq; ſunt re ipſa coniuncta diſcernat, dijudicetq; quidnam ad earum pertineat eſſentiam: quid ex ea profluat, quid contingenter inſit. Eſt item adeò potens, vt quæ neq; ſunt, neque eſſe poſſunt, & apud ſe fingat, & varios modos, atque habitudines inter ipſa excogitet; vt à minimis effectis ad ſummam cauſam progrediatur diſcurrēdo: vt in ſe quoque animaduertat, quàm certò, quamque euidenter obiectum attigerit; vt ſe ipſam à quacumq; re alia; atque adeò ab obiecto diſtinguat, quæ eſt perfectiſſima reflexio, ad quam ſenſitiua recordatio nequit accedere, cùm rem cognitam in præterito, concretè ſolummodò percipiat.

Qui intelligendi actus ſint à ſenſib.

Præterea, experimur elicere nos credendi actus, coniectandiq; in futurum, atque etiam præteritorum recordādi, ſine vllo vitæ tuen-

A dæ, propagandæq; fine; ſed cognitionis ſolius gratia, veluti cùm res geſtas olim accipimus, cùm futuras planetarū coniunctiones, atq; oppoſitus ſpeculamur, aut etiam de Angelis, alijsúe entibus Metaphyſicis diſputamus; quę omnia lōgè remota ſunt ab vſu ſenſuum, minimeq; ad illos pertinentia. Cùm igitur tot, tamq; nobiles exiſtant cognitionis humanæ conditiones, negari nō poteſt illam ſupra materiæ naturam eminere, proindeq; B ſpiritualem eſſe, quod contendimus.

maximè alieni.

Quàm independentes à materia ſint actus liberi appetendi.

Idem verò non minùs apertè oſtēditur inſpectis actibus liberis appetendi; adeò enim independentes ſunt à materia, vt nullum ſit creatū agens, quod illos poſſit directè impedire, aut promouere, & quod hinc ſequitur, neq; efficere, vt aut aliquem exerceamus, aut nullum, quæ eſt libertas abſoluta tam à contrarietate, quàm à contradictione. Id, quod ideò euenit, quia nullo præterquàm infinito C bono, eoq; præſente euidenter, ſatiari, tranquillariq; appetitus valet. Quis autē non videat tantam immunitatem, atq; excellentiam in actum corporeum competere non poſſe?

Ex potentia animæ ſpirituali, eiuſdē ſpiritualitas monſtratur.

Iam verò ex potētia ſpirituali hunc in modum animæ ſpiritualitas concluditur. Eſt in nobis facultas intelligendi ſpiritualis; ergo & ſubſtantia à qua fluat, cui inexiſtat, cuius virtute operetur. Antecedens, de quo ſolùm dubitari poſſet, probat D.Thom. tum alibi, D tum 2. contra gent. cap. 49. & 1. p.q.75. art.2. ratione ducta ab Ariſtot. lib.2. de anima cap. 10. text. 104. & lib.3. ca.4. & 5. Etenim intellectus percipere valet omnia corpora (neq; enim vlla ratio afferri poteſt, cur corū aliquod ipſius aciem effugiat) oportet igitur illum à natura corporis nudatum eſſe. Huius conſecutionis vis, quæ lib.2. de anima cap.1. quæſt. 2. artic.2. latiùs inculcatur, ex eo nunc breuiter oſtenditur. Quia ſi intellectus non foret E omni corporalitate nudatus, ſpeciem cuiuſlibet corporei obiecti non poſſet admittere; ſiquidem materiale organum, in quo reſideret, limitatum eſſet ob ſuam imperfectionē, vt patet inductione omnium potentiarū ſentientium, nulla enim illarum alterius ſpeciebus conſignari valet, quemadmodum neque eis vti ad cognitionem, & ſi fortaſſe in ipſius organo recipiantur, ergo ſi vniuerſam corpoream naturam intellectus ſit percepturus, F neceſſum erit ab omni materia immunē eſſe; vt eo pacto, cuiuis corporeæ entitati percipiendæ inueniatur indifferens. Cur autem, vt naturam ſpiritualem cognoſcat, non ſit opus ab ea exutum eſſe, citato loco explicatur.

Intellectū potentiam eſſe ſpiritualem.

Hactenus id ſolùm oſtendimus animum noſtrum ſubſtātiam eſſe per ſe ſubſiſtentem, atq; ſpiritualem, quod erat primi argumenti, in quo verſamur, antecedens; certa igitur eſt

Digitized by Google

illa conſecutio, quam ſuperiùs fecimus; eſſe A illum quoq; immortalem. Quapropter non immeritò D. Auguſt. lib. de immortalitate animæ ſtatuit ad eandem immortalitatem demonſtrandam, à ratione, id eſt, ſpirituali ſiue operatione, ſiue potentia incipere oportere. Quod ita vlteriùs confirmatur. Cauſa materialis in ſubſtantiam ſpiritualem per ſe ſolùm influere nequit, vt ipſo naturæ lumine notum eſt, quandoquidem à ſola cauſa materiali immaterialis influxus, qui tantùm ab B ſpirituali ſubſtãtia recipi poteſt, prodire non poteſt. Non igitur hæc ab illa exiſtentiam recipiet. Tunc ſic; Anima rationalis exiſtẽtiam non capit à materia, nulla igitur ratione per cauſas naturales ab ea poterit talis exiſtentia auferri, quod eſt eſſe immortalem. Extrema hæc conſecutio nota eſt, cùm corruptio aliter non contingat in formis ſubſtantialibus, quàm per diſſolutionem ipſarum à materia, à qua pendebant in exiſtendo. C

Independentia animæ à materia, eà arguit immortalem.

Secundũ argumentum principale.

Secundum argumentũ principale pro huius articuli concluſione ſic habet. Nihil per ſe ſubſiſtens corrumpi poteſt naturaliter, niſi ſubſtantia alia pariter generetur, quemadmodum latè diſſeritur lib. 1. de generatione cap. 4. qu. 17. At forma rationalis per ſe eſt ſubſiſtens, vt ſuperiùs vidimus lib. 2. de anima cap. 1. q. 2. neq; cum ipſius corruptione coniuncta eſſe poteſt alterius ſubſtantiæ generatio, cùm ſimplex ſit entitas (alioquin ſi ex materia, & D forma etiam componeretur, in phyſicis compoſitionibus, ſine exitu procederetur) nullàque proinde ſit relinquẽda materia, quæ nouæ generationi ſubſterni valeat; Anima igitur rationalis corrumpi non poteſt. Confirmatur argumentum, quia anima rationalis per ſolam creationem exiſtentiam capit, vt q. 3. eiuſdem libri non ex diuinis tantùm literis, Patrumque teſtimonijs, ſed ratione etiam oſtenditur, ergo à nulla cauſa naturali deſtrui E poteſt. Conſequentia ex eo vim habet, quia quemadmodum omne corruptibile generabile eſt, teſte Philoſopho, ita quidquid ſola creatione produci poteſt, à ſola cauſa creante corrumpi poterit. Ad hæc non parum efficacia argumenta, alia accedunt, quæ etſi non vrgeant omninò, digna tamen ſunt, quibus bene moratus quiſque in propoſitæ concluſionis aſſenſum inclinet.

Anima per ſolam creationem exiſtentiam accipit.

Tertium argum.

Tertium, Eſt appetitus in homine natura- F lis ad vitam ſempiternam; ergo anima ſaltem immortalis erit. Conſequẽtia probatur, quia appetitus naturalis non eſt fruſtrà. Antecedens verò ſuadetur primò ex elicito deſiderio, quod vnuſquiſque experitur, non ſolùm diu viuendi, ſed etiam gloriæ comparandæ. Quàm ſit autem vehemẽs ipſum deſiderium inde patet, quoniam tantum apud quoſdam valuit, vt ſibi manus inferrent, quo citius vita immortali potirentur, vt de Cleombroto, ſeu Theombroto memorat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei c. 22. Is autem Theombrotus, lecto Platonis dialogo, qui Phædon inſcribitur, in quo de immortalitate animæ diſputatur, ſtudio immortalitatis illicò experiendæ, ex alto ſe dedit præcipitem, vt atteſtatur Cic. 1. Tuſcul. quæſt. Plura huic affinia exempla reperies apud Lactantium lib. 2. de diu. Inſtit. Secundò ex aſſidua, vehementiq; contentione, atq; æmulatione relinquendi ſui monumẽta, tum conſcribendis voluminibus, tum etiam magnificis operibus conſtruendis; hinc enim Mauſolæa, Coloſſi, pyramides, & columnæ, ſubſtructioneſq; aliæ prodigioſæ. Tertiò ex humana propenſione degendi perpetuò in ſocietate, & cõmunione multorum. Hinc forum, iura, templaq; cõmunia, nimirum dum à pluribus idem deligitur locus ad colẽdum Deum. Idem iudex controuerſiarum, eadem ratio legum, ſecundum quas viuant. Huc videtur alluſiſſe Sanctus Iob cap. 3. illis verbis; Nunc enim dormiens (ſcilicet per mortem) ſilerem & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, & principibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines, aut cum principibus, &c. Ex quo loco D. Thom. colligit hominem ſecundum animam poſt mortem ſubſiſtere; ibidemq; Caiet. probat Iobum ſupponere animæ immortalitatem, ac loqui ſecundum ſtatum naturæ animæ rationalis, ſecluſa conſideratione diuini ordinis, ſecundùm pœnas, vel præmia, quãuis D. Greg. lib. 4. mor. c. 27. ad eundem locum dicat, Iobum loqui de Angelis beatis, ſanctiſq; Eccleſiæ prædicatoribus, quorum conſortium optabat, niſi id originalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad ſpiritalem potiùs, quàm literalem (vt vocant) ſenſum referenda eſt.

Dari in homine appetitum ad immortalitatẽ.

D. Thom.

D. Gregor.

Quartum argum.

Quartum, Non modò certum eſt, ecſtaſim, hoc eſt, intentam quandam partis rationalis ad res ſublimes abſq; vllo ſenſuum vſu applicationem ſupernaturaliter dari: ſed etiam probabile naturaliter poſſe aliquando euenire; vt latè diſputauimus lib. 3. de anima cap. 8. q. 8. art. 3. nec immeritò, ſiquidem ea vehemens applicatio, etſi ardua ac laborioſa, proindeq; admodum rara exiſtat, non tamẽ tantæ eſt eminentiæ, vt citra miraculum euenire interdum nequeat; poterit ergo naturaliter anima rationalis per ſe ſubſiſtere, immortaliſq; permanere; quandoquidem vnũquodq; ſicuti ab altero in operando per ſe non pendet, ita neq; in eſſendo. Neq; verò (vt hoc ſemel moneamus) ſuſpecta cuiquam videri debet ea conſecutio, qua ex vna, vel altera operatione animæ abſq; corporis ſocietate edita, illius immunem à corpore ſubſiſtentiam colligi-

Digitized by Google

colligimus, quamuis multas alias vegetandi ſcilicet, ſentiendique actiones abſq; corporis conſortio nequeat exercere. Enim verò, ſi ſemel per breue tẽpus cohærere poſſe animam extra corpus deprehendamus, nulla ratio eſt cur longiori, atque ideò infinito ſubſiſtere eam poſſe denegemus.

Quintum argum.

Quintum, Nullum eſt in hac vita tantũ bonum, quod adepti tandem aliquando non faſtidiamus, quãtumuis illud auidè appetiuerimus, iucũdumq; ac ſuaue viſum fuerit. Vnde ad alia ſemper mens anhelat, ſi quod forte inueniat obiectum, in quo quieſcat, vt ſequenti ratione perpendemus. Signum igitur eſt animæ naturam, ac facultates cognoſcendi, & deſiderandi eidem proprias caduca omnia tranſcendere, naturæq; dignitate ſuperare, quandoquidem eorũ nullum inuenitur, quod ipſis tandem non frigeat, ac vileſcat.

Immortali animæ mortalia vileſcunt.

Petrus Dami. ex Aug.

Hinc D. Greg. homil. 26. in Euang. Corporales deliciæ, cùm non habentur, deſideriũ accendũt: habitæ verò in faſtidium vertuntur; in eis appetitus placet, experientia diſplicet, &c. à qua conditione longè abſunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam faſtidiri, neq; famem cruciare.

Sextum arg.

Sextum, Quod ſuperiori affine eſt, ex inſito nobis beatitudinis in communi appetitu eruitur. Nihil eſt, quod humanũ deſiderium ſatiare poſſit, eo ſaltẽ ex capite, quòd ſit tandem finem habiturum; vnde vox illa eſt Auguſtini initio confeſſionũ ſimile deſiderium intra ſe experiẽtis. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te; quod nõ minùs piè, quàm verè diſſeruit etiam cap. 25. Manualis. Quapropter ſi prædictum deſiderium fruſtrà eſſe non debet, vtpote quod nobis natura inſeuerit; conſequens ſit, vt aliqua ſaltem pars noſtri beatitudinem ſine termino poſſidere poſſit; quod abſque immortalitate non continget.

Quàm ſit ardens in homine beatitudinis appetitio.

Septimum argum.

Septimum, Quoniam naturale eſt homini ſecũdùm virtutem viuere; quod principium ſanè conuelleretur, ſi homo iumenti more interiret. Vnde Auguſtinus 6. confeſſionum cap. vlt. Si animus, inquit, mortalis eſt, Epicurus in animo meo palmam habet. Quapropter ſi ab auctore naturę Deo ſatis (vt par eſt) ad moralem vitam ſumus inſtructi; fatẽdum omninò erit animorum immortalitatem naturalem eſſe. cùm alioquin nullus penè inueniretur, qui ſtudioſæ vitæ operam daret.

Octauum argum.

Octauum, ex Dei prouidentia deducitur, illudque luculenta oratione proſequitur D. Chryſ. homil. 4. de prouidentia Dei, deſumpſiſſeq; videtur ex 21. cap. libri Iob. Etenim in mortali vita ſtudioſi homines frequẽtiùs aduerſa patiuntur; improbi proſperè habẽt. neceſſe igitur eſt aliam ſupereſſe immortalem,

A vbi ſtudioſi ab improbis iuſta ſore diuidantur; qđ citato loco Iobi ita habetur. Iſte moritur robuſtus, ſanus, diues & felix: alius moritur in amaritudine animæ abſq; vllis opibus; & tamen ſimul in puluere dormient, & vermes operient eos. Ecce obiectionem. Sequitur Iobi reſpõſio. Certè cognoui quia in diẽ perditionis ſeruatur malus, &c. Quin etiam D. Clemens lib. 3. recognitionũ teſtatur, Sanctum Petrum argumẽtatione hac vſum fuiſ-

Ex diuina prouidentia animorũ arguitur immortalitas.

B ſe. Si Deus iuſtus eſt, anima eſt immortalis: cuius argumentationis vim eleganter etiam D. Greg. Nazianz. expreſſit carmine Iambico de ſe ipſo aduerſus inuidos hunc in modum,

Graue aliter eſſet rebus hîc duris premi;
Niſi ſummus olim verteret talos Deus.

Plato.

Simile argumentum confecerat Plato in dialogo de animæ immortalitate, ita fermè. Iuſtum eſt ſceleſtos homines poſt obitum ſuorum criminũ pœnam dare, iuſtos præmia re-

Socrates.

C cipere Et ante illum Socrates apud Ciceronem 1. Tuſcul. duas animorum è corpore abeuntium vias ſupereſſe dicebat; alteram, qua à Deorum concilio longè digrederentur; alteram, qua facilis illũc pateret aditus. Plura ad hoc argumentum, ſicuti ad alia ſuperiora ex philoſophorum fontibus hauſta congerit Eugubinus lib. 9. de perẽni philoſophia, quæ ne ſimus longiores, conſultò prætérimus.

Quòd verò propoſita argumenta non tam

D ſtrictè atq; euidenter rem conficiant, vt illa, quæ apud Euclidem ſunt; non ideò ſuſpicioſa videri debet eorum firmitas, & efficacia. In quam ſententiam Ariſtoteles 1. Ethic. c. 3. ita ſcribit. Dicitur autem ſatis, ſi declaretur perinde, ac ſubiecta materia poſtulat; ipſum enim exactum non eſt in omnibus ſimili modo rationibus flagitandum. Et poſt pauca. Eſt enim eruditi exactum ipſum in vnoquoque genere flagitare, quatenus fert ipſius rei na-

Non eſſe in rebus omnibus æquam argumentorum vim exigendam.

E tura. Simile namq; videtur eſſe (id eſt, æquè ineptum) Mathematicũ ſuadentem probare, & ab oratore demonſtrationes exigere. Quo loco obſerua non ſolùm in gratiam intellectus imbecillioris dicta hæc fuiſſe ab Ariſtotele; ſed etiam quia frequenter accidit, vt materia, de qua agitur, ampliùs non ferat; ſicque fieri poſſe vt à nullo intellectu, quantumlibet perſpicaci exactior probatio proferri valeat. Atq; ita tandem Scotus quodlib. 9. Phy-

F ſicam illam demonſtrationem approbat, qua ex ſpirituali operatione animæ, independentiam illius à corpore in exiſtẽdo collegimus, & ſi alibi, vt paulò inferiùs attingemus, aliquãto tenaciùs pro aduerſa parte pugnarat.

Obiectio.
Dilutio.

Oppones tamen non videri poſſe demonſtrari animæ noſtræ immortalitatẽ, cùm inferiùs oſtendẽdum ſit, id dogma de fide eſſe. Sed occurrendum non omnia, quæ fides docet,

Digitized by Google

ceet, ſupernaturali cognitione teneri oportere, ſi alioquin ſatis ſint perſpecta naturali lumine, vt omnium hominum futurum interitum, metallorum venas in Hiſpania, & ſimilia, quæ cùm naturalia ſint, naturæq; lumine nota, in diuinis tamen oraculis habentur. Secùs de propoſitione illa, Deus eſt, quam licet naturali lumine quis notam habeat, ad iuſtificationem tamen requiri, vt ſupernaturali cognitione approbetur, docent meliores Theologi, ob illam D. Pauli ſententiam ad Hebræos 11. Credere oportet accedentem ad Deum quia eſt: nihil enim vetat ea, quæ naturali demonſtratione aſſequimur, ſupernaturali etiam, ſed tamen euidenti iudicio approbari, de quo in Theologia explicatiùs.

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalē cognitionem eiuſdem rei.

D. Chryſoſt. Non dari locū dubitādi de animæ immortalitate.

Ex dictis ergo colligere licet id, quod D. Chryſ. citato ſermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ dubitant, dubitare etiam poſſe, an in meridie dies ſit. Non alia ſanè ratione, quàm quia id iam naturali lumine ſit conteſtatum. In eademq; ferè verba conuenit etiam Auguſt. 13. de Trinitate c. 9. ſed & D. Thom. tum alibi, tum 1. part. q. 75. art. 2. & 6. concludit neceſſe eſſe affirmare animam intellectiuam eſſe incorruptibilem, ac ſubſiſtentem. Libro item 2. contr. gent. cap. 79. ait patere intellectum humanum incorruptibilem eſſe. Quod autem neceſſarium eſt, naturalique lumine patet, exploratam habet ſuæ veritatis rationem: ergo, &c. Denique hac ſaltem ætate ita celebre eſt animæ immortalitatem demonſtrari, vt iure temerarius habeatur, qui noſtræ aſſertioni refragetur, minimeque credendum eſt refragaturos Scotum, & Caietanum, ſi nunc viuerent, etſi aliquando aliter cenſuerint. Qua in re multò grauiùs aberrauit Iulius Scaliger exercitat. 307. num. 33. cùm ſcribit adeò neſcire nos immortalitatem, vt quotidianis ſuſpicionibus, vel perſuaſionibus etiam nunc ſit controuerſa, ſolaque fide agendum.

D. Auguſt. D. Thom.

Eam temerè negari, à Philoſopho naturali.

Scotus 4. d. 43. q. 2. Caietan. in c. 9. Epiſtolæ ad Roma. & in c. 3. Eccleſiaſtes.

Duo autem ſunt ad extremum huius articuli aduertenda. Primum, cùm naturali lumine cognitam eſſe immortalitatem animæ aſſerimus, non excludere nos peculiaria quędam auxilia, & illuſtrationes mentium, ſine quibus fortaſſe id aſſequi nō potuerunt philoſophi poſt primi parentis lapſum. Secundum non vſos fuiſſe nos auctoritate Concilij Lateranenſis infrà citandi ad hanc aſſertionem comprobandam, quia quamuis ibi hæreſis damnetur, qui ſecundùm Philoſophiam dixerit animam rationalem mortalem eſſe, non tamen propterea ſit, vt inuenta iam ſit philoſophica ratio, qua immortalis eſſe demonſtretur, quod nunc contendimus.

ARTICVLVS IV.

OBIECTA QVAEDAM aduerſus ſuperiora argumenta, & eorum diſſolutio.

SEd vt argumenta, quibus proximo articulo immortalitatē animæ oſtendimus, probatiora fiant, à calumniaque vindicentur, ſic primò obijcitur; aduerſus primum. Si ex propoſitione, quæ inter actum, & obiectum requiritur, rectè colligeretur illum debere eſſe ſpiritualem, aut ſupernaturalem, ſi obiectum eaſdem conditiones habeat; pari ratione colligendum eſſet eundem actum fore ſubſtantiam, aut infinitum; ſi ad obiectum tendat, quod ſubſtantia ſit, aut infinitum. Id autem falſum eſt in actibus creatis etiam beatificis, qui & accidentia ſunt, & finitam habent entitatem: ergo. Deinde Diuus Thomas prima parte quæſt. 84. art. 7. apertè docet intellectū noſtrum ſemper intelligere in hac vita quidditatem vniuerſalem, vt exiſtentem in aliquo particulari. Non ergo circa obiecta vniuerſalia proprios conceptus elicimus, atque adeò neque ſpirituales.

Prima obiectio contra 1. Argum.

Aduerſus tertium. (Neq; enim contra ſecundum quicquā occurrit.) Non anima propriè, ſed homo eſt, qui ſempiternitatem appetit; & tamen ipſe mortalis eſt. Ergo ex ea appetitione perperam concluditur immortalitas. Accedit quoniam non brutę animantes ſolùm, ſed res etiam inanimes propenſiones ſuas, atque vt ita dicam, deſideria ſemper eſſendi non obſcurè declarant. Illæ quidem aſſidua victus quęſitione, fugaq; nocentium, ac ſimilaribus alijs inſtinctibus: hæc autem innato appetitu loci conſeruātis, conformationeque figuræ illius, quæ minùs pateat externis incurſibus: & tamen nemo hinc deducit immortale quippiam eis ineſſe; ergo neq; inde in nobis partem aliquam immortalem reperiri appoſitè confirmatur. Illa etiā communis hominum appetentia gloriam comparandi, ad eumq; finem moliendi plurima, de quibus in eodem tertio argumento agitur, mortalitatem potiùs humanam probant, quàm perennitatem naturalem animarum. Siquidem quemadmodum natura pro aſſidua corruptione indiuiduorum, propagationem generationum inuexit, ita homines certi alioquin ſui interitus, ea opera cœperunt machinari, quæ ſuorum auctorum memoriam conſeruarent, vt quo poſſent modo, viuerent, ſi non in ſe, at certè in animis eorū, qui ſupereſſent.

2 Obiectio contr. 3. arg.

Aduerſus quartum. Si naturaliter contingeret aliquando ecſtaſis, ſæpiſſimè quoque poſſet contingere: hoc autem nemo concedit; ergo neq; illud erit concedendum. Probatur

3 Obiect. contra 4. arg.

Digitized by Google

batur maior, quia ecſtaſis, vt in argumento dicitur, vehemens applicatio eſt partis rationalis, ita vt vires animæ non ſupperant ad cõcurrendum cum ſenſibus, neceſſeq; ſit eos interim feriari: multò autẽ ſuauiùs illa eueniet, quoties (quod non rarò accidit) ſenſus omnes etiam interni ſomno ſopiuntur, quandoquidem anima tunc vires omnes ſuas applicare poterit ad operationem partis intellectiuæ; ergo &c.

4. Obiect. cõtra 5. arg. Aduerſus quintum. Id tædium, quod nobis ingeneratur ex caducarum rerum vſu, ac experimento, non tam ex earũ, quàm noſtra limitatione, imbecillitateq; prouenit: quatenùs ex frequenti ipſarum vſu, & perceptione fatigamur: vnde natura de tædio nobis prouidit, quo illas reſpueremus, antequã quidquam nocumenti inferrent. Itaque tædium (quod argumentum contendit) non in res ipſas nudè, & ſecundũ ſe ſpectatas; ſed in eaſdem vt cum appetitus noſtri limitatione, ac imbecillitate ſunt coniunctæ, concitatur.

5. Obiect. cõtra 6. arg. Aduerſus ſextũ. Si appetitus ordinatè appetat, non niſi ad felicitatem humano modo comparabilem, id eſt, finitam anhelabit; ſi quid verò vlteriùs deſideret, appetitio, aut inefficax erit, & conditionata; aut certè ad optanda ea, quæ fides oſtendit, ſupernaturaliter eleuabitur.

6. Obiect. cõtra 7. arg. Aduerſus ſeptimum. Etſi nulla eſſent ex actionibus ſtudioſis ſperanda præmia, ipſę tamen per ſe dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem. Illud autẽ quod Auguſtinus de ſe fatetur, hominis eſt, propriam infirmitatẽ, appetituſq; deprauati procliuitatem agnoſcentis.

7. Obiectio cõtra 8. arg. Aduerſus octauum. Quoniam ipſi virtuti ſatis eſt in præmium delectatio, ac iucunditas, quam ſecum affert. Vnde 1. Ethic. cap. 8. ſtudioſorũ vita, inquit Ariſtoteles, voluptate non eget foris adiungẽda; ſed habet in ſe ipſa voluptatem. Rurſum in ſupplicium vitij ſat erit id, quod Auguſt. primo Confeſſ. cap. 12. *D. Auguſt.* ſcripſit his verbis; Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus, ipſe ſibi ſit pœna. Quod item Bernardus 5. de conſid. Omne *D. Bernard.* aduerſum Deo, & ſibi aduerſari neceſſe eſt, vt ſit ſera querela. Quare factus ſum mihimet ipſi grauis? Et cõfirmatur obiectio, quoniam ad generalem Dei prouidentiam ſufficere videtur, ſi probi nulli inueniantur, quibus proſperè contingat in hac vita, ſi flagitioſi, quibus aduerſè, quorum ſunt exempla non rara; quanquam in omnibus indiuiduis ita non eueniat. Quapropter temporarijs virtutum actionibus, temporario præmio ſatisfiet, id eſt, honore, valetudine, ac diuitijs: qua de cauſa D. Cyprianus ſerm. de reſurrectione gran- *D. Cyprian.*

A di Dei beneficio acceptum refert, quòd in futura etiam vita, præſentis obſequia temporanea velit rependere, cùm ſatis foret certa aliqua duratione compenſari.

Reſpõdetur ad 1. obiect. Ad primum dicendum, obiectorum conditiones in actus debere redundare; modò tamen illæ à toto genere actuum non ſint alienæ: conſtat autem actus creatos ex ſuo genere eſſe accidentia, vnde nec ſubſtãtię eſſe poſſunt, neq; infinitę entitates, eſto in ſubſtãtiam

B infinitam terminentur. Nimirũ quantumuis duo aliqua ad inuicem proportionentur, ſi duo ſunt, in aliquo diſtingui ipſa oportet. Ad id, quod ex D. Thoma citabatur, dicendum non formari quidem à nobis ſaltẽ ordinariè cõceptus rerũ vniuerſalium in hac vita abſq; vlla connotatione, & reſpectu ad rem ſingularem: non tamen eum reſpectũ obeſſe, quominùs proprij ſint tales conceptus, ac formaliter ipſorum vniuerſalium quemadmodum *Quæ proportio debeat eſſe actuum ad obiecta.*

C alibi, & patris conceptus formaliter, ac propriè ſua obiecta repræſentant, quamuis cum obliqua repræſentatione ſubiecti, ac filij.

Ad 3. Quod aduerſus tertiũ obijcitur, dilues, negando haud rectè colligi ibidem immortalitatem, alicuius ſaltẽ noſtræ partis. Porrò res aliæ rationis expertes ad ipſam æternitatem deſideria ſua non extendunt, ſicuti homo; cũ ad eam extenſionem nobilior appetitus, & cognitio requiratur, quàm ſit in ipſis. Rur-

D ſum negandum ex appetẽtia gloriæ, operũq; magnificorum extructione, mortalitatẽ omnimodam colligi; ſed tãtùm totius hominis. Quin verò non leue eſt argumentum liberi ingenij, mentiſq; ſuapte natura à materia independentis, in id artificium incidiſſe homines, vt ſe in viuentium animos inſerant, quo viuant, extentq;. A qua ſolertia, quàm longè ſint cætera mortalia, nemo non intelligit. *Liber hominis appetit ad æterna ſe extendit.*

Ad 4. Quod aduerſus quartum obijcitur, ſic ex-

E plicandũ. Ecſtaſis, id eſt, operatio ſolius partis rationalis, ſi naturaliter fiat, inchoari debet ſocijs ſenſibus, quam ipſi ſequi tandem non poſſint, vtpote vehementem: atque adeo ſolitariam relinquant. Vnde ſi ſenſus nihil operentur, aut ſomno, aut defectu generalis auxilij, prodire non poterit pars rationalis in nouum actum, nimirum, quia initio operationis neceſſe eſt, præbeant ſenſus occaſionẽ intellectui ſeſe applicandi; quæ tamen appli- *Qua ratione ad ecſtaſim prærequiratur ſenſuum operatio.*

F catio vehemens non erit, vt oportet, ſi à vigilia in ſomnum dilabamur, ſed remiſſa potiùs, & flacceſcens.

Ad 5. In quintum argumentum obiectio falſum aſſumit. Non ſolùm enim ex fatigatione, imbecillitateque noſtra prouenit tædium circa res creatas; ſed ex tractatione aſſidua earum, quas meliùs cognoſcimus, quantum ſit in eis inane. Quæ aduerſus ſextum & ſeptimum ar- *Ad 6. & 7.*

O gumentum

Digitized by Google

gumentum opponuntur, non eſt cur enodemus, cùm illa argumēta topica omnino ſint.

Ad 8. Quod verò aduerſus octauum, ita eſt reſoluendum. Delectatio, & dolor intrinſecè conſequuntur ex ſtudioſa, prauaque actione. At præmium extrinſecum quid eſſe debet, à ſupremoq; gubernatore datum. Adde non rarò euenire, vt multò maior ſit labor ſtudioſæ actionis, quàm oblectatio inde exorta: rurſumq; maior in peccato voluptas, quàm doloris ſtimulus: vt proinde hoc ſatis punitum cenſeatur, neq; illa ſufficienti præmio cumulata. Ad confirmationē dic ipſas etiam actiones morales (de ijs enim, quæ diuini ordinis ſunt, res eſt apertior) haud ſatis rependi præmijs temporarijs, quia licet actiones illæ breui tranſeant, ſunt tamen ex ſe fixæ, atq; vt ita dicam, æternæ bonitatis, ſicuti & iudicia de obiectis immutabilibus æternæ ſunt veritatis. Itaque qui Deum colit, qui maioribus obſequitur, aut alienis malis miſeretur, per accidens deponit eos affectus, vel quia materia deeſt, vel quia morbo, negotióve impeditur, vel quia arbitrium habet ad bonum defectibile. Vnde ſi nihil horum interueniat, ſtudioſæ affectiones per ſe erunt immobiles; atq; adeò immortali felicitate dignæ. In quā ſententiam luculenter Firmianus libro ſeptimo de diuino premio cap. decimo ita ſcribit, Ipſa virtutis perpetuitas indicat humanum animū permanere; & paulo poſt; Virtus perpetua & conſtans eſt, & præmium illius ſempiternum. Adde ſi anima à corpore ſeparata tantiſper duret naturaliter dum præmia vel ſupplicia ſuſtinet; poſſe illam ſemper manere, cùm nulla ſit ratio, cur certo aliquo tempore tranſacto, debeat occumbere.

Honeſtæ actioni præter delectationem præmiū aliquod deberi.

Virtutis actionem per ſe fixam eſſe, per accidens tamen breui perdurare.

ARTICVLVS V.

QVID DE EADEM RE fides decernat.

QVoniam, vt initio huius diſputationis diximus, cognitio immortalitatis animarū præcipui cuiuſdam momenti eſt, operæpretium erit non ſolùm quid gentium philoſophi, quidve naturalis ratio; ſed quid etiā Catholica Fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima aſſertio. De fide diuina eſt animam rationalem, homine intereunte, nō extingui. Hanc multa ſacræ paginæ loca confirmant. Etenim Geneſ. 37. Deſcendam (inquit Iacob) ad filium meum lugens in infernum: quem locum, etſi Hebræi quidam de deſcenſu corporis ad ſepulchrum accipiant, plures tamen ex Sanctis Patribus, de deſcenſu animæ ad inferos interpretantur. Nec immeritò, quandoquidem ſepulchrum nullum erat, vbi conditus eſſet Ioſeph exiſtimatione parentis, quem putauerat à fera dilaceratum, deuoratumq; fuiſſe, vt ad ſepultum filij corpus ſe deſcenſurum verè affirmaret. Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Et ne inferni nomine ſolùm ſepulchrum intelligeremus, eodē capite ſingulari numero de quolibet impio ſubauditur. Ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Quia, inquit Lyranus, quamuis corpus mortuum ſepeliatur, anima tamen, quæ immortalis eſt, vigilabit, & punietur. Eccleſiaſtes 12. Ibit homo in domum æternitatis ſuæ; &c. ac paulò poſt interiecta nonnullarum rerum pereuntium, maximè hydriæ ſimilitudine ad fontem attritæ, additur, Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiæ à capite 2. ad 5. vſque planiſſimè traditur animas cum corporibus non occumbere, ſiue illæ piorum hominum, ſiue impiorum fuerint. Itaque coarguuntur ij, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam ſolummodò agnoſcebant, nec vllam poſt hominis mortem eſſe credebant, vel felicitatem, vel miſeriam: ac proinde corpus in cinerem abiturum, ſpiritum verò, vt mollem aërem, diſſipatuq; facilem, diffundendum eſſe; cùm tamen tantus ſit ſanctarum animarum honos, vt in manu Dei ſunt, & ſeruentur, quippe quæ ſpem immortalitate plenam habuerint in hac vita; improbarum verò tanta turbatio, vt vel ipſa ſanctarum ſalus, quam minimè ſperauerant, inanemque crediderant, ſui admiratione ſtupētes reddat, ſeraq; pœnitudine fateri cogat, Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, ac finem illorum ſine honore: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei. Additque Salomon talia dixiſſe in inferno, qui peccauerunt. Nota ſunt quæ in 2. Machabæorum libro pro immortalitate animorum celebrantur, ſiue cùm capite duodecimo in ſacrificium mittuntur pecuniæ Hieroſolymam, gratia exoluendi defunctorum animas à pœnis (nam & ante aduentum Chriſti purgabantur, ſi opus erat, donec in patrum locum reciperentur) ſiue cùm cap. 6. & 7. Eleazarus, Machabæique fratres raptantur ad necem, religionis tuendæ cauſa; nihilò enim magis ſe conſolabantur, quàm quòd poſt totius corporis lanienam ſuperuiuerēt animæ, quarum potiſſima ratio habenda eſſet; ac ſi iam tunc hæreret eorū cordibus Chriſti Domini ſentētia, qua monuit ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autē non poſſunt occidere. Itaq; Eleazarus conſulentibus, vt Libero ſacra faceret; quo vitam ſeruaret, hæc verba reddidit: Etſi in præſenti tempore ſupplicijs hominum eripiar, omnipotentis manum

1. Aſſertio. De fide eſſe animam hominis non extingui.

Geneſ.

Iob.

Eccleſiaſtes.

Sapientia.

Machab.

Eleazari præclara vox de animæ immortalitate.

Digitized by Google

manum, nec viuus, nec defunctus effugiam. A Quod non ita eſſet, niſi aliquid ipſius doloris, ac ſupplicij capax poſt mortem crederet exiturum, nimirum animam. Multa alia è veteri Teſtamento teſtimonia proferre poſſemus, vt iure mirandum ſit ſcripſiſſe D. Auguſtinum lib. 4. quæſtionum ſuper Numer. quæſt. 33. difficile in eo inueniri quippiam euidens de ſtatu animæ poſt mortem.

Teſtimoniũ ex nouo Teſtamento.

In nouo etiam Teſtamento locus ille Matthæi 10. ad quem paulo ante alluſimus. Nolite timere eos, &c. B Non ſolùm animorum perpetuam immortalitatem commẽdat; ſed etiam naturaliter immortalem eſſe declarat; vt ad ſecundam aſſertionem perpendemus; quo proinde loco vtuntur è Sactis Doctoribus nonnulli, ſpeciatim D. Athanaſius q. 9. ad Antiochum. Matthæi quoq; 22. allegat Chriſtus Dominus illud Exodi 3. Ego ſum Deus Abraham, &c. aduerſus Sadducæorũ dogma, quo ſpirituales, ſemperq; viuentes ſubſtantias negabant, additque; C Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorũ; eo vtiq; inſtituto, vt antiquorum Patrum animas etiam tunc viuere declararet: atq; ita expendunt citatũ locum D. Chryſoſtomus homil. 71. in Matth. Theophilactus, Caiet. & alij ad locum illum capit. 22. Mitto pleraque præſertim ex D. Paulo, quibus nõnulli propoſitam aſſertionem vberiùs confirmare nituntur, cùm ea (quod non ſatis videntur aduertiſſe) futuram ſolummodò reſurrectionem apertè denuntient; D aut æternam gloriam proborũ: vel improborum ignominiam, ad eumque finem Deum naturam humanam ſibi copulaſſe, condidiſſeque ante, ac poſt Incarnationem, leges & ſacramenta inſtituiſſe, quibus omnes, ſi vellent, æternæ felicitatis participes fierent. Enim verò poſſet impius quiſque (in quo iam olim Arabes nonnulli peccauerunt, teſte Euſebio lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 26. & Auguſtin. libro de hæreſibus num. 83.) E aſtruere futuram quidem totius hominis, atque adeò animæ perpetuam durationem, quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à reſurrectionis momento debeat auſpicari. Illud apertius vrget, non intercidere animam, cùm moritur homo; quoniam de fide eſt beari quamque, ſi nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pœnæ reatum, ſimul à corpore ſeparatur: F quapropter de qualibet earum certa erit Fidei aſſertio à nobis propoſita.

D. Athanaſ.

D. Chryſoſt. Theophil. Caietan.

Euſeb. D. Auguſt.

Samuelis animam poſt mortem ſuperſtitem fuiſſe.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud ſacras literas palàm cõcluditur quid iuxta Catholicã Fidem ſit de omnibus vniuerſim ſentiendum. Atq; in primis Samuelis animam poſt diſſolutionem à corpore permanſiſſe, conſtat ex ſecundo Regum 28. vt ediſſerit Iuſtinus Martyr in colloquio cum Triphone. Idem q. 76. earum, quas gentes ponunt ad hoc ipſum inſtitutum adducit Chriſti Domini verba ad Latronem. Hodie mecum eris in paradiſo. Item Luc. 16. & pauperis, & diuitis animas ab ipſo eorum interitu ſuis locis ſeruatas eſſe docemur. Simile quid tenendum de anima illius, qui cũ Luc. cap. 12. de horreis amplificãdis meditaretur, ea ipſa nocte repetendam ab eo eſſe animam audiuit. Quam ſententiam eleganter D. Ambroſius cap. 10. libri de bono mortis ad præſens inſtitutum expendit; quòd ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nunc etiam repetita, permaneant, &c. Quin & beatiſſimã Chriſti animam à primo ſuæ creationis inſtanti fore in æternum duraturam haud difficile intellectu eſt, quàm ſit Fidei Catholicæ: ex qua conſtat deſcendiſſe illam ad inferos in triduo ſuæ ſeparationis à corpore, & nunquã non fuiſſe beatam: ſtatus autem beatitudinis immortalitatem includit. Conſequens ergo fit, vt ſimilem exiſtentiæ perennitatem in reliquis hominum animis iuxta diuina oracula agnoſcamus.

Idem de aliis conſtat ex Euang.

D. Ambroſ.

Chriſti animam in perpetuitatem duraturam fides docet.

Decretũ Later. Conc. de aſſertione propoſita. Conc. Vien.

Eandem aſſertionem cõprobat decretum Lateranenſis Concilij ſub Leone X. ſeſſ. 8. in hunc modum: Damnamus, ſacro approbante concilio, omnes aſſerentes animam intellectiuam eſſe mortalem. Subditurque id ex Euangelio conſtare, quo animam ab hoſte occidi non poſſe perhibetur. Comprobat etiam Concilium Viennenſe ſub Clemente V. Referturque ſecunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica. §. Porrò: Sanè verò vniuerſæ Eccleſiæ conſenſio abundè ſuadet è Fide eſſe propoſitam aſſertionem: Vnde D. Auguſt. Epiſt. 3. ad Voluſianũ. Quis nunc eſt, inquit, extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credat, vitamq; poſt mortẽ futuram? Quapropter mirandum non eſt ſi idem D. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Iſidorus, alijq; noſtræ religionis proceres eandẽ veritatem pari cõſenſu aſtruant, quã etiam graues quidã Theologi inter fidei articulos retulerunt, de quo tamen ſuo loco.

D. Auguſt.

2. Aſſertio. Animã eſſe natura ſua immortalem fide tenendum.

Secunda aſſertio. De fide eſt non ſolùm animam rationalem non extingui homine intereunte, vt ſuperiore aſſertione tradidimus; ſed etiã natura ſua immortalẽ eſſe. Probatur, quoniam decretum illud Lateranenſis Concilij, cuius paulo antè meminimus, pronũtiat animam non ſolùm per ſe eſſentialiter eſſe formam corporis, ſed etiam immortalem. Quæ verba, ſi planè accipiantur, haud dubiè ſignificant animam per ſe, eſſentiamq; ſuam eſſe immortalem. Velle autẽ decretum ſic interpretari, vt dicatur ſolummodò animã iuxta naturam ſuam eſſe formam corporis, ibiq; illarum dictionum. Per ſe, atq; eſſentialiter,

Digitized by Google

Non ſufficit animam dicere immortalem ex ſola Dei indulgentia.

A vim ſiſtere; deincepsq; immortalem non ex natura ſua, ſed gratuito Dei dono prædicari: extorta prorſus, atque ab eius loci inſtituto aliena interpretatio erit; cùm de natura animæ, nō verò de ijs, quæ gratuito illi competunt, decretum illud procedat, alioquin ſine vlla neceſſitate tam aſſeueranter decerneretur eſſe illam corporis formam, cùm indubitatum ſit animas de materiæ poteſtate eductas, eidemque affixas, ac minimè per ſe, & ſeorſim cohærentes, formas eſſe rerum earum, B quas conſtituunt. Poterat verò non minima ea de re dubitatio oriri, ſi per ſe ſint ſubſiſtentes, aliundeq; proueniant, quàm ex materia, vti conuenit humanæ animæ.

Sapient. 2.

Deinde, Sapientiæ ſecundo habetur: Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illū. Quem locum etſi interpretes ferè referant ad Adamum (nec immeritò cùm proximè de ipſius lapſu tractetur) cuius nō ſolùm anima C incorruptibilis eſt, ſed corpus etiam fuiſſet dono iuſtitiæ originalis à corruptione exemptum, ſi ſe à peccati lapſu cuſtodiſſet; palàm eſt tamen eandem, vt ita dicam, inexterminabilitatem ex parte ſaltem animæ omnibus quadrare naturaliter. Quapropter tum Plato in Alcibiade, tū Porphyrius apud Boetium, referente Euſebio, libro 11. præparationis Euangelicæ capite 14. non de Adamo aut alio ſingulari homine, ſed de omnibus celebrarunt D eſſe illos inter cætera animantia ad Dei imaginem conformatos. Cùm ergo ſecundum naturam ſuam homo ſit Dei imago (enitet autem illa potiſſimum in cognoſcendi, & appetendi capacitate illimitata, in dominio, indifferentiaq; actuum ſuorum; in cupiditate ingenita æternitatis) erit vſque ſecundum naturam ſuam inexterminabilis, ratione ſaltem animæ, cui illa imago impreſſa eſt. Item E in ea Chriſti Domini ſententia, Animam non poſſunt occidere, eſt haud dubiè intelligendum non poſſe naturaliter; quemadmodum & corpus, quod occidi poſſe dixerat, naturaliter perimi poteſt ab hominibus, niſi perabſurdè credamus in tam breui ſententia verborum ſignificationem mutauiſſe. Concinit his Gregorij Magni effatum lib. 4. Moralium cap. 7. Anima neq; per vitium, neque per ſupplicium eſſentialiter viuere amittit.

Plato.

Euſeb.

D. Greg. Magnus.

De fide eſt animam hominis eſſe ſpiritualem.

F Præterea ita licet argumentari. De fide eſt animam eſſe ſubſtantiam ſpiritualem ſuapte natura; ergo & eſſe ſuapte natura immortalem. Conſequentia plana eſt; cùm nulla ſubſtantia ſpiritualis attingi poſſit à primis qualitatibus, quæ omnis corruptionis principia ſunt. Antecedens verò oſtenditur; nam cap. Firmiter de ſumma Trinit. aſſeritur homo compoſitus ex natura corporali, & ſpirituali, id eſt, corpore, & anima; quod etiam habet Epiſtola Sophronij, cuius ſuperiùs meminimus, quamq; Concilium vt catholicam confirmat. Frequenter quoq; in ſacris literis anima rationalis ſpiritus appellatur ad Rom. 8. Ioānis 4. & 19. Pſal. 145. Eccleſiaſtes 12. Matthęi 27. Luc. 23. ac D. Hieron. Epiſt. ad Pāmachium inter errores Origenis cēſet aſſerere animam corpoream eſſe. D. etiam Chryſoſt. homil. 3. de incomprehēſibili Dei natura; Tertio item in Geneſim. Diuus Gregorius 5. Moral. cap. 25. Nazianzenus Epiſtola ad Euagrium. Auguſtinus libro de hæreſibus num. 86. atq; alibi communi aſſenſu aſtruunt ſpiritualem eſſe animam noſtram. Cùm igitur hæc de animæ ſpiritualitate aſſertio ita ſit in Eccleſia communis, inter fidei dogmata planè cenſebitur; & quod eſt conſequens de fide etiam erit ipſius naturalis immortalitas.

D. Hierony.

D. Chryſoſt.

Diuus Greg. magn.

D. Greg. Nazianz.

D. Auguſt.

Commendat animæ immortalitatē, ad Dei imaginē factam eſſe.

Poſtremò probatur ex cap. 1. Gen. (vbi homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei quaſi è conſulto factus eſſe dicitur;) Faciamus, inquit Deus, hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Hanc autē rationem imaginis ad animam rationalem referri cōmunis eſt Patrum ſententia. Quæ tanta animæ excellentia ac nobilitas, haud obſcurè immortalitatem ipſius cōmendat. Quis enim ſibi non perſuadeat, tam ſapientem artificē ad abſolutionem tāti operis imaginem ſuam in re tam vili ac futili, atq; eſt anima mortalis, quæ ſæpe vnius horæ durationem non impleat, expreſſiſſe, cùm celebris ille Phidias noluerit effigiem ſuam niſi in ſcuto Mineruæ pretioſiſſimo, quod æternum fore putabat, includere, tanto artificio, vt nunquam niſi cōminuto clypeo poſſet auelli. Et verò D. Auguſt. (vt alios Patres omittamus,) lib. de quantitate animæ cap. 2. Auctor lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, ad finem, & D. Bernard. ſerm. 71. in Cant. rationē imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipſa, & ęternitate animæ rationalis collocatam eſſe expreſsè affirmant. His accedit, quod eodem capite 1. de principatu hominis ſuper reliqua ferè omnia creata expreſſum eſt; tāta enim hominis prærogatiua manifeſtè teſtatur ipſius animam, penes quam ratio principatus eſt, nō eſſe materialem, & caducam, ſed ſuperioris cuiuſdā, atq; eminentis naturæ, à conditione reliquarum animarum longè diſtantem, atq; adeò omnis interitus, & corruptionis incapacem. Neq; verò ſapientiæ, vel potentię tanti auctoris dignum foret hominem, cuius vitę periodus breuiſſima eſt, vtraque ex parte corpore ſcilicet & anima mortalem, toti huic mundo præfeciſſe; in quo ſunt multa indiuidua, non ſolùm ex corporibus ſimplicibus, ſed etiam mixtis, ijſque animantibus, longiſſimæ dura-

D. Auguſt.

D. Bernard.

Item hominē reliquis fere creaturis prępoſitum cum imperio.

Digitized by Google

durationis. Præſertim cùm Deuter. capite 4. A non tantùm hæc inferiora, ſed & ſuperiora, Sol, Luna ac cætera aſtra, quæ à pleriſq; putantur ſuapte natura corruptionis expertia in miniſteriũ ipſius hominis facta aſſerantur.

Eiuſdem rei facit iudiciũ locus cap. 2. Geneſ.

Probatur item ex eo loco cap. 2. eiuſdem libri Geneſeos, in quo de ſingulari conditione primæ animæ rationalis, ac de conditionib. natiuæ eius nobilitatis expreſſa eſt mentio. Formauit igitur (inquit Moyſes) Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit B in faciem eius ſpiraculum vitæ; ſeu accõmodatiùs ad vocem Hebraicã, ſpiraculum vitarum, & cõmunis Patrum interpretatio eſt, nomine ſpiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphraſis Chaldæa apertius reddit loco ſpiraculi, animã ponens. Sed nec textus cõmunis eius partis declarationem prætermiſit, continuò adiungẽs; Et factus eſt homo in animam viuentem. Quòd autem ſpiraculũ vitæ, ſeu vitarum dicatur, quamuis multæ rationes afferãtur, ea Caietani ad hunc locum C videtur aptiſſima, quia cùm anima vna ſit vita ſubſtantialis, multarum nihilominùs functionũ vitalium, quæ vitæ quædam ſunt, principium eſt, perenniq; reſpiratione ſuæ præſentiæ valde ſenſibile præbet indicium.

Spiraculi nomine rationalis anima denotatur.

Tres rationalis animæ prærogatiuæ.

Iam verò conditiones nobilitatis animæ ingenitæ, quæ ibidem exhibentur, tam inſigniter naturalẽ eius immortalitatẽ oſtentãt, vt nemo, qui rationis, nedum fidei lumine D captus non ſit, rem tam illuſtrẽ non contueatur. Prima conditio nobilitatis eſt, ab ipſo Deo fuiſſe inſpiratã; non enim eum materia quaſi cõmixta, & ex illius gremio educta; ſed extrinſecùs aduenies, corpori infuſa legitur. Cæteris quidem animãtibus præcepit Deus, vt ab ijs producerentur. Producant, inquit, aquæ reptile animæ viuẽtis, & volatile ſuper terrã, &c. Item producat terra animã viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & be- E ſtias terræ, ſecundũ ſpecies ſuas: ſimile quid de homine aut eius anima minimè protulit, ſed & quòd primũ hominem per ſe efformauerit. & quòd eius animam independenter à corpore & abſq; vllo reſpectu eius cauſalitatis creauerit, creatamque veluti hoſpitem in idem corpus exceperit, apertè ſignificatur: & conſonat illud Ariſtotelis 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. hinc, vt videtur, depromptum, mentẽ videlicet extrinſecùs ad- F uenire, diuinamq; & ſeparabilẽ eſſe. Secunda nobilitatis animæ rationalis conditio eſt, quòd quaſi ex pectore diuino, intimiſque præcordijs efflata dicitur. Non quidẽ quòd ſit pars aliqua diuinę eſſentiæ, circa quod aliqui turpiter errarunt, ab antiquis Patribus grauiſſimè reprehenſi, ſed quòd & genere eſſendi immortali, & vi potentiarum, atque operationum ſpiritualium intimè ac reconditè diuinam naturam participet. Vnde D. Ambroſius de Bono mortis, cap. 9. citans hunc locũ, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro & immortali bono maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit, de quo cognationem ducit; illudque iam olim à D. Paulo Act. 17. inculcatum repetit; Cuius & genus ſumus. Et D. Bernardus Serm. 2. de Natiuit. Domini; Spiritus, inquit, non cõmunem, ſed propriam habet conditionem, nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellentia inſpiratur. Agnoſce, ò homo, dignitatem tuam, agnoſce gloriam conditionis humanæ, &c. Tertia nobilitatis conditio non ſemel hic nec leuiter inculcata eſt, quòd anima rationalis verè ſpiritus ſit, ab omni cõcretione materiæ immunis, quamuis eam informet, ita vt vnus homo ex ſpiritu & materia ſimul conſtans, omnia corpora, omnes animas rationales, omneſq; ſpiritus cõpletos, Angelicos videlicet, veluti clauſula omnium operum diuinæ creationis in ſe contineat; idcircò & ſpiraculum dicitur anima rationalis & à Deo inſpirata, vt aliqui ex Patribus adnotarunt. Hanc igitur ſecundam aſſertionem ita certam putãt Theologi nõnulli, vt opinentur oppoſitam ſententiam hæreſis nota iam damnatam eſſe, tum ob communem Sanctorum Patrum, quibus hactenus vſi ſumus, declarationem, tum quia pleraque, quæ ex ſacris literis pro immortalitate animæ adducta ſunt, efficere etiam videntur illam eſſe immortalem naturã ſuã, cùm tanquam miraculum non proponãtur. Vnde Sap. 2. culpantur grauiter tanquam in naturali lumine cæcutiuerint, qui eam veritatem non attigerunt.

Prima.

D. Ambroſ.

ARTICVLVS VI.

ARGVMENTORVM QVORVNdam ſolutio aduerſus doctrinam ſuperioris articuli.

NOn ſolùm Sadducæi, quorum mentio ſit in ſacris literis, Matth. 22. & Act. 23. fidem de animorum immmortalitate, quam hactenus aſſeruimus, impiè abrogabant; ſed poſt illa tempora nonnulli etiam de hæreticorum grege, vt eſt apud D. Auguſtinum lib. de Hæreſibus, num. 38. atque Euſebium ab eodem Auguſtino citatum, D. Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 5. Quod etiam refertur 24. quæſt. 3. cap. Quidam, aliosque recentiores. Cuius impij dogmatis argumenta ſic habent.

Caſtron. aduerſus hęreſes lib. 2. hæreſi 7. de Anima.

1. Argum.

Primò, Diuinæ literæ ſignificare videntur animam cum homine pariter extingui. Namque 3. cap. Eccleſiaſtes ita ſcribitur; Dixi in corde meo de filijs hominum, vt probaret eos Deus, & oſtenderet ſimiles eſſe beſtijs: id-

Digitized by Google

circò vnus interitus eſt hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur; ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumēto amplius. In libro etiam Sap. cap. 2. ita habetur; Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus. Demùm, vt plura omittam, quæ ex eiſdem Sacræ paginæ locis deduci poſſunt. Iob. 14. omnis ſpes homini præciditur reſurgendi. Conſequens ergo videtur animi humani immortalitatem ad noſtræ fidei dogmata minimè ſpectare.

2. Argum. Secundò, idem probatur ex illo ſextæ Synodi in Epiſt. Sophr. quæ habetur actione 11. atque ab ipſa Synodo tanquam Orthodoxa recepta eſt, actione 13. Intellectualia atq; inuiſibilia, nullatenùs quidem moriuntur, neque corrumpuntur: non tamen ſunt immortalia per naturam, ſed gratiam eis largitus eſt (nimirum Deus) à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptę, ſic immortales perſeuerant. Hæc Sophronius. Nec diſſimilia legimus apud D. Hieronymum 2. contra Pelagianos, Damaſcenum libro 2. Fidei Orthod. cap. 2. & 12. D. Bernardum lib. 5. de Conſideratione. Quæ quamuis de Angelis ex inſtituto ſint dicta, multò magis in animam humanam quadrare videbuntur. Vnde noua argumenti confirmatio elicitur: Angeli perfectiores ſunt animis noſtris, vt articulo ſequenti tradẽmus; & tamen de fide non eſt Angelos eſſe ſpirituales, vt ſcribit D. Thomas quæſt. 16. de Malo, artic. 1. ex Auguſtino lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 10. latiuſque diſputatur ad 1. part. quæſt. 50. art. 1. Imò verò neque de fide eſt, eos eſſe magis incorruptibiles, quàm hæc inferiora, vt ſentit Gabriel in 2. diſt. 2. quęſt. 1. Multò igitur minùs de fide erit animorũ rationalium immortalitas.

D. Hieron. *D. Damaſc.* *D. Bernard.* *Thomas.* *Auguſt.*

3. Argum. Tertiò, Quoniam D. Auguſtinus libro 10. ſuper Geneſim ad literam, cap. 21. & 23. & in lib. Retract. cap. 1. libro item de Baptiſmo paruulorum, cap. 10. alibique non rarò videtur credere animas hominum à parentibus propagari, & quod inde neceſſariò ſequitur à materia ſuſcitari; quod tamen à forma immortali alienum eſt; quare, &c.

Locos congerit Pererius lib. 4. in Geneſ. in diſp. de Creat. animæ q. 2.

4. Arg. Quartò, Anima rationalis habere nequit operationem à corpore omnino independentem; igitur neque exiſtentiam habere poterit extra corpus; atq; adeò mortalis erit. Aſſumptum probatur illo celebri Ariſtotelis pronuntiato lib. 3 de Anima, cap. 8. tex. 39. Eũ, qui contemplatur, vnà cum phantaſmate contemplari oportere. Si ergo anima noſtra intelligendi operationem ſine corporis adminiculo expedire nequit, nullam certè expediet, proindeq; extra corpus non poterit cohære-

A re. Quòd ſi quis occurrat ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberi phantaſmata, vt res tum ſingulares, tũ etiam communes ipſis contentas mens contempletur; non autem vt in parte corporea recipiatur intellectio. Is nihilominùs argumēti vim non effugiet: quandoquidē ſiue hoc, ſiue illo modo humana mens ad ſuam operationem corpus efflagitet; ratũ manet abſq; vllo corporis miniſterio futurã otioſã, ac proinde minimè poſſe abſq; illo in rerũ natura perſeuerare.

Occurrunt obiectioni, quæ poſſet propon.

B Quintò, Anima rationalis ideò fortaſſe immortalis dicitur, quod è potentia materiæ non exeat; ſed hæc ratio nulla eſt; ergo. Probatur minor, quoniam ſupernaturales formę de potentia ſubiectorum non educuntur; & tamen naturaliter corrumpuntur, vt gratia & Charitas per vitioſam lethalemq; actionem. Contrà verò cœlorum formæ, quæ incorruptibiles ſunt, materiales exiſtunt; quare, &c.

5. Argum.

C Sextò, Quod pati poteſt naturaliter, corrumpi etiam naturaliter poteſt; cùm paſſio ſit inchoata quædam corruptio: ſed anima, viuente homine, triſtitiam, & quod plus eſt, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

6. Argum.

Ad hæc ita reſpondendum. Ad primum, latè patet ſolutio apud D. Gregorium lib. 4. dialog. cap. 4. aliosque ſacræ ſcripturæ ad citata loca interpretes. Dicendumq; breuiter, D verba illa in perſona impij proferri, eo fine, vt nulla exiſtimatione futuræ vitæ, ad præſentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto reſponderi poſſet, ad cæteros locos ibidem relatos: quanquam fortaſſe non de anima ſigillatim, ſed de toto homine procedunt, quē veriſſimum eſt non poſſe poſt mortem reuocari ad vitam naturaliter.

Reſpondetur ad 1. arg.

Ad ſecundum, colligi poteſt ſolutio ex ijs, quæ initio primi articuli notauimus; dicen- E dumq; omnia citra Deum mortalia eſſe, aut per ſe, propriamq; naturam, vt ſublunaria; aut per potentiam alienam, id eſt, diuinã; eamq; non ordinariam, ſed abſolutam; ſicq; intelligi debere, quod ex ſexta Synodo, atque ex Patribus in argumento citatis adducitur. Reſponderi etiam poteſt, cætera omnia, præter Deum mortalia eſſe, id eſt, mutabilia, vt interpretatur Auguſtinus lib. 7. contra Maximum, cap. 12. & D. Bern. Serm. 71. in Canticaꝫ F quo etiam ſenſu ſcribit D. Leo Serm. de Reſurrect. Vnicuique quo ex alio in aliud mutatur, mors eſt non eſſe, quod fuit; & ortus eſt eſſe, quod non fuit; quod planè inuenies apud Philoſophum 8. Phyſic. cap. 3. tex. 24. Ad confirmationem conceſſo toto antecedente, neganda eſt conſequentia, quia vt ex dictis liquet, animæ immortalitas definita eſt de fide, non ſic Angelorum; quanquam temerarium

D. Auguſt. *D. Bernard.* *D. Leo Pap.*

Certior eſt animarũ immortalitas, quàm Angelorum.

tium

Digitized by Google

rium eſſet, aut etiam erroneum. Angelos aut A
mortales eſſe, aut corporeos aſſerere.

Ad 3. Ad tertium dices, D. Auguſtinum dubi-
taſſe quidē olim de animarum propagatio-
ne; ſed nunquam de immortalitate, de qua
librum etiam compoſuit, cæteroſque paſſim
ſimili doctrina reſperſit. Quòd ſi tunc apertè
intelligeret cum immortalitate propagatio-
nem illam ſtare non poſſe; eam haud dubiè
pernegaſſet. Itaq; potior ſancti Doctoris du-
bitatio verſabatur in explicanda peccati ori- B
ginalis diffuſione per Adami poſteros, quam
haud ſatis perſpiciebat, ſi ex ipſius Adami na-
tura tota etiam poſterorũ natura quoad cor-
pus & animam non deſcenderet per genera-
tionem, vt latiùs expendit Bellarminus lib. 4.
de Amiſſione gratiæ, cap. 11.

Ad 4. Ad quartum rectè occurrebatur, ad impu-
gnationem verò dicito multũ intereſſe, quo-
modo dicatur anima miniſterio corporis e-
Quæ ſit dependentia animæ à corpore. gere ad ſuam operationem. An ne, vt eo ſibi C
inſtrumenta operandi comparet, id eſt, ſpe-
cies; an modo alio? ſi enim hoc poſteriori,
nullam fortaſſe habere poſſet operationem,
atq; adeò neq; exiſtentiam extra corpus: po-
terit tamen ſi priori; ſiquidem contingere po-
tuit, vt in ſtatu, quo à corpore deſereretur, a-
liter ab auctore naturæ prouideretur, vt re
vera prouiſum fuit, infundendo, videlicet i-
pſas ſpecies; qua de re inferiùs agendum.

Ad 5. Ad quintum, neganda minor. Ad proba- D
tionem verò neq; formas ſupernaturales ꝓ-
priè corrumpi naturaliter à nobis, ſed mora-
liter, neque creatas eſſe; ſed potiùs de ſubie-
ctorum potentia, ſupernaturaliter quidē tan-
quam de potentia obedientiali eductas. Iam
verò cœlorum formæ, etſi educibiles ſint de
materia, qualitates tamen vendicant à con-
trarijs inexpugnabiles.

Ad 6. Ad ſextum, occurrendum naturalem cor-
ruptionem nullam eſſe, quæ ex primarũ qua- E
litatum impreſſione non proueniat; ſine qua
tamen poſſe in anima excitari triſtitiam ex ſo-
la rerum mœſtarum cognitione, palàm eſt.
Porrò ex dolendi actu, ad quem anima con-
currit, media potentia corruptibili; ſolùm
concluditur illam principium quoq; eſſe ma-
terialium operationũ, ac vrgeri cogiq; poſſe,
ne corpus extremè affectum vlterius infor-
met; non autem eam neceſſariò corruptibi-
lem eſſe, ac materialem. F

ARTICVLVS VII.

VTRVM ANIMA SEPARATA eſſentialiter ab Angelo diſtinguatur.

ESſe humanas animas eſſentia æquales in-
ter ſe, probabile iudicant graues aucto-
res, vt lib. 2. de Anima, cap. 1. quæſt. 5. habetur.
A Quo verò pacto ſe habeãt cum Angelis com-
paratæ, quæſtio eſt, in qua tres omnino ſen-
tentias inuenimus. Primam, aſſerentium a- *1. Opinio, aſſerens æqualitatem ſpecificam inter Angelos & animas.*
nimas & Angelos naturæ ſpecificę perfectio-
ne æquales eſſe. Quam D. Thomas Origeni
attribuit, refellitque, tum alibi, tum 1. par. q.
75. art. 7. Item Scotus 2. diſt. 1. quæſt. 6. Alen-
ſis 2 par. quæſt. 20. memb. 5. D. Bonau. in 2. d.
1. in ſecunda parte diſtinctionis, art. 3. q. 1. & a-
lij ad eundem locum Magiſtri.

B Secunda ſententia non minùs abſurda, a- *2. Opinio, Angelis præferens animas.*
ſtruit animas eſſentiali nobilitate Angelis
præire. Quam tuetur Gregorius Venetus in
opere de Harmonia mundi, Cantico 3. tomo
3. cap. 2. cuius illud eſt pręcipuum fundamen-
tum. Quoniam cùm duo genera ad inuicem *1. Eius ratio.*
comparantur; illud ſanè eſt nobilius, in quo
id, quod eminet, præſtantius eſt, quàm quod
eminet in altero, docẽte Ariſtotele 10. Ethic. *1. par. q. 62. artic. 6. cum Magiſt. ſent. 2. diſt. 3.*
cap. 7. nec ſine ratione, quia, inquit, vnum-
C quodque id ſimpliciter eſſe dicitur, quod in
illo eſt optimum. Atqui in animarum ratio-
nalium genere Chriſti anima longè ſuperat
præſtantiſſimum Angelorũ; ergo animarum
genus Angelis vniuerſis abſolutè pręeminet.
Quòd ſi reſpondeatur propoſitæ rationis aſ- *Occupatio reſponſionis.*
ſumptionem veram eſſe tantummodò ſpe-
ctata ſupernaturali dignitate; ſic ex ea ad na-
turalem argumẽtatur Venetus. Etenim Deus
gratuita dona naturę recipientium attempe-
D rauit, vt Theologi plerique tradunt cũ D. Tho-
ma; quapropter cùm ex ſacris literis conſtet
Chriſti Domini animam (quod etiam de San-
ctiſſima parente aſſerendum eſt) gratiæ præ-
rogatiuis cætera omnia creata longè ſupera-
re: fit, vt eſſentia quoque emineat inter vni-
uerſa. Quin etiam pro dignitate omnium no- *2. Ratio.*
ſtrûm ita ſecundò diſputat. Ex ſentẽtia Chri-
ſti Domini, Luc. 22. maior eſt qui recumbit,
quàm qui miniſtrat, ſed Angeli omnes admi-
E niſtratorij ſunt non ſolùm Dei, ſed etiam ho-
minũ, ad Hebr. 1. ergo Angeli omnes vt offi- *Occurritur obiectioni.*
cio, ita & natura cedunt animis noſtris. Nec
obeſt, inquit, quod idem Paulus ad Hebræos
2. ex Regio Vate citat, minorem aliquãtulum
eſſe hominem ab Angelis: quoniam, etſi ita
verterint ſeptuaginta Interpretes ex Hebręo;
eius tamen linguæ vocabulum eſt Eloim: vn-
de D. Hieronymus, Stapulenſis & alij trans-
ferunt; Minuiſti eum paulò minùs à Deo. De-
F niq; ita concludit. Quod eſt vltimum in exe- *3. Ratio.*
cutione, primum eſt in intentione; vtpotè fi-
nis, qui ſolet eſſe quidpiam pręſtantiſſimum:
at homo creationis opera clauſit; Angelus
autem inchoauit: homo igitur intentione, at-
que adeò animæ dignitate prior eſt Angelo.

Haud vera tamē cecinit in ſuo cantico Ve- *Reijcitur propoſita opinio.*
netus; perperamq; in homines ſe pium præ-
ſtitit Angelorum damno. Quare cùm tam
con-

Digitized by Google

conteſtata ſit, etiam Theologis, quorum maximè intereſt Chriſti dignitatem tueri, Angelorum eſſentialis eminentia ſupra homines; illius rationibus obiter reſpondebimus: fuſiùs enim contra eum diſputat Ioannes Arboreus 1. Theoſophiæ lib. cap. 2. & quantum ſit ſatis ex tertiæ veræque ſententiæ confirmatione à nobis refelletur.

Ad 1. rationem. Ad primum igitur rectè reſpondebatur. Neque quod vrgebat de donis gratuitis pro menſura eſſentiæ, ita ſtrictè accipiendum eſt, vt ab ea lege non fuerit à Deo ob aliquem finem egregium declinandum. Adde illam D. Thomæ doctrinam neque ſatis probari omnibus, neque Angelos cum animabus miſcere, ſed inter Angelos ſolùm ex inſtituto auctoris procedere.

Ad 2. rationem. Iam verò animarum ſalus, de qua ad Hebr. 9. mentio fit, finis eſt, Cuius, reſpectu Angelorum, qui ſolet eſſe ignobilior; Deus autem finis Cui. At enim ſi tanti facit Venetus Hebraicam lectionē, dicendum fuerat: Minuiſti eum aliquantulum à Dijs, quos Angelos eſſe non diffitebitur, niſi gentilicè ſapiat, multoſque Deos inuehat. Præterquam quòd ſit à Deo, legendum contendatur; non paulò, ſed infinitè minutum animum ab eo eſſe dicendum fuerat. Itaque non ſine temeritate à vulgata translatione receditur, ſi aliter quàm ab Angelis, vel apud Paulum, vel apud Regium vatem legatur, vt præſul Genebrardus in commentarijs octaui Pſalmi annotauit.

Ad 3. rationem. D Vltimæ rationis minor propoſitio falſa eſt, ſi velit hominem etiam creationis angelicæ finem eſſe naturalem; quòd ſi in ſenſu alio vera credatur, inefficax eſt ad inſtitutum.

3. Sententia, quæ vera eſt pro Angelis pugnat. Tertia igitur ſententia, atque omninò certa, docet animas rationales eſſentiali nobilitate inferiores eſſe Angelis. Quam præter Doctores ſcholaſticos initio articuli citatos, tradunt D. Auguſtin lib 11. de Ciuit Dei, cap. 15. D. Hieron. in illud Matth. 11. Qui minor eſt in regno, &c. & in Epiſt. ad Algaſiam 91. Auctor ſermonis de Aſſumptione ad Paulam & Euſtochium inter opera D. Hieron. & alij ſacri Doctores.

1. Illius comprobatio. Oſtendique facilè poteſt. Primò, quia locus ille Scripturæ ſacræ: Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis: non niſi de naturæ, vt ita dicam, minoritate, intelligi commodè poteſt; quoniam ſi ad inæqualitatē donorū gratiæ referatur, nulla ratione in Chriſtum poterit quadrare; quem, vt Paulus expreſsè ſubiungit, gratiæ donis omnibus Dei

2. operibus antelatū eſſe conſtat. Secundò, quia Ariſtoteles 1. lib. de Cœlo, cap. 9. text. 100. ita de intelligētijs ſcribit, vt non obſcurè ſignificet excellentiam naturæ earum præ noſtris animis, cùm optimam ſufficientiſſimamq; vitam ſortitas eſſe affirmet.

3. *Animas eſſe in...quędam entia.* Tertiò, quia animę rationales incompleta entia ſunt eſſentialiter, & ad materiam tranſcendenter ordinantur, formaleſque cauſæ ſunt compoſitorum: hæc autem omnia & imperfectionem inuoluunt neceſſariò, & ab Angelis ſunt aliena, ergo illi multò perfectioris eſſentiæ erūt, quàm animæ; cùm nulla alia via ſuperſit, qua eas in naturæ dignitate poſſimus anteferre. Deniq; accedunt ea, quæ lib. 2. de Anima, cap. 1. q 2. art. 3. dicta ſunt. Ex quibus etiam duæ ſuperiores ſententiæ refutatæ manent.

Contra obijcitur ex æqualitate intellectus Angelici & humani. B Supereſt tamen huiuſmodi difficultas: Quoniam anima ſeparata & Angelus æquales ſunt intelligendi proprietate; ergo & eſſentiæ dignitate, vnde illa promanat. Conſequentia ſuadetur: quoniam cùm intellectus ſit præſtantiſſima potentia, quæ à Deo fieri poſſit, ex illa vtique penſanda eſt ſubiecti dignitas; ſi namque hæc natura illam ſuperat, proprietate aliqua eminentiam ſuam oſtendere oportet.

Eſſe autē æquales probatur primò. Antecedens verò ſuadetur: C Primò, quia ita ſentire videtur D. Thomas 1. par. quæſt. 79. artic. 8. ad 3. vbi negat intellectum angelicum alterius generis eſſe ab humano; ſed comparari tantum ad inuicem, ſicut perfectum ad imperfectum. Quod vberiùs videtur declaraſſe quæſtione 58. artic. 3. cùm docuit intellectum humanum diſcurſiuum eſſe, atque adeò imperfectiorem angelico ob luminis exiguitatem, futurum alioquin non diſcurſiuum, ſi vberiùs lumen participaret vt angelicus. Demum quæſt. vnic. de Anima, art. 15. ad 10. ſcribit, intellectionum ſpecies non diſtingui, quòd ſint, vel non ſint à phantaſmatis pendentes, ex quo tamen fundamēto, ſaltem à poſteriori videri poſſet colligi eſſentialis differentia intellectuum. Caietanus etiam ad quæſtionem illam 58. annotauit diſcurſiuitatem non cerni in obiectis, vt inde intellectus valeat ſpeciem capere, ſed potiùs imperfectionem eſſe illius.

Probatur ſecundò. E Secundò, Quæcunque potentię eoſdem actus ſine diſcrimine poſſunt edere, ſpecie non differunt; atqui humanus intellectus nō diſcurrit circa ea, quæ perfectè complectitur, vt obſeruat D. Thomas articulo citato. Angelicus è cōtra circa ea diſcurrit, quorum minus eſt capax, vt graues volūt Theologi; Ergo, &c.

Ferrar. 2. cōtra Gent. ca. 94. cum Alberto Mondrag. 1 p. q. 57 art. 7. Qui velint eos diſtingui per ſubiecta, cōuenire verò per obiecta. Auctores nec pauci, nec ignoti, inter quos eſt Scotus 2. diſt 1 quæſt 6. diſtinctione quadam ſe ab hac difficultate expediunt, aientes F intellectum humanum & angelicum ſpecie diſtingui ratione ſubiectorum, cōuenire rurſum ſpecie ratione obiecti; idemque philoſophandum volunt de ſenſibus humanis, ac brutorum. Hæc tamen diſtinctio in primis ad ignotū recurrere videtur. Vrgebamus enim animæ atque angeli diſtinctionem eſſentialem ex intelligēdi facultatibus nō poſſe colligi, quòd hæ eiuſdem ſpeciei eſſent. Nunc autem

Digitized by Google

autem inuerſa ratiocinatione nobis reſpondetur, ideò non eſſe prædictas facultates ſpeciei vnius, ſi ſubiecta ſpectemus, eò quòd iſta ſint ſpecie diuerſa. Deinde ea diſtinctio confuſionem in naturis parit. Quomodo enim eædemmet entitates ſpecie differre, & conuenire valent inter ſe? Quòd ſi talis diſtinctio ſemel probetur, accōmodari poterit pleriſq; rebus non ſine incommodo. Dicet enim aliquis duorum hominum viſiones eodem tempore, & circa idem obiectum elicitas differre numero ratione ſubiectorū; & numero conuenire ratione temporis, atq; obiecti. E contra verò ſi diuerſis temporibus, aut circa diuerſa numero obiecta eliciantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis & obiecti, conuenire autem in vnam numero ratione ſubiecti, contra Ariſtotelem, qui ad numericam idētitatem rei, omnium circumſtantiarum identitatē requiſiuit, 5. Phyſic. c. 4.

Anteuertitur reſpōſio.

Quòd ſi reſpondeant, nullum id eſſe incommodum, quoniam vna differentia, aut identitas eſt per ſe & eſſentialis; cæteræ verò accidentariæ, rectè dicent: attamē ex data diſtinctione non conſtat adhuc vtra illarum ſit differentia intellectuum ex ſubiectis petita, & identitas ex obiecto, quod erat declarandum. Parum verò iuuat, quod Scotus citato loco addit; Cùm duo aliqua conueniunt, ac etiam diſcrepant ſimpliciter denominari à differentia, non verò à conuenientia; præſtat enim adhuc hoc documentum (quidquid veritatis habeat) etiam ſi dicamus eos intellectus conuenire eſſentialiter ratione obiecti, & differre accidentaliter per ſubiecta.

Qua ratione admitti poſſet ſuperior diſtinctio.

Poſſet impugnata diſtinctio admitti, ſi dicamus diuerſitatem identitatemque ſpecificam inter res, conſiderationes quaſdam eſſe mentis noſtræ, quas proinde non ſit incommodum introduci inter angelicum & humanum intellectum. Quæ doctrina etſi Scoto placere non debeat, eſt tamen huius etiam ætatis auctoribus pergrata.

Prima ſolutio admittit æqualitatē vtriuſque intellectus. Vnde debeat colligi ſpecifica ſubiectorum differentia.

Duplex deinde reſponſio occurrit, quarum quælibet, etſi ſtare nequeat cum altera; vtraque tamen ob rei obſcuritatem probabilis eſt. Prima, ſi dicamus prædictos intellectus ſpecie conuenire, proindeque ex eis non poſſe colligi ſubiectorum ſpecificam differentiam; ſed ex aptitudine formaliq; inclinatione, ſeu ex vnibilitate, aut non vnibilitate ad corpus, vt Theologi ipſi inter ſe contendunt, habebimuſq; auctorem Scotum, quæſtione illa 6. § Poteſt etiam addi; qui probationem quoque ſubiungit, nihil ſcilicet mirum, ſi proprietates eædem à diuerſis ſpecie ſubiectis naſcantur, cùm diuerſæ oriantur ab eodem: quod etiam exemplis confirmatur. Lumen ſiquidem & ſuperficies, ſpecies infimæ cùm ſint, Soli atque igni differentibus ſpecie aduaſcuntur; brutorum quoq; ſenſus ſpecie conueniunt cum humanis, vt contra nonnullos ſuæ familiæ probè notauit Victoria, prima parte relectionis de peruenientе ad vſum rationis, num. 4. Cùm tamen vtraque ſubiecta ſatis apertè diſtinguātur. Quamuis ergo præſtantiſſima ſubſtantiæ creatæ proprietas ſit intellectus, non oportebit variari illam pro ſpecifica variatione ſubiectorum; alioquin tot erūt intellectuum ſpecies, quot Angelorū, fruſtrà ſanè, præſertim cū nulla appareat in obiectis ab eis attingendis varietas.

Non oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione.

In qua ſolutione dicendum, ſi qua diuerſitas cernitur in vtroq; intellectu penes diſcurſum & non diſcurſum, alióſve operandi modos, eam ex diuerſitate ſolùm maioris, vel minoris luminis prouenire, hoc eſt, ſpecierū diſtinctiùs, aut obſcuriùs, latiùs, aut preſſiùs repræſentantium. Quod etiam monuit Durandus in 3. diſt. 14. quæſt. 1. art. 2. vbi quamuis oſtendere nitatur beatas viſiones Angelorū, & animarum ſpecie conuenire ob identitatem ſupernaturalis luminis; attamen generaliter ſtatuit à principio proximo eſſe ſumendam identitatem, vel diuerſitatem intellectionum, non autem à remoto, id eſt, intellectu; confirmauitq; naturali exemplo membrorum leonis & hominis, quæ non à materia, cùm ſit eadem, ſed à ſumma proximè diſtinguuntur. Et D. Thomas ſuam quoq; intellectionum varietatem Angelis ſuperioribus & inferioribus attribuit, quæſt. vnic. de Anima, artic. 7. ad 5. ob diuerſitatem, ſcilicet ſpecierum; qui tamen intellectuum tam multiplices differentias ſpecificas, quàm Angelorum poſiturus non videtur.

Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter huiuſmodi intellectus.

Ex Auicen. 1. de Anim. com. 53.

Altera ſolutio communior eſt, diſtingui ſpecificè intellectum humanū ab angelico, vt plures Theologi volunt, cùm de identitate ſpecifica beatæ viſionis diſputant, vel ad 1. p. q. 12. art. 6. vel in 3. diſt. 14. vel in 4. diſt 49. ſpeciatim Caiet. 1. p. q. 79. art. 7. qui peculiarem ea de re quæſtionem edidiſſe ſcribit: & quod eſt huius articuli inſtitutum, ex eiſdem intellectibus colligi ſpecificam diuerſitatem ſubiectorum, vt fecit Alexan. Alen. 2. p. q. 20. mem. 5. D. Thomas 1. par. quæſt. 75. art. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem Sancto Doctore ſuperiùs adduximus; quid enim D. Thomæ obſcuriora dicta rimari attinet, vbi aperta eſt ipſius in contrarium ſententia? implexum eſt tamen, quod de intellectionum diuerſitate, vel identitate docet. Namque articulo 7 citato de anima ad 1. eas ſpecificè diſtingui ait, ſi eliciantur à diuerſis principijs, id eſt, ſpeciebus inditis, vel acquiſitis. At verò paulò inferius artic. 14. ad 10. negat diſtingui intellectionum ſpecies, ex eo quòd ſimilitudines

2. Solutio ponit diſtingui ſpecie eos intellectus.

Lege Scaligerum exer. 346. aduerſus Scotum.

P

uerſo ι con ιli ſub duci- telle- n diffe rentia.

dines abſtractæ ſint à phantaſmatibus, vel à Deo petitæ. Quidquid autem hac de re ſit, illud nunc eſt concludendum, à diuerſo lumine atque intelligendi modo connaturalibus Angelo, & animæ rectè deduci intellectuum logicam differentiam, quod præſtitit D. Thomas 1 part. quæſt. 75. art. 7 ad 1. & luculentiùs in quæſtione de Anima, artic. 7. ad 4. Ferrar. 2. cont. Gent. cap. 94. Quapropter etſi Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euehere; non efficiet tamen quin ſuus cuiq; debeatur connaturalis modus. Itaq; ſi quando anima more angelico nõ diſcurrit, id quidem aut præter naturam eueniet ratione ſtatus ſeparati; aut ſuper naturã ratione gloriæ.

DISPVTATIO II.

DE ANIMAE SEPARATAE *ſtatu, modóve eſſendi extra corpus.*

ARTICVLVS I.

QVID SIT STATVS *ſeparationis.*

EX ſuperiori diſputatione de animæ rationalis immortalitate, liquidò conſtat, eam poſt totius cõpoſiti diſſolutionem in rerum natura perſiſtere. Proximum eſt, vt de eiuſmodi ſtatu, quem ſeparationis vocant, diſſeramus, dicturi poſtea de illius operandi ratione. Primò igitur in quonam ſtatu is conſiſtat, inquiremus. Secundò, an animæ rationali naturalis ſit. Tertiò, an in eo exiſtẽs anima, propendeat nihilominùs ad ſtatum informationis. Quod ad primum attinet, cùm ſeparatio & coniunctio apertam pro ſe oppoſitionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet apertior.

Scopus huius diſputationis.

Omiſſa ergo ea ſeparatione, quę per intellectum fit, cùm duo re vera coniuncta, ſeparatim concipimus; ꝙ ad Dialecticos ex inſtituto pertineat; realis phyſicáve ſeparatio, ſi pura ſit, in eis tãtùm cernitur rebus, quarum ſeparatio ipſa corruptio non eſt, quemadmodum neq; pura, ac ſimplex vnio productio veniendorum eſſe debet. Hinc fit, vt inter partes hominis ſolummodò, atque inter ea, quæ loco diuelli coniungiq; ſolent, propria ſeparatio vnitioq; intercedat naturaliter. Siquidẽ in his ſolùm neque vnitio, productio eſt, neq; ſeparatio: at verò quia cæterarum tum ſubſtantialium, tum accidentalium formarum à ſubiectis diſiũctio ipſa, eſt earum corruptio; ideò ſeparatio in eis locum non habet: ſicuti neq; in Chriſti Domini humanitate per mortem à Verbo, nec in ſpeciebus Euchariſtiæ, cùm illę corrumpantur. Vnde obiter colliges

Quæ ſit realis & phyſica ſeparatio.

Quibus non conueniat phyſica ſeparatio.

A non minùs verè, quàm propriè dixiſſe Damaſcenum nihil à ſe Deum ſeparauiſſe eorũ, quę ſemel vniuerit. Nimirum humanitas in triduo mortis non ſeparata à Verbo fuit, ſed potiùs extincta. Dixi, naturaliter, quia in ſacræ Euchariſtiæ myſterio propriè quidem, non tamen naturaliter, accidentia à ſubſtantia panis viniq; abiungũtur, quia illa à ſubiecto ſeparatio, corruptio eorundem non eſt, vt ſatis conſtat. Quapropter ſeparationis ſtatus, eiúſ-

B que tractatio ſoli humanæ formæ quadrare poteſt; proindeq́ue de illius tantummodò vnione; idq́ue quantum ſit ſatis, ad oppoſitam ſeparationem declarandam, agendum erit.

Phyſicæ ſeparationis ſtatũ ſoli animæ humanę conuenire.

Ergo vnio formæ ad materiam, vt probè notauit Caietanus in Comment. 1. par. quæſt. 76. art. 1. in reſponſione ad 6. eiuſq; informatio, ſiue cauſalitas idem ſunt. Quo fit, vt ſeparatio, atq; mors, quæ illis ex aduerſo reſpondent, tantundem valeant: niſi quòd ſeparatio

C partem denominet, mors totum ob eam, quam diximus, rationem; quia illa maneat, non item hoc. Opponũtur autem ſeparatio, atque vnio priuatiuè. Hæc enim poſitiuum quippiam eſt, illa minimè, quod vel ex eo conſtat, quia ad vnionem poſitiuæ, ac reales diſpoſitiones, influxuſq; cauſarum deſiderantur: ad ſeparationem verò iſtorum omnium ceſſatio, atque amotio. Non eſt tamen ſeparatio nuda quædam puraque negatio: cùm

D certum ac idoneum ſubiectum requirat, id eſt, formam; quare, &c.

In quo differat mors à ſeparatione.

Separatio & vnio opponuntur priuatiuè.

At quid tandem eſt (inquies) ipſa vnio, ſubſtantiáne an accidens? ſpiritualis, an corporea? vt enim arguit Caietan citato loco, ſi ſubſtãtiale quippiam eſſe dicatur, iam per ſeparationem anima quippiam ad ſubſtantiam attinens amittet; ſi accidentale, iam per accidens totum hominem conſtituet cum materia, quæ ſunt abſurda; nec dicat aliquis nullũ

E id eſſe incõmodum, eo quòd vnio ſit veluti diſpoſitio, eſt enim potius ipſa totius conſtitutio, ac compoſitio, non verò antecedens ad conſtitutionẽ præparatio. Huic dubitationi reſpondendum, animæ rationalis vnionem cum materia (quod etiam alijs formis ſubſtãtialibus quadrat) idem valere atq; informationem cauſalitatemq; eiuſdem in facto eſſe, vt ſuprà tetigimus, quapropter nihil aliud dici poſſe, quàm modum ſubſtantialem, atque

F ſpiritualem eiuſdem animæ. Quod etiam de productione actionéve, atque exiſtentia ſubſtantię dici ſolet, ac debet; eas nimirum ad genus rei productæ, atque exiſtentis ſpectare: quo autem pacto vnio, de qua loquimur, ſpiritualis ſit, cùm alterum extremum, ad quod fit vnio, id eſt, materia, ſit corporeum, ex lib. 1. de Generat. cap. 4 quæſt. 13. ad calcem conſtare poteſt; nec maior ea in re difficultas viſitur,

Sitne vnio ſubſtãtia an accidens ſpiritualis, an corporea.

Ita land. re. 11. libri 1. de Anima.

Vnionem eſſe modũ ſubſtantialẽ & ſpiritualem animæ.

Digitized by Google

tur, quàm cùm alterũ extremum vnionis eſt A accidẽs, alterum ſubſtantia, vt rectè conſideranti patebit; quæ tamen extrema ita paſſim coniuncta cernimus, vt vel aſſiduitate ipſa dubitatio omnis compreſſa videatur.

Duplex dubitatio de iterata vnione.

Poſſet etiam hoc loco quæri; An cùm anima ſeparata ruſum vniatur, modus alius vnionis ibidem intercedat ſpecie quodammodò diuerſus à priori, quique peculiari nomine reunio dicatur; an potius imponetur voce hac ſolùmodò geminatio quędam extrin- B ſeca durationis, qua indicetur eandem numero vnionem eſſe, quæ nunc olimq; fuerit, aut certè eandem in ſpecie. Rurſum dubitari poſſet; An vnio per aliam vniatur ipſi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia ſunt, tũ quia ad præſens inſtitutum non conferunt, omittenda duximus. Illud tantùm aduertimus apud graues Auctores vnionem vocari interdum relationẽ; præſertim cùm de illa ineffabili, quę inter humanitatem Verbumq; Diui C num datur, ſermo incidit, accõmodato, ſcilicet, fundamenti nomine, relationi, quæ ex eo conſurgit, atque inter res vnitas exercetur.

Nomine vnionis indicari etiam relationem.

In quo conſiſtat animæ ſeparatæ ſtatus.

Ex dictis conſtat, quænam eſſe debeat pręſentis articuli concluſio. Nimirum animæ rationalis ſtatum extra corpus, ſeparationémve, ſi formaliter ſpectetur, priuationem eſſe actus ſecundi eiuſdem animæ, id eſt, informationis, ſeu vnionis erga corpus; & quod hinc ſequitur, ipſius relationis ac præſentiæ, D tum ad idem corpus, tum ad cætera, quibus ratione corporis fiebat præſens: omnis denique concurſus, quem per proprias facultates ſolebat exhibere; quo fit, vt quærenti an per ſeparationem anima rationalis mutetur, reſpondẽdum ſit, mutationem quidem ſubire, ſed tamen priuatiuam; (nam de ea locali realique ſeparatione, per quam à corpore diſſoluta migrat, inferiùs agendum erit) alioqui ſi pro poſitiuo vnionis modo, alium naturaliter E ſortiretur extra corpus, non eſſet cur pręter naturã tunc exiſteret, ac rurſus cur in corpus propendere diceretur; quemadmodum materia, forma hac ſemel amiſſa, pręter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter ſuſcipit. Vnde illa Caietani ſententia 3.par. quæſt.6. artic.3. quòd anima cùm ſeparatur ſemiperſonalitatem comparet, refutanda nunc foret, niſi id lib.2. de Anima, cap.1. q. 2. art 2. actum eſſet. Porrò licèt hæc ita ſint, F habet nihilominùs ſeparatio animæ ſimilitudinem quãdam cum prima Angelorum productione, quatenus vt hi cùm primùm creantur in actu primo, ac completo operãdi conſtituuntur, ſic anima in ipſo momento ſeparationis per ſpecies denuò inditas, ac per propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, vt in progreſſu dicemus.

Animã per ſeparationẽ mutari priuatiuè.

Neutiquã ei poſitiuũ modum aduenire.

Similis eſt animæ ſeparatio primæ Angelorum productioni.

1. Obiectio.

Sed iam oppones: Cùm accidentia virtute diuina à ſubſtantia ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento, nõ ſolùm amittunt naturalem vnionem, ſed etiam acquirunt nouum ac poſitiuum eſſendi modum, qui vicem ſubeat antiquæ vnionis, compleatq; ipſorum accidentium exiſtẽtiam. Item cùm Chriſtus Dominus iiſdem Euchariſtiæ accidentibus deeſt, aliquem eſſendi modũ poſitiuum debet acquirere, alioqui ea ſeparatio à ſpeciebus, corruptio Chriſti dicenda eſſet, quod eſt abſurdum. Pari igitur ratione cùm anima rationalis à corpore abiungitur, non ſolam priuationem vnionis patietur; ſed modum poſitiuum etiam pro vnione denuò cõparabit.

2. Obiectio.

Ad 1. obiect.

Ad primum tamen exemplum admiſſo antecedente, neganda erit conſequẽtia; etenim rationalis forma etiã vnita corpori ſubſiſtit, vt loco citato de anima oſtẽſum eſt; quapropter nullius modi acceſſu eget cùm ſeparatur, cuius merito poſſit ſubſiſtere; quod tamen in Euchariſtia longè euenit, vbi quantitas nouum quendam modum denuò recipit, quo extra ſubiectum exiſtat. Deinde negari poteſt antecedens; qua de re lib.1. de Generatione cap.4. quæſt.7. latius diſputatur. In poſteriori exemplo concedendum, eum primùm Chriſtus Dominus ab ſpeciebus Euchariſtiæ deficit, puram pati priuationem vnionis, realisq; præſentiæ ad ipſas, nihilq; poſitiuum comparare, non tamen ob id dicẽdum eſſe eum corrumpi, cùm nulla mutatio phyſica circa ipſum, ſed circa ſpecies tranſigatur, quod maiori iure dicendum erit de ſeparatione Diuini Verbi ab humanitate cùm per triduum extincta fuit.

Ad 2.

ARTICVLVS II.

SIT-NE SEPARATIONIS STATUS animæ rationalis naturalis.

Quo pacto naturale hic accipiatur.

NAturalis ſtatus vocabulo, non ſolùm intelligimus eum, qui ſupernaturalis non ſit, ac citra miraculum; ſed qui conſentaneus animæ humanæ dici poſſit, atque, vt ita dicam, deſiderabilis. Sunt enim hæc nõ parùm diuerſa: quod exemplo ignis frequenter explicat D.Thomas: nullo enim miraculo, nullaq; ſupernaturali vi circulariter voluitur ad cauum Lunæ, & tamen is motus naturalis dici nequit ei elemento, vel ipſo Ariſtotele auctore, cùm iam ad motum ſurſum naturaliter inclinetur ac propendeat.

Prima aſſer.

Sit igitur hac de re prima aſſertio propoſitæ dubitationi directo reſpondens. Separatio animæ à corpore, tum in fieri, tum in facto eſſe, non eſt ei naturalis, ſiue conſentanea. Ita docet D.Tho. nõ ſemel, præſertim 1.part. qu.89. art.1. Caiet. ibidem. Ferr. primo contra

Digitized by Google

gentes cap.83. & 94. Henricus quodlibeto 7. quæſt.13. alijq; non pauci, ſuadetur autem in hunc modum. *Confirma. primò.* Primùm affectiones oppoſitæ, præſertim priuatiuè, eidem rei connaturales,& cõſentaneæ eſſe nequeunt : at animæ rationali maximè naturalis eſt vnio ad corpus: ergo ſeparatio,quæ eam vnionẽ demolitur, minimè erit eidẽ conſentanea, atq; optabilis. *Secundò.* Secundùm,Id,quod in totius compoſiti perniciem cedit, naturale eſſe nequit ipſi formæ, alioquin à forma nonnunquam ei malum obueniret,quod eſt abſurdum;forma igitur nullibi, quàm in materia connaturalem habet eſſendi modum. Diximus,formæ, non autem materiæ,quoniam hæc cùm à natura inſtituta ſit in commune ſubiectum generationum, corruptionumq; vniuerſi, conſequens fuit, vt haberet aliquam indifferentiam, ratione cuius alias etiam formas poſſet appetere: qua de cauſa malefica dici conſueuit à Philoſophis, alijſq; eius generis nominibus notari; at verò forma cùm à natura ſit inſtituta in vnius tantùm compoſiti bonum, eius erit cõtinere,coercereq; vagam materiæ appetentiam, proindeque non debuit aliam propẽſionem habere, quæ huic muneri ſibi tam proprio obſtare poſſet. *Tertiò.* Tertiò, Separatio ad naturam formæ nihil intereſt, vt patet inductione cæterarum, quare cùm nullus ſit in humana anima gradus, qui ad informandum corpus non pertineat, vt alibi comprobatum eſt, fit, vt quemadmodum reliquę formæ ad ſeparationis ſtatum, naturalem propenſionem non habent, ita neq; illam habeat rationalis. *Quartò.* Quartò, quia ad id,quod eſt conſentaneum, datur quidam veluti impetus naturæ: at ſi cõſideremus ea, quæ in ſeparatione animæ à corpore accidunt, nihil tale reperiemus ex parte ipſius, quod in hunc modum declaratur. Diſpoſitiones noxiæ,ac mortiferæ ei aduerſantur; non poſſunt igitur illã in ſtatum quaſi connaturalem impellere, & ſtatuere, vt ſatis liquet. Deinde dici non poteſt illam ob inductas diſpoſitiones ſibi inimicas, per ſeſe commigrare, ac veluti hoſpitium vertere; quandoquidem in tali ſeparatione, neq; illum etiam tenuem concurſum formalem habet, qui formis cœlorum concedi ſolet erga circularem motum, cùm potiùs ab officio formæ tunc ſpolietur; nõ eſt igitur cur ſeparatio animæ rationali conſentanea dicatur. *Vltimò.* Deniq; illud ſaltem negari non poteſt, multò congruentius ad naturam ſuam vniri animam, quàm ſeparari: cùm hoc poſteriori modo ſit in actu primo tantùm, illo verò priori ſit in actu ſecundo cauſandi, conferendiq; eſſe tum materiæ, tum compoſito, quod eſt rebus admodum naturale, exercẽdi item operationes nõ ſolùm intellectiuæ partis, ſed etiam vegetantis, atque ſentientis. Ac iuxta hanc ſententiam accipi[illegible] eſt D.Th. 4. contra gentes cap. 79. & 1. part. q.118. art. 3. ſcribit contra naturam animæ noſtræ eſſe ſeparatam exiſtere à corpore, id eſt, minimè conſentaneum, atque expetibile.

In quo ſenſu dici poſſit ſeparatio contra naturã.

Separ[illegible]nẽ [illegible] naturalem, aliquorum fuit opinio.

Sed contra propoſitam ac cõfirmatam aſſertionem ſunt nonnulli ſequuti Auicẽnam, quorũ meminit Caiet. in cõmentarijs primæ partis ad art.1. q.89. nõ quòd crediderint naturale eſſe, ac conſentaneum animæ rationali quoquomodo extra corpus eſſe: ſed ordinatim poſt corporis informationem: quemadmodum, & fœtui non primo, ſed poſt certum illud tempus, quo in vtero materno detineri ſolet, naturale, ac conſentaneũ eſt in lucem prodire, ab illoq; tenebricoſo naturę ergaſtulo foras emicare. *Explicatur ſententia.* Ad quam ſententiam luculenter alluſit Seneca Epiſtol. 102. ad Lucillum in hæc verba. Quemadmodũ nouem menſibus nos tenet maternus vterus, & præparat non ſibi, ſed illi loco, in quem videmur emitti, iam idonei ſpiritũ trahere, & in aperto durare: ſic per hoc ſpatium, quod ab infantia patet in ſenectutem, in alium naturæ ſumimur partum, alia origo nos expectat, alius rerum ſtatus; nondum cœlum niſi ex interuallo pati poſſumus, proinde horam illam decretoriam proſpice, non eſt animo ſuprema, ſed corpori, tranſeundum eſt, excutit natura redeuntem, ſicut intrantem, &c. Hęc ille.

Cõfirmatur primũ arg. Pro qua ſuadenda ſententia primum eſto argumentum. Multò magis pendet hæc materia ab vnione huius formę rationalis, quàm è contra, vt eſt conſideranti manifeſtum; atqui eo non obſtante naturale eſt ipſi materiæ huius formæ vnione priuari: erit igitur & huic formæ naturale vnionis priuationem ſubire. Confirmaturq; argumentũ ſimilium exemplorum inductione; quis enim neget naturale eſſe hominibus ſuo tempore caluitiũ, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorum, animantibus ſomnum, qui vigiliæ vacatio eſt; & vniuerſim cauſis omnibus, poſtquam ſemel effecta ſua edidere, virtute priuari ea iterum producendi: quapropter cùm forma rationalis cauſa etiam ſit, non ſolùm multo poſt tempore, ſed data etiam ſemel vnione ipſius ad corpus, naturale illi erit ab eo influxu deſiſtere, cùm nulla iuſta ratio cogat cur in actu ſecũdo ſemper eſſe oporteat.

2. Argum. Secundum, Anima rationalis non vnitur corpori, niſi vt illius miniſterio operandi inſtrumenta colligat, id eſt, ſpecies; mirum igitur non erit ſi corpus deinceps naturaliter exuat, ac ſeponat. Nam poſt bene inſtructã domum, nauímve, opificũ arma quis requirat? Quę poſt adultam prolem parens nutricẽ poſcat? Quis poſt depictam tabulã penicillum?

Tertium,

3. Argum. Tertium, Operãdi modus abſq; vlla phantaſmatum ope, naturalis animæ eſt, ac prorſus conſentaneus; ergo etiam modus eſſendi, cùm alter ex altero probè colligatur. Aſſumptum, præterquàm quod eſt apud D. Thom. 1.2. quæſt.5. art.1. ad 2. quo in loco docet poſt huius vitæ ſtatum habere nos modum alium connaturalem intelligendi, probatur primò, quia cognitio extra corpus ſupernaturalis non eſt animæ, eaq; eſt multò perfectior, vtpotè diſtinctior, atque expeditior, quàm quæ in corpore; erit igitur anima ad ipſam exercendam propẽſa naturaliter. Secundò, quoniam, vt eſt eiuſdem Doctoris Sancti, pluriumq; Theologorum dogma, eo temporis momento, quo anima à corpore abiungitur, ſtata lege ſpecies recipit, quib. deinceps intelligat. Scilicet ad naturæ Auctorem pertinet, vt tunc cum ope phantaſmatũ deſtituitur, nouis rerum imaginibus adornetur. Nec ſi Scoti placitum magis arridet de ſpecierum conquiſitione ex obiectis, propoſiti argumenti pondus eleuatur, ſed augetur magis, vt conſideranti planum fiet. Concludamus igitur iuxta naturam ſuam operari animam extra corpus, atque adeò extra idem conſentaneè perdurare.

4. Argum. Quartum, quia quod naturale nõ eſt, diuturnum eſſe nequit, teſte Philoſopho primo de Cœlo c.3. text.15. & lib.2. c.3. text.18. at ſtatus ſeparationis eſt æternus animo rationali naturę, viribus ſpectatis, cùm illius ad corpus regreſſio miraculoſa ſit; ergo, &c.

Improbatur hæc opinio, & reſpondetur ad arg. Hæc tamen ita erunt expedienda, atque in primis ſimilitudo, quæ ex fœtu deducitur, elegans quidẽ eſt, ſed parùm vrget; potuit ſiquidẽ, tam in materno vtero, quàm extra illũ connaturali modo exiſtere proles, quia vtrobiq; ad perfectionem obtinendam tendit: at verò anima extra corpus præcipuum formæ munus amittit, quod eſt informando materiam, compoſitũ conſtituere: vnde non poterit in eo ſtatu connaturali modo permanere.

Ad primũ. Ad primum verò argumentũ neganda erit conſequentia; & ratio in promptu eſt, quia anima hæc vni tantùm materiæ coniuncta eſſe valet naturaliter, vt 1. Phyſ. capite nono, quæſtione 11. artic.4. ad vltimũ habetur: non ita verò materia; quapropter etſi hanc deſerat formam, ſtatum etiam naturalẽ ſub qua- *Cur materię potius, quã formæ ſeparatio ſit naturalis.* uis alia retinebit. Porrò exempla, quæ in confirmationem adducuntur, ſi rectè accommodentur, inſtituto noſtro proſunt, non obſunt, ſiquidem neque capillis, neque folijs, aut vigiliæ connaturale eſſe poteſt extra illa ſubiecta inueniri. Iam quod de cauſis additur, naturale eis eſſe, carere vi producendi effectus ſemel editos, falſum eſt, ſi de ijs intelligatur à quibus non ſolùm in fieri, ſed etiam

A in conſeruari effectus iugiter pendent, ſeu quarum influxus non interrũpitur, cuius generis conſtat eſſe animam.

Ad ſecundum. Secundi argumenti antecedens falſum aſſumit; cũ propter actiones etiam partis ſentientis, atq; vegetantis, anima materiæ copuletur. Quin etiam licet à nobis admitteretur, neganda eſſet adhuc conſequentia, cùm ſemper vſu ſenſuum egeamus ad ſpecies intuitiuas propria ope comparandas, ſingulariaq; B intelligenda.

Ad tertium. Ad tertium, negandum quoque erit antecedens, niſi ſenſum (vt vocãt) reduplicantem cõtineat; accepta nimirum anima prout ſtatum obtinet ſeparationis; tunc enim toti illi quaſi coniuncto ex anima, & ſtatu naturale erit ſine corpore operari, quo pacto intelligẽdus eſt D. Thom. in argumento citatus. *Animæ ſoli vt ſeparatæ naturale eſt ſine corpore operari.* Ad primam deinde confirmationẽ negetur conſequentia: multò enim perfectior eſt circu- C laris motus, quàm rectus, non tamen prior ille eſt ignis conſentaneus, ſed poſterior. Nimirum, quæ præter naturã competunt, nihil intereſt meliora ne ſint, an deteriora, quàm quę competunt conſentaneè. *Actio animæ extra corpus etſi illuſtrior ſit, non eſt connaturalior.* Ad ſecundam dic ex illo Theologorum dogmate cõcludi quidem animæ humanæ ſpecies, atque actiones intelligendi extra corpus, in quoddam veluti ſupplementum dari; non autem in connaturale, atq; expetibile præ corporis vnione or- D namentum.

Ad quartũ. Ad quartum, ſi per non naturale violẽtum intelligatur, cõcedenda maior, ſed nihil contra nos, qui ſeparationem violentam eſſe negamus; ſi verò, quæ præter naturã ſunt, etiam comprehendat, falſa eſt, vt exemplo ignis oſtenditur, hic enim æterno tempore præter naturam volui poſſet, ſi cœlorũ motus nunquam deſiſteret.

Secunda aſſertio. Secunda aſſertio, Separatio à corpore ani- E mæ rationali violenta non eſt. Declaratur, ſuadeturq; : nam violentũ, vt ſumitur ex Ariſtotele 3 Ethicorum tunc dicitur, cùm ſubiectum vrgetur in contrariam affectionem, vel ſtatum eius, ad quem effectiuè inclinatur, ac tendit: *Quid ſit propriè violentum.* ſic motus, locusq; ſurſum dicitur violentus corpori graui; quoniam in cõtrarium motum, ac locum effectiuè propendet. *Anima in vnione non habet influxum effectiuum.* Cùm ergo anima rationalis effectiuum influxum non habeat in ſui vnione ad corpus (is enim F propria eſt efficientis cauſalitas) ſed formalẽ ſit vt quidquid contra talem influxũ acciderit, violentum dici non mereatur: vnde neq; cœlum violentiam pati dicetur, cùm poſt diem iudicij æterno tẽpore quieſcet; quia ea quies pugnat quidem cum motu; ad quem tamen cœli forma non effectiuè: ſed formaliter tantùm concurrit. Atq; hæc ratio probat, quod etiam D. Thom. primæ ſecundæ, quæſtione

Digitized by Google

A 6. artic.4. ad 2. fatetur de qualitatibus actiuis, vbi maximè violentia cerni poſſet, nulli omnino formæ violentiam fieri, cùm à materia excluditur, non ſolùm ſpectata generali rerum lege, ſecundùm quam naturale eſt illis corrumpi, vt aliæ generẽtur, ſed etiam ſpectata peculiari; cùm nulla forma efficientem influxum habeat ad ſe ipſam, vel cõpoſitum conſeruandum, ac formaliter tantum cùm ſibi cõtraria pugnet in ſubiecto, ſi, qua ex parte proprium munus formæ præſtat, conſide- **B** retur. Quod ideò dixerim quoniam ſi attendatur, vt eſt ipſi compoſito ratio agendi, vel actioni contrariæ reſiſtendi, violentiam fortaſſe propriã patietur, quod conſideraſſe videtur Ariſtoteles cùm lib.5. Phyſ. cap.6. text. 59. alterationes etiam violentas dari ſcripſit. Qua cum moderatione propoſitum à nobis pronuntiatum accipiendum volumus.

ulli formę iolenta eſt materia paratio.

quo ſtatu orma poſſit pati violentiam.

Quod vlteriùs ſuadetur commodiùs nunc ad rem noſtrã adducto argumento, quod pro **C** ſententia Auicẽnæ quarto loco ſuperiùs propoſuimus: quia, ſi anima violenter ſepararetur à corpore, iam reſurrectio naturaliter homini deberetur, quod philoſophis abſurdũ eſt, conſentientib. penè vniuerſis, nihil ſemel propriè corruptũ, redire poſſe per naturam. Probatur conſecutio, quia cùm anima poſt mortem naturaliter perſeueret, ſi is ſtatus illi foret violentus, non poſſet non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cùm **D** perpetuus eſſe non poſſit, docente Ariſtot.2. de cœlo cap 3. text.18.

Si ſeparatio eſſet violenta, foret regreſſio naturalis.

Ad hæc, Violentum dicitur, cuius principium eſt foris; ſed forma etiãſi nulla inimica qualitas exteriùs immittatur, diſſociabitur aliquando à materia, cõſumpto humido: ergo ea ſeparatio violẽta non eſt. Facit pro hac ſentẽtia id, quod ſcribit Tullius Tuſcul.1. diſceſſum animi à corpore fieri nonnunquam cũ voluptate, & locus ille Platonis in Timęo. **E** Mors, quam morbi, & vulnera intulerũt, violenta eſt, atq; moleſta; quæ verò genio paulatim ad finẽ naturaliter ſurrepit, inter omnia mortis genera leuiſſima eſt, & cum voluptate potiùs, quàm dolore contingit. Similia ſcribit Seneca lib.4. cap 30. & lib.11. cap.78.

Obiectio. Oppones tamen vulgarem illam diuiſionem mortis in naturalem & violẽtam; quam etiã inſinuauit Plato loco proximè adducto: vnde cõcludi videtur aliquam ſeparationem **F** (id enim eſt mors) violentã eſſe: ſed occurrendum, mortẽ violentam dici, ſpectata potiùs forma, vt ratio agendi eſt, ac reſiſtendi; nõ vt propriũ formæ munus exequitur; vel certè in ea diuiſione attẽdi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. Lege quæ lib.1. de Generatione cap. 4. quæſt.16. art.3. ad ſecundum ſcripta ſunt.

Dilutio.

3. Aſſertio. Ex duabus aſſertionibus tertia facilè deducitur; Separationem animæ à corpore præter naturam eſſe. Nam cùm naturalis non ſit, neque etiam violenta, ſit conſequens, vt ex approbata Philoſophorum diuiſione, prętet naturam eſſe dicatur. Quòd ſi D. Thom. aliquando contra naturam eſſe ſcribit, præter naturam accipiendum eſſe ſuperiùs monuimus, atque ita vſurpat Ariſtoteles tum alibi, tum 1. de Cœlo cap.2. tex.15. & lib.2. cap.3. tex. 18. In Phyſicis quoq; lib.5. cap.6. text.57. violentam accretionem appellat, quę præter naturæ debitum excurrit: quapropter non rectè Ferr. ſtatum ſeparationis ſimpliciter contra animæ naturam eſſe affirmauit libro 2. contra gent. cap.83.

ARTICVLVS III.

VTRVM ANIMA SEPARATA ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit.

PRætermiſſa hoc loco abſurda Platonis, atque Originis exiſtimatione erronea, quã pleriq; è Sacris doctoribus refellunt. Animas ante hominẽ natum benè, beateq; viuẽtes, in pœnã admiſſi ſceleris addictas fuiſſe corporibus, quo fit, vt nõ ſolùm non illa appeterẽt, ſed refugerent quàm maximè. Scotus in 4. diſtinct.43 quęſt.2. articulo tertio circa tertiam propoſitionem, & diſtinct.45. quæſt 2. in argumentorum reſponſionibus. Ioannes Maior. 4. ſent. libro quæſt.3. artic. quarto, & alij negantem quæſtionis partem ſecuti ſunt, alio ex fundamento, quia videlicet animam propter bonum corporis, non verò ob aliquam ſibi peculiarem perfectionẽ, quam ſeparata aſſequi non poſſet, obtinẽdam, eidem corpori vniri credunt. Peculiarem dico, quoniam ipſe Scotus quodlibeto nono, non ſolùm non negat, ſed probat etiam animam ſeparatam perfectione carere nonnulla, quam habuerat coniuncta, id eſt, participatione (vt credit exiſtentiæ totius ſuppoſiti,) quam tamen perfectionem ait eſſe communem animæ cum toto (addere iure poſſet cum materia) non autem peculiarem ipſius.

Lege Xiſti Senẽſem lib. 5. annot. 185. & 236.

Falſa hac de re Origenis exiſtimatio.

Negatiua Scoti ſententia eiuſque fundamentum.

1. Argum. Quæ ſententia probari poteſt primò. Si anima extra corpus collocata in ipſum propenderet, violẽtiam perpetuò pateretur, niſi Deus præter naturæ legem de reſurrectione prouidiſſet, cùm in eo ſtatu ſemper eſſet permanſura: hoc autem à ſuaui naturæ progreſſu longè abeſt; ergo anima ad iteratam corporis vnionem non inclinatur.

2. Argum. Secundò. Vnio ad corpus impeditura eſt animæ expeditam, angelicæque ſimillimam intellectionem, ac propriam motionem ad locum, corpore ſcilicet animam degrauante,

ſenſumq;

Digitized by Google

A ſenſumq; multa cogitantem deprimente, vt habetur Sapientiæ 9. Non igitur talem vnionem amat anima. Quòd ſi aſſumptum neges, dicasq; futurum deinceps, vt D.Paul. pollicetur, corpus ſpiritale, id eſt, omnibus conditionibus degrauantibus liberum, adhuc vrgeberis, quia nunc ea, quæ naturæ ſunt, ſpectamus, non quæ Deus decernit liberaliter, præſertim quia addicta reſponſio in damnatis animis locum non habet.

3. Argum. B Tertiò. Cauſa efficiens eo quòd perfectionem ex effectu non comparet, imò impertiat, in illum non dicitur propendere: ſed anima rationalis nihil perfectionis recipit à materia, quòd extra illam non poſſet recipere, id eſt, ſpecies; impertit autem materiæ exiſtentiam; ergo cùm ſeparata fuerit, in illam propenſa non dicetur.

4. Argum. Quartò. Quoniam ſi anima extra corpus poſita naturaliter in ipſum propenderet; naturaliter concluderetur reſurrectionem ordinaria poteſtate exhiberi poſſe, cũ res quæque ad ſtatum, in quem propendet naturali via ac ratione promoueri ſoleat: ac reſurrectio in fidei articulis continetur, vt proinde non videatur naturaliter exerceri poſſe, aut cognoſci, ergo, &c.

Oppoſita ſententia D. Th. Contraria tamen ſententia eſt D.Thomæ 1.part.quæſt 76. art.1. ad 6. Abul.in 22. caput Matth.quæſt 222. ad 4. videturque expreſſa à D D.Auguſt.12.ſuper Gen.ad lit.cap.35.cùm ſcribit ineſſe animæ ſeparatæ naturalem quendam appetitum adminiſtrandi corporis. Cuius ſententiæ fundamentum illi contrarium eſt, quod pro Scoto iactum fuit: nimirum animam ſeparatam ideò corporis ſocietatem adamare; quòd non minimam inde obtineat

Probatur primò. perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam aduertendum: cùm perfectio entitatis cuiuslibet, ipſa eius natura ſit, vel naturam ſequatur; cumq; entitas animæ ſit reſpectiua, E vtpote pars tum ad compartem aliam, tum etiam ad compoſitum ordinem includens, eius quoq; perfectionem ab eo ordine abſtrahere non poſſe. Quicquid igitur boni acceſſerit compoſito ex partibus, in id ipſæ impenſè incumbent. Itaq; bonum totius compoſiti alienum à partibus non eſt, vt Scotus videtur credidiſſe, ſed ad ipſas intereſt magnoperè, vt mirandum non ſit, quòd in illud etiam in-

Partes propendent in bonũ totius compoſiti. clinentur. Quæ ratiocinatio in materiam valet F erga formam, quãtumlibet propriam exiſtẽtiam poſſideat: multoq; magis inſtitutum concludit ex parte formarum corruptibiliũ, quamuis ſuperiori aliqua poteſtate à ſubiectis ſeparentur, nobilioriq; exiſtendi modo gaudere dicantur. Neque enim propterea ad cõnaturalem eſſendi modum inclinationem deponent (ſunt enim ipſæ ſic eſſendi aptitudines, vel certè inſeparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) vt hic etiam locum habeat illud Pauli; Nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri; primæ Corinth.15.

Secundò. Hinc rurſus arguitur. Materia ideò inclinatur ad formam, tunc etiam cùm ea caret, quia eſt aptitudo quædam materialis ſui actus; ſed forma quoq; aptitudo eſt formalis ad materiam: ergo in hanc pariter propendebit, etiam cùm extra illam erit.

Tertiò. Præterea, vt ſuperiori ſectione concluſimus, ſeparatio ſtatus non eſt propriè naturalis animæ: erit igitur naturalis ſtatus vnionis; cùm alius non ſuperſit; ſed vnumquodque in id propendet, quod ſibi naturale eſt, ac conſentaneum; ergo. Accedit Ariſtoteles 2.Phyſicorum, capite 2. textu 23. quo loco ſcribit materiam eſſe propter formam: ergo boni aliquid formæ accedit ex materia, & libro tertio de anima cap.12. text.61. conducere ait C animali rationali, quòd ſenſu ſit præditum, animæ verò quòd ſit prædita corpore: hominis igitur pars ſuperior à corpore perfectionem aliquam recipit.

Quid boni accedat animæ ex vnione cum corpore. *Lege Henr. quodl.7.qu.13. Lege Fer. 4.cõtra gẽt. cap.79. §. Sed nulla.* Siquis autem quærat, quodnam ſit tandem eiuſmodi bonum, ſiue perfectio. quæ animæ ex vnione corporis accreſcit; Reſpondẽdum erit nullum eſſe potius bonum, quàm vnionem cum materia, totiusq; compoſiti conſtitutionem actualem, cùm propter hæc tam quam propter finẽ ſit, & in entium latitudine inueniatur. Atq; hanc vocat Caiet. prima ſecundæ quæſt.4. art.5. perfectionẽ extenſiuam.

Quo pacto velint aliq; has opiniones conciliare. Sunt autem nonnulli, qui ſtudio componendi vtramq; ſententiam Diui Thomæ, & Scoti, dicant animam rationalem conſiderari poſſe & vt ſeparabilem, & vt formam; qua diſtinctione vtitur idem Diuus Thomas prima ſecundæ quæſt.4. art.5. ad primum, dum docet beatitudinem intellectualem competere animæ, vt corpus tranſcẽdit; non autem, vt forma eſt ipſius. Priori ergo modo ſpectatam, aiunt corpus minimè appetere, ſed poſteriori, ac D.Thomam hoc attendiſſe, Scotum verò illud.

Horum doctrina non admittitur. At enim quia huiuſmodi diſtinctio nonnullam præbet anſam ponendi in anima rationali duos gradus, alterum quo ſit forma corporis, alterum quo ſit ſeparabilis; qua in re, non minimus latet error, ſuperſedendum ea eſt, præſertim quia non oſtendit quid in quæſtione propoſita ſimpliciter ſit decernendum. Quæ hactenus diſſeruimus ſuadẽt quidem naturalem inclinationem, ſiue appetitũ innatum, atq; improprium animæ noſtræ erga materiam, non tamen planè oſtendunt habere illam quoque proprium, innatum, atq; elicitum.

An habeat anima elicitum appetitum ad reunionem cum corpore.

Suarius 3.p. Recentiores quidã Theologi credunt animam

Digitized by Google

qu. 53. diſp. 44. ſect. 7. ad calcem.

mam ſeparatam nulla habita ratione gloriæ, A vel damnationis; ſed in ſtatu primo ſeparationis, vt nunc loquimur, minimè deſideraturā (ſi rectè ſapiar) reunionē ad corpus.

Sententia, quæ negat probatur primò.

Primò, quia non alterius, quàm illius, quod depoſuerat, corporis reunio ei deberetur, hoc eſt, morti iterum obnoxij, vt notum eſt: quo pacto iam in infinitum abiret eiuſmodi deſiderium; cùm infinities eſſet corpus per mortem deponendum; quod tamē abſurdum videtur, atq; alienū à naturæ inclinatione, quæ B ad determinatum ſemper contendit finem.

Secundò.

Secundò, quia reunio ad corpus caducū, perfectam rerum contemplationem moratur, turbatq;, atq; adeò naturalem beatitudinem minuit; nō poterit ergo elicito actu ſaltem deliberato experi ab anima.

Tertiò.

Tertiò, quia quòd tantoperè viui formidemus vnionis diſſolutionem, inexperientiæ potiùs illius animæ ſtatus aſcribendum eſt, quàm exiſtimandum commodiorem ei eſſe C vnionem. Adde animam per ſe ſumptam id minimè formidare, ſed totum hominē, quem certum eſt maximè expetere ſuarum partium coniunctionem, ſine qua non conſtabit.

Quartò.

Quartò, quia anima, qua ratione forma eſt corporis, inter naturas preſsè ſumptas numeratur, per voluntatem verò ab huiuſmodi naturis ſecernitur; vt cōſtare poteſt ex ijs, quę 2. Phyſic. cap. 1. quæſtione quarta, ſunt annotatæ; ergo non appetet actu elicito à volun- D tate id, quod ſibi tanquam naturæ competit, id eſt, corporis vnionem. Probatur conſequentia, quia id deſiderium iam non eſt ab anima, vt à natura, atq; adeò nec naturale.

Quintò.

Quintò, Reunio animæ ſemel à corpore ſeparatæ non eſt naturalis, ſed miraculoſa: ergo non cadit ſub naturale ipſius animæ deſiderium.

Affirmandum tamen omnino eſt animam ſeparatam actu etiam elicito deſiderare na- E turaliter reſurrectionem. Quæ ſententia ſatis confirmatur ex ijs, quæ dicta ſunt de innata

Cōtraria ſententia amplectenda eſt.

propēſione animæ ſeparatæ ad corpus. Nam cùm anima proprio appetitu donata ſit, id eſt, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ, ſiue propriè, ſiue impropriè propenſa eſt, elicito actu nō deſideret? Præſertim quia voluntas totius ſubiecti appetitus dicitur, quo, videlicet, deſiderare poſſit quidquid ei naturæ iure ſemel obuenit; qualis eſt ſocietas F corporis. Deinde, anima etiam quà rationalis, atq; adeò qua volitiua, forma eſt corporis; vt alibi demonſtratū eſt, non enim quia pro

Lib. 2. de anima c. 1. q. 6. & 2. phyſ. c. 1. quæſt. 24.

hanc prærogatiuam cæteras formas excedit, ideò per illam à conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatem appetere quidquid ei, qua natura eſt, competit, cū eiuſmodi appetitio ab ea, vt natura eſt, proueniat.

Ad primum negatiuæ ſententiæ arg.

Quapropter ad primum ſuperioris ſententiæ argumentum dicito, animam rationalem non appetere ſimul infinitas vniones, ſed vnam tantùm; quam appetitionem infinities recurrere nullum eſt incommodum, ſi eius etiam obiectum candē ſubeat conditionem: quemadmodum nullum eſt incōmodum infinities deſcendere lapidem, ſi toties ſurſum pellatur.

Obiectio.

Quòd ſi obijcias à D. Aug. 12. lib. de Ciuit. c. 13. irrideri perpetuam (vt quidā Philoſophi arbitrabantur) earundem rerū reditionem.

Dilutio.

In promptu reſponſio eſt, irriſionem illam hominis eſſe apprimè callentis, quid ea in re à Deo fuerit ſtatutum, non aūt ignorantis, quid in certo aliquo ordine rerum illarum aliquæ poſtularent. Adde etiam eos philoſophos plura alia aſſeruiſſe reditura, vt eadem hominū ſtudia, mores, &c. quæ cùm libera ſint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ lib. 2. de Gener. c. 11. q. 1. art. 1. ſcripta ſunt.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, fatendum perfectiùs contemplari poſſe animā ſeparatam, quàm corpori vnitam: negandum tamen illum, quàm illum ſtatum ei eſſe magis expetibilem: cùm non ille, ſed hic eidem ſit connaturalis, vt ſuperiori articulo docuimus. Itaq; quòd ea cognitio, quam corpori vnita aſſequi valet, imperfecta ſit, cōditio eſt humana, quam æque ferre par eſt animam. Quòd deinde cum labore obtineatur, extrinſecū eſt impedimentum, vt proinde deſiderio excitando per ſe non obſit, ſicuti de toto ipſo homine doceri ſolet, cùm de eius ſciendi appetitu agitur.

Ad 3.

Ad tertium, concedendum mortem non iam propriè animæ, quàm toti homini eſſe formidabilem; ex quo tamen non ſequitur animam non auerſaturā naturaliter ſui ſeparationē, tunc etiam cū illum ſtatum ſubierit.

Ad 4.

Ad quartum dicendum, etſi anima diſtinguatur à quibuſdam naturis preſsè acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamen intra genus naturæ propriè ſpectatæ cōtineri, cùm etiam qua rationalis, ſit forma corporis, vt diximus. Adde noſtro inſtituto ſat eſſe, ſi anima per actum elicitū voluntatis vnionē appetat naturaliter, id eſt, conſentaneè, iuxta genium ſuum, etſi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo à natura preſsè accepta.

Ad 5.

Ad quintum dic, reſurrectionem non eſſe ſupernaturalem quoad entitatem, cùm ſit vnio eiuſdem ſpeciei cum prima generatione, etſi quoad modum ſupernaturalis ſit. Quæ verò ita ſe habent, naturali deſiderio appeti valent, vt cæco aſpectus; ſed hac de re ſtatim plura.

Reſpondetur ad argumenta adducta pro Scoto. Ad primū.

Ad primum verò argumentum pro Scoti ſentētia initio articuli adductum negari debet aſſumptum; non enim quod eſt contra quamlibet inclinationem naturalem, violentum

Digitized by Google

tum dicitur; ſed contra effectiuam: alioquin dicatur etiam cæcus in ſtatu violēto exiſtere. Atq; hûc tandem pertinet Caietani ſolutio 1. p.qu.76. art.1. ad finē ex D.Th.elicita. Idem verò Sanctus Doctor qu.24. de veritate artic. 10.ad 1. rem illuſtrauerat exemplo cauſæ efficientis, quæ violentiam pati non dicitur, ſi non agat, cū ex alterius etiam cauſæ concurſu fortaſſe pendet eius actio, vt accidit cuilibet parenti comparatione prolis. Itaque ad violentiam requiritur efficiens, ſufficiensq; principium in eo, quod illam paſſurum eſt. Lege quæ dicūtur li.2.de Gener.c.11.q.1.ar.4.

Ad ſecundum.

Ad ſecundū, nihil referre ſi aliquantulum anima à mortali corpore degrauetur, quo minus ipſius vnionem amet, attēdimus enim id, quod natura hominis ex propria fert conditione. Porrò Salomon, de operibus ſtudioſis maximè loquitur, quibus deprauatus appetitus repugnat; non autem de purè naturalibus, vt in præſentia.

Ad tertium.

Ad tertium, negāda eſt minor propoſitio, quia actū informandi, quæ eſt princeps animæ perfectio earum, quæ illius naturam comitantur, eadem omnia abſque materia non obtinet. Pro ſolutione quarti, ſequens articulus proponitur.

ARTICVLVS IV.

SOLVITVR QVARTVM ARGVmentum ſuperioris articuli pro Scoto.

Pars quæ affirmat reſurrectionē eſſe naturalem.

QVartum argumentum petit, an reunio animæ ad corpus, quę ipſa eſt reſurrectio, naturalis ſit. Videtur enim affirmatè reſpondendum. Namq; ſi ad materiam attēdamus, manet in ea poſt ſeparationem animæ capacitas antiqua, ſiquidem ab eadem nullo modo diſtinguitur. Si verò animam conſideremus, cùm ſit etiam formalis quædam, ac tranſcendens habitudo erga materiam, haud dubiè cùm perſeueret anima, perſeuerat eius ad materiam inclinatio. Non eſt igitur cur ratione vtriuſque vel alterius partis, non poſſit vnio naturaliter iterari. Quod ſi ita eſt; ergo ſiue à prima, ſiue à ſecunda cauſa agente id præſtetur, naturæ debito continget, cum ijs, quæ naturaliter vniri valent, cauſa naturaliter vnies reſpondere debeat., id quod etiam D.Clemens non obſcurè teſtatur lib.5. conſtit. c.6. vbi ſic ait. Qui corpus Adę fabricatus eſt, idem & Adæ, & cæterorum corpora ſuſcitabit. ꝗ hoc naturæ hominū rationis participi debeatur. Accedit quoniā non alia ratione meliùs cōſtare poteſt. quid futurū fuiſſet hominibus, ſi erga illos Deus naturalē, generalemq́; prouidētiam tantūmodo exhibere vellet. Quandoquidē ſolius animæ ſtatus ſatis eſſe non videtur, vt homini abundè ꝓſpiciatur.

Cōfirmatur authoritate.

Reunionem eſſe naturalem quo ad entitatem.

A Hæc tamen ſententia ad ſummum concludit vnionē ſemel diſſolutam inter animam, & corpus, naturalem eſſe quoad entitatem, quod libenter fatemur. Nec enim illa ex eo quòd poſtquàm euanuit, iterum redeat, amplius variatur, quàm penes actum, ac potentiam. Non tamen (quod eſt quarti argumenti, in cuius explicatione verſamur, inſtitutum) efficit eam, vel naturaliter exhibendam eſſe, vel alicui homini ſemel corrupto deberi, aut B deniq; ab eo fore cognoſcendam, ſed peculiari Dei inſtitutione, ac decreto, quod vocāt ſupernaturalē eſſe quo ad modum, non quaſi modum aliquem intrinſecum habeat ſuper naturalitatis (id enim à vero abeſt; tum quia actio ipſa iam eſt modus quidam, tum quia iam in termino aliqd ſupernaturalitatis induceret quod nemo admittit) ſed per extrinſecam denominationem à ſupernaturali Dei prouidētia, qua eandem numero productio- C nem, remq; productam in alio tempore, locoque exhibet; id quod ipſa voce, reunionis, inſinuatur, quæ repetitionem quandam eiuſdem rei menti ingerit.

Supernaturalem quo ad modum.

Qui ſit ille modus.

Atq; hûc ſpectat quod D.Thomas ait 4. contra gent. cap.81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. parte quæſt.76. art.1. ad finem, ſequūtiq; alij Theologi communiter, reſurrectionem naturalem dici in facto eſſe; in fieri verò ſupernaturalē. Quod modo iam D à nobis explicato eſt intelligendum. Ea igitur, quæ paulò ante adducta ſunt, nihil efficiunt, quamuis enim eadem anima, atq; materia poſt diſſolutionem vnionis maneant, non remanet tamen in aliquo agente ſecundo virtus eas iterum vniendi; neq; in illis ꝓxima capacitas ad talem vnionē, vt ad finem librorum de ortu, & interitu explicatum eſt. Iam D.Clemens de morali debito non phyſico loquitur, quatenùs videlicet integra ho- E minis natura, quia rationis eſt particeps modo aliquo poſtulat, vt ad beatam vitam promoueatur: quemadmodum & Auguſtinus in Epiſt. ad Dioſcorum ſcripſit tam potentis naturę eſſe animam, vt eius beatitudo redundet in corpus, cū tamen ex æquo, bonoq; gloria corporis ſit ab anima beata, non verò ex aliquo puro naturæ iure. Quod deniq; addebatur rectè ea ſententia conſtare de naturali ꝓuidentia hominis poſt mortem, non vrget; ſa- F tis enim compenſari poſſent quę in hac mortali vita, homo bene operaretur, ſi ſoli animę æternum præmium donaretur.

Reſpōdetur ad rationem partis affirmatiuæ.

Lib.2. c.11. q.1. art.4. ad 4.

Reſurrectionem, homini non deberi.

Ex his, quæ dicta ſunt videri alicui poteſt, reunionem animæ ad corpus, ſi non exhiberi, ſaltem cognoſci naturaliter poſſe, cùm nihil ſupernaturalitatis ampliùs habeat, quàm quòd à Deo extraordinaria naturę lege reuocetur. Verùm quanquā admodum probabi-

Digitized by Google

les ſunt rationes, immò ferè demonſtratiuæ, quibus oſtenditur reparationē hominis eſſe poſſibilem, vt patet ex lib.2. de Generat.cap. 11.quæſt.2.artic.2. quanquā item revera exhibendam eſſe naturales coniecturæ eſſe poſſint; certò tamen, & euidenter, neq; eo modo, quo fides docet, nemo vnquam naturali lumine aſſequi potuit futuram eſſe. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretum cognoſcat, cùm nemo hominum ſcire poſſit Dei conſilium, aut cogitare quid ipſe velit, vt ait Salomon. Atque hæc pro quarto Scoti argumento dicta ſint.

Iam vt certò futuram nullum naturæ lumen attingit.

DISPVTATIO III.

DE IIS, QVAE AD COGNItionem animæ ſeparatæ pertinent per modum actus primi.

EXpeditis iam, quæ ad animā ſeparatam quoad eſſe ſpectant; conſequens eſt, vt ea aggrediamur, quæ ad illius referuntur operationem; primùm immanentem, qualis eſt cognitio: deinde tranſeuntem, aut quaſi tranſeuntem; cuiuſmodi eſt ſuiipſius, aut aliorum etiam motio per loca. Namq; circa illius perpeſſionem vnatātùm difficultas, eaq; à diuina inſtitutione potiùs, quàm à natura orta, motum habet: qua ſcilicet ratio à calore, & frigore pati poſſit in pœnam flagitiorū apud inferos. Cætera verò, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia motrice patitur, cùm docetur, ſiue illuminatur, cùm gaudio triſtitiaq; afficitur, cùm deniq; loco detinetur, minora ſunt, de quibus tamen omnibus in huius tractationis progreſſu mentio fiet.

Quotuplex ſit animæ actio.

ARTICVLVS I.

VTRVM POTENTIAE COGNOſcentes animam à corpore abeuntem comitentur.

QVamuis præſentis dubitationis concluſio facilis ſit: prætermiſſa tamen non fuit à Diuo Thoma prima parte quæſtione 77. articulo 8. & quæſtione vnica, de anima artic. 10. atq; alijs in locis, ea fortaſsè de cauſa, quia doctrinam continet non inutilem. Partē igitur vniuerſim affirmantem tenuerunt nōnulli, quos citato loco primæ partis, ſuppreſſo nomine adducit D. Thomas. Item Plato, eodē teſte art.5. illius quæſt. ad 3. quibus conſentit Greg. Arim. in 2. diſt.17. quæſt.3. art.1. alijq; Nominales quatenus omnes cognoſcendi potentias, itēq; appetendi ab anima re ipſa non diſtinguunt. Cuius placiti argumenta hæc ſunto. Primum, Vt ſe habēt potentiæ corporis ad corpus; ita potentiæ animæ ad animā: ergo ſicut illæ in corpore, ita hæ in anima e-

Sententia quæ affirmat probatur primò.

Citantur hi lib.2. de anima c.3. q.4. art.1.

A xiſtent. Tunc ſic. Potentiæ animæ, quinque numerantur ab Ariſtotele, vegetādi, ſentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi: omnes igitur, quæ ad cognitionem pertinēt, reſident in anima, alioqui cur magis animæ, quàm corporis dicerentur? atq; adeò à corpore diſcedentem ſequentur, cùm nulla ratio ſit, cur eſſe deſinant, ſi illarum ſubiectum anima non occumbit.

Secundò.

Secundum, Senſus in eo ſubiecto debent
B exiſtere, à quo fluunt; cùm per immanentem emanationem pullulent: atqui ab anima, non à materia fluunt, in illa igitur non in hac hærent immediatè, & quod eſt conſequens, eandem etiā à corpore auulſam comitantur. Minor cōmuni Philoſophorum ſermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dictitāt, nulla materię facta mētione: nec immerito, ſiquidē ea nullius eſt actiuitatis, atq. adeò neq; emanationis principium elicitiuum.

Tertiò.

C Tertium, Potentiæ animæ vitæ quædam accidentariæ ſunt, ſicut ipſa eſt vita eſſentialis; ergo dum hæc fuerit, erunt & illæ, atqui in potentijs vitalibus maximè numerantur cognoſcentes: ergo.

Quartò.

Quartum, Intellectus manet in anima ſeparata: ergo & potentiæ reliquæ, quę cognitioni obſeruiunt. Antecedens multipliciter probatur, tum quia intellectus, ſicuti à materia in cognoſcēdo, ita & in eſſendo abſtrahit,
D tum quia ſi anima extra corpus manet, ne ſit otioſa, aliquā ſanè potentiam exportare debet, quā quæſo magis intimā, atq; immediatam, quàm intellectum? tum tertiò, quia ita ſcriptum reliquit Ariſt lib.1. de anima cap.4. text.56. atq; ex ſacra pagina conſtat, quæ docet hominem imaginem, & ſimilitudinem Dei in ſe habere, quod Patres omnes de anima accipiunt ratione intellectus, ac voluntatis: quare iam ab anima ſeparata Dei imago
E aboleretur; ſi intellectus illam in eo ſtatu nō comitatur, quod eſt impiū. Demū, Chriſtianæ fidei documentum eſt, beari animas ex Dei cognitione, vtiq; intellectiua; ergo. Conſequentia verò præcipui argumēti inde oſtenditur, quia intellectus noſter eius eſt conditionis, vt non niſi ſenſibus præeuntibus tanquam adminiſtris, deſcēdat in operationem. Oportebit igitur animam ſeparatam non ſolùm intellectum, ſed etiam ſenſus adſportare.

Quintò.

F Quintum, Anima re ipſa eadem & intellectiua, & ſenſitiua eſt; non enim duæ in homine admittendæ ſunt, vt lib.1. de Gener. cap.4. quæſt.21. traditum eſt; ergo ſicut ab illa, quà rationali, intellectus, & voluntas manant; ita ab eadem, quà ſenſitiua, manebunt ſenſus, atque appetitus; ſicq; non illas ſolùm facultates, ſed has etiam ſeparata retinebit.

Sextò.

Sextum, Si ſenex oculum iuuenis recipiat, id eſt

Digitized by Google

id eſt organum, bellè perſpiciet, vt dicitur lo- A co citato de anima. Organum igitur, non potentia ſeneſcit; proindeque minimè corrumpetur, ſed potiùs cum anima ſemper vigebit. Quo etiam modo dici potuit ab eodem Ariſtot. benè valiturum hominem, cuius anima vietum corpus deponat, aliudque iuueneſcens nanciſcatur.

Septimò. Septimum, In anima ſeparata dolor, & ira, quæ ſine ſenſibus eſſe non poſſunt, excitantur; cum in eis fletum, dentiumq; ſtridorem B futurum diuinæ literæ teſtentur; ergo cum eadem ſenſus perſeuerant. Confirmatur argumẽtum primò ex Auguſt. lib.12. ſuper Geneſ. ad lit. cap.19. & 20. aſſerente, animam ſentire quædam ſine corpore, id eſt, gaudium, & triſtitiam: & cap.46. non corpus, ſed animam dolere per corpus, quo vtitur tanquam nuntio: & apertius lib. de ſpiritu, & anima, recedentem à corpore mentem trahere ſecũ ſenſum & imaginationem. Nec mirũ, ſi anima ſe- C parata hæc poſſideat, cùm in dæmone multò ſeparatiore inſit furor irrationalis, concupiſcentia amẽs, & phantaſia proterua, vt ait Dionyſ. 4. cap. diuinorum nominum. *1. Argumẽti confirmatio.* *2. Cõfirmat.* Confirmatur ſecundò, quia virtutes ac vitia, animas nõ deſerunt extra corpus (alioqui ſi nihil horũ in eis inuenitur, quo merito ſeparatæ donantur, gloria, quo demerito ſupplicijs puniuntur?) ſed plerę que iſtarum qualitatum inſunt appetitui, vt 3. Ethic. doceri ſolet; ineſt igitur D in anima appetitus, eiuſq; comes ſenſus. *3. Cõfirmat.* Confirmatur tertiò; quia ſi ſenſitiuæ potentiæ in anima non remanent, non apparet modus, quo illa ab igne corporeo (vt fides tradit) patiatur; ſiquidem dolor ſentientis potentiæ actus eſt, vel non ſine illa ſuſcipi poteſt.

Octauò. Octauum, Potentia motiua manet in anima ſeparata, cùm tamen per membra corporis motum edat; ergo licet potentiæ ſenſitiuæ per organum corporeum functiones ſuas E exerceant, manebunt nihilominus in eadem anima extra corpus.

1. Concluſio. Sit tamen hac de re prima concluſio. Intellectus animam ſeparatam comitatur. Hanc ſatis ſuadẽt ea, quæ in tertio argumento ſunt adducta; vnde de voluntate idem concludendum eſt, cùm vnicuiq; potentiæ cognoſcenti ſua etiam appetens accommodetur. Non vtimur autem illo argumẽto, intellectum, videlicet, ac voluntatem ab anima realiter non diſtingui, cùm id lib.2. de anima cap.3. quæſt. 4. reiectum ſit.

2. Concluſio. Secunda cõcluſio, Reliquæ potentiæ ſenſitiuæ, anima ſeparata pereunt, non ſolùm quoad actum (id enim fatetur Greg.) ſed etiã quoad ipſarũ entitatem. Ita D. Thom. 1. part. quæſt. 77. art. 8. cũ ſuis ibidem, Durand. in 4. diſt. 44. q. 11. art. 2. Probatur verò hunc in modum. *1. Ratio.* Primò, Senſitiuæ potentiæ corporeæ ſunt; non poſſunt ergo animam extra corpus comitari. Argumenti conſequutio bona eſt. Antecedens verò ratione ducta tum à ſubiecto, tum ab obiecto, tum denique ab operatione ſtabiliri poteſt. A ſubiecto quidẽ; quoniam illud corporeum eſt, nimirum, vel totum compoſitum, vel materia, vt formam induit iuxta varias ea de re ſententias, quæ primo de Generatione libro cap. 4. quæſt. 4. ſunt tractatæ. Ab obiecto autem, quia ſentientes potentiæ non niſi de re ſingulari, materiali, ac concreta cognoſcunt. Ab operatione tandem quia ſolam directam eliciunt, non verò reflexam, ſaltem perfectè. Hæc autem longè abſunt ab ijs facultatibus, quæ ſpiritualem formam, qualis eſt humana, comitari debent extra corpus. *2. Ratio.* Secundò, Potentiæ ſentientes corporeæ ſunt in brutis, vt planum eſt, ſuperfluè igitur in nobis ſpirituales erunt; & quod inde ſequitur, falsò animam ſeparatam dicentur ſociare.

3. Ratio. Sentiẽtes potẽtiæ ab animali quod corporeũ eſt, profluunt. Tertiò, Animal ens eſt ſimpliciter corporeum; atq; adeò & homo; quia licet ſpiritualem formam contineat, ea tamẽ in totius hominis conſtitutionem corporaliter concurrit: ſicut & reliquæ materiales formæ, cum quibus ipſa in eo concurrendi modo vniuocè conuenit; at ſentientes potentię ab animali, qua animal eſt, deriuantur; illæ igitur corporeæ ſunt, minimeq; idoneę ad ſtatum ſeparationis. *4. Ratio.* Quartò argumentatur D. Thomas in quæſt. de anima art. 19. Sentiendi operatio non eſt propria animæ; ſed toti coniuncto, iuxta Ariſtotelem primo de ſomno, & vigilia cap. 1. nec immeritò, quia alioquin animę brutorum ſubſiſtentes eſſent, ſi propriam, nec cũ materia communem actionem ederent; ergo facultas ipſa prædictam operationem eliciẽs in anima non reſidet, ſed in coniuncto: aut ſi malis, in materia formæ coniuncta. Accedit illud ex libro de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 19. apud Auguſtin. tomo 3. Ex duab' ſubſtantijs conſtat homo: anima cum ratione ſua; & carne cum ſenſibus ſuis.

Obijcitur primò. Sic tamen aduerſus huius ſecundæ concluſionis probationẽ oppones primò; Etſi ſubiectum corporeum conferre nequeat ſpirituali formę eſſe ſimpliciter, & (vt vocant) exiſtentiæ, eo quòd illud ordinis ſit ignobilio- F ris, cõfert tamen & ſecundũ quid, hoc eſt, informatiuum; vnde materia prima ipſius etiã formę rationalis cauſa eſſe perhibetur; igitur è conuerſo forma corporea, qualis eſt ſenſus, conferre poterit animæ, quãuis ſpirituali, receptiuum eſſe, atq; adeò conferre, vt hæc illũ recipiat. *Obijcitur ſecundò.* Secundò. Anima rationalis nobilior eſt potentijs ſentientibus: nihil igitur obſtat quominùs eis exiſtentiam valeat impertiri.

Digitized by Google

Ad 1. obiectionem.

A Primæ tamen obiectioni occurrendũ, tam materiam quàm formam ſubſtantialem poſſe ad inuicem cauſalitatem exercere; ita vt illa huic informatiuum eſſe conferat, & hæc illi receptiuum tribuat, quia neutra ſupponit aliam perfectã in tali eſſe, ſed potiùs imperfectam inuenit, vt mirum non ſit, ſi eam perficiat: at verò formam accidentariam ſupponere ſubiectum iam perfectum in omni eſſe ſubſtantiali, quale eſt receptiuum eſſe, ſicq; ab ea in ſubiectum prouenire non poſſe.

Ad 2. obiectionem.

Ex D. Dionyſ. & libro de cauſis.

Secundæ reſpondendum, animam rationalem non ideò exiſtentiam corporis potentijs non conferre, quòd illius nobilitatem excedant; ſed quia ea eſt formarum per ſe minimè conſiſtentium natura, vt ad conditionem ſubiecti ſeſe accommodent, cùm in eius eſſe conſortium deuocentur; itaque aut extenſionem ſubeant, ſi extenſum ſit: aut indiuiduitatem, ſi ſit indiuiduum; id verò contra naturam materialium potentiarum eueniret, ſi in ſpirituali anima ineſſe dicerentur.

3. Concluſio. Potentiã motiuam animæ propriã cum eadem permanere.

Tertia concluſio, Potentia motiua ipſi animæ propria, eandem à corpore decedentem non deſerit; in qua quidem cõcluſione nulla eſt dubitatio, ſicuti neq; in prima, ſi alia mouendi facultas, præter eam, quæ in corpore reſidet, animæ propria tribuatur, quod cùm in extrema huius tractationis diſputatione oſtendendum ſit, non eſt cur hoc loco id anteuertamus.

ARTICVLVS II.
SOLVVNTVR ARGVMENTA *ſuperiori articulo adducta.*

Ad primũ.

AD primum dicendum, etſi vitales facultates potentiæ animæ ſint, propterea quòd ab ea perenniter fluant, ac per eaſdem viuamus: non propterea oportere vt idem ſubiectum inhæſionis habeant. Satis enim eſt, ſi inſint materiæ cum forma ſubſtantialiter, atq; adeò maximè coniunctæ.

Ad ſecundum.

Ad ſecundũ, ſi de ſubiecto totali ſermo ſit, vera eſt maior: ſed falſa minor: Si de partiali, ſeu vt quo, falſa eſt maior, eiuſq; probatio ſtatim adiuncta; eſt enim emanatio potẽtiarum materialium cõparata ad animam, ſimpliciter tranſiens, cũ in materia ſit, exerceaturq;.

Ad 3.

Ad tertiũ, vt ſenſus accidentariæ vitæ ſint, & appellentur, ſat eſſe illos ab eſſentiali vita perpetua emanatione pendere; nec in materiam, niſi eidem eſſentiali vitæ vnitam recipi.

Ad 4.

Ad quartũ, admiſſo antecedente cum confirmationibus ibidem adiectis, neganda eſt conſequentia: cõditio enim illa humanæ cognitionis intellectiuæ, vt non niſi obſeruiente ſenſu exhibeatur, coniuncti intellectus eſt, non ſeparati.

Ad 5.

Ad quintum, quemadmodum ſenſus non eo prorſus modo ab anima pullulant, quo intellectus, & voluntas; ita mirum non eſſe, ſi in ſubiecto inhæſionis etiam diſcrepẽt, nempe poſteriores hæ potentiæ ab anima ſolitariè ſpectata emanant; priores verò illæ ab eadem corpori ſociata; vnde fieri potuit, vt aliud ſubiectum immediatum ſortirentur.

Non eodem modo potentię ab anima dimanant.

Ad 6.

Ad ſextum, ita euenturũ quod ex Ariſtot. adducitur, quoniã dum materia ritè diſpoſi-

B ta fuerit ſemp videndi potentia ad functionẽ idonea reſultabit; cũ, ea hypotheſi data, nihil iam deſideretur: nõ autẽ quòd eiuſmodi potẽtia incorruptibilis ſit, in animáve reſidens.

Ad 7.

Ad ſeptimũ, dici in primis poſſet generatim, dolorem, torſionémve quamlibet ex ſe corruptricem ſubiecti, animã ſeparatam naturaliter non afficere, vt perſpicuum eſt, affecturam verò ſi eidem ineſſent ſenſus, atq; appetitus; vnde non leue argumentum pro ſe-

C cunda concluſione eruitur. Deinde reſpondemus ſigillatim, fletum, ſtridorémque dentium metaphoricè accipienda eſſe ad captũ rudiorum, ſi de animæ ſeparatæ ſupplicio Chriſti Domini ſententia procedat, vt fletus nomine mœroris vehementia ſignificetur; ſtridoris autem dentium, inteſtinum odium, quod in animo cùm ardet, dentibus etiã ſtridorem eiet; in appetituque ſenſitiuo rabies nuncupatur. Si autem de totius hominis pœ-

D na, erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lachrymarum expreſſionem non ſit veniendum; cùm hæ generationem, corruptionemque inuoluant, quæ poſt diem iudicij in ſubſtantijs non erunt.

Quid ſit ille fletus, et ſtridor, quo animæ dicũtur cruciari.

Damnati lacrymas non effundent.

Ad 1. confirmationem.

Ad primam deinde confirmationẽ (quem tamen locum à D. Thom. 1. part. quæſt. 77. art. 5. citatum tam expreſſum non legimus) reſpondendum, loqui Auguſt. de cognitione animæ, qua tam corporea, quàm ſpiritualia va-

E let attingere; ac ſi apertiùs diceret; intelligere animam tum ea, quæ corpore vacant, tum quæ corpore ſunt prædita. Aut certè ſentiendi verbo vti pro intelligẽdi: qua vſurpatione lib. 2. de libero arbitrio cap. 6. intellectum in anima, interiorem eius ſenſum, eum diſcipulo agens, appellauit. Itẽ, quod idem Auguſtinus ſcribit nõ corpus, ſed animam dolere per corpus, nihil obeſt noſtræ doctrinæ, ſed prodeſt potiùs; ſiquidem dolor proprius poten-

F tiæ corporeæ affectus eſt, ad quem proinde anima non niſi corpori vnita poteſt concurrere. Porrò, liber de ſpiritu, & anima, Auguſtino falsò tribuitur, vt ex D. Thoma alibi dictum eſt: neque magnæ admodum auctoritatis creditur, vt illius doctrinæ ſit vniuerſim habenda ratio. Deniq; D. Dionyſij locum interpretatur idem D. Thomas quæſt. diſputata de anima artic. 19. ad 8. vt eæ paſſiones non ſint

Dolor proprius affectus eſt corporis.

Digitized by Google

ſint in Dæmonibus, niſi proportione quadá, ac ſimilitudine ad humanas.

Ad 2. Cõfirmationem.

Ad ſecundam cõfirmationem dicito, ſi nomine virtutis, ac vitij habitus (vt par eſt) intelligantur, non torqueri animas propter illos, aut donari gloria, ſed propter actus præteritos, vnde tales habitus manarunt, præſentéq; reatum culpæ, qui in anima re vera ineſt, ſiue relatio ſit, ſiue quid aliud, vt apud Theologos diſputatur. Quòd ſi quemadmodùm in potentia corporea, præſertim appetitu actus, habitusq; tam virtutis, quàm vitij admitti ſolent ob aliqualem libertatis formalis participationem, ſic & reatum nonnullum concedamus, ſuppliciũ ei reſpondens nonniſi poſt corporum, atq; adeò ipſius appetitus reſurrectionem ſubeundum erit.

Animæ non torquentur propter habitus, ſed propter actus et culpæ reatũ.

Ad 3. Confirmationem.

Tertia confirmatio dubitationem cõtinet Theologorum propriam, neq; eius explicatio (quam tamen in hac vita poſſibilem eſſe negât Durand. loco paulo pòſt citando, Bellar. libro ſecundo, de purgatorio cap. 12. iuxta Auguſt. & Gregorium) admodum neceſſaria nunc eſt; cùm pœna, quam vocant ſenſus ſupernaturali vi ſit infligenda damnatorum animis, cui ſubeundæ ſiquis contenderet neceſſarios eſſe ſenſus, non propterea concluderet eos naturaliter (vt nunc agimus) ab animis ex hac vita deportari: Quin etiam neque eiuſmodi poſitio de modo patiendi medijs ſenſibus, atque appetitu, vera eſſe poteſt, aut certè rem in obſcuro adhuc relinquit; cùm explicandum ſuperſit, quomodo incorruptibilis anima oſtendatur, ex eo quòd immodicum inferni ignis calorem ſenſu percipiat. Lege Durand. 4. diſtin. 44. quæſt. 11. art. 2. in refutatione tertiæ opinionis.

De pœna ſenſus quam anima patitur apud inferos.

Ad octauũ.

Ad octauum dic, manere quidem potentiam motricem in anima ſeparata, non illam, quę in hac vita per corporis membra motum edit; cùm ſit etiam corporea, ſed aliam ipſi animæ propriam, qua non niſi in ſtatu ſeparationis vtitur. Quæ doctrina quamuis in quæſtione ſit poſita, erit tamen à nobis extrema diſputatione ſuadenda.

ARTICVLVS III.

AN NE SPECIES, ATQVE HAbitus in intellectu, & voluntate animæ coniuncta reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitentur.

Quàm latos & effuſos fines ſibi vendicet hæc quæſtio.

QVæſtio hæc latè admodum pateret, ſi in tota ſua amplitudine à nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas præter quàm in parte ſentiente ſpecies agnoſcunt, in quibus numerantur Henricus quodlib. 5. quæſtione 14. (etſi quoad habitus A affirmet manere eos in anima ſeparata quodlib. 6. quæſt. 8.) alijq; apud D. Thom. prima parte quæſt. 89. art. 5. à quorum dogmate parùm abeſt Auicēna (cum Sanctus Doctor expugnat, quæſt. 79. artic. 6. & Abulonſis inferiùs adducendus) opinatus tunc ſolùm cùm actu intelligimus, ſpecies in nobis ſeruari. Auicennæ accedit Auerroes 12. Met. com. 2. credens ſubſtantijs ſeparatis nullos inhęrere habitus: vt refert Caiet. prima ſecundæ quæſt. B 50. art. 6. Sed hi omnes magna ex parte refelluntur lib. 3. de anima c. 5 qu. 3. & ſequent. Funditur item quæſtio ad illam ſcholaſticorum dubitationē, an ne Theologia apud nos acquiſita maneat in patria, quam quidam tractare ſolēt, vel initio 1. part. vel ad prologum ſententiarum. Deniq; ei maximè accedit, quę eſt 67. primæ ſecundæ D. Thom. vbi tam de virtutib. moralibus, quàm Theologicis quæritur, vtrum poſt hanc vitam in anima perſe- C uerent; ſed nos intra noſtri inſtituti metas quoad fieri poterit, continebimur.

Ac pro parte negatiua ſe offerunt argumēta, tum à natura ipſa, tum à diuina prouidentia petita. A' natura quidem huiuſcemodi, Primò, quia quod attinet ad habitus, cùm illi cõtrarium habeant, ſi quis hinc opinatiuũ deferat, vel erroneum, haud dubiè in morte vtrumlibet deponet; quandoquidē anima ſeparata euidētem cognitionē obtinebit, ſicq; D per cõtrarium actum, eumq; perfectiſſimum propellet, vt ſcitè annotauit Bellar. libro ſecundo de purgatorio capite 9. Quod deinde attinet ad ſpecies, etſi contrario vacent; neq; corruptibili ſubiecto hæreant attamē à phantaſmatis, ſicut in fieri, ita & in conſeruari pendent: ergo ijs abolitis extinguentur etiā ſpecies: quemadmodùm Lunæ fulgor, amoto Sole, confeſtim emoritur, quamuis neq; illa corrumpatur, neq; iſte contrarium vendicet. E Aſſumptum probatur: tum quia ſpecies intentionale habent eſſe, atque adeò ita debile, vt perenni efficientis cauſæ influxu egeant: tum quia id ſignificaſſe videtur Ariſtoteles in prædicamentis, cùm ſcientiam ex longa ęgritudine corrumpi docuit: quod nō niſi ratione phantaſmatum, quæ per id tempus, ac maximè per mortem excidunt, verè dici potuit. Tùm deniq; quia habitus concluſionum, ita à principiorum habitibus pendere videntur: F hac enim de cauſa Theologia ab hæretico Theologo aboletur, quòd fidei habitus, à quo pendebat, ſubtrahitur à Deo.

Pars quę negat probatur primò quoad habitus.

Item quoad ſpecies.

Secundò. Pars intellectiua in hac vita nihil, niſi ſenſitiua miniſtrante, operatur; cùm igitur poſt mortem operatio ſenſuum nō ſit, non erit etiam apud intellectum; non enim efficacior ex ſeparatione redditur, vt iam corporis adminiculũ non requirat. Et quod hinc *Probatur 2.*

 ſequi-

Digitized by Google

ſequitur fruſtrà ſpecies habituſq; manebũt, cùm in actum ſecundum prodire nequeant: ex eodem enim fundamento, quòd ſcilicet prodire nequeat habitus fidei in patria in actum, concludit D. Thomas talem habitum fruſtrà fore 1.2.quæſt.67.art.5.ad 5. Et confir-

1. Confirm. matur primò, quia, vt dicitur 1.&3.de Anima, corrupto corpore, mens neque reminiſcitur, neque amat, quod credibile non eſt dixiſſe Philoſophum, quia illa corrumpatur, vt initio huius tractationis vidimus; ſed ꝙ propria cognoſcendi amandique inſtrumenta, id eſt, ſpecies atque habitus pereant & euaneſcant.

2. Confirm. Confirmatur ſecundò, quia habitus inclinãt ad actus ſimiles ijs, vnde prodiêre, iuxta Philoſophum 2.Ethicor. ædificando enim fit homo ædificator, & iterum, ędificator factus poteſt ædificare; ſed habitus illi ab actibus intellectus ſupra phantaſmata ſe conuertẽtis ſunt geniti: ergo ſi poſt mortem huiuſmodi conuerſio locum non habet; neque etiam habitus, aut ſpecies tunc permanebunt.

Probatur 3. ex diuina prouidẽtia. Iam verò à diuina prouidentia eiuſmodi argumenta deducuntur, ſitque tertium. Nam 1.Corinth.13. dicitur ſcientiam in mortali vita comparatam, fore deſtruendam poſt mortem; nimirum, quia imperfecta, obſcura, multæque ſit incertitudinis: ſed ſcientia habitibus, ac ſpeciebus conſtat: vtraque igitur cum toto homine extinguentur, neque animam à corpore recedentem comitabuntur.

Probatur 4. Quartò, quia ſæpe accidit, vt qui ſunt ſciẽtia præditi, vitæ ſint perditæ; contrà verò ignorantes ſint innoxij: ergo ſi hinc omnis ſcientiæ ſupellex aſportetur, ornatiores erũt improborum animę, quàm proborum; quod in ſtatu perpetuo non ſine magna diuinæ ꝓuidentiæ nota diceretur.

Proponitur pars affirmatiua quæſtionis. Affirmantem nihilominus partem tuetur D.Thomas 1.part. quæſt.89. art 5. alijſque in locis non rarò. Abul.in 25.cap.Matth. quæſt. 580.& plures alij Item ij, qui idem cenſent de illis quæſtionibus, quas initio huius articuli propoſuimus; qui etiam in anima ſeparata

1. Argum. memoriam agnoſcunt. Quapropter ſic argumentari licet: Primò, In anima ſeparata datur recordatio, vt latiùs oſtẽdemus inferiùs, hæc autem ſine reſeruatis ſpeciebus non eſt;

Separata anima recordatur per ſpecies acquiſitas. ergo anima olim conquiſitas retinet. Minor declaratur, quia quamuis anima per ſpecies à Deo denuò ſibi inditas intelligere poſſit res anteà à ſe cognitas; ea tamen cognitio recordationis nomen non omnino meretur; cùm iterata non ſit, hoc eſt, per ea inſtrumẽta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3.de Anima, cap.4. tex.6. eos laudat Ariſtoteles, qui animam locum ſpecierum nuncupabant; quæ analogia eò ſpectat, vt anima ſpecies ſibi ſemel crediA tas, deinceps ſeruet, quemadmodum obſeruat D.Thomas.

2. Argum. Secundò, Fictitium eſt aſſerere ſpecies intelligibiles pendere in ſui conſeruatione à phantaſmatis; cùm igitur neque contrarium, neque ſubiectum corruptioni obnoxium habeant (quibus modis accidere poſſet earum corruptio, vt habetur cap.2. libri de Longit. & breuit.vitæ) animam à corpore abeuntem non deſerent. Probatur antecedens, in quo

Species intellectiles conſeruari ſine phantaſmatis. B ſolùm eſt dubitatio, tum quia impreſſa phantaſmata ab externorum ſenſuum imaginibus non eo modo pendent: quandoquidem illis omnibus ligatis per ſomnum phantaſia intùs ſomniando operatur; quod abſq; reſeruatis à vigilia ſpeciebus fieri non poſſet: pari igitur ratione, ne dicam maiori, intellectiles ſpecies abſq; phantaſmatum influxu conſeruabuntur; tum quia effectus ab ea cauſa pendet in conſeruari, à qua pependerat in fieri: C atqui ſpecies intelligibiles non à phantaſmate impreſſo, ſed ab actu phantaſiæ, iuncto intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potiùs fuerat cum Auicenna, non permanere ſpecies intelligibiles in mente, niſi dum actu phantaſiamur, quod eſt abſurdum.

Aſſertio. Sit igitur huius articuli aſſertio, In anima ſeparata inueniri tum ſpecies, tum habitus partis intellectiuæ, & quidquid in eadem anima ante ſeparationem inerat, niſi verò (quod D ad habitus attinet) aut per cõtrarium actum pellantur, vt fieri potuit ante eandem ſeparationem, aut etiam ratione ſtatus gloriæ, vel damnationis, quippiam iſtorum à Deo detrahatur. Inueniri, inquam, quoad entitatem, etſi quoad vſum aliqui vacent, quia deeſt fortaſſe materiæ, vti temperantiæ, libertati, fortitudini, alijſque eiuſmodi habitibus acquiſitis, ſeu à Deo infuſis.

Reſpondetur ad 1.arg.partis negatiuæ. Reliquum eſt, vt argumentis negatiuæ E partis occurramus. Ad primum, quoad habitus attinet, patet reſponſio ex dictis Quod verò attinet ad ſpecies, Ochamus in 4 q.12. art. 1.arbitratur demõſtrari non poſſe manere illas, per motus adducto argumento, ſolumq; probabiliter ita teneri poſſe, tum propter ſententiam Hieronymi in Epiſt. ad Paul. Scientiam diſcamus in terris, quę nobiſcum perſeueret in cœlis: tum quia communiter Sacri Doctores aſſerũt recordari animas poſt mor- F tem flagitiorum, quæ fortè viui penetrauimus. Verùm non rectè philoſophatur Ochamus, nec enim, vt ſuperiùs oſtendimus, intelligibiles ſpecies pendent in ſui conſeruatione à phantaſmatis, neq; ea, quibus mouetur, vt probabilem credat noſtram ſententiam, ſatis vrgent; ſiquidem D.Hieronymus de rebus ipſis non de ſcientia, commodè poteſt intelligi, quaſi ſuadeat, vt ad diuina æternáque,

Non aptè dixit Ochamus probabile tantum eſſe conſeruari ſpecies.

Digitized by Google

que, quàm ad humana, impenſiùs incumbamus. Porrò, præteritorum flagitiorum recordatio cùm à S. Doctoribus celebretur in pœnam, aut etiam (ſi condonata ſint) in gloriam animarum, non ineptè credi poſſet locutos fuiſſe peculiari Dei prouidentia ſpectata. Dicendum igitur intellectiles ſpecies omninò reſeruari in anima ſeparata, ſi ſolùm rerum generalem curſum attendamus. Neq; eſſe tam debiles, vt illicò intercidant abſentibus phantaſmatis. Ariſtotelis verò dictum in prædicamentis de ſcientia procedere quoad vſum phantaſmatum, qui velut appendix eſt humanæ ſcientiæ. Denique falſum eſſe concluſionum habitus à principiorũ habitibus perpetuò pendere, atq; theologicos habitus aboleri in Theologo hæretico, fidémve acquiſitam, cùm hæc merè gratuita non ſint, quamuis in aſſenſus ſuos prodire nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operando, vt alibi docetur.

Species ſuapte natura manent in anima.

Habitus concluſionũ nõ pendent in cõſeruari ab habitibus principiorũ.

Ad 2. arg. Ad ſecundum negatur conſequentia, quia quamuis ſpecies hinc delatæ habituræ non eſſent vſum aliquem, ſatis foret habuiſſe illum quondam, nuncque intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei dici poſſet comparatione animarum beatarum; quanquam veriſimilius, ac ex ſententia D. Thom. ſit, eum non manere, aut quia id repugnat, aut certè quia Deus ita decreuit, vt ex illo Pauli loco 1. ad Cor. 13. conſtare videtur. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem horum eſt charitas. Quin verò poſſe animam ſeparatam ſpeciebus hinc delatis, vti diſputatione ſequenti oſtendemus.

Species tã ad vſum, quàm ad ornatum animæ inſeruire.

Ad 1. Confirmationem. Ad primam verò confirmationem dicendum cum D. Thoma 1. par. q. 89. art. 6. ad 1. loqui Philoſophum de reminiſcentia & amore ſecundùm cooperationem corporis.

Ad 2. Confirmationem. Ad ſecundam, dic illam conuerſionem intellectus ſupra phantaſmata, ſi rectè declaretur, modum eſſe accidentarium, & valdè extrinſecũ ipſius intellectionis, cùm ſit ſolùm concomitantia quædam phantaſiæ ſimul operantis, vt ſæpè dictum eſt, præſertim cùm rerum abſtractarum intellectio elicitur: conſeruabuntur igitur ſpecies in anima ſeparata etiam tũc, cùm prædicta conuerſio non erit.

Ad 3. arg. Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omiſſis variis interpretum expoſitionib. in hunc locum, dic: ſi inibi quamlibet ſcientiam Paulus intelligat, eam non abſolutè fore deſtruendam, ſed quoad neceſſitatem miniſterij ſenſualis; nõ enim ope ſenſuum egebunt beatorum hominum mentes, de quibus loquitur. Ita D. Thomas eo loco Pauli, lect. 3. & 1. par. q. 89. art. 5. ad 1. & 1. ſecundæ, q. 67. art. 2. ad 1 D. Bonauen. Richard. Durãdus & alij in 3. diſt. 31. cum Magiſtro eadem

Quam ſcientiam indicet D. Paul. deſtruendam in patria.

A diſt. ca. 3. quidquid ſenſerit in oppoſitum Albertus & Gabriel eadem diſt. 31. Si autem nomine ſcientiæ ſola intelligatur Theologia, iure deſtruendã affirmat, per ſubtractionem Diuini concurſus ab ijs, qui beandi erunt: quandoquidem neque ipſam fidem retinebunt, non quòd vtrique habitus cum actu viſionis pugnent, vt ex Poſteriorum doctrina conſtare poteſt, ſed quia ij habitus ad ornatum ſubiecti Deum contuentis (hac enim B ratione ſolùm eos manere veriſimile eſſet) ſpectare minimè videntur, quorum actus nõ ob extrinſecam vllam cauſam, ſed immediatam oppoſitionem, cum viſionis actu, Deiq; poſſeſſione pugnat, cuiuſmodi ſunt Catholicæ fidei, atq; ſpei habitus, non ita verò de aliarum virtutum habitibus, fortitudine, temperantia, &c. ſentiendum; quia eorum actus, etſi ex defectu obiecti, materiæ've non ſint in patria exercendi, per ſe tamẽ non pugnant cum C eadem viſione, vt etiam de Chriſto Domino viatore traditur à Theologis; ſicq; in ornatum animæ remanebunt. Infundet nihilominus Deus animis habitus Theologicos euidentes, quibus ſatis compenſabuntur ij, qui in hac vita fuerant acquiſiti. Atque hanc ſententiam de abolitione noſtræ Theologiæ in patria tradit Theoph. in illum locum Pauli, Cathar. & Caiet. ibidem depoſita ſententia, quam 1. par. quæſt. 1. art. 2. tenuerat, alijq; re- D centiores. At enim Caietano loco citato primæ partis adhæreſcunt etiam poſteriores alij, arbitrati Theologiam noſtram ineuidentem eſſe per accidens, remouerique ab ea poſſe ineuidentiam ex vi viſionis beatificæ. Itaque non ad ornatum ſolùm, ſed etiam ad exercitium manere illam poſſe: ac ſibi fauere putant illam Diui Hieronymi ſententiam ad Paulinam, de qua nuper meminimus. Sed fundamentum illud falſum eſt, cùm no- E ſtræ Theologiæ exercitium per ſe pendeat ad habitum catholicæ fidei, qui per ſe, & intrinſecè eſt euidens inclinatiuè. Diuus autem Hieronymus vel de obiectis cognitis loquitur, vt in ſolutione ad primum monuimus, vel ſi de ſcientia ipſa; non de eadem numero, ſed ſpecie, aut etiam genere commodè poteſt intelligi.

Vnde repugnet Theologiam viatorum manere in patria.

Infundendã à Deo beatis Theologiam euidentem.

Theologiam noſtram eſſe per ſe ineuidentem.

Ad 4 arg. Ad quartum, D. Thom. 1. p. q. 89. art. 5. ad 2. reſpondet nullum eſſe incommodum, ſi in- F ferior beatus ornatior ſit in acquiſita ſcientia, quàm ſuperior; quemadmodum & in corporis ſtatura præcellere poteſt. Iuxta quã doctrinam conceſſurus videtur idem de damnato. Vel dicito nullam hic à nobis acquiri poſſe ſcientiam, quã beati homines à Deo infundente multò copioſiorem non hauriant, quantumlibet rudes decedant ex hac vita.

AR

Digitized by Google

ARTICVLVS IV.

VTRVM AB INTELLECTV *animæ ſeparatæ fluant ſpecies naturaliter.*

QVæſtio hæc ſolùm excitari ſolet de ſpeciebus, non de habitib. ſcientiæ, aut virtutum; fortaſſe quia prima horum ſemina (quod ad aliud inſtitutum notauit Caietanus 1.2. q.67.art.2.) ſunt ipſæ ſpecies, ex quarum vſu pronum erit prędictos habitus comparare. Sed vt ad rem veniamus, quanquam Plato ante hominis ortum ſcientiam poſuit in animis, non tamen ſatis explicuit, vndenam eis obueniret; nec nos de animis ante ortum hominis, ſed poſt obitum diſputamus; quærimusque an ab intellectu animæ ſpecies emanent, cùm primùm à corpore ſeparatur, ſicuti ipſe intellectus in prima animæ creatione ab eius eſſentia dimanarat.

1. Argum. pro parte affirmante.

Partem affirmatiuam hæc ſuadent argumenta. Primũ, Ab intellectu Angeli effluunt ſpecies cùm primùm à Deo creatur; atqui eadem ratio eſt de animæ ſeparatæ intellectu: ergo, &c. Maior propoſitio non ſolùm tradita fuiſſe creditur à Capreolo in 1. diſt. 3. q. 2. ad arg. Aureoli contra 3. conc. vbi ſcribit, ita profluere ab eſſentia Angeli intellectum ſpeciebus intelligibilibus fœtum, ſicuti ab anima emanant potentię; item ab alijs poſterioribus Theologis, inſinuataq; à Caiet. 1.2. q.5. art.6. ſed etiam à D.Tho. 1.p. q. 54. in cuius art.3. ad 1. docet priùs extitiſſe in Angelis vniuerſales rerum rationes, quàm res ipſæ creatæ exiſterent; quod abſq; neceſſitate vlla diceretur à D.Tho. ſi ſpecies purè contingẽter & non naturaliter contingerent Angelis. In 4. verò art. ad 1. ait, non generari in Angelis ſcientiam, ſed naturaliter eis adeſſe. Deinde q. 55. art.2. ſicut cœli initiò ſuſceperunt accidentia ſibi debita, & nõ paulatim, vt corpora inferiora; ita & Angelos ſuſcepiſſe ſpecies. Conſtat autem illa accidentia à cœlis profluxiſſe: ergo, &c. Deinde minor propoſiti argumenti facilè oſtẽditur, quia quemadmodum Angeli ſenſibus vacant, queis poſſint ſpecies colligere, vt proinde neceſſum fuerit tantæ efficacitatis intellectum ſortiri, qui ex ſeſe parere illas poſſet; ita cùm anima deſtituta corpore, in ſeparatarum mentium ſtatum promoueatur, ac veluti nouum vitę genus ordiatur, æquum eſt, vt eum intellectum ſit nacta, qui à materia expeditus illi ſtatui congruentes ſpecies ex ſe promat. Et confirmatur, quoniã id decet naturam ſubſtãtiarum ſeparatarum, ne ſcilicet ab ipſis obiectis ſpecies pendentes habeant, quemadmodum multò magis commendatur Solis, quàm aëris natura, quòd ille de ſuo, hic de alieno luceat. Et verò ſi in A hoc ſenſibili mundo corpora exiſtunt, quibus lux ſit ingenita, cur in illo intelligibili ſpecierum lumina, tanquã proprietates quædam non concedentur?

2. Argum.

Secundum, Homo intellectiuus euadit ratione animæ; ille autem ſpecies conquirit, ac ſibimet actiuè informat; maiori igitur cum ratione anima ſeparata, mediante intellectu, ſpecies ex ſe fundet, cùm in ea abſtractio à ſenſibilibus obiectis locum non habeat.

3. Argum.

B Tertium, Omne accidens à principijs alicuius ſubſtantiæ emanat, teſte D.Tho 3. contra Gent. cap 7. Cùm igitur ſpecies accidentia ſint, nulli ſubſtantiæ rectiùs eorum emanatio tribuetur, quàm ſeparatę. Et confirmatur, quia impoſſibile non videtur, ſi creari à Deo valeat ſubſtantia intellectualis, à qua naturaliter ſpecies emanent; ea tamen eminentia tanta non eſt, vt ſeparatis mentibus non competat. Atq; hanc ſententiam non impro- C babilem iudicat Fonſeca lib.2. Metaphyſ. capit.1. quæſt.2. ſect 7. ad 6.

Sententia quæ negat veriſſima eſt.

Contraria tamen pars omninò certa eſt, quam tuetur Ferr. 2. cont. Gent. c 98. Molina 1.p.q.55. art.2. diſp.2. memb.3. & alij recentiores, eandemque vt longè probabiliorem tandem aſſeruit Fonſ. lib.5. Metaph. cap.14. q.1. ſect.4. ad fin. nec dubium quin ea D. Thomæ placuerit, vt latiùs probat Ferr. etenim 1. part. q.89. art.2. ad 2. ait animam ſeparatam intel- D ligere per ſpecies diuinitùs impreſſas à Deo, & art.3. recipere illam ſpecies ex influxu diuini luminis. Quæ verba apertè deſignant alienam actionem, & non internam efficientiam ipſius animæ per emanationem. Eãdem infuſionem agnoſcit in Angelis, 1.p. quæſt.56. art.2. ad 4. & in 2. par. quæſt.2. art.1.

Probatur primò.

Sic igitur argumentari licet. Primò, quia ſi ſpecies intelligibiles à ſubſtantia aliqua ſeparata fluerent more proprietatum, iam ea E res omnes cognoſcere poſſet per ſe ipſam; quandoquidem cognita penetrataq; cuiuſq; rei natura, cognoſcuntur omnes proprietates ipſius; ſicque fieret, non ſolius Dei proprium eſſe alia, ac ſe per ipſum noſſe, vt tradunt Theologi: imò & ſpecies ſuperadiunctas eſſe otioſas.

Secundò.

Secundò, quoniam vt exemplaria rerum à ſubſtantia quapiam emanent, neceſſarium videtur, vt res ipſæ repræſentatæ in eadem ſub- F ſtantia inſint eminenter; nulla verò ſeparatarum ſubſtantiarum, Deo excepto, hanc habet eminentiam, cùm nulla eſſe poſſit talium rerum cauſa efficiens: ergo ab anima ſeparata ſpecies non emanant.

Tertiò.

Tertiò, quia ſpiritalis emanatio, qualis futura eſſet ſpecierum ab anima, nõ impeditur per vnionem ipſius ad corpus, vt patet in intellectu & voluntate; quanquam vſus fortaſ-

ſe im-

Digitized by Google

ſe impediatur: ſi ergo emanant ſpecies ab anima ſeparata, emanabunt etiam ab eadẽ coniuncta: vnde iam ſententia Platonis de reminiſcentia prorſus extincta, iterũ reuocabitur.

Quartò. Quartò, quia non videtur vlla ratio, cur horum potiùs, quàm illorum obiectorũ fluant ſpecies; omnium autem poſſibilium ſpecies effluere impoſſibile, ac ſupra captum naturalem creaturæ intelligentis: quare iam cogentur aduerſariæ ſentẽtiæ auctores ad diuinam infuſionem recurrere. Nec dicas fluere quidem finitas, quaſque poſtulauerit natura cuiuſque ſubſtantiæ ſeparatæ, quandoquidem intra ratitudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia ſunt, ad quæ cognoſcenda, credibile nõ eſt iam ſufficere ſpecies, quæ de facto ſeparatis mentibus infunduntur.

Ita patet, nulla ratione dicendum eſſe ſpecies intelligibiles à mente ſeparata efficienter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neque enim alius notæ melioris auctor contrariæ ſententiæ tam apertè fauit, neq; vllo fundamento ea adſcribitur Caietano) ſatis commodè declarare poſſet, ſi vellet. Nimirum, intellectum Angeli in eo ipſo inſtanti, quo ab eius ſubſtantia promanat, fœtum eſſe ſpeciebus, à Deo tamen ingenitis. Itaque emanatio ad ſolum intellectum propriè referenda erit; ad ſpecies verò non niſi quodammodo, qua nimirum ratione, intellectum propriè emanantem indiuiduè comitãtur, & à Deo veluti generante conferuntur in prima Angelorum productione. Fatendum igitur eſt, in ſubſtantijs ſeparatis, vtpote cognitionis capacibus, naturale principium inueniri, non efficiens, atq; ex ſe fundens ſpecies, ſed paſſiuum, ac veluti naturalis quędam propenſio ad eas excipiendas. Ad eas, inquam, generatim; particulatim verò, hoc eſt, ad has, vel illas non niſi prout rerum ordo exegerit, in quo eædẽ ſubſtantiæ ſeparatæ à Deo fuerint collocatæ.

Intellectum propriè ab anima emanare, ſpecies autem impropriè.

Ad 1. argument. partis affirmantis. Ad primum argumentũ initio adductum, neganda eſt maior propoſitio. Primus verò ex D. Thoma locus, quo ea probatur, nihil pbat; ſolùm enim docet Angelos iam tunc habuiſſe ſpecies à Deo impreſſas, cùm hoc vniuerſum corporeum à Deo extitit. Secundus etiam locus eò tantùm ſpectat, vt intelligamus (iuxta ipſius S. Doctoris ſentẽtiam) Angelos à rebus ſcientiam non quærere, ſed à Deo tanquam à generante recipere. Iam ſimilitudo illa tertio loco adducta id ſolùm efficit, vt intelligamus nulla mora à creatione Angelorum inditas fuiſſe ſpecies eorum mentibus, non autem emanare ab eis ſicuti à Sole lumen. *Ad 2. arg.* Ad ſecundum neganda eſt conſequentia; ſatis enim eſt imprimi à Deo ſpecies vbi acquirendi via non patet; vt nunc in ſuum locum mittamus, poſſe fortaſſe animam ſeparatam abſque ſenſuum ope ſpecies à rebus comparare. *Ad 3. arg.* Ad tertium cum ſua confirmatione dicendum, quidquid de alijs accidentibus dicatur, ea certè, quæ notionalia ſunt, emanare naturaliter non poſſe à ſubſtantia creata. Quin etiam Ferrar. lib. 3. cont. Gent. cap. 14. idem D. Thom. pronuntiatum non de omnibus accidentibus intelligẽdum monet.

ARTICVLVS V.

VTRVM ANIMA SEPARATA præter eas ſpecies, quas hinc exportat, alias vel ab obiectis hauſtas, vel à Deo impreſſas, vel vtroque modo comparet.

1. Aſſertio IN propoſita dubitatione ſit prima aſſertio: Animæ ſeparatæ præter ſpecies hinc exportatas: item præter illam ſciẽtiam, quam infuſam per ſe vocant, qua earum pleręque à Deo exornantur (id quod nemo iure inficiabitur) naturalibus ac nouis ſpeciebus conſignantur. Quæ aſſertio quoniam communis eſt, etiam quoad extremam partem, quam nunc intendimus, hac vna ratione breuiter confirmanda erit. Animæ ſine corpore & ſenſu diu ſeruantur, ſemperq; ſeruarentur, ſi ſolam vim naturæ ſpectemus. Cùm igitur tum inuicem, tum cum Angelis ſint conuerſaturæ (abſurdus enim eſſet, qui ſeparatis mentibus politiæ ordinem denegaret) haud dubiè nouas rerum notiones denuò obtinebunt, ſine quibus perfectam familiaritatem non inibunt; cùm de pleriſque rebus à ſenſuum vſu nimium remotis, eiſque Reipublicæ nihilominus contentaneis agendum ſit, quarũ ſpecies in vita non hauſerunt.

Lege D. Th. 4. d. 45. q. 2. art. 1. q 1. ad 4.

Separatæ animæ nouas ſpecies infundi.

Obiectio. Quòd ſi quis dicat, animas à corpore liberas multò iam eſſe expeditiores, quippe quas nec corporum noxæ tardant, neque hebetant terreni artus, nec ſentientes potentiæ ad ſua retrahunt obiecta, ac penè diſtrahunt; quominus ſublimiora illa aſſequi valeant, vnde iam ex ijs, quas hinc exportarunt, imaginibus, procliuè ſit immaterialia etiam rimari: is primùm non omni ex parte ſatisfaciet, cùm eorum animæ, qui ante intellectus agentis vſum deceſſerunt, nullas ſpecies ſint nactæ. Deinde reſponſionem proferet admodum dubiam. *Dilutio.* Quis enim credat ſpecies tam aſtrictæ repræſentationis, obſcuræque ſignificationis, quaſq; magis rerum ſignificatarũ vmbras, quàm viuas imagines dixeris, vſq; adeò præſtare, vt ad ſubtiliſſima quæque diſtinctè (vt par eſt in eo ſtatu) percipienda ſufficiant?

2. Aſſertio proſentiens D. Thomæ. Secunda aſſertio: Probabile admodum eſt animas ſeparatas ab obiectis ſpecies non abſtrahere, ſed à Deo eaſdem recipere. Hanc do-

Digitized by Google

doctrinam D. Thomas 1. par. quæſt.89. art.1. ad 3. quo loco ſcribit eodem modo animam ſeparatam ſpecies comparare, quo Angeli, ex infuſione, ſcilicet diuini luminis; vt de ipſis tradiderat quæſt.55. artic.2. & 2. contra Gent. cap.96. atque alibi paſſim D.Thom. ſequuntur ſui, Caietanus ad citata loca 1.par. ac præterea quæſt.57.art.2. Ferrar.lib. illo 2. contra Gent. cap.96. Capreolus 2.Sent.diſt.3. quæſt. 2. & plures alij recentiores. Probatur igitur aſſertio hunc in modum.

1.Ratio. Primò, Anima rationalis ideò vnitur corpori, vt poſſit cognoſcendi inſtrumenta comparare; non enim alterius finis, quàm operandi gratia materia propter formam eſſe dicitur, 2.Phyſic. cap.2.text.23. anima ergo extra materiam poſita, aut nullas denuò acquiret, aut certè à prima cauſa (quod eſt congruentius) ſpecies mutuabitur.

2.Ratio. Secundò, Externa obiecta, eorumque ſpecies nimium craſſæ naturæ ſunt, proindeque oportet attenuari illa non mediocriter in ſenſuum officinis, vt fiant idoneæ intellectus agentis, aut concauſæ, aut inſtrumenta, qua de ſe lib.3. de Anima dictum eſt: at in anima ſeparata nulli ſunt ſenſus, vt artic.1. tradidimus; externa verò obiecta, atque ſpecies admodum ſunt rudia: non ergo ipſa ſibi ſpecies efformat, ſed à Deo recipit.

3.Ratio. Tertiò, Anima ſeparata neq; à corporeis, neque à ſpiritualibus obiectis colligere valet ſpecies; nullas ergo re vera colligit. Probatur aſſumptum, quoad priorē partem. Namque corpora non niſi adhibitis quibuſdam conditionibus, ſpecies ſuas diffundunt; indignum verò omnino erit ſeparatas mentes, quas D.Dionyſius cap.5. Cœleſtis hierarchiæ ſupermundanas vocat, quòd ab huius corporei vniuerſi legibus eximantur, à talibus conditionibus in cognoſcendo pendentes facere, credereque illas in tenebris, verbi gratia, non intueri colores, ſubter tellurem nō percipere excitatos ſuperiùs ſonos, ac denique ſpatijs corporeis addici, quoad eam operationem, quæ maximè ab his omnib. circumſtātijs eſt immunis, videlicet intellectionem.

Animam ſeparatam nō accipere ſpecies ab obiecto corporali.

Non item ab ſpirituali. Quoad poſteriorem ita oſtenditur, ſpiritualia obiecta nullas extra ſe fundunt ſpecies, tū quia omnis externæ motionis, præterquam localis, ſunt expertes: tum quia, non niſi corporeas funderent, cùm omne externum ſpatium corporeum ſit, quas tamen idoneas non eſſe iam probauimus. *Occupatur obiectio.* Nec dixeris tūc ſaltem animam ſeparatam fabricari ſibi ſpecies poſſe, cùm proxima fuerit alteri rei ſpirituali. Enim verò præterquàm quòd de magna rerū cognoſcendarum parte, hoc eſt, vniuerſo corporeo, ſit tibi aliter philoſophandum, ineptè fateberis quamlibet animā tunc ſolùm præ-

A dictas ſpecies haurire, cùm ſe caſu in rem aliquam ſpiritualem impegerit.

4.Ratio. Quartò, Quia ſicut ſpirituales ſubſtantiæ coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo, quoad aliam operationem, quàm localem, vel præuiam locali, ſcilicet impreſſionem impulſus: ita par eſt, vt nullam alterationem ab eo mūdo patiantur: quod haud ita eſſet, ſi corpora poſſent eis ſuas imprimere ſimilitudines.

B *5.Ratio.* Quintò, Humanus intellectus ſuapte natura intranea potentia eſt, non minùs, quàm voluntas, aut phantaſia; atq; adeò ab externis obiectis pati incapax, abſq; corporis interpoſitu: ergo licet daremus angelicum, eò quod ſit potentia integri cuiuſdam ſuppoſiti, aliunde cōplementum non deſiderantis, poſſe immediatè ab externis obiectis, vel imaginibus ſpecies abſtrahere; nulla ratione ea facultas humano intellectui videtur concedenda.

C *Vlt.ratio.* Denique ita ſuadere videtur D.Dionyſ.7. de Diuin.nomin. ſcribens ſubſtantias ſeparatas cognitionem à rebus diuiſibilibus, aut à ſenſibus minimè congregare. Item Auguſt.2. de Geneſi ad lit. cap.8. vbi docet res corporeas ſex diebus à Deo conditas, fuiſſe priùs ab eodem in Angelorum mentibus productas, quaſi velit ſeparatas mentes ſpecies aliter non conquirere.

3. Aſſertio pro ſententia Scoti. Tertia aſſertio, Probabile etiam eſt animas D ſeparatas ſpecies complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4.d.45.q.2. conſentaneè videlicet ad illam ſententiam, qua in 2.d.3.q.11. credit Angelos eo etiam modo ſpecies nonnullas à rebus ipſis haurire; quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus, pleraſq; ſpecies infundi à Deo in ipſo ſeparationis momento animis noſtris, præſertim connexionum neceſſariarum, termi- E norúmve ſub eſſe poſſibili repræſentatrices. Illud etiam erit in hac ſententia aduertendū, nonnulla miſceri ab Scoto à nobis omittenda, cuiuſmodi illud eſt à remotis etiam obiectis, ſine vllo medio ſubſtantias ſeparatas ſpecies aucupari, cùm certum ſit, vt alibi contra eundem Scotum diſputatum eſt, agentia naturalia nulla ratione poſſe actionem ſuam fundere in remota loca, quin priùs fundant in proxima. Vt igitur propoſita aſſertio à no- F bis approbetur, ſtatuendum primò eſt, animam ſeparatam ab obiecto, aut ſaltem ab eius imagine indiſtantem eſſe oportere; vt poſſit vi intellectus agentis ſpecies intelligibiles ſibi imprimere. An verò ea imago alia non ſit, quàm quæ ſenſu externo percipi ſoleat, an alia longè diuerſa, an vtraque etiam, res eſt occultiſſima, vel ipſo Auguſtino teſte, qui in lib.2.Retract.cap.30.ita ſcripſit; Vtrum 1.

Alen.2.p.q.26.m.1. etſi aliter ſenſerit q.24. Ocha. in 4.q.12.art.2. Bonau. 2. d.3. artic.2. q.1. Richar. ibid. art.6. qu 2. Maior. q.4. Greg. 2.d.7. q.5. artic.1. Gabr. in Cā. lect.31. Pal. in 2.diſt.3. diſp.5.

Statuuntur quatuor ante probationem aſſertionis.

ſigna

Digitized by Google

ſigna quędam dentur ex corporibus, ſenſibi- A
lia dæmoni, nobis verò minimè; an alia via
ſpirituali cognoſcat, quæ gerimus, difficilè,
aut nullo modo poteſt ab homine inueniri.
Quem locum in ius etiam canonicum trans-
latum inuenies 26. quæſt. 4 cap. Quoddam.

2. Statuendum ſecundò eſt, noſtrates ſpecies
à multò longiori diſtantia deſeruire poſſe in-
tellectui ſeparato, quàm ſenſibus; ac fortaſſe
in gradu etiam maximè remiſſo, cùm magna
ſit intellectus ſeparati acuties & perſpicaci B
3. tas. Tertiò, ſtatuendum conditiones circa
diffuſionem ſpecierum nonnullarum apud
nos requiſitas, vt lumen, raritatem, diaphani-
tatem, directum ſpatium, & ſi quæ ſunt hu-
iuſmodi, quamuis non ex parte obiectorum
tantùm, ſed etiam ſenſuum requiri defenda-
mus, nullo modo ex parte intellectus ſepara-
ti requirendas eſſe. Vnde ſi fortè in tenebris
coloratum corpus ſpecies fuderit, vt credunt
nonnulli, aut ſaltē ab intellectu ſeparato non C
fuerit tunc diſtans, ad ſpeciem intelligibi-
4. lem gignendam vtique concurret. Quartò,
ſtatuendum poſſe eundem intellectum im-
mediatè applicari accidētibus, quæ proprias
ſpecies non defundunt; imò & latētibus ſub-
ſtantijs, vt inde proprias earum intelligibiles
notiones eruat.

Ita explicata Scoti opinione, ſuaderi po-
teſt tertia aſſertio, quæ in illius gratiam à no-
Probatur aſſertio primò. bis proponitur. Primò, Certum eſt, & à ne- D
mine negatum, cognoſcere ſubſtantias ſepa-
ratas intuitiuè plurima, cùm exiſtunt; ad hoc
autem genus cognitionis neceſſe eſt, vt obie-
cta cognita imagines ſui efficiant in poten-
tia cognoſcēte: ergo. Probatur minor, quo-
niam ita apud nos experimur, qui intuitiuam
notitiam non elicimus, niſi obiecta ſe ipſa
conſignent, & quaſi ſigillent in noſtram po-
tentiam, vt ita de eorum exiſtentia reddamur
certi, ſic natura inſtituente, vt efficientes cau- E
ſæ ſimul cum effectu ſui ipſarum exiſtentiam
prodant.

Secundò. Secundò, Pars intellectiua per ſeparatio-
nem à corpore operationes nihilò deterio-
res, ſed abſolutiores exercet; ſic enim poſſi-
bilis intellectus multò expeditiùs, perſpica-
ciuſque operatur; voluntas multò amat ar-
dentiùs, imò & potentia motrix, quæ in cor-
pore torpebat, ſeſe exerit; igitur & intelle-
ctus agens, quantumuis abſint phantaſmata,
modum alium operandi ſortietur; applica- F
tione videlicet ad externa obiecta, aut eorum
imagines. Ac ſi tantoperè diuerſæ partis au-
ctores requirunt phantaſmata, applicet ſeſe
anima ſeparata ijs, quæ in viui hominis cere-
bro reſident; namque & hæc ſitualis vnio ſa-
tis etiam eſt luci in aëre exiſtenti, vt ex atti-
guo pariete viſibilem ſpeciem eliciat.

Tertiò. Tertiò, Incredibile prorſum eſt vnicam, verbi gratiâ, ſpeciem ſufficere animæ ſeparatæ, vt quidquid in æternum Socrati ſit euenturum intelligat, (ita enim volunt, qui ſpecies ex obiectis comparari negant ab animis, ne innumeras penè ſpecies in quolibet intellectu concedant) pręſertim quia euentus contingentes ſolius etiam Socratis ordinati non ſunt, vt ſpecie vna repræſentari queant: ſicuti ea prædicata, quæ neceſſariam habent connexionem cum eodem, certoq; proinde numero definita ſunt. Quanquam illud in Deo ita ſe habeat ob ipſius eſſentiæ eminentiam, ad quam ſpectat vt ordinatè compoſiteq; repræſentet etiam illa, quæ ſine vllo conſtant ordine apud nos.

Quartò. Quartò, Quæ nimium diſtant, à ſubſtantijs ſeparatis non cognoſcuntur; pendent igitur à rebus earum notiones intuitiuæ. Probatur antecedens, quoniam in ſacris literis Angeli non ſemel ad terras deuolaſſe perhibentur, ea, quæ apud nos gererentur, exploraturi. Quod ſanè ſuperuacaneè fieret, ſi diſtantia immodica impedimento non eſſet cognitioni: ac re vera eſſe ijs animis, quæ apud inferos, vel in purgatorio detinentur, docent Auguſtinus libro de Cura pro mortuis, capite 13. Gregorius libro 12. Moralium, cap. 13 & alij: approbatq; Diuus Thomas 1. par. quæſt. 89. artic. 8. nec obſcurè colligitur ex decimoquarto capite libri Iob, vbi de homine, qui iam vita exceſſit ſcribens, ita concludit; Siue fuerint nobiles filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

Poſtremò. Poſtremò, Quoniam non eſt, qui facilè intelligat, quo pacto anima ſpecies omnes in ipſo ſeparationis momento recipiat; & tamen per eaſdem inuariatas, vt contrariæ ſententię auctores volunt, non antè cognoſcat obiecta contingentia, quàm in rerum natura exiſtāt. Quis enim ſibi ſuadeat potētiam obiecti ſpecie informatam, ac ſine vllo extraneo impedimento, in actum prodire non poſſe?

ARTICVLVS VI.

RESPONDETVR ARGVMENTIS vtriuſque ſententiæ ſuperioris articuli, apponiturq; tertia quorundam recentiorum.

SEd quoniam vtramq; ſententiam D. Thomæ ac Scoti probabilem iudicauimus, etſi in minorem magis propendeamus, vtriuſq; argumenta breuiter diſſoluenda erunt, adiecta ad extremum alia quorundam extremorum opinione non improbabili. *Ad 1. rationem pro ſententia Diui Thomæ.* Ad primum igitur pro D. Thoma negandum erit antecedens, ſi comparandarum tantùm ſpecierum gra-

Digitized by Google

gratia dicatur anima vniri corpori, cùm propter vegetandi ſentiendiq́; functiones etiam vniatur. Itaque ſpecierum conquiſitio, & per corpus, & ſine corpore dari poterit. *Ad 2.* Ad ſecundum, dicẽdum intellectum extra corpus multò liberiorẽ eſſe, quàm in corpore, vt mirum non ſit, egere illum tunc paucioribus, vt ſpecies intelligibiles conficiat. *Ad 3.* Ad tertium, negetur aſſumptum, ad primamq́ue probationem illius occurratur, *Ad 1. confirmationem.* non omnibus conditionibus ſubdi intellectum ſeparatũ, quibus ſenſus, idemq́; intellectus in corpore obnoxius eſt, vt in exponenda Scoti ſententia monuimus. Quòd tamen nõnullas requirat, abſurdum non eſt, ſi velit obiecta corporea cognoſcere, cùm neceſſarium ſit illum ad talia obiecta ſeſe accõmodare; atque, vt ita dicam, illi ſcenæ inſeruire; quemadmodum, quantumlibet animæ ipſæ atque Angeli ſpirituales ſint, nobiliſſimæq́; ſubſtantiæ, ſi tamen exiſtant, corporeo ſpatio, vel reali, vel imaginatio coerceri illas oportebit. *Ad 2.* Ad ſecundam probationem dic ſubſtãtias ſpirituales, ſi proximæ ſint, poſſe cum intellectu animæ ſeparatæ; ſi autem remotæ, poſſe mediante aliquo corpore, ſigna ſui exhibere, corporeáſque imagines diffundere, cum quibus iam intellectus agens animæ ſeparatæ conuenire valeat ad intellectilium ſpecierũ abſtractionem. *Ad 4.* Ad quartum dicito ſubſtantiam ſpiritalem à mundo corporeo per ſe ſolùm ſpectato nunquam pati impreſſionem, ſed adiuncta vi ſpiritualis agentis intellectus. *Ad 5.* Ad quintum reſpondendum, intellectum humanum, dum eſt intra corpus, non niſi eo mediante recipere ſpecies poſſe: cùm tamen ad conditionem angelici peruenit, ab externis rebus immediatè affici valere. *Ad vlt.* Ad auctoritatem D. Dionyſij & Auguſtini dicendum, procedere illam de ſupernaturali cognitione, quam certum eſt ſubſtantias ſeparatas non à rebus, ſed à Deo vendicare.

Reſpõdetur ad 1. arg. pro opinione Scoti. Reſpondeamus etiã Scoticæ ſententiæ argumentis. Ad primum neganda eſt minor propoſitio. Ad probationem dic ſpeciem nõ ideò ſolùm intuitiuam eſſe, quòd ab obiecto exiſtente producatur effectiuè; ſed quòd in ipſum vt exiſtens ſua repræſentatione terminetur, id verò ſortiri poſſe ſpecies animis ſeparatis conſignatas, eſto ab obiectis non imprimantur, ſed à cauſa ſuperiori infundãtur. *Ad 2. arg.* Ad ſecundum, quidquid ſit de alijs potentijs, intellectum tamen agẽtem per ſeparationem à corpore non expediri magis ad operãdum: ſed priuari potiùs neceſſaria phantaſmatis ope; nec verò erit ſatis applicatio illa ad phantaſmata alterius ſuppoſiti, cuius ibidem fit mentio, vt ex 5. arg. pro D. Thom. colligi poteſt. *Ad 3. arg.* Ad tertiũ incredibile non eſſe vnius ſub-A ſtantiæ ſingularis, v. g. Socratis ſpeciem deſeruire poſſe ad cognoſcẽda ſucceſſiuè plurima eorum, quæ illum agere, vel pati contigerit, quemadmodum eadẽ viſilis ſpecies eiuſdem Socratis ſedentem illum, ſtantem, deambulantem repræſentat. *Ad 4. arg.* Ad quartum deſcenſum illum ſubſtantiarum ſeparatarum ad nos humano more accipiendũ eſſe ex parte earum; ex parte verò noſtri eſſe neceſſarium: cùm ſigna, quæ nobis exterius exhibitura ſunt per B localem motũ, non à quauis diſtantia percipi valeant. *Vnde prouentias ignorare animas, quæ apud nos gerũtur.* Quòd verò defunctorũ animæ nonnulla ignorent, quæ apud nos etiam exteriùs geruntur, vt cum Doctoribus in argumento citatis fatemur, non à diſtantia locali, quæ nihil attinet ad cognitionem prouenit, ſed à defectu ſpeciei, aut concurſus diuini, quem non decet ſemper impendi, ita poſtulante animarum ſtatu, damnationis, vel gloriæ.

Ad poſtremum. Ad poſtremum argumentum poſt mul-C tam controuerſiam reſpõderi tandem ſolet, *Cur ſpecies non repræſentent contingẽtia antequàm ſint.* ideò ſpecies ſubſtantiarum ſeparatarum non repræſentare actu obiecta contingentia antequam ſint, quia eorum productio conditio eſt, ſine qua talis repræſentatio non completur, ad eum ferè modum, quo extremum aliquod referendi actum nõ exercet, niſi terminus alius ex aduerſo proponatur. *Horum meminit Molina 1. p. q. 57. art. 4.* Hæc tamen reſponſio nunquam ſatis plana viſa eſt: quapropter etiam nonnulli D. Tho. ſtudioſi eius D ſententiam de infuſione ſpecierum ſubſtantijs ſeparatis, ita aggreſſi ſunt attemperare, *Qua diſtinctione hac in re Thomiſtæ aliqui vſurpent.* vt dicant ſpecies quidem repræſentatrices obiectorum abſtractiuè ipſo ſeparationis initio infundi omnes: repræſentatrices verò intuitiuè, ſucceſſu temporis pro cuiuſque obiecti occaſione: quanquam verò prædicti auctores de ſolis internis actibus, quos Angeli aperire volunt alijs, ex inſtituto loquãtur, nõ difficile concedent ſimilem infuſionem ſpecie-*Pro occaſione rerum alias atque alias ſpecies infundi aliqui putarunt.* E rum quorumcunq́; contingentium obiectorum; neque aliter ab alijs refutantur, quàm quòd noua ſpecierum naturalium infuſio in ſubſtantias ſeparatas à D. Thoma ſit aliena.

Eſt nihilominùs ſententia hæc tum per ſe intellectu facilis, tum ad argumẽtum, in quo verſamur, eluendum opportuna, ac proinde, quę à nobis etiam non improbetur, ſuaderiq́; non mediocriter poterit ex D. Auguſtini doctrina, *Egregius D. Aug. locus.* qui qua ratione dixit initio mundi ita F impreſſiſſe Deum mentibus ſeparatis rerum exemplaria, pro vt eaſdem ad exiſtentiam per creationem foras educebat: ſic planè dicturus fuiſſe videtur de reliquis euẽtis, quæ progreſſu temporis ſuccederent, cùm æqua ſit vtriuſq́; ratio. Itaq́; Deus naturali quadam lege in ſeparatos intellectus ſpecies immittit, non ſolùm quoties effectus naturales extra ſuas cauſas ponuntur, ſed etiam quoties ſub-ſtantiæ

Digitized by Google

ſtantiæ ipſæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt aperire.

Obiectio. Hoc autem poterat doctrina hæc diſplicere, quòd parùm ad naturas rerum accommodata videatur; cùm ſeparatarũ mentium cognitionem mutuaq; colloquia, perpetuis reuelationibus tranſigi ponat, & (quod eſt inſuauius) primam cauſam naturali lege concurrentem faciat ad ea, quæ creata ſubſtantia liberè eligit, cùm aſtruat; Deum ſpecies infundere neceſſariò ei animæ, in quam alia conceptiones ſuas liberè deſtinat.

Dilutio. Sed hæc nihil obſtant; quanquam enim reuelationis nomen, manifeſtationem ſupernaturalem frequẽter ſignificet, in præſenti certè naturalem importat, ſicuti quando luci accommodatur, coloreſque oculis reuelare non ineptè perhibetur. Neq; inſuauior eſt ꝓpoſita philoſophandi ratio, ꝙ Deum ponat naturali lege concurrentem ad ea, quæ liberè deſtinat creatura. Quandoquidem vt ad deliberandum cũ cauſa ſecunda lege naturali concurrit, ita ad exequendum deliberata ſimili lege cõcurrit pro cauſa ſecunda, quoties hæc deliberationem ſuam exequi non valuerit. *Deum aliqua etiã poſſe efficere vt agens particulare.* Cur enim Deus concurſus omnes vt cauſa generalis impẽdat naturali modo; non autem aliquos vt particularis? Quin verò ita paſſim accidere non inficiabitur, qui humanas animas ab eodem Deo ſingulis ferè momentis corporibus infundi animaduerterit. Quòd ſi corpora noſtra ſuis diſpoſitionibus atque organis Deum determinant ad naturalem animarum infuſionem; cur non etiam ſeparatæ mentes ſuis voluntatibus illum determinabunt.

DISPVTATIO IV.
DE ACTVALI COGNITIONE animæ ſeparatæ.

Partitio diſputationis. HActenus de ijs, quę animam ſeparatam conſtituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipſo actu ſecundo, id eſt, cognitione, diſputandum erit. Priori igitur articulo acquirendum, an re vera in ſtatu ſeparationis cognoſcendi actus anima exerceat. Poſteriori verò difficultates aliquot enodabimus, vnde modus cognoſcendi ſeparatæ animæ pleniùs conſtet.

ARTICVLVS I.
AN ANIMA SEPARATA actum cognitionis re vera exerceat.

1. Arg. pro parte negatiua. PArtem negantem hęc argumenta ſuadent. Primum, (quod eſt caput dubitationis apud D. Thomam 1. part. quæſt. 89. art. 1. & A quæſt. vnic. de Anima) quia anima non per accidens vnitur corpori ad operandũ, (quod Plato voluit) ſed per ſe, & ex natura ſua: cùm materia, teſte Philoſopho, propter formam ſit tanquam propter finem, & non è contra: cùm igitur ſocietate corporis priuabitur anima, omnis cognitionis expers fiet, niſi peculiari Dei dono (quod nunc nõ ſpectamus) is defectus ſuppleatur.

2. Argum. Secundum, Quia anima ſeparata, aut ac- B commodatas, aut certè naturales ſpecies non habet; ergo neq; cognoſcet naturaliter. Probatur aſſumptum; quia ſpecies, quas hinc defert, vtpote ex phãtaſmate prouenientes, abſque eorundem phantaſmatum concurſu in actum cognitionis prodire poſſe non videntur; quas verò Deus illi per infuſionem donat, liberè donat, atque a deò non naturaliter.

3. Argum. Tertium, Anima coniuncta corpori, læſo grauiter interno ſenſu ab intellectione im- C peditur, vt conſtat experientiâ, tum in alijs morborum generibus, tum maximè in lethargia; à fortiorique in morte, vbi non læditur ſolùm, ſed corrumpitur omnino interior ſenſus: ergo anima ſeparata nihil prorſus intelligit: atque hoc etiam apertè teſtari videtur Ariſtoteles 1. de Anima, cap. 4. tex. 66. dicens interiùs quodam corrupto, ipſum quoq; intelligere corrumpi.

4. Argum. Quartum, Quia ſaltem animæ puerorum D in maternis vteris decedentium nihil intelligere videntur, ſicuti nec in hac vita quidquã intellexêre; cur enim nunc id nullum cenſeatur incommodum, tunc autem cenſeatur?

5. Argum. Quintum, Intelligere eſt operatio coniuncti, ſed anima ſeparata non eſt ipſum coniunctum, nempe homo: ergo illa non intelligit. Probatur maior ex Ariſtotele paulò ſuperiùs adducto tex. 67. vbi ita ſcribit: Dicere autem animam intelligere, nihil eſt aliud, quàm di- E cere eam texere, vel ædificare, rectiusq; vſurpari hominem intelligere, ædificare, &c.

6. Argum. Sextum, Anima ſeparata ab obiectis exteriùs oblatis non mouetur: non eſt igitur cur potiùs hoc, quàm illud incipiat intelligere; cùm ſpecies in intellectu æquè ſint promptę, atq; adeò naturaliter nihil intelliget anima, niſi fortaſſe per extraordinariam Dei determinationem.

Nemo, qui immortalitatẽ animæ concedit, illi negat cognitionem. Quæſtio hæc, quæ naturali animæ ſepa- F ratę ſtatu ſpectato procedit (alioquin verò ex fide cõſtat operari illam in vita futura) perfacilis eſt, vnde nemo eorum, qui immortalitatem eius nouerit, in partem negantem deflexit. Nec immeritò. Quis enim tam impiè deſipiat, vt torpentes credat ſepultorum animas, totq; ſeculis otiari, dum reuiuiſcãt ipſis ac ſi nihil niſi in corpore, tanquam in agro ruſticorum more moliri nouerint? In quam ſen-

Digitized by Google

ſententiam D. Hieron. ad Pammach. incorporalem (inquit) & æternã animam, in modum glirium immobilem, torpentemque ſentire non poſſumus. Similiter Ariſtoteles eandem animam poſt hominis interitum ſupereſſe nõ admittit; ſi operationem aliquam in eo ſtatu habere non poſſe credatur; vt ex diſp. 1. art. 2. licet colligere. Quapropter etſi de animæ ſeparatæ ſtatu nihil penè reliquerit ijs, qui extant, libris; credibile eſt reſeruaſſe eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima ſeparata ſcriptum ſe vidiſſe memorat D. Thom. opuſc. 16. Itaq; cùm nihil in rerum natura per ſe cohærere valeat, abſque operatione aliqua tanquam fine ſui eſſe; vt idem Philoſophus monuit 2. de Cœl. c. 3. tex. 17. probatumq; ſit animam ſeparatam perſiſtere, minimeq; intercidere; conſequens eſt, vt operationem aliquam ſic poſita edere valeat; intellectionem ſcilicet eiuſque ſequacem volitionem. Item rei viuentis motus localis, non niſi præuia cognitione editur; probabimus autem poſteà animam ſeparatam localiter moueri à ſe; habet igitur in ſe ipſa cognitionem.

Lege Henricũ quodl. 6. q. 8. vbi etiã adducit D. Damaſc. itẽ D. Th. part. q. 89. art. 1. & q. diſp. de Anima, art. 15. & alibi paſſim Abulen. in c. 25. Matt. q. 170

Præterea tam certa fuit, vel ipſis Philoſophis, hæc doctrina, vt crederent corpus intelligendi muneri obeſſe potiùs, quàm prodeſſe: tuncque liberiùs id exequi animam, cùm ante vel poſt vnionem corporis extet. Sed hæc quatenus vera ſint, alibi contra Platonem de animarum reminiſcentia diſputari ſolet; & quæ hinc incommoda ſequantur, in quæſtione diſputata de anima, art. 15. perſequitur D. Thomas accuratè.

Quã id conſenſerit apud veteres Philoſophos.

Reſpondetur 1. argum.

Igitur ad primum, quod capitale eſt in hac dubitatione, concedimus cum D. Thoma, naturale non eſſe animæ ſeparatæ intelligere, niſi vt quo; iuxta locum Ariſtotelis in quinto argumento citatum; alioqui aut duplicem gradum naturalitatis dabimus animæ, vnum ſeparationis, alterum informationis: aut certè hunc poſteriorem dicemus ei per accidens conuenire, ſiue ratione tãtùm corporis, quorum vtrumque formidoloſum eſt, ſuperiuſq; reiectum, atque etiam aduerſus Ariſtotelem. Competit quidem animæ ſeparatę intelligere, citra omne miraculum, ac per naturæ vires; ſed tamen præter naturam, ſicut & ipſum eſſe, quod operationem antecedit, vt in ſuperioribus cõcluſimus. Siquis tamen velit nonnullis recentioribus acquieſcere, dicat animæ ſeparatæ, vt ſic, ſeu in ſenſu compoſito, id eſt, quatenùs ſeparatæ, conſentaneum eſſe, ac naturalem intelligendi modum, quem tunc habet.

Intelligere eſt animæ ſeparatæ præter naturã.

Ad ſecũdũ. Separata anima intelligit per ſpe-

Ad 2. dic animã tum per ſpecies, quas hinc defert intelligere, tum per eas, quas ei cõfert Deus, per vtraſq; quidem naturaliter, id eſt, citra miraculum, ſed tamen præter naturam, vt dictum eſt: nec verò Deus ita liberè donat, animis ſeparatis ordinarias ſpecies; vt id more agentis naturalis non præſtet.

cies acquiſitas, & infuſas.

Ad tertium.

Ad 3. dicendum, animam dum corpus informat, nõ poſſe naturaliter ordinariè vllam operationem edere, ſiue ad cognitionem, ſiue ad motum localem ſpectet, niſi vſu corporis. Atq; fatemur, læſo aut perturbato grauiter ſenſu, intellectum vacare; quia quemadmodum in corpore exiſtens actu eſt pars, ita non niſi, vt quo, operari ibidem valet ordinariè, vnde fit, vt neceſſariò totum operetur, quod non euenit abſq; vtriuſque partis concurſu. Itaque dum anima corpori addicitur, non ſibi dominatur perfectè, ſed obnoxia eſt concurſui corporis, quemadmodum ferè ſi luminoſum ſeorſim ponatur, per ſe illuminat; ſi autem cum altero coniungatur, neceſſariò fit compars, eiuſq; actio partialis euadit. Cæterum poſt ſeparationem, actualis illa ſubordinatio animæ, vt quo, reſpectu totius, ceſſat. Vnde iam poterit inexpectato corpore actu operari, quanquam propter aptitudinalem ſubordinationem negandum non ſit, eas ſaltem operationes quas edit per ſpecies miniſterio corporis acquiſitas, eandem ſubordinationem aptitudinalem habere; ſpecies namq; infuſæ (ſi tamẽ alterius ſint rationis ab acquiſitis) cognitioq; illis reſpõdens, cùm præter naturam competãt animæ, nõ eſt, cur talem ſubordinationem habeant; vnde cùm anima in corpus iterũ redibit, adiumento phantaſmatũ ſpecies non egebunt.

Animam in corpore operari, vt quo.

Extra corpus vt quod.

Ad quartũ.

Ad quartum negandũ eſt aſſumptum, dicendumq;, illorum puerorum animas intelligere per ſpecies à Deo, vt prima cauſa, inditas: magnumq; eſſe incõmodum, ſi illic non intelligant, quandoquidem nulla alia operatio eis reſtat, ſicut in corporibus, quæ vegetabant. Ad quintũ, loqui Ariſtotelem de anima vnita corpori; ſic enim illa ineptè dicitur texere, ædificare, &c. Quin etiam & de ſeparata magis philoſophicè dicitur, eam ſaltem aptitudinaliter, intelligere, vt quo, aut ſi, vt quod, id certè præter naturam.

Ad quintũ.

Ad ſextum.

Sexti argumenti difficultatẽ attigit Ochamus in 4. quæſt. 12. artic. 3. dũ quæreret, quonam pacto anima ſeparata in actum prodeat recordandi. Eius tamen ſuper ea re doctrina nõ plenè ſatisfacit; quòd dicat ſufficere ſpeciem memoratiuam, quam vocat habitum, cum intellectu, ac Deo ipſo concurrente generaliter; niſi etiam addat ad generalem Dei concurſum ſpectare quoq; peculiaris alicuius ſpeciei determinationem ad actum eliciendum, vt ita tandem perplexitas deuitetur, vt nonnulli Theologi volunt accidere in actibus primis voluntatis prima ſecundæ qu. 9. aut etiam in actibus intelligendi Angelorum,

1. Solutio.

Digitized by Google

2. Solutio.

rum, prima part. qu. 58. art. 1. Reſpōderi etiam probabiliter poteſt animam ſeparatam, ſicuti & Angelum, ſemper actum aliquem cognitionis exercere ſiue circa ſe ipſam, ſiue circa externum aliquod obiectum, vnde facile ſit ad nouas alias cognitiones proſilire, quemadmodum apud nos cōtingit, qui ex vna cognitione in aliā facilè progredimur, per diſcurſum, quem vocant ſecundum ſucceſſionē. Atq; hæc poſterior ſolutio ſupponit ſubſtantias ſeparatas à rebus externis non moueri, conſonatq; ijs, quæ de Chriſti Domini ſcientia infuſa tradunt Theologi. Nimirum excitari illum ad earum ſpecierū vſum ex cognitione diuinæ eſſentiæ, vel propriæ animæ (has quippè cognitiones nō intermittit) cùm externa, ſenſiliaq; obiecta excitare nequeant intellectum ad cognitionem per ſe ſupernaturalem, qualis illa eſt, quæ per ſpecies per ſe infuſas elicitur.

Separatæ ſubſtātiæ ab externis reb. nō mouētur. Lege Soariū 3. part. q. 11. diſp. 23. ſect. 2. ad finem.

ARTICVLVS II.

QVARVNDAM DVBITATIONVM reſolutio, vnde modus cognoſcendi animæ ſeparatæ plenius intelligatur.

Reliquum eſt vt nonnullas dubitationes enodemus, ex quarum ſolutione cognoſcendi modus animæ ſeparatæ fiat apertior. Prima ſit. Vtrum intelligendi actum exerceat anima ſine vllo diſcurſu, an potiùs multarū conceptionum nexu aggregatum. Cui dubitationi reſpondendum, certum imprimis eſſe, intellectū humanum quaſdā notitias iudicatiuas elicere abſq; diſcurſu, etiam in corpore: eius generis ſunt naturales aſſenſus principiorum, ſcientiæ per ſe infuſæ actus, itemq; beata viſio, quibus Chriſti Domini anima etiam in vita mortali operam dabat (ea namq; ſcientia infuſa, qua primi hominū parētes, & pleriq; noſtrę religionis proceres ſunt affuſi, diſcurſiua erat) & quidē principiorū cognitionem diſcurſiuā non eſſe ex primo Poſter. habetur: nec minùs ex Theologia ſupernaturales illas notitias, quas diximus. Etenim ſupernaturale lumen, Deiq; concurſus lumini reſpondens, cùm Dei participationes quædā ſint, abunde poſſunt humanam mentem illuſtrare, capacemq; reddere, vt actu ſimplici complectatur, quæ non niſi pluribus naturaliter aſſequeretur. Quemadmodum & corporis molem amplificare, vt loca ſimul occupet, quæ ſucceſſiuo motu duntaxat obtinere poſſet. Quòd ſi de naturali cognitione quæratur, diſtinctione opus eſt, iuxta duplicem ſententiam de ſpecifica intellectus humani, & angelici identitate, vel differentia, quam di-

Prima dubitatio.

Supernaturalis animæ cognitio diſcurſiua non eſt.

Quid de naturali dicendum, poſita identitate Angelici & humani intellectus.

Lege quæ ſuperius habē-

A ſput. 1. art. 7. adhibuimus. Namq; ſi ambo ſpecie conueniunt, cur anima per eas ſaltem ſpecies, quas poſt ſeparationem adipiſcitur, abſque diſcurſu non intelligat? Videntur enim illæ eiuſdem ordinis eſſe cum angelis, etſi in gradu infimo. Conſequenterq; dicendum, ideò animam in hac vita diſcurrere, quia cū materię actus ſit, non alias comparat ſpecies, quàm toti coniuncto conſentaneas, hoc eſt, nimiùm in repræſentando aſtrictas; atq; adeò B vt pluribus opus ſit ad cognitionem abſoluendam; quod eſt diſcurrere. Hanc ſententiam luculenter tradit Aegidius quodlib. 4. quæſt. 16. vbi oſtendit defectu luminis (ſpecierū intellige, vel habituū & ſi quod eſt huius generis inſtrumētum) diſcurſum contingere in nobis, adeò vt eo tranſacto diſcurſiuè vlteriùs non intelligamus circa rem eandem, quod non vulgari Ariſtotelis teſtimonio ſuadet. Is ſiquidem lib. 2. Poſt. c. 9. ſcribit definitionem C ſola poſitione differre à demonſtratione. Nimirum, quia cùm definitio, vt idem tradit lib. 2. de anima c. 2. text. 12. ſi perfecta ſit, non ſolam rei naturam, ſed cauſam etiam continere debeat; nihil iam à perfecto diſcurſu diſtat, quàm quòd in forma ſyllogiſtica nō ſit diſpoſita. Quapropter cùm primum ſcientiam comparamus, erit quidem neceſſe pluribus cognitionum ambagibus, quibus cauſam, ſubiectum, & proprietatem attingamus: D cæterum his peractis non iam deinceps diſcurremus; cùm in vnam notitiam complecti poſſimus paſſionē rei, & cauſam ipſius, verbi gratia, cùm ita diſſerimus. Quod corpus terræ obiectu priuatur lumine, ecclypſatur: id lunæ euenit, ergo luna ecclypſatur: intelligimus tandem ecclypſim eſſe defectum luminis lunaris obiectu terræ, vbi iam definitio tota eſt demonſtratio ſola differens poſitione ſyllogiſtica; quandoquidē ſubiectum, paſ-E ſionem, & cauſam continet: ſicque fit, vt diſcurſus ad notitiam vnam iudicatiuā ſeſe reducat, ex quo concludit Aegydius diſcurſum eſſe nobis ſolummodo neceſſarium in acquirendo ſcientiā, non in acquiſito eſſe, ſiue in vſu. Addit ad extremum compoſitionē fortaſſe non poſſe omnino ceſſare in anima ſeparata, vt hos tandem gradus cognoſcendi ſtatuat. In nobis quidē cum diſcurſu, & compoſitione: in anima ſeparata cum compoſi-F tione abſq; diſcurſu, in Angelis ſine vtroque per varias tamen cognitiones ſimplices: in Deo tandem per actum vnicum. At enim Richard. 3. diſtinct. 31. in 3. principali quæſt. 1. tam compoſitionem, quàm diſcurſum denegat animæ ſeparatæ, quem imitatur Caietanus prima parte quæſtione 89. art. 5. nec aliter ſenſiſſe videtur D. Thomas cùm quæſtione 24. de verit. artic. 11. & 3. contra gent. cap.

48. di-

tur lib. 3. ca. 8. q. 8. art. 2.

Vnde contingit diſcurſus in homine.

In acquiſitione ſciētiæ diſcurſu magis, quàm in vſu, opus eſſe.

Aegidius animæ diſcurſum negans, cōcedit compoſitionem.

Qui vtrūq; illi denegēt.

Digitized by Google

48. dicat, animam extra corpus intelligere A
more Angelorum, quos neq; diſcurrere, neq;
componere ſæpiùs docuerat. Quamuis non-

Quid dicendi poſita diſtinctione humani & Angelici intellectus.

nulli comparationem animæ cum Angelis ſo
lummodò accipiant quoad intellectionem
abſq; phantaſmatis, non verò quoad immu-
nitatem à compoſitione, & diſcurſu. Si verò
alterius naturę ſit noſter intellectus ab ange-
lico, vt ferè exiſtimatur, certum penè eſt ade-
pturum illum quoq; poſt ſeparationem ſpe-
cies, quibus diſcurrat, etſi multò illuſtriores, B
quàm hinc aſportet. Neque enim eius gene-
ris ſpecies impoſſibiles ſunt aut à natura ta-
lis intellectus alienæ: parùm autem conſonū
videtur intellectus ſpecificè diuerſos aſtrue-
re in natura; in operãdo verò omnino ſimiles.

Animam ſeparatā poſſe diſcurſu vti ad naturales notitias.

Sed illud etiam nō diplicet, poſſe animam
ſeparatam in cognitiones naturales prodire
tum diſcurrendo; tum ſine diſcurſu. Et qui-
dem illud prius non obſcurè tradunt Ocha-
mus quæſt. 12. lib. 4. Sententiarum art. 2. & A- C
bulenſis in 25. caput Matthæi quæſt. 580. aien-
tes animam habitibus hinc delatis vti, eiuſ-
demq; generis actus exercere, atq; in corpo-
re, quidquid in contrariū antea ſenſerit Hen-
ricus quodlib. 6. quæſt. 8. quem citato loco
impugnat Ochamus. Ac fortaſſe vrgentiùs
hac ratione, quoniam phantaſmatū vſus non
tam ex conditione habituum, atque ſpecie-
rum animæ prouenit, quàm ex eiuſdem ani-
mæ incluſione in corpore, imperfectoq; do- D

Lege D. Th. 3. p. q. 11. art. 1. ad 2. & artic. 2.

minio erga ipſum. Vnde poſt reſurrectionem
cùm anima corpori perfectè dominabitur,
abſque præſentium phantaſmatum ſupple-
mento intelliget. At verò diſcurrendi vſus ab
ipſa rationalitatis differentia, quam anima

Poſſe itē ad eiuſdem non diſcurrere.

ſemper retinet, haud dubiè prouenit. Poſte-
rius autem inde confirmari poteſt, quoniam
anima extra materiam multò capacior, atque
habilior euadit, vt mirum nō ſit elicere illam
per ſpecies etiā hinc delatas ſimplices actus E
qui diſcurſibus æquipolleant. Certè Diuus
Thomas quarto, diſtin. 50. quæſt. 1. artic. 2. &
prima part. quæſtione 89. articulo quinto, &
ſexto, apertè docet vti animam ſpeciebus,
quas in hac vita comparauit, an verò diſcur-
ſiuo, an potiùs angelico more, ſpeciatim non
ediſſerit.

2. Dubitatio.

Secunda huius articuli dubitatio eſt. An
quandoquidem anima rationalis eoſdē ſpe-
cie actus edere poteſt coniūcta, quos ſepara F
ta, vt proximè dictum eſt, valeat ne etiam eoſ-
dem numero elicere, atq; adeò qui nec ipſo
ſeparationis inſtanti intermittantur. Pleriq;

De hac re Soar. 3. p. to. 2. diſp. 21. ſectione 2.

Doctores Theologi aſſerunt beatæ Virginis
animam, amorem erga Deum nunquam in-
terrupiſſe, nec immeritò, quoniam ad tantæ
ſanctitatis cumulum id ſpectare videbatur.

Poſſe actum ſupernaturalem viæ continuari in patria.

Quæ quidem aſſertio ſupponit, vtrumque
amorem, patriæ videlicet, ac viæ, ſpecie con-
uenire, cùm id incertum ſit; tum ob alias ra-
tiones; tum quia prior ille amor in ſummum
bonū, id eſt, Deum diſtinctè, atq; adeò intui-
tiuè pręſentem terminatur; hic autem poſte-
tior, . eundem Deum cōfuſè cognitum. Sed
quanquam demus actum ſupernaturalē per-
ſeuerare poſſe eundem numero in vtroque
ſtatu vnionis, ac ſeparationis (neq; aliter ſen-
tire licet de beata viſione, cognitioneq; infu-

Quid de naturali actu ſenendum.

ſa, atque amore animæ Chriſti) naturalem
certè continuari poſſe difficile ſuaſu videtur,
cùm tota extremè laborantium cura in præ-
ſens vertatur periculum, omniſq; alia cogi-
tatio ſileat, & abſurda ſit tumultuante ſupre-
ma, ac veluti ad ſe omnem hominis attentio-
nem euocante, à qua pariter, & à corpore a-
nimus diſcedens liberatur, vana, ſi de cætero
illum fatiget mori neſcium. Itaq; talis cogi-
tatio viuentis hominis propria eſt, quo eum
aboletur, non verò ſolius animi, vnde iam
poſt ſeparationem ſuperflua euadet. Atque
hanc ſentētiam facile eſt ex Ariſtotele elicere
cum primo de anima capite 4. text. 66. ſcri-
pſerit humanū intelligere, interiùs quodam
corrupto, etiam corrumpi; quia neq; animæ
neq; corporis operatio erat, ſed ipſius com-
munis (id eſt compoſiti) quod perijt. Qua-
propter etſi intellectualis cognitio logicè lo
quendo continuari valeat antè, & poſt animæ
ſeparationem, ſi ſpecie logica eſſe vnam di-
camus; non poterit tamen phyſicè loquendo
perſeuerare, cùm hoc etiam pacto ſit diuerſa:
eo quòd in hac vita ab anima eliciatur, vt quo
tantùm, in futura verò, vt quod.

3. Dubitatio. 1. p. q. 89. ar. 2. & q. de anim. art. 15. itē Abul. in 25. c. Matth. q. 576.

Tertia dubitatio eſt, vtrum animæ ſepara-
tæ cognitio de iiſdē rebus, ac per eaſdem ſpe-
cies, vel certe per æquales inditas diſtinctior
ſit, quàm coniunctæ. Diui Thomæ Schola
ſtatuit ſpecies animæ ſeparatę donatas diuer
ſi ordinis eſſe ab acquiſitis, id eſt, angelici, at-
que adeò, multò perfectiores, cū à Deo, cu-

Quid Schola D. Thom. in hac re ſtatuat.

ius perfecta ſunt opera, immediatè fabricen
tur: animā tamen deteriùs per illas, quàm per
aſportatas ex hac vita cognoſcere res ſaltem
ſenſibiles: eo quòd eius eſſendi modus natu-
ralis non ſit, ſeparatam eſſe, ſed coniunctam,

Vt Fonſ. 2. Met. c. 1. q. 2. ſect. 6.

operatio autē ſequatur eſſe. Dubia tamen vi-
detur nonnullis auctoribus hæc doctrina. Nā
quòd anima præter naturam exiſtat ſeorſim
à corpore. id ſane cōcludit, intelligendi mo-
dum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe itidem

Animam ſeparatam diſtinctè intelligere per ſpecies infuſas.

præter naturam; non verò naturali deteriorē;
cùm neceſſe non ſit, vt quæ nobis ſunt natu-
ralia, abſolutiora ſint, quàm quæ ſunt præter
naturam, vt exemplo motus circularis alibi
oſtendimus: is enim, & præter naturam com-
petit igni ſub Lunæ cauo, & multo pfectior
exiſtit, quàm rectus, qui eidem igni conuenit
ſecundum

Digitized by Google

ſecundum naturam. Deinde, quia ex ſententia Diui Thomæ naturaliter infundũtur animæ ſpecies repræſentantes etiam Angelos vſq; ad indiuiduas differentias; per eas igitur diſtinctè poterunt cognoſci ab eadem anima, cum credibile non ſit naturaliter recipi tales ſpecies, quibus naturaliter attingi nequeant ab intellectu recipiente quæcunq; in eis repręſentantur. Quòd ſi re vera intellectus humanus extra corpus ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vtitur, res profectò etiam ſenſibiles multò diſtinctius percipiet, quàm in corpore. Adde animam tum ſe, tum ſuos actus quidditatiuè (vt fatentur) cognoſcentem, habiliorem fieri ad alia multa complectenda, ſicuti de anima Chriſti adnotauit Capreolus tertio diſtinct. 14. quæſtione 1. articul. 3. ad finem, eam in acquirenda experimentali ſcientia adiutam fuiſſe plurimùm ab infuſa. Quin verò hinc etiam ſuſpicari poſſumus multò melius intelligere tunc animam per ſpecies in corpore fabricatas, eo quòd per infuſas doctior euadat: quemadmodum is, qui rudis erat ſcribendi, poſtmodum dexterior effectus ipſo calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani ſeparati capax eſt cognitionis diſtinctæ; ergo producibiles ſunt à Deo ſpecies, quibus ea capacitas cõpleatur, ſiue illæ eiuſdem ordinis ſint cum angelicis, ſiue inferioris. Si autem prioribus anima vti perfectè nequit, quid opus eſt exiſtimare infundi eidem, cùm ſit dictu facilius accõmodatiores alias donari, medias inter noſtrates, & angelicas.

Item per acquiſitas diſtinctius, quã intelligebat in corpore.

4. Dubium.

Quarta dubitatio ſit, vtrum anima ſeparata cognitioni perenniter vacet (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiæ exercere vlterius valet, ſemper actum cognoſcendi ducem habent.) Quæſtionẽ hanc verſant Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmantemq; tuentur Diuus Thomas quæſtione octaua de veritate, articulo ſexto ad ſeptimum, Capreol 2. diſtin. 3. quæſt. 2. ad 2. contra quintam concluſionem, Ferrarienſis 2. contra gentes cap. 101. & alij eiuſdem familiæ, item Durandus ſecundo diſtinct tertia, quæſtione 8. vbi non ſolùm vult Angelum ſemper ſeipſum conſiderare; ſed omnia etiã naturalia. Heruæus ibidem quæſtione prima ad primum princip. vbi ſpeciatim adiungit Angelum non ſolum ſuam eſſentiam, ſed etiam quæ inſunt ei naturaliter, ſemper intelligere, veluti potentias, ſpecies, atq; habitus, quatenus res quædam ſunt: vt namq; repræſentant, vel inclinant mentem iam deducerent ad externa. Vtuntur autem his ferme rationibus. Prima, quia ſi media luce hinc inde circumfundimur apertis oculis, non poſſumus non illam cernere: cùm ergo Angeli eſſentia manifeſtiſſimè ſit intelligibilis, intellectuſq; totus in eam ſit immerſus, non poterit non eandem cõtemplari aſſiduè.

Quid de Angelo in ſimili dubio ſentiat Schola D. Thom.

A Secunda, quia Dolor vehemens vrget nos in perennem ſui conſiderationem: ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobiliſſimæ, ac pulcherrimæ eſſentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur indè; præſertim cum nõ fatigetur contemplando. Quòd ſi diuina natura longè pulcrior eſt, à cuius proindè cognitione multò vberiùs delectari poſſint, quia tamẽ diſtincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt B eam cognitionem interpellent. Ita differunt pro hac parte Doctores. Verùm quia alij maximè è recentioribus, ſatis dubiam illam reddunt, quòd videant Angelum perfectione finitum, volũtate liberum, intellectuq; ad certum obiectorum numerum terminatum eſſe, vnde iam ſine incommodo à iugi conſideratione ſui queat deſiſtere (etenim, quia finitæ eſt perfectionis, non alliciet neceſſariò intellectum: quia liber, valebit interdum mentẽ ad alia adijcere; quia demùm præſcriptos C habet capacitatis terminos alia dimitter, ſi alia cõplecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit aſſertio formidoloſa, cũ hęc actuoſa nõ ſit æquè, atq; Angelus. Illud ergo dicendũ omninò videtur, quãuis tam Angelus, quàm anima poſſint aliquando à ſui cognitione feriari propter nuperrimè adductas rationes, nunquã tamen ab omni prorſus intelligendi actu otiari, ſed in aliquam ſemper D cognitionẽ incumbere. Cùm enim viuentes ſint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia, quæ ſi nullum edant, cenſentur emortua.

Quid doctores alij ea de re cenſeant. Vt Mol. 1. p. q. 56. art. 1. diſp. 2.

Animã & Angelum nunquam prorſus ab intelligẽdo ceſſare.

Quinta dubitatio. Vtrum anima ſeparata crebra actuũ exercitatione intendat habitus. Videbitur enim inficiandum. Primò, quia cùm ſubſtantia ſpiritualis ſit, nihil fatigatur ſi tota contentione operetur; eſt autẽ non vulgaris agentium cauſarum perfectio, ſi agant E quàm vehementiſſimè: vt enim Sol pro nubis oppoſitæ conditione lucem euariat, nunc effatim, nũc tenuiùs eiaculando; quòd ſi nubes euaneſcat, fixã ſupremoq; gradu abſolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiſcẽtis minùs ferè conatur ad cognoſcendum, quàm pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc eſt, ſtatam nec vllo accremento, decrementoque alteram eliciet.

5. Dubitatio.

Prima ratio dubitandi.

F Secundò, quia ſi intendi, remittiq; habitus credamus in ſeparatis animis, proximum eſt, vt eaſdem in amentiam incidere poſſe opinemur, quod æquè falſum eſt, atq; ineptum. Probatur ſequi; nam ad eum intenſionis cumulum pertinget aliquãdo habitus, ſi intendi poteſt, vt mẽtem deijciat ab ſtatu ſuo: qui enim habitus intenſionem admittunt, intendi valent ſine termino, vt tradunt Gregor. 1. diſtinct. 17. quæſtione 5. articulo 2. Maior 3. diſtinct. 23. quæſtione 6. Almay. Tract. 1. capite 22. Angeſtus in moralibus cap. 5. ergo

Secunda.

Digitized by Google

aliquando tandem eorum intenſio ſui impotem animam efficiet.

Animã non ſemper actũ exercere intentiſſimũ.

Sit tamen reſolutio, animam ſeparatã non ſemper cõtentione maxima in actum prodire, cum libera ſit, præſertim ſi de actibus voluntatis, potẽtiæq; motricis loquamur, quos interdum anima iudicat minori eſſe niſu cõtendendos. Nec verò intenſio habituum vltra terminum, quem ſuaptè natura certum vendicant, (quidquid Gregor. alijq; citati velint) excurret, vt illis inſane operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulo antè ſunt poſita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vſum rationis, non improbabile putat, animã ſeparatam immodica habitus intenſione dementẽ fieri poſſe, à quo parum abeſt Aureolus apud Marſilium 2. qu. 5. art. 3. opinatus, Deum infudiſſe perditis Angelis habitum pro meritis adeò intenſum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verũ neq; illa Victoriæ exiſtimatio philoſophica eſt, neq; iſta Aureoli theologica. Namq; inſania, aut læſio eſt potentiæ cognoſcentis, aut organi affectus, vt latiùs explicat Fracaſtorius in libro de intellectione: at nihil animæ ſeparatæ inſitum, aut lædi poteſt, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & ſanitas, atq; adeò & inſania, nec niſi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente inſanire dicimur. At verò Aureolus multo grauiùs aberrat, eſt enim illa habitus infuſio, tũ prorſus inutilis, tum Deo indigna.

Intenſio habituũ certũ vẽdicat terminum.

An ex maxima intenſione habitus poſſit anima inſanire.

6. Dubitatio.

Animã ſeparatam recordari.

Sexta dubitatio eſt, vtrũ ne anima ſeparata recordando cognoſcat, reminiſcendo enim non cognoſcit, vt in tractatu de memoria cap. 7. eſt animaduerſum. Reſpondendum verò eſt affirmatiuè. Et quanquã de modo explicãdæ aſſertionis ſoleat eſſe dubitatio, nulla tamen eſt de aſſertione ipſa, vt conſtat ex priori capite tractatus de memoria. Hiſtoria enim ex Lucæ Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem eſt accipienda parabolicè; vniuerſim tamen intelligi debet ſimpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur ſi anima humana nullas hinc defert ſingularium repræſentatrices ſpecies, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, ſicuti D. Thomas cum pleriſq; affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantaſmatum abſentia oberit, cùm per ſe nihil ad recordationem faciant, vt expreſſe docet Ochamus in quarto quæſt. 12. articulo 3. & alij. Quòd verò in eo ſtatu anima memoratiuas ſpecies etiam ſibi ingeneret, dubitandum non videtur; namq; & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. diſtinct. 7. quæſt. 3. artic. 1. cum nonnullis Theologis.

Eã aliquas memoratiuas ſpecies acquirere.

In tertia difficultate.

Vt Molin. 1. p. q. 55. ar. 2.

Sic tamen opponet aliquis ex Henrico quodlibeto ſexto qu. 8. Recordatio eſt actus reflexus ſupra actũ cognoſcẽdi iam elapſum, A ſed actus reflexus elici debet mediantibus ijs inſtrumentis, quæ prior actus tanquàm ſui veſtigia reliquerat (ſic enim reflexus cenſebitur, quatenùs illuc ingreditur ſpecies influendo, vnde egreſſa eſt emanãdo;) ergo cùm ſpecies denuò infuſæ hoc non vendicent, vt ſatis conſtat, haud propriè anima per illas recordabitur. Confirmaturq; obiectio, quoniam nulla ratio eſt, cur cognitio animæ ſeparatæ ad priſtinos actus, in vitaq; mortali exercitos B terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quaſuis res alias, ſi ex neutris ortũ habuit: nulla igitur eſt animæ ſeparatę recordatio in ſententia ſaltem Diui Thomæ. Videtur tamen obiectio in ſolis vocabulis eſſe poſita; itaque ſi priſtinas cognitiones in concreto, id eſt, obiecta cognita attingamus, ſiue id per relictas inde ſpecies, ſiue per denuò inditas eueniat, memorandi actũ profectò eliciemus. Non erunt tamen in poſteriori euen- C tu experimentales ſpecies, quia vt eius generis ſint, neceſſarium eſt, vt per proprias illas poſſidentis actus comparentur.

2. diſſ. 2. membro 2. Obiectio.

Diluitio.

DISPVTATIO V.

DE OBIECTO COGNITIONIS *animæ ſeparatæ.*

Explicatur ſenſus diſputationis.

D PRæſens diſputatio non de formali obiecto procedit, quod eſt intelligibile per diſcurſum, aut fortaſſe more angelico, iuxta diuerſas de vtroque intellectu ſententias; ſed de rebus ipſis ſimpliciter, atq;, vt aiũt, materialiter ſpectatis; itaq; inueſtigamus quanta ſit animæ ſeparatæ in rebus cognoſcendis naturalis amplitudo: nimirùm, an vltra ſenſibiles, etiam ad ſupernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primùm ſunt ab eiuſmodi obiecto, E quæcunq; ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potiſſimum eſt Sacræ Triadis arcanum, in quod neq; ſuſpicando incidere potuit creata intelligentia: ſiquid enim Gentium Philoſophi de illo tanquam per vmbram, & ſomniũ locuti ſunt, id diuinæ reuelationi, vel ipſis, vel alijs exhibitæ acceptum referendum eſt. Qua de re latiùs ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. ſententiarum. An autem, & quatenus F cætera ſupernaturalia myſteria ſint excipienda, progreſſu attingemus.

Nulla creata intelligẽtia myſteriũ Trinitatis poteſt per ſe attingere.

ARTICVLVS I.

AN EA OMNIA, QVAE NVLlo pacto ſupra naturam ſunt, diſtinctè cognoſcantur ab anima ſeparata.

ILlud in tota hac diſputatione eſt ante oculos habendũ, rerum quaſdam eſſe purè naturales

Digitized by Google

[illegible] rerum differentiæ.

... quaſdã purè ſupernaturales, quaſdã ex his mixtas. Rurſum vel ſpectari eas poſſe quoad eſſentiam, vel quoad primam productionem, vel quoad conſeruantiam, exiſtentiámve.

Prima.

Omnino itaq; inuenire eſt in rebus nonnullas, vt in entitate, ſic in productione, atq; exiſtentia naturales, cuius generis ſunt effectus, qui vulgo producuntur à ſuis cauſis,

Secunda.

alias deinde, quarũ entitas, & exiſtentia naturalis ſit ordinis, ſed nõ productio, ceu aſpectus cæco homini attributus, qui neq; entitate, aut exiſtentia, ſed ſola productione à cæteris diſſidet, quòd ſuprà naturalium cauſarum vires donare ſoleat.

Tertia.

Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate ſint, modo tamen aliquo ſupernaturali ponuntur; ac poſitæ conſeruantur, vt cernere eſt in duorum corporum ſitu ſimultaneo, aut humanitatis Chriſti præſentia in Euchariſtiæ Sacramento: corpora enim, quæ ſe penetrant, ipſumq; auguſtiſſimum Chriſti Domini, naturalia entia ſunt; ſed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem ſpeciebus Sacramenti ſiunt, durantq; præſentia, ſupra naturam omnino eſt.

Quarta.

Quartum denique genus rerum eſt earum, quæ entitate, atque adeò productione, & exiſtentia naturam ſuperant vniuerſam, veluti lumen gloriæ, Theologarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam productæ ſemel, naturali ſubiectorum concurſu, & generali

Quinta.

primæ cauſæ poſteà conſeruantur, videri poterunt quoad exiſtentiam eſſe naturales, ſicq; addi oportere vlteriùs quintum genus rerũ, quarum entitas, productio, conſeruatio ſupernaturalia ſint; quod tum demum eueniret, cùm prædictæ qualitates extra ſubiectum permanerent,

Sexta & ſeptima quæ aſſignari poſſent habentur impoſſibiles.

(ſextum enim, id eſt, earum, quarum exiſtentia foret ſupernaturalis, productio verò naturalis: aut etiam ſeptimum, quarum entitas ſupernaturalis eſſet; productio verò naturalis, impoſſibilia omninò videntur, vt conſideranti patebit) attamen quia fundamentum productionis, atque exiſtentiæ, ipſa videlicet entitas, ſupernaturalis eſt, ad eundem ordinem productio, conſeruatio, atque exiſtentia reduci debent; quod ſtrictiùs perſequi non eſt opus, cùm de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc diſquiramus.

1. Pronuntiatum. Animã diſtinctè cognoſcere omnia ſenſibilia.

His animaduerſis, primum pronunciatum eſto. Anima ſeparata diſtinctè cognoſcere valet cuncta ſenſilia. Suadetur facilè, quia vt maior eſt illis ipſo eſſẽdi modo, ita & cognoſcendi perſpicacia maior erit; ſat autem erat æqualem eſſe, vt diſtinctè perciperet ipſa ſenſilia. Eſt quidem pronuntiatum hoc D. Thomæ, ac ſuis minimè probatum, vt liquet ex iis, quæ ſuperiori diſputatione art. 2. in tertia dubitatione diſſeruimus. Verũ vbi iuſta ratio ſe offert pro noſtro pronuntiato, vt eo loco vidimus, non eſt cur probabilitatem ſuam ei denegemus. Accedit quoniam, vt paulo inferiùs in tertio pronuntiato docebimus, anima ſeparata inferiores ſaltem Angelos diſtinctè valet percipere, quos tamen ſatis liquet cunctis ſenſilibus anteire: multò ergo faciliùs hæc ipſa poterit diſtinctè intelligere.

Prima obiectio.

Sed opponat aliquis primùm. Si poſt ſeparationem anima rerum naturaliũ ſcientiam percalleret magis, immodico ſanè labore, fructúq; exiguo in hac vita nauaremus operam: hoc autem non ita eſt, cùm nemo non intelligat benè poſitum eſſe omnem laborem in addiſcendo; ergo neq; illud, vnde colligitur.

2. Obiectio.

Secundùm, in Dæmone exactior eſt naturalis cognitio, quã in anima ſeparata, ille verò non omnia naturalia nouit, teſte D. Iſidoro lib. 1. de ſummo bono cap. 12. igitur neq; iſta noſcet.

3. Obiectio.

Tertiùm, defunctorum animæ ignorant ea, quæ apud nos gerũtur, vt habetur ex D. Auguſtino in lib. de cura pro mortuis à cap. 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre ſcribit. Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, vt de alijs taceam, me ipſum mater nullo modo deſereret, quæ terra, maríque me ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim vt facta ſit vita feliciore crudelis.

Ad primũ.

Ad primum dicito, literarũ ſtudia immodica non eſſe, aut ſuperuacanea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis conſuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix poſſint. Itaque etſi nulla pars noſtri poſt mortem ſupereſſet, nihil minus ea exercitatio, vtpote in homine præſtantiſſima, floruiſſet. Adde etiam illud tantùm continere noſtrum pronuntiatum; animã ſeparatam diſtinctiùs, quàm coniunctam intelligere ſenſibilia; non verò ſpecies faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad ſecundam.

Ad ſecundũ, occurrendum cum D. Thoma quæſt 89. primæ partis artic. 3. ad tertium, loqui D. Iſidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis.

Ad tertiã. Hac de re latè Aegidius quodl. 5. qu. vltima, Ioãnes Arboreus lib. 1. Theoſophiæ cap. 9.

Ad tertiũ, Qui animas ex obiectis ſpecies haurire credunt, reſpondent ideò eas noſtra ignorare naturaliter, quòd nimium remotis locis detineantur, quò ſpecies peruenire nequeunt, futurũ alioquin, vt facilè omnia noſcant, ſi huc accedere ſinantur. Eorum verò, qui à Deo ſpecies infundi opinantur eiſdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas ſingularia ſenſilia apud nos exiſtentia ignorare, quia ad illũ ſtatum non attinent, ſicuti neque ad noſtrum, quę in futuro geruntur, ſeu vt D. Thomas ait, quia ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non ſpectat, ſed ad operandum potiùs conducit; operatio autẽ circa eas res aliena eſt à ſeparatis animis.

Quid dicendum de cognitione animę quoad ea quę apud nos geruntur.

Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (ſicuti poſſent) ſed certa quædam apud nos geſta cognoſcant, pręſertim ſi in ſtatu pœnæ detineantur.

2. Pronuntiatum.

Secundum pronuntiatum. Anima ſeparata tum

Digitized by Google

ta tum ſe,ſuoſq; actus internos,ac potentias; tum verò alias animas diſtinctè poteſt cognoſcere. Probatur, quoniam iſthæc omnia ordinem ipſius animæ nõ excedant, præſertim ſi nõ ſpecifica ſolùm, ſed indiuidua quoque perfectione pares ſint omnes animæ, vt ſuperius lib 2. dictum eſt. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales eſſent, eſt tamen tantilla ad cæteros ſuperiores gradus, vt ſatis perfecta eſſe poſſit apud intellectum, qui iſtos nouerit. Summi porrò debet pronũtiatum iuxta accommodam diſtributionem: Nimirùm vt anima per ſe ipſam ſe intelligat; quod etiam expreſſit D. Auguſt. libro 9. de Trin. c. 3. Cùm dixit, mentem ſe per ſe ipſam noſſe, cùm ſit incorporea; quanquã dum corpus informat, non niſi per ſuperadditam ſimilitudinem id præſtet, ſicuti ſuperiùs lib. 3. c. 8. qu. 7. oſtenſum eſt. Intelligat deinde potentias per ipſam ſubſtantiam, vnde manant; cùm cauſa ſit neceſſaria earum, atq; adeò accommodatiſſimum cognoſcendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immò & lationẽ per ipſas met, ſiquidem illi ſunt præſentes, & requiſita abſtractione prǽditæ; omnes verò intuitiuæ ſemper; niſi quòd memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, lationumq; ſibi gignet. Quæ ſi vera ſunt, colliges etiam in D. Thomæ ſententia infundendas non eſſe iſtarum rerum ſpecies; niſi quis de anima ſeparata, quemadmodum de coniuncta, deq; corporis ſenſibus philoſophari velit, nihil videlicet poſſe cognoſcere abſque notionali ſimilitudine, quantumlibet ſit præſes intellectui. Sed hoc dignitatis nimiũ detrahit animæ ſeparatæ ſine ratione. Quando quidem iam tunc ſui ipſius, & omnium, quæ intra ſe habet, quaſi conſcia fieri poſſit non minùs, quàm Angelus. Eſto in hac vita diſtenta quodammodo corpore, eique religata flecti in ſe non poſſit, niſi per medium aliquod, id eſt ſpeciem, tanquam per gyrum. Deniq; alias animas diſtincta, naturaliq; cognitione percipiet, non per ſemet, ſed per ipſas earum vel ſpecies, vel ſubſtãtias, ſi forte indiſtantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non ſunt; quam quibus Theologi oſtendunt ſimilem aſſertionẽ de Angelis apud D. Thom. prima parte queſt. 56. articulo ſecundo, & alibi. Porrò, ſecundum hoc pronũtiatum quoad priorem partem aſſertum eſt à D. Thoma tum alibi, tum 1. part. quæſt. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, aliiſq; D. Thomæ interpretibus; vniuerſim verò ab Henrico quodlib 1. qu 12. vbi ait omnia, quæ ſunt apud animæ ſeparata ſubſtantiam, eique intima, ſine ſpecie ab eadem cognoſci. Loqui verò eoſdem Doctores de diſtincta cognitione nemini dubium eſſe debet; cum accommodatius medium inueniri nõ poſſit in natura rebus diſtinctè percipiendis, quàm ipſas earum entitates, cùm & præſentes ſunt potentiæ, & opportunam habent à materia ſecretionem.

Per quid anima ſe potentias, & actus ſuos cognoſcat.

Non ſemper egere animam ſimilitudine obiecti, vt illud cognoſcat.

Per quid ſeparata anima alias animas cognoſcat.

3. Pronuntiatum.

Tertium pronuntiatum. Probabile eſt animam ſeparatam naturali, diſtinctaque cognitione Angelos noſſe, eorũq; naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocãt) cordiũ cogitationibus, vtpote ex ſuo genere occultis. Pronuntiatum hoc, ſicuti & primum D. Thomæ, ac ſuis nõ ſatis placet, vt ex citato art. quæſt. 89. conſtare poteſt. Vnde nec nobis omninò indubitatum videtur.

Probatur primò.

Suadetur tamẽ primò, quia ratio ob quam anima ſeparata ſpecies Angelorum repræſentatrices accipit à Deo, eſt vt cùm eiſdem Angelis in communi ſocietate viuat, teſte D. Thoma quæſt. vnica de anima art 17. Ad hanc autem ſocietatem (ſi qualem decet ſtatuamus) requiritur cognitio diſtinctiua ſingularum perſonarum, niſi velimus animam inſtar cæci hominis in eo nobiliſſimo cœtu fingere; ergo. Secundo, Modus eſſendi, operandiq; Angelorum nõ admodum eminet ſupra modum eſſendi, operandiq; animæ ſeparatæ, vt ex ſuperioribus diſputationibus cõſtare poteſt; poterit ergo anima illos indiſtinctè noſſe; quòd enim ſpecie inferior ſit, nihil obeſt; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, diſtinctèque noſſet alium, quod eſt incredibile. At eſt inquies, non ſpecie ſolùm ſed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officijs potiùs, atque vt ita dicam, magiſtratibus illius ſpiritualis Reipublicæ; quam cognoſcibilitatum gradibus à varijs abſtractionibus prouenientium, diſtinguuntur, vt ex ijs Partibus, qui illos ordines diſtinguunt, atque explicant, licet colligere; non eſt aũt veriſimile Angelorũ naturas aliud abſtractionis genus ſupra animam ſeparatam vendicare: iam enim inter ipſos quoque Angelos plura alia excogitare pronũ eſſet. Adde tertiò, eam cognitionem non omninò naturaliter, ſed præter naturam animæ competere, vt mirum nõ ſit illam, & inferioris eſſe conditionis, & diſtinctè poſſe Angelos ſibi ſuperiores attingere præter naturam ſuam. Deniq;, quia vt iam anteà arguebamus, ſpecies etiam Angelorũ perfectè repræſentatrices, animæ ſeparatæ naturali lege tribuuntur auctore D. Thoma: quid ni igitur per eas perfectè, ac citra eleuationem ſupernaturalem intelligat?

Probatur ſecundò.

Obiectio enervitur.

Angeli non vendicãt aliud abſtractionis genus ſupra animam. D. Greg. homil. 34. D. Bern. 5. de, conſider. paulò poſt initium.

Non licet ex dictis colligere intellectum humanum ſeparatũ diſcernere poſſe quamlibet repugnantiã, impoſſibilitatémve naturalem, fortaſsè inuentam inter obiecta, quæ hactenus oſtendimus valere ab eo diſtinctè percipi; quoniam etſi ad plurimas aſſequendas extremorum cognitio diſtincta ſufficiat, ad omnes tamen comprehenſiua erit opus, quã anima nullatenùs callet. Naturalem dixi, quoniã plures aliæ repugnantiæ oriuntur ex eiſdẽ obiectis, ſecundum potentiam obedientia-

Anima nequit omnem naturalem repugnantiam inter obiecta diſcernere.

Digitized by Google

dientialem actiuam, vel paſſiuam ſpectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectũ, cùm ipſa quoq; obedientialis potentia illum lateat in pleriſq;.

ARTICVLVS II.

VTRVM ANIMAE SEPARATAE *cognitione, ſiue confuſa, ſiue diſtincta cognoſcant res modo aliquo ſupernaturales.*

QVę ſint res modo aliquo ſupernaturales, patet ex initio ſuperioris articuli. Aduerte autem, non numerari inter ſupernaturalia quoad modum res abſentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarum nullam anima habuit notitiam; in his enim defectus potiùs cognoſcibilitatis eſt, quam ſupernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari poſſunt cogitationes cordis, quę licet à ſuppoſito eas eliciente ſint experimentaliter cognoſcibiles; quia tamen nullam ſui ſpeciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde eſt, ac ſi abſentes eſſent, vel futuræ; nõ ſic gratia, lumen gloriæ, ſimiliaq; Dei dona, quę excellentem habent cognoſcibilitatem, proindeq; in eorum defectum refundi nõ poteſt, quod ignorentur. At enim res quacunque ratione ſupernaturales, vel ſpectari poſſunt ſub eſſe poſſibili, vel actuali. Sit ergo primũ pronunciatum. Animæ ſeparatæ naturaliter poſſunt cognoſcere euidenter multa poſſibilia eſſe Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedant, ſeu (quod in idem recidit) naturaliter cognoſcere poſſunt in rebus creatis dari puram potentiã obedientialem paſſiuam, atq; adeò & extraordinariã actiuã in Deo ad plurima molienda, verbi gratia, ad hanc vniuerſam machinã in nihilum redigendã, aliterve adminiſtrandã. Item ad præfinitos rerũ naturalium terminos magnitudinis, & paruitatis tranſiliendos, ſicq; ad hominẽ conſeruandũ in vaſtiſſima, aut minutiſſima corporis mole, ad generationem faciendam in inſtanti nulla mora diſpoſitionũ, ad corrupta omnia reparanda, deniq; ad hæc præſtãda, aut immediatè, aut in nõnullis etiã aſſumpta quauis creatura pro inſtrumento. Probatur pronunciatũ nõ difficilè, quoniã harum rerum naturæ, vtpotè intra vniuerſum cõcluſæ ſatis perſpectæ videntur intellectu ſeparato, vt certus ſit (id enim opinari mirum non eſſet) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia nõ deſunt qui arbitrentur agnouiſſe Ariſtotelẽ, aut certè alios eius notæ Philoſophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animi à corpore expediti illam agnoſcent. Porrò, quemadmodũ vt aliquid certò, euidénterq; ſciatur alicui ſubiecto poſſe conuenire, minime A oportet perſpectum eſſe modũ, quo conueniat, ſed eſt ſatis ſcire, vt ita dicã, negatiuè impoſſibilem non eſſe omnem modũ conueniendi; ita non ſat eſt ad aliquam cognitionẽ certam, atq; euidentem habendam, ſi argumenta impoſſibilitatẽ ſuadentia, diluantur, cùm fieri poſſit, vt adhuc demõſtrationes ignorentur, quæ rem cõficiant. Oppones tamẽ ita: Scire oportet non eſſe omnem modum impoſſibilem; ergo ſciendum erit aliquẽ eſſe B poſſibilem. Concedenda verò eſt cõſecutio, cùm ſolum negauerimus modũ poſſibilem conueniendi diſtinctè percipi oportere, quãquam inficiandũ non eſt, pleroſq; ab intellectu ſeparato euidenter eſſe cognoſcibiles, vt diuini, generaliſq; concurſus ſuſpenſionem ſubitam, diſpoſitionum productionem ad educendam formam, &c.

Vnde proueniat ignoratio aliquarum rerum non ſupernaturaliũ.

1. Pronunciatum.

Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuam.

Ad euidentem cognitionem non ſat eſt argu. impoſſibilitatem ſuadẽtia diluere.

Obiect.

Dilu.

At enim in effectis extraordinarijs nõ numeramus quæcumq; apud nos prodigio eſ- C ſent, qualis fuit foriũ reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idoli è ſublimi loco, manuũq;, & capitis truncatio apud Azotios, aſcenſus Simonis magi per inane: hæc enim, & ſimilia euenta, non quia potentia egent extraordinaria, ſed quia rara ſunt, in miraculis habentur; quæ animis ſeparatis non magis ſunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

Actorũ 12.

1 Reg 5.

Aliqua cẽſa, quia rara in miraculis habentur.

Clement & alij Patres apud Barõ. tom. 1. annalium.

Secundum pronunciatum. Animæ ſepara- D tæ naturaliter, nõ tamen diſtinctè cognoſcere valent rerum aliquarum eſſentialiter ſupernaturalium ipſis præſertim inhærentium, tum poſſibilitatem, tum exiſtentiam. Etenim quia ordinem naturalẽ excedunt, quidditatiuè attingi nõ poterũt; quia verò ſi animæ inſint, ab eadem vtiq; naturaliter ſuſtinentur, poterunt haud dubiè ſaltem quoad exiſtentiã naturaliter, arguitiueq; percipi; cuiuſmodi ſunt ſupernaturales habitus, tum ad volũ- E tatem, tum ad intellectũ attinentes; inde verò facile erit eiſdem animis ſimiles alias qualitates poſſibiles cõcludere, in alijſq; animis poſſe exiſtere; quod ſi ita eſt multò adhuc faciliùs, imò, & diſtinctè cognoſcere valebunt (ſi exiſtãt) ea quæ in primo pronũtiato ſunt comprehenſa, cùm in facto eſſe, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

2. Pronunciatum.

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerũ ſupernaturaliũ poſſibilitatẽ, et exiſtentiã.

Tertium pronũtiatum. Res aliquæ ſupernaturales, itemq; modi nonnulli adeò emi- F nent, vt nulla ratione ſiue quoad poſſibilitatem, ſiue quoad exiſtentiã ab intellectu creato percipi valeant. Ita aſſerũt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicæ diſceptãt, expenduntq; in myſterio Incarnationis, & Euchariſtię, in quorum primo includitur abſentia omnis creatæ perſonalitatis, moduſq; vnionis humanitatis ad diuinam perſonã; In ſecundo abſentia item panis, & vini, cũ præſentia corporis Chriſti, abſq; vllis modis immediatis ad locum; exiſtentia deniq; accidẽtium, & connectio ad Chriſti corpus abſque adhæ-

3. Pronunciatum.

Res aliquæ ſupernaturales cognoſci naturaliter non poſſunt.

Digitized by Google

adhæſione. Hæc ergo ea ſola ratione ſtatuũt iidem Theologi intellectum creatum, atque adeò humanum effugere, quòd multo ſint diuinora, quàm vt naturali cognitione etiam confuſa in ſe ipſis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam cùm naturaliter cognoſcant ſeparatæ mentes rerum ſubſiſtentium perſonalitates; ſi quo caſu eas non intueantur, aut quia diuinus concurſus ſublatus eſt, ad intuendum, aut quia re vera non dantur, vt accidit humanitati Chriſti, iam modo aliquo, etſi confuſiſſimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modiue in ſe ipſo non dicetur. Sed quoniam huius ſectionis doctrina ad articulum quintum quæſt.57. primæ partis copioſior eſt, ſatis fuerit pauca hæc ad noſtrum inſtitutum accommodaſſe.

...aratæ ... na... er co... re... ſi... ...ꝰ perſonalitates.

DISPVTATIO VI.

DE MOTV ANIMAE *ſeparatæ.*

POſt diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, conſequens erat, vt de appetitu eiuſdem tractaremus; quia tamen multo abditiora ſunt intellectui humano, quæ ad voluntatem, quàm quæ ad ipſum attinent; quia item tradita ſuperiùs doctrina de cognitione ad appetitum accommodari poteſt per analogiam; reliquum eſt, vt ad extremam hanc diſputationem de motu deſcendamus, quatuor articulis concludendam: tribus diſſeremus an ne anima ſeparata vim motricem, tum ſui, tum aliorum poſſideat. Quarto, de eiuſmodi potentiæ actu, ac termino pertractabimus.

Ordo tractādarum rerum.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA QVAE PROBARE videntur in anima ſeparata potentiam, tum ſui, tum aliorum motricem non dari.

ETſi conſtans nunc ſit Theologorum, imò & Philoſophorum ſententia, Angelos potentia motrice præditos eſſe; eæ tamen ipſæ rationes de anima ſeparata inſtitutum diſſuadere videntur. Atque in primis Angeli in ſacris literis tum ſe, tum corpora mouere perhibentur; animæ verò ſeparatæ non ita, ſed ab Angelis deportari. Deinde neceſſum fuit Angelos hac vi pollere, cùm ratio nulla ſuperſit connexionis eorum cum vniuerſo; ſiquidem ad nullam prætereà formã producendam concurrere valent; mouendo autem cœlos aliáq; agentia applicando inſigniter cum eodem cohærent vniuerſo; licet enim phyſicè is cauſandi modus accidenta-

Primũ arg. Lucæ 16. de anima Lazari. D. Greg. 1 Dial. cap. 9. de Anima Marcelli, & ca. 12. de anima damnati cu iuſdam.

A rius ſit; eſt tamen artificioſus per ſe, quod eſt ſatis, vt iidem Angeli cum hoc artis diuinę artificio, id eſt, mundo connexi cẽſeantur, qua de cauſa nõ à Sacris Doctoribus tantùm, ſed ab ipſis quoque gentium Philoſophis rerum ſpecies, imò & indiuidua cuſtodire cognoſcuntur. Sed hanc rationem animis ſeparatis accomodatam, quis non videt motricem potentiam potiùs euertere, quàm aſtruere, quippe quæ ad vniuerſi compoſitionem non ſpe-

Cur Angeli dicãtur partes vniuerſi.

Suar. diſ. 35. ſect. 6. n. 18.

B ctent? ſed reddant quodammodò imperfectiùs? ſiquidem non tam ſunt ſpecies, quàm ſpeciei inchoationes, & partes. Quo factum eſt, vt nulla eis incumberet in hoc vniuerſo adminiſtratio. Atque hoc ſit primum pro parte negante quæſtionis argumentum.

Secundum, Si animæ ſeparatæ propriam mouendi potentiam haberent, illius actum modo aliquo exercere poſſent in corpore, ſicuti & intelligendi, volendique. Si enim hi

2. Argum.

C ob corporis colligationem impediri non poterunt, cur ille impedietur omninò, cùm aliquantulum ſit minùs ſpiritualis? Accedit, quoniam difficile redditur ratio, cur in eodẽ homine vnus tantùm ſit intellectus, mouendi verò facultas duplex; altera animi, corporis altera.

Tertium, Anima ſeparata nulla eget motrice potentia; nullam igitur in ſe habet. Antecedens probatur, quoniã nulla aliquò perueniẽdi ſe offert neceſſitas, q̃ vt ex rebus ſpe-

3 Argum.

D cies è proximo conquirat. Quapropter cùm has non ita comparet, ſed à Deo vendicet, vt ſuo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miſcenda colloquia cũ Angelis, aliiſve animabus, cùm ridiculum ſit propinquitatem deſiderare ad eas actiones, quę per interiectum ſpatium non diſſeminantur. Sed neque prætextu mouendi corpora neceſſe e-

E rit vim motricem animę donare, cùm iam dixerimus, id munus ſolis Angelis conceſſum eſſe in hoc vniuerſo. Et confirmatur, quoniã rationales animæ nihil pati poſſunt ſibi noxium, cùm ſint immortales; non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquã vel fugerent, vel appeterent tuendæ ſalutis gratia. Quòd ſi dicas potuiſſe ſaltem alias ab aliis violenter detineri, id ipſum eſt, quod in quęſtione verſatur, cùm eiuſmodi detentio per vim motricem præſtanda fuerit.

F Quartum, Quod natura ſua indiuiſibiliter exiſtit, naturaliter quoque eſt immobile; ſed priùs illud animæ ſeparatæ naturaliter competit, & hoc poſterius. Probatur minor, quia cùm ea informat corpus, abſciſſa fortè parte vna, amittit neceſſariò virtualem illam coextenſionem, ſeque, vt ita dicam, cõtrahit; ergo cùm à corpore toto ſeparatur, totã coextenſionẽ neceſſariò amittet, cùm par ſit ratio. Itaque indiuiſibiliter permanebit, vt hac in parte anima, quæ natura eſt ab Angelis, q natura non ſunt, diſcriminetur, atque adeò hi diuiduo

4. Argum.

Digitized by Google

diuiduo indiuiduoque loco queant indifferenter reſpondere, illa autem non niſi diuiduo corpori, cùm informat; nec niſi indiuiduo loco cùm eſt ſeparata.

5. Argum. Quintum, Si anima ſeparata per ſe mobilis eſſet, tempori locoq; corporis ſubiaceret: quod à vero abeſt, cùm ſit incorporea. Vnde D. Auguſt. 8. de Geneſi, ad lit. cap. 20. ſcribit, Deum corporalem creaturam per tempus, & locum mouere, ſpiritualem porrò non item.

6. Argum. Sextum, Si anima per ſe poſſet loco moueri, poſſet interdum ab informato corpore ſeſe expedire abſque vlla ipſius corporis offenſione, ſicque inſtar colubri depoſitis exuuijs abire nuda, quod eſt inauditum.

7. Argum. Septimum, Si humanæ animæ facultatem ſe mouendi haberent, ad nos frequenter regrederētur, quod tamen fabulę ſimile eſſe creditur. Denique ita ſenſiſſe videntur graues Philoſophi, dum ipſis etiam intelligentijs localem immobilitatē donant, inter quos Ariſtoteles 12. Met. text. 43. concludit, ſubſtantias ſempiternas, atque immobiles tot eſſe, quot ſunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphyſicorum librum ſcribit, formam ſeparatam adæquatè diſtribui in volentem & intelligentem, abſque vlla mentione mouentis. Credendum igitur eſt animam rationalem extra corpus, neque ſeipſam, neque rem aliam mouere poſſe.

ARTICVLVS II.

REFELLVNTVR NONNVLLA *ſententiæ de potentia motrice animæ, & vera ſtatuitur.*

1. Opinio aſtruens animas localiter immobiles.

IN præſenti dubitatione nonnullæ ſe offerunt ſententiæ ordine ſuo expediendæ. Prima eorum, qui animam ſeparatam prorſum immobilem localiter fortaſſe ponent, hoc eſt, neque à ſe, neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quæ ex immenſitate naturæ illi proueniat, vti Deo, ſed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atq; imperfectione, eo ferè pacto, quo relationem modúmve ſeorſum ſpectatum immobilem diceremus, diuina etiam interpoſita poteſtate. Non videntur alieni ab hac ſententia Durandus in 3. diſt. 22. quæſt. 1. ac Ioannes Picus Mirandula quæſt. 1. Apologetici, dum non ſine graui errore veriſimile putant Chriſti Domini animam ad inferos non deſcendiſſe, reali ſuæ ſubſtantiæ præſentia, ſed effectu, priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiaque perfundendo. Neque enim fidei articulum iam alieno ſenſu interpretarentur, ſi crederent ab Angelis, aut certe Deo beatiſſimam animam præſentem inferis ſecundùm ſubſtantiam fieri poſſe; eorum verò funda-

Quid ſenſerit Dur. de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos.

Citantur à Suario 3. p. tom. 2 diſp. 43. ſect. 2.

[illegible] ciuet, non ſolùm de Chriſti [illegible] quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque diximus eos à propoſita ſententia alienos non videri. Aiunt enim immateriales ſubſtantias loci proprij incapaces eſſe, atque adeò & lationis, quòd affectiones hæ diuiduæ ſint. Itaque ſolùm eis ſupereſſe rationem aliam in loco eſſendi ac mouendi longè diuerſam, hoc eſt, penè æquiuocam, per operationem, ſeu virtutis contactum, ipſum attingendo locum, ſi non actu, ſaltem poteſtate. Quo fit, (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi ſint, ſi de exiſtentia in loco priori modo ſit ſermo, & ſint vbique; ſi poſteriori, cùm nullum locum motúmve diuiſibilem ſubire queant, & rurſus in omnem idonei ſint operari: at verò anima ſeparata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi eſt; ſiquidem & ſubſtantia ſpiritualis eſt, ob idque incapax diuidui loci, vel lationis, & corporis forma; minimeq; proinde ad operationem externam ordinata abſq; medio corpore, quod informet.

Quæ fuerit Dur. opinio circa Angelorum exiſtentiam in loco.

Cùm de loco Ang. tract. 1 d. 37 2. p. diſt. q. 2. cui conſentit Herueus ibi q. 2. art. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico ſit lapſus, tum alibi, tum ad quæſt. 52. 3. par. oſtendi ſolet, vbi iuxta ſacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur Chriſti Domini deſcenſum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in ſepulchro iacuit immobile, diuinum autem verbum vbique erat) ipſius ſubſtantiæ præſentia fuiſſe exhibitum. Nimirum falſus eſt Durandus, dum cuiuſlibet lationis terminum putat eſſe diuiſibilem, cùm tamen ſit ipſamet rei mobilis pręſentia, aſſiſtentiáue ad hoc, aut illud ſpatium, ſiue reale, ſiue imaginarium, atque adeò ſpiritualis, vel corporea, pro eiuſdem rei mobilis naturâ & conditione, quæ proinde ſi ſpiritualis erit, ſine vllo incommodo, ratione ſuæ indiuiſibilis præſentiæ ad corporale ſpatium reſpectu aliquo terminabitur. Cur enim minus ſit impoſſibile rem ſpiritualem ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quàm præſentis, aſſiſtentiſve? & confirmatur, quoniam Ariſtoteles lib. 8. Phyſic. cap. 10. tex. 84. & lib. 1. de Cœlo, cap. 9. tex. 100. intelligentias Cœlo aſſidere ſcribit; quod qua ratione fiat, quàm localiter, nemo excogitabit, ſi eos modos eſſendi in alio percurrat, quos idem Philoſophus libro 4. Phyſicor. capite 3. textu 23. propoſuit.

Qualibet res creata ſeorſim ab alia exiſtens mobilis loco eſt.

Statuendum igitur eo ipſo, quo res creata per ſe, ac ſeorſim ab alia exiſtit, mobilem loco eſſe, ſiue à ſe, ſiue ab extrinſeca virtute: namque vt Ariſtoteles libro 1. Poſter. cap. 10. ſcribit, ſi negatio adæquata cauſa eſt negationis, affirmatio quoque affirmationis cauſa erit; quapropter ſi non alia de cauſa negamus Deum loco moueri poſſe, quàm quia immenſæ ſubſtantiæ eſt, non alia ſanè affirmabimus creatas ſubſtantias mobiles eſſe, quàm quia definitæ ſunt ſubſtantiæ, quia

ſi in

ſi in loco deſignatæ ſun[illegible] quitatiſque capaces euadun. [illegible] atque adeò & lationis, cùm iſtiuſmodi affectiones ſeparabiles ad inuicem non ſint, eodémque pertineant. Vnde è contra D. Thomas 1. par. poſtquam de immenſitate Dei egit, quæſtione 8. è veſtigio ſubiecit nonam, pro eiuſdem immobilitate aſſerenda. Videbat ſcilicet attributum immobilitatis ad locum ex immenſitatis attributo, tanquam ex vera ratione à priori concludi.

Immobilitas ad locũ ex immenſitate concluditur.

Secunda ſententia tenẽs animas à ſe nõ moueri, refellitur.

Secunda ſententia, quam recentiores quidam Thomiſtæ approbãt, ponit animam ſeparatam à Deo, Angeliſve mobilem localiter, à ſe autem minimè, eandemque alij etiam D. Thomæ vulgo aſcribunt. Sed neque ea vera eſt, neque D. Thomæ imputanda. Etenim quemadmodum quòd ſubſtantia creata definita ſit, mobilis loco eſt, ita quod ſit viuens à ſe mobilis eſſe concluditur; atque adeò ſi per cognitionem viuat, localem mobilitatem obtinebit: id quod ita verum reperimus, vt contrario exemplo refelli nequeat, neque enim conchylia loca immobilia dicũtur, quòd vim aliquam ſeſe deducendi adducendique non habeant; habere enim planè fatetur Ariſtoteles libro 2. de Anima, capite 11. text. 56. ſed quòd locum ex toto non permutent. Cæterùm quæ locorum diſtantium cognitione pollent, ex toto etiam locum mutare valent. Quid ergo in animam nobili cognitione præditam erimus iniurij? eámque velut ſtatuam quandam immobilem efficiemus, cadaueri ſuo, vt olim Prometheum Caucaſo perpetuò alligatam.

Cur conchylia dicãtur loco immobilia.

Obiectio.

At, inquiunt, anima actus eſt corporis non aſiſtens, ſed informans, vt meritò mouere ſe non poſſit, ſi non informet.

Dilutio.

Verùm ſi formarum aſſiſtentium modũ in eſſendo, cognoſcendo, appetendoque extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ depoſitis corporibus, nulli loco ſunt addictæ, cùm à nullo pendeant in ſui conſeruatione, vlláve perfectione, quam alibi aſſequi nequeant; cùm igitur immenſæ non ſint, ad earum ſanè perfectionẽ ſpectabit localis variatio, ac motio. Itaq; ſi qua res ꝑ ſe, ac ſeorſim exiſtit in vniuerſo, definita, viuens ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à ſe mobilis nõ dicatur; eæ verò conditiones in animam corpori iam viuificãdo minimè addictã, nõ minus q̄ in Angelos, egregiè competunt: quare, &c.

Animæ ſeparatæ nulli loco ſunt addictæ.

D. Tho. opinio de potentia animæ motrice.

Sed quòd Sanctus Doctor animæ ſeparatæ ſui mouendi potentiam non denegauerit, inde conſtat, quia eam facultatem, ſicuti & in Angelis intellectum & voluntatem eſſe credit, quæſt. 16. de Malo art. 1. ad 14. niſi quòd erga corpus à ſe informatum illa tantùm exerceat, Angeli verò erga quodcunque aliud; quamobrem cùm anima à corpore diſcedẽs eaſdem facultates ſecum deuehat, vt ſuprà cum eodem Thoma tradidimus, ſentit haud A dubiè illam ſui ſaltem mouendi vim poſſidere. Quin etiam 1. part. quæſt. 53. art. 1. in argumento. Sed contrà; ex motu, quem Chriſti anima ſeparata ad inferos edidit, quemq; catholicè profitemur, concludit pari ratione in Angelis eſſe motũ lationis admittendum; nam quòd ex anima Chriſti beata argumentetur, ideò facit, quia aliud fortaſſe exemplũ ita efficax ad inſtitutum inueniri non potuit: te tamen vera eius articuli inſtitutum de na- B turali vi motrice procedit; illud ergo tantùm D. Thomæ inficiatur, nihil aliud à ſe poſſe animam humanam mouere, præter corpus, quod informauerit, vt patet ex artic. 4. quæſt. 117. 1. part. & artic. 10. quæſt. 16. de Malo, ad 2. quem ſequuntur Capreolus 4. diſt. vlt. quæſt. 2. Caietanus citato loco primæ partis aliiq; recentiores.

Scotus 4. d. 45. q. 1. ar. 3. Palat d. 10. diſp. 2. Suar. diſp. 51 ſuæ Metaph. ſect. 6 n. 23.

Vera ſententia animæ concedens, tum ſe, tum alia mouendi vim.

Eſt nihilominus tertia ſententia à nobis adiicienda; videlicet ſeparatam animam non C ſui ſolùm, ſed aliarum rerum ſibi externarum, minimeque ſubſtantialiter iunctarum motricem eſſe; pro viribus tamen, vt ſequenti articulo attingemus, ita Abulenſis in 8. capite Matthæi, quæſt. 124. Quæ quidem ſententia cum ſuperiori doctrina aptè cohæret. Enimuerò vt ex definitæ ſubſtantiæ exiſtentia concluditur mobilitas, & ex vita mobilitas à ſe, ita ex ſui mobilitate, aliorum quoque mobilitas neceſſariò colligitur; quod e- D tiam inductione fit manifeſtum. Quamuis enim natura aliqua mouere ſe non poſſit, quę poſſit alia, id eſt Deus, attamen nihil, quod motum ſubeat, priuatur omnino virtute mouendi cætera; quod non in animantibus ſolùm, ſed in corporibus etiam inanimis cernere eſt, quæ dum mouentur, ea etiam mouent, quæ offenderint, vt aer, arbores, cœlum ſupremum, inferiores, &c. Nimirum potentia, de qua loquimur, ſicuti motiua loco eſt, E ita non maiorem, quam localem vnionem ſui cum re mouenda deſiderat, vt in actum prodeat: quapropter cùm ea vnio inter animam & corpus dari poſſit abſq; informatione (vt liquet in anima Chriſti ab inferis regreſſa, quæ ſepulco corpori priùs aſtitit, quã per informationẽ illud animaret, liquet item in cuiuſuis hominis anima in morte, vbi diſſoluta in inſtanti informatione, perſeuerat adhuc localis præſentia animæ ad corpus, F cùm non niſi immediatè pòſt ſit abitura) nulla ratio eſt cur motum illi nequeat impertire, ſi mouendi potentia ſit prædita. Quod adeò verum eſt, vt non ineptè ſecundæ ſententiæ auctores collegerint, nullam animæ ineſſe potentiam ſe mouendi, ſi nullam habeat mouendi alia.

Sat eſt vnio localis vt anima ſeparata externa corpora moueat.

Vera ſententia magis cõfirmatur.

Deinde argumentari licet. Pleraque ſunt, quæ ſine vlla ſui locali motione alia vel pellunt, vel trahunt, vt ignis iniectum ſalem, magnes ferrum: qua ratione igitur tam nobilis ſubſtantia, tamq;, vt ita dicã, actuoſa, quam eſt ra-

Digitized by Google

eſt rationalis anima extra corpus ſepoſita, aliorum mouendi efficacia deſtituatur. A

Præterea, animæ è receptaculis, quibus ad iteratam vſque vnionem corporum commorantur, nonnunquam egrediuntur ad viuos, cum eiſque in effectis corporibus colloquuntur, vt inferiùs oſtendemus; hæc autem munia nec ſine potẽtia motrice præſtari poſſunt, nec tantam habent eminentiam, vt extraordinario Dei concurſu egeant: ineſt igitur ea vis animis naturaliter. Ob has ſanè ac B ſimiles rationes probatior nunc eſt eiuſmodi ſententia, quam non ignobiles etiam Theologi ſuperiori ætate docuerunt, Henricus quodlib. 11. quæſt. 14. Aureolus apud Capreolum citato loco. Scotus 4. diſt. 49. quæſt 14. Baſſolius eadem diſt. quæſt 2. artic. 1. Maior quæſt. 8. Aegidius quodlib. 4. quæſt. 17. Abulenſis in cap. 8. Matth. quæſt. 24. & alij, ante quos Galenus non ſatis alioquin certus de natura animæ, in libro de Tremore & rigore fatetur, minimè deceptum iri, qui animam eſſe dixerit ſubſtantiam, quæ per ſe moueri poſſit. Et Alexandrinus Clemens 9. Strom. naturam animæ eſſe ſcripſit, à ſe ipſa impelli, & excitari: nec deſunt, qui arbitrentur humanam animam interdum in hac vita ſuæ peculiaris potentiæ motricis, quam nitimur aſtruere, ſigna exhibere, cùm feruenti aliqua rerum ſublimium contemplatione corpus in ſublime tollit.

Citãtur auctores pro vera ſententia.

Tolet. 3. de Anim. q. 9.

Sed quoniam oſtendimus animam ſeparatam peculiarem ſui, & aliorum mouendi potentiam habere, quærendum reſtabat, an ea à voluntate intellectuque diſtinguatur, niſi ea dubitatio libro 2. de Cœlo, cap. 5. quæſt. 7. de Angelis, in quibus par eſt ratio, reſoluta eſſet. Illud ſolummodò aduertimus, eos qui partem negantem ſequuntur, non adeò motricem ſubſtantiarum ſeparatarum cum voluntate intellectuque confundere, vt diſtinguere eam non poſſint etiam realiter. Nimirum cenſent intellectum & voluntatem non in actu primo, ſed ſecundo, hoc eſt, vt ſtant ſub actibus practicis præſcribendi, dirigendique motum, rationem potentiæ motiuæ obtinere, vnde localis impulſio ſequatur. Quo pacto plerique de potentia Dei executrice philoſophantur, aſſerentes eam eſſe Dei voluntatem cum actu efficaci operandi ad extrà, indeq; actionem externam prodire, quæ in rebus creatis recipiatur.

Motricis facultatis diſtinctio ab intellectu et voluntate.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR ARGVMENTIS PRIMI ARTICVLI.

Solut 1. arg.

AD primum reſpondendum. Si quando in ſacris literis morientium animæ aliquò deferri perhibentur, id vel ad dignitatem ſpectare, ſi ſint beatæ, vel ad quandam diuinæ iuſtitiæ executionem, ſi ſint nocentes. Atque in priori ſenſu Auguſtinus Serm. 3. de Aſcenſione Domini, qui eſt 176. de tempore; itemque Euſebius Emiſſenus Homil. 2. de Aſcenſione, alijque ſacri Doctores de Chriſto aſcendente ſcripſerunt, eum non in auxilium neceſſitatis, ſed in obſequium dignitatis euectum, illatumque cælo fuiſſe.

Quo ſenſu loquantur ſcriptura, et Patres, cùm dicunt animae aliquò deferri.

Solut. 2.

Ad ſecundum, Si verum eſt, quod ex Platone retulimus ad calcem ſuperioris articuli, plana eſt reſponſio; Sed eſto nulla exhibuerint animæ vnitæ corporibus propriæ motricis potentiæ ſigna, ideóne illa ſunt deſtitutæ? alioqui neque ſubſiſtentiam eas habere quis colligat, quòd in corpore illa non prodant. Itaque vt ad argumentum reſpondeamus, abſque eiuſmodi potentiæ vſu, non autem intellectus & voluntatis, conſtare potuit humana vita; item non oportuit has ipſas potentias in nobis duplicatas inueniri, ſed potentiam cognoſcendi & appetendi: C aliæ enim in corpore ſunt, aliæ in anima; vnde id, quod in fine argumenti addebatur, retorqueri in aduerſarios poteſt, vt quemadmodum facultates iſtæ, ſic & motrix in homine geminaretur.

Solut. 3.

Vis motrix ad ſeparatarum animarum digreſſiones inſeruit, & conuentus.

Tertium argumentum non valet in eos, qui animas ſeparatas ab obiectis ſpecies haurire volunt; ſic enim accommodata propinquitate opus eſt, atque adeò & locali motione. Sed eſto non hauriant, ad dignitatem ſanè illius ſpiritualis Reipubl. animarum ſeparatarum interſunt conuentus, ac digreſſiones D mutuæ niſi tanquam ſaxa medio mari, noctes atque dies immotas eſſe arbitremur, &c. quæ ſuperiori articulo diximus.

Solut. 4.

Diuiſibilitas rei mobilis in motu tantùm phyſico requiritur.

Quartum, Etſi probaret animam ſeparatam non niſi punctualiter exiſtere poſſe, nihil adhuc ipſius mobilitatem concluderet; ſiquidem diuiſibilitas rei mobilis, itemque pars mouens & mota, nõ in quolibet motu, E ſed in Phyſico requiruntur, ſexto & octauo Phyſicorum. Rurſus reſpõdemus diſtinctione maioris; eſt enim vera, ſi velit indiuiſibile moueri non poſſe motu continuo: falſa, ſi diſcreto; quod noſtro inſtituto ſat eſt. Deinde iam omiſſa maiori propoſitione, ſunt qui ad minorem reſpondeant, animam rationalem, ſi fortè brachium à corpore præcidatur, manere adhuc in eo ſpatio, quamuis non informatiuè, vt in corpore reliquo, eò quòd ipſa ſemper certum ſpatium, in quo definitiuè ſit, exigat, non minus quàm corpora, in F quo ſint circumſcriptiuè. Quo ſanè pacto dicendum eſſet in generationis inſtanti nõ infundi ſolùm, ſed effundi animam è corpuſculo, cùm ſit contractius, quàm requirat anima; quod cùm ridiculum ſit, ſeu potiùs ineptum, reſpondemus abſciſſa parte corporis, nonniſi in reliquo manere animam, quia vnum eſſendi modum habere debet naturaliter, non duplicem, hoc eſt, vel informationis tantùm, vel ſeparationis. At enim poſt

Nullus

T totalem

Digitized by Google

ſeparatæ animæ magnitudinis terminus verſus minimum in loco.

totalem ſeparationem diuiduo indiuiduoque loco ſe poterit accommodare, proindéque nullum certæ magnitudinis verſus minimum depoſcet, ſicuti certum depoſcit corpus, quod informet, eò quòd per illum ſit operatura.

Solut. 5. Ad quintum, Satis eſſe, vt animæ nobilitatem tueamur, ſi vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem eſſe nihil vetat, cùm iſtud eſſe poſſit ſpirituale, ac per ſe dimetiens ſucceſſiuam animæ motionem: quæ motio licet menſurari etiam poſſit à corporeo tempore, ex accidẽte id euenit, quatenus in idem tempus imaginarium, vtrumque reale tempus, corporeum ſcilicet ac ſpirituale coincidere valet. Iam verò D. Auguſtini effatum de motu ratione mobilis, ſpatijque diuiduo eſt interpretandum.

Solut. 6. Ad ſextum, in ſententia Platonis credentis, animam rationalem in corpore eſſe inſtar nautæ, facilè conceſſu eſſet, eam integro corpore expedire ſe poſſe, niſi fortaſſe quod in malum totius abeundi facultas cederet, eam animæ Plato non donauerit, dum idoneas diſpoſitiones haberet in corpore. Illa tamen ſententia ſuo loco refutata eſt. Quanquam poſita re vera ſubſtantiali vnione, veriſimile adhuc exiſtimetur bonæ notæ auctoribus, animam etſi ab incolumi corpore elabi nequeat ſicuti neque in prauè diſpoſitum illabi, vt ſcitè diſſerit Henricus quodl. 11. quæſt. 13. ad calcem: ſe ipſam tamen primario mouere poſſe, ac ratione vnionis motum corpori impertire, his fermè rationibus.

Opinio credẽtium animam vnitã corpori ſe primariò mouere.

1. eorum ratio. Prima, quia ſubſtantialis vnio animæ erga corpus in cauſa potiùs erit, vt motus animæ corpori
2. communicetur, quàm vt illum impediat. Secunda, Vnio ad corpus animæ ſubſiſtentiæ non obeſt, neque igitur oberit, quo minùs præſentem ſe faciat primario cui libuerit loco quamuis corpore circundetur. Neque enim incluſio illa animę ſubſiſtentis intra corpus, impedire poſſe videtur conatum animæ
3. ad motum. Tertia intellectus etiam animæ informantis, more Angelico poteſt intelligere, ſi illius ordinis ſpecies habeat, vt non ſolùm in ſtatu immortalitatis verum eſſe Theologi docent, ſed etiam in Chriſto Domino apud nos commoranti accidiſſe certum eſt; nimirum quia ad illarum ſpecierum vſum nihil attinet, corpúſne mortale, an immortale informet anima. Cùm igitur motrix potentia nullis egeat inditis inſtrumentis, iam nũc in actum mouendi prodire ſaltem progreſſiuè poterit, ſi propriè eſt humanæ animæ; qđ ideò adiecimus, quia vt Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 14. animaduertit, ideò nunc anima totum corpus ſimplici motu non defert, ſicuti in beatitudinis ſtatu delatura eſt, quia membra æqualiter à virtute motrice animæ non poſſidentur. Quarta, quia ſi vſum accedendi
4. recedendique, anima intra corpus habeat, rectè intelligitur, quo pacto in abſciſſo brachio eſſe deſinat, aut in extremis pedibus, homine iam moribundo. Rectè item qua ratione in partes nutrimenti ſemotas inferatur: nimirum in priori euentu poſt vnionis diſſolutionem, preſentia quoque animæ aboletur propter localem partialemque abſceſſum; in poſteriori verò, poſt localem partialemque abſceſſum ad nouam materiam, ſubſtantialis vnio exiſtit. Atque experimenta adeò vrgere viſa ſunt Scaligero pro Platone, vt nullum aliud argumentum rem conficere putet, ſi hoc non conficit, exerc. 307. num. 13. Quinta, 5.
Potentia motrix actiua eſt, nõ paſſiua, vt probatior ſententia tenet; rectiùs igitur animæ inhærebit, quàm corpori, cùm illa motum efficiat, iſta recipiat.

Vera ſententia oppoſitũ aſtruens.

Non eſt tamen ob hæc argumenta à communi Philoſophorum ſenſu recedendum, tum quia in brutis animantibus motrix potentia, corporis perfectio eſt, à qua humanum corpus decidere iniquũ eſt, tum etiam quia qua ratione potentia eiuſmodi, quæ in belluis corporea eſt, dicitur in anima reſidere, eadem diceretur reſidere viſus, auditus, cæteræque facultates, tam internæ, quàm externæ; quod etſi paucis Nominalium probatum fuit, à vera tamen Philoſophia alienum eſt.

Eadem porrò argumenta falsò ſupponunt animam motrice potentia ſibi propria vti poſſe naturaliter, dum corpus informat; cùm tamen per vnionem teligata ſit, atque alterius veluti iuris exiſtat, hoc eſt, totius hominis, vt proinde motum per ſe non exerceat, ſed homo per illam. Vnde etiam cùm anima corpori reunietur ipſum per potentiam ſibi propriam nõ mouebit, abſque nouo Dei dono, vt probabiliter ſentit Suarius ad quęſtionem 54. tertiæ partis, diſputatione 48. ſectione quarta, colligitque ex D. Thoma, alijſque Doctoribus.

Primæ rationis Solut. 1. Ad primum igitur argumentum dicito, vnionem in cauſa eſſe ne motus ab anima eliciatur, qui eius ſolius ſit, alioquin, ſi ſeipſam ſolam moueret, cùm nulla neceſſitate cogeretur motum corpori impertire, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere poſſet, qđ nemo dicet. *Solut. 2.* Ad ſecundum, conceſſo antecedente, negandum eſt quod in reliquo argumento adducitur. *Solut. 3.* Ad tertium, concedendum eſt antecedens, quia ea ſpecierum infuſio atque vſus, naturales animis non erunt: quo pacto fatemur etiã poſſe illas corporibus, ſiue caducis, ſiue iam immortalibus vnitas motum proprium exercere, ijſdemque corporibus communicare; vnde quod ex Scoto affertur, potentiam motricem in hac vita membra perfectè non poſſidere pro nobis facit, ac verum eſt, licet vnio indiſſolubilis euadat, quoniam, vt paulò antè diximus, poteſtas illa animæ ad mouendum corpus per peculia-

rem

Digitized by Google

rem eiuſdem animæ motricem facultatem, nouo Dei dono vltrà reunionem debet contingere.

Solut. 4.

Ad quartum, non deeſſe exempla, quibus intelligamus animæ euenire quæ ibidem recenſentur. Etenim Deus in re corrũpta eſſe deſinit, nec tamen vllam etiam partialem retractationem ſubit; Chriſtus item Dominus conſecratis ſpeciebus fit denuò præſens, nec proinde locali motione etiam partiali ob id agitatur. Aliqua ergo ſimili ratione anima abſque vlla etiam partiali latione, & à membro abſciſſo aberit, & in alimenti materiam inferetur.

Solut. 5.

Ad quintum, negetur conſequutio; cæteræ namque potentiæ ſentientes actiuæ ſunt, quæ nihilominus corpori adhæreſcunt.

Abſoluitur reſponſio ad 6. arg. principale.

Atque hæc in gratiam ſexti argumenti primi articuli dicta ſint. Cui directò reſpondentes aſſumptum negamus: motus enim localis animæ liber eſt, vnio verò ſubſtantialis omninò naturalis, ideoque natura ſua prior, vnde motus localis efficacitatem directam non habet erga illam, haud diſſimili ratione, qua maturus fœtus per ſe ab vtero nõ egreditur, ſed parentis niſu, poſteà verò per ſe iam hûc atque illûc migrat. Quanquam indirectam efficacitatem habere poterit, veluti cùm quis ſibi ferrum adigit. Et hæc quidem ratio concludit ſimiliter, neque Angelum locali impulſu poſſe animam vnitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius ætatis Theologi inficientur.

Solut. 7.

Septimum argumentum poſtulat, an demortuorum animæ ad viuos etiam regrediãtur, cum eiſque colloquia miſceant, aliáve exteriora ſigna ſui aduentus exhibeant. Cui dubitationi paucis reſpondemus, quanquã non raro huiuſmodi animatum apparitiones ſomniantium ſint deliramenta, aut mali Dæmonis, præſtigiatorumque ludi, vt D. Auguſtinus in libro de cura pro mortuis, atque alibi docet; quin etiam pro animis, quandoque Angeli præſtò ſint, attamen ipſæmet hûc venire aliquando, à Deo aut iubentur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexãdi cauſa, more dæmonum: quanquam poſterius hoc minus probari poſſit, vt cum Diuo Chryſoſtomo latiùs diſputat Abulẽſis in caput octauum Matthæi, quæſtione 124. Itaque ſiue hoc, ſiue illo fine res accidat, aduentare illas, ſententia eſt grauiſſimorum Patrum, Auguſtini, Gregorij, Euſebij, Theodoreti, & aliorum, quos citat Robertus Bellarminus libro 2 de Purgatorio, capite 8. tomo 1. Addit tamen Diuus Thomas 1. part. quæſt. 89. artic. 8. ad ſecundum, miraculo id eſſe deputandum, quatenus præter ſtatutam à Deo legem hûc per ſe veniat anima, eamque legem ſpectaſſe diuina oracula, & pleroſque Patrum, quoties animarum nullam poſt abſceſſum à corpore è ſuis locis ad nos remeare poſſe cõtendunt, veluti libro 4. Regum, capite 22. Iob

Demortuorũ animas aliquando hûc venire.

Item Abulenſis in 25. cap. Matth. à q. 752. Sot. in 4. d. 41. q. 1. a. 4.

A 23. & alibi. Item Auguſtinus de Cura pro mortuis capite 13. & 19. Vnde non mediocris orta eſt dubitatio inter Sacræ paginæ Interpretes, an Deus libro 1. Regum capite 28. prædictam legẽ abrogauerit, quo loco anima defuncti Samuelis ad viuentem Saulem dicitur aduentaſſe, an potius imaginaria tantùm oſtenſio fuerit apud Regem interiùs, vel etiam Angeli alicuius pro Samuelis anima ſubrogatio.

De diffi... app... Sam... nima Sauli.

B Qua de re Diuus Auguſtinus libro 2. ad Simplicianum, quæſt. 3 & quæſt 6 earum, quas ad Dulcitium compoſuit, & quæſt. 27. in vetus nouumque Teſtamentum: libro item 2. de Mirabil. ſacræ Scripturæ, capite 11. Iuſtinus Martyr queſt. 52. ad Gentes, Ioſephus libro 8. Antiquitatum, cap. 14. Abulenſis proximè citato loco Regum, quæſt. 28. Lyranus & alij in eundem locum. Rupertus lib. 2. ſuper libros Regum, capite 17. Victoria in Relectione de magia, quæſt. 5. quæ quidem difficultas etſi olim æquè fuerit controuerſa,

C nunc tamen poſtquam Eccleſiaſtici liber inter canonicas ſcripturas habetur, multò certior illius pars affirmatiua, vt obſeruat D. Thomas 1. par. quæſt. 89. art. 8. ad 2. quandoquidem capite vltimo præfati libri inter Samuelis laudes commemoratur prophetaſſe illum etiam poſt mortem; quod neque intelligi commodè valet de alio prophetãdi actu, quàm cùm Sauli apparuit: neque ita propriè

Eccleſiaſtici cap. 46.

D laudaretur ſi dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem veniſſet, tametſi ex eodem textu colligatur cum in vero corpore apparuiſſe; de quo diſceptare non eſt huius loci, neque inſtituti. Porrò autem ſi non quid geſtum ſit, ſed quid fieri potuerit, inquiratur, certum eſt ſpectata naturali conditione animatum corpore vacantium, nullo miraculo earum quamlibet hinc inde poſſe commigra-

Anima Samuelis verè apparuit Regi Sauli.

E re, eiſq; ſolertem ex aëre, aliáve tractabili materia corpora effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc belluam, ſi libeat, atque eo modo ſui aduentus ſigna nobis exhibere.

Animæ ſeparatæ poſſunt corpora aſſumere.

Eſt & alius animarum regreſſus ad corpora informãda, id eſt, reſurrectio, de qua Theologi 4. Sent. libro: nam de Pythagorica palingeneſia libro 2. de Anima, capite 1. quæſt. 7. dictum fuit. Illud tamen hac in re dubitabile eſt, an peculiari tantùm Dei lege cautum ſit, ne anima à proprio corpore ſemel auulſa in

Sentẽtia exiſtimantium animas non requirere certas diſpoſitiones vt informent.

F alia ſeſe inferat, quę in maternis vteris paſſim præparãtur; an id communi naturæ iure contingat; vna ſcilicet anima vnum tantùm corpus, diſpoſitioneſque reſpiciente; videtur enim pars prior ijs auctoribus affirmanda, qui quamlibet animam cuiuis corpuſculo initio infundi poſſe exiſtimant; è quorum numero eſt Molina extrema diſput. 1. partis. Soarius diſpus. 5. ſuæmet. ſect. 6. quo loco addit, ſic eſſe animam rationalem ad quamlibet diſpoſitam materiam indifferentem, vti eſt indifferens materia ad quamlibet formam. Iis con-

Digitized by Google

cinit Toletus libro 3. de anima, quæſt.18. nec nō Henricus Gandauenſis quodlib.11.quæſt. 14. dum aſtruit humanam animam illabi poſſe in corpus, ſeque illi ſubſtantialiter copulare quoties paratum aderit, quanquam de p prio ac certo corpore tantum Henricus Gād. diſſerat. At enim libro 1. Phyſicorū, capite 9. quæſt.11.artic.4. ad 4. ad 6. & libro 1. de Generatione, cap.4.quæſt.13.ad philoſophiæ normam ac doctrinam Ariſtotelis magis conſentanea iudicatur pars poſterior; animas videlicet rationales certa ſibi corpora ac diſpoſitiones vendicare, quæ ſi deſint informandi munus obire nequeant, niſi verò, Dei abſoluta poteſtate phyſicam normam ſuperante, vt annotauit Fonſeca lib 5. Met.cap.2.quæſt.14. ſect.2 & 3.

...mas requirere certas diſpoſitiones ad ipſa matio nem verior ſententia eſt.

Solutio extremi argumenti.

Ad extremum argumentum, quod ex Ariſtotelis atque Auerrois authoritate petebabatur, dicendum illum immobilitatis nomine intellexiſſe immobilitatem; hunc motricem potentiam ab intellectu voluntateque non diſtinxiſſe realiter, ſicque traditam ab eo diuiſionem adæquatam eſſe, futuram alioquin trimembrem, ſi in formali, vt vocant, ſenſu loqueretur.

ARTICVLVS IV.
DE ACTV AC TERMINO potentiæ motricis animarum ſeparatarum.

1. Dubitatio.

HActenus oſtendimus potentiam loco motricem animæ ſeparatæ ineſſe; cōſequens nunc eſt, vt de illius actu atq; termino diſſeramus, vbi nonnullæ ſcitu dignæ dubitationes ſe offerunt explicandæ. Prima, an cùm ſe anima corpúſve aliquod ciet, priùs impulſoria qualitate id præſtet, an ſolo motu. Recentiores quidam arbitrantur ſubſtantias ſeparatas, ſi quid immediatè moueāt localiter, motū edere ſine impulſu, quod nullam qualitatem educere valeant ex poteſtate ſubiecti. Cæterùm ſi per corpus à ſe immediatè motum reliqua moueant, impetu eò quòd abſint, opus eſſe, qui iam per immediatum corpus educi poterit à corporibus. Ita verò aiunt rem habere in ſupernis lationibus, deferente ſcilicet intelligentia primum mobile ſolu motu; deindeq; in ſubiectos cœlos qualitatem impulſoriam per primum injiciente, non quidem inſtar phyſicæ cauſæ illam producendo, ſed actiuum (vt aiunt) paſſiuis applicando. Quæ doctrina ſic vlteriùs confirmari poteſt. Primò, quia vt res aliqua moueatur loco, ſat eſt ſi ipſum lationis motum ſubeat; cur enim alterari illam priùs oportebit? alioquin dicat quiſpiam neque Deum ſine impulſu mouere poſſe, quod eſt abſurdum; quòd ſi Deus abſque illo poſſit, pote-

Opinio ad motum immediatè impulſum non requirens.

*Vt Soarius diſp.35.Metaph ſect.6. num.*4.*

Fundamentum.

1. Ratio.

A runt & reliquæ ſeparatæ ſubſtantiæ, cùm ... mouendi ritus tantam dignitatem præ ſe nō ferat, vt ſoli Deo debeat competere. Secundò, Anima puncto contenta, moueri poteſt, tum à ſe ipſa, tum etiam ab illo inſtantaneè, impulſus autem ad ſucceſſiuum motum ſolummodò deſeruire poſſe videtur: ergo in eo ſaltem lationis modo, impulſu nō erit opus. Tertiò, Potentia motiua admodum naturalis eſt; non ergo impulſum nunc ſpiritalem, nunc corporeum valet exprimere, quod tamen concedendum eſſet, ſi anima nunc ſe, nunc corpus aliquod impulſu cieret.

2 Ratio.

3 Ratio.

Refellitur.

Probanda tamen non videtur ſuperior ſententia; nam ſi ſemel admittamus exerceri motum poſſe ab aliquo per ſe motore, abſque vlla qualitatis impreſſione in rem per ſe motam, pronum erit negare ſimilem impreſſionem, etiam cùm corpora alia alijs interiectis mouentur; qua enim ratione primū corpus motum excipit ſine impulſu à primo mouente, eadem & ſecundum à primo, ſicque deinceps. Aſſerendum igitur potentiam motricem non alia ratione actum ſuum exercere, quàm producta priùs in re mobili impulſoria qualitate; tanquam neceſſario inſtrumento, etſi aliquando non ſequatur motus, veluti cùm quis in parietem, aut arboris truncum humeris nititur, aut cùm elementa alieno detinentur loco, exiſtente ſcilicet maiore reſiſtentia, quàm ſit impreſſæ qualitatis efficacitas. Itaq; etſi potentia motrix in communi varias admodum ſpecies complectitur (alia enim vitalis eſt, vt in cognoſcentibus, alia non vitalis, veluti occulta illa adeoque ſine nomine, in magnete, electro, & ſimilibus; quales item elementorum, quæ peculiari nomine grauitas leuitaſque nuncupantur: denique etiam illa parùm nota, cunctiſq; corporibus communis, replendique vacui gratia donata) attamen quæcunque illa ſit, priùs quàm rem loco moueat, qualitatem exerit impulſiuam, quæ ſi maior erit, quàm corporis mouendi reſiſtentia, procedet motus; ſi æqualis, aut minor, non procedet. Eadem porrò vis impulſoria, & cognato ſibi motu, ſi naturalis ſit, augetur; non multò aliter ac habitus ex actu, quem elicit, incrementa capit, & abſente potentia ſucceſſiuè minuitur, ita ipſius conditione poſtulante, cùm ſolius motus ergo, qui eſſentialiter ſucceſſiuus eſt, inſtituta fuerit; quapropter ſimul ac particularis cauſa, id eſt potentia motrix, abſtinet ab impellendo, illicò cauſa prima ſucceſſiuè à conſeruatione relicti impulſus deſiſtit: neque enim ratio alia ſuccurrit pro ſucceſſiua illa imminutione, quam experimur, cùm ſine contrario ſenſim euaneſcat, vt haud dubiè cœlo accidet, ſi ab Angelo deſeratur, cùm tamen ibi nulla ſit qualitas, quæ impulſui motuíve actiuè reſiſtat.

Vera ſententia ſtatuitur.

Motricis facultatis variæ ſpecies.

Ad fundamentum igitur, quo contrariæ ſenten-

Soluitur

Digitized by Google

fundamentum.

ſententiæ Auctores nituntur, dicendum, ſubſtantias ſeparatas non ita infœcundas eſſe, vt eam ſaltem qualitatem, quæ lationis inſtrumentum ſit, nequeant corporibus ingenerare; alioquin cùm ipſa etiam latio non nihil ſit corpori inhærens, ab iiſdem quoque edi non poterit, quod eſt abſurdum; nimirum eius tantùm generis formas producere nequeunt, quæ aut ad generationem ordinentur, aut etiam conſequantur intenſionales nõ tarò; eliciunt enim ex ſe ipſis conceptus, ac fortaſſe habitus, nec non & in alterum intellectum ſeparatum ſui ſpeciem valent imprimere.

Solut. 1. rationis.

Ad primam verò confirmationem dicito, potentiam motiuam immediatum ordinem ad motum non habere, ſed ad impulſum, ſaltem phyſicè loquendo, cui non obſtat quo minus Deus abſque vlla eiuſmodi qualitate rem mobilem eiciat.

Solutio 2.

Ad ſecundum, neganda eſt minor; impulſus enim ille ſpiritualis qualitas erit, proindeque in diuiſibili ſubiecto contentus.

Solutio 3.

Ad tertiam potentiam motiuam corporeã ad impulſum corporeũ determinatam eſſe, ſpiritualem verò, qualis in anima reperitur, & ſpiritualem, & corporeum impetum poſſe efficere.

2. Dubitatio.

Secunda dubitatio eſt; An in anima ſeparata admittendæ ſint illæ veluti ſpecies motionis localis ab Ariſtotele in Phyſicis numeratæ, ſcilicet pulſio, vectio, tractio, volutatio, quęis addi poteſt oppoſitio, detentio; legimus ſiquidem partim in diuinis literis, partim in Sanctorum hominum annalibus, vehi illorum animas, honorario ſcilicet apparatu; impiorum autem rapi trahiq́; & à bonarum contabernio repelli, nec non & alligari, ac detineri cauſa ſupplicij.

Variæ motus ſpecies.

Quòd verò his ſimilia legantur apud Poëtas, participia ſunt Catholicæ veritatis multò ignorationis fumo ad gentes deuolutæ non meræ nugæ. Ergo, quod ad pulſionẽ attinet, ex proximè dictis liquet, reſponſio; ad eam enim ſatis eſt virtualis contactus, qui per qualitatis impulſiuæ impreſſionem peragitur, quo etiam fortaſſe modo, non verò ſola voluntatum diſſenſione, tranſacta pugna eſt inter Angelos, Apoc. 12. At verò cæteræ numeratæ ſpecies includere prorſus videntur contactum molis, qui in præſentia locũ non habet.

Contactus ad motum neceſſarium.

Etenim quod vehitur, aut trahitur, motu agitur alieno, ſicque impulſu ſibi peculiariter indito non eget, ſed illud eſt ſatis, ſi coniunctum ſit ei, quod per ſe motum ſubit, nec ſe ſinat penetrari, vt attendenti fiet apertum. Iam quod volutatur partibus eget, quarum aliç deprimantur, tollantur aliæ. Denique ad detentionem relegationémve prædictum contactum omnino requiri nemo non videt. Statuendum igitur eas motionis ſpecies per analogiam quandam admitti poſſe in animis ſeparatis; re autem vera omnes impreſſione impulſus exhiberi: cùm enim anima, animæ alteri, vel ex-

A terno corpori impetum indiderit, ſeque pariter mouerit, vectio erit, aut etiam tractio, ſi mobile fortè reſtiterit; rurſumque detentio, ſiue religatio appellabitur, ſi adeò per impetum corpus mobile ad aliud affligatur. Vt in partem aliam ſe nequeat proripere, qua ratione ſtipula delata vento ad parietem, immobilis adhæreſcit, aut lignum, quod fluuij impetus ad ſaxum alliſit. De ipſius verò animæ detentione paſſiua maior eſt dubitatio,

Quomodo anima fortior detineat minus potentia.

B cùm affligi nequeat ad corpus, aut quaſi cõprimi. Dicendum tamen potentioris animæ impetum hebetare contrarium niſum minùs potentis ſicque illam detinere, quo ferè modo virtus remoræ impetum nauis hebetat, eamque ſiſtit. Eſt tamen alius detinendi modus ſoli Deo competens, ſubducto generali concurſu ad motum; qua de re Valeſius de ſacra Philoſophia, capit quadrageſimoprimo, quo loco ſentit ita factum fuiſſe, Tobiæ 8. &
C Apocal. 20.

Iam verò aliæ motus ſpecies naturalis, violenti, ac præter naturam, non difficile huc accommodantur; prior enim dabitur, quoties anima ſeipſam mouerit, altera cùm mouebitur à potentiori vi, quò nollet; tertia cùm ſe ſiuerit deferri.

3. Dubitatio.

Tertia dubitatio eſt, vtrum animæ definitam habeant potentiam in mouendo; ſolet enim circumferri, illas à corporibus exſo-
D lutas ſine mora in deſtinata loca recipi pro meritis; poteſt tamen dubitatio quoad res mouendas etiam procedere. Itaque quæri an quantalibet celeritate, quantumlibetq́; mobile ciere valeant.

Potentia animæ motrix definita eſt.

Sed reſpondendum, potentiam animæ motricem vtroq́; modo definitam eſſe, cùm naturalis ſit, ab eſſentiaq́; finita proueniens. Et confirmatur, quia vt animæ pares naturâ ſunt, ita & efficacitate potentiarum pares eſ-
E ſe oportet, id eſt, intellectu, voluntate, &c. Non enim vlla interuenire poſſunt impedimenta, quominùs æquè perfectæ pullulent, vt accidit potentijs organicis ratione materialium diſpoſitionum, quarum aliæ alijs ob id inæquales eſſe ſolent. Iam ergo mouere non poterunt animæ alia aliam, niſi ſe ſinant moueri: quod maiori iure de iiſdem animis dicendum eſt, ſi cum Angelis comparentur, qui multò ſunt potentiores. Vnde fit etiam,
F vt nõ quantalibet celeritate mouere poſſint, ſed prout anima mouenda, Angelúſve permiſerit.

Nulla anima in aliam naturaliter imperium habet.

De morali motione, quæ imperio fit, illud tantùm obſeruare oportet, ſi naturæ dignitas ſpectetur, nullam animam in aliam imperium habere, cùm ſint æquales, neque in Angelos, cùm ſint ſuperiores; ſed neque Angeli ſuperiores in animas dominari videntur, cùm externo regimine non egeant, namque vniuerſo adminiſtrando ſoli Angeli deputantur; quare, &c. Si verò gratiæ dignitas attendatur, nulla certa regula præſcribi po-

Digitized by Google

teſt, ſed generatim illud aſſerendum, quamlibet ſubſtantiam ſeparatam alteri obedire, prout earum auctor Deus peculiaribus in euentis decreuit: ſicq; veriſim le eſſe religari, detineriq; malos Dęmones, vel animas à bonis. Maior eſt de motione corporum dubitatio. Verùm quia neque ipſis Angelis conceſſum eſt, quantumlibet corpus mouere, non ſolùm Deo prohibente in bonum vniuerſi, ſed etiam naturę ipſius legibus, queis Angeli quoque ſubduntur (hac enim ratione Ariſtoteles orbium inferiorum motrices intelligentias ciere ſuperiores orbes non poſſe exiſtimauit, quòd earum vis non ſuperat, de quo tamē quæſtio eſſe poſſet) planum fit, animas limitatius obiectum ſortire debere. Quin verò Abulenſis in 8. cap. Matth. quæſt. 124. non ſolùm non putat aſcribendum eſſe animę ſeparatæ certum terminū in mouendis corporibus, ſed etiam multò minora pondera mouere, quàm dum informat; eò quòd robuſtior ſit, ac magis ſecundùm naturalem modum in hoc ſtatu, quàm in illo, qua tamen in re nō placet, quia potentiæ ſeparatę applicatio abſque ſpirituum diſpendio peragitur.

...nima ciere non potest quantamlibet molem.

1. Aduerſus ſuperiora ſic opponat aliquis; Potētia motrix animæ, iuxta probabilem ſententiam, à voluntate nō diſtinguitur, hæc autem nullum in volendo terminum vendicat; ergo neque in mouendo.

Argumenta aduerſus traditam doctrinam.

2. Secundò, Si mobile aliquod eſſet, quod potentiam animæ ſeparatæ vinceret, iam ei contingere poſſet fatigatio, ſi fortè ſeſe illi mobili applicaret: hoc autem eſt abſurdum; ergo & id ex quo ſequitur.

3. Tertiò, Anima non minùs quàm Angelus ſe, atque adeò rem aliquam (non enim maior eſt difficultas) transferre poteſt in remotum locum, abſque interiecti ſpatij decurſu in momento temporis; ergo non tam velociter mouebit in tempore, quin poſſit mouere velocius: conſecutio plana videtur, quia quod momento fit, tempore quoque quantumuis breui fieri poteſt, ſi tempore ſit factibile, qualis eſt in cuiuslibet translatio. Aſſumptum præterquàm quòd aſſertio eſt D. Thomæ, dum tractat de Angelis, 1. par. quæſt. 53. artic. 2. & in 1. diſt. 37. quæſt. 4. artic. 2. & ſuorum, quibus acceſſit Marſilius eadē diſtinct. 2. part. quæſt. 7. articul. 3. ita oſtenditur, quoniam etſi localis motio decurſo ſpatio, non poſſit nō eſſe temporanea, eò quod res nulla creata, vtpote definitæ eſſentiæ in pluribus locis ſimul poſſit exiſtere; iam enim, & in infinitis poſſet, immēſaq; foret: attamē ſi abſq; ſpatij decurſione hic eſſe deſinat, fiatq; præſens loco alteri, id porrò non eſt à ſubſtantia ſpiritali alienum, præſertim quia ea præſentia naturalis eſt, atq; adeò naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia ſicuti anima in locum immediatum exilire poteſt in momento, ita nihil mirum, ſi in remotum

A valeat momento transferri, ſine vlla tamē intermedij ſpatij decurſione. At ea motio (inquies) productioni æquipollebit, liquidè, vt res antequàm fiat, nullum determinat ſibi locum, in eoq; apparet, in quem à ſuis cauſis amittitur, vt ſi anima vbi volet, ſubitò cōpareat, ac veluti emergat, ſine vllo tranſitu per medium, perinde erit, ac ſi ſe ipſa producat: quo nihil eſt impoſſibilius. Refelleris tamen quia eiuſmodi delatiua mutatio, non ad exi-

Obiectio.

Solutio.

B ſtentiam animæ terminabitur, ſicuti creatio, ſed ad præſentiam exiſtentię, huic illíve loco, quæ non magis temporaneam, quàm momentaneam mutationē terminare capax eſt, vt patet in ea, qua Chriſti Domini corpus ad Euchariſtiæ ſpecies præſentiam obtinet, etſi alijs capitibus naturæ vim longè ſuperet, quia ſcilicet, plurium ſimul præſentiarum, ac ſine locali dimenſione acquiſitiua ſit. Atque hanc ſententiam de ſubita animæ ſeparatæ

C translatione in quemuis locū ſpeciatim amplectitur Maior 4. diſtin. 49. quæſt. 8. ſub initium, nec à Diuino Auguſt. alienam credit.

Ad primam nihilominùs obiectionē dic, cum Diuo Thoma quæſtione decimaſexta de malo, articulo nono ad ſeptimum, & articulo 10. ad 9. quem ſequitur Molina prima parte quæſtione 54. articulo quinto, etſi ſubſtantia ſeparata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem; *Solut. 1.*

D quem cognitio determinat. Adde probabilius ſenſiſſe nos, potentiam mouendi diſtinctam eſſe à voluntate.

Ad ſecundam dic, fatigationem prouenire in animantibus ex defectu ſpirituum, qui in operando abſumuntur, eſſeq; colorē, actumue appetitus, id malū auerſantis. Cùm ergo in anima ſeparata ſpiritus non ſint neque organa, quæ illis egeant, conſequens fit, vt neque fatigatio locum habeat; poterit tamē ſi- *Solut. 2.*

E mile quippiam animæ contingere, vt videlicet triſtetur, quòd molem aliquam loco mouere non poſſit. Vbi aduerte, potentiam motricem ſubſtantiarum ſeparatarum, aut omninò poſſe rem mouere, aut omninò non poſſe, neque vlla ratione dicendum, illam mouere quidem poſſe, ſed tamen ægre, atq; difficulter.

Ad ſecundam obiectionem negandum eſt totum aſſumptum, nimirum poſſibilem eſſe *Solut. 3.*

F naturaliter actionem translatitiam in locum remotum, relictis intermedijs (alioquin procliue erit illam in corporibus etiam admittere) non quòd pręſentia, ad quam terminatur, ſit ſupernaturalis, ſed quia nulla eſt ratio, cur prædicta actio acquiſitiua ſit præſentię ad locum remotum, & non ad proximum, cum ille huic naturaliter ſubordinetur. Ad confirmationem reſpondeto, ideò ſubſtantiam ſeparatam immediatū ſibi locum etiam diuiſibilem poſſe comparare momento, qui partibus caret, quæ loci partibus ordinatim debeant im-

Digitized by Google

ant imponi, cuius oppoſitū viſitur in corporibus, quia enim partibus conſtant in loco etiam proximo, alia ab alijs diſtant, ſicq; tempore egent, vt quæque ſuam loci portionem aſſequatur.

4. Dubitat. Quarta dubitatio eſt de termino externo motus, id eſt loco, qua in re, etſi idem videbitur cenſendum de anima ſeparata, ac de Angelo, hoc eſt, illa tum ad indiuiduū, punctaléme locum ſe poſſe colligere, quòd ſit ſpiritualis, tum ad diuiduū punctaliq; maximū, vltra quem nō poſſit exiſtere & infra poſſit, eò quod finitæ ſit minimeq; immenſæ eſſentiæ; attamen quia vt ipſa inſit corpori, ſeque illi accommodet, certa quadam figura præditum requirit, vnde in capite globoſam eſſe oportet, in brachiis teretem, latam in pectore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, qualē demùm pingi videmus: fortaſsè dixerit quiſpiam eam ad loca diuidua ſimilem conformationē amare, cùm eſt ſeparata, nec pro libito, cuius figuræ ſe localiter applicare poſſe, præſertim quia ſi certa figura locum non poſcat; in longū porrigi valebit ſine termino, cùm ex lato, craſſoq; loco ſe poſſit colligere, quod nec ipſi Angelo conceſſum eſt à Theologis.

Obiectio. Et confirmatur: quia in eo momento, quo anima à toto corpore fortè diſſoluitur, toti corpori adhuc localiter aſſiſtit, cùm indè momēto eodem recedere nequeat, vt ad aliā figuram ſe conformet: atq; adeò eandem applicationem ſeruat erga corpus, quam cùm informabat; ergo eandē donec ſeparata manſerit, retinebit, cùm non ſit maior ratio.

Anima nō eſt figurata intrinſecè. Dicendum tamen primò, animam nullatenùs fingendam eſſe configuratam intrinſecè; ſed per denominationem à corpore, ad eum fere modum, quo lux in Sole rotūda dici poterit, in igne pyramidalis, &c. Namque in cuiuslibet figuræ puncto tota eſt anima, illaque externa denominatio in vacuo etiam procedit, ſi ibidem exiſtat; non ita de Deo philoſophandum (quod tamen viderint, qui illum in ſolo orbe nunc eſſe aiunt) quia definitā eſſentiam non habet, atq; adeò neq; per extrinſecam applicationem ad corpora figurabilem.

Anima ſeparata habet terminū intrinſecū magnitudinis in loco. Dicendum ſecundò, animā à corpore diſſo- A lutam terminum intrinſecum habere magnitudinis in loco, fortaſſe non maiorem, quàm ſit terminus maximus ſpeciei humanæ; quod ea coniectura ſuadetur, quia non eſt, cur ſi forma vlteriùs diffundi poteſt, à corpore coerceatur, ſiquidem hoc multò meliùs operabitur, quo maius fuerit, ſi ei gubernando ſuppetat forma, neque hæc ab illo, ſed ab hac illud determinetur. Cùm ergo videmus hominem nullis poſitis impedimentis, & B abundanti alimento, non excreſcere ſine termino, ſignum eſt animam porrigi ampliùs non valere.

Anima ſeparata poteſt ſeponere in puncto. Dicendum tertiò, quod ad terminum paruitatis attinet, poſſe vſq; ad punctū concludi animam, ac ſpatio cuiuſuis figuræ applicari etiam lineari. Quod autem inferebatur ſuperiùs; poſſe in lineam infinitè longam protendi, ſi ſe contrahat ex craſſo, latoq; loco, negandum; nō enim ſpiritualis ſubſtantia, ex latitudinis, craſſitudiniſq; localis con- C tractione, in longitudinem poteſt excreſcere, quia id in corporibus ratione partium vſu venit, quibus eæ ſubſtantiæ carent.

Lōginſcula tractationis ratio, & cōcluſio. Erit fortaſſe, qui tractationem hanc iuſto longiorem eſſe calumnietur, petitis è Theologia plurimis, quæ in Angelos propriè quadrarent. Rerum tamen æquus æſtimator hos reprehenſionis aculeos continebit, ſtatuetq; nō plurima ſed cuncta, quæ de Angelis conſiderantur naturali lumine, pari iure animam D ſeparatam poſtulare: eaque ipſa non à Theologo, ſed à Philoſopho, quem profitemur, de vtriſq; tradenda fuiſſe. Habet ille non pauca ſui tantùm iuris, quæ ad Angelorum conditionem in gratia pertinent, quæ ad meritum, lapſumq; in culpam. Multa de pugna in cœlo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Dæmonum, obſtinatione ac pœnis, de ordinibus, de miſſione, atq; illuminatione. Hanc ergo diuitem ſupellectilem ſibi ſeruet, E euoluatq; Theologus; quæ reliqua ſunt benè in animam corpore exutam putet collocata, cui vt par eſt excolendæ nihil eſt nimium, plura ſunt minima, donec eum, quem hactenus conati ſumus explicare, ſtatum adepta, in ſupremam cooptetur felicitatem.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATIO ALIQVOT PROBLEMATVM, AD QVINQVE SENSVS SPECTANTIVM PER SEXDECIM ſectiones diſtributa.

SECTIO I.

SOLVTIO PROBLEMATVM AD VIDENDI facultatem ſpectantium.

POST tractationem ſingulorum ſenſuū, aliquot problemata ad eos ſpectantia, vt in alijs noſtrorum commentariorum locis, vbi opus erat, fecim⁹, breuiter exponemus. Atque, vt ab aſpectu ordiamur, quærimus. Quidnam cauſæ ſit, cur oculi omnium partium vltimi in fœtu perficiantur? Reſponſio. Solet quidem natura membrorum quaſi lineamenta primò ducere (etſi non omnino ſimul, vt in lib. de ortu, & interitu ex profeſſo diſſeruimus) poſteà verò ſingula diſtinctè cōformare; ſicuti pictores lineis primùm adumbrant, quæ deinde coloribus diſtinguunt, ac perficiunt. Docet verò Ariſtot. lib. 2 de Generatione anim. cap. 4. oculos vltimo loco abſolui. Eius autem rei cauſa, quam in quæſtionem adduximus, eſt; quia oculorum organū initio præhumidum, frigidumq; exiſtit, nec niſi longo tempore concoquitur, coagmentatur, ac ſubſidit. Vnde & oculi initio pro ratione futuræ magnitudinis maiores ſunt: deinde paulatim ſeſe contrahūt in pedeſtri, natatili, & volatili genere, vt affirmat Ariſtoteles. Huic Naturæ progreſſui atteſtatur, quod eius auctor Deus, in maiori mundo ita ſe geſſerit, vt cœli lumina longè poſt efformauerit, eademque ſit ante ipſius mundi occaſum extincturus.

1. Problema.

Formari oculos tardiſſimè, & emori primū docet Plin. lib. 11. c. 37.

2. Eſt ne oculus naturæ igneæ? Reſponſ. Eſſe igneæ naturæ cenſuit Plato in Timæo, Chalcidius in commentarijs ad eundem librum, Ficinus lib. de voluntate cap 4. Galenus lib. 10. de vſu part. Quod ex eo oſtendi poteſt, quia oculus participat lucem, quòd eſt cœleſtis, igneæque naturæ. Contraria tamen ſententia, quæ ſtatuit oculū eſſe naturæ aqueæ, non igneæ, Peripatetica eſt, vt ex locis, quæ mox afferemus, conſtat, teſtanturq; eius veritatē humores, ex quibus coaleſcit, ad aquæ ingenium prope accedentes, lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum temperamentū, de quo poſteà. Neq; obſtat ingenita luciditas, ac perſpicuitas. Nō enim hęc igneæ A tantùm naturæ comes eſt, vt patet in cryſtallo, & quibuſdam alijs. Lege etiam Ariſt. ſect. 31. probl. atque de hoc problemate latiùs Scaliger exercit. 297. num. 3.

Cur pupilla eſt aqueæ naturæ, cum videatur potius aëriæ eſſe debuiſſe, ſiquidem aër magis pellucidus eſt, magiſque ad viſilium ſpecies recipiendas idoneus? Reſponſ. Aqueę naturæ eſſe docet Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſili c. 2 & libro 2. de partibus anim. B cap. 10. & libro 1. de generatione anim. cap. 5. atque ita eſſe oportuit. Nam cùm aër facilius diſſipetur, nec tamen aptè coaleſcat, atque adeò nec ad ſpecies conſeruandas idoneus ſit; non aëria, ſed aquea potiùs eſſe debuit pupilla, vt non difficilè reciperet, & aptè retineret. 3.

Quamobrem humori cryſtallino è poſteriori parte obiecta eſt vuea cornea? R. quia hæc opaca eſt, & denſa, & dum opacat, obſer C uit, non ſolùm retinendis imaginibus, ſed etiam reddendis moderato repercuſſu. Nam quòd hæ ab oculo reſileant, planum eſt, cùm ſe quiſque in alterius oculo, vt in ſpeculo contueatur. 4.

Quare humor cryſtallinus non habet figuram perfectè ſphæricam? Sed qua pupulam ſpectat, preſſiorem, ac planiorem? R. Ne violentis plagis, aut ictibus facilè exturbetur à vitreo, vt animaduertit Galenus lib. 10. de vſu D partium. Nexus enim, ſedeſq; in abſolutè rotundis, fallaciores ſunt, quàm in iis, quæ planiora exiſtunt. 5.

Cur piſcibus ſaltē magna ex parte immoti oculi? R. Cernere eſt, & admirari varietatem oculorum, ſeriemque à viſus priuatione, quę in oſtreis eſt, ad oculos Aquilæ. In quibuſdā enim detecti ſunt, vt in Cancris: in alijs nunc clauſi nunc aperti, vt in hominibus. In quibuſdam duri, vt in locuſtis. In alijs molles, vt E in pleriſque. In quibuſdam volubiles, vt in plurimis: in aliis intra orbes immoti, vt in piſcibus. Videlicet procurata eſt hæc varietas ab auctore naturæ ad mundi pulchritudinē: in qua tamen nihil ſine cura, & prouidentia. 6.

Non

Digitized by Google

A Non fuit autē neceſſum piſcibus oculos mouere in elemento, vbi minùs ſunt offenſionibus obnoxij. Nec oportuit etiam omnibus animantibus ad ſua munia obeunda, parem conferri commoditatem.

7. Quamobrem albū oculi in ſanguine præditis pingue eſt, & craſſum? R. Vt poſſit (inquit Ariſtot. in lib. de Senſu & ſenſili, cap. 2.) ſeruari incōcretile. Eaq; etiam cauſa eſt, cur oculus inter omnes corporis partes maximè ſit à frigore alienus, vt etiam expreſſit ſect. 31. B problem. 23. nam lētor ille prohibet aëris percutientis ingreſſum. Animalia verò exanguia duriorem habent in oculis pellem, qua ſe ab iniurijs tuentur.

8. Eſt ne oculorum gratia caput in altiſſimis partibus collocatum? R. Affirmatiuam partem ſecutus eſt Galen 8. lib. de Vſu partium, cuius opinionis fundamentum eſt, quia ſublimitas capitis ad nullum alium vſum videtur neceſſaria, niſi vt in ea oculi conſtituti, omnia C deſpectent. Contrariam ſententiam tuetur Auerroes lib. 2. Collect. alijque multi; quæ ex eo oſtendi poteſt, quia cùm cerebri præſtantia tanta ſit, vt de dignitate cum corde contendat; imò & eo ſit nobilius, ſi potentiarum ſenſitiuarum, quas in ſe cōtinet, ratio habeatur, vt in libris de Ortu & Interitu oſtendimus: abſurdum videtur exiſtimare caput propter oculos potiùs, quàm propter cerebrum, eo pacto fuiſſe conditum. D Hæc controuerſia ita videtur decidenda, vt dicamus ſi ſpectetur commoditas ſublimioris ſitus præcisè, quoad membri vſum, & operationem, eam magis requiri; atque adeò magis eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum; quia licet cerebrum non eſſet in altiſſimo loco, ſed in thorace, poſſet inde aptè influere; cùm tamen oporteat oculos ad intuendum in ſpecula reſidere. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, ſed dignitatis ipſius E membri: tunc cùm cerebrum ſit præſtantius oculis, & locus editior in animali ſit nobilior, vt locus cœli in mundo: ſtatuendum erit capitis altitudinem non tam eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum. Quare ad rationem prioris ſententiæ negandum eſt, ſublimitatē capitis ad nihil aliud conferre, quàm ad longiorem intuitum. Confert enim plurimum ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. F Poſterioris verò opinionis argumentū probat ſpectata membri excellentia, altiorem capitis ſitum magis cerebri quàm oculorum gratia eſſe, quod aſſeruimus.

9. Oculi quare gemini? R. Communis cauſa eſt, cur & geminæ aures, &c. videlicet vt altera ſenſiterij parte amiſſa, altera ſuperſit incolumis. Sed in oculis peculiarem eſſe rationem ait Galenus lib. 10. de Vſu partium. vt, quia ea tantùm vident, quæ ipſis per lineam rectam opponuntur, facili circumactu videre poſſint omnia. Quod autem de Cyclopibus vnum tantummodo oculum in media fronte habentibus quidam ſcripſēre, fabula eſt; cuius reconditum ſenſum explicat interpres Heſiodi in Theogonia. Fabula item, eſſe Aethiopes, qui ternos, aut quaternos oculos gerant in pectore. De quibus Plin. lib. 5. cap. 8. & lib. 6. capite 30. & libro ſeptimo, cap. 2. Et Strabo lib. 1. & item lib. 7. Et Aul. Gell. lib. 9. cap. 4. Quin etiam D. Anſelmus libro 1. de Imagine mundi cap. 10. & D. Auguſt. in opere ſermonum ad fratres Serm. 37. & alibi, id eſt, libro 16. de Ciuitate Dei, capite 8. hoc refellit tanquam fabuloſum. Adde quòd opus illud ſermonum ad fratres, non eſt authenticum aut genuinum D. Auguſt. vt vulgo creditur.

10. Oculorum temperamentū cuiuſmodi eſt? R. Galenus lib. 7. de Placitis, cap. 13. ait eſſe igneum, idemq; viſum fuit Empedocli, & Timæo. Ariſtoteles tamen cùm ex propria loquitur ſententia (nam tum alibi tum ſect. 31. problem. vltimo viſum ex igne, auditum ex aëre conſtare populariter ſcribit) vt in lib. de Senſu & ſenſili cap. 2. affirmat eſſe aqueum; & rectè; ſiquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, vtpote qui coaleſcunt ex membranis, adipe, & humoribus, quæ omnia frigida ſunt.

11. Cur mobiles admodū ſunt oculi, cùm eorum temperamentū frigidum ſit? R. Duplex cauſa eſt: altera, copia ſpirituum ad eos è cerebro defluentium. Altera, multitudo muſculorum, qui eis ad motum obſeruiunt. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animantibus, cùm plurima eos immotos habeant, vt ex dictis conſtat.

12. Cur ij maximè, qui pupillas binas in ſingulis oculis gerunt, effaſcinandi vim obtinent? R. Ineſſe re vera quibuſdam hominibus hanc vim oſtēdimus in Phyſicis. Sed quemadmodum geminatæ pupillæ, naturæ vitio accidunt, ita & hoc alterum malum, id eſt, virus, quod faſcinantes eiaculantur, vitio naturæ obuenit. Ratio verò huiuſce coniunctionis eſt, quia ſæpe cauſa noxia illius qualitatis, quam maleſico afflatu ex ſe mittūt, coit cum ea, quæ geminatam pupillam inducit.

13. Cur oculi indices animi dicuntur; adeò vt in eis animus inhabitare perhibeatur? R. Nulla pars corporis ea, quæ in animo latent, magis prodit, quàm oculi, vt qui ad exhibenda iudicia cōtuitu multiformes exiſtunt, truces, torui, flagrantes, graues, ſubmiſſi, blandi. Ardent, intenduntur, conniuent, arrident, derident, pauent, iraſcuntur, comminantur, promittunt. Sic in alijs modeſtia, clementia, manſuetudo, hilaritas, miſericordia, amor: in alijs contrà faſtus, arrogantia, verſutia, triſtitia, odium, & indignatio ſeſe oculis proferunt. [*Galen. 6. Epidem. ſect. 4.*] Vt verò docet Ariſtot. lib. cit. cap. 9. & 10. qui oculos paruos, aut valde nigros habēt è ſigno timidi, & puſillanimi habētur: qui ad flauum decli-

V decli-

Digitized by Google

declinantes, boni animi: qui cõcauos, malefici: qui eminentes, fatui: qui igneos, inuerecundi. Eos autem, qui mediocriter conniuent notam eſſe ait morum laudabilium lib. 1. de Hiſt. animal cap. 10. Eſſe quoq; in oculis magnam vim non tantùm ad animi ingenium, & ſenſa indicanda, ſed etiam ad affectus permouendos, ſatis conſtat. Vnde Athenienſes iudicia de cædibus habituri ad Ariopagũ Martis vicum ire noctu conſueuerant; videlicet ne miſerabilium perſonarum intuitu à iuſtitia diſcedere cogerentur. Nec ab his alienum eſt illud Senecæ de remedijs fortuitorum; Non intelligis partem innocentiæ eſſe cæcitatem? Hinc oculi adulterium monſtrant, hinc inceſtum, hinc domum, quam concupiſcant, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi ſunt irritamenta vitiorum, ducesq; ſcelerum.

14. Cur oculi ad præſagiendum primùm habent locum apud medicos primo Præſag. 13? R. Quia vt docet Ariſtot. in probl. ſect. 7. problem. 7. maximè inter membra mutantur, tam ab externo agente, quàm ab interno, videlicet cùm ſit præhumidum, ac mundum, facilè recipit impreſſionem, eamq; exhibet.

15. Multorum animalium veluti felium, cur in tenebris fulgent, radiantque oculi? R. Generatim cur corpora quædam apud nos in tenebris luceant, expoſuit Soſigenes Alexandri præceptor 1. volumine de viſu. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturam ætheris, & quinti elementi participant, ea cognatione fieri; vt admotum ſibi aerem, aut perſpicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationẽ eſſe, quia tunc maius lumen abſit. Alioqui euenire interdiu, vt exiguum eorum lumen quaſi exoleſcat, & offundatur in magno. Noctu ergo cùm refulgent, aërem proximum, & circumfuſum leuiter ſubluſtrant: non ita, vt alia item poſſint videri, ſed vt ſola ſe vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiſcitur, manatq; lumen. Nam & ipſe quoque ignis, quamuis ſplendorem ſuum latius, & diffuſius mittat, adeò vt afferat etiam alia: tamen ſi remotior ſit, caligant oculi in cætera, ipſe ad conſpectum ſui vix ſufficit. Ex his facilè quiuis intelliget cur oculi animantium, de quibus agimus, noctu fulgeant: videlicet quia innatam lucẽ obtinent, quæ tamen cùm exigua ſit, vt ſimilibus accidit, diurno lumine obſcuratur, & abſconditur. Tribuit verò natura eam lucem ijs animantibus, vt illius iaculatu prædam cernerent nocturno tempore. Vbi etiam aduertes quædam eſſe corpora, quæ noctu videntur qua lucida, interdiu quà colorata: quia eorum lux non ſat eſt ad prodendos noctu colores, interdiù autem nec ſe ipſam prodit vehemẽtiori lumine abſcõdita.

De lumine oculis inſito Auerroes in paraphra ſ. de ſenſ. & ſenſ.

16. Quænam in oculis eſt optima humorum ſecundum molem conſtitutio? R. Ea vt docet Ariſtot. lib. 5. de Generatione anim. cap. 1. quæ inter multum, paruumq; humoris moderata conſtat. Tunc enim humor, nec per exiguitatem facilè turbatur: nec ob nimietatem difficilè mouetur. Si roges vtra è duabus magis commendetur, paruitas ne, an magnitudo. Reſpondemus ſi magnitudo comitem habeat pulchritudinem præferri magnitudinẽ: nec ſolùm quia pulchritudo per ſe laudem habet; ſed quia magnitudo pulchra teſtatur prſtantiam virtutis formatricis, quæ & multum materiæ attrahere, & concinnè efformare potuit. Hippocr. lib. 2. de Morbus popularibus, ſect. 6. diſputans de indiciorum notione, ait oculos magnos, & rauos, id eſt, prditos medio colore inter flauum, & cæſium, congruè adaptati homini eſſe; videlicet quia ex optima qualitatum temperatione naſcuntur. M. Alber. ait oculos magnos, nitentes, ac pellucidos ſignificare iuſtum, docilem, prudẽtem, quales Socrat. oraculo ſapientiſſimus iudicatus, habuiſſe perhibetur.

Infantium oculi cæſiuſculi. 18.

Cur omnium puerorũ oculi ſtatim à partu cæſiuſculi ſunt; poſt verò immutantur in eam naturam, quæ futura eſt, quod in cæteris animantibus non euenit manifeſtè? R. Cauſam reddit Ariſt. lib. 1. de Hiſtor. anim. c. 10. & lib. 5. de Generat. anim. cap. 1. aiens, vt cæterorum animantium oculi in ſuo cuiuſq; genere vnicolores potius ſunt, vt boum atri, ouium aquini, aliorum rufi toto genere, aut cæſij, aut caprini, aut flauidi: ſic à ſe ipſis non diſſidere: ſed quem in ortu colorem præferunt, eundem poſteà ſeruare. Secùs verò accidere hominibus: nam quemadmodum eorum oculi verſicolores ſunt, alij cæſij, alij flauidi, alij rufi, &c. ita decurſu ætatis colorem mutant. Docet autem Ariſt. infantes habere cſium, quod ita ſe habeat humor oculorum, atq; fluminũ: qui ſi multus ſit, opacatur, & nigreſcit, quia tranſpici nequit; ſi paucus, cæſius apparet: ſi mediocris, medium alium exhibet colorem. Sic ergo quia infantium oculi ob paruitatem parum continent humoris, cæſium in eis colorem elucere inquit. Et ob eandem cauſam hunc ipſum ſenum oculis ineſſe colorem, in quibus vt cætera membra, ita & oculorũ humores inareſcunt. Alias huius rei cauſas lege, ſi placet, apud Auerr. 4. collect. 3. & Auicen. 3. tract. 3. cap. 34. & Veſal. lib. 3. cap. 14.

Cur ex animantibus nonnulli, prcipuè ho- 19.
mines altero tantũ oculo cæſij ſunt? R. Quia cùm natura humorem, quem cæſius color comitatur, in vtroq; oculo perfectè concoquit, fit tranſitus ad alium colorem: cùm in vno tantùm, cæſius in altero ſeruatur.

Cur vni fere animantium homini contin- 20.
gat eſſe limis oculis? R. Alijs etiam animantibus contingere, licet non ita frequenter, quoniam minùs patent incommodis, nec tam facilè in eis limitas deprehenditur, ſicuti in homine, qui pro ſua mole propinquos admodum oculos habet.

Quænam

Digitized by Google

21\. Quænam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea eſt? R. Dijudicatur id in primis ex colore: optimus autem, docente Ariſtot. lib. 1. de Hiſtor. anim. cap. 10. habetur caprinus, id eſt, qui cernitur in oculis caprarum, medius inter glaucum, & nigrum. Item ex ſitu. Nam oculi in orbes magis recōditi ac profundi, exactiùs vident lōginq[illegible] conſtitutione ſpirituum, id eſt, ex eorum quantitate, & qualitate. Nam multus ſpiritus iuuat ad figendam aciem in remotis, purus ad diſcernenda minima. Item ex affectione tunicæ, quæ pupillæ obtenditur, quam oportet eſſe nitidam, ac tenuem. Nitidam, quia nigrum tranſlucidum eſſe non poteſt: ideoq; vt laternæ poſſint lucere, ex eiuſmodi conficiuntur membranula. Tenuem, vt promptè incidentes rerum imagines recipiat. De his ſigillatim quærendum.

Quæ oculorum compoſitio ad videndum magis idonea.

A B

22\. Fieri ne poteſt, vt quemadmodum defectu ſpirituum, viſus minuitur, ita eorum multitudine obtundatur? R. Pertractat hanc quæſt. Thom. à Veiga in comment. ad lib. 4. Galeni de locis affectis, ſtatuitq; partem negatiuam, quam elicit ex Galeno, qui nullibi ſpirituum abūdantiam prauæ viſionis cauſam fecit, ſed inopiam: & ex Auicenna, qui in lib. de Medic. cord. ca. 4. ait, viſum eò eſſe vehementiorem, quò ſpiritus magis increuerit. Videlicet ſpiritus vſq; adeò tenues ſunt, & tam benefica eorum vis, vt neq; vltra modum congerantur, neque noceant. Nobis tamen id ordinariè intelligendum videtur. Cur enim aliquando tranſpiratione impedita, non ita coaceruari poterunt, vt oculi vltra modum incaleſcant, ac lædantur.

C D

23\. Cur magna ex parte nocturna animalia profundos habent oculos? R. Vt ita internum lumen, quod oculis inſitum habent, rectiùs progrediens, magis illuſtret medium.

24\. Cur qui oculos emiſſitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè? R. Quia illis prætérquā quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minus vniuntur; ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his verò ſpecies magis coeūt, atq; ſpiritus cōglobati, & coacti diutiùs conſeruantur, viſionemque intenſius adminiſtrant. Quod ſimiliter euenit ijs, qui vt aciem intendant, oculos aliquantulùm claudunt. Nec ob diſſimilem rationem vno oculo clauſo acutiùs intuemur, cōfluentibus ad vnā ſedem ſpiritibus qui per vtramq; diſpertiendi erant, etſi alioquin vno tātùm oculo rem cernere ægrè feramus, quòd minùs ita cernendo noſter afficiatur animus, vt aduertit Ariſtot. ſect. 31. probl. 10. Lege eundem ibid. probl. 2. & 4. & 16. & 21. & lib. 5. de Gener. animal. cap. 1.

Caui oculi acutè vidēt.

E F

25\. Cur anguſtia pupillæ ab ortu ingenita, ordinariè viſui cōmodat, aduentitia nocet? R. Quia in illa virtus vnita magis corroboratur: vnde natura præ cæteris animantibus anguſtiorem pupillam homini attribuit. In hac autem, quia prouenit ex defectu humoris albuginei, vel ex ſubſidente cornea, alio eiuſmodi vitio impeditur facultas, ne exactè operetur. Fieri tamen aliquando poteſt, vt id vitium ex natiua intemperie ab ortu ipſo contrahatur.

Qua de cauſa ſenes obtusè vident? R. Tum 26
ob inopiam ſpirituum vitalium, qui deficiente per ætatem calore, in dies minuuntur; tum quia in eis, vt cæterarum partium, ita oculorum cutis, & membranula rugis contrahitur; quam tamen ad intuendū, læuem, ac tenuem eſſe oportet, vt antè monuimus. Eadē etiam cauſa eſt, cur nimia corporis exercitatio acumini oculorum ſæpe officiat; videlicet, quia vt ſanguinem reddit ſicciorem, ita & reliquū corpus; ſiccitas autem cutim indurat.

Cur cùm luſci, & ſenes parùm videant: illi 27.
obiectū viſile propiùs admouent: hi aliquantulùm remouent? R. Huius cauſam eſſe ait Galenus, quia cùm ſenes parum iam interni lucidi in oculis habeant, egent externo lumine, ideóq; remouent obiectum, vt magis illuſtretur. Luſci verò, vtpote albis præditi oculis, interno abundant lumine, atq; vt externū effugiant, viſile aliquantulùm à luce auocāt, ne externi luminis copia interno adiuncta, viſum offendat. Non ſolent tamen ſenes obiecta nimiùm remouere; alioqui nequaquam ab eis conuenienti proportione ſpecies recipient. Itaq; in ea diſtantia rem conſtituunt, in qua, & appoſitè illuſtrari queat, & idoneam ſpeciem mittere. Ariſtoteles quoque huius problematis cauſam reddiderat ſect. 31. problem. 26. hunc in modum; Senes quia videre non poſſunt ob imbecillitatem vbi minùs radij coeunt, rem videndam illuc abducunt, vbi maximè viſiui ſunt; procul enim coire radij ſolent. Luſci videre quidem rem iſthic poſſunt, ſed quæ caua ſint quæ eminentia, nequeunt diſcernere procul.

Cur in ſuffuſionibus humores cōcreti iux- 28.
ta corneam videntur, ſi viſio non fit abſque medio illuminato? R. Etiam tunc viſio per medium perſpicuum, & illuminatum fit, internum tamen, quod intra oculum latet, videlicet per aqueum, albugineúmve humorem pupillæ, glacialiſq; humoris ſequeſtrem, per quem nihilominùs externa ſenſibilia oculis admota non cernuntur, quòd ei tenebras offundant. Vnde eſt etiam, quod ſi concretus ille humor in oculis ſuffuſis, totam occupet pupillam, nec ipſe, nec aliud quidpiam videbitur; nimirum quia internum perſpicuum obtenebrat, impeditque ne viſuales ſpecies poſſint ad glacialem vſque humorem peruadere. Sunt tamen qui putent hoc reipſa non cerni, ſed hallucinationem eſſe phantaſiæ, qua putamus intueri nos humorem illum, ſeu vaporem in ea parte oculi, vbi non eſt. Verum etſi ita aliquando poſſit contingere, non eſt tamen cur id deceptioni ſemper attribuamus: cùm talis humor, ſeu vapor in ocu-

 lo de-

Digitized by Google

lo detur, & nihil impediat, quominus reipſa interdum videatur. Lege Philopon. lib. 2. de Anima ad text. 74. Theoph. ad text. 16.

29. Cur in obſcuro loco manentes, quæ in lumine ſunt videmus, vt in prææltis puteis media die ſtellas; nec tamen manentes in lumine, quæ in tenebris ſunt aſpicimus? R. Si locus in quo ſumus, omni prorſus lumine careat, quãtumlibet obiectum illuminatum ſit, non id videmus; requiritur enim lumen ad traijciendam vſq; ad oculum ſpeciem. Itaque tam ex parte obiecti, quàm oculi lumen requiritur; ſed plus ex parte obiecti ad ſpeciem primò educendam.

30. Oculo compreſſo, & hùc, atq; illuc, agitato in tenebris, cur internus quidã fulgor apparet? R. Diluit dubium hoc Ariſtot. lib. de Senſu & ſenſili, cap. 2. vbi ſupponens corpora omnia terſa, & polita fulgida eſſe, talem eſſe inquit corneam, ideoq; fulgere; licet quãdiu pupilla in ſuo loco manet, ſplendor ille non appareat, quia diuerſum eſſe oportet, quod videt, ab eo, quod videtur; diuerſum verò fit, & ex vno velut duo, cùm pupilla dimouetur.

31. Cur nonnulli in tenebris experrecti à ſomno, non aliter, quàm in media luce omnia intuentur; quod Tiberio accidere conſueuiſſe, ſuprà memorauimus ex Suetonio Tranquillo in eius vita, cap. 48. & Plinio lib. 11. c. 37. R. An quia vt multorum doctrina eſt, ſpiritus animales è cerebro ad oculos defluentes lucidi ſunt? Fieri ergo poteſt, vt in quibuſdam hominibus ex occulta proprietate tantum lucis obtineant, vt confertim ex oculis emiſſi totum cubiculum illuſtrare valeant, accruata nimirum eorum copia, dum oculi clauſi fuere, eademque cùm primùm aperiuntur, erumpente.

Aliqui ſpiritus lucidi.

32. Si non cernuntur colores niſi in ſuperficie exiſtentes, cur cùm lapidem tranſlucidũ cernimus, videmur eos in altitudine aſpicere? R. Quia cum ſpecies per altitudinem corporis tranſuehantur, fit vt altitudo eodem colore imbuta appareat, quo ima ſuperficies; quemadmodum, & vitrum pellucidum, nitidumque, cùm per id viride quid cernimus, quaſi eodem colore infectum aſpectui occurrit.

33. Quamobrem ſimplum viſile non ſemper videtur duplum, cum geminam ſpeciem ad oculos mittat? R. Huius rei cauſam alij aliam tradunt. Cyruellus lib. 1. Perſpectiuæ, Vitellio lib. 3. alijque multi id referunt ad concurſum nerui optici, vbi vtriuſq; oculi ſpecies in vnũ coeunt. Sed hæc opinio cõfutata à nobis fuit ſuperiùs, quòd experientia compertum ſit, etſi ij nerui diſſocientur, vti aliquando accidit, ſimpla non videri gemina. Alij id referunt ad ſenſum communem, vbi aiunt compleri viſionem. Sed hoc etiam in ſuperioribus impugnauimus, cùm oſtendimus viſionem perfici in humore cryſtallino. Igitur ad germanam huius rei cauſam percipiendam, ſic ha-

A beto. Viſio, vt Perſpectiui docent, fit per pyramidem, cuius baſis eſt in re viſa, angulus in centro oculi. Deinde, intra lineas efficientes viſualem pyramidẽ, eſt alia ab oculo ad obiectum viſile rectà tendens, quæ dicitur axis cognitionis. Licet ergo imagines viſuales per duplicem pyramidem ad geminum oculum terminentur; tamen cùm rectæ lineæ oculorum tendant ad obiectum ſecundum idem punctum, à quo in vtrumque oculum diuidi B ſpecies incipiunt; fit vt quodlibet obiectum ſimplum, non geminum appareat. Licet enim duo ſint oculorum axes, vterque terminatur ad idem punctum rei viſilis; ita vt ab illo ad vtriuſque oculi centrum rectæ lineæ porrigantur. Cùm verò axes diſiunguntur, vel oculi compreſſione, aliámve ob cauſam; fiunt axes non vniformes, vti accidit, cùm quis digito vnius oculi pupillam eleuat, obiectum ſimplum, duplum apparet. Itaq; vbi inæqualis, C ac peruerſus eſt oculorum ſitus, cõtingit rem vnam multiplicem apparere. De quo plura in proximo problemate.

Lege Cãtuarienſem lib. 1. Perſpect. c. 3. concl. 6. & c. 7. concluſ. 2. Vitellionẽ lib. 3. Perſpect. theor. 45.

Cur viſile ſimplex interdum multiplex apparet? R. Huius rei cauſæ, ſi particulatim enodẽtur, variæ ſunt. Quæ omnes ad vnam communem pertinent; nimirum ad defectum conditionis requiſitæ, vt obiectum appareat vnum, quæ eſt vniformitas axium. Priuatæ autem cauſæ ad triplex genus reduci ſolent; ad D ſitum oculorum; ad ſitum rei viſilis; ad radios viſuales. Propter ſitum oculorum apparet lucerna vna duplex, cum quis v. g. alterum oculum attollit, depreſſo altero: aut cùm ex copioſo vino laxatus neruus opticus non ſuſtinet pupillarum æquabilitatem; ſicque illud euenit, quod Horatius cecinit: 34.

Simplum interdum multiplex apparet.

Lege Galenum lib. 10. de vſu part. ca. 12. Ariſt. ſect. 6. Problem. 9. & 10. & 20. & 29. & ſect. 31. prob. 11. & 18.

Cum bibitur concha tunc iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis conſurgit menſa lucernis.

Ob ſitum viſilis; vt cùm præ motus celeritate E videtur obiectum occupare ſimul aliquod ſpatium multò maius, quàm re vera occupet, qui eſt modus quidam obiecti continuo tractu multiplicati. Sic baculus præproperè circumductus, videtur circulus; propter radios viſuales, vt cùm ob refractionem imaginum, quæ fit in quibuſdam inſpicillis habentibus varias eminentias, quadratulis, alijſque eiuſmodi figuris diſtinctas, apparent res multiplicatæ in varijs ſitibus pro numero imaginũ, F quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam ſpeculo fracto, mutatoque ſitu partium ob variam reflexionem ſpecierum, quæ tunc ex ſitus diuerſitate oritur, apparet eadem res in diuerſo ſitu ſpeculi.

Cur in ſpeculis ſphæricis, non autem in planis maiori ex parte res minores apparent, quam ſint? R. Quia à maiori ſuperficie fit reflexio in planis, ſiquidem radij à conuexis reflexi magis diſgregantur, quàm à planis ob declinationẽ circuli, à quo reflexio eſt. Vt igitur radij ad viſum concurrant, oportet à breuiori 35.

Digitized by Google

uiori ſuperficie fieri reflexionem, & ex conſequenti rem minorem apparere. Quod tamen intelligendum eſt, vt plurimum; quia in ijs ſpeculis contingit interdum rem aliquo ſitu apparere eiuſdem quantitatis; vt probatur lib. 6. Perſpectiuæ.

36. Cur ea, quæ per reflexionem ſpecierum in ſpeculis videmus, multò debiliùs apparēt, quàm quæ directo intuitu cernimus? R. Quia ſpecies reflexæ debiliores ſunt, tenuiter mouent, atq; adeò minùs exactè repræſentant. Ideoque facilè quis obliuiſcitur ſuæ formæ, quam in ſpeculo vidit.

37. Poteſt ne facultas videndi amiſſa, naturæ vi reſtitui? R. Eſſe quædam animalia, quæ fœtus cęcos edant, affirmat Ariſtot. lib. 2. de Gener. anim. c. 4. videlicet canes, leones, vulpes, lupos, luposq; ceruarios: nimirum quia in ijs paulatim organum perficitur, redditurq; idoneum ad actum videndi. Num verò, ſi quis datam iam potentiā amittat recuperare eam medicamentis, aut alia ſiue artis, ſeu naturæ facultate valeat, non omnino conſtat. Plinius lib. 11. Nat. Hiſtoriæ cap. 37. ait ſerpentum oculos, & hirundinum pullis oculos ſi quis eruat, renaſci. De hirundinum etiam pullis Ariſtoteles lib. 6. de Hiſt. anim. c. 5. ita ſcripſit, Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, ſi quis ſtimulo eos vexarit, reſaneſcunt, & cernendi vim poſteà planè recipiunt. Communis tamen Philoſophorum vox eſt, cæcitatem, intellige perfectam, eſſe vnam è priuationibus, à quibus non datur per naturam regreſſio ad habitum. Et quidem ſi humores oculorum omnino labefactentur, & defluant, facilè eſt cauſam reddere; nimirum quia non poſſunt iterum coagmentari. Licet enim in pueris interdum membra quædam regenerentur; oculorum tamen fabrica adeò eſt operoſa, vt non ſit in poteſtate naturæ, eam collapſam reſtaurare. Quòd ſi ſuperſtite, atq; integra humorum ſubſtantia; ob ſolam temperamenti diſſolutionem facultas videndi amittatur: dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primarū qualitatum, tum mollitudinis, læuoris, perſpicuitatis, & aliarum eiuſmodi qualitatum, ex quibus conſurgit temperamentum, in quo potentia videndi fundatur, talem eſſe, vt poſt quàm ſemel amittitur, coaleſcere rurſus per vim naturę nequeat. Quòd ſi tam humores, quàm eiuſmodi temperamentum reparari poſſent, confeſtim ab anima in organum dimanaret, etſi non eadem numero, alia tamen eiuſdem ſpeciei viſoria facultas. Illud verò Ariſtotelis de hirundinum pullis, non ita erit accipiendum, quaſi velut erutis oculis, aut temperamento vſque ad potentiæ interitum euerſo, potentiam recuperari; ſed duntaxat ita punctis, læſiſque oculis, vt aliquanto tempore non fungantur ſuo munere, poſſe ad ſanitatem, & videndi actum redire.

SECTIO II.

SOLVTIO PROBLEMATVM, *quæ ad auditum pertinent.*

1. Eſt ne magna aurium in animantibus varietas? Reſponſio: eſt. Nam in primis vt de Hiſt. anim. lib. 1. cap. 11. docet Ariſtoteles, eorum quæ audiendi ſenſum obtinent, alijs aures ſunt, alijs deſunt, patentq; ipſi auditorij meatus, & cauernulę, vt in ijs, quæ penna, aut cortice, ſquamave integuntur. At eà omnia, quæ animal generant, aures habent, excepto vitulo marino, ac delphino alijsq; cartilagineis, & vipereis. Plinius tamen libro 6. Nat. Hiſt. cap. quinto ait, apud Sambros, omnes quadrupedes, eſſe ſine auribus, etiā elephantes. Item aurium aliæ leues, aliæ piloſæ, aliæ medium tenent, & hæ ad audiendum aptiſſimæ ſunt. Item aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimium, aut parū, aut mediocriter arrectæ. Refert etiam Plinius libro quarto capite decimo tertio, eſſe homines, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant more veſtium, Faneſios vocant, ſiue Satmalos, vt Pomponius; Græci vt auctor Strabo eſt, ἐνωτοκοίτας, dicunt, quoniam ſtrati vice, cùm dormiunt, auribus vtantur. Homini tantùm aures immobiles, vnde apud Romanos cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam; deorſum inflexæ erant, & mouebantur. Quod & nunc quibuſdam accidit. Id autem Veſalius lib. de humani corporis fabrica cap. 13. euenire inquit beneficio cuiuſdam muſculi, qui aurium radicem perreptat, & interdū adeò carneis fibris aſcendit, vt mouere aures poſſit.

2. Eſt ne auris memoriæ locus? R. Imam aurem eſſe locum memoriæ ſcripſit Plinius lib. vndecimo cap. 45. Quod non ita eſt accipiendum, quaſi in aure re vera inſit memoria, quæ ſi ſenſitiua ſit, in cerebro; ſi intellectiua, in animi ſubſtātia reſidet. Sed quia, vt olim frons erat ſacra Genio; digiti Mineruæ; genua miſericordiæ: ita auris memoriæ Deæ. Vnde priſco ritu, in ius ducturum quempiam aurem vellicabant inteſtantes eum, quem quaſi teſtem meminiſſe volebant, aienteſq;, Eſto memor. Quo etiam in Sileno alluſit Virgilius illo carmine. *Cur auris memoriæ locus dicatur.*

Cùm canerem reges, & prælia, Cynthius aurem *Ecloga 6.*
Vellit, & admonuit: paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.

3. Vnde tā varij ſoni intra aures ægrotantiū; ſibilus, tinnitus, ſtrepitus, fluctuatio? R. Naſcuntur quidem ij ſoni ex motu, & agitatione humorum, qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuerſitate, varioq; impulſu. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex

Digitized by Google

humoris iactatione. Lege Fernelium lib. de partium morbis, & Sympt cap.5.

4. Competunt ne etiam auribus ſua morum indicia? R. Competunt. Nam teſte Ariſtotele loc. cit. aures mediocres optimorum morum notæ habentur: magnæ verò, arrectæq; vltra modum, ſtultitiæ, & loquacitatis ſunt indices. Lege etiam caput nonum libri de Phyſionomia.

5. Cur audiendi ſenſus facile ab ortu naturæ offendi poteſt; pueri namq; , vel alapa ſæpè ſurdaſtri redduntur? R. Obiectum, & potentia eandem fermè cōditionem ſubeunt: quare cùm ſonus euanidus ſit, ipſa quoque audiendi facultas organum facilè diſſolubile nacta eſt, nimirum ſubſtantiam ita tenuem, diſſipabilemq; , vt verè aër inſitus appelletur. Ex Ariſtotele ſect.11. probl.1.

6. Quam ob cauſam ſurdi ab ortu vocē reddere per nares ſolent? R. Qui ſurdus eſt, à natura mutus etiam eſt, aut parùm à muto abeſt, muti autem quia compreſſo ſunt ore, ſpiritum ad nares impellunt. Adde quòd violentiùs ſpirant naribus: quo fit, vt nares laxiores fiant, exitumq; procliuem dent voci. problem.2.

7. Cur inter oſcitandum aurem ſcalpere non audeamus? R. Quia inflātur etiam ſpiritu aurium ſinus; quare ſicuti externo aëri ſonanti reſiſtūt, ne ingrediatur (eius indicium eſt malè audire nos oſcitando) ita & auriſcalpio reſiſtent, minùneq; cedet, ſicq; lædi facilē continget. Hinc vrinantium aures rumpi ſolent, quia à retento ſpiritu inflantur, aqua verò irrumpens, vt pote duriuſcula rumpere valet, non item aër, ſi fortaſſe ſpiritum cōtineamus inſtar vrinantium. Vnde etiam vrinātes priùs auribus inſtillant oleum, vt aqua ſubintrans reſiliat, neque impetat tympanum. Lege Ariſtot. Problemat c.2. & 11. & 13.

8. Cur in pudore aures rubeſcunt? R. An quia ad eas partes accurrit in pudore naturæ velamen, quæ maximè illo ſunt nudæ, auriculæ verò extremæ exangues ſunt, accurrit autem facilè, quia per pudorem calor excitatur, facileq; reſoluit & liquefacit ſanguinem.

9. Cur ſi ſonent intùs aures, is bombus ſedetur ſtrepitu externo? R. Quia minorem ſonitum amplior ſtrepitus diſſipat, & euertit.

10. Cur ſi aqua in aures illabatur, præſtet inſudiſſe oleum, vt ipſa inde effluat? R. Quia oleum adhæret aquæ, illamq; extrahit ſecum. Item quia oleū lubricum iter reddit, vt aqua facile vncto tramite labatur, foraſq; emicet. At dices, oleum adhærebit auribus. R. Nihil referre; nō enim oleum nocet auribus, vt pote cognatæ naturæ: ſunt enim ambo aërea, ac modicè frigida.

11. Cur audiendo magis, quàm legendo recreamur; hine enim editis fabulis in theatro mira oblectatio, nō ita verò ſi eaſdem ex conſcriptis libris addiſcamus? Cardanus apud *Cur aliquā-* Scaligerum Exer. 308. hae vna ratione vult ſatisfactum, quòd librorum copia vulgatiora fiant, quæ narrantur, ideoq; minùs curioſè, ac iucundè lectitentur: narratores autem boni, rariores ſint. Sed repugnat Scaliger tum quòd æquè rari ſint boni libri, ac narratores boni: tum quòd non humani, ſed liuidi ingenij ſit, cariora habere, ac iucundiora, quæ ignorent alij. Igitur plures alias problematis rationes adducit Scaliger. Primam, quia audita minori labore diſcimus, quàm lecta. Secundam quia vox magis afficit ſua inflexione; lectio verò narrator eſt mutus. Tertiam, quia audita magis imprimuntur, vtpote realis ferè vocis appulſu, at viſa intentionaliter ſemper atque adeò multo leuius, celeriusq; viſio tranſigitur, quàm auditio: vnde neceſſum ſit illam minùs hærere menti, iuxta illud; Conſiderauit ſe in ſpeculo, & abijt, & ſtatim oblitus eſt, qualis fuerit; nec officit quod inquit Lyricus, *do magis delectet auditio quàm viſio.* *Iacobi 1.*

Segniùs irritant animos demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Eſt enim id verum de ijs, quæ audiendo ſolummodò credimus, non ſi intuitiua notitia percipiamus. Quartam, quia in narratione ſocietas etiam datur, quæ naturæ hominum maximè conſentanea eſt, in lectione ſolitudo. Quintam, quia ſæpè pudor obſeruantiaque erga narrantem auditum applicat magis: at verò in legendo remiſſio animi eſt, ſecuritaſque caſtigationis. Ex ſedula verò actione maior percipitur iucunditas, quàm ex incurioſa. Sextam, apud loquentem facultas eſt rogandi & diſquirendi, maiorq; proinde intelligendi commoditas, vnde maius oblectamentum oriatur. Septimam, quia libris non licet ab inſtituto digredi ſicuti narrantibus, quandoquidem in diuerbiorum amœnitatibus ius eſt arceſſere quædam nouarum perſonarum interuentu. Quapropter his veluti condimentis iucunditas paratur auditui, ſcriptorum verò vniformis ſtylus, & ſentētiarum continuitas in faſtidium adducit lectorem.

SECTIO III.

SOLVTIO PROBLEMATVM, *Quæ ad ſonum vocemq; pertinent.*

QVam ob cauſam ſoni alij acuti, alij graues exiſtunt? (nam qui medio tenore eduntur, moderationem quandam obtinent inter extremos illos) Ariſtoteles in Problem. ſect.11. non ſemel ſonorum acumen à celeritate agitati aëris prouenire docet, agitari autem celeriter, quia exiguus ſit aut quòd vis illum impellens ſit debilis, exiguamq; proinde aëris partem cieat, vt ægrotis accidit, aut ſenibus, aut à longinquo clamantibus (quo enim aër motus longiùs diſtat, eò minor agitatur, 1.

tatur, veluti ſi proiectus lapis, inquit Ariſtoteles, in minutiores, ac minutiores partes diſpergatur; vel numerus magnitudove aliqua attenuetur & flacceſcat; ille in vnitatem, hæc in lineam abibit indiuiſibilem) aut etiã quòd inſtrumenta ſonantia parum aëris complectantur, vt pueris aliiſque nouellis animantibus vſu venit, fœminis, ſpadonibus, flentibus ac iis qui ſimulatam, ſiue, vt vocant, falſam emittunt voculam, ac denique metuentibus: in his quippe omnibus aſtrictiora ſonandi organa inueniuntur, ſicuti in fiſtulis & chordis gracilioribus. Eſt itaque familiaris Ariſtoteli reſponſio, pro vocis acumine in hũc modum in Problem. 34. Inſtrumenti imbecillitas exiguum aërem mouet, exiguus aër celeriùs fertur, quod celeriùs fertur, acutum eſt. Quòd ſi quædam maiori vi pellendi aëris polleant, vt viri & tormenta bellica, cùm tamen grauiùs ſonent, nihil redditæ cauſæ obeſt, tum quia magnam aëris partem cient, quàm neceſſe eſt, ſegnius pro ſua magnitudine agitari, grauiuſq; proinde ſonare, tum quia magnus etiam ſtrepitus magni ſoni, qualis grauis eſt, cauſa exiſtit. Itaque vt ſonorum acumẽ à celeritate, ita grauitas à ſegnitie agitati aëris prouenit; agitatur autem ſegniter ferè, quia copioſus eſt, vt accidit craſſioribus ſiue fiſtulis, ſiue chordis, item ridentibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hiſcunt; frigentibus quoque, qui aut propter hybernũ tempus, aut propter grauedinem, craſſiorem tunc aërem mouent. Denique pernoctantibus, ac trepidantibus. Illis ob humoris congeſti copiam, quæ citæ aëris agitationi obſtat; vnde neceſſe ſit grauiùs ſonare; iſtis quoniã aſcendente ſurſum calore propter paſſionem trepidandi, multum aëris reſoluitur, qui lentè agitatur, cùm ſit multus. Quòd ſi vituli grauiùs ſonant, quàm boues, ideò euenit, inquit Ariſtoteles, quia eorum matres grauiùs etiam, quàm mares ſonare aſſolent; eſt autem à natura comparatum, vt animalia recens nata matri potiùs, quàm patri ſimilia ſint.

2. Qua de cauſa ſonus ad quædam corpora alliſus geminatur (quam vocant Echo) ad alia verò non geminatur, ſed potiùs obtunditur? R. Aliud eſt ſonum reflecti, aliud refrangi diſſiparique: quædam porrò corpora dura, læuia, ac bene cõpacta aërem ad ſe appulſum minimè diſpertiunt, ſed integrum reddunt, vnde fit Echo: alia verò hiatibus plena, mollia, aſpera, humida & inæqualia, alliſum aërem frangunt potiùs, ac diſſecant, quàm ſartum tectumque reddant. Hinc domus nuper illitæ fornices, dolia, lagenæ, fluminum quieſcentium ripæ, ob aquarum læuorem, cauumque æs maximè reſonant, minùs verò orcheſtra ſparſo iunco, aula tapetis veſtita, nemora; arteria vocalis humore, aut etiam nimio calore exaſperata, qualem habent, qui febri æſtuarunt. Itaque quemadmodum lux ſpecieſq; viſibilis ad corpus terſum impacta, ſi angulum faciat reflexa, ſicuti fecerat directa, ſimilis ferè vtrobiq; eſt; ita & aër reſonus ſimilis priori efficitur, ſi corpora pulſet, in quibus non frangatur, ſed integro ferè impetu regrediatur.

3. Cur cùm inſpiramus vocem formare non poſſumus, cùm expiramus, poſſumus? An quia aër inſpiratus frigidus eſt, & interiorẽ aërem tantiſper cogit, cùm oportuiſſet eam expandi, vt ſonus fieret, contrà verò expiratus aër calore citatus ſonare iam poteſt. Ita Ariſtoteles ſect. 11. problem. 13. Quòd ſi aqua frigida ſtrepitum magis ciet, cùm decurrit, quàm calida, ideò accidit, quia frigida grauior eſt, vehementiuſq; ferit, ac ſtrepit. Sed quoniam ad formandam vocem neq; inſpiratio, neq; expiratio per ſe neceſſaria eſt, ſed aër in arteria vocali, atque intra os, ſicut ex Theologorum doctrina colligitur, qui corpora beatorum voces formatura docent, cùm tamen in eo ſtatu reſpirationis, aut expirationis vſus non ſit futurus: ita rurſum propoſito problemati ſatisfaciendum, vocem non fieri qualicunq; alliſione aëris ad corpus, ſed ex ea, quę ad inſtrumenta apta & idonea, qualis fieri poteſt cùm expiramus, non cùm inſpiramus.

4. Cur minùs audiamus, cùm oſcitamus? R. Oſcitando torpentem flatum à faucium finibus excutimus, qui etiam aures ſubit, oppletque, ac ſtrepitum ciet, ſicq; extrinſecùs intrantem ſonũ offuſcat. Qua etiam ratione ſi duo ſimul loquantur, minùs ſe audiunt occurſu, repulſuq; mutuò accedentis ſoni, proindeq; ſi accuratè volumus audire, inſpirationẽ inhibemus. Adde etiam aurium foramina comprimi, cùm mandibulæ oſcitando diſtrahuntur, ſicq; minùs patere aëri admittendo.

5. Súntne vitia linguæ plura? R. Sunt equidẽ: nam alij hæſitant, vt qui ſyllabam vnam alteri continenter, vti poſtulat vocabulum, iungere nequeunt, ſed in priori tãtiſper detinentur. Quo etiã fit, vt conantes ſubmiſsè loqui, non poſſint, auctore Philoſopho probl. 35. ſect. 11. Fit autem hæſitatio, vt idem addit problem. 54. à frigore attonitum reddente, locutionis organũ; quare exercitatione aut vino concalfactum expeditiùs iam orationem formare poteſt, vt picis & ſturnis; loquaciores enim euadunt, ſi madefactam offam vorent. Porrò ſolus homo ferè hæſitationis vitio laborat, quoniã inter cætera animantia ſermonem ſolus profert: hæſitatio autẽ interruptio eſt articulorũ in dicendo. Lege probl. 55. 57. citatæ ſectionis. Alij deinde balbutiunt, vt qui literam, vel ſyllabam prætermittunt, veluti ſi Conſtantinopolim, Napolim pro Conſtantinopolim, Neapolim, perturbatè efferant. Alij blæſi ſunt, vt qui certã aliquam literam exprimere nõ valent; ſicq; exempli gratia, fluctum pro fructum pronuntiant, Capidolium pro Capitolium, puellulum pro puerulum.

Cur

6. Cur trepidantium, iratorumq́; vox tremula eſt, ac etiam mentum? R. Quia emigrante calore cor conquatitur, vnde ictus multi fiunt, ſicuti in laxis chordis.

7. Cur qui intra domum ſunt, magis audiunt ſonum extrinſecùs excitatum; cōtrà verò qui foris ſunt, minùs percipiunt ſonum intra domum? R. Quia in poſteriori euentu diſſipatur aër foràs erumpens in laxiora ſpatia, ſicque flacceſcit ſonus, in priori econtrà, domum ingrediens cogitur, vnde meliùs audiri neceſſe ſit. Similis ratio videretur in aſpectu procedere, cùm ſimiliter meliùs intra domum exiſtens, quæ foris ſunt, cernimus, quàm quæ in domo foris exiſtētes. Ita eſt, nam ſpecies, domum à foris ſubeuntes, coguntur, & coadunantur, à domo verò foras emicantes, diſſipantur oculi. Igitur cùm has admittunt, minùs cernunt, illas magis. Adde lucem oculis vicinam diſtrahere aſpectum, ne figi in vnum locum poſſit.

8. Cur qui in ſuperiori cubiculo loquuntur, faciliùs audiuntur in inferiori, quàm in ſuperiori, qui loquuntur inferiùs, cùm vox ſicuti & aër nata ſit aſcendere? R. Quia non ſine aliquo humore emittitur aër ab eo qui loquitur, humor verò deſcendit. At hęc ratio ſingularis eſt; nō enim omnis ſonus cum humore diffunditur? R. Sonus tunc meliùs auditur, cùm acommodatior eſt inter ipſum & potentiam collocatio, hoc eſt, cùm nō ſub pedibus aër priùs ſonat, quàm ad aures perueniat, ſed cum è loco editiori fit, tunc eędem aures, quę elatæ naturæ ſunt, prædictum aërem accommodatiùs aucupantur.

9. Cur nox ad audiendum aptior eſt, q̃ dies? Vtrum, vt Anaxagoras ait, quod aër interdiu ſtridet à Sole concalefactus, & obſtrepit, noctu requieſcit, vtpotè cùm omnis calor abfuerit, tunc autem quæq; audiri meliùs poſſunt, cùm nullus ſtrepitus eſt. An quod per inanius facultas audiendi amplior, quàm plenius datur. Eſt autem aër interdiu denſus, vt qui luce radijsq; refertus ſit, noctu autē rarior, quòd ex eo ignis & radij deceſſerunt, quæ corpora eſſe dixeris. Acutior tamen ſolutio problematis ab Ariſtot. ſubditur, ꝙ interdiu animæ applicatio ad videndū intelligendumq́; plura, quæ agimus, audiendi minuit attentionem; at verò vbi ſenſus ſeiunctus eſt ab intelligentia, laborem minimum habet, alioquin maximum: vnde dictum eſt (inquit Ariſtot.) mens videt, mens audit. ꝙ omnibus ſenſuum functionibus aſſiſtat, ipſisq; præſidendo diſtrahatur. Noctu ergo libera anima ab intuendi concurſu, ſonos meliùs poteſt accipere. Ob hanc etiam rationem fit, vt noctu magis dolorē ſentiamus, quòd anima ſenſibus alijs minimè occupata, ad tactus munia ſe applicet, vt lib. 1. Proble. ſcripſit Alex. probl. 118.

10. Audiuntúrne longius qui multi ſimul ſonāt, quàm cùm quilibet eorū ſolus? R. Res dubia A eſt apud Ariſtot. Nam ſect. 19. probl. 2. ita ferè ſcribit; Cur idem voce eadem longiùs ſentiri cum alijs cantās, aut vociſerans, q̃ ſolus poteſt? An quia viribus vniuerſis agere quippiam non tam difficile eſt, quàm ſingulis, cōpoſita quippe omnia plus valēt, quàm ſingula; quapropter cùm vnitis agitur oribus, vox conſtans, vnaq́; redditur, ſimulq́; aërem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedunt Ariſtoteli experientia & exemplū: B experientia, quoniam longiùs vociferantem exercitum videmur audire, quàm militem, etſi is eadem contentione clamaret, qua cum alijs ſimul vociferabatur; longiùs item hominum murmur in nundinis, in foro, quàm vnius tantùm vocem, quanquam altiùs cæteris loquatur. Exemplum, quoniam multæ lucernæ eiuſdem ſplendoris latius emittunt lucem, quàm vna, & arenulæ accruatæ longiſſimè conſpiciuntur in littore; quælibet verò è C proximo loco vix diſcernitur. Cur ergo quod in viſili obiecto contingit, in audibili non procedat, vt quamuis ſingularū vocum ſpecies non vniantur, à toto tamen aggregato vna alia producatur, quæ longiùs peruenire queat. At verò idem Philoſophus ſectione 11. probl. 52. reſponſionem hanc penitùs turbauit: ſic enim ille: Quamobrem cùm ſimul vocem multi emittunt eodem tono, tota vox illa maior offert ſe, quàm ſit vox ſingulorum, D neq; tamen longiùs pro ratione multorū deducitur. An quia multi eundem aërem ſimul non propellunt, ſed diuerſum, quemadmodū ſi multi lapidem in diuerſum mittant, non propterea longiùs abibit, quàm ſi vnus projiciat. Ex his ergo liquet, quàm ſit dubia propoſiti problematis enodatio apud Philoſophum. Nobis autem prior reſponſio placet, præſertim quia ab Ariſtotele poſterius fuit conſcripta. Si quis tamen probauerit poſte- E riorem ad experientiam, atq; exemplum paulò antè poſita, reſpondebit; ſonos in eodem aëre non vniri, ſed diſcretos conſeruari, nec tertiam quandam ſpeciem emittere; quapropter non eſſe cur longiùs vocem audiamus, aut quemlibet ſonum, ſi ſolus, an potiùs cum alijs pariter edatur. Experientia verò maiorē quidem ſonorum copiam, non tamen longiùs audiri conuincit; ſicq; fortaſſe euenit in ſpeciebus arenularum (nam neq; eas in vnam totalem vniri probabile videtur) eò ſcilicet F ſingularum ſpecierum peruenire, quò omnes ſimul perueniunt, etſi videndi potentiam nō tam impleant ſingulæ, atq; adeò neq; diſcernantur, quàm omnes ſimul ſub quadam confuſione. Porrò lucernarum lumina in vnum coëunt, vt mirum non ſit, ſi in partes remotiores perueniat ſplendor. Deniq; Ariſtoteles problemate illo 2. ſect. 19. populari reſponſione contentus fuiſſe videtur.

Cur homini ſeriùs vox perficitur, quàm cęteris animantibus? R. Cætera aut nullas, aut 10.

paucas

Digitized by Google

paucas literas diſtinguūt in voce; homo verò maximè; quod autem difficilius eſt, longiori eget tempore. Lege etiā Alex. lib. 1. propl. 148.

12. Cur vox maior minórve formari poſſit, & tamen eandē ſpeciem ſeruet, vt cùm in eodē quidem tono cātamus, ſed tamen aut demiſſè, aut cōſtanter? R. Quia quemadmodū maior figura fieri minor poteſt; vt quadratū maius fieri minus, ſi ab omnibus lateribus æquales partes detraxerimus, cùm tamē intra eandem ſpeciem maneat, ita & vox licet demiſſior fiat, eiuſdem tamen erit toni, ac cùm efferebatur, robuſtior.

13. Cur ſenes voce ſint tremula? R. Quoniā vocem continere non poſſunt: ſicuti imbecillibus, ac pueris vſu venit, cùm lignum prælongum parte extrema ceperint; alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt ſuperare quod tenent & vincere: quod idem & trepidantibus hominibus, & metuentibus, & rigentibus cauſam vocis tremulæ afferre credendū eſt. Cùm enim qui vocem ita emittit, eius calor pulſus ab effectibus illis intrò ſe colligat maxima ex parte, reliquum, quod exiguum extat, vocem continere non poteſt: quapropter quatitur, atq; intremit: vnde artiū liberalium profeſſores, qui ſe ſolitos trepidare nouerunt, principio agunt voce ſubmiſſa, dum reſideant, & ſtabiliantur: vocē enim exiguam vincere continereq; faciliùs poſſunt.

14. Cur in tragœdia immutatio, varietaſq; in cantādo vſurpatur? R. Quia inæqualitate muſicæ iam nimium attollendo, iam deprimēdo triſtitia afficimur: accommodatioque fit ad magnitudinē calamitatis aut mœroris; quod verò æquale, continenſq; eſt, minùs flebile auribus accedit.

15. Cur ſuauius audimus ſi cantilenam nouimus, quā ſi ignoremus? R. Quia ſic ad metam peruenitur; cùm verò ignoramus, quaſi in medio perſiſtimus: rurſum quia audire, diſcere eſt; diſcere verò iucunditatē parit. Hinc ſolitarias cantilenas ſuauiùs audire ſolemus, ſi ad tibiam, aut ad lyrā vnam cantatur, quoniā euidentiùs aſſequimur quod cantatur; ad plures verò lyras cantilena offuſcatur, totaque penè deletur.

16. Cur cùm hominis vox ſuauior ſit, quàm tibiæ, non tamē ſuauiùs auditur, ſi in tibiæ morem ſonet, ſed canentē quidem hominē ſuauiùs audimus, quàm tibiā; hanc verò ſuauiùs, quàm hominē teretantem? R. Quia quod naturæ eſt, gratiùs euenit, quàm quod ſimulationis. Itaq; homo cùm cātat ſupra tibiæ ſonum addit articulationem; vnde mirum non eſt, ſi ſuauiùs audiatur; cùm verò teretantat, minùs ſuauiter q̄ tibiæ auditur, ꝙ hāc ſimulet.

17. Qua de cauſa qui voce graui cātant, ſi diſſonāt, deprehēdi faciliùs poſſunt, quàm qui cantat acuta; ſic enim & in numeris accidit; euidētior enim error eſt, ſi in maiori peccatur? R. Quoniā grauis ſonus plus tēporis inſumit,

A vnde pleniùs ab auribus percipi valet, acutus autem velox eſt, facileq; elabitur ac latitat.

Qua de cauſa cùm multi cōcinunt, meliùs ſeruare poſſunt numeros harmonicos, quàm pauci? Quoniam multi ſecuriùs ducē ſuum, hoc eſt, præcantorem, ſequūtur, tardiuſq; incipiunt, in accelerando autē ꝓcliuiùs erratur. 18.

Cur ſuauiùs cantilenā audimus mixtam tibia, quàm lyra? R. Quoniam vterq; ſonus diſtinctiùs percipitur, & ambo meliùs miſcētur, 19.
B cùm tam humana vox, quàm tibiæ ſonus ſpiritu perficiantur interiùs; non ſic autē lyræ ſonus. Adde ꝙ tibia ſonitu cognationeq; ſua errores multos cātilenæ occultat. Sonus lyræ cùm tenuis, vociq; cōmiſceri minùs idoneus ſit, ipſe per ſeſe patēs, ſuumq; genus ſyncerū cuſtodiens, omnes cantilenæ errores poſita quaſi regula patefacit. Cùm verò multa perperam in cātando agātur, quod promiſcuum ex erratis recteq; actis prouenit, detectiùs eſſe
C neceſſe eſt.

Quam ob cauſam cùm alius locus ſit, qua cibus potuſq; tranſeunt, alius qua ſpiramus, vbi grandiorem buccellā deuorauimus, ſtrangulamur? R. Quoniā cùm vocalis arteria iuxta eam ſit, quà cibi inferuntur, neceſſariò illa conſtringitur, vbi iuſto ampliorē buccellā deuorauim⁹, vnde oportet viā ſpiritui denegari. 20.

Cur inter ſenſibilia propria ſolus ſonus bonus malúſve moraliter denominari queat, 21.
D ſermonē quippe iracundū, iocoſum, laſciuū, prudentē, ſubdolū dicimus, non ita colorem, aut odorem, aut ſaporem, frigúſve? An quia ſonus motu efficitur, actio verò moris eſt particeps. Adde cæterorum ſenſuum obiecta noſtræ libertati non ſubſtare, ſicuti & vocē: quæ duæ reſponſiones idem valent. Nam tunc etiam cum vitio vertimus, quòd quis odoratus incedat, quòd lucernā inferat intempeſtiuè, &c. Ob localem applicationē peccat, non ob
E alterationē odoris, vel lucis, applicatio autē, cùm motus localis ſit, noſtræ libertati ſubeſt.

Quam ob cauſam cùm aliquid procul percutitur, ictum ſtatim cernamus, ſtrepitū lentiùs audiamus, quanquā vnà cum ictu ſtrepitus oriatur? Quia viſum tenuiorem, atq; acutiorem, quàm auditū habemus. Viſus igitur anticipare vtpote acutior poteſt, auditus vt craſſior, lentiùs ſuo fungitur munere. Eadem 22.
F hæc ratio eſt, cur in attritu confrictuq; nubiū, tonitrum & fulgur, nō ex æquo percipiamus, ſed fulgur primùm videamus, poſt tonitrum audiamus: quanquam tonitrus vnà cum fulgure incipiat. Nimirum viſus, vtpote agilior, & tenuior præcurrit, atq; anticipat, auditus vt craſſior & tardior poſtmodū ſentit. Ita Alexander lib. 1. Problematū, problem. 38. qua reſponſione ſentire videtur videndi actū per emiſſionem ex oculis perfici; quod nō ita eſt: exacta igitur problematis ſolutio eſt, etſi tam videndi, quàm audiendi actio momento dici queat, ſpecies tamen auditorias cum motu

Digitized by Google

peruenire ad potentiam, atque adeò ſeriùs, quàm viſorias, quæ inſtanti traijciunt, quoniam, etſi contrario vacent, ſoboles tamen ſunt localis motionis, vt proinde mirum non ſit, ſi moram faciant in accedendo.

23. Cur infantes cùm modulos audiūt, primùm vagitu ceſſent: deinde obdormiſcant? R. Alex. lib. 1. problem. 121. ita ſcribit; Quoniam muſica indita à natura animis eſt, vt cęteræ ſcientiæ, neq; per doctrinā, vt Plato auctor eſt, ſed per reminiſcentiam quidquam acquirimus. Quoties igitur animus concentū ſentit comptiorem, reminiſcens ac repetens cogit infantem quieſcere, permulcendoq; ſopire, atque demū ab exterioribus auocare. Sed hæc Platonica ſunt. Rectiùs igitur Ariſtot ſect. 19. problem. 38. Cur, inquit, numeris, modulis, omnibus deniq; concinēdi generibus oblectari cuncti conſueuére? An quòd ratum, ordinatumq; omne ſecundùm naturā eſt, vt meritò nos poſſit oblectare, cuius indiciū eſt, quòd cùm ordinatè laboramus, bibimus & comedimus, naturam viresq; noſtras & ſeruamus, & augemus; contrà verò cùm inordinatè agimus. Conſonantia autē miſtio eſt, ſiue extemperatio ordinata contrariorū inter ſe, proportionemq; inuicem cuſtodientium. Itaq; vult Ariſtoteles vocum concentum ideò aures recreare, quòd certis legibus à natura rei petitis componatur: quod etiam vſu venit alijs ſenſuum obiectis, vt non niſi ij colóres in pictura oculos oblectēt, aut in cibis ij ſapores, qui certo quodam modo attemperātur. Addit tamen Ariſtoteles modos etiam adiectitios canticorum, hoc eſt, qui nō ſunt ab arte, delectare etiam, ſi eis aſſueſcamus; nimirum quia conſuetudo naturæ quoq; vim obtinet.

24. Quamobrem q ſurdi ab ortu naturæ ſunt, ijdem & muti viuant? R. Qui nunquā audierunt, hi fari nequeunt. Medicis tamē placet, vt par idem neruorum ſit, cuius pars altera ad linguā, altera ad aures vſq; porrigatur, atque ita neceſſe ſit cōmunem accidere affectionē. Verùm mutos fieri, qui ex morbo ſurdeſcunt, negant, propterea quòd pars altera tantùm, quæ ſcilicet audiēdi officio delegata eſt, ſuas vires amiſerit: & mutos quoq; eadē ex cauſa non etiam ſurdos reddi affirmant: videlicet q alterius nerui, linguę accommodati læſio eſt.

SECTIO IV.

SOLVTIO PROBLEMATVM, quæ ad nares pertinent.

DE ſtructura narium dictum eſt lib. 2. de Anima, cap. 9. per varias quæſt. Ariſtot. ſect. 33. Problematū, paucas quaſdam narium affectiones exponit, ſicuti & ſequētium organorum atque ſenſuum, ea maximè de cauſa, quia horū trium natura craſſior eſt. vnde neque ita plenā de ſe, ac obiectis notitiā intellectui ingerunt; neq; tantā doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duo; quapropter preſſiùs de iiſdem nobis agendū erit.

1. Cur pueri omnes reſinato ſint naſo, & ferè qui criſpo ſunt capillo, quod maximè in Aethiopum genere cernimus, quibus paulò attollitur naſus? Nimirū naſus cartilago eſt, quę naturā oſſis habet, in calidioribꝰ autē quales pueri & criſpi, materia craſſior, minusq; vtilis, vt ea eſt, quæ cedit in oſſa, minùs creſcit.

2. Quæ cauſa ſternutandi? Nimirū ſpiritus halitusq; ex humoribus exciti calore. Etenim vi attractrice aër à foris collectus per nares, deinde onuſtus halitibus per expultricem foras exploſus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum adacto ad intima viſcera calore, non ſternutamus; nec item ſi oculos perfricamus, tunc enim maior calor ex confricatione corripit minorem, qui ſternutādi cauſam dabat, aut humor, qui ſternutamento egredi debuerat, cum lachryma egreditur, econtrà verò Solem aſpicientes ſternutamus, quia admiſſa oculis luce, aut penna laceſſiti, faciliùs incaleſcunt. Deniq; quòd ſternutatio proueniat à calore, fit vt ſingultum adimat. Eſt autem ſingultus commotio aëris, egredi conātis à pulmone; vnde diſtentionem cauſat in eo, ſicut ructus egreſſus è ventriculo aër eſt. Porrò inter animantia homo maximè ſternutat, quia pro rata portione & cerebrum maius habet, vbi materia ſternutandi cogitur, & laxiores nares ad externum aërem attrahendum; vnde & ſenes ægriùs ſternutant, quòd narium ſint compreſſiorum. Iam verò aut bis fermè, non ſemel, aut pluries ſternutatio, editur. Bonæ ſunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam ſpiritus commeant.

SECTIO V.

SOLVTIO PROBLEMATVM, ad guſtatum pertinentium.

1. CVr quidam res inſuaues auidè appetūt, vt pueri, & quę vterum geſtant, præſertim ad tertium vſq; menſem? R. Quia vitioſa qualitas cum menſtruo ſanguine ad os ventriculi irrepit, cognatæq; qualitatis appetentiam excitat. Itaq; ſi atra bili infeſtatur os ventriculi, carbones, coctos lateres, & id genus fictile cupit. Si acida pituita imbuitur, ſapores appetit acidos, &c. Vitium porrò hoc vltra tertium menſem ferè nō protrahitur, quia fœtus iam grandior, omnem ſanguinis mēſtrui copiam poteſt abſumere; quapropter mirum nō erit, ſi pueri ex prædicto ſanguine coaliti, ea quoque deſiderent, quæ diximus. Lege Alexandrum lib. 2. problem. 74.

2. Cur cùm dulcia ſuauiora ſint acribus, non iſtis, ſed illis ſaturamur citius? R. Quia fames appetentiáve cibi tandiù durat, quandiù non ſolùm ventriculus, ſed membra etiam inania ſūnt alimento: at dulcia tota fermè ſunt alibilia, non itē acria, ideoq; citiùs illa famem extinguunt,

tinguunt, quàm iſta: ſine fame autem ventri-
culus & gula nihil admittere queunt. Porrò
quod quidam etiam antequã comedant, ma-
ximè ægrotorum plurimi, dulcia auerſentur,
acria appetant, cauſa eſt, quia hæc humorem
calidum, id eſt, bilem flauam euertunt. Ea igi-
tur in re natura boni conſuluit.

3. Cur ſi qd pomi putris edimus magis ama-
rorem ſentimus poſt epotũ vinum, quàm an-
teà? R. Quia amaror vino illatus ab ipſoq; vi-
ni calore excitatus permeat faciliùs per orga-
num guſtatus, ſicq; vehementiùs ſentitur.

4. Cur panis, caſeus, & pleraq; refrigerata de-
terioris ſaporis exiſtunt, recalefacta verò me-
lioris? R. Quia refrigeratis ſuccus concreſcit,
& cõſtant, tepefactis autem dilabitur: at ſua-
uitas ſucco percipitur. Sed cur dulcia minùs
ſentiantur calida, quàm frigida; nimirum or-
ganum guſtatus tactum habet; calor igitur,
quia vehemẽtiùs ſenſibile eſt, guſtandi actum
offuſcat: item ſuccus dulcis calidus eſt, ſicq;
perturbatur aliquantulum dulcedinis ſenſio,
cùm adiuncto calore fouetur.

5. Cur ficus cùm molles dulceſq; ſint, dentes
offendunt? R. Quia gingiuis ſuo lentore ad-
hæreſcunt, dentibusq; inſinuatæ putredinem
citò cauſant, inſito calore; quin etiam grano-
rum duritie fatigant dentes.

6. Cur potus ſuauior eſt poſt eſum acerborũ?
R. Quia cõtraria iuxta ſe poſita magis ſe pro-
dunt. Item quemadmodum quies poſt labo-
rem gratior eſt, cùm tamen in ſe melior non
ſit, quàm poſt aliam quietem; ita & cætera.

7. Cur lingua amara, ſalſa, acidaq; fieri, ſenti-
riq; poteſt, nõ dulcis? R. Quia illæ affectiones
corruptiones naturæ ſunt; dulcedo verò eſt
naturalis; ipſam autem naturã ſentire nemo
poteſt; ita Ariſtoteles ſectione 34. probl. 5.

SECTIO VI.

SOLVTIO PROBLEMATVM *ad tactum pertinentium.*

1. CVr qui rapidè, aut incõſultè feriuntur mi-
nùs dolent, q̃ qui conſultò? R. Quoniam
illi animo ſunt occupati, qui negotio diſtra-
ctus minùs ad ictum percipiendum applica-
tur. Hi verò ad id membrum, quod feritur, ſe
conuertunt, vehementiuſq; proinde dolent:
eadem cauſa eſt, quòd qui onera portant, aut
labori incumbunt, cantu releuẽtur, quoniam
attendit animus ad numerorum ſuauitatem,
ſicq; labor decipitur, vt inquit ille. Eadẽ quòd
lugentibus tibias atq; tympana adhibeamus,
mœrentibus de ſuorũ morte, atq; ægrotanti-
bus hominum cœtus procuremus; nimirum
animus ad varios ſermones ſe transfert, ab
angoreq; ſeiungitur. Lege Alexandrum lib. 1.
probl. 77. & 78. Quòd ſi tela præuiſa, vt Magn⁹

A Gregorius inquit, minùs feriunt, aliunde id
verum eſt, quatenus imminentis mali præno-
tione remediũ aut diuerticulum procuramus.

Cur cùm ab alio tangimur, præſertim clan- 2.
culum & fraudulenter, magis inhorreſcimus,
aut titillamur, quàm ſi à nobis, vel ab alio pa-
làm tangeremur? R. Quod natiuũ inſitumq;
eſt, minùs percipimus; ſic enim lingua inſitũ
dulcorem minùs ſentit, quàm acredinem, vel
amarorem, quod autẽ ab alio apertè fit, quaſi
B inſitum nobis eſt. Item quod inſidioſè fit, ter-
ribilius occurrit, ſicq; metus excitatur, atq; a-
deò horror ex frigore. Hinc etiam riſus conti-
git, quia nouitas & fraudulentia obiecta ſunt
riſus. Similiter alis, pedum plantis & auribus
titillamur magis, quia earum partium tactus
inſolentior eſt, præterquàm quod tenuioris
ſunt cutis; vnde & labris maximè titillamur.

Cur non iiſdem omnes inhorreſcunt pari- 3.
ter. Nam alij cùm veſtis rũpitur, alij cùm ſerra
C acuitur, vel ſcindendo trahitur; alij cùm pu-
gmex ſecatur; alij cùm lapillus mola perfran-
gitur; alij cùm cibos faſtiditos vident? R.
Quemadmodum nõ eiſdem delectantur, ſed
iuxta variam corporis temperaturam; ita ob
eandem varietatẽ non iiſdem lædũtur, ſed iis,
quæ à cuiuſq; temperamento ſunt alieniora.

Cur cùm aqua etiã calida aſpergimur, hor- 4.
reſcimus tactu? R. Quia quod eſt per ſe in a-
qua timemus, nimirũ frigus. Quamuis igitur
D calida exiſtat, naturæ tamen affectus in nobis
excitatur.

Cur dentes frigidũ magis, quàm calidum 5.
ſentiunt, caro ecõtrariò? R. Quoniam dentes
tenuioribus continentur meatibus, exiguoq;
calore præditis: itaq; aduerſum frigus minùs
ferre poſſunt. At caro calida eſt, quapropter à
frigido minùs afficitur, à calido magis, quaſi
ignis igni adijciatur. Ariſtot. ſect. 34. probl. 3.

Cur duorũ ſenſuum ratione homines vo- 6.
E camus continentes, id eſt, tactus & guſtatus,
non cæterorũ? R. Quia voluptates nobis cum
brutis communes per hoſce ſenſus admini-
ſtrantur; quod igitur tale eſt, ſpernimus, eru-
beſcimus, probroq; damus. Vide Ariſt. ſect.
28. problem. 2. & 3.

Atq; hactenus de problematis, quæ ad ex- 7.
teriores animæ potentias ſpectant. Neq; verò
de alijs eiuſdem animæ facultatibus inſtitutũ
perſequimur, quoniam doctrinæ popularis,
F qualem ſolet Ariſtoteles in problematis ad-
hibere, materiam nõ ſuppeditant. Illud ſuper-
eſt, vt quem laborẽ communium ſtudiorum
gratia, Societatis IESV Conimbricenſe Col-
legium poſuit, vniuerſæ Philoſophiæ edito
curriculo, gratum ſibi eſſe velit DEVS,
qui & cœptis aſpirauit, & ad opta-
tum exitum promouit.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX
RERVM PRAECIPVARVM,
QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR
abſolutiſsimus.

ACTIO.

Actiones non diſtinguuntur per terminos, qui ad ipſas ordinantur. 158.d
Vna actio non eſt terminus alterius. 487 e
Actio virtutis per ſe fixa eſt, per accidens breui durat. 579.b
Actioni honeſtæ præter delectationem præmium debetur. 579.b c
Actio productiua formæ, & non vnitiua, diſtinguitur ſpecie ab vnitiua. 36.e.f
Eadem actione formæ materiales productæ & vnitæ. ibid.
Actio eſt animæ finis. 135.d
Non omnis actio coniuncta cum motu. 489.a
Actiones vitales creatæ à Deo ſolo elici non poſſunt. 154.c
Actio vitalis à potentia vitali elici non poteſt, niſi animæ inhæreat. ibid.f
De duplici actione ex parte ſenſus & ſenſibilis. 263
Actione directa ſenſuum functiones non præcipiuntur. 373.b
Per actionem immanentem nihil ad extra producitur. 489.c
Actio animæ extra corpus non eſt connaturalior. 601.a
Quotuplex ſit animæ actio. 611 c.
In actione vitali cur potentia extra obiectum nec diuinitùs feratur. 202.b
Per quam actionem verbum producatur. 487.e
Actiones voluntatis & intellectus quomodo ſubordinatæ. 548.c
Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 536.a
Tres animæ vegetatricis actiones. 169.b

ACTVS.

Diuiſio actus in primum & ſecundum. 51
Actus ſecũdus nõ ſemper perfectior primo. 70.c
Probatur animã eſſe actus primus. 51
Anima actus corporis organici. 52
Prius eſt animam eſſe corporis actum, quàm corporis principium. 125.f
Eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia. 73.a
Actus ſubordinati ab eodem potentia poſſunt elici. 170.f
Per actus & obiecta potẽtiæ diſtinguuntur. 155.f
Actus vnius potentiæ ſpecie differentes, vni rationi formali ſpecifica ſubordinantur. 156.a
Quomodo actus eiuſdem potentiæ ſpecie differentes vnius rationis eſſe cenſeantur. 56.c
Actus ſubordinati ab eadem potentia poſſunt eſſe. 170.f
Per actũ amãdi efficitur impreſſio in mente. 491.b c
Actus ſupernaturalis via poteſt in patria continuari. 640.a
Intellectꝰ poſſibilis bifariã dicitur eſſe in actu. 408
Quatuor Intellectus actus deſignantur. 549.f
Intelligendi actus eſſe ſpirituales colligitur ex obiectis. 569.b
Qui actus intelligendi à ſenſibus ſint maximè alieni. 569.e
Ad actus appetendi requiritur iudicatiua notitia intellectus. 551.b
An ad actus voluntatis requiratur notitia iudicatiua intellectus. ibid.c
Poteſt diuinitùs conſeruari actus voluntatis abſque vlla notitia. 549.a
Quàm independentes ſint à materia actus liberi appetendi. 570 a
In actu intellectus conſtituitur felicitas. 545.e
Anima nõ ſemper actũ exercet intenſiſſimũ. 642.e
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere, quos producebat coniuncta. 639.b
Quid de naturali actu tenendum. ibid.
An anima ſeparata per actus intendat habitus. 642.c

ADMIRATIO.

Vnde proueniat admiratio. 539.f
In quo conſiſtat admiratio. ibid.f
In qua potentia ſit admiratio. 539 c.d
Miracula ab admiratione nomẽ acceperunt. 539.a
Cur admiratio ſit cauſa delectationis. 540.b
In Chriſto fuit admiratio. 539.d

AER.

Aer cur non videatur. 218.
Aerem innatum eſſe organo audiendi. 273.a
Aer & aqua ſoni medium. 363.f
Aer & aqua ſunt medium, quo ſpargitur odor. 277
Aer & aqua medium odoris. 290.a

AEQVALITAS.

Aequalitas vniuerſum decorat. 97.e
Aequalitas poſitiua & negatiua. 98 a.b
Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem. ibid.c.
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam & Angelos. 590. b

AGENS

Digitized by Google

AGENS ET AGERE.

Nihil agit prout actum eſt. 101.d
Agendi principium quomodo ſubſtantia eſſe poſſit. 194.e
Agens principale non poteſt eſſe ſua vis actiua, 153.e
Quomodo intelligendum, omne agens eſt patiente præſtantius. 423.e

ALIMENTVM.

Alimentum quo pacto contrarium eſſe debeat rei, quæ nutritur. 165
Alimentum quo pacto ſubiectum accretionis & nutritionis. ibid.

ALTERATIO.

Non alteratur propriè niſi quod ad corruptionem diſponitur. 177
Qui elicit ſenſationem non propriè alteratur. ibidem.

AMOR.

Per actum amandi efficitur impreſſio in amante. 491.c
Quo pacto res amata ſit in amante. ibid.c
Amore nobilior cognitio. 545.c

ANGELVS.

Cur Angeli dicantur partes Vniuerſi. 652.f
Cur Angeli intelligentiæ, homines verò rationales dicantur. 480.e
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam & Angelos. 590.a
Opinio Angelis præferens animam. ibid.b
Sententia pro Angelis. 590.e.f
Quæ fuerit Durandi opinio circa Angelorum exiſtentiam in loco. 653.d
Angelus Dæmonem impreſſo impetu impellit. 71.b
Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 71.f
Angeli humanum corpus formare non poſſunt. 87.f
Quæ propria ſunt in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 73.c
Angelus non eget ſpecie vt ſe intelligat. 434.a
Angelorum ſpecies vniuerſalia & ſimplicia diſtinctè repræſentant. 439.a
Angelis non animæ ſunt inditæ ſpecies. 478 b
In Angelis non eſt intellectus agens. 422.e
Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. 452.f
Angelorum ſpecies intelligibiles præſtantiſſimæ. 432.e
Angeli percipiunt plura, vt plura. 502.f
Angeli cùm ſe intelligunt, verbum exprimunt. 489 f
Angeli quomodo aliorum notiones percipiant. 452.f

ANIMA IN COMMVNI.

Animarum diuiſio ex Platone. 143.c
Academicorum error de anima. 71.f
Diſſidium de animæ natura. 24.f
Animam nihil eſſe qui putarint. ibid.f
Falſa animæ deſcriptio ex Varrone. 66.b
Anima eſt actus primus corporis. 52
Prior animæ definitio. 57.a
Secunda animæ definitio. 135.a
Prior per poſteriorem oſtenditur. 132
Quomodo vna per alteram demonſtretur. 136.b
Animæ definitio ab effectis colligenda. 134.a
Triplex animarum varietas ex diuerſo modo operandi. 143.c
Cur tres animæ numerantur, nec tria genera, nec ſpecies dicuntur. ibid.f
Anima vt dicitur temperies. 61.a.b
A quibus ponitur harmonia. 60.f
A quibus quinta ſubſtantia. 61.c
Vnam animam aſſiſtentem poſuit Auerroes. 107.c
Non datur vna anima re ab omnibus ſeiuncta. 139
Anima quodammodo eſt omnia. 471
Anima ſecundùm Platonem formarum locus dicitur. 407
Anima materiæ primæ confertur. 505.b
Animæ ſunt incompleta entia. 592.a
Vt inter figuras, ſic inter animas aliæ aliis perfectiores. 140
Qualibet anima non quamlibet materiam, ſed determinatam reſpicit. 97.d
Animæ humanæ contemplatio media inter phyſiologias & metaphyſicas. 5.d
Quid Patres ſenſerint de ſcientia animæ. 3.a
Vtilitas ſcientiæ de anima. 1.a
Ad moralem ſcientiam opportuna & ad Metaphyſicam. 1.d.2.e
Quomodo animæ contemplatio ad Phyſiologiam ſpectet. 8.d
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putant. 318.a
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 80.e
Solam animam rationalem indiuiſibilem qui tuentur. 115.f
Non ſola fide tenendum animam hominis eſſe indiuiſibilem. 114.b.e
Animas perfectorum animantium eſſe indiuiſibiles putat D.Thom. 115.a
Qui animas omnes inſectiles fecere. 113.a
Qui diuiſibiles. 114.f
Anima tam diuiſibilis quàm indiuiſibilis informat quamlibet partem corporis. 122.b.c.d
Anima diuiſibilis quomodo nõ ſit in qualibet parte corporis. 122.b.c

ANIMA PROVT CORpus concernit.

Placita Philoſophorum in qua parte corporis Anima reſideat. 120.b.c
Quæ ſit dependentia animæ à corpore. 19
Error de inductione animæ in corpus poſt partum. 90.a
Quomodo intelligendum animam non eſſe corpus, nec ſine corpore. 134.b
Coniunctio animæ cum corpore triplex. 217.f
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 477.f
Animam coniungi corpori vt motorem, quomodo Plato exiſtimauit. 100.e
Anima in corpore operatur vt quod, extra corpus vt quo. 636.a

Anima in corpore eſt vt quo, & vt quod diuerſo modo. 8.c
Si anima ſine corpore non operatur, ſine corpore eſſe nequit. 221.
Ariſtoteles animas ante corpora non ponit. 85.a
Animarum antegreſſio. 85.f.86.a
Anima perfectius eſt in corpore, quàm extra. 84.e
Quo ſenſu aliqui Patres animam corpoream dixerint. 68.d.e
Quid nomine corporis Ariſtoteles intelligat cùm illud animæ tribuit. 71.f.72.a
Anima ſeparata ſine miraculo corpora aſſumere, ad noſq; remeare poteſt. 662.e
Veterum error de animæ corporalitate, vnde. 71.a.b
An anima primi hominis ante corpus fuerit. 86.c.d
Animæ ante corpora non peccauerunt. 85.b
Anima rationalis relatum tranſcendens ad corpus. 217.
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 105.e.f
Anima intellectiua cur corpori coniungatur. 105.c
Error de inductione animarum in corpus poſt partum. 90.a
Animam humanam qui veteres corpus fecerint. 66.b
Ex anima & corpore cur vnum fiat, quærendum non eſt. 53.
Anima ad corpus vt forma artificioſa ad ſubiectum. 54
Item ſicuti aſpectus ad oculum. ibid.
Prius eſt animam eſſe corporis actus quàm operationis principium. 135.f
Vnam animã ſucceſſiuè multa corpora informare qui putarunt. 106.e.f.107.a
Anima in corpore cognoſcit ſe per ſpecies non per ſuam eſſentiam: extra per eſſentiam. 504.f
Qua via anima ſe intelligat dum eſt in corpore. ibid.
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 477.f
Quære Vnio.

ANIMA QVATENVS RATIONALIS, INTELLECTUALIS & HUMANA COGNOMINATUR.

Triplex animæ rationalis conſideratio. 8.a.b
Anima rationalis ſuprema formarum. 18.e
Animæ rationales vi ſeminis non propagantur. 82.a
Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ. 83.f
Animæ rationales creantur à Deo non ab Angelis. 83.a
Dogmata de animarum ortu. 80.f
Anima rationalis ſpiraculi nomine denotatur. 584.c
Anima rationalis ſub quo conceptu nõ ſit natura. 12.e
Falſa ſententia de creatione animarum ab Angelis. 88.f.89.a
Anima intellectualis ſphæra dicitur à Philoſophis. 440.c
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 66.d.e
Animam humanam ſpecie non diſtingui ab Angelo putat Origenes. 76.a
An omnes animæ intellectiuæ ſint pares dignitate. 92.a b
Animam intellectiuam eſſe ſpiritualem probatur ex Patribus & Concilijs. 66.c.d.& 67.c
Anima intellectiua ſubſiſtens. 75.d
Vide ſubſiſtentia.
Anima intellectiua ſecundum Ariſtotelem, & ſecundum fidem, vera eſt hominis forma. 102.a
Et naturaliter. ib:d.b
Anima intellectiua vera eſt hominis forma, & qui negarint quoad omnes gradus. 100.f
Anima humana ſecundum gradum intelligendi vera eſt hominis forma. 102.b
De fide eſt animam hominis eſſe ſpiritualem. 582.a
Animam eſſe ſpiritualem colligitur ex actibus & ex acumine humanæ cognitionis. 569.d
De immortalitate animæ rationalis. 563.a.b
Quære Immortalitas.

ANIMA SEPARATA.

Animæ ſolum vt ſeparatæ naturale eſt ſine corpore operari. 602.a
Anima ſeparatio à corpore non eſt ei naturalis. 600. a
Nec violenta. 604.a
Si ſeparatio ei eſſet violenta, foret regreſſio naturalis. 603.b
Similis eſt animæ ſeparatio primæ Angelorũ productioni. 597.f
In quo conſiſtat animæ ſeparatæ ſtatus. 597.e
Anima per ſeparationem mutatur priuatiuè, & modus poſitiuus ei non aduenit. ibid.c
Separatio animæ eſt præter naturam. 604.a
Anima ſeparata à corpore, nihil de ſubſtantia propria amittit. 106.a
Animæ ſeparatæ nulli loco ſunt addictæ. 655.e
In anima ſeparata potentiæ organicæ ſolum vt in radice. 150.b
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitentur. 612.d.e
Anima ſeparata poteſt vti diſcurſu ad naturales notitias. 639.b
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum, & compoſitionem concedant. 639 a
Habitus, & ſpecies in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitantur. 617.e.f
Quæ ſpecies & habitus in anima ſeparata conſeruentur. 620.c
Ab intellectu animæ ſeparatæ non fiunt ſpecies naturaliter. 397.b.c
Animæ ſeparatæ nouæ ſpecies à Deo infunduntur. 626.e
Probabile eſt animam ſeparatam ab obiectis ſpecies non abſtrahere. 629.a b

Digitized by Google

Anima ſeparata intelligit per ſpecies acquiſitas & infuſas. 633.d
Anima ſeparata diſtinctè intelligit per ſpecies acquiſitas, & infuſas. 635.a.b
Et per acquiſitas diſtinctius, quàm quando erat in corpore. 641.a
Anima ſeparata memoratiuas ſpecies acquirit. 644.f.
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 619.f
Anima ſeparata, & Angelus an aliquando ceſſent à ſui cognitione. 641 d.e
Anima ſeparata intuitiuè plura cognoſcit. 630.e.f
Vnde proueniat quòd anima ſeparata ſingularia percipiat. 442.b
Quære, Cognitio, Cognoſco.
Anima ſeparata poteſt ſe ponere in puncto. 603.a
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 604.a.b
Vide, Vnio.
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere quos producebat coniuncta. 639 f
Quære, Actus.

ANIMA VEGETATIVA, & Senſitiua.

QVid ſit anima vegetatrix. 167
Anima vegetatiua tantùm non eſt formaliter in anima tantum ſenſitiua. 144.f
Viuere ab anima vegetatiua primò eſt. 51
Tres animæ vegetatiuæ actiones. 158
Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 109.a
Falſa ſententia de creatione animarum ſenſitiuæ, & vegetatiuæ ab Angelis. 83.d

ANIMATVM, ET Animus.

ANimatum poſterius eſt anima. 126
Inter animatum & inanimatum diſcrimen. ibid.
Animus noſter medius inter æterna & caduca. 2.c
Animi mores temperamenta ſequuntur. 21

ANIMAL.

ANimantia ſaltem perfecta primò à Deo ſunt producta. 76.b
Quæ animalia viſu, auditu, & odoratu hominem excellant. 354.e
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum 313.b
Quæ animantia vocis expertia. 269.a
Animalia quæ non reſpirant, vocem non edunt. 254
Animantibus perfectis inſunt omnium ſenſuum organa. 347
Omnibus animantibus conueniunt tactus & guſtus. 353.c. & 529
Animantibus imperfectis ſuus ineſt appetitus. 526
Sola animantia indigent ſenſu. 530
Quo pacto intelligendum quædam animalia ſola imaginatione viuere. 141
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 139

APPETIBILIS.

APpetibile, aut bonum eſt, aut apparens bonum. 522

APPETITVS.

APpetitus naturalis quid ſit. 533.b
Appetitus in nobis, alius rationalis, alius ſenſitiuus. 534.d
Diſtinguuntur ſpecie. 535.b
Diſcrimina inter illos. ibid.e
Appetitui membra deſpoticè obediunt. 556.e
Nihil derogat appetitui hominis ſubijci potentijs ſuperioribus. 559.a
Appetitus quomodo concurrat ad motum. 555.e
Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 556.f
An anima habeat elicitum appetitum ad reunionem cum corpore. 606.f
Quæ appetitum ſciendi excitent. 12.e
Appetitus liber hominis ad æterna ſe extendit. 577.c
Appetitio Beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 573.c
Appetitus naturalis in homine ad vitam beatam. 572.e
Et ad immortalitatem. ibid.a
Voluntas tribus modis mouet appetitum. 536.f
Appetitus & intellectus practicus ſunt principia motus progreſsionis. 521

AQVA.

AQuas ſub terris non videri quibus rationibus probetur. 248.b
Aqua ſub terra non videtur ſine aliquo lumine. 250.b
An ex aqua ſolùm percuſſa fiat ſonus, problema. 259.b
Indicia latentis aquæ. 247.f
Sint aquileges necne, vtrumq; probabile. 249.b
Pro aquarum inſpectoribus. 248.e
Cur cùm aqua etiam calida perfundimur, inhorreſcamus. 692.e

ARBOR.

MIra arboris natura. 142.a
Arbores ſenſu præditas qui putauerint: quæ ſententia à D. etiam Auguſtino probatur. 143.a
Arbores virtute attractrice, & expulſiua non ſenſitiua potentia, noxia reijciunt, commoda trahunt. 144 c
Radices in arboribus ſuperiores partes ſunt. 163

ARISTOTELES.

ARiſtotelis in ſubſcribendo modeſtia. 116
Ariſtoteles an negauerit infinitum in rebus materia expertibus. 112.d
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 13.b
Quid Ariſtoteles de ſede olfactus. 295.e

AVDIO.

CVr nox ad audiendum aptior. 685.e
Audiunt Talpæ ſub terra. 266.d

Digitized by Google

Cur quæ audiuntur delectent magis, quàm quæ leguntur. 681.f

AVDITVS.

Auditus poſt viſum cæteris ſenſibus exactior. 272.d.e

Auditus ad doctrinam, affectus ad experientiam inſeruit. 354.b

Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur. 251

Vbi audiendi facultas inſideat 272.b

Auditoriæ facultatis inſtrumentum. ibid.d

Inſtrumentum audiendi dicitur aer analogicè. 273.b

AVRIS.

Aurium varietas. 680.e

Cur natura aurium anfractus molita ſit. 271.b

Aures morum oſtentatrices. 681.a

Cur pudentibus aures rubeſcant. ibid.

Cur auris memoriæ locus dicatur. 680.e

Faneſiis adeò erant prægrandes aures, vt more veſtium totum corpus contegerent. ibid.b

Vndenam tam varij ſoni in ægrotantium auribus exiſtant. 681.e

BEATITVDO.

Appetitio beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 573.d

BEATVS.

Beati in cælo quo pacto edant vocem. 266.e

Beati verbum exprimentes feruntur in Deum immediatè. 490.b

CALOR.

Nullum viuens eſt ſine calore. 167

Calore & alimento exequitur anima munus nutritionis. 165

CAVSA.

Cauſa materialis in quibus coincidere poteſt cum efficiente. 474.d

Ex duabus cauſis partialibus non ſemper quælibet ſe ſola effectum producere valet. 195.a

Anima formalis, finalis, & efficiens cauſa eſt. 160

Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 617.e

Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 556.f

CEREBRVM.

A Cerebro nerui deriuantur. 323.d

In cerebro hoſpitantur ſenſus externi. 376.d

Ex ventriculis cerebri nō colligitur efficaciter numerus ſenſuum internorum. 387.b.c

Cur vna Solis virtus diuerſos præſtet effectus, non verò in ſenſione id efficiat vna cerebri virtus. 357.b.c

CHRISTVS.

In Chriſto fuit admiratio. 539.d

Chriſti infuſa ſcientia. 637.a

Anima Chriſti non indiguit cōuerſione ad phantaſmata. 511.f

Quid ſenſerit Durandus de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos 653.e.f

Chriſti animam in perpetuum duratura docet fides. 580.e.f

Mutatio circa ſpecies in Euchariſtia non circa Chriſtum fit. 598.b.a

COGITATIO.

Cogitationes cordis nulla ſpecies naturaliter repræſentat. 452.e

Cogitationes ſolus Deus cognoſcit. ibid.e

Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. ibid.f

COGITATIVA.

Danda eſt cogitatiua diſtincta à phantaſia. 392.a.b

Cogitatiua circa res ſenſatas & inſenſatas verſatur. ibid.a

Diſtinctio inter cogitatiuam, & memoriam. 393.d

Cogitatiua ſeu phantaſia ratio particularis. 401.e.f

COGNITIO.

Omnis cognitio fit per expreſſionem rei cognitæ. 490.f

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiuſdem rei. 575.a

Cognitio ſupernaturalis animæ non eſt diſcurſiua. 637.f

Cognitio aſſimilatio eſt inter cognitum & cognoſcent. 485.f

Cognitio fit per ſimilitudinem inter cognitum & cognoſcens. 6[illegible].a

An cognitio animæ ſeparatæ ſit clarior quàm coniunctæ. 651.c

Quid dicendum de cognitione animæ quoad ea, quæ apud nos geruntur. 648.a.b

Quæ ſimilitudo requiratur inter cognoſcentem potentiam & rem cognitam. 498.f

Non eſt diſcurſiua ſupernaturalis animæ cognitio. 637.f

Cognitio amore nobilior. 545.d

Ad euidentem cognitionem non ſat eſt argumenta impoſſibilitatem ſuadentia diluere. 650.f

COGNOSCO.

Anima diſtinctè cognoſcit omnia ſenſibilia. 647.b

Anima ſeparata ſe ſuos actus, potentias, & alias animas diſtinctè cognoſcit. 648.b

Per quid anima alias animas cognoſcat. ibid.

Probabile eſt animam ſeparatam naturali & diſtincta cognitione Angelos, eorum proprietates, & operationes noſſe, non verò cordis cogitationes. 648.a

Vnde proueniat quòd anima aliquas res ſupernaturales non cognoſcat. 649.b

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerū poſſibilitatem & exiſtentiam. 651.d

Item rerum exiſtentium perſonalitates & exiſtentiam. ibid f

Res aliquas ſupernaturales anima cognoſcere naturaliter non poteſt. ibid.

Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuam. 651.f

Non ſemper anima indiget ſimilitudine obiecti vt illud cognoſcat. 647.f

Digitized by Google

Cognoſcit intellectus actum potentiæ cogitatricis. 497.c
Intellectus quomodo cognoſcat ſuos habitus. 505.f
Intellectus ſupernaturales actus diſtinctè cognoſcere non poteſt. 507.d
Intellectus plura vt plura ſimul poteſt cognoſcere. 505.f
Circa prima principia intellectus non errat. 622

COLOR.

Coloris definitio. 213
Duplex coloris definitio impugnatur et defenditur. 218.f
Color ſuperficies Pythagoræ. 220.a
Colorem lucem idem eſſe qui putent. ibid.b
Colores apparentes lumen ſunt. 221.c.d
Veri colores à luce diſtinguuntur. 221.e
In quo veri & apparentes colores conueniant, & diſſideant. 223.d
Apparentium colorum diſtinctio & varietas. 223.f.& 224.a
Colores oriuntur ex temperamento certo primarũ qualitatum 224.b
Qui colores qualibet elementa ſequantur. ibid.e
Colorum mutatio vnde. 227.b
Color ex ſe viſibilis. 222.d
Quidam colores cur aſpectui officiant. 222.d.e
Color diuiduus ratione ſuperficiei. ibid.d
Color elementis non ineſt. 223.d
Color colorem non generat, ſed odor odorem. 290.e
Color & lux ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 230.b
Colores extremi. 225.f
Medij colores præcipuè quinque. 226.e
Coloris candidi præſtantia. ibid.e
Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus viſuntur. 227.b
Colores etiam in lucidis corporibus non niſi in externa ſuperficie videntur. 219.b.c

CONCEPTVS.

Dantur conceptus rerum ſingularium. 496.c
Conceptus rerum immaterialium eliciuntur ex ſpecie materialium. 451.f
Anima rationalis ſub quo conceptu nõ ſit natura. 12.a
Ex imagine infima ſpeciei elici poteſt cõceptus naturæ genericæ, & ſpecificæ. 448.b

COR.

Cor principium remotum ſentiendi. 376.b
In corde ſenſus communis ex Ariſtot. 375.d
Eundem medici in cerebro ponunt. ibid.& 396.f
Cogitationes cordis naturaliter nulla ſpecies repræſentat. 452.e
Anima ſeparata cogitationes cordis non valet cognoſcere. 647.e
Cordium inſpector ſolus Deus. 452.e

CORPVS.

Corpus viuens complectitur materiam & formam. 52
Corporum naturalium & artificioſorum comparatio. 51
Corpus organicum quid 44
Corpus organicum vt antecedat animam. 72.e
Corpus maris & fœminæ quot diebus efformetur. 90.f.& 91.a
Corpus humanum præſtantiſſimi temperamenti. 104.c
Corpus humanum Angeli formare non poſſunt. 86.a.b
Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 72.f
Corpus Chriſti momento efformatum in materno vtero. 91.c
Corpora mollia & læuia poſſunt ſe tangere, non aſpera & inæqualia. 325.d.e
Corpora dura, læuia, & concaua aptiora ad ſonũ. 250
Trium corporum concurſu ſonus fit. 247.a
Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 252.a
Corporum ſoliditas & multitudo non neceſſaria ad ſoni generationem. 260.d
Corpora læuia cur ſonent magis. ibid.e
Corpus ſimplex, purum, ſapidum non eſt. 307.b

DEFINITIO.

Definitionis inueſtigandæ triplex via. 16
Definitionum tria genera. 125
Definitio conſtans ex duplici genere cauſæ demonſtratio appellatur. ibid.
Definitio animæ exponitur & traditur à folio 57. vſq; 59
Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur. 131
Secunda animæ definitio vna eſt. 133.d.e
Quomodo vna animæ definitio per alteram demõſtretur. 134.e
Definitio animæ ab affectis colligenda 18
Definire quomodo ſoleant Philoſophus, Medicus, Dialecticus, Mathematicus. Metaphyſicus. 25.a b.c
De ſingularibus cur non eſt definitio. 95.e

DENS.

Primores dentes vocis regimen tenent. 268.d
Cur dentes frigidum magis quàm calidum ſentiant. 692.e
Dentes cur ficus offendant. 690.e

DEVS.

Solus Deus cordium inſpector. 452.e
Deus non decipit. 201.d
Deus non eſt principium internum vitæ noſtræ. 134.a
Deus animantia ſaltem perfecta primo produxit. 76.d
Deus aliqua etiam poteſt efficere vt agens particulare. 633.b
Deus poteſt ſeiungere potentias ab anima. 154.b
Deus ſe ſolo actiones vitales creaturæ non elicit. ibid.e

DIFFERENTIA.

Multiplices rerum differentiæ 242.b
Differentiæ per ſe non contrahuntur. 98.c
Natura ſpecifica non contrahitur per inæquales differentias. 97.a

Digitized by Google

Differentiæ eſſentiales non ſumuntur à potentijs. 153.f.

DISCVRSVS ET Diſcurſiuus.

Vnde diſcurſus in homine. 638.e
Aegidius animæ diſcurſum negans concedit compoſitionem. 638.e
In acquiſitione ſcientiæ diſcurſu magis quàm vſu opus eſt. ibid.e
Non eſt diſcurſiua ſupernaturalis animæ cognitio. 637.f
Quid dicendum de naturali, poſita identitate angelici & humani intellectus. ibid.a
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum & compoſitionẽ concedant. 639.b

DIVISIO, ET Diuiſibilis.

Diuiſio entis. 50
Diuiſio ſubſtantiæ. ibid.
Diuiſio actus in primum & ſecundum. ibid.
Diuiſibile quot modis. 112.e
Anima diuiſibilis quomodo non ſit in qualibet parte corporis. 122.a
Quære anima in communi.

DOLOR.

Dolor proprius affectus eſt corporis. 329.d
Qua ratione dolor & voluptas pertineant ad tactum, qua ad appetitum. 228.f
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 228.d
Doloris & voluptatis cauſa. ibid.e

ECHO.

Cur Echo vltima reddat verba. 266.a
Quomodo fiat Echo. 684.a

ECSTASIS.

Diſcrimẽ inter ligationem potentiarum in ſomno, & ecſtaſi. 513.a
Qua ratione ad ecſtaſim requiratur ſenſuum operatio. 578.f
In ecſtaſi poteſt anima ceſſare ab omni operatione diuinitus. 514.a
Ecſtaſim animæ naturaliter poſſe euenire pro vtraque parte probabile. 513.e.f
In perfecta ecſtaſi non eget anima phantaſmatum concurſu. 512.a
In ecſtaſi an operationes naturales intermittantur. ibid.a
Melancholici cur ad ecſtaſim procliuiores. 115.a

EFFECTVS.

Vnde proueniat vt effectus non ſemper cauſæ aſſimiletur. 19
Ab effectis animæ definitio colligitur. 18

ELEMENTVM.

Elementis non ineſt color. 222.a
Elementa inodora. 283.f

FALSITAS.

Falſitas non datur in compoſitione & diuiſione phantaſiæ. 471
In ſecunda operatione intellectus datur falſitas per ſe, in prima per accidens. 466

FAMES.

Fames quid. 139
Vbi ſenſus alimenti ibi fames & ſitis. 138
Fames quomodo ſpectet ad tactum. 229.d

FELICITAS.

In actu intellectus conſtituitur felicitas. 545.e

FIGVRA.

Figura agere ſeu definire quid apud Ariſtotelem 59.c.
Figuræ plures in eodem eſſe non poſſunt. 502.e

FOETVS

Qui fœtum necat ante infuſionem animæ intellectiuæ non eſt homicida. 90.c
Fœtus materia informatur anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimo intellectiua. ibid.a.b

FORMA.

Formarum triplex genus. 114.d
Formarum ſuprema anima rationalis. 8.e
Forma conſtituit hoc aliquid. 96
Forma, & finis ſæpe coincidunt. 21
Forma naturale eſt intra corpora. 84.c.d
Formæ ſubſtantialis duplex indicium. 99.a
Formæ materiales eadem actione productæ, & vnitæ. 76.d
Forma rem in certa ſpecie conſtituit, & ab alijs ſeiungit. 101.a.b
Formæ cauſalitas. 105.b
Inter informationem animæ vegetatiuæ, ſenſitiuæ, & intellectiuæ mediat tempus. 90.a
Forma, non materia, viuentia terminat. 163
In quo ſtatu forma poſſit pati violentiam. 603.a
Nulli formæ ſeparatio violenta. ibid.e

GALENVS.

Galenus quomodo ſenſus externos colligat. 389.a
Galeni error quòd anima eſſet temperies. 64.e
Galeni exempla de viſili lædente viſum. 338.b.& 339.a
Quid Galenus de operculo olfactus. 297.e
Galeni placita de animæ immortalitate. 564.e

GENERATIO.

Opiniones de progreſſu generationis. 88.d.e
Quomodo generans proli conferat potentias. 180
Homo non animus eſt præcipuus finis generationis. 87.d
Homo hominem generat, eſto formam non producat. ibid.b
Conditiones ad generandum neceſſariæ. 159.a
Ad generationem pertinet alimentum quatenus ſuperfluum. 168

GRAVITAS.

Grauitas & leuitas à forma ſubſtantiali differunt realiter. 153.a

GVSTVS.

Diſcrimen inter guſtum, & reliquos ſenſus. 303
De neceſſitate guſtus. 312.f
Guſtatus organum. 313.e
Guſtus acrior in linguæ acumine. 314.e
Guſtatus ſenſiterium. 306
Guſtatus ſenſus alimenti. 377.e
Guſtus purus alimenti explorator. 353.b
Guſtus ſpecie diſtinctus à tactu. 312.a

Guſtus

Digitized by Google

Guſtus & tactus omnibus animantibus conueniunt. 353.c
An putet Ariſtoteles omnia animalia habere guſtum. 313.a.b

HABITVS.

Habitus ſcientiarum non ſunt homini ingeniti. 477 d
Non dantur habitus primorum principiorum a natura ingeniti. 479.f
Cur ijdem naturales dicuntur. ibid.f.
Habitus concluſionum non pendent in conſeruari ab habitibus principiorum. 621.c
Qui habitus & ſpecies animam ſeparatam concomitentur. 620.d
Intenſio habituum certum vendicat terminum. 641.c
An ex maxima intenſione habitus poſſit anima inſanire. ibid f
Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. 505.a
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus, ac intellectus. ibid.b

HOMO.

Homo pars mundi nobiliſſima. 85.d
Homo non conſtituitur per ſolam animã ſenſitiuam. 108.b
Non qualibet pars hominis dicitur homo. 124.d
Homo non anima eſt præcipuus finis generationis. 87 d
Homo hominem generat, eſto formam non producat. ibid.b
Cur homines rationales, Angeli verò intelligentiæ dicantur. 480.e
In homine duplex os. 485 d
Homini omnes ſenſus inſunt. 343
Homo rarò ſomniat odores. 302.a
Homini non eſt datus olfactus ad philoſophandũ. 302.f
Quæ animalia viſu, auditu, & odoratu hominem excellant. 354.e.
Homo non percipit tot odorum differentias, quot cætera animantia. 300.d c
Quid ſit humanam ſpeciem poſtremum, & minimum eſſe 139

HVMOR ET HVmiditas.

Humores in oculo tres. 238.f
Humor cryſtallinus in medio aliorum. 242 d
In humore cryſtallino viſionem fieri, qui putent. 238.c.d.e
Quæ ſit tunica humorum in oculo. 239.a
Humiditas iuuat ad receptionem ſpecierum. 391 f

IGNIS.

Cur ſupremus ignis non videatur. 218.b

IMAGINATIO.

Quid ſit imaginatio. 387
Imaginatio ab intellectu diſtinguitur. 379
Et ab exiſtimatione. ibid.
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 139
Imaginatio quomodo omnibus animantibus conueniat. 399.e
Quo pacto intelligendum quadam animantia ſola imaginatione viuere. 141

IMMOBILITAS.

Immobilitas ad locum ex immenſitate concluditur. 655.a
Loco immobilia cur dicantur conchylia. ibid.d
Opinio aſtruens animas localiter immobiles. 653.f

IMMORTALITAS, ET immortalis.

Immortalis bifariam. 563.b
De immortalitate animæ rationalis. ibid.e.f
Qui ex Philoſophis animæ immortalitatem aſtruxerunt. ibid.f
Huius immortalitatis propugnator Plato. 564.a
Epicureorum ſecta animæ immortalitatem negauit. 564.c
Animæ immortalitas demonſtratur. 568.c
Probabile eſt Ariſtotelem ad immortalitatem animæ magis inclinaſſe. 567.d
Qui volunt Ariſtotelem animum credidiſſe mortalem, & quibus de cauſis. 565.a
Qui oppoſitum credidiſſe opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 565.a.b
Qui eum ea in re dubium fuiſſe opinentur. 567.e
Galeni placita de animæ immortalitate. 564.d
Non datur locus dubitandi de animæ immortalitate. 563.d
Certior eſt animarum immortalitas, quàm Angelorum. 588.
Animam eſſe natura ſua immortalem fide tenendum. 583.d
De fide eſt animam hominis non extingui. 580.f
Animæ immortalitas temerè negabitur à philoſopho. 575.e
Eccazari dictum de animæ immortalitate. 580.f
Anima independentia à materia eam arguit immortalem. 571.a
Quæ item rationes id arguant. 572.a.b

INDIVISIBILIS.

Indiuiſibile duobus modis. 461
Anima indiuiſibilis quomodo eſt in qualibet parte corporis negatiuè. 123.f.& 124.a
Quære anima in communi.

INGENIVM.

Ingenij indicium vt eſt mollities carnis. 98.f
Mollitudo aquea index boni ingenij non eſt. 275

INTELLECTIO.

Intellectio eſt actio. 488.e
Intellectionem eſſe qualitatem qui putent. ibid.f
Intellectionem & ſpeciem idem eſſe aliquorũ fuit ſententia. 490.e f
Ad intellectionem neceſſaria coniunctio animæ cum corpore. 477.f
Intellectio realiter differt ab ſpecie intelligibili. 492.e
Per intellectionum verbum non produci qui putent. 483 a b
Verbum eſt propter intellectionem. 490.e
Principium intellectionis extra intellectum eſſe non poteſt. 440.e.f

Digitized by Google

INTELLECTVS IN Communi.

Intellectus potentia ſpiritualis. 573.a
Intellectum vnum ſeparatum poſuit Auerroes. 107.e
Non eſt vnus omnium intellectus. 109.b
Intellectus non eſt pura potentia in genere entiũ. 475.b
An ſit pura potentia in genere intelligibilium. ibid.c
Nudus intellectus diſtinguitur à ſe, vt eſt ſpecie conſignatus. 474.e
Intellectus vnus ſpecie. 480.b.c
Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus cõmunis. 468
Intellectus ſemper ſibi præſens ſecundũ eſſe reale, non obiectiuum. 505.
Intellectus reflectere poteſt ſuper vnum, & alium actum, & ſic deinceps. 507.b
Intellectus ſolus ſupra ſe reflectitur. 373.a
Intellectus cognoſcit actum potentia cogitatricis. 496.d.e
Intellectus dicitur ſcientia in actu. 413
Intellectus in tribus conuenit cum ſenſu. 405
Intellectus & res intellecta quo pacto ſint idẽ. 411
Intellectus imperfectus eſſet, ſi non formaret conceptus rerum ſingularium. 498.d
An intellectus potentia præcedat intellectum in actu. 414.& 466
Intellectus realiter differt à voluntate. 547.a.b
Intellectus & voluntatis actiones ſubordinatæ. 548.a
Intellectus etiam in ſomno poteſt operari. 558.e
Intellectus quomodè patiatur ab obiecto. 411
Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. ibid.
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus ac intellectus. 506.b
Intellectus non eſt abſtractior à materia, quã anima. 103.a
De æqualitate intellectus Angelici & humani. 591.a
Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter hos intellectus. 591 a.b.
Intellectus & phantaſma quomodo dicantur cauſare ſcientiam. 508.d.e
Quo pacto cognoſcat intellectus ſe eſſe ſpeciebus conſignatum. 433 d.
Non ſemper intellectus res cognoſcit per proprias earum ſpecies. ibid.e
Quo pacto intellectus acquirat ſpecies rerum ſingularium, & communium. 439.b
Vide ſpecies.

INTELLECTVS AGENS.

Opiniones de intellectu agente. 416.a
Dandus eſt intellectus agens. 414
Illius attributa. 419.b
Intellectus agentis munera. 423.e
Intellectus agens non datur in Angelis. 422.c
Singulis hominibus ſinguli inſunt intellectus agentes. 422.c
Intellectus agens non intelligit. 427.a
Quo pacto dicatur concurrere ad intellectionem. ibid.e
Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata. 423.f.& 424.a
Cur dixerit Ariſtoteles intellectũ agentem habere ſe vt artem ad poſſibilem. 428.a
Item, cur habitum appellauit. ibid.c
Diſtinguatur ne intellectus agens realiter, an formaliter ab intellectu patiente. 419.e
Intellectus agens producit ſpecies rerum earum, quarum phantaſmata habemus. 444.e
Ab illo produci ſpecies omnium ſubſtantiarũ corporalium. 445.c.
Ab intellectu agente elici poſſe ſpecies rerum ſine impedimento, qui aſſerant. 571.b
Aliquando ab intellectu agente eliciuntur imagines infimarum ſpecierum. 426.c
Ab intellectu agente ſpecies intelligibilis qualitatum, relationum, & actionum corporalium edi poſſunt. 446.d.e.f
Cur intellectus agens, & patiens diſtinctus. 183.f
Intellectus agens, datus vt de ſpeciebus animam commodet. 478

INTELLECTVS PATIENS.

Datur intellectus patiens. 472
Intellectus poſſibilis non eſt corporeus. 406
Intellectus poſſibilis eſt omnia potentia. ibid.
Intellectus poſſibilis non eſt in organo corporeo. 408
Bifariam dicitur eſſe in actu. 408
Intellectus poſſibilis actiua potentia eſt. 187.e
Intellectus patiens agenti præcellit. 423.a
Quo pacto intellectus poſſibilis ab intelligendi actu patiatur. 427.a
Intellectus patiẽs collatus cum obiecto eſt potentia paſſiua tantùm. 473.a.b
Qui velint eundem comparatum cum intellectione eſſe quoq; potentiam paſſiuam. 473.f
Intellectus patiens actiuè concurrit ad intellectionem ſuam. 474.a
Intellectus poſſibilis generum ſpecies producit ſublatis impedimentis. 447.b
Aliquandò etiam elicit ſpecies infimarum ſpecierum. 427.a

INTELLECTVS PRACTICVS. & ſpeculatiuus.

Intellectũ practicum, & ſpeculatiuum non eſſe potentias realiter diſtinctas. 467
Obiecta practici & ſpeculatiui intellectus accidentaliter diſtinguuntur. 480.f
Intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus progreſſionis. 521
Non requiritur iudicium intellectus practicum, vt voluntas operetur. 505.a
Nec ſpeculatiuum ex multorum ſententia. 550.b.c

INTELLIGIBILIS ET Intelligibilitas.

Quid ſit intelligibile actu & potentia. 426.a
Intelligibilitas quo pacto ſpecie ſit vna. 158.a
Intelligendi vis corpori affixa non eſt. 129

INTEL-

Digitized by Google

INTELLIGO.

INtelligere eſſe recipere ſpeciem qui putent. 492. b.c
Intelligere eſſe quoddam pati, quo pacto intelligendum. 493.a
Per intelligere diuinum eſſentiale non gignitur verbum. 490.b
Cur mens non ſemper ſe intelligat. 411

IRA ET IRASCOR.

IRa quid ſit. 21
Qui citò iraſcitur. ibid.
Qui tardè. ibid.

LACHRYMA.

LAchrymas damnati non effundunt. 613.c

LEVITAS.

LEuitas à forma ſubſtantiali differt realiter. 153

LINGVA.

LInguæ compoſitio. 313.d
Linguæ muſculi. ibid.e
Qua in parte linguæ inſit potentia guſtandi. 314.a
In linguæ acumine guſtus acrior. ibid.c
Vitia linguæ. 684.d

LVMEN, LVX, LVCIDVS.

QVid lumen. 213
Lumen non eſt corpus. ibid.
Lumen requiritur ad viſionem ratione medij & obiecti. 229.b
Lumen & colorem idem eſſe qui putent. 220.b
Lux & color ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 229.b
Cur ſola lucida corpora & non coloroſa in tenebris videantur. 215
Sine aliquo lumine nõ videbitur aqua ſub terris. 250.b

MATERIA.

MAteria non eſt hoc aliquid. 51
Materia plantarum organis prædita, non homogenea. 53
Materia rerum inferiorum eiuſdem ſpeciei. 65.c
Materiam determinatam quælibet anima reſpicit. 97.d
Materialia poteſtate tantùm intelligibilia. 413
Materia fœtus informatur primùm anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimò intellectiua. 90. a.b

MEMBRVM.

MEmbrum perfecti animalis auulſum cur palpitet. 114.c

MEMORIA.

NOn eſt neceſſaria duplex memoria. 195.b
Memoria ſenſitiua danda. 392.d
Eius diſtinctio à cogitatiua. ibid.e
Memoriæ locus. 571.c

MORS.

MOrs alia naturalis, alia violenta. 601.f
Mors quo pacto differat à ſeparatione. 597.e

MOTRIX VIS.

VNde deriuetur vis executrix motus. 557.d
Motricis facultatis variæ ſpecies. 664.a
De potentia executrice motus. 556.a
In homine duplex potentia motrix. 538.b.c
Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter diſtinguitur. 657.b
Duplex in animalibus vis motiua, naturalis & animalis. 554.f
Vis motiua actiuè concurrit ad motum. 557.b
Virtus motiua ad animales pertinet facultates. 560.e
Potentia motiua propria animæ ipſam ſeparatam comitatur. 615.c
De potentia motiua animæ. 653.d
Argumenta probantia potentiam ſui & aliorum motricem. 652.e.f
Potentia animæ motrix definita eſt. 670.d
Vis motrix ſeparatis mentibus ad cõuentus, digreſſioneſque obeundas inſeruit 657.c.d

MOTVS.

VAriæ ſpecies motus. 669.a
Ad motum quæ potentiæ concurrant. 555.d
Ad motum ſpiritus animales exiguntur. 558.e
Ad motum non requiritur rationis libertas. 558.e
Ratio deliberans primum motus principium. 526
Cauſa vniuerſalis motus appetitus, vis motrix particularis. 556.f
intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus egreſſionis. 521
Motus ab externo ſenſu non percipitur perfectè. 204.c
Triplex genus eorum, quæ animali motu cientur. 555.a
In animali motu tria. 523
Nullus motus, Deo excepto, abſque aliqua qualitatis impulſiuæ impreſſione, motum exercere valet. 668.e

MOVEO.

QVo pacto moueatur anima, mota ſola manu. 124.a
Nullum animal mouetur ſine influxu appetitus & imaginis. 559.d
Qui ſe in orbem mouent cur vertiginem patiantur. 558.c
Anima in patria & ſe & corpus primariò mouebit. 660.e
Anima dum in corpore detinetur à ſe ipſa moueri nequit. ibid.

MVNDVS.

MVndi perfectio non variatur variatis indiuiduis. 94.f

NARES, NASVS.

NArium partes. 292.d
Animantibus alia pro naribus inſtrumenta data à natura. ibid.d
Nares elephantis pro manibus. ibid.e
Nares inſeruiunt ad attrahendum & emittendum aerem. 292.b
Cur pueri omnes reſimato ſint naſo. 690.b
Quæ ſternutationis cauſa. ibid.

Y 3 NATV-

Digitized by Google

NATVRA ET NATVRALE

IN natura nihil otioſum. 82.f
Cur Philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint. 13
Natura per ſe non intendit malum. 85.c
Naturale quot modis. 598.e
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 12.e

NERVVS.

NErui à cerebro deriuantur. 323.d
Nerui viſorij duo. 239.b.c
Non fit viſio in congreſſu nerui optici. 241.f
Nerui optici non coniunguntur. 242.e.f

NOTITIA.

QVid notitia intuitiua & abſtractiua. 197.b
An requiratur ad actus voluntatis notitia iudicatiua. 551.b
Eadem ſpecies poteſt inſeruire notitiæ intuitiuæ & abſtractiuæ. 449.f.& 450.a
Notitiam abſtractiuam ſenſus externi non elicient etiam diuina vi. 199.c

NVTRITIO.

ANima exequitur munus nutritionis calore & alimento. 167
Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 161.
Alimentum quo pacto contrarium debeat eſſe rei, quæ nutritur. 166
Alimentum quomodo ſubiectum accretionis & nutritionis. ibid.

OBIECTVM.

OBiectum adæquatum & inadæquatum ſenſuum externorum. 200.f
In obiectum abſens, vt abſens externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. 198.d
Amoto obiecto cur maneant ſpecies in ſenſibus externis. 195.b
Obiectum abſens cur ſenſui externo obſeruari videatur. 196.d
Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellectus. 201.f
Obiectorum conditio quo pacto in actus redundet. 201.c.d.
Obiectum potentiæ dupliciter. 156.b
Cur ebrijs obiecta circumagi videantur. 239.e

OCVLVS.

OCulorum varietas. 677.a
Oculorum ſitus. 237.a
Oculus naturæ aqueæ. 676.a
Qui cenſuerint oculos eſſe naturæ igneæ. 235.c. & 674.f
Oculus ſine aſpectu æquinocè oculus. 44.d
De oculorum præſtantia. 236.d
Cur oculi globoſæ figuræ. 237.f.& 238.a
Oculorum muſculi ſeptem. ibid.e
Oculorum tunicæ quinque. ibid.e
Quæ ſit tunica in oculo, qui humores, connexio & compoſitio. 239.a
Cur album oculi pingue & craſſum. 673.a
Quam humor Cryſtallinus figuram habeat. ibid.
Humores in oculo tres. 238.f
Oculorum temperamentum quale. 674.b
Oculi veluti pellucida ſpecula. 213.c
Cur agitatis oculis ſplendor appareat. 235.b
Quanam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea. 240.b.c
Ex oculorum colore, atque magnitudine, qualis quiſque ſit, deprehenditur. 675.b.c
Cur qui in vnoquoq; oculo duplicem habent pupillam faſcinandi vim ſortiantur. 675.d
Animalium multorum cur noctu fulgeant oculi. 676.d
Oculus aliquando habet ſpeciem, & non elicit viſionem. 360.a
Res ſpiritualis ab oculo videri non poteſt. 202.c.d
Cur puerorum oculi cæſiuſculi. 676.b
Facultas videndi ſemel amiſſa naturæ vi reſtaurari nequit. 679.c
Oculi quare gemini. 671.f

ODOR.

ODoris definitio. 279
Odor non eſt exhalatio, ſed qualitas. 167.
Odores ſimplices & compoſiti. 284.e
Odor eſt ſicci, vt ſapor humidi. 279
Odoris medium aer & aqua. 277
Odor magis ſiccum, quàm humidum reſpicit. 283.f & 285.f
Inter ſenſus potentia odorandi neceſſitate poſtrema, dignitate media. 298.d
Odoris quædam affectio. 291.c.d
Potentia odorandi in homine hebes. 273
Odorandi potentia vbi reſideat. 293.a
Odor plerunque diffunditur è re odorata per ſubſtantiam fumeam. 287.f
Maior odorum, quàm gemmarum abuſus. 284.f
Cur odores è longinquo ſuauiùs ſpirent. 285.f
Odores quidam appetentiam excitant, alij hebetãt. 284.d.e
Non omnia ſaporum nomina odoribus quadrant. 284.c
Per analogiã ad ſapores ſpecies odoris diſtinguuntur. 275
Cur piſces odorentur, cùm non reſpirent. 291.d
Bruta odores alios præter alimentitios etiam capiant, & illis delectantur. 300.f
Odores homo rarò ſomniat. 302.a
Odor extra exhalationem fumeam effunditur ſecundùm eſſe intentionale. 288.b
Odor ad totam diſtantiam realiter non funditur. ibid.d
Vnus odor è contrario poteſt impediri. 289.a.b
Odorum ſpecies à vento rapiuntur. ibid.c
Odor mulcet aliquando cerebrum. 281.d
Odor non nutrit. 281.b.c
Qui falsò dicantur odore nutriri. 279.c.d
Odor quomodo impropriè nutrire dicatur. 281.b
Odoris & ſaporis eadem cauſa, ſed tamen variata. 293.a.b
Odor odorem generat, non color colorem. 290.e

Digitized by Google

ODORATVS, ODOR ET Odoramentum.

Quæ animalia excellant hominem in odoratu. 354.e
Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. 264.d.e
Odoratus vulturis. 300.b
In odoratu excellentia aliquorum animalium. 300.f
Alexandri ſudor odoratus. 283.d
Cùm res odorata vaporem exhalat, non vbicunque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. 287.f
Odorandi potentia neceſſitate poſtrema, dignitate media inter ſenſus. 298.d
Odoramenta recalefacta flagrantiora ſunt. 283.c

OLFACTVS.

Multiplex olfactus ex inſpiratione commoditas. 297.a.b
Olfactus perfectio duplex. 299.e
De ſede olfactus quid Ariſtoteles. 295.e
De operculo olfactus. 295.f
Olfactus hominis eſſentialiter non eſt deterior olfactu animalium, licet in aliquo ſit hebetior. 300.a.b
Olfactus eſt datus homini ad philoſophandum. 302.f
Animantia quæ non reſpirant, organum olfactus habent reconditum, cætera patulum. 278

OLFACIO, OLEO.

Non omnia animalia inſpirando olfaciunt. 291.f
Contra olentes iuuenes. 285.a

OPERATIO.

Operatio intellectus diſtinguitur ex obiectis. 460
Animæ operationes quo pacto conſiderari poſſint. 135.c
Sola anima humana operationem habet à materia impendentem. 75.e.& 77.e
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 66.d.e
In ſecunda operatione intellectus datur falſitas. 465

PASSIO, PATIOR.

Paſſio duplex. 411
Paſſiones animæ cum corpore communes. 21
Paſſiones animæ quatenus temperaturæ corporis attribuendæ. 70.e
Intellectus quomodo patiatur ab obiectis. 409

PERFECTVM.

Perfectum quid. 81.e.83.a

PERSPICVVM.

Perſpicuum duplex. 217.c
Perſpicuum quid. 213
Quid ab Ariſtotele definitum ſit. 217.f
Perſpicuum indefinitum, vel ſuo, vel alieno lumine lucet. 217.e

PHANTASIA.

Phantaſia quid. 184
Phantaſia, ſeu cogitatiua ratio particularis. 401.e
Phantaſia qua ratione ſoli homini conueniat, & qua animantibus nobilioribus. 398.c
Phantaſia à ſenſu diſtinguitur. 381
Phantaſia hominis non differt ſpecie à phantaſia bruti. 404.b.c
Phantaſia percipit tempus. 446.b.c
Præter ſenſum communem danda eſt phantaſia. 391.e.f
Phantaſia à cogitatiua diſtinguitur. 392.e
Phantaſia quomodo multiplex potentia dici poſſit. 396.b
Phantaſia quatenus promat ſenſiones. 292.f
Phantaſia & intellectus potentiæ ſubordinatæ. 548.e.f
In quo genere cauſæ concurrat phantaſia cum intellectu agente. 454.b.c
Ad intellectionem ſingularium quid præſtet phantaſia. 441.b
Ad eliciendas intellectiones non eſt ſatis phantaſia. 420.a
Phantaſiæ non tribuitur ſpecierum intelligibilium productio, vt inſtrumento. 422.a
Phantaſia concurrit cum intellectu, vt inſtrumentum. ibid.b
Quid præſtet phantaſia in intellectione ſingularium. 441.b
Phantaſia cõponit, diuidit, & diſcurrit circa ſingularia. 401.d
In phantaſiæ compoſitione, vel diuiſione non datur veritas, vel falſitas. 471

PHANTASMA.

An phantaſma impreſſum, vel expreſſum concurrat cum intellectu ad ſpecierum productionem. 454.b.c
An idem phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles producendas idoneum. 453.e
Num concurrat, vt præciſè naturam communem repræſentat. 454.e
Quid ſit intellectum phantaſmata ſpeculari. 507.f & 508.a
Variæ hac de re ſententiæ. 509.a.& ſeq.
Quid illuſtrare phantaſmata. 423.a.b
A miniſterio phantaſmatum non pendet per ſe intellectus 77.a
Intellectus agens producit phantaſmata rerum earum, quarum phantaſmata habemus. 441.a
In ſtatu naturæ integræ & corruptæ neceſſaria ſpeculatio phantaſmatum. 511.a
Anima in corpore glorioſo non nec eſſe habet ſpeculari phantaſmata. ibid.f
Phantaſmatum ope non indigent ſpecies infuſæ. 477.c

net. 615.b.c

PHILOSOPHVS.

Philoſophus quomodo definiat. 21
Philoſophorum tres ſectæ de anima. 25.a

PISCIS.

Piſces percipiunt odorem ſub aqua. 290.f
Piſces cur odorentur, cùm non reſpirent. 291.d
Piſcibus ſaltem magna ex parte oculi ſunt immoti. 672.f

PLATO.

Plato animam numerum, circulum, & harmoniam vocauit. 63.c.d.
Quomodo animam in capite tantùm poſuit. 120.b
Plato vt putauit animam coniungi corpori, vt motorem. 100.e
Platonis palingeneſia. 107.a
Plato primus author de creatione animarum ante corpora. 83.f
Platonici dæmones quidam fingunt corporeos, ſed ſine ſenſu. 147.d
Platonis ſententia de viſione. 231.a
Quomodo intelligendus Plato, cùm dixit ſenſum ſentire quod ſentit. 373.b

POTENTIA.

Animæ potentiæ quot. 138
Oriuntur potentiæ ab anima ordine quodam. 149.f
Potentiæ non eodem modo ab anima dimanant. 615.a
Animæ potentiæ ab eius eſſentia manant. 148.e
Animæ potentiæ ab ipſa realiter differunt. 152.c.d.
Auguſtinus animam & potentiam idem eſſe non credidit. 154.a
Animæ potentiæ ratione, definitione & actibus diſtinguuntur. 131
Potentiæ diſtinguuntur per actus & obiecta. 155.f
Qui nullam diſtinctionem inter animam & potentias ponunt. 150.d.e
Animæ & potentiæ ſeiungi poſſunt diuinitùs. 154.b.c
Anima non eſt præcipua cauſa efficiens reſpectu potentiarum. 149.c
Quod genera cauſarum exerceat anima reſpectu potentiarum. 148.f
Animæ partes ſunt potentiæ. 72.e
In ſtirpibus & inſectis animalibus potentiæ animæ non diſtinguuntur ſubiecto. 129
Quinque ſunt viuentium potentiæ. 145.d
Cur potentia in actione vitali extra obiectum nec diuinitùs feratur. 202.b
In anima ſeparata potentiæ, vt in radice. 150.b
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitantur. 611.d
Potentiæ materiales in materia, non in anima recipiuntur. 158
Potentia motiua propria animæ cum ipſa permanet. 615.b.c
De potentia motiua animæ. 653.d
Potentia organica ſupra ſuam actionem non reflectitur. 77.e
Potentiæ organicæ quo pacto in animali. 121.c
In animali duplex potentia motiua. 554.f
Potentia intelligendi & deliberandi quo pacto diſtinguantur. 522
Quæ potentiæ à voluntatis imperio exemptæ. 537.c
Actus vnius potentiæ ſpecie differentes vni rationi formali ſubordinantur. 156.c
Quo pacto actus vnius potentiæ ſpecie differentes, eiuſdem rationis cenſeantur. ibid.e
Actus ſubordinati ab eadem potentia poſſunt eſſe. 170.f
Potentiæ obiectum dupliciter. 156.b
Potentia cognoſcens intus manet, appetens quodãmodo ſe foras dat. 233.a
Potentia audiendi vbi inſideat. 272.b.
Potentia odorandi in homine hebeteſt. 274
Potentia odorandi vbi inſideat. 292.f
Potentia odorandi neceſſitate poſtrema dignitate media inter reliquos ſenſus. 298.d
Potentia guſtandi vbi. 314.
Potentia tangẽdi in qualibet parte corporis. 324.a
Potentia animaduerſoria ſictitia. 371.d
Potentia ſenſitiua tripliciter. 186.d
Potentia, & ſpecies duæ partiales cauſæ. 194.a
Quæ argumenta probent ſenſum nõ eſſe potentiam actiuam. 187.a
Quomodo generans proli potentias conferat. 179
In quo ſenſu potentia generans ſit in toto corpore, & quomodo in parte certa. 173.b
Potentia generandi in ſemine diſtinguitur realiter ab illa quæ eſt in viuente. ibid.a
Potentia vehementior eſt in ſemine quàm in prole ad eius membra reſtauranda. 173.a
Potentia gignendi circa obiectum coniunctũ verſatur. 146.b
Potentia nutritiua eſt, qua viuens, vt viuens conſeruatur. 167
Qui potentiam nutritiuam à generatiua diſtinguant realiter. 169.f
Quod non diſtinguatur. 170.e
A potentia nutriendi etiam membrorum efformatio. 172.e
Potentiarum eiuſdem ſpeciei inæqualitas in operandi organo aſcribitur. 96.a
Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia. 97.a.b.
Quo magis aliquid ſit potentia. 177
Potentia paſſiua reſpondet actiua. 86.f
Potentiæ appetendi, ſentiendiq; nunquã ſeparantur. 137.a
Quæ potentia rem ſingularem, quæ vniuerſalem percipiat. 409.
De potentia materiæ ſpecies educuntur. 192.c
Nullum animal caret potentia imaginandi ſaltem imperfecta. 139.
Potentias quid diſtinguat. 480.e

Digitized by Google

Potentia mouens non eſt potentia vegetandi, nec ſentiendi, aut intelligendi. 417
Ad motum quæ potentiæ concurrant. 555.c.d.
Potentia motiua actiuè concurrit ad motum. 556.c.d.
Vide Motrix vis.

QVADRATIO, ET Quadratum.

QVadratio quomodo inueniatur. 125
Quadratio dupliciter. 126
Quadratum, & quadrangulum æqualem aream habent. 125.

QVALITAS.

QValitates tangibiles habent vnum modū immutandi tactum. 328.a
Nonniſi qualitatum exuperantias ſentimus. 330.f
Qualitates actiuæ ſunt ipſa actiua potentia inſtrumentaria. 153.d
Qualitates contratrio vacantes aliquando etiam egent tempore vt diffundantur. 289.e

QVANTITAS.

QVantitas ſpiritualis non percipitur à ſenſu interno. 446.c

RECORDATIO.

REcordatio rei indiuiduæ materialis, eſt à ſpecie, & à phantaſmate. 442.a
Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibid.b
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 619.f.641.e

RESPIRATIO.

REſpirationis commoditas. 297.c
Quæ reſpirant, ſine inſpiratione non odorantur. ibid.c
Quæ ſint animantibus reſpirationis cauſæ. 269.d

RESVRRECTIO.

REſurrectio homini non debetur. 610.f.
Reſurrectionem eſſe naturalem qui affirment. 609.c
Quid dicendum ſit. ibid.f
Reſurrectionem, vt futura eſt, naturali lumine nemo cognoſcit. 609 a

REVNIO.

AN anima habeat elicitum appetitū ad reunionem cum corpore. 606.f
Reunio animæ, naturalis quoad entitatem, ſupernaturalis quoad modum. 609.c

RISVS.

DEfinitio riſus. 541.d
Cauſa principalis & inſtrumentalis riſus. ibid.c
Modus, quo efficitur riſus. ibid.b
Qui ad riſum proni, qui tardi. ibid.d
Riſus vbi ſit. 441.f
Pulcher locus Ciceronis de riſu. 540.f

SAPOR.

SApor quid. 308.b
Sapor acutus quis. 284.b
Sapores extremi dulcis, & amarus. 310.b
Saporum ſpecies octo. 309.e
Ad generandū ſaporem, quæ concurrant. 307.d
Purum corpus ſimplex ſapidum non eſt. 307.b
Species ſaporis per analogiam ad odores diſtinguūtur. 275
Sapor eſt humidi, vt odor eſt ſicci. 279

SCIENTIA.

SCientiæ de anima vtilitas. 1.a
Ad moralem ſcientiam opportuna. ibid.d
Quid Partes ſenſerint de ſcientia animæ. 2 b
Scientiæ de anima ordo ad cæteras partes Philoſophiæ. 3.d.e.f
Duplex ſcientiæ diuidendæ modus penes rationes formales. 11.a
Duplex huius ſcientiæ vtilitas. 14
Ratio boni & honorabilis competit ſcientiæ. 13
Scientiam diſcipulo vt communicat magiſter. 111.c.d.
Scientia dari non poſſet, ſi ſenſus externi ſemper errarent. 210.a.b.c
Quam ſcientiam indicet D.Paulus deſtruendam in patria. 619.e
In ſcientiæ acquiſitione diſcurſu magis, quàm vſu opus eſt. 635.e

SENSATIO ET SENSIO.

QVi elicit ſenſationem non propriè alteratur. 177
Senſio non niſi in ſingulare præſens exiſtensque fertur. 179
Impugnantur qui ſenſionem ab anima & ſpecie tantùm fieri dicunt. 185.e
Senſio recipitur in potentia. 186.e
Obiectum ad ſenſionem non concurrit ſolùm formaliter extrinſecè. 190.b

SENSIBILIS.

SEnſibile triplex. 181
Senſibile proprium, commune, per accidens. 181
An ſenſibile commune propriam ſpeciem ſenſiterio inurat. 203.e
Senſibilia communia quinque. 204.f
Senſibilia cōmunia addita à perſpectiuis ad quinque communia reuocantur. ibid.f
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientijs oſtenditur. 208.f
An ſenſibile ſupra ſenſum poſitum ſentiatur, variæ ſententiæ. 330.b.c.
Vera ſententia, quæ tenenda eſt. 331.e
Non datur ſextus ſenſus circa ſenſibilia communia. 346
Quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. 339.b.c.& 366
Senſus & ſenſibile in actu neceſſario ſunt ſimul, non verò in potentia. 363
De duplici actione, quæ datur ex parte ſenſus & ſenſibilis. ibid.
Eadem ſpecie videri ſenſibile commune & proprium. 207.b

SENSVS.

Omnes ſenſus homini inſunt. 383
Senſus feneſtræ ſunt animæ. 354.a
Qui ſenſus in ſpiritibus, qui in cerebro collocent. 396 e.f.& 397.a
Senſus agens non admittendus. 183.d.& 422.e
Qui ponant ſenſum agentem & patientem. 183.b
Senſus communis centro comparatur. 467
Datur ſenſus communis. 365
Rationes pro illo. 374.b.c.d
Senſus communis quomodo diſcrimen conſtituat inter functiones ſenſuum externorum. 400.f
In infectis animantibus ſenſus communis nullam habet definitam ſedem. 377
Ariſtoteles ſenſui communi in cerebro, Medici in corde ſedem deſignarunt. 375.d.e
Senſus cõmunis in anteriore parte cerebri reſidet. 397 e
De omnibus externis ſenſibus cognoſcit ſenſus communis. 374.e
Senſus cõmunis non componit, nec diuidit, nec diſcurrit. 400.d.e
Ab illo ſpiritus animales diffunduntur in ſenſus. 375.a
Senſus communis indicat de obiectis ſingulorum ſenſuum. 374.d.e
Senſus communis præſentia & abſentia naturaliter cognoſcit. 199.a
Probabile eſt tres eſſe tantùm ſenſus externos. 393.e.& 394.a
Probabilius duos tantùm eſſe. ibid.
Cur vnus tantùm ſenſus internus non concedatur. 394.e.f
Qui ſenſus internos quinque conſtituant. 390.e
Quatuor à D. Thoma, à Galeno verò tres aſſeruntur. 391.a
Ex ventriculo cerebri nõ colligitur efficaciter numerus ſenſuum externorum. 387.a
Quomodo Galenus eos colligat. 389.a
Senſus interni hoſpitantur in cerebro. 317
Res ſpiritualis ab externo ſenſu cognoſci non poteſt. 202.e
Senſus externos quinque eſſe probatur. 343.& 351.d.e
An plures ſint quàm quinq;. 350.a
Vera ſententia. 350.d
Quæ ſit externorum ſenſuum aduertentia. 357.b
Medici volunt ſenſus externos eſſe virtutes defluẽtes à cerebro per modum irradiationis. 355.a
Senſus externi obiectorum præſentiam poſcunt nõ eodem modo. 289.f
An ſenſus externi propriam operationem dignoſcant. 358.b.c
Vnde proueniat, quòd ſenſus externi ab operatione impediantur. 356.f
Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur. 204.c
Senſus externi neq; diuina vi notitiam abſtractiuam elicient. 199.c
Senſus externus diuinitus poteſt rem abſentem, vt præſentem apprehendere. 198.a
In obiectũ præſens vt præſens externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. ibid.d
Cur ſenſui externo obiectum abſens, vt abſens obverſari videatur. 195.a.b
Non datur ſenſus circa ſenſibilia communia. 347
Senſus hominis, & belluarum ſpecie diſtingui qui putent. 354.c
Cur ſenſus animali dati ſint. 353.f
Senſuum media. 215
Commune omnibus ſenſibus per externum mediũ obiecta percipere. 317
Vni ſenſui reſpondet vnum medium formaliter. 345
Omniũ ſenſuum organa inſunt perfectis animantibus. 346
Non quæcunq; diuerſitas in obiecto importat ſenſuum diſtinctionem. 357.b
Senſus nõ exit in actum, niſi ab eo excitatus, quod eſt in actu 175
Senſum eſſe potentiam actiuã docuit Ariſtoteles. 185.b
Qui autument ſenſum eſſe tantùm potentiam paſſiuam. ibid.e
Senſus, & ſenſibile in actu neceſſariò ſunt ſimul, non verò in potentia. 363
Senſus recipit rerum imagines, non res ipſas. 335
Senſus partim à ſimili partim à diſſimili patitur. 181
Vt ſenſus ab obiectis lædatur. 365
Errat ſenſus aliquando in applicatione. 210.d
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientijs oſtenditur. 208.f
Senſus quomodo circa proprium ſenſibile erret, vel non erret. 209.f.& 210.a
Qui putarunt ſenſum non diſtingui ab intellectu. 377

SEPARATIO.

Similis eſt ſeparatio animæ Angelorum productioni. 598.f
Nulli formæ violenta eſt à materia ſeparatio 603.a
In quo ſenſu ſeparatio dici poſſit contra naturam. 600.a
Cur ſeparatio materiæ potiùs quàm formæ ſit naturalis. 601.f
Separatio & vnio opponuntur priuatiuè. 596.b
In quo differat mors à ſeparatione. ibid.a
Separationis phyſicæ ſtatus ſoli animæ rationali conuenit. 596.a
Quæ ſit realis & phyſica ſeparatio. ibid.
Quibus ea non conueniat. 595.f

SIMILITVDO.

Similitudo duplex, in eſſendo & repræſentando. 193.e
Similitudo ſoni cum aqua, vel circulis. 262.e
Similitudo immaterialis rem materialem poteſt repræſentare, non tamen è contra. 57.a

SINGVLARIS.

Vnumquodque ſingulare habet ſuũ quod quid eſt. 95.a

Digitized by Google

Cur de ſingularibus nō ſint definitiones, nec ſcientia. ibid.b

SYNDERESIS.

Synderesis eſt habitus intellectus. 481.f
Synderesis praui & recti iudicatrix. 482.a
Synderesis eſt in intellectu, nō in voluntate. 482.c
Synderesis ſcintilla rationis, & iudicium naturale à Patribus vocatur. ibid.d
Cur inſtigare & conqueri dicatur. ibid.f
Non tendit in bonum, niſi ſub ratione veri practici. ibid.f

SITIS.

Quid ſit ſitis. 138
Vbi ſenſus alimenti, ibi fames & ſitis. ibid.
Sitis quomodo ſpectet ad tactum. 329.d

SVRDI.

Surdi à natiuitate ijdem & muti. 272.e
Surdi ab ortu vocem per nares emittunt. 68.a

SONVS.

Definitio ſoni. 259.c
Sonus non eſt motus. 373.e.f.
Sonus acutus & grauis. 253
Quid ſoni medium. 249
Soni medium aqua & aer. 263.f
Corpora aptiora ad ſonum, dura, leuia, & concaua. 249
Sonus trium corporum concurſu fit. ibid.
Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 253
Eidne ſonus ex percuſſa ſolùm aqua problema. 261.b
Soni productio non eſt ipſa corporum motio. 259.c
Opinio quod ſonus in ſonante tantùm ſit. 262.b
Sonus non in ſolidis corporibus, ſed in intermedio aere percipitur. 363.e.f
Corporum ſoliditas & multitudo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationem. 260.b
Ibi ſonus maior, vbi minor aeris fractio. ibid.a
Sonus immediatiùs ex aeris fractione quàm ex corporis colliſione exiſtit. 259.f
Sonus non in rectum ſolùm ſed in orbem ſpargitur. 265.c
Non eſt neceſſe vt motus, quo ſonus editur, ad aures vſq; pertingat. 149.c.d
De multiplicatione ſoni ſecundū eſſe reale & intentionale. 264.c.d
Ab ea parte in qua ſonus primo efficitur ſpecies emittuntur. ibid.e.f
Soni ſimilitudo cum aqua vel circulis. 149.f
Per ignem traijcitur ſonus. 266.b
Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur. 141.c
Quemcunq; ſonum comitatur Echo, licet nō ſemper percipiatur. 141

SPECIES.

Species qui tollant. 188.c
Species neceſſariò admittendæ. 189.f
Species educuntur de potentia materiæ. 192.d
Quo pacto ſpecies intelligibiles debeāt eſſe immateriales. 439.a
Qui ſpecies intelligibiles non admittant. 429.b
Quod neceſſariò dandæ ſint. 430.b.c
In ſpecie intelligibili tria reperiuntur. 431.b
Specierum intelligibilium productio nō tribuitur phantaſiæ etiam vt inſtrumento. 422.a
Ariſtoteles ſpecies intelligibiles conceſſit. 431.d
Auicenna ſolùm eas in apprehenſione & intellectione conceſſit. 431.e
Species intelligibiles indiuiſibiliter intellectui inſunt. 432.d
Qui dixerint ſpecies non gigni in intellectu ſed à corporibus immitti. 443.d
Species producuntur ab intellectu. ibid.f
Species intelligibiles conſeruantur ſine phantaſmatis. 620.b
Quatuor genera ſpecierum ordine quodam proponuntur. 432.b
Qui ſpecies rerum ſingularium in intellectu non admittant. 434.d
Qui eas admittant. 435.f.436.a
Ad cognitionem rei ſingularis non requiritur ſpecies illius. 441.b
Species non eſt obiecto perfectior. 192.f
Species cum potentia ad actionem concurrit effectiuè. 193.d
Angelorum ſpecies vniuerſalia & ſingularia diſtinctè repræſentant. 439.a
Species angelicæ omnium perfectiſſimæ. 432.e
Species ſenſatæ & inſenſatæ. 399.b
Species & potentiæ duæ partiales cauſæ. 194.a
Ex imagine infima ſpecies poteſt elici cōceptus naturæ genericæ & ſpecificæ. 448.b
Qualibet pars ſpeciei rem totam repræſentat, 501.c.d
Cur ſimul plures ſpecies in eodem intellectu eſſe poſſint non verò plures figuræ. 502.a
Pro occaſione rerum ſpecies infundi aliqui putarunt. 632.e
Cur ſpecies non repræſentent contingentia antequàm ſint. 632.b
Species infuſæ nō indigēt ope phantaſmatū. 477.c
Scotus negat dari ſpeciem quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. 445.a
Alij meliùs id concedūt & quomodò id fiat. ibid.a
Ad receptionem ſpecierum humiditas, ad retentionem ſiccitas iuuat. 391.f
Quo pacto intelligendum ſpeciem viſilem modo pyramidis produci. 194.a
Species viſiles nobilioris notæ quàm audibiles. 266.b.c
Species viſilis non eſt alia auerſa quam aduerſa. 235.f
Multæ ſimul ſpecies in oculo. ibid.f
Qualibet obiecti pars producit ſui ſpeciem in eadem medij parte. 234.a.
Qualibet pars ſpeciei repræſentat totum obiectū. ibid.f
Species viſilis quomodo fundatur. 233.b
Quo pacto ſpecies fiant memoratiuæ. 491.e.f
Species ad vſum & ornatum animæ inſeruiunt. 621.c
Species intelligibiles permanere in intellectu ne-

 gauit

gauit Auicenna. 431.e.f.
Dari in intellectu ſpecies rerum immaterialium pro vtraq; parte eſt diſputabile. 451.b.c.
Species defluere à ſubſtātijs ſeparatis opinio Auicennæ & Platonis. 444.b
Argumenta quæ probant animam in ſua creatione ſpecies accipere. 475.f
Quòd non accipiat. ibid.f
In hoc vitæ ſtatu nō dātur ſpecies intuitiuę. 449.f
Non poteſt dari ſpecies alicui naturalis mentis cogitationes repræſentans. 433.d.e
Quæ ſpecies intuitiuæ viſioni inſeruiant. 629.d
De productione, acquiſitione, ac infuſione ſpecierum animæ, vide Anima rationalis.

SPECVLVM.

Speculorum vſus etiam ad animum componendum. 243.d
Argumenta probantia videri in ſpeculo imaginem. 244.b
Videri in ſpeculo imaginem, & obiectum qui cenſent. 244.f
Opinio oppoſita. 245.b
Solùm res ſpeculo cerni. 246.b

SVBIECTVM.

Subiectum huius operis quid. 4.f.
Subiectum tractatus anima ſeparata & inſtitutum. 561
Vnde ſpecifica ſubiectorum differentia colligatur. 594.b
Non oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione. ibid f
Subiectum ſupponi quid ſit. 76.f

SVBSISTENTIA.

Subſiſtat ne anima intellectiua in corpore. 79.e
Anima intellectiua per ſe ſubſiſtens. 75.f
Subſiſtere tripliciter. 75.c
Omnes animæ ſubſiſtunt primo modo. ibid.c
Subſiſtendi indicia duo. 73.e

SVBSTANTIA.

Subſtantiæ corporeæ diuiſio. 51
Sadducæi ſubſtantias ſpirituales de medio tollebant. 66.c
Subſtantia non agit immediatè. 151.f
Nulla ſubſtantia intenditur, vel remittitur. 89.e
Subſtantia quomodo poſſit eſſe immediatum agendi principium. 194
Subſtantia non eſt ſenſibile commune. 317
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putent. 358.a.b

TACTVS.

Tactus inter ſenſus origine, & neceſſitate primus, dignitate vltimus. 353.a.b
Tactus duplex. 71.b.& 311.e
Tactus neceſſitas. 312.f
Plurium tactuum aſſertores. 327.b
Tactus, & guſtus omnibus animalibus conueniūt. 353.c
Vnus tantùm ſpecie tactus. 327.e
Tactus ſpecie diſtinctus à guſtu. 312.a
Tactus organum non in ſola corde. 323.b
Tactus in qualibet parte corporis ineſt. 324.e
An tactus externum medium vendicet. 317
Tactus medium eſt caro. 320
Tactus obiectum vnum formaliter. 328.b
Tactus priuationem proprij ſenſibilis agnoſcit. 277
Tactu & guſtu omnia animalia pollent. 528
Tactu deſtructo animal interit. 533.b
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 328.f
Qualitates tangibiles habent eundem modum immutandi tactum. 328.a
Fames & ſitis quomodò ſpectent ad tactum. 329.d
Non poſſe quicquam agere in tactum niſi corpore interiecto, opinio Auerrois. 325.a
Corpora mollia, leuia, ac plana poſſunt ſe tangere, non quæ aſpera, & inæqualia. 325.c d
Quem tactum requirant corpora. 71.b
Tactus ſenſus temperamenti dicitur. 328.a

TACTIO, ET TItillatio.

Quæ in titillatione reperiuntur quomodo ad tactum pertineant. 329.c
Cur alienas fraudulentasq; tactiones magis ſentimus, quàm noſtras. 690.e

TALPA.

Talpa beſtia ſubterranea. 358.b
Talpæ ſub terra audiunt. 266.d
Talpæ cæcitas. 357.d
Talpa oculos habet. 357.d

TEMPERAMENTVM.

Temperamentum animi mores ſequuntur. 21
Præſtantiſſimi temperamenti eſt corpus ſummum. 104.c

THEOLOGIA.

Theologia noſtra per ſe inevidens. 622.d
Vnde repugnet Theologiam beatorum manere in Patria. 624.a
Effundendam à Deo beatis Theologiam euidentē. 622.b

TERMINVS.

Anima ſeparata habet terminum intrinſecum magnitudinis. 663.a
Nullus eſt animæ ſeparatæ magnitudinis terminus verſus minimum in loco. 639.a

VERBVM.

Verbum multipliciter. 485.b
Verbum corporis & cordis. 486.e
Verbum per intellectionem non produci qui putent. 483.a.b
Quod neceſſariò ſit dandum. 486.e
Præſentia obiecti productionem verbi non impedit. 486.e
Non producitur verbum vt in eo tanquam in imagine producatur obiectum. 487.a
Per quam actionem producatur. ibid.c
Verbum eſt qualitas. 489.b
Ad rationem verbi quinq;. 487.f
Verbum ſæpe intellectio appellatur. 494.a
Verbum eſt propter intellectionem. 490.c.d

Verbum

Digitized by Google

Verbum non diſtinguitur realiter ab intellectione, maximè verò ab obiecto. 494.d.e
Verbum exprimunt Angeli cum ſe intelligunt. 489.f
Verbum non gignitur per intelligere diuinum eſſentiale. 490.a.b
Quæ ratio ſuadeat dandũ eſſe verbum expreſſum diuinæ eſſentiæ. ibid.a
Beati verbum exprimentes nõ feruntur in Deum immediatè. ibid.b
Quo pacto ſpecies intelligibiles & verbum diſtinguantur. 493.d.e

VERITAS.

In prima, & ſecunda operatione intellectus datur veritas per ſe. 464
Veritas non datur in compoſitione, & diuiſione phantaſia. 471

VIDEO.

Cur non videatur aër & ſupremus ignis. 218.b
An ſe viderit in aëre Antipheron. 246.f
Cur videatur nebula remota, non proxima. 235.d.e
Cur quo res grandiores, eò è remotiori loco videantur. 233.d
Non videri aqua ſub terra abſq; aliquo lumine. 250.b

VIOLENTUM.

Violentum quid. 603.a

VISIBILIS.

Viſilis ſpecies quomodo fundatur. 233.b
Quælibet pars ſpeciei viſilis totum obiectum repræſentat. 234.f
Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciem viſilem in qualibet medij parte. ibid.a

VISIO.

Viſio fit in cryſtalloide. 242.b
Non fit viſio in congreſſu nerui optici. l.c
Viſionem non fieri humore cryſtallino qui putent. 240.d.e
Quomodo fiat viſio. 241.c.& 679.b
Viſio fit receptis ſpeciebus. 232.a
Viſionem fieri extramittendo radios qui putent. 230.f
Ad Viſionem requiritur lumen ratione medij, & obiecti. 229.b
Viſio impropriè dicitur colorata. 372.f
Viſio beata non educit abſtractionem à ſenſibus in corpore glorioſo. 512.d

VISVS.

Viſus cæteris ſenſibus excellentior. 212.
Viſus obiectum. ibid.
Quomodo viſus tenebras percipiat. 272.d
Viſui cur colores quidam officiant. 223.c

VITA.

Vita duplex. 51
E quatuor vitalium operationũ generibus quadruplex vitæ gradus colligitur. 118.

VIVENS.

Corpus viuens complectitur materiam, & formam. 52
Quæ propria in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 73.c
Nullum viuens eſt ſine calore. 167
Potentia nutritiua eſt qua viuens vt viuens conſeruatur. ibid.
Non materia, ſed forma viuentia terminat. 163
Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis. 146.d
Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuentiũ genus. ibid.f
Cur non aliud ex potentia generandi è ſemine. 147.a

VIVO.

Viuere ab anima vegetatiua primo eſt. 159
Duobus viuere dicimur, vt materia & forma. 131
Vt aliquid dicatur viuere ſatis eſt è quatuor operationibus vitalibus vnam exercere. 129

VNIO.

Vnio animæ cum corpore triplex. 105.d
Vnio eſt motus ſubſtantialis, & ſpecialis animæ. 596.f
Vnio & ſeparatio opponuntur priuatiuè. 596.d
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 105.f
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 604.f.& 684.a
Vnio animæ ad corpus omnino illi naturalis. 661.b c
Sat eſt vnio localis vt anima ſe, & externa corpora moueat. 656.e
Nomine vnionis indicatur etiam relatio. 597.b
Quid boni accedat ex animæ vnione ad corpus. 606.c
Falſa opinio de animarum vnione. 606.c
Animæ in vnione non habent effluxũ effectiuum. 602.f

VNIVERSALE.

Vniuerſale ſeparatum nihil eſt. 17
Diſcrimen inter vniuerſale, & ſingulare. 409.
Quæ potentia rem vniuerſalem, quæ ſingularem percipiat. ibid.

VOLVNTAS.

Voluntas tribus modis mouet appetitum. 536.f
Voluntas potentias mouet. 537.c
Quæ potentiæ à voluntatis imperio exemptæ. ibid.e
Qui putarunt voluntatem æquè nobilem eſſe, ac intellectum. 542.c
Voluntate nobilior intellectus. 5[illegible]3.e.f
Voluntas realiter differt ab intellectu. 541.f
Membra voluntati politicè obediunt. [illegible]

Digitized by Google

INDEX.

Non requiritur iudicium practicum vt operetur voluntas. 550.a

Nec ſpeculatiuum ex ſententia multorum. ibid.b

Voluntatis libertas circa obiectum quod non eſt ſummum bonum clare viſum. 536.b.

Ad voluntatis libertatem non requiritur quod ipſa cognoſcat. 548.d

Voluntatis habitus quomodo cognoſcat intellectus. ibid.f

Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 536.a

VOX.

Vox ſonus eſt reſpirantis animalis. 255

Vocis definitio. 268.f

Vocis cauſa multiplex. 270.a

Ad vocem maximè confert lingua, & gurgulio. 267.f

Vocis regimen primi dentes tenent. 268.d

Vox omnis affectum ſignificat naturaliter. 270.b

Quæ animantia vocis expertia. 269.a

Vocis inſtrumenta quinq;. 267.a.b

Beati in cælo edunt vocem. 266.e

Vnde numeroſa vocum repercuſſio. 565.f

Animalia quæ non reſpirant vocem non edunt. 254

Cur trepidantium iratorumq; vox tremula. 684.f

Cur item ſenum. 687.b

Rationis expertia affectus voce exprimunt. 270.a

Vnde exiſtat balbuties & quibus ea accidat. 268.b

LAVS DEO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT.O EMANUELE

FINE

Digitized by Google

R. Salvarezza
"RESTAURO"
ROMA - TEL 899223

Digitized by Google